

ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ ΤΟΥ ΣΙΝΑΪΤΟΥ

ΑΠΑΝΤΑ ΤΑ ΕΡΓΑ
13B

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΚΑΙ ΑΠΟΚΡΙΣΕΙΣ
(Α - ΕΔ')

ΕΙΣΑΓΩΓΗ - ΚΕΙΜΕΝΟ - ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ - ΣΧΟΛΙΑ
Ἐκ τῶν
ΠΑΝΑΓΙΩΤΗ ΠΑΠΑΕΥΑΓΓΕΛΟΥ
Διδάκτορα Θεολογίας

ΦΙΛΟΚΑΛΙΑ
ΤΩΝ
ΝΗΠΤΙΚΩΝ ΚΑΙ ΑΣΚΗΤΙΚΩΝ
13B

Ἐπόπτης – Ἐπιμελητῆς Ἐκδόσεως

ΕΛΕΥΘ. Γ. ΜΕΡΕΤΑΚΗΣ, π. Θεολογίας

ΕΠΕ

ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΙΚΟΣ ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΥ ΜΕΡΕΤΑΚΗ
«ΤΟ ΒΥΖΑΝΤΙΟΝ»
ΠΑΤΕΡΙΚΑΙ ΕΚΔΟΣΕΙΣ «ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ Ο ΠΑΛΑΜΑΣ»
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ 1998

ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ
Ο
ΣΙΝΑΪΤΗΣ

Copyright :

ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΣ ΜΕΡΕΤΑΚΗΣ

Μενελάου 3, Θεσσαλονίκη

Τ. Θ. 400 90. 560 00 Θεσσαλονίκη

Τηλ. 031/283 280. Οίκιας 031/696 653.

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΑ

Στήν εισαγωγή τοῦ πρώτου τόμου τῶν ἔργων τοῦ ᾽Αναστασίου Σιναΐτη κάναμε λόγο γιά τὸ πρόβλημα τῶν λεγομένων ᾽Αναστασίων Σιναϊτῶν, καὶ ἀναφερθήκαμε σὲ δύο ἔργα τοῦ ᾽Αναστασίου Β΄ Πατριάρχου ᾽Αντιοχείας:

1) ᾽Οδηγὸς καὶ 2) Λόγος περὶ τῆς ἁγίας Συνάξεως, καθὼς ἐπίσης καὶ στήν Πνευματικὴ ἀναγωγή τῆς ἑξαήμερου κτίσεως, πού, ὅπως φαίνεται, εἶναι μᾶλλον ἔργο τοῦ πρεσβυτέρου ᾽Αναστασίου τοῦ ᾽Αλληγοριστῆ, τὰ ὁποῖα καὶ περιλάβαμε στὸν τόμο ἐκεῖνον.

Στὸν τόμο αὐτὸν παρουσιάζουμε ἓνα μέρος ἀπὸ τὸ μεγάλο ἔργο τοῦ ᾽Αναστασίου «Ἐρωτήσεις καὶ ἀποκρίσεις». Ὅπως φαίνεται καὶ ἀπὸ τὸν τίτλο του, τὸ ἔργο αὐτὸ δὲν ἀναφέρεται σὲ ἓνα θέμα, ἀλλὰ διαπραγματεύεται ἑκατὸν πενήντα τέσσερα ἐπὶ μέρους θέματα - ἐρωτήσεις, τὶς ὁποῖες θέτει ὁ ἴδιος ὁ συγγραφέας, ὁ ὁποῖος, ἀπαντώντας στὴ συνέχεια, δίνει πρῶτα τὴ δική του ἀπάντηση, καὶ ἔπειτα παραθέτει ἀποσπάσματα ἀπὸ τὴν ἁγία Γραφή καὶ ἀπὸ ἔργα τῶν μεγάλων Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας, πού ἀναφέρονται κάθε φορὰ στὸ ὑπὸ συζήτηση θέμα.

Τὸ ἔργο αὐτὸ ἀνήκει στήν κατηγορία τῶν ἐκκλησιαστικῶν συγγραμμάτων πού ἤδη ἀπὸ τὸν 4ο αἰῶνα εἶχε ἀρχίσει νὰ διαμορφώνεται, μὲ τὰ ὁποῖα οἱ Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας ἀπαντοῦσαν σὲ ἐρωτήματα πού τοὺς ἀπηύθυναν συνήθως οἱ πιστοὶ ἢ νεοφώτιστοι κληρικοὶ καὶ μοναχοί, προκειμένου νὰ ἔχουν μιὰ ὑπεύθυνη ἀπάντηση σὲ ἐρωτήματα πού τοὺς ἀπασχολοῦσαν. Τὰ ἐρωτήματα αὐτὰ συνήθως ἀφοροῦσαν θέματα δογματικά, ἐρμηνευτικά, ἀλλὰ καὶ πρακτικά, ἀνάλογα πρὸς τὰ προβλήματα πού κυριαρχοῦσαν σὲ κάθε ἐποχὴ καὶ ἀποτελοῦσαν σημεῖα ἐντόνων συζητήσεων καὶ τριβῶν.

Μέχρι τώρα οἱ Ἐρωτήσεις καὶ ἀποκρίσεις τοῦ ᾽Αναστασίου ἔχουν δεῖ τρεῖς τουλάχιστον ἐκδόσεις, ἀπὸ τὶς ὁποῖες ἡ μία τοῦ Gretser ἔγινε τὸ 1617, ἡ δευτέρη τοῦ Κρητὸς Ματθαίου ἔγινε στὴ Βενετία τὸ 1777 καὶ ἡ

τρίτη του J.P. Migne στην Patrologia Graeca, ἡ ὁποία ἐκδόθηκε κατὰ τὰ ἔτη 1857-1866. Ἡ τελευταία αὐτῆ ἐκδοση ἀπὸ τὴν ὁποία λαμβάνεται καὶ ἡ παροῦσα ἐκδοση, περιλαμβάνει 154 ἀριθμημένες καὶ ἄλλες 7 χωρὶς ἀρίθμηση ἐρωταποκρίσεις, καὶ φέρει τὸν τίτλο «*Τοῦ ἐν ἀγίοις Ἀναστασίου Σιναΐτου, ἐπισκόπου Ἀντιοχείας, Ἐρωτήσεις καὶ Ἀποκρίσεις, περὶ διαφόρων κεφαλαίων ἐκ διαφόρων προσώπων*»¹.

Ἡ ἔκταση τῶν ἀπαντήσεων πού δίνονται σὲ κάθε ἐρώτηση ποικίλλει. Ἄλλες ἀπὸ αὐτὲς εἶναι ἐκτενέστερες, καὶ ἄλλες περιορίζονται σὲ δύο - τρεῖς σειρές.

Οἱ σύγχρονοι ἐρευνητὲς συμφωνοῦν, ὅτι ὅλες οἱ ἐρωταποκρίσεις δὲν εἶναι τοῦ Ἀναστασίου Β΄ Πατριάρχου Ἀντιοχείας, διαφωνοῦν ὅμως ὡς πρὸς τὸν ἀριθμὸ ἐκείνων πού προέρχονται ἀπὸ τὴ γραφίδα τοῦ Ἀναστασίου.

Ὅτι οἱ ἐρωταποκρίσεις δὲν εἶναι ἔργο ἐνιαῖο, φαίνεται ἀπὸ τὸ ὅτι σ' αὐτὸ ὑπάρχουν ἀποκρίσεις πού ἀποτελοῦνται μόνο ἀπὸ ἀποσπάσματα πατερικῶν ἔργων (ὅπως οἱ 56, 61, 66, 67, 72, 74, 152 καὶ 154), χωρὶς ἀνάλογο σχολιασμὸ ἀπὸ τὸν συλλογέα τῶν ἀποσπασμάτων αὐτῶν, καθὼς ἐπίσης καὶ ἀπὸ τὸ γεγονός ὅτι στὸ ἔργο αὐτὸ μερικὲς φορὲς γίνεται δυὸ φορὲς λόγος γιὰ τὴν ἴδια ἐρώτηση (π.χ. 3 καὶ 83, 7 καὶ 101), χωρὶς οἱ ἀπαντήσεις νὰ εἶναι ὅμοιες, ἀλλὰ οὔτε καὶ οἱ ἀπαντήσεις πού δίνονται νὰ εἶναι ἀντιφατικὲς μεταξύ τους, πρᾶγμα πού μαρτυρεῖ ὅτι δὲν προέρχονται ἀπὸ τὴν ἴδια γραφίδα.

Κατὰ τοὺς εἰδικούς ἢ σημερινὴ μορφή τῶν Ἐρωταποκρίσεων ἀποτελεῖ συμπῆλημα τριῶν ἔργων τοῦ αὐτοῦ εἴδους, καὶ ἔχει καὶ νεώτερες προσθήκες. Οἱ πρῶτες εἴκοσι δύο ἐρωταποκρίσεις ἀποδίδονται στὸν Ἀναστάσιο Γ΄, ἐπίσκοπο Νικαίας, ὁ ὁποῖος ἔζησε τὶς ἀρχὲς τοῦ 8ου αἰῶνα. Οἱ «ἐρωταποκρίσεις 23-72, μὲ ἐξαίρεση μερικὲς ἐνδιάμεσες, ἀποδίδονται στὸν Ἀναστάσιο Β΄, ἐπίσκοπο Ἀντιοχείας, καὶ οἱ 75-141 στὸν Ἀναστάσιο Πρεσβύτερο Σιναΐτη. Εἶναι λογικὸ δηλαδή τὰ ἔργα τῶν τριῶν αὐτῶν συγγραφέων, λόγῳ τῆς συνωνυμίας τους νὰ ἐνώθηκαν ἀπὸ κάποιον ἀντιγραφέα, πού νόμισε ὅτι ἐπρόκειτο γιὰ ἓνα καὶ τὸ αὐτὸ πρόσωπο.

Πάντως ἀπὸ τὰ τρία αὐτὰ ἔργα ἀξία ἔχουν τὸ ἔργο τοῦ Ἀναστασίου Β΄ Ἀντιοχείας καὶ τὸ τοῦ Ἀναστασίου Γ΄ Νικαίας, ἐνῶ τὸ τρίτο τοῦ Ἀναστασίου Πρεσβυτέρου, δὲν εἶναι ἀξιο λόγου, διότι δὲν περιέχει γνήσια

1. Ἐννοεῖται ὑποβληθεισῶν ἢ καὶ δοθεισῶν.

χριστιανική διδασκαλία. Ὁ τελευταῖος αὐτὸς εἶναι ὁ ἴδιος μὲ τὸν συγγραφέα τῆς «ἑξαήμερου», δηλαδή τὸν Ἀναστάσιο Πρεσβύτερο, τὸν ἀλληγοριστή, γιὰ τὸν ὁποῖο γράφουμε σχετικὰ στὴν εἰσαγωγή τοῦ πρώτου τόμου, διότι τὸ λεξιλόγιο καὶ ἡ ἐν γένει διαπραγμάτευση τῶν ἀπαντήσεων παρουσιάζουν μεγάλη συγγένεια πρὸς τὴν «ἑξαήμερο»².

Παναγιώτης Παπαευαγγέλου.

---

2. Σ Σάκκου, *Περὶ Ἀναστασιῶν Σιναϊτῶν* 155, 159.

ΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ ΣΙΝΑΪΤΟΥ
ΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΑΝΤΙΟΧΕΙΑΣ

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΚΑΙ ΑΠΟΚΡΙΣΕΙΣ

(ΠΕΡΙ ΔΙΑΦΟΡΩΝ ΚΕΦΑΛΑΙΩΝ ΕΚ ΔΙΑΦΟΡΩΝ ΠΡΟΣΩΠΩΝ)

Τὰς λύσεις οὐκ ἐξ ἑαυτοῦ, ἀλλ' ἐκ πείρας, καὶ ἀνα-
γνώσεως τῶν θείων Γραφῶν ἐποιήσατο.

ΠΙΝΑΞ ΤΟΥ ΠΑΡΟΝΤΟΣ ΒΙΒΛΙΟΥ

	Σελίς
α. Τί ἐστὶ τὸ σημεῖον τοῦ τελείου Χριστιανοῦ.	34
β. Τίνες εἰσὶν οἱ ἀληθινοὶ προσκνηταί, οἱ ἐν πνεύματι καὶ ἀλη- θείᾳ προσκυνοῦντες τῷ Θεῷ.	50
γ. Ἐάν τις ἁμαρτήσας μετανοήσῃ, καὶ πάλιν εἰς τὴν ἁμαρτίαν πέσῃ, ἄρα ἡ μετάνοια καὶ οἱ κόποι ἐκεῖνοι ἀπώλοντο, καὶ μάλιστα εἰ μετὰ τὴν ἁμαρτίαν ἀπέθανεν;	60
δ. Ἐάν τις παύσῃ τῆς ἁμαρτίας, ἀρκεῖ τοῦτο εἰς μετάνοιαν, ἢ οὐ;	68
ε. Ἐάν τις ἐστὶ γέρον, ἢ ἀδύνατος καὶ ὀλιγόψυχος, καὶ οὐ δύνα- ται μονάσαι ἢ τὰ τοῦ μοναχοῦ ποιῆσαι, πῶς οὗτος δυνήσεται μετα- νοῆσαι καὶ σωθῆναι;	74
ς. Καλόν ἐστὶν ἄρα τὸ ἐξομολογεῖσθαι τὰς ἁμαρτίας πνευμα- τικοῖς ἀνδράσιν;	86
ζ. Καλόν ἐστὶν ἄρα τὸ κοινωνεῖν συνεχῶς, ἢ ἐκ διαλέμματος;	106
η. Ἐκ πόσων τρόπων οἱ ἐνυπνιασμοὶ ἐν τῷ ἀνθρώπῳ γίνονται;	112
θ. Πόσοι τρόποι ἐγκαταλείψεώς εἰσιν, εἴτε εἰς ἀσθενείας ἢ καὶ εἰς ἁμαρτίας, καὶ πῶς γνώσομεν τὴν ἐκ Θεοῦ παιδείαν, ἢ τὸν ἐκ τοῦ διαβόλου πειρασμόν;	138

ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ ΣΥΝΑΪΤΗ ΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΑΝΤΙΟΧΕΙΑΣ

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΚΑΙ ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

(ΓΙΑ ΔΙΑΦΟΡΑ ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΑΠΟ ΔΙΑΦΟΡΑ ΠΡΟΣΩΠΑ)

Οι απαντήσεις δέν δίνονται άπ' αυτόν, αλλά άπό
τήν πείρα και τήν ανάγνωση τών άγίων Γραφών.

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ ΑΥΤΟΥ

	Σελίς
1. Ποιό εΐναι τó γνώρισμα του τέλειου Χριστιανού;	34
2. Ποιοί εΐναι οί άληθινοί προσκυνητές, οί όποιοι προσκυνούν τόν Θεό πνευματικά και άληθινά;	50
3. Έάν κάποιος πού άμάρτησε μετανοήσε και ξαναπέσει πάλι σε άμαρτία, άραγε οί κόποι του έκεινοι χάνονται, και μάλιστα έάν μετά τήν άμαρτία πεθάνει;	60
4. Έάν κάποιος παύσει τήν άμαρτία, εΐναι άρκετό αυτό πρός μετάνοιά του ή όχι;	68
5. Έάν κάποιος εΐναι γέροντας ή άσθενικός και λιπόψυχος, και δέν μπορεί νά μονάσει ή νά έκτελέσει τά καθήκοντα του μοναχού, αυτός μέ ποιόν τρόπο μπορεί νά μετανοήσει και νά σωθει;	74
6. Εΐναι άραγε καλό νά έξομολογούμαστε τις άμαρτίες μας σε άνδρες πνευματικούς;	86
7. Εΐναι άραγε καλό νά κοινωνούμε συνεχώς, ή μέ διαλείμματα;	106
8. Μέ πόσους τρόπους εκδηλώνονται οί όνειρώξεις στον άνθρωπο;	112
9. Πόσοι τρόποι έγκατάλειψης ύπάρχουν, είτε σε άσθένειες, είτε σε άμαρτίες, και πώς γνωρίζουμε τή δοκιμασία του Θεού, ή τόν πειρασμό του διαβόλου;	138

- ι'. Πόθεν ὀρῶμέν τινας πιστοὺς σωματικὰ πταιίσματα ποιούντας ὑπὸ τοῦ Θεοῦ εὐεργετουμένους καὶ κινδύνων διασωζομένους; 166
- ια'. Τοῦ Θεοῦ λέγοντος διὰ τοῦ προφήτου Ἀγγαίου, «Ἐμὸν ἐστὶ τὸ ἀργύριον καὶ τὸ χρυσίον, καὶ ᾧ ἂν θέλω, δώσω αὐτῶ», ἄρα λοιπὸν πᾶς ἄνθρωπος πλουτήσας, ἐκ τοῦ Θεοῦ ἐπλούτησε; 170
- ιβ'. Τί ἐστὶν ὁ μαμωνᾶς τῆς ἀδικίας; 184
- ιγ'. Πόσον μέτρον τῶν ἰδίων χρημάτων ὀφείλει τις προσφέρειν τῷ Θεῷ; 204
- ιδ'. Ποῦ συμφέρει προσφέρειν τὰ χρήματα, ἐν Ἐκκλησίαις, ἢ εἰς πένητας; 208
- ιέ'. Ἐάν τις γυναῖκα ἔχων καὶ τέκνα καὶ βιωτικῶν πραγμάτων φροντίζων, πῶς δύναται εὐαρεστήσαι τῷ Θεῷ καὶ φυλάξαι τὰς ἐντολάς; 214
- ις'. Τοῦ Ἀποστόλου λέγοντος, ὅτι αἱ ἐξουσίαι τοῦ κόσμου ὑπὸ τοῦ Θεοῦ τεταγμέναι εἰσὶν, ἄρα λοιπὸν πᾶς ἄρχων καὶ ἐπίσκοπος ὑπὸ τοῦ Θεοῦ προχειρίζεται; 224
- ιζ'. Ἐὰν τὰ κακά, ὅσα ποιοῦσιν ἡμῖν τὰ ἔθνη, κατὰ κέλευσιν Θεοῦ ποιοῦσιν; 232
- ιη'. Εἰ πάντες οἱ καταποντιζόμενοι ἢ κριμιζόμενοι ἢ καταχωννύμενοι, κατὰ θεϊαν ἀπειλήν καὶ πρόσταξιν πάσχουσιν, ἢ ἐξ ἐνεργείας τοῦ πονηροῦ; 254
- ιθ'. Τί ἐστὶ τύχη, καὶ εἰ ἔξεστι Χριστιανοῖς ὁμολογεῖν τύχην. 272
- κ'. Ἐκ ποίας δυνάμεως οἱ τὰ ἐναντία φρονοῦντες ἢ πράττοντες πολλάκις προφητεύουσι καὶ θαυματουργοῦσι; 276
- κα'. Διὰ τί οὐ προγινώσκουσιν οἱ ἄνθρωποι τὴν ἡμέραν τῆς τελευτῆς αὐτῶν, καὶ εἰ ἄρα τελευτῶντες αἰσθάνονται τι τῶν μελλόνων διαδέχσθαι αὐτοὺς ἀγαθῶν ἢ κακῶν. 294
- κβ'. Ποῖα ἁμαρτήματα συγχωροῦνται μετὰ θάνατον διὰ τῶν λειτουργιῶν καὶ ἐλεημοσυνῶν τῶν γινομένων ὑπὲρ κοιμηθέντων; 300
- κγ'. Αἰσθητός ἐστὶν ὁ παράδεισος ἢ νοητός φθαρός ἢ ἄφθαρτος; 304
- κδ'. Τί ἐστὶ τό, «Κατ' εἰκόνα καὶ ὁμοίωσιν»; 308
- κε'. Πῶς νοητέον τό, «Ἰδόντες οἱ υἱοὶ τοῦ Θεοῦ τὰς θυγατέρας τῶν ἀνθρώπων»; 320

10. Ἀπὸ τί ἀναγνωρίζουμε μερικούς πιστούς οἱ ὅποιοι, ἂν καὶ κάνουν κάποια σωματικά ἁμαρτήματα, εὐεργετοῦνται ἀπὸ τὸν Θεὸ καὶ διασώζονται ἀπὸ κινδύνους; 166
11. Ἐφόσον ὁ Θεὸς λέγει μέσω τοῦ προφήτη Ἀγγαίου, «Δικό μου εἶναι τὸ ἀργῦριο καὶ τὸ χρυσάφι, καὶ σὲ ὅποιον θέλω θὰ τὸ δώσω», ἄραγε κάθε ἄνθρωπος ποὺ πλούτησε, πλούτησε ἀπὸ τὸν Θεό; 170
12. Τί εἶναι ὁ μαμωνᾶς τῆς ἀδικίας; 184
13. Τί ποσὸ ἀπὸ τὰ χρήματᾶ του ὀφείλει νὰ προσφέρει κανεὶς στὸν Θεό; 204
14. Ποῦ συμφέρει νὰ προσφέρουμε τὰ χρήματα, σὶς Ἐκκλησίες, ἢ στοὺς φτωχοὺς; 208
15. Πῶς μπορεῖ κάποιος, ποὺ ἔχει γυναῖκα καὶ παιδιά καὶ φροντίζει γιὰ τὶς βιοτικές ὑποθέσεις, νὰ γίνεῖ ἀρεστὸς στὸν Θεὸ καὶ νὰ φυλάξει τὶς ἐντολές του; 214
16. Ἐφόσον ὁ Ἀπόστολος λέγει, ὅτι οἱ ἐξουσίες τοῦ κόσμου εἶναι ταγμένες ἀπὸ τὸν Θεό, ἄραγε κάθε ἄρχοντας καὶ ἐπίσκοπος ἀναδεικνύεται ἀπὸ τὸν Θεό; 224
17. Ἄραγε τὰ κακὰ ποὺ μᾶς προκαλοῦν οἱ ἐθνικοί, τὰ προκαλοῦν μὲ ἐντολή τοῦ Θεοῦ; 232
18. Ὅλοι ὅσοι πνίγονται στὴ θάλασσα, ἢ πέφτουν σὲ γκρεμό, ἢ θάβονται κάτω ἀπὸ χῶματα, τὸ παθαίνουν μὲ θεϊκὴ ἀπειλὴ καὶ ἐντολή, ἢ ἀπὸ ἐνέργεια τοῦ διαβόλου; 254
19. Τί εἶναι τύχη, καὶ ἂν ἐπιτρέπεται στοὺς Χριστιανούς νὰ πιστεύουν στὴν τύχη. 272
20. Μὲ τὴ δύναμη τίνος, αὐτοὶ ποὺ πιστεύουν ἢ κάνουν τὰ ἀντίθετα, πολλές φορὲς προφητεύουν καὶ θαυματουργοῦν; 276
21. Γιατί οἱ ἄνθρωποι δὲν γνωρίζουν ἀπὸ πρὶν τὴν ἡμέρα τοῦ θανάτου τους; Καὶ ἄραγε τὴν ὥρα ποὺ πεθαίνουν αἰσθάνονται κάτι ἀπὸ τὰ ἀγαθὰ ἢ κακὰ ποὺ πρόκειται νὰ τοὺς διαδεχθοῦν; 294
22. Ποιὰ ἁμαρτήματα συγχωροῦνται μετὰ θάνατο μὲ τὶς λειτουργίες καὶ ἐλεημοσύνες ποὺ γίνονται γιὰ τοὺς νεκρούς; 300
23. Ὁ παράδεισος εἶναι αἰσθητὸς ἢ νοητὸς· φθαρτὸς ἢ ἀφθαρτὸς; 304
24. Τί εἶναι τὸ «κατ' εἰκόνα καὶ ὁμοίωση»; 308
25. Πῶς πρέπει νὰ ἐξηγεῖται τὸ, «Ὅταν οἱ υἱοὶ τοῦ Θεοῦ εἶδαν τὶς θυγατέρες τῶν ἀνθρώπων»; 320

- κς'. Εἰ πάντα ὅσα ἐποίησεν ὁ Θεὸς κατὰ λίαν, πῶς μετὰ ταῦτα
περὶ καθαρῶν καὶ ἀκαθάρτων ζώων φησί; 320
- κζ. Διὰ τί δὲ τυθῆναι προσέταξεν ὁ Θεὸς τῷ Ἀβραάμ δάμαλιν
τριετίζουσας, καὶ αἶγα τριετίζουσας, καὶ κριὸν τριετίζοντα, τρυγό-
να καὶ περιστεράν; 322
- κη'. Τί δήποτε περιτμηθῆναι αὐτὸν προσέταξεν; 324
- κθ. Πῶς νοητέον τό, «Ἐγὼ σκληρυνῶ τὴν καρδίαν Φαραῶ»; 332
- λ'. Τίνος ἔνεκα καταρᾶται Ἰωὺ τῇ ἡμέρᾳ αὐτοῦ; 336
- λα. Πῶς ἔσθη ὁ διάβολος ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ μετὰ τῶν ἀγγέλων; 340
- לב'. Εἰ ὁ βασιλεὺς Βαβυλῶνος ἀλληγορεῖται εἰς διάβολον, πῶς
ὁ Θεὸς δι' Ἰερεμίου δούλον αὐτὸ προσαγορεύει λέγων, «Ἐγὼ δέδω-
κα πᾶσαν τὴν γῆν Ναβουχοδονόσορ βασιλεῖ Βαβυλῶνος τῷ δούλῳ
μου, καὶ τὰ θηρία τοῦ ἀγροῦ δέδωκα δουλεύειν αὐτῷ»; 342
- λγ'. Πῶς ὁ Θεός, ἐπιτρέψας τῷ Βαλαάμ πορευθῆναι πρὸς Βα-
λάκ, διὰ τοῦ ἀγγέλου αὐτὸν κωλεύει; 346
- λδ'. Ποίαν ἰσχὴν εἶχεν ἡ τοῦ μάντεως ἀρά, ὅτι διεκώλυσεν αὐτὸν
ὁ Θεὸς ἀρᾶσθαι; 348
- λε'. Πῶς τὸ δίκαιον σώζεται, τῶν παιδῶν ὑπὲρ τῶν πατέρων
κολαζομένων; 350
- λς'. Πῶς νοητέον τό, «Οὐκ ἔδωκεν ὁ Θεὸς ὑμῖν καρδίαν εἰδέναί,
ἢ ὀφθαλμοὺς βλέπειν, καὶ ὦτα ἀκούειν, ἕως τῆς ἡμέρας ταύτης»; 352
- λζ. Τί δήποτε διὰ σμικρὰν πλημμέλειαν πόρρωθεν ἰδεῖν ὁ Μωυ-
σῆς προσετάχθη τὴν γῆν, εἰσαγαγεῖν δὲ τὸν λαὸν ἐκωλύθη; 354
- λη'. Διὰ τί οὐκ ἐκώλυσεν ὁ Θεὸς τὸν Ἰεφθάε θῦσαι τὴν θυγατέ-
ρα, ὡς καὶ τὸν Ἀβραάμ; 356
- λθ. Πῶς νοητέον τὰ κατὰ τὴν ἐγγαστρίμυθον; 358
- μ'. Τί ἦν τὸ ἐφουδ (ἐφῶδ), δι' οὗ ἐπηρώτα ὁ ἱερεὺς τὸν Θεόν; 362
- μα'. Πῶς νοητέον τό, «Ἐλάλησεν ὁ Σολομὼν περὶ τῶν ξύλων
ἀπὸ τῆς κέδρου, ἕως τῆς ὑσσώπου τῆς ἐν τῷ τοίχῳ»; 370
- μβ'. Τί ἐστίν, «Ἡ σοφία ἄκοδόμησεν ἐαυτῷ οἶκον»; 374

26. Ἐὰν ὅλα ὅσα ἔκανε ὁ Θεὸς εἶναι πολὺ καλά, τότε γιατί στή συνέχεια κάνει λόγο γιὰ καθαρὰ καὶ ἀκάθαρτα ζῶα; 320
27. Γιατί ὁ Θεὸς διέταξε τὸν Ἀβραάμ νὰ θυσιάσει τριῶν ἐτῶν δαμάλι, τριῶν ἐτῶν κασίκι, τριῶν ἐτῶν κριάρι, καθὼς καὶ τρυγόνι καὶ περιστέρει; 322
28. Γιατί διέταξε (τὸν Ἀβραάμ) νὰ περιτμηθεῖ; 324
29. Πῶς πρέπει νὰ ἐρμηνεύεται τό, «ἐγὼ θὰ σκληρύνω τὴν καρδιά τοῦ Φαραώ»; 332
30. Γιὰ ποιὸ λόγο ὁ Ἰὼβ καταριέται τὴν ἡμέρα τῆς γέννησής του; 336
31. Μὲ ποιὸν τρόπο στάθηκε ὁ διάβολος μπροστὰ στὸν Θεὸ μαζὶ μὲ τοὺς ἀγγέλους; 340
32. Ἐὰν ὁ βασιλιάς τῆς Βαβυλώνας θεωρεῖται σύμβολο τοῦ διαβόλου, γιατί ὁ Θεὸς τὸν ὀνομάζει δοῦλο του στὸν Ἰερεμία, λέγοντας, «Ἐγὼ ἔδωσα ὅλη τὴ χώρα στὸν Ναβουχοδονόσορ, τὸν βασιλιά τῆς Βαβυλώνας, τὸν δοῦλο μου, καὶ τὰ θηρία τοῦ ἀγροῦ τὰ ἔδωσα γιὰ νὰ τὸν ὑπηρετοῦν»; 342
33. Γιατί ὁ Θεός, ἐνῶ ἐπέτρεψε στὸν Βαλαάμ νὰ μεταβεῖ στή Βαλάκ, μὲ τὸν ἄγγελό του τὸν ἐμποδίζει; 346
34. Ποιὰ δύναμη εἶχε ἡ κατάρα τοῦ μάντη, ὥστε νὰ τὸν ἐμποδίσει ὁ Θεὸς νὰ καταραστεῖ; 348
35. Μὲ ποιὸν τρόπο διασώζεται ἡ δικαιοσύνη, ὅταν τιμωροῦνται τὰ παιδιά γιὰ τοὺς πατέρες τους; 350
36. Πῶς πρέπει νὰ ἐρμηνεύεται τό, «Ὁ Θεὸς δὲν μᾶς ἔδωσε καρδιά νὰ γνωρίζουμε, οὔτε μάτια νὰ βλέπουμε, οὔτε αὐτιά νὰ ἀκοῦμε, μέχρι αὐτὴν τὴν ἡμέρα»; 352
37. Γιατί ὁ Μωυσῆς γιὰ ἓνα μικρὸ παράπτωμα διατάχθηκε νὰ δεῖ ἀπὸ μακρὰ τὴ γῆ τῆς ἐπαγγελίας, καὶ ἐμποδίστηκε νὰ ὀδηγήσει τὸν λαὸ σ' αὐτήν; 354
38. Γιατί ὁ Θεὸς δὲν ἐμπόδισε τὸν Ἰεφθάε νὰ θυσιάσει τὴν κόρη του, ὅπως ἔκανε στὸν Ἀβραάμ; 356
39. Πῶς πρέπει νὰ νοοῦνται τὰ σχετικὰ μὲ τὴν ἐγγαστρίμυθο; 358
40. Τί ἦταν τὸ ἐφῶδ, μὲ τό ὅποιο ὁ ἀρχιερέας ρωτοῦσε τὸν Θεό; 362
41. Πῶς πρέπει νὰ νοεῖται τό, «Μίλησε ὁ Σολομών γιὰ τὰ δένδρα ἀπὸ τὸν κέδρο μέχρι τὸν ὕσσωπο ποὺ ὑπῆρχε στὸν τοῖχο»; 370
42. Τί σημαίνει, «Ἡ σοφία ἔχτισε οἰκία γιὰ τὸν ἑαυτὸ της»; 374

- μγ'. Πῶς νοητέον, ὅτι «Οὐκ ἔστιν ἀγαθὸν ἐν ἀνθρώπῳ, εἰ μὴ ὃς φάγεται ἢ πίνεται καὶ δείξῃ τῇ ψυχῇ αὐτοῦ ἀγαθὸν ἐν μόχθῳ αὐτοῦ»; 374
- μδ'. Πόσος ἐστὶ τὸ μέγεθος ὁ Σολομώντειος ναός; 376
- με'. Πόθεν οἱ Σαμαρεῖται τὴν προσηγορίαν ταύτην ἐσχήκασι; 376
- μς'. Πῶς ὁ Θεὸς διὰ τοῦ νόμου τῷ Ἰσραὴλ τὰς θυσίας προσφέρειν κελεύσας, διὰ Ἰερεμίου φησί, «Οὐκ ἐλάλησα πρὸς τοὺς πατέρας ὑμῶν περὶ θυσιῶν, οὐδὲ περὶ ὀλοκαυτωμάτων ἐνετειλάμην αὐτοῖς»; 378
- μζ'. Ποῖα καὶ πόσα εἰσὶ τοῦ θεοῦ Ἡλιοῦ καὶ Ἐλισσαίου τὰ ἐν Πνεύματι ἐνεργήματα; 384
- μη'. Τίς ἡ ὀφθειῖσα εἰκὼν τῷ Ναβουχοδονόσορ; 386
- μθ'. Τίνες εἰσὶν οἱ ἐπτὰ ἐπαρουστρίδες, ἃς εἶδε Ζαχαρίας; 386
- ν'. Τίς ἡ διαφορὰ τοῦ νόμου καὶ ἐντολῆς; 392
- να'. Τίνες ἐν τῇ Γραφῇ ἕτερα ἔχοντες ὀνόματα, ὕστερον μετωνομάσθησαν, καὶ διατί; 394
- νβ'. Πῶς νοητέον τό, «Ἐπαινεῖται ὁ ἁμαρτωλὸς ἐν ταῖς ἐπιθυμίαις τῆς ψυχῆς αὐτοῦ, καὶ ὁ ἀδικῶν εὐλογεῖται»; 398
- νγ'. Πῶς νοητέον, ὅτι «Ἐνθύμημα ἀνθρώπου ἐξομολογήσει σοι»; 400
- νδ'. Πῶς νοητέον τό, «Ἐάν τις ἴδῃ τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ ἁμαρτάνοντα ἁμαρτίαν μὴ πρὸς θάνατον, αἰτήσῃ καὶ δώσει αὐτῷ ζωὴν, τοῖς ἁμαρτάνουσι μὴ πρὸς θάνατον»; 402
- νε'. Πῶς νοητέον, «Οὓς προέγνω καὶ προώρισε, τούτους καὶ ἐκάλεσε», Καί, «Ὅν θέλει ἐλεεῖ, ὃν δὲ θέλει σκληρύνει», Καί, «Οὐ τοῦ θέλοντος, οὐδὲ τοῦ τρέχοντος, ἀλλὰ τοῦ ἐλεοῦντος Θεοῦ»; Πολλοὶ γὰρ λέγουσιν, ὅτι, «Ὅν θέλει ὁ Κύριος σφύζει ἢ ἀπόλλει. 404
- νς'. Πῶς νοητέον τό, «Εἴ τις τὸ ἔργον κατακαύσῃται, ζημιωθείσεται, αὐτὸς δὲ σωθήσεται διὰ πυρός»; 408
- νζ'. Πῶς νοητέον τό, «Εἰρηνοποιήσας διὰ τοῦ αἵματος τοῦ σταυροῦ αὐτοῦ εἴτε τὰ ἐπὶ τῆς γῆς, εἴτε τὰ ἐν οὐρανοῖς»; 408

43. Πῶς πρέπει νὰ ἐρμηνεύεται τὸ, «Δὲν ὑπάρχει στὸν ἄνθρωπο καλὸ, παρὰ μόνο ἂν αὐτὸς τρώγοντας καὶ πίνοντας δείξει κάποιον καλὸ μὲ κόπο στὴν ψυχὴ του»; 374
44. Πόσος ἦταν σὲ διαστάσεις ὁ ναὸς τοῦ Σολομώντα; 376
45. Ἐπὶ ποῦ πῆραν οἱ Σαμαρεῖτες τὸ ὄνομά τους αὐτό; 376
46. Γιατί ὁ Θεός, ἐνῶ μὲ τὸν νόμον διέταξε τὸν Ἰσραηλιτικὸ λαὸν νὰ προσφέρει θυσίες, μὲ τὸν Ἰερεμίαν λέγει, «Δὲν μίλησα στοὺς πατέρες σας γιὰ θυσίες, οὔτε τοὺς ἔδωσα ἐντολὴ γιὰ ὀλοκαυτώματα»; 378
47. Πόσα καὶ ποιά εἶναι τὰ θαύματα τοῦ θεοῦ Ἡλία καὶ τοῦ Ἐλισσαίου, ποὺ ἔκαναν μὲ τὴν ἐνέργεια τοῦ Πνεύματος; 384
48. Ποιά ἦταν ἡ εἰκόνα ποὺ ἐμφανίστηκε στὸν Ναβουχοδονόσορ; 386
49. Ποιὲς εἶναι οἱ ἑπτὰ λυχνίες ποὺ εἶδε ὁ προφῆτης Ζαχαρίας; 392
50. Ποιά εἶναι ἡ διαφορὰ τοῦ νόμου καὶ τῆς ἐντολῆς; 394
51. Ποιοὶ στὴν ἀγία Γραφή, ἐνῶ ἀρχικὰ εἶχαν ἄλλα ὀνόματα, ἔπειτα τὰ ἄλλαξαν καὶ γιατί; 396
52. Πῶς πρέπει νὰ νοεῖται τὸ, «Ὁ ἁμαρτωλὸς ἐπαινεῖται γιὰ τὶς ἐπιθυμίες τῆς ψυχῆς του καὶ ὁ ἄδικος εὐλογεῖται»; 398
53. Πῶς πρέπει νὰ νοεῖται τὸ, «Ὁ ἄνθρωπος θὰ σοῦ ἐξομολογηθεῖ τὶς σκέψεις του»; 400
54. Πῶς πρέπει νὰ νοεῖται τὸ, «Ἐὰν κάποιος δεῖ τὸν ἀδελφὸν του νὰ κάνει ἁμαρτία ποὺ δὲν εἶναι θανάσιμη, νὰ ζητᾷ καὶ νὰ δίνει σ' αὐτὸν ζωὴ, σ' αὐτοὺς ποὺ κάνουν ἁμαρτήματα ὅχι θανάσιμα»; 402
55. Πῶς πρέπει νὰ νοεῖται τὸ, «Αὐτοὺς ποὺ τοὺς γνώρισε προηγουμένως, αὐτοὺς καὶ τοὺς προόρισε καὶ τοὺς κάλεσε», καὶ τὸ, «Ὅποιον θέλει τὸν ἐλεεῖ, καὶ ὅποιον θέλει τὸν κάνει σκληρόν», καὶ τὸ, «Δὲν ἐξαρτᾷται ἀπὸ τὴν θέληση τοῦ ἀνθρώπου, οὔτε ἀπὸ τὴν προσπάθειά του, ἀλλὰ ἀπὸ τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ»; Γιατί πολλοὶ λένε· «Ὅποιον θέλει ὁ Κύριος τὸν σώζει, ἢ τὸν ἐξαφανίζει». 404
56. Πῶς πρέπει νὰ νοεῖται τὸ, «Ἐὰν κάποιος τὸ ἔργο καεῖ ὀλοκληρωτικὰ, θὰ ὑποστῆ ζημίαν, ὅμως ὁ ἴδιος θὰ σωθεῖ, ἀλλὰ μὲ τέτοιον τρόπο, ὅπως σώζεται κάποιος ἀπὸ πυρκαϊά»; 408
57. Πῶς πρέπει νὰ ἐρμηνεύεται τὸ, «Εἰρήνευσε μὲ τὸ αἷμα τοῦ σταυροῦ του καὶ αὐτὰ ποὺ εἶναι πάνω στὴ γῆ, καὶ αὐτὰ ποὺ βρῖσκονται στὸν οὐρανόν; 408

- νη. Πῶς νοητέον τό, «Ἡ γνῶσις φυσιοῖ, ἡ δὲ ἀγάπη οἰκοδομεῖ»; 414
- νη. Διὰ τί φησιν ὁ Ἀπόστολος, «Οὐκ ἐπιτρέπω γυναῖκα διδάσκειν»; 414
- ξ. Τί ἐστι τό, «Ἐὰν ὀφθαλμός σου ὁ δεξιὸς ἢ ἡ χεὶρ σου σκανδαλίση σε, ἔκκοψον αὐτὸν ἀπὸ σου»; 430
- ξά. Πῶς νοητέον τό, «Ἐὰν δύο ὑμῶν συμφωνήσωσιν ἐπὶ τῆς γῆς»; 440
- ξβ'. Τοῦ Κυρίου λέγοντος πρὸς τοὺς ἁγίους αὐτοῦ, «Ὅσα ἂν δήσητε, ἔσται δεδεμένα», καὶ εἰάν τις παροργίσῃ ἄνδρα ἅγιον, καὶ ἀποστείλῃ νόσον ἢ δαίμονα ἢ θάνατον ἢ ἄλλην τινὰ τιμωρίαν εἰς τὸν οἶκον αὐτοῦ, εἰ ἄρα δύναται ἄνθρωπος παρακαλέσαι ἕτερον ἅγιον τοῦ ἐκφυγεῖν τῆς ἀποφάσεως τοῦ ἁγίου ἀνδρός 442
- ξγ'. Τοῦ Κυρίου λέγοντος, «Ἐάν τινων ἀφήτε τὰς ἁμαρτίας, ἀφίενται αὐτοῖς», εἰάν ἁμαρτήσῃ ἄνθρωπος ἀνθρώπῳ, καὶ μετὰ τοῦτο μετανοήσας αὐτῷ, λάβῃ συγχώρησιν παρ' αὐτοῦ, ἄρα συνεχωρήθη καὶ παρὰ Θεοῦ; 448
- ξδ'. Τοῦ Χριστοῦ λέγοντος, «Οὐ τὰ εἰσερχόμενα διὰ τοῦ στόματος κοινοῖ τὸν ἄνθρωπον, διὰ τί οἱ Πατέρες ὤρισαν μὴ ἐσθίειν κρέα ἐν ταῖς ἁγίαις νηστείαις; 458
- ξέ. Πῶς νοητέον τό, «Πᾶς γραμματεὺς μαθητευθεὶς εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν, ὅμοιός ἐστιν ἀνθρώπῳ οἰκοδεσπότη, ὅστις ἐκβάλλει ἐκ τοῦ θησαυροῦ αὐτοῦ καινὰ καὶ παλαιά»;
- ξς'. Πῶς νοητέον τό, «Εἰσὶν εὐνοῦχοι, οἵτινες εὐνούχισαν ἑαυτοὺς διὰ τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν»;
- κζ. Πῶς νοητέον, «Ὅρατε μὴ σκανδαλίσητε ἓνα τῶν μικρῶν τούτων»;
- ξη'. Πῶς νοητέον τό, «Ἐὰν ἀγγαρεύσῃ τις μίλιον ἓν, ὑπάγε μετ' αὐτοῦ δύο»;
- ξη'. Πῶς νοητέον τό, «Μὴ μερμινᾶτε τί φάγητε ἢ τί πίνητε ἢ τί περιβάλησθε»;
- ο'. Πῶς νοητέον τό, «Μὴ κρίνετε, καὶ οὐ μὴ κριθῆτε»;
- οα'. Πῶς νοητέον τό, «Εὐξασθε μὴ γενέσθαι τὴν φυγὴν ὑμῶν χειμῶνος ἢ ἐν Σαβδάτῳ»;
- οβ'. Πῶς νοητέον τό, «Δύο ἔσονται ἐν τῷ ἀγρῷ»;

58. Πῶς πρέπει νὰ νοεῖται τό, «Ἡ γνώση ὁδηγεῖ σὲ ἔπαρση, ἐνῶ ἡ ἀγάπη οἰκοδομεῖ»; 414
59. Γιατί ὁ Ἀπόστολος λέγει, «Δὲν ἐπιτρέπω στὴ γυναῖκα νὰ διδάσκει». 414
60. Τί σημαίνει τό, «Ἐὰν τὸ δεξιὸ μάτι σου ἢ τὸ χέρι σου σὲ σκανδαλίσει, κόψε το ἀπὸ πάνω σου»; 430
61. Πῶς πρέπει νὰ νοεῖται τό, «Ἐὰν δύο ἀπὸ σᾶς συμφωνήσουν πάνω στὴ γῆ»; 440
62. Ἐφοῦ ὁ Κύριος λέγει στοὺς ἀγίους του, «Ὅσα δέσετε, θὰ εἶναι δεμένα», ἐὰν κάποιος ἐξοργίσει ἕναν ἅγιο καὶ ὁ ἅγιος τοῦ στείλει ἀρρώστια ἢ δαίμονα ἢ θάνατο ἢ ἄλλη τιμωρία στὸ σπίτι του, μπορεῖ ἄραγε ὁ ἄνθρωπος νὰ παρακαλέσει ἄλλον ἅγιο γιὰ νὰ ἀποφύγει τὴν ἀπόφαση τοῦ ἀγίου; 442
63. Ἐφοῦ ὁ Κύριος λέγει, «Ἄν συγχωρήσετε τὶς ἁμαρτίες κάποιων, θὰ συγχωροῦνται», ἂν ἕνας ἄνθρωπος ἁμαρτήσῃ εἰς βάρος ἄλλου ἀνθρώπου, καὶ ὕστερα ζητήσῃ συγγνώμη ἀπὸ αὐτὸν καὶ ἐκεῖνος τὸν συγχωρήσῃ, ἄραγε συγχωρήθηκε καὶ ἀπὸ τὸν Θεό; 448
64. Ἐφοῦ ὁ Χριστὸς λέγει, «Δὲν βλάπτουν τὸν ἄνθρωπο αὐτὰ ποῦ μπαίνουν μέσα τοῦ ἀπὸ τὸ στόμα», γιατί οἱ Πατέρες ὄρισαν νὰ μὴ τρῶμε κρέατα τὶς μέρες τῆς νηστείας; 458
65. Πῶς πρέπει νὰ νοεῖται τό, «Κάθε γραμματέας ποῦ μαθήτευσε στὴ βασιλεία τῶν οὐρανῶν, μοιάζει μὲ οἰκοδεσπότη, ὁ ὁποῖος βγάζει ἀπὸ τὸ ταμεῖο του καινούργια καὶ παλιά; 458
66. Πῶς πρέπει νὰ νοεῖται τό, «Ἐὰν κάποιος σὲ ἀγγαρεύει γιὰ ἕνα μίλι, πῆγαινε μαζί του δύο»; 458
67. Πῶς πρέπει νὰ νοεῖται τό, «Προσέχετε, νὰ μὴ σκανδαλίσετε κανέναν ἀπὸ αὐτοὺς τοὺς ταπεινοὺς»; 458
68. Πῶς πρέπει νὰ νοεῖται τό, «Ἐὰν κάποιος σὲ ἀγγαρεύει γιὰ ἕνα μίλι, πῆγαινε μαζί του δύο»; 458
69. Πῶς πρέπει νὰ νοεῖται τό, «Μὴ φροντίζετε τί θὰ φᾶτε, ἢ τί θὰ πιεῖτε, ἢ τί θὰ φορέσετε»; 458
70. Πῶς πρέπει νὰ νοεῖται τό, «Νὰ μὴ κρίνετε, γιὰ νὰ μὴ κριθεῖτε; 458
71. Πῶς πρέπει νὰ νοεῖται τό, «Νὰ προσεύχεστε νὰ μὴ γίνῃ ἡ φυγὴ σας τὸν χειμῶνα, ἢ ἡμέρα Σάββατο»; 458
72. Πῶς πρέπει νὰ νοεῖται τό, «Δύο θὰ βρίσκονται στὸν ἀγρό; 458

ογ'. Πῶς ὁ ληστής πρὶν τῆς ἀναστάσεως εἰσῆλθεν εἰς τὸν παράδεισον;

οδ'. Ὅτι εἰς τρεῖς στάσεις καὶ καταστάσεις διαιρεθήσονται οἱ σωζόμενοι.

οε'. Ὅθεν γινώσκει ὁ ἄνθρωπος, εἰ ἐνοίκησεν εἰς ἑαυτὸν ὁ Χριστός;

ος'. Δύναται τις ἐξηγήσασθαι, «Ἐὐφθαλμὸς οὐκ εἶδε καὶ οὐς οὐκ ἤκουσε καὶ ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπου οὐκ ἀνέβη»;

οζ'. Ποῖά εἰσι τὰ ἀγαθὰ ἐκεῖνα τὰ ὑπὸ τοῦ Χριστοῦ δωρηθέντα ἡμῖν, «εἰς ἃ ἐπιθυμοῦσιν ἄγγελοι παρακύνῃαι», καθὼς φησι ὁ κορυφαῖος Πέτρος;

οη'. Καὶ τί δήποτε τὴν ἡμετέραν φύσιν ὑπὲρ τὴν τῶν ἀγγέλων ἐδόξασε καὶ ἀγαπᾷ ὁ Θεός;

οθ'. Ἐάν τις ἄπιστος ἢ Ἰουδαῖος ἢ Σαμαρεῖτης ποιήσει πολλὰ ἀγαθὰ, ἄρα εἰσέρχεται εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν;

π'. Πῶς εἴρηται ὅτι «Ἐν παντὶ ἔθνει ὁ φοβούμενος τὸν Θεὸν καὶ ἐργαζόμενος δικαιοσύνην, δεκτὸς αὐτῷ ἔστι»;

πα'. Ποῦ λέγομεν ἀπέρχεσθαι τὰ παιδιά τὰ ἄκακα, πενταετῆ ἢ τετραετῆ, Ἰουδαίων καὶ ἀβαπτίστων εἰς κρίσιν, ἢ παράδεισον;

πβ'. Ἐὰν εἴη δι' ἐνὸς ἔργου ἀγαθοῦ λαβεῖν ἄφεσιν ἁμαρτιῶν;

πγ'. Ἐὰν ἄνθρωπος ποιήσῃ ἁμάρτημα, καὶ ποιήσῃ τινὰς μισθοὺς διὰ τὸ συγχωρηθῆναι αὐτόν, εἶτα πάλιν μετὰ τοὺς μισθοὺς ἁμαρτήσῃ, ἄρα ἀπώλεσε τοὺς μισθοὺς οὓς ἐποίησεν;

πδ'. Ἐκ ποίας κείρας κρίνονται παρὰ Θεῷ τὰ ἁμαρτήματα τοῦ ἀνθρώπου;

πε'. Τίνος χάριν μείζον τῆς πορνείας ἐχούσης κρῖμα τῆς τῶν αἵρετικῶν βλασφημίας, ἐπιστραφέντων εἰς μετάνοιαν ἀμφοτέρων, τὸν μὲν αἵρετικὸν εὐθέως δέχεται ἡ Ἐκκλησία εἰς κοινωνίαν, τὸν δὲ πόρνον ἀφορίζει τῆς Ἐκκλησίας ἐπὶ χρόνον;

πς'. Διὰ τί, ἐπιστρέφοντας τοὺς αἵρετικούς ἐν τῇ καθολικῇ Ἐκκλησίᾳ, οὐκ ἀναβαπτίζομεν αὐτούς;

πζ'. Πολυθρόυλλητος ζήτησίς ἐστι σχεδὸν ἐν ὅλῳ τῷ κόσμῳ, εἰ ἡ ἡμέρα προτερεύει τῆς νυκτός, ἢ τὸ ἔμπαλιν ἢ νύξ προτάττεται τῆς ἡμέρας.

πη'. Ἐστὶ καὶ ἕτερον μετὰ τοῦτο παγκόσμιον ζήτημα, τοῦτ' ἔστιν, εἰ ἔχει ὄρον ἢ ζωὴ τοῦ ἀνθρώπου, ἢ οὐ. Οἱ μὲν γὰρ φασὶν ἔχειν, οἱ δὲ μὴ ἔχειν.

73. Πῶς ὁ ληστής μπήκε στὸν παράδεισο πρὶν ἀπὸ τὴν ἀνάσταση;

74. Ὅτι οἱ σωζόμενοι θὰ διαιρεθοῦν σὲ τρεῖς ὁμάδες καὶ κατηγορίες.

75. Ἀπὸ ποῦ γνωρίζει ὁ ἄνθρωπος ἂν κατοίκησε μέσα του ὁ Χριστός;

76. Μπορεῖ κανεὶς νὰ ἐξηγήσει «Αὐτὰ ποὺ μάτι δὲν εἶδε καὶ αὐτὶ δὲν ἄκουσε καὶ νοῦς ἀνθρώπου δὲν σκέφτηκε»;

77. Ποιὰ εἶναι τὰ ἀγαθὰ ἐκεῖνα ποὺ δωρήθηκαν σὲ μᾶς ἀπὸ τὸν Χριστό, στὰ ὁποῖα ἐπιθυμοῦν νὰ σκύνουν οἱ ἄγγελοι, ὅπως λέγει ὁ κορυφαῖος Πέτρος;

78. Γιατί ὁ Θεὸς δόξασε τὴ δική μας φύση περισσότερο ἀπὸ τὴ φύση τῶν ἀγγέλων;

79. Ἐὰν κάποιος ἄπιστος ἢ Ἰουδαῖος ἢ Σαμαρείτης κάνει πολλὰ καλὰ, μπαίνει ἄραγε στὴ βασιλεία τῶν οὐρανῶν;

80. Μὲ ποιὰ ἔννοια λέγεται, ὅτι «Σὲ κάθε ἔθνος ἐκεῖνος ποὺ φοβᾶται τὸν Θεὸ καὶ ἐφαρμόζει τὸν νόμο, εἶναι δεκτὸς ἀπὸ αὐτόν»;

81. Ποῦ λέμε ὅτι πηγαίνουν τὰ ἄκακα παιδιὰ, τῶν πέντε ἢ τεσσάρων ἐτῶν, τῶν Ἰουδαίων καὶ τῶν ἀβάπτιστων σὲ κρίση, ἢ στὸν παράδεισο;

82. Ἄραγε εἶναι δυνατὸ μὲ ἓνα καλὸ ἔργο νὰ λάβει κανεὶς συγχώρηση τῶν ἁμαρτιῶν του;

83. Ἐὰν ἓνας ἄνθρωπος κάνει κάποιο ἁμάρτημα, καὶ κάνει μερικὰ καλὰ ἔργα γιὰ νὰ συγχωρηθεῖ, καὶ ἔπειτα, μετὰ τὰ καλὰ ἔργα του, ἁμαρτήσῃ, χάνει ἄραγε τὰ καλὰ ἔργα ποὺ ἔκανε;

84. Ἀπὸ ποιὰ νηπιακῇ ἡλικία κρίνονται ἀπὸ τὸν Θεὸ τὰ ἁμαρτήματα τοῦ ἀνθρώπου.

85. Γιὰ ποιὸν λόγο ἡ πορνεία ἔχει μεγαλύτερη ποινὴ ἀπὸ τὴ βλασφημία τῶν αἵρετικῶν, καὶ ὅταν ἐπιστρέψουν καὶ οἱ δύο σὲ μετάνοια, τὸν αἵρετικὸ ἢ Ἐκκλησία τὸν δέχεται ἀμέσως σὲ κοινωνία, ἐνῶ τὸν πόρνο τὸν ἀφορίζει γιὰ κάποιο χρονικὸ διάστημα;

86. Γιατί τοὺς αἵρετικούς ποὺ ἐπιστρέφουν στὴν καθολικῇ Ἐκκλησίᾳ δὲν τοὺς ξαναβαπτίζουμε;

87. Γίνεται περιλάλητη συζήτηση σὲ ὁλόκληρο σχεδὸν τὸν κόσμον ἐὰν προηγεῖται ἡ ἡμέρα τῆς νύχτας, ἢ, ἀντίστροφα, ἂν ἡ νύχτα προηγεῖται τῆς ἡμέρας.

88. Ὑπάρχει καὶ ἄλλο, μετὰ ἀπὸ αὐτό, παγκόσμιο ζήτημα, δηλαδὴ ἂν ἡ ζωὴ τοῦ ἀνθρώπου ἔχει ὄριο ἢ ὄχι. Γιατί ἄλλοι λένε ὅτι ἔχει καὶ ἄλλοι ὄχι.

πθ. Τί ἐστὶ ψυχὴ ἀνθρώπου, καὶ ὁποία ἐστὶ, καὶ πόθεν συνίσταται, ἢ πότε καὶ πῶς ἐν τῷ σώματι ἐνεργεῖ, καὶ ποῦ μετὰ τὸν χωρισμὸν τοῦ σώματος πορεύεται;

4. Πῶς δὲ νῦν ὅλως θέλομεν λέγειν ὑπάρχειν τὰς ψυχὰς, καὶ εἰ ὁμοῦ καὶ ἅμα πᾶσαι ὑπάρχουσιν.

4α. Εἰ οὐκ ἐπιγινώσκουσιν ἀλλήλους οἱ ἀπελθόντες ἐκεῖ, πῶς ὁ πλούσιος ἐπέγνω καὶ ἐδυσώπει τὸν Ἀβραάμ καὶ τὸν Λάζαρον; οὐ μόνον δέ, ἀλλὰ καὶ μέμνηται τῶν ἰδίων αὐτοῦ πέντε ἀδελφῶν τῶν ἐν τῷ οἴκῳ αὐτοῦ;

4β. Πῶς τὸ σῶμα τὸ ὑπὸ μυριῶν θηρίων καὶ πετεινῶν καταβρωθέν, ἢ ἐν θαλάσῃ καταποντισθὲν καὶ ὑπὸ ἀμετρήτων ἰχθύων ἀναλωθέν, καὶ ἐν τῷ θυτῷ ἀφοδευθέν καὶ διαλυθέν, πῶς συνάγεται καὶ εἰς ἀνάστασιν ἔρχεται;

4γ. Τί ἐστὶ τό, «ἀδιαλείπτως προσεύχεσθαι»; Οὐ γὰρ δυνατόν ἀνθρώπῳ, οἴκου καὶ τέκνων ἐπιμελουμένῳ καὶ ἐν κόσμῳ διάγοντι, ἀδιαλείπτως προσεύχεσθαι.

4δ. Πόθεν ὁρῶμεν παρ' ἡμῖν τοῖς Χριστιανοῖς ὑπὲρ ἄλλα τινὰ ἔθνη ἄπιστα πολλοὺς πολλάκις κολοβοὺς ἢ ποδαλγοὺς ἢ λεπροὺς καὶ ἐπιληπτικοὺς καὶ ἄλλαις τισὶ νόσοις κατεχομένους;

4ε. Πόθεν ἐξ αὐτῆς τῆς γεννήσεως καὶ νεαρᾶς ἡλικίας εὐρίσκον-ται φυσικῶς πρᾶεῖς, ἄλλοι ὀργίλοι, ἕτεροι φιλόβιοι καὶ πόρνοι, ἄλλοι φιλογύναιοι, ἄλλοι μισογύναιοι ἢ ἐγκρατεῖς; καὶ εἰσὶ τινες πάλιν φύσει εὐμετάδοτοι, ἄλλοι δὲ οὐκ εὐμετάδοτοι; οὐ μόνον δέ, ἀλλὰ ἢ φυσικῶς τινες εὐρίσκονται εὐνούστατοι καὶ διανοητικοί, ἄλλοι δὲ νωθροί, ἀνόητοι καὶ τὰ ἑξῆς;

4ς. Ὅτι θαμβεῖται πᾶσα ἡ τῶν ἀνθρώπων φύσις πολλὰ φοβερὰ καὶ κατάπληκτα τὰ ἐπὶ τοῖς θανάτοις τῶν ἀνθρώπων ὁρῶσα γινόμενα;

4ζ. Τί ἐστὶν ὑπερηφανία;

4η. Ἐὰν πάσης ἁμαρτίας καὶ πορνείας ὁ διάβολός ἐστιν αἴτιος καὶ αὐτὸν χρὴ καταμέμφεσθαι;

4θ. Τῶν ἐν τῷ νόμῳ πολλάκις ἐχόντων δύο γυναῖκας ἅμα, ἢ μὴ κατακριθέντων, ἄρα ἔξεστι Χριστιανοῖς τοῦτο;

89. Τί είναι ἡ ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου, τί εἶδους εἶναι, καὶ ἀπὸ τί ἀποτελεῖται, ἢ πότε καὶ μὲ ποιὸν τρόπο ἐνεργεῖ στὸ σῶμα, καὶ ποῦ πηγαίνει μετὰ τὸ χωρισμὸ τῆς ἀπὸ τὸ σῶμα;

90. Σὲ ποιά γενικὰ κατάσταση λέμε ὅτι βρίσκονται τώρα οἱ ψυχές, καὶ ἂν βρίσκονται ὅλες μαζί.

91. Ἐὰν δὲν ἀναγνωρίζουν ὁ ἓνας τὸν ἄλλο αὐτοὶ ποῦ πηγαίνουν ἐκεῖ, τότε γιατί ὁ πλοῦσιος ἀναγνώρισε καὶ παρακαλοῦσε τὸν Ἀβραάμ καὶ τὸν Λάζαρο; Καὶ ὄχι μόνο αὐτό, ἀλλὰ καὶ θυμήθηκε καὶ τοὺς πέντε ἀδελφούς που ἦταν στὸ σπίτι του;

92. Μὲ ποιὸν τρόπο τὸ σῶμα ποῦ καταβροχθίστηκε ἀπὸ μύρια θηρία, ἢ βυθίστηκε στὴ θάλασσα καὶ φαγώθηκε ἀπὸ ἀμέτρητα ψάρια καὶ ἀφοδεύτηκε στὸν βυθὸ τῆς θάλασσας καὶ διαλύθηκε, θὰ συγκεντρωθεῖ τότε καὶ θὰ ἀναστηθεῖ;

93. Τί σημαίνει τό, «Νὰ προσεύχεστε ἀσταμάτητα»; Γιατί δὲν εἶναι δυνατὸν στὸν ἄνθρωπο, ποῦ φροντίζει τὸ σπίτι καὶ τὰ παιδιά του καὶ ζεῖ μέσα στὸν κόσμο, νὰ προσεύχεται ἀσταμάτητα.

94. Γιατί βλέπουμε σὲ μᾶς τοὺς Χριστιανούς, περισσότερο ἀπὸ μερικὰ ἄπιστα ἔθνη, νὰ ὑπάρχουν πολλὲς φορές πολλοὶ ἀκρωτηριασμένοι, ἢ νὰ πάσχουν ἀπὸ ποδάγρα, ἢ νὰ εἶναι λεπροὶ καὶ ἐπιληπτικοί, καὶ νὰ εἶναι κυριευμένοι ἀπὸ κάποιες ἄλλες ἀσθένειες;

95. Γιατί ἀπὸ τὴ γέννηση καὶ τὴ νεαρὴ ἡλικία γίνονται ἀπὸ τὴ φύση τους ἄλλοι πρᾶοι, ἄλλοι ὀργίλοι, ἄλλοι φιλόζωοι ἢ πόρνοι, ἄλλοι ἀγαποῦν τὶς γυναῖκες, ἄλλοι τὶς μισοῦν ἢ εἶναι ἐγκρατεῖς; Καὶ ὑπάρχουν ἄλλοι ποῦ ἀπὸ τὴ φύση τους εἶναι ἀνοιχτοχέρηδες καὶ δίνουν εὐκόλα ἀπὸ τὰ δικά τους, καὶ ἄλλοι δὲν δίνουν εὐκόλα, καὶ ὄχι μόνο, ἀλλὰ ἄλλοι ἀπὸ τὴ φύση τους εἶναι φιλικοὶ καὶ μυαλωμένοι, καὶ ἄλλοι νωθροί, ἀνόητοι καὶ τὰ λοιπά;

96. Ὅτι ὀλόκληρη ἡ φύση τῶν ἀνθρώπων καταπλήσσεται, βλέποντας νὰ γίνονται πολλὰ φοβερὰ καὶ καταπληκτικὰ πράγματα κατὰ τὸν θάνατο τῶν ἀνθρώπων.

97. Τί εἶναι ὑπερηφάνεια;

98. Ἐραγε γιὰ κάθε ἁμαρτία καὶ πορνεία ὁ διάβολος εἶναι αἴτιος καὶ αὐτὸν πρέπει νὰ μεμφόμαστε;

99. Ἐνῶ πολλὲς φορές ὀρισμένοι ἔχουν δύο γυναῖκες σύμφωνα μὲ τὸν νόμο, ἢ δὲν ἔχουν καταδικαστεῖ, ἄραγε αὐτὸ ἐπιτρέπεται στοὺς Χριστιανούς;

ρ'. Ἐάν τις νιπτόμενος στόμα, ἢ πάλιν καταπίῃ ὕδωρ ἐν βαλανείῳ, ὀφείλει κοινωνῆσαι, ἢ οὐ;

ρα'. Ἐάν τις δύο τινὰς ἢ καὶ πλείονας ἄνδρας φονεύσῃ, εἶτα κρατηθῆ καὶ ἀποθάνῃ, ἄρα συνεχωρήθη, ἢ οὐ;

ρβ'. Δεκτά εἰσιν ἄρα τῷ Θεῷ τὰ ἀπὸ κλεμμάτων καὶ ἀδικιῶν συναγόμενα αὐτῷ χρήματα;

ργ'. Ἐπειδὴ συχνῶς ἀκούομεν τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ, οὐ ποιοῦμεν δὲ τὰ ἔργα, ἄρα μὴ κατάκριμα ἡμῖν γένηται;

ρδ'. Πόσοι τρόποι εἰσὶ τῶν σωζομένων καὶ συγχωρήσεις ἐκ Θεοῦ ἁμαρτιῶν κομιζομένων;

ρε'. Τί ποιήσωμεν, ὅτι πολλάκις ἰστάμενοι ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ ἐπιθυμοῦμεν κλαῦσαι τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν καὶ οὐ δυνάμεθα;

ρς'. Πόθεν γινώσκει ὁ ἄνθρωπος, ὅτι συνεχώρησεν ὁ Θεὸς τὰς ἁμαρτίας αὐτοῦ, καὶ ὅτι εὕρισκει ἔλεος πάντως ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῆς κρίσεως;

ρζ'. Ἐὰν θελήσω προᾶξαι προᾶγμα, ὡς νομίζω, πόθεν ὀφείλω μαθεῖν εἰ ἀρέσκει τῷ Θεῷ, ἢ οὐ;

ρη'. Πρέπει ἄρα τὸν Χριστιανὸν ἀνοίγειν ἐν λαχνηστηρίῳ;

ρθ'. Ἐὰν ἔχω ἄνθρωπον πιστὸν θλίψαντά με, καὶ οὐ δύναμαι διαλλαγῆναι ἢ ἀσπάσασθαι αὐτὸν ἐξ ὅλης καρδίας, ἀλλὰ μόνον τῇ γλώττει, τί ποιήσω; διαλλαγῶ αὐτὸν κὰν τῇ ἐξόδῳ, ἢ κόψω ἐμαυτὸν ἐξ αὐτοῦ;

ρι'. Ἐὰν εἰσιν οἱ ἄρχοντες ἡμῶν Ἰουδαῖοι ἢ ἄπιστοι ἢ αἰρετικοί, δεῖ εὐχεσθαι ὑπὲρ αὐτῶν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ, ἢ οὐ;

ρια'. Τί οὖν; καὶ τοῖς Ἑλλησι τοῖς προτελευτήσασι πρὸ τῆς Χριστοῦ παρουσίας, δεῖ εὐχεσθαι καὶ μὴ ἀναθεματίζειν, ἢ οὐ.

ριβ'. Ἄρα ἀληθές, ὅτι τὸν Σαμουήλ ἢ ἐγγαστρομίθως ἀνήγαγεν ἐπὶ τοῦ Σαούλ;

ριγ'. Καλὸν τὸ βαστάζειν κοινωνίαν ἁγίαν ἐν σκευοφορίῳ ἀπερχόμενόν τινα ἐπὶ ξένης, ἢ κοινωνεῖν ὅπου δ' ἂν καὶ εὐρωμεν κοινωνίαν;

ριδ'. Ἐδοξέ τισι λέγειν, Ἀδύνατόν ἐστι φεύγοντά τινα ἀπὸ θανατικοῦ τόπου εἰς ἕτερον τόπον διασωθῆναι ἐκ θανάτου.

100. Ἐὰν κάποιος πλένει τὸ στόμα του, ἢ καταπιεῖ νερὸ σὺν δημόσιου λουτροῦ, μπορεῖ νὰ κοινωνήσῃ, ἢ ὄχι;

101. Ἐὰν κάποιος σκοτώσῃ δύο ἢ καὶ περισσότερους ἀνθρώπους, καὶ ἔπειτα φυλακισθεῖ καὶ πεθάνῃ, ἄραγε συγχωρήθηκε ἢ ὄχι.

102. Εἶναι ἄραγε δεκτὰ ἀπὸ τὸν Θεὸ τὰ χρήματα ποὺ συγκεντρώνονται γι' αὐτὸν ἀπὸ κλοπὰς καὶ ἀδικίες;

103. Ἐπειδὴ ἀκοῦμε συχνὰ τὸν λόγο τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ δὲν κάνουμε τὰ ἔργα, μήπως ἄραγε θὰ καταδικαστοῦμε;

104. Πόσοι τρόποι ὑπάρχουν γι' αὐτοὺς ποὺ σώζονται καὶ πόσες συγχωρήσεις ἀπὸ τὸν Θεὸ τῶν ἁμαρτιῶν ποὺ φέρνουν μαζί τους;

105. Τί νὰ κάνουμε, ὅταν πολλὰς φορὲς στεκόμαστε στὴν Ἐκκλησία καὶ ἐπιθυμοῦμε νὰ κλάψουμε τίς ἁμαρτίες μας, ἀλλὰ δὲν μποροῦμε;

106. Ἀπὸ ποῦ γνωρίζει ὁ ἄνθρωπος, ὅτι ὁ Θεὸς συγχώρησε τίς ἁμαρτίες του, καὶ ὅτι βρίσκει εὐσπλαχνία ὅπωςδήποτε τὴν ἡμέρα τῆς κρίσεως;

107. Ὅταν βελήσω νὰ κάνω κάποια πράξη, ποῦ μοῦ ἀρέσει, ἀπὸ ποῦ θὰ μάθω ἂν ἀρέσει στὸν Θεὸ ἢ ὄχι;

108. Ἐπιτρέπεται ἄραγε ὁ Χριστιανὸς νὰ πηγαίνει σὲ τυχερὰ παιχνίδια;

109. Ἐὰν ἔχω κάποιον ἄνθρωπο πιστόν, ποῦ μὲ στενοχώρησε καὶ δὲν μπορῶ νὰ συμφιλιωθῶ μαζί του, ἢ νὰ τὸν ἀσπασθῶ μὲ ὅλη τὴν καρδιά, παρὰ μόνο μὲ τὴ γλώσσα, τί νὰ κάνω; Νὰ συμφιλιωθῶ μὲ αὐτόν, ἔστω καὶ κατὰ τὴν ὥρα τοῦ θανάτου, ἢ ν' ἀποκόψω τὸν ἑαυτὸ μου ἀπὸ αὐτόν;

110. Ἐὰν οἱ ἄρχοντές μας εἶναι Ἰουδαῖοι ἢ ἄπιστοι ἢ αἵρετικοί, πρέπει νὰ προσευχόμεσθε στὴν ἐκκλησία γι' αὐτούς, ἢ ὄχι;

111. Τί λοιπόν; Καὶ γιὰ τοὺς εἰδωλολάτρεις ποὺ πέθαναν πρὶν ἀπὸ τὴν παρουσία τοῦ Χριστοῦ πρέπει νὰ προσευχόμεσθε καὶ νὰ μὴ τοὺς ἀναθεματίζουμε, ἢ ὄχι;

112. Εἶναι ἄραγε ἀλήθεια, ὅτι ἡ ἐγγαστρίμυθος παρουσίασε τὸν Σαμουὴλ στὸν Σαούλ;

113. Εἶναι σωστὸ νὰ κρατᾷ κανεὶς ἅγια κοινωνία σὲ σκευοφορεῖο ὅταν ἀναχωρεῖ γιὰ τὸ ἔξωτερικόν, ἢ νὰ κοινωνοῦμε ὅπου βροῦμε κοινωνία;

114. Μερικοὶ πιστεύουν καὶ λένε, ὅτι εἶναι ἀδύνατο κάποιος, φεύγοντας ἀπὸ ἓνα τόπο θανατικόν, νὰ διασωθεῖ ἀπὸ τὸν θάνατο πηγαίνοντας σὲ ἄλλον τόπο.

ριε'. Ἐὰν ἀπαιτεῖται Χριστιανὸς τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ, ἐν ἣ ἔμελλει μεταλαμβάνειν, παραφυλάξασθαι ἐκ τῆς ἰδίας γυναικός, καὶ μὴ προσεγγίσει αὐτῇ;

ρις'. Ἐὰν ἐρωτῶμαι περὶ πίστεως ὑπὸ αἵρετικῶν, καὶ οὐκ ἐπίσταμαι δογματίσαι, τί ποιήσω;

ρις. Εἴτα οὐκ ἔστιν ὅλως μέθοδός τις, δι' ἧς δυνήσεται ἰδιώτης ἀντιπεῖν τῷ αἵρετικῷ.

ριη'. Τίνος χάριν οὐ πεποίηκεν ὁ Σατανᾶς τοσαύτας αἵρέσεις καὶ σχίσματα ἐν ἑτέρᾳ πίστει, εἰ μὴ ἐν τῇ τῶν Χριστιανῶν;

ριθ'. Διὰ τί δὲ τὸν Σατανᾶν ὅλως πολεμεῖν τοῖς ἀνθρώποις ὁ Θεὸς συνεχώρησε, καὶ τοῦτον οὐκ ἐξήλειψε;

ρκ'. Πόθεν τὰ ἐνύπνια, καὶ πῶς πολλάκις γίνονται ἀληθινά;

ρκα'. Τοῦ Ἀποστόλου λέγοντος, ὅτι ἡγίασται ὁ ἀνὴρ ὁ ἄπιστος, ἐάν ἐστὶν ἡ γυνὴ αὐτοῦ πιστή, ὁμοίως καὶ ἡ γυνὴ ἡ ἄπιστος, ἐάν ἐστὶν ὁ ἀνὴρ αὐτῆς πιστός, ἄρα λοιπὸν ἔξεστι τῷ Χριστιανῷ λαβεῖν γυναῖκα ἄπιστον;

ρκβ'. Εἰ ἄρα ἀμαρτάνει ὁ φεύγων ἐν καιρῷ διωγμοῦ.

ρκγ'. Ἐπειδὴ ὁρῶμέν τινας καὶ ἐν αἰχμαλωσίᾳ ὑπαρχούσας δούλας παρεξερχομένας, τί χρὴ περὶ αὐτῶν λέγειν;

ρκδ'. Πόσαι μοιχεῖαί εἰσι σωματικά;

κε'. Τοῦ Θεοῦ λέγοντος πρὸς τὸν ὄφιν, «Ὁ ἄνθρωπος τηρήσει σου κεφαλὴν», τουτ' ἔστι τὴν ἀρχὴν παντός λογισμοῦ, «σὺ δέ», τουτέστιν ὁ πονηρός, «τηρήσεις αὐτοῦ πτέρναν», λέγω δὴ τὰ ἔσχατα τοῦ βίου αὐτοῦ, πόθεν γινώσκει ὁ Σατανᾶς τὰ ἔσχατα τοῦ ἀνθρώπου; Καὶ γὰρ πολλοὺς ἐωράκαμεν ὅλον τὸν χρόνον αὐτῶν καλῶς διαπρέψαντας, εἰς αὐτὰ δὲ τὰ τέλη τῆς ζωῆς παραπεσόντας, ἐξ ὧν εἷς ὑπάρχει Ἰουλιανὸς ἐκεῖνος ὁ μιαρὸς παραδάτης.

κες'. Θέλουσιν εἰπεῖν τινες, ὅτι διὰ τὸ μὴ προσκυνῆσαι τὸν Ἀδὰμ ἐξέπεσεν ὁ Σατανᾶς.

κες'. Εἶπας ἐν τῇ προλαβούσῃ περὶ τῶν στοιχείων φυσιολογία, ὅτι πολλάκις ἐκ φυσικῆς τινος ἀκολουθίας καὶ χυμῶν αἰτίας γίνονται τινὲς μὲν γυναῖκες ἄτεκνοι, τινὲς δὲ εὐτεκνοι, ἄλλοι δὲ πάλιν ὀλιγότεκνοι, τὸν δὲ τρόπον τῆς αἰτίας οὐκ ἐσήμανας

κη'. Τί ἐστὶ τὸ τάλαντον, ὅπερ λέγει αἰρεῖν ὁ Κύριος ἐν τῇ συντελείᾳ

115. Ἐπειδὴ ἀπαιτεῖται ὁ Χριστιανὸς τὴν ἡμέρα ἐκείνη πὺν πρόκει-
ται νὰ κοινωνήσῃ, νὰ προφυλαχτεῖ ἀπὸ τὴ γυναῖκα του καὶ νὰ μὴ τὴν
πλησιάσῃ;

116. Ὅταν αἰρετικὸς μὲ ἐρωτᾷ γιὰ τὴν πίστη καὶ δὲν γνωρίζω καλὰ
νὰ ἀπαντήσω, τί νὰ κάνω;

117. Ὅτι δὲν ὑπάρχει γενικὰ κάποια μέθοδος μὲ τὴν ὁποία ἓνας ἄ-
πειρος νὰ μπορεῖ νὰ ἀντιμετωπίσῃ τὸν αἰρετικόν.

118. Γιὰ ποιὸν λόγο ὁ Σατανᾶς δὲν ἔκανε τόσο πολλὰς αἰρέσεις καὶ
σχίσματα σὲ ἄλλη πίστη, παρὰ μόνο στὴν πίστη τῶν Χριστιανῶν;

119. Γιατί ὁ Θεὸς ἐπέτρεψε στὸν Σατανᾶ νὰ πολεμᾷ τοὺς ἀνθρώπους
καὶ δὲν τὸν ἐξαφάνισε;

120. Ἐκποῦ προκαλοῦνται τὰ ὄνειρα, καὶ γιὰτί πολλὰς φορὰς
βγαίνουν ἀληθινὰ;

121. Ἐφόσον ὁ Ἀπόστολος λέγει, ὅτι ὁ ἄπιστος ἀνδρὰς ἀγιάζεται,
ἐὰν ἡ γυναῖκα του εἶναι πιστή, ὅπως καὶ ἡ ἄπιστη γυναῖκα, ἐὰν ὁ ἀν-
δρὰς τῆς εἶναι πιστός, ἄραγε ἐπιτρέπεται στὸν Χριστιανὸ νὰ πάρῃ ἄπι-
στη γυναῖκα;

122. Ἐὰν ἄραγε ἀμαρτάνει αὐτὸς πὺν φεύγει σὲ καιρὸ διωγμοῦ.

123. Ἐπειδὴ βλέπουμε κάποιες, πὺν εἶναι δοῦλες σὲ αἰχμαλωσία, νὰ
δραπετεύουν κρυφὰ, τί πρέπει νὰ ποῦμε γι' αὐτὰς;

124. Πόσες σωματικὰς μοιχεῖες ὑπάρχουν;

125. Ἐπειδὴ ὁ Θεὸς εἶπε στὸ φίδι, «ὁ ἀνθρώπος θὰ σοῦ σπάσῃ τὸ
κεφάλι», δηλαδὴ τὴν ἀρχὴν κάθε λογισμοῦ, «Καὶ σύ», δηλαδὴ ὁ πονηρός,
«θὰ τοῦ δαγκώσῃς τὴ φτέρνα του», δηλαδὴ τὶς τελευταῖες στιγμὰς τῆς
ζωῆς του, ἀπὸ ποῦ ὁ Σατανᾶς γνωρίζει τὰ τελευταῖα τοῦ ἀνθρώπου; Για-
τί ἔχουμε δεῖ πολλοὺς, οἱ ὁποῖοι διήνυσαν ὅλη τὴ ζωὴ τους καλὰ, νὰ πέ-
φτουν στὰ τελευταῖα τῆς ζωῆς τους, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἓνας εἶναι ὁ
μαρὸς ἐκεῖνος παραβάτης, ὁ Ἰουλιανός.

126. Μερικοὶ θέλουν νὰ ποῦν ὅτι ὁ Σατανᾶς ἐξέπεσε, ἐπειδὴ δὲν προ-
σκύνησε τὸν Ἀδάμ.

127. Εἶπες στὴν προηγούμενη φυσιολογία γιὰ τὰ στοιχεῖα, ὅτι πολ-
λὰς φορὰς ἀπὸ κάποια ἀναγκαῖα συνέπεια καὶ τὶς ὀργανικὰς οὐσίες,
ἄλλες γυναῖκες γίνονται ἄτεκνες, κάποιες γίνονται πολύτεκνες, καὶ ἄλλες
πάλι ὀλιγότεκνες, δὲν εἶπες ὅμως τὸν λόγο.

128. Ποιὸ εἶναι τὸ τάλαντο, πὺν λέγει ὅτι θὰ τὸ πάρῃ ὁ Κύριος κατὰ

τοῦ αἰῶνος ἐκ τοῦ πονηροῦ δούλου, καὶ παρέχειν αὐτὸ τῶν καλῶς ἐργασμένων εἰς τὰ πέντε τάλαντα;

ρκθ'. Τί ἐστὶν ὁ μαμωνᾶς τῆς ἀδικίας, ὃν εἶπεν ὁ Κύριος;

ρλ'. Ποῖά εἰσι τὰ ἐν γνώσει, καὶ ποῖά εἰσι τὰ ἐν ἀγνοίᾳ ἁμαρτήματα, καὶ ποῖα ποίων εἰσι βαρύτερα;

ρλα'. Τοῦ Θεοῦ λέγοντος ἐν τῇ Γραφῇ, ὅτι Ῥῦσαι ἀπαγόμενους εἰς θάνατον, τί οὖν; καλὸν καὶ τοὺς ληστὰς καὶ ἀνδροφόνους ῥύσασθαι;

ρלב'. Ἐὰν ὑπόκειμαι εἰς δουλείαν ἢ αἰχμαλωσίαν, καὶ σὺ δύναιμι, ὡς θέλω, εἰσελθεῖν, ἢ ὅτε θέλω τῇ Ἐκκλησίᾳ, ἢ νηστεῦσαι ἢ ἀγρυπνησαι, πῶς δύναμι ἄφεςιν ἁμαρτιῶν εὐρεῖν;

ρλγ'. Τίς, εἰπέ μοι, πονηρότερος τοῦ Μανασσῆ γέγονε, πενήκοντα πέντε χρόνους ποιήσαντος αὐτοῦ ὅλον τὸν Ἰσραὴλ προσκυνῆσαι τοῖς εἰδώλοις, καὶ μετανοήσας, ἐδέχθη τῷ Θεῷ δι' ἐξομολογήσεως;

ρλδ'. Πόθεν ὀρωμέν τινες πολλάκις νῦν προθύμως ἑαυτοὺς προδιδόντας εἰς θάνατον περὶ τῆς ὀρθοδόξου πίστεως, καὶ ἐρχομένους εἰς αὐτὸ τὸ ἀποθανεῖν, εἴτε ἀπὸ παρακλήτους ἀνθρώπων, εἴτε καὶ αὐτοὶ οἱ τύραννοι μεταβαλλόμενοι ἀπολύουσιν αὐτούς; Πόθεν χρὴ λογίζεσθαι τὴν τοιαύτην ἀπόλυσιν εἶναι ἐκ Θεοῦ, ἢ ἐξ ἀνθρώπων;

ρλε'. Τί ἐστὶν ἀληθινὴ ταπείνωσις, καὶ πῶς αὐτὴν σὺν Θεῷ κατορθῶσαι δυνάμεθα;

ρλς'. Τί ἐστὶ τὸ λεγόμενον, ὅτι «Ἐὰν ψωμίσω πάντα τὰ ὑπάρχοντά μου, καὶ εἰς παραδῶ τὸ σῶμά μου ἵνα κληθῶμαι, ἀγάπην δὲ μὴ ἔχω, οὐδὲν ὠφελοῦμαι»; Πῶς ψωμίζει τις πάντα τὰ ὑπάρχοντα αὐτοῦ χωρὶς ἀγάπης;

ρλς'. Ἐχει ὄρον χρονικὸν ἢ συντέλεια κόσμου ἢ οὐ;

ρλη'. Βαρέως τινὲς ἀκούουσι τὸ ἀποστολικὸν λόγιον, τὸ φάσκον, ὅτι ἐν τῇ ἀναστάσει, «Τότε καὶ αὐτὸς ὁ Υἱὸς ὑποταγήσεται τῷ Πατρὶ, τῷ ὑποτάξαντι αὐτῷ τὰ πάντα».

ρλθ'. Ἐρωτῶσι πολλοὶ τῶν ἀπίστων, οὐ μόνον δέ, ἀλλὰ καὶ τινες τῶν πιστῶν προσκείμενοι τῇ πολυγαμίᾳ τῇ νομίμῃ, προφέροντες ἡμῖν τὸ τοῦ Κυρίου λόγιον, τὸ φάσκον, ὅτι «Οὐκ ἤλθον καταλῦσαι τὸν νόμον, ἀλλὰ πληρῶσαι». Τί οὖν χρὴ ἡμᾶς πρὸς αὐτοὺς περὶ τούτου ἀποκρίνασθαι;

τῆ συντέλεια τοῦ κόσμου ἀπὸ τὸν πονηρὸ δοῦλο, καὶ θὰ τὸ δώσει σὲ ἐκείνους ποὺ ἐργάστηκαν καλὰ μὲ τὰ πέντε τάλαντα;

129. Ποιὸς εἶναι ὁ μαμωνᾶς τῆς ἀδικίας, γιὰ τὸν ὁποῖο μίλησε ὁ Κύριος;

130. Ποιὰ εἶναι τὰ ἐν γνώσει καὶ ποιὰ τὰ ἐν ἀγνοίᾳ ἁμαρτήματα, καὶ ποιὰ εἶναι πιὸ βαρειὰ ἀπὸ κάποια ἄλλα;

131. Λέγοντας ὁ Θεὸς στὴ Γραφή, «Σῶσε αὐτοὺς ποὺ ὀδηγοῦνται στὸ θάνατο», τί λοιπὸν; Εἶναι καλὸ νὰ σώσουμε καὶ τοὺς ληστές;

132. Ἐὰν εἶμαι δοῦλος, ἢ αἰχμάλωτος, καὶ δὲν μπορῶ, ὅπως θέλω, ἢ ὅταν θέλω, νὰ μπῶ στὴν Ἐκκλησία, ἢ νὰ νηστεύω, ἢ νὰ ἀγρυπνήσω, πῶς μπορῶ νὰ βρῶ συγχώρηση τῶν ἁμαρτιῶν μου;

133. Πές μου, ποιὸς ὑπῆρξε πονηρότερος ἀπὸ τὸν Μανασσῆ, ὁ ὁποῖος ἐπὶ πενήντα πέντε χρόνια ἔκανε ὅλον τὸν Ἰσραηλιτικὸ λαὸ νὰ προσκυνήσει τὰ εἰδῶλα, καὶ ὅταν μετανόησε, ἔγινε δεκτὸς ἀπὸ τὸν Θεὸ μέσω τῆς ἔξομολόγησης;

134. Γιατί βλέπουμε πολλές φορές μερικοὺς στὴν ἀρχὴ νὰ παραδίνουν πρόθυμα τὸν ἑαυτὸ τους στὸν θάνατο γιὰ τὴν ὀρθόδοξη πίστη, ὅταν ὅμως φτάνουν νὰ πεθάνουν, εἴτε μὲ τὴν παράκληση ἀνθρώπων, εἴτε καὶ οἱ ἴδιοι οἱ τύραννοι, ἀλλάζοντας γνώμη, τοὺς ἀφήνουν ἐλεύθερους; Ἀπὸ ποῦ πρέπει νὰ σκεφτοῦμε ὅτι γίνεται αὐτὴ ἡ ἀπελευθέρωση· ἀπὸ τὸν Θεό, ἢ ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους;

135. Τί εἶναι ἡ ἀληθινὴ ταπείνωση, καὶ πῶς μποροῦμε νὰ τὴν ἐπιτύχουμε μὲ τὴ βοήθεια τοῦ Θεοῦ;

136. Τί σημαίνει αὐτὸ ποὺ λέγεται, «Ἐὰν πωλήσω ὅλα τὰ ὑπάρχοντά μου, καὶ ἂν παραδώσω τὸ σῶμά μου γιὰ νὰ καφτῶ, ἀλλὰ δὲν ἔχω ἀγάπη, δὲν ἔχω καμμιά ὠφέλεια»; Πῶς πωλεῖ καὶ προσφέρει κανεὶς ὅλα τὰ ὑπάρχοντά του χωρὶς ἀγάπη;

137. Ἡ συντέλεια τοῦ κόσμου ἔχει χρονικὸ ὄριο, ἢ ὄχι;

138. Μερικοὶ ἀκοῦνε μὲ βαρειὰ καρδιὰ τὸ ἀποστολικὸ ρητὸ ποὺ λέγει, ὅτι κατὰ τὴν ἀνάστασι «καὶ ὁ ἴδιος ὁ Υἱὸς θὰ ὑποταχθεῖ τότε στὸν Πατέρα, ὁ ὁποῖος ὑπέταξε τὰ πάντα σ' αὐτόν».

139. Πολλοὶ ἀπὸ τοὺς ἄπιστους, καὶ ὄχι μόνον αὐτοί, ἀλλὰ καὶ μερικοὶ ἀπὸ τοὺς πιστοὺς, οἱ ὁποῖοι εὐνοοῦν τὴ νόμιμη πολυγαμία, ρωτοῦν προβάλλοντάς μας τὸ χωρίο τοῦ Κυρίου ποὺ λέγει, «Δὲν ἦρθα νὰ καταργήσω τὸν νόμο, ἀλλὰ νὰ τὸν ἐκπληρώσω». Τί πρέπει λοιπὸν νὰ ἀπαντήσουμε ἐμεῖς σ' αὐτούς;

ρμ'. Ἐάν τις ἐν ἐρήμῳ ἢ αἰχμαλωσίᾳ ὑπάρχων, ἀποστενώσεως καὶ οὐ γεύηται κρεῶν καμήλου ἢ ὄνου ἀγρίου ἢ ἄλλου τῶν τοιούτων, ἵμα ἑαυτῷ λογίζεται, ἢ οὐ;

ρμα'. Ἐάν τις ὀρίζῃ παρ' ἑαυτοῦ, ὅπερ νομίζῃ καλόν, ἢ ἀπέχεσθαι οὐ ἢ κρέατος ἢ γυναικὸς ἰδίας πρὸς χρόνον, ἢ ἄλλο τι τῶν τοιούτων, ἀμὴ ἰσχύσῃ πληρῶσαι τὴν ἰδίαν συνταγίαν, ἀλλ' ὀλιγωρήσῃ, τί ὀφείποιῃσαι;

ρμβ'. Πῶς φησιν ὁ Ἀπόστολος ποτὲ μὲν, «Μὴ γίνεσθε ἄφρονες», τὲ δὲ «Μὴ γίνεσθε φρόνιμοι καθ' ἑαυτούς»;

ρμγ'. Τοῦ Ἀποστόλου λέγοντος, «Ὡσπερ ἐν τῷ Ἀδὰμ πάντες ἀθνησκουσιν, οὕτω καὶ ἐν τῷ Χριστῷ πάντες ζωοποιηθήσονται», διὰ τί τῷ Ἀδὰμ πάντες ἀποθνήσκοντες, πατρικὴν εὐθύνομεν δίκην, ἐν δὲ τῷ ἰστῷ ζωοποιηθεὶς καὶ καθαρθεὶς ὁ ἐμὸς πατὴρ τῆς ἰδίας πλημμελείας, μετέδωκέ μοι τῆς καθαρότητος;

ρμδ'. Τί δήποτε, οὔτε πλείονα, οὔτε ἐλάττονα εἰσι τὰ Εὐαγγέλια;

ρμε'. Τί γέγονεν ἢ περιτμηθεῖσα τοῦ Κυρίου ἀκροβυστία;

ρμς'. Τίνες ὑπῆρχον ὧν τὸ αἷμα μετὰ τῶν θυσιῶν ἔμιξεν ὁ Πιλάτος;

ρμζ'. Πῶς πᾶσα βλασφημία ἀφεθήσεται τοῖς ἀνθρώποις, ἢ δὲ τοῦ εὐματος οὐκ ἀφεθήσεται;

ρμη'. Πῶς εἶπεν ὁ Κύριος, «Ἐὰν μὴ ἀπέλθω, ὁ Παράκλητος οὐκ ἐλεύσεται», ἤδη δὲ τὸ Πνεῦμα δίδωσι τοῖς ἀποστόλοις διὰ τοῦ ἐμπίματος;

ρμβ'. Τί ἐστὶν ὁ κριτὴς τῆς ἀδικίας;

ρν'. Πῶς νοητέον, «Ὁ ἔχων ἱμάτιον, πωλησάτω αὐτὸ καὶ ἀγορασάτω ζωαίαν»;

ρνα'. Πῶς «ὁ φιλῶν τὴν ψυχὴν αὐτοῦ, ἀπολέσει αὐτήν»;

ρνβ'. Πῶς νοητέον τὴν τοῦ Κυρίου τριήμερον ταφὴν καὶ ἀνάστασιν;

ρнг'. Τί συμφωνοῦσιν οἱ τέσσαρες εὐαγγελισταὶ περὶ τῆς Χριστοῦ ἰστάσεως;

ρνδ'. Τίνος τύπον καὶ εἰκόνα ἔχει ἡ καθολικὴ Ἐκκλησία;

Τοῦ μεγάλου Βασιλείου ἐκ τοῦ «Περὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος». Ἀρ-
«Ἐκήρουξε φανερῶς ἡ Παλαιὰ τὸν Πατέρα, τὸν δὲ ἀμυδρότερον».

140. Ἐάν κάποιος πού βρῖσκεται στήν ἔρημο ἢ σέ αἰχμαλωσία, ἔξαιτίας στενότητας ἢ πείνας τρώει κρέατα καμήλας ἢ ἄγριου ὄνου ἢ κάποιου ἄλλου ζώου ἀπό αὐτά, καταλογίζεται αὐτό ὡς ἁμαρτία σ' αὐτόν, ἢ ὄχι;

141. Ἐάν κάποιος ὀρίζει μόνος του αὐτό πού νομίζει καλό, ἀπέχει δηλαδή ἀπό τὸ κρασί ἢ τὸ κρέας ἢ ἀπό τὴ γυναῖκα του ὀρισμένον χρόνο, ἢ κάτι ἄλλο ἀπό αὐτά, καὶ στή συνέχεια δὲν μπορέσει νὰ ἐκπληρώσει αὐτὴ τὴν ἀπόφασή του, ἀλλὰ ὀλιγωρήσει, τί πρέπει νὰ κά-νει;

142. Γιατί ὁ Ἀπόστολος ἄλλοτε λέγει, «Μὴ γίνεστε ἀνόητοι», καὶ ἄλλοτε, «Μὴ γίνεστε φρόνιμοι στοὺς ἑαυτοὺς σας»;

143. Ἀφοῦ ὁ Ἀπόστολος λέγει, «Ὅπως μὲ τὸν Ἀδὰμ ὄλοι πεθαίνουν, ἔτσι καὶ μὲ τὸν Χριστὸ ὄλοι θὰ ζωοποιηθοῦν», γιατί, ἀφοῦ μὲ τὸν Ἀδὰμ ὄλοι πεθαίνουμε, φέρουμε τὴν πατρικὴ μας καταδίκη, ἐνῶ μὲ τὸν Χριστό, ἐνῶ ζωοποιήθηκε καὶ καθαρίστηκε ὁ πατέρας μου ἀπὸ τὴ δικὴ του ἁμαρτία, δὲν μοῦ μετέδωσε τὴν καθαρότητά του;

144. Γιατί τὰ Εὐαγγέλια δὲν εἶναι οὔτε περισσότερα οὔτε λιγότερα;

145. Τί ἀπέγινε ἡ ἀκροβυστία τοῦ Κυρίου πού περιτμήθηκε;

146. Ὑπῆρχαν κάποιοι, τῶν ὀποίων τὸ αἷμα ὁ Πιλάτος τὸ ἀνέμιξε μὲ ἐκεῖνο τῶν θυσιῶν.

147. Γιατί κάθε βλασφημία θὰ συγχωρηθεῖ στοὺς ἀνθρώπους, ἐνῶ ἡ βλασφημία κατὰ τοῦ ἁγίου Πνεύματος δὲν θὰ συγχωρηθεῖ;

148. Πῶς ὁ Κύριος, ἐνῶ εἶπε, «Ἐάν δὲν φύγω, δὲν θὰ ἔρθει ὁ Παράκλητος», ὅμως μὲ τὸ φύσημά του δίνει στοὺς ἀποστόλους τὸ Πνεῦμα;

149. Ποιὸς εἶναι ὁ κριτὴς τῆς ἀδικίας;

150. Πῶς πρέπει νὰ ἐννοεῖται τό, «Αὐτὸς πού ἔχει ἰμάτιο, ἄς τὸ πωλήσει, καὶ ἄς ἀγοράσει μάχαιρα»;

151. Γιατί αὐτὸς πού ἀγαπᾷ τὴν ψυχὴ του, θὰ τὴ χάσει;

152. Πῶς πρέπει νὰ ἐννοεῖται ἡ τριήμερη ταφὴ καὶ ἀνάσταση τοῦ Κυρίου;

153. Γιατί συμφωνοῦν οἱ τέσσερις Εὐαγγελιστὲς γιὰ τὴν ἀνάσταση τοῦ Χριστοῦ;

154. Τίνος τὸν τύπο καὶ τὴν εἰκόνα ἔχει ἡ καθολικὴ Ἐκκλησία;

Τοῦ μεγάλου Βασιλείου, Ἀπὸ τό, *Περὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος*. Ἀρχή· «Ἐκήρυξε φανερὰ ἡ Παλαιὰ Διαθήκη τὸν Πατέρα, ἐνῶ αὐτόν πιὸ ἀμυδρὰ». Τέλος· «Καὶ προοδευτικὰ θὰ λάμπει τὸ φῶς τῆς Τριάδας

ρμ'. Ἐάν τις ἐν ἐρήμῳ ἢ αἰχμαλωσίᾳ ὑπάρχων, ἀποστενώσεως καὶ λιμοῦ γεύηται κρεῶν καμήλου ἢ ὄνου ἀγρίου ἢ ἄλλου τῶν τοιούτων, κρῶμα ἑαυτῷ λογίζεται, ἢ οὐ;

ρμα'. Ἐάν τις ὀρίζῃ παρ' ἑαυτοῦ, ὅπερ νομίζῃ καλόν, ἢ ἀπέχεσθαι οἴνου ἢ κρέατος ἢ γυναικὸς ἰδίας πρὸς χρόνον, ἢ ἄλλο τι τῶν τοιούτων, εἶτα μὴ ἰσχύσῃ πληρῶσαι τὴν ἰδίαν συνταγίαν, ἀλλ' ὀλιγωρήσῃ, τί ὀφείλει ποιῆσαι;

ρμβ'. Πῶς φησιν ὁ Ἀπόστολος ποτὲ μὲν, «Μὴ γίνεσθε ἄφρονες», ποτὲ δέ, «Μὴ γίνεσθε φρόνιμοι καθ' ἑαυτούς»;

ρμγ'. Τοῦ Ἀποστόλου λέγοντος, «Ὡσπερ ἐν τῷ Ἀδὰμ πάντες ἀποθνήσκουσιν, οὕτω καὶ ἐν τῷ Χριστῷ πάντες ζωοποιηθήσονται», διὰ τί ἐν τῷ Ἀδὰμ πάντες ἀποθνήσκοντες, πατρικὴν εὐθύνομεν δίκην, ἐν δὲ τῷ Χριστῷ ζωοποιηθεὶς καὶ καθαρθεὶς ὁ ἐμὸς πατήρ τῆς ἰδίας πλημμελείας, οὐ μετέδωκέ μοι τῆς καθαρότητος;

ρμδ'. Τί δῆποτε, οὔτε πλείονα, οὔτε ἐλάττονα εἰσι τὰ Εὐαγγέλια;

ρμε'. Τί γέγονεν ἡ περιτμηθεῖσα τοῦ Κυρίου ἀκροβυστία;

ρμς'. Τίνες ὑπῆρχον ὧν τὸ αἷμα μετὰ τῶν θυσιῶν ἔμιξεν ὁ Πιλάτος;

ρμζ'. Πῶς πᾶσα βλασφημία ἀφεθήσεται τοῖς ἀνθρώποις, ἢ δὲ τοῦ Πνεύματος οὐκ ἀφεθήσεται;

ρμη'. Πῶς εἶπεν ὁ Κύριος, «Ἐὰν μὴ ἀπέλθω, ὁ Παράκλητος οὐκ εἰσελεύσεται», ἤδη δὲ τὸ Πνεῦμα δίδωσι τοῖς ἀποστόλοις διὰ τοῦ ἐμφυσήματος;

ρμθ'. Τί ἐστὶν ὁ κριτὴς τῆς ἀδικίας;

ρν'. Πῶς νοητέον, «Ὁ ἔχων ἱμάτιον, πωλησάτω αὐτὸ καὶ ἀγορασάτω μάχαιραν»;

ρνα'. Πῶς «ὁ φιλῶν τὴν ψυχὴν αὐτοῦ, ἀπολέσει αὐτήν»;

ρνβ'. Πῶς νοητέον τὴν τοῦ Κυρίου τριήμερον ταφὴν καὶ ἀνάστασιν;

ρнг'. Τί συμφωνοῦσιν οἱ τέσσαρες εὐαγγελισταὶ περὶ τῆς Χριστοῦ ἀναστάσεως;

ρνδ'. Τίνος τύπον καὶ εἰκόνα ἔχει ἡ καθολικὴ Ἐκκλησία;

Τοῦ μεγάλου Βασιλείου ἐκ τοῦ «Περὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος». Ἀρχή· «Ἐκήρυξε φανερῶς ἡ Παλαιὰ τὸν Πατέρα, τὸν δὲ ἀμυδρότερον».

140. Ἐάν κάποιος πού βρῖσκεται στήν ἔρημο ἢ σέ αἰχμαλωσία, ἔξαιτίας στενότητας ἢ πείνας τρώει κρέατα καμήλας ἢ ἄγριου ὄνου ἢ κάποιου ἄλλου ζώου ἀπό αὐτά, καταλογίζεται αὐτό ὡς ἁμαρτία σ' αὐτόν, ἢ ὄχι;

141. Ἐάν κάποιος ὀρίζει μόνος του αὐτό πού νομίζει καλό, ἀπέχεδηλαδή ἀπό τὸ κρασί ἢ τὸ κρέας ἢ ἀπό τὴ γυναῖκα του ὀρισμένον χρόνον ἢ κάτι ἄλλο ἀπό αὐτά, καὶ στή συνέχεια δὲν μπορέσει νὰ ἐκπληρώσει αὐτὴ τὴν ἀπόφασή του, ἀλλὰ ὀλιγωρήσει, τί πρέπει νὰ κά-νει;

142. Γιατί ὁ Ἀπόστολος ἄλλοτε λέγει, «Μὴ γίνεστε ἀνόητοι», καὶ ἄλλοτε, «Μὴ γίνεστε φρόνιμοι στοὺς ἑαυτοὺς σας»;

143. Ἀφοῦ ὁ Ἀπόστολος λέγει, «Ὅπως μὲ τὸν Ἀδάμ ὄλοι πεθαίνουν, ἔτσι καὶ μὲ τὸν Χριστὸ ὄλοι θὰ ζωοποιηθοῦν», γιατί, ἀφοῦ μὲ τὸ Ἀδάμ ὄλοι πεθαίνουμε, φέρουμε τὴν πατρικὴ μας καταδίκη, ἐνῶ μὲ τὸ Χριστό, ἐνῶ ζωοποιήθηκε καὶ καθαρίστηκε ὁ πατέρας μου ἀπὸ τὴ δικη του ἁμαρτία, δὲν μοῦ μετέδωσε τὴν καθαρότητά του;

144. Γιατί τὰ Εὐαγγέλια δὲν εἶναι οὔτε περισσότερα οὔτε λιγότερα;

145. Τί ἀπέγινε ἢ ἀκροβυστία τοῦ Κυρίου πού περιτμήθηκε;

146. Ὑπῆρχαν κάποιοι, τῶν ὀποίων τὸ αἷμα ὁ Πιλᾶτος τὸ ἀνέμιξε μὲ ἐκεῖνο τῶν θυσιῶν.

147. Γιατί κάθε βλασφημία θὰ συγχωρηθεῖ στοὺς ἀνθρώπους, ἐνῶ ἡ βλασφημία κατὰ τοῦ ἁγίου Πνεύματος δὲν θὰ συγχωρηθεῖ;

148. Πῶς ὁ Κύριος, ἐνῶ εἶπε, «Ἐάν δὲν φύγω, δὲν θὰ ἔρθει ὁ Παράκλητος», ὅμως μὲ τὸ φύσημά του δίνει στοὺς ἀποστόλους τὸ Πνεῦμα;

149. Ποιὸς εἶναι ὁ κριτὴς τῆς ἀδικίας;

150. Πῶς πρέπει νὰ ἐννοεῖται τό, «Αὐτὸς πού ἔχει ἰμάτιο, ἄς τὸ πωλήσει, καὶ ἄς ἀγοράσει μάχαιρα»;

151. Γιατί αὐτὸς πού ἀγαπᾷ τὴν ψυχὴ του, θὰ τὴ χάσει;

152. Πῶς πρέπει νὰ ἐννοεῖται ἡ τριήμερη ταφὴ καὶ ἀνάσταση τοῦ Κυρίου;

153. Γιατί συμφωνοῦν οἱ τέσσερις Εὐαγγελιστὲς γιὰ τὴν ἀνάσταση τοῦ Χριστοῦ;

154. Τίνος τὸν τύπο καὶ τὴν εἰκόνα ἔχει ἡ καθολικὴ Ἐκκλησία;

Τοῦ μεγάλου Βασιλείου, Ἀπὸ τό, *Περὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος*. Ἀρχὴ «Ἐκήρυξε φανερὰ ἡ Παλαιὰ Διαθήκη τὸν Πατέρα, ἐνῶ αὐτὸν πικρὰ ἀμυδρά». Τέλος· «Καὶ προοδευτικὰ θὰ λάμψει τὸ φῶς τῆς Τριάδας

Τέλος· «Καὶ προκοπαῖς τὸ τῆς Τριάδος φῶς ἐκλάμπει τοῖς λαμπροτέροις».

Τοῦ αὐτοῦ, ἐκ τοῦ πρὸς Εὐβουλον, πῶς ὁ Υἱὸς καὶ Λόγος ἐκ τοῦ Πατρὸς ἐγεννήθη. Ἀρχή· «Ὡσπερ γὰρ ὁ ἡμέτερος λόγος τὸ ἀφανὲς τῆς ψυχῆς βουλευτήριον εἰς φῶς προσφέρει».

Τοῦ αὐτοῦ ἐκ τοῦ Πρὸς Εὐάγριον. Ἀρχή· «Ὁν τρόπον δὲ ὁ προφορικὸς λόγος ἀδιαίρετος μὲν ἐστὶ τῆς προσενεγκαμένης ψυχῆς». Τέλος· «Ἀμερῆς γάρ, ὡς ἔφημεν, ἡ τῶν κρειτόνων φύσις».

Περὶ διαφορᾶς οὐσίας καὶ φύσεως. Ἀρχή· «Τὸ μὲν τῆς οὐσίας ὄνομα σημαντικὸν ὑπάρχει τῆς ἀπλῆς τῶν ὄντων ὑπάρξεως». Τέλος· «Ὁ δὲ τὰ πάντα πληρῶν Θεὸς ἡμῶν, δόξα».

στοὺς ἐνδοξότερους».

Τοῦ ἰδίου, Ἀπὸ τὴν ἐπιστολή του πρὸς τὸν Εὐβουλο· Πῶς γεννήθηκε ὁ Υἱὸς καὶ Λόγος ἀπὸ τὸν Πατέρα. Ἀρχή· «Ὅπως δηλαδή ὁ δικός μας λόγος τὸ ἀφανὲς βουλευτήριο τῆς ψυχῆς τὸ φέρει στὸ φῶς».

Τοῦ ἰδίου, Ἀπὸ τὴν ἐπιστολή του Πρὸς τὸν Εὐάγριο. Ἀρχή· «Ὅπως ὁ προφορικός λόγος εἶναι ἀχώριστος ἀπὸ τὴν ψυχὴ ποῦ τὸν πρόφερε». Τέλος· «Γιατί, ὅπως εἶπαμε, ἡ φύση τῶν ἀνωτέρων εἶναι ἀμέριστη».

Γιὰ τὴ διαφορὰ τῆς οὐσίας καὶ τῆς φύσεως· Ἀρχή· «Τὸ μὲν ὄνομα τῆς οὐσίας σημαίνει τὴν ἀπλή ὑπαρξὴ τῶν ὄντων». Τέλος· «Στὸν Θεό μας, ὁ ὁποῖος πληροῖ τὰ πάντα, δόξα».

**ΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ ΣΙΝΑΪΤΟΥ
ΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΑΝΤΙΟΧΕΙΑΣ**

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΚΑΙ ΑΠΟΚΡΙΣΕΙΣ

ΕΡΩΤΗΣΙΣ Α΄

Τί ἐστι τὸ σημεῖον (τοῦ τελείου) τοῦ ἀληθοῦς Χριστιανοῦ;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Οἱ μὲν φασιν, ὅτι πίστις ὀρθὴ καὶ ἔργα εὐσεβῆ, ὁ δὲ Ἰησοῦς οὐκ ἐν τούτοις ὀρίζει ὄντως τὸν ἀληθῆ Χριστιανόν. Δύναται γάρ τις καὶ πίστιν καὶ ἔργα ἀγαθὰ ἔχειν, ὑψηλοφρονεῖν ἐπ' αὐτοῖς, καὶ μὴ εἶναι τέλειος Χριστιανός. Χριστιανὸς γάρ ἐστιν ἀληθινὸς οἶκος Χριστοῦ, δι' 5 ἔργων ἀγαθῶν καὶ δογμάτων εὐσεβῶν συνιστάμενος. Ἡ οὖν ἀληθῆς «πίστις χωρὶς τῶν ἔργων νεκρὰ ἐστίν», ὡς ἔργα δίχα πίστεως. Διὸ χρὴ πάση δυνάμει ἀσφαλῶς τηρεῖν ἑαυτοῦς καθαρὸς ἀπὸ ῥυπαρῶν ἔργων, ἵνα μὴ καὶ περὶ ἡμῶν λεχθῆ· «Θεὸν ὁμολογοῦσιν εἰδέναί, τοῖς δὲ ἔργοις ἀρνοῦνται»· ὅθεν φησὶν ὁ Κύριος «Ἐάν τις ἀγαπᾷ με, τοῦς 10 λόγους μου τηρήσει, καὶ ὁ Πατήρ μου ἀγαπήσει αὐτόν, καὶ πρὸς αὐτὸν ἔλευσόμεθα, καὶ μονὴν παρ' αὐτῷ ποιησόμεθα».

Οὐκοῦν διὰ τούτων μαθάνομεν, ὅτι διὰ τῆς ὀρθῆς πίστεως καὶ τῶν καλῶν ἔργων οἰκοδομεῖται ὁ οἶκος τῆς ψυχῆς, καὶ οὕτως οἰκεῖ ὁ Θεὸς ἐν ἡμῖν. «Ἐνοικήσω», γάρ φησι, «καὶ ἐμπεριπατήσω». Καὶ τοῦ- 15 το δηλῶν ὁ Ἀπόστολος ἔλεγεν Ἦ οὐκ ἐπιγινώσκετε, ὅτι ὁ Χριστὸς οἰκεῖ ἐν ὑμῖν; εἰ μὴ τι ἄρα ἀδόκιμοί ἐστε». Οὐκ οἶδε τοίνυν ὁ διάβολος, πότερον ἔσω ἐστίν ἐν τῇ διανοίᾳ σου ὁ οἰκοδεσπότης Χριστός, ἢ οὐ. Ὅταν δὲ ἴδῃ σε ὀργιζόμενον ἢ κραυγάζοντα, ἢ ὀμνύοντα, ἢ αἰσχρο- λογοῦντα ἢ ψέγοντα ἢ ὀνειδίζοντα ἢ μεμφόμενον ἢ λοιδοροῦντα ἢ

1. Ἰακ. 1, 20.

2. Τίτ. 1, 16.

ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ ΣΥΝΑΪΤΗ ΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΑΝΤΙΟΧΕΙΑΣ

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΚΑΙ ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

ΕΡΩΤΗΣΗ 1η

Ποιό είναι τὸ γνῶρισμα τοῦ τέλειου Χριστιανοῦ;

ΑΠΑΝΤΗΣΗ

Ἄλλοι λένε ὅτι εἶναι ἡ ὀρθὴ πίστις καὶ τὰ ἔργα τῆς πίστεως. Ὁ Ἰησοῦς ὅμως δὲν ὀρίζει μὲ αὐτὰ τὸν ἀληθινὸ Χριστιανό. Γιατὶ μπορεῖ κάποιος νὰ ἔχει καὶ πίστις καὶ ἔργα ἀγαθὰ, ἀλλὰ νὰ ὑπερηφανεύεται γι' αὐτὰ καὶ νὰ μὴ εἶναι τέλειος Χριστιανός. Γιατὶ ὁ Χριστιανὸς εἶναι ἀληθινὴ κατοικία τοῦ Χριστοῦ, ἡ ὁποία ἀποτελεῖται ἀπὸ ἔργα ἀγαθὰ καὶ ἀπὸ εὐσεβεῖς διδασκαλίες. Ἡ ἀληθινὴ λοιπὸν «πίστις, χωρὶς τὰ ἔργα εἶναι νεκρὴ»¹, ὅπως καὶ τὰ ἔργα χωρὶς πίστις. Γι' αὐτὸ πρέπει μὲ ὅλη μας τὴ δύναμη νὰ φυλάγουμε τοὺς ἑαυτοὺς μας σταθερὰ καθαροὺς ἀπὸ τὰ βρώμικα ἔργα, γιὰ νὰ μὴ εἰπωθεῖ καὶ γιὰ μᾶς: «Ὁμολογοῦν ὅτι γνωρίζουν τὸν Θεό, ἀλλὰ μὲ τὰ ἔργα τους τὸν ἀρνοῦνται»². Γι' αὐτὸ ὁ Κύριος λέγει: «Ἐὰν κάποιος μὲ ἀγαπᾷ, θὰ τηρήσει τὰ λόγια μου, καὶ ὁ Πατέρας μου θὰ τὸν ἀγαπήσει, καὶ θὰ ἔρθουμε σ' αὐτὸν καὶ θὰ κατοικήσουμε μαζί του»³.

Ἀπὸ αὐτὰ λοιπὸν μαθαίνουμε, ὅτι μὲ τὴν ὀρθὴ πίστις καὶ τὰ καλὰ ἔργα χτίζεται ὁ οἶκος τῆς ψυχῆς καὶ ἔτσι κατοικεῖ μέσα μας ὁ Θεός. Γιατὶ λέγει, «θὰ κατοικήσω μέσα τους καὶ θὰ περπατήσω»⁴. Καὶ ὁ Ἀπόστολος δηλώνοντας τὸ ἴδιο ἔλεγε: «Ἡ δὲ γνωρίζετε, ὅτι ὁ Χριστὸς κατοικεῖ μέσα σας; Ἐκτὸς βέβαια ἐὰν εἴστε ἀποτυχημένοι»⁵. Δὲν γνωρίζει λοιπὸν ὁ διάβολος, ἂν βρῖσκεται μέσα στὴ σκέψη σου ὁ οἰκοδεσπότης Χριστός, ἢ ὄχι. Ὅταν ὅμως σὲ βλέπει νὰ ὀργίζεσαι ἢ νὰ κραυγάζεις ἢ νὰ ὀρκίζεσαι ἢ νὰ αἰσχρολογεῖς ἢ νὰ κατηγορεῖς ἢ νὰ κοροϊδεύεις ἢ νὰ μέμφεσαι ἢ νὰ βρι-

3. Ἰω. 14, 23.

4. Λευϊτ. 26, 12. Β' Κορ. 6, 16.

5. Β' Κορ. 13, 5.

κατακρίνοντα ἢ μισοῦντα ἢ ἀδικοῦντά τινας ἢ ὑπερηφανευόμενον ἢ ἀξονευόμενον ἢ γελῶντα πολλά καὶ μετεωριζόμενον ἢ οὐ συνεχῶς προσευχόμενον καὶ τοῦ θανάτου μνημονεύοντα, τότε νοεῖ, ὅτι οὐκ ἔστι ἐν τῇ ψυχῇ σου ὁ φυλάσσων σε καὶ φροντίζων Θεός. Καὶ οὕτω λοιπόν, 5 καθάπερ κλέπτῃς εἰσελθὼν ὁ πονηρός, ὡς μὴ ὄντος θείου λύχνου ἐν τῇ καρδίᾳ σου, συλαῖ τὸν οἶκον τῆς ψυχῆς σου, «καὶ γίνεται τὰ ἔσχατά σου χεῖρονα τῶν πρώτων».

Ἐκ τοῦ Δευτερονομίου.

«Καὶ νῦν, Ἰσραήλ, τί Κύριος ὁ Θεός αἰτεῖ παρὰ σοῦ, ἀλλ' ἢ φο- 10 βεῖσθαι Κύριον τὸν Θεόν σου, καὶ πορεύεσθαι ἐν πάσαις ταῖς ὁδοῖς αὐτοῦ, καὶ λατρεύειν Κυρίῳ τῷ Θεῷ σου;».

Τοῦ Δαυὶδ.

«Οἱ ἀγαπῶντες τὸν Κύριον, μισεῖτε πονηρά». – «Φυλάσσει Κύριος πάντας τοὺς ἀγαπῶντας αὐτὸν καὶ πάντας τοὺς ἁμαρτωλοὺς ἐξο- 15 λοθρεύσει»· καὶ «Οὐχὶ Θεός θέλων ἀνομίαν σὺ εἶ· οὐ παροικήσει σοι πονηρευόμενος, οὐδὲ διαμενοῦσι παράνομοι κατέναντι τῶν ὀφθαλμῶν σου» καὶ τὰ ἐξῆς

Ἡσαΐου.

«Ἐγγίξει μοι ὁ λαὸς οὗτος τῷ στόματι, καὶ τοῖς χεῖλεσιν αὐτῶν τι- 20 μῶσί με, ἢ δὲ καρδία αὐτῶν πόρρω ἀπέχει ἀπ' ἐμοῦ· μάτην δὲ σέβονται με, λέγει Κύριος»· καὶ «Ἐμὲ ἡμέραν ἐξ ἡμέρας ζητήσουσι, καὶ γινῶναί μου τὰς ὁδοὺς ἐπιθυμοῦσιν, ὡς λαὸς δικαιοσύνην πεπονηκώς καὶ κρίσιν Θεοῦ αὐτοῦ μὴ ἐγκαταλελοιπώς, λέγει Κύριος»· καὶ «Ὁταν τὰς χεῖρας ἐκτείνητε πρὸς με, ἀποστρέψω τὸ πρόσωπόν μου ἀφ' 25 ὑμῶν· καὶ γὰρ αἱ χεῖρες ὑμῶν αἵματος πλήρεις. Λούσασθε καὶ καθαροὶ γίνεσθε, ἀφέλεσθε τὰς πονηρίας ἀπὸ τῶν ψυχῶν ὑμῶν· μάθετε καλὸν ποιεῖν· ἐκζητήσατε κρίσιν· ῥύσασθε ἀδικούμενον· κρίνατε ὀρφανὸν καὶ δικαιοῦσατε χήραν, καὶ δεῦτε καὶ διαλεχθῶμεν, λέγει Κύριος».

Τοῦ Σολομῶντος.

30 «Βδέλυγμα Κυρίῳ ὁδοὶ διεστραμμέναι, προσδεκτοὶ δὲ αὐτῷ πάν-

6. Β' Πέτρο. 2, 20. Ματθ. 12, 45.

8. Ψαλμ. 96, 10.

7. Δευτ. 10, 12.

9. Ψαλμ. 44, 20.

ξεις ἢ νὰ κατακρίνεις ἢ νὰ μισεῖς ἢ νὰ ἀδικεῖς κάποιους ἢ νὰ ὑπερηφανεύεσαι ἢ νὰ ἀλαζονεύεσαι ἢ νὰ γελάς πολὺ καὶ νὰ ἀεροβατεῖς ἢ νὰ μὴ προσεύχεσαι συνεχῶς καὶ νὰ μὴ θυμᾶσαι τὸν θάνατο, τότε διαπιστώνει ὅτι δὲν ὑπάρχει στὴν ψυχὴ σου ὁ Θεὸς πὺν σὲ φυλάγει καὶ σὲ φροντίζει. Καὶ ἔτσι, μπαίνοντας μέσα σου ὁ πονηρὸς σὰν κλέφτης, ἐπειδὴ δὲν ὑπάρχει μέσα στὴν καρδιὰ σου θεϊκὸ λυχνάρι, ληστεύει τὸν οἶκο τῆς ψυχῆς σου, «καὶ γίνονται τὰ τελευταῖα σου χειρότερα ἀπὸ τὰ πρώτα»⁶.

Ἐπὶ τὸ Δευτερονόμιο.

«Καὶ τώρα, Ἰσραηλιτικὲ λαέ, τί ζητᾶ ὁ Κύριος καὶ Θεὸς ἀπὸ σένα, παρὰ νὰ φοβᾶσαι τὸν Κύριο καὶ Θεό σου καὶ νὰ βαδίζεις σύμφωνα μὲ ὅλες τὶς ἐντολές του καὶ νὰ λατρεύεις τὸν Κύριο καὶ Θεό σου;»⁷.

Τοῦ Δαβίδ.

«Ὅσοι ἀγαπᾶτε τὸν Κύριο, νὰ μισεῖτε τὰ πονηρά»⁸. «Ὁ Κύριος φυλάει ὅλους ἐκείνους πὺν τὸν ἀγαποῦν, καὶ θὰ ἐξολοθρεύσει ὅλους τοὺς ἁμαρτωλούς»⁹ καὶ· «Γιατὶ σὺ δὲν εἶσαι Θεὸς πὺν θέλει τὴν ἀνομία. Δὲ θὰ κατοικήσει κοντὰ σου ὅποιος εἶναι πονηρὸς, οὔτε θὰ μείνουν οἱ παράνομοι μπροστὰ στὰ μάτια σου»¹⁰ καὶ τὰ παρακάτω.

Τοῦ Ἡσαΐα.

«Ὁ λαὸς αὐτὸς μὲ πλησιάζει μὲ τὸ στόμα καὶ μὲ τιμοῦν μὲ τὰ χεῖλη τους, ἐνῶ ἡ καρδιὰ τους ἀπέχει πολὺ ἀπὸ μένα. Μὲ λατρεύουν μάταια, λέγει ὁ Κύριος»¹¹ καὶ· «Ἐμένα ἀναζητοῦν κάθε μέρα, καὶ ἐπιθυμοῦν νὰ γνωρίσουν τὶς ἐντολές μου, ὡς λαὸς πὺν ἔχει ἐφαρμόσει τὸν νόμο, καὶ δὲν ἐγκατέλειψε τὴν κρίση τοῦ Θεοῦ του, λέγει ὁ Κύριος»¹². Καὶ· «Ὅταν ὑψώνετε ἱκετευτικὰ τὰ χέρια σας σ' ἐμένα, θὰ γυρίζω ἄλλοῦ τὸ πρόσωπό μου ἀπὸ σᾶς, γιατί τὰ χέρια σας εἶναι γεμάτα αἷμα. Λουστεῖτε λοιπὸν καὶ καθαριστεῖτε. Ἀφαιρέστε τὶς κακίες ἀπὸ τὶς ψυχές σας. Μάθετε νὰ κάνετε τὸ καλὸ. Ἐπιδιώξτε τὸ δίκαιο. Σῶστε ἐκεῖνον πὺν ἀδικεῖται. Κρίνετε δίκαια τὸ ὄρφανὸ καὶ ἀποδώστε δικαιοσύνη στὴ χήρα, καὶ τότε ἐλάτε νὰ συζητήσουμε, λέγει ὁ Κύριος»¹³.

Τοῦ Σολομώντα.

«Εἶναι μισητὴ στὸν Κύριο ἡ διεστραμμένη ζωὴ, ἀντίθετα εἶναι εὐ-

10. Ψαλμ. 5, 5-6. 11. Ἡσ. 29, 13. Ματθ. 15, 8. 12. Ἡσ. 58, 2. 13. Ἡσ. 1, 15-18.

τες ἄμωμοι ἐν ὁδῶ»· καί· «Ἐλεημοσύναις καὶ πίστεσιν ἀποκαθαίρονται ἁμαρτίαι, τῷ δὲ φόβῳ Κυρίου ἐκκλίνει πᾶς ἀπὸ κακοῦ».

Τοῦ Σειράχ.

«Μὴ εἴπης, Ὁ Θεός με ἔπλασεν, οὐ χρεῖαν ἔχει ἀνδρὸς ἁμαρ-
 5 τωλοῦ· πᾶν γὰρ βδέλυγμα ἐμίσησεν ὁ Κύριος· Καὶ μὴ εἴπης, Ὁ οἰκτιρο-
 μὸς τοῦ Θεοῦ πολὺς· τὸ πλῆθος τῶν ἁμαρτιῶν μου ἐξιλάσεται. Ἐλεος
 γὰρ καὶ ὀργὴ παρ' αὐτῶ· καὶ ἐπὶ ἁμαρτωλοῦς καταπαύσει ὁ θυμὸς αὐ-
 τοῦ (καὶ κατὰ τὸ πολὺ ἔλεος αὐτοῦ, οὕτω καὶ πολὺς ὁ ἔλεγχος αὐτοῦ)·
 ἄνδρα γὰρ κατὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ κρινεῖ, καὶ ἕκαστος κατὰ τὰ ἔργα αὐ-
 10 τοῦ εὐρήσει».

Ἐκ τῶν διαταγμάτων Ἀποστόλων.

Ὁ οὖν βαπτισθεὶς, ἀλλότριος ἀσεβείας ὑπαρχέτω, ἀνενέργητος
 πρὸς ἁμαρτίαν, φίλος Θεοῦ, ἐχθρὸς διαδόλου, κληρονόμος Θεοῦ,
 συγκληρονόμος Χριστοῦ, ἀποτεταγμένος τῷ Σατανᾷ καὶ τοῖς δαίμοσι
 15 καὶ πᾶσι τοῖς ἔργοις αὐτοῦ, ἄγνός, καθαρός, ὄσιος, θεοφιλῆς, υἱὸς τοῦ
 Θεοῦ, προσευχόμενος ὡς υἱὸς πατρὶ καὶ λέγων (ὡς ἀπὸ κοινοῦ τῶν
 πιστῶν) οὕτως «Πάτερ ἡμῶν, ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς», καὶ τὰ ἐξῆς. Ἴνα
 μὴ ἀναξίως Πατέρα τὸν Θεὸν ἑαυτοῦ καλοῦντος, ὀνειδισθεὶς ὑπ' αὐ-
 τοῦ, ὡς ὁ πρωτότοκος υἱὸς Ἰσραὴλ ποτε ἤκουσεν. Ὅτι «Υἱὸς δοξάζει
 20 Πατέρα, καὶ δούλος τὸν κύριον αὐτοῦ φοβηθήσεται»· καί· «Εἰ Πατὴρ
 εἴμι ἐγώ, ποῦ ἐστὶν ἡ δόξα μου;». Δόξα γὰρ πατέρων, ὀσιότης παίδων,
 καὶ τιμὴ δεσπότη, οἰκετῶν φόβος.

Τοῦ Νύσσης, ἐκ τοῦ εἰς τό, «Πάτερ ἡμῶν».

Τῆς γὰρ πονηρᾶς προαιρέσεως ὁ ἀγαθὸς Πατὴρ γενέσθαι φύσιν
 25 οὐκ ἔχει· οὔτε τοῦ κατὰ τὸν βίον βεβηλωθέντος ὁ ἅγιος, οὔτε τοῦ περι-
 τρεπομένου ὁ ἄτρεπτος, οὔτε τοῦ νεκρωθέντος ἐξ ἁμαρτίας ἢ ὄντως
 ζωῆ, οὔτε τοῦ ἐν τοῖς πάθεσι τῆς ἀτιμίας ἀσχημονοῦντος ὁ καθαρὸς
 καὶ ἀκήρατος, οὔτε τοῦ πλεονέκτου ὁ εὐεργέτης, οὐδὲ ὄλως τῶν ἐν τινι
 κακῷ εὐρισκομένων, ὁ ἐν παντὶ ἀγαθῷ θεωρούμενος. Εἰ γὰρ τις πρὸς

14. Παρμ. 15, 9.

17. Σοφ. Σειρ. 16, 12.

15. Παροιμ. 27.

18. Ρωμ. 8, 17.

16. Σοφ. Σειράχ 5, 6-7.

19. Ματθ. 9, 6.

πρόσδεκτοι στὸν Κύριο ἐκεῖνοι ποὺ ἐπιδιώκουν τὴν ἀρετὴ»¹⁴. Καί, «Οἱ ἁμαρτίες καθαρίζονται μὲ ἐντιμότητα καὶ μὲ πίστη, καὶ μὲ τὸν φόβο τοῦ Κυρίου ἀποφεύγει κάθε εὐσεβῆς τὸ κακό»¹⁵.

Τοῦ Σειράχ.

«Νὰ μὴ πεῖς· Ὁ Θεὸς μὲ ἔπλασε, δὲν ἔχει ἀνάγκη ἀπὸ ἁμαρτωλὸ ἄνθρωπο. Γιατὶ ὁ Κύριος μισεῖ κάθε διαστροφή. Καὶ νὰ μὴ πεῖς· Ἡ εὐσπλαχνία τοῦ Θεοῦ εἶναι μεγάλη, θὰ συγχωρήσει ὅλες τὶς ἁμαρτίες μου. Γιατὶ στὸν Θεὸ ὑπάρχει τὸ ἔλεος, ἀλλὰ καὶ ἡ ὀργή, καὶ θὰ ξεσπάσει ὁ θυμὸς του ἐναντίον τῶν ἁμαρτωλῶν (γιατὶ ἡ ὀργή του εἶναι ἀνάλογη πρὸς τὴν εὐσπλαχνία του), καὶ θὰ κρίνει τὸν ἄνθρωπο σύμφωνα μὲ τὰ ἔργα του, καὶ ὁ καθένας θὰ ἀνταμειφθεῖ ἀνάλογα μὲ τὰ ἔργα του»¹⁶.

Ἀπὸ τὶς Διαταγὲς τῶν Ἀποστόλων.

«Αὐτὸς ποὺ βαπτίζεται νὰ εἶναι ξένος ἀπὸ κάθε ἀσέβεια, νὰ μὴ διαπράττει ἁμαρτίες, νὰ εἶναι φίλος τοῦ Θεοῦ, ἐχθρὸς τοῦ διαβόλου, κληρονόμος τοῦ Θεοῦ καὶ συγκληρονόμος τοῦ Χριστοῦ¹⁸, νὰ ἔχει ἀποκηρύξει τὸν Σατανᾶ καὶ τοὺς δαίμονές του καὶ ὅλα τὰ ἔργα του, νὰ εἶναι ἄγνός, καθαρὸς, εὐσεβῆς, ἀγαπητὸς στὸν Θεό, υἱὸς τοῦ Θεοῦ, νὰ προσεύχεται σὰν γιὸς πρὸς πατέρα λέγοντας (σὰν μαζὶ μὲ τὸ συγκεντρωμένο πλῆθος τῶν πιστῶν) τὰ ἑξῆς· «Πατέρα μας ἐπουράνιε...»¹⁹ καὶ τὰ λοιπὰ²⁰, ὥστε νὰ μὴ συμβεῖ, ἀποκαλώντας ἀνάξια Πατέρα του τὸν Θεό, ν' ἀκούσει ἐκεῖνα ποὺ ἄκουσε κάποτε ὁ πρωτότοκος υἱὸς τοῦ Ἰσραήλ, δηλαδή· «Ὁ γιὸς νὰ τιμᾷ τὸν Πατέρα, καὶ ὁ δοῦλος νὰ φοβᾶται τὸν Κύριό του»· καί· «Ἐὰν ἐγὼ εἶμαι Πατέρας, ποῦ εἶναι ἡ δόξα μου;»²¹ Γιατὶ δόξα τῶν πατέρων εἶναι ἡ εὐσέβεια τῶν παιδιῶν τους, καὶ τιμὴ τῶν δεσποτῶν ὁ σεβασμὸς τῶν ὑπηρετῶν τους.

Τοῦ Γρηγορίου Νύσσης²².

Ὁ ἀγαθὸς πατέρας δὲν μπορεῖ νὰ ἔχει βούληση κακὴ, οὔτε ὁ ἅγιος βούληση ἴδια μὲ ἐκεῖνον ποὺ εἶναι βέβηλος, οὔτε ὁ σταθερὸς ἴδια μὲ ἐκεῖνον ποὺ ἐκτρέπεται, οὔτε ἡ ἀληθινὴ ζωὴ εἶναι ἴδια μὲ ἐκείνου ποὺ ἔχει νεκρωθεῖ ἀπὸ τὶς ἁμαρτίες, οὔτε ὁ καθαρὸς καὶ ἀμεμπτος ἴδια μὲ ἐκεῖνον ποὺ ἀσχημονεῖ μὲ τα πάθη τῆς ἀτιμίας, οὔτε ὁ εὐεργέτης μὲ τὸν πλεονέκτη, οὔτε γενικᾶ αὐτὸς ποὺ εἶναι ἀγαθός, μπορεῖ νὰ εἶναι ἴδιος μὲ

20. Διαταγαὶ Ἀποστόλων 3, 18. 21. Μαλαχ. 1, 6. 22. Λόγος 2. Εἰς τὸ Πάτερ ἡμῶν.

ἑαυτὸν βλέπων ἔτι καθαρσίῳ δεόμενον, καὶ τὴν μοχθηρὰν αὐτοῦ
 συνείδησιν ἐπιγινώσκων πλήρη κηλίδος καὶ πονηρῶν ἐγκλημάτων,
 πρὶν καθαρθῆναι τῶν τοιούτων καὶ τοσούτων κακῶν, πρὸς τὴν τοῦ
 Θεοῦ συγγένειαν ἑαυτὸν εἰσποιεῖ καὶ λέγει, Πάτερ, τῷ δικαίῳ ὁ ἄδι-
 5 κος, τῷ καθαρῷ ὁ ἀκάθαρτος, ὕβρις ἄντικρος ἂν εἶη καὶ λοιδορίας τὰ
 ῥήματα, εἴτερ τῆς ἰδίας μοχθηρίας πατέρα τὸν Θεὸν ὀνομάζει· ἢ γὰρ
 τοῦ «πατρὸς» φωνὴ τὴν αἰτίαν τοῦ ἐξ αὐτοῦ ὑποστάντος σημαίνει
 [διασημαίνει].

Οὐκοῦν ὁ μοχθηρὸς τὴν συνείδησιν, εἰ Πατέρα τὸν Θεὸν εἶναι
 10 λέγει, οὐδὲν ἕτερον, ἢ τῶν ἰδίων κακῶν ἀρχηγόν τε καὶ αἴτιον αὐτὸν
 εἶναι κατηγορήσει. Ἄλλ' οὐδεμία κοινωνία φωτὶ πρὸς σκότος, φησὶν
 ὁ Ἀπόστολος, ἀλλὰ φωτὶ πρὸς φῶς οἰκειοῦται, καὶ τῷ δικαίῳ τὸ
 δίκαιον, τῷ ἀφθάρτῳ τὸ ἀφθαρτον, τὰ δὲ ἐναντία πρὸς τὰ ὁμογενῆ
 πάντως τὴν συγγένειαν ἔχει· «οὐδὲ γὰρ δύναται δένδρον καλὸν καρ-
 15 πούς πονηροὺς ποιεῖν».

Εἰ τοίνυν βαρυνκάρδιός τις ᾧν, καθά φησιν ἡ Γραφή, καὶ τὸ
 ψεῦδος ζητῶν, κατατολμῶν τῶν τῆς εὐχῆς ῥημάτων, γινωσκέτω, ὅτι
 οὐ τὸν οὐράνιον, ἀλλὰ τὸν καταχθόνιον ὁ τοιοῦτος πατέρα καλεῖ, ὡς
 αὐτός τε αἰεὶ ψεύστης ἐστὶ καὶ τοῦ ἐν ἐκάστῳ συνισταμένου ψεύδους
 20 πατὴρ γίνεται ἐκεῖ ἁμαρτία, καὶ ἁμαρτίας πατήρ. Διὰ τοῦτο οἱ ἐμπα-
 θεῖς τὴν τύχην, ὀργῆς τέκνα προσαγορεύονται. Καὶ ὁ τῆς ζωῆς ἀπο-
 στασίας, ἀπωλείας υἱὸς ὀνομάζεται.

Βούλει γινῶναι τοῦ πονηροῦ χαρακτηῆρος τὰ ιδιώματα; Ὁ φθόνος,
 τὸ μῖσος, ἡ διαβολή, ὁ τύφος, ἡ πλεονεξία, ἡ ἐμπαθὴς ἐπιθυμία, τὸ
 25 κατὰ τὴν δοξομανίαν ἀρρώστημα. Ταῦτά ἐστι καὶ τὰ τοιαῦτα, οἷς ἡ
 μορφὴ τοῦ ἐναντίου χαρακτηρίζεται. Ὁ οὖν ταῖς τοιαύταις κηλίσι τὴν
 ψυχὴν ἐγκεκλυλισμένος, εἰ Πατέρα καλέσῃ, ποῖος αὐτοῦ ἀκούσεται;
 Δηλαδή ὁ συγγενῶς πρὸς τὸν κεκληκότα ἔχων. Οὗτός ἐστιν οὐχ ὁ
 οὐράνιος, ἀλλ' ὁ καταχθόνιος· οὗ γὰρ τὰ σημεῖα φέρει τῆς ἀγχιστείας,
 30 ἐκεῖνος τῆς ἰδίας συγγενείας ἀντιποιήσεται. Οὐκοῦν ἢ τοῦ πονηροῦ
 ἀνδρὸς προσευχή, ἕως ἂν τῆ πονηρία ἦ, τοῦ διαδόλου ἐπίκλησις γίνε-

22α. Β' Κορ. 6, 14.

24. Ματθ. 7, 18.

23. Ματθ. 7, 18.

25. Ψαλμ. 4, 3.

ἐκείνους πού βρίσκονται μέσα σέ κάποιο κακό. Γιατί, ἐάν κάποιος πού βλέπει τόν ἑαυτό του νά ἔχει ἀνάγκη ἀπό κάθαρση, καί γνωρίζει ὅτι ἡ πονηρή συνείδησή του εἶναι γεμάτη ἀπό κηλίδες καί κακές πράξεις, πρὶν νά καθαριστεῖ ἀπό τὰ τόσο πολλὰ κακὰ αὐτοῦ τοῦ εἴδους, ἐντάσσει τόν ἑαυτό του μεταξὺ τῶν συγγενῶν τοῦ Θεοῦ, καί λέγει Πατέρα τόν δίκαιο, αὐτὸς πού εἶναι ἄδικος, τόν καθαρὸ, αὐτὸς πού εἶναι ἀκάθαρτος, τὰ λόγια του θὰ εἶναι ὀπωσδήποτε βρῖσιὰ καί κοροϊδία, ἀφοῦ ὀνομάζει τόν Θεὸ πατέρα τῆς δικῆς του κακίας. Γιατί ἡ λέξη, «πατέρας», σημαίνει τὴν αἰτία ἐκείνου πού προῆλθε ἀπὸ αὐτόν.

Ἐπομένως αὐτὸς πού ἔχει συνείδηση πονηρή, ἐάν λέγει ὅτι ὁ Θεὸς εἶναι Πατέρας του, δὲν κάνει τίποτε ἄλλο, παρὰ κατηγορεῖ αὐτόν ὡς ἀρχηγὸ καί αἴτιο τῶν δικῶν του κακῶν. Ὁ Ἀπόστολος ὁμως λέγει, ὅτι «Δὲν ἔχει καμμιά σχέση τὸ φῶς μὲ τὸ σκοτάδι»²². Ἀντίθετα τὸ φῶς συγγενεῦει μὲ τὸ φῶς, καί τὸ δίκαιο μὲ τὸν δίκαιο, καί τὸ ἄφθαρτο μὲ τὸ ἄφθαρτο, ἐνῶ τὰ ἀντίθετα πρὸς αὐτὰ ὀπωσδήποτε συγγενεῦουν μὲ ἐκεῖνα πού ἀνήκουν στὸ ἴδιο γένος. «Οὔτε βέβαια δένδρο καλὸ μπορεῖ νά κάνει καρποὺς κακοῦς»²³.

Ἐάν λοιπὸν κάποιος εἶναι ἀναίσθητος, ὅπως λέγει ἡ Γραφή²⁴, καί ἐπιζητεῖ τὸ ψέμα, χρησιμοποιοῦντας μὲ θράσος τὰ λόγια τῆς προσευχῆς, ὡς γνωρίζει, ὅτι δὲν ὀνομάζει πατέρα του τὸν οὐράνιο Πατέρα, ἀλλὰ τὸν καταχθόνιο, ἐπειδὴ καί ὁ ἴδιος εἶναι πάντοτε ψεύτης, καί γίνεται πατέρας τοῦ ψεύδους²⁵, πού λέγεται ἀπὸ τὸν καθένα, καί ὅπου διαπράττεται ἁμαρτία, ἐκεῖ γίνεται πατέρας καί τῆς ἁμαρτίας. Γι' αὐτὸ καί ὅσοι τυχαίνει νά εἶναι ἐμπαθεῖς, ὀνομάζονται παιδιὰ τῆς ὀργῆς²⁶, καί αὐτὸς πού ἀπομακρύνεται ἀπὸ τὴ ζωὴ, ὀνομάζεται υἱὸς τῆς ἀπώλειας²⁷.

Θέλεις νά γνωρίσεις τὰ ἰδιώματα τοῦ κακοῦ χαρακτήρα; Αὐτὰ εἶναι ὁ φθόνος, τὸ μῖσος, ἡ συκοφαντία, ἡ ὑπερηφάνεια, ἡ πλεονεξία, ἡ γεμάτη ἀπὸ πάθη ἐπιθυμία, ἡ ἀρρώστια τῆς δοξομανίας. Αὐτὰ εἶναι ἐκεῖνα μὲ τὰ ὅποια χαρακτηρίζεται ἡ μορφή τοῦ ἀντιθέτου. Ἐκεῖνος λοιπὸν πού ἡ ψυχὴ του κυλιέται σ' αὐτὲς τὶς κηλίδες, ἐάν ἐπικαλεσθεῖ στὴν προσευχὴ του Πατέρα, ποιὸς θὰ τὸν ἀκούσει; Ἀσφαλῶς ἐκεῖνος πού εἶναι συγγενὴς πρὸς αὐτόν πού ἔκανε τὴν ἐπίκληση. Καί αὐτὸς δὲν εἶναι ὁ οὐράνιος, ἀλλὰ ὁ καταχθόνιος. Γιατί ἐκεῖνος τοῦ ὁποίου φέρει τὰ σημάδια τῆς συγγένειας, ἐκεῖνος θὰ ἀνταποκριθεῖ στὸν συγγενῆ του. Ἐπομένως ἡ προσευχὴ τοῦ κακοῦ ἀνθρώπου, ὅσο βρίσκεται στὴν κακία,

24. Ψαλμ. 4, 3.

25. Ἰω. 8, 444.

26. Ἐφ. 2, 3.

27. Ἰω. 17, 12.

42
ται. Τοῦ δὲ ἀφεστῶτος τῆς πονηρίας καὶ ἐν ἀγαθότητι ζῶντος, τὸν ἀγαθὸν Πατέρα ἢ φωνὴν προσκαλέσεται.

Τοῦ αὐτοῦ ἐκ τοῦ πρὸς Ὀλύμπιον ἀσκητήν.

Εἰ τοίνυν τις τὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ ὑποδύεται, ὅσα δὲ τῷ ὀνόματι
5 τούτῳ συνθεωρεῖται μὴ δεικνύει τῷ βίῳ, καταψεύδεται τοῦ ὀνόματος
ὁ τοιοῦτος. Οὔτε γὰρ τὸν Κύριον ἔστι μὴ δικαιοσύνην εἶναι καὶ καθα-
ρότητα καὶ ἀλήθειαν καὶ κακοῦ παντός ἀλλοτριῶσιν, οὔτε ἀληθῶς
Χριστιανὸν ἔστιν εἶναι, μὴ κἀκείνων τῶν ὀνομάτων ἐν ἑαυτῷ τὴν κοι-
κωνίαν δεικνύοντα.

10 **Κυρίλλου Ἱεροσολύμων, ἐκ τοῦ κατηχητικοῦ.**

Οὐδὲν ἡμῖν ὄφελος τὴν τῶν Χριστιανῶν κεκληῖσθαι προσηγορίαν,
μὴ καὶ τῶν ἔργων ἐπακολουθούντων. Γέγραπται γάρ· «Εἰ τέκνα τοῦ
'Αβραάμ ἦτε, τὰ ἔργα τοῦ 'Αβραάμ ἐποιεῖτε ἄν».

Τοῦ Χρυσοστόμου ἐκ τοῦ κατὰ Ματθαῖον.

15 Ὁ γὰρ Πατέρα εἰπὼν Θεόν, ἀμαρτημάτων ἄφεισι, καὶ κολάσεως
ἀναίρεσιν, δικαιοσύνην καὶ ἀγιασμὸν καὶ ἀπολύτρωσιν καὶ υἰοθεσίαν
καὶ πρὸς τὸν Μονογενῆ οἰκειότητα καὶ Πνεύματος χορηγίαν διὰ τῆς
μικρᾶς ταύτης λέξεως ὠμολόγησεν. Οὐδὲ γὰρ δυνατὸν Πατέρα καλέ-
σαι τὸν Θεόν, μὴ πάντων ἐπιτυχόντα τῶν ἀγαθῶν καὶ γενόμενον υἱὸν
20 Θεοῦ. «Ὅσοι», γάρ φησι, «πνεύματι Θεοῦ ἄγονται, οὗτοί εἰσιν υἱοὶ
Θεοῦ». Οὐκοῦν ὁ Πατέρα καλέσας τὸν Θεόν, δίκαιον ἂν εἴη τοιαύτην
ἐπιδείκνυσθαι πολιτείαν, ὡς μὴ τῆς συγγενείας ταύτης ἀνάξιον φα-
νῆναι. «Οὐδεῖς», γάρ φησι, «δύναται δυοὶ κυρίοις δουλεύειν, καὶ Θεῷ
καὶ μαμμωνᾷ».

25 Μὴ τοίνυν περιττὰ φιλοσόφει· καὶ γὰρ ἀπεφῆναιτο ὁ Θεὸς ἅπαξ
καὶ εἶπεν, ἀδύνατον εἶναι ταύτην κἀκείνην συμβῆναι τὴν δουλείαν.
Μὴ τοίνυν λέγε σύ, ὅτι δυνατόν. Ὅταν γὰρ ὁ μὲν ἀρπάζειν κελεύῃ, ὁ
δὲ τὰ ὄντα ἀποδύνεσθαι, ὁ μὲν σωφρονεῖν, ὁ δὲ πορνεύειν, ὁ μὲν τρυ-
φᾶν καὶ μεθύειν, ὁ δὲ νηστεύειν καὶ ἐγκρατεύεσθαι, ὁ μὲν αἰσχρο-
30 λογεῖν, ὁ μὲν ὑπερορᾶν τῶν ὄντων, ὁ δὲ προσηλῶσθαι τοῖς παροῦσιν,

ἀποτελεῖ ἐπίκληση τοῦ διαβόλου. Ἐνῶ ἐκεῖνος πού ἀπομακρύνεται ἀπὸ τὴν κακία καὶ ζεῖ μὲ ἀγαθότητα, ἐπικαλεῖται τὸν ἀγαθὸ Πατέρα.

Τοῦ ἰδίου, ἀπὸ τὴν ἐπιστολὴ του πρὸς τὸν ἀσκητὴ Ὀλύμπιο.

Ἐὰν λοιπὸν κάποιος φέρει βέβαια τὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ, ἀλλὰ στὴ ζωὴ του δὲ δείχνει ὅσα συνελάγεται τὸ ὄνομα αὐτό, αὐτὸς διαψεύδει τὸ ὄνομα. Γιατί, οὔτε ὁ Κύριος εἶναι δυνατὸν νὰ μὴ εἶναι δικαιοσύνη καὶ καθαρότητα καὶ ἀλήθεια καὶ ἀποξένωση ἀπὸ κάθε κακό, οὔτε μπορεῖ κανεὶς νὰ εἶναι ἀληθινὸς Χριστιανός, ἐὰν δὲν δείχνει στὸν ἑαυτό του τὴν ὑπαρξὴ καὶ ἐκείνων τῶν ὀνομάτων.

Τοῦ Κυρίλλου Ἱεροσολύμων, ἀπὸ τὶς Κατηχήσεις²⁸.

Δὲν μᾶς ὠφελεῖ σὲ τίποτε τὸ νὰ φέρουμε τὸ ὄνομα τῶν Χριστιανῶν, ἂν δὲ συμφωνοῦν καὶ τὰ ἔργα μας μὲ αὐτό. Γιατί εἶναι γραμμένο· «Ἄν ἦσασταν παιδιὰ τοῦ Ἀβραάμ, θὰ κάνατε καὶ τὰ ἔργα τοῦ Ἀβραάμ»²⁹.

Τοῦ Ἰω. Χρυσοστόμου, ἀπὸ τὴν ἔρμηνεία στὸ κατὰ Ματθαῖον³⁰.

Αὐτὸς πού ὀνομάζει τὸν Θεὸ Πατέρα, μὲ αὐτὴ τὴ μικρὴ λέξη ὁμολογεῖ τὴ συγχώρηση τῶν ἁμαρτιῶν του, τὴν κατάργηση τῆς κόλασης, τὴ δικαίωση, τὸν ἁγιασμό, τὴν ἀπολύτρωση, τὴν υἰοθεσία, τὴ συγγένειά του μὲ τὸν Μονογενῆ καὶ τὴ χορήγηση τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Γιατί δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ὀνομάσει τὸν Θεὸ Πατέρα, χωρὶς νὰ ἔχει ἐπιτύχει ὅλα τὰ ἀγαθὰ καὶ νὰ γίνῃ υἱὸς τοῦ Θεοῦ. Γιατί λέγει· «ὅσοι ὀδηγοῦνται ἀπὸ τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ, αὐτοὶ εἶναι υἱοὶ τοῦ Θεοῦ»³¹. Ἐπομένως αὐτὸς πού ὀνόμασε τὸν Θεὸ Πατέρα, εἶναι σωστὸ νὰ δείχνει τέτοια συμπεριφορὰ, ὥστε νὰ μὴ ἀποδεικνύεται ἀνάξιος αὐτῆς τῆς συγγένειας. Γιατί λέγει· «Κανένας δὲν μπορεῖ νὰ ὑπηρετεῖ σὲ δύο κυρίους· καὶ στὸν Θεὸ καὶ στὸν Μωμμωνᾶ»³².

Μὴ φιλοσοφεῖς λοιπὸν πράγματα περιττά, γιατί ὁ Θεὸς ἀποφάνθηκε μᾶ για πάντα καὶ εἶπε ὅτι εἶναι ἀδύνατο νὰ συμβαίνει καὶ αὐτὴ καὶ ἐκείνη ἢ ὑποταγή. Μὴ λὲς λοιπὸν σὺ ὅτι εἶναι δυνατὸν. Γιατί, ὅταν ὁ ἓνας διατάζει τὸν ὑπηρέτη νὰ ἀρπάξει καὶ ὁ ἄλλος νὰ ἐγκαταλείπει αὐτὰ πού ἔχεις· ὁ ἓνας τοῦ λέγει νὰ εἶναι συνετός, καὶ ὁ ἄλλος νὰ πορνεύει, ὁ ἓνας νὰ ἀπολαμβάνει καὶ νὰ μεθᾶ, καὶ ὁ ἄλλος νὰ νηστεύει καὶ νὰ ἐγκρατεύεται, ὁ ἓνας νὰ αἰσχρολογεῖ, καὶ ὁ ἄλλος νὰ περιφρονεῖ τὰ ὑπάρχοντά

31. Ρωμ. 8, 14.

32. Μαθ. 6, 24.

ὁ μὲν θαυμάζειν μάρμαρα καὶ τοίχους καὶ ὀρόφους, ὁ δὲ ταῦτα μὲν ἀτιμάζειν, τιμᾶν δὲ φιλοσοφίαν, πῶς δυνατόν ταῦτα κυρίῳ συμβῆναι; Κύριον δὲ ἐνταῦθα τὸν μαμμωνᾶν ἐκάλεσεν, οὐ διὰ τὴν οἰκείαν φύσιν, ἀλλὰ διὰ τὴν τῶν ὑποκλινομένων αὐτῷ τάλαιπωρίαν. Οὕτω γὰρ καὶ 5 τὴν κοιλίαν ὁ Ἀπόστολος θεὸν ἐκάλεσεν οὐκ ἀπὸ τοῦ τῆς δεσποίνης ἀξιώματος, ἀλλὰ ἀπὸ τῆς τῶν δουλευόντων ἀθλιότητος

Τοῦ ἁγίου Βασιλείου ἐκ τῶν Ἀσκητικῶν.

Εἰ πιστεύομεν τῷ Κυρίῳ λέγοντι, «Πᾶς ὁ ποιῶν τὴν ἁμαρτίαν, δούλος ἐστὶ τῆς ἁμαρτίας», καὶ πάλιν, «Ὑμεῖς ἐκ τοῦ πατρὸς διαβόλου 10 ἐστέ, καὶ τὰς ἐπιθυμίας τοῦ πατρὸς ὑμῶν θέλετε ποιεῖν», οἶδαμεν, ὅτι οὐχὶ κοινωνός ἐστιν ἀπλῶς, ἀλλὰ δούλος. Καὶ κύριον αὐτοῦ καὶ πατέρα ἐπιγράφεται ἐκεῖνον οὗ τὸ ἔργον τις ποιεῖ, καὶ μαρτυρεῖ ὁ Ἀπόστολος λέγων· «Οὐκ οἶδατε, ὅτι ὧ παριστάνετε ἑαυτοὺς δούλους εἰς ὑπακοήν, δούλοί ἐστε ὧ ὑπακούετε, ἥτοι ἁμαρτίας εἰς θάνατον, ἢ 15 ὑπακοῆς εἰς δικαιοσύνην;». Καὶ οὐ νεκρὰν εἶναι δεῖ τὴν πίστιν· ἐπειδὴ, φησὶν, ὡσπερ τὸ σῶμα χωρὶς πνεύματος νεκρόν ἐστι· καὶ πάλιν «Σὺ πιστεύεις, ὅτι Θεὸς εἷς ἐστὶ, καλῶς ποιεῖς, καὶ τὰ δαμόνια πιστεύουσι καὶ φρίττουσι». Λέγει δὲ ὁ Κύριος· «Τί με λέγετε, Κύριε, Κύριε, καὶ οὐ ποιεῖτε ἃ λέγω;». Δεῖ γὰρ ἡμᾶς καὶ τῷ ἔργῳ Κύριον ὁμολογεῖν, 20 ὑπ' αὐτοῦ κυριευομένους, μὴ βασιλευούσης καὶ κυριευούσης ἐν ἡμῖν τῆς ἁμαρτίας, ἵνα μὴ καὶ ἐφ' ἡμῶν λέγηται ὅτι «Ἠγάπησαν αὐτὸν ἐκ στόματος αὐτῶν, ἢ δὲ καρδία αὐτῶν οὐκ εὐθεῖα μετ' αὐτοῦ». Ἀκούσωμεν δὲ τοῦ Ἀποστόλου λέγοντος· «Μὴ πλανᾶσθε οὔτε πόρνοι, οὔτε εἰδωλολάτραι, οὔτε μοιχοί, οὔτε μαλακοί, οὔτε ἀρσενικοῦται, οὐ μέθυσοι, οὐχ ἄρπαγες βασιλείαν Θεοῦ κληρονομήσουσι». Καὶ πάλιν «Πᾶς πόρνος ἢ πλεονέκτης, ὅς ἐστιν εἰδωλολάτρης ἢ ἀκάθαρτος, οὐκ ἔχει κληρονομίαν ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ ἡμῶν μηδεὶς ὑμᾶς ἀπατάτω κενοῖς λόγοις διὰ ταῦτα γὰρ ἔρχεται ἡ ὀργὴ τοῦ Θεοῦ ἐπὶ τοὺς υἱοὺς τῆς ἀπειθείας. Μὴ οὖν γίνεσθε συμμέτοχοι αὐτῶν». Ἐὰν 30 οὖν ἐν τούτοις ὦμεν καὶ ἡμεῖς οἱ λέγοντες πιστεύειν καὶ προσδοκῶντες τὴν βασιλείαν, οὐ τοῦ βασιλέως ἐσμέν μέτοχοι, ἀλλὰ τῶν ἐχθρῶν τοῦ βασιλέως συμμέτοχοι· εἰ γὰρ τὸν Χριστὸν ἐμάθομεν, ἀλήθειαν

33. Φιλ.π. 3, 19.

36. Ρωμ. 6, 16.

34. Ἰω. 8, 34.

37. Ἰακ. 2, 19.

35. Ὅπ. π.

38. Λουκᾶ 6, 46.

του, και ὁ ἄλλος νὰ προσηλώνεσαι σ' αὐτὰ πού ἔχει, ὁ ἕνας νὰ θαυμάζει τὰ μάρμαρα και τοὺς τοίχους και τὶς ὀροφές, και ὁ ἄλλος νὰ τὰ περιφρονεῖ αὐτὰ και νὰ τιμᾷ τὴν ἀναζήτηση τῆς ἀλήθειας, πῶς εἶναι δυνατὸν αὐτὰ νὰ συμβοῦν στὸν κύριο; Και κύριο ἐδῶ ὀνομάζει τὸν μαμμωνᾶ, ὄχι λόγῳ τῆς φύσεώς του, ἀλλ' ἐξαιτίας τῆς ταλαιπωρίας ἐκείνων πού ὑποκλίνονται σ' αὐτόν. Γιατὶ ἔτσι ὁ Ἀπόστολος ὀνόμασε και τὴν κοιλιὰ³³, ὄχι ἀπὸ τὸ ἀξίωμα τῆς κυρίας, ἀλλὰ ἀπὸ τὴν ἀθλιότητα ἐκείνων πού τὴν ὑπηρετοῦν.

Τοῦ ἁγίου Βασιλείου, ἀπὸ τὰ Ἀσκητικά του.

Ἐὰν πιστεύουμε στὸν Κύριο πού λέγει· «Καθένας πού ἁμαρτάνει, εἶναι δούλος τῆς ἁμαρτίας»³⁴, και πάλι· «Σεῖς εἴσαστε παιδιὰ τοῦ πατέρα σας διαβόλου, και θέλετε νὰ ἐκτελεῖτε τὶς ἐπιθυμίες τοῦ πατέρα σας»³⁵, τότε ἀντιλαμβάνομαστε, ὅτι δὲν εἶναι ἀπλῶς μέτοχος, ἀλλὰ δούλος. Και χαρακτηρίζει κύριο και πατέρα του ἐκεῖνον τοῦ ὁποῖου τὸ ἔργο κάνει κάποιος. Και τὸ βεβαιώνει ὁ Ἀπόστολος λέγοντας· «Δὲν ξέρετε ὅτι, ὅταν προσφέρετε τοὺς ἑαυτοὺς σας δούλους σὲ κάποιον γιὰ νὰ τὸν ὑπακοῦτε, εἶστε δούλοι ἐκείνου στὸν ὁποῖο ὑπακοῦτε, εἴτε δούλοι τῆς ἁμαρτίας πού ὀδηγεῖ σὲ θάνατο, ἢ τῆς ὑπακοῆς πού παρέχει δικαίωση;»³⁶. Και δὲν πρέπει ἢ πίστη νὰ εἶναι νεκρή. Και ἄλλοῦ πάλι· «Γιατὶ μὲ ἀποκαλεῖτε, Κύριε, Κύριε, και δὲν κάνετε αὐτὰ πού λέγω;»³⁷. Διότι πρέπει και μὲ τὰ ἔργα μας νὰ τὸν ὀμολογοῦμε Κύριο, ὄντας κυριευμένοι ἀπὸ αὐτόν, και ὄχι νὰ βασιλεύει μέσα μας και νὰ κυριαρχεῖ ἢ ἁμαρτία, γιὰ νὰ μὴ βρεῖ ἐφαρμογή και σὲ μᾶς τὸ· «Τὸν ἀγάπησαν μόνο μὲ τὸ στόμα τους, ἐνῶ ἡ καρδιά τους δὲν ἦταν εἰλικρινῆς μαζί του»³⁸. Ἄς ἀκούσουμε ὁμως και τὸν Ἀπόστολο πού λέγει· «Μὴ πλανᾶστε· οὔτε πόρνοι, οὔτε εἰδωλόλατρες, οὔτε μοιχοί, οὔτε θηλυπρεπεῖς, οὔτε ἄρσενοκοῖτες, οὔτε μέθυσοι, οὔτε ἄρπαγες θὰ κληρονομήσουν τὴ βασιλεία τοῦ Θεοῦ»⁴⁰. Και πάλι· «Κάθε πόρνος ἢ πλεονέκτης, δηλαδή εἰδωλόλατρες ἢ ἀκάθαρτος, δὲν θὰ ἔχει κληρονομία στὴ βασιλεία τοῦ Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ μας. Κανένας νὰ μὴ σᾶς ἀπατᾷ μὲ κούφια λόγια, γιὰτὶ ἐξαιτίας αὐτῶν ἔρχεται ἡ ὀργὴ τοῦ Θεοῦ στοὺς ἀπειθεῖς ἀνθρώπους. Νὰ μὴ ἔχετε λοιπὸν τίποτε τὸ κοινὸ μαζί τους»⁴¹. Ἐὰν λοιπὸν εἴμαστε και ἐμεῖς μεταξὺ ἐκείνων πού λένε ὅτι πιστεύουν και περιμένουν τὴ βασιλεία, δὲν εἴμαστε μέτοχοι τοῦ βασιλιᾶ, ἀλλὰ συμμέτοχοι τῶν ἐχθρῶν τοῦ βασιλιᾶ. Γιατὶ, ἂν μάθαμε τὸν Χριστό,

39. Ψαλμ. 77, 36.

40. Α' Κορ. 6, 9-10.

41. Ἐφ. 5, 5-7.

ἐμάθομεν. Εἰ δὲ ἀλήθειαν γινώσκομεν, ἐν ἀληθείᾳ καὶ ζήσωμεν τῶν ἔργων. Ἐπεὶ τὸ μέρος ἡμῶν μετὰ τῶν ἀπίστων θήσει παραγινόμενος, λέγων, «Οὐδέποτε ἔγνων ὑμᾶς πορεύεσθε ἀπ' ἐμοῦ, οἱ ἐργαζόμενοι τὴν ἀνομίαν», καὶ οὐδὲν ὠφελήσομεν λέγοντες, «Κύριε, Κύριε»· τὸ 5 γὰρ ψιλῶς πιστεύειν, καὶ τὰ δαμόνια πιστεύουσιν.

Τοῦ Χρυσοστόμου Περί νηστείας.

«Κατευθυνθήτω», φησὶν, «ἡ προσευχή μου, ὡς θυμίαμα ἐνώπιόν σου, ἔπαρσις τῶν χειρῶν μου θυσία ἑσπερινή». Περιέβλεψέ σου τὰς χεῖρας, κατάμαθε ταύτας. Καὶ ἐὰν μηδὲν κέκτηνται ἀρπακτικὸν ἢ 10 ῥυπαρόν, τότε λέγε μετὰ θάρσους· «Κατευθυνθήτω ἡ προσευχή μου ὡς θυμίαμα». Ἐὰν δὲ ἤρπασας ἢ ἔμπραξάς τι τῶν ἀπηγορευμένων, μὴ βοήσης, μηδὲ τὰς χεῖρας ὑψώσης, ἕως ἂν τοῦ κακοῦ παύσῃ. Ἐπεὶ, ἐὰν καὶ δυνηθῆς ὑψῶσαι ταύτας κατὰ συγχώρησιν Θεοῦ, ἡ προσευχή σου ὡς μεμιασμένη, οὐδόλως ἀνέρχεται εἰς τὸν οὐρανόν, ἀλλὰ καὶ σὺ 15 ἀκούσεις· «Ὅταν τὰς χεῖρας ἐκτείνῃς πρὸς με, ἀποστρέψω τὸ πρόσωπόν μου ἀπὸ σοῦ· καὶ ἐὰν πληθύνῃς τὴν δέησιν, οὐκ εἰσακούσομαί σου, λέγει Κύριος».

Τοῦ αὐτοῦ, ἐκ τοῦ κατὰ Ματθαῖον.

Μάθωμεν τοίνυν, τίνα ἐστὶ τὰ κοινούντα τὸν ἄνθρωπον· μά- 20 θωμεν, καὶ φύγωμεν. Καὶ γὰρ ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ τοιοῦτον ὁρῶμεν ἔθος κρατεῖν παρὰ τοῖς πολλοῖς· καὶ ὅπως μὲν καθαροῖς εἰσέλθοιεν ἱματίοις σπουδάζοντας, καὶ ὅπως τὰς χεῖρας καὶ τοὺς πόδας νίψαι, ὅπως δὲ ψυχὴν καθαρὰν παραστήσαι τῷ Θεῷ οὐδὲν ποιουμένους λόγον. Καὶ ταῦτα λέγων, οὐ κωλύω νίπτειν χεῖρας, οὐδὲ στόμα, ἀλλὰ βουλόμενος 25 οὕτω νίπτειν, ὡς προσήκει· οὐχ ὕδατι μόνῳ, ἀλλ' ἀντὶ τοῦ ὕδατος ταῖς ἀρεταῖς. Ῥύπος μὲν γὰρ χειρῶν ἀρπαγή, κακοεργία, ἐπαφή κατὰ τοῦ πλησίον, στόματος δὲ βλασφημία, λοιδορία, αἰσχρολογία, εὐτραπελία, γέλως, ὕβρις.

Εἰ τοίνυν σύννοιδας σαυτὸν μηδὲν τούτων πράττοντα ἢ φθεγγόμε- 30 νον, μηδὲ ῥυπῶντα τὸν ῥύπον τοῦτον, πρόσελθε θαρρῶν. Εἰ δὲ μυριά-

42. Ματθ. 25, 12.

44. Ψαλμ. 140, 2.

43. Ὅπ. π. 7, 23.

45. Ἦσ. 1, 15.

μάθαμε τὴν ἀλήθεια. Καὶ ἐὰν γνωρίζουμε τὴν ἀλήθεια, ὡς ζήσουμε καὶ μὲ τὴν ἀλήθεια τῶν ἔργων. Γιατί, ὅταν θὰ ἔρθει, θὰ μᾶς βάλει μαζί μὲ τοὺς ἄπιστους, λέγοντας· «Ποτὲ δὲν σᾶς γνώρισα⁴²· φύγετε ἀπὸ μένα, ὅσοι κάνετε τὴν παρανομία»⁴³, καὶ δὲ θὰ ὠφελήσουμε καθόλου λέγοντας· «Κύριε, Κύριε»· γιατί τὴν ἀπλῆ πίστη τὴν ἔχουν καὶ τὰ δαιμόνια.

Τοῦ ἱεροῦ Χρυσοστόμου, ἀπὸ τὸν λόγο του γιὰ τὴ νηστεία.

«Ἄς ἀνεβεῖ», λέγει, «σὰν θυμίαμα εὐωδιαστὸ κατ' εὐθεΐαν σὲ σένα ἢ προσευχή μου, καὶ ἡ ἀνύψωση τῶν χειρῶν μου ὡς γίνει δεκτὴ ὡς ἐσπερινὴ θυσία»⁴⁴. Κοίταξε ἀπὸ ὅλες τὶς πλευρὲς τὰ χέρια σου καὶ μάθε τα καλά. Καὶ ἐὰν δὲν ἔχουν τίποτε τὸ ἀρπαχτικὸ ἢ βρώμικο, τότε λέγε μὲ θάρρος· «Ἄς ἀνεβεῖ κατ' εὐθεΐαν ἢ προσευχή μου σὰν θυμίαμα». Ἐὰν ὅμως ἀρπαξῆς ἢ ἔκανες κάτι ἀπὸ αὐτὰ ποὺ εἶναι ἀπαγορευμένα, νὰ μὴ φωνᾶξεις οὔτε νὰ ὑψώσεις τὰ χέρια σου, μέχρι ποὺ νὰ σταματήσεις τὸ κακό. Γιατί, καὶ ἂν ἀκόμα μπορέσεις νὰ τὰ ὑψώσεις, κατὰ παραχώρηση τοῦ Θεοῦ, ἢ προσευχή σου, ὡς ἀξιοκατάκριτη, δὲ φθάνει ποτὲ στὸν οὐρανό, ἀλλὰ καὶ σὺ θὰ ἀκούσεις· «Ὅταν ὑψώσεις τὰ χέρια σου στὸν οὐρανό, θὰ στρέψω ἄλλοῦ τὸ πρόσωπό μου ἀπὸ σένα. Καὶ ἐὰν πολλαπλασιάσεις τὴν προσευχή σου, δὲν θὰ σὲ ἀκούσω, λέγει ὁ Κύριος»⁴⁵.

Τοῦ ἰδίου, Ἐκ τῆν ἐρμηνεία στὸ Κατὰ Ματθαῖον Εὐαγγέλιο⁴⁶.

Ἄς μάθουμε λοιπὸν ποιά εἶναι αὐτὰ ποὺ βεβηλώνουν τὸν ἄνθρωπο. Ἄς τὰ μάθουμε καὶ ὡς τὰ ἀποφύγουμε. Γιατί βλέπουμε ὅτι στὴν Ἐκκλησία ἐπικρατεῖ μεταξὺ τῶν περισσοτέρων αὐτὴ ἢ συνήθεια. Ἐνῶ δηλαδή φροντίζουμε πῶς θὰ μπορέσουμε νὰ μποῦμε μέσα μὲ καθαρὰ ροῦχα, καὶ μὲ ποιὸν τρόπο θὰ μπορέσουμε νὰ νίψουμε τὰ χέρια καὶ τὰ πόδια μας, δὲν κάνουμε ὅμως λόγο γιὰ τὸ πῶς θὰ παρουσιάσουμε τὴν ψυχὴ μας στὸν Θεὸ καθαρὴ. Καὶ λέγοντάς τα αὐτὰ δὲν σᾶς ἐμποδίζω νὰ νίβετε τὰ χέρια, οὔτε τὸ στόμα, ἀλλὰ ἐπειδὴ θέλω νὰ τὰ νίβετε ἔτσι ὅπως πρέπει. Δηλαδή ὄχι μόνο μὲ νερό, ἀλλὰ ἀντὶ μὲ νερό, μὲ τὶς ἀρετές. Γιατί ἀκαθαροῦ τῶν χειρῶν εἶναι ἡ ἀρπαγή, ἡ διάπραξη κακῶν, ἡ ἐπίθεση ἐναντίον τοῦ πλησίον, ἡ βλασφημία τοῦ στόματος, ἡ κακολογία, ἡ αἰσχρολογία, ἡ βωμολοχία, τὸ γέλιο, ἡ βρισιά.

Ἐὰν λοιπὸν γνωρίζεις καλά τὸν ἑαυτό σου, ὅτι δὲν κάνει ἢ λέγει τίποτε ἀπὸ αὐτὰ, οὔτε εἶναι λερωμένος μὲ τὴ βρωμιὰ αὐτὴ, πλησίασε μὲ

46. Ὁμιλία 52.

κίς ταύτας ἐδέξω τὰς κηλίδας, τί ματαιοπονεῖς, ὕδατι μὲν περικλύζων
 τὰς χεῖρας καὶ τὴν γλῶτταν, τὸν δὲ ὀλέθριον καὶ βλαβερόν περιφέρων
 ἐν αὐτοῖς ῥύπον; Εἰπέ γάρ μοι· εἰ κόπρον ἐν ταῖς χερσὶν εἶχες καὶ βόρ-
 βορον, ἄρα ἐτόλμησας εὐξασθαι; Οὐ̅μενον καὶ μὴν τούτων οὐ̅δεμία
 5 βλάβη· ἐκεῖ δὲ ὀλεθρος καὶ ἀπώλεια. Πῶς οὖν ἐν μὲν τοῖς ἀδιαφόροις
 εὐλαβεῖς, ἐν δὲ τοῖς κεκωλυμένοις καταφρονεῖς; Τί οὖν; φησί· οὐ̅ δεῖ
 προσεύχεσθαι; Δεῖ μὲν, ἀλλ' οὐ̅χι ῥυπῶντας, οὐ̅δὲ τοσοῦτον ἔχοντας
 βόρβορον. Τί οὖν, φησί, ἐὰν προσληφθῶ; Κάθαρον σαντόν. Πῶς καὶ
 τίνι τρόπῳ; Κλαῦσον, στέναξον, δὸς ἐλεημοσύνην, ἐξομολόγησαι,
 10 ἀπολόγησαι τῷ ὕβρισμένῳ, διαλλάγηθι. Διὰ τούτων ἀπόσμιξον τὴν
 γλῶτταν, ἵνα μὴ μειζόνως παροξύνῃς τὸν Θεόν.

Εἰ γάρ τις, κόπρον τὰς χεῖρας πληρώσας, οὐ̅τός σου κατεῖχε τοὺς
 πόδας ἰκετεύων, οὐ̅ μόνον οὐ̅κ ἂν ἤκουσας, ἀλλὰ καὶ τῷ ποδὶ ἐλάκτι-
 σας. Πῶς οὖν σὺ τολμᾶς οὕτω τῷ Θεῷ προσιέναι; Καὶ γάρ χεῖρ ἐστὶν ἡ
 15 γλῶσσα τῶν εὐχομένων, καὶ δι' αὐτῆς κατέχομεν τὰ γόνατα τοῦ Θεοῦ.
 Μὴ τοίνυν πληθύνῃς αὐτήν, ἵνα μὴ καὶ πρὸς σὲ εἴπῃ· «Ἐὰν πληθύνῃς
 τὴν δέησιν, οὐ̅κ εἰσακούσομαί σου. Καὶ γάρ ἐν χειρὶ γλώσσης ζωὴ καὶ
 θάνατος»· καὶ· «Ἀπὸ τῶν λόγων σου δικαιωθήσῃ καὶ κατακριθή-
 σῃ». Καὶ σὺ μὲν, ἀπὸ συνουσίας ἂν τῆς γυναικός σου, οὐ̅ τολμᾶς οὕτω
 20 προσεύξασθαι, ἀπὸ δὲ λοιδορίας ἂν καὶ ὕβρεως καὶ ἐτέρων κακῶν,
 πρὶν ἢ καθαρθῆναι καλῶς, ἀνατείνεις τὰς χεῖρας; Καὶ πῶς οὐ̅ φρίτ-
 τεις, εἰπέ μοι, καλῶν ἐκεῖνο τὸ φοβερόν καὶ φρικτὸν ὄνομα; Οὐ̅κ ἤκου-
 σας τοῦ Παύλου λέγοντος, «Βούλομαι τοὺς ἄνδρας προσεύχεσθαι ἐν
 παντὶ τόπῳ ἐπαίροντας ὀσίας χεῖρας, χωρὶς ὀργῆς καὶ διαλογισμοῦ·
 25 ὡσαύτως καὶ τὰς γυναῖκας»;

Τοῦ αὐτοῦ, ἐκ τοῦ κατὰ Ἰωάννην.

Ὅτι οὐ̅δὲν ἡμῖν ὄφελος πίστις, τοῦ βίου ὄντος διεστραμμένου,
 φησὶν ὁ Κύριος «Οὐ̅ πᾶς ὁ λέγων μοι, Κύριε, Κύριε, εἰσελεύσεται εἰς
 τὴν βασιλείαν τῶν οὐ̅ρανῶν, ἀλλ' ὁ ποιῶν τὸ θέλημα τοῦ Πατρός μου
 30 ἐν οὐ̅ρανοῖς. Καὶ γάρ πολλοὶ ἐροῦσί μοι ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ· Κύριε, οὐ̅
 τῷ σῷ ὀνόματι προεφητεύσαμεν; Καὶ ἐρῶ αὐτοῖς Οὐ̅κ οἶδα ὑμᾶς». Τί

θάραρος. Ἐὰν ὅμως δέχτηκες μύριες φορές αὐτὲς τὶς κηλίδες, γιατί κοπιάζεις ἄδικα, περιλούζοντας βέβαια τὰ χέρια καὶ τὴ γλώσσα, ἀλλὰ περιφέροντας πάνω σ' αὐτὰ τὸν ὀλέθριο καὶ τὸν βλαβερό ρύπο; Γιατὶ πὲς μου ἂν εἶχες στὰ χέρια σου κοπριὰ καὶ λάσπη, θὰ τολμοῦσες νὰ προσευχηθεῖς; Ὁχι βέβαια. Καὶ ὅμως ἀπὸ αὐτὰ δὲν ὑπάρχει καμμιὰ βλάβη, ἐνῶ ἐκεῖ ὑπάρχει καταστροφή καὶ ἀπώλεια. Πῶς λοιπὸν στὰ ἀδιάφορα δείχνεις εὐλάβεια, ἐνῶ σ' αὐτὰ ποὺ εἶναι ἀπαγορευμένα δείχνεις περιφρόνηση; Τί λοιπὸν, λέγει· δὲν πρέπει νὰ προσευχῶμαστε; Πρέπει βέβαια, ὄχι ὅμως γεμάτοι ἀπὸ βρωμιὰ καὶ ἔχοντας τόσο πολλὴ λάσπη. Πῶς καὶ μὲ ποιὸν τρόπο; Κλάψε, στέναξε, κάνε ἐλεημοσύνη, ἔξομολογήσου, ζήτη συγγνώμη ἀπὸ αὐτὸν ποὺ ἔβρισες, συμφιλιώσου μαζί του. Μὲ αὐτὰ πλύνε τὴ γλώσσα σου, γιὰ νὰ μὴ ἔξοργίσεις περισσότερο τὸν Θεό.

Ἄν κάποιος δηλαδή, ἔχοντας γεμάτα κοπριὰ τὰ χέρια του, σοῦ ἔπιανε τὰ πόδια παρακαλώντας σε, ὄχι μόνο δὲ θὰ τὸν ἄκουες, ἀλλὰ καὶ θὰ τὸν κλωτσούσες μὲ τὸ πόδι σου. Πῶς λοιπὸν σὺ τολμᾷς νὰ πλησιάζεις ἔτσι τὸν Θεό; Γιατὶ χέρι εἶναι ἢ γλώσσα αὐτῶν ποὺ προσεύχονται, καὶ μὲ αὐτὴν πιάνουμε τὰ γόνατα τοῦ Θεοῦ. Νὰ μὴ ἐπιμένεις λοιπὸν στὴν προσευχή σου, γιὰ νὰ μὴ πει καὶ σὲ σένα: «Ἐὰν πολλαπλασιάσεις τὴν προσευχή σου, δὲν θὰ σ' ἀκούσω. Γιατὶ στὸ χέρι τῆς γλώσσας βρίσκεται ἡ ζωὴ καὶ ὁ θάνατος»⁴⁷, καὶ: «ἀπὸ τὰ λόγια σου θὰ δικαιωθεῖς καὶ θὰ κατακριθεῖς». Καὶ σὺ βέβαια ἂν ἔρθεις σὲ συνουσία μὲ τὴ γυναῖκα σου, δὲν τολμᾷς ἔτσι νὰ προσευχηθεῖς, ἐνῶ ἔχοντας διαπράξει κακολογίες καὶ βρισιὲς καὶ ἄλλα κακά, πρὶν καθαριστεῖς καλά, ὑψώνεις τὰ χέρια σου γιὰ προσευχή; Καὶ πῶς δὲν τρέμεις, πὲς μου, ἐπικαλούμενος τὸ φοβερό ἐκεῖνο καὶ φρικτὸ ὄνομα; Δὲν ἄκουσες τὸν Παῦλο ποὺ λέγει, «Θέλω οἱ ἄνδρες νὰ προσεύχονται κάθε τόσο ὑψώνοντας τὰ δίκαια χέρια τους χωρὶς ὀργὴ καὶ πονηρὸ λογισμό, ὅπως ἐπίσης καὶ οἱ γυναῖκες»⁴⁸;

Τοῦ ἰδίου, ἀπὸ τὴν ἔρμηνεία στὸ Κατὰ Ἰωάννην Εὐαγγέλιο.

Ὅτι δὲν μᾶς ὠφελεῖ καθόλου ἡ πίστη, ὅταν ἡ ζωὴ μας εἶναι διεστραμμένη, λέγει ὁ Κύριος: «Δὲν θὰ εἰσέλθει στὴ βασιλεία τῶν οὐρανῶν καθένας ποὺ μοῦ λέγει, Κύριε, Κύριε, ἀλλὰ ἐκεῖνος ποὺ κάνει τὸ θέλημα τοῦ ἐπουράνιου Πατέρα μου. Γιατὶ πολλοὶ θὰ μοῦ ποῦν τὴν ἡμέρα ἐκείνη: Κύριε δὲν προφητέψαμε στὸ ὄνομά σου; Καὶ θὰ τοὺς πᾶ: Δὲν σᾶς γνωρίζω»⁴⁹. Ἐπομένως ποιὸ εἶναι τὸ κέρδος τῆς πίστεως, ὅταν ὁ Κύριος

γὰρ τὸ κέρδος τῆς πίστεως, ὅταν ἡμᾶς ἀγνοῇ ὁ Δεσπότης; Ὅταν οὖν μὴ ποιουῖμεν τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, ὑπὸ τὴν παγίδα ἐσμέν τοῦ διαβόλου· καὶ ὥσπερ ὁ στρουθός, κἂν μὴ ἐξ ὄλου τοῦ μέρους κατέχηται, ἀλλ' ἐξ ἐνὸς τοῦ ποδός, ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν ἐστὶ τοῦ παγιδεύσαντος, 5 οὕτω καὶ ἡμεῖς κἂν μὴ ἐξ ὄλου κατεχόμεθα, ἀλλ' ἢ ἐκ πίστεως ἢ ἐκ βίου, ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν ἐσμέν τοῦ διαβόλου. «Ὶ γὰρ τις ἠττηται, τούτῳ καὶ δεδούλωται».

Ἰωάννου τοῦ τῆς Κλίμακος.

Ὁ πίστιν μὲν ὀρθὴν κεκτηῖσθαι λέγων, ἁμαρτίας δὲ διαπραττόμε- 10 νος, ὁμοίός ἐστι προσώπῳ ὀφθαλμοὺς μὴ ἔχοντι, ὁ δὲ πίστιν μὲν μὴ ἔχων, καλὰ δὲ ἴσως ἐργαζόμενος, ὁμοίός ἐστι τῷ ὕδωρ ἀντλοῦντι καὶ εἰς πίθον τετρημένον βάλλοντι.

Μακαρίου μοναχοῦ.

Τινὲς μὴ ποιοῦντες τὰς ἐντολάς, πιστεύειν ὀρθῶς νομίζουσι, τινὲς 15 δὲ ποιοῦντες, ὡς μισθὸν ὀφειλόμενον τὴν βασιλείαν ἐκδέχονται· ἀμφοτέροι δὲ τῆς βασιλείας ἀπεσφάλησαν.

Μαξίμου μοναχοῦ, ἐκ τῶν ἀσκητικῶν κεφαλαίων.

Ἐν τοῖς τρισὶ τούτοις ὁ Χριστιανὸς φιλοσοφεῖ ἐν ταῖς ἐντολαῖς, ἐν τοῖς δόγμασι, καὶ ἐν τῇ πίστει. Καὶ αἱ μὲν ἐντολαὶ τῶν παθῶν τὸν νοῦν 20 χωρίζουσι, τὰ δὲ δόγματα εἰς τὴν γνῶσιν τῶν ὄντων εἰσάγουσιν, ἡ δὲ πίστις εἰς τὴν θεωρίαν τῆς ἁγίας Τριάδος, ἣ πρόκειται πᾶσα δόξα, τιμὴ καὶ προσκύνησις, τῷ Πατρὶ καὶ τῷ Υἱῷ καὶ τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, νῦν καὶ αἰεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ Β'.

25 **Τίνες εἰσὶν οἱ ἀληθινοὶ προσκυνηταί, οἱ ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ προσκυνοῦντες τῷ Πατρὶ;**

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Ἐκ διαλέξεως ἀνδρός τινος ἱεροῦ ἀμυδρῶς πως σαφῶς τὸ εἰρημένον ποιήσομαι. Παραγενόμενος γὰρ τίς ποτε πρὸς ἄνδρα ἀναχω-

μᾶς ἀγνοεῖ; Ὅταν λοιπὸν δὲν ἐκτελοῦμε τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ εἴμαστε πιασμένοι στὴν παγίδα τοῦ διαβόλου. Καὶ ὅπως τὸ σπυργίτι, κι ἂν ἀκόμα δὲν κρατιέται ἀπὸ ὅλο τὸ σῶμα του, ἀλλὰ ἀπὸ ἓνα μόνο πόδι, βρῖσκεται στὴν ἐξουσία ἐκείνου ποὺ τὸ παγίδευσε, ἔτσι καὶ ἐμεῖς ἔστω καὶ ἂν δὲν κατεχόμεστε ἐξ ὀλοκλήρου, ἀλλὰ μόνο ἀπὸ τὴν πίστη ἢ τὴ ζωὴ μας, βρισκόμαστε κάτω ἀπὸ τὴν ἐξουσία τοῦ διαβόλου· γιατί λέγει· «Ἀπὸ ὅποιον κάποιος ἔχει νικηθεῖ, σ' αὐτὸν καὶ ἔχει ὑποδουλωθεῖ»⁵⁰.

Ἰωάννη, τοῦ συγγραφέα τῆς Κλίμακος.

Αὐτὸς ποὺ λέγει ὅτι ἔχει σωστὴ πίστη, καὶ διαπραττει ἁμαρτίες, μοιάζει μὲ πρόσωπο ποὺ δὲν ἔχει μάτια, ἐνῶ ἐκεῖνος ποὺ δὲν ἔχει πίστη, ἀλλ' ἴσως κάνει καλὰ ἔργα, μοιάζει μ' ἐκεῖνον ποὺ ἀντλεῖ ἀπὸ τὸ πηγάδι νερὸ καὶ τὸ βάζει σὲ τρύπιο πιθάρι.

Τοῦ μακαρίου μοναχοῦ Μάρκου⁵¹.

Μερικοί, χωρὶς νὰ ἐκτελοῦν τὶς ἐντολές, νομίζουν ὅτι πιστεύουν σωστά. Ἄλλοι πάλι ποὺ τὶς τηροῦν, περιμένουν τὴ βασιλεία σὰν ἀνταμοιβὴ ποὺ τοὺς ὀφείλεται. Καὶ οἱ δύο ὅμως ἀστόχησαν ὡς πρὸς τὸν δρόμο τῆς βασιλείας.

Μαξίμου μοναχοῦ, ἀπὸ τὰ Ἀσκητικὰ κεφάλαια.

Ὁ Χριστιανὸς ἀσχολεῖται μ' αὐτὰ τὰ τρία πράγματα· μὲ τὶς ἐντολές, μὲ τὰ δόγματα καὶ μὲ τὴν πίστη. Καὶ οἱ ἐντολές βέβαια ἀπομακρύνουν τὸν νοῦ ἀπὸ τὰ πάθη, τὰ δόγματα τὸν εἰσάγουν στὴ γνώση τῶν ὄντων, ἐνῶ ἡ πίστη στὴ θεὰ τῆς ἁγίας Τριάδος, στὴν ὁποία ἀνήκει κάθε δόξα, τιμὴ καὶ προσκύνηση, στὸν Πατέρα καὶ τὸν Υἱὸ καὶ τὸ ἅγιο Πνεῦμα, τώρα καὶ πάντοτε καὶ στοὺς αἰῶνες τῶν αἰῶνων.

ΕΡΩΤΗΣΗ 2η

Ποιοὶ εἶναι οἱ ἀληθινοὶ προσκυνητές, οἱ ὁποῖοι λατρεύουν τὸν Πατέρα πνευματικὰ καὶ ἀληθινά;

ΑΠΑΝΤΗΣΗ

Θὰ ἐξηγήσω αὐτὸ τὸ ρητὸ ὅσο εἶναι δυνατὸν μὲ κάποια σαφήνεια ἀπὸ τὴ συζήτησι κάποιου ὁσίου ἀνθρώπου. Κάποτε κάποιος πῆγε σὲ

οιόμενων ἐξ ἔργων δικαιουῖσθαι. Στὴ σειρὰ αὐτῆ τῆς Φιλοκαλίας, τόμ. 13, σελ. 48, 17.

ρητήν «ἡσυχάζοντα», φησὶ πρὸς αὐτόν· Θαυμάζω, πάτερ, πῶς οὕτω διακαρτερεῖς κεχωρισμένος τῆς ἁγίας Ἐκκλησίας καὶ ἀπεχόμενος τῶν ἁγίων συνάξεων. Πρὸς ὃν ἀπεκρίθη ὁ δοῦλος τοῦ Θεοῦ, καὶ εἶπε· Πᾶσαι αἱ συνάξεις καὶ λειτουργίαι καὶ ἑορταὶ διὰ τοῦτο γίνονται, ὡς ἄνθρωπε, ὅπως καθαρῇ ὁ ἄνθρωπος τῶν ἁμαρτιῶν αὐτοῦ καὶ οἰκίση ἐν αὐτῷ ὁ Θεός, ὡς γέγραπται ὅτι, «Ἐνοικήσω ἐν αὐτοῖς καὶ ἐμπεριπατήσω», καὶ ὅτι «Ἐλευσόμεθα ἐγὼ καὶ ὁ Πατήρ καὶ μονὴν παρ' αὐτῷ ποιησόμεθα». Ἐπ' ἂν οὖν ὁ ἄνθρωπος ναὸς ἔμψυχος γενήσεται τοῦ Θεοῦ, ἀφίσταται ἢ θεοφόρος ψυχὴ ἀπὸ παντός πόθου Ἐκκλησιῶν αἰσθητῶν καὶ συνάξεων καὶ ἑορτῶν ἀνθρωπίνων ἔνδον γὰρ ἔχει ἐν ἑαυτῷ τὸν Πατέρα καὶ τὸν Υἱὸν ἀρχιερέα καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἀληθινὸν πῦρ, ἔνδον τὴν ἀληθῆ θυσίαν τῷ Θεῷ, πνεῦμα συντετριμμένον, ἔνδον τὸ θυσιαστήριον, καὶ τὸ ἱλαστήριον ἁμαρτιῶν τὸ πνευματικὸν δάκρυον ἔνδον τὴν ἄνω βασιλείαν καὶ Ἱερουσαλήμ· «Ἡ βασιλεία», 15 γὰρ φησὶ, «τῶν οὐρανῶν ἐντὸς ὑμῶν ἐστι». Καὶ λοιπὸν, ὡς πνευματικὸς τοῖς ὀφθαλμοῖς, πνευματικὰς θυσίας προσάγει. «Πνεῦμα γὰρ ὁ Θεός, καὶ τοὺς προσκυνοῦντας αὐτόν ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ δεῖ προσκυνεῖν»· πάντα γὰρ τὰ ὁρώμενα πρόσκαιρά εἰσιν, ὡς φησὶν ὁ Παῦλος, εἴτε θυσίαι, εἴτε προσφοραί, τὰ δὲ μὴ βλεπόμενα, αἰῶνια, 20 ἅτινά ἐστι τὰ ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ ἐν καρδίᾳ τοῦ θεοφόρου, «Ἄ ὀφθαλμὸς οὐκ εἶδε, καὶ οὐς οὐκ ἤκουσε, καὶ ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπου οὐκ ἀνέβη», τοῦ μὴ πειθαρχέοντος τὰ τοιαῦτα, ἃ ἠτοίμασεν καὶ ἀπέκάλυψεν ἡμῖν ὁ Θεός διὰ τοῦ Πνεύματος αὐτοῦ, τοῦ ἐνοικοῦντος ἐν ἡμῖν ἡμεῖς γὰρ οὐ τὸ πνεῦμα τοῦ κόσμου ἐλάβομεν, ἀλλὰ τὸ ἐκ Θεοῦ, 25 ἵνα ἴδωμεν τὰ ὑπὸ τοῦ Θεοῦ χαρισθέντα ἡμῖν, ἃ καὶ λαλοῦμεν, ἅπερ ὁ ἀξιωθεὶς κτήσασθαι καὶ θεωθεὶς τῇ οἰκίσει τοῦ Θεοῦ τῇ ἐν αὐτῷ, αὐτὸς λοιπὸν τὸν Θεὸν ἐν ἑαυτῷ προσκυνεῖ καὶ λειτουργεῖ, ὁρῶν αὐτοῦ τὸν ναόν, τὸν τοῦ σώματος, θυσιαστήριον Θεοῦ ὑπάρχοντα, ἐν ᾧ ὁρᾷ τὸ πλήρωμα τῆς Τριάδος κατοικοῦν.

30 Οὕτω τοίνυν πασῶν τῶν ἀρετῶν ἡ ἡσυχία μεγίστη καθέστηκεν, ὡς θεογνωσίας αἰτία, κατὰ τὸν λέγοντα· «Σχολάσατε καὶ γινῶτε, ὅτι ἐγὼ εἰμι ὁ Θεός». Διὸ δὴ καὶ αὐτὸς ὁ Κύριος πάλιν τὸν τῆς ἡσυχίας

έναν ἀναχωρητὴ ἡσυχαστὴ καὶ τοῦ εἶπε· Ἐπορεύω, πάτερ, πῶς ἀντέχεις νὰ ζεῖς ἔτσι χωρισμένος ἀπὸ τὴν ἁγία Ἐκκλησία καὶ ἀπέχοντας ἀπὸ τὶς ἱερὲς συναθροίσεις. Ἀπαντώντας σ' αὐτὸν ὁ δοῦλος τοῦ Θεοῦ εἶπε· Ὅλες οἱ συναθροίσεις καὶ οἱ λειτουργίες καὶ οἱ γιορτὲς, ἄνθρωπέ μου, γίνονται γιὰ νὰ καθαριστεῖ ὁ ἄνθρωπος ἀπὸ τὶς ἁμαρτίες του καὶ νὰ κατοικήσει μέσα του ὁ Θεός, ὅπως εἶναι γραμμένο· «θὰ κατοικήσω μέσα σ' αὐτοὺς καὶ θὰ περπατήσω»⁵², καί, «Θὰ ἔρθουμε ἐγὼ καὶ ὁ Πατέρας μου καὶ θὰ μείνουμε σ' αὐτόν»⁵³. Ὅταν λοιπὸν ὁ ἄνθρωπος γίνει ἐμψυχος ναὸς τοῦ Θεοῦ, τότε ἡ ψυχὴ ποὺ ἔχει μέσα της τὸν Θεὸ ἀποβάλλει κάθε πόθο γιὰ τὶς κτιστὲς ἐκκλησίες καὶ τὶς ἀνθρώπινες συναθροίσεις καὶ γιορτὲς. Γιατὶ ἔχει μέσα του τὸν Πατέρα, καὶ τὸν Υἱὸ ἀρχιερέα, καὶ τὸ Πνεῦμα, τὴν ἀληθινὴ φωτιά, ἔχει μέσα του τὴν ἀληθινὴ θυσία στὸν Θεό, τὸ ταπεινωμένο πνεῦμα, ἔχει μέσα του τὸ θυσιαστήριον καὶ τὸ ἐξιλαστήριον τῶν ἁμαρτιῶν του, ποὺ εἶναι τὰ πνευματικὰ δάκρυα, ἔχει μέσα του τὴ βασιλεία τῶν οὐρανῶν καὶ τὴν ἄνω Ἱερουσαλήμ. Γιατὶ λέγει· «Ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν βρῖσκεται μέσα μας»⁵⁴. Καὶ ἐπομένως, σὰν πνευματικός, μὲ τὰ πνευματικὰ μάτια προσφέρει θυσίες πνευματικὲς· γιατί λέγει· «Ὁ Θεὸς εἶναι πνεῦμα, καὶ αὐτοὶ ποὺ τὸν λατρεύουν πρέπει νὰ τὸν λατρεύουν πνευματικὰ καὶ ἀληθινὰ»⁵⁵, γιατί ὅλα αὐτὰ ποὺ βλέπονται εἶναι πρόσκαιρα, ὅπως λέγει ὁ Παῦλος, εἴτε εἶναι θυσίες, εἴτε προσφορές, ἐνῶ ἐκεῖνα ποὺ δὲν βλέπονται εἶναι αἰώνια, καὶ τέτοια εἶναι τὰ πνευματικὰ καὶ ἀληθινὰ μέσα στὴν καρδιὰ τοῦ ἀνθρώπου ποὺ φέρει μέσα του τὸν Θεό, «Τὰ ὅποια μάτι δὲν εἶδε καὶ αὐτὶ δὲν ἄκουσε καὶ δὲν συνέλαβε ὁ νοῦς τοῦ ἀνθρώπου»⁵⁶, ποὺ δὲν εἶναι εὐπειθής. Αὐτὰ εἶναι ἐκεῖνα ποὺ ἐτοίμασε καὶ φανέρωσε σὲ μᾶς ὁ Θεὸς μέσω τοῦ Πνεύματός του ποὺ κατοικεῖ μέσα μας. Γιατὶ ἐμεῖς δὲν ἐλάβουμε τὸ πνεῦμα τοῦ κόσμου, ἀλλὰ αὐτὸ ποὺ στέλλεται ἀπὸ τὸν Θεό, γιὰ νὰ δοῦμε αὐτὰ ποὺ μᾶς χάρισε ὁ Θεὸς καὶ ποὺ κηρύττουμε, τὰ ὅποια αὐτὸς ποὺ ἀξιώθηκε νὰ τὰ ἀποκτήσει καὶ θεώθηκε μὲ τὴν ἐγκατάσταση τοῦ Θεοῦ μέσα του, αὐτὸς λατρεύει τὸν Θεὸ μέσα του, καὶ λειτουργεῖ βλέποντας τὸν ναὸ τοῦ σώματος του ποὺ εἶναι θυσιαστήριον τοῦ Θεοῦ, στὸ ὅποιο βλέπει νὰ κατοικεῖ ὅλο τὸ πλήρωμα τῆς ἁγίας Τριάδας.

Ἔτσι λοιπὸν ἡ ἡσυχία ἐγίνε ἡ πιὸ μεγάλη ἀπὸ ὅλες τὶς ἀρετὲς, ἐπειδὴ εἶναι αἰτία τῆς θεογνωσίας, σύμφωνα μὲ ἐκεῖνον ποὺ λέγει· «Ἐλευθερωθεῖτε ἀπὸ κάθε περισπασμὸ καὶ μάθετε ὅτι ἐγὼ εἶμαι ὁ Θεός»⁵⁷. Γι'

55. Ἰω. 4, 24.

56. Α' Κορ. 2, 9.

57. Ψαλμ. 45, 11.

τρόπον ἐκπαιδεύων καὶ τὸν ἐξ αὐτῆς καρπὸν, τῷ ταύτῃ ἐραστῇ ὑπεκφαίνων, λέγει· «Σὺ δὲ ὅταν προσεύχη, εἴσελθε εἰς τὸ ταμιεῖόν σου, καὶ κλείσας τὴν θύραν σου, πρόσευξαι τῷ Πατρὶ σου τῷ ἐν τῷ κρυπτῷ, καὶ ὁ Πατὴρ σου, ὁ βλέπων ἐν τῷ κρυπτῷ, ἀποδώσει σοι ἐν τῷ φανερῷ»·
5 ὅθεν καὶ διὰ Ἡσαΐου φησὶν· «Ἐπὶ τίνα ἐπιβλέψω, ἀλλ' ἢ ἐπὶ τὸν ταπεινὸν καὶ ἡσύχιον καὶ τρέμοντά μου τοὺς λόγους».

Ἐκ τοῦ Λαυσαϊκοῦ παραδείγματος.

Οὐάλης τις γέγονε, τῷ μὲν γένει Παλαιστινός, τῇ δὲ γνώμῃ Κορινθίος, πεφυσιωμένος τῷ φρονήματι· καὶ γὰρ ὁ Ἀπόστολος, Κορινθίους γράφων, λέγει· «Καὶ ὑμεῖς πεφυσιωμένοι ἐστέ». Οὐάλης τοίνυν πεφυσιωθεὶς ὄγκῳ κενῷ, καὶ αὐτῶν καταπεφρόνηκε τῶν μυστηρίων τοῦ Χριστοῦ. Ὁ γὰρ δαίμων τῆς ὑψηλοφροσύνης παρεσχημάτισεν ἑαυτὸν εἰς τὸν Σωτῆρα. Ὁ δὲ Οὐάλης ἰδὼν αὐτὸν προσεκύνησεν αὐτόν, καὶ φρενοβλαθήσας, ἦλθεν εἰς τὴν ἐκκλησίαν· καὶ συνηγμένης πάσης τῆς ἐν Χριστῷ ἀδελφότητος, εἶπεν· Ἐγὼ κοινωνίας
15 χρείαν οὐκ ἔχω· τὸν γὰρ Χριστὸν ἐώρακα σήμερον. Τότε δήσαντες αὐτὸν οἱ ἅγιοι Πατέρες καὶ σιδηρώσαντες ἐπὶ ἔτος ἓν, ἀπελευθέρωσαν, εὐχαῖς καὶ ποικίλῃ ἀδιαφορίᾳ καὶ ἀπραγοτέρῳ τὸ οἶημα αὐτοῦ καθελόντες.

20 **Τοῦ ἁγίου Βασιλείου, ἐκ τῶν εἰς τὸν Ἡσαΐαν.**

Ἀφάτῳ τινὶ δυνάμει φαντασιούμενοι τὸν νοῦν, οἱ ἀπερίσπαστον αὐτὸν καὶ καθαρὸν ἔχοντες, οἷον εἰ ἐνηχοῦντα αὐτοῖς ἔχουσι τὸν Λόγον τοῦ Θεοῦ.

Διαδόχου, ἐκ τῶν ἀσκητικῶν κεφαλαίων.

25 Οὐκ ἂν δέ τις εἰς φόβου ἔλθοι τοῦ Θεοῦ, εἰ μὴ πασῶν τῶν διωτικῶν ἔξω γένηται φροντίδων· ὅταν γὰρ ἐν ἡσυχίᾳ καὶ ἀμεριμνίᾳ πολλῇ γένηται ὁ νοῦς, πολὺ τότε αὐτῷ ἐνοχλεῖ ὁ φόβος τοῦ Θεοῦ, καθαρῶν αὐτὸν ἐν αἰσθήσει πολλῇ ἀπὸ παντός γεώδους προσπαθείας.

αὐτό ἄλλωστε καὶ ὁ ἴδιος ὁ Κύριος, διδάσκοντας πάλι τὸν τρόπο τῆς ἡσυχίας καὶ ὑποδηλώνοντας τοὺς καρπούς της στὸν ἔραστή της, λέγει· «Ἄλλὰ σύ, ὅταν προσεύχεσαι, πῆγαινε στὸ πιὸ ἀπόμερο δωμάτιό σου, καὶ ἀφοῦ κλείσεις τὴν πόρτα σου, προσευχήσου στὸν Πατέρα σου ποὺ βρίσκεται ἐκεῖ στὸ κρυφὸ μέρος, καὶ ὁ Πατέρας σου ποὺ βλέπει τί γίνεται στὰ κρυφά, θὰ σὲ ἀνταμείψει στὰ φανερά»⁵⁸. Γι' αὐτὸ καὶ μέσω τοῦ Ἡσαΐα λέγει· «Σὲ ποιὸν νὰ στρέψω τὸ βλέμμα μου, ἂν ὄχι στὸν ταπεινὸ καὶ ἡσυχό, καὶ σ' αὐτὸν ποὺ τρέμει τὰ λόγια μου;»⁵⁹.

Ἐκπαιδευτικὸ παράδειγμα τῆς Λαυσαϊκῆς ἱστορίας τοῦ Παλλαδίου⁶⁰.

Ζοῦσε κάποιος Οὐάλης, ὡς πρὸς τὴν καταγωγὴ Παλαιστίνιος, ἀλλὰ ὡς πρὸς τὴν προαίρεση Κορίνθιος, ἀλαζονικὸς στὴν ψυχὴ· γιατί ὁ Ἀπόστολος γράφοντας στοὺς Κορινθίους λέγει· «Καὶ σεῖς εἶστε φουσκωμένοι ἀπὸ ὑπερηφάνεια»⁶¹. Ὁ Οὐάλης λοιπὸν φουσκωμένος ἀπὸ μεγάλη κενοδοξία, καταφρόνησε καὶ τὰ ἴδια τὰ μυστήρια τοῦ Χριστοῦ. Γιατί ὁ δαίμονας τῆς ὑπεροψίας μετασημάτισε τὸν ἑαυτὸ του ὡς τὸν Σωτῆρα Χριστό. Ὁ Οὐάλης λοιπὸν βλέποντάς τον τὸν προσκύνησε, καὶ κυριευμένος ἀπὸ φρενοβλάβεια, πῆγε στὴν Ἐκκλησία, καὶ καθὼς ἦταν συγκεντρωμένη ὅλη ἡ χριστιανικὴ ἀδελφότητα εἶπε· Ἐγὼ δὲν ἔχω ἀνάγκη ἀπὸ κοινωνία, γιατί σήμερα εἶδα τὸν Χριστό. Τότε οἱ ἅγιοι πατέρες, ἀφοῦ τὸν ἔδεσαν καὶ τὸν ἔκλεισαν στὰ σίδερα γιὰ ἓνα χρόνο, τὸν ἐλευθέρωσαν, ἀφοῦ μὲ τίς προσευχὰς καὶ τὴν κάθε εἴδους ἀδιαφορία δάμασαν τὴν οἴησή του, ἐπειδὴ ἦταν ἄπειρος.

Τοῦ ἁγίου Βασιλείου, ἀπὸ τὴν ἐρμηνεία του στὸν Ἡσαΐα.

Αὐτοὶ ποὺ ἔχουν ἀπερίσπαστο καὶ καθαρὸ τὸν νοῦ τους, ἐμπνεόμενοι ἀπὸ κάποια ἀπερίγραπτη δύναμη, αἰσθάνονται κατὰ κάποιον τρόπο νὰ ἀκούεται μέσα τους ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ.

Τοῦ Διαδόχου Φωτικῆς, ἀπὸ τὰ Ἀσκητικά του κεφάλαια.

Δὲν μπορεῖ κανεὶς νὰ φτάσει στὸν φόβο τοῦ Θεοῦ, ἐὰν δὲν ἀπαλλαγεῖ ἀπὸ ὅλες τίς βιωτικὰς φροντίδες. Γιατί, ὅταν ὁ νοῦς φτάσει σὲ ἡσυχία καὶ μεγάλη ἀμεριμνησία, τότε τὸν ἐνοχλεῖ πολὺ ὁ φόβος τοῦ Θεοῦ, καθαρίζοντάς τον μὲ πολλὴ συναίσθηση ἀπὸ κάθε γήινη προσπάθεια.

60. 25, Περὶ Οὐάλεντος.

61. Α' Κορ. 5, 2.

Ἰσιδώρου, ἐκ τῶν ἀσκητικῶν κεφαλαίων.

Ἐμοὶ τὴν μετρίαν εἶδῃσιν ἢ κατὰ μόνας προσέθηκεν ἀναχώρησις
 Ὁ γὰρ ἐν μέσῳ θορύβων στρεφόμενος καὶ γινῶναι τὰ οὐράνια βουλό-
 5 μενος, λέληθεν, ὅτι τὸ ἐν ἀκάνθαις σπειρόμενον, ὑπ' ἐκείνων συμπτνίγε-
 5 ται, καὶ ὁ μὴ σχολάσας, Θεὸν γινῶναι οὐ δύναται.

Κυρίλλου, ἐκ τοῦ Ἰουλιανοῦ.

Ἡμεῖς νοητὴν καὶ πνευματικὴν ἀποπληροῦντες λατρείαν, προσ-
 τετάγμεθα προσκομίζεῖν εἰς ὁσμὴν εὐωδίας πάντα τρόπον ἐπεικειάς,
 πίστιν, ἐλπίδα, ἀγάπην, δικαιοσύνην, ἐγκράτειαν, ἀκαταπαύστους
 10 δοξολογίας· αὐτὸς γὰρ αὕτη θυσία, τῷ αὐτῷ καὶ καθαρῷ πρόπουσα
 Θεῷ, καὶ νοητῆς εὐκοσμίας ἀνάθημα, τῆς ἀληθοῦς εὐζωΐας οἱ τρόποι·
 καθόλου γὰρ ὁ Χριστιανὸς ἡρεμίας καὶ ἡσυχίας οἰκειῶς ἐστί.

Τοῦ Χρυσοστόμου εἰς τὸν ἀναβαθμὸν.

Οὕτω καὶ πόλεις μέσας οἰκοῦντες καὶ θορύβους, δυνατὸν κατὰ
 15 μόνας εἶναι, ὅταν τοὺς διεφθαρμένους φεύγωμεν συλλόγους καὶ ἡσυ-
 χάζωμεν. Ὁ μὲν γὰρ δυνάμενος καὶ ἑτέρους διορθῶσαι, μιγνύσθω
 τοῖς μέλλουσι δέχεσθαι τὴν θεραπείαν καὶ ποιεῖτω βελτίους, ὁ δὲ ἀτο-
 νώτερος ὢν, φευγέτω τοὺς πονηροὺς, ἵνα μὴ τὴν ἐκείνων δέξηται λύ-
 20 μιν· οὐ μικρὸν γὰρ κατόρθωμα τὸ φεύγειν ὑποκριτὰς καὶ δολίους, τὸ
 20 μισεῖν τοὺς ἀλαζόνας καὶ ἀποστρέφεσθαι καὶ βδελύττεσθαι, καὶ ἐν
 ἡσυχίᾳ προσεύχεσθαι.

Τοῦ αὐτοῦ, ἐκ τοῦ εἰς τὴν Χαναναίαν.

Ἰστέον δέ, ὅτι οὐ ζητεῖται τόπος προσευχῆς, ἀλλὰ τρόπος· ὁ Ἰε-
 ρεμίας ἐν βορβόρῳ ἦν, καὶ τὸν Θεὸν ἐπεσπάσατο. Ὁ Δανιὴλ ἐν τῷ
 25 λάκκῳ τῶν λεόντων, καὶ τὸν Θεὸν ἐξευμενίσσατο· οἱ τρεῖς παῖδες ἐν τῇ
 καμίνῳ ἦσαν, καὶ τὸν Θεὸν ἐδυσώπησαν· Ὁ Ἰὼβ ἐν τῇ κοπρίᾳ, καὶ τὸν
 Θεὸν ἐώρακεν· ὁ Μωϋσῆς ἐπὶ τῆς θαλάσσης, καὶ ἔλεγεν αὐτῷ ὁ Θεός
 «Τί βοᾷς πρός με;». Ὁ ληστής ἐν τῷ σταυρῷ, καὶ τὸν παράδεισον ἤνοι-

62. Ἰερ. 45, 6-11.

63. Δαν. 6, 18.

Τοῦ Ἰσιδώρου, ἀπὸ τὰ Ἀσκητικά του κεφάλαια.

Σὲ μένα τὴ μέτρια γνώση μου τὴν ἔδωσε ἡ ἀναχώρηση στὴν ἀπομόνωση. Γιατὶ αὐτὸς ποὺ περιφέρεται μέσα στοὺς θορύβους καὶ θέλει νὰ γνωρίσει τὰ οὐράνια πράγματα, λησμονεῖ ὅτι ὁ σπόρος ποὺ σπέρνεται μέσα σὲ ἀγκάθια συμπνίγεται ἀπὸ αὐτὰ, καὶ αὐτὸς ποὺ δὲν ἀπαλλάσσεται ἀπὸ αὐτὰ, δὲν μπορεῖ νὰ γνωρίσει τὸν Θεό.

Τοῦ Κυρίλλου, ἀπὸ ἐπιστολὴ του πρὸς τὸν Ἰουλιανό.

Ἐμεῖς τελώντας νοερὴ καὶ πνευματικὴ λατρεία, διαταχτήκαμε νὰ προσφέρουμε ὡς ἄρωμα πνευματικῆς εὐωδίας κάθε μορφὴ ἐπιείκειας, πίστη, ἐλπίδα, ἀγάπη, δικαιοσύνη, ἐγκράτεια, ἀκατάπαυστες δοξολογίες. Γιατὶ ἡ θυσία αὐτὴ εἶναι ἄϋλη, τέτοια ποὺ ταιριάζει στὸν ἄϋλο καὶ καθαρὸ Θεό, καὶ ἀφιέρωμα νοερῆς εὐκοσμίας ἀποτελοῦν οἱ τρόποι τῆς ἀληθινῆς εὐζωίας, γιατί ὁ Χριστιανὸς γενικὰ εἶναι φίλος τῆς ἡρεμίας καὶ τῆς ἡσυχίας.

Τοῦ ἱεροῦ Χρυσοστόμου, στοὺς Ἀναβαθμούς.

Ἔτσι καὶ ὅταν κατοικοῦμε μέσα σὲ πόλεις καὶ θορύβους, εἶναι δυνατὸν νὰ ἀπομονωθοῦμε, ὅταν ἀποφεύγουμε τὶς διεφθαρμένες συνάξεις καὶ ἡσυχάζουμε. Γιατὶ ἐκεῖνος ποὺ μπορεῖ νὰ διορθώσει καὶ ἄλλους, ὡς συναναστρέφεται ἐκείνους ποὺ πρόκειται νὰ δεχτοῦν τὴ θεραπεία καὶ ὡς τοὺς κάνει καλύτερους. Ἐκεῖνος ὅμως ποὺ εἶναι ἀδύναμος, νὰ ἀποφεύγει τοὺς κακοὺς, γιὰ νὰ μὴ κολλήσει τὴν ἀρρώστια ἐκείνων. Γιατὶ δὲν εἶναι μικρὸ κατόρθωμα τὸ νὰ ἀποφεύγει κάποιος τοὺς ὑποκριτὲς καὶ τοὺς ὑπουλοὺς, τὸ νὰ μισεῖ καὶ νὰ ἀποστρέφεται καὶ νὰ σιχαίνεται τοὺς ἀλαζόνες, καὶ νὰ προσεύχεται μὲ ἡσυχία.

Τοῦ ἰδίου, ἀπὸ τὴν ὁμιλία του στὴ Χαναναία.

Πρέπει νὰ γνωρίζουμε ὅτι δὲν ἐπιζητεῖται τόπος προσευχῆς, ἀλλὰ τρόπος. Ὁ Ἱερεμίας βρισκόταν μέσα σὲ βουρκο, καὶ ἐπικαλέστηκε τὸν Θεό⁶². Ὁ Δανιὴλ ἦταν μέσα στὸν λάκκο τῶν λιονταριῶν καὶ ἐξευμένισε τὸν Θεό⁶³. Οἱ τρεῖς παῖδες βρισκόνταν μέσα στὸ καμίνι καὶ ἀπέσπασαν τὴν εὐσπλαχνία τοῦ Θεοῦ⁶⁴. Ὁ Ἰὼβ διέμεινε στὴν κοπριά καὶ εἶδε τὸν Θεό^{64α}. Ὁ Μωυσῆς ἦταν στὴ θάλασσα καὶ ὁ Θεὸς τοῦ ἔλεγε· «Γιατί φωνάζεις σὲ μένα;»⁶⁵. Ὁ ληστής ἦταν πάνω στὸν σταυρὸ καὶ ἄνοιξε τὸν

64. Δαν. 3, 19.

64α. Ἰὼβ 42, 1.

65. Ἐξ. 14, 15.

ξεν. Οὐκοῦν καὶ σὺ ὅπου δ' ἂν ἦς, εὐχου ἐν καθαρῷ συνειδότι, καὶ ὁ Θεὸς εἰσακούει· «αὐτοῦ γὰρ ἐστὶν ἡ γῆ καὶ τὸ πλήρωμα αὐτῆς»· καὶ ἐν παντὶ τόπῳ ἢ δεσποτεία αὐτοῦ. Καὶ Ἰουδαῖοι μὲν τότε ἐν Ἱερουσαλήμ ἐκάλουν τὸν Θεόν, καὶ γνωστός ἦν ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ ὁ Θεὸς μόνῃ· ἡμεῖς
5 δὲ ἐν παντὶ τόπῳ· ἐπλήσθη γὰρ ἡ σύμπασα γῆ τοῦ γνῶναι τὸν Κύριον, ὡς ὕδωρ πολὺ κατακαλύψαι θαλάσσας. Οὐδὲν τοίνυν ἀπὸ τοῦ τόπου κωλύεται τὰ τῆς εὐχῆς, μόνον ἐὰν τρόπος ἦ ὁ τῆς εὐχῆς συμβαίνων. Φησὶ γὰρ ὁ Δαυὶδ· «Αἰνέσω τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ μου μετ' ὠδῆς, μεγαλυνῶ αὐτὸν ἐν αἰνέσει, καὶ ἀρέσει τῷ Θεῷ».

10 Ὁ μέντοι ἁμαρτίαις ἐνεχόμενος καὶ παροργισμοῖς, καὶ τολμῶν ἀναιδῶς ἐκτείνεσθαι πρὸς γνῶσιν θειοτέραν, καὶ αὐτοῦ κατεπεμβαίνων προσευχῆς, οὗτος δεχέσθω τὸ ἀποστολικὸν ἐπιτίμιον, ὡς οὐκ ἔστιν ἀκίνδυνον αὐτῷ, τῷ γυμνῇ καὶ ἀκαταλύπτῳ τῇ κεφαλῇ προσεύχεσθαι· ὀφείλει γὰρ, φησί, ἡ τοιαύτη ψυχὴ κατὰ κεφαλῆς ἔχειν
15 ἔξουσίαν, διὰ τοὺς ἐφεστῶτας ἀγγέλους, αἰδοῖ καὶ ταπεινοφροσύνῃ περιβεβλημένη. Ὡσπερ γὰρ ὀφθαλμιῶντα οὐκ ὀνήσει ἢ σταθηρὰ μεσημβρία καὶ σφοδροτάτη φρονκωρία, ἀκαταλύπτῳ καὶ ἐπιτεταμένῳ τῇ τοῦ ἡλίου θεᾷ, οὕτως οὐδὲ ἐμπαθῆ καὶ ἀκάθαρτον νοῦν ἢ τῆς ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ φοβεραῖς καὶ ὑπερφουῶς προσευχῆς ἀνατύπω-
20 σις παντελῶς ὀνήσειεν. Ἀλλὰ τοῦναντίον πρὸς ἀγανάκτησιν ἐγείρει καθ' ἑαυτοῦ τὸ Θεῖον· οὐδὲ γὰρ πτωχοτρόφου διανοίας ἐκτὸς τοῦ Θεοῦ, τὰ τοῦ Θεοῦ φιλοσοφῆσαι.

Νείλου μοναχοῦ, ἐκ τοῦ πρὸς Ἀγάθιον μοναχόν.

Διὰ τοῦτο ἐν παντὶ τόπῳ προσεύχεσθαι κελεύει ὁ Ἀπόστολος,
25 «ἐπαίροντας ὀσίας χειρας», διότι πᾶς τόπος εἰς προσευχὴν ἐπιτήδειος. Τί γὰρ ὤνησε τὸ ἀγνὸν τοῦ ἱεροῦ κατάστημα θεθήλοις χερσὶν ἐρχομένους ἐπὶ τὴν προσευχὴν, καὶ τὸ καθαρὸν τέμενος πράξει κοινωνοῦντας μιαραῖς; Ὡς γὰρ τοὺς οὕτω προσευχομένους, κἂν εἰς αὐτὰ τὰ ἄδυστα προσεύχωνται, περιπτυσσόμενοι σπουδαίως τὸ ἱλαστήριον καὶ
30 ταῖς πτέρυξι τῶν Χερουβὶμ τὰς χειρας ἐμπλέκοντες, ἀποστρέφεται

66. Λουκᾶ 12, 42-43.

69. Ψαλμ. 68, 31-32.

67. Ψαλμ. 23, 1.

70. Α' Κορ. 11, 5. 13.

68. Ψαλμ. 75, 1.

71. Α' Τιμ. 2, 8.

παράδεισο⁶⁶. Λοιπὸν καὶ σύ, ὅπου καὶ νὰ εἶσαι, νὰ προσεύχεσαι μὲ καθαρὴ συνείδηση, καὶ ὁ Θεὸς ἀκούει, γιατί δική του εἶναι ἡ γῆ καὶ ὅ,τι βρίσκεται πάνω σ' αὐτήν⁶⁷, καὶ ἡ ἐξουσία του ἀπλώνεται σὲ κάθε τόπο. Καὶ οἱ Ἰουδαῖοι βέβαια τότε ἐπικαλοῦνταν τὸν Θεὸν μόνο στὴν Ἱερουσαλήμ, καὶ γι' αὐτὸ ὁ Θεὸς ἦταν γνωστὸς μόνο στὴν Ἰουδαία⁶⁸, ἐνῶ ἐμεῖς τὸν ἐπικαλούμαστε σὲ κάθε τόπο, γιατί ὅλη ἡ γῆ γέμισε ἀπὸ τὴ γνώση τοῦ Θεοῦ, ὅπως τὸ πολὺ νερὸ καλύπτει τὶς θάλασσες. Ὡστε λοιπὸν ἡ προσευχὴ δὲν ἐμποδίζεται καθόλου ἀπὸ τὸν τόπο, ἀρκεῖ μόνο ὁ τρόπος μὲ τὸν ὁποῖο γίνεται νὰ εἶναι αὐτὸς ποὺ πρέπει. Γιατί ὁ Δαβὶδ λέγει: «Θὰ ὑμνήσω τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ μου μὲ ψαλμωδία, θὰ τὸν δοξάσω μὲ ἐπαίνους, καὶ θὰ ἀρέσει ὁ τρόπος αὐτὸς τῆς προσευχῆς μου στὸν Θεό»⁶⁹.

Αὐτὸς λοιπὸν ποὺ εἶναι ἔνοχος ἀμαρτιῶν καὶ ἐξοργισμῶν καὶ τολμᾷ μὲ ἀναίδεια νὰ φτάσει σὲ περισσότερη γνώση τοῦ Θεοῦ καὶ νὰ προσέρχεται στὴν αὐτὴ προσευχὴ, αὐτὸς νὰ δέχεται τὴν ἀποστολικὴ τιμωρία, ἐπειδὴ δὲν εἶναι χωρὶς κίνδυνο γι' αὐτὸν τὸ νὰ προσεύχεται μὲ ἀκάλυπτη τὴν κεφαλὴ του⁷⁰. Γιατί πρέπει, λέγει, ἡ ψυχὴ αὐτὴ νὰ ἔχει στὸ κεφάλι τῆς ἐξουσία, ἐξαιτίας τῶν ἀγγέλων ποὺ εἶναι παρόντες, νὰ εἶναι ντυμένη μὲ σεμνότητα καὶ ταπεινοφροσύνη. Γιατί, ὅπως ἐκεῖνον ποὺ πάσχει ἀπὸ ὀφθαλμία δὲ θὰ τὸν ὠφελῆσει τὸ καταμεσήμερο καὶ ὁ πολὺ δυνατὸς φωτισμὸς στὴν ἀπευθείας καὶ παρατεταμένη θέα τοῦ ἡλίου, ἔτσι οὔτε καὶ τὸν ἐμπαθῆ καὶ ἀκάθαρτο νοῦ δὲν θὰ τὸν ὠφελῆσει καθόλου ἡ ἀπομίμησις τῆς φοβερῆς καὶ ὑπερφυσικῆς προσευχῆς ποὺ γίνεται πνευματικὰ καὶ ἀληθινά. Ἀντίθετα θὰ στρέψει τὴν ἀγανάκτηση τοῦ Θεοῦ ἐναντίον του, γιατί δὲν εἶναι δυνατὸν ἢ ἐκτὸς τοῦ Θεοῦ φτωχὰ τρεφόμενη διάνοια νὰ σκεφτεῖ αὐτὰ ποὺ ἀφοροῦν τὸν Θεό.

Τοῦ μοναχοῦ Νείλου, ἀπὸ τὸ πρὸς τὸν μοναχὸ Ἀγάθιο.

Γι' αὐτὸ ὁ Ἀπόστολος παραγγέλλει νὰ προσευχόμεστε σὲ κάθε τόπο «ὑψώνοντας ἅγια χέρια»⁷¹, γιατί κάθε τρόπος εἶναι κατάλληλος γιὰ προσευχὴ. Πραγματικὰ τί ὠφελῆσε τὸ ἀγνὸ κτίριο τοῦ ναοῦ τῶν Ἱεροσολύμων ἐκείνους ποὺ πήγαιναν γιὰ προσευχὴ καὶ λέρωναν τὸ καθαρὸ τέμενος μὲ τὶς βέβηλες πράξεις τους; Γιατί, ὅπως αὐτοὶ ποὺ προσέρχονται μὲ τέτοιον τρόπο, ἀκόμα καὶ ἂν προσεύχονται μέσα στὰ ἅγια τῶν ἁγίων, ἀγκαλιάζοντας μὲ σεβασμὸ τὸ ἱλαστήριον⁷² καὶ μπλέκοντας τὰ χέρια τους

72. Τὸ χρυσὸ κάλυμμα τῆς κυβωτοῦ τῆς Διαθήκης ποὺ ὑπῆρχε στὰ ἅγια τῶν ἁγίων.

ὄδελυττόμενος ὡς ἑναγεῖς ὁ Θεός, λέγων «Ἐάν ἐκτείνητε τὰς χεῖρας ὑμῶν πρὸς με, ἀποστρέψω τοὺς ὀφθαλμούς μου ἀφ' ὑμῶν, καὶ ἔάν πληθύνητε τὴν δέησιν, οὐκ εἰσακούσομαι ὑμῶν. Αἱ γὰρ χεῖρες ὑμῶν αἵματος πλήρεις», οὕτω τοὺς καρδία καθαροῦ καὶ πράξεσιν ὁσίαις ἐπι-
 5 καλουμένους αὐτόν, προσίεται καὶ ἐκ παντὸς τόπου τὴν δέησιν αὐτῶν ἐνωτίζεται διαθέσει προσευχῶν, κἂν τὸ χωρίον ἢ κατὰ τὸ δοκοῦν διάφορον. Οὕτω τῷ Κορηλίῳ προσευχομένῳ ἐν οἰκίᾳ ἐπιφοιτήσας ἄγγελος ἔλεγεν «Αἱ προσευχαί σου καὶ αἱ ἐλεημοσύναι σου ἀνέβησαν ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ». Τί τοίνυν τῷ Κορηλίῳ ἔβλαψεν ἢ ἐν τῷ οἴκῳ προσευ-
 10 χή; τί δὲ τὸν Φαρισαῖον ὠφέλησεν ἢ τοῦ ἱεροῦ παράστασις τύφου καὶ ἀλαζονείας ἐμπεπλησμένη;

**Νικηφόρου, ἀρχιεπισκόπου Κωνσταντινουπόλεως,
 ἐκ τοῦ κατὰ εἰκονομάχων.**

«Ἐπιφανήσεται Κύριος ἐπ' αὐτούς», φησὶ Σοφονίας, «καὶ ἐξολο-
 15 θρεύσει τοὺς θεοὺς τῶν ἐθνῶν τῆς γῆς, καὶ προσκυνήσουσιν αὐτῷ ἕκαστος ἐκ τοῦ τόπου αὐτοῦ». Καὶ Μαλαχίας ἐκ προσώπου τοῦ Θεοῦ φησὶ «Ἐν παντὶ τόπῳ θυμίαμα προσάγεται τῷ ὀνόματί μου καὶ θυσία καθαρά» πανταχοῦ γὰρ ἐπιλαμπύσεως τῆς ἀληθείας καὶ τῆς χάριτος, οὐκ ἔτι χώραν ἔχει ἐν τόπῳ περιορίζεσθαι ἢ προσκύνησις, οὐδὲ ἴστα-
 20 σθαι, κατὰ τὸ παλαιὸν ἐκεῖνο καὶ σκιῶδες διάταγμα. Ἄλλ' ὥσπερ τοῦ Εὐαγγελίου ὁ λόγος ἀνὰ πᾶσαν τὴν γῆν ἐκχυθεὶς ἐξηχεῖται, οὕτω καὶ τῆς δοξολογίας καὶ προσκυνήσεως ὁ τρόπος ἐκταθεὶς ὑπερήπλωται διότι ἐν παντὶ τόπῳ ἢ δεσποτεία αὐτοῦ. Αὐτῷ γὰρ πρέπει τιμὴ καὶ κράτος, νῦν καὶ αἰεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

25

ΕΡΩΤΗΣΙΣ Γ.

Ἐάν τις ἁμαρτήσας μετενόησε, καὶ πάλιν εἰς τὴν ἁμαρτίαν ἔπεσεν, εἰ τὴν μετάνοιαν καὶ τοὺς κόπους ἐκείνους ἀπόλεσε, καὶ μάλιστα εἰ μετὰ τὴν ἁμαρτίαν ἀπέθανεν.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

30 **Περὶ τῶν τοιούτων φησὶν ὁ θεῖος Ἰεζεκιήλ: «Ἐν τῷ ἀποστρέφεσθαι δίκαιον ἐκ τῆς δικαιοσύνης αὐτοῦ, τοῦ ποιῆσαι ἀνομίαν, κατὰ**

ἀνάμεσα στὰ φτερά τῶν Χερουβίμ, ὁ Θεὸς τοὺς ἀποστρέφεται μὲ ἀηδία σὰν μολυσμένους, λέγοντας· «Ἐὰν ὑψώνετε τὰ χέρια μας σὲ μένα, θὰ γυρίσω ἄλλοῦ τὰ μάτια μου ἀπὸ σᾶς, κι ἂν πολλαπλασιάσετε τὴ δέησή σας, δὲν θὰ σᾶς ἀκούσω, γιατί τὰ χέρια σας εἶναι γεμάτα αἷμα»⁷³, ἔτσι αὐτοὺς ποὺ τὸν ἐπικαλοῦνται μὲ καθαρὴ καρδιὰ καὶ ἅγιες πράξεις τοὺς δέχεται καὶ ἀκούει ἀπὸ κάθε τόπο τὴν προσευχή τους, προσέχοντάς την μὲ καλὴ διάθεση, ἔστω καὶ ἂν ὁ τόπος εἶναι διάφορος. Ἔτσι στὸν Κορνήλιο ποὺ προσευχόταν στὸ σπίτι του, τὸν ἐπισκέφθηκε ἄγγελος καὶ τοῦ εἶπε· «Οἱ προσευχές σου καὶ οἱ ἐλεημοσύνες σου ἔφτασαν μπροστὰ στὸν Θεό»⁷⁴. Σὲ τί λοιπὸν ἔβλαψε τὸν Κορνήλιο ἡ προσευχή στὸ σπίτι του, καὶ τί ὠφέλησε τὸν Φαρισαῖο ἡ παρουσία του στὸ ἱερὸ γεμάτη ἀπὸ ὑπερηφάνεια καὶ ἀλαζονεία⁷⁵;

**Νικηφόρου, ἀρχιεπισκόπου Κωνσταντινουπόλεως,
ἀπὸ τὸν λόγο του κατὰ τῶν εἰκονομάχων.**

«Θὰ ἐμφανιστεῖ ὁ Κύριος σ' αὐτούς», λέγει ὁ Σοφονίας, «καὶ θὰ ἐξολοθρεύσει τοὺς θεοὺς τῶν ἐθνῶν τῆς γῆς, καὶ θὰ τὸν λατρεύσει ὁ καθένας ἀπὸ τὸν τόπο του»⁷⁶. Καὶ ὁ Μαλαχίας, ὡς ἐκπρόσωπος τοῦ Θεοῦ, λέγει· «Σὲ κάθε τόπο προσφέρεται θυμίαμα στὸ ὄνομά μου καὶ θυσία καθαρὴ»⁷⁷. Γιατὶ παντοῦ, ὅπου λάμπει ἡ ἀλήθεια καὶ ἡ χάρις, δὲν χρειάζεται νὰ περιορίζεται ἡ λατρεία σὲ τόπο, οὔτε νὰ στέκεται, σύμφωνα μὲ ἐκεῖνο τὸ παλιὸ διάταγμα τοῦ σκιώδους νόμου. Ἀλλὰ ὅπως ὁ λόγος τοῦ Εὐαγγελίου ἀκούεται ἀπλωμένος σ' ὅλη τὴ γῆ, ἔτσι καὶ ὁ τρόπος τῆς δοξολογίας καὶ λατρείας ἀπλώθηκε σὲ πολὺ μεγάλη ἔκταση· καθόσον ἡ κυριαρχία του βρίσκεται σὲ κάθε τόπο. Γιατὶ σ' αὐτὸν ἀνήκει ἡ τιμὴ καὶ ἡ δύναμη, τώρα καὶ πάντοτε καὶ στοὺς αἰῶνες τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΕΡΩΤΗΣΗ 3η

Ἐὰν κάποιος ποὺ ἁμάρτησε μετανόησε, καὶ ἔπεσε πάλι στὴν ἁμαρτία, χάνει τὴ μετάνοια καὶ τοὺς κόπους ἐκείνους, καὶ μάλιστα ἔαν μετὰ τὴν ἁμαρτία πεθάνει⁷⁸;

ΑΠΑΝΤΗΣΗ

Γι' αὐτοὺς κάνει λόγο ὁ θεῖος Ἰεζεκιήλ· «Ὅταν ὁ δίκαιος ἀπομακρυνθεῖ ἀπὸ τὸν δρόμο τῆς ἀρετῆς καὶ διαπράξει ἁμαρτία, σύμφωνα μὲ

76. Σοφ. 2, 11.

77. Μαλαχ. 1, 11.

78. Ἰεζ. 18, 24.

πάσας τὰς ἀνομίας, ἃς ἐποίησεν ὁ ἄνομος, πᾶσαι αἱ δικαιοσύναι αὐτοῦ, ἃς ἐποίησεν, οὐ μὴ μνησθῶσιν, ἀλλ' ἐν τῷ παραπτώματι αὐτοῦ, ᾧ παρέπεσε, καὶ ἐν ταῖς ἁμαρτίαις αὐτοῦ, αἷς ἤμαρτεν, ἐν αὐταῖς ἀποθανεῖται». Καὶ πάλιν «Δικαιοσύνη δικαίου οὐ μὴ ἐξελεῖται αὐτόν, ἐν 5 ἧ ἂν ἡμέρα πλανηθῆ. Καὶ ἀνομία ἀσεβοῦς οὐ μὴ κακώσει αὐτόν. Ἐν ἧ ἂν ἡμέρα ἀποστραφῆ ἀπὸ τῆς ἀνομίας αὐτοῦ· ἕκαστον ἐν ταῖς ὁδοῖς ὑμῶν κρινῶ ὑμᾶς, οἶκος Ἰσραὴλ».

Καὶ ὁ Δαβὶδ· «Ὁ Θεὸς κριτὴς δίκαιος καὶ ἰσχυρὸς καὶ μακρόθυμος, καὶ μὴ ὀργὴν ἐπάγων καθ' ἐκάστην ἡμέραν· εἰ μὴ ἐπιστραφῆτε, 10 τὴν ῥομφαίαν αὐτοῦ σιλβώσει». Καὶ πάλιν «Τοὺς δὲ ἐκκλίνοντας εἰς τὰς στραγγαλίας ἀπάξει Κύριος μετὰ τῶν ἐργαζομένων τὴν ἀνομίαν». Καὶ ὁ Κύριος «Οὐδεὶς θαλὼν τὴν χεῖρα αὐτοῦ ἐπ' ἄροτρον καὶ στραφείς εἰς τὰ ὀπίσω, εὐθετός ἐστιν εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν». Τῶν τοιούτων οὖν τὴν μετάνοιαν καὶ τὸν ἀνόνητον κόπον στηλιτεύων ὁ 15 Ἀπόστολός φησι· «Οὕτως ἀνόητοί ἐστε, ἐναρξάμενοι πνεύματι, νῦν σαρκὶ ἐπιτελεῖσθε; τοσαῦτα ἐπάθετε εἰσῆ, εἴ γε καὶ εἰσῆ;». «Τίς μετοχὴ δικαιοσύνης καὶ ἀνομίας; τίς δὲ κοινωνία φωτὶ πρὸς σκότος; ἢ τίς συμφώνησις Χριστῶ πρὸς Βελίαλ;».

Ἡσαΐου.

20 «Οὐαὶ τῷ ἀνόμῳ· πονηρὰ κατὰ τὰ ἔργα τῶν χειρῶν αὐτοῦ συμβήσεται αὐτῷ».

Σολομῶντος.

«Ἐπιτάκις πεσεῖται ὁ δίκαιος, καὶ ἀναστήσεται, οἱ δὲ ἀσεβεῖς ἀσθενήσουσιν ἐν κακοῖς»· καὶ «Ἀνὴρ ἐν πόνοις πονεῖ αὐτῷ, καὶ ἐκβιάζεται τὴν ἑαυτοῦ ἀπώλειαν». Καί· «Ὅς φυλάσσει ἐντολάς, τηρεῖ τὴν 25 ἑαυτοῦ ψυχὴν, ὁ δὲ καταφρονῶν τῶν ἑαυτοῦ ὁδῶν, ἀπολεῖται». Καί· «Ὅταν ἔλθῃ ἀσεβῆς εἰς βάθος κακῶν, καταφρονεῖ· ἐπέρχεται δὲ αὐτῷ ἀτιμία καὶ ὄνειδος». Καί· «Ὡ οἱ ἐγκαταλιπόντες ὁδοὺς εὐθείας, τοῦ

79. Ἰεζ. 18, 24.

80. Ἰεζ. 18, 26.

81. Ψαλμ. 7, 12-13.

82. Ψαλμ. 124, 5.

83. Λουκᾶ 9, 62.

84. Γαλ. 3, 3-4.

85. Ἄλλη ὀνομασία τοῦ Διαβόλου. Β' Κορ. 6, 15.

86. Ἠσ. 3, 11.

ὅλες τις ἁμαρτίες ποῦ ἔκανε ὁ παράνομος, ὅλες οἱ ἀρετές του δὲν θὰ ληφθοῦν ὑπόψη, ἀλλὰ θὰ πεθάνει μὲ τὸ παράπτωμα στοῦ ὁποῖο ἔπεσε καὶ μὲ τις ἁμαρτίες τις ὁποῖες ἔκανε»⁷⁹. Καὶ πάλι: «Ἡ ἀρετὴ τοῦ δικαίου δὲν θὰ τὸν γλυτώσει κατὰ τὴν ἡμέρα ποῦ θὰ πλανηθεῖ. Καὶ ἡ ἁμαρτία τοῦ ἀσεβοῦς δὲν θὰ τὸν βλάψει, ἐὰν ἀπομακρυνθεῖ ἀπὸ τὴν ἁμαρτία του. Τὸν καθένα ἀπὸ σᾶς θὰ τὸν κρίνω ἀνάλογα μὲ τὰ ἔργα του, λαὲ τοῦ Ἰσραήλ»⁸⁰.

Καὶ ὁ Δαβίδ· «Ὁ Θεὸς εἶναι κριτὴς δίκαιος καὶ ἰσχυρὸς καὶ μακρόθυμος, καὶ δὲν ἐκδηλώνει τὴν ὀργή του κάθε μέρα. Ἐὰν ὅμως δὲν μετανοήσετε, θὰ τροχίσει τὴ ρομφαία του»⁸¹. Καὶ πάλι: «Αὐτοὺς ὅμως ποῦ παρεκκλίνουν στοὺς διεστραμμένους δρόμους, θὰ τοὺς ἐξολοθρεύσει ὁ Κύριος μαζὶ μὲ ἐκείνους ποῦ κάνουν τὴν ἁμαρτία»⁸². Καὶ ὁ Κύριος λέγει: «Κανένας, βάζοντας τὸ χέρι του στοῦ ἀλέτρι καὶ κοιτάζοντας πρὸς τὰ πίσω, δὲν εἶναι κατάλληλος γιὰ τὴ βασιλεία τῶν οὐρανῶν»⁸³. Αὐτῶν λοιπὸν τὴν μετάνοια καὶ τὸν ἀνώφελο κόπο στηλιτεύοντας ὁ Ἀπόστολος λέγει: «Τόσο ἀνόητοι εἴστε; Ἐνῶ ἀρχίσατε μὲ τὸ Πνεῦμα, τώρα τελειώνετε μὲ τὴ σάρκα; Ὅλα αὐτὰ ποῦ ὑπομείνατε, τὰ ὑπομείνατε ἄσκοπα; Καὶ μακάρι νὰ ἦταν μόνο ἄσκοπα»⁸⁴. Καὶ πάλι: «Τί σχέση ἔχει ἡ δικαιοσύνη μὲ τὴν παρανομία; Καὶ ποιά ἐπικοινωνία μπορεῖ νὰ ἔχει τὸ φῶς μὲ τὸ σκοτάδι; Ἡ ποιά συμφωνία μπορεῖ νὰ ὑπάρχει ἀνάμεσα στὸν Χριστὸ καὶ τὸν Βελίαλ;»⁸⁵.

Τοῦ Ἡσαΐα.

«Ἀλλοίμονο στὸν παράνομο· θὰ τοῦ συμβοῦν ὀλέθρια πράγματα, ἀνάλογα μὲ τὰ κακὰ ἔργα τῶν χειρῶν του»⁸⁶.

Τοῦ Σολομώντα.

«Ἐφτά φορές εἶναι δυνατὸν νὰ πέσει ὁ δίκαιος καὶ νὰ σηκωθεῖ, ἐνῶ οἱ ἀσεβεῖς θὰ χάσουν τὴ δύναμή τους μέσα στὰ κακὰ τους»⁸⁷. καὶ «Ὁ ἄνθρωπος κοπιάζει πολὺ γιὰ τὸν ἑαυτό του, προσπαθώντας νὰ ἀποφύγει τὴν καταστροφή του»⁸⁸. καὶ «Ὅποιος ἐφαρμόζει τις ἐντολές, φυλάει τὴν ψυχὴ του, ἐνῶ αὐτὸς ποῦ ἀδιαφορεῖ γιὰ τὸν τρόπο τῆς ζωῆς του, θὰ ἐξολοθρευτεῖ»⁸⁹. καὶ «Ὅταν ὁ ἀσεβὴς φτάσει στοῦ βάθος τῶν κακῶν, καταφρονεῖ τὰ πάντα. Γι' αὐτὸ ἐπέρχεται ἐναντίον του ὁ ἐξευτελισμὸς καὶ τὸ καταντρόπιασμα»⁹⁰. καὶ «Ἀλλοίμονο σ' αὐτοὺς ποῦ ἐγκαταλείπουν

87. Παρμ. 24, 16.

88. Παρμ. 16, 26.

89. Παρμ. 19, 16.

90. Παρμ. 18, 3.

πορευθῆναι ἐν ὁδοῖς σκοτόν, οἱ εὐφραϊνόμενοι ἐπὶ κακοῖς, καὶ χαίροντες ἐπὶ διστροφῇ κακῇ». Καί, «Ὡσπερ κύων ἐπέλθη ἐπὶ τὸν ἑαυτοῦ ἔμετον καὶ μισητὸς γένηται, οὕτως ἄφρων τῇ ἑαυτοῦ κακίᾳ ἀναστρέψας ἐπὶ τὴν ἑαυτοῦ ἁμαρτίαν».

5

Τοῦ Σειράχ.

«Βαπτιζόμενος ἀπὸ νεκροῦ, καὶ πάλιν ἀπτόμενος αὐτοῦ, τί ὠφέλησεν ἐν λουτρῷ αὐτοῦ; Οὕτως ἄνθρωπος νηστεύων ἀπὸ τῶν ἁμαρτιῶν αὐτοῦ, καὶ πάλιν πορευόμενος καὶ τὰ αὐτὰ ποιῶν, τῆς προσευχῆς αὐτοῦ τίς εἰσακούσεται; Καὶ τί ὠφέλησεν ἐν τῷ ταπεινοῦσθαι αὐτόν;»
 10 Καὶ ἐπαναγαγὼν ἀπὸ δικαιοσύνης ἐπὶ ἁμαρτίαν, ὁ Κύριος ἐτοιμάσει εἰς ῥομφαίαν αὐτόν. Καί, «Κατὰ τὸ πολὺ ἔλεος τοῦ Θεοῦ, οὕτω καὶ πολὺς ὁ ἔλεγχος αὐτοῦ· ἄνδρα κατὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ κρινεῖ». Καί, «Ἐκαστος κατὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ εὐρήσει». Καί, «Μακάριος ὅστις ἠδύνατο παραβῆναι καὶ οὐ παρέδῃ, καὶ ποιῆσαι κακόν, καὶ οὐκ ἐποίησε». Καί,
 15 «Οὐαὶ καρδίαις δειλαῖς καὶ χερσὶν παρειμέναις καὶ ἁμαρτωλῶ ἐπιδαίνοντι ἐπὶ δύο τρίβους».

Τοῦ Εὐαγγελίου.

«Ὡταν τὸ ἀκάθαρτον πνεῦμα ἐξέλθῃ ἐκ τοῦ ἀνθρώπου, διέρχεται δι' ἀνύδρων τόπων, αἰτοῦν ἀνάπαυσιν, καὶ οὐχ εὐρίσκει, καὶ λέγει:
 20 Ἐπιστρέψω εἰς τὸν οἶκόν μου, ὅθεν ἐξῆλθον· καὶ ἐλθόν, εὐρίσκει σχολάζοντα καὶ σεσαρωμένον. Τότε πορεύεται καὶ παραλαμβάνει μεθ' ἑαυτοῦ καὶ ἕτερα πνεύματα πονηρότερα ἑαυτοῦ, καὶ εἰσελθόντα κατοικεῖ ἐκεῖ· καὶ γίνεται τὰ ἔσχατα τοῦ ἀνθρώπου ἐκείνου χεῖρονα τῶν πρώτων».

25

Πέτρου τοῦ ἀποστόλου.

«Οἱ ἀποφυγόντες τὰ μιάσματα τοῦ κόσμου τούτου ἐν ἐπιγνώσει τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, τούτοις πάλιν ἐμπλακέντες, ἠττῶνται· γέγονεν αὐτοῖς τὰ ἔσχατα χεῖρονα τῶν πρώτων. Κρεῖσσον γὰρ ἦν αὐτοῖς μὴ ἐπεγνωκέναι τὴν ὁδὸν τῆς δικαιοσύνης, ἢ ἐπιστρέψαι ἐκ

91. Παρμ. 2, 13-14.

94. Σ. Σειράχ 16, 12.

92. Παρμ. 26, 11.

95. Σ. Σειράχ 16, 14.

93. Σ. Σειράχ 34 (31), 25.

96. Σ. Σειράχ 31 (34), 10.

τοὺς ἴσιους δρόμους, γιὰ νὰ πορευθοῦν στοὺς σκοτεινοὺς δρόμους, αὐτοὶ πὺν εὐχαριστιοῦνται γιὰ τὰ κακὰ καὶ χαίρονται γιὰ τὴ στροφὴ τους πρὸς τὸ κακό»⁹¹. Καί· «Ὅπως τὸ σκυλὶ πὺν γυρίζει πίσω καὶ τρώει τὸ ξέραςμά του γίνεται ἀποκρουστικὸ, ἔτσι γίνεται σιχαμερὸς καὶ ὁ ἄφρονας πὺν ἐπιστρέφει στὶς κακὲς καὶ ἁμαρτωλὲς συνήθειές του»⁹².

Τοῦ Σειράχ.

«Ὅταν κάποιος πλυθεῖ ἐρχόμενος ἀπὸ νεκρόν, καὶ τὸν ξαναπιᾶσει πάλι, σὲ τί τὸν ὠφέλησε τὸ πλούσιμό του; Ἔτσι εἶναι καὶ ὁ ἄνθρωπος πὺν ἀπομακρύνεται ἀπὸ τὶς ἁμαρτίες του, καὶ ξαναγυρίζει πάλι καὶ κάνει τὰ ἴδια· ποιὸς θὰ ἀκούσει τὴν προσευχὴ του; Καὶ τί τὸν ὠφέλησε ἡ ταπεινώσή του;»⁹³ Καὶ ὅταν ἐπιστρέψει ἀπὸ τὴν ἀρετὴ στὴν ἁμαρτία, ὁ Κύριος θὰ τὸν ἐτοιμάσει γιὰ τὴ ρομφαία. Καὶ «ἀνάλογα μὲ τὴ μεγάλη εὐσπλαχνία του εἶναι καὶ ἡ κρίση του. Θὰ κρίνει τὸν ἄνθρωπο ἀνάλογα μὲ τὰ ἔργα του»⁹⁴. καί· «Ὁ καθέννας θὰ ἀμειφθεῖ ἀνάλογα μὲ τὰ ἔργα του»⁹⁵. καί· «Εἶναι εὐτυχισμένος ἐκεῖνος πὺν μποροῦσε νὰ κάνει παρὰ-βαση καὶ δὲν τὴν ἔκανε, καὶ νὰ κάνει κακὸ καὶ δὲν τὸ ἔκανε»⁹⁶. καί· «Ἄλλοίμονο στὶς καρδιὲς τὶς δειλές, καὶ στὰ χέρια τὰ παραλυμένα, καὶ στὸν ἁμαρτωλὸ πὺν βαδίζει σὲ δύο δρόμους»⁹⁷.

Τοῦ Εὐαγγελίου.

«Ὅταν τὸ ἀκάθαρο πνεῦμα βγεῖ ἀπὸ τὸν ἄνθρωπο, περνᾷ μέσα ἀπὸ ξερὸς τόπους ζητώντας ἀνάπαυση καὶ ἐπειδὴ δὲν βρίσκει, λέγει· Θὰ ἐπιστρέψω στὸ σπίτι μου, ἀπὸ ὅπου βγήκα. Καὶ ὅταν ἐπιστρέψει τὸ βρίσκει σκουπισμένο καὶ στολισμένο. Τότε πηγαίνει καὶ παίρνει μαζί του ἄλλα ἑπτὰ πνεύματα πὺν πονηρὰ ἀπὸ αὐτὸ, καὶ μπαίνουν καὶ κατοικοῦν ἐκεῖ. Ἔτσι ἡ κατάστασι τοῦ ἀνθρώπου γίνεται χειρότερη ἀπὸ τὴν προηγούμενη»⁹⁸.

Τοῦ ἀποστόλου Πέτρου.

«Ἐάν, αὐτοὶ πὺν ἀπέφυγαν τὰ μιάσματα αὐτοῦ τοῦ κόσμου μὲ τὴν ἐπίγνωσι τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἐμπλακοῦν πάλι σ' αὐτὰ, νικῶνται, καὶ τότε τὰ τελευταῖα τους γίνονται χειρότερα ἀπὸ τὰ πρῶτα. Θὰ ἦταν δηλαδὴ γι' αὐτοὺς καλύτερα νὰ μὴ εἶχαν γνωρίσει τὸ δρόμο τῆς ἀρετῆς, παρὰ νὰ στρέψουν τὰ νῶτα τους πρὸς τὴν ἐντολὴ πὺν τοὺς

97. Σοφ. Σειράχ 2, 12.

98. Λουκᾶ 11, 24. 26.

τῆς παραδοθείσης ἀγίας ἐντολῆς συμβέβηκε γὰρ αὐτοῖς τὸ τῆς ἀλη-
 θοῦς παρομιίας Κύνων ἐπιστρέψας ἐπὶ τὸ ἴδιον ἐξέρομα, καὶ ὕς λουσα-
 μένη εἰς κύλισμα βορβοῦρου».

Κυρίλλου Ἱεροσολύμων, ἐκ τῶν Ἀσκητικῶν (κεφαλαίων).

5 Φεῦγε τὰ πονηρὰ ἔργα· ἡ γὰρ τούτοις ὑπόπτεισι, μετὰ τὴν ἀπό-
 ταξιν τοῦ Σατανᾶ καὶ τὴν πρὸς τὸν Χριστὸν σύνταξιν, πικροτέρου
 πειραθῆση τοῦ τυράννου ἴσως, ὡς οἰκεῖον περιέποντος πάλαι καὶ τῆς
 πικρᾶς ἀνιέντος (σε) δουλείας νῦν δέ, σφόδρα παρὰ σοῦ καταπικραν-
 θέντος, καὶ τοῦ Χριστοῦ στερηθήση, κἀκείνου πειρασθήση. Οὐκ
 10 ἤκουσας πῶς ὁ Λὼτ μὲν σέσωσται μετὰ τῶν θυγατέρων, ἡ δὲ γυνὴ
 γέγονε στήλη· ἄλὸς διὰ τὴν τῆς πονηρᾶς προαιρέσεως ὑποστροφὴν;
 Πρόσεχε τοίνυν σεαυτῷ, καὶ μὴ στρέφου πάλιν, βαλὼν τὴν χεῖρα ἐπ'
 ἄροτρον, καὶ στρεφόμενος εἰς τὴν πονηρὰν προᾶξιν.

Τοῦ ἀγίου Βασιλείου, ἐκ τοῦ κατὰ μεθυόντων.

15 Ὁ γὰρ ἐν προκοπῇ γενόμενος ἀγαθῶν ἔργων, εἶτα παλινδρομή-
 σας πρὸς τὴν ἀρχαίαν συνήθειαν, οὐ μόνον τὸν ἐν τοῖς πεπονημένοις
 μισθὸν ἐξημιώθη, ἀλλὰ καὶ βαρύτερας ἀξιοῦται τῆς κατακρίσεως·
 διότι γευσάμενος καλὸν Θεοῦ ῥῆμα, καὶ γνώσεως μυστηρίων ἀξιω-
 θεῖς, πάντα προέδωκε ἡδονῇ βραχείᾳ δελεασθεῖς.

20 *Τοῦ Χρυσοστόμου, ἐκ τοῦ κατὰ Ματθαῖον.*

Ἰστέον ὅτι, κἂν χαλεπὴν δώσομεν ὑπὲρ τῶν (προτέρων) ἁμαρτη-
 μάτων δίκην, εἶτα τοῖς αὐτοῖς πάλιν περιπέσωμεν, χαλεπώτερα πολλῶ
 πεισόμεθα πάλιν· καὶ μάλα εἰκότως ὁ γὰρ μηδὲ τῇ τιμωρίᾳ γενόμενος
 βελτίων, ὡς ἀναίσθητος λοιπὸν καταφρονητῆς ἐπὶ μείζονα ἄγεται
 25 κολαστήρια.

Τοῦ αὐτοῦ, ἐκ τῆς πρὸς Ἑβραίους Ἐπιστολῆς.

Εἰπέ γὰρ μοι, ἐὰν ὑγιάνας ἀπὸ νόσου μακρᾶς, πάλιν ἑαυτὸν τοῖς
 σιτίοις ἐκδῶς ἐκείνοις τοῖς νοσοποιοῖς, οὐχὶ καὶ τὸν πρότερον κόπον
 ἀπώλεσας, καὶ ἑαυτὸν μειζόνως ἔβλαψας; Εἰ γὰρ τὰ φυσικὰ μεθίστα-
 30 ται, πολλῶ μᾶλλον τὰ τῆς προαιρέσεως.

παραδόθηκε. Σ' αὐτούς ἐφαρμόζεται ἡ ἀληθινὴ παροιμία πού λέγει: «Σκυλὶ πού γύρισε πίσω στοῦ δικό του ξέρασμα, καὶ χοῖρος πού μετὰ τὸ λούσιμο κυλιέται πάλι στοὺν βουρκο»⁹⁹.

Κυρίλλου Ἱεροσολύμων, ἀπὸ τὶς Κατηχήσεις του.

Ἀπόφευγε τὰ πονηρὰ ἔργα, γιατί ἂν ὑποπέσεις πάλι σ' αὐτά, μετὰ τὴν ἀπόταξη τοῦ Σατανᾶ καὶ τὴ σύνταξή σου μετὰ τὸν Χριστό, θὰ δοκιμαστῆς πιὸ σκληρὰ ἀπὸ τὸν τύραννο. Ἴσως παλιότερα, ὡς δικό του, σὲ φρόντιζε καὶ σὲ ἀνακούφιζε ἀπὸ τὴ σκληρὴ δουλεία. Τώρα ὅμως, ἐπειδὴ πικράθηκε ἀπὸ σένα πάρα πολύ, καὶ τὸν Χριστό θὰ στερηθεῖς, καὶ ἀπὸ ἐκεῖνον θὰ βασανιστεῖς. Δὲν ἀκουσες ὅτι ὁ Λῶτ σώθηκε μαζί με τὶς θυγατέρες του, ἐνῶ ἡ γυναῖκα του ἔγινε στήλη ἄλατος, ἐξαιτίας τῆς στροφῆς πρὸς τὰ πίσω μετὰ κακὴ προαίρεση¹; Πρόσεχε λοιπὸν τὸν ἑαυτό σου καὶ μὴ ἐπιστρέφεις πάλι πίσω στὴν πονηρὴ πράξη, ἀφοῦ ἔβαλες τὸ χέρι σου στοῦ ἄροτρο².

Τοῦ ἁγίου Βασιλείου, ἀπὸ τό, Ἐναντίον αὐτῶν πού μεθοῦν.

Αὐτὸς πού ἔφτασε στὴν προόδο τῶν ἀγαθῶν ἔργων, καὶ ὕστερα γύρισε πίσω στὶς παλιές του συνήθειες, ὄχι μόνο ἔχασε τὸν μισθὸ γιὰ ὅσα κοπίασε, ἀλλὰ καὶ γίνεται ἄξιος πιὸ βαρειᾶς καταδίκης, γιατί, ἐνῶ γεύτηκε τὸν καλὸ λόγο τοῦ Θεοῦ καὶ ἀξιώθηκε νὰ γνωρίσει τὰ μυστήρια, τὰ πρόδωσε ὅλα δελεασμένος ἀπὸ σύντομη ἡδονή.

Τοῦ ἱ. Χρυσοστόμου, ἀπὸ τὴν ἐρμηνεία στοῦ κατὰ Ματθαῖον.

Πρέπει νὰ γνωρίζουμε, ὅτι, καὶ ἂν ἀκόμα τιμωρηθοῦμε γιὰ τὰ προηγούμενα ἁμαρτήματά μας, καὶ ὕστερα ὑποπέσουμε πάλι στὰ ἴδια, θὰ πάθουμε πάλι πολὺ χειρότερα. Καὶ πολὺ φυσικά. Γιατὶ αὐτὸς πού οὔτε μετὰ τὴν τιμωρία ἔγινε καλύτερος, ὡς ἀναίσθητος καταφρονητῆς ὁδηγεῖται σὲ μεγαλύτερα βασανιστήρια.

Τοῦ ἰδίου, ἀπὸ τὴν πρὸς Ἑβραίους ἐπιστολή.

Πές μου, ἂν γίνεις καλὰ ὕστερα ἀπὸ μακροχρόνια ἀρρώστια, καὶ παραδώσεις πάλι τὸν ἑαυτό σου στὰ φαγητὰ ἐκεῖνα πού προκαλοῦν τὴν ἀρρώστια, δὲν θὰ χάσεις καὶ τὸν προηγούμενο κόπο, καὶ θὰ βλάψεις περισσότερο τὸν ἑαυτό σου; Καὶ ἂν τὰ φυσικά μεταβάλλονται, πολὺ περισσότερο μεταβάλλονται αὐτὰ πού ὀφείλονται στὴν προαίρεσή μας.

Μαξίμου, ἐκ τῶν Ἀσκητικῶν Κεφαλαίων.

Ἐάν, πρὸς ὀλίγον τῶν παθῶν τὰς αἰτίας ἐκκόψαντες, τοῖς πνευματικοῖς ἐνασχολισθῶμεν θεωρήμασι, μὴ ἐν αὐτοῖς δὲ αἰεὶ διατροίψωμεν, αὐτὸ τοῦτο ἔχοντες ἔργον, εὐχερῶς πάλιν ἐπὶ τὰ τῆς σαρκὸς πάθη
 5 περιτρεπόμεθα, μηδὲν ἄλλο ἐκεῖθεν καρπωσάμενοι, ἢ σκότωσιν παντελῆ τοῦ νοῦ καὶ ἐπὶ τὰ ὑλικά ἐκτροπήν, καὶ ἐν τοῖς τῆς σαρκὸς πάθεσιν δίκην χοίρων βορβόρω κυλινδουμένων. Πρὸς ὀλίγον γὰρ ἐξ ἐπιμελείας καθαρθέντες καὶ τῆς γνώσεως ἐπιτυχόντες, ὕστερον ἀμελήσαντες, ὡμοιώθησαν τῷ Σαούλ, ὃς, βασιλείας καταξιωθείς καὶ ἀναξίως
 10 πολιτευσάμενος, μετ' ὀργῆς φοβερᾶς ἐξ αὐτῆς ἀπεβλήθη.

Νείλου, ἐκ τοῦ πρὸς Εὐκάρπιον μοναχόν.

Οὐκοῦν μάταιος μὲν ὁ πόνος τοῦ ἀδίκου, ἀνέγκλητος δὲ τοῦ ἁμαρτωλοῦ ὁ τρόπος, τῆς ἐν ἀμφοτέροις γενομένης ἐναλλαγῆς. Οἷον
 15 γὰρ εὗρω σε, τοιοῦτόν σε κρινῶ, φησὶν ὁ Κύριος. Ποῦ γὰρ οἱ τοσοῦτοι κόποι τοῦ μεγάλου Μωϋσέως, ἠττηθέντος ἐν στιγμή τῆς ἀντιλογίας παραγραψαμένης τὴν εἰς τὴν γῆν τῆς ἐπαγγελίας εἴσοδον; Ποῦ δὲ ἡ σύνεσις καὶ σοφία Σολομῶντος; καὶ τίς ἡ ὠφέλεια τῆς πολλῆς φρονήσεως ἐκείνης καὶ ἡ προσλαβοῦσα εὐνοια εἰς Θεόν, ὕστερον ἐκ γυναι-
 20 κομανίας εἰς εἰδωλομανίαν ἐκπεπτωκότος; Ποῦ δὲ καὶ ἡ τοῦ Γιεζῆ συναναστροφή πρὸς τὸν Ἐλισσαῖον, φιλοχρηματίσας λέπραν ἑαυτῷ ἐπισπασαμένου; Τί δὲ καὶ τὸν Ἰούδαν ὤνησεν ἡ τοσαύτη τοῦ Χριστοῦ πρὸς αὐτὸν διδασκαλία καὶ θαυματουργία, ὕστερον δι' ἀγχόνης τὸν βίον καταστρέψαντος; Ὅθεν, οὐχ ὁ καλῶς ἀρχόμενος καὶ κακῶς με-
 25 τερχόμενος, οὗτος τέλειος, ἀλλ' ὁ καλῶς ὑποτιθέμενος, οὗτος δίκαιος παρὰ τῷ Θεῷ.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ Δ.

Ἐάν τις παύσῃται τῆς ἁμαρτίας, ἀρκεῖ τούτο πρὸς
 μετάνοιαν, ἢ οὐ;

30

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Τῆς θείας Γραφῆς λεγούσης, «Ἐκκλινον ἀπὸ κακοῦ, καὶ ποιήσον

Τοῦ Μαξίμου, ἀπὸ τὰ Ἀσκητικά του κεφάλαια.

Ἐὰν κόψουμε γιὰ λίγο τίς αἰτίες τῶν παθῶν καὶ ἀσχοληθοῦμε μὲ τὰ πνευματικὰ θέματα, ἀλλὰ δὲν μένουμε σ' αὐτὰ πάντοτε, ἔχοντας ὡς ἔργο μας αὐτὸ τὸ ἴδιο, εὐκόλα θὰ ξαναγυρίσουμε πάλι στὰ σαρκικὰ πάθη, χωρὶς νὰ κερδίσουμε τίποτε ἄλλο ἀπὸ αὐτὰ, παρὰ μόνο τέλεια συσκότηση τοῦ νοῦ, ἐκτροπή πρὸς τὰ ὑλικά, καὶ κύλισμα στὰ σαρκικὰ πάθη, ὅμοια μὲ τὰ γουρουνία στὸν βοῦρκο. Γιατί, ἀφοῦ προσωρινὰ καθαρίστηκαν μὲ πολλὴ φροντίδα καὶ ἀπέκτησαν τὴ γνώση, ὕστερα, ἐπειδὴ ἔδειξαν ἀμέλεια, ἔμοιασαν τὸν Σαούλ, ὁ ὁποῖος, ἐνῶ ἀξιώθηκε νὰ γίνῃ βασιλιάς, ἐπειδὴ πολιτεύτηκε μὲ τρόπον ἀνάξιο, ἀποβλήθηκε ἀπὸ τὴ βασιλεία μὲ φοβερὴ ὀργή τοῦ Θεοῦ.

Τοῦ Νείλου, ἀπὸ τὸ πρὸς τὸν μοναχὸ Εὐκάρπιο.

Ἴσως λοιπὸν ὁ κόπος τοῦ δικαίου εἶναι μάταιος, καὶ ἀμεπτη ἡ διαγωγή τοῦ ἁμαρτωλοῦ μὲ τὴν ἐναλλαγὴ καὶ τῶν δύο. Γιατί, σὲ ὅποια κατάσταση σὲ βρῶ, σ' αὐτὴν θὰ σὲ κρίνω, λέγει ὁ Κύριος. Πράγματι ποῦ εἶναι οἱ τόσοι πολλοὶ κόποι τοῦ μεγάλου Μωυσῆ, ὁ ὁποῖος νικῆθηκε σὲ μιὰ στιγμή ἀντίρρησης, ἡ ὁποία ἀκύρωσε τὴν ὑπόσχεση τῆς εἰσόδου στὴ γῆ τῆς ἐπαγγελίας³; Καὶ ποῦ εἶναι ἡ σύνεση καὶ σοφία τοῦ Σολομώντα, καὶ ποιὰ ἡ ὠφέλειά του ἀπὸ ἐκείνη τὴ μεγάλη φρόνησή του, καὶ ἡ προηγούμενη εὐνοία τοῦ Θεοῦ, ἡ ὁποία ὕστερα λόγω τῆς γυναικομανίας του ἐξέπεσε σὲ εἰδωλομανία⁴; Ποῦ εἶναι καὶ ἡ συναναστροφή τοῦ Γιεζὶ μὲ τὸν Ἐλισσαῖο, ὁ ὁποῖος κυριεύτηκε ἀπὸ φιλοχρηματία καὶ προκάλεσε στὸν ἑαυτὸ του λέπρα⁵; Καὶ τί ὠφέλησε τὸν Ἰούδα ἡ τόση διδασκαλία τοῦ Χριστοῦ σ' αὐτὸν καὶ τὰ θαύματα, ἀφοῦ ὕστερα τερμάτισε τὴ ζωὴ του μὲ ἀγχόνῃ⁶; Ἴσως δὲν εἶναι τέλειος ἐκεῖνος ποὺ ἀρχίζει καλὰ καὶ ἐργάζεται κακῶς, ἀλλ' αὐτὸς ποὺ πολιτεύεται καλὰ, αὐτὸς εἶναι δίκαιος γιὰ τὸν Θεό.

ΕΡΩΤΗΣΗ 4η

Ἐὰν κάποιος σταματήσει τὴν ἁμαρτία, εἶναι ἀρκετὸ αὐτὸ γιὰ μετάνοια ἢ ὄχι;

ΑΠΑΝΤΗΣΗ

Ἐπειδὴ ἡ ἅγια Γραφή λέγει, «Ἀπομακρύνσου ἀπὸ τὸ κακὸ καὶ

5. Δ' Βασ. 5, 27.

6. Ματθ. 27, 6. Πράξ. 1, 18.

ἀγαθόν», εὐδήλον ὅτι χρή, μετὰ τὸ παύσασθαι τῆς ἁμαρτίας, καὶ τοὺς καρποὺς μετανοίας ἀξίους ἐπιδείκνυσθαι. Φησὶ γὰρ ὁ Ἀπόστολος «Ὡσπερ παρεστήσατε τὰ μέλη ὑμῶν δοῦλα τῆ ἀκαθαρσία καὶ τῆ ἀνομία εἰς τὴν ἀνομίαν, οὕτω τοίνυν παραστήσατε τὰ μέλη ὑμῶν δοῦ-
5 λα τῆ δικαιοσύνη εἰς ἁγίασμα». Καὶ πάλιν «Ἀποστρυγοῦντες τὸ πονηρόν, κολλώμενοι τῷ ἀγαθῷ». Εἶτα καὶ τοὺς καρποὺς τῆς μετανοίας ἐπιδεικνύων, ἐπάγει· «Τῆ φιλαδελφία εἰς ἀλλήλους φιλόστοργοι, τῆ σπουδῇ μὴ ὀκνηροί, τῷ πνεύματι ζέοντες, τῷ Κυρίῳ δουλεύοντες, τῆ ἐλπίδι χαίροντες, τῆ θλίψει ὑπομένοντες, τῆ προσευχῇ προσκαρτε-
10 ροῦντες, ταῖς χρείαις τῶν ἁγίων κοινωνοῦντες, τὴν φιλοξενίαν διώκοντες».

Τοῦ ἁγίου Βασιλείου, ἐκ τοῦ εἰς τό, «Πρόσεχε σεαυτῷ».

Πρόσεχε σεαυτῷ, ἵνα, κατὰ ἀναλογίαν τοῦ πλημμελήματος, καὶ τὴν ἐκ τῆς θεραπείας βοήθειαν καταδέχη. Μέγα καὶ χαλεπὸν τὸ
15 ἁμάρτημα· πολλή σοι χρεία τῆς ἐξομολογήσεως, δακρῶν πικρῶν, συντόνου ἀγρυπνίας, ἀδιαλείπτου τῆς νηστείας. Κοῦφον καὶ φορητὸν τὸ παράπτωμα. Ἐξισαζέσθω καὶ ἡ μετάνοια· μόνον πρόσεχε σεαυτῷ, ἵνα γνωρίσης ψυχῆς εὐρωστίαν καὶ νόσον· πολλοὶ γὰρ ἐκ τῆς ἄγαν ἀπροσεξίας, μεγάλα καὶ ἀνίατα νοσοῦντες, οὐδὲ αὐτὸ τοῦτο ἴσασιν,
20 ὅτι νοσοῦσιν.

Τοῦ Χρυσοστόμου, ἐκ τοῦ κατὰ Ματθαῖον.

«Ποιήσατε καρποὺς ἀξίους τῆς μετανοίας»· τουτέστιν, Ἦρπασας τὰ ἀλλότρια; Δὸς λοιπὸν καὶ τὰ σά. Ἐπόρνευσας; Ἀγνεΐαν ἄσκει καὶ ἐγκράτειαν. Ὑβρισας καὶ ἔτηψας; Εὐλόγει λοιπὸν τὸν ὑβρίζοντα
25 καὶ εὐεργέτει τοὺς τύπτοντας. Ἐτρυφήσας καὶ ἐμέθυσας; Νήστευε καὶ ὑδροπότει. Εἶδες ἀκολάστοις ὀφθαλμοῖς κάλλος ἀλλότριον; Ἀπόστρεψον τοὺς ὀφθαλμούς σου τοῦ μὴ ἰδεῖν ματαιότητα, ἵνα μὴ πάλιν ἀναθῆ θάνατος διὰ τῶν θυρίδων σου, ὡς γέγραπται. Οὐ γὰρ ἀρκεῖ εἰς ὑγείαν ἡμῶν τὸ θέλος ἐξελεῖν μόνον, ἀλλὰ καὶ τῷ τραύματι ἐπιθεῖναι
30 φάρμακον.

κάνε τὸ καλὸ»⁷, εἶναι φανερὸ ὅτι πρέπει μετὰ τὴν παύση τῆς ἁμαρτίας, νὰ δείξουμε καὶ τοὺς ἄξιους τῆς μετάνοιας καρπούς. Γιατὶ ὁ Ἀπόστολος λέγει· «Ὅπως παρουσιάσατε τὰ μέλη σας ὑπόδουλα στὴν ἀκαθαρσία καὶ τὴν ἀνομία, ἔτσι τώρα παραδῶστε τὰ μέλη σας ὑπόδουλα στὴ δικαιοσύνη, πρῶγμα πού θὰ συντελέσει στὸν ἁγιασμό σας»⁸. Καὶ πάλι· «Νὰ μισεῖτε τὸ κακὸ καὶ νὰ προσκολλᾶσθε στὸ καλὸ»⁹. Ἐπειτα, δείχνοντας καὶ τοὺς καρπούς τῆς μετάνοιας, προσθέτει· «Ὡς πρὸς τὴν ἀδελφικὴ ἀγάπη νὰ εἶστε γεμάτοι στοργή ὁ ἓνας γιὰ τὸν ἄλλο, νὰ μὴ εἶστε ὀκνηροὶ ὡς πρὸς τὸν ζῆλο, ὡς πρὸς τὸ πνεῦμα νὰ εἶστε θερμοί, νὰ ὑπηρετεῖτε τὸν Κύριο, νὰ χαίρεστε γιὰ τὴν ἐλπίδα σας, νὰ ἔχετε ὑπομονὴ στὴ θλίψη, νὰ ἐπιμένετε στὴν προσευχή, νὰ συμμετέχετε σὲς ἀνάγκες τῶν ἁγίων, νὰ ἐπιδιώκετε τὴ φιλοξενία»¹⁰.

Τοῦ ἁγίου Βασιλείου, ἀπὸ τό, «Πρόσεχε τὸν ἑαυτὸ σου».

Πρόσεχε τὸν ἑαυτὸ σου, ὥστε, ἀνάλογα μὲ τὸ ἀμάρτημά σου, νὰ δέχεσαι καὶ τὴ βοήθεια τῆς θεραπείας του. Εἶναι μεγάλο καὶ φοβερὸ τὸ ἀμάρτημα; Χρειάζεται μεγάλη μετάνοια, ὀδυνηρὰ δάκρυα, ἐπίμονη ἀγρυπνία, ἀδιάκοπη νηστεία. Εἶναι ἐλαφρὸ καὶ ὑποφερτὸ τὸ παράπτωμα; Νὰ εἶναι ἀντίστοιχη καὶ ἡ μετάνοια. Μόνο νὰ προσέχεις τὸν ἑαυτὸ σου, γιὰ νὰ γνωρίζεις τὴν εὐρωστία τῆς ψυχῆς καὶ τὴν ἀρρώστια. Γιατὶ πολλοὶ ἀπὸ τὴ μεγάλη ἀπροσεξία, ἐνῶ εἶχαν μεγάλη καὶ ἀνίατη ἀρρώστια, δὲν γνώριζαν οὔτε ὅτι ἦταν ἀρρωστοί.

**Τοῦ ἱεροῦ Χρυσοστόμου, ἀπὸ τὴν ἐρμηνεία
στὸ Κατὰ Ματθαῖον Εὐαγγέλιο.**

«Κάνετε καρπούς ἄξιους τῆς μετάνοιας»¹¹. δηλαδή, ἄρπαξες ξένα πράγματα; Δῶσε καὶ τὰ δικά σου. Πόρνευσες; Ἄσκησε τὴν ἀγνότητα καὶ τὴν ἐγκράτεια. Ἐβρισες καὶ χτύπησες; Νὰ λὲς καλὰ λόγια σ' αὐτὸν πού σὲ βρίζει καὶ νὰ εὐεργετεῖς αὐτούς πού σὲ χτυποῦν. Ἐφαγες πολὺ καὶ μέθυσες; Νήστευε καὶ πίνε νερό. Κοίταξες μὲ μάτια ἀκόλαστα ὁμορφιά πού ἀνήκει σὲ ἄλλον; Στρέψε ἄλλοῦ τὰ μάτια σου γιὰ νὰ μὴ δεῖς πράγματα μάταια¹² καὶ νὰ μὴ ἀνεβεῖ ὁ θάνατος μέσα ἀπὸ τὰ παράθυρά σου, ὅπως εἶναι γραμμένο¹³. Γιατὶ δὲν εἶναι ἀρκετὸ γιὰ τὴν ὑγεία μας τὸ νὰ βγάλουμε μόνο τὸ βέλος, ἀλλὰ χρειάζεται νὰ βάλουμε καὶ φάρμακο στὸ τραῦμα.

10. Ρωμ. 12, 10-12. 11. Λουκᾶ 3, 8.

12. Ψαλμ. 118, 37. 13. Ἱερ. 9, 21.

Τοῦ ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου, εἰς τὴν Νέαν Κυριακὴν.

«*Ἡ ὄσφρησις ἐθήλυνέ σε; Φεῦγε τὰς εὐωδίας. Τῇ ἀφῆ κατεμαλακίσθη;* Ἀπόταξον ταῖς λειότησι καὶ ταῖς ἀπαλότησιν Ἡ ἀκοὴ παρέπεισέ σε; Θὲς θύραν τοῖς ἀπατηλοῖς λόγοις». Καὶ μετ' ὀλίγον· «*Χθὲς ἦσθα θεατρικός; Σήμερον φάνηθι θεωρικός. Χθὲς λοίδορος ἰταμός; Σήμερον εὐφημος ἡμερος. Χθὲς κωμαστής; Σήμερον σωφρονιστής. Χθὲς οἰνοπότης; Σήμερον ὑδροπότης. Σήμερον κατασπαταλῶν ἐπὶ κλινῶν ἑλεφαντίνων καὶ τὰ πρόσωπα μυροχριόμενος; Αὔριον χαμευνῆς καὶ ἄγρουπνος. Ἀντὶ γελοιαστοῦ, σύννους ἀντὶ καλλωπιστοῦ, δυσ-
10 εἰμων ἀντὶ γαύρου καὶ ἀλαζόνος, εὐτελῆς τὸ φαινόμενον κάτω νεύων, ἀντὶ ὑψαύχενος».*

Μαξίμου, ἐκ τῶν Κεφαλαίων.

«*Ἐκκλινον*», φησὶν, «ἀπὸ κακοῦ, καὶ ποιήσον ἀγαθόν»· τουτέστιν, πολέμησον τοὺς ἐχθρούς, ἵνα μειώσης τὰ πάθη, ἔπειτα δὲ νῆφε,
15 ἵνα μὴ αὐξήσωσι πάλιν. Πολέμησον, ἵνα κτήσῃ τὰς ἀρετάς, καὶ μετέπειτα νῆφε, ἵνα αὐτὰς φυλάξῃς. Καὶ τοῦτο ἂν εἶη τὸ ἐργάζεσθαι καὶ φυλάττειν. Οὐ γὰρ ἡ τῶν πράξεων ἀποχὴ δικαιοῦ, ἀλλ' ἡ τῶν ἐντολῶν τήρησις μετὰ προσθήκης, κατὰ τὸν λέγοντα· «Καὶ προσθήσω ἐπὶ πᾶσαν τὴν αἴνεσίν σου»· ὅθεν καὶ Ἰερεμίας φησὶν· «Ὡσπερ ἐγένετο ἡ
20 διάνοια ὑμῶν εἰς τὸ πλανηθῆναι ὑμᾶς ἀπὸ τοῦ Θεοῦ, δεκαπλασιάσαντες, ἐπιστραφέντες ζητήσατε αὐτόν». Λέγει δὲ καὶ ὁ Σοφός· «Τέκνον, ἡμαρτες; Μὴ προσθεῖς ἔτι, καὶ περὶ τῶν προτέρων σου δεήθητι. Ὡς ἀπὸ προσώπου ὄφως φεῦγε ἀπὸ ἁμαρτίας». Τοιοῦτόν ἐστι τό, «Ὅτι τὴν ἀνομίαν μου ἐγὼ γινώσκω», καὶ, «Μερμνήσω ὑπὲρ τῆς ἁμαρτίας
25 μου». Σπουδάσωμεν τοίνυν εὐαρεστῆσαι τῷ Θεῷ, ὅπως τῆς αὐτοῦ βασιλείας ἀξιωθῶμεν, ὅτι αὐτῷ πρέπει δόξα, νῦν καὶ αἰεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

14. Ψαλμ. 33, 15.

16. Βαρούχ 4, 28.

15. Ψαλμ. 70, 14.

17. Σοφ. Σειράχ 21, 1-2.

Τοῦ ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου, στήν Νέα Κυριακή.

«Ἡ ὄσφρηση σέ ἔκανε θηλυπρεπῆ; Ἀπόφευγε τίς εὐχάριστες μυρουδιές. Ἀποχαυνώθηκες μέ τὸ ἄγγιγμα; Ἀπόφευγε τίς λεῖες καὶ ἀπαλές ἐπιφάνειες. Σέ ἐξαπάτησε ἡ ἀκοή; Κλείσε τὴν πόρτα στοὺς ἀπατηλοὺς λογισμούς». Καὶ ὕστερα ἀπὸ λίγο· «Χθὲς ἦσουν ἐπιδεικτικὸς; Σήμερα ἐμφανίσου θεατῆς. Χθὲς ἦσουν θρασὺς ὕβριστῆς; Σήμερα γίνε ἡμερος καὶ ἐπαινετικὸς. Χθὲς ἦσουν γλεντζές; Σήμερα γίνε σωφρονιστῆς. Χθὲς ἦσουν μέθυσος; Σήμερα πίνε νερό. Σήμερα κατασπαταλᾷς τὸν καιρὸ σου πάνω σὲ ἑλεφάντινα κρεββάτια καὶ ἀλείφεις τὸ πρόσωπο μὲ μύρα; Αὐριο νὰ κοιμᾶσαι καταγῆς καὶ νὰ μένεις ἄγρυπνος. Ἀντὶ νὰ περιγελᾷς, γίνε συνετός· ἀντὶ νὰ καλλωπίζεσαι, νὰ φορεῖς ἐνδύματα παλιά· ἀντὶ νὰ εἶσαι ὑπερήφανος καὶ ἀλαζονικὸς, γίνε ταπεινὸς στήν ἐμφάνιση· νὰ κοιτάζεις κάτω, ἀντὶ νὰ ἔχεις τὸ κεφάλι σου ψηλά».

Τοῦ Μαξίμου, ἀπὸ τὰ Κεφάλαια.

«Ἀπόφευγε», λέγει, «τὸ κακὸ καὶ κάνε τὸ καλό»¹⁴. δηλαδή πολέμησε τοὺς ἐχθροὺς, γιὰ νὰ ἐλαττώσεις τὰ πάθη, καὶ ἔπειτα νὰ μένεις ἄγρυπνος, γιὰ νὰ μὴ αὐξηθοῦν πάλι. Ἀγωνίσου γιὰ νὰ ἀποκτήσεις ἀρετές, καὶ ἔπειτα μένε ἐπάγρυπνος, γιὰ νὰ τίς διαφυλάξεις. Αὐτὸ σημαίνει νὰ τίς ἐφαρμόξεις καὶ νὰ τίς διαφυλάσσεις. Γιατὶ δὲν δικαιώνει ἡ ἀποχὴ ἀπὸ τίς κακὲς πράξεις, ἀλλὰ ἡ τήρηση τῶν ἐντολῶν καὶ ἡ προσθήκη νέων καλῶν πράξεων, ὅπως λέγει ὁ ψαλμωδός· «Καὶ θὰ προσθέτω διαρκῶς νέα δοξολογία σ' αὐτὲς ποὺ σοῦ προσφέρω»¹⁵. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ Ἱερεμίας λέγει· «Ὅπως ἡ διάνοιά σας σᾶς ἔκανε νὰ ἀπομακρυνθεῖτε ἀπὸ τὸν Θεό, ἔτσι δεκαπλασιάστε τὸν ζῆλο σας καὶ μετανοημένοι ἀναζητήστε τον»¹⁶. Ἀλλὰ καὶ ὁ σοφὸς Σειράχ λέγει· «Παιδί μου, ἂν ἁμαρτήσεις, νὰ μὴ προσθέτεις καὶ ἄλλες ἁμαρτίες σ' αὐτήν, καὶ νὰ παρακαλεῖς τὸν Κύριο γιὰ τίς προηγούμενες. Νὰ ἀποφεύγεις τίς ἁμαρτίες, ὅπως ἀποφεύγεις τὸ φίδι»¹⁷. Αὐτὸ σημαίνει τό· «Γιατὶ ἐγὼ γνωρίζω τὴν ἁμαρτία μου»¹⁸, καί, «Θὰ φροντίσω γιὰ τὴν ἁμαρτία μου»¹⁹. Ἄς φροντίσουμε λοιπὸν νὰ γίνουμε ἀρεστοὶ στὸν Θεό, γιὰ νὰ γίνουμε ἄξιοι τῆς βασιλείας του, γιατί σ' αὐτὸν ἀνήκει ἡ δόξα, τώρα καὶ πάντοτε καὶ στοὺς αἰῶνες τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

17. Σοφ. Σειράχ 21, 1-2.

18. Ψαλμ. 50, 5.

19. Ψαλμ. 37, 19.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ Ε.

Ἐάν τις ἐστι γέρων ἢ ἀδύνατος καὶ ὀλιγόψυχος, καὶ οὐ δύναται μονάσαι ἢ τὰ τοῦ μοναχοῦ ποιῆσαι, πῶς οὗτος δυνήσεται μετανοῆσαι καὶ σωθῆναι;

5

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Τοῦ Κυρίου λέγοντος ὅτι «Ὁ ζυγός μου χρηστός, καὶ τὸ φορτίον μου ἕλαφρόν ἐστιν», εὐδῆλον, ὅτι καὶ ὁ γέρων καὶ ὁ ἀδύνατος δύναται φυλάξαι τὸν νόμον αὐτοῦ· γέγραπται γάρ, ὅτι «Εὐθεῖαι ὁδοὶ Κυρίου, καὶ δίκαιοι πορεύονται ἐν αὐταῖς», καί, «Πάντα τὰ ἐνώπιον τοῖς
10 νοοῦσι, καὶ ὀρθὰ τοῖς εὐρίσκουσι γνῶσιν», καὶ ὅτι, «Εὐθὺς ὁ λόγος τοῦ Κυρίου, καὶ πάντα τὰ ἔργα αὐτοῦ ἐν πίστει». Οὔτε γὰρ ἀγαμίαν ἡμῖν ὤρισεν, οὔτε τῶν πάντων τῶν ἐν τῷ κόσμῳ ἀναχώρησιν, ἀλλὰ ἀγαπᾷ τὸν Θεὸν καὶ τὸν πλησίον, ταπεινοφρονεῖν, συμπαθεῖν, προσεύχεσθαι, ὑπομένειν τὰς θλίψεις, πρᾶον εἶναι, εἰρηνικόν, μὴ μνη-
15 σικακεῖν, μὴ κατακρίνειν, μὴ ψεύδεσθαι. Φησὶ γάρ ὁ Ἀπόστολος· «Ἀποθέμενοι τὸ ψεῦδος, λαλεῖτε ἀλήθειαν ἕκαστος μετὰ τοῦ πλησίον αὐτοῦ· ὅτι ἐσμὲν ἀλλήλων μέλη. Ὁργίζεσθε, καὶ μὴ ἁμαρτάνετε· ὁ ἥλιος μὴ ἐπιδυέτω ἐπὶ τῷ παροργισμῷ ὑμῶν. Μὴ δὲ δίδοτε τόπον τῷ διαβόλῳ· ὁ κλέπτων μηκέτι κλεπτέτω, μᾶλλον δὲ κοπιάτω, ἐργαζόμε-
20 νος τὸ ἀγαθὸν ταῖς ἰδίαις χερσίν, ἵνα ἔχη μεταδιδόναι τῷ χρείαν ἔχοντι. Πᾶς λόγος σαπρὸς ἐκ τοῦ στόματος ὑμῶν μὴ ἐκπορευέτω, ἀλλ' εἴ τις ἀγαθὸς πρὸς οἰκοδομὴν τῆς χρείας, ἵνα δῶ χάριν τοῖς ἀκούουσι. Μὴ λυπεῖτε τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον τοῦ Θεοῦ, ἐν ᾧ ἐσφραγίσθητε εἰς ἡμέραν ἀπολυτρώσεως. Πᾶσα πικρία καὶ θυμὸς καὶ ὀργὴ καὶ κραυγὴ καὶ
25 βλασφημία ἀρθήτω ἀφ' ὑμῶν σὺν πάσῃ κακίᾳ. Γίνεσθε εἰς ἀλλήλους χρηστοί, εὐσπλαγχοί, χαριζόμενοι ἑαυτοῖς, καθὼς καὶ ὁ Θεὸς ἐν Χριστῷ ἔχαρίσατο ὑμῖν. Γίνεσθε οὖν μιμηταὶ τοῦ Χριστοῦ, ὡς τέκνα ἀγαπητά, καὶ περιπατεῖτε ἐν ἀγάπῃ, καθὼς καὶ ὁ Χριστὸς ἠγάπησεν

20. Ματθ. 11, 29.

21. Ὡσηέ 14, 10.

ΕΡΩΤΗΣΗ 5η

Ἐάν κάποιος εἶναι γέρος, ἢ ἀδύνατος καὶ ὀλιγόψυχος, καὶ δὲν μπορεῖ νὰ μονάσει ἢ νὰ ἐφαρμόσει τὴν αὐστηρὴ μοναχικὴ ζωὴ, πῶς μπορεῖ αὐτὸς νὰ μετανοῆσει καὶ νὰ σωθεῖ;

ΑΠΑΝΤΗΣΗ

Ὅταν ὁ Κύριος λέγει, «Ὁ ζυγὸς μου εἶναι ἀπαλὸς καὶ τὸ φορτίο μου ἔλαφρό»²⁰, εἶναι φανερὸ ὅτι καὶ ὁ γέρος καὶ ὁ ἀδύνατος μπορεῖ νὰ ἐφαρμόσει τὸν νόμο του. Γιατὶ εἶναι γραμμένο· «Οἱ δρόμοι τοῦ Κυρίου εἶναι εὐθεεῖς καὶ οἱ δίκαιοι θὰ βαδίζουν σ' αὐτοὺς ἀσφαλεῖς»²¹, καί· «Ὅλα εἶναι φανερά σ' αὐτοὺς πού ἔχουν καλὴ διάθεση, καὶ ὀρθὰ σ' αὐτοὺς πού ἀναζητοῦν καὶ βρίσκουν τὴ γνώση»²², καὶ ὅτι· «Ὁ λόγος τοῦ Κυρίου εἶναι δίκαιος, καὶ ὅλα τὰ ἔργα του ἀνταποκρίνονται σὲ ὅσα ὑποσχέθηκε»²³. Γιατὶ οὔτε ἀγαμία ὄρισε γιὰ μᾶς, οὔτε ἀπάρνηση ἀπὸ ὅλα ὅσα ὑπάρχουν στὸν κόσμον, ἀλλὰ ζητᾶ νὰ ἀγαπᾶμε τὸν Θεὸ καὶ τὸν πλησίον, νὰ εἴμαστε ταπεινόφρονες, νὰ συμπάσχουμε, νὰ προσευχόμεσθε, νὰ ὑπομένουμε τὶς θλίψεις, νὰ εἴμαστε προῶοι, φιλειρηνικοί, νὰ μὴ κρατᾶμε τὴν κακία, νὰ μὴ κατακρίνουμε, νὰ μὴ λέμε ψέματα. Γιατὶ ὁ Ἀπόστολος λέγει· «Νὰ πετάξετε ἀπὸ πάνω σας τὸ ψέμα καὶ νὰ λέτε τὴν ἀλήθεια ὁ καθένας μὲ τὸν πλησίον του, γιατί εἴμαστε μέλη ὁ ἓνας τοῦ ἄλλου. Νὰ ὀργίζεστε, ἀλλὰ νὰ μὴ ἁμαρτάνετε. Ὁ ἥλιος νὰ μὴ δύει, ὅσο ἐξακολουθεῖ ἀκόμα ἡ ὀργὴ σας. Νὰ μὴ δίνετε τόπο στὸν διάβολο. Ὁ κλέφτης νὰ μὴ κλέβει πιά, ἀλλὰ μᾶλλον νὰ κοπιᾶζει ἐργαζόμενος μὲ τὰ χέρια του τὸ καλὸ, γιὰ νὰ ἔχει νὰ δώσει κάτι καὶ σ' ἐκεῖνον πού ἔχει ἀνάγκη. Κακὸς λόγος νὰ μὴ βγαίνει ἀπὸ τὸ στόμα σας, ἀλλὰ μόνο καλὸς, γιὰ νὰ οἰκοδομήσει ἐκεῖ πού ὑπάρχει ἀνάγκη, καὶ νὰ ὠφελήσει ἐκείνους πού τὸν ἀκοῦνε. Νὰ μὴ λυπεῖτε τὸ ἅγιο Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ, μὲ τὸ ὁποῖο σφραγιστήκατε γιὰ τὴν ἡμέρα τῆς ἀπολύτρωσης. Κάθε πικρία καὶ θυμὸς καὶ ὀργὴ καὶ κραυγὴ καὶ βλασφημία ἃς εἶναι μακριὰ ἀπὸ σᾶς μαζί μὲ κάθε κακία. Νὰ εἴστε καλοὶ μεταξὺ σας, εὐσπλαχνοὶ, καὶ νὰ συγχωρεῖτε ὁ ἓνας τὸν ἄλλο, ὅπως καὶ ὁ Θεὸς σᾶς συγχώρησε μέσω τοῦ Χριστοῦ. Νὰ γίνεστε λοιπὸν μιμητὲς τοῦ Χριστοῦ, σὰν παιδιὰ του ἀγαπητὰ, καὶ νὰ φέρεστε μὲ ἀγάπη, ὅπως καὶ ὁ Χριστὸς μᾶς ἀγάπησε καὶ παρέδωσε τὸν ἑαυτό του

22. Παροιμ. 8, 9.

23. Ψαλμ. 32, 4.

ἡμᾶς, καὶ παρέδωκεν ἑαυτὸν ὑπὲρ ἡμῶν προσφορὰν καὶ θυσίαν τῷ Θεῷ εἰς ὁσμὴν εὐωδίας. Πορνεία δὲ πᾶσα καὶ πᾶσα ἀκαθαρσία ἢ πλεονεξία, μηδὲ ὀνομαζέσθω ἐν ὑμῖν, καθὼς πρέπει ἁγίοις, καὶ αἰσχρότης καὶ μωρολογία καὶ εὐτραπελία, τὰ οὐκ ἀνήκοντα, ἀλλὰ μᾶλλον εὐχα-
 5 ριστία». Καὶ πάλιν «Μηδενὶ κακὸν ἀντὶ κακοῦ ἀποδιδόντες προνοούμενοι καλὰ ἐνώπιον πάντων ἀνθρώπων, εἰ δυνατόν τὸ ἐξ ὑμῶν, μετὰ πάντων εἰρηνεύοντες». Ὁρᾷς, ὡς οὐδὲν φορτικὸν ἢ ἀδύνατον ἡμῖν ἐνομοθέτηται; Εἰκότως οὖν ἔλεγεν ὁ Κύριος· «Ὁ ζυγός μου χρηστός, καὶ τὸ φορτίον μου ἕλαφρόν ἐστιν».

10

Μιχαίου.

«Εἰ ἀνηγγέλη σοι, ἄνθρωπε, τί καλόν; ἢ τί ζητεῖ Κύριος ὁ Θεὸς παρὰ σοῦ, ἀλλ' ἢ τὸ ποεῖν κριμα καὶ δικαιοσύνην, καὶ ἀγαπᾶν ἔλεος, καὶ ἔτοιμον εἶναι τοῦ πορευέσθαι μετὰ Κυρίου τοῦ Θεοῦ σου;».

Ζαχαρίου.

15

«Τάδε λέγει Κύριος παντοκράτωρ· Κριμα δίκαιον κρίνατε, καὶ ἔλεος καὶ οὐκπιρμόν ποιήσατε ἕκαστος πρὸς τὸν πλησίον αὐτοῦ· καὶ χήραν καὶ ὄρφανόν καὶ προσήλυτον μὴ καταδυναστεύσητε. Καὶ κακίαν ἕκαστος τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ μὴ μνησικακεῖτε ἐν ταῖς καρδίαις ὑμῶν καὶ θαρσεῖτε. Οὗτοι οἱ λόγοι, οὓς ποιήσετε· λαλεῖτε ἀλήθειαν
 20 ἕκαστος πρὸς τὸν πλησίον αὐτοῦ, καὶ κριμα εἰρηνικὸν κρίνατε· καὶ ἕκαστος τὴν κακίαν τοῦ πλησίον αὐτοῦ μὴ λογίζεσθε ἐν ταῖς καρδίαις ὑμῶν, καὶ ὄρκον ψευδῆ μὴ ἀγαπάτε, διότι, ταῦτα πάντα ἐμίσησα, λέγει Κύριος».

Ἡσαΐου.

25

«Ζητήσατε τὸν Θεόν, καὶ ἐν τῷ εὐρίσκειν αὐτὸν ἐπικαλέσασθε. Ἡνίκα δ' ἂν ἐγγίξῃ ὑμῖν, ἀπολιπέτω ὁ ἀσεβὴς τὰς ὁδοὺς αὐτοῦ, καὶ ἀνὴρ ἄνομος τὰς βουλάς αὐτοῦ. Καὶ ἐπιστραφήτω πρὸς Κύριον, καὶ ἔλεηθήσεται».

24. Ἐφ. 4, 25-32 καὶ 5, 1-4.

26. Ματθ. 11, 29.

25. Ρωμ. 12, 17-18.

27. Μιχ. 6, 8.

για μᾶς προσφορὰ καὶ θυσία εὐωδιαστὴ στὸν Θεό. Κἀθε πορνεία καὶ ἀκαθαρσία ἢ πλεονεξία οὔτε νὰ ἀναφέρεται μεταξύ σας, ὅπως πρέπει σὲ ἀγίους, οὔτε καὶ αἰσχροτήτα καὶ μωρολογία ἢ ἀστειότητες, ποὺ δὲν εἶναι πρέποντα, ἀλλὰ μᾶλλον εὐχαριστία»²⁴. Καὶ πάλι· «Σὲ κανένα νὰ μὴ ἀποδίδετε κακὸ ἀντὶ κακοῦ, φροντίζοντας νὰ κάνετε ὅ,τι εἶναι καλὸ σὲ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους. Ὅσον ἐξαρτᾶται ἀπὸ σᾶς νὰ ἔχετε εἰρήνη μὲ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους»²⁵. Βλέπεις ὅτι δὲν ἔχει νομοθετηθεῖ τίποτε τὸ βαρὺ ἢ ἀδύνατο γιὰ μᾶς; Πολὺ δικαιολογημένα λοιπὸν ἔλεγε ὁ Κύριος· «Ὁ ζυγός μου εἶναι ἀπαλὸς καὶ τὸ φορτίο μου ἔλαφρό»²⁶.

Τοῦ Μιχαία.

Δὲν σοῦ ἀναγγέλθηκε ἄραγε, ἄνθρωπε, τί εἶναι καλό; ἢ τί ζητᾶ ὁ Κύριος καὶ Θεὸς ἀπὸ σένα, παρὰ μόνο νὰ εἶσαι δίκαιος, νὰ ἀγαπᾶς τὴν εὐσπλαχνία, καὶ νὰ εἶσαι πρόθυμος νὰ πορεύεσαι σύμφωνα μὲ τὶς ἐντολὲς τοῦ Κυρίου καὶ Θεοῦ σου;»²⁷.

Τοῦ Ζαχαρία.

«Αὐτὰ λέγει ὁ παντοκράτορας Κύριος· Νὰ κρίνετε μὲ δικαιοσύνη, καὶ ὁ καθένας σας νὰ δείχνει ἔμπρακτα τὴν ἐλεημοσύνη καὶ τὴ συμπάθειά του πρὸς τὸν πλησίον του. Νὰ μὴ καταδυναστεύετε τὴ χήρα καὶ τὸν ὀρφανὸ καὶ τὸν προσήλυτο, καὶ νὰ μὴ κρατᾶτε ὁ καθένας σας μῖσος ἐναντίον τοῦ ἀδελφοῦ του μέσα στὶς καρδιές σας»²⁸. Καὶ «νὰ ἔχετε θάρρος»²⁹. «Αὐτὰ εἶναι τὰ ἔργα ποὺ πρέπει νὰ κάνετε· νὰ λέτε τὴν ἀλήθεια ὁ καθένας στὸν πλησίον του, καὶ νὰ κρίνετε μὲ τρόπο ποὺ φέρνει τὴν εἰρήνη. Καὶ νὰ μὴ σκέφτεσαι ὁ καθένας τὴν κακία τοῦ πλησίον του μέσα στὴν καρδιά σας, καὶ νὰ μὴ ἀγαπᾶτε τὸν ψεύτικο ὄρκο, γιατί ὅλα αὐτὰ τὰ μίσσησα, λέγει ὁ Κύριος»³⁰.

Τοῦ Ἡσαΐα.

«Ἀναζητήστε τὸν Θεό, καὶ ὅταν τὸν βρεῖτε ἐπικαλεσθεῖτε τον. Καὶ ὅταν σᾶς πλησιάζει, ἃς ἐγκαταλείπει ὁ ἀσεβὴς τοὺς ἁμαρτωλοὺς δρόμους του, καὶ ὁ παράνομος ἄνθρωπος τὶς ἀποφάσεις του, καὶ ἃς ἐπιστρέφει μετανοιωμένος στὸν Κύριο, καὶ θὰ τὸν ἐλεήσει»³¹.

28. Ζαχ. 7, 9-10.

30. Ζαχ. 8, 16-17.

29. Ζαχ. 8, 15.

31. Ἡσ. 55, 6-7.

Τοῦ Σειράχ.

«Ἐμβλέψατε εἰς τὰς ἀρχαίας γενεάς καὶ ἴδετε, Τίς ἐπίστευσε τῷ Κυρίῳ καὶ κατησχύνθη; ἢ τίς ἐνέμεινε τῷ φόβῳ αὐτοῦ, καὶ ἐγκατελήφθη; ἢ τίς ἐπεκαλέσατο αὐτόν, καὶ ὑπερεῖδεν αὐτόν; διότι οἰκτίρων καὶ ἐλεήμων ἐστίν».

Τοῦ ἁγίου Εὐαγγελίου.

«Εἶπεν ὁ Κύριος Αἰτεῖτε, καὶ δοθήσεται ὑμῖν Ζητεῖτε, καὶ εὕρησете. Κρούετε, καὶ ἀνοιγήσεται ὑμῖν. Πᾶς γὰρ ὁ αἰτῶν λαμβάνει, καὶ ὁ ζητῶν εὕρισκει, καὶ τῷ κρούοντι ἀνοιγήσεται».

10

Ἰσιδώρου.

Εἰ γὰρ καὶ μὴ ἀκτημοσύνην καὶ παρθενίαν ἡμῖν ὥρισεν ὁ Χριστός, ἀλλ' ἐν τῇ ἐξουσίᾳ ἡμῶν τέθεικε πάντα· λέγει γὰρ, «Εἰ θέλεις τέλειος εἶναι, πώλησόν σου τὰ ὑπάρχοντα, καὶ δός πτωχοῖς», καί, «Ὁ χωρῶν χωρεῖτω». Πάντα οὖν ἀνύεσθαι βούλεται παρ' ἡμῶν· ὅθεν φη-
15 σί «Σπουδάσατε διελθεῖν διὰ τῆς στενῆς πύλης», καί, «Ἐὰν μὴ περισ-
σεύση ἡ δικαιοσύνη ὑμῶν», καὶ τὰ ἐξῆς

Μαξίμου, ἐκ τῶν Κεφαλαίων.

Τῶν ὑφ' ἡμῶν πραττομένων κατὰ Θεόν, τὰ μὲν κατ' ἐντολήν πρόπτεται, τὰ δὲ οὐ κατ' ἐντολήν, ἀλλ', ὡς ἂν τις εἴπη, κατ' ἐκούσιον
20 προσφοράν. Οἷον, κατ' ἐντολήν μὲν τὸ ἀγαπᾶν τὸν Θεὸν καὶ τὸν πλη-
σίον, τὸ ἀγαπᾶν τοὺς ἐχθρούς, τὸ μὴ μοιχεύειν, καὶ τὰ λοιπά, ἅτινα καὶ παραβαίνοντες, κρινόμεθα. Οὐ κατ' ἐντολήν δέ, τὸ παρθενεύειν, ἢ ἀγαμία, ἢ ἀκτημοσύνη, ἢ ἀναχώρησις, καὶ τὰ ὅμοια· ταῦτα γὰρ δώρων λόγον ἐπέχουσιν· ἵνα, ἐὰν τινος τῶν ἐντολῶν κατορθῶσαι ἐξ
25 ἀσθενείας οὐ δυναθῶμεν, διὰ τῶν δώρων τῶν ἀγαθῶν ἡμῖν ἐξιλεωσώ-
μεθα τὸν Δεσπότην. Καὶ τὰ τῶν κοσμικῶν κατορθωμάτων, πτώματά

33. Λουκᾶ 11, 9-10.

34. Ματθ. 19, 21

Τοῦ Σειράχ.

«Παρατηρεῖστε τίς παλιές γενεές καὶ δεῖτε· ποιὸς ἀπὸ ἐκείνους ποὺ πίστεψαν στὸν Κύριο ντροπιάστηκε; Ἡ ποιὸς ἔμεινε ἀκλόνητος στὸν σεβασμὸ πρὸς αὐτὸν καὶ ἐγκαταλείφθηκε ἀπὸ ἐκεῖνον; Ἡ ποιὸς τὸν ἐπικαλέστηκε, καὶ ἐκεῖνος ἔδειξε ἀδιαφορία; Γιατὶ ὁ Κύριος εἶναι σπλαχνικὸς καὶ ἐλεήμων»³².

Τοῦ ἁγίου Εὐαγγελίου.

«Ὁ Κύριος εἶπε· Ζητᾶτε καὶ θὰ σᾶς δοθεῖ, ἐρευνᾶτε καὶ θὰ βρεῖτε, χτυπᾶτε καὶ θὰ σᾶς ἀνοιχτεῖ ἡ πόρτα. Γιατὶ καθένας ποὺ ζητᾶ παίρνει, καὶ αὐτὸς ποὺ ἐρευνᾶ βρίσκει, καὶ σ' ἐκεῖνον ποὺ χτυπᾶ θὰ τοῦ ἀνοιχτεῖ ἡ πόρτα»³³.

Τοῦ Ἰσιδώρου.

Ὁ Χριστὸς βέβαια δὲν νομοθέτησε σὲ μᾶς ἀκτημοσύνη καὶ παρθενία, ἀλλὰ τὰ ἔθεσε ὅλα στὴν ἔξουσία μας. Γιατὶ λέγει· «Ἄν θέλεις νὰ γίνεις τέλειος, πούλησε τὰ ὑπάρχοντά σου καὶ δώσέ τα στοὺς φτωχοὺς»³⁴. Καί· «Ὅποιος μπορεῖ νὰ τὸ δεχτεῖ, ἄς τὸ δεχτεῖ»³⁵. Ὅλα λοιπὸν θέλει νὰ γίνονται ἀπὸ μᾶς, γι' αὐτὸ καὶ λέγει· «Φροντίστε νὰ μπαίνετε ἀπὸ τὴ στενὴ πύλη»³⁶, καί· «Ἐὰν ἡ ἀρετὴ σας δὲν ξεπεράσει...»³⁷ καὶ τὰ ἑξῆς.

Τοῦ Μαξίμου, ἀπὸ τὰ Κεφάλαια.

Αὐτὰ ποὺ κάνουμε σύμφωνα μὲ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, ἄλλα τὰ κάνουμε μὲ ἐντολὴ του, καὶ ἄλλα ὄχι μὲ ἐντολὴ του, ἀλλὰ, θὰ μπορούσε κανεὶς νὰ πεῖ, μὲ προαιρετικὴ προσφορά. Γιὰ παράδειγμα· ἔχουμε ἐντολὴ νὰ ἀγαπᾶμε τὸν Θεὸ καὶ τὸν πλησίον, νὰ ἀγαπᾶμε τοὺς ἐχθροὺς μας, νὰ μὴ μοιχεύουμε καὶ τὰ λοιπά, γιὰ τὰ ὁποῖα, ὅταν τὰ παραβαίνουμε, καταδικαζόμαστε. Ἀντίθετα δὲν ἀσκεῖται κατ' ἐντολήν ἡ παρθενία, ἡ ἀγαμία, ἡ ἀκτημοσύνη, ἡ ἀναχώρηση ἀπὸ τὸν κόσμον καὶ τὰ ὅμοια. Γιατὶ αὐτὰ ἐπέχουν θέση δώρων, ὥστε, ἔὰν ἀπὸ ἀδυναμία δὲν μπορέσουμε νὰ τηρήσουμε κάποιες ἐντολές, νὰ μπορέσουμε νὰ ἐξευμενίσουμε τὸν Κύριο μὲ τὰ καλὰ μας δῶρα. Ἐτσι τὰ κατορθώματα τῶν κοσμικῶν, εἶναι παρα-

35. Ματθ. 19, 12.

36. Ματθ. 7, 13.

37. Ματθ. 5, 20. Λουκᾶ 13, 21.

εἰσι τῶν μοναχῶν, καὶ τὰ τῶν μοναχῶν κατορθώματα, πτώματά εἰσι τῶν κοσμικῶν. Οἷον, τὰ μὲν τῶν κοσμικῶν κατορθώματα πλοῦτός ἐστι καὶ δόξα καὶ δυναστεία καὶ τρυφή καὶ εὐσαρκία καὶ εὐτεκνία καὶ τὰ ὅμοια, εἰς ἅπερ ἔλθῶν ὁ μοναχός, ἀπώλετο. Τὰ δὲ τοῦ μοναχοῦ κατορ-
 5 θώματα, ἀκτημοσύνη, ἀδοξία, ἀδυναμία, ἐγκράτεια, κακοπάθεια, καὶ τὰ ὅμοια, εἰς ἅπερ ἔλθῶν ὁ φιλόκοσμος παρὰ πρόθεσιν, πτώμα γίνεται μέγα, καὶ κινδυνεύει πολλάκις καὶ ἀγχόνη χρήσασθαι· τινὲς δὲ καὶ ἐχρήσαντο. Καὶ πάντες οἱ λόγοι τοῦ Κυρίου τὰ τέσσαρα ταῦτα περιέ-
 10 πᾶσαν σκληραγωγίαν διὰ ταῦτα ὑπομένομεν· οἷον, νηστείαν, ἀγρυπνίαν, χαμεννίας, κόπους καὶ μόχθους ἐν διακονίαις, ὕβρεις, ἀτιμίας, στρεβλώσεις, θανάτους, καὶ τὰ ὅμοια. «Διὰ γὰρ τοὺς λόγους τῶν χειλέων σου», φησὶν ὁ μακάριος Δαβὶδ, «ἐγὼ ἐφύλαξα ὁδοὺς σκληροῦς».

Τοῦ Χρυσοστόμου, ἐκ τοῦ εἰς τὴν παραβολὴν τῆς συκῆς.

15 «Συκῆν εἶχέ τις ἐν τῷ ἀμπελῶνι αὐτοῦ, καὶ ἦλθε ζητῶν ἐν αὐτῇ καρπὸν, καὶ οὐχ εὔρε». Συκῆν δὲ ἔθος τῆ Γραφῆ λέγειν τὴν ἐν ἁμαρτίαις ψυχὴν, ἀμπελῶνα τὴν τῶν πιστῶν Ἐκκλησίαν, ἀμπελουρογούς τοὺς ἀγγέλους. Ἐπεὶ οὖν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ πολλοὶ ἀναξίως τῆς πίστεως βιοῦντες, οὐκ ἄμπελος, ἀλλὰ συκῆ προσαγορεύονται, ἐκ νέας μὲν ἡλι-
 20 κίας, ὡς εἰκός, φυτευθέντες ἐν αὐτῇ διὰ τοῦ βαπτίσματος, μέχρι δὲ γήρωσ τὸν τρόπον μὴ μεταβαλλόμενοι, εἰκότως οὖν ὁ μακρόθυμος Θεὸς λέγει τῷ ἀμπελουρογῷ· «Ἴδου τρία ἔτη ἔρχομαι ζητῶν καρπὸν ἐν τῇ συκῇ ταύτῃ, καὶ οὐχ εὐρίσκω· ἔκκοψον αὐτήν· ἵνα τί καὶ τὴν γῆν καταργεῖ; Ὁ δὲ φησὶν· Κύριε, ἄφες ταύτην καὶ τοῦτο τὸ ἔτος, ἕως ὅτου
 25 σκάψω αὐτήν καὶ βάλλω κόπρια» καὶ τὰ ἑξῆς. Τρία μὲν οὖν ἔτη, ἐν οἷς ἔρχεται ζητῶν καρπὸν ὁ Θεός, αἱ τρεῖς μεθελικιώσεις τοῦ ἀνθρώπου εἰσὶ παιδός, νεωτέρου, καὶ πρεσβυτέρου, ὡς καὶ ἐτέρωθί φησὶν· «Ἐὰν ἔλθῃ ὁ Κύριος ἐν τῇ πρώτῃ φυλακῇ καὶ δευτέρα καὶ τρίτῃ, καὶ εὗρη οὕτω ποιῶντα, μακάριος ὁ δοῦλος τοιοῦτος». «Ἄφες αὐτήν, κύριε,

πτώματα τῶν μοναχῶν, καὶ τὰ κατορθώματα τῶν μοναχῶν, εἶναι παραπτώματα τῶν κοσμικῶν. Γιὰ παράδειγμα· τὰ ἐπιτεύγματα τῶν κοσμικῶν εἶναι ὁ πλοῦτος, ἡ δόξα, ἡ ἐξουσία, ἡ ἀπόλαυση, ἡ παχυσαρκία, ἡ ἀπόκτηση πολλῶν καὶ καλῶν παιδιῶν, καὶ τὰ ὅμοια. Ὅταν ὁ μοναχὸς ἐπιδίδεται σ' αὐτὰ καταστρέφεται. Ἀντίθετα οἱ ἀρετὲς τοῦ μοναχοῦ εἶναι ἡ ἀκτημοσύνη, ἡ ἀπουσία καλῆς φήμης, ἡ ἔλλειψη δύναμης, ἡ ἐγκράτεια, ἡ κακοπάθεια καὶ τὰ ὅμοια. Ὅταν ὁ κοσμικὸς βρεθεῖ σ' αὐτὰ παρὰ τὴν πρόθεσή του, ξεπέφτει πάρα πολὺ καὶ πολλὰ φορὲς κινδυνεύει ἀκόμα καὶ νὰ κρεμαστεῖ, μερικοὶ μάλιστα καὶ κρεμάστηκαν. Καὶ ὅλοι οἱ λόγοι τοῦ Κυρίου περιέχουν αὐτὰ τὰ τέσσερα· τὶς ἐντολές, τὰ δόγματα, τὶς ἀπειλές καὶ τὶς ὑποσχέσεις, καὶ κάθε σκληραγωγία τὴν ὑπομένουμε γι' αὐτά· δηλαδὴ τὴ νηστεία, τὴν ἀγρυπνία, τὸν ὕπνο καταγῆς, τοὺς κόπους καὶ τοὺς μόχθους στὰ διακονήματα, τὶς βρισιές, τὶς ἀτιμίες, τὰ βασανιστήρια, τοὺς θανάτους καὶ τὰ ὅμοια. Γιατὶ λέγει ὁ μακάριος Δαβίδ, «Ἐξαιτίας τῶν λόγων πού θγαίνουν ἀπὸ τὰ χεῖλη σου ἐγὼ φύλαξα τὶς αὐστηρὲς ἐντολές σου»³⁸.

**Τοῦ ἱεροῦ Χρυσοστόμου, ἀπὸ τὸν λόγον του στὴν
παραβολὴ τῆς συκῆς.**

«Κάποιος εἶχε στὸ ἀμπέλι του συκιά καὶ ὅταν πῆγε ζητώντας σ' αὐτὴν καρπὸ, δὲν βρῆκε». Συκιά ἢ Γραφή συνηθίζει νὰ λέγει τὴν ἀμαρτωλὴ ψυχὴ, ἀμπέλι τὴν Ἐκκλησία τῶν πιστῶν, καὶ ἀμπελουργοὺς τοὺς ἀγγέλους. Ἐπειδὴ λοιπὸν στὴν Ἐκκλησία πολλοὶ δὲν ζοῦν ὅπως ὀρίζει ἡ πίστη, γι' αὐτὸ δὲν ὀνομάζονται ἀμπέλι, ἀλλὰ συκιά, οἱ ὅποιοι ὅπως εἶναι φυσικὸ φυτεύθηκαν ἔτσι σ' αὐτὴν ἀπὸ τὴ νεαρὴ ἡλικία τους μὲ τὸ βάπτισμα, καὶ μέχρι τὰ γηρατεία τους δὲν ἄλλαξαν τρόπο ζωῆς. Δίκαια λοιπὸν ὁ μακρόθυμος Θεὸς λέγει στὸν ἀμπελουργό· «Νὰ, ἐπὶ τρία χρόνια ἔρχομαι γιὰ νὰ βρῶ καρπὸ στὴ συκιά αὐτὴ καὶ δὲν βρίσκω. Κόψε τὴν γιατί νὰ ἀχρηστεύει τὸν τόπο; Καὶ ἐκεῖνος λέγει· Κύριε, ἀφησέ τὴν καὶ τὸν χρόνον αὐτόν, μέχρι νὰ τὴν σκάψω καὶ νὰ βάλλω κοπριά»³⁹ καὶ τὰ ἔξῃς. Τὰ τρία λοιπὸν χρόνια, κατὰ τὰ ὅποια ἔρχεται ὁ Θεὸς ζητώντας καρπὸ, εἶναι οἱ τρεῖς ἡλικίες τοῦ ἀνθρώπου, ἡ παιδική, ἡ νεανικὴ καὶ ἡ γεροντικὴ. Καὶ ὅπως λέγει καὶ ἄλλοῦ· «Ἐὰν ἔρθει ὁ Κύριος κατὰ τὴν πρώτη βάρδια καὶ τὴ δευτέρη καὶ τὴν τρίτη καὶ τὸν βρεῖ νὰ ἐνεργεῖ ἔτσι,

39. Λουκᾶ 1, 6.

καὶ τοῦτο τὸ ἔτος», τὴν ἐπὶ πολὺ τοῦ αὐτοῦ μακροθυμίαν παρατεινομένην μέχρι ἐσχάτου γήρως σημαίνει τοῦ ἁμαρτάνοντος. Πολλοὶ γὰρ ἐν αὐτῶ τῶ γήρῳ κατανυγέντες, διὰ θλίψεων τε σκαφέντες καὶ πειρασμάτων, δεξάμενοι κόπρια, τὴν ἀρετὴν ἐκαρποφόρησαν.

5 **Τοῦ αὐτοῦ, εἰς τὸν Ἑξάψαλμον.**

Θεοφιλέστατε ἄνθρωπε, Σκηνοπηγίας ἔστω ἡ φαινομένη τοῦ κόσμου σκηνή, ἡ παντὸς ἀπλώματος καὶ σινδόνης καὶ καταπετάσματος συστελλομένη ταχύτερον. Ἐπεὶ οὖν Σκηνοπηγία ὁ κόσμος, ἑπτὰ ἡμέρας ἐόρταζε ἐν τῇ Σκηνοπηγίᾳ. Ποίας ἑπτὰ ἡμέρας; Τὰς ἑπτὰ σου ἡλικίας, δι' ὧν ὀδεύεις εἰς τὴν ζωὴν, ἵνα τὴν ὀγδόην ἡμέραν τὴν ἀλάτρευτον φθάσης τὴν μέλλουσαν, ὅτε οὐκέτι θυσία ἢ λατρεία ὑπὲρ ἁμαρτιῶν προσφέρεται τῷ Θεῷ. Ἀλλὰ λέγεις Τί οὖν, ἐὰν μὴ φθᾶσω τὴν ἐβδόμην τοῦ γήρως; Ἀλλὰ κτῆσαι τὸ μαθεῖν καὶ ποιεῖν, καὶ τῆς προθέσεως λαμβάνεις μισθόν, τοῖς κατὰ πρόθεσιν κλητοῖς οὖσιν, ὡς
15 φησιν Ἀπόστολος.

Αἱ ἑπτὰ ἡλικίαι τοῦ ἀνθρώπου.

α'. Πρώτην ἡμέραν, τὴν τοῦ βρέφους, ἵνα εὐθὺς φωτισθῆς τῷ βαπτίσματι· καὶ γὰρ τὸ φῶς τῇ πρώτῃ ἐγένετο.

β'. Τὴν δὲ δευτέραν ἡμέραν, τὴν τοῦ παιδίου ἡλικίαν, ἵνα στερεωθῆς τοῖς οὐρανίοις λόγοις καὶ γὰρ τὸ στερέωμα τῇ δευτέρῃ ἐγένετο.
20

γ'. Τὴν τρίτην τοῦ μείρακος, ἵνα τῇ ἀγνεΐᾳ ξηραίνης τὴν ὑγρότητα τῶν παθῶν· καὶ γὰρ τῇ τρίτῃ ὁ Θεὸς τὴν ξηρὰν ἀπὸ τῆς ὑγρᾶς διέκρινε.

δ'. Τὴν δὲ τετάρτην τοῦ νεανίσκου τὰς τέσσαρας ἀρετὰς ἀστροφορῶν, καὶ ὡς φωστὴρ ἐν κόσμῳ φαινόμενος καὶ γὰρ οἱ φωστῆρες τῇ τετάρτῃ ἐγένοντο.
25

ε'. Τὴν πέμπτην ἡλικίαν τὴν τοῦ μεσήλικος, τὰ πέντε σου ζῶα τῶν αἰσθήσεων χαλιναγωγῶν, ἵνα μὴ εἰς ἁμαρτίαν σκιρτήσωσι· καὶ γὰρ τὰ
30 ζῶα τῇ πέμπτῃ ἐγένοντο.

ς'. Τὴν ἕκτην τοῦ πρεσβύτου, τὴν ἐξ ἀρχῆς σου κίνησιν, λόγῳ, ὡς

εἶναι εὐτυχῆς ὁ δοῦλος αὐτοῦ»⁴⁰. «Ἀφησέ την, Κύριε, καὶ αὐτὸν τὸν χρόνον»· αὐτὸ φανερῶνει τὴ μακροθυμία του πού παρατείνεται ἐπὶ πολὺ, μέχρι τὰ προχωρημένα γηρατειὰ τοῦ ἁμαρτωλοῦ. Γιατὶ πολλοὶ στὰ γηρατειὰ τους, κυριευμένοι ἀπὸ ἐγκάρδια συναισθήματα εὐλάβειας, καὶ ἀφοῦ σκὰφτηκαν μὲ τὶς θλίψεις καὶ τοὺς πειρασμούς, δέχτηκαν κοπριά καὶ παρουσίασαν καρπούς ἀρετῆς.

Τοῦ ἰδίου, στὸν Ἑξάψαλμο.

Θεοφιλέστατε ἄνθρωπε, ἡ σκηνὴ τοῦ κόσμου πού φαίνεται μοιάζει μὲ τὸ σπήσιμο σκηνῆς, ἡ ὁποία μαζεύεται πρὸ γρήγορα ἀπὸ κάθε τι πού ἀπλώνεται, καὶ σεντόνι καὶ παραπέτασμα. Ἐπειδὴ λοιπὸν ὁ κόσμος εἶναι σὰν Σκηνοπηγία, νὰ γιορτάζεις ἑπτὰ μέρες κατὰ τὴ Σκηνοπηγία. Ποιὲς ἑπτὰ μέρες; Τὶς ἑπτὰ σου ἡλικίες, μέσα ἀπὸ τὶς ὁποῖες βαδίζεις στὴ ζωὴ, γιὰ νὰ φτάσεις στὴ μέλλουσα ὀγδόη ἡμέρα τὴν ἀλάτρευτη, τότε πού δὲν προσφέρεται πιά θυσία ἢ λατρεία στὸν Θεὸ γιὰ τὶς ἁμαρτίες. Ἀλλὰ λές· Τί γίνεται ὅμως, ἂν δὲν φτάσω τὴν ἑβδόμη ἡλικία τῶν γηρατειῶν; Ἀπόκτησε τώρα τὴ γνώση καὶ τὴν πράξη, καὶ θὰ ἔχεις τὴν ἀμοιβὴ τῆς πρόθεσης, ὄντας μεταξὺ τῶν κατὰ πρόθεση κλητῶν, ὅπως λέγει ὁ Ἀπόστολος⁴¹.

Οἱ ἑπτὰ ἡλικίες τοῦ ἀνθρώπου.

1. Ἡ πρώτη ἡλικία, ἡ βρεφικὴ, γιὰ νὰ φωτιστεῖς ἀμέσως μὲ τὸ βάπτισμα, γιὰτὶ τὸ φῶς ἔγινε τὴν πρώτη μέρα.

2. Ἡ δευτέρα ἡλικία, ἡ παιδική, γιὰ νὰ στερεωθεῖς στὰ οὐράνια λόγια, γιὰτὶ τὸ στερέωμα ἔγινε τὴ δευτέρα μέρα.

3. Ἡ τρίτη ἡλικία ἡ ἐφηβικὴ, γιὰ νὰ ξηραίνεις μὲ τὴν ἀγνότητα τὴν ὑγρασία τῶν παθῶν, γιὰτὶ τὴν τρίτη μέρα ὁ Θεὸς χώρισε τὴ ξηρὰ ἀπὸ τὴ θάλασσα.

4. Ἡ τέταρτη ἡλικία, ἡ νεανικὴ, γιὰ νὰ φορεῖς σὰν ἄστρα τὶς τέσσερις ἀρετές, καὶ νὰ φέγγεις στὸν κόσμο σὰν φωστήρας.

5. Ἡ πέμπτη ἡλικία τοῦ μεσήλικα, γιὰ νὰ χαλιναγωγεῖς τὰ πέντε ζῶα τῶν αἰσθήσεών σου, γιὰ νὰ μὴ πηδήσουν στὴν ἁμαρτία, γιὰτὶ τὰ ζῶα ἔγιναν τὴν πέμπτη μέρα.

6. Ἡ ἕκτη ἡλικία, τοῦ ἡλικιωμένου, γιὰ νὰ ἀσφαλίζεις, ὡς ἄνθρω-

41. Ρωμ 8, 28.

ἄνθρωπος ἀσφαλιζόμενος, καὶ τὸν πηλὸν τοῦ σώματος πλάττων, καὶ ῥυθμίζων ταῖς ἀρεταῖς καὶ γὰρ τῇ ἕκτῃ ἄνθρωπος γέγονε.

ζ. Τὴν ἐβδόμη, τὴν τοῦ γέροντος πεπολιωμένην πολιτείαν, εὐσεβεία ἀναπαύων ἐν τῇ γῆ, ὅτε ὡς λευκοφόρος ἄσταχυς καὶ ὡς σῖτος ὠρμιος ἀπελεύσῃ ἐν τῷ τάφῳ, κατὰ καιρὸν συγκομιζόμενος, καὶ ὡς ἐν ἐβδόμῃ ἀναπαυόμενος. Καὶ γὰρ τῇ ἐβδόμῃ ὁ Κύριος ἀπὸ τῶν ἔργων αὐτοῦ τῶν εὐαγγελικῶν κατέπαυσεν ἐν τῷ τάφῳ.

Κατὰ τὴν ὀγδόην λοιπὸν περιμένετε τὴν ἀπὸ τῆς σκηνῆς ἔξοδον, καὶ τὴν ἀπὸ τοῦ τάφου ἀναχώρησιν. Καὶ γὰρ τῇ ὀγδόῃ ἐκ νεκρῶν
10 ἀνέστη Κύριος. Τῇ ὀγδόῃ, φησί, ἡμέρα ἐξόδιος, «Πᾶν ἔργον λατρευτὸν οὐ ποιήσετε ἐν αὐτῇ». Καὶ διὰ τί ἐν τῇ ὀγδόῃ λατρείας καὶ θυσίας προσφέρειν ἐκώλυσεν; Ἐπειδὴ ἡ ὀγδόῃ τὴν ἀνάστασιν τῶν νεκρῶν ἐσάλπισεν, ἐν δὲ τῇ ἀναστάσει τῶν νεκρῶν οὐκέτι λοιπὸν θυσίαι ἢ λατρεῖαι ἢ προσφοραὶ ὑπὲρ ἁμαρτιῶν ἀφέσεως «Ὅτι οὐκ ἔστιν
15 ἐν τῷ θανάτῳ ὁ μνημονεύων σου. Ἐν δὲ τῷ ἄδῃ τίς ἐξομολογήσεται σοι;». Διὰ τοῦτο τὰς ἐπτὰ ἡμέρας τῆς Σκηνοπηγίας θυσίας προσφέρειν ἐκέλευσεν, ἵνα, ἐν ᾧ ζῆς καὶ διάγεις, ὡς ἐν σκηνῇ τῇ σαρκὶ θυσίας προσφέρῃς, κατὰ τὸ γεγραμμένον· «Τέκνον, ἕως ζῆς, ἀξίως πρόσφερε προσφορὰς Κυρίῳ τῷ Θεῷ σου. Μνήσθητι, ὅτι ὁ θάνατος οὐ χρονιεῖ,
20 καὶ διαθήκη ἄδου οὐχ ὑπεδείχθη σοι». Ἐν γὰρ τῇ ὀγδόῃ λοιπὸν, ἐν τῇ ἀναστάσει τῶν νεκρῶν, ὅτε ἡ ἔξοδος τῆς σκηνῆς, ὅτε, ὡς ἀπὸ καλύβης, καὶ σκηνῆς τῆς σοροῦ καὶ τοῦ τάφου ἐξερχόμεθα, οὐκέτι λοιπὸν περὶ ἁμαρτίας ὑπολείπεται θυσία, ὡς φησὶν ὁ Ἀπόστολος φοβερὰ τις ἐκδοχὴ κρίσεως, καὶ πυρὸς ζῆλος κατεσθεῖειν μέλλων τοὺς ἁμαρτή-
25 σαντας. Ὅτε «Ἐξελεύσονται οἱ τὰ ἀγαθὰ πονήσαντες εἰς ἀνάστασιν ζωῆς, οἱ δὲ τὰ φαῦλα πράξαντες, εἰς ἀνάστασιν κρίσεως». Δοξάσωμεν οὖν τὸ πανάγιον ὄνομα τοῦ φιλανθρώπου καὶ Σωτῆρος Θεοῦ ἡμῶν, καὶ εὐξώμεθα τυχεῖν τῶν αἰωνίων ἀγαθῶν, ὅτι αὐτῷ πρόπει δόξα, εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

42. Λευϊτ. 23, 7.

43. Ψαλμ. 6, 6.

πος, τὴν ἀρχικὴ σου κίνηση μὲ τὸ λόγο, καὶ νὰ διαπλάθεις τὸν πηλὸ τοῦ σώματος καὶ νὰ τὸν ρυθμίζεις μὲ τὶς ἀρετὲς, γιατί ὁ ἄνθρωπος ἔγινε τὴν ἕκτη μέρα.

7. Ἡ ἐβδόμη ἡλικία, ἡ γεροντικὴ ἀσπρόμαλλη διαγωγή, ἀναπαύοντάς σε μὲ τὴν εὐσέβεια στὴ γῆ, τότε πού σάν ἀσπροντυμένο στάχυ καὶ ὠριμο σιτάρι θὰ πᾶς στὸν τάφο, ἀποθηκευόμενος γιὰ τὸν καιρὸ ἐκεῖνο καὶ ἀναπαυόμενος. Γιατί ὁ Κύριος τὴν ἐβδόμη ἡμέρα σταμάτησε τὰ εὐαγγελικὰ του ἔργα στὸν τάφο.

Κατὰ τὴν ὀγδὴ λοιπὸν ἡλικία νὰ περιμένεις τὴν ἔξοδό σου ἀπὸ τὴ σκηνὴ καὶ τὴν ἀναχώρησή σου ἀπὸ τὸν τάφο. Γιατί τὴν ὀγδὴ ἡμέρα ἀναστήθηκε ὁ Κύριος ἀπὸ τοὺς νεκρούς. Ἡ ὀγδὴ ἡμέρα, λέγει εἶναι ἡμέρα τῆς ἐκφορᾶς: «Κατὰ τὴ διάρκεια αὐτῆς δὲν θὰ κάνετε καμμιά λατρευτικὴ πράξη»⁴². Γιατί ὅμως κατὰ τὴν ὀγδὴ ἡμέρα ἀπαγόρευσε νὰ προσφέρουμε λατρεῖες καὶ θυσίες; Ἐπειδὴ τὴν ὀγδὴ θὰ σαλπίσει ἡ ἀνάστασις τῶν νεκρῶν, καὶ κατὰ τὴν ἀνάστασις τῶν νεκρῶν δὲν θὰ γίνονται θυσίες ἢ λατρευτικὲς τελετὲς ἢ προσφορὲς γιὰ τὴ συγχώρησις τῶν ἁμαρτιῶν. «Γιατί, ὅταν πεθάνει κάποιος, δὲν ὑπάρχει κανεὶς νὰ τὸν θυμᾶται μὲ τὴν ἐλπίδα νὰ τὸν συγχωρήσει, καὶ στὸν ἅδη ποιὸς θὰ ἀναπέμψει ὕμνους σὲ Σένα;»⁴³. Γι' αὐτὸ διέταξε τὶς ἑπτὰ ἡμέρες τῆς Σκηνοπηγίας νὰ προσφέρεις θυσίες, ὥστε, ὅσο ζεῖς καὶ μένεις στὴ σάρκα, σάν σὲ σκηνὴ, νὰ προσφέρεις θυσίες, σύμφωνα μὲ αὐτὸ πού εἶναι γραμμένο: «Παιδί μου, ὅσο ζεῖς, νὰ προσφέρεις θυσίες στὸν Θεὸ σου ὅπως τοῦ ἀξίζουν. Νὰ θυμᾶσαι, ὅτι ὁ θάνατος δὲν ἀργεῖ νὰ ἔρθει, καὶ καμμιά συμφωνία δὲν σοῦ ἔχει γίνει μὲ τὸν ἅδη»⁴⁴. Κατὰ τὴν ὀγδὴ λοιπὸν ἡμέρα, μὲ τὴν ἀνάστασις τῶν νεκρῶν, ὅταν βγαίνουμε μέσα ἀπὸ τὸ φέρετρο καὶ τὸν τάφο, σάν μέσα ἀπὸ καλύβη καὶ σκηνὴ, δὲν μᾶς μένει καιρὸς θυσίας γιὰ τὶς ἁμαρτίες μας, ὅπως λέγει ὁ Ἀπόστολος, ἀλλά: «μᾶς περιμένει φοβερὴ κρίσις καὶ φωτιά, πού θὰ καταφάει ἐκείνους πού ἁμάρτησαν»⁴⁵. Τότε «θὰ βγοῦν ἔξω ὅλοι, καὶ ἐκεῖνοι πού ἔκαναν τὸ καλὸ θὰ ἀναστηθοῦν γιὰ τὴ ζωὴ, ἐνῶ ἐκεῖνοι πού ἔκαναν τὸν κακὸ θὰ ἀναστηθοῦν γιὰ νὰ καταδικαστοῦν»⁴⁶. Ἄς δοξάσουμε λοιπὸν τὸ πανάγιο ὄνομα τοῦ φιλόανθρωπου καὶ Σωτήρα μας Θεοῦ, καὶ ἅς προσευχηθοῦμε νὰ κερδίσουμε τὰ αἰῶνια ἀγαθὰ, γιατί σ' αὐτὸν ἀνήκει ἡ δόξα, στοὺς αἰῶνες τῶν αἰῶνων. Ἀμήν.

44. Σοφ. Σειράχ 14, 11.

45. Ἑβρ. 10, 26.

46. Ἰω. 5, 29.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΣΤ΄

*Καλόν ἐστὶν ἄρα τὸ ἐξομολογεῖσθαι τὰ ἁμαρτήματα
ἡμῶν πνευματικοῖς ἀνδράσιν;*

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

5 *Τοῦτο καλόν ἐστὶ λίαν καὶ πάνυ ὠφέλιμον, ἀλλὰ μὴ τοῖς ἀπειρώς
καὶ ἰδιωτικῶς περὶ τὰ τοιαῦτα διακειμένοις, ἵνα μὴ διὰ τῆς ἀλόγου
συμπαθείας καὶ οἰκονομίας, ἢ διὰ τῆς ἀκαίρου καὶ ἀνεπιστήμονος
παραστάσεως τῶν ἐπιτιμίων καταφρονητὴν οἰκονομίας ἀνάγλητον, ἢ
ῥάθυμον καὶ παρειμένον σε ἀπειρογάσῃται. Ἐὰν οὖν εὖρης ἄνδρα
10 πνευματικόν, ἔμπειρον, δυνάμενόν σε ἰατρεῦσαι, ἀνεπαισχύντως καὶ
μετὰ πίστεως ἐξομολόγησαι αὐτῷ, ὡς τῷ Κυρίῳ, καὶ οὐκ ἀνθρώπῳ.
Φησὶ γὰρ ὁ Σοφός «Περὶ τῆς ψυχῆς σου μὴ αἰσχυνθῆς. Ἔστι γὰρ
αἰσχύνῃ ἢ ἐπάγει ἁμαρτίαν, καὶ ἔστιν αἰσχύνῃ δόξα καὶ χάρις. Καὶ μὴ
λάβῃς πρόσωπον κατὰ τῆς ψυχῆς σου, καὶ μὴ ἐντραπηῆς εἰς πτώσιν
15 σου, καὶ μὴ αἰσχυνθῆς ὁμολογῆσαι ἐφ' ἁμαρτίαις σου». Καὶ Ἰωάννης
«Ἐάν», γὰρ φησιν, «ὁμολογῶμεν τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν, πιστός ἐστι καὶ
δίκαιος ὁ Θεός, ἵνα ἀφῆ ἡμῖν τὰς ἁμαρτίας, καὶ καθαρῶς ἡμᾶς ἀπὸ
πάσης ἀδικίας».*

*Ἄλλὰ πολλοὶ τῶν ἀφελεστέρων ἀνθρώπων τὰ τῆς αἰσχύνῃς τοῦ
20 κόσμου ἔργα πραττόμενοι, οὐ μόνον αὐτὰ ποιοῦσι καὶ ἐν σκότει δια-
πορεύονται, ἀλλὰ συνενδοκοῦσι τοῖς πράττουσι καὶ πονηρᾶς ὑποθέ-
σεως διδάσκαλοι γίνονται, καὶ οὔτε αὐτοὶ ἔρχονται πρὸς τὸ φῶς, οὔτε
ἐκείνοις εἰσερχεσθαι παραχωροῦσιν. Εἰκότως ἂν ἔλεγεν ὁ Κύριος περὶ
τῶν τοιούτων «Οὐαὶ ὑμῖν, Γραμματεῖς καὶ Φαρισαῖοι ὑποκριταί, ὅτι
25 κλείετε τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων· ὑμεῖς
γὰρ οὐκ εἰσερχεσθε, οὐδὲ τοὺς εἰσερχομένους ἀφίετε εἰσελθεῖν. Οὐαὶ
ὑμῖν, Γραμματεῖς καὶ Φαρισαῖοι ὑποκριταί, ὅτι περιάγετε τὴν θάλασ-
σαν καὶ τὴν ξηρὰν ποιῆσαι ἓνα προσήλυτον, καὶ ὅταν γένηται, ποιεῖτε
αὐτὸν υἱὸν γεέννης διπλότερον ὑμῶν. Οὐαὶ ὑμῖν, ὁδηγοὶ τυφλοί». Οὐ-
30 δὲν γὰρ οὕτως εἰς κόλασιν ἀπαραίτητον ἄγει, ὡς τὸ καλύειν καὶ ἐμπο-
δίζειν τὴν τῶν σφῆζεσθαι βουλομένων σωτηρίαν, καὶ πολλοὺς ζηλωτὰς*

ΕΡΩΤΗΣΗ 6η

Εἶναι ἄραγε καλὸ νὰ ἔξομολογούμεστε τὶς ἁμαρτίες μας
σὲ πνευματικούς ἀνδρες;

ΑΠΑΝΤΗΣΗ

Αὐτὸ εἶναι πολὺ καλὸ καὶ πάρα πολὺ ὠφέλιμο, ἀλλ' ὄχι σ' ἐκείνους πού εἶναι ἄπειροι καὶ ἐρασιτέχνες σχετικὰ μ' αὐτά, ὥστε μὲ τὴν παρόλο- γη συμπάθεια καὶ φροντίδα, ἢ μὲ τὴν ἄκαιρη καὶ ἄπειρη ἐπιβολὴ τῶν ἐπιτιμίων, νὰ μὴ σὲ κάνουν ἀνάληπτο περιφρονητὴ τῆς ἐπεικειᾶς ἢ νωθρὸ καὶ ἀποχαυνωμένο. Ἐν λοιπὸν βρεῖς ἓνα πνευματικὸ ἔμπειρο, πού μπορεῖ νὰ σὲ θεραπεύσει, ἔξομολογήσου σ' αὐτὸν χωρὶς νὰ ντρέπε- σαι καὶ μὲ ἐμπιστοσύνη, σὰν νὰ ἔξομολογεῖσαι στὸν Κύριο καὶ ὄχι σὲ ἄνθρωπο. Γιατὶ ὁ σοφὸς Σειράχ λέγει· «Ὅταν πρόκειται γιὰ τὴν ψυχὴ σου νὰ μὴ ντρέπῃσαι. Γιατὶ ὑπάρχει ντροπὴ πού φέρνει ἁμαρτία, καὶ ὑπάρχει ντροπὴ πού φέρνει δόξα καὶ τιμὴ. Νὰ μὴν ἐπηρεαστεῖς ἀπὸ τὸ πρόσωπο εἰς βάρος τῆς ψυχῆς σου, καὶ νὰ μὴ ντραπῆς καὶ πέσεις. Νὰ μὴ ντραπῆς νὰ ὁμολογήσεις τὶς ἁμαρτίες σου»⁴⁷. Καὶ ὁ Ἰωάννης λέγει· «Ἐὰν ὁμολογοῦμε τὶς ἁμαρτίες μας, ὁ Θεὸς εἶναι ἀξιόπιστος καὶ δίκαιος, ὥστε νὰ μᾶς συγχωρήσει τὶς ἁμαρτίες καὶ νὰ μᾶς καθαρῆσει ἀπὸ κάθε ἀδικία»⁴⁸.

Πολλοὶ ὅμως ἀπὸ τοὺς πρὸ ἀφελεῖς ἀνθρώπους, οἱ ὁποῖοι κάνουν τὰ ἔργα ντροπῆς τοῦ κόσμου, ὄχι μόνο τὰ κάνουν καὶ βαδίζουν μέσα στὸ σκοτάδι, ἀλλὰ καὶ συμφωνοῦν μὲ αὐτοὺς πού τὰ κάνουν, καὶ γίνονται δάσκαλοι τῆς κακῆς πράξεως. Ἔτσι οὔτε αὐτοὶ ἔρχονται στὸ φῶς, οὔτε καὶ σ' ἐκείνους ἐπιτρέπουν νὰ μποῦν. Δικαιολογημένα θὰ ἔλεγε γι' αὐτοὺς ὁ Κύριος· «Ἀλλοίμονο σὲ σᾶς, Γραμματεῖς καὶ Φαρισαῖοι ὑποκριτές, γιατί κλείνετε τὴ βασιλεία τῶν οὐρανῶν μπροστὰ στοὺς ἀνθρώ- πους, καὶ οὔτε σεῖς μπαίνετε, οὔτε καὶ ἐκείνους πού θέλουν νὰ μποῦν τοὺς ἀφήνετε. Ἀλλοίμονο σὲ σᾶς, Γραμματεῖς καὶ Φαρισαῖοι ὑποκριτές, γιατί περιφέρεστε τὴ θάλασσα καὶ τὴ στεριά γιὰ νὰ κάνετε ἓνα προσήλυ- το, καὶ ὅταν γίνει, τὸν κάνετε υἱὸ τῆς γέεννας δυὸ φορές περισσότερο ἀπὸ σᾶς. Ἀλλοίμονο σὲ σᾶς, ὁδηγοὶ τυφλοῖ»⁴⁹. Γιατὶ τίποτε δὲν ὀδηγεῖ ὅπωςδήποτε στὴν κόλαση, ὅσο τὸ νὰ παρακωλύει καὶ νὰ ἐμποδίζει κάποιος τὴ σωτηρία σὲ ἐκείνους πού θέλουν νὰ σωθοῦν, καὶ τὸ νὰ κάνει πολλοὺς ζηλωτὲς τῶν δικῶν του κακῶν. Γιατὶ ἡ ἀπώλεια αὐτῶν πού

49. Ματθ. 23, 13-14 καὶ 24.

τῶν ἰδίων ποιεῖσθαι κακῶν. Γίνεται γὰρ ἡ τῶν ὑπακουσάντων καὶ μμησομένων ἀπώλεια προσθήκη τιμωρίας τῷ διδάξαντι.

Ὅτι δὲ μετὰ τῶν οἰκειῶν ἁμαρτημάτων ἐπακολουθοῦσαν ἔχουσι μετὰ θάνατον καὶ τὴν ἁμαρτίαν τῶν βλαπτομένων καὶ ἀπολλυμένων 5 ψυχῶν ἐκ τῆς πονηρᾶς αὐτῶν διδαχῆς οἱ τοιοῦτοι, ἄκουσον τί φησιν ὁ Ἀπόστολος «Τινῶν ἀνθρώπων αἱ ἁμαρτίαι πρόδηλοί εἰσι, προάγουσιν εἰς κρίσιν, τισὶ δὲ καὶ ἐπακολουθοῦσι». Τοιγαροῦν ἀνεξαγόρευτα καὶ ἀνίατα ἐκ τῆς ῥαθυμίας καὶ ἀναλγησίας καὶ ἀφοβίας Θεοῦ νοσοῦσι, καὶ διὰ τοῦτο οὐκ ἔρχονται πρὸς τὸ φῶς τῆς ἐξαγορεύσεως, ἵνα 10 μὴ ἐλεγχθῇ τὰ ἔργα αὐτῶν, ὡς φησι πάλιν ὁ Κύριος· «Πᾶς ὁ φαῦλα πράσσων μισεῖ τὸ φῶς, καὶ οὐκ ἔρχεται πρὸς τὸ φῶς, ἵνα μὴ φανερωθῇ τὰ ἔργα αὐτοῦ». Ὡσαύτως δὲ καὶ ὁ θεῖος Ἀπόστολος, «Μὴ συγκοινωνεῖτε», φησί, «τοῖς ἔργοις τοῖς ἀκάριοις τοῦ σκοτους μᾶλλον δὲ καὶ ἐλέγχετε. Τὰ γὰρ κρυφῇ γινόμενα ὑπ' αὐτῶν αἰσχρὸν ἐστὶ καὶ λέγειν, 15 τὰ δὲ πάντα ἐλεγχόμενα ὑπὸ τοῦ φωτός φανεροῦνται· πᾶν γὰρ τὸ φανερούμενον, φῶς ἐστὶ. Διὸ λέγει· Ἔγειραι, ὁ καθεύδων, καὶ ἀνάστα ἐκ τῶν νεκρῶν, καὶ ἐπιφάσει σοι ὁ Χριστός».

Οἱ δὲ ἀνοήτως, μᾶλλον δὲ ἀσεβῶς, λέγοντες, μηδὲν ὠφελεῖσθαι ἀπὸ τῆς πρὸς ἀνθρώπους ἐξομολογήσεως, διὰ τὸ ὁμοιοπαθὲς μόνος 20 γὰρ ὁ Θεὸς δύναται ἀφαιρεῖν ἁμαρτίας, ἴστωσαν, ὅτι ταῦτα φάσκοντες, πρῶτον μὲν ὡς προκάλυμμα τῆς ἐαυτῶν βδελυρίας καὶ ἀλογίας προῖσχονται. Ἐπειδὴ παραγράφονται αὐτοῦ τοῦ Κυρίου λέγοντος πρὸς τοὺς ἐαυτοῦ μαθητάς «Ὅσα δῆσητε ἐπὶ τῆς γῆς, ἔσται δεδεμένα ἐν τῷ οὐρανῷ, καὶ ὅσα ἂν λύσητε ἐπὶ τῆς γῆς, ἔσται λελυμένα ἐν τῷ 25 οὐρανῷ». Καὶ πάλιν· «Ἄν τινων ἀφῆτε τὰς ἁμαρτίας, ἀφίενται αὐτοῖς ἂν τινων κρατεῖτε, κεκράτηνται». Καὶ ὅτι, «Ὑμεῖς ἐστε τὸ φῶς τοῦ κόσμου καὶ τὸ ἅλας τῆς γῆς». Ἐτι μὴν καὶ τὸν κατὰ σάρκα ἀδελφὸν αὐτοῦ φάσκοντα· «Ἐξομολογεῖσθε ἀλλήλοις τὰ παραπτώματα, καὶ εὐχεσθε ὑπὲρ ἀλλήλων, ὅπως ἰαθῆτε. Πολὺ γοῦν ἰσχύει δέησις 30 δικαίου ἐνεργουμένη». Λέγει γὰρ ὁ Ἀπόστολος «Ἀλλήλων τὰ βάρη βαστάζετε, καὶ οὕτως ἀναπληρώσατε τὸν νόμον τοῦ Χριστοῦ».

50. Α' Τιμ. 5, 24.

53. Ματθ. 16, 19.

51. Ἰω. 3, 20.

54. Ἰω. 20, 23.

52. Ἐφ. 5, 11.

55. Ματθ. 5, 13-14.

τούς ἄκουσαν καὶ τούς μιμήθηκαν, προστίθεται στήν τιμωρία αὐτοῦ πού τούς δίδαξε.

Ἔτσι βέβαια μαζί μέ τὰ δικά τους ἁμαρτήματα αὐτούς τούς ἀκολουθεῖ μετά τόν θάνατο καί ἡ ἁμαρτία τῶν ψυχῶν ἐκείνων πού ζημιώθηκαν καί χάθηκαν ἀπό τή διεστραμμένη διδασκαλία τους, ἄκουσε τί λέγει ὁ Ἀπόστολος· «Μερικῶν ἀνθρώπων οἱ ἁμαρτίες εἶναι φανερές ἀκόμα καί πρὶν ἀπό τήν κρίση, ἄλλων ὅμως φανερώνονται ἀργότερα»⁵⁰. Ὡστε λοιπόν ἀσθενοῦν ἀθεράπευτα χωρίς νά ἐξομολογοῦνται, ἐξαιτίας τῆς νωθρότητας καί ἀναλγησίας καί ἔλλειψης φόβου Θεοῦ. Καί γι' αὐτό δέν πηγαίνουν στό φῶς τῆς ἐξομολόγησης, γιά νά μή ἔρθουν στό φῶς τὰ ἔργα τους, ὅπως λέγει πάλι ὁ Κύριος· «Καθένας πού κάνει ἔργα κακά μισεῖ τὸ φῶς, γιά νά μή φανερωθοῦν τὰ ἔργα του»⁵¹. Ἐπίσης καί ὁ θεῖος Ἀπόστολος λέγει· «Καί νά μή ἐπικοινωνεῖτε μέ τὰ ἄκαρπα ἔργα τοῦ σκοταδιοῦ, ἀλλά καί νά τὰ ἐλέγχετε. Καθόσον ἐκεῖνα πού γίνονται ἀπό αὐτούς κρυφά, φανερώνονται ἀπό τὸ φῶς, γιατί κάθε τι πού φανερώνεται εἶναι φῶς. Γι' αὐτό λέγει· Σήκω ἐπάνω, σὺ πού κοιμᾶσαι, καί ἀναστήσου ἀπό τούς νεκρούς, καί ὁ Χριστὸς θά σέ φωτίσει»⁵².

Ἀντίθετα, ἐκεῖνοι πού ἀνόητα, ἢ μᾶλλον μέ ἀσέβεια, λένε, καθόλου δέν ὠφελούμαστε ἀπὸ τήν ἐξομολόγηση στους ἀνθρώπους, ἐπειδὴ εἶναι κι' αὐτοὶ σάν ἐμᾶς, γιατί μόνο ὁ Θεὸς μπορεῖ νά συγχωρεῖ ἁμαρτίες, ὡς γνωρίζουν ὅτι λέγοντας αὐτά, πρῶτον τὸ κάνουν γιά νά καλύψουν τή δική τους κτηνώδη καί παράλογη διαγωγή. Γιατί ὁ ἴδιος ὁ Κύριος λέγει στους μαθητές του, ὅτι οἱ ἁμαρτίες παραγράφονται· «Ὅσα δέσετε στή γῆ, θά εἶναι δεμένα στὸν οὐρανό, καί ὅσα λύσετε στή γῆ, θά εἶναι λυμένα στὸν οὐρανό»⁵³. Καί πάλι· «Ἄν συγχωρήσετε τὶς ἁμαρτίες κάποιων, εἶναι συγχωρημένες, καί ἂν κάποιων δέν τὶς συγχωρήσετε, θά εἶναι ἀσυγχώρητες»⁵⁴. Καί, «Σεῖς εἶστε τὸ φῶς τοῦ κόσμου καί τὸ ἅλατι τῆς γῆς»⁵⁵. Ἀλλὰ καί ὁ κατὰ σάρκα ἀδελφός του λέγει· «Νά ἐξομολογεῖσθε ὁ ἕνας στὸν ἄλλο τὰ παραπτώματά σας καί νά προσεύχεσθε ὁ ἕνας γιὰ τὸν ἄλλο, γιά νά θεραπευθεῖτε. Γιατί ἡ προσευχὴ τοῦ δικαίου ἔχει μεγάλη δύναμη στὰ ἀποτελέσματά της»⁵⁶. Ἀλλὰ καί ὁ Ἀπόστολος λέγει· «Ὁ καθένας νά σηκώνει τὰ βάρη τοῦ ἄλλου καί μέ τὸν τρόπο αὐτὸν νά ἐκπληρώνετε τὸν νόμο τοῦ Χριστοῦ»⁵⁷.

56. Ἰακ. 5, 16.

57. Γαλ. 6, 2.

Καὶ πρὸς τούτοις ἀθετήσουσι πάντως καὶ τὸ βάπτισμα καὶ πᾶσαν
 θείαν ἱερουργίαν, διὰ τὸ, ὑπὸ ἀνθρώπων μὲν ἱερουργεῖσθαι, ὑπὸ
 Θεοῦ δὲ ἀγιάζεσθαι· εἴωθε γὰρ ὁ Θεὸς τὴν σωτηρίαν τῶν ἀνθρώπων
 οὐ μόνον δι' ἀγγέλων ἐνεργεῖν, ἀλλὰ καὶ δι' ἀνθρώπων ἁγίων. Καὶ
 5 πάλαι μὲν διὰ προφητῶν, ἐπ' ἐσχάτων δὲ δι' ἑαυτοῦ καὶ τῶν θείων
 ἀποστόλων, καὶ καθεξῆς μέχρι τῆς συντελείας πρὸς τοὺς ἑαυτοῦ κατὰ
 γενεὰν θεράποντας φάσκει· «Ὁ δεχόμενος ὑμᾶς, ἐμὲ δέχεται, καὶ ὁ
 ἀθετῶν ὑμᾶς, ἐμὲ ἀθετεῖ, καὶ ὁ ἀκούων ὑμῶν, ἐμοῦ ἀκούει». Οὐκοῦν,
 εἰ καὶ ἀνθρωπὸς ἐστὶν ὁ τὴν ἐξομολόγησιν ἀκούων, ἀλλ' ὁ Θεὸς δι'
 10 αὐτοῦ ἐπιστρέφει καὶ ἐκπαιδεύει καὶ συγχωρεῖ, καθάπερ καὶ τὸν
 Δαυῖδ διὰ τοῦ Νάθαν διὸ ἔλεγεν «Εἶπα· Ἐξαγορεύσω κατ' ἐμοῦ τὴν
 ἀνομίαν μου τῷ Κυρίῳ». Κυρίῳ γὰρ ἦν ἡ ἐξαγόρευσις αὐτοῦ καὶ ἡ διὰ
 τοῦ Νάθαν ἐπιστροφὴ. Ὅθεν πάλιν φησί· «Ἐπιστρεψάτωσά· με οἱ
 φοβούμενοί σε, καὶ οἱ γινώσκοντες τὰ μαρτύριά σου», καὶ «Παιδεύσει
 15 με δίκαιος ἐν ἐλέει καὶ ἐλέγξει με». Οἱ γὰρ ἅγιοι ὑπηρεταὶ τοῦ Θεοῦ
 εἶσι καὶ συνεργοὶ καὶ οἰκονόμοι εἰς τὴν τῶν σῴζεσθαι βουλομένων
 σωτηρίαν.

Καὶ τοῦτο δηλῶν ὁ Ἀπόστολος ἔλεγεν· «Οὕτως ἡμᾶς λογιζέσθω
 ἄνθρωποι ὡς ὑπηρεταὶ Χριστοῦ καὶ οἰκονόμους μυστηρίων Θεοῦ».
 20 Καὶ πάλιν· «Θεοῦ γὰρ ἐσμεν συνεργοί, Θεοῦ οἰκοδομὴ ἐστε». Ἄν-
 θρωπος μὲν γὰρ ἀνθρώπῳ συνεργεῖ εἰς μετάνοιαν, ὡς ἔφην, καὶ ὑπη-
 ρετεῖ καὶ παιδεύει καὶ ἐλέγχει τὰ πρὸς σωτηρίαν κατὰ τὸν προφήτην,
 ὁ δὲ Θεὸς ἐξαλείφει τὰς ἁμαρτίας τῶν ἐξομολογουμένων, λέγων· «Ἐ-
 γὼ εἰμι ὁ ἐξαλείφων τὰς ἀνομίας σου ἕνεκεν ἐμοῦ καὶ τὰς ἁμαρτίας
 25 σου, καὶ οὐ μὴ μνησθῶ. Σὺ δὲ μνήσθητι, καὶ κριθῶμεν λέγε σὺ πρῶτος
 τὰς ἁμαρτίας σου, ἵνα δικαιωθῆς».

Ἐκ τῶν Ἀριθμῶν.

«Καὶ ἐλάλησε Κύριος πρὸς Μωυσῆν, λέγων· Λάλησον τοῖς υἱοῖς
 Ἰσραὴλ, λέγων· Ἀνὴρ ἢ γυνή, ὅστις ἂν ποιήσῃ ἀπὸ τῶν ἁμαρτιῶν τῶν

58. Λουκᾶ 10, 16. Ματθ. 10, 40.

59. Β' Βασ. 12, 13 ἔ.

60. Ψαλμ. 31, 5.

61. Ψαλμ. 118, 79.

62. Ψαλμ. 140, 4.

63. Α' Κορ. 4, 1.

Ἐκτὸς αὐτοῦ αὐτοὶ θὰ ἀρνηθοῦν ὅπωςδὴποτε καὶ τὸ βάπτισμα, ἀλλὰ καὶ κάθε ἱερουργία, ἐπειδὴ τελεῖται βέβαια ἀπὸ ἀνθρώπους, ἀλλὰ ἀγιάζεται ἀπὸ τὸν Θεό. Γιατὶ ὁ Θεὸς συνηθίζει νὰ ἐνεργεῖ τὴ σωτηρία τῶν ἀνθρώπων, ὄχι μόνο μέσω τῶν ἀγγέλων, ἀλλὰ καὶ μέσω ἁγίων ἀνθρώπων. Καὶ παλιότερα βέβαια μέσω τῶν προφητῶν, ἐνῶ τὸν τελευταῖο καιρὸ μέσω τοῦ ἑαυτοῦ του καὶ τῶν ἁγίων ἀποστόλων, καὶ στὴ συνέχεια, μέχρι τὴ συντέλεια τοῦ κόσμου, λέγει στοὺς ὑπηρέτες του κάθε γενιᾶς: «Αὐτὸς ποὺ δέχεται ἐσᾶς, δέχεται ἐμένα, καὶ αὐτὸς ποὺ ἀρνεῖται ἐσᾶς, ἀρνεῖται ἐμένα»⁵⁸. Συνεπῶς, ἂν καὶ αὐτὸς ποὺ ἀκούει τὴν ἐξομολόγηση εἶναι ἄνθρωπος, ὅμως μέσω αὐτοῦ ὁ Θεὸς εἶναι ἐκεῖνος ποὺ δέχεται τὴν ἐπιστροφή καὶ ἐκπαιδεύει καὶ συγχωρεῖ, ὅπως ἔκανε καὶ στὸν Δαβὶδ μέσω τοῦ Νάθαν⁵⁹. Γι' αὐτὸ καὶ εἶπε: «Εἶπα· θὰ ἐξομολογηθῶ τὴν ἁμαρτία μου στὸν Κύριο»⁶⁰, γιατί ἡ ἐξομολόγηση καὶ ἡ μετάνοιά του ἔγινε στὸν Κύριο μέσω τοῦ Νάθαν. Γι' αὐτὸ πάλι λέγει: «Ἄς ἐπιστρέψουν σὲ μένα ὅσοι σὲ φοβοῦνται καὶ γνωρίζουν τὶς ἐντολές σου»⁶¹. Καί: «Ὁ δίκαιος θὰ μὲ παιδαγωγῆσει καὶ θὰ μὲ ἐλέγξει μὲ συμπάθεια»⁶². Γιατὶ οἱ ὑπηρέτες τοῦ Θεοῦ εἶναι συνεργάτες καὶ διαχειριστὲς στὴ σωτηρία ἐκείνων ποὺ θέλουν νὰ σωθοῦν.

Καὶ αὐτὸ φανερώνοντάς το ὁ Ἀπόστολος ἔλεγε: «Ἔτσι πρέπει νὰ μᾶς θεωροῦν οἱ ἄνθρωποι, ὡς ὑπηρέτες τοῦ Χριστοῦ καὶ διαχειριστὲς τῶν μυστηρίων τοῦ Θεοῦ»⁶³. Καὶ πάλι: «Εἴμαστε συνεργάτες τοῦ Θεοῦ, καὶ σεῖς εἶστε οἰκοδομὴ τοῦ Θεοῦ»⁶⁴. Γιατὶ ὁ ἕνας ἄνθρωπος βοηθάει τὸν ἄλλο στὸ νὰ μετανοήσῃ, ὅπως εἶπα, καὶ τὸν ἐξυπηρετεῖ καὶ τὸν παιδεύει καὶ τὸν ἐλέγχει γιὰ νὰ τὸν σώσει, σύμφωνα μὲ τὸν προφήτη, καὶ ὁ Θεὸς σβήνει τὶς ἁμαρτίες ἐκείνων ποὺ ἐξομολογοῦνται, λέγοντας: «Ἐγὼ εἶμαι ἐκεῖνος ποὺ σβήνει τὶς παρανομίες καὶ τὶς ἁμαρτίες σου, λόγῳ τῆς ἀγαθότητάς μου, καὶ δὲν θὰ τὶς θυμηθῶ. Σὺ ὅμως νὰ τὶς θυμᾶσαι, καὶ ἔλα νὰ δικαστοῦμε. Λέγε σὺ πρῶτος τὶς ἁμαρτίες σου, γιὰ νὰ συγχωρηθεῖς»⁶⁵.

Ἄπο τοὺς Ἀριθμούς.

«Καὶ μίλησε ὁ Κύριος στὸν Μωυσῆ λέγοντας· Μίλησε στοὺς Ἰσραηλῖτες καὶ πές τους· ἄνδρας ἢ γυναῖκα ποὺ θὰ κάνει ἁμαρτία ἢ

64. Α' Κορ. 3, 9.

65. Ἦσ. 43, 25-26.

ἀνθρώπων καὶ παριδῶν παρίδη, καὶ πλημμελήση ἡ ψυχὴ ἐκείνη, ἐξαγορεύσει τὴν ἁμαρτίαν ἣν ἐποίησε, καὶ ἀποδώσει τὴν πλημμέλειαν τῷ κεφαλαίῳ».

Τοῦ Ἰώβ.

5 «Ἐὰν νοήσῃ ἄνθρωπος τῇ καρδίᾳ ἐπιστραφῆναι πρὸς Κύριον, ἀναγγελεῖ δὲ ἀνθρώπῳ τὴν ἑαυτοῦ μέμψιν, τὴν δὲ ἀνομίαν αὐτοῦ δείξῃ εὐξάμενος πρὸς Κύριον, δεκτὸς αὐτῷ ἔσται· εἰσελεύσεται πρὸς σὴν καθαρῶ σὺν ἐξηγορίᾳ, ἀποδώσει δὲ ἀνθρώποις δικαιοσύνην».

Εἶτα· «Τότε ἀπομέμψεται αὐτὸς ἑαυτῷ λέγων· οἷα συνετέλουν, καὶ οὐκ
10 ἄξια ἦτασέ με ὁ Θεός, ὧν ἤμαρτον ἐκουσίως· Καὶ εἰ ἁμαρτῶν, ἐκουσίως ἔκρουσα τὴν ἁμαρτίαν μου· οὐ γὰρ διετράπην πολυοχλίαν πλήθους τοῦ μὴ ἐξαγορεύσαι ἐνώπιον αὐτῶν».

Σολομῶντος.

«Ἐκκαλύπτων τὰς ἑαυτοῦ ἁμαρτίας, εὐγνωστος ἐν συνεδρίῳ. Καὶ
15 ὁ ἐπικαλύπτων ἀσέβειαν αὐτοῦ, οὐκ εὐοδοθήσεται· ὁ δὲ ἐξηγούμενος καὶ ἐλέγχων, ἀγαπηθήσεται».

Τοῦ ἁγίου Βασιλείου, ἐκ τῶν Ἀσκητικῶν.

Ἡ ἐξαγόρευσις τῶν ἁμαρτημάτων τοιοῦτον ἔχει τὸν λόγον, οἷον ἔχει ἡ ἐπίδειξις τῶν σωματικῶν παθῶν. Ὡς οὖν τὰ πάθη τοῦ σώματος
20 οὐ πᾶσιν ἀποκαλύπτουσιν ἀνθρώποις οὐδὲ τοῖς τυχοῦσιν, ἀλλὰ τοῖς ἐμπείροις τῆς τούτων ἐπιμελείας καὶ θεραπείας, οὕτω καὶ ἡ ἐξαγόρευσις τῶν ἁμαρτημάτων ὀφείλει γίνεσθαι ἐπὶ τῶν δυναμένων θεραπεύειν, κατὰ τὸ γεγραμμένον· Ὑμεῖς οἱ δυνατοὶ τὰ ἀσθενῆ μετὰ τῶν ἀδυνατῶν βαστάζετε, τοῦτ' ἔστιν, αἴρετε διὰ τῆς θεραπείας Ἀναγκαῖον
25 οὖν τοῖς πεπιστευμένοις τὴν οἰκονομίαν ἐξομολογεῖσθαι τὰ ἁμαρτήματα. Γέγραπται γὰρ ἐν μὲν τῷ Εὐαγγελίῳ, ὅτι τῷ βαπτίσματι Ἰωάν-

66. Ἄριθμ. 5, 6-7.

67. Ἰώβ 33, 23-27.

ὅποια ζημιώνει τοὺς ἀνθρώπους, καὶ κάνει στραβά μάτια, θὰ εἶναι ὑπεύθυνος μπροστὰ στὸν Θεό, καὶ πρέπει νὰ ἔξομολογηθεῖ τὴν ἁμαρτία ποὺ ἔκανε καὶ νὰ πληρώσει τὴ ζημιὰ ποὺ ἔκανε, καταβάλλοντας ὀλόκληρη τὴν ἀξία της»⁶⁶.

Τοῦ Ἰώβ.

«Ἐὰν συναισθανθεῖ ὁ ἄνθρωπος μὲ τὴν καρδιά του καὶ ἐπιστρέψει μὲ τὴ μετάνοια στὸν Κύριο, καὶ ὁμολογήσει σὲ ἄνθρωπο τὴν ἀξία μομφῆς πράξη του καὶ δείξει τὴν παρανομία του, προσευχόμενος στὸν Κύριο, θὰ γίνεи δεκτὸς ἀπὸ αὐτόν. Θὰ παρουσιαστῆ μὲ τὴν ἔξομολόγησι μπροστὰ στὸν Κύριο μὲ πρόσωπο καθαρὸ, καὶ ὁ Θεὸς θὰ ἀποδώσει στοὺς ἀνθρώπους δικαιοσύνη». Ἔπειτα. «Τότε θὰ κατηγορήσει ὁ ἴδιος τὸν ἑαυτὸ του λέγοντας· Ποιὰ καὶ πόσα ἀξιοκατὰκριτα ἔργα ἔκανα καὶ ὁ Θεὸς δὲν μὲ τιμώρησε ἀνάλογα μὲ τὶς ἁμαρτίες ποὺ μὲ τὴ θέλησή μου ἔκανα; Ἀκόμα καὶ ὅταν ἁμαρτάνοντας ἔκρυψα θεληματικὰ τὴν ἁμαρτία μου· καὶ ὅλα αὐτὰ ἐπειδὴ δὲν ντράπηκα τὸ μεγάλο πλῆθος, ὥστε νὰ μὴ ἔξομολογηθῶ μπροστὰ τους»⁶⁷.

Τοῦ Σολομώντα.

Αὐτὸς ποὺ ὁμολογεῖ τὶς ἁμαρτίες του, γίνεται εὐπρόσδεκτος στὴ συνέλευση, ἐνῶ ἐκεῖνος ποὺ κρύβει τὴν ἀσέβειά του, δὲν θὰ εὐοδωθεῖ στὰ ἔργα του, καὶ ἐκεῖνος ποὺ τὰ ὁμολογεῖ καὶ δέχεται ἐλέγχους, θὰ ἀγαπηθεῖ ἀπὸ τὸν Θεό»⁶⁸.

Τοῦ ἁγίου Βασιλείου, ἀπὸ τὰ Ἀσκητικά του.

Ἡ ἔξομολόγησι τῶν ἁμαρτημάτων γίνεται γιὰ τὸ ἴδιο λόγο ποὺ γίνεται καὶ ἡ ἐπίδειξι τῶν σωματικῶν παθῶν. Ὅπως λοιπὸν τὰ πάθη τοῦ σώματος δὲν τὰ δείχνουν σὲ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους, οὔτε σὲ ὅποιους τύχει, ἀλλὰ σὲ ἐκείνους ποὺ ξέρουν νὰ τὰ περιποιηθοῦν καὶ νὰ τὰ θεραπεύσουν, ἔτσι καὶ ἡ ἔξομολόγησι τῶν ἁμαρτιῶν πρέπει νὰ γίνεται σ' αὐτοὺς ποὺ μποροῦν νὰ τὶς θεραπεύσουν, ὅπως εἶναι γραμμένο· «Σεῖς οἱ δυνατοὶ ὀφείλετε νὰ σηκώνετε τὶς ἀδυναμίες τῶν ἀδυνάτων»⁶⁹, μὲ τὸ νὰ τὶς θεραπεύετε. Εἶναι λοιπὸν ἀναγκαῖο τὰ ἁμαρτήματα νὰ ἔξομολογοῦνται σ' αὐτοὺς ποὺ ἔχει ἀνατεθεῖ αὐτὸ τὸ ἔργο. Γιατὶ εἶναι γραμμένο στὸ Εὐαγγέλιο, ὅτι κατὰ τὸ βάπτισμα τοῦ Ἰωάννη ἔξομολογοῦνταν

68. Παροιμ. 28, 13.

69. Ρωμ. 15, 1.

νου ἔξομολογοῦντο τὰς ἁμαρτίας αὐτῶν. Ἐν δὲ ταῖς Πράξεσι τῶν ἀποστόλων, ὑφ' ὧν καὶ ἐβαπτίζοντο ἅπαντες, μεμνημένοι δὲ τῆς τοῦ Θεοῦ ἀποφάσεως διὰ τοῦ προφήτου εἰπόντος «Οὐαὶ οἱ συνετοὶ ἐν ἑαυτοῖς καὶ ἐνώπιον αὐτῶν ἐπιστήμονες». Καὶ τοῦ Ἀποστόλου λέγοντος: «Ἐπιποθῶ γὰρ ἰδεῖν ὑμᾶς, ἵνα τι μεταδῶ ὑμῖν χάρισμα πνευματικόν, εἰς τὸ στηριχθῆναι ὑμᾶς τοῦτο δέ ἐστι συμπαρακληθῆναι ἐν ὑμῖν διὰ τῆς ἐν ἀλλήλοις πίστεως ὑμῶν τε καὶ ἐμοῦ». Λογίζόμεθα ἀναγκαῖον εἶναι, ἀνατίθεσθαι ἡμᾶς τοῖς ὁμοψύχοις, καὶ ἀπόδειξιν δεδωκόσι πίστεώς τε καὶ συνέσεως, ἵνα, ἢ τὸ πεπλανημένον διορθωθῆ, ἢ τὸ ἠκριθωμένον θεβαιωθῆ, καὶ ἡμεῖς φύγωμεν τὸ προειρημένον κριματῶν ἑαυτοῖς συνετῶν.

Οὐκ ἔξεστι τοίνυν οὐδὲ συμφέρει τινὶ ἑαυτῷ ἐπιτρέπειν ἢ ποιεῖν ἢ λέγειν ἃ νομίζει καλά. Τοῦ γὰρ Κυρίου λέγοντος, περὶ μὲν τοῦ ἁγίου Πνεύματος, ὅτι «Οὐ λαλήσει ἀφ' ἑαυτοῦ, ἀλλ' ὅσα ἂν ἀκούσῃ, λαλήσει», περὶ δὲ ἑαυτοῦ ὅτι, «Οὐ δύναται ὁ Υἱὸς ποιεῖν ἀφ' ἑαυτοῦ οὐδὲ ἔν», καὶ ὅτι «ἐγὼ ἀπ' ἑμαυτοῦ οὐκ ἐλάλησα, ἀλλ' ὁ πέμψας με Πατήρ, αὐτός μοι ἐντολήν δέδωκε, τί εἴπω καὶ τί λαλήσω», καὶ τοῦ Ἀποστόλου λέγοντος, «Οὐχ ὅτι ἀφ' ἑαυτῶν ἱκανοὶ ἐσμεν λογίσασθαί τι ὡς ἐξ αὐτῶν;», τίς ἂν εἰς τοσαύτην μανίαν ἐξέλθοι, ὥστε ἀφ' ἑαυτοῦ τολμησαί τι ποιεῖν; Ὁ γὰρ κατ' ἰδίαν ἀρέσκειν ἀντιποιῶν, τῆς θεοσεβείας ἐκπίπτει μετὰ τῆς λεγούσης ἀποφάσεως «Οὐαὶ οἱ συνετοὶ ἐν ἑαυτοῖς καὶ ἐνώπιον αὐτῶν ἐπιστήμονες».

Ἰσιδώρου.

Τίνος ἔνεκεν ὁ Κάϊν καὶ ὁ Λάμεχ φόνους δρᾶσαντες, οὐχ ὁμοίως ἐκολάσθησαν; Ὁ μὲν γὰρ δίκαιος ἔδωκε, ὁ δὲ σιγγνώμην ἔτυχεν. Ἐπειδὴ ὁ μὲν καὶ ἐλεγχόμενος ἠρηνήσατο, ὁ δὲ καὶ μὴ ἐλεγχόμενος ἐξωμολογήσατο. Εἰ γὰρ καὶ τὰ τῆς ἁμαρτίας ἴσα, μετὰ τὴν ἁμαρτίαν

70. Ματθ. 3, 6. Μάρκ. 1, 5. 71. Πράξ. 19, 18. 72. Ἦσ. 5, 21. 73. Ρωμ. 1, 11-12.
74. Ἰω. 16, 13. 75. Ἰω. 5, 19. 76. Ἰω. 12, 49. 77. Β' Κορ. 3, 5.

τις ἁμαρτίες τους⁷⁰, καὶ στίς Πράξεις τῶν ἀποστόλων, ἀπὸ τοὺς ὁποίους βαπτίζονταν ὅλοι, καὶ ἀπήγγελλαν τίς πράξεις τους⁷¹. Καὶ θυμούνταν τὴν ἀπόφαση τοῦ Θεοῦ, ὁ ὁποῖος μέσω τοῦ προφήτη εἶπε· «Ἀλλοίμονο σ' ἐκείνους πού πιστεύουν ὅτι εἶναι σοφοὶ καὶ ἐπιστήμονες»⁷², καὶ τὸν Ἀπόστολο πού λέγει· «Ἔχω ζωνορὴ ἐπιθυμία νὰ σᾶς δῶ, γιὰ νὰ σᾶς μεταδώσω χάρισμα πνευματικὸ, ὥστε νὰ στηριχθεῖτε, δηλαδή νὰ ἐνισχυθοῦμε καὶ νὰ ἀλληλοπαρηγορηθοῦμε ὅταν θὰ εἶμαι μεταξὺ σας, μὲ τὴν ἀμοιβαία πίστη τῆ δική σας καὶ τῆ δική μου»⁷³. Σκεπτόμαστε ὅτι εἶναι ἀναγκαῖο νὰ ἀναθέσουμε σ' αὐτοὺς πού εἶναι ὁμογνώμονες καὶ ἔχουν δώσει ἀπόδειξη τῆς πίστεως καὶ τῆς φρόνησής τους, ὥστε ἢ αὐτὸ πού παραπλανήθηκε νὰ διορθωθεῖ, ἢ αὐτὸ πού εἶναι ἐξακριβωμένο νὰ βεβαιωθεῖ, καὶ ἐμεῖς νὰ ἀποφύγουμε τὴν κατάκριση ἐκείνων πού νομίζουν ὅτι εἶναι σοφοί, ὅπως εἶπα προηγουμένως.

Δὲν ἐπιτρέπεται λοιπόν, οὔτε συμφέρει σὲ κανένα, νὰ ἐπιτρέπει στὸν ἑαυτό του, ἢ νὰ κάνει ἢ νὰ λέγει αὐτὰ πού νομίζει καλά. Γιατί, ὅταν ὁ Κύριος λέγει γιὰ τὸ ἅγιο Πνεῦμα, ὅτι «Δὲν θὰ μιλήσει ἀπὸ τὸν ἑαυτό του, ἀλλὰ θὰ πεῖ ὅσα ἀκούσει»⁷⁴, καὶ γιὰ τὸν ἑαυτό του, «Δὲν μπορεῖ ὁ Υἱὸς νὰ κάνει τίποτε»⁷⁵, καί, ὅτι «Ἐγὼ δὲν μίλησα ἀπὸ τὸν ἑαυτό μου, ἀλλὰ ὁ Πατέρας πού μὲ ἔστειλε, αὐτὸς μοῦ ἔδωσε ἐντολὴ τί νὰ πῶ καὶ πῶς νὰ μιλήσω»⁷⁶, ἀλλὰ καὶ ὁ Ἀπόστολος λέγει, «Ὁχι ὅτι εἴμαστε ἱκανοὶ ἐμεῖς οἱ ἴδιοι νὰ σκεφτοῦμε ὅτι κάτι προῆλθε ἀπὸ μᾶς»⁷⁷, ποιὸς θὰ μποροῦσε νὰ φτάσει σὲ τόσο μεγάλη μανία, ὥστε νὰ τολμήσει νὰ κάνει κάτι ἀπὸ τὸν ἑαυτό του; Γιατί αὐτὸς πού ἀρέσκειται νὰ ἀποδίδει κάτι στὸν ἑαυτό του, πέφτει ἀπὸ τὴ πίστη στὸν Θεὸ μαζί μὲ τὴν ἀπόφασή του πού λέγει· «Ἀλλοίμονο σ' ἐκείνους πού νομίζουν καὶ αὐτοπαρουσιάζονται ὡς σοφοὶ καὶ ἐπιστήμονες»⁷⁸.

Τοῦ Ἰσιδώρου.

Γιὰ ποιὸ λόγο ὁ Κάϊν καὶ ὁ Λάμεχ, πού διέπραξαν φόνους, δὲν τιμωρήθηκαν κατὰ τὸν ἴδιο τρόπο; Γιατί ὁ Κάϊν καταδικάστηκε, ἐνῶ ὁ Λάμεχ συγχωρήθηκε, ἐπειδὴ ὁ Κάϊν ὅταν ἐλέγχθηκε ἀρνήθηκε τὴν πράξη του⁷⁹, ἐνῶ ὁ Λάμεχ καὶ χωρὶς νὰ ἐλεγχθεῖ τὴν ὁμολόγησε⁸⁰. Γιατί, ἂν καὶ οἱ πράξεις τῆς ἁμαρτίας ἦταν ἴδιες, τὰ μετὰ τὴν ἁμαρτία δὲν ἦταν ἴδια. Γι' αὐτὸ

⁷⁸. Ἦσ. 5, 21.

⁷⁹. Γεν. 4, 8 ἔ.

⁸⁰. Ἀπόγονος τοῦ Κάϊν καὶ πατέρας τοῦ Νῶε. Γεν. 4, 18 ἔ.

οὐκ ἴσα. Ὅθεν φησί «Λέγε σὺ πρῶτος τὰς ἁμαρτίας σου, ἵνα δικαιωθῆς» Οὐκοῦν μάλιστα μὲν σπουδάσωμεν μὴ πλημμελεῖν, εἰ δὲ καὶ πλημμελήσωμεν, μὴ καὶ διὰ τῆς ἀρνήσεως καὶ τῆς ἐπικρούψεως τοῦ πάθους ἀκμαιοτέραν ἐπ' αὐτὰς τὴν δίκην παρασκευάσωμεν.

5 **Διονυσίου Ἀρειοπαγίτου, ἐκ Περί ὁσίων κεκοιμημένων.**

Φημί δὴ τοῖς Λογίοις ἐπόμενος, ὡς ὠφέλιμοι πάμπαν εἰσὶν ἐν τῷδε τῷ βίῳ τῶν ἁγίων αἱ προσευχαὶ κατὰ τόνδε τὸν τρόπον· εἴ τις ἱερῶν ἐφιέμενος δώρων καὶ πρὸς μετοχὴν αὐτῶν ἕξιν ἱερὰν ἔχων, ὡς τῆς οἰκείας ἐπιγνώμων βραχύτητος, ἔλθων δὲ καὶ ἐπὶ τινα τῶν ὁσίων
10 ἀνδρῶν ἀξιώσειεν αὐτὸν γενέσθαι συλλήπτορα καὶ συνικέτην, ὠφελθήσεται πάντως ἐκ τούτου τὴν πᾶσαν ὑπερκειμένην ὠφέλειαν. Ἐπιτεύξεται γὰρ ὧν αἰτεῖ θειοτάτων δώρων, ἀποδεχομένης αὐτὸν τῆς θεαρχικῆς ἀγαθότητος τῆς τε οἰκείας εὐλαβοῦς ἐπιγνωμοσύνης, καὶ τῆς ἐπὶ τοῖς θείοις αἰδοῦς, καὶ τῆς τῶν αἰτηθειῶν ἱερῶν αἰτήσεων
15 ἐπαινετῆς ἀφέσεως καὶ συγκαταλλήλου καὶ θεοειδοῦς ἕξεως. Ἔστι γὰρ καὶ τοῦτο τοῖς θεαρχικοῖς κρῖμασι νενομοθετημένον, τὸ τὰ θεῖα δῶρα τοῖς ἀξίοις τοῦ μετασχεῖν ἐν τάξει θεοπρεπεστάτη δωρεῖσθαι διὰ τῶν ἀξίων τοῦ μεταδοῦναι. Ταύτην οὖν εἴ τις ἀτιμάσειε τὴν ἱερὰν εὐκοσμίαν καὶ πρὸς ἀθλίαν οἴησιν ἐληλυθώς, ἱκανὸν ἑαυτὸν οἴηθείη
20 πρὸς θεαρχικὴν ὀμίλιαν, καὶ τῶν ὁσίων ὑπερφρονήσειε· καὶ μὴν, εἰ τὰς αἰτήσεις ἀναξίας Θεοῦ καὶ μὴ ἱερὰς αἰτήσοι, καὶ τὴν ἔφεσιν τῶν θείων εἰ μὴ σύντονον ἔχοι καὶ ἑαυτῷ κατάλληλον, ἀποτεύξεται δι' ἑαυτὸν τῆς ἀνεπιστήμονος αἰτήσεως.

Μαξίμου, ἐκ τῶν Ἀπόρων.

25 Ἰσχύουσαν καὶ ἐνεργουμένην οἶδα τοῦ δικαίου τὴν δέησιν, ὅπου ταν ὁ τῆς εὐχῆς τοῦ δικαίου δεόμενος, τὰ ἔργα τῆς εὐχῆς διαπράττεται, τὸν τε πρότερον βίον διορθούμενος, καὶ τὴν δέησιν ἰσχυρὰν τοῦ δικαίου ποιούμενος διὰ τῆς οἰκείας καλῆς ἀναστροφῆς. Οὐδὲν γὰρ ὄφελος τῆς τοῦ δικαίου δεήσεως, ἐκείνου τοῖς πλημμελήμασιν ἐνδια-

λέγει· «Ὁμολόγησε σὺ πρῶτος τὶς ἁμαρτίες σου, γιὰ νὰ δικαιωθεῖς»⁸¹.
 Λοιπὸν καλύτερα εἶναι νὰ φροντίσουμε νὰ μὴ πέσουμε σὲ ἁμάρτημα.
 Ἐὰν ὅμως ἁμαρτήσουμε, ἄς μὴ κάνουμε τὴν τιμωρία μεγαλύτερη μὲ τὴν
 ἄρνηση καὶ τὴν ἀπόκρυψη τοῦ πάθους μας.

Διονυσίου Ἀρεοπαγίτου, ἀπὸ τό, Γιὰ τοὺς ὄσιους νεκρούς⁸².

Λέγω λοιπὸν, ἀκολουθώντας τὶς ἅγιες Γραφές, ὅτι εἶναι πάρα πολὺ
 ὠφέλιμες σ' αὐτὴ τῇ ζωῇ οἱ προσευχῆς τῶν ἀγίων, μὲ τὸν ἑξῆς τρόπο·
 ὅταν κάποιος ἐπιθυμῇ τὶς ἅγιες δωρεές καὶ ἔχει ἱερὴ συνήθεια νὰ συμμε-
 τέχει σ' αὐτές, ἐπειδὴ ἔχει ἐπίγνωση τῆς δικῆς του μικρότητας, ἀφοῦ
 πάει σὲ κάποιον ἀπὸ τοὺς ἱερούς ἄνδρες καὶ τοῦ ζητήσει νὰ τὸν βοηθή-
 σει καὶ νὰ προσευχηθεῖ μαζί του, θὰ δεχτεῖ ὅπωςδήποτε ἀπὸ αὐτὸ ὅλη
 τὴν οὐράνια ὠφέλεια. Γιατὶ θὰ ἐπιτύχει τὰ θεϊκὰ δῶρα ποὺ ζητᾶ, ἐπειδὴ
 ἡ θεϊκὴ ἀγαθότητα δέχεται καὶ τὴ δική του εὐλαβῆ εὐγνωμοσύνη καὶ
 τὸν σεβασμὸ του στὰ θεῖα, καὶ τὴν ἀξιέπαινη συγχώρηση τῶν ἱερῶν
 αἰτημάτων ποὺ ζήτησε, καὶ τὴν ἐπίσης κατάλληλη καὶ ὅμοια μὲ τὸν Θεὸ
 συνήθειά του. Γιατὶ εἶναι καὶ αὐτὸ μεταξὺ τῶν θεϊκῶν ἐντολῶν νομοθε-
 τημένο, δηλαδή τὸ νὰ δωρίζονται τὰ θεῖα δῶρα σ' αὐτοὺς ποὺ εἶναι
 ἄξιοι νὰ γίνουν μέτοχοι αὐτῶν, μὲ τάξη τέτοια ποὺ ταιριάζει στὸν Θεό,
 μέσω αὐτῶν ποὺ εἶναι ἄξιοι νὰ τὰ μεταδώσουν. Ἐὰν λοιπὸν κάποιος
 περιφρονῆσει αὐτὴν τὴν ἱερὴ τάξη καὶ, ἔχοντας φτάσει σὲ ἄθλια οἴηση,
 θεωρήσει τὸν ἑαυτό του ἱκανὸν νὰ συνομιλήσει μὲ τὸν Θεὸ καὶ καταφρο-
 νῆσει τοὺς ἁγίους, καὶ μάλιστα ἂν ζητήσει αἰτήματα ἀνάξια τοῦ Θεοῦ
 καὶ ὄχι ἱερά, καὶ ἔαν δὲν ἔχει μέσα του ζωερὴ τὴν πρέπουσα ἐπιθυμία
 τῶν θείων, δὲν θὰ ἐπιτύχει ἕξαιτίας του τὸ στερημένο τῆς θείας γνώσεως
 αἰτημά του.

Τοῦ Μαξίμου, ἀπὸ τὸ ἔργο του Περί ἀποριῶν.

Γνωρίζω ὅτι ἡ προσευχὴ τοῦ δικαίου εἶναι δυνατὴ καὶ ἀποτελεσμα-
 τικῆ, ὅταν αὐτὸς ποὺ ζητᾶ τὴν προσευχὴ τοῦ δικαίου, κάνει τὰ ἔργα τῆς
 προσευχῆς, καὶ διορθώνει τὸν προηγούμενο βίον του, καὶ κάνει δυνατὴ
 τὴ δέηση τοῦ δικαίου μὲ τὴ δική του καλὴ διαγωγή. Γιατὶ δὲν ὠφελεῖ ἡ
 προσευχὴ τοῦ δικαίου καθόλου, ἔαν ἐκεῖνος ἕξακολουθεῖ νὰ ζεῖ μέσα

82. Ἐκκλησιαστικὴ Ἱεραρχία, κεφάλαιο 7. Βλέπε Φιλοκαλία τῆς σειρᾶς αὐτῆς
 τόμος 3.

τρίβοντος. Ἐπεὶ καὶ ὁ μέγας Σαμουήλ ποτε ἐπένθη πλημμεληθέντος
 τοῦ Σαούλ, ἀλλ' οὐκ ἴσχυσε τὸν Θεὸν ἰλεώσασθαι, μὴ λαβὼν συλλή-
 ππορα τοῦ πένθους τὴν καθήκουσαν τοῦ πλημμελοῦντος διόρθωσιν
 διὸ τοῦ ἀνονήτου πένθους ὁ Θεὸς καταπαύων τὸν ἑαυτοῦ θεράποντα,
 5 φησὶ πρὸς αὐτόν «Ἔως πότε σὺ πενθεῖς ἐπὶ Σαούλ, καὶ ἐγὼ ἐξουδέ-
 νωκα αὐτόν τοῦ μὴ βασιλεύειν ἐπὶ Ἰσραήλ;». Καὶ πάλιν Ἰερεμίας ὑπὲρ
 τῶν Ἰουδαίων οὐκ εἰσακούεται προσευχόμενος, οὐκ ἔχων εἰς προσ-
 ευχῆς δύναμιν τὴν ἀπὸ τῆς πλάνης αὐτῶν ἐπιστροφὴν. Τοῦ διακενῆς
 προσεύχεσθαι καὶ τοῦτον ἀπάγων ὁ Θεός, φησὶ «Καὶ σὺ μὴ προσεύ-
 10 χου ὑπὲρ λαοῦ τούτου, καὶ μὴ ἀξίου ἐλεθῆναι αὐτούς, καὶ μὴ προσ-
 ἔλθῃς μοι περὶ αὐτῶν, ὅτι οὐκ εἰσακούσομαί σου». Πολλῆς γὰρ ἐστὶ
 παραφροσύνης, δι' εὐχῆς δικαίων ἐπιζητεῖν σωτηρίαν, τὸν κατὰ διά-
 θεσιν τοῖς ὀλεθρίοις ἠδόμενον, κἀκείνων αἰτεῖσθαι συγχώρησιν, οἷς
 ἐγκαυχᾶται κατ' ἐνέργειαν, προθέσει σπηλούμενον.

15 **Τοῦ ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου, ἐκ τοῦ εἰς τὰ Φῶτα.**

Μὴ ἀπαξιώσης ἐξαγορεῦσαί σου τὴν ἁμαρτίαν, εἰδὼς ὅπερ
 Ἰωάννης ἐβάπτισεν, ἵνα τὴν ἐκεῖθεν αἰσχύνῃν διὰ τὴν ἐνταῦθα φύγῃς,
 ἐπειδὴ μέρος καὶ τὸ τῆς ἐκεῖσε κολᾶσεως, καὶ δείξης, ὅτι τὴν ἁμαρτίαν
 ὄντως μεμίσηκας, παραδειγματίσας αὐτὴν καὶ θριαμβεύσας, ὡς ἀξίαν
 20 ὕδρευς.

Τοῦ Χρυσοστόμου, ἐκ τοῦ Κατὰ Ἰωάννην.

Μιμησώμεθα τὴν Σαμαρεῖτιν καὶ ἡμεῖς καὶ ἐπὶ τοῖς ἰδίοις ἁμαρ-
 τήμασιν ἀνθρώπους μὴ αἰσχνώμεθα. Ὁ γὰρ αἰσχνόμενος ἐπὶ σωτη-
 ρία ἀνθρώποις ἀποκαλύψει τὰ ἑαυτοῦ ἁμαρτήματα, ἐν ἐκείνῃ τῇ
 25 ἡμέρᾳ οὐκ ἐνώπιον ἑνὸς καὶ δευτέρου, ἀλλὰ τῆς οἰκουμένης πάσης
 ὁρώσης παραδειγματίζεται.

Τοῦ αὐτοῦ, ἐκ τῆς πρὸς Κορινθίους Α' Ἐπιστολῆς.

Ὡσπερ γὰρ εἰς φρέαρ ἐμπεσόντες, οὐκ ἂν ῥαδίως ἀνέλθωσιν, ἀλλ'
 ἐτέρων δεηθήσονται τῶν ἀναγόντων αὐτούς, οὕτω καὶ οἱ εἰς βάθος

στά ἁμαρτήματα. Ἐπειδὴ καὶ ὁ μέγας Σαμουὴλ κάποτε πενθοῦσε τὸν Σαοὺλ ποῦ εἶχε ἁμαρτήσῃ, ἀλλὰ δὲν μπόρεσε νὰ ἐξιλεώσει τὸν Θεό, ἐπειδὴ δὲν εἶχε συνεργάτη τοῦ πένθους του τὴν κατάλληλη διόρθωση ἐκείνου ποῦ ἁμάρτησε. Γι' αὐτὸ ὁ Θεός, σταματώντας τὸν ὑπηρέτη του ἀπὸ τὸ ἀνώφελο πένθος, τοῦ εἶπε· «Μέχρι πότε θὰ πενθεῖς τὸν Σαοὺλ; Ἐγὼ τὸν ἀπέριψα γιὰ νὰ μὴ εἶναι πιά βασιλιάς στὸν ἰσραηλιτικὸ λαό»⁸³. Καὶ ὁ Ἱερεμίας ἐπίσης, προσευχομενος γιὰ τοὺς Ἰουδαίους δὲν εἰσακούεται, ἐπειδὴ δὲν εἶχε γιὰ τὴν ἐνίσχυση τῆς προσευχῆς, τὴν ἐπιστροφὴ τους ἀπὸ τὴν πλάνη. Σταματώντας τον καὶ αὐτὸν ἀπὸ τὴν ἄσκοπη προσευχὴ του ὁ Θεὸς λέγει· «Καὶ σὺ μὴ προσεύχεσαι γιὰ τὸν λαὸ αὐτόν, καὶ μὴ ζητᾷς νὰ τοὺς λυπηθῶ, καὶ νὰ μὴ μέ πλησιάσεις γι' αὐτούς, γιὰτι δὲ θὰ σὲ ἀκούσω»⁸⁴. Γιατὶ εἶναι μεγάλη παραφροσύνη νὰ ζητᾷ μὲ προσευχὴ δικαίου, αὐτὸς ποῦ μὲ τὴ θέλησή του εὐχαριστεῖται νὰ μένει σὲ ἐκεῖνα ποῦ προξενοῦν τὸν ὄλεθρο, καὶ νὰ ζητᾷ τὴ συγχώρηση ἐκείνων, γιὰ τὰ ὁποῖα ὑπερηφανεύεται καὶ μὲ τὴ θέλησή του τὰ κάνει.

Τοῦ ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου, ἀπὸ τὸν λόγος τὰ Φῶτα.

Μὴ θεωρήσεις ἀνάξιο τοῦ ἑαυτοῦ σου τὸ νὰ ἐξομολογηθεῖς τὴν ἁμαρτία σου, γνωρίζοντας ἐκεῖνον ποῦ βάπτισε ὁ Ἰωάννης, γιὰ νὰ ἀποφύγεις μὲ τὴν ἐδῶ ντροπὴ σου, τὴ μέλλουσα ντροπὴ. Ἐπειδὴ ἀποτελεῖ μέρος τῆς μελλοντικῆς κόλασης, ἀλλὰ καὶ θὰ δείξεις ὅτι πραγματικὰ μίσησες τὴν ἁμαρτία, διαπομπεύοντάς την καὶ νικώντας την, ἐπειδὴ εἶναι ἄξια ὕβρης.

Τοῦ ἱ. Χρυσοστόμου, ἀπὸ τὴν ἐρμηνεῖα στὸ Κατὰ Ἰωάννην.

Ἄς μμηθοῦμε καὶ ἐμεῖς τὴ Σαμαρείτιδα, καὶ γιὰ τὰ δικά μας ἁμαρτήματα νὰ μὴ ντρεπόμαστε τοὺς ἀνθρώπους. Γιατὶ αὐτὸς ποῦ ντρέπεται νὰ φανερώσει στοὺς ἀνθρώπους τὶς ἁμαρτίες του γιὰ νὰ σωθεῖ, τὴν ἡμέρα ἐκείνη θὰ διαπομπευθεῖ ὄχι μπροστὰ σὲ ἕναν ἢ δύο, ἀλλὰ σ' ὅλοκληρη τὴν οἰκουμένη ποῦ θὰ τὸν βλέπει.

Τοῦ ἰδίου, ἀπὸ τὴν πρὸς Κορινθίους Α' ἐπιστολή.

Ὅπως δηλαδὴ αὐτοὶ ποῦ ἔπεσαν σὲ πηγάδι, δὲν θὰ μπορέσουν νὰ βγοῦν εὐκόλα, ἀλλὰ θὰ χρειαστοῦν ἄλλους ποῦ νὰ τοὺς ἀνεβάσουν, ἔτσι

84. Ἱερ. 7, 16. 11, 14. 14, 11.

ἐλθόντες ἁμαρτημάτων. Διὸ χαλάσωμεν σχοινία πρὸς τοὺς τοιούτους καὶ ἀνμησώμεθα· καὶ γὰρ ὁ Θεὸς βοηθεῖ· «Οὐ γὰρ βούλεται τὸν θάνατον τοῦ ἁμαρτωλοῦ, ὡς τὸ ἐπιστρέψαι καὶ ζῆν αὐτόν».

Τοῦ αὐτοῦ, ἐκ τοῦ εἰς τὸν Ν΄ ψαλμόν.

5 Τότε λοιπὸν ἀπῆλθε πρὸς τὸν Δαυῖδ Νάθαν ὁ προφήτης προφήτης πρὸς προφήτην ὑπάγει. Καίπερ προφήτης ὢν Δαβίδ, πῶς οὖν ἑαυτὸν οὐ θεραπεύει; Ἄλλ' ὥσπερ οἱ ἰατροὶ ὅταν νοσοῦσι χρήζουσιν ἐτέρων ἰατρῶν (καὶ γὰρ ἡ ἀρρωστία τὴν τέχνην λυμαίνεται), οὕτω δὴ καὶ ἐνταῦθα.

10 *Τοῦ αὐτοῦ, ἐκ τῆς πρὸς Ἐφεσίους.*

«Ταῦτα δὲ πάντα», φησὶν, «ἐλεγχόμενα ὑπὸ τοῦ φωτὸς φανεροῦνται»· ὥσπερ γὰρ τὸ τραῦμα, ἕως ἂν ἐμφωλεύει κάτω καὶ καλύπτεται ἄνωθεν, διὰ βάθους διατρέχει, καὶ οὐδεμιᾶς ἀπολαύσει ἐπιμελείας, οὕτω καὶ ἁμαρτία, ἕως μὲν ἂν κρύπτεται, καθάπερ ἐν σκότει μετὰ
15 ἀδείας τολμᾶται πολλῆς, ἐπειδὴν δὲ φανερωθῆ, γίνεται φῶς ὁ ἐργασάμενος αὐτήν. Ὅταν γὰρ νουθετισθῆ, ὅταν μετανοήσῃ, ὅταν ἀφέσεως τύχῃ, οὐχὶ ἐξεκάθαρος αὐτοῦ τὸ σκότος; οὐχὶ τότε ἐθαράπευσας αὐτοῦ τὸ τραῦμα; οὐχὶ τὴν ἁμαρτίαν ἐξέβαλες πρὸς καρπὸν; Τοιαῦτα τοῖς φίλοις ἡμῶν χαριζόμεθα δῶρα, ἵνα τὴν ψυχὴν αὐτῶν ἐξέλκωμεν
20 ἀπὸ τῆς ὀργῆς τοῦ Θεοῦ καὶ ἐκ τοῦ πάθους τῆς ἁμαρτίας. Δῆσον οὖν αὐτόν, καὶ ὡς ἂν ἐξιλεώσῃ τὸν Θεόν, μὴ ἀφήσῃ λελυμένον, ἵνα μὴ πλέον δεθῆ τῇ τοῦ Θεοῦ ὀργῇ· ἂν γὰρ μὴ δήσῃ, τὰ ἄρρηκτα αὐτὸν μένει δεσμά. Μηδὲ ὠμότητος εἶναι νόμιζε τὸ τοιοῦτο καὶ ἀπανθρωπίας, ἀλλὰ τῆς ἄκρας ἡμερότητος καὶ τῆς ἀρίστης ἰατρείας καὶ πολλῆς τῆς
25 κηδεμονίας. Ἄλλ' ἱκανὸν ἔδωκαν χρόνον τιμωρίας. Πόσον, εἶπέ μοι, ἐνιαυτόν; ἔτη δύο καὶ τρία; Ἄλλ' οὐ τοῦτο ζητῶ χρόνου πλήθος, ἀλλὰ ψυχῆς διόρθωσιν. Τοῦτο τοίνυν ἐπίδειξον, εἰ κατενύγησαν, ἢ μετεβάλλοντο, καὶ τὸ πᾶν γέγονεν. Ὡς ἂν μὴ τοῦτο ᾗ, οὐδὲν ὄφελος τοῦ χρόνου. Ἄλλ' οὐδὲ γὰρ, εἰ πολλάκις ἐπεδέθη τὸ τραῦμα, ζητοῦμεν, ἀλλ' ἢ
30 ὤνησέ τε ὁ δεσμός· εἰ μὲν ὠφέληκε καὶ ἐν χρόνῳ βραχεῖ, μηκέτι προσ-

καὶ αὐτοὶ ποῦ ἔπεσαν στὸ βάθος τῶν ἁμαρτημάτων. Γι' αὐτὸ ἄς ρίξουμε σχοινιά σ' αὐτούς καὶ ἄς τοὺς ἀνεβάσουμε. Γιατὶ βοηθάει καὶ ὁ Θεός, ὁ ὁποῖος «Δὲν θέλει τὸν θάνατο τοῦ ἁμαρτωλοῦ, ἀλλὰ νὰ μετανοήσῃ καὶ νὰ ζήσῃ»⁸⁵.

Τοῦ ἰδίου, ἀπὸ τὸ λόγο του στὸν 50ὸ ψαλμό.

Τότε λοιπὸν πῆγε ὁ προφήτης Νάθαν⁸⁶ στὸν Δαβίδ. Ὁ ἕνας προφήτης πηγαίνει στὸν ἄλλο προφήτη. Ἐάν καὶ ὁ Δαβίδ ἦταν προφήτης, γιατί δὲν θεραπεύει τὸν ἑαυτό του; Ὅπως καὶ οἱ γιατροί, ὅταν ἀρρωσταίνουν χρειάζονται ἄλλους γιατρούς, ἐπειδὴ ἡ ἀρρώστια ἀχρηστεύει τὴν τέχνη, ἔτσι συνέβη καὶ ἐδῶ.

Τοῦ ἰδίου, ἀπὸ τὴν ἐρμηνεία στὴν πρὸς Ἐφεσίους ἐπιστολή.

«Ὅλα αὐτά», λέγει, «ὅταν ἐλέγχονται ἀπὸ τὸ φῶς φανερώνονται»⁸⁷. Γιατί, ὅπως τὸ τραῦμα, ὅσον καιρὸ φωλιάζει κάτω καὶ καλύπτεται ἀπὸ πάνω, ἀπλώνεται στὸ βάθος καὶ δὲν ἔχει καμμιὰ φροντίδα, ἔτσι καὶ ἡ ἁμαρτία, ὅσο διάστημα κρύβεται, σὰν σὲ σκοτάδι, διαπράττεται μὲ μεγάλη ἀφοβία, ὅταν ὅμως φανερωθεῖ, τότε αὐτὸς ποῦ τὴν ἔκανε γίνεται φῶς. Πράγματι, ἀφοῦ δέχτηκες νουθεσίες, ἀφοῦ μετανόησες, ἀφοῦ πῆρες συγχώρηση, δὲν καθάρισες τὸ σκοτάδι σου; Δὲν θεράπευσες τὸ τραῦμα σου; Δὲν ἔδιωξες τὴν ἁμαρτία γιὰ νὰ κάνεις καρπὸ; Τέτοια δῶρα χαρίζουμε στοὺς φίλους μας, γιὰ νὰ ἀποσπάσουμε τὴν ψυχὴ τους ἔξω ἀπὸ τὴν ὀργὴ τοῦ Θεοῦ καὶ ἀπὸ τὸ πάθος τῆς ἁμαρτίας. Δέσε λοιπὸν τὸν ἑαυτό σου, καὶ μέχρι νὰ ἐξιλεώσῃς τὸν Θεό, μὴ τὸν ἀφήσῃς λυμένο, γιὰ νὰ μὴ δεθεῖ περισσότερο μὲ τὴν ὀργὴ τοῦ Θεοῦ. Γιατί, ἂν δὲν τὸν δέσεις, θὰ τοῦ μείνουν τὰ ἄθραυστα δεσμά. Καὶ νὰ μὴ νομίζεις ὅτι αὐτὸ εἶναι πράξη σκληρῆ καὶ ἀπάνθρωπη, ἀλλὰ πράξη ἡμερότητας καὶ ἀριστῆς θεραπείας καὶ μεγάλης φροντίδας. Ἐφησαν ὅμως πολὺν χρόνον στὴν τιμωρία. Πές μου πόσον ἕνα χρόνο, δύο, τρεῖς; Ἐγὼ δὲν ζητῶ τὸσον πολὺν χρόνον, ἀλλὰ τὴν διόρθωση τῆς ψυχῆς. Αὐτὸ μόνον δεῖξε μου, ἂν συγκινήθηκα, ἢ ἂν ἄλλαξαν, καὶ τὸ πᾶν κατορθώθηκε. Ἐάν ὅμως αὐτὸ δὲν ἔγινε, τότε ὁ χρόνος ποῦ πέρασε δὲν ὠφέλησε σὲ τίποτε. Οὔτε βέβαια ζητᾶμε νὰ βροῦμε ἂν δέθηκε πολλές φορές τὸ τραῦμα, ἀλλὰ ἂν ὠφέλησε ὁ ἐπίδεσμος. Ἐάν ὠφέλησε, καὶ σὲ σύντομο χρονικὸ διάστημα, νὰ μὴ ἐπιμένει παρακαλώντας, καὶ ὄριο τῆς λύσης ἄς εἶναι αὐτό, δηλαδὴ τὸ κέρ-

87. Ἐφ. 5, 13.

κείσθω. Καὶ ὄρος οὗτος ἔστω λύσεως, τοῦ δεδεμένου τὸ κέρδος. Ἄν
οὕτω καὶ ἡμῶν αὐτῶν, ὡς τῶν λοιπῶν ἐπιμελώμεθα, καὶ μὴ πρὸς
ἀνθρώπων βλέπωμεν δόξαν ἢ αἰσχύνην, ἀλλὰ τὴν ἐκεῖθεν κόλασιν καὶ
τὸ ὄνειδος ἐννοοῦντες, καὶ πρὸ πάντων, τὸν Θεὸν παροξύνεσθαι σφό-
5 δρα, τῆς μετανοίας ἐπιθήσομεν φάρμακα, καὶ ἐπὶ τὴν καθαρὰν ἤξο-
μεν ὑγίειαν ταχέως.

Τοῦ αὐτοῦ, ἐκ τοῦ κατὰ Ἰωάννην.

Εἰ μὴ ἀπηλλάγητε τῶν κακῶν, τῶν αὐλῶν μὴ ἐπιβαίνητε τῶν
ιερωῶν. Τὰ γὰρ ψώρας ἐνεπλησμένα πρόβατα καὶ νόσου γέμοντα, οὐ
10 δεῖ μετὰ τῶν ὑγιαίνοντων συναγελάζεσθαι, ἀλλ' ἀπελαίνειν τῆς ποι-
μνης, ἕως ἂν τὴν νόσον ἀποθῶνται. «Μέλη γὰρ Χριστοῦ ἐσμεν μὴ τοί-
νων μέλη πόρνῆς γενώμεθα». Οὐκ ἔστιν οὗτος ὁ τόπος πορνείας, ἀλλ'
Ἐκκλησίας. Τὰ δὲ μέλη τῆς πόρνῆς ἐὰν ἔχῃς, μὴ στής εἰς Ἐκκλησίαν,
ἵνα μὴ ἐξυδρίσης τὸν τόπον.

15 **Τοῦ αὐτοῦ, ἐκ τῶν Ἀναβαθμῶν.**

Τὸν γὰρ ἀκάθαρτον καὶ βέβηλον οὐκ ἐπιθεῖναι τῶν ἱερῶν περιβό-
λων θέμις. Ὡστε, εἴ τις ἀξιός ἐστιν ἐπιβαίνειν, καὶ εὐλογεῖν ἀξιόν
ἐστιν. Ὁ γὰρ οἶκος τοῦ Θεοῦ τῷ οὐρανῷ ἔοικε· καὶ καθάπερ ἐκεῖ τῶν
ἀντικειμένων δυνάμεων οὐδὲ μὲν ἐπιθεῖναι θέμις, οὕτως οὐδὲ ἐν τῷ
20 οἴκῳ τοῦ Θεοῦ· οὐ γὰρ ἐπὶ τοῦ Ἰουδαϊκοῦ ναοῦ ὁ πᾶς τόπος ἦν ἅπασι
βατός, ἀλλὰ πολλοὶ καὶ διάφοροι διορισμοί. Καὶ ὁ μὲν τῷ ἀρχιερεῖ
μόνῳ, καὶ τοῦτο ἅπαξ ἐνιαυτοῦ, ὁ δὲ τοῖς ἱερεῦσιν, ὁ δὲ τοῖς Ἰουδαίοις,
ὁ δὲ τοῖς προσηλύτοις πόσης, ἐνόησον, ἀγιωσύνης σοι δεῖ, τῷ πολλῷ
μείζονα δεξαμένῳ, ὧν ἐδέξαντο τὰ Ἅγια τῶν ἁγίων τότε; Οὐ γὰρ Χε-
25 ρουδίμ ἔχεις, ἀλλὰ τὸν τῶν Χερουδίμ Δεσπότην ἐνοικοῦντα· οὐδὲ στά-
μνον καὶ μάννα καὶ πλάκας καὶ τὴν ῥάβδον τοῦ Ἀαρῶν, ἀλλὰ σῶμα
καὶ αἷμα Δεσποτικόν, καὶ πνεῦμα ἀντὶ τοῦ γράμματος. Ὅσα δὲ μείζο-
νων ἠξιώθης συμβόλων καὶ φρικτῶν μυστηρίων, τοσοῦτῳ μείζων καὶ
ὑπεύθυνος εἶ τῆς ἀγιωσύνης, καὶ πλείονος κολάσεως, εἰ παραβαίνεις
30 τὰ ἐπιτεταγμένα.

88. Α' Κορ. 6, 15.

88α. Βλ. Ἑβρ. 9, 7.

δος τοῦ δεμένου. "Αν ἔτσι καὶ ἐμεῖς φροντίζουμε τοὺς ἑαυτοὺς μας, ὅπως τοὺς ἄλλους, καὶ δὲν ἀποβλέπουμε στὴ δόξα τῶν ἀνθρώπων ἢ τὴν ντροπή, ἀλλὰ σκεφτόμαστε τὴ μελλοντικὴ κόλαση καὶ ντροπή, καὶ πρὶν ἀπὸ ὅλα, ὅτι ὁ Θεὸς ἔξοργίζεται πάρα πολὺ, τότε θὰ βάλουμε τὰ φάρμακα τῆς μετάνοιας καὶ θὰ φτάσουμε γρήγορα στὴν καθαρὴ ὑγεία.

Τοῦ ἰδίου, ἀπὸ τὴν ἐρμηνεῖα στὸ Κατὰ Ἰωάννην Εὐαγγέλιο.

"Αν δὲν ἀπαλλαχτήκατε ἀπὸ τὰ κακά, μὴ μπαίνετε στὶς ἱερὲς αὐλές. Γιατὶ τὰ πρόβατα ποὺ εἶναι γεμάτα ψώρα καὶ ἀρρώστια, δὲν πρέπει νὰ συναναστρέφονται τὰ ὑγιῆ, ἀλλὰ νὰ ἀπομακρύνονται ἀπὸ τὸ κοπάδι, μέχρι νὰ ἀποβάλουν τὴν ἀρρώστια. Γιατὶ «Εἶμαστε μέλη τοῦ Χριστοῦ· ἄς μὴ γινόμαστε λοιπὸν μέλη πόρνῃς»⁸⁸. Αὐτὸς ὁ τόπος δὲν εἶναι τόπος πορνείας, ἀλλὰ ἐκκλησίας. "Αν λοιπὸν ἔχεις μέλη πόρνῃς, νὰ μὴ σταθεῖς στὴν Ἐκκλησία, γιὰ νὰ μὴ ἀτιμάσεις τὸν τόπο.

Τοῦ ἰδίου, ἀπὸ τοὺς Ἀναβαθμούς.

Αὐτὸς λοιπὸν ποὺ εἶναι ἀκάθαρος καὶ βέβηλος δὲν ἐπιτρέπεται νὰ μπεῖ μέσα στὸν ναό. "Ωστε αὐτὸς ποὺ εἶναι ἄξιος νὰ μπαίνει στὸν ναό, εἶναι σωστὸ καὶ νὰ δοξολογεῖ· γιατί ὁ οἶκος τοῦ Θεοῦ μοιάζει μὲ τὸν οὐρανὸ. Καὶ ὅπως ἐκεῖ δὲν ἐπιτρέπεται στὶς ἀντίθετες δυνάμεις νὰ μποῦν σ' αὐτόν, ἔτσι οὔτε στὸν οἶκο τοῦ Θεοῦ. "Αλλωστε οὔτε στὸν ἰουδαϊκὸ ναὸ ὁ κάθε τόπος ἐπιτρεπτόταν σὲ ὅλους, ἀλλὰ ὑπῆρχαν πολλοὶ καὶ διάφοροι περιορισμοί. Καὶ ἄλλος τόπος προοριζόταν μόνο γιὰ τὸν ἀρχιερέα, καὶ αὐτὸ μόνο μιὰ φορὰ τὸν χρόνο^{89α}, ἄλλος γιὰ τοὺς ἱερεῖς, ἄλλος γιὰ τοὺς Ἰουδαίους, καὶ ἄλλος γιὰ τοὺς προσήλυτους. Σκέψου πόση ἀγιότητα σοῦ χρειάζεται γιὰ νὰ μπεῖς στὸν τόπο ποὺ δέχτηκε τὸν κατὰ πολὺ ἀνώτερο ἀπὸ ἐκεῖνον ποὺ δέχονταν τότε τὰ Ἅγια τῶν ἀγίων. Γιατὶ δὲν ἔχεις Χερουβίμ, ἀλλὰ τὸν Δεσπότη τῶν Χερουβίμ νὰ κατοικεῖ στὸν ναό· οὔτε στάμνα καὶ μάννα καὶ πλάκες καὶ τὸ ραβδί τοῦ Ἀαρών^{89β}, ἀλλὰ σῶμα καὶ αἷμα Δεσποτικὸ, καὶ πνεῦμα ἀντὶ γράμματος. "Αρα ὅσο ἀνώτερων συμβόλων καὶ φρικτῶν μυστηρίων ἄξιός ἔγινες, ἄλλο τόσο εἶσαι ὑπεύθυνος ἀγιωσύνης καὶ μεγαλύτερης τιμωρίας ἂν παραβαίνεις τὰ ὅσα ἔχουν διαταχθεῖ.

89. ^α Ὅλα αὐτὰ ἦταν ἀντικείμενα ποὺ ὑπῆρχαν μέσα στὴν Κιβωτὸ τῆς Διαθήκης τοῦ ναοῦ τῶν Ἱεροσολύμων. Ἐβρ. 9, 4.

104 ΑΝΑΖΗΤΗΣΙΣ ΟΥΤ' ΕΝΑΙ Ο
Τοῦ Σολομῶντος.

«Φύλαξον τὸν πόδα σου, ἐν ᾧ ἂν πορεύῃ εἰς οἶκον τοῦ Θεοῦ».

Ἡσαΐου.

«Ἐγγίξειν Θεῷ ἐπιθυμοῦσιν, ὡς λαὸς δικαιοσύνην πεποικηκὼς
5 καὶ κρίσιν Θεοῦ αὐτοῦ μὴ ἐγκαταλελειπὼς».

ᾠσηέ.

«Ἐλεον καὶ κρίμα φυλάσσου, καὶ ἔγγιξε πρὸς τὸν Θεὸν δια-
παντός».

Ἐκ τοῦ Λευϊτικοῦ.

10 «Εὐλαβεῖς ποιήσατε τοὺς υἱοὺς Ἰσραὴλ ἀπὸ τῶν ἀκαθαρσιῶν
αὐτῶν, ἐν τῷ μαιίνειν αὐτοὺς τὴν σκηνὴν ἐν αὐτοῖς».

Ἐκ τῶν ἀποστολικῶν Διαταγμάτων.

᾽Οτι γὰρ τὸν ἁμαρτήσαντα δεῖ ἀφορίζειν κατὰ τὰ ἁμαρτήματα,
φησὶν ὁ Θεὸς πρὸς Μωυσῆν ἠνίκα ἠξίου περὶ Μαρίας ἀφεθῆναι
15 αὐτῇ, «Ἀφορισθήτω ἔξω τῆς παρεμβολῆς ἑπτὰ ἡμέρας, καὶ μετὰ
τοῦτο εἰσελεύσεται». Οὕτως οὖν καὶ ἡμεῖς τοὺς ἐφ' ἁμαρτίαις λέγον-
τας μετανοεῖν, ἀφορίζειν δεῖ χρόνον ὠρισμένον, κατὰ τὴν ἀναλογίαν
τοῦ ἁμαρτήματος· ἔπειτα μετανοοῦντας προσλαμβάνεσθαι ὥσπερ
υἱούς.

20 **Μαξίμου ἐκ τῶν ἀσκητικῶν Κεφαλαίων.**

᾽Ο πάθος λέγων ἢ ἁμάρτημα ἀδελφοῦ, κατὰ δύο αἰτίας πάντως
λέγει, ἢ ἵνα αὐτὸν διορθώσῃται, ἢ ἵνα ἄλλον ὠφελήσῃ· εἰ δὲ ἐκτὸς τού-
των λέγει, εἴτε αὐτῷ, εἴτε ἄλλῳ ὀνειδίζων ἢ διασύρων αὐτὸν λέγει, καὶ
οὐ μὴ ἐκφύγῃ τὴν θείαν ἐγκατάλειψιν, ἀλλ' ἢ τῷ αὐτῷ ἢ ἄλλῳ πται-
25 σματι πάντως περιπεσεῖται, καὶ ὑπὸ ἐτέρων ὀνειδισθεῖς καὶ ἐλεγχθεῖς
καταισχυνθήσεται.

Ἐκ τῆς Κλίμακος.

Μάλωπες θριαμβευόμενοι, οὐ προκόψουσιν ἐπὶ τὸ χεῖρον, ἀλλ'
ιαθήσονται· οὐδὲν γὰρ οὕτω τοῖς δαίμοσι καὶ τοῖς λογισμοῖς ἰσχύν

90. Ἐκκλ. 4, 17.

92. ᾠσηέ 12, 7.

91. Ἡσ. 58, 2.

93. Λευϊτ. 15, 31.

Τοῦ Σολομώντα.

«Πρόσεχε τὸ πόδι σου ὅταν πηγαίνεις στὸν οἶκο τοῦ Θεοῦ»⁹⁰.

Τοῦ Ἡσαΐα.

«Ἐπιθυμοῦν νὰ πλησιάσουν τὸν Θεό, σὰν λαὸς ποὺ ἔχει τηρήσει τὸν νόμο καὶ δὲν ἔχει ἐγκαταλείψει ποτὲ τὶς ἐντολές του»⁹¹.

Τοῦ Ὡσηέ.

«Φύλαγε τὴν εὐσπλαγχνία καὶ τὴ δικαιοσύνη, καὶ ἔτσι πλησίαζε τὸν Θεὸ παντοτινά»⁹².

Ἐκ τῶν Λευιτικῶν.

«Κάνετε προσεκτικούς τοὺς Ἰσραηλῖτες ἀπὸ τὶς ἀκαθαρσίες αὐτῆς, γιὰ τὸ μολύνουν τὴ σκηνὴ τοῦ Μαρτυρίου μὲ αὐτῆς»⁹³.

Ἐκ τῶν Ἀποστολικῶν Διαταγῶν.

“Ὅτι πρέπει αὐτὸν ποὺ ἁμαρτάνει νὰ τὸν ἀπομακρύνουμε ἀνάλογα μὲ τὰ ἁμαρτήματά του, τὸ λέγει ὁ Θεὸς στὸν Μωυσῆ, ὅταν ἀπαιτοῦσε γιὰ τὴ Μαρία νὰ συγχωρηθεῖ· «Νὰ ἀπομακρυνθεῖ ἔξω ἀπὸ τὸ στρατόπεδο ἐπὶ ἑπτὰ ἡμέρες καὶ μετὰ νὰ τῆς ἐπιτραπεῖ νὰ μπεῖ μέσα»⁹⁴. Ἔτσι λοιπὸν καὶ ἐμεῖς αὐτοὺς ποὺ λένε ὅτι μετανόησαν γιὰ τὶς ἁμαρτίες τους, πρέπει νὰ τοὺς ἀπομακρύνουμε γιὰ ὀρισμένο χρονικὸ διάστημα, ἀνάλογα μὲ τὸ ἁμάρτημά τους, καὶ ἔπειτα μετανιωμένους νὰ τοὺς δεχόμαστε σὰν υἱούς.

Τοῦ Μαξίμου, ἀπὸ τὰ ἀσκητικὰ Κεφάλαια.

Αὐτὸς ποὺ μαρτυρεῖ πάθος ἢ ἁμάρτημα κάποιου ἀδελφοῦ, τὸ κάνει ὅπωςδήποτε γιὰ μιὰ ἀπὸ τὶς δύο αἰτίες· ἢ γιὰ νὰ τὸν διορθώσει, ἢ γιὰ νὰ ὠφελήσει κάποιον ἄλλο. Ἐὰν ὅμως τὸ κάνει ἐκτὸς ἀπὸ τοὺς δύο αὐτοὺς λόγους, τότε τὸ κάνει ἢ γιὰ νὰ κατηγορήσει αὐτὸν ἢ ἄλλον, ἢ γιὰ νὰ τὸν διασύρει, καὶ δὲν θὰ ξεφύγει τὴν ἐγκατάλειψη τοῦ Θεοῦ. Ἀλλὰ εἴτε περιπέσει σ' αὐτό, εἴτε σὲ ἄλλο ὅπωςδήποτε πταῖσμα, θὰ κατατροπιαστεῖ κατηγορούμενος καὶ ἐλεγχόμενος ἀπὸ ἄλλους.

Ἐκ τῆς Κλίμακα τοῦ Ἰωάννη.

Τραύματα ποὺ φανερώνονται δὲν χειροτερεύουν, ἀλλὰ θεραπεύονται. Γιὰ τὸ τίποτε δὲν ἐνισχύει τόσο πολλοὶ τοὺς δαίμονες καὶ τοὺς

94. Ἄριθμ. 12, 14.

καθ' ἡμῶν δίδωσιν, ὡς τὸ τούτους ἀνεξαγορεύτους ἐν τῇ καρδίᾳ σιτί-
 ζεσθαι. Ψυχὴ δὲ ἐξαγόρευσιν ἐννοουμένη, ὡς ὑπὸ χαλινου ὑπ' αὐτῆς
 κατέχεται μὴ ἐξαμαρτάνειν. Τὰ γὰρ ἀνεξαγόρευτα ὡς ἐν σκότει λοι-
 πὸν ἀδεῶς πράττομεν. Μὴ ἀπατάσθω, ὡ³ νιέ, καὶ ὑπάκουε Κυρίου
 5 πνεύματι οἰήσεως, καὶ ὡς ἐξ ἑτέρου δῆθεν προσώπου, τὰ σὰ πλημμε-
 λήματα τῷ διδασκάλῳ ἀπάγγελε· οὐ γὰρ ἐστὶν ἐκτὸς αἰσχύνης ἀπαλ-
 λαγήναι. Γυμνῶν γύμνωσον μάλωπας τῷ ἰατρῷ, εἰπέ, καὶ μὴ αἰ-
 σχυνθῆς· Ἐμὸν τὸ τραῦμα, πάτερ, ἐμοὶ ἢ πληγῇ, ἐξ οἰκείας ῥαθυμίας,
 καὶ οὐκ ἐξ ἑτέρου προγινομένη. Οὐδεὶς ταύτης αἴτιος· οὐκ ἄνθρωπος,
 10 οὐ πνεῦμα, οὐ σῶμα, οὐ τι ἕτερον, ἀλλ' ἡ ἐμὴ ἀμέλεια. Γενοῦ καὶ τῷ
 ἦθι καὶ τῷ εἶδει καὶ τῷ λογισμῷ ὡς κατάδικος ἐπὶ τῇ ἐξομολογήσει,
 εἰς γῆν νενεγκῶς, καὶ εἰ δυνατόν, καὶ τοὺς τοῦ ἰατροῦ πόδας, ὡς τοῦ
 Χριστοῦ, δάκρυσι βρέχων. Ἔθος γὰρ πολλάκις τοῖς δαίμοσιν ἢ μὴ
 ἐξομολογεῖσθαι ἡμῖν ὑποβάλλειν, ἢ ὡς ἐκ προσώπου ἑτέρου τοῦτο
 15 ποιεῖν, ἢ τινὰς ἐπὶ τῇ ἑαυτῶν ἁμαρτία καταμέμφεσθαι ὡς αἰτίους· διὰ
 τοῦτο γὰρ καὶ Ἰωάννης πρὸ τοῦ βαπτίσματος τὴν ἐξομολόγησιν ἐπε-
 ζήτει παρὰ τῶν προσερχομένων, οὐκ αὐτὸς ταύτης δεόμενος, ἀλλὰ
 τὴν σωτηρίαν αὐτῶν πραγματευόμενος. Μὴ θαμβηθῶμεν καὶ μετὰ
 ἐξομολόγησιν πολεμούμενοι. Ἄμεινον γὰρ λογισμοῖς, καὶ μὴ οἰήσει
 20 παλαίειν. Ὁ δὲ Θεὸς λυτρώσεται ἡμᾶς ἐκ τῶν τοῦ διαβόλου παγίδων,
 ὅπως εὐρεθῶμεν εὐαρεστοῦντες ἐνώπιον αὐτοῦ, καὶ μὴ αἰσχυνομένοι,
 ὅτι ἀποδίδει ἐκάστῳ κατὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ, ὅτι αὐτῷ πρέπει δόξα εἰς
 τοὺς αἰῶνας.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ Ζ΄.

25 **Καλόν ἐστὶν ἄρα τὸ κοινωνεῖν συνεχῶς, ἢ ἐκ διαλείμματος;**

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Τοῦ Ἀποστόλου λέγοντος, «Δοκιμαζέτω ἄνθρωπος ἑαυτόν, καὶ οὕτως ἐκ τοῦ ἄρτου ἐσθιέτω καὶ ἐκ τοῦ ποτηρίου πινέτω. Ὁ γὰρ ἀνα-
 ξίως ἐσθίει καὶ πίνει, κριμα ἑαυτῷ ἐσθίει καὶ πίνει, μὴ διακρίνων τὸ

λογισμούς ἐναντίον μας, ὅσο ὅταν τρέφονται στήν καρδιά μας χωρίς νά ἔξομολογούμαστε. Ἀντίθετα ἡ ψυχή πού σκέφτεται τήν ἔξομολόγηση, συγκρατιέται ἀπό αὐτήν, σάν ἀπό χαλινάρι, γιά νά μὴ ἀμαρτάνει. Γιατί ὅσα δέν τὰ ἔξομολογούμαστε, τὰ κάνουμε ἄφοβα στό ἔξῃς σάν σέ σκοτάδι. Νά ὑπακοῦς λοιπόν στόν Κύριο καί νά μὴ ξεγελιέσαι, παιδί μου, ἀπό τὸ πνεῦμα τῆς οἴησης, καί νά ἀναφέρεις τὰ ἀμαρτήματά σου στόν δάσκαλο σάν νά εἶναι κάποιου ἄλλου προσώπου, γιατί δέν εἶναι δυνατόν χωρίς ντροπὴ νά ἀπαλλαγεῖς ἀπὸ αὐτά. Ξεγύμνωσε τὰ τραύματά σου στόν γιατρό, πές τα χωρίς νά ντρέπεσαι. Δικό μου τὸ τραῦμα, πάτερ, δική μου ἡ πληγή, πού ἔγινε ἀπὸ δική μου νωθρότητα καὶ ὄχι ἄλλου. Κανένας δέν εἶναι αἴτιος αὐτῆς, οὔτε ἄνθρωπος, οὔτε πνεῦμα, οὔτε σῶμα, οὔτε κάτι ἄλλο, ἀλλὰ ἡ δική μου ἀμέλεια. Γίνε καὶ στό ἦθος καὶ στή μορφή καὶ στόν λογισμό, ὡς κατάδικος κατὰ τήν ἔξομολόγηση, κοιτάζοντας κάτω στή γῆ, καί, ἂν εἶναι δυνατόν, βρέχε μέ δάκρυα τὰ πόδια τοῦ γιατροῦ, σάν νά εἶναι τοῦ Χριστοῦ. Γιατί πολλές φορές οἱ δαίμονες συνηθίζουν ἢ νά μᾶς ὑπαγορεύουν νά μὴ ἔξομολογηθοῦμε, ἢ νά τὸ κάνουμε σάν νά πρόκειται γιά ἄλλο πρόσωπο, ἢ νά κατηγορήσουμε κάποιους ἄλλους ὡς αἴτιους τῆς δικῆς τους ἀμαρτίας. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ Ἰωάννης ζητοῦσε πρὶν ἀπὸ τὸ βάπτισμα τήν ἔξομολόγηση ἀπὸ ἐκείνους πού πήγαιναν νά βαπτιστοῦν, ὄχι ἐπειδὴ τὴ χρειαζόταν ὁ ἴδιος, ἀλλ' ἐπειδὴ φρόντιζε γιά τὴ σωτηρία τους. Νά μὴ ἐκπλαγοῦμε, ἂν καὶ μετὰ τήν ἔξομολόγηση πολεμοῦμαστε. Γιατί εἶναι καλύτερα νά παλεύουμε μέ τοὺς λογισμούς, παρὰ μέ τὴν οἴηση. Καὶ ὁ Θεὸς θὰ μᾶς γλυτώσει ἀπὸ τὶς παγίδες τοῦ διαβόλου, γιά νά βρεθοῦμε ἄρεστοὶ μπροστά του καὶ νά μὴ ντρεπόμαστε, γιατί ἀνταποδίδει στόν καθένα ἀνάλογα μέ τὰ ἔργα του, αὐτὸς στόν ὁποῖο ἀνήκει ἡ δόξα στους αἰῶνες.

ΕΡΩΤΗΣΗ 7η

Εἶναι ἄραγε καλὸ νά κοινωνοῦμε συνεχῶς, ἢ κατὰ διαλείμματα;

ΑΠΑΝΤΗΣΗ

Λέγοντας ὁ Ἀπόστολος, « Ἄς ἔξετάζει ὁ ἄνθρωπος τὸν ἑαυτό του, καὶ ἔτσι ἂς τρώει ἀπὸ τὸν ἄρτο καὶ ἂς πίνει ἀπὸ τὸ ποτήριον, γιατί ἐκεῖνος πού τρώει καὶ πίνει κατὰ τρόπον ἀνάξιο, τρώει καὶ πίνει τὴν καταδίκη

σῶμα καὶ αἷμα τοῦ Κυρίου. Καὶ διὰ τοῦτο ἐν ὑμῖν πολλοὶ ἀσθενεῖς καὶ ἄρρωστοι, καὶ κοιμῶνται ἱκανοί. Εἰ γὰρ ἑαυτοὺς ἐκρίνομεν, οὐκ ἂν ἐκρίνωμεθα. Κρινόμενοι δὲ ὑπὸ Κυρίου παιδευόμεθα, ἵνα μὴ σὺν τῷ κόσμῳ κατακριθῶμεν», εὐδὴλον, ὅτι χρὴ προαγνίξιν καὶ προκαθαί-
 5 ρειν ἑαυτοὺς ἀπὸ πάσης ἐναντίας πράξεως, καὶ οὕτω προσιέναι τῇ θείᾳ μυσταγωγίᾳ, ἵνα μὴ εἰς ὄλεθρον ψυχῆς καὶ σώματος γένηται. φησὶ γὰρ ὁ Θεὸς διὰ Μωσέως πρὸς τὸν Ἰσραήλ: «Πᾶς ἄνθρωπος, ὃς ἂν προσέλθῃ ἀπὸ παντὸς σπέρματος ὑμῶν πρὸς τὰ ἅγια ὅσα ἂν ἀγιά-
 10 ζωσιν οἱ υἱοὶ Ἰσραὴλ τῷ Κυρίῳ, καὶ ἡ ἀκαθαρσία αὐτοῦ ἐπ' αὐτῆς, ἐξολοθρευθήσεται ἢ ψυχὴ ἐκείνη ἀπ' ἐμοῦ». Καὶ πάλιν «Εὐλαβεῖς ποιήσατε τοὺς υἱοὺς Ἰσραὴλ ἀπὸ τῶν ἀκαθαρσιῶν αὐτῶν, καὶ οὐκ ἀποθανοῦνται δι' αὐτὴν ἀκαθαρσίαν αὐτῶν ἐν τῷ μαιίνειν αὐτοὺς τὴν σκηνὴν μου τὴν ἐν αὐτοῖς». Ἐνθεν γὰρ καὶ ὁ Ἀπόστολος λέγει πρὸς τοὺς ἀναξίους κοινωνοῦντας, ὡς εἴρηται: «Ὅτι διὰ τοῦτο ἐν ὑμῖν
 15 πολλοὶ ἀσθενεῖς καὶ ἄρρωστοι, καὶ κοιμῶνται ἱκανοί», τουτέστιν, ἀσθενοῦσι καὶ τελευτῶσι. Διὸ δὴ καὶ ὁ θεῖος Δαυῖδ, ὅτε ἔμελλεν ἐσθίειν, καὶ οἱ σὺν αὐτῷ, τοὺς ἄρτους τοὺς τῆς προθέσεως, οἵτινες ὑπῆρχον προτύπωσις τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ, τοῦτο εὐθὺς ἠρώτησεν ὁ ἀρχιερεὺς τῷ Δαυῖδ, εἰ καθαροὶ εἰσιν ἀπὸ κοίτης γυναικός, καὶ τότε
 20 δέδωκεν αὐτὸς τοὺς ἄρτους.

Τοῦ Χρυσοστόμου, ἐκ τῆς πρὸς Ἐφεσίους Ἐπιστολῆς.

Πολλοὺς ὁρῶ τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ μετέχοντας ἀπλῶς καὶ ὡς ἔτυχε, καὶ συνηθείᾳ μᾶλλον καὶ νόμῳ, ἢ λογισμῷ καὶ διανοίᾳ καθαροῖ ἐπόμενοι μετέχουσιν· ἂν ἐπιστῆ, φησὶν, ὁ τῆς ἁγίας Τεσσαρα-
 25 κοστῆς καὶ τοῦ Πάσχα καιρὸς, οἷος ἂν εἴη μετέχει τῶν μυστηρίων. Ἄλλ' οὐ χρὴ ἐορτᾶς ἐπιτηρεῖν, ἀλλὰ συνειδὸς καθαίρειν, καὶ τότε μετέχειν. Ὁ γὰρ ἀκάθαρτος καὶ ἀνάξιος, οὐδὲ ἐν ἐορτῇ δίκαιος ἂν εἴη μετέχειν τῆς ἁγίας καὶ φρικώδους σαρκός. Ἐνόησον οὖν, ὅτι οἱ τῆς παλαιᾶς θυσίας μετέχοντες, πολλῇ ἐκέχρηντο τῇ φειδοῦ· προηγνίζον-
 30 το γὰρ καὶ πάντοθεν ἐκαθαίροντο. Σὺ δὲ θυσία προσιών, ἦν καὶ ἄγγε-

95. Α' Κορ. 11, 28-32.

97. Λευϊτ. 15, 31.

96. Λευϊτ. 22, 3.

98. Α' Κορ. 11, 30.

του, ἐπειδὴ δὲν διακρίνει τὸ σῶμα καὶ τὸ αἷμα τοῦ Κυρίου. Καὶ γι' αὐτὸ μεταξύ σας ὑπάρχουν πολλοὶ ἀνήμποροι καὶ ἄρρωστοι, καὶ ἄρκετοὶ πέθαναν. Ἐνῶ ἐὰν κρίναμε τοὺς ἑαυτοὺς μας ὅπως πρέπει, δὲν θὰ κρινόμαστε. Ἀλλὰ ὅταν κρινόμαστε ἀπὸ τὸν Κύριο, παιδαγωγούμαστε, γιὰ νὰ μὴ κατακριθοῦμε μαζὶ μὲ τὸν κόσμον»⁹⁵, εἶναι ὀλοφάνερο, ὅτι πρέπει νὰ ἑξαγνίζουμε καὶ νὰ καθαρίζουμε προσηγουμένως τὸν ἑαυτὸ μας ἀπὸ κάθε ἀντίθετη πράξη, καὶ ἔπειτα νὰ πηγαίνουμε στὴ θεία κοινωνία, γιὰ νὰ μὴ ἀποβεῖ σὲ καταστροφή τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ σώματός μας. Γιατὶ λέγει ὁ Θεὸς μέσω τοῦ Μωυσέως στὸν ἰσραηλιτικὸ λαὸ· «Κάθε ἄνθρωπος ἀπὸ κάθε γενιᾶ πού θὰ προσέλθει σὰ ἅγια γιὰ νὰ προσφέρει στὸν Κύριο ὅσα φέρουν οἱ Ἰσραηλίτες, καὶ εἶναι ἀκάθαρτος, θὰ ἐξολοθρευτεῖ ἢ ψυχὴ ἐκείνη ἀπὸ μένα»⁹⁶. Καὶ πάλι· «Νὰ κάνετε τοὺς υἱούς σας προσεκτικούς ἀπὸ τὶς ἀκαθαρσίες τους, γιὰ νὰ μὴ θανατωθοῦν ἐξαιτίας τῆς ἀκαθαρσίας τους μπαίνοντας στὴ σκηνή μου καὶ μολύνοντας την»⁹⁷. Ἐξαιτίας αὐτοῦ καὶ ὁ Ἀπόστολος λέγει σ' αὐτοὺς πού κοινωνοῦν ἀνάξια, ὅπως εἰπώθηκε· «Γι' αὐτὸ ὑπάρχουν μεταξύ σας πολλοὶ ἀνήμποροι καὶ ἄρρωστοι, καὶ ἔχουν πεθάνει ἄρκετοί»⁹⁸, δηλαδή ἄρρωσταίνουν καὶ πεθαίνουν. Γι' αὐτὸ ἀκριβῶς καὶ τὸν θεῖο Δαβίδ, ὅταν ἐπρόκειτο νὰ φάει ὁ ἴδιος καὶ ἡ ἀκολουθία του τοὺς ἄρτους τῆς προθέσεως, πού ἦταν προτύπωση τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ, αὐτὸ τὸν ρώτησε ἀμέσως ὁ ἀρχιερέας, ἐὰν εἶναι καθαρὸς ἀπὸ γυναίκα, καὶ τότε τοῦ ἔδωσε τοὺς ἄρτους⁹⁹.

Τοῦ ἱ. Χρυσοστόμου, ἀπὸ τὴν ἐρμηνεία στὴν πρὸς Ἐφεσίους.

Βλέπω πολλοὺς νὰ κοινωνοῦν τὸ σῶμα τοῦ Χριστοῦ ἔτσι ἀπλὰ καὶ τυχαῖα, καὶ συμμετέχουν μᾶλλον ἀπὸ συνήθεια ἀκολουθώντας τὸν νόμο, παρὰ μὲ περίσκεψη καὶ σκέψη καθαρὴ. Ὅταν ἔρχεται ὁ καιρὸς τῆς ἁγίας Τεσσαρακοστῆς καὶ τοῦ Πάσχα, λέγει, ὅποιος καὶ νὰ εἶναι συμμετέχει σὰ μυστήρια. Ὅμως δὲν πρέπει νὰ προσέχουμε τὶς γιορτές, ἀλλὰ νὰ καθαρίζουμε τὴ συνείδηση, καὶ τότε νὰ κοινωνοῦμε. Γιατὶ ὁ ἀκάθαρτος καὶ ἀνάξιος οὔτε κατὰ τὴ γιορτὴ δικαιούται νὰ κοινωνεῖ τὴν ἅγια καὶ φρικτὴ σάρκα. Σκέψου λοιπόν, ὅτι ἐκεῖνοι πού ἔπαιρναν μέρος στὴν παλιὰ θυσία, συμμετεῖχαν μὲ πολλὴ περίσκεψη, γιὰτὶ ἑξαγνίζονταν πρῶτα καὶ καθαρίζονταν ἀπὸ κάθε πλευρά. Ἐνῶ ἐσὺ προσερχόμενος σὲ

99. Α' Βασ. 21, 4 καὶ 6.

λοι φρίττουσι, καιρῶν περιόδους τὸ πρᾶγμα περιορίζεις, καὶ μιαραῖς
 χερσὶ καὶ χεῖλεσι κατατολμᾶς τοῦ σώματος καὶ αἵματος τοῦ Χριστοῦ;
 Καὶ βασιλέα μὲν οὐκ ἂν ἔλοιο καταφιλήσαι ὠδοδότος σου τοῦ στόμα-
 5 τος, τὸν δὲ Βασιλέα τοῦ οὐρανοῦ ψυχῇ καταφιλεῖς ὀδωδύια; Ὑβρις τὸ
 πρᾶγμά ἐστιν. Οὐκοῦν, εἰ τῆς μεταλήψεως οὐκ εἶ ἄξιος, οὐδὲ τῆς εὐ-
 χῆς καὶ τῆς συστάσεως τῶν ἀξίων. Ἀκούεις γὰρ τοῦ κήρυκος λέ-
 γοντος· Οἱ ἐν μετανοίᾳ προσέλθετε· ὅσοι δὲ μὴ μετέχουσιν, οὐκ εἰσιν
 ἐν μετανοίᾳ.

Τοῦ αὐτοῦ, ἐκ τῆς πρὸς Ἑβραίους Ἐπιστολῆς.

10 Πολλοὶ τῆς θυσίας ταύτης ἅπαξ τοῦ ἐνιαυτοῦ μεταλαμβάνουσι,
 ἕτεροι δὲ δῖς, ἄλλοι δὲ πολλάκις. Πρὸς οὓς ἅπαντας ἡμῖν ὁ λόγος ἐ-
 στί, οὐ πρὸς τοὺς ἐνταῦθα δὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ πρὸς τοὺς ἐν τῇ ἐρήμῳ
 καθεζομένους. Ἐκεῖνοι γὰρ ἅπαξ τοῦ ἐνιαυτοῦ μετέχουσι, πολλάκις
 δὲ καὶ διὰ δύο ἐτῶν. Τί οὖν; τίνας ἀποδεξόμεθα; τοὺς ἅπαξ, ἢ τοὺς
 15 πολλάκις, ἢ τοὺς ὀλιγάκις; Οὔτε τοὺς ἅπαξ, οὔτε τοὺς πολλάκις, οὔτε
 τοὺς ὀλιγάκις, ἀλλὰ πάντως τοὺς μετὰ καθαροῦ συνειδότος, τοὺς μετὰ
 βίου ἀλήπτου. Οἱ τοιοῦτοι αἰεὶ προσίτωσαν, οἱ δὲ μὴ τοιοῦτοι, μηδὲ
 ἅπαξ. Τί δήποτε; Ὅτι κριμα ἑαυτοῖς λαμβάνουσι καὶ τιμωρίαν ἀνα-
 ξίως μεταλαμβάνοντες, καὶ κατάκριμα καὶ κόλασιν. Καὶ μὴ θαυμάσης
 20 ὥσπερ γὰρ ἡ τροφή, φύσει οὕσα θρεπτική, ἂν εἰς κακόσιτον ἐμπέση,
 πάντα ἀπόλλυσι καὶ διαφθείρει καὶ γίνεται νόσον ἀφορμή, οὕτω δὴ
 καὶ τὰ τῶν ἁγίων μυστηρίων. Τραπέζης ἀπολαύεις πνευματικῆς, καὶ
 πάλιν συμφύρεις βορβόρῳ τὸ στόμα σου; μῦρον χρίεις, καὶ πάλιν
 δυσωδίας πληροῖς; Μετ' ἐνιαυτὸν τῆς μεταλήψεως μετέχων, τὰς τεσ-
 25 σαράκοντα ἡμέρας οἶει ἀρκεῖν σοι πρὸς καθαρισμὸν τῶν ἁμαρτημά-
 των παντὸς τοῦ χρόνου; Καὶ πάλιν, ἐβδομάδος παρελθούσης, ἐκδίδως
 σαυτὸν τοῖς προτέροις; Εἰπέ δὴ μοι, ἐὰν ὑγιάνας τεσσαράκοντα ἡμέ-

θυσία, τὴν ὁποία ἀκόμα καὶ οἱ ἄγγελοι τρέμουν, περιορίζεις τὴν πράξη σου στὶς χρονικὲς περιόδους καὶ μὲ μολυσμένα χέρια καὶ χεῖλη τολμᾷς νὰ κοινωνεῖς τὸ σῶμα καὶ αἷμα τοῦ Χριστοῦ; Καὶ βασιλιὰ βέβαια ἐπίγειο δὲ θὰ τολμοῦσες νὰ φιλήσεις ἂν μύριζε τὸ στόμα σου, ἐνῶ τὸν βασιλιὰ τοῦ οὐρανοῦ τὸν φιλᾷς μὲ ψυχὴ ποῦ ἀποπνέει τὴν βρωμιᾶ; Ἡ πράξη αὕτη ἀποτελεῖ βρισιὰ. Ἐπομένως, ἐὰν δὲν εἶσαι ἄξιος νὰ μεταλάβεις, δὲν εἶσαι ἄξιος οὔτε γιὰ προσευχή, οὔτε καὶ νὰ στέκεσαι μαζί μὲ ἐκείνους ποῦ εἶναι ἄξιοι. Γιατὶ ἀκοῦς τὸν κήρυκα ποῦ λέγει· “Ὅσοι ἔχετε μετανοήσει πλησιάστε. Καὶ ὅσοι δὲν συμμετέχουν στὸ μυστήριο, δὲν ἔχουν μετανοήσει.

Τοῦ ἰδίου, ἀπὸ τὴν ἔρμηνεῖα στὴν πρὸς Ἑβραίους ἐπιστολή.

Πολλοὶ στὴ θυσία αὕτη συμμετέχουν μιὰ φορὰ τὸν χρόνο, ἄλλοι πάλι δύο φορές καὶ ἄλλοι πολλές. Ὁ λόγος ἀπευθύνεται πρὸς ὅλους αὐτούς, καὶ ὄχι μόνο σ' αὐτούς ποῦ εἶναι ἐδῶ, ἀλλὰ καὶ σ' ἐκείνους ποῦ διαμένουν στὴν ἔρημο. Γιατὶ ἐκεῖνοι κοινωνοῦν μιὰ φορὰ τὸν χρόνο, πολλές φορές μάλιστα καὶ κάθε δύο χρόνια. Τί λοιπόν; Ποιοὺς θὰ παραδεχτοῦμε; αὐτούς ποῦ κοινωνοῦν μιὰ φορὰ, ἢ ἐκείνους ποῦ κοινωνοῦν πολλές φορές; Οὔτε ἐκείνους ποῦ κοινωνοῦν μία φορὰ, οὔτε ἐκείνους ποῦ κοινωνοῦν πολλές φορές, οὔτε καὶ ἐκείνους ποῦ λίγες, ἀλλὰ ὅπωςδήποτε ἐκείνους ποῦ κοινωνοῦν μὲ καθαρὴ συνείδηση, αὐτούς ποῦ κάνουν ζωὴ ποῦ δὲν μπορεῖ νὰ γίνῃ κατανοητὴ. Αὐτοὶ νὰ προσέρχονται πάντοτε, ἐνῶ οἱ ἄλλοι οὔτε μιὰ φορὰ. Γιατί ὅμως; Διότι μεταλαμβάνοντας ἀνάξια, δέχονται μέσα τους ἁμαρτία καὶ τιμωρία καὶ καταδίκη καὶ κόλαση. Καὶ μὴν ἀπορηθεῖς. Γιατί, ὅπως ἡ τροφή, ποῦ εἶναι ἀπὸ τὴ φύση τῆς θρεπτικῆς, ἂν πέσει σὲ ἄνθρωπο ποῦ τρέφεται κακῶς, τὰ ἐξαφανίζει ὅλα καὶ τὰ καταστρέφει, καὶ γίνεται αἰτία ἀρρώστιας, ἔτσι ἀκριδῶς συμβαίνει καὶ μὲ τὰ ἅγια μυστήρια. Τραπέζι πνευματικὸ ἀπολαμβάνεις, καὶ ἀνακατεύεις τὸ στόμα σου μὲ βουρκο; Τὸ χρίεις μὲ μῦρο καὶ τὸ ξαναγεμίζεις μὲ βρωμιές; Μετὰ ἀπὸ ἓνα χρόνο συμμετέχεις στὴ θεία μετάληψη καὶ νομίζεις ὅτι σαράντα μέρες σοῦ φτάνουν γιὰ νὰ καθαρίσεις τὰ ἁμαρτήματα ὀλόκληρου τοῦ χρόνου; Καὶ πάλι, μόλις περάσει μιὰ ἑβδομάδα, παραδίνεις τὸν ἑαυτό σου στὰ προηγούμενα; Πές μου δηλαδή· ἐὰν γίνεις καλὰ ἐπὶ σαράντα μέρες

ρας ἀπὸ νόσου μακροῦς, πάλιν ἑαυτὸν ἐκδῶς τοῖς νοσοποιοῦσι σιτίοις, οὐχὶ καὶ τὸν πρότερον κόπον ἀπώλεσας καὶ ἑαυτὸν μειζόνως ἔβλαψας; Εἰ γὰρ τὰ φυσικὰ μεθίστανται, πολλῶ μᾶλλον τὰ τῆς προαιρέσεως. Ἡμέρας τεσσαράκοντα ἀπονέμεις τῇ ὑγείᾳ τῆς ψυχῆς, τάχα δὲ οὐδὲ τεσσαράκοντα, καὶ προσδοκᾷς ἐξιλεώσασθαι τὸν Θεόν; παίζεις ταῦτα λέγων. Οὐκοῦν διὰ τοῦτο ἐπιφωνεῖ ὁ ἱερεὺς λέγων, τὰ Ἅγια τοῖς ἁγίοις, τουτέστιν, εἴ τις οὐκ ἔστιν ἅγιος, μὴ προσίτω· οὐχ ἁπλῶς φησιν, ἁμαρτημάτων καθαρός, ἀλλὰ ἅγιος.

**Τοῦ ἁγίου Βασιλείου, ἐκ τῆς πρὸς Καισάριον
πατρικίον ἐπιστολῆς.**

10

Τὸ δὲ ἀναγκάζεσθαι τινα, μὴ παρόντος ἱερέως, τὴν κοινωνίαν τῇ ἰδίᾳ χειρὶ λαμβάνειν, μηδαμῶς εἶναι βαρύν, περιττόν ἐστιν ἀποδεικνύ-
ναι, διὰ τὸ καὶ τὴν μακρὰν συνήθειαν, καὶ δι' αὐτῶν τῶν πραγμάτων
πιστώσασθαι. Πάντες γὰρ οἱ κατὰ τὰς ἐρήμους μονάζοντες, ἔνθα μὴ
15 ἐστὶν ἱερεὺς, κοινωνίαν οἴκει κατέχοντες, ἐφ' ἑαυτῶν μεταλαμβάνου-
σιν. Ἐν Ἀλεξανδρείᾳ δὲ καὶ ἐν Αἰγύπτῳ ἕκαστος καὶ τῶν λαῶν τε-
λούντων, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἔχει κοινωνίαν ἐν τῷ οἴκῳ αὐτοῦ, καί, ὅτε
βούλεται, μεταλαμβάνει δι' ἑαυτοῦ. Ἄπαξ γὰρ τοῦ ἱερέως τὴν θυσίαν
τελειώσαντος καὶ δεδωκότος, ὁ λαθὼν αὐτὴν καὶ μεταλαμβάνων πι-
20 στεύειν ὀφείλει, ὡς παρ' αὐτοῦ ἱερέως μεταλαμβάνειν ὀφείλει. Καί
γὰρ ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ ὁ ἱερεὺς ἐπιδίδωσι τὴν μερίδα, καὶ κατέχει αὐτὴν
ὁ ὑποδεξάμενος μετ' ἐξουσίας ἀπάσης, καὶ οὕτω προσάγει τῷ στόματι
τῇ ἰδίᾳ χειρὶ. Ταυτὸν τοίνυν ἐστὶ τῇ δυνάμει, εἴτε μίαν μερίδα δέξηται
τις παρὰ τοῦ ἱερέως, εἴτε πολλὰς μερίδας ὁμοῦ.

25

ΕΡΩΤΗΣΙΣ Η΄.

Ἐκ πόσων τρόπων ἡ πορνεία καὶ οἱ ἐνυπνιασμοὶ ἐν τῷ ἀνθρώπῳ
γίνονται;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Καθὼς οἱ Πατέρες φασίν, ἐκ τεσσάρων· ἐκ φυσικῆς πυρώσεως
ἐξαπτομένης, ἐκ πολυφαγίας καὶ πολυποσίας καὶ πολυυπνίας καὶ

μετὰ ἀπὸ μακρὰ ἀσθένεια, καὶ παραδώσεις πάλι τὸν ἑαυτό σου στὰ φαγητὰ πού σε ἀρρωσταίνουν, δὲ θὰ χάσεις καὶ τὸν προηγούμενο κόπο σου, καὶ θὰ βλάψεις τὸν ἑαυτό σου περισσότερο; Γιατί, ἐὰν μεταβάλλονται τὰ φυσικὰ, πολὺ περισσότερο τὰ ζητήματα τῆς προαιρέσεως. Διαθέτεις σαράντα μέρες στὴν ὑγεία τῆς ψυχῆς, ἴσως μάλιστα οὔτε καὶ σαράντα, καὶ περιμένεις νὰ ἐξευμενιστεῖ ὁ Θεός; Ἀστειεύεσαι λέγοντάς τα αὐτὰ. Γι' αὐτὸ λοιπὸν ἐκφωνεῖ ὁ ἱερέας λέγοντας, «Τὰ ἅγια στοὺς ἁγίους», δηλαδή ἐὰν κάποιος δὲν εἶναι ἅγιος, νὰ μὴ πλησιάσει. Δὲν λέγει ἀπλῶς ὁ καθαρὸς ἀπὸ ἁμαρτίες, ἀλλὰ ὁ ἅγιος.

**Τοῦ ἁγίου Βασιλείου, ἀπὸ τὴν ἐπιστολὴ του
πρὸς τὸν πατρίκιο Καισάριο.**

“Ὅτι τὸ νὰ ἀναγκάζεται κάποιος, ὅταν δὲν ὑπάρχει ἱερέας, νὰ παίρνει τὴν κοινωνία μὲ τὰ δικά του χέρια, δὲν εἶναι καθόλου βαρὺ παράπτωμα, εἶναι περιττὸ νὰ τὸ ἀποδείξω, ἀφοῦ καὶ ἡ μακρὰ συνήθεια καὶ ἡ ἴδια ἡ πράξις τὸ δεβαιώνουν. Γιατί ὅλοι ὅσοι μονάζουν στὶς ἐρήμους, ὅπου δὲν ὑπάρχει ἱερέας, ἔχοντας στὸ σπίτι τους κοινωνία, κοινωνοῦν μόνοι τους. Στὴν Ἀλεξάνδρεια μάλιστα καὶ στὴν Αἴγυπτο ὁ κάθε λαϊκὸς κατὰ κανόνα ἔχει στὸ σπίτι του κοινωνία, καὶ ὅταν θέλει μεταλαβαίνει ἀπὸ μόνος του. Γιατί, ὅταν μιὰ φορὰ τελέσει ὁ ἱερέας τὴ θυσία καὶ τὴ δώσει, ἐκεῖνος πού τὴν ἔλαβε, ὅταν μεταλαβαίνει ὀφείλει νὰ πιστεύει ὅτι μεταλαβαίνει ἀπὸ τὸν ἴδιο τὸν ἱερέα. Γιατί στὴν Ἐκκλησία ὁ ἱερέας παραδίνει τὴ μερίδα, καὶ αὐτὸς πού τὴ δέχτηκε τὴν κρατᾷ μὲ κάθε δικαίωμα, καὶ ἔτσι τὴ φέρνει στὸ στόμα μὲ τὸ δικό του χέρι. Τὴν ἴδια λοιπὸν δύναμη ἔχει εἴτε μιὰ μερίδα πάρει κάποιος ἀπὸ τὸν ἱερέα, εἴτε πολλές μερίδες μαζί.

ΕΡΩΤΗΣΗ 8η

**Μὲ πόσους τρόπους γίνονται στὸν ἄνθρωπο ἡ πορνεία
καὶ τὰ ὄνειρα;**

ΑΠΑΝΤΗΣΗ

“Ὅπως λένε οἱ Πατέρες, μὲ τέσσερες· μὲ φυσικὴ φλόγωση πού ἀνάβει ἀπὸ τὴν πολυφαγία, τὴν πολυποσία, τὸν πολὺ ὕπνο καὶ τὴν ἀργία.” Ἡ

ἀργίας· ἢ ἐξ ὑψηλοφροσύνης, ἢ ἐκ τοῦ κρίνειν ἑτέρους ἁμαρτάνοντας, ἢ ἐκ φθόνου διαμόνων, ὅταν ἴδωσιν ἡμᾶς κατὰ Θεὸν προκόπτοντας Ἔστι δὲ καὶ ἀπὸ χαννότητος καὶ ἀσθενοῦς δυνάμεως ὑπομεῖναι ἐνυπνιασμόν, καὶ ἔστι πάλιν ἐκ πονηρᾶς συνηθείας τῆς σαρκός, 5 συνωθεῖσα εἰς μολυσμὸν καὶ πορνείαν. Δύο γάρ εἰσι ῥύσεις ἐνυπόστατοι ἐκ τοῦ σώματος μία πολλάκις μολύνουσα, καὶ μία ἀγιάζουσα, τουτέστιν ἡ σπορὰ καὶ τὸ δάκρυον. Καὶ ὥσπερ πᾶσα ἁμαρτία, ἦν ἂν ποιήσῃ ἄνθρωπος, ἐκτὸς τοῦ σώματός ἐστιν, ὁ δὲ πορνεύων ὡσανεὶ ἐκ τῆς ἰδίας σαρκὸς προσάγει θυσίαν τῷ πονηρῷ τὴν ἑαυτοῦ σπορὰν, 10 οὕτω καὶ ὅσα ἂν ἀγαθὰ ποιήσῃ ἄνθρωπος, ἐκτὸς τοῦ σώματός ἐστι. Τὸ δὲ δάκρυον ἐξ αὐτῆς τῆς οὐσίας ἡμῶν προσάγεται τῷ Θεῷ, καθάπερ καὶ τὸ τῶν μαρτύρων αἷμα.

Ὅθεν χρῆ, μετὰ τὴν μετάνοιαν, καὶ τὰ δάκρυα παραφυλάττεσθαι τῆς ἁμαρτίας, καὶ μὴ πάλιν μολύνειν τὴν ψυχὴν καὶ τὸ σῶμα· χαλεπὸν 15 γὰρ τὸ συνεθίσαι πλύνειν τὸ ἱμάτιον τοῦ σώματος, καὶ πάλιν μολύνειν αὐτό. Τὸ γὰρ πολλάκις πλυνόμενον καὶ κατατριβόμενον, σαθρὸν καὶ ἄχρηστον γίνεται, καὶ λοιπὸν ῥησάσαν καὶ παλαιωθέν, οὐδὲ πλυθῆναι δύναται. Καὶ γὰρ ἐώρακα ἄνδρας ἑκατονταετείς ἀδυνάτους, καὶ ὅλα σχεδὸν σώματι τρέμοντας, ἀποστηῆναι δὲ τῆς σωματικῆς ἁμαρτίας μὴ 20 δυνηθέντας, διὰ τὴν χρονίαν συνηθειαν. Οὕτω χαλεπώτερα πάντων ἐστὶ τῶν παθῶν ἢ κακὴ συνηθεια. Διὰ τοῦτο παραινῶν ὁ Ἀπόστολός φησιν· «Ἀποθώμεθα τὰ ἔργα τοῦ σκότους, καὶ ἐνδυσώμεθα τὰ ὄπλα τοῦ φωτός Ὡς ἐν ἡμέρᾳ εὐσημημόνως περιπατήσωμεν, μὴ κόμῃς καὶ μέθαις, μὴ κοίταις καὶ ἀσελγείαις, μὴ ἔριδι καὶ ζήλῳ, ἀλλ' ἐνδύσασθε 25 τὸν Κύριον Ἰησοῦν Χριστόν, καὶ τῆς σαρκὸς πρόνοιαν μὴ ποιῆτε εἰς ἐπιθυμίαν» καὶ πάλιν· «Μὴ οὖν βασιλευέτω ἡ ἁμαρτία ἐν τῷ θνητῷ ὑμῶν σώματι, εἰς τὸ ὑπακούειν αὐτῷ ἐν ταῖς ἐπιθυμίαις αὐτοῦ».

Πλὴν εἰδέναι χρῆ, ὅτι πολλὰ καὶ διάφορὰ εἰσι παρὰ τῷ δικαίῳ κριτῇ τὰ κριματά, καὶ αἱ ἀντιδόσεις, ἃς μέλλει ποιεῖν ἐπὶ τῶν εἰς τὸ 30 σῶμα ἁμαρτανόντων. Ἄλλως γὰρ κρίνεται ὁ πιστός, καὶ ἄλλως ὁ ἄπιστος· «Ὁ γνούς», γὰρ φησι, «τὸ θέλημα τοῦ κυρίου αὐτοῦ καὶ μὴ ποιήσας, δαρήσεται πολλά». Καὶ ἄλλο τὸ κριμα τοῦ ἐν νεότητι πορ-

ἀπὸ ἀλαζονεία, ἢ ὅταν κρίνουμε ἄλλους πού ἁμαρτάνουν, ἢ ἀπὸ τὴ ζήλεια τῶν δαιμόνων, ὅταν μᾶς βλέπουν νὰ προοδεύουμε κατὰ Θεόν. Εἶναι ὅμως δυνατὸν νὰ δοῦμε ὄνειρα ἀπὸ νωθρότητα καὶ ἐξασθενημένη δύναμη. Εἶναι ἐπίσης δυνατὸν καὶ ἀπὸ κακὴ συνήθεια τῆς σάρκα, ἢ ὁποῖα ὠθεῖται σὲ μολυσμὸ καὶ πορνεία. Γιατὶ δύο εἶναι οἱ πραγματικὲς ροὲς τοῦ σώματος· μία αὐτὴ πού πολλές φορὲς μολύνει, καὶ μία πού ἀγιάζει, δηλαδή ἡ ἐκσπερμάτωση καὶ τὸ δάκρυ. Καὶ ὅπως κάθε ἁμαρτία πού κάνει ὁ ἄνθρωπος εἶναι ἔξω ἀπὸ τὸ σῶμα¹, ἐνῶ ἐκεῖνος πού πορνεύει εἶναι σὰν νὰ προσφέρει ἀπὸ τὴ σάρκα του θυσία στὸν πονηρὸ τὴ δική του σπορά, ἔτσι καὶ ὅσα καλὰ κάνει ὁ ἄνθρωπος, εἶναι ἔξω ἀπὸ τὸ σῶμα. Τὸ δάκρυ ὅμως προσφέρεται στὸν Θεὸ ἀπὸ τὴν ἴδια μας τὴν οὐσία, ὅπως καὶ τὸ αἷμα τῶν μαρτύρων.

Γι' αὐτὸ πρέπει μετὰ τὴ μετάνοια καὶ τὰ δάκρυα νὰ φυλαγόμεσθε ἀπὸ τὴν ἁμαρτία καὶ νὰ μὴ μολύνουμε πάλι τὴν ψυχὴ καὶ τὸ σῶμα. Γιατὶ εἶναι φοβερὸ νὰ συνηθίσουμε νὰ πλένουμε τὸ ροῦχο τοῦ σώματός μας καὶ νὰ τὸ ξαναμολύνουμε. Γιατὶ αὐτὸ πού πλένεται πολλές φορὲς καὶ τρίβεται, φθείρεται καὶ ἀχρηστεύεται, καὶ ἀφοῦ γεράσει καὶ παλιώσει, δὲν μπορεῖ πιά νὰ πλυθεῖ. Καὶ ἐγὼ ἔχω δεῖ ἄνδρες ἑκατὸ ἐτῶν ἀδύνατους, πού ὅλο τὸ σῶμα τους ἔτρεμε, οἱ ὁποῖοι ὅμως δὲν μπόρεσαν νὰ ἀποχωριστοῦν ἀπὸ τὴ σωματικὴ ἁμαρτία, ἕξαιτίας τῆς μακροχρόνιας συνήθειας. Τόσο πολὺ πιὸ φοβερὴ ἀπὸ ὅλα τὰ πάθη εἶναι ἡ κακὴ συνήθεια. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ Ἀπόστολος συμβουλεύοντας λέγει· «Ἄς πετάξουμε ἀπὸ πάνω μας τὰ ἔργα τοῦ σκότους, καὶ ἄς φορέσουμε τὰ ὄπλα τοῦ φωτός. Ἡ συμπεριφορὰ μας ἄς εἶναι σεμνή, ὅπως ὅταν εἶναι ἡμέρα, ὄχι συμπόσια καὶ μεθύσια, ὄχι ἀκολασίες καὶ ἀσέλγειες, ὄχι ἔριδες καὶ ζηλοτυπίες. Ἀλλὰ φορέστε τὸν Κύριο Ἰησοῦ Χριστὸ καὶ μὴ φροντίζετε τὴ σάρκα, ἱκανοποιώντας τις ἐπιθυμίες της»². Καὶ πάλι· «Νὰ μὴ βασιλεύει ἡ ἁμαρτία στὸ θνητὸ σῶμα σας, καὶ σᾶς κάνει νὰ ὑπακοῦτε σὲ τις ἐπιθυμίες του»³.

Ὡστόσο πρέπει νὰ γνωρίζουμε, ὅτι στὸν δίκαιο κριτὴ εἶναι πολλές καὶ διάφορες οἱ κρίσεις καὶ οἱ ἀνταποδόσεις πού πρόκειται νὰ ἐπιβάλλει σ' αὐτοὺς πού ἁμαρτάνουν στὸ σῶμα τους. Καθόσον διαφορετικὰ κρίνεται ὁ πιστός, καὶ διαφορετικὰ ὁ ἄπιστος· γιατί λέγει· «αὐτὸς πού γνώριζε

2. Ρωμ. 13, 12-14.

3. Ρωμ. 6, 12.

νεύσαντος, καὶ ἄλλο τοῦ ἐν γήρα· καὶ ἄλλο τοῦ ἀγάμου, καὶ ἕτερον τοῦ
 γυναιῖκα ἔχοντος, καὶ ἕτερον πάλιν τὸ τοῦ σεμνήν ἔχοντος, καὶ ἕτερον
 τοῦ πονηρᾶ συνοικοῦντος· καὶ ἄλλο τὸ εἰς μίαν παρανομηῖσαι, καὶ
 ἄλλο τὸ εἰς πολλὰς μολυνθῆναι, καὶ ἄλλο τὸ κριμα τοῦ διδασκάλου
 5 καὶ ἱερέως, καὶ ἄλλο τοῦ τοῦ ἰδιώτου. «Δυνατοί», γάρ φησι, «δυνατῶς
 ἔτασθήσονται». Ἄλλο τὸ ἀπὸ ἕξεως καὶ συνηθείας πονηρᾶς, καὶ ἄλλο
 τὸ κατὰ συναρπαγὴν· ἄλλην πάλιν συγγνώμην ἔχει ὁ πίπτων καὶ θλι-
 βόμενος καὶ ὀδυρόμενος, καὶ ἄλλην ὁ ἁμαρτάνων καὶ ἐν ἀμερμινία
 διακειόμενος· Καὶ πάλιν ἄλλως κολάζεται ὁ κατὰ φύσιν τῇ φύσει χρώ-
 10 μενος, καὶ ἄλλως, καὶ πικρῶς ὑπὲρ πᾶσαν ἁμαρτίαν τιμωρηθήσεται, ὁ
 τὴν παρὰ φύσιν τῶν Σοδόμων ἀπώλειαν διαπραττόμενος, ἣντινα οὐδὲ
 τὰ ἄλογα πράττουσιν· ὅθεν καὶ ἡ θεία Γραφή διηγουμένη περὶ τῆς
 σοφίας φησὶν· «Αὕτη δίκαιον ἐξαπολλυμένων ἀσεβῶν ἐρρύσατο φυ-
 γόντα καταβάσιον πῦρ Πενταπόλεως, ἧς ἐστι μαρτύριον τῆς πονη-
 15 ρίας, καπνιζόμενον καθέστηκε χέρσος, καὶ ἀτελέσιν ὥραις καρποφο-
 ροῦντα φυτά». Οὕτω δὴ καὶ ὁ θεῖος Πέτρος τὴν καταστροφὴν τῶν Σο-
 δόμων μνημονεύσας, ἐπάδει λέγων· «Οἶδε Κύριος εὐσεβεῖς ἐκ πει-
 ρασμοῦ ῥύσασθαι, ἀδίκους δὲ εἰς ἡμέραν κρίσεως κολαζομένους τη-
 ρεῖν· μάλιστα δὲ τοὺς ὀπίσω σαρκὸς ἐν ἐπιθυμίᾳ μiasμοῦ πορευομέ-
 20 νους καὶ κυριότητος καταφρονοῦντας». Ὡσαύτως δὲ καὶ Ἰούδας Ἰα-
 κώβου συνάδει φάσκων· «Ὡς Σόδομα καὶ Γόμορρα καὶ αἱ περὶ τὰς
 αὐτὰς πόλεις, τὸν ὅμοιον τούτοις τρόπον ἐκπορνεύσασαι καὶ ἀπελ-
 θοῦσαι ὀπίσω σαρκὸς ἐτέρας, πρόκεινται δεῖγμα πυρὸς αἰωνίου δί-
 κην ὑπέχουσαι· ὁμοίως μέντοι καὶ οὗτοι ἐνυπνιαζόμενοι, σάρκα μὲν
 25 μαινοῦσι, κυριότητος δὲ ἀθετοῦσι, δόξας δὲ βλασφημοῦσι». Καὶ ἐξῆς
 «Οὐαὶ αὐτοῖς, ὅτι τῇ ὁδῷ τοῦ Κάϊν ἐπορεύθησαν, καὶ τῇ πλάνῃ τοῦ

4. Λουκᾶ 12, 47.

6. Γεν. 19, 1-11.

5. Σοφ. Σολ. 6, 7.

7. Σοφ. Σολ. 10, 6-7.

τὸ θέλημα τοῦ κυρίου του καὶ δὲν τὸ ἔκανε, θὰ δαρθεῖ πολὺ»⁴. Ἄλλη ἐπίσης εἶναι ἡ κρίση ἐκείνου ποὺ πόρνευσε στὰ νεανικά του χρόνια, καὶ ἄλλη ἐκείνου ποὺ πόρνευσε στὰ γερατειά του. Ἄλλη εἶναι τοῦ ἀγάμου, καὶ ἄλλη ἐκείνου ποὺ ἔχει γυναίκα, ὅπως ἄλλη εἶναι ἡ κρίση ἐκείνου ποὺ ἔχει γυναίκα σεμνή, καὶ ἄλλη ἐκείνου ποὺ συγκατοικεῖ μὲ γυναίκα πονηρή. Ἄλλο πάλι εἶναι τὸ νὰ παρανομήσει κάποιος μὲ μία γυναίκα, καὶ ἄλλο τὸ νὰ μολυνθεῖ μὲ πολλές. Ἄλλη ἐπίσης εἶναι ἡ κρίση τοῦ δασκάλου καὶ τοῦ ἱερέα, καὶ ἄλλη τοῦ ἰδιώτη. Γιατὶ λέγει, «οἱ δυνατοὶ θὰ τιμωρηθοῦν αὐστηρᾶ»⁵. Ἄλλο εἶναι τὸ νὰ ἁμαρτήσῃ κάποιος ἀπὸ κακὴ συνήθεια, καὶ ἄλλο μὲ τὴ βία. Ἄλλη συγγνώμη ἐπίσης ἔχει αὐτὸς ποὺ ἁμαρτάνει καὶ λυπᾶται καὶ θρηνεῖ, καὶ ἄλλη ἐκεῖνος ποὺ ἁμαρτάνει καὶ βρίσκεται σὲ ἀδιαφορία. Ἐπίσης, ἄλλιῶς τιμωρεῖται αὐτὸς ποὺ ἁμαρτάνει φυσιολογικὰ κάνοντας χρῆση τῆς φύσεώς του, καὶ ἄλλιῶς, καὶ σκληρᾶ περισσότερο ἀπὸ κάθε ἁμαρτία, θὰ τιμωρηθεῖ ἐκεῖνος ποὺ διαπράττει τὴν παρὰ φύση ἁμαρτία τῶν Σοδομιτῶν⁶, τὴν ὁποία δὲν κάνουν οὔτε τὰ ἄλογα ζῶα. Γι' αὐτὸ καὶ ἡ ἅγια Γραφή, μιλώντας γιὰ τὴ σοφία, λέγει· «Αὐτὴ, ὅταν καταστρέφονταν οἱ ἀσεβεῖς, ἔσωσε τὸν δίκαιο Λώτ, ὁ ὁποῖος διέφυγε τὴ φωτιὰ ποὺ εἶχε πέσει ἀπὸ τὸν οὐρανὸ πάνω στὶς πέντε ἁμαρτωλὲς πόλεις, οἱ ὁποῖες, ἀφοῦ κᾶηκαν, ἐρημώθηκαν γιὰ νὰ μαρτυροῦν τὴν πονηρία τους, καὶ ἔχουν φυτὰ ποὺ καρποφοροῦν σὲ ἀκατάλληλες ἐποχές»⁷. Ἀκριβῶς γι' αὐτὸ καὶ ὁ θεῖος Πέτρος, ἀναφέροντας τὴν καταστροφή τῶν Σοδόμων, προσθέτει λέγοντας· «Γνωρίζει ὁ Κύριος νὰ σώζει τοὺς εὐσεβεῖς ἀπὸ τὴ δοκιμασία, ἐνῶ τοὺς κακοὺς τοὺς φυλάει γιὰ νὰ τοὺς τιμωρήσῃ τὴν ἡμέρα τῆς κρίσεως, ἰδιαίτερα μάλιστα ἐκείνους ποὺ ἐξαιτίας τῶν βρώμικων ἐπιθυμιῶν τρέχουν πίσω ἀπὸ τὴ σάρκα καὶ καταφρονοῦν τὴν ἐξουσία τοῦ Θεοῦ»⁸. Ἐπίσης καὶ ὁ Ἰούδας, ὁ ἀδελφὸς τοῦ Ἰακώβου, συμφωνώντας λέγει· «Ὅπως τὰ Σόδομα καὶ τὰ Γόμορρα καὶ οἱ γύρω πόλεις, οἱ ὁποῖες κατὰ ὁμοιωτρόπο μὲ αὐτοὺς παραδόθηκαν στὴν πορνεία καὶ ἀκολούθησαν παρὰ φύση ἐπιθυμίες, χρησιμεύουν ὡς παράδειγμα ὕστερα ἀπὸ τὴν τιμωρία τῆς αἰώνιας φωτιᾶς ποὺ ὑπέστησαν, κατὰ τὸν ἴδιο ἐπίσης τρόπο καὶ αὐτοί, μὲ τὸ νὰ ὄνειρεύονται, μολύνουν τὴ σάρκα καὶ ἀπορρίπτουν τὴν ἐξουσία τοῦ Θεοῦ, καὶ βλασφημοῦν τὶς οὐράνιες δυνάμεις»⁹. Καὶ παρακάτω· «Ἀλλοίμονο σ' αὐτούς, γιατί ἀκολούθησαν τὸν δρόμο τοῦ Κάϊν καὶ ἐκτροχιάστηκαν στὴν

8. Β' Πέτρ. 2, 9-10.

9. Ἰούδα 7-8.

Βαλαὰμ μισθοῦ ἐξεχύθησαν, καὶ τῇ ἀντιλογίᾳ τοῦ Κορὲ ἀπώλοντο». Καί· «Οἷς ὁ ζόφος τοῦ σκοτίους εἰς αἰῶνας τετήρηται». Εἰ γὰρ ἐκεῖνοι νόμον μὴ μεμαθηκότες, μηδὲ προφήτας ἀναγκώσκοντες, διὰ τὴν μυσαρὰν ἐργασίαν ἐκείνην πυρὸς καὶ θείου παρανάλωμα γεγόνασι, 5 πόσης μᾶλλον ἡμεῖς ἐσμεν ἄξιοι τιμωρίας, οἱ νόμον καὶ προφήτας καὶ ἀποστόλους συνεχῶς ἀναγκώσκοντες, καὶ χείρονα ποιῶντες; Διὰ τοῦτο γάρ, καὶ τοιαῦτα πράττοντες, τοιοῦτος ἐμπροσημὸς οὐ γενήσεται, ἐπειδὴ πῦρ ἕτερον ἡμῖν χαλεπώτερον ἠτοίμασται καὶ μηδέποτε σβεννύμενον, ὡς γέγραπται, ὅτι «Ὁ σκώληξ αὐτῶν οὐ τελευτήσῃ, καὶ 10 τὸ πῦρ αὐτῶν οὐ σβεσθήσεται».

Ἀκουέτωσαν οἱ γυναῖξι συνεζευγμένοι, καὶ ἀπὸ στρήνους καὶ σπατάλης, μᾶλλον δὲ ἀφοβίας Θεοῦ, καταλιμπάνοντες αὐτάς, καὶ εἰς ἀκαθαρσίαν καὶ παρὰ φύσιν συμφερόμενοι, οἵτινες οὐδεμίαν ἀπολογία ἐξουσιν ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως. Τί γὰρ καὶ ἀπολογήσονται ὁρῶντες 15 ἑτέρους σὺν αὐτοῖς ὄντας, καὶ παρθενίαν φυλάξαντας; Ἀκουέτωσαν δὲ πάλιν καὶ τοῦ Ἀποστόλου περὶ τῶν τοιούτων λέγοντος, ὅτι «Καὶ καθὼς οὐκ ἐδοκίμασαν ἔχειν τὸν Θεὸν ἐν ἐπιγνώσει, παρέδωκεν αὐτοὺς ὁ Θεὸς εἰς ἀδόκιμον νοῦν, ποιεῖν τὰ μὴ καθήκοντα, καὶ εἰς ἀκαθαρσίαν», φησί, «τοῦ ἀτιμάζεσθαι τὰ σώματα αὐτῶν ἐν ἑαυτοῖς». 20 Καὶ πάλιν· «Οὐκ οἴδατε, ὅτι ναὸς Θεοῦ ἐστε καὶ τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ οἰκεῖ ἐν ὑμῖν; Εἴ τις τὸν ναὸν τοῦ Θεοῦ φθείρει, φθερεῖ τοῦτον ὁ Θεός. Ὁ γὰρ ναὸς τοῦ Θεοῦ ἅγιός ἐστιν, οἵτινές ἐστε ὑμεῖς». Καὶ αὖθις· «Ὁ Θεὸς οὐ μνηστηρίζεται· ὁ γὰρ σπείρει ἄνθρωπος, τοῦτο καὶ θερίσει· ὅτι ὁ σπείρων εἰς τὴν σάρκα αὐτοῦ, ἐκ τῆς σαρκὸς θερίσει φθοράν, ὁ δὲ 25 σπείρων εἰς τὸ πνεῦμα, ἐκ τοῦ πνεύματος θερίσει ζωὴν αἰώνιον». Καὶ πάλιν· «Μὴ πλανᾶσθε· οὔτε πόρνοι, οὔτε εἰδωλολάτραι, οὔτε μοιχοί, οὔτε μαλακοί, οὔτε ἀρσενοκοῖται, οὔτε πλεονέκται, οὔτε κλέπται, οὔτε μέθυσοι, οὔτε δοῖδοροι, οὐχ ἄρπαγες βασιλείαν Θεοῦ κληρονομήσουσι». Καὶ αὖθις· «Τοὺς γὰρ πάντας ἡμᾶς φανερωθῆναι δεῖ ἐμπροσθεν τοῦ θήματος τοῦ Χριστοῦ, ἵνα κομίσηται ἕκαστος τὰ διὰ τοῦ σώματος, πρὸς ᾧ ἔπραξεν, εἴτε ἀγαθόν, εἴτε κακόν». Καὶ πάλιν· «Ἐκά-

10. Ἰούδα 11.

13. Ρωμ. 1, 28. 24.

11. Ἰούδα 13.

14. Α΄ Κορ. 3, 16-17.

12. Μάρκ. 9, 43-45. Ἦσ. 66, 24.

15. Γαλ. 6, 6-8.

πλάνη τοῦ Βαλαάμ ἕξαιτίας χρημάτων, καὶ καταστράφηκαν ἐπειδὴ στασίασαν ὅπως ὁ Κορέ»¹⁰. Καί· «Γι' αὐτοὺς εἶναι φυλαγμένο τὸ αἰώνιο σκοτάδι γιὰ πάντα»¹¹. Γιατί, ἂν ἐκεῖνοι ποὺ δὲν εἶχαν μάθει τὸν νόμο, οὔτε διάβαζαν προφῆτες, ἕξαιτίας ἐκείνης τῆς μισητῆς πράξης τους κήηκαν μὲ φωτιά καὶ θειᾶφι, πόσης τιμωρίας εἴμαστε ἄξιοι ἐμεῖς ποὺ, ἂν καὶ διαβάσουμε συνεχῶς καὶ τὸν νόμο καὶ τοὺς προφῆτες καὶ τοὺς ἀποστόλους, ὅμως κάνουμε χειρότερα ἀπὸ ἐκείνους; Γι' αὐτὸ ἄλλωστε, ἂν καὶ κάνουμε τέτοια ἁμαρτήματα, δὲν καιόμαστε μὲ τέτοια πυρκαϊᾶ, ἐπειδὴ γιὰ μᾶς ἐτοιμάστηκε ἄλλη φωτιά φοβερότερη, ἢ ὅποια δὲν σβήνει ποτέ, ὅπως εἶναι γραμμένο· «Τὸ σκουλήκι τους δὲν θὰ πεθαίνει καὶ ἡ φωτιά δὲν θὰ σβήνεται»¹².

Ἄς τὰ ἀκούσουν αὐτὰ ὅσοι εἶναι νυμφευμένοι μὲ γυναῖκες καὶ ἀπὸ ἀκράτητο πάθος καὶ σπατάλη, ἢ καλύτερα ἀπὸ ἔλλειψη φόβου Θεοῦ, τὶς ἐγκαταλείπουν καὶ κυλιοῦνται στὴν ἀκαθαρσία καὶ στὰ παρὰ φύση, οἱ ὅποιοι τὴν ἡμέρα τῆς κρίσεως δὲν θὰ ἔχουν καμμιά ἀπολογία. Τί δηλαδή θὰ ἀπολογηθοῦν βλέποντας καὶ ἄλλους νὰ βρίσκονται μαζί τους, ἂν καὶ διαφύλαξαν τὴν παρθενία τους; Ἄς ἀκούσουν ὅμως καὶ πάλι τὸν Ἀπόστολο ποὺ λέγει γι' αὐτοὺς· «Καὶ ἐπειδὴ δὲν ἔκριναν ἄξιο λόγου τὸ νὰ ἔχουν σωστὴ γνώση γιὰ τὸν Θεό, τοὺς παρέδωσε ὁ Θεὸς σὲ ἀνάξιο νοῦ, ὥστε νὰ κάνουν αὐτὰ ποὺ δὲν πρέπει, καὶ σὲ ἀκαθαρσία», λέγει, «ὥστε νὰ ἀτιμάζουν τὰ σώματά τους μεταξύ τους»¹³. Καὶ πάλι· «Δὲν ξέρετε ὅτι εἶστε ναὸς τοῦ Θεοῦ καὶ μέσα σας κατοικεῖ τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ; Ἐὰν κάποιος καταστρέφει τὸν ναὸ τοῦ Θεοῦ, θὰ τὸν καταστρέψει ὁ Θεός. Γιατί ὁ ναὸς τοῦ Θεοῦ εἶναι ἅγιος, καὶ ὁ ναὸς αὐτὸς εἶστε σεῖς»¹⁴. Καὶ πάλι· «Ὁ Θεὸς δὲν ἐμπαίζεται· ἐκεῖνο ποὺ θὰ σπείρει ὁ ἄνθρωπος, αὐτὸ καὶ θὰ θερίσει· αὐτὸς δηλαδή ποὺ θὰ σπείρει στὴ σάρκα του, θὰ θερίσει ἀπὸ τὴ σάρκα του διαφθορά, ἐνῶ ἐκεῖνος ποὺ θὰ σπείρει στὸ πνεῦμα, ἀπὸ τὸ πνεῦμα θὰ θερίσει αἰώνια ζωὴ»¹⁵. Καὶ πάλι· «Μὴ πλανᾶστε· οὔτε πόρνοι, οὔτε εἰδωλολάτρες, οὔτε μοιχοί, οὔτε θηλυπρεπεῖς, οὔτε ἄρσενοκοῖτες, οὔτε πλεονέκτες, οὔτε κλέπτες, οὔτε μέθυστοι, οὔτε ὑβριστές, οὔτε ἄρπαγες θὰ κληρονομήσουν τὴ βασιλεία τοῦ Θεοῦ»¹⁶. Καὶ πάλι· «Γιατί ὅλοι ἐμεῖς πρέπει νὰ παρουσιαστοῦμε μπροστὰ στὸ βῆμα τοῦ Χριστοῦ, γιὰ νὰ λάβει ὁ καθένας ἐκεῖνο ποὺ τοῦ ἀνήκει γιὰ ὅσα ἔκανε μὲ τὸ σῶμα του, εἴτε καλὸ εἴτε κακό»¹⁷. Καὶ πάλι· «Τὸ ἔργο τοῦ καθενὸς θὰ

16. Α' Κορ. 6, 9-10.

17. Β' Κορ. 5, 10.

στον τὸ ἔργον φανερόν γενήσεται· ἡ γὰρ ἡμέρα δηλώσει, ὅτι ἐν πυρὶ ἀποκαλύπτεται· καὶ ἐκάστου τὸ ἔργον, ὁποῖόν ἐστι, τὸ πῦρ δοκιμάσει».

Ἡσαΐου.

5 «Οὐαὶ οἱ ἐπισπώμενοι τὰς ἁμαρτίας αὐτῶν, ὡς σχοινίῳ μακροῦ καὶ ὡς ξυγοῦ ἱμάντι δαμάλεως τὰς ἀνομίας αὐτῶν».

Ἰερεμίου.

«Υἱοὶ ἄφρονές εἰσι, καὶ οὐ συνετοί, σοφοὶ εἰσι τοῦ κακοποιῆσαι, τὸ δὲ καλὸν ποιῆσαι οὐκ ἔγνωσαν». Καί, «Εἰ ἀλλάξει Αἰθίοψ τὸ δέρμα αὐτοῦ καὶ πάρδαλις τὰ ποικίλματα αὐτῆς, καὶ ὑμεῖς δυνήσεσθε εὐποιῆσαι, μεμαθηκότες τὰ κακά».

Τοῦ ἁγίου Βασιλείου, ἐκ τοῦ εἰς τὸν α΄ ψαλμόν.

Εὐχῆς μὲν οὖν ἄξιον μὴ προσάψασθαι τοῦ κακοῦ· δεύτερος δὲ πλοῦς εὐθύς μετὰ τὴν πείραν, ὥσπερ ἰοδόλου πληγὴν ἀποφεύγειν, 15 κατὰ τὸ γεγραμμένον παρὰ τοῦ Σολομώντος περὶ τῆς φαύλης γυναικός «Μὴ ἐπιστήσης σὸν ὄμμα πρὸς αὐτήν, ἀλλὰ ἀποπήδησον μὴ χρονίσης». Νῦν δὲ οἶδά τινες ἐν νεότητι πρὸς τὰ τῆς σαρκός πάθη κατολισθήσαντας, καὶ μέχρι πολιᾶς αὐτῆς διὰ συνήθειαν τοῦ κακοῦ ταῖς ἁμαρτίαις παραμείναντας. Ὡσπερ γὰρ οἱ ἐν βορβόρῳ κυλινδούμενοι χοῖροι ἀεὶ πλάττουσιν ἑαυτοῖς τὸν πηλόν, οὕτω καὶ οὗτοι, τὸ ἐκ 20 τῆς ἡδονῆς αἴσχος καθ' ἐκάστην ἡμέραν προσαναμάσσονται. Μακάριον μὲν οὖν τὸ μὴ διανοηθῆναι τὸ πονηρόν· εἰ δὲ κατὰ συναρπαγὴν τοῦ ἐχθροῦ ἐδέξω τῇ ψυχῇ βουλεύματα ἀσεβείας, μὴ στήῃς ἐπὶ τῆς ἁμαρτίας. Εἰ δὲ καὶ τοῦτο πέπονθας, μὴ ἐνιδρυνθῆς τῷ κακῷ. Διότι τὸ 25 φιλιπόνως προσδιατρίβειν ταῖς ἁμαρτίαις, ἕξιν τινὰ δυσκίνητον ταῖς ψυχαῖς ἐμποιεῖ· παλαιωθὲν γὰρ πάθος ψυχῆς, καὶ κακοῦ μελέτη χρόνῳ βεβαιωθείσα, δυσίατός ἐστιν, ἢ ἀνίατος παντελῶς εἰς φύσιν ὡς τὰ πολλὰ τοῦ ἔθους μεθισταμένου.

18. Α' Κορ. 3, 13.

19. Ἡσ. 5, 18.

φανερωθεῖ· γιατί ἡ ἡμέρα θὰ τὸ φανερώσει, ἀφοῦ ἡ ἡμέρα ἐκείνη ἀποκαλύπτεται μὲ φωτιὰ. Καὶ ἡ φωτιὰ θὰ ἀποδείξει τί εἶδους εἶναι τὸ ἔργο πὺν ἔκανε ὁ καθέννας»¹⁸.

Τοῦ Ἡσαΐα.

«Ἀλλοίμονο σ' ἐκείνους πὺν σύρουν ἐπάνω τους τὶς ἁμαρτίες τους σὰν μακρὸν σχοινί, καὶ τὶς ἀνομίες τους σὰν ἱμάντα δαμαλιού»¹⁹.

Τοῦ Ἱερεμία.

«Εἶναι υἱοὶ ἄφρονες καὶ ἄμυαλοι γιὰ τὸ καλό, καὶ σοφοὶ γιὰ νὰ κἀνουν κακό»²⁰. Καὶ: «Ὅσο εἶναι δυνατὸν ὁ Αἰθίοπας νὰ ἀλλάξει τὸ δέρμα του καὶ ἡ λεοπάρδαλη τὰ στίγματα τῆς, ἄλλο τόσο καὶ σεῖς θὰ μπορέσετε νὰ κἀνετε τὸ καλό, ἀφοῦ μάθετε νὰ κἀνετε τὸ κακό»²¹.

Τοῦ ἁγίου Βασιλείου, ἀπὸ τὴν ἐρμηνεία στὸν 1ο Ψαλμὸ.

«Εὐχῆς ἔργο θὰ ἦταν βέβαια νὰ μὴ ἔρθετε σὲ ἐπαφὴ μὲ τὸ κακό, καὶ δεῦτερο θαλασσινὸ ταξίδι μετὰ τὴν πείρα νὰ τὸ ἀποφεύγετε σὰν τοίμημα δηλητηριώδους φιδιού, ὅπως εἶναι γραμμένο ἀπὸ τὸν Σολομώντα γιὰ τὴν διεστραμμένη γυναίκα: «Νὰ μὴ προσηλώσεις τὸ βλέμμα σου σ' αὐτήν, ἀλλὰ φῦγε μακριὰ ἀπὸ αὐτήν χωρὶς καθυστέρηση»²². Τώρα ὅμως γνωρίζω μερικὸς, οἱ ὁποῖοι ἀπὸ τὰ νιάτα τους γλύστησαν στὰ σαρκικὰ πάθη, καὶ μέχρι πὺν ἄσπρισαν τὰ μαλλιά τους ἐξαιτίας τῆς συνήθειας παρέμειναν στὸ κακό τῆς ἁμαρτίας. Γιατί, ὅπως οἱ χοῖροι πὺν κυλιοῦνται στὸν βοῦρκο σκέφτονται μέσα τους τὴ λάσπη, ἔτσι καὶ αὐτοὶ ζυμώνονται κάθε μέρα μὲ τὸ αἶσχος τῆς ἡδονῆς. Εἶναι καλὸ βέβαια νὰ μὴ διανοηθεῖς τὸ κακό, ἐὰν ὅμως μὲ ἐξαπάτηση τοῦ ἐχθροῦ δέχτηκες στὴν ψυχὴ σου σκέψεις ἀσεβεῖς, νὰ μὴ σταθεῖς στὴν ἁμαρτία. Ἀλλὰ καὶ ἂν τὸ ἔπαθες αὐτό, νὰ μὴ σταθεροποιηθεῖς στὸ κακό. Γιατί τὸ νὰ παραμένεις μὲ κάθε φροντίδα στὶς ἁμαρτίες δημιουργεῖ κάποια δυσκίνητη συνήθεια στὶς ψυχές. Διότι ἓνα χρόνιο πάθος τῆς ψυχῆς, καὶ διάπραξη τοῦ κακοῦ πὺν στερεώθηκε ἀπὸ τὸν χρόνο, γίνεται δυσκολοθεράπευτη, ἢ καὶ τελείως ἀθεράπευτη, ἐπειδὴ στὶς περισσότερες περιπτώσεις ἡ συνήθεια μεταβάλλεται σὲ φύση.

20. Ἱερ. 4, 22.

21. Ἱερ. 13, 23.

22. Παροιμ. 9, 18.

Ἰσιδώρου, ἐκ τῶν Ἐπιστολῶν.

Ἐν γὰρ τοῖς παιίσμασιν, οὐ τὸ εἶδος μόνον ζητεῖται τοῦ ζητήματος, ἀλλὰ καὶ ἡ γνώμη τοῦ ἁμαρτάνοντος καὶ τὸ ἄξιωμα καὶ ὁ καιρὸς, καὶ ὁ τρόπος καὶ ἡ ρίζα, καὶ μετὰ τὴν ἁμαρτίαν εἰ ἦσθη, εἰ ἐλυπήθη, εἰ ἀναλγήτως διετέθη, εἰ ἐνέμεινεν, εἰ μετέγνω, εἰ ἐκ περιστάσεως, εἰ κατὰ ἀπάτην, εἰ κατὰ μελέτην, εἰ κατὰ ἕξιν κακὴν καὶ συνήθειαν, καὶ πολλὰ ἕτερα εἶσι, δι' ὧν ἡ θάσσανος αὕτη χωρεῖ. Καὶ καιροῦ διαφορὰ ἐξετάζεται, καὶ πολιτείας ἐξέτασις καταστάσεως· ὁ γὰρ πρὸ νόμου, καὶ μετὰ νόμον, καὶ μετὰ τὴν χάριν τὴν αὐτὴν ἁμαρτίαν ἁμαρτῶν, οὐ 10 τὴν αὐτὴν δίκην ὑφέξεται· ἀλλ' ὁ μὲν ἡμερωτέραν, ὁ δὲ ἀκριβεστέραν, ὁ δὲ ἀπαραίτητον. Πάντα γὰρ ταῦτα διαρρηδὴν ἐν ταῖς ἱεραῖς Γραφαῖς κεκῆρται.

Θεοδωρήτου, ἐκ τῆς Θεραπευτικῆς.

Οὐδὲ γὰρ ἐξ ἴσου ὑπὸ τινος ὀργῆς καὶ θυμοῦ τινα παροξυνόμενον 15 πατάξαι τὸν πέλας καὶ παραπέμψαι τῷ θανάτῳ, οὕτω τὸν προβουλευσάμενον· οὐδὲ ἐπὶ τούτῳ γε παίοντα, καὶ τὸ παίσαντα ἐξ ἐπιβουλῆς καὶ λόγου, καὶ προνοίας τυρεῦσαι τὸν θάνατον· τὸ μὲν γὰρ ἦν ἀκρασίας κάμινος θυμοῦ, τὸ δὲ πονηρίας ἐσχάτης. Καὶ τὸ μὲν οὐχ ὄλον, τὸ δὲ ὄλον τῆς γνώμης. Οὕτω καὶ ταῖς τῆς ἠδυπαθείας οὐχ 20 ἅπαντες ὁμοίως ἄνθρωποι περιπίπτουσιν ἁμαρτίαις. Ἄλλ' οἱ μὲν ἤκιστα περιεργαζόμενοι τὰ εὐπρεπῆ τῶν σωμάτων περιτείρονται· ἔσθ' ὅτε δὲ καὶ ὀρώσιν ἐξαίφνης, καὶ καταδουλοῦνται τῷ πάθει τοῦ λογισμοῦ τῆς ἡγεμονίας ἐξισταμένον· οἱ δὲ βίον ἔχουσι, τὸ τοιαύτη θεωρία τοὺς ὀφθαλμοὺς ἐστιᾶν. Καὶ οἱ μὲν οὐδὲ σίτων καὶ ποτῶν ἀπο- 25 λαύουσιν ἀδεῶς, ἠττῶνται δ' ὅμως παλαίοντες, ἐπειδὴ παλαίειν ἐπισημόνως οὐ βούλονται. Οἱ δὲ ὑπερμαζῶσι καὶ τρυφῶσι καὶ πᾶν εἶδος ἐπινοοῦσι χλιδῆς καὶ τρυφῆς καὶ τὰς ἄλλας ὀρέξεις ἐρεθίζουσι παντοδαπαῖς ἐπινοίαις καὶ μέντοι καὶ σβεννυμένων ἀσχάλλουσι. Τοσαύ-

Τοῦ Ἰσιδώρου, ἀπὸ τὶς Ἐπιστολές του.

Στὶς ἁμαρτίες δὲν ἐξετάζεται μόνο τὸ εἶδος τῆς πράξης, ἀλλὰ καὶ ἡ διάθεση ἐκείνου ποὺ ἁμαρτάνει, καὶ τὸ ἀξίωμα καὶ ἡ εὐκαιρία, καὶ ὁ τρόπος καὶ ὁ τόπος καὶ ἡ αἰτία, καὶ ἔαν μετὰ τὴν ἁμαρτία αἰσθάνθηκε αὐτὸ ποὺ ἔκανε, ἂν λυπήθηκε, ἂν τὴν ἀντιμετώπισε μὲ ἀναγλησία, ἂν ἐπέμεινε σ' αὐτήν, ἂν μεταμελήθηκε, ἂν τὴν ἔκανε περιστασιακά, ἂν ἀπατήθηκε, ἂν τὴ σχεδίασε, ἂν τὴν ἔκανε ἀπὸ συνήθεια καὶ ἔξη κακὴ, καὶ ὑπάρχουν καὶ ἄλλα πολλά, μέσα ἀπὸ τὰ ὁποῖα γίνεται ὁ ἔλεγχος. Ἀκόμα καὶ τοῦ χρόνου ἡ διαφορὰ ἐξετάζεται, καὶ ἡ κατάστασις τῆς συμπεριφορᾶς του. Γιατὶ αὐτὸς ποὺ διέπραξε τὴν ἴδια ἁμαρτία πρὶν ἢ μετὰ τὸν νόμο, καὶ μετὰ τὴ χάρι, δὲν θὰ ὑποστῇ τὴν ἴδια καταδίκη, ἀλλὰ στὴ πρώτη περίπτωσι θὰ κριθεῖ ἐπιεικέστερα, στὴ δεύτερη αὐστηρότερα, καὶ στὴν τρίτη ὀπωσδήποτε ἀκόμα πὼ αὐστηρότερα. Γιατὶ ὅλα αὐτὰ ἀναφέρονται ρητὰ στὶς ἅγιες Γραφές.

Θεοδωρήτου, ἀπὸ τὸ Ἑλληνικῶν παθημάτων θεραπευτικὴ.

Δὲν εἶναι ἴδιο ὅταν ἀπὸ κάποιο θυμὸ καὶ ὀργὴ ἐξοργιστεῖ κάποιος καὶ χτυπήσει τὸν πλησίον του καὶ τὸν σκοτώσει, καὶ νὰ κάνει τὸ ἴδιο ἀφοῦ τὸ σκεφτεῖ ἀπὸ πρὶν. Οὔτε ὅταν κάποιος χτυπάει μετὰ ἀπὸ τέτοια ὀργή, καὶ αὐτὸς ποὺ χτυπάει ὕστερα ἀπὸ μηχανορραφία καὶ λογομαχία, καὶ προκαλεῖ θάνατο ἐκ προμελέτης. Γιατὶ ἡ πρώτη περίπτωσι εἶναι πράξις ποὺ ὀφείλεται στὸ ἀσυγκράτητο καμίμι τοῦ θυμοῦ, ἐνῶ ἡ δεύτερη εἶναι πράξις ἐσχάτης κακίας. Καὶ ἡ πρώτη βέβαια δὲν ἀφορᾷ τὸ σύνολο τῶν ἀνθρώπων, ἐνῶ ἡ δεύτερη ἀφορᾷ τὸ σύνολο. Ἔτσι καὶ στὶς ἁμαρτίες τῆς ἡδυπάθειας δὲν ὑποπίπτουν ὅλοι οἱ ἄνθρωποι μὲ τὸν ἴδιο τρόπο· ἄλλοι περιεργαζόμενοι τὰ κομψὰ σώματα ἐρεθίζονται ἐλάχιστα, μερικὲς φορὲς ὅμως βλέποντάς τα ξαφνικὰ ὑποδουλώνονται στὸ πάθος ἐπειδὴ ἐξεγείρεται ὁ λογισμὸς τῆς ἐξουσίας. Ἄλλοι ὅμως ἔχουν τρόπο ζωῆς τὸ νὰ ἐστιάζουν τὰ μάτια τους σ' αὐτὴ τὴ θεά. Καὶ οἱ πρῶτοι βέβαια δὲν ἀπολαμβάνουν οὔτε τὶς τροφές καὶ τὰ πιωτὰ χωρὶς φόβο, ὑποχωροῦν ὅμως καθὼς ἀγωνίζονται, ἐπειδὴ δὲν θέλουν νὰ ἀγωνιστοῦν μεθοδικά. Ἀντίθετα οἱ ἄλλοι ἐπιδίδονται σὲ ὑπερβολικὲς ἀπολαύσεις καὶ δαπανοῦν πολλά, ἐπινοοῦν κάθε εἶδος πολυτέλειας καὶ ἀπόλαυσις, καὶ ἐρεθίζονται καὶ τὶς ἄλλες ὀρέξεις μὲ κάθε εἶδους μεθοδεύσεις, καὶ ὅταν μάλιστα οἱ ὀρέξεις τους σβήνουν δυσανασχετοῦν. Ἐπειδὴ λοιπὸν ὑπάρχει τόσο

τη τοίνυν παρανομούντων διαφορά, οὐ χρεῶν ἅπασι χαλεπαίνειν ὁμοίως, ἀλλὰ τοὺς μὲν προδήλως τὸν σωδὴ βίον ἀσπαζομένους μυσάττεσθαι, τοῖς δ' ἄλλοις καὶ συμβουλεύειν καὶ παραινεῖν καὶ χεῖρα ὀρέγειν καὶ θεραπεύειν ἐπιμελῶς καὶ προσφέρειν τῆς ὑγείας τὰ φάρμακα, ἐκείνους δὲ ἐὰν ἐπιμείνωσι θηριωδῶς βιωτεύοντες, καὶ περιόντας θρηνήσωμεν, καὶ ἀποθανοῦσι τὸ Σαρδαναπάλου ἐπίγραμμα προσενέγκωμεν· τῷ γὰρ δὴ ἐκείνου ἐπιγέγραπται τάφω·

Τόσσ' ἔχω, ὅσσ' ἔφαγον καὶ ἐφύδρισα καὶ μετ' ἔρωτος

Τέρον' ἔπαθον, τὰ δὲ πολλὰ καὶ ὄλβια πάντα λέλειπται.

10 Καὶ γὰρ ἐγὼ σποδός εἰμι, Νίνου μεγάλης βασιλεύσας.

Ἄλλὰ γὰρ καὶ τοῦτο ψεῦδος οἱ γεγραφότες ἐπέγραψαν. Οὐ γὰρ ἔχει ὁ τελευτήσας ὅπερ ἔφαγε καὶ ἔπιεν, ἀλλ' εἰς τὴν δυσώδη φθορὰν ἐκεῖνος κεχώρηκεν. Ἐχει δὲ μόνου τοῦ παρανόμου βίου τὴν δυσωδίαν, ἢ τὴν ψυχὴν διηνεκῶς ἀλγύνει καὶ ἀνιᾶ, ξυνειδυῖα αὐτῆς τὰ κάκιστα,
15 καὶ μεμνημένη ὧν παρανόμως εἰργάσατο.

α'. Ἄγνοια, ὡς ὁ Λάβαν. β'. Ἀπάτη, ὡς ἡ Εὐὰ. γ'. Συναρπαγή, ὡς ὁ Πέτρος. δ'. Λήθη, ὡς ὁ Μωυσῆς, μὴ ἀγαπήσας τὸν Θεὸν ἐν τῇ πέτρᾳ. ε'. Τυραννίς, ὡς ὁ Δαρεῖος, ἐκδούς τὸν Δανιήλ. ζ'. Ἀπιστία, ὡς ἡ γυνὴ τοῦ Λώτ. ζ'. Καταφρόνησις, ὡς Γιεζί, τοῦ Ἐλισσαίου. η'. Ἡ πονηρὰ
20 διάθεσις, ὡς οἱ Φαρισαῖοι κρύπτοντες τὴν ἀνάστασιν.

Μαξίμου, ἐκ τῶν Κεφαλαίων.

Οὐχ εἷς λόγος τῶν τὴν αὐτὴν ἁμαρτίαν κατ' ἐνέργειαν ἁμαρτανόντων ἐστίν, ἀλλὰ διάφοροι. Οἷον, ἄλλο ἐστὶ τὸ ἀπὸ ἕξεως ἁμαρτάνειν, καὶ ἄλλο τὸ κατὰ συναρπαγὴν, ὅς οὔτε πρὸ τῆς ἁμαρτίας εἶχε
25 τὴν ἐνθύμησιν, οὔτε μετὰ τὴν ἁμαρτίαν, ἀλλὰ σφόδρα ἐπὶ τῷ γεγονότι ὀδυνᾶται. Ὁ δὲ ἀπὸ ἕξεως ἐκ τοῦ ἐναντίου. Καὶ πρῶτον γὰρ καὶ κατὰ διάνοιαν οὐκ ἐπαύσατο ἁμαρτάνων, καὶ μετὰ τὸ προᾶξαι, τῆς αὐτῆς ἐστὶ διαθέσεως. Καὶ γὰρ τέσσαρας τρόπους ἁμαρτάνει ὁ ἄνθρωπος κατὰ συναρπαγὴν, κατὰ ἀπάτην, κατὰ ἄγνοιαν, κατὰ διάθεσιν. Καὶ

23. Ὁ τελευταῖος βασιλεὺς τῶν Ἀσσυρίων Ἀσσουρμπαλιμάκ, ὀνομαστὸς γιὰ τὴν ἄσωτη καὶ ἀκόλαστη ζωὴ του.

μεγάλη διαφορά μεταξύ αὐτῶν πού παρανομοῦν, δὲν πρέπει νὰ δείχνουμε τὴ δυσαρέσκειά μας σὲ ὅλους τὸ ἴδιο, ἀλλὰ αὐτοὺς πού ὀλοφάνερα ἀσπάζονται ἢ ζωὴ τῶν χοίρων νὰ τοὺς σιχαινόμαστε, ἐνῶ τοὺς ἄλλους νὰ τοὺς συμβουλεύουμε, νὰ τοὺς νουθετοῦμε, νὰ τοὺς ἀπλώνουμε τὸ χέρι, νὰ τοὺς θεραπεύουμε μὲ φροντίδα, καὶ νὰ τοὺς προσφέρουμε τὰ φάρμακα τῆς ὑγείας. Τοὺς πρώτους, ἐὰν ἐξακολουθήσουν νὰ ζοῦν σὰν θηρία, καὶ ὅσο ζοῦν νὰ τοὺς κλάψουμε, καὶ ὅταν πεθάνουν, νὰ γράψουμε στὸν τάφο τους τὸ ἐπίγραμμα τοῦ Σαρδανάπαλου²³· γιατί στὸν τάφο ἐκείνου εἶναι γραμμένο·

«Τόσα ἔχω, ὅσα ἔφαγα καὶ μὲ ἐρωτική ἀκολασία
ἀπόλαυσα, ὅμως τὰ πολλὰ καὶ μακάρια τὰ ἐγκατέλειψα ὅλα,
γιατὶ ἐγὼ εἶμαι στὰχτη, βασιλιάς τῆς μεγάλης Νινευτῆς».

Ἄλλὰ καὶ αὐτοὶ πού ἔκαναν τὴν ἐπιγραφή δὲν ἔγραψαν τὴν ἀλήθεια. Γιατὶ αὐτὸς πού πέθανε δὲν ἔχει αὐτὰ πού ἔφαγε καὶ ἤπιε, γιατί ὅλα ἐκεῖνα κατέληξαν σὲ δύσοσμη σαπίλα. Καὶ ἔχει μόνο τὴ δυσσομία τῆς παράνομης ζωῆς του, ἢ ὁποῖα συνεχῶς κάνει τὴν ψυχὴ του νὰ πονᾷ καὶ νὰ στενοχωρεῖται, ἐπειδὴ γνωρίζει τὰ πάρα πολὺ κακὰ ἔργα τῆς καὶ θυμᾶται τίς παρανομίες πού ἔκανε.

Τὰ ὀκτὼ ἁμαρτήματα εἶναι· 1) ἡ ἄγνοια, ὅπως ὁ Λάβαν, 2) ἡ ἀπάτη, ὅπως ἡ Εὐά, 3) ἡ συναρπαγὴ (ἐνθουσιασμός), ὅπως ὁ Πέτρος, 4) ἡ λήθη, ὅπως ὁ Μωυσῆς, πού δὲν ἀγάπησε τὸν Θεὸ στὴν πέτρα, 5) ἡ τυραννία, ὅπως ὁ Δαρεῖος, πού παρέδωσε τὸν Δανιήλ, 6) ἡ ἀπιστία, ὅπως ἡ γυναίκα τοῦ Λώτ, 7) ἡ καταφρόνηση, ὅπως ὁ Γιεζὶ τὸν Ἐλισσαῖο, 8) ἡ κακὴ διάθεση, ὅπως οἱ Φαρισαῖοι, πού κρύβουν τὴν ἀνάσταση.

Μαξίμου, ἀπὸ τὰ Κεφάλαια.

Ὁ λόγος γιὰ τὸν ὁποῖο κάνουν τὴν ἴδια ἁμαρτία αὐτοὶ πού ἁμαρτάνουν δὲν εἶναι ἓνας, ἀλλὰ διάφοροι. Γιὰ παράδειγμα, ἄλλο εἶναι νὰ ἁμαρτάνει κανεὶς ἀπὸ συνήθεια, καὶ ἄλλο μὲ τὴ βία. Στὴ περίπτωση αὐτὴ οὔτε πρὶν ἀπὸ τὴν ἁμαρτία εἶχε διανοηθεῖ κάτι τέτοιο, οὔτε καὶ μετὰ τὴν ἁμαρτία, ἀλλὰ ὑποφέρει πολὺ γι' αὐτὸ πού ἔγινε. Ἐνῶ αὐτὸς πού ἁμαρτάνει ἀπὸ συνήθεια, τὸ ἀντίθετο. Καθόσον καὶ πρὶν ἀπὸ τὴν διάπραξή της δὲν ἔπαυε νὰ ἁμαρτάνει μὲ τὸν νοῦ του, καὶ μετὰ τὴν διάπραξή της ἔχει τὴν ἴδια διάθεση. Γιατὶ ὁ ἄνθρωπος ἁμαρτάνει κατὰ τέσσερις τρόπους· ἀπὸ συναρπαγὴ, ἀπὸ ἀπάτη, ἀπὸ ἄγνοια καὶ ἀπὸ

αἱ μὲν πρώται τρεῖς εὐχερῶς εἰς ἐπίγνωσιν καὶ μετάνοιαν ἔρχονται, ὁ δὲ ἐκ διαθέσεως ἁμαρτάνων καὶ μήτε πειρασμῶ μήτε τῷ χρόνῳ εἰς μετάνοιαν ἔρχόμενος, ἀνίατον ἔχει τὴν νόσον καὶ τὸ μὲν ἐπιθυμητικὸν τῆς ψυχῆς πυκνότερον ἐρεθιζόμενον, ἕξιν φιληδονίας δυσίατον τῆ
 5 ψυχῆ ἐντίθησιν, ὁ δὲ θυμὸς, συνεχῶς ταρασσόμενος, δειλὸν καὶ ἄνανδρον αὐτὸν ἀπεργάζεται. Ἰῶνται δέ, τὸν μὲν ἄσκησις ἐπιτεταμένη νηστείας καὶ ἀγρυπνίας καὶ προσευχῆς, τὸν δὲ χρηστότης καὶ ἀγάπη καὶ φιλανθρωπία καὶ ἔλεος. Καὶ ἐκ τῶν ὑποκειμένων τῆ ψυχῆ παθῶν λαμβάνουσι οἱ δαίμονες τὰς ἀφορμὰς τοῦ κινεῖν ἐν ἡμῖν τοὺς ἐμ-
 10 παθεῖς λογισμοὺς· εἶτα, διὰ τούτων πολεμοῦντες τὸν νοῦν, ἐκδιάζονται αὐτὸν εἰς συγκατάθεσιν ἐλθεῖν τῆς ἁμαρτίας. Ἡττηθέντος δὲ αὐτοῦ, ἄγουσιν αὐτὸν εἰς τὴν κατὰ διάνοιαν ἁμαρτίαν, καὶ ταύτης ἀποτελεσθείσης, φέρουσιν αὐτὸν λοιπὸν αἰχμάλωτον εἰς τὴν προᾶξιν. Πάντες οὖν οἱ ἐμπαθεῖς λογισμοὶ ἢ τὸ ἐπιθυμητικὸν τῆς ψυχῆς ἐρεθίζουσι,
 15 ἢ τὸ θυμικὸν ἐκπαράπτουσι, ἢ τὸ λογιστικὸν ἐπισκοτίζουσι. Καὶ ἐκ τούτων συμβαίνει τὸν νοῦν ὀφθαλμιάσαι πρὸς τὴν πνευματικὴν θεωρίαν καὶ τὴν τῆς προσευχῆς ἐνδημίαν.

Ἐκ τοῦ τῆς Κλίμακος.

Ἐν τρισὶ τούτοις γενικωτάτοις τρόποις πᾶς πόλεμος δαιμονιώδης
 20 ἐν ἡμῖν συνίσταται· ἢ ἐξ ἀμελείας, ἢ ἐξ ὑπερηφανίας, ἢ ἐκ φθόνου δαιμόνων· καὶ ἔστι παρὰ τοῖς πνευματικοῖς πολλάκις τινὰ εὐτελέστατα πάθη, ἐκ Θεοῦ οἰκονομικῶς καταλιμπανόμενα, ἵνα, δι' εὐτελῶν τινῶν ἁμαρτημάτων ἑαυτοὺς λίαν καταμεμφόμενοι, πλοῦτον ἄσυλον ταπεινοφροσύνης κτησώμεθα.

25 **Τοῦ ἁγίου Ἀθανασίου, ἐκ τῶν Ἀποκρίσεων.**

Ἄγνεύουσί τινες ἢ ὑπὸ Θεοῦ σκεπόμενοι, ἢ ψυχρᾶς τινος ὑπάρχοντες κρύσεως, ἢ ἐξ ἀσκήσεως ἑαυτοὺς διαζόμενοι· καὶ τινὰ μὴ κρίνοντες, ἢ φιλαργυρίαν, ἢ ὑπερηφανίαν ἀνέχοντες, καὶ ὑπὸ τοῦ Σατανᾶ καταφρονηθέντες, ὡς ἱκανῆς οὔσης τῆς οἰήσεως, καὶ τῆς φιλαρ-
 30 γυρίας ὑπὲρ ὅλα τὰ πάθη ἐνόχους αὐτοὺς ποιῆσαι τῆς αἰωνίου κολάσεως.

διάθεση. Καὶ οἱ πρῶτες βέβαια τρεῖς ἁμαρτίες εὐκόλα ἔρχονται σὲ ἐπίγνωση καὶ μετάνοια, ἐνῶ ἐκεῖνος ποὺ ἁμαρτάνει ἀπὸ διάθεση, καὶ οὔτε ἀπὸ τίς τύψεις οὔτε ἀπὸ τὸν χρόνο μετανοεῖ, ἔχει ἀνίατη ἄρρώστια. Καὶ τὸ ἐπιθυμητικὸ μέρος τῆς ψυχῆς, ἐρεθιζόμενον πιὸ συχνά, βάζει στὴν ψυχὴ συνήθεια φιληδονίας, ποὺ εἶναι δύσκολο νὰ θεραπευτεῖ, ἐνῶ ἡ σκέψη του, ἐπειδὴ ταράζεται συνεχῶς, κάνει αὐτὸν ποὺ ἁμαρτάνει δειλὸ καὶ ἄνανδρο. Καὶ τὸν πρῶτο βέβαια τὸν θεραπεύουν ἢ παρατεταμένη ἄσκηση τῆς νηστείας καὶ τῆς ἀγρυπνίας καὶ τῆς προσευχῆς, ἐνῶ τὸν ἄλλο ἢ καλωσύνη, ἢ ἀγάπη, ἢ φιλανθρωπία καὶ ἢ ἐλεημοσύνη. Ἐκτὸς τῶν πάθων ποὺ ὑπάρχουν μέσα στὴν ψυχὴ παίρνουν οἱ δαίμονες τίς ἀφορμὲς νὰ ἀνακινουῦν μέσα μας τοὺς ἐμπαθεῖς λογισμοὺς. Ἐπειτα, πολεμώντας μὲ αὐτὰ τὸν νοῦ, τὸν ἐκδιάζουν νὰ συγκατατεθεῖ νὰ διαπράξει τὴν ἁμαρτία. Ὅταν νικηθεῖ, τὸν ὀδηγοῦν στὴν κατὰ διάνοια ἁμαρτία, καὶ ὅταν γίνεαι καὶ αὐτὴ, τὸν ὀδηγοῦν αἰχμάλωτο στὴν πράξη. Ὅλοι λοιπὸν οἱ ἐμπαθεῖς λογισμοὶ ἢ τὸ ἐπιθυμητικὸ τῆς ψυχῆς ἐρεθίζουν, ἢ ταράζουν τὸ θυμικόν, ἢ συσκοτίζουν τὸ λογικόν. Καὶ ἀπὸ αὐτὰ συμβαίνει ὁ νοῦς νὰ στραφεῖ πρὸς τὴν πνευματικὴ θεωρία καὶ τὴν ἐμμονὴ του στὴν προσευχή.

Ἐκτὸς τὸν Ἰωάννη τῆς Κλίμακος.

Κάθε πόλεμος τῶν δαιμόνων μέσα μας ὀφείλεται σὲ τρεῖς αἰτίες ἢ στὴν ἀμέλεια, ἢ στὴν ὑπερηφάνεια, ἢ στὸν φθόνον τῶν δαιμόνων. Καὶ ὑπάρχουν στοὺς πνευματικὸς πολλές φορὲς μερικὰ πολὺ ἐλαφρὰ πάθη, ποὺ ἀφήνονται ἀπὸ τὸν Θεὸ κατ' οἰκονομία, ὥστε, κατηγορώντας πολὺ αὐστηρὰ τὸν ἑαυτὸν μὲ τὰ κάποινα ἀσήμαντα αὐτὰ ἁμαρτήματα, νὰ ἀποκτήσουμε ἀσύλητο πλοῦτο ταπεινοφροσύνης.

Τῷ ἁγίου Ἀθανασίου, ἀπὸ τίς Ἀποκρίσεις.

Μερικοὶ μένουν ἄγνοι οἱ ἐπειδὴ προστατεύονται ἀπὸ τὸν Θεὸ, ἢ ἐπειδὴ ἔχουν ψυχρὴ κράση, ἢ ἀναγκάζοντας τὸν ἑαυτὸν μὲ τὴν ἄσκηση. Καὶ μερικὰ τὰ κρατοῦν χωρὶς νὰ τὰ καταδικάζουν, ὅπως τὴ φιλαργυρία ἢ τὴν ὑπερηφάνεια, καὶ καταφρονοῦνται ἀπὸ τὸν Σατανᾶ, ἐπειδὴ ἢ οἴηση καὶ ἢ φιλαργυρία εἶναι ἀρκετὲς νὰ τοὺς κάνουν ἐνόχους τῆς αἰώνιας κόλασης περισσότερο ἀπὸ ὅλα τὰ πάθη.

Τοῦ Χρυσοστόμου, ἐκ τοῦ ἕκτου ψαλμοῦ.

Ἐπειδὴ, ὦ Χριστιανέ, τὸν Χριστὸν ἐνεδύσω διὰ τοῦ βαπτίσματος, ἀσφαλίζου μὴ τὴν βασιλικὴν προφύρων σήψης, μὴ τὸν ἄσπιλον χιτῶνα σπιλώσης, μὴ πορνεία τὸ ἱμάτιον ἀσβολώσης, μὴ μοιχεία τὸ
5 ἔνδυμα βορβορώσης, μὴ ἐπιπορκία φθείρης, μὴ βλασφημία μιάνης, μὴ αἵρετικῆ κακοδοξία στολίσσης, μὴ Νουατιανῆ ἀπανθρωπία τραχύνης, μὴ Εὐνομιανῆ ἀνομοιότητι δάψης, μὴ Ἀρειανικῆ ἕτερουσιότητι παράσφαλον ποιήσης, μὴ Μακεδονικῆ πνευματομαχία φορέσης, μὴ ἀθεΐα Ἑλλήνων ἀπολέσης, μὴ Ἰουδαϊκῆς ἀπιστίας βρόμον ὀξέσαι
10 ποιήσης. Ἀσφαλίζου τὸ τῆς ψυχῆς σου κιβώτιον τὸ σῶμα, καὶ καλῶς τήρει τὸ τοῦ βαπτίσματος ἱμάτιον, μύρισον αὐτό, θυμιάσον, θαλὲ πολλὰ προσευχῶν θυμιάματα. Λέγε Θεῷ· «Κατευθυνθήτω ἡ προσευχή ὡς θυμιάμα ἐνώπιόν σου». Συνεχῶς τὸ ἱμάτιον τοῦ βαπτίσματος ταῖς προσευχαῖς καὶ ταῖς γονυκλισίαις τίνασσε, ἵνα μὴ σῆτες τῶν φαύλων
15 λογισμῶν τοῦτο διαφθείρωσιν.

Οἶδαςιν οἱ παραθέμενοι ἄγγελοι ὁποῖόν σοι τὸν χιτῶνα παρέθεντο, καὶ οἱ εἰς τὰ ἄνω βασιλικὰ βιβλία ἔγραψαν ὁποῖον ἐδόθη ἱμάτιον. Αὐτοὶ ἔρχονται ἀπαιτῆσαι αὐτὸ τῆς ψυχῆς σου. Ἐὰν μὴ εὕρωσιν ἄσπιλον, τί ποιήσης; Οὐκέτι κολυμβήθραν εὐρήσεις, οὐχ ἱερέα. Ἐκεῖ
20 ποταμὸς πυρός ἐστιν, Ἰορδάνης οὐκ ἔστιν. Ἐρωτήσατε τοὺς ὧδε τοῦ βασιλέως ἱματιοφύλακας, καὶ παρ' ἐκείνων μάθετε, πῶς ἀναγράφονται τοὺς τὰ βασιλικὰ καὶ διάλιθα ἱμάτια λαμβάνοντας· πῶς τοὺς ἐπιχειμένους μαργαρίτας ἀριθμῶ παραδιδόασι καὶ παραλαμβάνουσι· πῶς τοιαῦτα ἀπαιτοῦσιν, οἷα καὶ παρέδωκαν. Εἰ δὲ καί που εἷς μαρ-
25 γαρίτης ἐκπεσὼν ἀπολεῖται, μετὰ πόσης ζημίας καὶ θλίψεως τὸ ἀπολλύμενον ἀντικαθίσταται! Εἰ δὲ διὰ φθαρτὸν μαργαρίτην τοσαύτη ἀσφάλεια, τὸν οὐράνιον μαργαρίτην πόσω δεῖ πλέον ἀσφαλίζεσθαι;

Τίνες οἱ τοῦ χιτῶνος μαργαρίται; Αἱ ἀρεταί. Ἐκουσὸν τοῦ καλοῦ ἱματοφύλακος Παύλου λέγοντος· «Ἐνδύσασθε ὡς ἐκλεκτοὶ τοῦ Θεοῦ, 30 ἅγιοι καὶ ἀγαπητοὶ, σπλάγχνα οἰκτιρισμῶν, χρηστότητα, ταπεινοφροσύνην», καὶ τὰ ἑξῆς. «Ἰασαί με, Κύριε, ὅτι ἔταράχθη τὰ ὀστέα μου». Ταραχὴν λέγει τὴν ἐκ τῆς ἁμαρτίας γινομένην. Καθάπερ γὰρ ὅταν πνεύματα ῥαγδαῖα εἰς πέλαγος ἐμπνεύσῃ, πάντα ταράττει, καὶ ἡ θυ-

Τοῦ ἱεροῦ Χρυσοστόμου, ἀπὸ τὴν ἑρμηνεία στὸν ἕκτο ψαλμὸ.

Ἐπειδὴ, Χριστιανέ μου, μὲ τὸ βάπτισμα φόρεσες τὸν Χριστό, νὰ φυλάγεις μήπως σαπίσεις τὴ βασιλικὴ πορφύρα, μήπως λερώσεις τὸν ἀμόλυντο χιτῶνα, μήπως μαυρίσεις τὸ ἱμάτιο μὲ πορνεία, μήπως λασπώσεις τὸ ἔνδυμα μὲ μοιχεία, μήπως τὸ καταστρέψεις μὲ ἐπιπορκία, μήπως τὸ μολύνεις μὲ βλασφημία, μήπως τὸ στολίσεις μὲ αἰρετικὴ κακοδοξία, μήπως τὸ σκληρύνεις μὲ τὴν ἀπανθρωπιά τῶν Νοβατιανῶν, μήπως τὸ βάψεις μὲ τὴν εὐνομιανὴ ἀνομοιότητα, μήπως τὸ κάνεις νὰ πλανηθεῖ ἀπὸ τὴν ἀρειανικὴ ἑτερουσιότητα, μήπως τὸ φορέσεις μὲ τὴ πνευματομαχία τοῦ Μακεδονίου, μήπως τὸ ἐξολοθρεύσεις μὲ τὴν ἀθεΐα τῶν εἰδωλολατρῶν, μήπως τὸ κάνεις νὰ βρωμήσει ἀπὸ τὴν ἰουδαϊκὴ ἀπιστία. Φύλαγε τὸ κιβῶτιο τῆς ψυχῆς σου, δηλαδὴ τὸ σῶμα, καὶ νὰ διατηρεῖς καλὰ τὸ ἔνδυμα τοῦ βαπτίσματος, ἀρωμάτισέ το, θυμίασέ το, ρίξε πολλὰ θυμιάματα προσευχῶν. Λέγε στὸν Θεό· «Ἄς ἀνεβεῖ ἡ προσευχή μου κατ' εὐθειᾶν μπροστά σου σὰν θυμίαμα»²⁴. Νὰ πινάζεις συνεχῶς τὸ ἱμάτιο τοῦ βαπτίσματος μὲ τὶς προσευχὲς καὶ τὶς γονυκλισίες, γιὰ νὰ μὴ τὸ καταστρέψουν οἱ σκῶροι τῶν κακῶν λογισμῶν.

Οἱ ἄγγελοι γνωρίζουν ποιὸν χιτῶνα σοῦ ἔδωσαν, καὶ ἐκεῖνοι ποὺ εἶναι ὑπέυθυνοι στὰ ἄνω βασιρικὰ βιβλία ἔγραψαν τί ἔνδυμα σοῦ δόθηκε, καὶ αὐτοὶ θὰ ἔρθουν νὰ τὸ ζητήσουν ἀπὸ τὴν ψυχὴ σου. Ἄν δὲν τὸ βροῦν ἀλέκιστο τί θὰ κάνεις; Δὲν θὰ βρεῖς πιά κολυμβήθρα, οὔτε ἱερέα. Ἐκεῖ ὑπάρχει ποταμὸς πύρινος, δὲν ὑπάρχει Ἰορδάνης. Ρωτήστε τοὺς ἐδῶ ἱματιοφύλακες τοῦ βασιλιᾶ καὶ μάθετε ἀπὸ ἐκείνους πῶς γράφονται αὐτοὶ ποὺ παίρνουν τὰ βασιρικὰ ἱμάτια ποὺ εἶναι στολισμένα μὲ πολύτιμα πετράδια, πῶς τὰ μαργαριτάρια ποὺ ἔχουν τὰ παραδίνουν καὶ τὰ παραλαμβάνουν ἀριθμημένα, πῶς τὰ ζητοῦν στὴν κατάστασι ποὺ τοὺς τὰ ἔδωσαν. Καὶ ἂν κάπου ἓνα μαργαριτάρι πέσει καὶ χαθεῖ, μὲ πόση ζημιὰ καὶ θλίψη ἀντικαθίσταται αὐτὸ ποὺ χάθηκε. Καὶ ἂν γιὰ ἓνα φθαρτὸ μαργαριτάρι τόσο μεγάλῃ ἀσφάλεια παρέχεται, πόσο περισσότερο πρέπει νὰ ἀσφαλίζεται ὁ οὐράνιος μαργαριτῆς;

Ποιὰ εἶναι τὰ μαργαριτάρια τοῦ χιτῶνα; Οἱ ἀρετές. Ἄκουσε τὸν καλὸ ἱματιοφύλακα Παῦλο ποὺ λέγει· «Ντυθεῖτε σὰν ἐκλεκτοὶ τοῦ Θεοῦ, ἄγιοι καὶ ἀγαπητοί, εὐσπλαχνία, ἀγαθότητα, ταπεινοφροσύνη»²⁵ καὶ τὰ παρακάτω. «Θεράπευσέ με, Κύριε, γιὰ τὴν ταράχην μου»²⁶. Ταράχη ἐδῶ ὀνομάζει ἐκείνη ποὺ προξενήθηκε ἀπὸ τὴν ἁμαρτία. Γιὰ τὸ ὅπως, ὅταν στὸ πέλαγος φυσήξουν δυνατοὶ ἄνεμοι, ὅλα ταράζονται καὶ

θία ἄνω φέρεται ψάμμος, καὶ οἱ πλέοντες ἐν κινδύνῳ, οὕτω δὴ καὶ ἐφ' ἡμῶν. Ταράττεται ἡ ψυχὴ, κινεῖται τὸ σῶμα, πάντα πληροῦται τοῦ χειμῶνος, μεστὸν ἡμῖν τὸ σκάφος ταραχῆς, καὶ σκότος πολὺ, καὶ πάντα οἴχεται ἀπολιμπάνοντα τὸν οἰκεῖον τόπον, καὶ πολλὴ ἡ σύγχυ-
 5 σις. Τοῦτο μάλιστα καὶ ἐν ἐπιθυμίαις καὶ ἀσελγείαις συμβαίνειν εἶωθε τοῦτο καὶ ἐν θυμῷ καὶ ἐν συμφοραῖς. Πάντα γὰρ ταῦτα ταράττει καὶ ψυχὴν καὶ ὀστέα, καὶ αἱ κόραι διαστρέφονται, καὶ οὐδὲ οἱ ὀφθαλμοὶ κατὰ τάξιν βλέπτουσιν. Ἄλλ' ὥσπερ ἠνιόχου θορυβηθέντος, ἀτάκτως οἱ ἵπποι φέρονται, οὕτω καὶ τοῦ λογισμοῦ διαταραχθέντος, πάντα
 10 συγχεῖται καὶ διαστρέφεται καὶ τὴν οἰκεῖαν ὁδὸν ἀπόλλυσι.

Καὶ πῶς αὕτη γίνεται ἡ ταραχὴ; Οὐ γὰρ ὥσπερ ἐν θαλάσῃ παρὰ τὴν τῶν πνευμάτων ἐμβολήν, οὕτω καὶ ἐν τῇ ψυχῇ παρὰ τινα ἀδόκητον περίστασιν, ἀλλὰ παρὰ τὴν ἡμετέραν ῥαθυμίαν συμβαίνει τοῦ γὰρ γίνεσθαι, καὶ μὴ γίνεσθαι ὑμεῖς κύριοι τῆς ἐπιθυμίας ἀναπτομέ-
 15 νης. Ἄν γὰρ σὺ μὴ τὴν φλόγα ἀνάψῃς, οὐ καίεται ἡ κάμινος, ἂν μὴ τροφήν παράσχῃς τῇ ὕλῃ, ἂν μὴ τὰς εὐμόρφας ὄψεις περιεργάσῃ, ἂν μὴ τὰ ἄλλα κάλλη πολυπραγμονήσῃς, ἂν μὴ εἰς θεάτρα παρανομίας ἀναβαίνης, ἂν μὴ παιίνης τροφῇ τὴν σάρκα, ἂν μὴ καταποντίσῃς οἴκῳ τὸν λογισμὸν, οὐκ αἶρεται ἡ φλόξ, οὐκ ἀνάπτεται ἡ κάμινος, οὐ γίνε-
 20 ται χαλεπώτερον τὸ θηρίον, οὐ διατέμνεται καθάπερ ὑπὸ πνευμάτων ἀγρίων τῆς διανοίας τὸ καθαρόν.

Ἄρκεῖ οὖν ταῦτα; φησὶ. Οὐκ ἄρκεῖ ταῦτα, ἀλλὰ καὶ ἕτερα δεῖ προστιθέναι· εὐχὰς διηνεκεῖς, ἀγίων συνουσίαν, νηστείαν σύμμετρον, δίαιταν λιτὴν, ἀσχολίαν ἀναγκαίαν, πρὸ τῶν ἄλλων ἀπάντων, τὸν
 25 φόβον τοῦ Θεοῦ, τὴν μέλλουσιν κρίσιν, τὰς ἀφορήτους κολάσεις, τὰς ἐπαγγελίας τῶν ἀγαθῶν διὰ τούτων ἀπάντων δύνασαι χαλινῶσαι τὴν λυσοσῶσαν ἐπιθυμίαν, καὶ στηῆσαι τὴν κυμαινομένην θάλασσαν.

Σερίνου.

Ὅταν γὰρ πολυχρονίῳ ἀσκήσῃ καὶ μελέτῃ τῶν πνευματικῶν ἐν
 30 ἔξει γένηται τις τῶν καλῶν, καὶ μάθη ποῖα τῇ ἰδίᾳ μνήμῃ ἡμᾶς ὀφείλει παρασκευάζειν, τότε ἰσχύσει τοῦ πολεμίου τὰς προσβολὰς εὐκόλως ἀποκρούσασθαι. Οὐ χρὴ τοίνυν τῆς ἡμετέρας καρδίας τὸν μετεωρισμὸν ἢ τῇ ἀνθρωπίνῃ φύσει ἢ τῷ ταύτης κτίστῃ Θεῷ ἀπογράφειν, ἀλλὰ τῇ τῆς προαιρέσεως ῥαθυμίᾳ.

ἡ ἄμμος τοῦ βυθοῦ ἔρχεται ἐπάνω, καὶ αὐτοὶ ποὺ πλέουν κινδυνεύουν, ἔτσι συμβαίνει καὶ σὲ μᾶς. Ταρᾶζεται ἡ ψυχὴ μας, κουνιέται τὸ σῶμα μας, ὅλα γεμίζουν ἀπὸ τὴ θεομηνία, τὸ σκάφος μας εἶναι γεμάτο ταραχὴ, πολὺ σκοτάδι, καὶ ὅλα μετακινοῦνται ἐγκαταλείποντας τὸν τόπο τους, καὶ ἐπικρατεῖ μεγάλη σύγχυση. Αὐτὸ ἀκριβῶς συμβαίνει καὶ μὲ τὶς ἐπιθυμίες καὶ ἀσέλγειες, αὐτὸ καὶ μὲ τὸν θυμὸ καὶ τὶς συμφορές. Γιατὶ ὅλα αὐτὰ ταρᾶζουν τὴν ψυχὴ καὶ τὰ κόκκαλα, οἱ κόρες τῶν ματιῶν διαστρεβλώνονται, καὶ οὔτε τὰ μάτια βλέπουν κανονικά. Ἀλλά, ὅπως ὅταν τρομάξει ὁ ἠνίοχος τὰ ἄλογα τρέχουν ἄτακτα, ἔτσι κι ὅταν διαταραχθεῖ ὁ λογισμὸς, ὅλα συγχέονται καὶ διαστρέφονται καὶ χάνουν τὸ δρόμο τους.

Καὶ πῶς προκαλεῖται αὐτὴ ἡ ταραχὴ; "Ὅχι βέβαια ὅπως στὴ θάλασσα ἀπὸ τὸ φύσημα τῶν ἀνέμων, ἔτσι καὶ στὴν ψυχὴ ἀπὸ κάποια ἀπρόσμενη περίσταση, ἀλλὰ προκαλεῖται ἀπὸ τὴ δική μας νωθρότητα. Γιατὶ αἴτιοι τοῦ νὰ προκληθεῖ ἢ νὰ μὴ προκληθεῖ ἡ ταραχὴ εἴμαστε ἐμεῖς ὅταν ἀνάβει ἡ ἐπιθυμία. Γιατί, ἂν δὲν ἀνάψεις ἐσὺ τὴ φλόγα, δὲν καίεται τὸ καμίνι." Ἄν δὲν δώσεις τροφὴ στὰ ξύλα, ἂν δὲν περιεργαστεῖς τὰ ὁμορφα πρόσωπα, ἂν δὲν ἀσχοληθεῖς μὲ τὰ κάλλη τῶν ἄλλων, ἂν δὲν πᾶς στὰ θέατρα τῆς παρανομίας, ἂς δὲν παχύνεις τὸ σῶμα σου μὲ τὴν τροφή, ἂν δὲν πνίξεις τὸν λογισμὸ σου μὲ κρασί, δὲν σηκώνεται ἡ φλόγα, δὲν ἀνάβει τὸ καμίνι, δὲν γίνεται τὸ θηρίο πιὸ φοβερό, δὲν διασπᾶται ἡ καθαρότητα τοῦ νοῦ, ὅπως συμβαίνει μὲ τοὺς ἄγριους ἀνέμους.

Ἄρκοῦν λοιπὸν αὐτὰ; λέγει. Δὲν ἄρκοῦν αὐτὰ, ἀλλὰ πρέπει νὰ προσθέσουμε καὶ ἄλλα: συνεχεῖς προσευχές, συμβίωση μὲ ἁγίους, μετρημένη νηστεία, λιτὴ τροφή, ἀσχολία ὅση εἶναι ἀπαραίτητη, καὶ πρὶν ἀπὸ ὅλα τὰ ἄλλα τὸν φόβο τοῦ Θεοῦ, τὴ μέλλουσα κρίση, τὰ ἀβάσταχτα βασανιστήρια, τὶς ὑποσχέσεις τῶν ἀγαθῶν. Μὲ ὅλα αὐτὰ μπορεῖς νὰ χαλιναγωγῆσεις τὴ λυσσασμένη ἐπιθυμία, καὶ νὰ ἤρεμήσεις τὴν ταραγμένη θάλασσα.

Τοῦ μοναχοῦ Σερίνου.

"Ὅταν κάποιος, ὕστερα ἀπὸ μακροχρόνια ἀσκήση στὰ πνευματικά, συνηθίσει τὰ καλά, καὶ μάθει ποιά πρέπει νὰ προετοιμάζει μὲ τὴ μνήμη του, τότε θὰ μπορέσει εὐκόλα νὰ ἀποκρούσει τὶς ἐπιθέσεις τοῦ ἐχθροῦ. Δὲν πρέπει λοιπὸν τὴν ἐπαρση τῆς δικῆς μας καρδιάς νὰ τὴν ἀποδίδουμε ἢ στὴν ἀνθρώπινη φύση, ἢ στὸν Θεὸ ποὺ τὴν ἐπλασε, ἀλλὰ στὴ νωθρότητα τῆς προαίρεσής μας.

Ἰωσήπου, ἐκ τῶν Μακκαβαίων.

Ζητοῦμεν τοίνυν εἰ αὐτοκράτωρ ἐστὶ τῶν παθῶν ὁ λογισμὸς. Διακρίνομεν δέ, τί ποτέ ἐστὶν λογισμὸς καὶ πάθος, καὶ πόσαι παθῶν ἰδέαι, καὶ εἰ πάντα ἐπικρατεῖ τούτων. Καὶ λογισμὸς μὲν ἐστὶ νοῦς
 5 ὀρθοῦ λόγου προτιμῶν τὸν τῆς σοφίας βίον. Σοφία δέ ἐστὶ γνῶσις θείων τε καὶ ἀνθρωπίνων πραγμάτων καὶ τῶν τούτων αἰτιῶν. Αὕτη δέ τοίνυν ἐστὶν ἡ τοῦ νόμου παιδεία, δι' ἧς τὰ θεῖα σεμνῶς καὶ τὰ ἀνθρώπινα συμφερόντως μαθάνομεν. Τῆς δέ σοφίας ἰδέαι καθεστήκασι τέσσαρες φρόνησις, δικαιοσύνη, σωφροσύνη, ἀνδρεία· κυριωτάτη δέ
 10 πάντων ἐστὶν ἡ φρόνησις, ἕξῃς δέ τῶν παθῶν ὁ λογισμὸς κρατεῖ. Παθῶν δέ φύσεις εἰσὶ περιεκτικώτεροι δύο, ἡδονὴ καὶ πόνος. Τούτων δέ ἑκάτεραι καὶ περὶ τὴν ψυχὴν πέφυκε. Πολλαὶ δέ καὶ περὶ τὴν ἡδονὴν χαραί, καὶ πρὸ μὲν τοῦ πόνου ἐστὶν φόβος, μετὰ δέ τοῦ πόνου λύπη. Θυμὸς δέ κοινὸν πάθος ἐστὶν ἡδονῆς καὶ πόνου. Ἐν τῇ ἡδονῇ
 15 δέ ἐστὶ καὶ κακοήθης διάθεσις πολυτροπωτάτη πάντων οὕσα τῶν παθῶν κατὰ μὲν τὴν ψυχὴν ἀλαζονεία καὶ βλασφημία καὶ φιλαργυρία καὶ φιλοδοξία καὶ φιλονεικία καὶ βασκανία, κατὰ δέ τὸ σῶμα παντοφαγία καὶ λαυμαργία καὶ μονοφαγία. Καθάπερ οὖν δύο τοῦ σώματος καὶ τῆς ψυχῆς φυτῶν ὄντων ἡδονῆς τε καὶ πόνου, πολλαὶ δέ
 20 τούτων εἰσὶ τῶν φυτῶν παραφυάδες, ὧν ἑκάστην ὁ πανγεωργὸς λογισμὸς περικαθαίρων καὶ ἀποκνίζων καὶ περιπλέκων καὶ ἐπάρδων καὶ πάντα τρόπον μεταχέων, ἕξημεροῖ τὰς τῶν παθῶν ὕλας. Ὁ γὰρ λογισμὸς, τῶν μὲν ἀρετῶν ἐστὶν ἡγεμών, τῶν δέ παθῶν αὐτοκράτωρ.

Σωφροσύνη δέ τοίνυν ἐστὶν ἐπικράτεια τῶν ἐπιθυμιῶν. Τῶν δέ
 25 ἐπιθυμιῶν, αἱ μὲν εἰσὶ ψυχικαί, αἱ δέ σωματικαί, ἀμφοτέρων δέ τούτων ἐπικρατεῖν φαίνεται ὁ λογισμὸς. Ἐπεὶ πόθεν κινουῦμεν ἐπὶ τὰς ἀπειρημένας τροφάς, ἀποστρεφόμεθα τὰς ἐξ αὐτῶν ἡδονάς; Οὐχ ὅτι δύναται τῶν ὀρέξεων κρατεῖν ὁ λογισμὸς; Ἐγὼ μὲν οἶμαι. Ἀνέχεται γὰρ τὰ τῶν ὀρέξεων πάθη ὑπὸ τοῦ σώφρονος λογισμοῦ, καὶ φμοῦν-
 30 ται πάντα τοῦ σώματος κινήματα ὑπὸ τοῦ λογισμοῦ. Οὕτω γὰρ καὶ ὁ σώφρων Ἰωσήφ ἐπαινεῖται ὅτι, νέος ὢν καὶ ἀκμάζων πρὸς συνουσιασμόν, ἠκύρωσε τῶ λογισμῶ τὸν τῶν παθῶν οἴστρον. Οὐ μόνον δέ τὴν

Τοῦ Ἰωσήπου, Ἐκ τῶν λόγων τοῦ Μακκαβαίου²⁷.

Ζητᾶμε λοιπὸν νὰ μάθουμε ἐὰν ὁ λογισμὸς εἶναι κυρίαρχος τῶν παθῶν, καὶ νὰ ξεχωρίσουμε τί ἀκριβῶς εἶναι ὁ λογισμὸς καὶ τί τὸ πάθος, καὶ πόσα εἶναι τὰ εἶδη τῶν παθῶν, καὶ ἐὰν ὅλα αὐτὰ τὰ κατευθύνει ὁ λογισμὸς. Καὶ λογισμὸς βέβαια εἶναι ὁ νοῦς πού με σωστὴ αἰτιολογία προτιμᾷ τὴ ζωὴ τῆς σοφίας. Σοφία πάλι εἶναι ἡ γνῶσις τῶν θεϊκῶν καὶ τῶν ἀνθρώπινων πραγμάτων καὶ τῶν αἰτίων τους. Αὕτῃ λοιπὸν εἶναι ἡ γνῶσις τοῦ νόμου, με τὴν ὁποία μαθαίνουμε τὰ θεϊκὰ πράγματα με σεβασμὸ καὶ τὰ ἀνθρώπινα κατὰ τρόπο πού μᾶς συμφέρει. Τὰ εἶδη τῆς σοφίας εἶναι τέσσερα: ἡ φρόνησις, ἡ δικαιοσύνη, ἡ σωφροσύνη καὶ ἡ ἀνδρεία. Κυριώτερη ἀπὸ ὅλες εἶναι ἡ φρόνησις. Στὸ ἐξῆς τὰ πάθη τὰ ἐξουσιάζει ὁ λογισμὸς. Τῶν παθῶν οἱ φύσεις οἱ πιὸ περιεκτικὲς εἶναι δύο, ἡ ἡδονὴ καὶ ὁ πόνος. Ἡ καθὲ μιὰ ἀπὸ αὐτὲς φυτρώνει καὶ στὴν ψυχὴ. Ὑπάρχουν καὶ πολλὲς χαρὲς γύρω ἀπὸ τὴν ἡδονή, καὶ πρὶν ἀπὸ τὸν πόνον ὑπάρχει φόβος, καὶ μαζὶ με τὸν πόνον λύπη. Ὁ θυμὸς πάλι εἶναι κοινὸ πάθος τῆς ἡδονῆς καὶ τοῦ πόνου. Στὴν ἡδονὴ ὑπάρχει καὶ ἡ κακοήθης διάθεσις, ἡ ὁποία εἶναι ἡ πιὸ πανούργα ἀπὸ ὅλα τὰ πάθη, καὶ πού στὴν ψυχὴ ἐμφανίζεται ὡς ἀλαζονεία, βλασφημία, φιλαργυρία, φιλοδοξία, φιλονεικία καὶ βασκανία, ἐνῶ στὸ σῶμα ὡς παντοφαγία καὶ λαιμαργία καὶ μονοφαγία. Σάν δυὸ φυτὰ λοιπὸν πού εἶναι, τοῦ σώματος καὶ τῆς ψυχῆς, τῆς ἡδονῆς καὶ τοῦ πόνου, ἔχουν πολλὲς παραφυάδες τὰ φυτὰ αὐτά, τὴν καθὲ μιὰ ἀπὸ τίς ὁποῖες ὁ ἔμπειρος γεωργὸς λογισμὸς τίς καθαρίζει, τίς ἀποκόπτει, τίς περιτυλίγει καὶ τίς ποτίζει, καὶ κάνοντας καθὲ τι ἐξημερώνει τίς ὕλες τῶν παθῶν. Γιατὶ ὁ λογισμὸς τῶν ἀρετῶν εἶναι ἡγεμόνας, ἐνῶ τῶν παθῶν ἀπολύτως κυρίαρχος.

Ἡ σωφροσύνη λοιπὸν εἶναι ἡ κυρίαρχος τῶν ἐπιθυμιῶν. Ἐκ τίς ἐπιθυμίαις πάλι, ἄλλαι εἶναι ψυχικὲς καὶ ἄλλαι σωματικὲς, καὶ στίς δύο ὅμως φαίνεται νὰ κυριαρχεῖ ὁ λογισμὸς. Γιατὶ ἀπὸ ποῦ ὠθούμαστε πρὸς τίς ἀπαγορευμέναι τροφὲς καὶ ἀποστρεφόμεθα ὅσες ἀπὸ αὐτὲς προκαλοῦν ἡδονή; Ὁχι ἀπὸ τὸ ὅτι δὲν μπορεῖ ὁ λογισμὸς νὰ συγκρατήσῃ τίς ὀρέξεις; Ἐγὼ νομίζω ναί. Γιατὶ τὰ πάθη τῶν ὀρέξεων ἀνυψώνονται ἀπὸ τὸν σώφρονα λογισμὸν, καὶ φημώνονται ὅλες οἱ ὀρμὲς τοῦ σώματος ἀπὸ τὸν λογισμὸν. Γιατὶ ἔτσι ἐπαινεῖται καὶ ὁ γεμάτος σωφροσύνη Ἰωσήφ, ἐπειδὴ, ἂν καὶ ἦταν νέος, καὶ βρισκόταν στὴν ἀκμὴ γιὰ συνουσιασμό, με τὸν λογισμὸν τοῦ ἀκύρωσε τὴ μαγία τῶν παθῶν²⁸. Καὶ δὲν φαίνε-

ἐπὶ τῆς ἡδυπαθείας οἰστροηλασίαν ὁ λογισμὸς ἐπικρατεῖν φαίνεται, ἀλλὰ καὶ πάσης ἡδυπαθείας καὶ ἐπιθυμίας.

Λέγει δ' οὖν ὁ νόμος· «Οὐκ ἐπιθυμήσεις τὴν γυναῖκα τοῦ πλησίον σου, οὐδὲ ὅσα τῷ πλησίον σου ἐστίν». Ἐπεὶ, τίνα τρόπον, εἰ μονοφά-
 5 γος τις ὢν τὸ ἦθος καὶ γαστρομάργος καὶ μέθυσος παροδεύεται; Δη-
 λονότι κύριός ἐστι τῶν παθῶν ὁ λογισμὸς. Πάλιν δέ, καὶ διὰ τῶν βιαι-
 στέρων παθῶν κρατεῖν ὁ λογισμὸς φαίνεται, φιλαργυρίας καὶ κενο-
 δοξίας καὶ ἀλαζονείας καὶ βασκανίας πάντα γὰρ ταῦτα τὰ κακοήθη
 πάθη ὁ σώφρων νοῦς ἀπωθεῖσθαι διάζεται, ὅπερ καὶ τὸν θυμόν, καὶ
 10 τούτου δεσπόζει. Θυμούμενός γέ τοι Μωυσῆς κατὰ Δαθὰν καὶ Ἀβει-
 ρῶν, οὐ θυμοῦ τι κατ' αὐτῶν ἐποίησεν, ἀλλὰ λογισμῶ τὸν θυμόν διή-
 τησε. Δυνατὸς γάρ, ὡς ἔφην, ὁ σώφρων νοῦς κατὰ τῶν παθῶν ἀρι-
 στεῦσαι, καὶ τὰ μὲν αὐτῶν μεταθεῖναι, τὰ δὲ ἀκνρῶσαι. Ἐπεὶ, διατὶ
 Ἰακώβ τούς περὶ Συμεὼν καὶ Λευὶ αἰτιᾶται διὰ τὸ τούς Σαμίτας αἰφνι-
 15 δὸν ἀποκτεῖναι, λέγων, «Ἐπικατάρατος ὁ θυμὸς αὐτῶν»; Ὁπηνίκα
 γάρ ὁ Θεὸς τὸν ἄνθρωπον κατεσκεύασε, τοὺς τρόπους αὐτῶ καὶ τὰ
 ἦθη περιεφύτευσε, καὶ δὴ ἐπὶ πάντων τὸν ἱερόν ἡγεμόνα νοῦν διὰ τῶν
 αἰσθητηρίων ἐνεθρόνισε, καὶ τούτῳ νόμον ἔδωκε, καθ' ὃν πολιτευόμε-
 νος, βασιλεύσει βασιλείαν σώφρονά τε καὶ δικαίαν καὶ ἀνδρείαν.

20 Πῶς οὖν, εἴποι τις, εἰ τῶν παθῶν δεσπότης ἐστὶν ὁ λογισμὸς, λή-
 θης καὶ ἀνοίας οὐ δεσπόζει; Καὶ ἔστι κομιδῆ γελοῖος ὁ λόγος. Οὐ γὰρ
 τῶν ἑαυτοῦ παθῶν κρατεῖν ὁ λογισμὸς φαίνεται, ἀλλὰ τῶν σωματι-
 κῶν· οἷον ἐπιθυμίαν τις οὐ δύναται ἐκκόψαι ἡμῶν, ἀλλὰ μὴ δουλω-
 θῆναι τῇ ἐπιθυμίᾳ δύναται ὁ λογισμὸς παρασχέσθαι· θυμόν τις οὐ
 25 δύναται ἐκκόψαι τῆς ψυχῆς, ἀλλὰ τῷ θυμῷ δυνατὸν τῷ λογισμῷ
 βοηθῆσαι. Κακοήθειάν τις ἡμῶν οὐ δύναται ἐκκόψαι, ἀλλὰ εἰς τὸ μὴ
 καμφθῆναι τῇ κακοηθείᾳ δύνατι' ἂν ὁ λογισμὸς συμμαχῆσαι· οὐ γὰρ
 ἐκριζωτῆς ἐστὶ τῶν παθῶν ὁ λογισμὸς, ἀλλ' ἀνταγωνιστῆς. Δυνατὸς
 γάρ ἐστὶν ὁ σώφρων νοῦς νικῆσαι τὰς τῶν παθῶν ἀνάγκας, καὶ σβέ-
 30 σαι τὰς τῶν οἰστρον φλεγμονάς, καὶ τὰς τῶν σωμάτων ἀλγηδόνας
 καθ' ὑπερβολὴν οὔσας καταπαλαῖσαι, καὶ ἀποπτῦσαι πάσας τὰς τῶν
 παθῶν ἐπικρατείας. Ἄλλ' ἴσως εἴποι τις· Οὐ πάντες περικρατοῦσι τῶν

29. Δευτ. 5, 21.

30. Ἀριθμ. 16, 1 ἔ.

31. Βλ. Ἰωσήπου, Εἰς Μακκαβαίους, σελ. 274.

32. Γεν. 49, 7.

ται ὅτι ὁ λογισμὸς εἶναι κύριος μόνο τῆς μανίας τῆς ἠδυπάθειας, ἀλλὰ εἶναι κύριος καὶ κάθε ἠδυπάθειας καὶ ἐπιθυμίας.

Λέγει λοιπὸν ὁ νόμος· «Δὲν θὰ ἐπιθυμήσεις τὴ γυναῖκα τοῦ πλησίον σου, οὔτε ὅσα ἀνήκουν στὸν πλησίον σου»²⁹. Γιατὶ μὲ ποιὸν τρόπο, ἂν κάποιος εἶναι παμφάγος στὸ ἦθος καὶ λαίμαργος καὶ μέθυσος, ἀποτρέπεται; Εἶναι φανερὸ δηλαδή ὅτι ὁ λογισμὸς εἶναι κύριος τῶν παθῶν. Ἐπίσης καὶ στὰ πιὸ βίαια ἀπὸ τὰ πάθη φαίνεται ὅτι εἶναι κύριος ὁ λογισμὸς, δηλαδή στὴ φιλαργυρία, στὴν κενοδοξία, στὴν ἀλαζονεία καὶ στὴ βασκανία. Γιατὶ ὅλα αὐτὰ τὰ κακοῦ πάθη ὁ σώφρονος νοῦς τὰ ἀναγκάζει νὰ ὑποχωρήσουν, ὅπως καὶ τὸν θυμὸ, τοῦ ὁποῖου εἶναι κυρίαρχος. Ὅταν κάποτε ὁ Μωυσῆς θύμωσε ἐναντίον τοῦ Δαθὰν καὶ Ἀβειρών³⁰, δὲν ἔκανε ἐναντίον τους τίποτε θυμωμένος, ἀλλὰ ἔβαλε τὸν θυμὸ του στὴ διαιτησία τοῦ λογισμοῦ. Γιατὶ, ὅπως εἶπα, ὁ σώφρονος νοῦς μπορεῖ νὰ γίνεи κυρίαρχος τῶν παθῶν, καὶ ἄλλα ἀπὸ αὐτὰ νὰ τὰ μεταθέσει, ἄλλα πάλι νὰ τὰ ἀκυρώσει. Γιατὶ ἄλλωστε ὁ Ἰακώβ κατηγορεῖ τοὺς ἀνθρώπους τοῦ Συμεὼν καὶ Λευί, οἱ ὁποῖοι σκότωσαν ξαφνικὰ τοὺς Σικιμίτες³¹, λέγοντας, «Καταραμένος ὁ θυμὸς τους»³²; Γιατὶ, ὅταν ὁ Θεὸς ἔπλασε τὸν ἄνθρωπο, φύτεψε μέσα του τοὺς τρόπους καὶ τὰ ἦθη, καὶ μάλιστα ἐνθρόνισε πάνω ἀπὸ ὅλα τὸν ἱερό ἡγεμόνα νοῦ μέσω τῶν αἰσθητηρίων. Καὶ ἔδωσε σ' αὐτὸν νόμο, πού ζώντας σύμφωνα μὲ αὐτόν, θὰ ἀσκήσει βασιλεία λογικὴ, δίκαιη καὶ ἀνδρεία.

Πῶς λοιπὸν, θὰ μποροῦσε νὰ πεῖ κανεῖς, ἐφόσον εἶναι κυρίαρχος τῶν παθῶν ὁ λογισμὸς, δὲν εἶναι κυρίαρχος καὶ τῆς λησιμοσύνης καὶ τῆς ἀνοίας; Ὁ λόγος αὐτὸς εἶναι πολὺ γελοῖος. Γιατὶ ὁ λογισμὸς δὲν φαίνεται νὰ εἶναι κυρίαρχος τῶν δικῶν του παθῶν, ἀλλὰ τῶν σωματικῶν, ὅπως, γιὰ παράδειγμα, τὴν ἐπιθυμία δὲν μπορεῖ κανένας ἀπὸ μᾶς νὰ τὴν κόψει. Ὅμως ὁ λογισμὸς μπορεῖ νὰ μᾶς κάνει νὰ μὴ ὑποδουλωθοῦμε στὴν ἐπιθυμία. Τὸν θυμὸ δὲν μπορεῖ κανένας νὰ τὸν κόψει ἀπὸ τὴν ψυχὴ του, ἀλλὰ μπορεῖ μὲ τὸν λογισμὸ νὰ βοηθήσει τὸν θυμὸ. Τὴν κακοῦθεια κανένας ἀπὸ μᾶς δὲν μπορεῖ νὰ τὴν κόψει· ὅμως ὁ λογισμὸς μπορεῖ νὰ συμμαχήσει μαζί μας γιὰ νὰ μὴ καμφοῦμε ἀπὸ τὴν κακοῦθεια· καθόσον ὁ λογισμὸς δὲν εἶναι ἐκριζωτῆς τῶν παθῶν, ἀλλὰ ἀνταγωνιστῆς. Γιατὶ ὁ σώφρονος νοῦς ἔχει τὴ δύναμη νὰ νικήσει τίς ἀνάγκες τῶν παθῶν, νὰ σθῆσει τίς φλόγες τῆς μανίας, νὰ ἀντιμετωπίσει τοὺς πόνους τῶν σωματικῶν πού εἶναι ὑπερβολικοὶ καὶ νὰ ἀποβάλλει ὅλες τίς ἐξουσίες τῶν παθῶν. Ἀλλὰ ἴσως πεῖ κάποιος· Δὲν νικοῦν ὅλοι τὰ πάθη. Ἐπειδὴ ὅλοι

παθῶν. Ὅτι οὐδὲ πάντες φρόνιμον ἔχουσι τὸν λογισμὸν, ἀλλ' ὅσοι τῆς εὐσεβείας προνοοῦσιν ἐξ ὅλης τῆς καρδίας, οὗτοι μόνοι δύνανται κρατεῖν τῶν τῆς σαρκὸς παθῶν.

Μαξίμου, ἐκ τοῦ πρὸς Πόρρον.

5 Αἱ μὲν γὰρ ἀρεταί, φησὶν, ἐν ἡμῖν φυσικαὶ ὑπάρχουσι, καὶ ἐπίσης ἐν πᾶσιν ἀνθρώποις, ἢ δὲ ἀνισότης ἐκ τοῦ μὴ ἐπίσης ἐνεργεῖν τὰ τῆς φύσεως γίνεται, ὡς εἴπερ πάντες ἴσως, ἐφ' ᾧ καὶ γεγόναμεν, ἐνεργουῦμεν τὰ φυσικά, μία ἅρα ἐνεδεικνυτο ἐν πᾶσιν, ὥσπερ φύσις, οὕτω καὶ ἀρετή, τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον οὐκ ἐπιδεχομένη. Καί, εἰ οὐκ ἐξ ἀσκή-
10 σεως, φησὶν, ἢ ἀρετή, ἀλλ' ἐκ δημιουργίας, πῶς καὶ ἀσκήσει καὶ πόνῳ τὰς ἀρετάς κτώμεθα; Ἄλλ' ἢ ἀσκησις καὶ οἱ ταύτῃ ἐπόμενοι πόνοι, πρὸς τὸ μόνον διαχωρίσαι τὴν ἐμφυρεῖσαν δι' αἰσθήσεως ἀπάτην τῆ ψυχῆ ἐπενοήθησαν τοῖς φιλαρέτοις, οὐ πρὸς τὸ ἔξωθεν προσφάτως ἐπεισάγειν τὰς ἀρετάς· ἔγκεινται γὰρ ἡμῖν ἐκ δημιουργίας, ὡς εἴρη-
15 ται. Ὅθεν καὶ ἅμα τελείως διακριθῆ ἡ ἀπάτη, ἅμα καὶ τὴν τῆς ψυχῆς καὶ κατὰ φύσιν ἀρετῆς λαμπρότητα ἐπιδείκνυται ἢ ψυχῆ. Εἰ γὰρ ὁ μὴ ἄφρων φρόνιμος, πάντως καὶ ὁ μὴ δειλὸς ἢ θρασύς ἀνδρείος, καὶ ὁ μὴ ἀκόλαστος σώφρων, καὶ ὁ μὴ ἀδικῶν δίκαιος. Ἄρα τῆ ἀφαιρέσει τῶν παρὰ φύσιν καὶ μόνον διαφέρεσθαι εἴωθεν, ὥσπερ καὶ τῆ τοῦ ἰοῦ
20 ἀποβολῆ ἢ τοῦ σιδήρου κατὰ φύσιν αὐγῆ καὶ λαμπρότης.

Ἄντίκεινται μὲν, τῆ μὲν φρονήσει ἢ πονηρίᾳ καὶ ἢ εὐήθειᾳ, τῆ δὲ δικαιοσύνῃ ἢ πλεονεξίᾳ καὶ ἢ μειονεξίᾳ, τῆ δὲ σωφροσύνῃ πορνείᾳ καὶ ἠλιθιότης, τῆ δὲ ἀνδρείᾳ ἢ θρασύτης καὶ ἢ δειλία, καὶ οὔτε τῆ σαρκὶ καταρχὰς συνεκτίσθη ἡδονὴ καὶ ὀδύνη, οὔτε τῆ ψυχῆ λήθη καὶ
25 ἄγνοια, οὔτε τῷ κῶ τὸ τυποῦσθαι καὶ μετεντυποῦσθαι τοῖς εἶδεσι τῶν γεγονότων· τούτων γὰρ ἢ παράβασις ἐφεῦρε τὴν γένεσιν. Ὁ τοίνυν τῆς σαρκὸς ἐξελὼν τὴν ἡδονὴν καὶ τὴν ὀδύνην τὴν πρακτικὴν, κατώρθωσεν ἀρετὴν. Ὁ δὲ τῆς ψυχῆς ἐξαφανίσας τὴν λήθην καὶ τὴν ἄγνοιαν, τὴν ψυχικὴν διήνυσεν εὐπρεπῶς θεωρίαν. Ὁ δὲ τὸν νοῦν
30 τῶν πολλῶν ἀπολύσας τύπων, θεολογικὴν ἐκτήσατο μυσταγωγίαν, μόνῳ τῷ κατὰ φύσιν καὶ ὄντως φωτὶ τῆς θεότητος καταλαμπόμενος, καὶ τὴν φύσιν πρὸς ἑαυτὴν ἀποκατέστησεν ἄρτον. Σαρκὸς γὰρ καὶ

δὲν ἔχουν φρόνιμο λογισμό, ἀλλὰ μόνο ὅσοι φροντίζουν γιὰ τὴν εὐσέβεια μὲ ὅλη τὴν καρδιά τους, μόνο αὐτοὶ μποροῦν νὰ γίνουν κύριοι τῶν σαρκικῶν παθῶν.

Μαξίμου, ἀπὸ τὸν λόγον τοῦ πρὸς τὸν Πύρρον.

Οἱ ἀρετὲς βέβαια, λέγει, ὑπάρχουν μέσα μας ἀπὸ τὴ φύση, καὶ ὑπάρχουν σὲ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους, ἢ ἀνισότητα ὅμως ὀφείλεται σιὸ ὅτι δὲν κάνουμε ὅλοι κατὰ τὸν ἴδιο τρόπο τὰ τῆς φύσεως· γιατί, ἐὰν ὅλοι κάνουμε τὰ φυσικὰ σὲ ἴσο βαθμό, ὅπως καὶ δημιουργηθήκαμε, θὰ παρουσιαζόταν ἀπὸ ὅλους μιὰ ἀρετὴ, ὅπως καὶ μία φύση, ἢ ὁποῖα δὲν θὰ ἐπιδεχόταν λιγώτερο καὶ περισσότερο. Καὶ ἐὰν, λέγει, ἡ ἀρετὴ δὲν προερχόταν ἀπὸ τὴν ἀσκησι, ἀλλὰ ἀπὸ τὴ δημιουργία, τότε γιατί τὶς ἀρετὲς τὶς ἀποκοῦμε μὲ ἀσκησι καὶ κόπο; Ἀλλὰ ἡ ἀσκησι καὶ οἱ κόποι ποὺ τὴν ἀκολουθοῦν ἐπινοήθηκαν γιὰ νὰ διαχωρίζουν τὴν ἀπάτη ποὺ ἀναμίχτηκε στὴν ψυχὴ σ' αὐτοὺς ποὺ ἀγαποῦν τὴν ἀρετὴ, καὶ ὄχι γιὰ νὰ εἰσάγουν ἀπέξω πρόσφατα τὶς ἀρετὲς. Γιατί, ὅπως εἰπώθηκε, ὑπάρχουν μέσα μας ἀπὸ τὴ δημιουργία. Γι' αὐτὸ καὶ μόλις ξεχωρίσει τελείως ἡ ἀπάτη, ἀμέσως ἡ ψυχὴ παρουσιάζει τὴν κατὰ φύση ἀρετὴ τῆς. Γιατί, ἐν αὐτὸς ποὺ δὲν εἶναι ἀφρονας, ἦταν φρόνιμος, ὅπως ὅποτε καὶ αὐτὸς ποὺ δὲν εἶναι δειλὸς ἢ θρασύς, θὰ ἦταν ἀνδρεῖος, καὶ αὐτὸς ποὺ δὲν εἶναι ἀκόλαστος, θὰ ἦταν σὺφρονας, καὶ αὐτὸς ποὺ δὲν ἀδικεῖ, δίκαιος." Ἀρα μόνο μὲ τὴν ἀφαίρεσι τῶν παρὰ φύση συνήθως γίνεται ἡ διάκρισι, ὅπως καὶ μὲ τὴν ἀποβολὴ τῆς σκουριᾶς φαίνεται ἡ κατὰ φύση λαμπρότητα τοῦ σιδήρου.

Στὴ φρόνησι ἀντίθετη εἶναι ἡ πονηριὰ καὶ ἡ βλακειὰ, στὴν δικαιοσύνη ἡ πλεονεξία καὶ ἡ μειονεξία, στὴ σωφροσύνη ἡ πορνεία καὶ ἡ ἠλιθιότητα, στὴν ἀνδρεία ἡ θρασύτητα καὶ ἡ δειλία, καὶ οὔτε ἡ ἡδονὴ καὶ ὁ πόνος δημιουργήθηκαν ἀπὸ τὴν ἀρχὴ μὲ τὴ σάρκα, οὔτε ἡ λησμοσύνη καὶ ἡ ἀγνοια μαζί μὲ τὴν ψυχὴ, οὔτε μαζί μὲ τὸν νοῦ ἔγινε καὶ τὸ νὰ ἀποτυπώνει καὶ νὰ ἀναπαράγει τὶς μορφὲς τῶν γεγονότων, γιατί τὴ δημιουργία αὐτῶν τὴν ἐφεῦρε ἡ παράδεισι. Αὐτὸς λοιπὸν ποὺ ἀφαίρεσε τὴν ἡδονὴ καὶ τὴν πρακτικὴ ὀδύνη, αὐτὸς κατόρθωσε τὴν ἀρετὴ. Καὶ αὐτὸς ποὺ ἐξαφάνισε ἀπὸ τὴν ψυχὴ τὴ λησμοσύνη καὶ τὴν ἀγνοια, αὐτὸς πέρασε μὲ ἀξιοπρέπεια τὴ φυσικὴ θεωρία. Καὶ αὐτὸς ποὺ ἀπάλλαξε τὸν νοῦ ἀπὸ τοὺς πολλοὺς τύπους, ἀπέκτησε θεολογικὴ μυσταγωγία, φωτιζόμενος μόνο ἀπὸ τὸ φυσικὸ καὶ πραγματικὸ φῶς τῆς θεότητος, καὶ τὴ φύση τὴν ξανάκανε τροφὴ σιὸν ἑαυτὸ τῆς. Γιατί αὐτὰ εἶναι τὰ πρῶτα

ψυχῆς καὶ νοῦ ταῦτα τυγχάνει πρῶτά τε καὶ καθολικώτερα πάθη, ὁ δὲ τὰ πάντα ἐν σοφίᾳ ποιήσας, ἀξιῶσοι ἡμᾶς μετασχεῖν τῆς αὐτοῦ βασιλείας καὶ τυχεῖν τῶν αἰωνίων αὐτοῦ ἀγαθῶν· αὐτῷ γὰρ πρέπει τιμὴ καὶ κράτος, νῦν καὶ αἰεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας.

5

ΕΡΩΤΗΣΙΣ Θ΄.

Πόσοι τρόποι ἐγκαταλείψεώς εἰσιν, εἴτε εἰς θλίψεις, ἢ καὶ εἰς ἀσθενείας, ἢ καὶ εἰς ἁμαρτίας, καὶ πῶς γνώσομεν τὴν ἐκ τοῦ Θεοῦ παιδείαν, ἢ τὸν ἐκ διαβόλου πειρασμόν;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

10 Πολλοὶ μὲν καὶ διάφοροί εἰσιν ἐγκαταλείψεως τρόποι, κατὰ δύο δὲ σκοποὺς τοῦ Θεοῦ πᾶσαι αἱ ἐγκαταλείψεις γίνονται· ἢ πρὸς ἐπιστροφήν καὶ σωφρονισμόν, ὡς πατὴρ πρὸς υἱόν, ἢ κατὰ ἀποστροφήν, ὡς βασιλεὺς πρὸς ἐχθρόν, οἷα ἦν τοῦ Ἰούδα ὑπὸ Χριστοῦ ὕστερον ἐγκατάλειψις. Ἐγκατελείφθη Λάζαρος καὶ ὁ παραλυτικὸς εἰς ἄφεσιν ἁ-
15 μαρτιῶν. Φησὶ γάρ· «Ἴδε ὑγιῆς γέγονας, μηκέτι ἁμάρτανε». Ἐπαιδεύθη ὁ Παῦλος δι’ ὄγκον κατορθωμάτων, «ἵνα μὴ ὑπεραίρωμαι», φησὶ. Ἐπαιδεύθη Ἰώβ, ἵνα δικαιότερος γένηται, ὡς φησιν ὁ Θεὸς πρὸς αὐτόν· «Μὴ ἀποποιιοῦ μου τὸ κριμα· μὴ δὲ οἴου με ἄλλως σοι κερματικένας, ἢ ἵνα ἀναφανῆς δίκαιος». Παρεδόθησαν καὶ οἱ προ-
20 φῆται εἰς αἰχμαλωσίαν πρὸς τύπον καὶ ὠφέλειαν λαοῦ.

Χρὴ τοίνυν τὸν ἐγκαταλιμπανόμενον ἐρευνᾶν εἰς ἑαυτὴν τὴν αἰτίαν τῆς ἐγκαταλείψεως, καὶ διορθοῦσθαι ταύτην, δι’ ἣν ἢ ὑπὸ ἐχθρῶν καταδυναστεύεται, ἢ ὑπὸ φίλων ἐπιβουλεύεται, ἢ ὑπὸ ἐλαττόνων καὶ ἀγενεστερῶν ἐξουθενεῖται καὶ ἀτμιάζεται, ἢ εἰς πάθη ἀτμίας
25 καὶ θλίψεως καὶ ἀρρωστίας παραδίδοται κατὰ κριμα δίκαιον Θεοῦ. Πολλάκις γὰρ ἢ ἐξ ὑπερηφανίας καὶ μεγαλαυχίας, ἢ ἐκ τοῦ κρίνειν ἄλλους, ἢ μνησικακεῖν, ἢ ἐκ τοῦ μὴ μέμφεσθαι ἑαυτοὺς καὶ κατακρίνειν, ἢ ἐκ προλαβόντων ἁμαρτημάτων παραδιδόμεθα εἰς ψυχικὰ καὶ σωματικὰ πάθη. «Εἰ γὰρ ἑαυτούς», φησὶν, «ἐκρίνομεν, οὐκ ἂν ἐκρινό-
30 μεθα· κρινόμενοι δὲ ὑπὸ Κυρίου παιδευόμεθα, ἵνα μὴ σὺν τῷ κόσμῳ κατακριθῶμεν»· πολλάκις γὰρ τὸν ἁμαρτάνοντα καὶ μὴ μετανοοῦντα,

33. Ἰω. 5, 14.

34. Β΄ Κορ. 12, 7.

35. Ἰωβ 40, 8.

36. Α΄ Κορ. 11, 31-32.

καὶ γενικώτερα πάθη τοῦ σώματος καὶ τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ νοῦ. Αὐτὸς δὲ πού δημιούργησε τὰ πάντα μὲ σοφία, εἴθε νὰ μᾶς ἀξιώσει νὰ μετᾶσχουμε στὴ βασιλεία του, καὶ νὰ ἐπιτύχουμε τὰ αἰώνια ἀγαθὰ. Γιατὶ σ' αὐτὸν ἀνήκει ἡ τιμὴ καὶ ἡ δύναμη, τώρα καὶ πάντοτε καὶ στοὺς αἰῶνες.

ΕΡΩΤΗΣΗ 9η

Πόσοι τρόποι ἐγκαταλείψεως ὑπάρχουν, εἴτε στὶς θλίψεις, εἴτε στὶς ἀσθένειες, εἴτε στὶς ἁμαρτίες, καὶ πῶς θ' ἀναγνωρίσουμε τὴ δοκιμασία τοῦ Θεοῦ, ἢ τὸν πειρασμὸ τοῦ διαβόλου;

ΑΠΑΝΤΗΣΗ

Οἱ τρόποι τῆς ἐγκατάλειψης εἶναι πολλοὶ καὶ διάφοροι, ὅλες ὁμως οἱ ἐγκαταλείψεις τοῦ Θεοῦ γίνονται γιὰ δύο σκοπούς· ἢ γιὰ ἐπιστροφή καὶ σωφρονισμό, ὅπως κάνει ὁ πατέρας στὸν γιό, ἢ ἀπὸ ἀποστροφή, ὅπως κάνει ὁ βασιλιάς στὸν ἐχθρό. Τέτοια ἦταν ἡ ἐγκατάλειψη τοῦ Ἰούδα ἀπὸ τὸν Χριστὸ στὸ τέλος. Ἐγκαταλείφθηκε καὶ ὁ Λάζαρος καὶ ὁ παραλυτικὸς γιὰ νὰ συγχωρηθοῦν οἱ ἁμαρτίες τους. Γιατὶ λέγει· «Ὁρίστε, θεραπεύτηκες· μὴ ξανααμαρτήσεις ποτὲ πιά»³³. Ὑποβλήθηκε σὲ δοκιμασία ὁ Παῦλος ἕξαιτίας τῶν κατορθωμάτων του, «γιὰ νὰ μὴ ὑπερηφανεύεται»³⁴, λέγει. Δοκιμάστηκε ὁ Ἰώβ, γιὰ νὰ γίνεῖ πιὸ δίκαιος, ὅπως λέγει ὁ Θεὸς στὸν ἴδιο· «Μὴν ἀρνεῖσαι τὴ δίκαιη ἀπόφασή μου· ἢ νομίζεις ὅτι γιὰ ἄλλο λόγο ἐνήργησα ἔτσι γιὰ σένα, καὶ ὄχι γιὰ νὰ φανεῖ ὅτι εἶσαι δίκαιος;»³⁵. Ἐπίσης καὶ οἱ προφῆτες παραδόθηκαν σὲ αἰχμαλωσία, γιὰ παραδειγματισμὸ καὶ ὠφέλεια τοῦ λαοῦ.

Πρέπει λοιπὸν αὐτὸς πού ἐγκαταλείπεται νὰ ἀναζητᾶ μέσα στὸν ἑαυτό του τὴν αἰτία τῆς ἐγκατάλειψης, καὶ νὰ διορθώνει τὴν αἰτία γιὰ τὴν ὁποία ἢ καταδυναστεύεται ἀπὸ ἐχθρούς, ἢ γίνονται σκευωρίες ἀπὸ φίλους ἐναντίον του, ἢ ἐξευτελίζεται καὶ ἀτιμάζεται ἀπὸ κατώτερους καὶ πιὸ ταπεινῆς καταγωγῆς, ἢ παραδίδεται σὲ πάθη ἀτιμίας καὶ θλίψεις καὶ ἀρρώστιες, μὲ δίκαιη ἀπόφαση τοῦ Θεοῦ. Γιατὶ πολλές φορές ἢ ἀπὸ ὑπερηφάνεια καὶ καύχηση, ἢ ἐπειδὴ κατακρίνουμε ἄλλους, ἢ κρατᾶμε μῖσος, ἢ ἐπειδὴ δὲν κατηγοροῦμε καὶ δὲν κατακρίνουμε τὸν ἑαυτό μας, ἢ ἕξαιτίας ἁμαρτιῶν πού εἴχαμε διαπράξει στὸ παρελθόν, παραδινόμαστε σὲ ψυχικὰ καὶ σωματικὰ πάθη. Γιατὶ λέγει, «ἐὰν κρίναμε τοὺς ἑαυτοὺς μας, δὲν θὰ κρινόμασταν. Καὶ κρινόμενοι ἀπὸ τὸν Κύριο, παιδαγωγούμεσθε, γιὰ νὰ μὴ κατακριθοῦμε μαζὶ μὲ τὸν κόσμον»³⁶. Γιατὶ πολλές φορές

περιβάλλει ὁ Θεὸς εἰς πειρασμούς καὶ θλίψεις, καὶ διὰ τῶν πειρασμῶν ἔρχεται εἰς ἐπίγνωσιν, ὡσπερ ἔπαθεν ὁ Ναβουχοδονόσορ καὶ ὁ Μανασσῆς. «Ἐν κημῶ», φησί, «καὶ χαλινῶ τὰς σιαγόνας αὐτῶν ἄγξαις τῶν μὴ ἐγγιζόντων πρὸς σέ». Καὶ ἡ μὲν ἐκ Θεοῦ παιδεία καὶ ὁ πειρασμός, πρὸς τὸ συμφέρον ἐπερχόμενοι τῷ ἀνθρώπῳ, οὐδέποτε τὴν ἀγαθὴν ἐλπίδα ἀποκόπτουσιν ἐκ τῆς ψυχῆς, οἷος ἦν ὁ Ἰώβ, λέγων τῷ Θεῷ· «Ὑπομενῶ σε, ἕως ἂν πάλιν γένωμαι, καὶ τάξεις μοι χρόνον, ἐν ᾧ μνειάν ποιήσει μου». Καὶ πάλιν· «Μακάριος ἄνθρωπος, ὃν ἤλεγξεν ὁ Κύριος, νουθέτημα δὲ παντοκράτορος μὴ ἀπαναίνου. Αὐτὸς γὰρ ἄλ-
10 γεῖν ποιεῖ, καὶ πάλιν ἀποκαθίστησιν ἔπαισε, καὶ αἱ χεῖρες αὐτοῦ ἰάσαντο· ἐξάκεις ἐξ ἀναγκῶν ἐξελεῖταί σε, ἐν δὲ τῷ ἐβδόμῳ οὐ μὴ ἄψηταί σου κακόν».

Ὁ δὲ ἐκ τοῦ διαβόλου, κατὰ συγχώρησιν Θεοῦ, ἐπερχόμενος πειρασμός, ἀθυμίας καὶ ὀργῆς καὶ ἀνεμπιστίας πληροῖ τὴν ψυχὴν. Οὐ
15 μὴν δέ, ἀλλὰ καὶ ἐξ ἰδίας πολλάκις ἀδιακρισίας καὶ ἀνθαδείας συμφοραῖς καὶ πειρασμοῖς καὶ ἀσθενείαις περιπίπτομεν, οἷον πάσχουσιν οἱ θεω-ρουῖντες χειμερινὴν ἀέρος τροπὴν, καὶ τοῦ λιμένος τὴν ναῦν ὑπεξάγον-τες, καὶ ἄλλοις κινδύνοις καὶ πειρασμοῖς προδήλως ἐαυτοὺς ὑπορρίπτοντες.

20

Τῆς Ἐξόδου.

«Ἐκεῖ ἔθετο ὁ Θεὸς τῷ Μωυσεῖ δικαιώματα καὶ κρίσεις, καὶ ἐκεῖ αὐτὸν ἐπείραξε καὶ εἶπεν· Ἐὰν ἀκοῇ ἀκούσης τῆς φωνῆς Κυρίου τοῦ Θεοῦ σου, καὶ τὰ ἀρεστὰ ἐνώπιον αὐτοῦ ποιήσης, καὶ φυλάξης πάντα δικαιώματα αὐτοῦ, πᾶσαν νόσον, ἣν ἐπήγαγον τοῖς Αἰγυπτίοις, οὐκ
25 ἐπάξω ἐπὶ σέ. Ἐγὼ εἰμι Κύριος ὁ ἰώμενός σε».

Ἐκ τοῦ Δευτερονομίου.

«Καὶ μνησθήσῃ πᾶσαν τὴν ὁδόν, ἣν ἤγαγέ σε Κύριος ὁ Θεός σου ἐν τῇ ἐρήμῳ, ὅπως ἂν κακώσῃ σε καὶ διαγνωρισθῇ τὰ ἐν τῇ καρδίᾳ σου, εἰ φυλάξῃ τὰς ἐντολάς αὐτοῦ, ἢ οὐ. Καὶ ἐκάκωσέ σε καὶ ἐλμαγ-
30 χόνησέ σε, καὶ γνώσει τὴν καρδίαν σου, ὅτι, ὡς εἶ τις ἄνθρωπος παιδεύσῃ τὸν υἱὸν αὐτοῦ, οὕτω καὶ Κύριος ὁ Θεός παιδεύσει σε καὶ εὖ σε ποιήσει ἐπ' ἐσχάτων σου».

37. Ψαλμ. 31, 9.

39. Ἐξ. 15, 25-26.

38. Ἰώβ 14, 13.

40. Δευτ. 8, 2 καὶ 5.

38α. Ἰώβ 5, 17.

αὐτὸν ποὺ ἀμαρτάνει καὶ δὲν μετανοεῖ τὸν βάζει ὁ Θεὸς σὲ δοκιμασίες καὶ θλίψεις, καὶ μὲ τις δοκιμασίες ἔρχεται σὲ ἐπίγνωση, ὅπως ἔπαθε ὁ Ναβουχοδονόσορ καὶ ὁ Μανασῆς· Γιατὶ λέγει· «Σφίξε μὲ σιδερένιο φιμωτρο καὶ χαλινάρι τὰ σαγόνια αὐτῶν ποὺ δὲν σὲ πλησιάζουν»³⁷. Καὶ ἡ παιδαγωγία ἀπὸ τὸν Θεὸ καὶ ἡ δοκιμασία, ἐρχόμενα γιὰ τὸ συμφέρον τοῦ ἀνθρώπου, ποτὲ δὲν κόβουν τὴν καλὴ ἐλπίδα ἀπὸ τὴν ψυχὴ, ὅπως ἦταν ὁ Ἰωβ ποὺ ἔλεγε στὸν Θεό· «Θὰ περιμένω μὲ ὑπομονή, μέχρι ποὺ νὰ γίνω καλὰ καὶ νὰ μοῦ ὀρίσεις χρόνο κατὰ τὸν ὅποιο θὰ μὲ θυμηθεῖς»³⁸. Καὶ πάλι· «Εὐτυχησμένος ὁ ἄνθρωπος ποὺ τὸν ἔλεγξε καὶ τὸν τιμώρησε ὁ Κύριος, καὶ τὴν παιδαγωγία τοῦ Παντοκράτορα Κυρίου σου νὰ μὴ τὴν ἀποστρέφῃσαι. Γιατὶ αὐτὸς μᾶς κάνει νὰ πονᾶμε, καὶ πάλι μᾶς ἐπαναφέρει στὴν ἀρχικὴ κατάσταση. Μᾶς χτυπᾶ, καὶ τὰ χέρια του μᾶς θεραπεύουν. Ἐξι φορές σὲ γλυτώνει ἀπὸ τις ἀνάγκες, καὶ τὴν ἑβδομὴ δὲν θὰ σὲ ἀγγίξει κακὸ»^{38α}.

Ὁ πειρασμὸς πάλι ποὺ προέρχεται ἀπὸ τὸν διάβολο, κατὰ παραχώρηση τοῦ Θεοῦ, γεμίζει τὴν ψυχὴ μὲ λιποψυχία, ὀργὴ καὶ ἀπελπισία. Καὶ ὄχι μόνο, ἀλλὰ πολλές φορές, καὶ ἀπὸ δική μας ἀδιακρισία καὶ αὐθάδεια, πέφτουμε σὲ συμφορὲς καὶ πειρασμοὺς καὶ ἀρρώστιες, ὅπως, γιὰ παράδειγμα, παθαίνουν ἐκεῖνοι ποὺ παρατηροῦν τὴ χειμερινὴ μεταβολὴ τοῦ ἀνέμου καὶ θγάζουν ἀπὸ τὸ λιμάνι τὸ πλοῖο, καὶ βάζουν τὸν ἑαυτοὺς σίγουρα καὶ σὲ ἄλλους κινδύνους καὶ πειρασμοὺς.

Ἐκ τῆς βιβλίου τῆς Ἐξόδου.

«Ἐκεῖ ὁ Θεὸς ἔδωσε στὸν Μωυσῆ ἐντολὲς καὶ ἀποφάσεις, καὶ τὸν δοκίμασε λέγοντάς του· Ἐὰν ὑπακούσεις στὴ φωνὴ τοῦ Κυρίου καὶ Θεοῦ σου καὶ κάνεις ὅσα εἶναι ἀρεστὰ σ' αὐτὸν καὶ τηρήσεις ὅλες τις ἐντολές του, κάθε ἀρρώστια ποὺ ἔστειλα στοὺς Αἴγυπτίους δὲν θὰ τὴ στείλω σὲ σένα, γιατί ἐγὼ εἶμαι ὁ Κύριος ποὺ σὲ θεραπεύω»³⁹.

Ἐκ τῆς Δευτερονόμου.

«Καὶ νὰ θυμᾶσαι ὅλη τὴν πορεία κατὰ τὴν ὁποία ὁ Κύριος καὶ Θεὸς σου σὲ ὡδήγησε στὴν ἔρημο, γιὰ νὰ σὲ δοκιμάσει καὶ νὰ διαπιστώσει τις προθέσεις σου, ἐὰν δηλαδὴ θὰ τηρήσεις τις ἐντολές του, ἢ ὄχι. Καὶ σὲ ἔθλιψε καὶ σὲ ἔκανε νὰ πεινάσεις, γιὰ νὰ καταλάβεις ὅτι, ὅπως ἓνας ἄνθρωπος διαπαιδαγωγεῖ τὸν γιό του, ἔτσι καὶ ὁ Κύριος καὶ Θεὸς θὰ σὲ δοκιμάσει καὶ θὰ σὲ εὐεργετήσῃ στὰ τελευταῖα σου»⁴⁰.

Τῶν Κριτῶν.

«Καὶ ἀφῆκε Κύριος τὰ ἔθνη ταῦτα τοῦ μὴ ἐξᾶραι αὐτὰ τὸ τάχος, καὶ οὐ παρέδωκεν αὐτὰ ἐν χειρὶ Ἰησοῦ, ὥστε πειράσαι ἐν αὐτοῖς τὸν Ἰσραήλ, εἰ φυλάσσονται τὴν ὁδὸν Κυρίου, πορεύεσθαι ἐν αὐτῇ, ὃν τρόπον ἐφύλαξαν οἱ πατέρες αὐτῶν, ἢ οὐ».

Τοῦ Δαβίδ.

«Δοκίμασόν με, καὶ πείρασόν με»· καί· «Παιδεύων ἐπαίδευσέ με ὁ Κύριος»· καί· «Μακάριος ἄνθρωπος, ὃν ἂν παιδεύσης, Κύριε»· καί· «Δράξασθε παιδεΐαν, μὴ ποτε ὀργισθῆ Κύριος».

10

Τοῦ Σολομῶντος.

«Ὀλίγα παιδευθέντες οἱ ἅγιοι, μεγάλα εὐεργετηθήσονται, ὅτι ὁ Θεὸς ἐπείρασεν αὐτούς, καὶ εὗρεν ἀξίους ἑαυτοῦ· ὡς χρυσὸν ἐν κωνευτηρίῳ ἐδοκίμασεν αὐτούς, καὶ ὡς ὀλοκάρπωμα θυσίας προσεδέξατο αὐτούς, καὶ ἐν καιρῷ ἐπισκοπῆς αὐτῶν ἀναλάμπουσιν». Καί, «Διὸ 15 τοὺς παραπίπτοντας κατ' ὀλίγον ἐλέγχεις, καὶ ἐν οἷς ἁμαρτάνουσιν ὑπομμησκῶν νουθετεῖς, ἵνα, ἀπαλλαγέντες τῆς κακίας, πιστεύσωσι ἐπὶ σέ, Κύριε».

Ἰουδίθ.

«Εὐχαριστήσωμεν Κυρίῳ τῷ Θεῷ ἡμῶν, ὃς πειράζει ἡμᾶς, καθά- 20 περ τοὺς πατέρας ἡμῶν. Μνήσθητε ὅσα ἐπείρασε τὸν Ἀβραὰμ καὶ τὸν Ἰσαὰκ καὶ τὸν Ἰακώβ, καὶ ἐπύρωσεν εἰς ἔτασμον τὰς καρδίας αὐτῶν. Ὅτι εἰς νουθεσίαν μαστιγοῖ Κύριος πάντας τοὺς ἐγγίζοντας αὐτῷ».

Σειράχ.

25 «Πᾶν ὃ ἐὰν ἐπαχθῆ σοι, δέξαι, καὶ ἐν ἀλλαγμασι ταπεινώσεώς σου μακροθύμησον· ὅτι ἐν πυρὶ δοκιμάζεται ὁ χρυσός, καὶ ἄνθρωποι δεκτοὶ ἐν καμίνῳ ταπεινώσεως Πίστευσον αὐτῷ, καὶ ἀντιλήψεταιί σου»· καί· «Ἔως καιροῦ ἀνθέξεται μακροθύμως, καὶ ὕστερον ἀναδώσει αὐτῷ εὐφροσύνην, καὶ χεῖλη πιστῶν ἐκδιηγῆσονται σύνεσιν αὐτοῦ».

41. Κριτ. 2, 22-23.

42. Ψαλμ. 25, 2.

43. Ψαλμ. 117, 18.

44. Ψαλμ. 93, 12.

45. Ψαλμ. 2, 12.

46. Σοφ. Σολ. 3, 5-6.

47. Σοφ. Σολ. 12, 2.

Ἐκ τῶν βιβλίων τῶν Κριτῶν.

«Καὶ ὁ Κύριος ἐπέτρεψε σὰ ἔθνη αὐτὰ καὶ δὲν τὰ ἔδιωξε ἀμέσως, οὔτε τὰ παρέδωσε σὰ χέρια τοῦ Ἰησοῦ τοῦ Ναυῆ, γιὰ νὰ δοκιμάσει μὲ αὐτὰ τοὺς Ἰσραηλῖτες, ἂν θὰ τηρήσουν τὶς ἐντολὲς του καὶ θὰ συμμορφωθοῦν πρὸς αὐτές, ὅπως τὶς τήρησαν οἱ πατέρες τους, ἢ ὄχι»⁴¹.

Τοῦ Δαβίδ.

«Δοκίμασέ με, Κύριε, καὶ βάλε με σὲ πειρασμούς»⁴²· καί· «Ὁ Κύριος μὲ διαπαιδαγώγησε μὲ δοκιμασίες»⁴³· καί· «Εἶναι εὐτυχὴς ὁ ἄνθρωπος τὸν ὁποῖο θὰ διαπαιδαγωγῆσεις, Κύριε»⁴⁴· καί· «Ἐπωφεληθεῖτε ἀπὸ τὴν διαπαιδαγώγησίν του, μήπως ὀργισθεῖ ὁ Κύριος»⁴⁵.

Τοῦ Σολομώντα.

«Ἐξ αὐτοῦ δοκιμάστηκαν λίγο οἱ ἅγιοι, θὰ εὐεργετηθοῦν πολὺ, γιὰτὶ ὁ Θεὸς τοὺς δοκίμασε καὶ τοὺς βρῆκε ἄξιους του. Τοὺς δοκίμασε ὅπως τὸ χρυσάφι στὸ χωνευτήρι, καὶ τοὺς δέχτηκε σὰν ὀλοκαύτωμα θυσίας, καὶ στὸν καιρὸ τῆς κρίσεώς τους θὰ λάμπουν»⁴⁶. Καί· «Γι' αὐτὸ ἐκείνους ποὺ πέφτουν σὲ παραπτώματα τοὺς ἐλέγχεις λίγο-λίγο, καὶ τοὺς νουθετεῖς θυμίζοντάς τους τὶς ἁμαρτίες ποὺ διαπράττουν, ὥστε νὰ ἀπαλλαγοῦν ἀπὸ τὴν κακία καὶ νὰ πιστέψουν σὲ σένα, Κύριε»⁴⁷.

Ἐκ τῶν βιβλίων τῆς Ἰουδαίας.

«Ἐὐχαριστήσουμε τὸν Κύριο καὶ Θεὸ μας, ὁ ὁποῖος μᾶς δοκίμαζε, ὅπως καὶ τοὺς πατέρες μας. Θυμηθεῖτε πόσο δοκίμασε τὸν Ἀβραάμ καὶ τὸν Ἰσαὰκ καὶ τὸν Ἰακώβ, καὶ ποὺ ὡς διὰ πυρὸς δοκίμασε τὶς καρδιές τους. Γιὰτὶ ὁ Κύριος μαστιγώνει ὅλους ἐκείνους ποὺ τὸν πλησιάζουν, γιὰ νὰ τοὺς νουθετήσῃ»⁴⁸.

Ἐκ τῆς Σοφίας Σειράχ.

«Κάθε κακὸ ποὺ θὰ σὲ βρεῖ δέξου το, καὶ σὶς ἐναλλαγές τῆς ταπεινώσεώς σου δεῖξε μακροθυμία· γιὰτὶ στὴ φωτιὰ καθαρίζεται ὁ χρυσός, καὶ οἱ ἄνθρωποι γίνονται δεκτοὶ μέσα ἀπὸ τὸ καμίνι τῶν θλίψεων. Δεῖξε ἐμπιστοσύνη σ' αὐτὸν καὶ θὰ σὲ προστατέψῃ»⁴⁹. Καί· «Ὁ μακρόθυμος γιὰ λίγο καιρὸ θὰ κάνει ὑπομονή, καὶ ὕστερα θὰ τοῦ δοθεῖ εὐφροσύνη, καὶ τὰ χεῖλη τῶν πιστῶν θὰ διηγοῦνται τὴ σύνεσίν του»⁵⁰. Καί· «Στὴν

48. Ἰουδαίθ 8, 25-27.

49. Σοφ. Σειράχ 2, 4-6.50.

Σοφ. Σειράχ 1, 23-24.

Καί· «Ἐν ἀρρωστήματί σου μὴ παράβλεπε, ἀλλ' εὗξαι Κυρίῳ, καὶ αὐτὸς ἰάσεταιί σε. Ἀπόστησον πλημμέλειαν καὶ εὐθυνον χεῖρας, καὶ ἀπὸ πάσης ἁμαρτίας καθάρισον καρδίαν».

ᾠσηέ.

5 «Ἴνα τί παρεσιωπήσατε ἀσέβειαν καὶ τὸν καρπὸν αὐτῆς ἐτρογγύσατε;».

Μιχαίου.

«Ὁργὴν Κυρίου ὑποίσω, ὅτι ἥμαρτον αὐτῷ, ἕως τοῦ δικαιῶσαι αὐτὸν τὴν δίκην μου. Καὶ ποιήσει τὸ κριμὰ μου, καὶ ἐξάξει με ὡς φῶς,
10 καὶ ὄψεται τὴν δικαιοσύνην αὐτοῦ».

Ναούμ.

«Χριστὸς Κύριος τοῖς ὑπομένουσιν αὐτὸν ἐν ἡμέρᾳ θλίψεως, καὶ γινώσκων τοὺς εὐλαβουμένους αὐτόν».

Ἡσαΐου.

15 «Στενάξω καὶ παρακαλέσω ἑμαυτόν· διότι ἐνεπλήσθη ἡ ὀσφύς μου ἐκλύσεως καὶ ὠδῖνες ἔλαβον με ὡς τὴν τεκοῦσαν ἠδίκησα τοῦ μὴ ἀκοῦσαι, ἐσπούδασα τοῦ μὴ βλέπειν. Ἡ καρδία μου πλανᾶται, ἡ ἀνομία μὲ θαπτίζει, ἡ ψυχὴ μου ἐφέστηκεν εἰς φόβον». Καὶ «Ὅταν ἡ ὀργὴ τοῦ θυμοῦ μου γένηται, φησὶν ὁ Θεός, πάλιν ἰάσομαι. Καὶ χρό-
20 νον μικρὸν ἐγκατέλιπόν σε καὶ κατὰ ἐλέους μεγάλου ἐλεήσω σε. Ἐν θυμῷ μικρῷ ἀπέστρεψα τὸ πρόσωπόν μου ἀπὸ σοῦ, καὶ ἐν ἐλέει αἰωνίῳ ἠλέησά σε, εἶπεν ὁ ῥυόμενός σε Κύριος». Καὶ «Οὐκ εἰς τὸν αἰῶνα ἐκδικήσω ὑμᾶς, λέγει Κύριος, οὐδὲ διὰ παντὸς ὀργισθήσομαι ὑμῖν. Πνεῦμα γὰρ ἐξελεύσεται, καὶ πνοὴν πᾶσαν ἐγὼ ἐποίησα. Δι' ἁμαρ-
25 τίαν βραχύ τι ἐλύπησα αὐτόν, καὶ ἐπάταξα αὐτόν, καὶ ἀπέστρεψα τὸ πρόσωπόν μου ἀπ' αὐτοῦ. Καὶ ἐλυπήθη καὶ ἐπορεύθη στιγνὸς ἐν ταῖς ὁδοῖς αὐτοῦ, καὶ εἶδρακα τὰς ὁδοὺς αὐτοῦ, καὶ ἰασάμην αὐτόν, καὶ παρεκάλεσα αὐτόν, καὶ ἔδωκα αὐτῷ παράκλησιν ἀληθινήν».

51. Σοφ. Σειράχ 38, 9-10.

53. Μιχ. 7, 9.

52. ᾠσηέ 10, 13.

54. Ναούμ 1, 7.

ἄρρώστια σου νὰ μὴ ἀδιαφορήσεις, ἀλλὰ προσευχήσου στὸν Κύριο, καὶ αὐτὸς θὰ σὲ θεραπεύσει. Ἐπομάκρυνε ἀπὸ σένα κάθε ἁμαρτία, ἔχε καθαρὰ τὰ χέρια σου καὶ καθάρισε τὴν καρδιά σου ἀπὸ κάθε ἁμαρτία»⁵¹.

Ἐπὸ τὸν Ὡσηέ.

Γιατὶ ἀποσιωπήσατε τὴν ἀσέβεια καὶ τρυγήσατε τὸν καρπὸ αὐ-
της»⁵².

Ἐπὸ τὸν Μιχαία.

«Θὰ ὑπομείνω τὴν ὀργὴ τοῦ Κυρίου, γιατί ἔχω ἁμαρτήσῃ σ' αὐτόν, μέχρι ποῦ νὰ μὲ δικαιώσει μετὰ τὴν ἁμαρτία μου, ἀφοῦ πρῶτα μὲ δικάσει καὶ μὲ βγάλει στὸ φῶς καὶ δῶ τὴ δικαιοσύνη του»⁵³.

Ἐπὸ τὸν Ναούμ.

«Ὁ Κύριος εἶναι ἀγαθὸς γιὰ ἐκείνους ποὺ δείχνουν ὑπομονὴ τὶς ἡ-
μέρες τῶν θλείψεων, καὶ γνωρίζει αὐτοὺς ποὺ τὸν σέβονται»⁵⁴.

Ἐπὸ τὸν Ἡσαΐα.

«Θὰ στενάζω καὶ θὰ παρηγορήσω τὸν ἑαυτὸ μου, γιατί παρέλυσε τελείως ἡ μέση μου καὶ μὲ βρῆκαν πόνοι σὰν ἐκείνους ποῦ αἰσθάνεται ἡ γυναίκα ποὺ γεννάει. Διέπραξα ἀδικία μὲ τὸ νὰ μὴ ἀκούσω, καὶ προσπάθησα νὰ μὴ βλέπω τὴν ἀλήθεια. Ἡ καρδιά μου χτυπᾷ δυνατὰ, ἡ παρανομία μὲ κάνει νὰ θυθίζομαι, ἡ ψυχὴ μου περιέπεσε σὲ μεγάλο φόβο»⁵⁵. Καί· «Ὅταν θὰ ἐκδηλωθεῖ ἡ ὀργὴ τοῦ θυμοῦ μου, λέγει ὁ Θεός, πάλι θὰ σὲ θεραπεύσω. Σὲ ἐγκατέλειψα γιὰ λίγο χρονικὸ διάστημα, ἀλλὰ θὰ σὲ ἐλέησω μὲ μεγάλο ἔλεος. Μὲ μικρὸ θυμὸ πῆρα τὸ πρόσωπό μου ἀπὸ σένα, ἀλλὰ σὲ ἐλέησα μὲ αἰώνιο ἔλεος, εἶπε ὁ Κύριος ποὺ σὲ λυτρώνει»⁵⁶. Καί· «Δὲν θὰ σᾶς ἐκδικηθῶ ποτέ, λέγει ὁ Κύριος, οὔτε θὰ ὀργισθῶ ποτὲ ἐναντίον σας. Γιατὶ τὸ πνεῦμα ποῦ ἔχει ὁ καθένας ἀπὸ μένα βγήκε, καὶ κάθε ζωντανὴ πνοὴ ἐγὼ τὴν ἔχω δημιουργήσει. Τὸν ἁμαρτωλὸ ἔξαιτίας τῆς ἁμαρτίας του τὸν λύπησα γιὰ λίγο χρονικὸ διάστημα καὶ τὸν τιμώρησα, καὶ γύρισα ἀλλοῦ τὸ πρόσωπό μου, καὶ λυπήθηκε καὶ βάδισε θλιμμένος στὴ ζωὴ του. Καὶ εἶδα τὴ συμπεριφορὰ του καὶ τὸν θεράπευσα καὶ τὸν παρηγόρησα καὶ τοῦ ἔδωσα πραγματικὴ παρηγοριά»⁵⁷.

54. Μαουμ 1, 7.

55. Ἡσ. 21, 3-4.

56. Ἡσ. 54, 7-8.

57. Ἡσ. 57, 16-18.

Ἱερεμίου.

«Τέκνα, μακροθυμήσατε τὴν παρὰ τοῦ Θεοῦ ἐπελθοῦσαν ὑμῖν ὀργὴν· κατεδίωξε γὰρ σε ὁ ἐχθρὸς σου, καὶ ὄψει αὐτοῦ τὴν ἀπώλειαν ἐν τάχει, καὶ ἐπὶ τραχήλους αὐτῶν ἐπιθήσῃ· θαρσεῖτε, τέκνα, καὶ βοή-
5 σατε πρὸς τὸν Θεόν· ἔσται γὰρ ὑμῶν ὑπὸ τοῦ ἐπαγαγόντος μνεΐα· ὡς γὰρ ἐγένετο ἡ διάνοια ὑμῶν εἰς τὸ πλανηθῆναι ὑμᾶς ἀπὸ τοῦ Θεοῦ, δεκαπλασιάσατε ἐπιστραφέντες ζητῆσαι αὐτόν. Ὁ γὰρ ἐπαγαγὼν ὑμῖν τὰ κακά, ἐπάξει ὑμῖν τὴν αἰώνιον εὐφροσύνην μετὰ τῆς σωτη-
ρίας».

10

Ἐκ τοῦ Εὐαγγελίου.

Εἶπεν ὁ Κύριος, ὅτι «Κλαύσετε καὶ θρηνήσετε ὑμεῖς, ὁ δὲ κόσμος χαρήσεται, ὑμεῖς δὲ λυπηθήσεσθε, ἀλλ' ἡ λύπη ὑμῶν εἰς χαρὰν γενή-
σεται». Καί, «Παραδοθήσεσθε ὑπὸ γονέων καὶ ἀδελφῶν καὶ συγγε-
νῶν καὶ φίλων καὶ θανατώσουσιν ἐξ ὑμῶν. Καὶ ἔσεσθε μισούμενοι ὑπὸ
15 πάντων διὰ τὸ ὄνομά μου. Ἐν τῇ ὑπομονῇ ὑμῶν κτήσεσθε τὰς ψυχὰς ὑμῶν».

Ἰακώβου τοῦ ἀδελφοθέου.

«Μακάριος ἀνὴρ, ὃς ὑπομένει πειρασμόν, ὅτι, δόκιμος γενόμενος, λήψεται τὸν στέφανον τῆς ζωῆς, ὃν ἐπηγγείλατο Κύριος τοῖς ἀγαπῶ-
20 σιν αὐτόν».

Πέτρου τοῦ ἀποστόλου.

«Τοῦτο γὰρ ἔστι χάρις, εἰ διὰ συνείδησιν Θεοῦ ὑποφέρει τις λύ-
παις, πάσχων ἀδίκως. Ποῖον κλέος, εἰ ἁμαρτάνοντες καὶ κολαφιζόμε-
νοι, ὑπομενεῖτε; Εἰ ὀνειδίζεσθε ἐν ὀνόματι Χριστοῦ, μακάριοι· ὅτι τὸ
25 τῆς δόξης καὶ τὸ τοῦ Θεοῦ Πνεῦμα ἐφ' ὑμᾶς ἀναπέπανται. Μὴ γὰρ τις ὑμῶν πασχέτω ὡς φονεὺς ἢ κλέπτης ἢ κακοποιὸς ἢ ὡς ἄλλοτριεπί-
σκοπος εἰ δὲ ὡς Χριστιανός, μὴ αἰσχυνέσθω».

Παύλου ἀποστόλου.

«Λοιδορούμενοι, εὐλογοῦμεν· διωκόμενοι, ἀνεχόμεθα· βλασφη-
30 μούμενοι, παρακαλοῦμεν ὡς περικαθάρματα τοῦ κόσμου ἐγενήθη-

Ἐκ τῶν Ἱερειῶν.

«Παιδιά μου, δείξτε μακροθυμία στήν ὀργή πού ἔπεσε ἐναντίον σας ἀπό τόν Θεό. Γιατί ὁ ἐχθρός σᾶς καταδίωξε, καί θά δεῖτε πολὺ σύντομα τήν καταστροφή του, καί θά καθίσετε πάνω στόν τράχηλό τους»⁵⁸. Πάρτε θάρρος, παιδιά μου, καί φωνάξτε στόν Θεό, γιατί αὐτός πού σᾶς ἔφερε τή θλίψη αὐτή θά σᾶς θυμηθεῖ. Γιατί, ὅπως ἡ διάνοιά σας σᾶς ἔκανε νά ἀπομακρυνθεῖτε ἀπό τόν Θεό, μέ τήν ἐπιστροφή σας δεκαπλασιάστε τόν ζήλο σας. Καί αὐτός πού σᾶς ἔστειλε τὰ κακᾶ, μαζί μέ τή σωτηρία σας θά σᾶς στείλει καί αἰώνια εὐφροσύνη»⁵⁹.

Ἐκ τοῦ Εὐαγγελίου.

Ἦ ὁ Κύριος εἶπε· «Σεῖς θά κλάψετε καί θά θρηνηήσετε, ἐνῶ ὁ κόσμος θά χαρεῖ. Σεῖς βέβαια θά λυπηθεῖτε, ἀλλά ἡ λύπη σας θά μεταβληθεῖ σέ χαρά»⁶⁰. Καί· «Θά παραδοθεῖτε ἀπό γονεῖς καί ἀδελφούς καί ἀπό συγγενεῖς καί φίλους καί θά θανατώσουν μερικούς ἀπό σᾶς, καί θά σᾶς μισοῦν ὅλοι ἐξαιτίας τοῦ ὀνόματός μου. Μέ τήν ὑπομονή σας θά κερδίσετε τίς ψυχές σας»⁶¹.

Τοῦ Ἰακώβου τοῦ Ἀδελφοθέου.

«Εἶναι μακάριος ὁ ἄνθρωπος πού ὑπομένει δοκιμασία, γιατί, ὅταν ἀποδειχθεῖ ἄξιος, θά λάβει τὸ στεφάνι τῆς ζωῆς, πού ὑποσχέθηκε ὁ Κύριος σ' ἐκείνους πού τὸν ἀγαποῦν»⁶².

Τοῦ ἀποστόλου Πέτρου.

«Αὐτὸ ἔχει χάρη, ἐὰν κάποιος, πού πάσχει ἄδικα, ὑπομένει τίς λύπες μέ συναίσθηση τοῦ Θεοῦ. Γιατί ποιά ἀξία ἔχει νά ὑπομένετε ραπίσματα γιὰ κακὸ πού κάνατε; Ἐὰν ὅμως κατηγορεῖστε στό ὄνομα τοῦ Χριστοῦ, εἶστε μακάριοι, γιατί τὸ Πνεῦμα τῆς δόξας καί τοῦ Θεοῦ ἀναπαύεται ἐπάνω σας. Κανένας ἀπό σᾶς νά μὴ φτάνει νά ὑποφέρει ἐπειδὴ σκότωσε ἢ ἔκλεψε ἢ ἔκανε κακὸ ἢ ἀναμίχτηκε σέ ξένες ὑποθέσεις. Ἐὰν ὅμως ὑποφέρει ἐπειδὴ εἶναι Χριστιανός, νά μὴ ντρέπεται»⁶³.

Τοῦ ἀποστόλου Παύλου.

«Ὅταν μᾶς βρίζουν, εὐλογοῦμε, ὅταν μᾶς διώχνουν, δείχνουμε ἀνοχή, ὅταν μᾶς συκοφαντοῦν, μιλάμε εὐγενικά. Γίναμε σὰν σκουπίδια τοῦ

61. Λουκᾶ 21, 16-19.

62. Ἰακ. 1, 12.

63. Α' Πέτρ. 2, 19-20 καί 4, 14-16.

μεν, πάντων περίψημα, ἕως ἄρτι». Καί· «Οὐ μόνον δέ, ἀλλὰ καὶ καυχώμεθα ἐν ταῖς θλίψεσιν, εἰδότες, ὅτι ἡ θλίψις ὑπομονὴν κατεργάζεται, ἡ δὲ ὑπομονὴ δοκιμὴν, ἡ δὲ δοκιμὴ ἐλπίδα, ἡ δὲ ἐλπίς οὐ κατασχίνει». Καί· «Οὐπω μέχρι αἵματος ἀντικατέστητε πρὸς τὴν ἁμαρτίαν
5 ἀνταγωνιζόμενοι». Καί· «Ἐκλέλησθε τῆς παρακλήσεως, ἣτις ὑμῖν ὡς υἱοῖς διαλέγεται· Υἱέ μου, μὴ ὀλιγάρεαι παιδεῖαν Κυρίου, μηδὲ ἐκλύου ὑπ' αὐτοῦ ἐλεγχόμενος. Ὁν γὰρ ἀγαπᾷ Κύριος, παιδεύει, μαστιγοῖ δὲ πάντα υἱόν, ὃν παραδέχεται. Εἰ παιδεῖαν ὑπομένετε, ὡς υἱοῖς ὑμῖν προσφέρεται ὁ Θεός. Τίς γάρ ἐστιν υἱός, ὃν οὐ παιδεύει πατήρ;» καὶ
10 τὰ ἑξῆς. «Πᾶσα δὲ παιδεῖα, πρὸς μὲν τὸ παρὸν οὐ δοκεῖ χαρᾶς εἶναι, ἀλλὰ λύπης, ὕστερον δὲ καρπὸν εἰρηνικὸν τοῖς δι' αὐτῆς γεγυμνασμένοις ἀποδίδωσιν εἰς σωτηρίαν».

Τοῦ ἁγίου Βασιλείου, εἰς τὴν ἀρχὴν τῶν Παροιμιῶν.

Ταύτην οὖν τὴν παιδεῖαν γνῶναι, οὐ τῆς τυχούσης ἐστὶ διανοίας.
15 Διὸ πολλοὶ πρὸς τὸ τῶν γινομένων ἐπίπονον ἀπαγορεύσαντες, τὸ τῆς ἐκβάσεως ὠφέλημα ὑπὸ ἀθυμίας οὐκ ἀναμένουσιν, ἀλλὰ δυσανασχετοῦντες πρὸς τὸ τῆς ἐπιμελείας ἀσθηρόν, τοῖς τῆς ἀμαθίας ἀρρωστήμασιν ἐναπομένουσι. Διὰ τοῦτο θαύματος ἀξίαι τῶν δικαίων αἰφωναί, τῶν λεγόντων· «Κύριε, μὴ τῷ θυμῷ σου ἐλέγξῃς με, μηδὲ τῇ
20 ὀργῇ σου παιδεύου με»· οὐ γὰρ παιδεῖαν παραιτοῦνται, ἀλλὰ τὴν ὀργήν. Τούτῳ παραπλήσιόν ἐστὶ καὶ τό· «Παίδευσον ἡμᾶς, Κύριε· πλὴν ἐν κρίσει, καὶ μὴ ἐν θυμῷ». Καὶ τό· «Ἡ παιδεῖα σου ἀνοίγει μου ὄτα»· αὕτη γὰρ ἡ παιδεῖα πολλῶν χρημάτων ἐστὶ τιμιωτέρα. Διὸ φησιν ὁ Σολομών· «Λάβετε παιδεῖαν, καὶ μὴ ἀργύριον». «Ἴνα ἐν καιρῷ περι-
25 στάσεως, ἢ τοῦ σώματος κάμνοντος, ἢ τῶν κατὰ τὸν οἶκον πεπονηκότων, μήτε πονηρὰν ἐννοίαν λάβῃς περὶ Θεοῦ, ἀλλ' ἐν ὑπομονῇ δέχῃ αὐτοῦ τὰς πληγὰς, παιδευόμενος ἐν οἷς ἡμαρτες». Καὶ λέγεις καὶ σύ· «Τὴν ὀργὴν Κυρίου ὑποίσω, ὅτι ἡμῶτον αὐτῶν»· καί· «Ἀγαθόν μοι, ὅτι ἐταπεινώσας με»· οἷος ἦν Παῦλος λέγων· «Παιδευόμενοι ὑπὸ Κυρίου,
30 καὶ μὴ θανατούμενοι».

64. Α' Κορ. 4, 12-13.

65. Ρωμ. 5, 3-5.

66. Ἐβρ. 12, 4.

67. Ἐβρ. 12, 5-7.

68. Ἐβρ. 12, 11.

69. Ψαλμ. 6, 1.

70. Ἰερ. 10, 24.

71. Ἦσ. 50, 5.

κόσμου, καθαρχα ὄλων μέχρῃ τῇ σπγμῇ αὐτῇ»⁶⁴. Καί· «᾽Οχι μόνο αὐτὸ, ἀλλὰ καὶ καυχόμεστε γιὰ τὶς θλίψεις, ἐπειδὴ γνωρίζουμε ὅτι ἡ θλίψη δημιουργεῖ ὑπομονή, ἡ ὑπομονὴ πάλι δοκιμασμένο χαρακτήρα, ὁ δοκιμασμένος χαρακτήρας ἐλπίδα, καὶ ἡ ἐλπίδα δὲν ντροσιάζει»⁶⁵. Καί· «᾽Ακόμα δὲν ἀντισταθήκατε μέχρῃ αἵματος ἀγωνιζόμενοι ἐναντίον τῆς ἁμαρτίας»⁶⁶. Καί· «Λησμονήσατε τὴ συμβουλή πού σᾶς ἀπευθύνεται σὰν σὲ παιδιὰ· Γιέ μου, νὰ μὴ περιφρονήσεις τὴν παιδαγωγία τοῦ Κυρίου, οὔτε καὶ νὰ χάνεις τὸ θάρρος σου ὅταν ἐλέγγεσαι ἀπὸ αὐτόν. Γιατὶ ὅποιον ἀγαπᾷ ὁ Κύριος τὸν παιδαγωγεῖ, καὶ μαστιγώνει κᾶθε παιδί του πού τὸ ἀποδέχεται. Ἐὰν ὑφίστασθε δοκιμασία, ὁ Θεὸς σᾶς φέρεται σὰν παιδιὰ του. Γιατὶ ποῖο παιδί δὲν τὸ παιδαγωγεῖ ὁ πατέρας του;»⁶⁷ καὶ τὰ παρακάτω. «Κᾶθε παιδαγωγία στὴν ἀρχὴ δὲν φαίνεται νὰ προξενεῖ χαρὰ, ἀλλὰ λύπη, ὕστερα ὅμως ἀποδίδει καρπὸ εἰρηνικὸ σ' αὐτοὺς πού μέσα ἀπὸ αὐτὴν ἀσκήθηκαν, ὥστε νὰ ἐπιτύχουν τὴ σωτηρία»⁶⁸.

Τοῦ ἀγίου Βασιλείου, Στὴν ἀρχὴ τῶν Παροιμιῶν.

Γιὰ νὰ γνωρίσει λοιπὸν αὐτὴν τὴν παιδαγωγία δὲν μπορεῖ ἡ ὅποια-δήποτε διάνοια. Γι' αὐτὸ πολλοί, ἀποκᾶμνοντας ἀπὸ τὴν κούραση τῶν ὄσων τοὺς συμβαίνουν, ἀπὸ ἀμάθεια δὲν περιμένουν τὴν ὠφέλεια τῆς ἐκδρασης, ἀλλὰ δυσανασχετώντας γιὰ τὴν αὐστηρότητα τῆς φροντίδας, παραμένουν στὰ πάθη τῆς ἀθυμίας. Γι' αὐτὸ εἶναι ἀξιοθαύμαστες οἱ φωνῆς τῶν δικαίων πού λένε· «Κύριε, μὴ μὲ ἐλέγγεις μὲ τὸν θυμὸ σου, οὔτε νὰ μὲ διαπαιδαγωγήσεις μὲ τὴν ὀργή σου»⁶⁹. Γιατὶ δὲν ἀρνοῦνται τὴν διαπαιδαγώγηση, ἀλλὰ τὴν ὀργή. Παρόμοιο μὲ αὐτὸ εἶναι καὶ τὸ· «Παίδευσέ μας, Κύριε, ἀλλὰ μὲ δικαιοσύνη καὶ ὄχι μὲ θυμὸ»⁷⁰. Καὶ τὸ· «Ἡ δοκιμασία σου μοῦ ἀνοίγει τὰ αὐτιά»⁷¹· γιατί αὐτὴ ἡ δοκιμασία εἶναι πιὸ πολύτιμη ἀπὸ πολλὰ χρήματα. Γι' αὐτὸ ὁ Σολομών λέγει· «᾽Αποκτήστε παιδεῖα καὶ ὄχι χρήματα»⁷², ὥστε σὲ καιρὸ δοκιμασιῶν, ἡ ἐπειδὴ κουράστηκε τὸ σῶμα σου, ἡ ἐπειδὴ ταλαιπωρήθηκαν οἱ δικοὶ σου, νὰ μὴ σκεφεῖς κάτι κακὸ γιὰ τὸν Θεό, ἀλλὰ νὰ δέχεσαι μὲ ὑπομονὴ τὰ χτυπήματά του, τιμωρούμενος γι' αὐτὰ πού ἔκανες. Καὶ νὰ λὲς καὶ σὺ· «Θὰ ὑπομείνω τὴν ὀργὴ τοῦ Κυρίου, γιατί ἁμάρτησα σ' αὐτόν»⁷³, καὶ «Εἶναι καλὸ γιὰ μένα τὸ ὅτι μὲ ταπεινώσες»⁷⁴. Τέτοιος ἦταν ὁ Παῦλος, πού ἔλεγε· «Τιμωρούμαστε ἀπὸ τὸν Κύριο, ἀλλὰ δὲν θανατωνόμεστε»⁷⁵.

72. Παροιμ. 8, 10.

73. Μιχ. 7, 9.

74. Ψαλμ. 118, 71.

75. Β' Κορ. 6, 9.

Τοῦ αὐτοῦ, ἐκ τῶν Ἀσκητικῶν.

Οὕτω καὶ παλαιοὶ τὴν εἰς Θεὸν προσδοκίαν, πίστει, ἐλπίδα διὰ πόνων πολλῶν ἐδιδάσκοντο. Καταπονούμενος γὰρ ὁ Ἰωσήφ ἐπὶ δέκα καὶ τρισὶν ἔτεσι πράσει, σνκοφαντίαις, δεσμωτηρίοις, μετὰ τὰς λαμ-
 5 πρὰς ἐκείνας καὶ μεγάλας ὑποσχέσεις τοῦ Θεοῦ τὰς διὰ τῶν ἐνυπνίων, ἀλλ' ὕστερον, παρ' ἐλπίδα, κύριος Αἰγύπτου καθίσταται. Δαβὶδ δὲ οὐ μόνον ὑπόσχεσιν, ἀλλὰ καὶ χρίσμα βασιλέων λαβὼν, ἐκινδύνευεν, ἀλλ' ἔφευγεν, ἐκρύπτετο, πρὸς ἀλλοφύλους ἀπεδίδρασκε, φθόνῳ τοῦ τότε βασιλεύοντος ἐλαννόμενος ἀλλ' ὕστερον καὶ τοῦ καταδιώκοντος τὴν
 10 πῶσιν ἐώρακε, καὶ τὴν βασιλείαν ἀπέλαβε. Πολλὰ γὰρ τὰ συμβαίνοντα τοῖς ἀγίοις πειρατήρια καὶ γυμνάσματα τῆς ἐλπίδος, τοσοῦτον χρόνον μὴ πληρουμένης τῶν ἐλπίζομένων, ἀλλὰ τῶν ἐναντίων ἀπαντώντων.

Τί γὰρ προσδοκᾶν ἦν εἰκὸς τὸν Ἰωσήφ πιπρασκόμενον; ποῦ τὴν
 15 προσκύνησιν κεχωρηκένοι νομίζεις, ἦν ἐπηγγέιλτο τὰ ἐνύπνια; Τί δὲ ὁ Δαβὶδ, ὁ κεχρισμένος βασιλεύς, καὶ κακοπαθῶν ὡς αἰχμάλωτος καὶ φυγὰς ὡς κακοποιός; τί δὲ περὶ τοῦ χρίσματος εἶχε λογίσασθαι; Οὐκ ἀπήλπιζον τὰς τῶν ἀγαθῶν ὑποσχέσεις διὰ τὰς τῶν κακῶν περιπτώσεις διὰ τοῦτο ἔμενον εὐλαβεῖς, οὐδὲν πλέον τῆς εἰς Θεὸν ἐλπίδος
 20 ζητοῦντες διὸ καὶ ἐπέτυχον τῆς ἐλπίδος. Τί δ' ἂν εἶποις περὶ τοῦ Ἀβραάμ, ὃς εἰς θυσίαν προσφέρειν κελυόμενος τὸν υἱόν, περὶ οὗ ἐχρηματίζετο, ὅτι «Ἐν Ἰσαὰκ κληθήσεται σοι σπέρμα»; Πῶς οὐκ ἐδίστασεν ἢ εἶπεν ὦ Δέσποτα, τὸν Ἰσαὰκ προσοίσω; καὶ πῶς τὰς τῆς ἐπαγγελίας πληρωθήσεται; Ἀλλ' οὐδὲν τοιοῦτον ἐνενόησεν ἢ ἐλάλησε διὸ
 25 «καὶ ἐλογίσθη αὐτῷ εἰς δικαιοσύνην». Ὅντος γὰρ ματαῖα ἐλπίς ἅπασα, πλὴν τῆς εἰς Θεόν· εἴτε πλούτῳ τις ἐλπίζει, «Πλούσιοι ἐπτώχευσαν καὶ ἐπέινασαν, οἱ δὲ ἐκζητοῦντες τὸν Κύριον, οὐκ ἐλαττωθήσονται παντὸς ἀγαθοῦ», εἴτε ἐπ' ἀνθρώπῳ τις πέποιθεν· «Ἐπικατάρατος ἀνθρωπος, ὃς τὴν ἐλπίδα ἔχει ἐπ' ἀνθρώπον, καὶ στηρίζει σάρκα βρα-
 30 χίονος αὐτοῦ ἐπ' αὐτόν, καὶ ἀπὸ Κυρίου ἀποστῆ ἡ καρδία αὐτοῦ»· καί· «Εὐλογούμενος ἀνθρωπος, ὃς πέποιθεν ἐπὶ τῷ Κυρίῳ, καὶ ἔσται Κύριος ἐλπίς αὐτοῦ»· καί, «Ἀγαθὸν πεποιθένα ἐπὶ Κύριον, ἢ πεποιθένα ἐπ' ἄρχουσι». Καί, «Οὐ σώζεται βασιλεύς διὰ πολλὴν δύναμιν,

76. Γεν. 21, 12.

79. Ἰερ. 17, 5.

77. Ρωμ. 4, 3.

80. Ἰερ. 17, 7.

78. Ψαλμ. 33, 11.

81. Ψαλμ. 117, 9.

Τοῦ ἰδίου, ἀπὸ τὰ Ἀσκητικὰ του.

Ἔτσι καὶ οἱ παλαιοί, τὴν προσδοκία τοῦ Θεοῦ τὴν διδάσκονταν μὲ πίστη καὶ ἐλπίδα μὲ πολλές δοκιμασίες. Πράγματι ὁ Ἰωσήφ ταλαιπωρούμενος ἐπὶ δεκατρία χρόνια, μὲ πώληση, μὲ συκοφαντίες, μὲ φυλακίσεις, ὕστερα ἀπὸ τὶς λαμπρὲς καὶ μεγάλες ὑποσχέσεις τοῦ Θεοῦ, πού τοῦ δίνονταν μέσω τῶν ὄνειρων, χωρὶς νὰ τὸ περιμένει, ἔγινε στὴ συνέχεια κύριος τῆς Αἰγύπτου. Ὁ Δαβὶδ πάλι, ἐνῶ ἔλαβε ὄχι μόνο ὑπόσχεση, ἀλλὰ καὶ χρῆσμα βασιλικό, κινδύνευε, ἔφευγε, κρυβόταν, δραπέτευε σὲ ἀλλόφυλους, κυνηγημένος ἀπὸ τὸ φθόνο τοῦ βασιλιᾶ. Ἐπειτα ὅμως καὶ τὴν πτώση ἐκείνου πού τὸν καταδίωκε εἶδε, καὶ τὴ βασιλεία ἀπόλαυσε. Γιατὶ εἶναι πολλές οἱ δοκιμασίες πού συνέβαιναν στοὺς ἅγιους καὶ τὰ γυμνάσματα τῆς ἐλπίδας, χωρὶς τόσο χρόνο νὰ ἐκπληρώνονταν τὰ ὅσα ἤλπιζαν, ἀλλὰ καὶ συναντοῦσαν τὰ ἀντίθετα.

Τί δηλαδὴ ἦταν φυσικὸ νὰ περιμένει ὁ Ἰωσήφ ὅταν τὸν πουλοῦσαν; Πού μποροῦσε νὰ πιστέψει ὅτι θὰ πραγματοποιοῦνταν ἡ προσκύνηση πού τοῦ ὑπόσχονταν τὰ ὄνειρα; Τί ἐπίσης ὁ Δαβὶδ, πού εἶχε χρισθεῖ βασιλιάς, ἀλλὰ κακοπαθοῦσε σὰν αἰχμάλωτος καὶ σὰν κακοποιὸς φυγάς; τί μποροῦσε νὰ σκεφτεῖ γιὰ τὴ χρήση του σὲ βασιλιά; Δὲν ἔπαυαν ὅμως νὰ ἐλπίζουν στὶς ὑποσχέσεις τῶν ἀγαθῶν, ἕξαιτίας τῶν κακῶν πού τοὺς εἶχαν βρεῖ. Γι' αὐτὸ ἔμεναν πιστοί, χωρὶς νὰ ζητοῦν τίποτε περισσότερο ἀπὸ τὴν ἐλπίδα στὸν Θεό. Γι' αὐτὸ καὶ πέτυχαν ἐκεῖνα πού ἤλπιζαν. Τί πάλι θὰ μποροῦσες νὰ πεῖς γιὰ τὸν Ἀβραάμ, ὁ ὁποῖος ἔλαβε ἐντολὴ νὰ προσφέρει σὲ θυσία τὸν γιό του, γιὰ τὸν ὁποῖο τοῦ εἶχε ἀποκαλύψει ὁ Θεὸς λέγοντας, «Ἀπὸ τὸν Ἰσαὰκ θὰ ἀποκτήσεις ἀπογόνους»; Πῶς δὲν δίστασε ἢ δὲν εἶπε, «Κύριε, τὸν Ἰσαὰκ νὰ προσφέρω; Καὶ πῶς θὰ ἐκπληρωθεῖ ἡ ὑπόσχεση;» Τίποτε ὅμως ἀπὸ αὐτὰ δὲν σκέφτηκε οὔτε εἶπε· γι' αὐτὸ καὶ ὑπολογίστηκε αὐτὸ ὡς δικαίωσή του⁷⁷. Γιατὶ πραγματικὰ, κάθε ἄλλη ἐλπίδα εἶναι ἄσκοπη, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν ἐλπίδα στὸν Θεό. Εἴτε στὸν πλοῦτο ἐλπίζει κάποιος, «Οἱ πλούσιοι ἔγιναν φτωχοὶ καὶ πείνασαν, ἐνῶ αὐτοὶ πού ἀναζητοῦν τὸν Κύριο, δὲν θὰ στερηθοῦν κανένα ἀγαθό»⁷⁸, εἴτε στὸν ἄνθρωπο στηρίξει κανεὶς τὶς ἐλπίδες του· «Καταραμένος ὁ ἄνθρωπος πού ἐλπίζει σὲ ἄνθρωπο, καὶ στηρίζει τὸ μπράτσο του πάνω σ' αὐτόν, καὶ ἀπομακρύνεται ἡ καρδιά του ἀπὸ τὸν Κύριο»⁷⁹· καί· «Εὐλογημένος ὁ ἄνθρωπος πού πιστεύει στὸν Κύριο, καὶ εἶναι ὁ Κύριος ἡ ἐλπίδα του»⁸⁰· καί· «Εἶναι καλὸ νὰ ἔχει κανεὶς τὴν ἐλπίδα του στηριγμένη στὸν Κύριο, παρὰ νὰ ἐλπίζει στοὺς ἄρχοντες»⁸¹· καί· «Δὲν σώζεται ὁ

καὶ γίγας οὐ σωθήσεται ἐν πλήθει ἰσχύος αὐτοῦ· ψευδῆς ἵππος εἰς σωτηρίαν, ἐν δὲ πλήθει δυνάμεως αὐτοῦ οὐ σωθήσεται. Ἴδου οἱ ὀφθαλμοὶ Κυρίου ἐπὶ τοὺς φοβουμένους αὐτόν, τοὺς ἐλπίζοντας ἐπὶ τὸ ἔλεος αὐτοῦ, ῥύσασθαι ἐκ θανάτου τὰς ψυχὰς αὐτῶν, καὶ διαθρέψαι
5 αὐτοὺς ἐν λυμῶν».

Μαξίμου ἐκ τῶν Κεφαλαίων.

Πάντα μὲν ἄνθρωπον ἐκ ψυχῆς ἀγαπητέον, ἐπὶ τῷ Θεῷ δὲ μόνῃ τὴν ἐλπίδα θετέον καὶ ἐξ ὅλης ἰσχύος αὐτόν θεραπευτέον. Ἐφ' ὅσον γὰρ ἡμᾶς αὐτὸς συντηρεῖ, οἱ τε φίλοι πάντες ἡμᾶς περιέπουσι, καὶ οἱ
10 ἐχθροὶ πάντες πρὸς ἡμᾶς ἀδυνατοῦσι· ἐπ' ἂν δὲ αὐτὸς ἡμᾶς ἐγκαταλείπη, οἱ δὲ φίλοι πάντες ἡμᾶς ἀποστρέφονται, καὶ οἱ ἐχθροὶ πάντες καθ' ἡμῶν ἐνισχύουσι. Καὶ ὅταν σοι ἐπέλθοι ἐξ ἀπροσδοκίτου πειρασμός, μὴ τὸν δι' οὗ αἰτιῶ, ἀλλὰ τὸ διατί ζήτει, καὶ εὐρίσκεις διόρθωσιν· ἐπεὶ, εἴτε δι' ἐκείνου, εἴτε δι' ἄλλου πιεῖν εἶχες πάντων τοῦ Θεοῦ
15 κριμάτων τὸ ἀψίνθιον. Καὶ ἢ δι' ἑαυτῶν οἱ δαίμονες ἐκπειράζουσιν, ἢ τοὺς μὴ φοβουμένους τὸν Κύριον καθ' ἡμῶν ὀπλίζουσι· καὶ δι' ἑαυτῶν μὲν, ὅταν ἐκ τῶν ἀνθρωπίνων ἰδιάσωμεν, ὥσπερ καὶ τὸν Κύριον ἐν τῇ ἐρήμῳ· δι' ἀνθρώπων δέ, ὅταν μετ' αὐτῶν συνδιατρίβωμεν, ὥσπερ καὶ τὸν Κύριον διὰ τῶν Φαρισαίων. Ἄλλ' ἡμεῖς εἰς τὸν Θεόν, τὸν
20 ποιητὴν ἡμῶν, ἀποβλεπόμενοι, καὶ ἀμφοτέρωθεν αὐτοὺς ἀποκρουσόμεθα.

Τοῦ Χρυσοστόμου, ἐκ τῆς πρὸς Κορινθίους Α' Ἐπιστολῆς.

Οὐδὲν ὄφελος ἡμῖν ἐστὶ, κἂν παρὰ πᾶσιν εὐδοκιμῶμεν, τῷ Θεῷ δὲ προσκρούωμεν καὶ οὐδεὶς κίνδυνος, κἂν πάντες ἡμᾶς ἀποστρέφονται καὶ μισῶσιν, ὁ Θεὸς δὲ ἀποδέχεται καὶ φιλεῖ. Ἡ γὰρ ὄντως εἰρήνη, ἢ ὄντως χάρις, παρὰ τοῦ Θεοῦ. Ἄστατον γὰρ τὸ ἀνθρώπων γένος, καὶ οὐ φίλοι μόνον καὶ ἀδελφοί, ἀλλ' ἤδη καὶ πατέρες μεταβαλλόμενοι, πολλάκις ἀπὸ μικρᾶς αἰτίας, τοῦτον, ὃν ἐγέννησαν καὶ ἀνέθρεψαν, ὡς πολέμιον ἤλασαν, καὶ παῖδες πατέρας ἐξέβαλον. Σκόπει δέ·
30 Εἶχε χάριν ὁ Δαβὶδ παρὰ Θεοῦ· εἶχε χάριν ὁ Ἀβεσσαλώμ παρὰ ἀνθρώποις· οἷον τέλος ἐκάτερος ἔσχε; καὶ τίς μᾶλλον εὐδόκιμός ἐστι; Εἶχε χάριν ὁ Ἀβραάμ παρὰ τῷ Θεῷ, ὁ δὲ Φαραὼ παρὰ ἀνθρώποις

βασιλιάς με τή μεγάλη του δύναμη, οὔτε ὁ γίγαντας ἀπὸ τή μεγάλη του δύναμη. Εἶναι ψεύτικη ἡ ἐλπίδα ὅτι θὰ σωθεῖ κάποιος με τὸ ἱππικὸ καὶ τή μεγάλη του δύναμη. Νά, τὰ μάτια τοῦ Κυρίου εἶναι στραμμένα πάνω σ' αὐτοὺς ποὺ τὸν φοβοῦνται καὶ ἐλπίζουν στὸ ἔλεός του, καὶ εἶναι ἔτοιμος νὰ σώσει τὶς ψυχές τους καὶ νὰ τοὺς θρέψει σὲ καιρὸ λιμοῦ»⁸¹.

Τοῦ Μαξίμου, ἀπὸ τὰ Κεφάλαια.

Κάθε ἄνθρωπο πρέπει νὰ τὸν ἀγαπᾶμε με τὴν ψυχὴ μας, ἀλλὰ τὶς ἐλπίδες μας πρέπει νὰ τὶς στηρίζουμε μόνο στὸν Θεό, καὶ νὰ τὸν λατρεύουμε με ὅλη μας τὴ δύναμη. Γιατὶ ὅσον καιρὸ αὐτὸς μᾶς συντηρεῖ καὶ οἱ φίλοι μας ὅλοι μᾶς φροντίζουν, τότε καὶ οἱ ἐχθροὶ ὅλοι δὲν μποροῦν νὰ μᾶς βλάψουν. Ὅταν ὅμως ὁ Θεὸς μᾶς ἐγκαταλείπει καὶ ὅλοι οἱ φίλοι μας μᾶς ἀποφεύγουν, τότε καὶ οἱ ἐχθροὶ μας ὅλοι ἐνισχύονται ἐναντίον μας. Καὶ ὅταν εἰσβάλλει μέσα σου κάποιος πειρασμός, νὰ μὴ κατηγορεῖς ἐκεῖνον διὰ τοῦ ὁποίου εἰσέβαλε μέσα σου, ἀλλὰ νὰ ψάχνεις νὰ βρεῖς τὸ γιατί μπῆκε μέσα σου, καὶ ἔτσι θὰ διορθωθεῖς. Γιατί, εἴτε μέσω ἐκείνου, εἴτε μέσω κάποιου ἄλλου, θὰ πιεῖς ὅπωςδήποτε τὸ ποτήρι ὄλων τιμωριῶν τοῦ Θεοῦ. Πάντως οἱ δαίμονες ἢ μᾶς βάζουν οἱ ἴδιοι σὲ πειρασμό, ἢ ὀπλίζουν αὐτοὺς ποὺ πιστεύουν στὸν Θεὸ ἐναντίον μας. Καὶ οἱ ἴδιοι μᾶς πειράζουν ὅταν ἀποχωριστοῦμε ἀπὸ τὰ ἀνθρώπινα, ὅπως πείραξαν καὶ τὸν Κύριο στὴν ἔρημο. Μέσω τῶν ἀνθρώπων πάλι μᾶς πειράζουν, ὅταν ζοῦμε μαζί με αὐτούς, ὅπως πείραξαν καὶ τὸν Κύριο μέσω τῶν Φαρισαίων. Ἐμεῖς ὅμως, ἔχοντας τὸ βλέμμα μας στραμμένο στὸν Θεό, τὸν δημιουργὸ μας, θὰ τοὺς ἀποκρούουμε καὶ τοὺς δύο.

Τοῦ ἱ. Χρυσοστόμου, ἀπὸ τὴν Α' πρὸς Κορινθίους ἐπιστολή.

Δὲν θὰ μᾶς ὠφελήσει σὲ τίποτε, ἂν ἔχουμε ἀγαθὲς σχέσεις με ὅλους καὶ ἐρχόμαστε σὲ σύγκρουση με τὸν Θεό. Ἀντίθετα δὲν κινδυνεύουμε καθ' ὅλου, ἔστω καὶ ἂν ὅλοι μᾶς ἀποστρέφονται καὶ μᾶς μισοῦν, ἀλλὰ μᾶς δέχεται καὶ μᾶς ἀγαπᾶ ὁ Θεός. Γιατὶ τὸ ἀνθρώπινο γένος εἶναι ἀστατο, καὶ ὄχι μόνο οἱ φίλοι καὶ οἱ ἀδελφοί, ἀλλὰ ἀκόμα καὶ οἱ πατέρες ἀλλάζουν, πολλὰς φορὲς ἀπὸ κάποια μικρὴ αἰτία, καὶ αὐτὸν ποὺ γέννησαν καὶ ἀνάθρεψαν, τὸν καταδίωξαν σὰν ἐχθρό, καὶ παιδιὰ ἐδιώξαν τοὺς πατέρες τους. Πρόσεχε· ὁ Δαβὶδ εἶχε τὴν εὐμένεια τοῦ Θεοῦ, καὶ ὁ Ἀβεσσαλώμ εἶχε τὴν εὐνοια τῶν ἀνθρώπων. Τί τέλος εἶχε ὁ καθένας ἀπὸ αὐτούς; Καὶ ποιὸς διακρίθηκε; Εἶχε ἐπίσης καὶ ὁ Ἀβραάμ τὴν εὐνοια

χαριζόμενοι γὰρ αὐτῶ, τὴν γυναῖκα τοῦ δικαίου παρέδωκαν· τίς οὖν
λαμπρότερος γέγονε, παντί που δῆλον. Καὶ τί λέγω περὶ δικαίων; Εἶ-
χον χάριν οἱ Ἰσραηλίται παρὰ τῷ Θεῷ, ἐμισοῦντο δὲ παρὰ τῶν Αἰγυ-
πτίων, ἀλλ' ὅμως τῶν μισούντων περιεγένοντο, ἐκράτησαν, καὶ κατέ-
5 βαλον. Τοῦτο τοίνυν σπουδάσωμεν ἅπαντες, κἂν δοῦλος ᾦ τις, κἂν
ἐλεύθερος, εὐχέσθω παρὰ τῷ Θεῷ χάριν εὐρεῖν, καὶ οὕτω παρὰ ἀν-
θρώποις ἐπέραστος εἶναι καὶ εὐαπόδεκτος

Τοῦ αὐτοῦ, ἐκ τοῦ εἰς τὸν ψαλμὸν 5.

Πολλοὶ τοίνυν ἐν τοῖς οἴκοις πολέμους ἔχουσι· καὶ ὁ μὲν ὑπὸ γυ-
10 ναικὸς πολεμεῖται, ὁ δὲ ὑπὸ τέκνων πολιορκεῖται· ἄλλος ὑπὸ ἀδελφοῦ,
καὶ ἕτερος ὑπὸ οἰκείου δαμάζεται· καὶ ἕκαστος ἀκηδιᾷ καὶ δυσχεραί-
νει καὶ μάχεται, καὶ πολεμεῖ καὶ πολεμεῖται, καὶ οὐδὲ ἑαυτὸν λογο-
θετεῖ, ἐννοῶν, ὅτι, εἰ μὴ ἁμαρτίας ἔσπειρεν, οὐκ ἂν ἐν τῷ οἴκῳ αὐτοῦ
ἄκανθαι καὶ τρίβολοι ἀνέδησαν· εἰ μὴ σπινθῆρας ἁμαρτιῶν ἔκρυσεν,
15 οὐκ ἂν ὁ οἶκος αὐτοῦ ἐνεπυρίζετο. Ὅτι γὰρ ἁμαρτιῶν εἰσι καρποὶ τὰ
οἰκεῖα κακὰ καὶ δημίους ἐμφυλίους κατὰ τοῦ ἁμαρτάνοντος χειροτο-
νεῖ ὁ Θεός, μάρτυς ἡ θεία Γραφή. Πολεμοῦσα ἡ γυνὴ εἰσελθόντι ὡς
θηρίον ἀπαντᾷ, τὴν γλῶσσαν ὡς μάχαιραν ἀκονᾷ· λυπηρὸν μὲν τὸ
πρᾶγμα, ὅτι ἡ βοηθὸς ἀντίπαλος γέγονεν. Ὅμως ἑαυτὸν ἐρεύνησον,
20 μὴ πως ἐν νεότητι εἰς γυναῖκας νεωτερίσας (ἐνεώρασας), καὶ τὸ γυ-
ναικεῖον τραῦμα διὰ γυναικὸς θεραπεύεται, καὶ τὴν ἀλλοτριᾶν σηπε-
δόνα διαχειρουργεῖ, κἂν ἀγνοῇ ἡ τέμνουσα, ἀλλ' οἶδεν ὁ ἰατρός Θεός·
αὐτὸς γὰρ αὐτῇ ὡς σιδήρῳ κατὰ σοῦ ἐχρήσατο· ὥσπερ οὖν ὁ σίδηρος
οὐκ οἶδεν ὁ ἐνεργεῖ, τὴν δὲ διὰ τοῦ σιδήρου θεραπείαν οἶδεν ὁ ἰατρός,
25 οὕτω κἂν ἀγνοῇ ἡ γυνὴ ἡ πλήττουσα καὶ ὁ ἀνὴρ ὁ πληττόμενος τὴν
αἰτίαν τῆς πληγῆς, ἀλλ' ὁ Θεὸς ὡς ἰατρός οἶδε τί συμφέρει σοι.

Ὅτι δὲ πονηρὰ γυνὴ ἁμαρτιῶν ἐστὶ κόνδυλος, μάρτυς ἡ θεία
Γραφή λέγουσα· «Γυνὴ ἁμαρτωλῶ ἀνδρὶ δοθήσεται· ὡς πικρὰ ἀντίδο-
τος αὐτῷ δοθήσεται, τοὺς χυμοὺς τῶν ἁμαρτιῶν ἀλίσκουσα». Ὅτι καὶ

τοῦ Θεοῦ, ἐνῶ ὁ Φαραὼ τῶν ἀνθρώπων, οἱ ὅποιοι κἀνοντάς του τὸ χατήρι, τοῦ παρέδωσαν τὴ γυναῖκα τοῦ δικαίου⁸². Ποιὸς λοιπὸν ἔγινε πιὸ ἐνδοξος, εἶναι σὲ ὅλους νομίζω φανερό. Καὶ γιατί μιῶ για τοὺς δίκαιους; Εἶχαν καὶ οἱ Ἰσραηλίτες τὴν εὐνοια τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ μισοῦνταν ἀπὸ τοὺς Αἴγυπτίους, ὅμως ἀποδείχτηκαν πιὸ δυνατοὶ ἀπὸ ἐκείνους πὸ τοὺς μισοῦσαν καὶ ἐπεκράτησαν καὶ τοὺς νίκησαν. Αὐτὸ λοιπὸν ἄς διδαχθοῦμε ὅλοι μας, ὅτι εἴτε δοῦλος εἶναι κανεὶς, εἴτε ἐλεύθερος, νὰ εὔχεται νὰ ἔχει τὴν εὐνοια τοῦ Θεοῦ, καὶ ἔτσι θὰ εἶναι καὶ στοὺς ἀνθρώπους ἀγαπητὸς καὶ εὐπρόσδεκτος.

Τοῦ ἰδίου, ἀπὸ τὸ Ὑπόμνημά του στὸν 60 Ψαλμό.

Πολλοὶ ἀκόμα καὶ μέσα στὰ σπίτια τους ἔχουν ἐχθρούς. Καὶ ἄλλος βέβαια πολεμεῖται ἀπὸ τὴ γυναῖκα του, ἄλλος ἀπὸ τὰ παιδιά του, ἄλλος ἀπὸ τὸν ἀδελφὸ του, καὶ ἄλλος σκοτώνεται ἀπὸ συγγενῆ του. Καὶ ὁ καθένας δείχνει ἀδιαφορία καὶ δημιουργεῖ προβλήματα καὶ φιλονεικεῖ, καὶ πολεμᾷ καὶ πολεμεῖται, καὶ οὔτε κἀν ἐξετάζει τὸν ἑαυτὸ του, γιὰ νὰ καταλάβει, ὅτι, ἂν δὲν ἔσπερνε ἁμαρτίες, δὲν θὰ φύτρωναν στὸ σπίτι του ἀγκάθια καὶ τριβόλια· ἂν δὲν ἔκρυβε τίς σπίθες τῶν ἁμαρτιῶν, δὲν θὰ ἔπαιρνε φωτιὰ τὸ σπίτι του. Γιατί, ὅτι τὰ κακὰ πὸ μᾶς βρίσκουν εἶναι καρποὶ τῶν ἁμαρτιῶν, καὶ ὅτι ὁ Θεὸς ξεσηκώνει ἐχθρικά πλήθη ἐναντίον ἐκείνου πὸ ἁμαρτάνει, μάρτυρας εἶναι ἡ ἅγια Γραφή. Μπαίνοντας στὸ σπίτι του τὸν ὑποδέχεται ἡ γυναῖκα του πολεμώντας τὸν σάν θηρίο, καὶ ἀκονίζει τὴ γλῶσσα της σάν μαχαίρι. Εἶναι βέβαια λυπηρὸ τὸ πρᾶγμα, τὸ ὅτι ἡ βοηθὸς ἔγινε ἀντίπαλος. Ὅμως ἐρεύνησε τὸν ἑαυτὸ σου, μήπως στὰ νιάτα σου συμπεριφέρθηκες μὲ ἀπρέπεια σὲ γυναῖκες, καὶ τῶρα ἡ γυναικεία πληγὴ θεραπεύεται ἀπὸ γυναῖκα, ἡ ὁποία χειρουργεῖ τὴν ξένη γάγγραινα, ἔστω καὶ ἂν τὴν ἀγνοεῖ αὐτὴ πὸ κάνει τὴν ἐγγείρηση, ἀλλὰ τὴν γνωρίζει ὁ Θεός. Γιατὶ αὐτὸς τὴν χρησιμοποίησε ἐναντίον σου σάν νυστέρι. Καὶ ὅπως τὸ νυστέρι δὲν γνωρίζει αὐτὸ πὸ κάνει, ἀλλὰ ὁ γιατρὸς γνωρίζει τὴν θεραπεία πὸ γίνεται μὲ τὸ νυστέρι, ἔτσι, ἔστω καὶ ἂν δὲν γνωρίζει ἡ γυναῖκα πὸ δίνει τὸ πλήγμα, οὔτε ὁ ἄνδρας πὸ δέχεται τὸ χτύπημα, τὴν αἰτία τῆς πληγῆς, ὁ Θεὸς ὅμως, ὡς γιατρὸς, γνωρίζει τί σὲ συμφέρει.

Ὅτι βέβαια ἡ πονηρὴ γυναῖκα εἶναι ράπισμα τῶν ἁμαρτιῶν τὸ μαρτυρεῖ ἡ ἅγια Γραφή, ἡ ὁποία λέγει· «Ἡ γυναῖκα δίνεται στὸν ἁμαρτωλὸ ἄνδρα σάν πικρὸ φάρμακο σ' αὐτόν, πὸ καταστρέφει τοὺς χυμοὺς

ὑπὸ τέκνων πολιορκεῖσθαι ἁμαρτίας ἐστὶ βάσανος, μάρτυς ὁ Δαυῖδ
 τὴν παράνομον κοίτην ὑπὸ τοῦ υἱοῦ Ἀβεσσαλὼμ πολεμούμενος ὅτι
 καὶ ἀδελφοὶ ἀδελφούς διὰ ἁμαρτίας ἐπολέμησαν, μάρτυς ἡ βίβλος
 τῶν Κριτῶν. Ὅτε γὰρ πολλακίδα τοῦ ὄδοιπόρου οἱ τῆς φύλης Βε-
 5 νιαμὶν ἐξεπόρνευσαν, ἡ δὲ τὴν ἄμετρον ὕβριν μὴ ἐνεγκοῦσα ἀπέ-
 θανεν· αἱ δὲ ἔνδεκα φυλαὶ ἐνεκόπησαν καὶ ἐξολοθρεύθησαν, ὡς γέ-
 γραπται· «Ἐξωλόθρευσας πάντα τὸν πορνεύσαντα ἀπὸ σοῦ». Ὑπὸ
 ἀδελφῶν οὖν πολεμούμενος, μὴ κατ' ἐκείνων στέναζε, ἀλλ' ἑαυτοῦ
 λογοθέτει, καὶ ἀνεξέταξε διὰ ποίας ἁμαρτίας οἱ ἀδελφοὶ πολέμοιοι οὐχ
 10 ὅτι πάντες δι' ἁμαρτίας ὑπὸ ἀδελφῶν πολεμοῦνται· καὶ γὰρ Ἰωσήφ
 ὑπὸ τῶν ἀδελφῶν ἐπολεμεῖτο, καὶ οὐ πάντως δι' ἁμάρτημα· καὶ ὁ Ἰωβ
 ὑπὸ γυναικὸς ἐπεβουλεύετο, καὶ οὐ πάντως δι' ἁμάρτημα, ἀλλ' ὅτι οἱ
 πλείονες τῶν ἀνθρώπων δι' ἁμαρτίας οἰκείους πολεμίους ἔχομεν. Πολ-
 λάκις δὲ καὶ φίλοι εἰς ἐχθρούς δι' ἁμαρτίας μετατρέπονται, καὶ οἱ πά-
 15 λαι ἀγαπῶντες μισοῦσιν καὶ ἀποστρέφονται, τοῦ Θεοῦ τὸ τοιοῦτον μῖ-
 σος, δι' οὓς οἶδε λόγους, ἐμβάλλοντος. Οὕτω γὰρ περὶ τῶν Αἰγυπτίων
 γέγραπται, ὅτι «Μετέστρεψε τὴν καρδίαν αὐτοῦ, τοῦ μισῆσαι τὸν λα-
 ὸν αὐτοῦ». Οὐκ ἂν δὲ τὸ μῖσος ἀπὸ Θεοῦ ἐδόθη, εἰ μὴ πρότερον κα-
 κῶς ἐφιλίαζον. Οἷς γὰρ ἡ φιλία ἀπωλείας πρόξενος, τούτοις τὸ μῖσος
 20 ἀρετῆς ὑπόθεσις.

Καὶ τί λέγω οἰκειακῶν κακῶν, ὅπου γε καὶ αὐτὸ ἡμῶν τὸ σῶμα,
 τὸ πάντων ἡμῶν οἰκειότερον καὶ προσφιλέστερον, ἔστιν ὅτε καὶ αὐτὸ
 ἁμαρτάνοντας ἡμᾶς πολεμεῖ διὰ πυρετῶν καὶ νόσων καὶ ἀλγηδόνων
 ἀμυνόμενοι, καὶ τὸ δοῦλον σῶμα τὴν δέσποιναν ψυχὴν μαστίζει ἁ-
 25 μαρτήσασαν; Καὶ ὁ μάρτυς ὁ Χριστὸς τῶ ἱαθέντι λέγων· «Ἴδε ὑγιῆς
 γέγονας, μὴ ἔτι ἁμάρτανε, ἵνα μὴ χεῖρόν σοι γένηται». Καὶ νῦν ἁμαρ-
 τανόντων ἡμῶν, ὁ Θεὸς ἡμῖν ἐπεγείρει τοὺς ἐχθρούς. Ἀλλὰ πολεμού-
 μενοι, μὴ ἀντιπολεμήσωμεν αὐτοῖς, ἀλλὰ μᾶλλον ἑαυτοὺς λογοθετή-
 σωμεν, καὶ εἴ τι ἡμάρτομεν, διορθωσώμεθα, καὶ ὀψόμεθα τοὺς ἐ-
 30 χθρούς πίπτοντας πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν ἡμῶν. Διὰ τοῦτο γὰρ καὶ
 παρηγγέλθημεν, μὴ ἀμύνασθαι τοὺς ἐχθρούς ἡμῶν, ἐπειδὴ δι' ἁμαρ-

83. Β' Βασ. 16, 5 ἔ.

86. Ψαλμ. 104, 25.

84. Κριτ. 19, 21 ἔ.

87. Ἰω. 5, 14.

85. Ψαλμ. 72, 27.

τῶν ἁμαρτιῶν. Ὅτι καὶ ὅταν δέχεται ἐπίθεση (ὁ ἁμαρτωλὸς ἄνδρας) ἀπὸ τὰ παιδιὰ του, ἢ ἐπίθεση ἀποτελεῖ ἔλεγχο τῆς ἁμαρτίας, τὸ μαρτυρεῖ ὁ Δαβίδ, ὅταν δέχτηκε ἐπίθεση, γιὰ τὴ μοιχεία ποὺ διέπραξε, ἀπὸ τὸν γιό του Ἄβεσσαλώμ⁸³. Ὅτι καὶ ἀδελφοὶ πολέμησαν ἀδελφούς τους ἕξαιτίας ἁμαρτίας, μάρτυρας εἶναι τὸ βιβλίον τῶν Κριτῶν. Γιατί, ὅταν οἱ ἀνήκοντες στὴ φυλὴ Βενιαμὴν βίασαν τὴν παλλακίδα τοῦ ὀδοιπόρου, καὶ ἐκείνη μὴ ἀνεχόμενη τὴ μεγάλη προσβολὴ αὐτοκτόνησε⁸⁴, τότε οἱ ἔνδεκα φυλὲς ἔξοργίστηκαν καὶ τοὺς ἔξολόθρευσαν, ὅπως εἶναι γραμμένο: «Ἐξολόθρευσες καθένα ποὺ διέσπασε τὴ σχέση του μὲ σένα»⁸⁵. Ὅταν λοιπὸν πολεμεῖσαι ἀπὸ τοὺς ἀδελφούς σου, νὰ μὴ στενάξεις ἐναντίον τους, ἀλλὰ νὰ συζητᾶς μὲ τὸν ἑαυτὸ σου καὶ νὰ ἐξετάζεις γιὰ ποιὲς ἁμαρτίες σου σὲ πολεμοῦν οἱ ἀδελφοὶ σου. Γιατί καὶ ὁ Ἰωσήφ δεχόταν πόλεμο ἀπὸ τοὺς ἀδελφούς του, καὶ ὅπωςδήποτε ὄχι γιὰ κάποιο ἁμάρτημα. Καὶ ὁ Ἰὼβ δεχόταν σκευωρίες ἀπὸ τὴ γυναίκα του, καὶ ὅπωςδήποτε ὄχι ἕξαιτίας ἁμαρτίας, οἱ περισσότεροι ὅμως ἄνθρωποι ἔχουμε ἐχθροὺς τοὺς συγγενεῖς μας ἕξαιτίας ἁμαρτιῶν μας. Πολλὲς φορὲς μάλιστα καὶ οἱ φίλοι μετατρέπονται σὲ ἐχθροὺς ἕξαιτίας ἁμαρτιῶν, καὶ ἐκεῖνοι ποὺ πρὶν ἦταν ἀγαπημένοι μεταξὺ τους, μισοῦν καὶ ἀποστρέφονται ὁ ἓνας τὸν ἄλλο, ἐπειδὴ ὁ Θεὸς βάζει μέσα τους αὐτὸ τὸ μῖσος γιὰ λόγους ποὺ ἐκεῖνος γνωρίζει. Γιατί ἔτσι εἶναι γραμμένο γιὰ τοὺς Αἰγυπτίους: «Ἀλλάξε τὴν καρδιά του, γιὰ νὰ μισήσει τὸν λαό του»⁸⁶. Καὶ δὲν θὰ δινόταν τὸ μῖσος ἀπὸ τὸν Θεό, ἂν προηγουμένως δὲν ἦταν κακῶς μονιασμένοι. Γιατί ἐκεῖνοι στοὺς ὁποίους ἡ φιλία γίνεται πρόξενος καταστροφῆς, γι' αὐτοὺς τὸ μῖσος εἶναι ἀφορμὴ ἀρετῆς.

Καὶ γιατί μιλοῦ γιὰ τὰ οἰκογενειακὰ κακά, τὴ στιγμή ποὺ καὶ τὸ ἴδιο μας τὸ σῶμα, τὸ πὸ δικό μας καὶ πὸ ἀγαπητὸ ἀπὸ ὅλα, ἔρχονται στιγμὲς πού, ὅταν ἁμαρτάνουμε, καὶ αὐτὸ μᾶς πολεμᾷ, ἀμυνόμενο μὲ πυρετοὺς καὶ ἀρρώστιες καὶ πόνους, καὶ τὸ σῶμα ποὺ εἶναι δοῦλος, μαστιγώνει τὴν κυρία ψυχὴ ὅταν ἁμαρτάνει; Καὶ ὁ μάρτυρας Χριστὸς, ποὺ λέγει σὲ ἐκεῖνον ποὺ θεραπεύτηκε: «Νὰ, ἔγινες καλά· μὴ ξανααμαρτήσεις πιά, γιὰ νὰ μὴ πάθεις κάτι χειρότερο»⁸⁷. Καὶ τώρα, ὅταν ἁμαρτάνουμε, ὁ Θεὸς ξεσηκώνει ἐναντίον μας τοὺς ἐχθρούς. Ὅμως ὅταν πολεμοῦμαστε, νὰ μὴ ἀνταποδώσουμε τὸν πόλεμο σ' αὐτούς, ἀλλὰ μᾶλλον νὰ λογοδοτήσουμε στὸν ἑαυτὸς μας, καὶ ἂν σὲ κάτι κάναμε λάθος, νὰ τὸ διορθώσουμε, καὶ τότε θὰ δοῦμε τοὺς ἐχθροὺς νὰ πέφτουν μπροστὰ στὰ μάτια μας. Γι' αὐτὸ βέβαια καὶ ἔχουμε ἐντολὴ νὰ μὴ προβάλλουμε ἄμυνα ἀπέναντι στοὺς

τίας αὐτοῦς πολλάκις ὁ Θεὸς ἐπήγειρε καθ' ἡμῶν, καὶ οὐδὲν ἀνύσομεν πολεμοῦντες ἐκείνους, οὓς ὁ Θεὸς ἤγειρε καθ' ἡμῶν. Θέλεις ἰδεῖν τὰ πτώματα τῶν πολεμούντων σε; Μετανόησον, ἐφ' οἷς ἡμαρτες, καὶ οἱ ἐχθροὶ πίπτουσι.

5 **Τοῦ αὐτοῦ, ἐκ τῶν Ἀναβαθμῶν.**

Διὰ τοῦτο πειρασμοὶ καὶ θλίψεις καὶ σῶμα θνητὸν καὶ πολλαὶ τῶν πραγμάτων περιστάσεις καὶ πάθη καὶ νοσήματα, ἵνα μυρῖοι χαλινοὶ περὶκινῶνται τῇ ψυχῇ ῥαδίως ἐπαιρομένη καὶ πρὸς ὄγκον ὑψουμένη. Μὴ τοίνυν θορυβοῦ πειραζόμενος, ἀλλὰ πρὸς φάρμακα δέχου τὴν
10 συμφορὰν, καὶ δυνήσῃ πλείονος τυχεῖν ἀνέσεως.

Τοῦ αὐτοῦ, ἐκ τοῦ πρὸς Σταγείριον.

Εἰ δὲ βλέπεις τινὰς βιωτικοῖς ἐντροφεμένους πράγμασιν καὶ ἐν ἀνέσει διάγοντας, μὴ θαυμάσης καὶ γὰρ τοῦτο προεῖπεν ὁ Χριστὸς ὅτι «Κλαύσετε καὶ θρηνήσετε ὑμεῖς, ὁ δὲ κόσμος χαρήσεται». Καὶ ἐπὶ
15 τῶν προτέρων δὲ γενεῶν, Βαβυλώνιοι μὲν, οἱ μὴδὲ τὰ Θεοῦ εἰδότες, ἐν πλούτῳ καὶ δυναστείᾳ καὶ τιμῇ ἦσαν, Ἰουδαῖοι δὲ ἐν αἰχμαλωσίᾳ ἦσαν καὶ δουλείᾳ καὶ τοῖς ἐσχάτοις κακοῖς. Λάζαρος μὲν, ὁ τῶν οὐρανῶν ἄξιος, ἐλκούμενος, ταῖς τῶν κυνῶν προέκειτο γλώσσαις, λιμομαχούμενος διηνεκῆ, ὁ δὲ πλούσιος ἐν τιμῇ καὶ ὑγιείᾳ καὶ ἀνέσει καὶ
20 τρυφῇ. Ἀλλ' ὅμως οὔτε ἐκεῖνος ἀπὸ τοῦ λιμοῦ καὶ τῶν τραυμάτων ἐδλάθη, οὔτε οὗτος ἀπὸ τῆς εὐημερίας ἐκέρδανεν. Διὰ τοῦτό φησιν ὁ Σοφός «Τέκνον, εἰ προσέρχῃ δουλεύειν Κυρίῳ, ἐτοίμασον τὴν ψυχὴν σου εἰς πειρασμόν, καὶ καρτέρησον, καὶ μὴ πέσης ἐν καιρῷ ἐπαγωγῆς»· «ὅτι ἐν πυρὶ δοκιμάζεται χρυσός, καὶ ἄνθρωποι δεκτοὶ ἐν και-
25 μίνῳ ταπεινώσεως». Ὅθεν φησὶν ὁ Δαβὶδ· «Δοκίμασόν με, Κύριε, καὶ πείρασόν με». Ὁ γὰρ τὸ χρυσίον εἰς τὴν κάμινον ἐμβαλὼν, οἶδε καὶ μέχρι τίνος αὐτὸ πυρωθῆναι δεῖ καὶ τότε ἀνασπασθῆναι. Οὐ μία τοίνυν παρὰ τῷ Θεῷ γυμνασίας ἰδέα, οὐδὲ τῶν αὐτῶν ἅπαντες δέονται, καὶ νῦν ἐν τοῖς αὐτοῖς ὥσιν καὶ νοσοῦντες πολλοὶ τὰς αὐτὰς νόσους,

88. Οἱ τρεῖς Λόγοι πρὸς Σταγείριον δημοσιεύτηκαν στὸν 29ο τόμο τῶν Ἀπάντων τοῦ Ἰω. Χρυσοστόμου τῆς σειρᾶς ΕΠΕ. Ἀξίζει νὰ διαβαστοῦν. 89. Ἰω. 16, 20.

ἐχθρούς μας, ἐπειδὴ ἕξαιτίας τῶν ἁμαρτιῶν μας πολλές φορές ὁ Θεὸς τοὺς ξεσηκώνει ἐναντίον μας, καὶ δὲ θὰ κερδίσουμε τίποτε πολεμώντας ἐκείνους πού ὁ Θεὸς ξεσήκωσε ἐναντίον μας. Θέλεις νὰ δεῖς τὴν πτώση αὐτῶν πού σὲ πολεμοῦν; Μετανόησε γιὰ τὶς ἁμαρτίες πού διέπραξες, καὶ οἱ ἐχθροὶ θὰ πέσουν.

Τοῦ ἰδίου ἀπὸ τοὺς Ἐναβαθμούς.

Γι' αὐτὸ μᾶς βρίσκουν πειρασμοὶ καὶ θλίψεις καὶ σῶμα θνητὸ καὶ πολλές δύσκολες περιστάσεις καὶ πάθη καὶ ἀρρώστιες, ὥστε μύρια χαλινάκια νὰ περισφίγγουν τὴν ψυχὴ πού εὐκόλα ὑπερηφανεύεται καὶ φουσκώνει ἀπὸ ἔπαρση. Νὰ μὴ ἀνησυχεῖς λοιπὸν ὅταν δοκιμάζεσαι, ἀλλὰ νὰ δέχεσαι τὴ συμφορὰ σὰν νὰ εἶναι φάρμακο, καὶ θὰ μπορέσεις νὰ βρεῖς περισσότερη ἄνεση.

Τοῦ ἰδίου, ἀπὸ τοὺς λόγους του πρὸς τὸν Σταγεῖριο⁸⁸.

Ἐὰν λοιπὸν βλέπεις κάποιους νὰ ἀπολαμβάνουν τὰ βιωτικὰ πράγματα καὶ νὰ ζοῦν μὲ ἄνεση, νὰ μὴν ἀπορεῖς, γιὰτὶ αὐτὸ τὸ προεῖπε ὁ Χριστός: «Σεῖς θὰ κλάψετε καὶ θὰ θρηνήσετε, ἐνῶ ὁ κόσμος θὰ χαρεῖ»⁸⁹. Καὶ στίς προηγούμενες γενιές οἱ Βαβυλώνιοι, χωρὶς καὶ νὰ γνωρίζουν τὸν Θεό, ζοῦσαν μέσα σὲ πλοῦτο καὶ ἐξουσία καὶ τιμὴ, ἐνῶ οἱ Ἰουδαῖοι ἦταν αἰχμάλωτοι καὶ ὑποδουλωμένοι καὶ σὲ μεγάλα δεινά. Καὶ ὁ Λάζαρος, πού ἦταν ἄξιος τῶν οὐρανῶν, γεμάτος πληγές, ἦταν στὸ ἔλεος τῶν γλωσσῶν τῶν σκυλιῶν, πού τὸν ἐγλείφαν διαρκῶς, ἐνῶ ὁ πλούσιος ζοῦσε μὲ τιμές καὶ ὑγεία καὶ ἄνεση καὶ ἀπόλαυση. Ὅμως οὔτε ὁ Λάζαρος ζημιώθηκε ἀπὸ τὴν πείνα καὶ τὶς πληγές, οὔτε ὁ πλούσιος κέρδισε ἀπὸ τὴν εὐημερία. Γι' αὐτὸ λέγει ὁ σοφὸς Σειράχ: «Παιδί μου, ἐὰν ἔρχεσαι νὰ ὑπηρετήσεις τὸν Κύριο, ἐτοίμασε τὸν ἑαυτό σου γιὰ διάφορες δοκιμασίες καὶ ὀπλίσου μὲ ὑπομονὴ καὶ μὴ παρασυρθεῖς σὲ περίοδο δυσκολιῶν»⁹⁰. «Γιὰτὶ ὁ χρυσὸς καθαρίζεται μὲ τὴ φωτιά, καὶ οἱ ἄνθρωποι γίνονται δεκτοὶ μέσα ἀπὸ τὸ καμίνι τῶν θλίψεων»⁹¹. Γι' αὐτὸ ὁ Δαβὶδ λέγει: «Δοκίμασέ με, Κύριε, καὶ στείλε μου πειρασμούς»⁹². Γιὰτὶ αὐτὸς πού βάζει τὸ χρυσάφι μέσα στὸ καμίνι ξέρει μέχρι ποιοῦ σημείου πρέπει νὰ θερμαθεῖ καὶ πότε νὰ ἀποσυρθεῖ ἀπὸ τὴ φωτιά. Ὡστε δὲν εἶναι ἑνὸς εἶδους ἡ δοκιμασία ἀπὸ τὸν Θεό, οὔτε ὅλοι ἔχουν ἀνάγκη ἀπὸ τὰ ἴδια, ἔστω καὶ ἂν βρίσκονται στὴν ἴδια κατάσταση. Ἄλλωστε καὶ πολλοὶ

90. Σοφ. Σειράχ 2, 12.

91. Σοφ. Σειράχ 2, 5.

92. Ψαλμ. 25, 2.

οὐ τῶν αὐτῶν ἐδεήθησαν φαρμάκων, ἀλλ' ἑτέρων μὲν οὗτοι, ἑτέρων δὲ ἐκεῖνοι. Διὰ τοῦτο ποικίλοι καὶ διάφοροι τῶν μαστίγων οἱ τρόποι· καὶ ὁ μὲν νόσῳ δοκιμάζεται μακρῶς, ὁ δὲ βαρυτάτῃ πενία, ἄλλος τὸ διάζεσθαι καὶ ἀδικεῖσθαι, ἕτερος τὸ παράπαν ἀπορροίπτεσθαι καὶ λαιδο-
5 ρεῖσθαι καὶ διαβάλλεσθαι, ἐφ' οἷς ἑαυτῶ οὐδὲν σύννοιδε, καὶ πονηρῶς δόξης ἀνέχεσθαι θάρους, ἄλλος τοὺς συνεχεῖς καὶ ἐπαλλήλους θανάτους παίδων καὶ τῶν αὐτῶν προσηκόντων ἰδεῖν.

Τοῦ Ἀθανασίου, ἐκ τῶν Ἐρωτήσεων.

Τὰ τῶν πιστῶν νήπια πρὸς σωφρονισμόν τῶν γονέων πολλάκις
10 τελευτῶσι· καὶ γὰρ ὁ Θεὸς διὰ Ἰερεμίου τοῦ προφήτου πρὸς τὸν σκληροτραχῆλον Ἰσραὴλ οὕτω φησί· «Μάτην ἐπάταξα τὰ τέκνα ὑμῶν, μάχαιρα κατέφαγε τοὺς προφήτας ὑμῶν, ὡς λέων ὀλοθρεύων, καὶ οὐκ ἐφοβήθητε. Καὶ ὁ αὐτὸς προφήτης περὶ τῶν αὐτῶν φησιν· «Ἐμασίγωσας αὐτούς, Κύριε, καὶ οὐκ ἐπόνεσαν· συνετέλεσας αὐτούς, καὶ οὐκ
15 ἠθέλησαν δέξασθαι παιδείαν· ἐστερέωσαν τὰ πρόσωπα αὐτῶν ὑπὲρ πέτραν, καὶ οὐκ ἠθέλησαν ἐπιστραφῆναι». Δύο, ὡς οἶμαι, ἀγαθὰ ἐν τούτῳ τοῦ Θεοῦ πραγματευομένου· ἐν μὲν, ὅπως καθαρὰ ἀπελθόντα, σωτηρίας τύχωσιν· ἴσως γάρ, ὅτι πάνυ πονηρὸν τὸν βίον ζῆσαι μέλλοντα, οἰκονομικῶς ὁ Θεὸς προήρπασε· δεύτερον δέ, ὅπως καὶ οἱ τού-
20 των γονεῖς σωφρονέστεροι γενόμενοι, τὰ τοῖς τέκνοις μέλλοντα κατὰ διαθήκας δοθῆναι χρήματα, εἰς πτωχοῦς λοιπὸν διανέμωσιν ὑπὲρ σωτηρίας ἑαυτῶν. Κακεῖνα μὲν οὐδὲν παρεβλάβησαν τελευτήσαντα· καὶ οὗτοι δέ, εἴ γε θούλοιντο, τὰ μέγιστα ὠφελήθησαν, σωφρονέστεροι γενόμενοι.

25 **Μαξίμου, ἐκ τῶν Κεφαλαίων.**

Οἱ κατὰ τὸν βίον τοῦτον ὑπὸ τῆς θείας προνοίας εἰς εὐσέβειαν ἐγγυμναζόμενοι, διὰ τῶν τριῶν τούτων πειρασμῶν δοκιμάζονται· οἷον, ἢ διὰ τῆς τῶν ἡδέων ὡς ἐπὶ ὑγείας καὶ εὐτεκνίας καὶ χρημάτων καὶ δόξης καὶ τῶν ὁμοίων, ἢ διὰ τῶν ὀδύνην ἐμποιοῦντων τῶ σώματι,
30 οἷον νοσημάτων καὶ βασάνων καὶ τῶν ὁμοίων, ἢ διὰ τῶν τῆ ψυχῆ προσγινομένων λογισμῶν ἀκαθάρτων ἁμαρτίας γεννῶντων καὶ δό-

ἄρρωστοι ἀπὸ τὴν ἴδια ἄρρώστια, δὲν ἔχουν ἀνάγκη ἀπὸ τὰ ἴδια φάρμακα, ἀλλὰ ἄλλα αὐτοὶ καὶ ἄλλα ἐκεῖνοι. Γι' αὐτὸ εἶναι καὶ ποικίλες καὶ διαφορετικὲς οἱ δοκιμασίαι, καὶ ἄλλος δοκιμάζεται μὲ μακροχρόνια ἄρρώστια, ἄλλος μὲ ἀβάσταχτη φτώχεια, ἄλλος δοκιμάζεται μὲ τὸ νὰ ἐκδιάζεται καὶ νὰ ἀδικεῖται, ἄλλος μὲ τὸ νὰ ἀπορρίπτεται τελείως καὶ νὰ βρίζεται καὶ νὰ διαβάλλεται γιὰ πράγματα ποὺ γνωρίζει ὅτι δὲν ἔχει κάνει, καὶ νὰ ἀνέχεται τὸ βάρος τῆς κακῆς γνώμης ποὺ ἔχουν γι' αὐτόν, καὶ ἄλλος νὰ βλέπει τοὺς ἀλλεπάλληλους θανάτους τῶν παιδιῶν καὶ συγγενῶν του.

Τοῦ Ἀθανασίου, ἀπὸ τὶς Ἑρωτήσεις.

Τὰ νήπια τῶν πιστῶν πολλές φορὲς πεθαίνουν, γιὰ νὰ σωφρονιστοῦν οἱ γονεῖς τους. Γιατὶ ὁ Θεός, μέσω τοῦ προφήτη Ἰερεμία, λέγει στὸν σκληροτράχηλο Ἰσραηλιτικὸ λαό· «Ἄδικα σκότωσα τὰ παιδιά σας καὶ ἔσφαξα τοὺς προφήτες σας, ἐξολοθρεύοντάς σας σὰν λιοντάρι, καὶ δὲν φοβηθήκατε»⁹². Ὁ ἴδιος πάλι προφήτης λέγει γιὰ τοὺς ἴδιους· «Τοὺς μαστίγωσες, Κύριε, καὶ δὲν πόνεσαν. Τοὺς κατέστρεψες, καὶ δὲν θέλησαν νὰ δεχτοῦν τὴν διδασκαλία σου. Σκλήρυναν τὰ πρόσωπά τους περισσότερο ἀπὸ τὴν πέτρα, καὶ δὲν θέλησαν νὰ μετανοήσουν»⁹³. Μὲ τὴν ἐνέργειά του αὕτῃ ὁ Θεὸς πραγματοποίησε, ὅπως νομίζω, δύο καλὰ· ἓνα μὲ σκοπὸ νὰ φύγουν καθαρὰ ἀπὸ τὸν κόσμον αὐτόν καὶ νὰ σωθοῦν, ἐπειδὴ ἴσως ἐπρόκειτο νὰ ζήσουν ζωὴ κακὴ, καὶ προνοητικὰ τὰ ἄρπαξε πρόωρα ὁ Θεὸς ἀπὸ τὴ ζωὴ· καὶ δεύτερο, μὲ σκοπὸ καὶ οἱ γονεῖς τους νὰ σωφρονιστοῦν καὶ τὰ χρήματα ποὺ ἐπρόκειτο νὰ δοθοῦν μὲ διαθήκες στὰ παιδιά τους, νὰ τὰ διανείμουν στοὺς φτωχοὺς γιὰ τὴ σωτηρία τους. Ἔτσι καὶ ἐκεῖνα μὲ τὸν θάνατό τους δὲ ζημιώθηκαν καθόλου, καὶ αὐτοί, ἐὰν βέβαια θέλουν, νὰ ὠφεληθοῦν πάρα πολὺ, μὲ τὸ νὰ γίνουν περισσότερο σώφρονες.

Τοῦ Μαξίμου, ἀπὸ τὰ Κεφάλαια.

Αὐτοὶ ποὺ δοκιμάζονται στὴν ἐδῶ τὴ ζωὴ ἀπὸ τὴ θεία πρόνοια στὴν εὐσέβεια, δοκιμάζονται μὲ αὐτοὺς τοὺς τρεῖς πειρασμούς· δηλαδὴ ἢ μέσα ἀπὸ τὰ εὐχάριστα τῆς ζωῆς, ὅπως τὴν ὑγεία, τὴν ἀπόκτηση καλῶν παιδιῶν, τὰ χρήματα, τὴ δόξα καὶ τὰ παρόμοια· ἢ μέσα ἀπὸ αὐτὰ ποὺ προκαλοῦν πόνον στὸ σῶμα, ὅπως τὶς ἄρρώστιες, τὰ βάσανα καὶ τὰ παρόμοια· ἢ μέσα ἀπὸ τοὺς ἀκάθαρτους λογισμοὺς ποὺ ἔρχονται στὴν ψυχὴ

γματα ψευδῆ. Καὶ πρὸς μὲν τοὺς πρῶτους λέγει Κύριος, «Εἴ τις οὐκ ἀποτάσσεται πᾶσι τοῖς ὑπάρχουσιν αὐτοῦ, οὐ δύναται μου εἶναι μαθητής», πρὸς δὲ τοὺς δευτέρους καὶ τοὺς τρίτους· «Ἐν τῇ ὑπομονῇ ὑμῶν κτήσασθε τὰς ψυχὰς ὑμῶν».

5 Ἐκ Διαδόχου ῥητῶν ἀσκητικῶν.

Ἡ παιδευτικὴ παραχώρησις φέρει μὲν λύπην πολλήν καὶ ταπείνωσιν καὶ ἀπελπισμὸν σύμμετρον τῇ ψυχῇ, ἵνα τὸ φιλόδοξον αὐτῆς καὶ εὐπτόητον μέρος προπόντως εἰς ταπείνωσιν ἔρχηται· εὐθέως δὲ καὶ φόβον Θεοῦ καὶ δάκρυα ἐξομολογήσεως ἐπάγει τῇ καρδίᾳ καὶ
10 τῆς καλλίστης σωπῆς πολλὴν ἐπιθυμίαν. Ἡ δὲ κατὰ ἀποστροφὴν τοῦ Θεοῦ γενομένη, ἀπελπισμοῦ ὁμοῦ καὶ ἀπιστίας καὶ ὀργῆς καὶ τύφου τὴν ψυχὴν πληρωθῆναι παραχωρεῖ.

Εὐσεβίου Παμφίλου, ἐκ τῶν πρὸς Μαρίνον.

Ὁ γὰρ Νάθαν διὰ τῆς εἰρημένης αὐτῶ πρὸς τὸν Δαβὶδ παρα-
15 βολῆς διδάσκει, ὅτι κατὰ τὸν μέγαν πειρασμὸν συνέβη τῷ Δαβὶδ τὸ ἁμάρτημα. Παρίστησι δὲ ὁ λόγος, ὅτι μὴ εἰς πρόσωπον ἑτέρου, μηδὲ ἐνώπιον παντὸς τοῦ λαοῦ διελέχθη αὐτῶ, ἀλλ' εἰσελθὼν, φησὶν, πρὸς αὐτόν. Ὁ Δαβὶδ οὐ μόνον τοῖς καθ' ἑαυτὸν ἐξαγορεύει τὸ πλημμεληθέν, ἀλλὰ καὶ εἰς τοὺς μετ' ἔπειτα ἀνθρώπους τὸν ψαλμὸν ἐπιγράψας,
20 εἰρησθαι αὐτό, ἠνίκα ἦλθεν πρὸς Βηρσαβεέ, καὶ ἐν τῷ ἐλθεῖν πρὸς αὐτόν Νάθαν ὁ προφήτης. Οἴμαι δέ, ὅτι τῷ πονηρῷ πνεύματι ἐκδεδόσθαι αὐτόν, διὰ μίαν φωνὴν ἐκείνην, ἣν ἔφη· «Ἐγὼ εἶπα ἐν τῇ εὐθηνίᾳ μου· Οὐ μὴ σαλευθῶ εἰς τὸν αἰῶνα». Τοῦτο γὰρ μεγαφρονῆσαι, τοιοῦτον προσίεσθαι τὸ ῥῆμα, ὅτι οὐκ ἂν σαλευθῆναι, μένειν δὲ ἄτρεπτος
25 καὶ ἀπαθὴς ἐν τῇ εὐθηνίᾳ αὐτοῦ, ὑπέρογκον ἦν καὶ ὑπερήφανον, καὶ οὐχ ὁμοιον τῷ, «Ἐὰν μὴ Κύριος οἰκοδομησῆ οἶκον, εἰς μάτην ἐκοπίασαν οἰκοδομοῦντες» καὶ τὰ ἐξῆς. Ἄλλ' ὃ γε ἱερός Ἀπόστολος ταῦτα εἰδὼς οὐκ ἐτόλμησε φάναι· Οὐ μὴ σαλευθῶ εἰς τὸν αἰῶνα· ἐπεφροντίκει δὲ λέγων· «Μήπως ἄλλοις κηρύξας, αὐτὸς ἀδόκιμος γένομαι»· καὶ
30 παραινεῖ λέγων· «Μηδεὶς καυχάσθω ἐν ἀνθρώποις· ὁ δὲ καυχώμενος, ἐν Κυρίῳ καυχάσθω». Καί· «Ὁ δοκῶν ἐστάναι, βλεπέτω μὴ πέση. Οὐ

94. Λουκᾶ 14, 33.

97. Ψαλμ. 29, 7.

95. Λουκᾶ 21, 19.

98. Ψαλμ. 126, 1.

96. Ψαλμ. 5, 1.

99. Α' Κορ. 9, 27.

καὶ γεννοῦν ψεύτικες διδασκαλίες. Στους πρώτους ὁ Κύριος λέγει· «Ὁποῖος δὲν ἀπαρνεῖται ὅλα τὰ ὑπάρχοντά του, δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι μαθητῆς μου»⁹⁴, ἐνῶ στους δεύτερους καὶ στους τρίτους· «Μὲ τὴν ὑπομονή σας θὰ κερδίσετε τὴν ψυχὴ σας»⁹⁵.

Ἐκ τῶν ἀσκητικῶν λόγων τοῦ Διαδόχου (Φωτικῆς).

Ἡ παιδαγωγικὴ παραχώρηση προξενεῖ στὴν ψυχὴ πολλὴ λύπη καὶ ταπείνωση καὶ ἀνάλογη ἀπελπισία, ὥστε τὸ φιλόδοξο καὶ εὐκολοπτόητο μέρος αὐτῆς νὰ φτάνει στὴν ἀπαραίτητη ταπείνωση· αὐτὴ φέρει ἀμέσως στὴν καρδιὰ φόβο Θεοῦ καὶ δάκρυα ἑξομολογήσεως καὶ πολλὴ ἐπιθυμία τῆς κάλλιστης σωπῆς. Ἡ παραχώρηση ὅμως ποὺ γίνεται μὲ ἀποστροφή τοῦ Θεοῦ, ἐπιτρέπει νὰ γεμίσει ἡ ψυχὴ συγχρόνως μὲ ἀπελπισία καὶ ἀπιστία καὶ ὀργὴ καὶ ἀλαζονεία.

Τοῦ Εὐσεβίου Παμφίλου, ἀπὸ τὰ πρὸς τὸν Μαρίνο.

Ὁ Νάθαν μὲ τὴν παραβολὴ ποὺ εἶπε στὸν Δαβὶδ διδάσκει, ὅτι ἡ ἁμαρτία τοῦ Δαβὶδ ἔγινε κατὰ τὴ διάρκεια τοῦ μεγάλου πειρασμοῦ. Ἡ περιγραφή τὸν παρουσιάζει ὅτι δὲν συζήτησε τὸ ἁμάρτημά του μπροστὰ σὲ ὅλον τὸν λαό, ἀλλὰ ἀφοῦ πῆγε σ' αὐτόν. Ὁ Δαβὶδ δὲν ὁμολόγησε τὸ ἁμάρτημά του μόνο στους δικούς του, ἀλλὰ καὶ στους μεταγενέστερους ἀνθρώπους, γράφοντας στὸν ψαλμὸ του, ὅτι αὐτὸ εἰπώθηκε ὅταν πῆγε στὴ Βηρσαβέε, καὶ ἦρθε καὶ τὸν βροῆκε ὁ προφήτης Νάθαν⁹⁶. Νομίζω ὅτι αὐτὸς εἶχε παραδοθεῖ στὸ πονηρὸ πνεῦμα ἑξαιτίας τῶν λόγων ἐκείνων ποὺ εἶπε· «Ἐγὼ μεθυσμένος ἀπὸ τὴν εὐημερία εἶπα· Δὲ θὰ σαλευθῶ ποτὲ στὸν αἰῶνα»⁹⁷. Γιατὶ εἶχε καυχηθεῖ πάρα πολὺ λέγοντας αὐτὰ τὰ λόγια, ὅτι δὲν θὰ σαλευθεῖ ποτὲ στὸν αἰῶνα καὶ ὅτι θὰ μείνει ἀμετάβλητος καὶ ἀπαθὴς στὴν εὐημερία του, πράγμα ποὺ ἦταν πολὺ ὑπερβολικὸ καὶ ὑπερήφανο, καὶ ὄχι ὅμοιο μὲ τό· «Ἐὰν ὁ Κύριος δὲν οἰκοδομήσει ἕνα σπίτι, ἀδίκως κοπίασαν αὐτοὶ ποὺ οἰκοδομοῦν»⁹⁸ καὶ τὰ ἑξῆς. Ἄλλὰ ὁ ἱερός Ἀπόστολος, γνωρίζοντάς τα αὐτά, δὲν τόλμησε νὰ πεῖ, «δὲ θὰ σαλευθῶ ποτὲ στὸν αἰῶνα». Ἀντίθετα φρόντιζε νὰ λέγει· «Μήπως, ἐνῶ κήρυξα σὲ ἄλλους, ἐγὼ ὁ ἴδιος ἀποδειχθῶ ἀποτυχημένος»⁹⁹. Καὶ μᾶς συμβουλεύει λέγοντας· Κανένας νὰ μὴ καυχίεται στους ἀνθρώπους, «ἀλλὰ ἐκεῖνος ποὺ καυχίεται, ἅς καυχίεται γιὰ τὸν Κύριο»¹· καί· «Αὐτὸς ποὺ νομίζει ὅτι

1. Β' Κορ. 10, 17.

γὰρ ὁ ἑαυτὸν συνιστῶν, ἐκεῖνός ἐστιν δόκιμος, ἀλλ' ὃν ὁ Κύριος συνίστησιν». Καὶ πάλιν ἡ προφητεία: «Μὴ καυχᾶσθε καὶ μὴ λαλεῖτε ὑψηλὰ εἰς ὑπεροχὴν, μηδὲ ἐξελθέτω μεγαλορρημοσύνη ἐκ τοῦ στόματος ὑμῶν».

5 Ἀλλὰ καὶ ὁ Σολομών φησι: «Μὴ καυχᾶσθω εἰς αὖριον· οὐ γὰρ οἶδας, τί τέξεται ἡ ἐπιούσα». Ὁ δέ γε Δαβὶδ ἐν ἀγαθῶν εὐθηνία τῶν παρὰ Θεῷ δεχόμενος, καὶ μέγα προκόψας ἀρετῆς, ἐτόλμησε φάναι: «Οὐ μὴ σαλευθῶ εἰς τὸν αἰῶνα»· διὸ καὶ παραχρῆμα καταλέλειπται ὑπὸ τοῦ συνεργούντος αὐτῷ τὰγαθὰ Κυρίου καὶ συμπλέκεται πνεύμι
10 πονηρῶ. Ὅθεν φησὶν: «Ἐγὼ εἶπα ἐν τῇ εὐθηνία μου· Οὐ μὴ σαλευθῶ εἰς τὸν αἰῶνα· ἀπέστρεψας δὲ τὸ πρόσωπόν σου, καὶ ἐγενήθην τεταραγμένος», διδάσκων, ὅτι πρότερον εἰπὼν, «Οὐ μὴ σαλευθῶ εἰς τὸν αἰῶνα», μετὰ ταῦτα ἀποστρέφοντος τοῦ Θεοῦ τὸ πρόσωπον αὐτοῦ διὰ τὴν μεγαλορρημόνα φωνήν, ὁμολογεῖ τεταράχθαι. Εἶτα ὠφελή-
15 θεῖς ἐπὶ τούτοις, τὰ πάλαι κατορθώματα αὐτοῦ σὺκέτι ἑαυτῷ, ἀλλὰ τῷ Θεῷ ἐπιγράφει, λέγων: «Κύριε, ἐν τῷ θελήματί σου παράσχου τῷ κάλλει μου δύναμιν». Ὅτε γὰρ ἀπέστρεψας τὸ πρόσωπόν σου καὶ ἐγενήθην τεταραγμένος, τότε ἔλεγον, ὅτι καὶ πάλαι τῷ σῶ θελήματι καὶ ἐκ τῆς σῆς χάριτος καὶ δωρεᾶς ὑπῆρχε περὶ τὴν ἐμὴν ψυχὴν τὸ κάλλος
20 Διὸ φησι: «Ὑψωθεῖς δὲ ἐταπεινώθην καὶ ἐξηπορήθην». Ἀλλ' «Ἀγαθόν μοι, καὶ ἐταπεινώσάς με, ὅπως ἂν μάθω τὰ δικαιώματά σου». Καί: «Ἔγνων, Κύριε, ὅτι δικαιοσύνη τὰ κρίματά σου, καὶ ἐν ἀληθείᾳ ἐταπεινώσάς με».

Τοῦ ἁγίου Βασιλείου, ἐκ τῶν Ἀσκητικῶν.

25

Τὰ ἐλαττώματα τῶν εὐλαβῶν γίνεται πολλάκις κατ' οἰκονομίαν πρὸς τὸ συμφέρον, τοῦ Θεοῦ συγχωροῦντος, ἐνίοτε ὀλισθησαί πρὸς
θεραπείαν ἐπάρσεως προλαβομένης, οἷόν ἐστι τὸ ὑπὸ Πέτρου εἰρημέ-
νον καὶ ἐπ' αὐτῷ γεγενημένον. Μὴ γένοιτο δὲ ἡμᾶς καυχᾶσθαι, εἰ μὴ
30 ἐν τῷ ὀνόματι Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ μεγάλου Θεοῦ καὶ Σωτῆρος τῶν
ψυχῶν ἡμῶν, ὅτι αὐτῷ πρέπει δόξα, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας
τῶν αἰώνων.

2. Α' Κορ. 10, 12.

3. Α' Βασ. 2, 3.

4. Παροιμ. 27, 1.

5. Ψαλμ. 29, 7.

6. Ψαλμ. 29, 8.

7. Ὅπ. π.

8. Ψαλμ. 87, 16.

9. Ψαλμ. 118, 71.

στέκεται, ἄς προσέχει μήπως πέσει»², γιατί δὲν εἶναι ἐπιτυχημένος ἐκεῖνος ποῦ συστήνει τὸν ἑαυτό του, ἀλλὰ ἐκεῖνος τὸν ὁποῖο συστήνει ὁ Κύριος. Καὶ πάλι ἡ προφητεία: «Νὰ μὴ καυχίεστε καὶ νὰ μὴ λέτε μεγάλα λόγια, γιὰ νὰ δείξετε ὅτι ὑπερέχετε, οὔτε νὰ βγαίνει ἀπὸ τὸ στόμα σας καυχησιολογία»³.

Ἄλλὰ καὶ ὁ Σολομὼν λέγει: «Νὰ μὴ καυχίεσαι γιὰ τὸ αὔριο, γιατί δὲν ξέρεις τί θὰ φέρει ἡ αὐριανὴ μέρα»⁴. Καὶ ὁ Δαβὶδ δεχόμενος τὴν ἀφθονία τῶν ἀγαθῶν τοῦ Θεοῦ, καὶ ἔχοντας προκόψει ὑπερβολικὰ στὴν ἀρετὴ, τόλμησε νὰ πεῖ: «Δὲν θὰ σαλευθῶ ποτὲ στὸν αἰῶνα»⁵, γι' αὐτὸ καὶ ἀμέσως ἐγκαταλείφθηκε ἀπὸ τὸν Κύριο, ὁ ὁποῖος τὸν βοηθοῦσε στὰ ἀγαθὰ, καὶ μπλέχτηκε μὲ τὸ πονηρὸ πνεῦμα. Γι' αὐτὸ εἶπε: «Ἐγὼ εἶπα στὴν εἴμερριά μου· δὲν θὰ σαλευθῶ ποτὲ στὸν αἰῶνα· ἀλλὰ γύρισες ἄλλοῦ τὸ πρόσωπό σου καὶ ταράχτηκα»⁶, διδάσκοντάς μας ὅτι, ἐνῶ προσηγουμένως εἶπε, «Δὲν θὰ σαλευθῶ ποτὲ στὸν αἰῶνα», ἔπειτα, ὅταν ὁ Θεὸς γύρισε ἄλλοῦ τὸ πρόσωπό σου ἐξαιτίας τῆς καυχησιολογίας του, ὁμολογεῖ ὅτι ταράχτηκε. Ἐπειτα, ὅταν ὠφελήθηκε ἀπὸ αὐτὰ, τὰ παλιὰ του κατορθώματα δὲν τὰ ἀποδίδει πιά στὸν ἑαυτό του, ἀλλὰ στὸν Θεό, λέγοντας: «Κύριε, ἐπειδὴ σὺ τὸ θέλησες, ἔδωσες δύναμη στὴν ἀκμὴ τοῦ σώματός μου»⁷. Γιατί, ὅταν γύρισες ἄλλοῦ τὸ πρόσωπό σου καὶ ταράχτηκα, τότε ἔλεγα ὅτι καὶ παλαιὰ μὲ τὴ δική σου θέληση καὶ χάρι καὶ δωρεὰ ὑπῆρχε στὴν ψυχὴ μου ἢ ὠραιότητα. Γι' αὐτὸ λέγει: «Ὅταν ὁμως ὑπερηφανεύτηκα, ταπεινώθηκα καὶ περιῆλθα σὲ ἔσχατη ἀπορία»⁸. Ἄλλὰ: «Ἦταν καλὸ γιὰ μένα τὸ ὅτι μὲ ταπεινώσες, γιὰ νὰ γνωρίσω τίς ἐντολές σου»⁹. Καί: «Ἔμαθα, Κύριε, ὅτι οἱ ἐντολές σου εἶναι δίκαιες καὶ μὲ ταπεινώσες σύμφωνα μὲ τίς ἀπαιτήσεις τῆς ἀλήθειας»¹⁰.

Τοῦ ἁγίου Βασιλείου, ἀπὸ τὰ Ἀσκητικά.

Οἱ θλίψεις τῶν εὐσεβῶν πολλὰς φορές συμβαίνουν κατ' οἰκονομίαν γιὰ τὸ συμφέρον τους, μὲ παραχώρηση τοῦ Θεοῦ, γιὰ νὰ θεραπευθοῦν ἀπὸ τὴν ἔπαρση στὴν ὁποία γλύστρησαν, ὅπως εἶναι αὐτὸ ποῦ ἔχει πεῖ ὁ Πέτρος καὶ συνέβη σ' αὐτόν¹¹. «Ἀλλὰ ἐμεῖς μὴ γένοιτο νὰ καυχηθοῦμε γιὰ τίποτε ἄλλο, παρὰ μόνο γιὰ τὸ ὄνομα τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ»¹², τοῦ μεγάλου Θεοῦ καὶ Σωτήρα τῶν ψυχῶν μας, γιατί σ' αὐτόν ἀνήκει ἡ δόξα, τώρα καὶ πάντοτε καὶ στοὺς αἰῶνες τῶν αἰώνων».

10. Ψαλμ. 118, 75.

11. Ματθ. 26, 69 ἔ.

12. Γαλ. 6, 14.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ Γ.

Πόθεν ὀρωμέν τινας πιστούς, σωματικὰ πταίσματα
ποιούντας, ὑπὸ Θεοῦ δὲ εὐεργετουμένους,
καὶ κινδύνων διασφωζομένους;

5

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Τὰ τοῦ Κυρίου κρίματα ἀκατάληπτά εἰσιν καὶ ἀνερεύνητα, καὶ
διὰ τοῦτο οὐ χρὴ κατακρίνειν ἄνθρωπον ἕως τῆς ἡμέρας ἐκείνης.
Λέγει γοῦν ὁ Ἐκκλησιαστής «Ἔστι δίκαιος ἀπολλύμενος ἐν δικαίῳ
αὐτοῦ, καὶ ἔστιν ἀσεβὴς μένων ἐν κακίᾳ αὐτοῦ», καὶ «Εἰσὶ δίκαιοι, ὅτι
10 φθάνει ἐπ' αὐτούς ὡς ποίημα τῶν ἀσεβῶν, καὶ εἰσὶν ἀσεβεῖς, ὅτι φθά-
νει πρὸς αὐτούς ὡς ποίημα τῶν δικαίων». Τινὲς μὲν γὰρ θεωροῦνται
ἴσως ἐλαττώματά τινα ἔχοντες, κρυπτῶς μεγάλα κατορθώματα πρὸς
Θεὸν ἐργαζόμενοι, καὶ παρ' ἡμῖν μὲν ἁμαρτωλοὶ εἶναι νομίζονται,
παρὰ δὲ Θεῷ δίκαιοι τυγχάνουσι. Τινὲς δὲ ἐξ εὐχῶν προγονικῶν, ὡς
15 Σολομῶν διὰ τοῦ Δαβίδ, φιλανθρωπίας ἀξιοῦνται. Φησὶ γὰρ ὁ Θεὸς
πρὸς αὐτόν «Ἀνθ' ὧν οὐκ ἐφύλαξας τὰς ἐντολάς μου καὶ τὰ προστά-
γματά μου, ἃ ἐνετειλάμην σοι, διαρρήσσω διαρρήξω τὴν βασιλείαν
ἐκ χειρός σου, καὶ δώσω αὐτὴν τῷ δούλῳ σου. Πλὴν ἐν ταῖς ἡμέραις
σου οὐ ποιήσω τοῦτο, διὰ Δαβὶδ τὸν πατέρα σου».

20 Ἄλλοι πάλιν, νῦν μὲν πονηροὶ ὄντες, μετανοῆσαι δὲ γνησίως ἐν
ὑστέροις μέλλοντες, ἤδη ἀπὸ τοῦ νῦν ὡς δίκαιοι παρὰ τῷ Θεῷ προ-
νοοῦνται, ὡς ὁ ἀπόστολος Παῦλος ἕτεροι δέ, μετανοίας ἔνεκα καὶ
ἐπιστροφῆς, χρηστότητος Θεοῦ ἀπολαύουσιν, ἧτις τοῖς μὴ συνιοῦσι
καὶ σκληρονομένοις ἐφόδιον γίνεται τῆς ἐκεῖ τιμωρίας, ὡς ὁ κατὰ τὸν
25 Λάζαρον πλούσιος Φησὶ γὰρ ὁ Ἀπόστολος «Ἄγνοῶν, ὅτι τὸ χρη-
στὸν τοῦ Θεοῦ εἰς μετάνοιάν σε ἄγει; Κατὰ δὲ τὴν σκληρότητά σου
καὶ ἀμετανόητον καρδίαν, θησαυρίζεις σεαυτῷ ὀργὴν ἐν ἡμέρᾳ ὀργῆς
καὶ ἀποκαλύψεως καὶ δικαιοκρισίας Θεοῦ, ὃς ἀποδώσει ἐκάστω κατὰ
τὰ ἔργα αὐτοῦ». Καὶ τοῦτο εἰδὼς ὁ θεῖος Δαβὶδ, παραινεῖ λέγων «Μὴ
30 παραζηλοῦ ἐν τῷ κατευοδουμένῳ ἐν τῇ ὁδῷ αὐτοῦ, ἐν ἀνθρώπῳ

13. Ἐκκλ. 7, 15.

14. Ἐκκλ. 8, 14.

15. Γ Βασ. 11, 11-12.

16. Λουκᾶ 16, 19 ἔ.

17. Ρωμ. 2, 4-5.

ΕΡΩΤΗΣΗ 10η

Γιατί βλέπουμε κάποιους πιστούς, ενώ πέφτουν σέ σωματικά πταίσματα, νά ευεργετοῦνται ἀπό τόν Θεό και νά σώζονται ἀπό κινδύνους;

ΑΠΑΝΤΗΣΗ

Οἱ κρίσεις τοῦ Κυρίου εἶναι ἀκατάληπτες και ἀνεξερεύνητες και γι' αὐτό δέν πρέπει νά κατακρίνουμε κανέναν ἄνθρωπο μέχρι ἐκείνη τήν ἡμέρα. Λέγει λοιπόν ὁ Ἐκκλησιαστής: «Υπάρχει δίκαιος πού καταστρέφεται, ἄν και ἐξακολουθεῖ νά ζεῖ δίκαια, και ὑπάρχει ἀσεβής πού εὐδοκιμεῖ, ἄν και παραμένει στήν κακία του»¹³. και «Υπάρχουν δίκαιοι στοὺς ὁποίους συμβαίνουν αὐτὰ πού ἔπρεπε νά συμβοῦν στοὺς ἀσεβεῖς, και ὑπάρχουν ἀσεβεῖς, οἱ ὁποῖοι ἀπολαμβάνουν αὐτὰ πού ἔπρεπε νά ἀπολαμβάνουν οἱ δίκαιοι»¹⁴. Αὐτό συμβαίνει ἐπειδὴ μερικοὶ φαίνονται ὅτι ἔχουν κάποια ἐλαττώματα, ἐνῶ κρυφὰ κάνουν μεγάλα κατορθώματα σύμφωνα μέ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ. Και ἀπό μᾶς βέβαια θεωροῦνται ἁμαρτωλοὶ, ἐνῶ γιά τόν Θεό εἶναι δίκαιοι. Μερικοὶ ἄλλοι πάλι ἀξιῶνται τῆς φιλανθρωπίας τοῦ Θεοῦ ἀπό τις προσευχῆς τῶν προγόνων τους, ὅπως ὁ Σολομών ἀπό τις προσευχῆς τοῦ Δαβίδ. Γιατί τοῦ λέγει ὁ Θεός: «Ἐπειδὴ δέν τήρησες τις ἐντολές και τις προσταγές πού σοῦ ἔδωσα, θά πάρω τὴ βασιλεία ἀπό τὰ χέρια σου και θά τὴν δώσω στὸν δοῦλο σου. Ὅσοσο αὐτὸ δέν θά τό κάνω στίς ἡμέρες σου, ἐξαιτίας τοῦ πατέρα σου Δαβίδ»¹⁵.

Ἄλλοι πάλι, ἐνῶ τώρα εἶναι κακοὶ, ἐπειδὴ πρόκειται στο τέλος νά μετανοήσουν εἰλικρινά, ἤδη ἀπό τώρα φροντίζονται ἀπό τόν Θεό σάν νά εἶναι δίκαιοι, ὅπως ὁ ἀπόστολος Παῦλος. Ἄλλοι, ἀντίθετα, ἐξαιτίας τῆς μετάνοιας και τῆς ἐπιστροφῆς τους ἀπολαμβάνουν τὴν ἀγαθότητα τοῦ Θεοῦ, ἢ ὁποῖα γι' αὐτοὺς πού δέν καταλαβαίνουν και εἶναι σκληροὶ, γίνεται ἐφόδιο τῆς ἐκεῖ τιμωρίας, ὅπως ὁ ἄσπλαγχνος πλούσιος ὡς πρὸς τὸν Λάζαρο¹⁶. Γιατί ὁ Ἀπόστολος λέγει: «Ἄγνοεῖς ὅτι ἡ καλωσύνη τοῦ Θεοῦ σέ ὀδηγεῖ σέ μετάνοια; Ἄνάλογα ὅμως πρὸς τὴ σκληρότητά σου και τὴν ἀμετανόητη καρδιά σου ἐπισωρεύεις γιά τόν ἑαυτό σου ὀργὴ τὴν ἡμέρα τῆς ὀργῆς και τῆς ἀποκάλυψης τῆς δίκαιης κρίσης τοῦ Θεοῦ, ὁ ὁποῖος θά ἀποδώσει στὸν καθένα σύμφωνα μέ τὰ ἔργα του»¹⁷. Και αὐτὸ γνωρίζοντάς το ὁ θεῖος Δαβίδ, μᾶς συμβουλεύει λέγοντας: «Νά μὴ ζηλεύεις ἐκεῖνον πού εὐδοκιμεῖ στή ζωὴ του, τὸν ἄνθρωπο πού δέν παύει

ποιουῖντι παρανομίαν», καί, «Ὅτι οἱ ἁμαρτωλοὶ ἀπολοῦνται, καὶ οἱ ἐχθροὶ τοῦ Κυρίου, ἅμα τῷ δοξασθῆναι αὐτοὺς καὶ ὑψωθῆναι, ἐκλείποντες ὡσεὶ καπνὸς ἐξέλιπον», καί, «Ἐν τῷ ἀνατεῖλαι ἁμαρτωλοῦς, ὡσεὶ χόρτος διέκνησαν πάντες οἱ ἐργαζόμενοι τὴν ἀνομίαν, ὅπως ἂν
5 ἐξολοθρευθῶσιν εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος». Διό, «Μὴ φοβοῦ, ὅταν πλουτήσῃ ἄνθρωπος καὶ πληθυνθῆ ἡ δόξα αὐτοῦ», Ὅτι «Ὡσεὶ χόρτος ταχὺ ἀποξηρανθήσονται», καί, «Ζητήσεις τὸν τόπον αὐτοῦ, καὶ μὴ εὐρίσκων αὐτὸν» ἐρεῖς, «Πῶς ἐγένετο εἰς ἐρήμωσιν; ἐξάπινα ἐξέλιπεν, ἀπώλετο διὰ τὴν ἀνομίαν αὐτοῦ, ὡσεὶ ἐνύπνιον καταλείψας ἄλ-
10 λοτρίοις τὸν πλοῦτον ἑαυτοῦ». Καὶ πᾶς ὁ ταλαιπῶρος τοῦ ταλαιπῶρου πλοῦτος ἐκεῖνος, καὶ ἡ ματαία καὶ ψυχοφθόρος ἐκεῖνη πρόσκαιρος δόξα, καθάπερ ἐνύπνιον ἀπηλέχθη. Εἰκότως οὖν ἔλεγεν ὁ Σοφός «Μὴ ζηλώσης δόξαν ἁμαρτωλοῦ· οὐ γὰρ οἶδας τί ἔσται ἡ καταστροφή αὐτοῦ· καὶ μὴ εὐδοκήσης ἐν εὐδοκίαις ἁμαρτωλῶν, ἀλλὰ μνήσθητι,
15 ὅτι ἕως ἄδου οὐ μὴ δικαιωθῶσιν», καί, «Ὁδὸς ἁμαρτωλῶν, ὠμαλισμένη ἐκ λίθων, καὶ ἐπ' ἐσχάτων αὐτῆς θόθος ἄδου».

Τοῦ Χρυσοστόμου, ἐκ τῆς πρὸς Κορινθίους.

Τίνος ἔνεκεν Ἀβραὰμ ἐπλούτει, ὁ δὲ Ἰακώβ ἄρτου ἐδεῖτο; Οὐχὶ δίκαιος ἦν καὶ οὗτος; Διατί τοίνυν ὁ μὲν ἐπλούτει, ὁ δὲ ἐθεράπευεν
20 (ἐπὶ μισθῷ ἐδούλευε), μᾶλλον δὲ ὁ μὲν Ἡσαῦ ἐπλούτει, βέβηλος ὢν, ὁ δὲ Ἰακώβ ἐν δουλείᾳ ἦν τοσαύτη; Διατί δὲ πάλιν ὁ μὲν Ἰσαὰκ μετὰ ἀδείας ἔζησε τὸν ἅπαντα χρόνον τῆς ζωῆς αὐτοῦ, ὁ δὲ Ἰακώβ ἐν μόχθοις καὶ ταλαιπωρίαις; Διὸ ἔλεγεν· «Αἱ ἡμέραι τῆς ζωῆς μου μικραὶ καὶ πονηραὶ». Διατί ὁ μὲν Δαβὶδ, προφήτης ὢν, τὸν ἅπαντα χρόνον
25 αὐτοῦ ἐν κινδύνοις καὶ πόνοις ἔζησεν, ὁ δὲ υἱὸς αὐτοῦ Σολομών, τεσσαράκοντα ἔτη, πάντων ἀνθρώπων ἀδεέστερος διῆγεν εἰρήνης ἀπολαύων βαθείας δόξης, τιμῆς καὶ τρυφῆς ἅπαν εἶδος ἐπιών; Τί δήποτε καὶ ἐν τοῖς προφήταις, ὁ μὲν μείζονως, ὁ δὲ ἔλαττον θλίβεται; Πάντως, ὅτι ἐκάστου τὸ συμφέρον οὕτως ἦν διὸ καὶ ἐπιλέγειν χρὴ ἐφ' ἐκάστῳ
30 «Τὰ κρῖματα Κυρίου ἄβυσσος πολλή».

18. Ψαλμ. 36, 7.

19. Ψαλμ. 36, 20.

20. Ψαλμ. 91, 8.

21. Ψαλμ. 48, 17.

22. Ψαλμ. 36, 2.

23. Ψαλμ. 36, 10.

24. Ψαλμ. 72, 19-20.

25. Ψαλμ. 48, 11.

νά κάνει τὴν παρανομία»¹⁸. Καί· «Γιατὶ οἱ ἁμαρτωλοὶ καὶ οἱ ἐχθροὶ τοῦ Κυρίου θὰ ἐξολοθρευθοῦν, καὶ μόλις δοξαστοῦν καὶ ἐξυψωθοῦν, θὰ ἐξαφανιστοῦν σὰν καπνὸς ποῦ διαλύεται»¹⁹. Καὶ «Ὅταν οἱ ἁμαρτωλοὶ βλαστάνουν σὰν τὸ χορτὰρι καὶ γίνονται περίλαμπροι ὅλοι ὅσοι διαπράττουν τὴν ἄνομία, αὐτὸ γίνεται γιὰ νὰ ἐξολοθρευτοῦν μὰ γιὰ πάντα»²⁰. Γι' αὐτὸ «Νὰ μὴ πτοεῖσαι, ὅταν ἓνας ἄνθρωπος πλουτίσει καὶ αὐξηθεῖ ἢ δόξα του»²¹, γιατί «θὰ ξεραθεῖ γρήγορα σὰν χορτὰρι»²². Καὶ «θὰ ἀναζητήσεις τὸν τόπο ποῦ κατεῖχε καὶ μὴ βρίσκοντάς τον»²³, θὰ πεῖς· «Πῶς ἐρημώθηκε ἔτσι; ἐξαφανίστηκε ξαφνικά, χάθηκε ἐξαιτίας τῆς παρανομίας του»²⁴, «ἔγκαταλείποντας σὰν ὄνειρο τὸν πλοῦτο του σὲ ξένους»²⁵. Καὶ ὅλος ὁ ταλαίπωρος πλοῦτος τοῦ ταλαίπωρου ἐκείνου, καὶ ἡ ἄσκοπη καὶ ψυχοφθόρα ἐκείνη πρόσκαιρη δόξα του σὰν ὄνειρο ἐξαφανίστηκε. Δικαιολογημένα λοιπὸν ἔλεγε ὁ σοφὸς Σειράχ· «Νὰ μὴ ζηλέψεις τὴ δόξα τοῦ ἁμαρτωλοῦ, γιατί δὲν ξέρεις ποιά θὰ εἶναι ἡ καταστροφή του. Καὶ νὰ μὴ παραδώσεις τὴν καρδιά σου στὶς ἀπολαύσεις τῶν ἁμαρτωλῶν, ἀλλὰ νὰ θυμᾶσαι ὅτι μέχρι τὸν ἄδη δὲ θὰ μείνουν ἀτιμώρητοι»²⁶. Καὶ «Ὁ δρόμος τῶν ἁμαρτωλῶν εἶναι ὁμαλός, στρωμένος μὲ πέτρες. Τὸ τέλος τους ὁμως ὁδηγεῖ στὸ βάραθρο τοῦ ἄδη»²⁷.

Τοῦ ἱ. Χρυσοστόμου, ἀπὸ τὴν πρὸς Κορινθίους ἐπιστολή.

Γιὰ ποιὸ λόγο ὁ Ἄβραάμ ἦταν πλούσιος, ἐνῶ ὁ Ἰακώβ στεροῦνταν καὶ τὸ ψωμί; Δὲν ἦταν δίκαιος καὶ αὐτός; Γιατί λοιπὸν ὁ ἓνας ἦταν πλούσιος καὶ ὁ ἄλλος ζοῦσε ὡς ὑπηρέτης, δούλευε μὲ μισθό, ἢ καλύτερα ὁ Ἡσαῦ ἦταν πλούσιος, ἂν καὶ ἦταν βέβηλος, ἐνῶ ὁ Ἰακώβ βρισκόταν σὲ τόσο μεγάλη δουλεία; Καὶ γιατί ἐπίσης ὁ Ἰσαὰκ ἔζησε μὲ ἄνεση ὅλα τὰ χρόνια τῆς ζωῆς του, ἐνῶ ὁ Ἰακώβ μὲ κόπους καὶ ταλαιπωρίες; Γι' αὐτὸ καὶ ἔλεγε· «Οἱ ἡμέρες τῆς ζωῆς μου εἶναι λίγες καὶ κακές»²⁸. Γιατὶ ὁ Δαβίδ, μολονότι ἦταν προφήτης, ὅλα τὰ χρόνια τῆς ζωῆς του τὰ ἔζησε μὲ κινδύνους καὶ κόπους, ἐνῶ ὁ γιὸς του Σολομὼν ἐπὶ σαράντα χρόνια ζοῦσε πρὸ ἀμέριμος ἀπὸ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους, ἀπολαμβάνοντας ἀπόλυτη εἰρήνη, δόξα, τιμὴ καὶ ἐπινοώντας κάθε εἶδος ἀπόλαυση; Γιατὶ ἄραγε καὶ ἀπὸ τοὺς προφῆτες ἄλλος θλίβεται περισσότερο καὶ ἄλλος λιγώτερο; Ὅπως δὴποτε ἐπειδὴ ἔτσι συνέφερε στὸν καθένα. Γι' αὐτὸ καὶ γιὰ τὸν καθένα πρέπει νὰ λέμε· «Ὁ Ἄβυσσος μεγάλη οἱ βουλὲς τοῦ Κυρίου»²⁹.

26. Σ. Σειράχ 9, 11-12. 27. Ὅπ. π. 21, 10.

28. Γεν. 47, 9. 29. Ψαλμ. 35, 7.

Τοῦ αὐτοῦ, ἐκ τοῦ κατὰ Ματθαῖον Εὐαγγελίου.

Μὴ ἀπατώμεθα, μηδὲ παραλογιζώμεθα, μηδὲ ἐκ παντὸς τρόπου τὸν ἄνετον ἐπιζητῶμεν βίον. «Ὅν», γὰρ φησι, «ἀγαπᾷ Κύριος, παιδεύει». Ὡστε, ὅταν εὐημερίας ἀπολαύωμεν ἐν πονηρίᾳ ζῶντες, τότε 5 μάλιστα ἀλγῶμεν. Δεῖ γὰρ ἁμαρτάνοντας δεδοικέναι καὶ ἀλγεῖν, μάλιστα δὲ ὅταν μηδὲν πάσχωμεν δεινόν. Ὅταν μὲν γὰρ κατὰ μέρος ἀπαιτεῖ τὰς τιμωρίας ὁ Θεός, κούφην ποιεῖται τὴν ὑπὲρ τῶν τοιούτων ἔκτισιν, ὅταν δὲ ἐφ' ἐκάστῳ τῶν πλημμελημένων μακροθυμεῖ, εἰς μεγάλην ἡμᾶς τοῖς αὐτοῖς ἐπιμένοντας ταμιεύεται δίκην. Εἰ γὰρ τοῖς κατορ- 10 θοῦσιν ἀναγκαῖα ἢ θλίψις, πολλῶ μᾶλλον τοῖς ἁμαρτάνουσιν. Ὅρα γοῦν, πόσης μακροθυμίας ἀπολαύσας ὁ Φαραῶ, τὴν ἐσχάτην ὕστερος ὑπὲρ ἀπάντων ἔδωκε δίκην. Πόσα Ναβουχοδονόσορ πλημμελήσας, πρὸς τῷ τέλει τὸ πᾶν ἐξέτισε· καὶ ὁ πλούσιος, ἐπεὶ μηδὲν ἐνταῦθα ἔπαθε δεινόν, διὰ τοῦτο μάλιστα γέγονεν ἄθλιος, ὅτι, τρυφήσας ἐν τῷ πα- 15 ρόντι βίῳ, ἀπῆλθεν, ἐκεῖ πάντων τούτων δώσων δίκην, καὶ παραμυθίαν οὐχ εὗρεν ἐκεῖ τοῦ κακοῦ. Ἀλλ' ὅμως εἰσὶ τινες οὕτω ψυχροὶ καὶ ἀνόητοι, ὡς τὰ ἐνταῦθα ἐπιζητεῖν μόνον καὶ τὰ καταγέλαστε ἐκεῖνα λέγειν ῥήματα· Ἀπολαύσω τῶν παρόντων τέως, καὶ τότε σκέψομαι περὶ τῶν ἀδήλων· δίδου μοι τὴν σήμερον, καὶ λάμβανε τὴν αὔριον. 20 Καὶ τί τράγων ἢ χοίρων οἱ ταῦτα λέγοντες διαφέρουσι;

Τοῦ αὐτοῦ, ἐκ τῶν ἐρμηνειῶν τῶν Πράξεων.

Οἱ πολλὰ πταίοντες καὶ μὴ κολαζόμενοι, φοβεῖσθαι πολλὰ καὶ τρέμειν ὀφείλουσιν. Αὕξεται γὰρ αὐτοῖς τὰ τῆς τιμωρίας διὰ τῆς ἀτιμωρησίας καὶ μακροθυμίας τοῦ Θεοῦ. Καὶ γὰρ ὅσα ἂν ὦμεν εὐεργε- 25 τημένοι μεγάλα, τοσοῦτο μᾶλλον κολασθησόμεθα μειζρόνως, ὅταν ἀνάξιοι τῆς εὐεργεσίας φανῶμεν.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΙΑ΄.

Τοῦ Θεοῦ λέγοντος διὰ τοῦ προφήτου Ἀγγαίου, «Ἐμὸν ἐστὶ τὸ ἀργύριον καὶ τὸ χρυσίον», καί, «ᾧ ἐὰν θέλω, δώσω αὐτῷ», ἄρα 30 λοιπὸν πᾶς ἄνθρωπος πλουτήσας, ἐκ τοῦ Θεοῦ ἐπλούτησεν;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Τὸ μὲν, «Ἐμὸν τὸ ἀργύριον καὶ ἐμὸν τὸ χρυσίον», εἴρηται, τὸ δέ

30. Ἐβρ. 12, 6. Παροιμ. 3, 12.

32. Δαν. 4, 16 ἔ.

31. Ἐξ. 14, 23.

33. Λουκᾶ 15, 22 ἔ.

34. Ἀγγ. 2, 8.

Τοῦ ἰδίου, ἀπὸ τὴν ἔρμηνεία στὸ κατὰ Ματθαῖον Εὐαγγέλιο.

Νὰ μὴ ξεγελιόμαστε, οὔτε νὰ ζηλεύουμε, οὔτε νὰ ἐπιδιώκουμε μὲ κάθε τρόπο τὴν ἀνετη ζωὴ. «Γιατὶ ὅποιον ἀγαπᾷ ὁ Κύριος, τὸν παιδαγωγεῖ»³⁰. Ὡστε, ὅταν εὐημεροῦμε ζώντας μέσα στὴν κακία, τότε πονοῦμε περισσότερο. Γιατὶ πρέπει ὅταν ἀμαρτάνουμε νὰ φοβόμαστε καὶ νὰ πονοῦμε, ἰδιαίτερα μάλιστα ὅταν δὲν ὑποφέρουμε ἀπὸ κανένα κακὸ. Γιατὶ, ὅταν ὁ Θεὸς ἐπιφέρει τὶς τιμωρίες σταδιακά, τότε κάνει πρὸ ἀνώδυνη τὴν ἐκτέλεσή τους, ἐνῶ ὅταν γιὰ κάθε ἀμαρτία μας δείχνει μακροθυμία, μᾶς ἐπιφυλάσσει μεγάλη καταδίκη, ἐφόσον ἐπιμένουμε στὶς ἴδιες ἀμαρτίες. Γιατὶ, ἐὰν ἡ θλίψη εἶναι ἀναγκαία γιὰ τοὺς ἐνάρετους, πολὺ περισσότερο εἶναι γι' αὐτοὺς πού ἀμαρτάνουν. Πρόσεχε λοιπόν, ἐνῶ ὁ Φαραὼ ἀπόλαυσε μεγάλη μακροθυμία, στὸ τέλος τιμωρήθηκε μὲ τὴν ἔσχατη ποινὴ γιὰ ὅλα ὅσα εἶχε κάνει³¹. Ὁ Ναβουχοδονόσορ πού ἔκανε τόσες πολλὲς ἀμαρτίες, στὸ τέλος τὶς πλήρωσε ὅλες³². Καὶ ὁ πλούσιος, ἐπειδὴ ἐδῶ δὲν ἔπαθε κανένα κακὸ, γι' αὐτὸ κυρίως ἔγινε ἄθλιος, γιατί, ἀφοῦ στὴν ἐδῶ ζωὴ ἀπόλαυσε τὰ πάντα, ἔφυγε γιὰ νὰ τιμωρηθεῖ ἐκεῖ γιὰ ὅλα αὐτὰ πού ἔκανε, καὶ δὲν βρῆκε παρηγοριὰ τῶν βασάνων του ἐκεῖ³³. Παρόλα αὐτὰ ὑπάρχουν μερικοὶ τόσο πολὺ ψυχροὶ καὶ ἀνόητοι, ὥστε νὰ ἐπιδιώκουν μόνο τὰ ἐδῶ, καὶ νὰ λένε ἐκεῖνα τὰ καταγέλαστα λόγια: Ἄς ἀπολαύσω τώρα αὐτὰ πού ἔχω, καὶ τότε θὰ σκεφτῶ γι' αὐτὰ πού εἶναι ἄγνωστα. Δῶσε μου σήμερα, καὶ πάρε αὐριο. Καὶ σὲ τί διαφέρουν ἀπὸ τοὺς τράγους καὶ τοὺς χοίρους ὅσοι τὰ λένε αὐτὰ;

Τοῦ ἰδίου, ἀπὸ τὶς ἔρμηνεῖες τῶν Πράξεων.

Αὐτοὶ πού κάνουν πολλὲς ἀμαρτίες καὶ δὲν τιμωροῦνται, πρέπει νὰ φοβοῦνται καὶ νὰ τρέμουν πολὺ. Καθόσον μὲ τὴν ἀτιμωρησία τους καὶ τὴ μακροθυμία τοῦ Θεοῦ, αὐξάνονται οἱ τιμωρίες τους. Γιατὶ, ὅσο πρὸ πολὺ ἔχουμε εὐεργετηθεῖ, τόσο πρὸ πολὺ θὰ τιμωρηθοῦμε, ἐὰν φανοῦμε ἀνάξιοι τῆς εὐεργεσίας.

ΕΡΩΤΗΣΗ 11η

Ἐφοῦ ὁ Θεὸς μέσω τοῦ προφήτη Ἀγγαίου λέγει, «Δικό μου εἶναι τὸ ἀργῦριο καὶ τὸ χρυσάφι»³⁴, καὶ «θὰ τὸ δώσω σὲ ὅποιον θέλω», ἄρα κάθε ἄνθρωπος πού πλούτισε, πλούτισε ἀπὸ τὸν Θεό;

ΑΠΑΝΤΗΣΗ

Τὸ «Δικό μου εἶναι τὸ ἀργῦριο, δικό μου καὶ τὸ χρυσάφι», ἔχει

«*Ἐάν θέλω, δώσω αὐτῶ*», οὐ γέγραπται. *Τῆς γὰρ τῶν ἀφρόνων καὶ φιλαργύρων ἀνθρώπων προσθήκης ἐστὶ τοῦτο. Πλὴν οὐδεὶς ἀπὸ πολεμίων καὶ αἰχμαλώτων καὶ δωροδοκιῶν καὶ ἀδικιῶν συνάξας πλοῦτον, δύναται εἰπεῖν, διὰ τοῦ Θεοῦ ἐπλούτησεν, ἀλλὰ διὰ τοῦ πο-*
νηροῦ καὶ τῆς ἁμαρτίας. Μόνοι δὲ οἱ ἀπὸ δικαίων καὶ ἀναμαρτήρων πόνων συνάξαντες δύνανται μετὰ Ἰωβ εἰπεῖν, ὅτι «Ὁ Κύριος ἔδωκεν, ὁ Κύριος ἀφείλατο». Λοιπὸν μάτην τῷ Θεῷ δοκοῦσιν εὐχαριστεῖν, οἱ ἀδίκως πλοῦτον συνάγοντες

Τοῦ Ἰωβ.

10 «*Πλοῦτος ἀδίκως συναγόμενος, ἐξεμεθήσεται*».

Τοῦ Σολομῶντος.

«*Θησαυρίζεται δικαίοις πλοῦτος ἀσεβῶν, καὶ εἶδον ἀρρωστίαν δεινήν, πλοῦτον φυλασσόμενον τῷ παρ' αὐτοῦ, εἰς κακίαν αὐτοῦ*».

Τοῦ Σειράχ.

15 «*Ὁ συνάγων ἀπὸ τῆς ψυχῆς αὐτοῦ, συνάγει ἄλλοις, καὶ ἐν τοῖς ἀγαθοῖς αὐτοῦ τρυφήσουσιν ἕτεροι*». Καί, «*Ἀγαθὸς ὁ πλοῦτος, ᾧ μὴ ἐστὶν ἁμαρτία*». Καί, «*Πονηρὰ ἢ πτωχεία ἐν στόματι ἀσεβοῦς*». Καί, «*Ὁ ἀγαπῶν χρυσόν, οὐ δικαιωθήσεται· πολλοὶ γὰρ ἐδόθησαν εἰς πτώμα χάριν χρυσίου, καὶ ἀπώλεια αὐτῶν κατὰ πρόσωπον αὐτῶν*».

20

Τοῦ Δαυῖδ.

«*Ὁψονται δίκαιοι καὶ φοβηθήσονται, καὶ ἐπ' αὐτὸν γελάσονται καὶ ἐροῦσιν Ἴδου ἄνθρωπος, ὃς οὐκ ἔθετο τὸν Θεὸν βοηθὸν αὐτοῦ, ἀλλ' ἐπήλπισεν ἐπὶ τῷ πλήθει τοῦ πλούτου αὐτοῦ, καὶ ἐδυναμώθη ἐπὶ τῇ ματαιότητι αὐτοῦ*».

25

Ἡσαΐου.

«*Ἐγὼ εἰμι ὁ ἀγαπῶν δικαιοσύνην, καὶ μισῶν ἀρπάγματα ἐξ ἀδικίας, καὶ δώσω τὸν μόχθον αὐτῶν δικαίοις, λέγει Κύριος*».

35. Ἰωβ 1, 21.

36. Ἰωβ 20, 15.

37. Ἐκκλ. 5, 12.

38. Σ. Σειράχ 14. 4.

39. Σ. Σειράχ 13, 24.

40. Ὅπ. π.

41. Σ. Σειράχ 31, 5-6.

42. Ψαλμ. 51, 8-9.

λεχθεί, τὸ ἄλλο ὅμως, «Σὲ ὅποιον θέλω θὰ τὸ δώσω» δὲν εἶναι γραμμένο. Αὐτὸ εἶναι προσθήκη τῶν ἀνόητων καὶ φιλάργυρων ἀνθρώπων. Ἄλλὰ κανένας ἀπὸ αὐτοὺς ποὺ συγκέντρωσαν πλοῦτο ἀπὸ ἐχθροὺς καὶ αἰχμαλώτους, ἀπὸ κλοπὲς καὶ ἐπιπορκίες, ἀπὸ ἄρπαγές, δωροδοκίες καὶ ἀδικίες, δὲν μπορεῖ νὰ πεῖ ὅτι πλούτισε ἀπὸ τὸν Θεό, ἀλλὰ ἀπὸ τὸν πονηρὸ καὶ τὴν ἁμαρτία. Ἐπομένως μόνο αὐτοὶ ποὺ σύναξαν πλοῦτο ἀπὸ δίκαιους καὶ ἀναμάρτητους κόπους μποροῦν μαζί μὲ τὸν Ἰώβ νὰ ποῦν· «Ὁ Κύριος μοῦ τὰ ἔδωσε, ὁ Κύριος μοῦ τὰ ἀφαίρεσε»³⁵. Ἄδικα λοιπὸν νομίζουν ὅτι εὐχαριστοῦν τὸν Θεό, αὐτοὶ ποὺ πλουτίζουν μὲ τρόπο ἄδικο.

Τοῦ Ἰώβ.

«Πλοῦτος ποὺ συγκεντρώνεται μὲ τρόπο ἄδικο, θὰ ἀποβληθεῖ ἀπὸ τὸ στόμα μὲ ἐμετὸ»³⁶.

Τοῦ Σολομώντα.

«Συγκεντρώνεται γιὰ τοὺς δίκαιους ὁ πλοῦτος τῶν ἀσεβῶν, καὶ εἶδα ἄρρώστια φοβερή, πλοῦτο ποὺ φυλάγεται ἀπὸ αὐτὸν στὸ ὅποιο ἀνήκει, καὶ ποὺ ἐπιφυλάσσει κακὰ σ' αὐτὸν ποὺ τὸν ἔχει»³⁷.

Τοῦ Σειράχ.

«Ἐκεῖνος ποὺ συνάγει χρήματα εἰς βάρος τῆς ζωῆς του, τὰ συγκεντρώνει γιὰ ἄλλους, καὶ ἄλλοι εἶναι ἐκεῖνοι ποὺ θὰ ἀπολαύσουν τὰ ἀγαθὰ του»³⁸. Καὶ «Εἶναι καλὸς ὁ πλοῦτος μόνο ἐκεῖ ποὺ δὲν ὑπάρχει ἁμαρτία»³⁹. Καὶ «Εἶναι κακὴ ἢ φτώχεια στὸ στόμα τοῦ ἀσεβοῦς»⁴⁰. Καὶ «Αὐτὸς ποὺ ἀγαπᾷ τὰ χρήματα, δὲν θὰ δικαιωθεῖ. Γιατὶ πολλοὶ γιὰ χάρη τοῦ χρήματος δυστύχησαν, καὶ ἡ καταστροφή τους ἦρθε ξαφνικά»⁴¹.

Τοῦ Δαβίδ.

«Θὰ δοῦν οἱ δίκαιοι τὸν ἐξαφανισμό του καὶ θὰ φοβηθοῦν, καὶ θὰ τὸν περιγελάσουν καὶ θὰ ποῦν· Νὰ ὁ ἄνθρωπος ποὺ δὲν ἔκανε τὸν Θεὸ βοηθό του, ἀλλὰ στήριξε τὶς ἐλπίδες του στὸν πολὺ πλοῦτο του καὶ τὴ δύναμή του στὴ ματαιότητά του»⁴².

Τοῦ Ἡσαΐα.

«Ἐγὼ εἶμαι αὐτὸς ποὺ ἀγαπᾷ τὴ δικαιοσύνη καὶ μισεῖ τὶς ἄδικες ἄρπαγές, καὶ θὰ δώσω τὸν κόπο τους στοὺς δίκαιους»⁴³.

Γρηγορίου Νύσσης ἐκ τοῦ εἰς τό, «Πάτερ ἡμῶν».

Εἰ γὰρ ὁ Θεὸς δικαιοσύνη ἐστίν, οὐκ ἔχει παρὰ Θεοῦ τὸν ἄρτον ὁ
ἐκ πλεονεξίας τὴν τροφήν ἔχων. Εἰ μὴ ἐξ ἀλλοτριῶν ἢ εὐπορία, εἰ μὴ
ἐκ δακρῶν ἢ πρόσδοδος, εἰ οὐδεὶς ἐπὶ τῷ σῶ κόρῳ ἐπείνασεν, εἰ οὐδεὶς
5 ἐπὶ τῇ πλησμονῇ σου ἐστέναξε, Θεοῦ ἄρτος ἐστὶν ὁ τοιοῦτος, δικαιο-
σύνης ὁ καρπός, εἰρήνης ὁ στάχυς. Εἰ δέ, γεωργῶν τὰ ἀλλότρια καὶ ἐν
ὀφθαλμοῖς ἔχων τὴν ἀδικίαν, λέγεις, Τὸν ἄρτον δός, ἄλλος ὁ ἀκούων
τῆς φωνῆς ταύτης ἐστί, καὶ οὐχ ὁ Θεός. Τὸν γὰρ ἐξ ἀδικίας καρπὸν ἢ
ἀντικειμένη καρποφορεῖ φύσις, καὶ ὁ τὴν ἀδικίαν γεωργῶν, παρὰ τοῦ
10 εὐεργέτου τῆς ἀδικίας σιτίζεται.

Τοῦ ἁγίου Βασιλείου, ἐκ τοῦ πρὸς τοὺς πλουτοῦντας.

Ὅρα δὴ οὖν, μὴ, μετὰ μυριάων πόνων πλοῦτον ἀθροίσας, ὕλην
ἁμαρτημάτων ἐτέροις κατασκευάσας, ἔπειτα εὐρεθῆς διπλᾶ τιμωρού-
μενος, ὧν τε σαυτὸν ἠδίκησας, καὶ ὧν ἐτέροις ἐφοδίασας.

15 **Νείλου μοναχοῦ, ἐκ τοῦ πρὸς Ἀγάθιον.**

Καὶ πολλάκις μὲν ὁ προγονικὴν διαδεξάμενος ὑπαρξιν, καλῶς
οἰκονομήσας ταύτην τοῖς δεομένοις, ἔστηκε παρὰ τοῦ κριτοῦ, ἐφ' οἷς
εὖ ἐποίησεν εὐφημούμενος, καὶ ἰλαρῶ τῷ προσώπῳ τὰς ἐπαγγελίας
ὑποδεχόμενος ὁ δὲ καταλιπὼν ταύτην, ἐπὶ τὰς κολάσεις ὠθούμενος
20 ἔλκεται· ἐπεὶ μὴ ἐξ αὐτῶν εἰς τοὺς δεομένους χρηστὸν ἐπεδείξατο,
ἄλλοις σωτηρίας ἀφορμὴν τοὺς οἰκείους πόνους καταλιπὼν, καὶ
αὐτὸς ἑαυτὸν ἐκ τῶν ἰδίων ὠφελήσας ὁ τάλας οὐδέν. Καλῶς φησι ὁ
Σολομών, ὅτι «Ὁ συνάγων τὸν πλοῦτον αὐτοῦ μετὰ τόκων καὶ πλεο-
νασμῶν, τῷ ἐλεοῦντι πτωχοὺς συνάγει αὐτόν», ἑαυτῷ κολάσεις τῆς
25 πλεονεξίας καὶ ἐτέρων ἀμοιβῶν τῆς εὐπορίας ἀγαθῶν γενόμενος
αἴτιος

Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου, ἐκ τοῦ εἰς τὸν Ἐξισωτήν.

Μὴ μίξωμεν τὸν ἡμέτερον πλοῦτον ἀλλοτριῶις δάκρυσιν, ὅφ' ὧν,

44. Στὴ σειρὰ ΕΠΕ (Ἑλληνες Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας) Ἀπαντα Γρηγορίου Νύσσης, τόμ. 8.

45. Στὴν ἴδια σειρὰ, Ἀπαντα Μ. Βασιλείου, τόμ. 6ος.

46. Στεῖ σειρὰ αὐτῆς τῆς Φιλοκαλίας, τόμ. 11Α.

47. Παροιμ. 28, 8.

Τοῦ Γρηγορίου Νύσσης, ἀπὸ τὸν λόγο του στὸ «Πάτερ ἡμῶν»⁴⁴.

Ἐὰν ὁ Θεὸς εἶναι δικαιοσύνη, ἐκεῖνος ποὺ ἡ τροφή του προέρχεται ἀπὸ πλεονεξία, δὲν ἔχει τὸν ἄρτο του ἀπὸ τὸν Θεό. Ἐὰν ἡ εὐημερία σου δὲν προέρχεται ἀπὸ ξένους, ἂν τὰ εἰσοδήματά σου δὲν ὀφείλονται σὲ δάκρυα, ἂν κανένας μὲ τὸν δικό σου χορτασμό δὲν πείνασε, ἂν κανένας δὲν ἀναστέναξε γιὰ τὴ δική σου ἀφθονία, αὐτὸς ὁ ἄρτος εἶναι τοῦ Θεοῦ, ὁ καρπὸς εἶναι καρπὸς δικαιοσύνης καὶ τὸ στάχυ εἶναι στάχυ εἰρηνικό. Ἐὰν, ἀντίθετα, καλλιεργώντας τὰ ξένα κτήματα καὶ ἔχοντας στὰ μάτια σου τὴν ἀδικία λές, «Δῶσε μου τὸν ἄρτο», τότε ἄλλος εἶναι ἐκεῖνος ποὺ ἀκούει τὰ λόγια σου, καὶ ὄχι ὁ Θεός. Γιατὶ τὸν καρπὸ τῆς ἀδικίας τὸν παράγει ἡ φύση τοῦ ἐχθροῦ, καὶ αὐτὸς ποὺ καλλιεργεῖ τὴν ἀδικία, τρέφεται ἀπὸ τὸν εὐεργέτη τῆς ἀδικίας.

Τοῦ ἁγίου Βασιλείου, ἀπὸ τὸν λόγο του πρὸς τοὺς πλουσίους⁴⁵.

Πρόσεχε λοιπὸν μήπως, συγκεντρώνοντας πλοῦτο μὲ μύριους κόπους, δημιουργήσεις ὑλικὸ ἁμαρτημάτων γιὰ ἄλλους, καὶ τιμωρηθεῖς ἔτσι διπλᾶ, καὶ γιὰ τὶς ἀδικίες ποὺ ἔκανες στὸν ἑαυτό σου, καὶ γιὰ ἐκεῖνα ποὺ ἐφοδίασες τοὺς ἄλλους.

Τοῦ μοναχοῦ Νείλου, ἀπὸ τὸν λόγο του πρὸς τὸν Ἁγᾶθιο⁴⁶.

Πολλὲς φορὲς βέβαια αὐτὸς ποὺ κληρονόμησε περιουσία τῶν προγόνων του, χρησιμοποιοῦντας τὴν καλῶς γι' αὐτοὺς ποὺ ἔχουν ἀνάγκη, στάθηκε δίπλα στὸν κριτὴ ἐπαινούμενος γιὰ ὅσα καλὰ ἔκανε, δεχόμενος μὲ χαρούμενο πρόσωπο τὶς ὑποσχέσεις. Ἐνῶ ἐκεῖνος ποὺ ἐγκατέλειψε τὴν περιουσία αὐτὴν ὀδηγεῖται ὠθούμενος στὰ βασανιστήρια, ἐπειδὴ μὲ τὰ πλούτη του δὲν ἔδειξε τὸν ἑαυτό του χρήσιμο σ' αὐτοὺς ποὺ εἶχαν ἀνάγκη, ἐγκαταλείποντας τοὺς κόπους του σὲ ἄλλους ὡς μέσον σωτηρίας, χωρὶς ὁ ταλαίπωρος νὰ ὠφελήσῃ ὁ ἴδιος καθόλου τὸν ἑαυτό του μὲ τὰ δικά του. Σωστὰ λέγει ὁ Σολομών: «Αὐτὸς ποὺ συγκεντρώνει τὸν πλοῦτο του μὲ τόκους καὶ πλεονεξίες, τὸν συγκεντρώνει γιὰ ἐκεῖνον ποὺ ἔλεεῖ τοὺς φτωχοὺς»⁴⁷, γινόμενος γιὰ τὸν ἑαυτό του αἴτιος κολάσεως, λόγῳ πλεονεξίας, καὶ γιὰ τοὺς ἄλλους αἴτιος ἀμοιβῶν, λόγῳ τῆς καλῆς χρήσεως τῶν ἀγαθῶν.

Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου, ἀπὸ τὸν λόγο του στὸν Ἐξισωτή⁴⁸.

Νὰ μὴ ἀνακατεύουμε τὸν δικό μας πλοῦτο μὲ τὰ δάκρυα τῶν ἄλλων,

48. Ἄρχοντας τῆς Ρώμης, ποὺ καθόριζε τὴ φορολόγησι τοῦ κάθε πολίτη.

ὡσπερ ὑπὸ ἰοῦ καὶ σητός, δαπανηθήσεται, ἢ, τὸ τῆς Γραφῆς εἰπεῖν, ἐξεμεθήσεται.

Βασιλείου, ἐκ τῆς Ἑξαήμερου.

Ὁ μὲν πλεονέκτης ἔχει τὰ τοῦ πένητος, σὺ δὲ ταῦτα λαβὼν καὶ
5 μέρος ποιησάμενος τῆς σῆς περιουσίας, ἀδίκου ἀδικώτερος ἐφάνης,
καὶ πλεονέκτου πλεονεκτικώτερος.

Τοῦ Χρυσοστόμου, ἐκ τῆς πρὸς Κορινθίους Α' Ἐπιστολῆς.

«Ὡστε ἐορτάζωμεν», φησί, «μὴ ἐν ζύμῃ παλαιᾷ, μηδὲ ἐν ζύμῃ
κακίας καὶ πονηρίας». Καὶ γὰρ ἡ πλεονεξία ζύμη παλαιὰ κακίας καὶ
10 πονηρίας ἐστὶ, καὶ ὅπουπερ ἐὰν εἰσέλθῃ, ἀκάθαρτα ἐργάζεται. Κὰν
ὀλίγα ἐξ ἀδικίας κερδάνῃς, ὡς μικρὰ ζύμη ὅλον τὸ φύραμα τὸν οἶκόν
σου ἐζύμωσε καὶ ἐμόλυνε. Διὰ τοῦτο πολλάκις τὰ εἰσενεχθέντα ὀλίγα
κακῶς, τὰ καλῶς κείμενα ἐξέβαλε καὶ ἐξεφύσησε. Τί οὖν, φησί, ὅτι
πολλοὶ πλεονεκτοῦντες, οὐ ταῦτα πάσχουσι; Μάλιστα μὲν πείσσονται,
15 κὰν μὴ παραυτίκα πάθωσιν. Ἄν δὲ νῦν ἐκφύγωσι, τότε φοβήθητι
μᾶλλον, ὅτι ἐπὶ μείζονι κολάσει τηροῦνται· κὰν αὐτοὶ διαφύγωσιν,
ἄλλοι κληρονομήσαντες τὰ αὐτῶν, οὐ διαφεύξονται. Καὶ τοῦτο δίκαι-
ον; φησί. Καὶ σφόδρα δίκαιον. Ὁ γὰρ διαδεξάμενος κληρον ἐξ ἀδι-
κίας γενόμενον, εἰ καὶ αὐτὸς μὴ ἤρπασεν, ἀλλ' ὅμως τὴν ἀρπαγὴν ἔχει
20 Ἐκεῖνος ἀπέδυσεν, ἀλλὰ σὺ κατέχεις ἐκεῖνος ἠδίκησε, καὶ σὺ ἀπο-
λαύεις. Ἐκεῖνος «ἁμαρτίας ἐθησαύρισε καὶ ὀργὴν ἐν ἡμέρᾳ ὀργῆς»,
καὶ σὺ τὰς ἁμαρτίας καὶ τὴν ὀργὴν ἐκληρονόμησας, καὶ ἀπαιτηθῆσθαι
περὶ αὐτῶν πάντως τὸν λόγον. Ταῦτα δὲ καὶ οἱ τῶν ἔξωθεν ἴσασι νό-
μοι· τοὺς γὰρ ἀρπάσαντας καὶ ἀφελομένους, ἐκείνους κελεύουσιν
25 ἀπαιτεῖν παρ' οἷς ἂν εὗροι τις τὰ αὐτοῦ κείμενα ἅπαντα. Εἰ μὲν οἶδας
τοὺς ἠδικημένους, ἀπόδος, καὶ ποιήσον ἅπερ ἐποίησεν ὁ Ζακχαῖος
μετὰ πολλῆς τῆς προσθήκης. Εἰ δὲ ἀγνοεῖς, τοῖς πτωχοῖς διάνειμε
ταῦτα πάντα· καὶ σὺ μὲν τὸν μισθὸν ἔξεις, ἐκεῖνοι δὲ τὴν κόλασιν.

Τοῦ αὐτοῦ, ἐκ τοῦ κατὰ Ἰωάννην ἀγίου Εὐαγγελίου.

30 Ὁρνήσατε, οἱ ἠδικημένοι, μὴ ἑαυτούς, ἀλλὰ τοὺς ἀδικήσαντας

49. ΕΠΕ, Ὑ Απαντα Μ. Βασιλείου, τόμ. 4.

50. Α' Κορ. 5, 8.

51. Ρωμ. 2, 5.

52. Λουκᾶ 19, 8.

ἀπὸ τὰ ὅποια, σὰν ἀπὸ δηλητήριο ἢ ἀπὸ σκόρο, θὰ φαγωθεῖ, ἢ, γιὰ νὰ πῶ αὐτὸ πὺν λέγει ἡ Γραφή, θὰ βγεῖ μὲ ἐμετὸ.

Τοῦ Βασιλείου, ἀπὸ τὴν Ἑξαήμερο⁴⁹.

Ὁ πλεονέκτης βέβαια κατέχει αὐτὰ πὺν ἀνήκουν στὸν φτωχό· σὺ ὅμως, παίρνοντάς τα αὐτὰ καὶ κάνοντάς τα μέρος τῆς δικῆς σου παρουσίας, ἀποδεικνύεσαι πῖο ἄδικος ἀπὸ τὸν ἄδικο καὶ περισσότερο πλεονέκτης ἀπὸ τὸν πλεονέκτη.

Τοῦ ἱ. Χρυσοστόμου, ἀπὸ τὴν Α' πρὸς Κορινθίους ἐπιστολή.

«Ὡστε ἄς γιορτάζουμε», λέγει, «ὄχι μὲ παλιὸ προζύμι, οὔτε μὲ προζύμι κακίας καὶ πονηρίας»⁵⁰, γιὰτί ἡ πλεονεξία εἶναι τὸ παλιὸ προζύμι τῆς κακίας καὶ πονηρίας, καὶ ὅπου μπει, τὰ κάνει ὅλα ἀκάθαρτα. Ἐστω καὶ ἂν μόνο λίγα κερδίσεις μὲ ἀδικία, σὰν μικρὴ ποσότητα ζύμης, θὰ ζυμώσει καὶ θὰ μολύνει ὅλο τὸ ζυμάρι, δηλαδή τὸ σπίτι σου. Γι' αὐτὸ πολλὲς φορὲς τὰ λίγα πὺν μπῆκαν στὸ σπίτι σου κακῶς, διώχνουν καὶ διασκορπίζουν ὅλα πὺν καλῶς ὑπάρχουν. Γιὰτί ὅμως, λέγει, πολλοὶ πλεονέκτες δὲν τὸ παθαίνουν αὐτό; Θὰ πάθουν βέβαια περισσότερο, ἔστω καὶ ἂν ὄχι ἀμέσως. Καὶ ἂν τώρα ξεφύγουν, τότε νὰ φοβᾶσαι περισσότερο, γιὰτί φυλάγονται γιὰ μεγαλύτερη τιμωρία. Ἀκόμα καὶ ἂν αὐτοὶ διαφύγουν, ἄλλοι πὺν κληρονόμησαν τὰ δικὰ τους δὲν θὰ ξεφύγουν. Καὶ αὐτὸ, λέγει, εἶναι δίκαιο; Καὶ πολὺ δίκαιο. Γιὰτί αὐτὸς πὺν διαδέχθηκε κληρονομιά πὺν δημιουργήθηκε ἀπὸ ἀδικία, ἔστω καὶ ἂν αὐτὸς δὲν ἄρπαξε, ὡστόσο κατέχει αὐτὰ πὺν ἀποκτήθηκαν μὲ ἄρπαγή. Ἐκεῖνος ἀπογύμνωσε ἄλλους, ἀλλὰ ἐσὺ τὰ κατέχεις. Ἐκεῖνος ἀδίκησε, καὶ σὺ ἀπολαμβάνεις. Ἐκεῖνος «ἀποταμίευσε ἁμαρτίες καὶ ὀργὴ γιὰ τὴν ἡμέρα τῆς ὀργῆς»⁵¹, καὶ σὺ κληρονόμησες τὶς ἁμαρτίες καὶ τὴν ὀργή, καὶ θὰ σοῦ ζητηθεῖ γι' αὐτὰ ὅπωςδήποτε λόγος. Αὐτὰ βέβαια τὰ γνωρίζουν καὶ οἱ νόμοι τῶν μὴ Χριστιανῶν· γιὰτί διατάζουν, αὐτὰ πὺν τοῦ ἄρπαξαν καὶ ἀφαίρεσαν ἀπὸ κάποιον, νὰ τὰ ζητᾶ ἀπὸ ἐκείνους στοὺς ὁποίους θὰ βρεῖ ὅλα τὰ δικὰ του πράγματα. Ἐὰν λοιπὸν γνωρίζεις αὐτοὺς πὺν ἀδικήθηκαν, δῶσε τα καὶ κάνε αὐτὸ πὺν ἔκανε ὁ Ζακχαῖος⁵², ἐπιστρέφοντάς τα πολλαπλάσια. Ἐὰν πάλι τοὺς ἀγνοεῖς, μοίρασέ τα στοὺς φτωχοὺς ὅλα αὐτὰ. Ἐτσι, ἐσὺ βέβαια θὰ ἔχεις ἀνταμοιβή, ἐνῶ ἐκεῖνοι θὰ τιμωρηθοῦν.

Τοῦ ἰδίου, ἀπὸ τὴν ἐρμηνεία στὸ κατὰ Ἰωάννην ἅγιο Εὐαγγέλιο.

Κλάψτε οἱ ἀδικημένοι, ὄχι τοὺς ἑαυτοὺς σας, ἀλλὰ ἐκείνους πὺν σᾶς

ὑμᾶς οὐ γὰρ ὑμᾶς ἠδίκησαν, ἀλλ' ἑαυτούς. Καὶ ὑμεῖς μὲν ἔχετε τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν ἀντὶ τῆς ἀδικίας, ἐκεῖνοι δὲ τὴν γέενναν ἀντὶ τοῦ κέρδους. Διὸ θρηνήσωμεν αὐτούς θρηνον, μὴ τὸν κοινόν, ἀλλὰ τὸν ἀπὸ τῶν θείων Γραφῶν, ὃν καὶ οἱ προφῆται ἐθρήνησαν λέγοντες:
 5 «Οὐαὶ οἱ συνάπτοντες οἰκίαν, καὶ ἀγρὸν πρὸς ἀγρὸν ἐγγίζοντες, ἵνα τοῦ πλησίον ἀφέλονται τι». «Οὐαὶ ὁ οἰκοδομῶν τὴν οἰκίαν αὐτοῦ εἰς ὕψος, οὐ μετὰ δικαιοσύνης». Καὶ ὁ Κύριος «Οὐαὶ οἱ πλουτοῦντες, ὅτι πεινάσετε· ὅτι ἀπέχετε τὸν μισθὸν ὑμῶν καὶ τὴν παράκλησιν».

Τοῦ αὐτοῦ, ἐκ τοῦ περὶ ἀναστάσεως.

10 Εἰ δὲ τῶν πονηρῶν εὐημερίαὶ θορυβοῦσί τινας, καὶ ἐπὶ τούτῳ ἐκεῖνο λογιζέσθωσαν, ὅτι, καθάπερ λησταὶ καὶ τυμβωρύχοι καὶ ἀνδροφόνοι καὶ κακοῦργοι, πρὶν μὲν εἰς τὸ δικαστήριον ἐλθεῖν, πολλῆς ἀπολαύουσι τρυφῆς, οἰκίαν εὐπορίαν τὰς ἀλλοτρίας συμφορὰς ποιούμενοι, καὶ ἀδικον κτώμενοι πλοῦττον, καὶ καθ' ἑκάστην λατρεύ-
 15 ονται τὴν ἡμέραν, ἐπειδὴν δὲ ὑπὸ τῆς τοῦ δικαστοῦ γένωνται ψήφου, πάντων ἐκείνων διδῶσι δίκην, οὕτω καὶ οὕτοι, οἱ πόρνας ἀγοράζοντες καὶ τὰς Συβαριτικὰς παρατιθέμενοι τραπέζας καὶ τῆς ὄφρεϊς κατασιπῶντες καὶ σοβοῦντες ἐπὶ τῆς ἀγορᾶς καὶ τοὺς πένητας σπαράττοντες, ὅταν ὁ Χριστὸς παραγένηται μετὰ τῶν ἀγγέλων αὐτοῦ καὶ ἐπὶ
 20 τοῦ θήματος ἐκείνου καθίσῃ καὶ τὴν οἰκουμένην εἰς μέσον παραγάγῃ, γυμνοὶ καὶ πάσης ἔρημοι τῆς φαντασίας εἰσενεχθέντες, καὶ οὐδένα συνήγορον οὐδὲ προστάτην ἔχοντες, χωρὶς συγγνώμης εἰς τοὺς τοῦ πυρὸς ἀπενεχθήσονται τόπους.

Τοῦ αὐτοῦ, ἐκ τῆς πρὸς Κορινθίους Α' Ἐπιστολῆς.

25 Πόθεν οὖν οἱ πλουτοῦντες, φησί, πλουτοῦσι; καὶ γὰρ εἴρηται Πλοῦτος καὶ πενία παρὰ Κυρίου. Ἐρώμεθα οὖν τοὺς ταῦτα ἡμῖν ἀνθυποφέροντας ὅτι Ἄρα πᾶς πλοῦτος καὶ πᾶσα πενία παρὰ Θεοῦ; Καὶ τίς ἂν τοῦτο εἴποι; Καὶ γὰρ ὁρῶμεν καὶ ἐξ ἀρπαγῆς καὶ ἀπὸ τυμβωρυχίας καὶ ἀπὸ γοητείας καὶ ἐξ ἑτέρων τοιούτων προφάσεων συναγόμε-
 30 νον πλοῦτον, καὶ τοὺς ἔχοντας οὐδὲ ζῆν ἀξιόους ὄντας. Τί οὖν; εἰπέ μοι τοῦτον παρὰ Θεοῦ τὸν πλοῦτόν φαμεν; Ἄπαγε. Ἀλλὰ πόθεν; Ἐξ

53. Ἦσ. 5, 8.

54. Παροιμ. 17, 16.

55. Λουκᾶ 6, 25.

56. Τὰ φημισμένα πλούσια καὶ ἀπολαυστικά τραπέζια ποῦ ἀπολάμβαναν οἱ κάτοικοι τῆς ἀρχαίας ἐλληνικῆς πόλεως Σύβαρις τῆς Ἰταλίας.

ἀδίκησαν. Γιατί δὲν ἀδίκησαν ἐσᾶς, ἀλλὰ τοὺς ἑαυτοὺς τους. Καί σεις βέβαια ἔχετε τὴ βασιλεία τῶν οὐρανῶν ἀντὶ τῆς ἀδικίας ποὺ σᾶς ἔκαναν, ἐνῶ ἐκεῖνοι ἀντὶ τοῦ κέρδους, τὴ γέεννα τοῦ πυρός. Γι' αὐτὸ ἄς τοὺς θρηνήσουμε ὄχι μὲ θρηνο συνηθισμένο, ἀλλὰ μὲ ἐκεῖνον τῶν ἁγίων Γραφῶν, τὸν ὁποῖο θρήνησαν καὶ οἱ προφῆτες λέγοντας· «Ἀλλοίμονο σ' ἐκείνους ποὺ κολλοῦν τὸ σπίτι τους στὸ σπίτι ἄλλου, καὶ τὸ χωράφι τους μὲ τὸ χωράφι τοῦ ἄλλου, γιὰ νὰ ἀφαιρέσουν ἓνα μέρος ἀπὸ τὴν ἰδιοκτησία τοῦ γείτονα»⁵³. – «Ἀλλοίμονο σ' ἐκεῖνον ποὺ χίτζει τὸ σπίτι του ψηλό, ὄχι ὅμως μὲ τρόπο δίκαιο»⁵⁴. Καὶ ὁ Κύριος· «Ἀλλοίμονο σὲ σᾶς ποὺ πλουτίζετε, γιατί θὰ πεινάσετε, ἀφοῦ ἔχετε ἤδη λάβει τὸν μισθὸ καὶ τὴν παρηγοριά σας»⁵⁵.

Τοῦ ἰδίου, ἀπὸ τὴν ὁμιλία περὶ ἀναστάσεως.

Ἐὰν ὅμως οἱ εὐημερίες τῶν κακῶν ἐνοχλοῦν μερικούς, καὶ στὸ θέμα αὐτὸ ἄς σκεφτοῦν τὸ ἔξις, ὅτι, ὅπως οἱ ληστὲς καὶ οἱ τυμβωρύχοι καὶ οἱ δολοφόνοι καὶ οἱ κακοῦργοι, πρὶν ὀδηγηθοῦν στὸ δικαστήριο, ἀπολαμβάνουν μεγάλη καλοπέραση, κάμνοντας εὐπορία τους τὶς συμφορὲς τῶν ἄλλων καὶ ἀποκτώντας τὸν ἀδικο πλοῦτο, καὶ κάθε μέρα ὑπηρετοῦνται, ὅταν ὅμως βρεθοῦν στὴν κρίση τοῦ δικαστῆ, τιμωροῦνται γιὰ ὅλα ἐκεῖνα, ἔτσι καὶ ἐκεῖνοι ποὺ ἀγοράζουν πόρνες καὶ παραθέτουν τὰ συβαριτικά⁵⁶ τραπέζια, ποὺ κατεβάζουν τὰ φρύδια καὶ περιπατοῦν στὴν ἀγορὰ καὶ κατασπαράζουν τοὺς φτωχοὺς, ὅταν θὰ ἔρθει ὁ Χριστὸς μαζί μὲ τοὺς ἀγγέλους του καὶ καθίσει σ' ἐκεῖνο τὸ βῆμα⁵⁷ καὶ ὀδηγήσει μπροστὰ του τὴν οἰκουμένη, καὶ σταθοῦν μπροστὰ του γυμνοὶ καὶ ἀπαλλαγμένοι ἀπὸ ὅλη τὴν ἔπαρση, ἐπειδὴ δὲν θὰ ἔχουν κανέναν συνήγορο οὔτε προστατή, χωρὶς συγγνώμη, θὰ ὀδηγηθοῦν στοὺς τόπους τῆς φωτιᾶς.

Τοῦ ἰδίου, ἀπὸ τὴν ἐρμηνεία στὴν Α' πρὸς Κορινθίους ἐπιστολή.

Καὶ ἀπὸ ποῦ πλουτίζουν, λέγει, οἱ πλούσιοι; Γιατί ἔχει λεχθεῖ· Πλοῦτος καὶ φτώχεια δίνονται ἀπὸ τὸν Κύριο. Ἐρωτῶ λοιπὸν αὐτοὺς ποὺ μᾶς ὑποβάλλουν τὴν ἐρώτηση· Ἄραγε κάθε πλοῦτος καὶ κάθε φτώχεια προέρχεται ἀπὸ τὸ Θεό; Καὶ ποιὸς θὰ μπορούσε νὰ τὸ πεί αὐτό; Γιατί βλέπουμε νὰ συγκεντρώνεται πλοῦτος καὶ ἀπὸ ἀρπαγὴ καὶ ἀπὸ τυμβωρυχία καὶ ἀπὸ μαγεία καὶ ἀπὸ ἄλλες τέτοιες προφάσεις, καὶ ὅτι αὐτοὶ ποὺ τὸν ἔχουν δὲν εἶναι ἄξιοι οὔτε νὰ ζοῦν. Τί λοιπόν; Πές μου. Θὰ ποῦμε ὅτι ὁ πλοῦτος αὐτὸς προέρχεται ἀπὸ τὸν Θεό; Κάθε ἄλλο. Ἀλλὰ

57. Ματθ. 25, 31.

ἀμαρτίας. Καὶ γὰρ ἡ πόρνη τὸ σῶμα ἐνυδρίσασα, πλουτεῖ, καὶ εὐμορφος νέος πολλάκις προνεύων, ἐπλούτησεν. Οὐκοῦν πλοῦτος μὲν ἐστὶν ἐκ Θεοῦ, οἷος ἦν καὶ τοῦ Ἀβραάμ καὶ Ἰσαὰκ καὶ Ἰακώβ καὶ τοῦ Ἰωβ. Διὸ καὶ ἔλεγεν «Εἰ τὰ ἀγαθὰ ἐκ χειρὸς Κυρίου ἐδεξάμεθα, τὰ κακὰ οὐχ ὑποίσομεν;». Καὶ ὁ μετὰ ταῦτα διπλασιασμός τοῦ πλούτου αὐτοῦ δῶρόν ἐστι· πενία δὲ πάλιν παρὰ Θεοῦ, οἷαν προξενεῖ τότε τῷ πλουσίῳ, λέγων «Εἰ θέλεις τέλειος εἶναι, πώλησόν σου τὰ ὑπάρχοντα, καὶ δὸς πτωχοῖς». Καὶ τοῖς μαθηταῖς πάλιν νομοθετῶν, ὅτι «Μὴ κτήσασθε χρυσόν, μηδὲ ἄργυρον».

10 Βοῦλει καὶ τοὺς οὐ παρὰ Θεοῦ γενομένους πλουσίους ἰδεῖν; Ὅρα τὸν ἐπὶ Λαζάρου, τὸν Ἀχαάβ, τὸν Γιεζῆ, καὶ τοὺς τοιούτους. Οἱ μὲν γὰρ δικαίως κεκτημένοι, ἅτε παρὰ Θεοῦ λαβόντες, εἰς τὰ τοῦ Θεοῦ προστάγματα ἀναλίσκουσιν, οἱ δὲ ἐν τῷ κτᾶσθαι προσκρούοντες τῷ Θεῷ, καὶ ἐν τῷ δαπανᾶν τὸ αὐτὸ ποιοῦσιν, ἢ εἰς πόρνas καὶ παρασί-
15 τους ἀναλίσκοντες, ἢ κατορύττοντες, εἰς πτωχοὺς δὲ οὐδὲν δαπανῶντες. Ὡν γὰρ ἡ συλλογὴ, ὡς ἔφην, εἰς λύπην τοῦ Θεοῦ γέγονε, τούτων καὶ ἡ διανομὴ. Μάθε τοίνυν καὶ πενίαν οὐκ ἀπὸ Θεοῦ γενομένην. Ὅταν γὰρ τις ἄσωτος νέος εἰς πόρνas ἀναλώσῃ τὸν πλοῦτον, ἢ εἰς γόητας, ἢ εἰς ἑτέρας τινὰς τοιαύτας ἐπιθυμίας, καὶ γένηται πένης, οὐκ
20 εὐδηλον, ὅτι ἀπὸ Θεοῦ οὐ γέγονε τοῦτο, ἀλλὰ ἀπὸ τῆς οἰκείας ἀσωτίας; Πάλιν, εἴ τις ἀπὸ ἀρχίας ἢ ἀνοίας γένηται πένης, οὐκ εὐδηλον, ὅτι αὐτὸς ἐστὶν αἴτιος τῆς αὐτοῦ πενίας; Μὴ τοίνυν λέγε, ὅτι πάντα πλοῦτον καὶ πᾶσαν πενίαν ὁ Θεὸς δίδωσι.

Παλλαδίου, ἐκ τοῦ Βίου τοῦ Χρυσοστόμου.

25 Οὕτω δὲ πάντοτέ εἰσιν αἱ τῶν κακῶν ἀνθρώπων ἄσειστοι εὐημερίαι, τοῦ Θεοῦ μακροθυμοῦντος, ὡς καὶ ποῖς ἁγίους ἐκ προσώπου τῶν θλιβαμένων προσκαφαρικῶν εἰς ἡμῶν πασχόντων παράκλησιν. Καὶ πρῶτος μὲν Ἰωβ λέγει· «Ἔχουσι δέ μου τὰς σάρκας ὀδύνας· διατί δὲ ἀσεβεῖς ζῶσι, πεπαλαίωνται δὲ ἐν πλούτῳ; Ὁ σπόρος αὐτῶν κατὰ
30 ψυχὴν, τὰ δὲ τέκνα αὐτῶν ἐν ὀφθαλμοῖς αἱ οἴνοι αὐτῶν εὐθηνοῦσι.

58. Ἰωβ 2, 10.

61. Λουκᾶ 16, 19 ἔ.

59. Ματθ. 19, 21.

62. Γ' Βασ. 20, 1 ἔ.

60. Ματθ. 10, 21.

63. Δ' Βασ. 5, 20 ἔ.

τότε ἀπὸ ποῦ; Ἀπὸ τὴν ὁμορφίαν. Γιατὶ ἡ πόρνη πλουτίζει ἀπαιμάζοντας τὸ σῶμα τῆς, ἀλλὰ πολλές φορές καὶ ὁμορφος νέος πλουτίζει πορνεύοντας. Ἐπομένως ὑπάρχει βέβαια πλοῦτος πού προέρχεται ἀπὸ τὸν Θεό, ὅπως ὁ πλοῦτος τοῦ Ἀβραάμ, τοῦ Ἰσαάκ, τοῦ Ἰακώβ καὶ τοῦ Ἰώβ. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ Ἰώβ ἔλεγε· «Ἐὰν δεχτήκαμε τὰ καλὰ ἀπὸ τὸ χέρι τοῦ Κυρίου, δὲν θὰ ὑποφέρουμε τὰ κακὰ»⁵⁸. Καὶ ὁ διπλάσιος πλοῦτος ἕστερα ἀπὸ αὐτὰ δῶρο τοῦ Θεοῦ ἦταν. Φτώχεια ἐπίσης ἀπὸ τὸν Θεό εἶναι αὐτὴ πού ὑπέδειξε στὸν πλούσιο λέγοντάς του· «Ἄν θέλεις νὰ γίνεις τέλειος, πούλησε τὰ ὑπάρχοντά σου καὶ δῶσε τα στοὺς φτωχοὺς»⁵⁹. Καθὼς καὶ αὐτὴ πού συμβούλευε στοὺς μαθητὲς του, λέγοντάς τους· «Νὰ μὴ ἀποκτήσετε χρυσάφι, οὔτε ἀσήμι»⁶⁰.

Θέλεις νὰ δεῖς καὶ ἐκείνους πού δὲν ἔγιναν πλούσιοι ἀπὸ τὸν Θεό; Κοίταξε ἐκεῖνον κατὰ τὴν ἐποχὴ τοῦ Λαζάρου⁶¹, τὸν Ἀχαάθ⁶², τὸν Γιεζὶ⁶³ καὶ τοὺς ὁμοίους τους. Γιατὶ αὐτοὶ πού τὸν ἔχουν δίκαια, ἀφοῦ τὸν πήρασαν ἀπὸ τὸν Θεό, τὸν ξοδεύουν σύμφωνα μὲ τις ἐντολὲς τοῦ Θεοῦ, ἐνῶ ἐκεῖνοι πού τὸν ἀποκτοῦν συγκρουόμενοι μὲ τὸν Θεό, τὸ ἴδιο κάνουν καὶ ὅταν τὸν δαπανοῦν, σπαταλώνοντας τὸν ἢ σὲ πόρνες καὶ παράσιτα, ἢ καταγωνιάζοντάς τον, στοὺς φτωχοὺς ὅμως δὲν δίνουν τίποτε. Γιατί, ὅπως εἶπα, αὐτὰ τῶν ὁποίων ἡ συγκέντρωση ἔγινε μὲ λύπη τοῦ Θεοῦ, καὶ ἡ διανομὴ τους γίνεται τὸ ἴδιο. Μάθε λοιπὸν καὶ τὴ φτώχεια πού δὲν προέρχεται ἀπὸ τὸν Θεό. Ὅταν δηλαδὴ κάποιος ἄσωτος νέος σπαταλήσει τὸν πλοῦτο σὲ πόρνες ἢ σὲ μάγους ἢ σὲ κάποιες ἄλλες τέτοιες ἐπιθυμίες καὶ γίνει φτωχός, δὲν εἶναι ὀλοφάνερο, ὅτι αὐτὸ δὲν ἔγινε ἀπὸ τὸν Θεό, ἀλλὰ ἀπὸ τὴ δική του ἀσωτεία; Ἐπίσης, ἐὰν κάποιος ἀπὸ φυγοπονία ἢ ἀπὸ μωρία γίνει φτωχός, δὲν εἶναι ὀλοφάνερο ὅτι ὁ ἴδιος εἶναι αἴτιος τῆς φτώχειας του; Νὰ μὴ λὲς λοιπὸν ὅτι κάθε πλοῦτο καὶ κάθε φτώχεια τὰ δίνει ὁ Θεός.

Τοῦ Παλλαδίου, ἀπὸ τὸν βίο τοῦ Χρυσοστόμου⁶⁴.

Εἶναι τόσο σταθερὸς πάντοτε οἱ εὐημερίες τῶν κακῶν ἀνθρώπων, ἐπειδὴ ὁ Θεὸς μακροθυμεῖ, ὥστε καὶ οἱ ἅγιοι ὡς ἐκπρόσωποι ἐκείνων πού ὑποφέρουν νὰ διαμαρτύρονται γιὰ νὰ παρηγορήσουν ἐμᾶς πού πάσχουμε. Καὶ πρῶτος ὁ Ἰώβ λέγει· «Πόννοι δυνατοὶ καταλαμβάνουν τὶς σάρκες μου. Γιατὶ ὅμως οἱ ἀσεβεῖς ζοῦν πολλὰ χρόνια μέσα στὸν πλοῦτο; Οἱ ἀπόγονοὶ τους προοδεύουν ὅπως θέλει ἡ ψυχὴ τους· βλέπουν τὰ παι-

64. Ἑλληνες Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας, Ἁπαντα Ἰωάννου. Χρυσοστόμου, τόμ. 1.

Φόβος οὐδαμοῦ, μάστιξ Κυρίου οὐκ ἔστιν ἐπ' αὐτούς ἢ βούς αὐτῶν οὐκ ὠμοτόκησε, διεσώθη δὲ ἀπὸ καύματος ἐν γαστρὶ ἔχουσα, καὶ οὐκ ἔσφαλε. Μένουσι δὲ ὡσπερ πρόβατα αἰώνια, τὰ δὲ παιδιά αὐτῶν προσπαίζουσι, ἀναλαβόντες ψαλτήριον καὶ κιθάραν, εὐφραίνονται φωνῇ
5 ψαλμοῦ, συνετέλεσαν ἐν ἀγαθοῖς τὴν ζωὴν αὐτῶν, ἐν δὲ ἀναπαύσει ἄδου ἐκοιμήθησαν. Λέγει δὲ Κυρία· Ἀπόστα ἀπ' ἐμοῦ, ὁδούς σου εἰδέναι οὐ βούλομαι».

Δεύτερος δὲ ὁ Δαβὶδ φησιν· «Ὡς ἀγαθὸς ὁ Θεὸς τοῦ Ἰσραὴλ τοῖς εὐθέσι τῇ καρδίᾳ! ἐμοῦ δὲ παρὰ μικρὸν ἐσαλεύθησαν οἱ πόδες, παρ'
10 ὀλίγον ἐξεχύθη τὰ διαθήματά μου, ὅτι ἐζήλωσα ἐπὶ τοῖς ἀνόμοις, εἰρήνην ἀμαρτωλῶν θεωρῶν». Καὶ πάλιν· «Ὡν τὸ στόμα ἐλάλησε ματαιότητα, καὶ ἡ δεξιὰ αὐτῶν δεξιὰ ἀδικίας ὧν υἱοὶ αὐτῶν ὡς νεόφυτα ἐν τῇ νεότητι αὐτῶν ἰδρυμένα, αἱ θυγατέρες αὐτῶν κεκαλλωπισμένα, περικεκοσμημένα ὡς ὁμοίωμα ναοῦ. Τὰ ταμιεῖα αὐτῶν πλήρη, ἐξε-
15 ρευγόμενα ἐκ τούτου εἰς τοῦτο. Τὰ πρόβατα αὐτῶν πολύτοκα, πληθύνονται ἐν ταῖς ἐξόδοις αὐτῶν οἱ βόες αὐτῶν παχεῖς Οὐκ ἔστι κατάπωμα φραγμοῦ, οὐδὲ διεξοδος, οὐδὲ κραυγὴ ἐν ταῖς πλατείαις αὐτῶν».

Τρίτος δὲ ὁ Ἀβθακούμ φησιν· «Ἔως πότε, Κύριε, κεκράξομαι
20 πρὸς σὲ ἀδικούμενος, καὶ οὐ μὴ εἰσακούσης;» – «Ἴνα τί μοι ὑπέδειξας κόπους καὶ πόνους ἐπιβλέπειν, ταλαιπωρίαν καὶ ἀσέβειαν; Ἐξ ἐναντίας μου γέγονε κρίσις, καὶ ὁ κριτὴς λαμβάνει· διὰ τοῦτο διεσκέδασται νόμος, καὶ οὐ διεξάγεται εἰς τέλος κρῖμα, ὅτι ὁ ἀσεβὴς καταδυναστεύει τὸν δίκαιον».

25 Τέταρτος Ἱερεμίας φησὶ· «Πλὴν κρίματα λαλήσω πρὸς σέ, Κύριε. Τί ὅτι ὁδὸς ἀσεβῶν εὐοδοῦται; Εὐθῆνησαν πάντες οἱ ἀθετοῦντες ἀθετήματα. Ἐφύτευσας αὐτούς καὶ ἐρριζώθησαν καὶ ἐποίησαν καρπὸν ἐγγύς εἰ σὺ τοῦ στόματος αὐτῶν καὶ πόρρω ἀπὸ τῶν νεφρῶν αὐτῶν».

30 Πέμπτος Μαλαχίας πρὸς τοὺς πρόνοιαν τοῦ Θεοῦ μεμφομένους καὶ τοὺς ἁγίους ταλανίζοντας, ἐκ προσώπου τοῦ Θεοῦ φησιν· «Ἐβα-

65. Ἰωβ 21, 7-14.

67. Ψαλμ. 143, 12-14.

69. Ἀβθακ. 1, 3-4.

66. Ψαλμ. 72, 1-3.

68. Ἀβθακ. 1, 2.

70. Ἱερ. 12, 1-2.

διὰ τους τριγύρω τους, τὰ σπίτια τους εἶναι γεμάτα ἀγαθά. Δὲν ὑπάρχει φόβος πουθενά, οὔτε καμμιά τιμωρία τοῦ Κυρίου στέλνεται σ' αὐτούς. Καμμιά ἀγγελάδα τους δὲν ἀποβάλλει, ἀλλὰ διασώζεται ἀπὸ τὸ καῦμα ὄντας ἔγκυος καὶ γεννᾷ ὁμαλά. Ἡ οἰκογένειά τους μὲ τὰ παιδιά τους ζεῖ καὶ ἀνανεώνεται σὰν τὰ πρόβατα, καὶ τὰ παιδιά τους παίζουν χαρούμενα τριγύρω τους. Παίρνουν μουσικὰ ὄργανα, ψαλτήριο καὶ κιθάρα, διασκεδάζουν μὲ χαρούμενα τραγούδια καὶ περνοῦν τὴ ζωὴ τους βυθισμένοι μέσα στὰ ἀγαθά, καὶ ἀναπαυμένα κοιμοῦνται στὸν ἄδη. Καὶ ἀσεβεῖς καθὼς εἶναι, λένε στὸν Κύριο· Φύγε μακριὰ μας, δὲν θέλουμε νὰ γνωρίζουμε τίς ἐντολές σου»⁶⁵.

Καὶ ὁ Δαβὶδ δεῦτερος λέγει· «Πόσο καλὸς εἶναι ὁ Θεὸς τοῦ Ἰσραὴλ σ' αὐτούς πού ἔχουν καθαρὴ καρδιά! Ἐμένα ὅμως λίγο ἔλειψε νὰ κλονιστοῦν τὰ πόδια μου, παραλίγο νὰ σειστοῦν τὰ θήματά μου, ἐπειδὴ κυριεύτηκα ἀπὸ ζήλεια γιὰ τοὺς παράνομους, βλέποντας τὴν εὐημερία τῶν ἁμαρτωλῶν»⁶⁶. Καὶ πάλι· «Τὸ στόμα αὐτῶν λέγει πάντοτε ἀσύστολα ψέματα, καὶ τὸ δεξιὸ χέρι τους εἶναι χέρι ἀδικίας. Τὰ παιδιά τους μοιάζουν μὲ νεοφυτευμένα δένδρα καλὰ ριζωμένα. Οἱ θυγατέρες τους εἶναι καλλωπισμένες καὶ στολισμένες μὲ κοσμήματα σὰν ἀγάλματα ναοῦ. Οἱ ἀποθῆκες τους γεμάτες, ὥστε τὸ περισσευμὰ τους νὰ μεταφέρεται ἀπὸ τὸ ἓνα δοχεῖο στὸ ἄλλο. Τὰ πρόβατά τους εἶναι πολύτοκα, καὶ πολλαπλασιάζονται ὅταν θγαίνουν γιὰ βοσκή. Οἱ ἀγγελάδες τους εἶναι παχειές. Δὲν ὑπάρχει κανένας φράχτης πεσμένος, οὔτε ἔξοδος, οὔτε κραυγὴ θρήνου σὲ τίς πλατεῖες τους»⁶⁷.

Καὶ ὁ Ἀβδακούμ τρίτος λέγει· «Μέχρι πότε, Κύριε, θὰ φωνάζω σὲ σένα ἀδικούμενος καὶ δὲν θὰ μὲ ἀκοῦς;»⁶⁸ – «Γιατί μου ἔδειξες νὰ βλέπω κόπους καὶ πόνους, ταλαιπωρία καὶ ἀσέβεια; Μπροστά μου γίνεται δίκη καὶ ὁ δικαστὴς δωροδοκεῖται. Γι' αὐτὸ ὁ νόμος ἔχει καταργηθεῖ καὶ δίκες δὲν διεξάγονται ὅπως πρέπει, ἐπειδὴ ὁ ἀσεβὴς καταδυναστεύει τὸν δίκαιο»⁶⁹.

Καὶ ὁ Ἱερεμίας τέταρτος λέγει· «Θὰ σοῦ θέσω, Κύριε, μερικὰ ἐρωτήματα· Γιατί οἱ δρόμοι τῶν ἀσεβῶν εὐδοκῶνται; Γιατί εὐτυχοῦν ὅλοι ὅσοι κάνουν παρανομίες; Τοὺς φύτεψες καὶ ἔβγαλαν βαθειές ρίζες καὶ ἔκαναν καρπὸ. Ἐσὺ εἶσαι πάντοτε κοντὰ στὰ αἰτήματά τους καὶ μακριὰ ἀπὸ τίς πονηρὲς ἐπιθυμίες τους»⁷⁰.

Καὶ ὁ Μαλαχίας, πέμπτος, ἀπευθυνόμενος σ' ἐκείνους καὶ κατηγοροῦν τὴν πρόνοια τοῦ Θεοῦ καὶ ἐλεινολογοῦν τοὺς ἁγίους, λέγει ὡς

ρύνατε ἐπ' ἐμέ τοὺς λόγους ὑμῶν, λέγει Κύριος, καὶ εἶπατε· Ἐν τίνι
 κατελαλήσαμεν σου; Εἶπατε· Μάταιος ὁ δουλεύων Θεῷ· καὶ τί πλέον,
 ὅτι ἐφυλάξαμεν τὰ προστάγματα αὐτοῦ, διότι ἐπορεύθημεν ἰκέται προ-
 5 προσώπου Κυρίου παντοκράτορος; Καὶ νῦν ἡμεῖς μακαρίζομεν ἄλλο-
 τριούς, καὶ ἀνοικοδομοῦνται πάντες ὁ ποιοῦνται ἄνομα, καὶ ἀνέστη-
 σαν Θεῷ, καὶ ἐσώθησαν. Ταῦτα κατελάλησαν οἱ μὴ φοβούμενοι τὸν
 Κύριον, ἕκαστος πρὸς τὸν πλησίον αὐτοῦ». Καὶ πάλιν· «Ἦ οἱ παροξύν-
 οντες τὸν Θεὸν ἐν τοῖς λόγοις ὑμῶν, καὶ εἶπατε, Ἐν τίνι παρωξύνα-
 μεν αὐτόν; Ἐν τῷ λέγειν ὑμᾶς· Πᾶς ποιῶν πονηρά, καλὸς ἐνώπιον
 10 Κυρίου, καὶ ἐν αὐτοῖς αὐτὸς εὐδόκησε. Καὶ ποῦ ἐστὶν ὁ Θεὸς τῆς
 δικαιοσύνης;».

Λέγει δὲ καὶ ὁ θεῖος Ἀπόστολος ὅτι «Πονηροὶ ἄνθρωποι καὶ γόη-
 τες προκόψουσιν ἐπὶ τὸ χεῖρον, πλανῶντες καὶ πλανώμενοι». Μὴ τοί-
 νυν μήτε τούτους μακαρίσης διὰ τὴν ἐνταῦθα εὐημερίαν, ἀλλὰ δάκρυ-
 15 σον διὰ τὴν μέλλουσαν τιμωρίαν· μήτε τοὺς δικαίους ταλανίσης διὰ
 τὴν ἐνταῦθα πενίαν, ἀλλὰ μακάρισον διὰ τὸν μέλλοντα πλοῦτον, οὗ
 καὶ ἡμεῖς κληρονόμοι γενέσθαι σπουδάσωμεν, ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ
 Κυρίῳ ἡμῶν, ᾧ πρόπει πᾶσα δόξα, τιμὴ καὶ προσκύνησις, σὺν τῷ
 ἀνάρχῳ Πατρὶ καὶ τῷ παναγίῳ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς
 20 αἰῶνας τῶν αἰώνων.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΙΒ΄.

Τί ἐστὶν ὁ μαμωνᾶς τῆς ἀδικίας;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Οὐ, καθὰ νομίζουσί τινες, τὸν ἀπὸ ἀδικίας καὶ πλεονεξίας συνα-
 25 γόμενον πλοῦτον τοῦτον εἶναι τὸν μαμωνᾶν, ἐξ οὗ εἶπεν ὁ Κύριος ποι-
 εῖν πένητας φίλους, ἀλλὰ τὸν ἐκτὸς τῆς χρείας ἡμῶν ἀποκείμενον
 πλοῦτον. Ὁ γὰρ εὐπορῶν θρέψαι ἢ σῶσαι τὸν ἀπὸ λιμοῦ ἢ χρέους ἢ
 αἰχμαλωσίας ἀπολλύμενον, καὶ μὴ βουθῶν, ὄντως ὡς ἄδικος καὶ φο-
 νεὺς δικαίως κατακριθήσεται. Οὐκοῦν οὐ τὸν ἐξ ἀδικίας πλοῦτον,
 30 ἀλλὰ τὸν ὑπὲρ τὴν χρείαν ἡμῶν ἀποκείμενον, μαμωνᾶν ἀδικίας ὁ Κύ-

71. Μαλαχ. 3, 13-16.

72. Μαλαχ. 2, 17.

73. Β' Τιμ. 3, 13.

74. Λουκᾶ 16, 9.

ἐκπρόσωπος τοῦ Θεοῦ· «Βαρεῖς λόγους εἶπατε ἐναντίον μου, λέγει ὁ Κύριος, καὶ εἶπατε· Σὲ τί καταφερθήκαμε ἐναντίον σου; Εἶπατε· Εἶναι ἄσκοπο νὰ δουλεύει κάποιος στὸν Θεό. Καὶ τί τόχα ὠφεληθήκαμε μὲ τὸ ὅτι φυλάξαμε τὶς ἐντολές του καὶ πορευθήκαμε δοῦλοι μπροστὰ στὸν Κύριο καὶ Παντοκράτορα; Καὶ τώρα καλοτυχίζουμε τοὺς ξένους λαούς. Βλέπουμε ὅτι ὅλοι διαπράττουν τὴν ἀνομία καὶ ἀντιπστέκονται στὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, καὶ ὅμως σώθηκαν. Αὐτὰ εἶπαν ἐκεῖνοι ποὺ δὲν φοβοῦνται τὸν Κύριο, ὁ καθένας στὸν πλησίον του»⁷¹. Καὶ πάλι· «᾿Ω ἐσεῖς ποὺ ἐξοργίζετε τὸν Θεὸ μὲ τὰ λόγια σας καὶ λέτε· Σὲ τί τὸν ἐξοργίσαμε; Τὸν ἐξοργίσατε ἐπειδὴ λέτε ὅτι κάθε ἄνθρωπος ποὺ κάνει τὸ κακό, εἶναι καλὸς γιὰ τὸν Κύριο, καὶ μ' αὐτοὺς εὐαρεστεῖται ὁ Κύριος. Ποῦ λοιπὸν εἶναι ὁ Θεὸς τῆς δικαιοσύνης;»⁷².

Καὶ ὁ θεῖος ᾿Απόστολος λέγει· «Πονηροὶ ἄνθρωποι καὶ ἀπατεῶνες θὰ προκόψουν πρὸς τὸ χειρότερο, πλανώντας καὶ πλανώμενοι»⁷³. Μὴ τοὺς καλοτυχίσεις λοιπὸν οὔτε αὐτοὺς γιὰ τὴν εὐημερία τους στὴν ἐδῶ ζωὴ, ἀλλὰ δάκρυσε γιὰ τὴ μελλοντικὴ τιμωρία τους. Οὔτε τοὺς δίκαιους νὰ ἐλεινολογεῖς γιὰ τὴν φτώχεια τους στὴν ἐδῶ ζωὴ, ἀλλὰ νὰ τοὺς καλοτυχίζεις γιὰ τὸν μελλοντικὸ πλοῦτο τους, τοῦ ὁποίου καὶ ἐμεῖς ἄς ἐπιδιώξουμε νὰ γίνουμε κληρονόμοι, μὲ τὴ βοήθεια τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ, στὸν ὁποῖο ἀνήκει κάθε δόξα, τιμὴ καὶ προσκύνηση, μαζὶ μὲ τὸν ἄναρχο Πατέρα καὶ τὸ Πανάγιο Πνεῦμα, τώρα καὶ πάντοτε καὶ στοὺς αἰῶνες τῶν αἰῶνων.

ΕΡΩΤΗΣΗ 12η

Τί εἶναι ὁ μαμωνᾶς τῆς ἀδικίας⁷⁴;

ΑΠΑΝΤΗΣΗ

Ἄμα μὴ νὰ νομίζουμε ὅτι ὁ μαμωνᾶς δὲν εἶναι, ὅπως νομίζουν μερικοί, ὁ πλοῦτος ποὺ συγκεντρώνεται μὲ ἀδικία καὶ πλεονεξία, ἐπειδὴ ὁ Κύριος εἶπε νὰ κάνουμε φίλους φτωχοῦς, ἀλλὰ ὁ πλοῦτος ποὺ ἔχουμε πέρα ἀπὸ αὐτὸν ποὺ χρειάζεται γιὰ τὶς ἀνάγκες μας. Γιατὶ αὐτὸς ποὺ εἶναι σὲ θέση νὰ θρέψει ἢ νὰ σώσει ἐκεῖνον ποὺ καταστρέφεται ἀπὸ πείνα ἢ χρέος ἢ αἰχμαλωσία, καὶ δὲν τὸν βοηθεῖ, πραγματικὰ δίκαια θὰ καταδικαστεῖ ὡς ἀδικὸς καὶ φονιάς. Ὡστε λοιπὸν ὁ Κύριος δὲν ὀνόμασε τὸν πλοῦτο ποὺ προέρχεται ἀπὸ ἀδικία μαμωνᾶ τῆς ἀδικίας, ἀλλὰ τὸν πλοῦτο ποὺ ἔχουμε πέρα ἀπὸ αὐτὸν ποὺ χρειάζεται γιὰ τὶς ἀνάγκες μας, ὅπως λέγει καὶ ἄλλοῦ ἐπι-

ριος ἀπεκάλεσεν, ὡς καὶ ἀλλαχόθι ἐπιπλήττων τοὺς ἀνελεήμονας λέγει· «Εἰ οὖν ἐν τῷ ἀδίκῳ μαμωνᾷ πιστοὶ οὐκ ἐγένεσθε, τὸ ἀληθινὸν τίς ὑμῶν πιστεύσει; καὶ εἰ ἐν ἀλλοτρίῳ πιστοὶ οὐκ ἐγένεσθε, τὸ ὑμέτερον τίς δώσει ὑμῖν;». Ἀλλότριον δὲ λέγει τὴν τῶν χρημάτων περιουσίαν
 5 Οὐ γὰρ γεγενήμεθα μετὰ πλούτου, ἀλλὰ γυμνοί, κατὰ τὸ γεγραμμένον· «Οὐδὲν εἰσηνέγκαμεν εἰς τὸν κόσμον, οὐδὲ ἐξενεγκεῖν τι δυνάμεθα». Ἀλλότριον τοίνυν παντὸς ἀνθρώπου φυσικῶς τὸ πλουτεῖν· ἔξωθεν γὰρ προσγίνεται, καὶ ἐπισυμβαίνει τισίν. Ὅταν οὖν ἐν τῷ ἀδίκῳ καὶ ἐν τῷ ἀλλοτρίῳ, τουτέστιν, ἐν τοῖς ὑπὲρ τὴν χρείαν καὶ ἐν τοῖς
 10 ἔξω προσγινομένοις, πιστοὶ οὐκ ἐγένεσθε, πῶς ἂν λάβετε τὸ ἀληθινὸν καὶ ὑμέτερον, τουτέστι τὸ θεῖον χάρισμα καὶ τὸ θεόδοτον ἀγαθόν; Ἐπεὶ ὁ λέγων, «Ὁρᾶτε, καὶ φυλάξασθε ἀπὸ τῆς πλεονεξίας, ὅτι οὐκ ἐν τῷ περισσεύειν τινὶ ἢ ζωὴ αὐτοῦ ἐστὶν ἐκ τῶν ὑπαρχόντων αὐτῷ», καὶ
 «Ἐὰν μὴ περισσεύσῃ ἢ δικαιοσύνη ὑμῶν πλεῖον τῶν Γραμματέων καὶ
 15 Φαρισαίων, οὐ μὴ εἰσέλθητε εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν», καὶ διὰ τοῦ προφήτου, «Ἐγὼ εἰμι ὁ ἀγαπῶν δικαιοσύνην καὶ μισῶν ἄρπαγμα ἐξ ἀδικίας», οὐκ ἂν ἐδίδασκεν ἡμᾶς διὰ τοῦ ἐξ ἀδικίας καὶ πλεονεξίας πλούτου ἐξιλεοῦσθαι αὐτόν. Οὐ γὰρ ἀγαθὸς κακίαν διδάσκει, οὐδὲ πλεονεξίαν ὁ εὐεργέτης, οὐδὲ ἀδικίαν ὁ δίκαιος ἐκπαιδεύει. Μὴ γέ-
 20 νοιτο!

Ὡστε οὖν περὶ τοῦ ἐκτὸς τῆς χρείας ἡμῶν πλούτου λέγει· ὡς καὶ ὁ κατὰ σάρκα ἀδελφὸς αὐτοῦ Ἰάκωβος στηλιτεύων τοὺς τοιούτους λέγει· «Ἄγε νῦν, οἱ πλούσιοι, κλαύσατε ὀλολύζοντες ἐπὶ ταῖς ταλαιπωρίαις ὑμῶν ταῖς ἐπερχομέναις Ὁ πλοῦτος ὑμῶν σέσηπε, καὶ τὰ ἱμάτια
 25 ὑμῶν σητόβρωμα γέγονε, καὶ ὁ χρυσὸς ὑμῶν καὶ ὁ ἄργυρος κατιώται, καὶ ὁ ἰὸς αὐτῶν μαρτύριον ὑμῖν ἔσται, καὶ φάγεται τὰς σάρκας ὑμῶν ὡς πῦρ, ὃ ἐθήσαυρίσατε ἐν ἐσχάταις ἡμέραις».

Ὁρᾶς, ὅτι περὶ περιττεύοντος πλούτου, καὶ οὐ τοῦ ἐξ ἀδικίας εἴρηται; «Τίς γάρ», φησὶν ὁ Ἀπόστολος, «μετοχὴ δικαιοσύνη καὶ ἀνο-
 30 μίας; τίς δὲ κοινωνία φωτὶ πρὸς σκότος; τίς δὲ συμφῶνησις Χριστῷ πρὸς Βελίαι;». Καὶ πάλιν «Νεκρώσατε τὰ μέλη ὑμῶν τὰ ἐπὶ τῆς γῆς πορνείαν, ἀκαθαρσίαν, πάθος, ἐπιθυμίαν κακὴν, καὶ τὴν πλεονεξίαν,

75. Λουκᾶ 16, 12.

76. Α' Τιμ. 6, 7.

77. Λουκᾶ 12, 15.

78. Ματθ. 5, 20.

πλήττοντας τούς ἄσπλαγχνους· «Ἐάν λοιπόν δέν φανήκατε ἀξιόπιστοι στόν ἄδικο μαμωνᾶ, τότε ποιός θά σᾶς ἐμπιστευθεῖ τόν ἀληθινό; Καί ἐάν δέν φανήκατε ἀξιόπιστοι σέ ὅ,τι εἶναι ξένο, ποιός θά σᾶς δώσει τὸ δικό σας;»⁷⁵. Ξένο ὀνομάζει τή χρηματική περιουσία, γιατί δέν γεννηθήκαμε μαζί μέ πλοῦτο, ἀλλά γυμνοί, ὅπως εἶναι γραμμένο· «Τίποτε δέν φέρμα στόν κόσμο, οὔτε καί μπορούμε νά πάρουμε κάτι μαζί μας»⁷⁶. Εἶναι ἐπομένως ξένο ἀπό κάθε ἄνθρωπο ἀπό τή φύση τὸ νά πλουτίζει, γιατί προστίθεται ἀπό ἔξω καί δημιουργεῖται σέ μερικούς. Ὅταν λοιπόν στό ἄδικο καί στό ξένο, δηλαδή σ' αὐτὰ πού περισσεύουν ἀπό τίς ἀνάγκες σας καί σᾶς ἔρχονται ἀπέξω, δέν ἀποδειχτήκατε ἀξιόπιστοι, πῶς θά μπορούσατε νά πάρετε τὸ ἀληθινὸ καί δικό σας, δηλαδή τὸ θεϊκὸ χάρισμα καί τὸ θεόδοτο ἀγαθὸ; γιατί αὐτὸς πού λέγει, «Νὰ προσέχετε καί νὰ φυλάγεστε ἀπό τὴν πλεονεξία, γιατί, καί ἂν κάποιος ἔχει ἀφθονία ἀγαθῶν, τὰ πλούτη του δέν τοῦ δίνουν ζωή»⁷⁷, καί, «Ἐάν ἡ ἀρετὴ σας δέν ξεπερνᾶ τὴν ἀρετὴ τῶν Γραμματέων καί Φαρισαίων, δέν θά μπεῖτε στὴ βασιλεία τῶν οὐρανῶν»⁷⁸, καί μέσω τοῦ προφήτη, «Ἐγὼ εἶμαι ὁ Κύριος, ὁ ὁποῖος ἀγαπῶ τὴ δικαιοσύνη καί μισῶ τίς ἀδικεῖς ἀρπαγές»⁷⁹, δέν θά μᾶς δίδασκε ὅτι τὸν ἐξιλεώνουμε μέ τὸν πλοῦτο πού προέρχεται ἀπὸ πλεονεξία; Γιατὶ ὁ ἀγαθὸς δέν διδάσκει κακία, οὔτε ὁ εὐεργέτης πλεονεξία, οὔτε ὁ δίκαιος διδάσκει τὴν ἀδικία. Μὴ γένοιτο!

Ὅποτε λοιπόν μιλάει γιὰ τὸν πλοῦτο πού εἶναι ἔξω ἀπὸ τίς ἀνάγκες μας, ὅπως λέγει καί ὁ κατὰ σάρκα ἀδελφός του Ἰάκωβος, στηλιτεύοντας τοὺς πλουσίους· «Ἐλᾶτε τώρα, σεῖς οἱ πλούσιοι, κλάψτε καί θρηνηστε γιὰ τίς συμφορὲς σας πού ἔρχονται. Ὁ πλοῦτος σας ἔχει σαπίσει καί τὰ ἐνδύματά σας ἔχουν φαγωθεῖ ἀπὸ τὸν σκόρο· τὸ χρυσᾶφι σας καί τὸ ἀσήμι σας ἔχουν σκουριάσει, καί ἡ σκουριά τους θά εἶναι μαρτυρία ἐναντίον σας, καί θά φάει τίς σάρκες σας σάν φωτιά, αὐτὸ πού θησαυρίσατε γιὰ τίς ἔσχατες ἡμέρες»⁸⁰.

Βλέπεις ὅτι γιὰ τὸν πλοῦτο πού περισσεύει κάνει λόγο, καί ὄχι γι' αὐτὸν πού προέρχεται ἀπὸ ἀδικία; Γιατὶ λέγει ὁ Ἀπόστολος· «ποιά σχέση ὑπάρχει ἀνάμεσα στὴ δικαιοσύνη καί τὴν παρανομία; Ἡ τί ἐπικοινωνία μπορεῖ νὰ ἔχει τὸ φῶς μέ τὸ σκοτάδι; Ποιὰ ἐπίσης συμφωνία μπορεῖ νὰ ὑπάρχει μεταξὺ τοῦ Χριστοῦ καί τοῦ Βελιάλ;»⁸¹. Καί πάλι· «Νεκρῶστε λοιπόν ὅ,τι γήινο ἔχετε μέσα σας, δηλαδή τὴν πορνεία, τὴν ἀκαθαρσία, τὸ πάθος, τὴν κακὴ ἐπιθυμία καί τὴν πλεονεξία, ἡ ὁποία

79. Ἦσ. 61, 8.

80. Ἰακ. 5, 1-3.

81. Β' Κορ. 6, 14-15.

ἣτις ἐστὶν εἰδωλολατρεία, δι' ἧς ἀρχεται ἡ ὀργὴ τοῦ Θεοῦ ἐπὶ τοὺς υἱοὺς τῆς ἀπειθείας». Καί, «Τοῦτο γὰρ ἴστε γινώσκοντες, ὅτι πᾶς πόρνος ἢ ἀκάθαρτος ἢ πλεονέκτης, ὅς ἐστιν εἰδωλολάτρης, οὐκ ἔχει κληρονομίαν ἐν βασιλείᾳ τοῦ Χριστοῦ καὶ Θεοῦ». Καί, «Ῥίζα πάντων τῶν κακῶν ἐστὶν ἡ φιλαργυρία». Καί, «Ἔγνω Κύριος τοὺς ὄντας αὐτοῦ, καὶ ἀποστήτω ἀπὸ ἀδικίας πᾶς ὀνομάζων τὸ ὄνομα Κυρίου». Καί, «Θυοῖ οἴδατε, ὅτι ἀδικοὶ βασιλείαν Θεοῦ οὐ κληρονομήσουσι; Μὴ πλανᾶσθε, ὅτι οὔτε πλεονέκται, οὔτε ἀρπαγες βασιλείαν Θεοῦ κληρονομήσουσι».

10

Σολομώντος.

«Ποιεῖν δίκαια καὶ ἀληθεύειν, ἀρεστὰ Κυρίῳ μᾶλλον, ἢ θυσίαι». Καί, «Θυσία ἀσεβῶν βδέλυγμα Κυρίῳ»· καὶ γὰρ παρανόμως φέρουσιν αὐτάς

Σειράχ.

15 «Θυσιάζων ἐξ ἀδίκων, θυσία μεμωμημένη», καὶ «Ὡς θύων υἱὸν ἐναντι πατρὸς αὐτοῦ, οὕτως ὁ προσάγων θυσίαν ἐκ χρημάτων πενήτων».

Μαλαχίου.

«Ὑμεῖς οἱ ἱερεῖς, οἱ φαυλίζοντες τὸ ὄνομά μου καὶ εἰσεφέρετε ἀρπαγμα καὶ χολὰ καὶ τὰ ἐνοχλούμενα. Καὶ ἐὰν προσφέρητε αὐτὰ εἰς θυσίαν, οὐ προσδέξομαι αὐτὰ ἐκ τῶν χειρῶν, λέγει Κύριος».

Ἰεζεκιήλ.

«Τάδε λέγει Κύριος Οἱ ἱερεῖς ἠθέτησαν νόμον μου καὶ ἐβεδήλουν τὰ ἁγία μου, ἀνὰ μέσον ἁγίου μου καὶ θεθήλου οὐ διέστελλον, καὶ ἀνὰ 25 μέσον ἀκαθάρτου καὶ καθαροῦ οὐ διέστελλον».

Ἐκ τῶν ἀποστολικῶν Διαταγμάτων.

Χρὴ τὸν ἐπίσκοπον εἰδέναί, τίνων ὀφείλει δέχεσθαι καρποφορίαν, καὶ τίνων οὐκ ὀφείλει. Φυλακτέοι γὰρ αὐτῶ πρὸς δόσιν, κάπηλοι. «Οὐ δικαιωθήσεται γὰρ κάπηλος ἀπὸ ἁμαρτίας». Περὶ αὐτῶν γάρ 30 πού καὶ Ἡσαΐας φησί· «Οἱ κάπηλοί σου μίγνουσι τὸν οἶνον ὕδατι».

82. Κολ. 3, 5-6.

83. Ἐφ. 5, 5.

84. Α' Τιμ. 6, 10.

85. Β' Τιμ. 2, 19.

86. Α' Κορ. 6, 10

87. Παροιμ. 21, 3.

88. Παροιμ. 15, 8.

89. Σοφ. Σειρ. 34, 18.

90. Σοφ. Σειρ. 34, 20.

91. Μαλαχ. 1, 6-8.

εἶναι εἰδωλολατρία, ἕξαιτίας τῶν ὁποίων ἔρχεται ἡ ὄργη τοῦ Θεοῦ πάνω στους ἀπειθεῖς ἀνθρώπους»⁸². Καί· «Γιατὶ αὐτὸ τὸ γνωρίζετε καλά, ὅτι κάθε πόρνος ἢ ἀκάθαρτος ἢ πλεονέκτης, δηλαδή εἰδωλολάτρης, δὲν ἔχει κληρονομία στὴ βασιλεία τοῦ Χριστοῦ καὶ Θεοῦ»⁸³. Καί· «Ρίζα ὅλων τῶν κακῶν εἶναι ἡ φιλαργυρία»⁸⁴. Καί· «Ὁ Κύριος γνωρίζει τοὺς δικούς του, καὶ ὡς ἀπομακρυνθεῖ ἀπὸ τὴν ἀδικία καθένας πὺν φέρει τὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου»⁸⁵. Καί· «Δὲν γνωρίζετε ὅτι οἱ ἀδικοὶ δὲν θὰ κληρονομήσουν τὴ βασιλεία τοῦ Θεοῦ; Μὴ ξεγελιέστε, οὔτε οἱ πλεονέκτες, οὔτε οἱ ἄρπαγες θὰ κληρονομήσουν τὴ βασιλεία τοῦ Θεοῦ»⁸⁶.

Τοῦ Σολομώντα

«Τὸ νὰ κάνει κανεὶς ἔργα δίκαια καὶ νὰ λέει τὴν ἀλήθεια, αὐτὰ εἶναι πολὺ πιὸ ἀρεστὰ στὸν Κύριο, παρὰ οἱ θυσίες»⁸⁷. Καί· «Ἡ θυσία πῶν ἀσεβῶν εἶναι μισητὴ ἀπὸ τὸν Κύριο»⁸⁸, ἐπειδὴ τὶς προσφέρουν παράνομα.

Τοῦ Σειράχ.

«Ἐκεῖνος πὺν προσφέρει θυσία ἀπὸ πράγματα πὺν ἀπέκτησε μὲ τρόπο ἀδικο, ἢ προσφορά του εἶναι ἐμπαικτικὴ στὸν Θεό»⁸⁹, καὶ «Ἐκεῖνος πὺν προσφέρει θυσία μὲ χρήματα πτωχῶν, εἶναι σὺν νὰ θυσιάσει τὸ παιδί μπροστὰ στὸν πατέρα του»⁹⁰.

Τοῦ Μαλαχία.

«Σεῖς οἱ ἱερεῖς, πὺν ἐξευτελίετε τὸ ὄνομά μου καὶ προσφέρετε κλεμμένα καὶ χολὰ καὶ ἄρρωστα. Ἐὰν μοῦ τὰ προσφέρετε αὐτὰ ὡς θυσία, δὲν θὰ τὰ δεχτῶ ἀπὸ τὰ χέρια σας, λέγει ὁ Κύριος»⁹¹.

Τοῦ Ἰεζεκιήλ.

«Ὁ Κύριος λέγει τὰ ἐξῆς· Οἱ ἱερεῖς παρέβησαν τὸν νόμο μου καὶ θεθήλωσαν τοὺς ἱεροὺς τόπους, καὶ δὲν ἔκαναν διάκριση ἀνάμεσα στὸ ἅγιο καὶ στὸ θεθήλο, καὶ μετὰξὺ τοῦ ἀκάθαρτου καὶ τοῦ καθαροῦ»⁹².

Ἀπὸ τὶς Διαταγὲς τῶν Ἀποστόλων⁹³.

Ὁ ἐπίσκοπος πρέπει νὰ γνωρίζει ποιῶν τὶς προσφορὲς νὰ δέχεται καὶ ποιῶν ὄχι. Πρέπει νὰ εἶναι ἐπιφυλακτικὸς ἀπέναντι σὶς προσφορὲς πῶν ἐκμεταλλευτῶν, γιατί «Δὲν δικαιώνεται ὁ ἐκμεταλλευτὴς ἀπὸ τὴν ἁμαρτία»⁹⁴. Γι' αὐτοὺς ἄλλωστε λέγει κάπου καὶ ὁ Ἡσαΐας «Οἱ κήληλοι

92. Ἰεζ. 22, 26.

93. Βιβλ. 4, 6 ε.

94. Σοφ. Σειρ. 26, 29.

Φευκτέοι δὲ αὐτῶ καὶ οἱ πόρνοι «Οὐ προσοίσεις», γάρ φησι, «τῷ Κυ-
 ρίῳ μίσθωμα πόρνης». Καὶ ἄρπαγες καὶ τῶν ἀλλοτρίων ἐπιθυμηταὶ
 καὶ μοιχοί. Βδελυκταὶ γὰρ αἱ τούτων θυσίαι τῷ Θεῷ. Ἄλλὰ καὶ οἱ θλί-
 βοντες χήραν καὶ ὄρφανόν καταδυναστεύοντες καὶ τὰς φυλακὰς
 5 πληροῦντες ἀναιτίων, ἢ καὶ τοῖς ἑαυτῶν οἰκέταις πονηρῶς χρώμενοι,
 πληγαῖς φημι καὶ λυμῶ καὶ κακοδουλείᾳ, ἢ πολλοὺς λυμαινόμενοι,
 φευκτέοι ἔστωσάν σοι, ὧ ἐπίσκοπε, καὶ αἱ τούτων προσφοραί. Παραι-
 τοῦ δὲ καὶ ῥαδιουργοὺς καὶ κλέπτας καὶ τελῶνας ἀδίκους καὶ ξυγο-
 κρούστας καὶ δολομέτρας καὶ στρατιώτην συκοφάντην, μὴ ἀρκούμε-
 10 νον τοῖς ὄψωνίοις, ἀλλὰ καὶ τοὺς πένητας διασεύοντα. Φονέα δὲ καὶ
 δήμιον καὶ δικαστὴν παρανόμως, πραγμάτων ἀνατροπέα, ἄνθρωπον
 ἐπίδουλον, μιαρὸν ἐργάτην, μέθυσον, βλάσφημον, τοκογλύφον, καὶ
 παντὸς ἑτέρου πονηροῦ, καὶ τῇ γνώμῃ τοῦ Θεοῦ διαμαχομένου. Ὅτι
 λέγει ἡ Γραφή, βδελυκτοὺς εἶναι παρὰ Θεῷ πάντας τοὺς τοιούτους.
 15 Οἱ γὰρ παρὰ τοιούτων δεχόμενοι τι καὶ τρέφοντες χήρας καὶ ὄρφα-
 νοὺς, ὑπεύθυνοι τῷ τοῦ Κυρίου κριτηρίῳ γενήσονται. Εἰ δὲ καὶ ἐκ
 τούτων φαγοῦσα χήρα, προσεύξεται ὑπὲρ αὐτῶν, οὐκ εἰσακουσθή-
 σεται· ὅτι ὁ καρδιογνώστης Θεὸς μετὰ κρίσεως ἀπεφήνατο περὶ τῶν
 ἀσεβῶν, λέγων «Ἐὰν στή Μωυσεῖς καὶ Σαμουὴλ πρὸ προσώπου μου
 20 ὑπὲρ αὐτῶν, οὐκ εἰσακούσομαι αὐτῶν». «Καὶ σύ, μὴ προσεύχου ὑπὲρ
 τοῦ λαοῦ τούτου, μηδὲ ἀξίου ἐλεθῆναι αὐτούς, καὶ μὴ προσέλθῃς μοι
 περὶ αὐτῶν, ὅτι οὐκ εἰσακούσομαί σου».

Οὐ μὴν δέ, ἀλλὰ καὶ οἱ ἐν ἁμαρτίαις γενόμενοι καὶ μὴ μετανοή-
 σαντες, οὐ μόνον οὐκ εἰσακουσθήσονται προσευχόμενοι, ἀλλὰ καὶ τὸν
 25 Θεὸν παροξύνουσι, ὑπομνησκόντες αὐτὸν τῆς ἑαυτῶν μοχθηρίας.
 Περιίστασθε οὖν τὰς τοιαύτας διακονίας ὡς ὕλαγμα κινὸς καὶ μίσθω-
 μα πόρνης Ἐκάτερα γὰρ τοῖς νόμοις ἀπηγόρευται. Οὔτε γὰρ ὁ Ἐ-
 λισσαῖος τὰ παρὰ Ἀζαήλ προσκομισθέντα ἐδέξατο, οὔτε Ἀχίας τὰ
 παρὰ τοῦ Ἱεροβοάμ. Εἰ δὲ οἱ τοῦ Θεοῦ προφήται τὰ παρὰ τῶν ἀσε-
 30 βῶν οὐ προσήκαντο ξένια, δέον οὐδὲ ὑμᾶς, ὧ ἐπίσκοποι. Φεῦγε σὺ
 οὖν, ὧ ἐπίσκοπε, τὰς δυσσυνειδήτους εἰς τὸ θυσιαστήριον τοῦ Θεοῦ
 εἰσφοράς. «Ἀπέχου», γάρ φησιν, «ἀπὸ ἀδίκου, καὶ οὐ φοβηθήσῃ, καὶ

95. Ἦσ. 1, 22.

98. Ἱερ. 7, 16.

96. Παρμ. 17, 15.

99. Δευτ. 23, 18.

1. Δ' Βασ. 8, 1 ε.

97. Ἱερ. 15, 1.

2. Γ' Βασ. 14, 1 ε.

σας ἀνακατεύουν τὸ κρασί μὲ νερό»⁹⁵. Ἄλλὰ νὰ ἀποφεύγει καὶ τοὺς πόρ-
 νους, γιατί λέγει, «νὰ μὴ προσφέρεις στὸν Κύριο προσφορὰ πόρνης»⁹⁶,
 καὶ τοὺς ἄρπαγες καὶ ἐκείνους πού ἐπιθυμοῦν τὰ ξένα πράγματα καὶ
 τοὺς μοιχοὺς, γιατί εἶναι μισητὲς οἱ θυσίες τους στὸν Θεό. Ἄλλὰ καὶ ἐκεί-
 νους πού πιέζουν τὴ χήρα καὶ καταδυναστεύουν τὸν ὄρφανό καὶ γεμί-
 ζουν τὶς φυλακὲς μὲ ἀθώους, ἢ κακομεταχειρίζονται καὶ τοὺς δούλους
 τους, ἐννοῶ μὲ χτυπήματα καὶ πείνα καὶ κακομεταχείριση, ἢ καταστρέ-
 φουν πολλοὺς· νὰ τοὺς ἀποφεύγεις, ἐπίσκοπε, καὶ αὐτοὺς καὶ τὶς προσ-
 φορὲς τους. Νὰ ἀποφεύγεις ἀκόμα καὶ τοὺς ραδιούργους καὶ τοὺς κλέ-
 φτες καὶ τοὺς ἄδικους τελῶνες καὶ ἐκείνους πού χτυποῦν τὴ ζυγαριὰ καὶ
 ἐκείνους πού μετροῦν μὲ δόλο, καὶ τὸν συκοφάντη στρατιώτη, πού δὲν
 ἀρκεῖται στὸν μισθό του, ἀλλὰ ἐκδιᾶζει τοὺς φτωχοὺς, καὶ τὸν φονιά καὶ
 τὸν δήμιο καὶ τὸν ἄδικο δικαστή, ἐκείνον πού ἀνατρέπει τὶς ὑποθέσεις,
 ἐκείνον πού βλάπτει τοὺς ἀνθρώπους, ἐκείνον πού κάνει μαρὲς πράξεις,
 τὸν μέθυσσο, τὸν βλάσφημο, τὸν κίναϊδο, τὸν τοκογλύφο καὶ τὸν δράστη
 κάθε ἄλλης κακίας, καὶ ἐκείνον πού μὲ τὸν νοῦ του ἀντιμάχεται τὸν Θεό·
 γιατί λέγει ἡ Γραφή ὅτι «Εἶναι μισητοὶ στὸν Θεό»⁹⁶ ὅλοι αὐτοί. Γιατί,
 ὅσοι δέχονται προσφορὲς ἀπὸ τέτοιους καὶ τρέφουν χῆρες καὶ ὄρφα-
 νούς, θὰ εἶναι ὑπόλογοι στὸ κριτήριό τοῦ Θεοῦ. Ἄλλὰ καὶ ἂν φάει ἀπὸ
 αὐτὰ ἡ χήρα καὶ προσευχηθεῖ γι' αὐτοὺς δὲν θὰ εἰσακουστῆ, γιατί ὁ
 καρδιογνώστης Θεὸς μὲ σαφήνεια ἐξέφρασε τὴν ἀπόφασή του γιὰ τοὺς
 ἀσεβεῖς, λέγοντας· «Ἐὰν σταθεῖ ὁ Μωυσῆς καὶ ὁ Σαμουὴλ μπροστά μου
 παρακαλώντας γι' αὐτούς, δὲν θὰ τοὺς ἀκούσω»⁹⁷, καὶ «Σὺ μὴ προσεύχε-
 σαι γιὰ τὸν λαὸ αὐτόν, οὔτε νὰ ζητᾶς νὰ τοὺς λυπηθῶ, καὶ νὰ μὴ μὲ πλη-
 σιάσεις γι' αὐτούς, γιατί δὲν θὰ σὲ ἀκούσω»⁹⁸.

Καὶ ὄχι μόνο αὐτό, ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ πού ἀμάρτησαν καὶ δὲν μετανόη-
 σαν, ὄχι μόνο δὲν θὰ εἰσακουστοῦν ὅταν προσεύχονται, ἀλλὰ καὶ θὰ
 ἐξοργίσουν τὸν Θεὸ θυμίζοντάς τον τὴ μοχθηρία τους. Νὰ ἀποφεύγετε
 λοιπὸν τὶς ὑπηρεσίες αὐτοῦ τοῦ εἴδους σὰν γαύγισμα σκύλου καὶ μισθὸ
 πόρνης⁹⁹, γιατί καὶ τὰ δύο αὐτὰ εἶναι ἀπαγορευμένα ἀπὸ τὸν νόμο. Καὶ
 πράγματι οὔτε ὁ Ἐλισσαῖος δέχτηκε ἐκεῖνα πού πρόσφερε ὁ Ἀζαήλ¹,
 οὔτε ὁ Ἀχίας ἐκεῖνα πού πρόσφερε ὁ Ἱεροβοάμ². Καὶ ἐφόσον οἱ προ-
 φῆτες τοῦ Θεοῦ δὲν δέχτηκαν τὰ δῶρα τῶν ἀσεβῶν, πρέπει οὔτε καὶ σεῖς
 νὰ τὰ δέχεστε, ἐπίσκοποι. Ἀπόφευγε λοιπὸν καὶ σύ, ἐπίσκοπε, τὶς ἀσυ-
 νεῖδητες προσφορὲς πού γίνονται στὸ θυσιαστήριό τοῦ Θεοῦ, γιατί
 λέγει· «Νὰ ἀπέχεις ἀπὸ τὸ ἄδικο, καὶ νὰ μὴ φοβᾶσαι καὶ δὲ θὰ σὲ πλη-

τρόμος οὐκ ἐγγιεῖ σοι». Λεγέτω δὲ καὶ τῷ ὑπὸ σὲ λαῶ Σολομών, «Τίμα τὸν Κύριον ἀπὸ σῶν δικαίων πόνων, καὶ ἀπάρχου αὐτῷ ἀπὸ σῶν καρπῶν δικαιοσύνης».

Ἐκ τοῦ δικαίου τοίνυν κάπου τὸν πιστὸν τρέφετε, καὶ ἀμφιέννυτε
 5 τοὺς ὑστερημένους, καὶ τὰ ἐξ αὐτῶν ἀθροιζόμενα κτήματά τε καὶ χρήματα, διατάσσετε διακονοῦντας εἰς τοὺς ἀγορασμοὺς τῶν πενήτων, ἔνδομοι δούλους, αἰχμαλώτους, δεσμίους, ἐπηρεαζομένους, ἤκοντας ἐκ καταδίκης διὰ τὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ ὑπὸ τυράννων εἰς μονομαχίαν καὶ θάνατον λέγει γὰρ ἡ Γραφή: «Ῥῦσαι ἀγομένους εἰς θάνατον, καὶ ἐκπρίου κτεινομένους μὴ φείση». Ἐὰν δὲ ποτ' ἀνάγκη γένηται παρὰ τινος ἀνοσίου ἄκοντας δέξασθαι ἀργύριον, εἰς ξύλα καὶ ἄνθρακας αὐτὰ δαπανήσετε, ἵνα μὴ, λαβοῦσα χήρα ἐξ αὐτῶν ἢ ὄρφανός, ἀναγκασθῆ ὠνήσασθαι τροφήν ἐξ αὐτῶν καὶ πόμα, παρὰ τὸ μὴ προσῆκον. Δίκαιον γὰρ τὰ τοιαῦτα πυρὸς εἶναι καταναλώματα, καὶ
 15 μὴ εὐσεβῶν δράματα. Ταῦτα γὰρ καὶ ὁ νόμος φησί, θυσίαν ὀψισθεῖσαν ἀπὸ κακῶν, πυρὶ ταύτην ἀναλίσκεσθαι κελεύων. Ὁ γὰρ ἀπὸ τοιούτων δεχόμενος, ἐμμερόντων τοῖς κακοῖς καὶ μὴ μετανοούντων, κοινεῖ τούτοις τῇ προσευχῇ καὶ λυπεῖ Θεόν, τὸν τοὺς ἀδίκους ἀποστρεφόμενον, καὶ οὐκοδομεῖ αὐτούς διὰ τῆς ἀναξίου δόσεως, καὶ συμμολύνεται αὐτοῖς, μὴ ἀφίων αὐτούς εἰς μετάνοιαν ἔλθειν.

Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου, ἐκ τοῦ κατ' Ἰουλιανουῦ.

Ὡς μὴ γὰρ δεῖσθαι, πλήρης ὢν ὁ Θεός, μηδενὸς τῶν ἀνθρωπίνων τε καὶ μικρῶν, ἵνα χαίρη τοῖς ἀναξίως προσφερομένοις, τὴν τε τοῦ ἀνόμου θυσίαν, κἂν ἢ μόσχος, ὡς κύναι βδελυττόμενος, καὶ ὡς βλασφημίαν τὸν λίβανον καὶ ἀντάλλαγμα πόρνης ἐξορίζων τοῦ ἱεροῦ καὶ ἀποσειόμενος, μόνην δὲ θυσίαν τιμῶν, ἣν καθαρὰ τῷ καθαρωτάτῳ προσφέρουσι χεῖρες, καὶ νοῦς ὑψηλὸς καὶ ἠγνισμένος

Τοῦ ἁγίου Βασιλείου, ἐκ τῶν διὰ πλάτους Ἀσκητικῶν.

Οὔτε γὰρ ἐξ ἀδίκων κερδῶν εὐεργεσίαι πρὸς τὸν δεόμενον δεχταὶ
 30 παρὰ Θεῷ, οὔτε ὁ τῶν ἀδίκων ἀπεχόμενος, εἰ μηδενὶ μεταδοίη τῶν ἑαυτοῦ. Καὶ περὶ μὲν τῶν ἀδικούντων καὶ δῶρα Θεῷ προσφέρειν ἐπι-

3. Ἦσ. 54, 14.

4. Παροιμ. 3, 9-10.

5. Παροιμ. 29, 11.

6. Λευϊτ. 19, 6.

7. Παράγρ. 29.

σιάσει τρόμος»³. Νὰ λές στὸν λαὸ τῆς δικαιοδοσίας σου αὐτὰ πού εἶπε ὁ Σολομών· «Νὰ τιμᾶς τὸν Κύριο προσφέροντας ἀπὸ τοὺς δικούς σου δικαίους κόπους καὶ νὰ τοῦ δίνεις ἀπαρχές ἀπὸ τοὺς καρπούς τῆς δικαιοσύνης σου»⁴.

Νὰ τρέφετε λοιπὸν καὶ νὰ ντύνετε αὐτοὺς πού στεροῦνται μὲ τὸν δίκαιο κόπο τῶν πιστῶν, καὶ τὰ κτήματα καὶ χρήματα πού συγκεντρώνονται νὰ διατάζετε αὐτοὺς πού ὑπηρετοῦν νὰ τὰ διαθέτουν γιὰ τὴν ἔξαγορὰ τῶν φτωχῶν, ἐλευθερώνοντας δούλους, αἰχμαλώτους, φυλακισμένους, ἀπειλουμένους, καταδικασμένους ἀπὸ τυράννους σὲ μονομαχία καὶ θάνατο γιὰ τὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ. Γιατὶ ἡ Γραφή λέγει· «Νὰ σώξεις ἐκείνους πού ὀδηγοῦνται σὲ ἐκτέλεση, καὶ νὰ μὴ τοιγκουνευτεῖς προκειμένου νὰ ἔξαγοράσεις ἐκείνους πού πρόκειται νὰ θανατωθοῦν»⁵. Ἐὰν κάποτε βρεθεῖτε στὴν ἀνάγκη νὰ δεχτεῖτε χρήματα ἀπὸ κάποιον ἀνόσιο παρὰ τὴ θέλησή σας, νὰ τὰ ξοδέψετε σὲ ξύλα καὶ κάρβουνα, ὥστε νὰ μὴ πάρει ἀπὸ αὐτὰ χήρα ἢ ὄρφανό, καὶ ἀναγκαστεῖ νὰ ἀγοράσει μὲ αὐτὰ τροφίμα καὶ πιοτὰ πού δὲν ἐπιτρέπεται. Γιατὶ εἶναι δίκαιο τὰ χρήματα αὐτὰ νὰ γίνονται παρανάλωμα τῆς φωτιᾶς, καὶ ὄχι τροφή τῶν εὐσεβῶν. Αὐτὸ βέβαια τὸ λέγει καὶ ὁ νόμος, διατάζοντας ἡ θυσία τῶν ἀσεβῶν πού ψήθηκε νὰ καίεται στὴ φωτιά⁶. Γιατὶ ἐκεῖνος πού τὰ δέχεται ἀπὸ αὐτοὺς πού ἐπιμένουν στὸ κακό, καὶ δὲν μετανοοῦν, συμμετέχει μαζί τους στὴν προσευχὴ καὶ λυπεῖ τὸν Θεὸ πού ἀποστρέφεται τοὺς ἄδικους, καὶ τοὺς στηρίζει, μὲ τὴν ἀνάξια προσφορά τους, καὶ μολύνεται μαζί μ' αὐτούς, μὴ ἀφήνοντάς τους νὰ ἔρθουν σὲ μετάνοια.

Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου, ἀπὸ τὸν Α' Λόγο Κατὰ Ἰουλιανοῦ.

Ὁ Θεὸς εἶναι πλήρης καὶ δὲν ἔχει ἀνάγκη κανενὸς ἀπὸ τὰ ἀνθρώπινα καὶ μικρά, γιὰ νὰ χαίρεται μὲ ἐκεῖνα πού προσφέρονται ἀνάξια, καὶ τὴ θυσία τοῦ ἁμαρτωλοῦ, ἀκόμα καὶ ἂν εἶναι μοσχάρι, τὴ σιχαίνεται σὰν νὰ εἶναι σκύλος, καὶ τὸ λιθάνι σὰν βλασφημία, καὶ τὸ συνάλλαγμα τῆς πόρνης τὸ βγάζει ἔξω ἀπὸ τὸ ἱερὸ καὶ τὸ ἀπορρίπτει, καὶ μόνη θυσία πού ἐκτιμᾶ εἶναι ἐκείνη πού προσφέρουν στὸν καθαρῶτατο χέρια καθαρά καὶ νοῦς ὑψηλὸς καὶ ἔξαγνισμένος⁷.

Τοῦ ἁγίου Βασιλείου, Ἐπὶ τὰ Ἀσκητικὰ κατὰ πλάτος.

Οὔτε εὐεργεσίες πρὸς ἐκεῖνον πού ἔχει ἀνάγκη, οἱ ὁποῖες προέρχονται ἀπὸ ἄδिका κέρδη, γίνονται δεκτές ἀπὸ τὸν Θεό, οὔτε καὶ αὐτὸς πού ἀποφεύγει τοὺς ἄδικους, ἐὰν δὲν δίνει σὲ κανέναν ἀπὸ τὰ δικά του. Καὶ

χειρούντων, γέγραπται: «Θυοίαι ἀνόμων βδέλυγμα Κυρίου», περὶ δὲ τῶν μὴ ἐλεούντων· «Ὁ φράσων τὰ ὦτα αὐτοῦ μὴ εἰσακούειν πένητος, καὶ αὐτὸς ἐπικαλέσεται, καὶ οὐκ ἔσται ὁ εἰσακούων αὐτοῦ». Διὰ τοῦτο ἡ Παροιμία συμβουλεύει, «τιμᾶν τὸν Κύριον ἀπὸ τῶν δικαίων 5 πόνων, καὶ ἀπάρχεσθαι αὐτῷ ἀπὸ τῶν καρπῶν δικαιοσύνης». Εἰ γὰρ ἐξ ἀδικίας καὶ ἀρπαγῆς μέλλεις προσφέρειν Θεῷ, κάλλιον μὴ κτήσασθαι τὴν τοιαύτην κτήσιν, μήτε προσφέρειν ἐξ αὐτῆς. Πάλιν, εἰ κτώμενος ἐκ δικαίων πόνων, μὴ προσφέρεις Θεῷ προσφοράς, ἀφ' ὧν τρέφονται πένητες, ἀρπαγὴ λογισθήσεταιί σοι, καθά φησιν ὁ Θεὸς διὰ 10 τοῦ προφήτου, ὅτι «Αἱ ἀρπαγαὶ καὶ τὰ ἐπιδέκατα μεθ' ὑμῶν εἰσιν, καὶ ἔσται ἡ ἀρπαγὴ ἐν τοῖς οἴκοις ὑμῶν».

Δεῖ τοίνυν, ἔλεον καὶ κρίσιν συγκεράσαντας ἡμᾶς, κτᾶσθαι μὲν μετὰ κρίσεως, ἀναλίσκειν δὲ εἰς ἔλεον, κατὰ τὸ γεγραμμένον· «Ἐλεον καὶ κρίσιν φυλάσσου, καὶ ἔγγιζε πρὸς τὸν Θεόν σου διαπαντός»· ἔλεψ- 15 μοσύνην καὶ κρίσιν ἀγαπᾷ ὁ Θεός. Λοιπὸν, ἐνταῦθα ἐξεταζέτω τις ἑαυτόν, σκοπεῖτω τοὺς ἰδίους πόνους ὁ πλούσιος, ἐξ ὧν ἀναφέρει δῶρα Θεῷ, μὴ τὸν πένητα κατεδυνάστευσε μὴ τὸν ἀσθενέστερον κατεδιάσατο· μὴ τὸν ὑποκείμενον αὐτῷ πεπλεονέκτηκε. Μὴ γάρ, ὅτι κρατεῖς, διάξου, μηδέ, ὅτι δύνασαι, πλεονέκτει, ἀλλ' ὅτι παρέστη σοι τὸ 20 τῆς ἐξουσίας, δεῖξον τὰ τῆς δικαιοσύνης. Οὐ γὰρ ἐν ᾧ μὴ δύνασαι, ἀλλ' ἐν ᾧ παραθῆναι δυνάμενος οὐ παραβαίνεις, τὴν ἀπόδειξιν τῆς πρὸς Θεὸν ὑπακοῆς καὶ τοῦ φόβου παρέχεις. Εἰ δὲ ἀφελόμενος τὰ τῶν πενήτων πένησι δίδως, καίριον οἶσθα, ὡς εἴρηται, μήτε ἀρπάζων, μήτε διδούς. Τί μολύνεις τὸν σεαυτοῦ νοῦν, ἐπεισάγων ἑαυτοῦ προσ- 25 φορὰν ἐξ ἀδικίας προσφέρειν ἐπιχειρῶν; Ἐν ᾧ μέλλεις ἕτερον πτωχὸν ἐλεεῖν, ἐκεῖνον ἐλέησον, ὃν ἀδικεῖς, εἰς τοῦτον κατάχρησαι τὴν φιλανθρωπίαν, τούτω χάρισαι, καὶ πληρώσεις ἔλεον μετὰ κρίσεως. Οὐ γὰρ κοινωνήσκει πλεονεξία ὁ Θεός, οὐδὲ ληστῶν καὶ ἀρπαγῶν κοινωνὸς ὁ Κύριος. Οὐ γὰρ ὡς ἀδύνατος τρέφειν τοὺς πένητας κατέλιπεν αὐτούς,

8. Παροιμ. 15, 8.

11. Ἦσ. 3, 14.

9. Παροιμ. 21, 13.

Ἦσ. 12, 7.

10. Παροιμ. 3, 9.

για εκείνους βέβαια που άδικούν και επιχειρούν να προσφέρουν δώρα στον Θεό είναι γραμμένο, «Οί θυσίες τῶν παρὰνομων εἶναι μισητὲς ἀπὸ τὸν Θεό»⁸, ἐνῶ για εκείνους που δὲν κάνουν ἐλεημοσύνες λέγει· «Αὐτὸς που φράζει τὰ αὐτιά του για νὰ μὴν ἀκούει τὸν φτωχό, καὶ αὐτὸς ὅταν ἐπικαλεστεῖ τὸν Θεό, δὲν θὰ ὑπάρχει κανεὶς νὰ τὸν ἀκούσει»⁹. Γι' αὐτὸ οἱ Παροιμίες συμβουλεύουν· «Νὰ τιμᾶμε τὸν Κύριο μὲ τίς δωρεές μας ἀπὸ τοὺς δίκαιους κόπους μας, καὶ νὰ τοῦ προσφέρουμε ἀπαρχές ἀπὸ τοὺς καρπούς που δίκαια ἔχουμε»¹⁰. Γιατί, ἐὰν πρόκειται νὰ προσφέρεις στὸν Θεὸ προϊόντα ἀδικίας καὶ ἀρπαγῆς, καλύτερα νὰ μὴ τὰ ἀποκτήσεις τὰ προϊόντα αὐτὰ καὶ οὔτε νὰ προσφέρεις ἀπὸ αὐτά. Ἐπίσης, ἐὰν ἀποκτήσεις περιουσία μὲ δίκαιους κόπους καὶ δὲν κάνεις στὸν Θεὸ προσφορές, ἀπὸ τίς ὁποῖες τρέφονται οἱ φτωχοί, ὅ,τι ἀπέκτησες θὰ θεωρηθεῖ ἀρπαγή, σύμφωνα μὲ αὐτὰ που λέγει ὁ Θεὸς μέσω τοῦ προφήτη· «Οἱ ἀρπαγὲς καὶ τὰ δέκατα βρίσκονται στὴν κατοχὴ σας καὶ αὐτὰ που ἀρπάξατε στὰ σπίτια σας»¹¹.

Πρέπει λοιπὸν, συνδυάζοντας τὴν ἐλεημοσύνη μὲ τὴ δικαιοσύνη, νὰ ἀποκτᾶμε μὲ δικαιοσύνη καὶ νὰ τὰ καταναλίσκουμε μὲ ἐλεημοσύνη, σύμφωνα μὲ ὅσα εἶναι γραμμένο· «Νὰ ἐφαρμόξεις τὴν εὐσπλαγχνία καὶ τὴ δικαιοσύνη καὶ ἔτσι νὰ πλησιάζεις στὸν Θεό σου παντοτινά»¹², γιατί ὁ Θεὸς θέλει ἐλεημοσύνη καὶ δικαιοσύνη. Λοιπὸν ἐδῶ νὰ ἐξετάζει ὁ καθένας τὸν ἑαυτό του, νὰ προσέχει ὁ πλούσιος τοὺς κόπους του, ἀπὸ τοὺς ὁποίους νὰ προσφέρει δῶρα στὸν Θεό. Νὰ προσέχει μήπως καταδυνάστευσε τὸν φτωχό, μήπως ἐξεβίασε τὸν πιὸ ἀδύνατο, μήπως ἔδειξε ἀπληστία στὸν ὑποτακτικὸ του. "Οχι ἐπειδὴ ἔχεις ἐξουσία, νὰ ἐκβιάσεις, οὔτε ἐπειδὴ μορεῖς, νὰ ἀρπάξεις, ἀλλὰ ἐπειδὴ ἔχεις ἐξουσία, δεῖξε δικαιοσύνη. Γιατί ὄχι μὲ αὐτὸ που δὲν μορεῖς, ἀλλὰ, ἐνῶ μορεῖς νὰ παραβεῖς, δὲν παραβαίνεις, ἀποδεικνύεις τὴν ὑπακοή καὶ τὸν φόβο σου στὸν Θεό. Ἐνῶ ἐὰν παίρνοντας αὐτὰ που ἀνήκουν στοὺς φτωχοὺς τὰ δίνεις στοὺς φτωχοὺς, ξέρεις καλά, ὅπως ἔχει λεχθεῖ, πῶς οὔτε ἀρπάξεις οὔτε δίνεις. Τότε γιατί μολύνεις τὸν νοῦ σου, ἀποκτώντας μὲ ἀδικία καὶ ἐπιχειρώντας νὰ κάνεις προσφορὰ ἀπὸ πράγματα που ἀπέκτησες μὲ ἀδικία; Μ' αὐτὸ που πρόκειται νὰ ἐλέησεις ἄλλον φτωχό, ἐλέησε ἐκεῖνον που ἀδικεῖς, κάνε σ' αὐτὸν χρῆση τῆς φιλανθρωπίας, χάρισε σ' αὐτόν, καὶ θὰ ἐφαρμόσεις τὴν ἐλεημοσύνη μαζί μὲ τὴ δικαιοσύνη. Γιατί ὁ Θεὸς δὲν συμμετέχει στὴν πλεονεξία, οὔτε ὁ Κύριος γίνεται κοινωνὸς ληστῶν καὶ ἀρπάγων. Γιατί δὲν τοὺς ἐγκατέλειψε τοὺς φτωχοὺς αὐτοὺς, ἐπειδὴ δὲν

ἀλλὰ τὴν δικαίαν καὶ φιλόανθρωπον καρποφορίαν παρ' ἡμῶν ζητῶν εἰς ἡμετέραν εὐεργεσίαν. Ἐλεημοσύνη γὰρ ἐξ ἀδικίας οὐ γίνεται, οὐδὲ ἀπὸ κατάρας εὐλογία. Λέγει γὰρ ὁ Θεός, ὅτι «Ἄ ἐμίσουν ἐποιεῖτε, καὶ ἐκαλύπτετε δάκρυσι τὸ θυσιαστήριόν μου». Οὐ δέχεται γὰρ ὁ
 5 Θεὸς τὰ δῶρά σου, ἐὰν λυπήσῃς τὸν ἀδελφόν σου. Διό φησι: «Ἐὰν προσφέρῃς τὸ δῶρόν σου ἐπὶ τὸ θυσιαστήριον, κἀκεῖ μνησθῆς, ὅτι ὁ ἀδελφός σου ἔχει τι κατὰ σοῦ, ἄφες ἐκεῖ τὸ δῶρόν σου ἔμπροσθεν τοῦ θυσιαστηρίου, καὶ ὕπαγε, πρῶτον διαλλάγηθι τῷ ἀδελφῷ σου, καὶ τότε ἔλθῶν πρόσφερε τὸ δῶρόν σου». Μέμνησο καὶ τὸ τοῦ Ζακχαίου,
 10 ὃς, προθέμενος δοῦναι τετραπλασίονα, εἴ τι ἐσυκοφάντησεν, οὕτω τῶν ὑπολελειμμένων χρημάτων τὰ ἡμίση πτωχοῖς ἀπεμέτρησεν. Ἦδει γὰρ ὅτι ὁ Χριστὸς οὐ δέχεται τὰ ἐξ ἀδικίας, εἰ μὴ λυθῆναι αἱ κατὰ τῶν ἀδικηθέντων πλεονεξία. Καὶ ταῦτα μὲν πρὸς τοὺς ἐξ ἀδικίας τὰς ἐλεημοσύνας ποιῶντας.

15 Πρὸς δὲ τὸν ἀδικεῖν μὲν φυλαττόμενον, ἐλεεῖν δὲ ἀμελοῦντα, λέγομεν, ὅτι «Δένδρον ἄκαρπον ἐκκόπτεται καὶ εἰς πῦρ βάλλεται». Καὶ οὐδέποτε τὸ τοιοῦτον δένδρον ἀρέσει τῷ οὐρανίῳ γεωργῷ τῷ λέγοντι, ὅτι ἦλθε ζητῶν καρπὸν ἐν τῇ σικκῇ, καὶ οὐχ εὔρε, καὶ κελεύοντι αὐτὴν ἐκκόπτεσθαι, ἵνα μὴ τὸν τόπον καταργῇ. Ὁ γὰρ πλοῦτος τῆς μὲν οἰκονομίας ἔνεκεν δίδοται παρὰ τοῦ Θεοῦ, ὡς τῷ Ἀβραάμ καὶ τῷ Ἰακώβ
 20 καὶ τοῖς τοιούτοις, τοῖς δὲ φαυλοτέροις πρόκλησις βελτιωθῆναι κατὰ τὸν τρόπον, ὡς ὃ γε μετὰ τοσαύτην παρὰ Θεοῦ δεξίωσιν ἐπιμένων τῇ ἀδικίᾳ, ἀναντιρρήτως ἐναντὸν ὑπόδικον τῇ κατακρίσει καθίστησιν.

Τοῦ αὐτοῦ, ἐκ τοῦ κατὰ Δουκᾶν Εὐαγγελίου.

25 Πλεονεξίας εἶδος τὸ χαλεπώτατον, μηδὲ τῶν φθειρομένων διδόναι τοῖς ἐνδεέσι. Τίνα, φησίν, ἀδικῶ συνέχων τὰ ἑμαντοῦ; Ποῖα, εἰπέ μοι, σαντοῦ; Πόθεν λαβὼν εἰς τὸν βίον εἰσῆνεγκας; Τίς ἐστι πλεονέκτης; Ὁ μὴ ἐπιμένων τῇ αὐταρκειᾷ. Τίς δὲ ὁ ἀποστερητής; Ὁ ἀφαιρούμενος τὰ ἐκάστου. Σὺ δὲ οὐ πλεονέκτης, οὐκ ἀποστερητής, ἂ πρὸς οἰκονομίαν ἐδέξω, ταῦτα ἴδια σαντοῦ ποιούμενος; Ἔρα, εἰ ὁ μὲν ἐνδε-
 30 δυμένον ἀπογυμνῶν, λαυποδύτης ὀνομασθήσεται, ὁ δὲ τὸν γυμνὸν μὴ

μποροῦσε νὰ τοὺς θρέψει, ἀλλὰ ἐπειδὴ θέλει νὰ δεῖ τὴ δική μας δίκαιη καὶ φιλόανθρωπη καρποφορία, γιὰ νὰ μᾶς εὐεργετήσῃ. Γιατὶ ἐλεημοσύνη ἀπὸ ἀδικία δὲν γίνεται, οὔτε ἀπὸ κατάρα εὐλογία. Γιατὶ λέγει ὁ Θεός: «Κάνετε αὐτὰ πού μισοῦσα, καὶ καλύπτετε μὲ δάκρυα τὸ θυσιαστήριό μου»¹³. Γιατὶ ὁ Θεὸς δὲν δέχεται τὰ δῶρα σου, ἐὰν λυπήσῃς τὸν ἀδελφὸ σου. Γι' αὐτὸ λέγει: «Ὅταν προσφέρῃς τὸ δῶρο σου στὸ θυσιαστήριον, ἐὰν θυμηθεῖς ὅτι ὁ ἀδελφός σου ἔχει κάτι ἐναντίον σου, ἄφησε τὸ δῶρο σου μπροστὰ στὸ θυσιαστήριον καὶ πήγαινε πρῶτα νὰ συμφιλιωθεῖς μὲ τὸν ἀδελφὸ σου, καὶ τότε ἔλα νὰ προσφέρῃς τὸ δῶρο σου»¹⁴. Θυμήσου καὶ αὐτὸ πὺν ἔκανε ὁ Ζακχαῖος, ὁ ὁποῖος, ἀφοῦ πρῶτα ἐκδήλωσε τὴν πρόθεσή του νὰ δώσει τετραπλάσια, ἐὰν ἀπὸ κάποιον πῆρε κάτι μὲ δόλο, ὕστερα μοίρασε στοὺς φτωχοὺς τὰ μισὰ ἀπὸ τὰ χρήματα πὺν τοῦ ἔμειναν¹⁵. Γιατὶ γνώριζε ὅτι ὁ Χριστὸς δὲν δέχεται τίς προσφορὲς πὺν προέρχονται ἀπὸ ἀδικία, ἂν δὲν τακτοποιηθοῦν οἱ πλεονεξίες πὺν ἔγιναν εἰς βάρος ἐκείνων πὺν ἀδικήθηκαν. Καὶ αὐτὰ βέβαια γιὰ ἐκείνους πὺν κάνουν ἐλεημοσύνες ἀπὸ προϊόντα ἀδικίας.

Σ' ἐκεῖνον ὅμως πὺν ἀποφεύγει βέβαια τίς ἀδικίες, ἀλλὰ παραμελεῖ τὴν ἐλεημοσύνη, λέμε, ὅτι «Τὸ ἀκαρπο δένδρο κόβεται καὶ ρίχνεται στὴ φωτιά»¹⁶. Καὶ ποτὲ τὸ δένδρο αὐτὸ δὲν ἀρέσει στὸν οὐράνιο γεωργό, ὁ ὁποῖος λέγει, ὅτι ἦρθε ζητώντας καρπὸ στὴ συκιά καὶ δὲν βρῆκε, καὶ δίνει ἐντολὴνὰ τὴν κόψουν, γιὰ νὰ μὴ ἀχρηστεύῃ τὸν τόπο. Γιατὶ ὁ πλοῦτος δόθηκε ἀπὸ τὸν Θεὸ γιὰ διαχείριση, ὅπως στὸν Ἄβραὰμ καὶ τὸν Ἰακώβ καὶ τοὺς ὅμοιους μ' αὐτούς, ἐνῶ στοὺς κακοὺς δόθηκε σὰν πρόκληση γιὰ νὰ βελτιώσουν τὴ συμπεριφορὰ τους, ὥστε αὐτὸς πὺν ὕστερα ἀπὸ τόσο μεγάλη εὐνοια τοῦ Θεοῦ ἐπιμένει στὴν ἀδικία, χωρὶς ἀντίρρηση καθιστᾷ τὸν ἑαυτὸ του ὑπόδικο γιὰ καταδίκη.

Τοῦ ἰδίου, ἀπὸ τὴν ἐρμηνεία στὸ Κατὰ Λουκᾶν Εὐαγγέλιο.

Ἀποτελεῖ τὸ πὺν φοβερὸ εἶδος πλεονεξίας τὸ νὰ μὴ δίνουμε στοὺς φτωχοὺς οὔτε αὐτὰ πὺν φθείρονται. Ποιὸν, λέγει, ἀδικῶ κρατώντας αὐτὰ πὺν εἶναι δικά μου; Πές μου, ποιά δικά σου; Ἀπὸ ποῦ τὰ πῆρες καὶ τὰ ἔφερες στὴ ζωή; Ποιὸς εἶναι πλεονέκτης; Αὐτὸς πὺν δὲν παραμένει σ' αὐτὰ πὺν τοῦ ἀρκοῦν. Καὶ ποιὸς εἶναι ὁ ἄρπαγας; Αὐτὸς πὺν ἀφαιρεῖ ὅσα ἀνήκουν στὸν καθένα. Καὶ σὺ δὲν εἶσαι πλεονέκτης, οὔτε ἄρπαγας κάνοντας δικά σου αὐτὰ πὺν δέχτηκες γιὰ νὰ τὰ διαχειρίζεσαι; Ἄραγε, ἐὰν αὐτὸς πὺν ξεγυμνώνει ἕναν ντυμένο, ὀνομάζεται λωποδύτης, ἐκεῖνος

ἐνδύων, δυνάμενος τοῦτο ποιῆσαι, ἄλλης τινὸς προσηγορίας ἐστὶν ἄξιος· Τοῦ πεινῶντός ἐστιν ὁ ἄρτος, ὃν σὺ κατέχεις τοῦ γυμνητεύοντος τὸ ἱμάτιον, ὃ σὺ φυλάττεις ἐν ἀποθήκαις τοῦ ἀνυποδέτου τὸ ὑπόδημα, ὃ παρὰ σοὶ κατασῆπεται. Τοῦ χηρῶντος τὸ ἀργύριον, ὃ κατο-
5 ρύξας ἔχεις. Ὡστε τοσοῦτους ἀδικεῖς, ὅσοις παρέχειν ἐδύνασο.

Τοῦ αὐτοῦ, πρὸς τοὺς πλουτοῦντας.

Πονηρὰ βουλή· Ζῶν μὲν, φησὶν, ἀπολαύσω τῶν ἡδονῶν, ἀπο-
θανῶν δὲ πράξω τὰ διατεταγμένα. Ἐρεῖ καὶ σοὶ Ἀβραάμ· «Ἀπέ-
λαβες τὰ ἀγαθὰ σου ἐν ζωῇ σου», καὶ τὰ ἐξῆς Τῷ θανάτῳ χάρις, οὐ
10 σοί. Εἰ γὰρ ἦς ἀθάνατος, οὐκ ἂν ἐμνήσθης τῶν ἐντολῶν. «Μὴ πλανᾶ-
σθε· Θεὸς οὐ μνηστειρίζεται». Νεκρὸς εἰς θυσιαστήριον οὐκ ἀνάγεται.
Ζῶσαν προσένεγκε τὴν θυσίαν σου. Ὁ ἐκ τοῦ περισσεύματος προσφέ-
ρων, ἀπρόσδεκτος. Σὺ δέ, ἂ μετὰ πᾶσάν σοι τὴν ζωὴν ἐπερίσσευσε,
ταῦτα προσφέρεις τῷ εὐεργέτῃ. Τολμᾶς ἐκ τῶν λειψάνων τῆς τραπέ-
15 ζης σου δεξιῶσασθαι τοὺς ἐνδόξους; Πῶς οὖν τολμᾶς Θεὸν ἐξιλεώσα-
σθαι;

Τοῦ Χρυσοστόμου, ἐκ τῆς πρὸς Ῥωμαίους Ἐπιστολῆς.

Τὸ μὲν οὖν ἄμεινον καὶ πολλὴν παρησίαν παρέχον, ζῶντα διορ-
θοῦν πενίαν. Εἰ δὲ ἐκεῖνο μὴ βουληθεῖς, κἂν τελευτῶν οὐ πολλῆς μὲν
20 γὰρ ἐστὶν ἀγάπης τοῦτο τῆς πρὸς Χριστόν, ἀγάπης δ' οὖν ὅμως.

Τοῦ αὐτοῦ, ἐκ τῆς πρὸς Ἐφεσίους Ἐπιστολῆς.

Τοῦτο οὐκ ἐστὶν ἐλεημοσύνη, τό τε τελευτῶντα, καὶ οὐκ ὄντα κύ-
ριον παρέχειν. Οὐ γὰρ ἐκ τῶν σῶν δίδως λοιπόν, ἀλλ' ἐξ αὐτῆς τῆς
ἀνάγκης. Τῷ θανάτῳ χάρις, οὐ σοί. Τοῦτο οὐκ ἐστὶ φιλοστοργίας, ἀλλ'
25 ἐπιτηρείας. Πλὴν κἂν οὕτω γινέσθω, κἂν τότε λῦσον τὸ πάθος τῆς ἀ-
πανθρωπίας.

Τοῦ αὐτοῦ, ἐκ τοῦ κατὰ Ἰωάννην.

Ἐλεημοσύναις γὰρ καὶ πίστεσι, φησὶν, ἀποκαθαίρονται ἁμαρτί-
αι. Ἐλεημοσύνην δὲ οὐ τὴν ἐξ ἀδικίας λέγω· τοῦτο γὰρ οὐκ ἐστὶν ἐλε-

πού δὲν ντύνει ἓναν γυμνό, ἐνῶ μπορεῖ νὰ τὸ κάνει αὐτό, εἶναι ἄξιος ἄλλης ὀνομασίας; Ἐκείνου πού πεινᾷ εἶναι τὸ ψωμί πού σὺ ἔχεις, τοῦ γυμνοῦ εἶναι τὸ ροῦχο πού φυλάγεις στὶς ἀποθήκες, τοῦ ξυπόλητου τὸ παπούτσι πού σαπίζει σὲ σένα, ἐκείνου πού ἔχει ἀνάγκη εἶναι τὸ ἀσήμι πού ἔχεις παραχωμένο. Ὡστε τόσους πολλούς ἀδικεῖς, ὅσοι εἶναι ἐκεῖνοι στοὺς ὁποίους μποροῦσες νὰ δώσεις καὶ δὲν ἔδωσες.

Τοῦ ἰδίου, ἀπὸ τὸν λόγο του Πρὸς τοὺς πλουσίους.

Πονηρὴ ἢ σκέψη· Ὅσο ζῶ, λέγει, θὰ ἀπολαύσω τὶς ἡδονές, καὶ ὅταν πεθάνω θὰ κάνω αὐτὰ πού εἶναι καθιερωμένα. Θὰ πεῖ καὶ σὲ σένα ὁ Ἄβραάμ· «Ἀπόλαυσε τὰ ἀγαθὰ σου στὴ ζωὴ σου»¹⁷, καὶ τὰ ἔξῃς. Ἡ δωρεὰ ἀνήκει στὸν θάνατο, ὄχι σὲ σένα. Γιατί, ἂν ἦσουν ἀθάνατος, δὲν θὰ θυμώσουν τὶς ἐντολές. «Μὴν ἐξαπατᾶσθε· ὁ Θεὸς δὲν ἐμπαίζεται»¹⁸. Ὁ νεκρὸς δὲν ἀνεβαίνει στὸ θυσιαστήριο. Πρόσφερε ζωντανὴ τὴ θυσία σου. Ἐκεῖνος πού προσφέρει ἀπὸ τὸ περισσευμά του, αὐτὸς εἶναι ἀπρόσδεκτος. Σὺ ὅμως, αὐτὰ πού μετὰ ἀπὸ ὅλη σου τὴ ζωὴ περισσεύσαν, αὐτὰ προσφέρεις στὸν εὐεργέτη. Τολμᾷς νὰ δεξιωθείς τοὺς ἐνδοξοὺς ἀπὸ τὰ ὑπολείμματα τοῦ τραπέζιού σου; Πῶς λοιπὸν τολμᾷς νὰ ἐξευμενίσῃς τὸν Θεό;

Τοῦ ἰ. Χρυσοστόμου, ἀπὸ τὴν πρὸς Ῥωμαίους Ἐπιστολή.

Τὸ καλύτερο λοιπὸν, καὶ αὐτὸ πού σοῦ δίνει μεγάλη παρηγορία, εἶναι ὅσο ζεῖς νὰ ἐξαφανίζεις τὴ φτώχεια. Ἐὰν ὅμως ἐκεῖνο δὲν τὸ θελήσεις, κάνε το ἔστω καὶ τὴν ὥρα πού πεθαίνεις. Αὐτὸ βέβαια δὲν εἶναι δεῖγμα μεγάλης ἀγάπης πρὸς τὸν Χριστὸ, ὅπως δὴποτε ὅμως εἶναι δεῖγμα ἀγάπης.

Τοῦ ἰδίου, ἀπὸ τὴν ἐρμηνεῖα στὴν πρὸς Ἐφεσίους Ἐπιστολή.

Αὐτὸ δὲν εἶναι ἐλεημοσύνη, τὸ νὰ δίνεις τὴν ὥρα πού πεθαίνεις, ἐνῶ δὲν εἶσαι κύριος. Γιατί δὲν δίνεις ἀπὸ τὰ δικά σου, ἀλλὰ ἀπὸ τὴν ἀνάγκη. Ἡ δωρεὰ ἀνήκει στὸν θάνατο καὶ ὄχι σὲ σένα. Αὐτὸ δὲν εἶναι πράξη φιλοστοργίας, ἀλλὰ ἀλαζονείας. Πλὴν ὅμως ἔστω καὶ ἔτσι ἄς γίνεται. Ἔστω καὶ τότε διῶξε τὸ πάθος τῆς ἀπανθρωπιᾶς.

Τοῦ ἰδίου, ἀπὸ τὴν ἐρμηνεῖα στὸ Κατὰ Ἰωάννην Εὐαγγέλιο.

Μὲ ἐλεημοσύνες καὶ πίστεις, λέγει, καθαρίζονται οἱ ἁμαρτίες. Ἐλεημοσύνη ὅμως ἐννοῶ ὄχι αὐτὴν πού γίνεται ἀπὸ ἀδικίες. Γιατί αὐτὸ

ημοσύνη, ἀλλ' ὠμότης καὶ ἀπανθρωπία· τί γὰρ ὄφελος ἐκδῦσαι ἕτερον, καὶ ἕτερον ἐνδῦσαι; Κἂν γὰρ πάντα τὰ παρ' ἑτέρων δῶμεν, οὐδὲν κέρδος ἡμῖν καὶ δείκνυσιν ὁ Ζακχαῖος, ὃς τότε ἔφησεν ἐξιλεοῦσθαι τὸν Θεόν, δούς τῶν ἀφαιρεθέντων τετραπλασίονα· ἡμεῖς δὲ μυρία 5 ἀρπάζοντες καὶ ὀλίγα διδόντες, νομίζομεν ἵλεων ποιεῖν τὸν Θεόν, καίτοι γε μᾶλλον παροξύνομεν αὐτόν. Εἰπέ γὰρ μοι, εἴ γε ὄνον νεκρὸν καὶ σεσηπὸτα ἀπὸ τῆς τριόδου ἐλκύσας, ἐπὶ τὸ θυσιαστήριον ἔφερες, ἄρα οὐκ ἂν ἀπαντές σου κατέγνωσαν ὡς μυσαρὸν; Τί οὖν ἐὰν ἐλέγξω, ὅτι ἢ ἐξ ἀρπαγῆς μυσαρῶτερα τούτου; Ποίας τευξόμεθα ἀπολογίας; Θῶ- 10 μεν γὰρ τι κειμήλιον γεγενῆσθαι ἐξ ἀρπαγῆς· οὐχὶ ὄνου τεθνηκότος μᾶλλον ὄδωδε; Καὶ σὺ μὲν διὰ χρημάτων ἀξιόεις τὸν Θεὸν ἐπιλαθέσθαι ὧν ποιεῖς κακῶν, διὰ δὲ πραγμάτων, ὧν ποιεῖς, ἀρπάζων, παρασκευάζεις μεμνησθαι διηνεκῶς, ἐπιτιθεῖς σου τὴν θυσίαν εἰς τὸ θυσιαστήριον.

15 Νῦν δὲ οὐ μόνον τοῦτό ἐστι τὸ ἁμάρτημα, ἀλλὰ καὶ τοσοῦτω χαλεπώτερον, ὅτι καὶ τὰς τῶν ἁγίων μολύνεις ψυχάς. Ἐκεῖναι γὰρ διαπαντὸς φέρουσι τὸν Χριστόν, καὶ τολμᾶς ἐκεῖ πέμπειν ἀπὸ τοιαύτης ἀκαθαρσίας; Οὐχὶ φησὶν, οὐκ αὐτὰ τὰ χρήματα, ἀλλ' ἕτερα. Γέλως ταῦτα, καὶ λῆρος. Οὐκ οἶδας ὅτι, κἂν εἰς πολὺ πλῆθος χρημάτων τι τῆς ἀδικίας ἐμπέσῃ, πάντα μολύνει; Καὶ καθάπερ εἰς πηγὴν καθαρὰν κόπρον 20 τις ἐμβαλὼν, πᾶσαν αὐτὴν ἀκάθαρτον εἰργάσατο, οὕτως ἐν πλούτῳ πλεονεξία εἰσελθοῦσα, πάντα ἀποπνεῖ τῆς ἐκεῖθεν δυσωδίας· τὸ γὰρ οὐκ ἐλεεῖν, τοῦ οὕτως ἐλεεῖν κρεῖττον. Ἐπεὶ καὶ Κάϊν βέλτιον ἦν, μηδὲ ὄλως προσενεγκεῖν. Εἰ δ' ὁ τὰ ἐλάττω κομίσας, τὸν Θεὸν παρώξυνεν, ὃ 25 τὰ ἀλλότρια διδούς, πῶς οὐ παροξύνει; Ἄλλ' ἐμὰ ἐστι, φησὶν. Οὐκ ἐστι σὰ μετὰ τὴν ἀρπαγὴν, ἀλλ' ἐκεῖνου, καὶ αὐτός ἐστι κύριος αὐτῶν, κἂν μυριάκις αὐτὰ καταχέσῃ. Ἐγὼ σοι εἶπον, φησί, μὴ ἀρπάξῃς, καὶ σὺ ἐξ αὐτῶν με τιμᾶς; Οὐκοῦν ἔρεῖ πρὸς σέ· «Υπέλαβες, ἄνομε, ὅτι ἔσομαί σοι ὅμοιος· ἐλέγξω σε, καὶ παραστήσω ἐνώπιόν σου τὰς ἁμαρ- 30 τίας σου».

δὲν εἶναι ἐλεημοσύνη, ἀλλὰ ὠμότητα καὶ ἀπανθρωπιά. Πράγματι ποιοὶ εἶναι τὸ ὄφελος νὰ ξεγυμνώσεις ἕναν καὶ νὰ ντύσεις ἄλλον; Γιατὶ ἀκόμα καὶ ἂν δώσουμε ὅλα ὅσα πήραμε ἀπὸ ἄλλους, δὲν ἔχουμε κανένα κέρδος. Καὶ αὐτὸ μᾶς τὸ δείχνει ὁ Ζακχαῖος, ὁ ὁποῖος εἶπε ὅτι τότε ἐξιλεώνεται ὁ Θεός, ὅταν δώσεις τετραπλάσια ἀπὸ αὐτὰ πού πήρες¹⁹. Ἐνῶ ἐμεῖς νομίζουμε ὅτι, ἀρπάζοντας μύρια ὅσα καὶ δίνοντας λίγα, θὰ ἐξιλεώσουμε τὸν Θεό, ἂν καὶ βέβαια τὸν ἐξοργίζουμε περισσότερο. Γιατὶ πές μου, ἔὰν ἔσυρνες ἀπὸ τρίστρατο ἕνα γαῖδαρο νεκρὸ καὶ σαπισμένο, καὶ τὸν ἔφερνες στὸ θυσιαστήριο, δὲν θὰ σὲ κατηγοροῦσαν ὅλοι ὡς βδελυρὸς; Τί λοιπὸν ἔὰν σὲ ἐλέγξω, ὅτι ἡ θυσία πού κάνεις μὲ ἀρπαγὴ εἶναι πιὸ βδελυρὴ ἀπὸ αὐτό; Ποιὰ δικαιολογία θὰ ἔχουμε; Ἄς ὑποθέσουμε ὅτι κάποιον κειμήλιο προῆλθε ἀπὸ ἀρπαγὴ· δὲν μυρίζει αὐτὸ περισσότερο ἀπὸ νεκρὸ γαῖδαρο; Καὶ σὺ βέβαια ἔχεις τὴν ἀξίωση μὲ χρήματα νὰ λησμονήσῃ ὁ Θεὸς τὰ κακὰ πού κάνεις, ἐνῶ μὲ τίς πράξεις σου, ἀρπάζοντας, τὸν κάνεις νὰ τὰ θυμᾶται διαρκῶς, τοποθετώντας τὰ σφάγια σου στὸ θυσιαστήριο.

Τώρα μάλιστα τὸ ἁμάρτημα δὲν εἶναι μόνο αὐτό, ἀλλὰ πολὺ πιὸ φοβερὸ ἀπὸ αὐτό, γιατί μολύνεις καὶ τίς ψυχές τῶν ἁγίων. Γιατὶ ἐκεῖνες φέρουν διαρκῶς τὸν Χριστό, καὶ ἐσὺ τολμᾶς νὰ στέλνεις ἐκεῖ αὐτὰ πού προέρχονται ἀπὸ τέτοια ἀκαθαρσία; Ὁχι, λέγει, δὲν προσφέρω αὐτὰ τὰ χρήματα, ἀλλὰ ἄλλα. Αὐτὰ εἶναι γελοῖα καὶ φυλαρίες. Δὲν ξέρεις ὅτι, ἔὰν σὲ ἕνα μεγάλο πλῆθος χρημάτων πέσει κάποιον ποσὸ πού προέρχεται ἀπὸ ἀδικία, τὰ μολύνει ὅλα; Καὶ ὅπως ὅταν κάποιος ρίξει κοπριὰ σὲ πηγὴ καθαρή, τὴν κάνει ὅλη ἀκάθαρτη, ἔτσι καὶ στὸν πλοῦτο, ὅταν μπεῖ μέσα σ' αὐτὸν κάτι ἀπὸ πλεονεξία, τὸν κάνει ὅλο νὰ ἀναδίδει δυσωδία πλεονεξίας, γιατί τὸ νὰ μὴ ἔλεεῖ κάποιος, εἶναι προτιμότερο ἀπὸ τὸ νὰ ἔλεεῖ μὲ τὸν τρόπο αὐτόν. Γιατὶ καὶ στὴν περίπτωση τοῦ Κάϊν ἦταν προτιμότερο νὰ μὴ προσφέρει ἀπολύτως τίποτε. Ἄν λοιπὸν αὐτὸς πού προσφερε τὰ κατώτερα στὸν Θεὸ τὸν ἐξόργισε, πῶς δὲν θὰ τὸν ἐξοργίσῃ ἐκεῖνος πού προσφέρει τὰ ξένα πράγματα; Ἄλλὰ εἶναι δικὰ μου, λέγει. Δὲν εἶναι δικὰ σου μετὰ τὴν ἀρπαγὴ, ἀλλὰ ἐκείνου, καὶ ἐκεῖνος εἶναι κύριός τους, ἔστω καὶ ἂν τὰ προσφέρῃς μύριες φορές. Ἐγὼ σοῦ εἶπα, λέγει, νὰ μὴ κλέβεις, καὶ σὺ μὲ τιμᾶς μὲ αὐτὰ; Θὰ σοῦ πεῖ λοιπὸν «Νόμισες, παράνομε, ὅτι θὰ γίνω ὁμοίός σου· θὰ σὲ ἐλέγξω καὶ θὰ παρουσιάσω μπροστά σου τίς ἁμαρτίες σου»²⁰.

Τοῦ αὐτοῦ, ἐκ τοῦ κατὰ Ματθαῖον.

Ἔοικε, εἰ οἱ μηδὲν ἀδικήσαντες κολάζονται, ὅτι οὐ μετέδωκαν, πολλῶ μᾶλλον οἱ τὰ ἐτέρων ἀρπάζοντες. Μὴ τοίνυν τοῦτο εἴπῃς, ὅτι ἄλλος ἠδίκηται, καὶ ἄλλος ἠλέηται· τὸ γὰρ δεινὸν τοῦτό ἐστιν. Ἔδει γὰρ τὸν ἀδικούμενον αὐτὸν εἶναι καὶ τὸν ἐλεούμενον. Νυνὶ δὲ ἐτέρους τραυματίζων, ὃν οὐκ ἐτραυματίσας θεραπεύεις. Μᾶλλον δὲ μὴ τραυματίζεις ὁ γὰρ φιλόθρωπος οὐχ ὁ πλήττων καὶ θεραπεύων, ἀλλ' ὁ τοὺς παρ' ἐτέρων πληγέντας ἰώμενος. Οὐ γὰρ δυνατὸν τῷ αὐτῷ μέτρῳ τῆς ἐλεημοσύνης θεραπεῦσαί τι ἀπὸ τῆς πλεονεξίας κακόν· ἂν γὰρ πλεονεκτήσης ὀβολόν, οὐκ ὀβολοῦ σοι δεῖται πάλιν εἰς ἐλεημοσύνην, ἵνα ἀνέλῃ τὸ τῆς πλεονεξίας ἔλκος, ἀλλὰ ταλάντου. Διὰ τοῦτο ὁ κλέπτης ἀλούς, τετραπλασίονα καταβάλλει, τοῦ δὲ κλέπτοντος ὁ ἀρπάζων χείρων. Εἰ δὲ ἐκεῖνον τετραπλασίονα, πολλῶ πλέον εἶ γε κἂν οἴτω δυνηθεῖν τὴν ἁμαρτίαν ἐξιλεώσασθαι. Ἐλεημοσύνης γὰρ οὐδὲ τότε λήψεται καρπόν. Διὰ τοῦτο ὁ Ζακχαῖος, «Ἀποτίσω», φησί, «ἂν ἐσυκοφάντησα τετραπλοῦν, καὶ τὰ ἡμίση τῶν ὑπαρχόντων μου δώσω πτωχοῖς». Εἰ δὲ ἐν τῷ νόμῳ τετραπλασίονα δίδοται, πολλῶ μᾶλλον τῇ χάριτι. Ὡστε, κἂν ἑκατονταπλασίονα δῶς, οὐδέπω τὸ πᾶν ἔδωκας. Εἰ δὲ τοῦτο ποιῶν μόλις θεραπεύεις τὸ κακόν, ὅταν ἀντιστρέψῃς τὴν τάξιν καὶ ἀρπάξης οὐσίας ὀλοκλήρους, ολίγα δὲ παράσχῃς, καὶ μηδὲ ἐκεῖνα τοῖς ἀδικηθεῖσι, ἀλλ' ἐτέροις ἀντ' ἐκείνων, ποίαν ἔξεις ἀπολογίαν; τίνα συγγνώμην; ποίαν σωτηρίας ἐλπίδα; Βούλει μαθεῖν, ὅσον ἐργάσῃ κακὸν οὕτως ἐλεῶν; Ἄκουσον τῆς Γραφῆς λεγούσης «Ὡς ὁ ἀποκτείνων υἱὸν ἔμπροσθεν τοῦ πατρὸς αὐτοῦ, οὕτως ὁ προσάγων θυσίαν ἐκ χρημάτων πενήτων».

Ἰσιδώρου, ἐπιστολὴ πρὸς Εὐσέβιον ἐπίσκοπον.

Κτίσεις, ὡς φασιν, ἐν Πηλουσίῳ λαμπρὰν μὲν τοῖς μηχανήμασι, πονηρὰν δὲ τοῖς ἐπιτηδεύμασι, καὶ ἀδικίας καὶ ὕβρεσι καὶ πενήτων ἐκπιασμοῖς καὶ πτωχοῖς δαπανήμασιν. Ὅπερ οὐδὲν ἐστὶν ἕτερον, ἢ

21. Λουκᾶ 19, 8.

22. Σοφ. Σειράχ 34, 20.

Τοῦ ἰδίου, ἀπὸ τὴν ἔρμηνεία στὸ Κατὰ Ματθαῖον Εὐαγγέλιο.

Ἐὰν λοιπὸν φαίνεται νὰ τιμωροῦνται αὐτοὶ ποὺ δὲν διέπραξαν καμμιὰ ἀδικία, ἐπειδὴ δὲν ἔκαναν ἔλεημοσύνη, πολὺ περισσότερο θὰ τιμωροῦν ἐκεῖνοι ποὺ ἄρπαξαν αὐτὰ ποὺ ἀνῆκαν σὲ ἄλλους. Νὰ μὴ πεῖς λοιπὸν, αὐτὸ ποὺ συνήθως λέγεται, ὅτι ἄλλος ἀδικήθηκε καὶ ἄλλος ἐλεήθηκε· γιατί αὐτὸ εἶναι τὸ κακὸ. Ἐπρεπε δηλαδή αὐτὸς ποὺ ἀδικήθηκε, αὐτὸς καὶ νὰ ἐλεηθεῖ. Ἐνῶ τώρα τραυματίζοντας ἄλλους, θεραπεύεις κάποιον ποὺ δὲν τὸν τραυμάτισες. Καλύτερα ὅμως εἶναι νὰ μὴ τραυματίζεις. Γιατὶ φιλόανθρωπος δὲν εἶναι αὐτὸς ποὺ τραυματίζει καὶ θεραπεύει, ἀλλὰ ἐκεῖνος ποὺ θεραπεύει αὐτοὺς ποὺ τραυματίστηκαν ἀπὸ ἄλλους. Γιατὶ δὲν εἶναι δυνατὸν μὲ τὸ ἴδιο μέτρο τῆς ἐλεημοσύνης, νὰ θεραπεύσεις κάποιον κακὸ ποὺ προῆλθε ἀπὸ πλεονεξία. Ἄν δηλαδή ἄρπάξεις ἓνα ὄβολο, δὲν ἀπαιτεῖται ἀπὸ σένα νὰ κάνεις ἐλεημοσύνη πάλι ἑνὸς ὄβολου, γιὰ νὰ θεραπεύσεις τὴν πληγὴ τῆς πλεονεξίας σου, ἀλλὰ ἑνὸς ταλάντου. Γι' αὐτὸ ἐκεῖνος ποὺ συνελήφθη νὰ κλέβει, καταβάλλει τετραπλάσια. Αὐτὸς μάλιστα ποὺ ἄρπάζει εἶναι χειρότερος ἀπὸ ἐκεῖνον ποὺ κλέβει. Ἐὰν λοιπὸν ἐκεῖνος δίνει τετραπλάσια, αὐτὸς χρειάζεται πολὺ περισσότερο, μήπως ἔτσι μπορέσει νὰ ἐξιλεωθεῖ γιὰ τὶς ἁμαρτίες του. Γιατὶ οὔτε καὶ τότε θὰ ἔχει καρπὸ ἐλεημοσύνης. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ Ζακχαῖος λέγει· «Θὰ δώσω τετραπλάσια σ' αὐτοὺς ποὺ ἀδίκησα, καὶ τὰ μισὰ ἀπὸ τὰ ὑπάρχοντά μου θὰ τὰ δώσω στοὺς φτωχοὺς»²¹. Καὶ ἐὰν κατὰ τὴν περίοδο τοῦ νόμου ἀποδίδονται τετραπλάσια, πόσο περισσότερο πρέπει νὰ δίνονται στὴν περίοδο τῆς χάριτος; Ὡστε λοιπὸν, ἀκόμα καὶ ἂν δώσεις ἑκατονταπλάσια, ποτὲ δὲν τὰ δίνεις ὅλα. Καὶ ἐὰν κάνοντάς το αὐτὸ μόλις κατορθώνεις νὰ θεραπεύσεις τὸ κακὸ, ὅταν ἀντιστρέψεις τὴν τάξη καὶ ἄρπάξεις ὀλόκληρες περιουσίες, καὶ δώσεις λίγα, καὶ μάλιστα ὄχι σ' ἐκείνους ποὺ ἀδίκησες, ἀλλὰ σὲ ἄλλους ἀντὶ ἐκείνων, ποιά δικαιολογία θὰ ἔχεις; ποιά συγγνώμη; ποιά ἐλπίδα σωτηρίας; Θέλεις νὰ μάθεις πόσο κακὸ κάνεις ἐλεώντας μὲ τὸν τρόπο αὐτόν; Ἀκουσε τὴ Γραφή ποὺ λέγει· «Ὅπως ἐκεῖνος ποὺ σκοτώνει τὸν γιὸ μπροστὰ στὰ μάτια τοῦ πατέρα του, ἔτσι καὶ αὐτὸς ποὺ προσφέρει χρήματα ἀπὸ χρήματα τῶν φτωχῶν»²².

Ἰσιδώρου, ἐπιστολὴ πρὸς Εὐσέβιον ἐπίσκοπον.

Κτίξεις, ὅπως λένε, στὸ Πηλούσιο ἐκκλησία ἢ ὁποῖα εἶναι περίλαμπρη σὲ ἐπινοήσεις, ἀλλὰ πονηρὴ στὰ μέσα καὶ στὶς ἀδικίες καὶ στὶς προσβολὰς καὶ στὶς καταπιέσεις καὶ δαπάνες τῶν φτωχῶν. Αὐτὸ δὲν

κτίζειν Σιών ἐν αἵμασιν, καὶ Ἱερουσαλήμ ἐν ἀδικίαις. Παῦσαι τοίνυν κτίζων καὶ ἀδικῶν, ἵνα μὴ ὁ οἶκος ἐκεῖνος εἰς ἔλεγχόν σου ἐπὶ Θεοῦ εὐρεθείη· μετέωρος μὲν καὶ ὑψηλὸς ἰστάμενος, καταβοῶν δέ σου αἰώνια καὶ ἀσίγητα μετὰ Ἱερεμίου· «Οὐαὶ ὁ οἰκοδομῶν τὴν οἰκίαν αὐτοῦ
5 εἰς ὕψος οὐ μετὰ δικαιοσύνης, καὶ τὰ ὑπερῶα αὐτοῦ οὐκ ἐν κρίματι! παρὰ τῷ πλησίον αὐτοῦ ἐργάζεται δωρεάν, καὶ τὸν μισθὸν αὐτοῦ οὐ μὴ ἀποδώσῃ». Καὶ ἐξ οἶων κακῶν ἐκτίσθη; Καὶ τοὺς ἐστερημένους μισθοῦς ἀπαιτῶν, καὶ τὴν ἄμυναν τῶν βλαβέντων ζητῶν. Ὁ δὲ ἐκάστω κατὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ ἀποδιδούς Θεός, αὐτὸς ἐλέησει τὰς ψυχὰς
10 πάντων ἡμῶν, ὅτι αὐτῷ πρέπει δόξα, τιμὴ, κράτος, εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΙΓ΄

Πόσον μέτρον τῶν ἰδίων χρημάτων ὀφείλει τις προσφέρειν τῷ Θεῷ;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

15

Τῶν Ἑλλήνων καὶ ἀνόμων τοὺς ἰδίους υἱοὺς καὶ τὰς θυγατέρας αὐτῶν, τοῖς θεοῖς αὐτῶν θυσάντων “μᾶλλον δὲ τοῖς δαμονίοις”, ποίαν λοιπὸν ἡμεῖς εὐεργεσίαν ἔχομεν; Ὅταν γὰρ καὶ αὐτὴν ἡμῶν τὴν σάρκα προσενέγκωμεν τῷ Θεῷ, οὐδὲν ἄξιον τῶν δωρεῶν, ὧν ἐχαρίσατο
20 το ἡμῖν, πεποιήκαμεν.

Τοῦ Χρυσοστόμου, ἐκ τοῦ κατὰ Ματθαῖον.

Ὅσον γὰρ ἂν τις μείζονα εὐεργετῆται, τοσοῦτο μᾶλλον ἐστὶν ὑπεύθυνος τῇ κολάσει, ἀγνωμονῶν καὶ μὴ θελήσας τῇ τιμῇ γενέσθαι βελτίων. Διὰ δὴ τοῦτο οἱ πλουτουῦντες τῶν πενομένων μᾶλλον κολάζονται ὄντες κακοί· ὅτι μηδὲ ἐν εὐθυνίαις γεγόνασιν ἡμεροί. Μὴ γάρ
25 μοι λέγε, ὅτι δεδώκασιν ἐλεημοσύνην. Εἰ γὰρ μὴ κατ' ἀξίαν ἔδωκαν, οὐδὲ οὕτω διαφεύξονται τὴν κόλασιν. Οὐ γὰρ τῷ μέτρῳ τῶν διδομένων ἢ ἐλεημοσύνη κρίνεται, ἀλλὰ τῇ δαψιλείᾳ τῆς γνώμης. Εἰ δὲ οἱ ἐκ μέρους παρέχοντες δίκην διδόασιν, μὴ κατ' ἀξίαν διδόντες, πολλῶ

εἶναι τίποτε ἄλλο, παρὰ ὅτι «κτίζεις τὴν Σιών μὲ αἱματοχυσίες καὶ τὴν Ἱερουσαλήμ μὲ ἀδικίες»²³. Γιατὶ ὁ Θεὸς δὲν ἔχει ἀνάγκη ἀπὸ τῆ θυσία τῶν ἄλλων, ἀλλὰ τὴν σιχαίνεται, ὅπως τὸ σκυλί πού προσφέρεται θυσία. Πάψε λοιπὸν νὰ χτίζεις καὶ νὰ ἀδικεῖς, γιὰ νὰ μὴ γίνεи ἡ ἐκκλησία ἐκείνη κατήγορός σου στὸν Θεό, καθὼς θὰ ὑψώνεται μετέωρη καὶ ψηλὴ, φωνάζοντας αἰῶνια ἐναντίον σου ἀκατάπαυστα μαζὶ μὲ τὸν Ἱερεμία: «Ἀλλοίμονο σ' αὐτὸν πού κτίζει τὸ σπίτι του ψηλὸ μὲ ἀδικία καὶ τὰ ἄνω πατώματα μὲ τρόπο ἀξιοκατάκριτο, βάζοντας τὸν πλησίον του νὰ ἐργάζεται δωρεάν, χωρὶς νὰ τοῦ δίνει τὸν μισθὸ του»²⁴. Καὶ μὲ πόσα κακὰ κτίστηκε; καὶ ἀπαιτώντας τοὺς μισθοὺς πού στερήθηκε, καὶ ζητώντας τὴν ἀποκατάσταση τῶν βλαβῶν πού ὑπέστη. Ὁ Θεὸς ὅμως πού ἀνταποδίδει στὸν καθένα ἀνάλογα μὲ τὰ ἔργα του, αὐτὸς ἃς ἐλεήσει τὶς ψυχὲς ὄλων μας, γιὰτὶ σ' αὐτὸν ἀνήκει ἡ δόξα, ἡ τιμὴ καὶ ἡ δύναμη στοὺς αἰῶνες τῶν αἰῶνων.

ΕΡΩΤΗΣΗ 13η

Πόσο ποσὸ ἀπὸ τὰ χρήματά του πρέπει νὰ προσφέρει κάποιος στὸν Θεό;

ΑΠΑΝΤΗΣΗ

Ἀπὸ τὸ γεγονὸς ὅτι οἱ Ἕλληνες καὶ οἱ παράνομοι θυσίαζαν τοὺς υἱοὺς καὶ τὶς θυγατέρες τοὺς στοὺς θεοὺς τους, ἢ καλύτερα στὰ δαιμόνια, ἐμεῖς ποιά ὠφέλεια ἔχουμε; Γιατί, ὅταν ἀκόμα καὶ τὴν ἴδια τὴ σάρκα μας τὴν προσφέρουμε στὸν Θεό, δὲν κάνουμε τίποτε ἀντάξιο τῶν δωρεῶν πού μᾶς χάρισε.

Τοῦ ἱ. Χρυσοστόμου, ἀπὸ τὴν ἐρμηνεία στὸ κατὰ Ματθαῖον

Ὅσο περισσότερο λοιπὸν εὐεργετεῖται κάποιος, τόσο περισσότερο ὑπόλογος κολάσεως γίνεται, ἐπειδὴ δείχνει ἀγνωμοσύνη καὶ δὲν θέλησε μὲ τὴν τιμὴ νὰ γίνεи καλύτερος. Γι' αὐτὸ ἀκριβῶς οἱ πλούσιοι τιμωροῦνται περισσότερο ἀπὸ τοὺς φτωχοὺς, ἐπειδὴ εἶναι κακοί, ἀφοῦ οὔτε μὲ τὴν ἀφθονία ἀγαθῶν δὲν ἔγιναν ἡμεροί. Καὶ μὴ μοῦ πεῖς ὅτι ἔδωσαν ἐλεημοσύνη. Γιατί, ἂν δὲν ἔδωσαν ὅσο ἔπρεπε, οὔτε ἔτσι θὰ ἀποφύγουν τὴν κόλαση. Ἐπειδὴ ἡ ἐλεημοσύνη δὲν ἐξετάζεται μὲ μέτρο αὐτὰ πού δίνει κάποιος, ἀλλὰ ἀπὸ τὴ μεγαλοδωρία τῆς προαίρεσης. Καὶ ἂν αὐτοὶ πού προσφέρουν ἓνα μέρος ἀπὸ τὰ ὑπάρχοντά τους τιμωροῦνται ἐπειδὴ δὲν τὰ πρόσφεραν ὅπως ἔπρεπε, πολὺ περισσότερο θὰ τιμωρηθοῦν ἐκεῖνοι

μᾶλλον οἱ φιλαργυροὶ νοσοῦντες. Προσέταξε γὰρ ὁ Χριστὸς περισ-
 σεῦσαι τὴν δικαιοσύνην ἡμῖν πλεῖον τῶν Γραμματέων καὶ Φαρισαί-
 ων. Ὡστε, κὰν ἐλεημοσύνην δῶς, μὴ πλείονα δὲ ἐκείνων, οὐκ εἰσε-
 λεύσῃ εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν. Καὶ πόσην ἐκείνοι παρεῖχον
 5 ἐλεημοσύνην; Τῶν ὄντων ἀπάντων δεκάτην, καὶ πάλιν ἕτεραν δεκά-
 τήν, καὶ μετὰ ταῦτα τρίτην, ὥστε παρ' οὐδὲν τὸ τρίτον οὐσίας παρεῖ-
 χον. Καὶ μετὰ τούτων, καὶ ἀπαρχὰς καὶ τὰ πρωτότοκα καὶ ἕτερα πλεί-
 ονα, οἷον, τὰ ὑπὲρ ἁμαρτημάτων, τὰ ὑπὲρ καθαρισμάτων, τὰ ἐν ἐορ-
 ταῖς, τὰ ἐν τῷ Ἰωθηλαίῳ, τὰ ἐν ταῖς τῶν χρεῶν ἀποκοπαῖς καὶ ταῖς τῶν
 10 οἰκετῶν ἀφέσεσι, καὶ δανείσμασι τῶν τόκων ἀπηλλαγμένοις. Εἰ δὲ τὸ
 τρίτον δούς, μᾶλλον δὲ τῶν ὄντων τὸ ἥμισυ (μετὰ γὰρ τούτων ἐκεῖνα
 συντιθέμενα, τὸ ἥμισυ ἐστίν), εἰ τοίνυν ὁ τὸ ἥμισυ διδούς, οὐδὲν ἐργά-
 ζεται, ὁ μὴδὲ τὸν δέκατον τόκον παρέχων, τίνος ἄξιός ἐστι; Τί γὰρ
 ὄφελος, ὅταν πλοῦτον πολὺν ἔχων, τοσοῦτον παρέχῃς, ὅσον ἂν τις ἀπὸ
 15 πελᾶγους κύαθον δώσῃ, καὶ μὴδὲ χήρας γυναικὸς μεγαλοψυχίαν
 ζηλώσῃς; Πῶς δὲ ἐρεῖς, «Ἐλέησόν με, ὁ Θεός, κατὰ τὸ μέγα ἔλεός σου,
 καὶ κατὰ τὸ πλῆθος τῶν οἰκτιρισμῶν σου ἐξάλειψον τὸ ἀνόμημά μου»,
 αὐτὸς οὐ κατὰ τὸ μέγα ἔλεος ἐλεῶν, τάχα δὲ οὐδὲ κατὰ τὸ μικρόν;
 Εἰκότως ἔλεγεν ὁ Κύριος, ὅτι «Ὀλίγοι οἱ σφισόμενοι».

20

Τοῦ Ἀποστόλου.

«Ὁ σπεῖρων φειδομένως, φειδομένως θερίσει, καὶ ὁ σπεῖρων ἐπ'
 εὐλογίαις, ἐπ' εὐλογίαις καὶ θερίσει. Ἐκαστος, καθὼς προαιρεῖται τῇ
 καρδίᾳ· μὴ ἐκ λύπης ἢ ἐξ ἀνάγκης ἱλαρὸν γὰρ δότην ἀγαπᾷ ὁ Θεός.
 Δυνατὸς δὲ ὁ Θεός πᾶσαν χάριν περισσεῦσαι εἰς ὑμᾶς, ἵνα ἐν παντὶ
 25 πάντοτε πᾶσαν αὐτάρκειαν ἔχοντες περισσεύητε εἰς πᾶν ἔργον ἀγα-
 θόν, καθὼς γέγραπται· Ἐσκόρπισεν, ἔδωκε τοῖς πένησιν, ἡ δικαιοσύ-
 νη αὐτοῦ μένει εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος».

25. Ματθ. 5, 20.

26. Τοὺς πρώτους δηλαδή καρπούς.

27. Τὸ κάθε δηλαδή πεντηκοστὸ ἔτος.

28. Λουκᾶ 21, 1-4. 29. Ψαλμ. 50, 1.

πού ὑποφέρουν ἀπὸ φιλαργυρία. Γιατὶ ὁ Χριστὸς ἔδωσε ἐντολὴ ἢ ἀρετὴ μας νὰ ξεπερνᾷ τὴν ἀρετὴ τῶν Γραμματέων καὶ Φαρισαίων²⁵. “Ὡστε λοιπόν, καὶ ἂν κάνεις ἐλεημοσύνη, ἂν δὲν δίνεις περισσότερα ἀπὸ ἐκείνους, δὲν θὰ μπείς στὴ βασιλεία τῶν οὐρανῶν. Καὶ πόση ἐλεημοσύνη πρόσφεραν ἐκεῖνοι; Τὸ ἓνα δέκατο ἀπὸ ὅλα τὰ ὑπάρχοντά τους, καὶ ξανὰ ἄλλο ἓνα δέκατο, καὶ μετὰ ἀπὸ αὐτὸ τρίτο δέκατο, ὥστε σὲ καμμιά περίπτωση δὲν ἔδιναν τίποτε λιγώτερο ἀπὸ τὸ ἓνα τρίτο. Γιατὶ τὰ τρία δέκατα ἀθροιζόμενα τόσο κάνουν. Ἐκτὸς ἀπὸ αὐτὰ πρόσφεραν τὶς ἀπαρχές²⁶ καὶ τὰ πρωτότοκα καὶ ἄλλα περισσότερα, ὅπως οἱ προσφορὲς γιὰ τὶς ἁμαρτίες τους, γιὰ τὶς καθάρσεις, κατὰ τὶς γιορτές, τὰ προσφερόμενα κατὰ τὸ Ἰωβηλαῖο ἔτος²⁷, κατὰ τὴν ἀπόσβεση τῶν χρεῶν, τὶς ἀπελευθερώσεις τῶν δούλων, τὶς ἀπαλλαγές ἀπὸ τοὺς τόκους τῶν δανείων. Ἄν λοιπὸν αὐτὸς πού ἔδινε τὸ ἓνα τρίτο, ἢ μᾶλλον τὰ μισὰ ἀπὸ τὰ ὑπάρχοντά του (γιατὶ προστιθέμενα καὶ αὐτὰ στὸ ἓνα τρίτο ἔφταναν στὸ μισὸ τῆς περιουσίας τους), ἂν λοιπὸν αὐτὸς πού ἔδινε τὰ μισὰ ἀπὸ τὰ ὑπάρχοντά του, δὲν κάνει τίποτε, ἐκεῖνος πού δὲν δίνει οὔτε τὸ ἓνα δέκατο ὡς φόρο, τίνος ἄξιος εἶναι; Γιατὶ ποιὸ τὸ ὄφελος ὅταν, ἐνῶ ἔχεις πλοῦτο πολὺν, προσφέρεις τόσο λίγα, ὅσο ἂν ἔδινε κάποιος ἓνα κύπελλο νερὸ ἀπὸ τὴ θάλασσα, καὶ δὲν παραδειγματίζεσαι οὔτε ἀπὸ τὴ χῆρα γυναίκα²⁸; Καὶ πῶς θὰ πεῖς, «Ἐλέησέ με, Θεέ μου, σύμφωνα μὲ τὸ μεγάλο ἔλεός σου, καὶ κατὰ τὸ πλῆθος τῆς εὐσπλαγχνίας σου σβῆσε ἐντελῶς τὴν ἁμαρτία μου»²⁹, ὅταν ἐσὺ δὲν ἔλεεις σύμφωνα μὲ τὴν μεγάλο ἔλεός του, ἀλλ’ οὔτε καὶ τὸ μικρὸ; Δικαιολογημένα ὁ Κύριος ἔλεγε· «Λίγοι εἶναι ἐκεῖνοι πού σώζονται»³⁰.

Τοῦ Ἀποστόλου Παύλου.

«Ἐκεῖνος πού σπέρνει μὲ τσιγγουνιά, θὰ θερίσει καὶ ἀνάλογα μὲ τὴν τσιγγουνιά του, καὶ ἐκεῖνος πού σπέρνει μὲ ἀφθονία, θὰ θερίσει καὶ μὲ ἀφθονία. Ὁ καθένας ἃς δίνει ὅ,τι θέλει μὲ τὴν καρδιά του, καὶ ὄχι μὲ λύπη ἢ ἀπὸ ἀνάγκη. Γιατὶ ὁ Θεὸς ἀγαπᾷ τὸν χαρωπὸ δωρητὴ. Καὶ ὁ Θεὸς εἶναι δυνατὸς νὰ σᾶς χορηγήσει κάθε δῶρο μὲ ἀφθονία, ὥστε, ἔχοντας πάντοτε ἐπάρκεια σὲ κάθε τι, νὰ δίνετε μὲ ἀφθονία γιὰ κάθε καλὸ ἔργο, ὅπως εἶναι γραμμένο· «Ἐσκόρπισε, ἔδωσε στοὺς φτωχοὺς, ἢ ἀγαθοεργία του μένει αἰώνια»³¹.

30. Λουκᾶ 13, 23.

31. Β΄ Κορ. 9, 6-9.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΙΔ΄

Ποῦ συμφέρει προσφέρειν τὰ χρήματα,
ἐν ἐκκλησίαις, ἢ εἰς πένητας;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

5 Ὁ Κύριος ἐπαινῶν τοὺς ἐκ δεξιῶν καὶ λέγων, «Δεῦτε οἱ εὐλογη-
μένοι τοῦ Πατρὸς μου», οὐδενὸς ἄλλου ἐμνημόνευσεν, εἰ μὴ τῆς εἰς
τοὺς πτωχοὺς καὶ ξένους καὶ γυμνοὺς καὶ ἐν φυλακῇ ἐλεημοσύνης.
Πλὴν εἰσὶ καὶ ἐκκλησίαι λειπόμεναι σκευῶν τινων ἀναγκαίων, αἷς δεῖ
προσφέρειν. Ἐπεὶ ὁ εἰς εὐπόρους ἐκκλησίας προσάγων, οὐκ οἶδε τί
10 μετὰ ταῦτα γίνονται τὰ ἐκεῖσε συναγόμενα. Πολλαὶ γὰρ ἐκκλησίαι
ἀπλήστως συνάξασαι, καὶ μὴ καλῶς αὐτὰ διοικήσασαι ὕστερον, ἢ διε-
φθάρησαν ἀμεληθέντα, ἢ ὑπὸ κλεπτῶν ἢ βαρβάρων ἀφηρέθησαν.

Τοῦ Χρυσοστόμου, ἐκ τοῦ κατὰ Ματθαῖον.

Ἐπεὶ μὲν γὰρ τοῦ μὴ ἐκκλησίας καλλωπίσαι οὐδεὶς ἐνεκλήθη
15 ποτέ, ὑπὲρ δὲ τοῦ πένητας μὴ ἐλεῆσαι καὶ γέεννα ἠπεύληται, καὶ πῦρ
ἄσβεστον, καὶ ἡ μετὰ-δαιμόνων τιμωρία. Μὴ τοίνυν τὸν οἶκον κο-
σμῶν, τὸν ἀδελφὸν θλιβόμενον περιόρα. Οὗτος γὰρ ἐκείνου ὁ ναὸς
κυριώτερος. Καὶ ταῦτα μὲν καὶ βασιλεῖς ἄπιστοι, καὶ τύραννοι, καὶ
λησταὶ δυνήσονται λαβεῖν τὰ κεμήλια, ὅταν δέ, ὅσα καὶ πρὸς τὸν
20 ἀδελφὸν πεινῶντα ποιήσης, καὶ ξένον ὄντα καὶ γυμνόν, οὐδὲ ὁ διάβο-
λος συλῆσαι δυνήσεται, ἀλλ' ἐν ἀσύλῳ κείσεται θησαυρῶ.

Τοῦ αὐτοῦ, ἐκ τοῦ εἰς τὴν Ἡρωδιάδα.

Καὶ ὁ μὲν Θεός, δυνάμενος πάντας τοὺς ἁγίους τοὺς ὄντας ἐν τῷ
κόσμῳ δι' ἑαυτοῦ θρέψαι, ἐπέχει τὴν δόσιν, ἵνα τὰς εὐπροαιρέτους
25 καρδίας, ἐν τῷ φιλοξενίας καιρῷ, ἀπὸ τῶν καρπῶν διακρίνη. Ἐπειδὴν
δὲ μὴ ὡσίτινες, οἱ ὀφείλοντες αὐτοὺς ὑποδέξασθαι, ἢ δι' ὀρνέου τρέ-
φει, ὡς τὸν Ἡλίαν ἐν τῷ ὄρει, ἢ διὰ προφήτου, ὡς τὸν Δανιήλ ἐν τῷ
λάκκῳ, ἢ διὰ θαλασσίου ζώου, ὡς τὸν Ἰωνᾶν ἐν τῇ θαλάσῃ, ἢ αὐτὸς
δι' ἑαυτοῦ τὴν τροφήν ἐπομβρεῖ, ὡς τοῖς πατράσιν ἐν τῇ ἐρήμῳ· οὐκ
30 ὄντων γὰρ τῶν ὀφειλόντων αὐτοὺς ὑποδέξασθαι, οὐρανόθεν τὸ μάννα

32. Ματθ. 25, 34.

33. Γ' Βασ. 17, 6.

34. Δανιήλ (Βήλ καὶ Δράκων 36).

35. Ἰωνᾶ 2, 1 ἐ.

36. Ἐξ. 17, 1 ἐ.

ΕΡΩΤΗΣΗ 14η

Ποῦ συμφέρει νὰ προσφέρουμε τὰ χρήματα·
στις ἐκκλησίες, ἢ στοὺς φτωχοὺς;

ΑΠΑΝΤΗΣΗ

Ὁ Κύριος ἐπαινώντας ἐκείνους ποὺ θὰ βρίσκονται δεξιὰ του, καὶ λέγοντάς τους, «Ἐλᾶτε οἱ εὐλογημένοι τοῦ Πατέρα μου»³², δὲν ἀνέφερε τίποτε ἄλλο, παρὰ μόνο τὴν ἐλεημοσύνη πρὸς τοὺς φτωχοὺς, τοὺς ξένους, τοὺς γυμνοὺς καὶ τοὺς φυλακισμένους. Ὡστόσο ὑπάρχουν καὶ ἐκκλησίες ποὺ ἔχουν ἔλλειψη ἀπὸ μερικά ἀπαραίτητα σκεύη, στίς ὁποῖες πρέπει νὰ προσφέρουμε. Γιατί, ἐκεῖνος ποὺ προσφέρει στίς εὐπορες ἐκκλησίες, δὲν γνωρίζει τί γίνονται στή συνέχεια τὰ ὅσα μαζεύονται σ' αὐτές. Γιατί πολλές ἐκκλησίες, ἀφοῦ συγκέντρωσαν μὲ ἀπληστία καὶ δὲν τὰ διαχειρίστηκαν στή συνέχεια καλά, ἢ σάπισαν παραμελημένα, ἢ κλάπηκαν ἀπὸ κλέφτες ἢ βαρβάρους.

Τοῦ ἱ. Χρυσοστόμου, ἀπὸ τὴν ἐρμηνεία στὸ Κατὰ Ματθαῖον.

Κανένας δὲν κατηγορήθηκε ποτέ γιὰ τὸ ὅτι δὲν καλλώπισε ἐκκλησίες, ἐνῶ γιὰ τὸ ὅτι δὲν ἐλέησε φτωχοὺς, ἀπειλήθηκε μὲ κόλαση καὶ ἄσβεστη φωτιά καὶ τιμωρία μαζί μὲ τοὺς δαίμονες. Μὴ λοιπὸν παραβλέψεις τὸν ἀδελφό σου ποὺ θλίβεται, διακοσμώντας τὴν ἐκκλησία. Γιατί ὁ ναὸς αὐτοῦ εἶναι σπουδαιότερος ἀπὸ τὴν ἐκκλησία. Αὐτὰ βέβαια τὰ κειμήλια καὶ ἄπιστοι βασιλεῖς καὶ τύραννοι καὶ ληστὲς θὰ μπορέσουν νὰ τὰ πάρουν, ἐνῶ αὐτὰ ποὺ θὰ κάνεις στὸν ἀδελφό ποὺ πεινάει καὶ εἶναι ξένος καὶ γυμνός, οὔτε ὁ διάβολος θὰ μπορέσει νὰ τὰ κλέψει, ἀλλὰ θὰ βρίσκονται σὲ ἀσύλητο θησαυροφυλάκιο.

Τοῦ ἰδίου, ἀπὸ τὸν λόγο του στὴν Ἡρωδιάδα.

Ὁ Θεός, ἂν καὶ μπορούσε νὰ θρέψει ὅλους τοὺς ἁγίους ποὺ ὑπάρχουν στὸν κόσμος, δὲν πραγματοποιεῖ τὴ χορήγηση, γιὰ νὰ ξεχωρίσει τίς καλοπροαίρετες καρδιές στὸν καιρὸ τῆς φιλοξενίας ἀπὸ τοὺς καρπούς τους. Ὄταν ὁμως δὲν ὑπάρχουν κάποιοι ποὺ ὀφείλουν νὰ τοὺς ὑποδεχθοῦν, τότε τοὺς τρέφει ἢ μὲ ὄρνιο, ὅπως τὸν Ἡλία στὸ ὄρος³³, ἢ μέσω προφήτη, ὅπως τὸν Δανιήλ στὸ λάκκο τῶν λιονταριῶν³⁴, ἢ μέσω κάποιου θαλάσσιου τέρατος, ὅπως τὸν Ἰωνᾶ στὴ θάλασσα³⁵, ἢ τοὺς στέλνει ὁ ἴδιος τὴν τροφή σὰν βροχή, ὅπως στοὺς πατέρες στὴν ἔρημο³⁶. γιὰτί, ἐπειδὴ δὲν ὑπῆρχαν κάποιοι ποὺ ὤφειλαν νὰ τοὺς ὑποδεχτοῦν, ἔρριξε ἀπὸ τὸν

ἐπομβρίζει, καὶ τὸ ὕδωρ ἐκ πέτρας ἐπήγαγε, καὶ ἐκ τοῦ ἀέρος ὀρυγομήτραν αὐτοῖς ἐκόμιζεν. Ὅταν δὲ ᾧσιν ἐν τῷ κόσμῳ οἱ ἅγιοι, συναναστρεφόμενοι τοῖς ἀνθρώποις, ἀναστέλλει τὴν χεῖρα αὐτοῦ· χάριν δὲ τῆς εἰς αὐτοὺς εὐποίας πολλοῖς καὶ ὄρων αὐτοὺς θλιβομένους, ἀφή-
5 σιν, ἵνα δῶ τῶν βουλομένων τὴν σωτηρίαν καρπώσασθαι.

Τοῦ αὐτοῦ, ἐκ τῆς πρὸς Φιλιππησίους Ἐπιστολῆς.

Οὐ γὰρ μικρὸν ἀγαθὸν ἐστὶ τὸ διάζεσθαι θεραπεύειν ἁγίους, ἀλλὰ καὶ μέγα. Κοινωνοὺς γὰρ ἡμᾶς ποιεῖ τῶν ἐκείνοις ἀποκειμένων ἀγαθῶν καὶ μισθῶν. Φησὶ γὰρ ὁ Ἀπόστολος· «Κοινωνοῦσιν ἡμῖν ἐν
10 τοῖς σωματικοῖς, κοινωνοῦμεν αὐτοῖς ἐν πνευματικοῖς· ἂν γὰρ μετὰ προθυμίας καὶ πίστεως διακονῶμεν τοῖς ἁγίοις», μερισταὶ τῶν μισθῶν αὐτῶν ἐσόμεθα. Διὰ τοῦτο ὁ Χριστὸς φησὶ· «Ποιήσατε ὑμῖν φίλους ἐκ τοῦ μαμωνᾶ τῆς ἀδικίας, ἵνα, ὅταν ἐκλίπητε, δέξωνται ὑμᾶς εἰς τὰς αἰωνίους σκηνάς»· ἅγιοι δὲ εἰσι πάντες ὅσοι πίστιν ὀρθὴν μετὰ θίου
15 ἔχουσι, κἂν γὰρ σημεῖα μὴ ἐργάζωνται καὶ δαίμονας μὴ ἐκβάλλωσι. Καὶ γὰρ Ἰωάννης, ὁ μείζων πάντων ἐν γεννητοῖς γυναικῶν, οὐ φαίνεται σημεῖόν τι πεποιηκώς.

Τοῦ ἁγίου Βασιλείου, ἐκ τῶν Ἀσκητικῶν.

Δυνατὸς γὰρ ἐστὶ καὶ ἄνευ ἡμῶν τρέφειν ὁ Θεὸς τοὺς ἑαυτοῦ
20 θεράποντας, ἀλλ' ἡμῖν ἔδωκε χώραν καρποφορεῖν εἰς ὑπόθεσιν σωτηρίας. Ἐδεξιώσω τὸν ἅγιον, ἐδεξιώσω τὸν Χριστόν. Ἐτίμησας τὸν ὑπὸ τοῦ Κυρίου τετιμημένον· εἰς τὸν Κύριον ἡ τιμὴ διαβαίνει. Λαβὲ τοὺς ἁγίους κοινωνοὺς ἐν τῷ αἰῶνι τούτῳ, ἵνα αὐτοὶ σε κοινωνὸν ἐν ἐκείνῳ τῷ αἰῶνι δέξωνται. «Ποιήσατε», γὰρ φησιν, «ἑαυτοῖς φίλους ἐκ τοῦ
25 μαμωνᾶ τῆς ἀδικίας, ἵνα δέξωνται ὑμᾶς εἰς τὰς αἰωνίους σκηνάς». Ἡ γὰρ τούτων ἔνδεια καὶ πτωχεῖα ἀληθινοῦ σοι πλούτου πρόφασις, ὧ πλούσιε. Διὰ γὰρ τούτων εὐρίσκεις Θεοῦ συνεργὸς στρατιώτας τρέφων Χριστοῦ, καὶ Χριστὸν τὸν λέγοντα· «Ἐφ' ὅσον ἐποιήσατε ἐνὶ τούτων τῶν ἀδελφῶν μου τῶν ἐλαχίστων, ἐμοὶ ἐποιήσατε».

30

Κλήμεντος, ἐκ τῶν Στρωμάτων.

Ἐλεημοσύνας δεῖ ποιεῖν, ὁ λόγος φησὶ, ἀλλὰ μετὰ κρίσεως, καὶ

37. Ἐξ. 17, 6.

38. Ἀριθμ. 11, 31.

39. Ρωμ. 12, 13 καὶ 15, 27.

40. Λουκᾶ 16, 9.

41. Ματθ. 11, 11.

42. Λουκᾶ 16, 9.

43. Ματθ. 25, 40.

οὐρανὸ τὸ μάννα μὲ τῆ μορφῇ βροχῆς, καὶ ἔκανε νὰ πηγᾶσει νερό ἀπὸ βράχο³⁷, καὶ τοὺς προμήθευε ἀπὸ τὸν ἀέρα ὀρτύκια³⁸. Ὅταν ὅμως οἱ ἅγιοι βρίσκονται στὸν κόσμο καὶ συναναστρέφονται τοὺς ἀνθρώπους, σταματᾷ τῆ χορηγία μὲ τὸ χέρι του, μολονότι τοὺς βλέπει νὰ ὑποφέρουν, γιὰ νὰ δώσει τὴν εὐκαιρία σὲ ἐκείνους ποὺ θέλουν νὰ καρπωθοῦν τὴ σωτηρία, χάρη στὴν εὐεργεσία τους πρὸς αὐτούς.

Τοῦ ἰδίου, ἀπὸ τὴν πρὸς Φιλιππησίους Ἐπιστολή.

Δὲν εἶναι λοιπὸν μικρὸ ἀγαθὸ τὸ νὰ ἀναγκαζόμαστε νὰ ὑπηρετοῦμε ἁγίους, ἀντίθετα μάλιστα εἶναι πολὺ μεγάλο. Καθόσον μᾶς κάνει κοινωνοὺς τῶν ἀγαθῶν καὶ μισθῶν ποὺ ἔχουν ἐτοιμαστῆ γιὰ ἐκείνους. Γιατὶ λέγει ὁ Ἀπόστολος: «Οἱ ἅγιοι συμμετέχουν μαζί μας στὰ σωματικὰ, καὶ ἐμεῖς συμμετέχουμε μαζί τους στὰ πνευματικὰ»³⁹. Ἐὰν δηλαδὴ ὑπηρετοῦμε τοὺς ἁγίους μὲ προθυμία καὶ πίστη, θὰ γίνουμε καὶ μέτοχοι τῶν μισθῶν τους. Γι' αὐτὸ ὁ Χριστὸς λέγει: «Κάνετε φίλους σας χρησιμοποιώντας τὸν ἄδικο μαμωνᾶ (τὰ ἄδικα χρήματα), ὥστε ὅταν πεθάνετε νὰ σᾶς ὑποδεχθοῦν στὶς αἰώνιες σκηνές»⁴⁰. Ἄγιοι βέβαια εἶναι ὅλοι ὅσοι ἔχουν σωστὴ πίστη καὶ ζωὴ, ἔστω καὶ ἂν δὲν κάνουν θαῦματα, οὔτε διώχνουν δαιμόνια. Γιατὶ καὶ ὁ Ἰωάννης, ὁ μεγαλύτερος μεταξὺ ἐκείνων ποὺ ἔχουν γεννηθεῖ ἀπὸ γυναῖκες⁴¹, δὲν φαίνεται νὰ ἔχει κάνει κανένα θαῦμα.

Τοῦ ἁγίου Βασιλείου, ἀπὸ τὰ Ἀσκητικὰ του.

Ὁ Θεὸς μπορεῖ καὶ χωρὶς ἐμᾶς θὰ θρέψει τοὺς ὑπηρετές του, ἀλλὰ ἔδωσε σὲ μᾶς τὴ δυνατότητα νὰ παράγουμε καρποὺς ἀγαθοῦ μὲ σκοπὸ τὴ σωτηρία μας. Φιλοξένησες τὸν ἅγιο; Φιλοξένησες τὸν Χριστό. Τίμησες ἐκείνον ποὺ ἔχει τιμηθεῖ ἀπὸ τὸν Κύριο; Ἡ τιμὴ ἀποδίδεται στὸν Κύριο. Κάνε μέτοχους σου τοὺς ἁγίους στὴ ζωὴ αὐτῆ, γιὰ νὰ σὲ δεχτοῦν καὶ ἐκεῖνοι μέτοχό τους στὴν ἄλλη ζωὴ. Γιατὶ λέγει: «Κάνετε φίλους γιὰ τὸν ἑαυτὸ σας χρησιμοποιώντας τὸν ἄδικο μαμωνᾶ, γιὰ νὰ σᾶς ὑποδεχθοῦν στὶς αἰώνιες σκηνές»⁴², γιατί ἡ ἀνάγκη καὶ ἡ φτώχεια αὐτῶν ἀποτελεῖ γιὰ σένα, πλούσιε, εὐκαιρία νὰ ἀποκτήσεις ἀληθινὸ πλοῦτο. Τρέφοντας δηλαδὴ τοὺς στρατιῶτες τοῦ Χριστοῦ, γίνεσαι μέσω αὐτῶν συνεργάτης τοῦ Θεοῦ καὶ βρίσκεις τὸν Χριστό, ποὺ λέγει: «Ὅ,τι κάνετε σὲ ἕναν ἀπ' αὐτοὺς τοὺς ἀσήμαντους ἀδελφούς μου, τό κάνειτε σὲ μένα»⁴³.

Κλήμεντος τοῦ Ἀλεξανδρέως, ἀπὸ τοὺς Στρωματεῖς.

Πρέπει νὰ κάνεις ἐλεημοσύνες, λέγει ὁ λόγος, ἀλλὰ δίκαιες καὶ σ'

τοῖς ἀξίοις. Ὡσπερ γὰρ ὁ γεωργὸς σπείρει οὐκ εἰς ἀπλῶς γῆν ἀλλ' εἰς τὴν ἀγαθὴν, ἵνα αὐτῷ καρποφορήσῃ, οὕτω δεῖ σπείρειν τὴν εὐποιάν εἰς εὐλαβεῖς καὶ πνευματικούς, ἵνα τῆς ἀπ' αὐτῶν εὐκαρπίας διὰ τῶν εὐχῶν ἐπιτύχῃς. Γέγραπται γάρ· «Εὐποιήσον εὐσεβεῖ, καὶ εὐρήσεις 5 ἀνταπόδομα, καὶ εἰ μὴ ὑπ' αὐτοῦ, ἀλλὰ παρὰ τῷ Ὑψίστῳ».

Θεοδωρήτου ἐκ τῶν Ἀπόρων.

Θεασάμενος δέ ποτε τὸν περὶ τῆς ἁμαρτίας προσενεχθέντα Μωυ-
σῆς χίμαρον ὀλοκυνθθέντα παρὰ τὸν θεῖον νεῶν, ὠργίσθη τῷ Ἐλεά-
ζαρ καὶ τῷ Ἰθάμαρ λέγων «Διατί οὐκ ἐφάγετε τὰ περὶ τῆς ἁμαρτίας
10 ἐν τόπῳ ἁγίῳ; Ὅτι Ἅγια τῶν ἁγίων εἰσί. Τοῦτο ἔδωκεν ὑμῖν Κύριος
φαγεῖν, ἵνα ἀφέλῃ τὴν ἁμαρτίαν τῆς συναγωγῆς, ὡς ἐξιλάσθησθε περὶ
αὐτῶν ἔναντι Κυρίου». Τοῦτο δὲ καὶ διὰ τοῦ προφήτου Ὡσηὲ δηλῶν
ὁ Θεὸς φησιν «Ἁμαρτίας λαοῦ μου φάγονται». Διὸ καὶ ὁ Ἀπόστολος
λέγει «Κοινωνοῦσιν ἡμῖν ἐν τοῖς σωματικοῖς, κοινωνοῦμεν αὐτοῖς ἐν
15 τοῖς πνευματικοῖς». Διδασκόμεθα τοίνυν ἐντεῦθεν, ὡς τὰ παρὰ τοῦ
λαοῦ προσφερόμενα ἐσθίοντες, καὶ μὴ σπονδαίως τὰς ὑπὲρ αὐτῶν
προσφέροντες εὐχὰς, δίκαις ὑπέχομεν τῷ Θεῷ.

Ἐκ τῶν ἀποστολικῶν Διαταγμάτων.

Καὶ γὰρ ἀληθῶς μακάριός ἐστιν ὁ δυνάμενος βοηθεῖν ἑαυτῷ, καὶ
20 μὴ θλίβειν τόπον ὀρφανοῦ ἢ γήραος ἢ ξένου ἐπεὶ καὶ ὁ Κύριος μακά-
ριον εἶπεν εἶναι τὸν δίδόντα, ὑπὲρ τὸν λαμβάνοντα. Οὐαὶ γὰρ τοῖς
ἔχουσι καὶ ἐν ὑπακρισίᾳ λαμβάνουσι, ἢ δυναμένοις βοηθεῖν ἑαυτοῖς
καὶ λαμβάνειν παρ' ἑτέροις θουλομένοις ἐκάτερος γὰρ ἀποδώσει
λόγον Κυρίῳ τῷ Θεῷ ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως. Ὁ μὲν γὰρ δι' ἡλικίας, ὀρφα-
25 νίας, ἢ γήραος, ἢ ἀδυναμίας, ἢ νόσου, πρὸς πτωσὶν ἢ τέκνων πολυτρο-
φίαν λαμβάνων, ὁ τοιοῦτος οὐ μόνον οὐ μεμφθήσεται, ἀλλὰ καὶ ἐπαι-
νεθήσεται. Θυσιαστήριον γὰρ τῷ Θεῷ λελογισμένος ὑπὸ τοῦ Θεοῦ
τιμηθήσεται, ἀόγκως θυσιαστήριον ὑπὲρ τῶν δίδόντων αὐτῷ, διη-
νεκῶς προσευχόμενος οὐκ ἀργῶς λαμβάνων, ἀλλὰ τῆς δόσεως αὐτοῦ,
30 ὅση δύναμις, τὸν μισθὸν δίδους διὰ τῆς προσευχῆς. Ὁ τοιοῦτος οὖν,

44. Σοφ. Σειρ. 12, 2.

47. Ὡσηὲ 4, 8.

45. Παιδιά τοῦ Ἀσαρών.

48. Ρωμ. 15, 27.

46. Λευϊτ. 10, 17.

49. Πράξ. 20, 35.

ἐκείνους πού πρέπει. Γιατί, ὅπως ὁ γεωργός δὲν απέρνει ἀπλῶς στή γῆ, ἀλλά στή γῆ τήν εὐφορη, γιά νά τοῦ ἀποφέρει καρπούς, ἔτσι πρέπει νά κάνεις τήν ἐλεημοσύνη σέ εὐσεβεῖς καί πνευματικούς, ὥστε νά ἐπιτύχεις καλή καρποφορία μέ τίς προσευχές τους. Γιατί εἶναι γραμμένο· «Κάνε ἐλεημοσύνη σέ εὐσεβῆ, γιά νά βρεῖς ἀνταπόδοση, ἂν ὄχι ἀπό αὐτόν, ὅπωςδήποτε ὁμως ἀπό τόν Ὑψιστο»⁴⁴.

Τοῦ Θεοδωρήτου, ἀπό τίς Ἑρωτήσεις.

Ὅταν κάποτε ὁ Μωυσῆς εἶδε τόν τράγο πού εἶχε προσφερθεῖ γιά τήν ἁμαρτία στόν ἱερό τόπο, θύμωσε ἐναντίον τοῦ Ἑλεάζαρ καί τοῦ Ἰθάμαρ⁴⁵ καί εἶπε· «Γιατί δὲν φάγατε αὐτά πού προσφέρθηκαν γιά τήν ἁμαρτία στόν ἱερό τόπο; Ἐπειδή ἡ θυσία αὐτή εἶναι ἀγιώτατη, γι' αὐτό σᾶς διέταξε ὁ Κύριος νά τὰ φᾶτε, γιά νά ἐξαλείψει τήν ἁμαρτία τῶν συγκεντρωμένων, καί νά τοὺς ἐξιλεώσετε ἀπέναντι στόν Κύριο»⁴⁶. Φανερώνοντας ὁ Θεός τὸ ἴδιο καί μέσω τοῦ προφήτη Ὡσηέ λέγει· «Θὰ φάγουν τίς ἁμαρτίες τοῦ λαοῦ μου»⁴⁷. Γι' αὐτό καί Ἀπόστολος λέγει· «Αὐτοὶ συμμετέχουν μαζί μας στά σωματικά, καί ἐμεῖς συμμετέχουμε μαζί τους στά πνευματικά»⁴⁸. Ἀπὸ αὐτά λοιπὸν διδασκόμαστε, ὅτι, ἐφόσον τρῶμε αὐτά πού μᾶς προσφέρονται ἀπὸ τὸν λαό, ἐὰν δὲν προσφέρουμε τίς ὑπὲρ αὐτῶν προσευχές μας μέ πολλή προσοχή, εἴμαστε ὑπόλογοι ἀπέναντι στόν Θεό.

Ἀπὸ τίς Διαταγές τῶν Ἀποστόλων.

Εἶναι πραγματικά μακάριος αὐτὸς πού μπορεῖ νά βοηθᾷ τὸν ἑαυτό του καί δὲν στενοχωρεῖ τῆ θέση τοῦ ὀρφανοῦ ἢ τῆς χήρας ἢ τοῦ ξένου, γιατί καί ὁ Κύριος εἶπε, ὅτι εἶναι μακάριος αὐτὸς πού δίνει περισσότερο ἀπὸ ἐκεῖνον πού παίρνει⁴⁹. Γιατί ἀλλοίμονο σέ ἐκείνους πού ἔχουν καί ὑποκριτικὰ δέχονται, ἢ σέ ἐκείνους πού μποροῦν νά βοηθήσουν τὸν ἑαυτό τους, καί ἐπιθυμοῦν νά παίρνουν ἀπὸ ἄλλους. Γιατί ὁ καθένας ἀπὸ αὐτοὺς θὰ δώσει λόγο στόν Κύριο τὴν ἡμέρα τῆς κρίσεως. Ἐκεῖνος δηλαδή πού παίρνει λόγῳ ἡλικίας, ὀρφάνιας, γήρατος, ἀδυναμίας ἢ ἀρρώστιας, ἀπὸ πτώση ἢ ἐπειδὴ ἔχει νά θρέψει πολλὰ παιδιά, αὐτὸς ὄχι μόνο δὲν θὰ κατηγορηθεῖ, ἀλλὰ καί θὰ ἐπαινεθεῖ. Γιατί, ἐπειδὴ θεωρεῖται γιά τὸν Θεὸ θυσιαστήριο, θὰ τιμηθεῖ ἀπὸ τὸν Θεό, ἀφοῦ γίνεται θυσιαστήριο γι' αὐτοὺς πού τοῦ δίνουν, μέ τὸ νά προσεύχεται διαρκῶς, καί δὲν τὰ δέχεται μένοντας ἄπρακτος, ἀλλὰ ἀνταποδίδοντας τὴν ἀμοιβή γι' αὐτὰ πού παίρνει, ὅσο μπορεῖ, μέ τὴν προσευχή. Αὐτὸς λοιπόν,

ὡς εἴρηται, ὑπὸ τοῦ Θεοῦ μακαρισθήσεται· ὁ δὲ ἔχων καὶ δι' ὑπόκρι-
σιν ἢ ἀργίαν λαμβάνων, κατακριθήσεται ὑπὸ Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ
ἡμῶν.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΙΕ΄.

5 Ἐάν τις γυναῖκα ἔχων καὶ τέκνα, καὶ βιωτικῶν πραγμάτων
φροντίζων, πῶς οὗτος δύναται εὐαρεστήσαι τῷ Θεῷ
καὶ φυλάξαι τὰς ἐντολάς;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Εἰ μὲν μὴ εὐηρέστησαν τῷ Θεῷ καθ' ἑκάστην γενεὰν τοιοῦτοι
10 ἄνδρες, λέγω δὴ, ἐν κόσμῳ καὶ πλούτῳ καὶ γάμῳ καὶ ἐξουσίᾳ καὶ ἀπο-
λαύσει ὑπάρχοντες, τάχα ἂν εἶχον ἀπολογίαν τινὰ οἱ τὰς τοιαύτας
προφάσεις προφασιζόμενοι ἐν ταῖς ἁμαρτίαις αὐτῶν. Νῦν δὲ ὁρῶμεν
ἐν ταῖς θείαις Γραφαῖς, πάντας σχεδὸν τοὺς τῷ Θεῷ προσφιλεῖς ἐν
15 περὶ τὸν Ἀβραὰμ καὶ Ἰωβ καὶ Δαυὶδ καὶ τοὺς ὁμοίους Ἀγαθὸς γάρ,
φησὶ, ὁ πλοῦτος, ὧ μὴ ἔστιν ἁμαρτία. Ἀκουέτωσαν τοίνυν τοῦ Ἀπο-
στόλου πρὸς Τιμόθεον γράφοντος περὶ τῶν τοιούτων καὶ λέγοντος
«Τοῖς πλουσίοις ἐν τῷ νῦν αἰῶνι παράγγειλε μὴ ὑψηλοφρονεῖν, μηδὲ
ἠλπικέναι ἐπὶ πλούτου ἀδηλόγητι, ἀλλ' ἐν τῷ Θεῷ τῷ ζῶντι καὶ παρέ-
20 χοντι ἡμῖν πάντα πλουσίως εἰς ἀπόλαυσιν, ἀγαθοεργεῖν, πλουτεῖν ἐν
ἔργοις καλοῖς, εὐμεταδότους εἶναι, κοινωνικούς, θησαυρίζοντας ἐαυ-
τοῖς θεμέλιον καλὸν εἰς τὸ μέλλον, ἵνα ἐπιλάβωνται τῆς αἰωνίου ζω-
ῆς». «Καὶ ἄλλως πάλιν «Τοῦτο δὲ φημι, ἀδελφοί, ὁ καιρὸς συνεσταλ-
μένος τὸ λοιπὸν ἔστιν, ἵνα καὶ οἱ ἔχοντες γυναῖκας, ὡς μὴ ἔχοντες ὧσιν,
25 καὶ οἱ κλαίοντες, ὡς μὴ κλαίοντες, καὶ οἱ χαίροντες ὡς μὴ χαίροντες,
καὶ οἱ ἀγοράζοντες ὡς μὴ κατέχοντες, καὶ οἱ χρώμενοι κόσμῳ, ὡς μὴ
καταχρώμενοι· παράγει γὰρ τὸ σχῆμα τοῦ κόσμου τούτου».

Τοῦ ἁγίου Βασιλείου, ἐκ τῶν Ἀσκητικῶν.

Διὰ γὰρ τοῦτο καὶ φιλόανθρωπος Θεός, κηδόμενος τῆς ἡμῶν σω-
30 τηρίας, εἰς δύο διεΐλε βίους τὰ τῶν ἀνθρώπων, συζυγίαν καὶ παρθε-
νίαν, ἵνα, ὁ μὴ δυνάμενος ὑπενεγκεῖν τὸ τῆς παρθενίας ἄθλον, ἔλθῃ

ὅπως εἰπώθηκε, θὰ μακαριστεῖ ἀπὸ τὸν Θεό. Ἐνῶ ἐκεῖνος ποὺ ἔχει, καὶ ἕξαιτίας τῆς ὑποκρισίας ἢ τῆς ὀκνηρίας του παίρνει, θὰ κατακριθεῖ ἀπὸ τὸν Χριστὸ τὸν Θεό μας.

ΕΡΩΤΗΣΗ 15η

Κάποιος ποὺ ἔχει γυναῖκα καὶ παιδιὰ καὶ φροντίζει γιὰ τὶς βιωτικὲς ἀνάγκες, πῶς μπορεῖ νὰ ἀρέσει στὸν Θεὸ καὶ νὰ φυλάξει τὶς ἐντολές;

ΑΠΑΝΤΗΣΗ

Ἐὰν σὲ κάθε γενιὰ δὲν ὑπῆρχαν τέτοιοι ἄνδρες ποὺ εὐαρέστησαν τὸν Θεό, ἐννοῶ δηλαδὴ ἀπὸ αὐτοὺς ποὺ ζοῦσαν μέσα στὸν κόσμον καὶ στὸν πλοῦτον καὶ μὲ γάμον καὶ μὲ ἐξουσία καὶ στὴν ἀπόλαυση, θὰ μπορούσαν ἐνδεχομένως νὰ ἔχουν κάποια δικαιολογία αὐτοὶ ποὺ προβάλλουν τέτοιες προφάσεις γιὰ τὶς ἁμαρτίες τους. Τώρα ὅμως βλέπουμε στὶς θείες Γραφές ὅτι ὅλοι σχεδὸν οἱ προσφιλεῖς στὸν Θεὸ εὐαρέστησαν τὸν Θεὸ ζώντας μέσα στὸν κόσμον μὲ πλοῦτον καὶ μὲ παιδιὰ. Καὶ ἐννοῶ φυσικὰ τὶς περιπτώσεις τοῦ Ἀβραάμ, τοῦ Ἰώβ, τοῦ Δαβὶδ καὶ τῶν ὁμοίων τους. Γιατὶ λέγει, ὁ πλοῦτος εἶναι καλὸς σ' αὐτὸν ποὺ δὲν ὑπάρχει ἁμαρτία. Ἄς ἀκούσουν λοιπὸν τὸν Ἀπόστολο ποὺ γράφει στὸν Τιμόθεο γι' αὐτοὺς καὶ λέγει: «Στοὺς πλούσιους τοῦ κόσμου αὐτοῦ παρὰγγελλε νὰ μὴ εἶναι ὑπερήφανοι, οὔτε νὰ στηρίζουν τὴν ἐλπίδα τους στὴν ἀβεβαιότητα τοῦ πλούτου, ἀλλὰ στὸν Θεὸ τὸν ζωντανό, ὁ ὁποῖος μᾶς τὰ δίνει ὅλα πλούσια γιὰ νὰ τὰ ἀπολαμβάνουμε, καὶ νὰ κάνουν τὸ καλὸ, νὰ πλουτίζουν μὲ ἔργα καλὰ, νὰ εἶναι γενναιόδωροι καὶ κοινωνικοί, ἀποταμιεύοντας γιὰ τὸν ἑαυτό τους θεμέλιο καλὸ γιὰ τὸ μέλλον, γιὰ νὰ κερδίσουν τὴν αἰώνια ζωὴ»⁵⁰. Καὶ ἄλλοτε πάλι: «Ἐννοῶ, ἀδελφοί μου, τοῦτο ὅτι ὁ καιρὸς εἶναι περιορισμένος, ὥστε στὸ ἐξῆς ἐκεῖνοι ποὺ ἔχουν γυναῖκες νὰ ζοῦν σὰν νὰ μὴ ἔχουν, ἐκεῖνοι ποὺ κλαῖνε σὰν νὰ μὴ κλαῖνε, ἐκεῖνοι ποὺ χαίρονται σὰν νὰ μὴ χαίρονται, ἐκεῖνοι ποὺ ἀγοράζουν σὰν νὰ μὴ κατέχουν, καὶ ἐκεῖνοι ποὺ ἀσχολοῦνται μὲ τὸν κόσμον σὰν νὰ μὴ ἀσχολοῦνται, γιατί παρέρχεται ἡ μορφή τοῦ κόσμου αὐτοῦ»⁵¹.

Τοῦ ἁγίου Βασιλείου, ἀπὸ τὰ Ἀσκητικά του.

Γι' αὐτὸ ὁ Θεός, ἐπειδὴ εἶναι καὶ φιλόανθρωπος, φροντίζοντας γιὰ τὴ σωτηρία μας, διαίρεσε σὲ δύο τρόπους τὴ ζωὴ τῶν ἀνθρώπων, σὲ ἔγγαμη καὶ παρθενική, ὥστε ἐκεῖνος ποὺ δὲν μπορεῖ νὰ ὑποφέρει τὸν ἀγώνα

ἐπὶ συνοίησιν γυναικός, ἐκεῖνο εἰδώς, ὡς ἀπαιτηθήσεται λόγον σω-
 φροσύνης καὶ ἀγιασμοῦ καὶ τὴν πρὸς τοὺς ἐν συζυγίαις καὶ τεκνοτρο-
 φίαις ἀγίους ὁμοίωσιν, οἷος ἦν ἐν μὲν τῇ Παλαιᾷ Διαθήκῃ Ἀβραάμ,
 ὃς τῇ τοῦ Θεοῦ προτιμήσει τὸν μονογενῆ θουσιάζων, ἐμεγαλαύχει, καὶ
 5 τὰς τῆς σκηνῆς αὐτοῦ θύρας διαπετασμένος εἶχε, πρὸς ὑποδοχὴν τῶν
 ἐπιξενουῦσθαι μελλόντων ἐτοιμαζόμενος. Οὐκ ἤκουσαν, «Πώλησόν
 σου τὰ ὑπάρχοντα, καὶ δὸς πτωχοῖς», καὶ τὰ μείζονα τούτων ἐπεδεί-
 ξαντο Ἀβραάμ καὶ Ἰσαὰκ καὶ Ἰακώβ καὶ Σαμουὴλ καὶ Δαυῖδ, καὶ
 ἕτεροι πλεῖστοι. Ἐν δὲ τῇ Νέᾳ Διαθήκῃ οἷος ἦν Πέτρος καὶ οἱ λοιποὶ
 10 τῶν ἀποστόλων Ἀπαιτηθήσεται γὰρ πᾶς τοὺς καρποὺς τῆς πρὸς Θε-
 ον ἀγάπης καὶ τοῦ πλησίον καὶ τῆς παρατροπῆς τῶν ἐντολῶν τούτων,
 καὶ πασῶν ὧν τις ἠδίκησε. Φησὶ γὰρ ὁ Κύριος· «Ὁ ἀγαπῶν πατέρα
 ὑπὲρ ἐμέ, οὐκ ἔστι μου ἄξιος». Καί, «Ὅς οὐ μισεῖ τὸν πατέρα αὐτοῦ
 καὶ τὴν μητέρα καὶ τὴν γυναῖκα καὶ τὰ τέκνα, ἔτι δὲ καὶ τὴν ἑαυτοῦ
 15 ψυχὴν, οὐ δύναται μου εἶναι μαθητής».

Ἐὰρ σοὶ οὐ δοκεῖ καὶ ὑπογυναίοις τεθεῖσθαι τὰ Εὐαγγέλια;
 Ἰδοὺ σεσαφηνισταί σοι, ὡς πάντες ἄνθρωποι ἀπαιτηθησόμεθα τὴν
 πρὸς τὸ Εὐαγγέλιον ὑπακοὴν μοναχοί τε καὶ οἱ ἐν συζυγίαις. Ἀρκέ-
 σει γὰρ τῶ ἐπὶ γάμον ἐλθόντι ἡ συγγνώμη τῆς συζυγίας καὶ τῆς πρὸς
 20 τὸ θῆλυ ἐπιθυμίας τε καὶ συνουσίας, τὰ δὲ λοιπὰ τῶν ἐντολῶν, πᾶσιν
 ὁμοίως νενομοθετημένα, οὐκ ἀκίνδυνα τοῖς παραβαίνουσι. Καὶ γὰρ
 εὐαγγελιζόμενος ὁ Χριστὸς τὰ τοῦ Πατρὸς ἐντάλματα, τοῖς ἐν τῷ κό-
 σμῳ διελέγετο. Εἰ δέ τι συνέβη αὐτὸν κατ' ἰδίαν ἐπερωτηθέντα αὐτῶ
 ἀποκρίνεσθαι, τοῖς ἑαυτοῦ μαθηταῖς διεμαρτύρατο λέγων· «Ὁ δὲ λέ-
 25 γω ὑμῖν, πᾶσι λέγω». Μὴ τοίνυν ἀναπέσης, ὡς οὗτος, ὁ πρὸς κοινωνίαν
 γυναικὸς ἠρημένος, ὡς ἐπ' ἐξουσίας ἔχων τὸν κόσμον περιβάλλεσθαι.
 Πλειόνων γὰρ σοὶ πόνων καὶ φυλακῆς χρεῖα πρὸς τὴν τῆς σωτηρίας
 ἐπιτυχίαν ὡς δὴ γε δεῖ, καὶ ἐν μέσῳ τῶν παγίδων, καὶ τοῦ κράτους
 τῶν ἀποστατικῶν δυνάμεων οὐκ ἦν ἐκλεξαμένῳ, καὶ τοὺς ἐρεθισμοὺς
 30 τῶν ἁμαρτιῶν ἐν ὄψεσιν ἔχοντι, καὶ πρὸς τὴν αὐτῶν ἐπιθυμίαν νύ-
 κτωρ τε καὶ μεθ' ἡμέραν ἐκμοχλευομένῳ πάσας σου τὰς αἰσθήσεις.
 Γίνωσκε τοίνυν, ὡς οὐκ ἀποδράσεις τὴν πρὸς τὸν ἀποστάτην παλαί-
 στραν, οὐδὲ τῆς τούτου νίκης καθάψῃ ἄνευ πόνων πολλῶν τῶν ἐπὶ
 φυλακῆ τῶν εὐαγγελικῶν δογμάτων.

τῆς παρθενίας, νὰ συγκατοικεῖ μὲ γυναίκα, γνωρίζοντας ὁμως ὅτι θὰ τοῦ ζητηθεῖ λόγος γιὰ τὴ σωφροσύνη, τὸν ἁγιασμὸ καὶ τὴ μίμηση τῶν ἁγίων ποὺ ἦταν ἔγγαμοι καὶ ἀνέθρεψαν παιδιὰ. Ὅπως ἦταν, γιὰ παράδειγμα, στὴν Παλαιὰ Διαθήκη ὁ Ἀβραάμ, ὁ ὁποῖος προτιμώντας τὸν Θεό, ἐνώ θυσίαζε τὸν μοναδικὸ γιό του, καυχόταν, καὶ εἶχε ἀνοιχτὲς διὰπλατα τὶς πόρτες τῆς σκηνῆς του, ἔτοιμος νὰ ὑποδεχτεῖ ἐκείνους ποὺ ἐπρόκειτο νὰ φιλοξενήσει. Δὲν εἶχαν ἀκούσει, «Πούλησε τὰ ὑπάρχοντά σου καὶ δῶσε τα στοὺς φτωχοὺς»⁵², καὶ ὁμως ἔδειξαν περισσότερα ἀπὸ αὐτὰ ὁ Ἀβραάμ, ὁ Ἰσαάκ, ὁ Ἰακώβ, ὁ Σαμουήλ, ὁ Δαβὶδ καὶ πάρα πολλοὶ ἄλλοι. Στὴν Καινὴ Διαθήκη πάλι τέτοιοι ἦταν ὁ Πέτρος καὶ οἱ ἄλλοι ἀπόστολοι. Γιατὶ θὰ ζητηθοῦν ἀπὸ τὸν καθένα οἱ καρποὶ τῆς ἀγάπης του πρὸς τὸν Θεὸ καὶ τὸν πλησίον του, καὶ τῆς παρεκτροπῆς του ἀπὸ αὐτὲς τὶς ἐντολές, καὶ ὅλων τῶν ἀδικιῶν ποὺ διέπραξε. Γιατὶ λέγει ὁ Κύριος: «Ἐκεῖνος ποὺ ἀγαπᾷ τὸν πατέρα του περισσότερο ἀπὸ μένα, δὲν εἶναι ἄξιός μου»⁵³. καὶ: «Ὅποιος δὲν μισεῖ τὸν πατέρα του καὶ τὴ μητέρα καὶ τὴ γυναίκα καὶ τὰ παιδιὰ του, ἀκόμα καὶ τὴ ζωὴ του, δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι μαθητῆς μου»⁵⁴.

Δὲν νομίζεις λοιπὸν ὅτι τὰ Εὐαγγέλια ἔχουν γραφεῖ καὶ γιὰ τοὺς παντρεμένους; Νά, σοῦ ἐγίνε σαφὲς ὅτι οἱ ἄνθρωποι θὰ δώσουμε λόγο γιὰ τὴν ὑπακοή μας στὸ Εὐαγγέλιο, καὶ μοναχοὶ καὶ παντρεμένοι. Γιατὶ θὰ εἶναι ἀρκετὴ γιὰ ἐκεῖνον ποὺ παντρεύτηκε ἡ συγχώρηση τῆς ἔγγαμης συμβίωσης καὶ τῆς ἐπιθυμίας καὶ συνουσίας μὲ τὴ γυναίκα, ἐνῶ ὅλες οἱ ἄλλες ἐντολές, ποὺ νομοθετήθηκαν ἐξίσου γιὰ ὅλους, δὲν εἶναι ἀκίνδυνες γι' αὐτοὺς ποὺ τὶς παραβαίνουν. Γιατὶ ὅταν ὁ Χριστὸς κήρυττε τὶς ἐντολές τοῦ Πατέρα του ἀπευθυνόταν σ' ὅλο τὸν κόσμον. Καὶ ἐὰν συνέβαινε κάποια φορὰ νὰ ἐρωτηθεῖ ἀπὸ τοὺς μαθητὲς του, τοὺς διαβεβαίωνε λέγοντας: «Ὅ,τι λέγω σὲ σᾶς, τὸ λέγω γιὰ ὅλους»⁵⁵. Νὰ μὴ νομίσεις λοιπὸν, φίλε, σὺ ποὺ προτίμησες τὴ συμβίωση μὲ γυναίκα, ὅτι ἔχεις τὸ δικαίωμα νὰ κατακτήσεις τὸν κόσμον ὁλόκληρο. Γιατὶ σοῦ χρειάζονται περισσότεροι κόποι καὶ προφύλαξη, γιὰ νὰ ἐπιτύχεις τὴ σωτηρία. Ὡστε λοιπὸν πρέπει σὺ ποὺ διάλεξες νὰ μὴ ζεῖς μέσα σὶς παγίδες καὶ στὴν ἐξουσία τῶν δυνάμεων τῆς ἀποστασίας, νὰ ἔχεις μπροστὰ στὰ μάτια σου τοὺς ἐρεθισμοὺς τῶν ἁμαρτιῶν, καὶ νύχτα καὶ μέρα νὰ ἐξουδετερώνεις ὅλες τὶς αἰσθήσεις ποὺ προκαλοῦν τὴν ἐπιθυμία αὐτῶν. Γνώριζε λοιπὸν, ὅτι δὲν θ' ἀποφύγεις τὴν πάλη μὲ τὸν διάβολο, οὔτε θὰ μπορέσεις νὰ τὸν νικήσεις χωρὶς πολλοὺς κόπους γιὰ τὴν τήρηση τῶν εὐαγγελικῶν ἐντολῶν.

Ἰωάννου τῆς Κλίμακος.

Ἦκουσα γάρ τινων ἐν κόσμῳ ἀμελῶς διακειμένων, εἰρηκότων
 πρὸς με· Πῶς δυνάμεθα ὁμοζύγῳ συζῶντες καὶ δημοσίαις φροντίσιν
 ὑποκειμένοι, τὸν μοναδικὸν δῖον μετελθεῖν; Πρὸς οὓς ἀπεκρίθην·
 5 Πάντα, ὅσα δύνασθε ποιεῖν ἀγαθὰ, ποιήσατε· μηδενὶ ψεύσησθε, μηδέ-
 να κλέψητε, μηδένα λοιδορήσητε, μηδενὸς κατεπαρθῆτε, μηδένα
 μισήσητε, τῆς πορνείας ἀπέχεσθε, τῶν συνάξεων μὴ χωρίζεσθε, τοῖς
 δεομένοις συμπαθήσατε, μηδένα σκανδαλίσητε, ἀλλοτρία μερίδι μὴ
 προσεγγίσητε, καὶ ἀρκεῖσθε τοῖς ὀψωνίοις τῶν γυναικῶν ὑμῶν. Ἐάν
 10 οὕτω ποιήσητε, οὐ μακρὰν ἐστε τῆς βασιλείας τῶν οὐραῶν.

Ἐκ τῶν ἀποστολικῶν Διαταγμάτων.

Τοῦ νομοθέτου Μωσέως εἰρηκότος τοῖς Ἰσραηλίταις, «Ἴδου δέ-
 δωκα πρὸ προσώπου ὑμῶν τὴν ὁδὸν τῆς ζωῆς καὶ τὴν ὁδὸν τοῦ θα-
 νάτου», καὶ ἐπιφέροντος, «Ἔκλεξαι τὴν ζωὴν, ἵνα ζήσης», καὶ τοῦ
 15 προφήτου Ἠλιοῦ λέγοντος τῷ λαῷ, «Ἔως πότε χωλανεῖτε ἐπ' ἀμφοτέ-
 ραις ταῖς ἰγνύαις ὑμῶν; Εἰ Θεὸς ἐστὶ ὁ Κύριος, πορεύεσθε ὀπίσω
 αὐτοῦ», εἰκότως οὖν ἔλεγεν ὁ Κύριος Ἰησοῦς «Οὐδεὶς δύναται δυοὶ
 κυρίοις δουλεύειν ἢ γὰρ τὸν ἓνα μισήσει, καὶ τὸν ἕτερον ἀγαπήσει ἢ
 ἑνὸς ἀνθέξεται, καὶ τοῦ ἑτέρου καταφρονήσει». Ἀναγκαίως οὖν καὶ
 20 ἡμεῖς ἐπόμενοι τῷ διδασκάλῳ Χριστῷ, φαιμέν, ὡς δύο ὁδοὶ εἰσι· μία
 τῆς ζωῆς καὶ μία τοῦ θανάτου. Πρώτη οὖν τυγχάνει ὁδὸς τῆς ζωῆς,
 καὶ ἔστιν αὕτη, ἣν καὶ ὁ νόμος διαγορεύει, «Ἀγαπᾶν Κύριον τὸν
 Θεὸν ἐξ ὅλης ψυχῆς καὶ ἐξ ὅλης διανοίας, καὶ τὸν πλησίον ὡς ἑαυ-
 τόν». Καί, «Πᾶν ὃ μὴ θέλεις γενέσθαι σοι, καὶ σὺ τοῦτο ἄλλῳ μὴ ποιή-
 25 σης». Εὐλόγει τοὺς καταρωμένους σε, προσεύχου ὑπὲρ τῶν ἐπηρεα-
 ζόντων σε, ἀγάπα τοὺς ἐχθρούς. «Ποία γὰρ πέφυκεν ὑμῖν χάρις, ἐὰν
 ἀγαπᾶτε τοὺς ἀγαπῶντας ὑμᾶς; καὶ οἱ τελῶναι τοῦτο ποιοῦσιν».
 Ἀπέχου τῶν σαρκικῶν καὶ κοσμικῶν ἐπιθυμιῶν. «Ἐάν σοι δῶ ῥάπι-
 σμα ἐπὶ τὴν δεξιάν σου σιαγόνα, στρέψον αὐτῷ καὶ τὴν ἄλλην». «Εἰ
 30 ἀνταπέδωκα τοῖς ἀνταποδιδούσί μοι κακά». «Ἐὰν ἀγγαρεύσῃ σέ τις

56. Βιβλ. 7, 1.

57. Δευτ. 30, 19.

58. Γ Βασ. 18, 21.

59. Ματθ. 6, 24.

60. Δευτ. 6, 5. 11, 13. Ματθ. 22, 37. Λουκᾶ 10, 27.

61. Ματθ. 7, 12.

Τοῦ Ἰωάννου τῆς Κλίμακος.

Ἔκαστος ἀκούστω μερικὸν ἀπὸ αὐτῶν πού ζοῦν μὲ ἀδιαφορία στὸν κόσμον, νὰ μὴ λέγουν· Πῶς μπορούμε συζώντας μὲ γυναῖκα καὶ βρισκόμενοι κάτω ἀπὸ τὴν πίεση δημόσιων φροντίδων, νὰ ἐφαρμόσουμε τὸν μοναχικὸ βίον; Σὺ αὐτοὺς ἀπάντησα· Νὰ κάνετε ὅσα καλὰ μπορεῖτε νὰ κάνετε. Νὰ μὴ πεῖτε ψέμα σὲ κανέναν, νὰ μὴ κλέψετε κανέναν, νὰ μὴ κακολογήσετε κανέναν, νὰ μὴ ὑπερηφανευτεῖτε σὲ κανέναν, νὰ μὴ μισήσετε κανένα, νὰ ἀποφεύγετε τὴν πορνεία, νὰ μὴ ἀπουσιάζετε ἀπὸ τὶς λατρευτικὲς συνάξεις, νὰ δείχνετε συμπάθεια πρὸς ὅσους ἔχουν ἀνάγκη, νὰ μὴ σκανδαλίσετε κανέναν, νὰ μὴ προσεταιριστεῖτε ὅ,τι ἀνήκει σὲ ἄλλους, καὶ νὰ ἀρκεῖστε σ' αὐτὰ πού ἔχετε (στὶς γυναῖκες σας). Ἐὰν τὰ ἐφαρμόσετε αὐτά, δὲν θὰ βρῖσκεστε μακριὰ ἀπὸ τὴ βασιλεία τῶν οὐρανῶν.

Ἐκ τῶν Διαταγῶν τῶν Ἀποστόλων⁵⁶.

Ἐφ' ὅσον ὁ νομοθέτης Μωυσῆς ἔλεγε τοὺς Ἰσραηλίτες, «Νά, σᾶς παρουσιάσα μπροστά σας τὸν δρόμον τῆς ζωῆς καὶ τὸν δρόμον τοῦ θανάτου», καὶ πρόσθεσε, «Διάλεξε τὴ ζωὴν, γὰρ νὰ ζήσεις»⁵⁷, καὶ ὁ προφήτης Ἠλίας ἔλεγε στὸν λαόν, «Μέχρι πότε θὰ βαδίζετε χωλαίνοντας καὶ μὲ τὰ δύο γόνατά σας; Ἐὰν ὁ Θεὸς εἶναι ὁ Κύριος, νὰ βαδίζετε πίσω ἀπὸ αὐτόν»⁵⁸, δικαιολογημένα λοιπὸν καὶ ὁ Κύριος Ἰησοῦς ἔλεγε· «Κανένας δὲν μπορεῖ νὰ δουλεύει σὲ δύο κυρίους, γιὰτὶ ἢ θὰ μισήσῃ τὸν ἕνα καὶ θὰ ἀγαπήσῃ τὸν ἄλλον, ἢ θὰ προσκολληθεῖ στὸν ἕνα, καὶ θὰ περιφρονήσῃ τὸν ἄλλον»⁵⁹. Κατ' ἀνάγκη λοιπὸν καὶ ἡμεῖς, ἀκολουθώντας τὸν δάσκαλό μας Χριστό, λέμε, ὅτι ὑπάρχουν δύο δρόμοι· ἕνας τῆς ζωῆς, καὶ ἕνας τοῦ θανάτου. Πρῶτος λοιπὸν εἶναι ὁ δρόμος τῆς ζωῆς, καὶ εἶναι αὐτὸς πού ὑπαγορεύει ὁ νόμος· «Νὰ ἀγαπᾶμε τὸν Κύριον καὶ Θεὸν μὲ ὅλην τὴν ψυχὴν καὶ ὅλην τὴν καρδίαν μας, καὶ τὸν πλησίον μας ὡς τὸν ἑαυτόν μας»⁶⁰, καὶ· «Κάθε τι πού δὲν θέλεις νὰ γίνῃ σὲ σένα, νὰ μὴ τὸ κάνεις καὶ σὺ σὲ ἄλλον»⁶¹. Νὰ εὐλογεῖς ἐκείνους πού σὲ καταριοῦνται, νὰ προσεύχεσαι γιὰ ἐκείνους πού σὲ κακομεταχειρίζονται, νὰ ἀγαπᾶς τοὺς ἐχθρούς σου. «Γιὰτὶ, ἂν ἀγαπᾶτε ἐκείνους πού σᾶς ἀγαποῦν, ποῖα ἀμοιβὴ θὰ ἔχετε; Αὐτὸ τὸ κάνουν καὶ οἱ τελῶνες»⁶². Νὰ μένεις μακριὰ ἀπὸ τὶς σαρκικὲς καὶ κοσμικὲς ἐπιθυμίας. «Ἐὰν σοῦ δώσῃ κάποιος ράπισμα στὸ δεξιὸ σαγόνι, γύρισέ του καὶ τὸ ἄλλο»⁶³. - «Δὲν ἀνταπέδωσα κακὰ σὲ ἐκείνους πού μοῦ ἔκαναν κακόν»⁶⁴. «Ἐὰν κάποιος σὲ ἀγγαρεύῃ γιὰ ἕνα μίλι,

63. Ματθ. 5, 39. Λουκᾶ 6, 29.

64. Ψαλμ. 7, 5.

μίλιον ἔν, ὑπαγε μετ' αὐτοῦ δύο καὶ τῷ θέλοντί σοι κριθῆναι καὶ τὸν
 χιτῶνά σου λαβεῖν, ἄφες αὐτῷ καὶ τὸ ἱμάτιον καὶ ἀπὸ τοῦ αἴροντος τὰ
 σά, μὴ ἀπαιτεῖ». Τῷ αἰτοῦντι δίδου, καὶ «Ἀπὸ τοῦ θέλοντος δανείσα-
 σθαι, μὴ ἀποστραφῆς». Πᾶσι μὲν οὖν δίδόναι ἐξ ἰδίων πόνων. «Τίμα»,
 5 γὰρ φησι, «τὸν Κύριον ἀπὸ σῶν δικαίων πόνων»: προτιμητέον δὲ τοὺς
 ἁγίους. «Οὐ φονεύσεις, οὐ μοιχεύσεις, οὐ παιδοφθορήσεις· ἐπικα-
 τάρατος», γὰρ φησιν, «ὁ κοιμώμενος μετὰ ἄρρενος κοίτην γυναικεί-
 αν»· γυναῖκα οὐ πορνεύσεις οὐκ ἔστι γὰρ ὁ πορνεύων ἐν υἱοῖς Ἰσρα-
 ἦλ. «Οὐ κλέψεις». Ἄχαρ γὰρ κλέψας ἐν Ἱεριχώ, λίθοις βληθείς, τὴν
 10 ζωὴν ὑπεξῆλθε· καὶ Γιεζὶ κλέψας καὶ ψευδόμενος, ἐκληρονόμησε τοῦ
 Νεεμᾶν τὴν λέπραν καὶ Ἰούδας κλέπτων τὰ τῶν πενήτων, τὸν Κύριον
 παρέδωκε, καὶ μεταμεληθείς ἀπήγξατο. Ἀνανίας καὶ Σαλφείρα, ἡ
 τούτου γυνή, κλέψαντες τὰ ἴδια καὶ πειράσαντες τὸ Πνεῦμα Κυρίου,
 παραχρῆμα ἀποφάσει τοῦ Πέτρου, τοῦ συναποστόλου ἡμῶν, ἐθανα-
 15 τώθησαν. Οὐ μαγεύσεις. «Φαρμακούς», γὰρ φησι, «οὐ περιδιώσετε».

Οὐκ ἐπιθυμήσεις τὰ τοῦ πλησίον σου. «Οὐκ ἐπιορκήσεις· ἐρρέθη γὰρ,
 μὴ ὁμόσαι ὄλως». Καὶ «Οὐ συκοφαντήσεις, ὅτι ὁ συκοφαντῶν πένητα,
 παροξύνει τὸν ποιήσαντα αὐτόν». Οὐ καταλαλήσεις. «Μὴ ἀγάπα»,
 γὰρ φησι, «καταλαλεῖν, ἵνα μὴ ἐξαρθῆς». Οὐ μνησικακήσεις· «ὁδοὶ
 20 γὰρ μνησικακῶν εἰς θάνατον». Μὴ γίνου γλωσσώδης· ὅτι «ἀνήρ
 γλωσσώδης οὐ κατευθυνθήσεται, καὶ παγὶς ἀνδρὶ τὰ ἴδια χεῖλη». Οὐκ
 ἔσται ὁ λόγος σου κενός· περὶ παντός γὰρ λόγου δώσεις λόγους ἐκ
 τῶν λόγων σου δικαιωθήσῃ, καὶ ἐκ τῶν λόγων σου καταδικασθήσῃ.
 Οὐ ψεύσει· «Ἀπολεῖς», γὰρ φησι, «πάντας τοὺς λαλοῦντας τὸ ψεῦ-
 25 δος». Καὶ οὐκ ἔση πλεονέκτης. Οὐαὶ γὰρ, φησὶν, ὁ πλεονεκτῶν τὸν
 πλησίον πλεοανεξίαν κακίην.

Οὐκ ἔση ὑποκριτής, ἵνα μὴ τὸ μέρος σου μετ' αὐτῶν θῆς. Μὴ
 γίνου ὑπερήφανος· «ὑπερηφάνοις γὰρ Κύριος ἀντιτάσσεται». Οὐ
 λήψη πρόσωπον ἐν κρίσει· ὅτι «τοῦ Κυρίου ἡ κρίσις». Οὐ μισήσεις τὸν

65. Ματθ. 5, 40-42.

66. Ματθ. 5, 42.

67. Δευτ. 15, 8 καὶ Λουκᾶ 6, 34.

68. Ἐξ. 20, 14. 69. Λευϊτ. 20, 13. 70. Ὠσηέ 3, 3. 71. Ἐξ. 20, 15. 72. Ἰησ. Ν. 7, 21. 25.

73. Δ' Βασ. 5, 25-27. 74. Ματθ. 27, 5. Πράξ. 5, 2 ἐ. 75. Ἐξ. 22, 18. 76. Ἐξ. 20, 17.

77. Ἐξ. 20, 16. Ματθ. 5, 33.

78. Παρμ. 14, 31. 22, 16.

79. Ἰακ. 4, 11.

πήγαινε μαζί του δύο. Και σ' εκείνον που θέλει να σέ πάει στο δικαστήριο και να σου πάρει το πουνάμισο, δώσε του και το έπανωφόρι»⁶⁵. Και από εκείνον που παίρνει αυτά που σου ανήκουν, να μη τὰ ζητιάς. «Δίνε σέ ὅποιον σου ζητᾶ, και σ' εκείνον που θέλει να δανειστεί από σένα, να μη ἀρνηθεῖς»⁶⁶. Σέ ὅλους λοιπόν να δίνεις από τούς δικούς σου κόπους. Γιατί λέγει· «Να τιμᾶς τὸν Κύριο ἀπὸ αὐτὰ που ἀπέκτησες με δικαίους κόπους»⁶⁷. να προτιμᾶς ὅμως τούς ἁγίους. «Να μη φονεύσεις, και μη μοιχεύσεις»⁶⁸, να μη διαφθείρεις παιδί. Γιατί λέγει, «Εἶναι καταραμένος ἐκεῖνος που κοιμάται με ἄρσενικὸν σέ κρεβάτι γυναίκα»⁶⁹. Να μη ἐκπορνεύσεις γυναίκα. Γιατί δὲν ὑπάρχει πόρνος μεταξύ τῶν Ἰσραηλιτῶν⁷⁰. «Να μη κλέψεις»⁷¹, γιατί ὁ Ἄχαιρ που ἔκλεψε στήν Ἱεριχώ, ἔχασε τή ζωή του με λιθοβολισμό⁷², και ὁ Γιεζι που ἔκλεψε και εἶπε ψέματα κληρονόμησε τή λέπρα τοῦ Νεεμάν⁷³, και ὁ Ἰουδας που ἔκλεβε ἐκεῖνα που ἀνήκαν στους φτωχοὺς, πρόδωσε τὸν Κύριο, και ὅταν μετάνιωσε κρεμάστηκε⁷⁴. Και ὁ Ἀνανίας και ἡ Σαλφείρα, ἡ γυναίκα του, που ἔκρυψαν τὰ δικά τους και ψεύσθηκαν σὸ Πνεῦμα τοῦ Κυρίου, ἀπέσπασ με ἀπόφαση τοῦ συναποστόλου μας Πέτρου θανατώθηκαν. Να μη κάνεις μάγια, γιατί, «Τούς μάγους δὲν πρέπει να τούς ἀφήνετε να ζοῦν»⁷⁵. «Να μη ἐπιθυμήσεις ὅλα ὅσα ἀνήκουν σὸν πλησίον σου»⁷⁶. «Να μη παραβῆς τούς ὄρκους σου· γιατί ἔχει λεχθεῖ· να μη ὀρκίζεσαι καθόλου»⁷⁷. Και· «Να μη συκοφαντήσεις κανένα, γιατί ὅποιος συκοφαντεῖ φτωχό, ἔξοργίζει ἐκεῖνον που τὸν δημιούργησε»⁷⁸. Να μη κακολογεῖς. Γιατί λέγει· «Να μη σου ἀρέσει να κακολογεῖς, γιὰ να μη ὑπερηφανευθεῖς»⁷⁹. Να μη κρατᾶς κακία⁸⁰, γιατί ὁ δρόμος αὐτῶν που εἶναι μνησίκακοι ὁδηγεῖ σὸν θάνατο. Να μη εἶσαι φλύαρος, γιατί «ὁ φλύαρος ἄνθρωπος δὲν θὰ προκόψει, και ἀποτελοῦν παγίδα γιὰ τὸν ἄνδρα τὰ χεῖλη του»⁸¹. Τὰ λόγια σου να μη εἶναι ἀνωφελῆ, γιατί γιὰ κάθε λόγο σου θὰ δώσεις λόγο⁸². Ἀπὸ τὰ λόγια σου θὰ δικαιωθεῖς και ἀπὸ τὰ λόγια σου θὰ καταδικαστεῖς⁸³. Να μη λὲς ψέματα· γιατί λέγει, «Θὰ ἔξολοθρευσεις ὅλους ὅσους λένε ψέματα»⁸⁴. Και να μη εἶσαι πλεονέκτης. Γιατί λέγει· «Ἄλλοίμονο σέ ἐκεῖνον που ἀποκτᾶ πολλὰ ἀπὸ τὸν πλησίον του με τρόπο κακό»⁸⁵.

Να μη εἶσαι ὑποκριτής, γιὰ να μη καταταγεῖς μαζί με τούς ὑποκριτές⁸⁶. Να μη εἶσαι ὑπερήφανος, γιατί «ὁ Κύριος ἀντιτάσσεται στους ὑπερήφανους»⁸⁷. Να μη ἐπηρεάζεσαι ἀπὸ τὸ πρόσωπο ὅταν κρίνεις,

80. Παρμ. 10, 6. 81. Παρμ. 18, 6. Ψαλμ. 139, 12. 82. Ματθ. 12, 36. 83. Ματθ. 12, 37.
84. Ψαλμ. 5, 7. 85. Λουκᾶ 12, 15. 86. Ματθ. 24, 51. 87. Α' Πέτρ. 5, 5.

ἀδελφόν σου· «Ἐλεγμῶ γὰρ ἐλέγξεις τὸν ἀδελφόν σου· οὐ λήψη δι' αὐτὸν ἁμαρτίαν». Φεῦγε ἀπὸ παντὸς κακοῦ «Ἄπεχε», γὰρ φησιν, «ἀπὸ κακοῦ, καὶ τρόμος οὐκ ἐγγιεῖ σοι». Μὴ γίνου ὀργίλος, μηδὲ δάσκανος, μηδὲ μανικός ἢ θρασύς, ἵνα μηδὲν πάθῃς τὰ τοῦ Κάιν καὶ τὰ
 5 τοῦ Σαοὺλ καὶ Ἰωάβ· ὅτι ὁ μὲν ἀπέκτινεν Ἄβελ τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ διὰ τὸ πρόκριτον αὐτοῦ εὐρεθῆναι παρὰ τῷ Θεῷ, ὁ δὲ τὸν Δαυῖδ δεδίαχε νικήσαντα τὸν Γολιάθ, ζηλώσας ἐπὶ τῇ τῶν χορευτριῶν εὐφημία, ὁ δὲ τοὺς δύο στρατηγούς ἀνεῖλε, Ἀβδενὴρ καὶ Ἀμεσίαν. Οὐκ ἔσῃ ἐπάδων ἢ περικαθαίρων τὸν υἱόν σου. Οὐκ οἰωνισθήσῃ, οὐδὲ
 10 ὀρνεοσκοπήσεις, οὐδὲ μαθήσῃ μάθημα πονηρόν· ταῦτα γὰρ πάντα καὶ ὁ νόμος ἀπειπεν. Μὴ γίνου αἰσχρολόγος, μηδὲ ῥιψόφθαλμος· ἐκ γὰρ τούτων πορνεία καὶ μοιχεῖα γίνονται. Μὴ γίνου φιλάργυρος, ἵνα μὴ ἀντὶ Θεοῦ δουλεύσῃς τῷ μαμωνᾷ. Μὴ γίνου ὑψηλόφρων καὶ μετέωρος, ὡς ὁ Φαρισαῖος, «Ὅτι πᾶς ὁ ὑψηλῶν ἑαυτὸν ταπεινωθήσεται»,
 15 καὶ «Τὸ ὑψηλὸν ἐν ἀνθρώποις, βδέλυγμα παρὰ Κυρίῳ».

Μὴ γίνου σκληροτράχηλος καὶ θυμώδης (ὅτι ὀδηγεῖ πρὸς βλασφημίαν), ἀλλὰ μακρόθυμος καὶ πραῦς, ὅτι «ἀνὴρ θρασύς ἐμπεσεῖται εἰς κακά». Οὐκ ἐπιτάξεις τῷ δούλῳ σου ἢ τῇ παιδίσῃ σου ἐν πικρία ψυχῆς, μὴ ποτε στενάξωσιν ἐπὶ σοί, καὶ ἔσται σοι ὀργὴ παρὰ Θεοῦ.
 20 «Μὴ δῶς», γὰρ φησι, «ἀνθρώπῳ τόπον καταρᾶσθαί σε· καταρωμένου γὰρ σε ἐν πικρία ψυχῆς αὐτοῦ, εἰσακούσεται αὐτοῦ· ὁ ποιήσας αὐτόν». Τοὺς ἀδελφούς σου καὶ συγγενεῖς σου μὴ ὑπερίδῃς «Τοὺς οἰκείους», φησί, «τοῦ σπέρματός σου οὐχ ὑπερόψη». Οὐ προσελεύσεις ἐν προσευχῇ σου ἐν ἡμέρᾳ πονηρίας σου, πρὶν ἂν λύσῃς τὴν πικρίαν σου. Τὰ
 25 συμβαίνοντά σοι πάθη εὐμενῶς δέχου, καὶ τὰς περιστάσεις ἀλύπτως εἰδῶς, ὅτι μισθός σοι παρὰ Θεοῦ δοθήσεται, ὡς τῷ Ἰωβ καὶ τῷ Λαζάρῳ. Τὸν λαλοῦντά σοι τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ δοξάσεις, μνησθήσῃ αὐτοῦ ἡμέρας καὶ νυκτός τιμῆς δὲ αὐτόν, ὡς τοῦ εὖ εἶναί σοι πρόξενον. Ὅπου γὰρ ἢ περὶ Θεοῦ διδασκαλία, ἐκεῖ Θεὸς πάρεστιν· ἐκζη-

88. Δευτ. 1, 17, 16, 19. Λευϊτ. 19, 15. Σοφ. Σειρ. 42, 1. Ἰακ. 2, 1. 89. Λευϊτ. 19, 17. Σοφ. Σειρ. 19, 13 ἔ. Ματθ. 18, 15. 90. Ἦσ. 54, 14. 91. Γεν. 4, 1 ἔ. 92. Α' Βασ. 18, 1 ἔ. 93. Β' Βασ. 3, 20. 20, 10. Γ Βασ. 2, 5. 94. Δευτ. 18, 10-11. 95. Ὅπ. π. 96. Α' Κορ. 5, 11. 97. Λουκᾶ 16, 9. 98. Λουκᾶ 18, 11 ἔ. καὶ 14, 11. Ματθ. 23, 12. 99. Λουκᾶ 16, 15.

γιατί ἡ κρίση εἶναι τοῦ Κυρίου⁸⁸. Νὰ μὴ μισεῖς τὸν ἀδελφό σου. Νὰ τὸν ἐλέγχεις, γιὰ νὰ ἀποφύγεις τὴν ἁμαρτία τῆς συνενοχῆς σου»⁸⁹. Νὰ ἀποφεύγεις κάθε κακό. Γιατὶ λέγει· «Μένε μακριὰ ἀπὸ τὸ κακό, καὶ δὲ θὰ σὲ πλησιάσει τρόμος»⁹⁰. Νὰ μὴ εἶσαι ὀργίλος, οὔτε φθονερός, οὔτε παράφρονas ἢ θρασύς, γιὰ νὰ μὴ πάθεις ἐκεῖνα ποὺ ἔπαθε ὁ Κάϊν καὶ ὁ Σαοὺλ καὶ ὁ Ἰωάβ. Γιατὶ ὁ Κάϊν σκότωσε τὸν ἀδελφό του Ἰβελ, ἐπειδὴ προτιμήθηκε ἀπὸ τὸν Θεό⁹¹. Ὁ Σαοὺλ δίωξε τὸν Δαβὶδ ποὺ νίκησε τὸν Γολιάθ, ἐπειδὴ τὸν ζήλεψε ἐξαιτίας τῆς ἐπευφημίας τῶν χορευτριῶν⁹². Καὶ ὁ Ἰωάβ σκότωσε τοὺς δύο στρατηγούς Ἀβδενὴρ καὶ Ἀμεσία⁹³. Δὲν θὰ ὑπάρχει μεταξὺ σας μάγος ποὺ νὰ μαγεύει μὲ τὶς ὠδές του, ἢ κάποιος ποὺ νὰ ἐξαγνίζει τὸν γιό του περνώντας τον μέσα ἀπὸ φωτιά⁹⁴. Δὲν θὰ προσφεύγεις σὲ οἰωνούς, οὔτε σὲ ὄρνεοσκοπήσεις, οὔτε θὰ διδαχθεῖς διδασκαλία πονηρῆ. Γιατὶ ὅλα αὐτὰ τὰ ἀπαγόρευσε ὁ νόμος⁹⁵. Νὰ μὴ γίνεσαι αἰσχρολόγος, οὔτε νὰ ρίχνεις ἀσελγῆ βλέμματα⁹⁶, γιὰτὶ ἀπὸ αὐτὰ προέρχεται ἡ πορνεία καὶ ἡ μοιχεία. Νὰ μὴ εἶσαι φιλάργυρος, γιὰ νὰ μὴ γίνεις δοῦλος τοῦ μαμωνᾶ ἀντὶ τοῦ Θεοῦ⁹⁷. Νὰ μὴ ἔχεις μεγάλη ἰδέα γιὰ τὸν ἑαυτό σου, οὔτε νὰ εἶσαι ὑπερήφανος, ὅπως ὁ Φαρισαῖος, γιὰτὶ «Καθένas ποὺ ὑψώνει τὸν ἑαυτό του θὰ ταπεινωθεῖ»⁹⁸, καὶ «αὐτὸ ποὺ θεωρεῖται ὑψηλὸ ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους, εἶναι σιχαμερὸ γιὰ τὸν Θεό»⁹⁹.

Νὰ μὴ εἶσαι ἀπειθῆς καὶ θυμώδης, γιὰτὶ αὐτὸ ὁδηγεῖ στὴν βλασφημία, ἀλλὰ νὰ εἶσαι ἐπεικῆς καὶ προᾶος¹, γιὰτὶ ὁ θρασύς ἄνθρωπος πέφτει σὲ κακά. Νὰ μὴ διατάζεις τὸν δοῦλο ἢ τὴ δούλη σου μὲ πικρία ψυχῆς, γιὰ νὰ μὴ ἀναστενάξουν κάποτε ἐναντίον σου καὶ πέσει ἐπάνω σου ὀργὴ ἀπὸ τὸν Θεό. Γιατὶ λέγει· «Μὴ δώσεις σὲ ἄνθρωπο ἀφορμὴ νὰ σὲ καταραστεῖ. Γιατὶ, ἂν σὲ καταραστεῖ μὲ πικρία τῆς ψυχῆς του, θὰ τὸν εἰσακούσει ἐκεῖνος ποὺ τὸν δημιούργησε»². Νὰ μὴ παραβλέψεις τοὺς ἀδελφούς καὶ τοὺς συγγενεῖς σου. «Τοὺς συγγενεῖς σου», λέγει, «νὰ μὴ τοὺς παραβλέψεις»³. Νὰ μὴ προσέλθεις σὲ προσευχὴ κατὰ τὴν ἡμέρα τῆς κακίας σου, προτοῦ διαλύσεις τὴν πικρία σου. Τὰ κακά ποὺ σοῦ συμβαίνουν νὰ τὰ δέχεσαι μὲ εὐχαρίστηση, καὶ τὶς δύσκολες περιστάσεις χωρὶς λύπη, γνωρίζοντας ὅτι θὰ σοῦ δοθεῖ ἀπὸ τὸν Θεό ἀμοιβή, ὅπως στὸν Ἰωάβ καὶ στὸν Λάζαρο. Αὐτὸν ποὺ σοῦ κηρύττει τὸν λόγο τοῦ Θεοῦ νὰ τὸν τιμᾶς καὶ νὰ τὸν θυμᾶσαι μέρα καὶ νύχτα καὶ νὰ τὸν τιμᾶς ἐπειδὴ αὐτὸς σοῦ εἶναι πρόξενος τῆς εὐτυχίας σου. Γιατὶ ἐκεῖ ὅπου γίνεται διδασκαλία γιὰ τὸν Θεό, ἐκεῖ εἶναι παρὼν ὁ Θεός. Πρέπει δηλαδὴ νὰ ἀνα-

1. Ματθ. 5, 4.

2. Σ. Σειρ. 4, 6.

32. Ὁβδιού 12.

τήσεις γὰρ καθ' ἡμέραν τὸ πρόσωπον τῶν ἁγίων, ἵνα ἀναπαύσῃ ἐν
 παῖς λόγοις αὐτῶν. Οὐ ποιήσεις ἔχθραν πρὸς αὐτούς, ἀναμνησθεῖς
 Δαθὰν καὶ Ἀβειρώων. Αὕτη ἐστὶν ἡ ὁδὸς τῆς ζωῆς Ἡ δὲ ὁδὸς τοῦ θα-
 νάτου ἐστὶν ἐν πονηραῖς πράξεσι θεωρουμένη· ἐν αὐτῇ γὰρ ἐστὶν
 5 ἄγνοια Θεοῦ, δι' ἣν γίνονται φόνοι, πορνεῖαι, καὶ τὰ λοιπὰ

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΙΣΤ'.

**Τοῦ Ἀποστόλου λέγοντος, ὅτι αἱ ἐξουσίαι τοῦ κόσμου ὑπὸ
 τοῦ Θεοῦ τεταγμέναι εἰσὶν, ἄρα λοιπὸν πᾶς ἄρχων καὶ
 βασιλεὺς καὶ ἐπίσκοπος ὑπὸ Θεοῦ προχειρίζεται;**

10

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Τοῦ Θεοῦ ἐν τῷ νόμῳ λέγοντος «Δώσω ὑμῖν ἄρχοντας κατὰ τὰς
 καρδίας ὑμῶν», εὐδὴλον, ὅτι οἱ μὲν τῶν ἀρχόντων καὶ βασιλέων, ὡς
 ἄξιοι τῆς τριακταύτης τιμῆς ὑπὸ Θεοῦ προχειρίζονται, οἱ δὲ πάλιν ἀνάξι-
 οὶ ὄντες, πρὸς τὸν ἀνάξιον λαόν, τῆς αὐτῶν ἀναξιότητος, κατὰ Θεοῦ
 15 συγχώρησιν ἢ βούλησιν προχειρίζονται. Καὶ ἄκουσον περὶ τούτων
 διηγήσεών τινων.

Ὅτε γὰρ γέγονε βασιλεὺς Φωκάς ὁ τύραννος καὶ ἤρξατο τὰς
 αἵματοχυσίας ἐκείνας διὰ Βοσόνου ἐκείνου τοῦ δημίου ἐργάζεσθαι,
 μοναχός τις δὲ ἐν Κωνσταντίνου πόλει ἀνὴρ ἅγιος, καὶ πολλὴν παρ-
 20 ρησίαν πρὸς Θεὸν ἔχων, διεδικάζετο πρὸς Θεὸν ἐν ἀπλότητι λέγων
 Κύριε, διατί τοιοῦτον βασιλέα ἐποίησας; Εἶτα, ὡς ἐπὶ ἱκανὰς ἡμέρας
 τοῦτο ἔλεγεν, ἦλθεν αὐτῷ φωνὴ ἐκ τοῦ Θεοῦ λέγουσα· Ὅτι οὐχ εὖρον
 χεῖρονα.

Ἄλλη δέ τις πόλις ὑπῆρχε παράνομος κατὰ τὴν Θηβαΐδα, πολλὰ
 25 μισθὰ καὶ ἄτοπα διαπραττομένη, ἐν ἣ ἡδημότης τις ἐξωλέστατος, ἐξ-
 αἰφνης ψευδοκατάνυξιν τινα κτησάμενος, ἀπελθὼν ἐκάρη καὶ τὸ μο-
 ναχικὸν σχῆμα ἠμφιέσατο. Μέντοι γε τῶν πονηρῶν πράξεων οὐδα-
 μῶς ἐπαύσατο. Συνέβη γοῦν τὸν ἐπίσκοπον τῆς πόλεως τελευτῆσαι,
 καὶ φαίνεται τινι ἀνδρὶ ἁγίῳ ἄγγελος Κυρίου λέγων Ἄπελθε καὶ πα-
 30 ρασκεύασον τὴν πόλιν, ἵνα τὸν ἀπὸ δημοτῶν χειροτονήσωσιν ἐπίσκο-
 πον. Ἀπελθὼν οὖν ἐποίησε τὰ κελευσθέντα αὐτῷ. Χειροτονηθεὶς δὲ ὁ
 προλεχθεὶς ἀπὸ δημοτῶν, μᾶλλον δὲ ὁ δημότης, ἤρξατο κατὰ διάνοι-

ζητᾶς κάθε μέρα τὸ πρόσωπο τῶν ἁγίων, γιὰ νὰ ἀναπαύεσαι μὲ τὰ λόγια τους. Νὰ μὴ δημιουργήσεις ἔχθρα μὲ αὐτούς, ἐνθυμούμενος τὸν Δαθὰν καὶ τὸν Ἀβειρών. Αὐτὸς εἶναι ὁ δρόμος τῆς ζωῆς. Ἐνῶ ὁ δρόμος τοῦ θανάτου ἐμφανίζεται στὶς πονηρὲς πράξεις. Γιατὶ σ' αὐτὸν ὑπάρχει ἄγνοια τοῦ Θεοῦ, ἕξαιτίας τῆς ὁποίας γίνονται φόνοι, πορνεῖες καὶ τὰ λοιπά.

ΕΡΩΤΗΣΗ 16η

Λέγοντας ὁ Ἀπόστολος ὅτι οἱ ἐξουσίες τοῦ κόσμου ἔχουν ὀριστεῖ ἀπὸ τὸν Θεό, αὐτὸ σημαίνει ὅτι κάθε ἄρχοντας καὶ βασιλιάς καὶ ἐπίσκοπος ἀναδεικνύεται ἀπὸ τὸν Θεό;

ΑΠΑΝΤΗΣΗ

Λέγοντας ὁ Θεὸς στὸν νόμο, «Θὰ σᾶς δώσω ἄρχοντες, ὅπως ἐπιθυμεῖτε»⁴, γίνεται φανερό, ὅτι ἐκεῖνοι ἀπὸ τοὺς ἄρχοντες καὶ βασιλεῖς, πού εἶναι ἄξιοι αὐτῆς τῆς τιμῆς, ὀρίζονται ἀπὸ τὸν Θεό, ἐνῶ ἐκεῖνοι πού εἶναι ἀνάξιοι, ὀρίζονται κατὰ παραχώρηση ἢ βούληση τοῦ Θεοῦ στὸν ἀνάξιο λαό, ἀνάλογα μὲ τὴν ἀναξιότητά του. Ἄκουσε λοιπὸν μερικὲς ἱστορίες γι' αὐτούς.

Ὄταν ἐγίνε βασιλιάς ὁ τύραννος Φωκᾶς καὶ ἄρχισε νὰ κάνει ἐκεῖνες τὶς αἱματοχυσίες μὲ ἐκεῖνον τὸν δήμο Βοσόνο, κάποιος μοναχὸς στὴν Κωνσταντινούπολη, πού ἦταν ἄνθρωπος ἅγιος καὶ εἶχε μεγάλη παρησία στὸν Θεό, προσέφυγε στὸν Θεὸ μὲ ἀπλότητα, λέγοντας: Κύριε, γιατί ἔκανες τέτοιον βασιλιά; Καὶ καθὼς αὐτὸ τὸ ἐπαναλάμβανε ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας, τοῦ ἦρθε ἀπὸ τὸν Θεὸ ἀπάντηση πού ἔλεγε: Ἐπειδὴ δὲν βρῆκα χειρότερον.

Ἐπῆρχε καὶ μιὰ ἄλλη πόλη ἁμαρτωλὴ (στὴ Θηβαΐδα), ἣ ὁποία ἔκανε πολλὰ βδελυρὰ καὶ ἄτοπα πράγματα, στὴν ὁποία κάποιος κάτοικος πάρα πολὺ διεφθαρμένος, ξαφνικά, ἀφοῦ ἀπέκτησε κάποια ψευδοκατάνυξη, πῆγε καὶ κουρεύτηκε καὶ φόρεσε τὸ μοναχικὸ σχῆμα, ἀλλ' ὅμως δὲν ἔπαυσε καθόλου τὶς πονηρὲς πράξεις του. Συνέβη λοιπὸν νὰ πεθάνει ὁ ἐπίσκοπος τῆς πόλεως, καὶ ἐμφανίστηκε σὲ κάποιον ἅγιο ἄνθρωπο ἄγγελος Κυρίου λέγοντάς του: Πήγαινε καὶ ἐτοίμασε τὴν πόλη γιὰ νὰ ἐκλέξουν ἐπίσκοπο αὐτὸν πού προέρχεται ἀπὸ τοὺς λαϊκοὺς. Πῆγε λοιπὸν καὶ ἔκανε αὐτὰ πού διατάχτηκε νὰ κάνει. Καὶ ὅταν χειροτονήθηκε αὐτὸς πού προερχόταν ἀπὸ τὴν τάξη τῶν λαϊκῶν, ἢ μᾶλλον ὁ λαϊκὸς πού προαναφέρθηκε, ἄρχισε μέσα στὸ νοῦ του νὰ ἐπαίρεται καὶ νὰ

αν φαντάζεσθαι καὶ μεγαλοφρονεῖν. Καὶ ἐπιστὰς αὐτῷ ἄγγελος Κυρίου λέγων Τί ὑψηλοφρονεῖς, ἄθλιε; ὄντως οὐχ ὡς ἄξιος τῆς ἱερωσύνης ἐγένου ἐπίσκοπος, ἀλλ' ὅτι ἡ πόλις αὕτη, τοιούτου ἐπισκόπου ἐστὶν ἀξία. Διό, ἡνίκα ἴδης ἀνάξιόν τινα καὶ πονηρὸν βασιλέα ἢ ἄρχοντα ἢ
5 ἐπίσκοπον, μὴ θαυμάσης, μηδὲ τὴν τοῦ Θεοῦ πρόνοιαν διαβάλης, ἀλλὰ μᾶλλον μάθε καὶ πίστευε, ὅτι πρὸς τὰς ἀνομίας ἡμῶν εἰς τοιούτους τυράννους παραδιδόμεθα, καὶ οὐδὲ οὕτω τῶν κακῶν ἀφιστάμεθα.

Ἡσαΐου.

«Καὶ ἐπέστησεν νεανίσκους ἄρχοντας αὐτῶν, καὶ ἐμπαῖκται κυρι-
10 εὐσουσιν αὐτῶν, λέγει Κύριος».

ᾨσηέ.

«Ἐαυτοῖς ἐβασίλευσαν, καὶ οὐ δι' ἐμοῦ ἤρξαν, καὶ οὐκ ἔγνωσάν με, λέγει Κύριος».

Ἱερεμίου.

15 «Τάδε λέγει Κύριος τῷ λαῷ τούτῳ· Ἠγάπησαν κινεῖν πόδας αὐτῶν, καὶ οὐκ ἐφείσαντο, καὶ ὁ Θεὸς οὐκ εὐδόκησεν ἐν αὐτοῖς· νῦν μνησθήσεται τῶν ἀδικιῶν αὐτῶν. Καὶ εἶπε πρὸς με· Μὴ προσεύχου περὶ τοῦ λαοῦ τούτου εἰς ἀγαθόν· ὅτι, ἐὰν νηστεύσωσιν, οὐκ εἰσακούσομαι τῆς δεήσεως αὐτῶν· καὶ ἐὰν προσενέγκωσιν ὀλοκαυτώματα καὶ
20 θυσίαν, οὐκ εὐδοκήσω ἐν αὐτοῖς, ὅτι ἐν μαχαίρᾳ καὶ ἐν λιμῷ καὶ ἐν θανάτῳ ἐγὼ συντελέσω αὐτοὺς εἰς ἀνάγκας καὶ πάσαις ταῖς βασιλείαις τῆς γῆς διὰ Μανασσῆ, υἱὸν Ἐζεκίου βασιλέως Ἰούδα, τὰ βδελύγματα ταῦτα τὰ πονηρὰ περὶ πάντων, ὧν ἐποίησεν Ἱερουσαλήμ».

Βασιλειῶν τετάρτη.

25 «Καὶ ἐλάλησε Κύριος ἐν χειρὶ δούλων αὐτοῦ τῶν προφητῶν, λέγων· Ἄνθ' ὧν ἐποίησε Μανασσῆς ὁ βασιλεὺς Ἰούδα τὰ βδελύγματα ταῦτα τὰ πονηρὰ, τάδε λέγει Κύριος ὁ Θεὸς Ἰσραὴλ· Ἴδου ἐγὼ φέρω κακὰ καὶ ἐπὶ Ἱερουσαλήμ καὶ Ἰούδα, ὥστε παντὸς ἀκούοντος, ἠχήσει ἀμφοτέρω ὅρα αὐτοῦ. Καὶ δώσω αὐτοὺς εἰς χεῖρας ἐχθρῶν αὐτοῦ, καὶ
30 ἔσονται εἰς διαρπαγὴν καὶ εἰς προνομίαν πᾶσι τοῖς ἐχθροῖς αὐτῶν, ἄνθ' ὧν, ὅσα ἐποίησε, τὸ πονηρὸν ἐν ὀφθαμοῖς μου· καὶ γε αἷμα ἀθῶον ἐξέχεε Μανασσῆς πολὺ σφοδρῶς, ἕως οὗ ἐπλήρωσε τὴν Ἱερουσαλήμ».

ἀλαζονεύεται. Τότε ἐμφανίστηκε σ' αὐτὸν ὁ ἄγγελος τοῦ Κυρίου καὶ τοῦ εἶπε· «Γιατί ἐπαίρεσαι, ἄθλιε; Δὲν ἔγινες ἐπίσκοπος ἐπειδὴ ἦσουν ἄξιος τῆς ἱερωσύνης, ἀλλὰ ἐπειδὴ αὐτὴ ἡ πόλη ἦταν ἄξια τέτοιου ἐπισκόπου». Γι' αὐτό, ὅταν δεῖς κάποιον ἀνάξιο καὶ κακὸ βασιλιὰ ἢ ἄρχοντα ἢ ἐπίσκοπο, νὰ μὴ ἀπορήσεις, οὔτε νὰ κατηγορήσεις τὴν πρόνοια τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ νὰ διδάσκεις καὶ νὰ πιστεύεις, ὅτι ἐξαιτίας τῶν ἁμαρτιῶν μας παραδινόμαστε σὲ τέτοιους τυράννους, ἀλλ' οὔτε καὶ ἔτσι ἀπομακρυνόμαστε ἀπὸ τὰ κακά.

Τοῦ Ἡσαΐα.

«Θὰ τοποθετήσω νεαροὺς ἄρχοντες σ' αὐτούς, καὶ οἱ χλευαστὲς θὰ τοὺς κυριεύσουν, λέγει ὁ Κύριος⁵.

Τοῦ Ὠσηέ.

«Ἐγιναν βασιλεῖς γιὰ τοὺς ἑαυτοὺς τους καὶ δὲ κυβένησαν μέσω ἐμοῦ, οὔτε μὲ γνώρισαν, λέγει ὁ Κύριος»⁶.

Τοῦ Ἱερεμία.

«Τὰ ἐξῆς λέγει ὁ Κύριος στὸν λαὸ αὐτόν· Προτίμησαν νὰ κινοῦν τὰ πόδια τους, καὶ δὲν τὰ λυπήθηκαν, καὶ ὁ Θεὸς δὲν εὐαρεστήθηκε ἀπὸ αὐτούς. Τώρα θὰ καταπιαστεῖ μὲ τὶς ἀδικίες τους. Καὶ εἶπε σὲ μένα· Νὰ μὴ προσεύχεσαι γιὰ τὸ καλὸ αὐτοῦ τοῦ λαοῦ, γιατί ἐὰν νηστέψουν, δὲν θὰ ἀκούσω τὴ δέησή τους, καὶ ἐὰν προσφέρουν θυσίες καὶ ὀλοκαυτώματα, δὲν θὰ τὰ δεχθῶ, γιατί θὰ τοὺς παραδώσω μὲ μάχαιρα καὶ λιμὸ καὶ θάνατο⁷ σὲ ἀνάγκες καὶ σὲ ὅλες τὶς βασιλεῖες τῆς γῆς, ἐξαιτίας τοῦ Μανασσῆ, τοῦ γιοῦ τοῦ Ἐζεκία, βασιλιᾶ τοῦ Ἰούδα, γιὰ ὅλα αὐτὰ τὰ κακὰ ποὺ ἔκανε στὴν Ἱερουσαλήμ»⁸.

Ἀπὸ τὸ τέταρτο βιβλίο τῶν Βασιλειῶν.

«Καὶ εἶπε ὁ Κύριος μὲ τὸ στόμα τῶν δούλων του προφητῶν λέγοντας· Γιὰ τὶς μισητὲς πράξεις ποὺ ἔκανε ὁ βασιλιᾶς τοῦ Ἰούδα Μανασσῆ, ὁ Κύριος καὶ Θεὸς τοῦ Ἰσραὴλ λέγει τὰ ἐξῆς· Θὰ ἐπιφέρω δεινὰ στὴν Ἱερουσαλήμ καὶ στὸ βασίλειο τοῦ Ἰούδα, ὥστε νὰ τὰ ἀκούσουν καὶ τὰ δυὸ αὐτιά αὐτῶν ποὺ ἀκοῦνε. Θὰ τοὺς παραδώσω στὰ χέρια τῶν ἐχθρῶν του, θὰ λεηλατηθοῦν καὶ θὰ γίνουν ἀντικείμενο ἀρπαγῆς ἀπὸ ὅλους τοὺς ἐχθροὺς τους, ἐξαιτίας τῶν κακῶν ποὺ ἔκανε ὁ Μανασσῆς μπροστὰ στὰ μάτια μου. Γιατί ἔχυσε αὐτὸς πολὺ ἀθῶο αἷμα βίβια, μέχρι ποὺ γέμισε τὴν Ἱερουσαλήμ»⁹.

Ἰσιδώρου, ἐκ τῶν ἐπιστολῶν.

Ἰστέον, ὅτι δι' ἐνὸς ἀμάρτημα, πολλάκις μαστίζεται χώρα καὶ πόλις, κατὰ τὸν Ἐκκλησιαστήν, ὅτι ἀμαρτάνων τις, φησί, ἀπολέσει ἀγαθωσύνην πολλήν, ὅπερ καὶ ἐπὶ Δαυῖδ γενόμενον ἔγνωμεν. Ὅταν
5 γὰρ ἐπὶ τῇ εὐθηνίᾳ τῶν πραγμάτων ὁ ἔξαρχος ὑπερηφανεύηται, εἰς ἀθυμίαν αὐτοῦ καὶ κατάκρισιν τὸν ὑπήκοον ἐλαττοῦται, οὐκ ἀδίκως παιδευόμενον, ἀλλ' ἐκάστου τὰ ἐπίχειρα τῆς οἰκείας πράξεως ἀπολαμβάνοντος καὶ τῆς θείας μακροθυμίας ἀποτυγχάνοντος, διὰ τὰς πρὸς τὸν ἄρχοντα ψήφους

10 **Ἐκ τῶν ἀποστολικῶν Διαταγμάτων.**

Οὔτε γὰρ βασιλεὺς δυσσεβῆς ἔτι ὑπάρχων βασιλεὺς, ἀλλὰ τύραννος, οὔτε ἐπίσκοπος ἀγνοία ἢ κακονοία πεπιεσμένος, ἔτι ἐπίσκοπός ἐστιν, ἀλλὰ ψευδώνυμος, οὐ παρὰ Θεοῦ, ἀλλὰ παρὰ ἀνθρώπων προβληθείς, ὡς Ἀνανίας καὶ Σαμέας ἐν Ἱερουσαλήμ, καὶ Σεδεκίας καὶ
15 Ἀχίας, οἱ ἐν Βαβυλῶνι ψευδοπροφήται.

Ὀλυμπιοδώρου, ἐκ τῶν τοῦ Ἰώβ.

«Ὁ γὰρ Κύριος πάντας ἐφορᾷ, φησί, καὶ κατὰ ἔθνος, καὶ κατὰ ἄνθρωπον ὁμοῦ». Ὁμοῦ «Βασιλεύων ἄνθρωπον ὑποκριτὴν ἀπὸ δυσκολίας λαοῦ». Τοῦτο δὲ καὶ αὐτὸς ὁ Θεὸς σαφῶς διὰ τοῦ προφήτου
20 τοῦ Ὠσηῆ πρὸς τὸν Ἰσραὴλ δηλοῖ, λέγων «Καὶ ἔδωκά σοι βασιλέα ἐν ὀργῇ κατὰ τοῦ θυμοῦ μου». Πολλάκις γὰρ τῷ σχήματι φαινόμενον ἀγαθὸν συγχωρεῖ εἰς βασιλέα ἀναγορευθῆναι, ἐφ' ᾧ κακωθῆναι βούλεται δι' αὐτοῦ τοὺς ὑπηκόους διὰ τὴν αὐτῶν δυσκολίαν καὶ κακοπραγίαν.

25 **Τοῦ ἀγίου Γρηγορίου Νύσσης, περὶ τῶν πρὸ ὥρας ἀρπαζομένων.**

Ὅσπερ ὁ τεχνίτης τὸν ἀντίτυπον σίδηρον καὶ μὴ ῥαδίως διὰ πυρὸς μαλαττόμενον καὶ πρὸς τὸ ἀναγκαῖον τοῦ θίου ἐκτυπούμενον, σφύρα ἢ ἄκμονι χρῆσεται τῷ τοιούτῳ, ὡς ἐν ταῖς ἐπὶ τούτων πληγαῖς,
30 τὸ ἐνεργές τε καὶ ἀπαλὸν πρὸς τι τῶν χρησίμων ἀποτυποῦσθαι, οὕτω καὶ ὁ Θεός, τὸν κατὰ κακίαν ὑπερβαλόντως κατὰ τὴν ἑαυτοῦ προαίρεσιν ζῆσαι ἀφήσει σκοπῶ τῷ βελτίονι, καθάπερ καὶ τὸν Φαραῶν καὶ

Τοῦ Ἰσιδώρου, ἀπὸ τὶς Ἐπιστολές του.

Πρέπει νὰ γνωρίζουμε, ὅτι γιὰ τὸ ἀμάρτημα ἑνὸς πολλὰς φορές ὑποφέρει ὀλόκληρη χώρα καὶ πόλη, σύμφωνα μὲ τὸν Ἐκκλησιαστή πού λέγει· «Ὅταν ἁμαρτάνει ἓνας, καταστρέφει τὴν καλωσύνη πολλῶν»¹⁰. Αὐτὸ τὸ εἶδαμε νὰ συμβαίνει καὶ στὴν περίπτωση τοῦ Δαβίδ. Γιατί, ὅταν ὁ ἡγεμόνας κυριεύεται ἀπὸ ὑπερηφάνεια ἕξαιτίας τῆς ἀφθονίας τῶν ἀγαθῶν του, προκειμένου νὰ λυπηθεῖ καὶ νὰ κατακριθεῖ, ζημιώνονται οἱ ὑπῆκοοι, τιμωρούμενοι ὄχι ἄδικα, ἀλλὰ ἐπειδὴ ὁ καθένας ὑφίσταται τὶς συνέπειες τῆς δικῆς του πράξεως καὶ ἕξαντλώντας τὴ μακροθυμία τοῦ Θεοῦ, ἕξαιτίας τῆς ψήφου τους πρὸς τὸν ἄρχοντα.

Ἐκ τῶν Ἀποστολικῶν Διαταγῶν.

Οὔτε ὁ βασιλιάς, πού εἶναι ἀκόμα ἀσεβής, εἶναι βασιλιάς, ἀλλὰ τύραννος, οὔτε ὁ ἐπίσκοπος, πού πιέζεται ἀπὸ ἄγνοια ἢ δυσμένεια, εἶναι πιά ἐπίσκοπος, ἀλλὰ ψεύτικος, ἐπειδὴ δὲν ἐκλέχτηκε ἀπὸ τὸν Θεό, ἀλλὰ ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους, ὅπως ὁ Ἀνανίας καὶ ὁ Σαμέας στὴν Ἱερουσαλήμ, καὶ ὁ Σεδεκίας καὶ Ἀχίας, οἱ ψευδοπροφῆτες στὴ Βαβυλώνα.

Τοῦ Ὀλυμπιοδώρου, ἀπὸ τοὺς λόγους του στὸν Ἰώβ.

«Ὁ Κύριος», λέγει, «τοὺς ἐποπτεύει ὅλους, καὶ κατὰ ἔθνος καὶ κάθε ἄνθρωπο χωριστά»¹¹. Καὶ κάνει βασιλιὰ ἄνθρωπο ὑποκριτῆ, λόγω τῶν δυστροπιῶν τοῦ λαοῦ»¹². Αὐτὸ ὅμως τὸ λέγει καθαρὰ καὶ ὁ ἴδιος ὁ Θεὸς μὲ τὸν προφήτη του Ὡσηέ, δηλώνοντας πρὸς τὸν Ἰσραηλιτικὸ λαό· «Σοῦ ἔδωσα βασιλιὰ πάνω στὸν θυμό μου»¹³. Γιατί πολλὰς φορές, ἐπειδὴ κάποιος φαίνεται ἀγαθὸς ὡς πρὸς τὴν ἐξωτερικὴ ἐμφάνιση, ἐπιτρέπει ὁ Θεὸς νὰ ἀναγορευθεῖ βασιλιάς, ὅταν θέλει νὰ τιμωρήσει μέσω αὐτοῦ τοὺς ὑπηκόους, ἕξαιτίας τῆς δυστροπίας καὶ τῶν κακῶν πράξεών τους.

Τοῦ ἁγίου Γρηγορίου Νύσσης, ἀπὸ τὸ λόγο του· Γιὰ ἐκείνους πού πεθαίνουν πρόωρα.

Ὅπως ὁ τεχνίτης τὸ σκληρὸ σίδερο πού δὲν μαλακώνει εὐκόλα μὲ τὴ φωτιά, γιὰ νὰ τὸ μεταποιήσει σὲ ἀναγκαῖο ἐργαλεῖο γιὰ τὴ ζωὴ χρησιμοποιεῖ γιὰ τὴν κατεργασία του σφυρὶ ἢ ἀμόνι, ὥστε μὲ τὰ κατάλληλα χτυπήματα νὰ λάβει σχῆμα τέτοιο πού εἶναι χρήσιμο σὲ κάτι, ἔτσι καὶ ὁ Θεός, ἐκεῖνον πού εἶναι ὑπερβολικὰ κακός, τὸν ἀφήνει μὲ δική του προαίρεση νὰ ζήσει, ἀποβλέποντας σὲ κάτι καλύτερο, ὅπως ἄφησε νὰ γίνει

12. Ἰώβ 34, 30.

13. Ὡσηέ 13, 11.

τὸν Ναβουχοδονόσορ εἶασε γενέσθαι, ὡς ἂν τῇ ἐκείνων πληγῇ ὁ Ἰσραὴλ παιδευθεῖη.

Τοῦ Χρυσοστόμου.

«Οὐ γὰρ ἐστὶν ἐξουσία», φησὶν, «εἰ μὴ ἀπὸ Θεοῦ. Τί λέγεις; Πᾶς
5 οὖν ἄρχων ὑπὸ Θεοῦ κεχειροτόνηται; Οὐ τοῦτό φησιν, οὐδὲ περὶ τῶν
καθ' ἕκαστον ἄρχοντα ὁ λόγος μοι νῦν, ἀλλὰ περὶ αὐτοῦ τοῦ πράγμα-
τος. Τὸ ἀρχὰς εἶναι, καὶ τοὺς μὲν ἄρχειν, τοὺς δὲ ἄρχεσθαι, καὶ μὴ
ἀπλῶς ἀνέδην ἅπαντα φέρεσθαι, ὥσπερ κυμάτων τῆδε κἀκεῖσε τῶν
δήμων περιανομένων τῆς τοῦ Θεοῦ σοφίας ἔργον εἶναί φημι. Διὰ
10 τοῦτο οὐκ εἶπεν, Οὐ γὰρ ἐστὶν ἄρχων, εἰ μὴ ἀπὸ τοῦ Θεοῦ· αἱ δὲ οὔσαι
ἐξουσίαι ὑπὸ τοῦ Θεοῦ τεταγμέναι εἰσὶν. Οὕτω καὶ ὅταν λέγει τις
σοφός, ὅτι παρὰ Κυρίου ἀρμόζεται γυνὴ ἀνδρὶ, τοῦτο λέγει· ὅτι τὸν
γάμον ὁ Θεὸς ἐποίησεν, οὐχ ὅτι ἕκαστον συνόντα γυναικὶ αὐτὸς συνᾶ-
πτει. Καὶ γὰρ ὁρῶμεν πολλοὺς καὶ ἐπὶ κακῶ καὶ γάμῳ ἀνόμῳ συνιόν-
15 τας ἀλλήλοις, καὶ οὐκ ἂν τοῦ Θεοῦ τοῦτο λογισώμεθα. Ἄλλ' ὅπερ «ἐξ
ἀρχῆς ἄρσεν καὶ θῆλυ ἐποίησεν», αὐτὸς εἶπεν· «Ἀντὶ τούτου καταλεί-
ψει ἄνθρωπος τὸν πατέρα καὶ τὴν μητέρα αὐτοῦ, καὶ προσκολληθήσε-
ται πρὸς τὴν γυναῖκα αὐτοῦ».

Θεοδώρητου, ἐκ τοῦ περὶ Προνοίας.

20 Εἰ δὲ βλέπων τινὰς τῶν ἀρχόντων δώροις ἀπεμπωλοῦντας τὸ
δίκαιον, προσπταίεις τῇ Προνοίᾳ, ἐγὼ σου διασκεδάσω τῆς διανοίας
τὸν τρόπον, καὶ φημι, ὡς τοῖς τοιούτοις οὐχ ὁ Θεὸς ἡγεμονίαν ἐπί-
στευσεν, ἀλλ' ἡ τῶν ἀρχομένων πονηρία τὴν τούτων ἀρχὴν ἐπεσπάσα-
το. Ὅνησιν γὰρ οὐδεμίαν παρὰ τῶν καλῶς ἡγησαμένων ἐλκύσαι θε-
25 λήσαντες, ἀλλὰ τῇ μοχθηρίᾳ τοῦ τρόπου τὴν ἐκείνων διδασκαλίαν
ἐξυβρίσαντες, τῆς θείας ἐπιμελείας σφᾶς αὐτοὺς ἀπεστέρησαν. Εἶτα
τῆς θείας γυμνωθέντες οἰκονομίας, τῶν τοιούτων ἡγεμόνων ἀπήλαυ-
σαν· πάτταλοι γὰρ παττάλοις ἐκκρούονται. «Δώσω», γὰρ φησιν, «ἄρ-
χοντας κατὰ τὰς καρδίας ὑμῶν», ἵνα τῇ πείρᾳ τῶν χειρόνων εἰς μνή-
30 μὴν ἔλθωσι τῶν κρείττωνων, καὶ τῆς καλῆς καὶ ἀγαθῆς ἐκείνης ἀνα-
μνησθῶσι παιδαγωγίας. Εὐρίσκομεν δὲ τὸν Θεὸν δι' ὑπερβολὴν ἀν-

καὶ ὁ Φαραὼ καὶ ὁ Ναβουχοδονόσορ, ὥστε μὲ τὴ συμφορὰ ἐκείνων νὰ διδαχθεῖ ὁ Ἰσραηλιτικὸς λαός.

Τοῦ ἱεροῦ Χρυσσοστόμου.

«Δὲν ὑπάρχει ἐξουσία», λέγει, «παρὰ μόνο ἀπὸ τὸν Θεό»¹⁴. Τί λές; Κάθε ἄρχοντα λοιπὸν ἔχει χειροτονηθεῖ ἀπὸ τὸν Θεό; Δὲν ἐννοεῖ αὐτὸ, οὔτε τώρα μιλῶ γιὰ τὸν κάθε ἄρχοντα χωριστὰ, ἀλλὰ γιὰ τὸ ἴδιο τὸ πρῶγμα καθεαυτὸ. Τὸ ὑπάρχουν ἀρχές, καὶ ἄλλοι νὰ ἐξουσιάζουν, καὶ ἄλλοι νὰ ἐξουσιάζονται, καὶ νὰ μὴ φέρονται ὅλα ἀχαλίνωτα, μὲ τὸ νὰ περιφέρονται τὰ πλήθη ἐδῶ καὶ ἐκεῖ, σὰν τὰ κύματα, εἶναι ἔργο τῆς σοφίας τοῦ Θεοῦ. Γι' αὐτὸ δὲν εἶπε, Δὲν ὑπάρχει ἄρχοντα, παρὰ μόνο ἀπὸ τὸν Θεό. Ἄλλ' ὅτι οἱ ἐξουσίες ποὺ ὑπάρχουν εἶναι ὀρισμένες ἀπὸ τὸν Θεό. Ἔτσι καὶ ὅταν κάποιος σοφὸς λέγει, ὅτι ἀπὸ τὸν Κύριο ἐνώνεται ἡ γυναῖκα μὲ τὸν ἄνδρα, ἐννοεῖ αὐτὸ ὅτι ὁ Θεὸς ἔκανε τὸν γάμο, ὄχι ὅτι αὐτὸς ἐνώνει τὸν κάθε ἄνδρα μὲ τὴ γυναῖκα ποὺ συζεῖ. Γιατὶ βλέπουμε πολλοὺς νὰ συζοῦν μεταξὺ τους μὲ γάμο κακὸ καὶ παράνομο, καὶ φυσικὰ δὲν μπορούμε αὐτὸ νὰ τὸ καταλογίσουμε στὸν Θεό. Ἀλλὰ αὐτὸ «τὸ ἀρσενικὸ καὶ θηλυκὸ ποὺ ἀπὸ τὴν ἀρχὴ δημιούργησε», ὁ ἴδιος εἶπε: «Ἐξαιτίας αὐτοῦ θὰ ἐγκαταλείπει ὁ ἄνθρωπος τὸν πατέρα καὶ τὴ μητέρα του, καὶ θὰ συνδέεται πάρα πολὺ στενὰ μὲ τὴ γυναῖκα του»¹⁵.

Τοῦ Θεοδωρήτου, ἀπὸ τὸν λόγο του γιὰ τὴν Πρόνοια.

Ἄν, βλέποντας κάποιους ἀπὸ τοὺς ἄρχοντες νὰ προδίνουν μὲ δῶρα τὸ δίκαιο, ἀποδίδεις τὴν εὐθύνη στὴ θεία Πρόνοια, ἐγὼ θὰ σοῦ ἀποδείξω λανθασμένο τὸν τρόπο μὲ τὸν ὁποῖο σκέφτεσαι, λέγοντάς σου, ὅτι δὲν ἐμπιστεύθηκε σ' αὐτοὺς ὁ Θεὸς τὴν ἡγεμονία, ἀλλὰ ἡ κακία τῶν ἀρχομένων προκάλεσε τὴν ἐξουσία τους. Ἐπειδὴ δηλαδὴ δὲν θέλησαν νὰ ἀποκομίσουν κανένα ὄφελος ἀπὸ ἐκείνους ποὺ ἄσκησαν τὴν ἐξουσία καλά, ἀλλὰ μὲ τὴν κακία τοῦ τρόπου τους, ἀφοῦ ἐξύβρισαν τὴ διδασκαλία ἐκείνων, στέρησαν τοὺς ἑαυτοὺς τους ἀπὸ τὴν πρόνοια τοῦ Θεοῦ. Καὶ στὴ συνέχεια, ἀφοῦ ἀπογυμνώθηκαν ἀπὸ τὴ φροντίδα τοῦ Θεοῦ, ὑφίστανται αὐτοὺς τοὺς ἄρχοντες, ἀφοῦ οἱ πάσσαλοι χτυπιοῦνται μὲ πασσάλους. Γιατὶ λέγει: «θὰ σᾶς δώσω ἄρχοντες ὅπως τοὺς θέλετε»¹⁶, ὥστε, δοκιμάζοντας τοὺς χειρότερους, νὰ θυμοῦνται τοὺς καλύτερους καὶ νὰ ἀναπολοῦν τὴν καλὴ καὶ ἀγαθὴ ἐκείνη παιδαγωγία τους. Βλέπουμε δηλαδὴ ὅτι ὁ Θεός, ἐξαιτίας τῆς ὑπερβολικῆς κακίας τῶν ἀνθρώπων, πολ-

16. Ἱερ. 3, 15.

θρώπων πονηρίας τὰς ἡνίας ἔωντα πολλάκις, καὶ φέρεσθαι τῶν ἀνθρώπων, ὡς ἂν ἐθέλη, συγχωροῦντα τὸ γένος. Καὶ τοῦτο αὐτὸς ἡμᾶς διὰ Ζαχαρίου διδάσκων, πρὸς τὸν Ἰσραὴλ ἔλεγε· «Καὶ εἶπον· Οὐ ποιμανῶ ὑμᾶς· τὸ ἀποθνήσκον ἀποθνησκέτω, καὶ τὸ ἀπολλύμενον ἀπολλύσθω, καὶ τὰ κατάλοιπα, κατεσθιέτω ἕκαστος τὰς σάρκας τοῦ πλησίον αὐτοῦ». Καὶ διὰ τοῦ Δαυῖδ φησι· «Καὶ οὐκ ἤκουσεν ὁ λαὸς μου τῆς φωνῆς μου, καὶ Ἰσραὴλ οὐ προσέσχε μοι· ἀπέστειλα αὐτοὺς κατὰ τὰ ἐπιτηδεύματα τῶν καρδιῶν αὐτῶν».

Τοῦ αὐτοῦ, ἐκ τῆς Θεραπευτικῆς.

10 Καθάπερ γὰρ αἱ πόλεις τρέφουσι τοὺς δημίους, ὥστε τοὺς ἀνδροφόνους καὶ τοιχωρῦχους (τυμβωρῦχους), καὶ τοὺς ἑῶν ἄλλα ἄττα παρανομοῦντας δι' αὐτῶν κολάζειν· οὐκ ἐπαινοῦσαι μὲν αὐτούς, ἀλλὰ καὶ λίαν μισοῦσαι τὴν τοῦ βίου προαίρεσιν, ἀνεχόμενοι δὲ τῆς τούτων ὑπηρεσίας διὰ τὴν χρείαν· οὕτως ὁ τοῦ κόσμου πρῦτανις, οἷα δημίους 15 τινὰς γενέσθαι συγχωρεῖ τοὺς τυράννους, ὥστε διὰ τούτων ποιῆν τοὺς ἀσεβοῦντας καὶ παρανομοῦντας εἰσπράττειν. Ὑστερον δὲ καὶ τούτους παντελῶς παραδίδωσι τιμωρία, ἐπειδήπερ οὐχ ὡς Θεῶ διακονοῦντες, ἀλλ' οἰκεία πονηρία δουλεύοντες, τὰ δεινὰ ἐκεῖνα δεδράκασιν. Οὕτως ἡμαρτηκότα τὸν Ἰσραὴλ τῇ τῶν Ἀσσυρίων ὀμότητι 20 παρέδωκεν. Ἐπεὶ δὲ οὗτοι τῆς τιμωρίας οὐ διέγνωσαν τὸν σκοπὸν, τηνικαῦτα καὶ τούτων καταλύσας τὴν δυναστείαν, ἑτέροις δουλεύειν ἠνάγκασεν, ὡς καὶ οἱ προφηῆται διδάσκουσι, παρ' ὧν ὁ Πλάτων, ὡς οἶμαι, τὰς ἀφορμὰς κεκλοφῶς, ἔφη, “τοὺς ἀνιάτως διακεμένους εἰς ἑτέρων ὠφέλειαν παιδεύεσθαι”.

25

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΙΖ'.

ἼΑρα πάντα τὰ κακά, ὅσα ποιοῦσιν ἡμῖν τὰ ἔθνη, κατὰ κέλευσιν Θεοῦ ποιοῦσιν;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Ὁ μὲν φιλόανθρωπος καὶ δίκαιος Θεὸς ἁμαρτανόντων ἡμῶν πα- 30 ραδίδωσιν ἡμᾶς πολλάκις τοῖς ὑπεναντίοις, οὐκ εἰς ἀπώλειαν, ἀλλ' εἰς παιδείαν, ὡς διὰ Ἰερεμίου πρὸς τὸν Ἰσραὴλ φησι· «Θαρσεῖτε, λαὸς μου, μνημόσυνον Ἰσραὴλ· ἐπράθητε τοῖς ἔθνεσιν, οὐκ εἰς ἀπώλειαν».

λές φορές αφήνει τὰ ἡνία καὶ ἐπιτρέπει τὸ ἀνθρώπινο γένος νὰ φέρεται ὅπως θέλει. Καὶ αὐτὸ διδάσκοντάς μας ὁ ἴδιος μέσω τοῦ Ζαχαρία, ἔλεγε πρὸς τοὺς Ἰσραηλίτες· «Καὶ εἶπα· δὲν θὰ σᾶς φροντίσω. Αὐτὸς ποὺ πεθαίνει, ἄς πεθαίνει, καὶ αὐτὸς ποὺ χάνεται ἄς χάνεται, καὶ ὅσοι μένουν, ἄς τρώει ὁ καθένας τὶς σάρκες τοῦ πλησίον του»¹⁷. Καὶ μέσω τοῦ Δαβίδ λέγει· «Καὶ δὲν ἄκουσε ὁ λαὸς τὴ φωνή μου, καὶ ὁ Ἰσραήλ δὲν μὲ πρόσεξε. Τοὺς ἄφησα λοιπὸν νὰ βαδίζουν σύμφωνα μὲ τὶς ἐπιθυμίες τῆς καρδιάς τους»¹⁸.

Τοῦ ἰδίου, ἀπὸ τὴ Θεραπευτικὴ του.

“Ὅπως οἱ πόλεις τρέφουν τοὺς δημίους, γιὰ νὰ τιμωροῦν μὲ αὐτοὺς τοὺς δολοφόνους καὶ διαρρηκτες καὶ ἐκείνους ποὺ κάνουν τὶς ἄλλες παρανομίες, χωρὶς βέβαια νὰ τοὺς ἐπαινοῦν, ἀντίθετα μάλιστα μισοῦν πάρα πολὺ τὸν τρόπο τῆς ζωῆς τους, ἀνέχονται ὅμως τὴν ὑπηρεσία τους ἀπὸ ἀνάγκη.” Ἔτσι καὶ ὁ Πρῦτανης τοῦ κόσμου ἀνέχεται τοὺς τυράννους νὰ γίνονται κατὰ κάποιον τρόπο δήμοι, γιὰ νὰ τιμωρεῖ μέσω αὐτῶν ἐκείνους ποὺ ἀσεβοῦν καὶ παρανομοῦν. Στὸ τέλος καὶ αὐτοὺς τοὺς παραδίνει σὲ ὀλοσχερῆ τιμωρία, ἐπειδὴ ὅλα ἐκεῖνα τὰ κακὰ τὰ διέπραξαν μὴ ὑπηρετώντας τὸν Θεό, ἀλλὰ ὑπηρετώντας τὴ δική τους κακία.” Ἔτσι ὅταν ὁ Ἰσραηλιτικὸς λαὸς ἁμάρτησε, τὸν παρέδωσε στὴ σκληρότητα τῶν Ἀσσυρίων. Ἐπειδὴ ὅμως δὲν κατάλαβαν τὸν σκοπὸ τῆς τιμωρίας, γι’ αὐτὸ κατάργησε καὶ τὴ δυναστεία αὐτῶν καὶ τοὺς ἀνάγκασε νὰ γίνουν δοῦλοι σὲ ἄλλους, ὅπως διδάσκουν καὶ οἱ προφῆτες, ἀπὸ τοὺς ὁποίους, ὅπως νομίζω, κλέβοντας ὁ Πλάτων τὶς ιδέες, εἶπε· “Ἐκεῖνοι ποὺ βρίσκονται σὲ ἀθεράπευτη κατάσταση νὰ τιμωροῦνται, γιὰ νὰ διδάσκονται ἄλλοι”.

ΕΡΩΤΗΣΗ 17η

*** Ἀραγε ὅλα τὰ κακὰ ποὺ μᾶς προξενοῦν οἱ ἐθνικοί,
τὰ κάνουν μὲ ἐντολὴ τοῦ Θεοῦ;**

ΑΠΟΚΡΙΣΗ

“Ὁ φιλόανθρωπος καὶ δίκαιος Θεός, ὅταν ἁμαρτάνουμε μᾶς παραδίνει πολλές φορές στοὺς ἐχθρούς, ὄχι γιὰ νὰ μᾶς ἀφανίσει, ἀλλὰ γιὰ νὰ μᾶς διδάξει, ὅπως λέγει μέσω τοῦ Ἱερεμία πρὸς τὸν Ἰσραηλιτικὸ λαό· «Ἔχε θάρρος, λαέ μου, ἀξιομνημόνευτε Ἰσραήλ. Δὲν πουληθήκατε στοὺς ἐθνικούς γιὰ νὰ ἐξαφανιστεῖτε, ἀλλὰ παραδοθήκατε στοὺς ἐ-

διὰ δὲ τὸ παροργίσει ὑμᾶς τὸν Θεόν, παρεδόθητε τοῖς ὑπεναντίοις Παρωξύνετε γὰρ τὸν ποιήσαντα ὑμᾶς». Οἱ δὲ ἐχθροὶ καὶ ἄνομοι καὶ ἄσεβεῖς, οἰκεία πονηρία δουλεύοντες, τὰ δεινὰ ἡμῖν καὶ μὴ ἀρέσκοντα τῷ Θεῷ διαπράττουσιν, ὑπὲρ ὧν πάντως τὴν αἰωνίαν κόλασιν κομίσονται. Παραδοθεῖς δέ, ὡς εἴρηται, ὁ Ἰσραὴλ πρὸς τὸ παιδευθῆναι αὐτὸν φειδομένως καὶ φιλανθρώπως, οἱ δὲ Ἀσσύριοι πικρῶς καὶ ἀσυμπαθῶς αὐτοῖς χρησάμενοι· ἄκουσον τί φησὶν ὁ Θεὸς διὰ Ζαχαρίου πρὸς τὸν Ἰσραὴλ περὶ Ἀσσυρίων· «*Εξήλωσα τὴν Ἱερουσαλήμ καὶ τὴν Σιών ζῆλον μέγαν, καὶ ὄργην μεγάλην ἐγὼ ὀργίζομαι ἐπὶ τοὺς*
10 συνεπιτιθεμένους ὑμῖν, ἀνθ' ὧν μὲν ὠργίσθη ὑμῖν ὀλίγα, αὐτοὶ δὲ συνεπέθεντο ὑμῖν εἰς κακά».

Ἰσαΐως καὶ διὰ Ἡσαΐου, «*Παρωξύνθη», φησὶν, «ἐπὶ τὸν λαόν μου· θυγάτηρ Χαλδαίων, ἐμίανας τὴν κληρονομίαν μου. Ἐγὼ δέδωκα αὐτοὺς εἰς τὴν χειρὰ σου, σὺ δὲ οὐκ ἔδωκας αὐτοῖς ἔλεος. Τοῦ πρεσβυτέρου τὸν ζυγὸν ἐβάρυνας σφοδρῶς, καὶ εἶπας· Εἰς τὸν αἰῶνα ἔσομαι ἄρχουσα. Οὐκ ἐνόησας ταῦτα ἐν τῇ καρδίᾳ σου, οὐδὲ ἐμνήσθης τὰ ἔσχατα. Νῦν δὲ ἤξει ἐπὶ σὲ ἐξαίφνης ἀπώλεια, καὶ οὐ μὴ γινῶς βόθυνος, καὶ ἐμπέσεις εἰς αὐτόν, καὶ ἤξει ἐπὶ σὲ ταλαιπωρία, καὶ οὐ μὴ δυνήσῃ καθαρὰ γενέσθαι».*

20 Οὐκοῦν ἐντεῦθεν μανθάνομεν, ὅτι οἱ μὲν πολεμοῦντες καὶ ἀδικοῦντες ἡμᾶς, τὴν ἐσχάτην κόλασιν ὑποστήσονται, ἡμεῖς δὲ ὀφείλομεν εἰδέναί, ὅτι διὰ τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν παραδιδόμεθα πολλάκις, ὡς εἴρηται, εἰς χειράς ἐχθρῶν ἀνόμων, κατὰ δικαίαν κρίσιν Θεοῦ. Φησὶ γὰρ Ἡσαΐας πάλιν περὶ τοῦ Ἰσραὴλ· «*Τίς ἔδωκεν εἰς διαρπαγὴν Ἰακώβ*
25 καὶ Ἰσραὴλ τοῖς προνομεύσασιν αὐτόν; οὐχὶ ὁ Θεός, ὃς ἡμάρτοσαν αὐτῷ, καὶ οὐκ ἐβούλοντο ἐν ταῖς ὁδοῖς αὐτοῦ πορεύεσθαι, οὐδὲ ἀκούειν τοῦ νόμου αὐτοῦ; Καὶ κατίσχυσεν ἐπ' αὐτοὺς ὄργην θυμοῦ αὐτοῦ· καὶ κατίσχυσεν ἐπ' αὐτοὺς πόλεμος καὶ οἱ συμφλέγοντες κύκλω, καὶ οὐκ ἔγνωσαν ἕκαστος αὐτῶν, οὐδὲ συνῆκαν». Καὶ πάλιν· «*Μὴ οὐκ ἰσχύει*
30 ἡ χεὶρ Κυρίου τοῦ σῶσαι, ἣ ἐβάρυνε τὸ οὖς αὐτοῦ, τοῦ μὴ ἀκοῦσαι; Ἀλλὰ τὰ ἁμαρτήματα ὑμῶν διστῶσιν ἀνὰ μέσον ὑμῶν καὶ τοῦ Θεοῦ. Καὶ διὰ τὰς ἁμαρτίας ὑμῶν ἀπέστρεψε τὸ πρόσωπον αὐτοῦ ἀφ' ὑμῶν, τοῦ μὴ ἐλεῆσαι· αἱ γὰρ χεῖρες ὑμῶν μεμολυσμέναι αἵματι, καὶ οἱ

19. Βαρούχ. 4, 5-7.

20. Ζαχ. 8, 2.

21. Ἡσ. 47, 6 ἐ.

22. Ἡσ. 42, 24-25.

χθρούς, ἐπειδὴ προξενήσατε ὀργὴν στὸν Θεό, ἐπειδὴ ἐξοργίσατε αὐτὸν ποὺ σᾶς δημιούργησε»¹⁹. Καὶ οἱ ἐχθροὶ καὶ παράνομοι καὶ ἀσεβεῖς, κάνουν σὲ μᾶς αὐτὰ ποὺ εἶναι δεινὰ καὶ δὲν ἀρέσουν στὸν Θεό, ὑπηρετώντας τὴ δική τους κακία, γιὰ τὰ ὁποῖα δεινὰ θὰ τιμωρηθοῦν ὅπως ἴπωση ποτε μὲ αἰώνια κόλαση. Καὶ ἐπειδὴ ὁ ἰσραηλιτικὸς λαός, ὅπως εἰπώθηκε, παραδόθηκε ἀπὸ ἐνδιαφέρον καὶ φιλανθρωπία, γιὰ νὰ παιδαγωγηθεῖ, ἀλλὰ οἱ Ἀσσύριοι τοὺς μεταχειρίστηκαν βάνουσα καὶ ἀπάνθρωπα, ἀκουσε τί λέγει ὁ Θεὸς γιὰ τοὺς Ἀσσυρίους πρὸς τὸν ἰσραηλιτικὸν λαὸν μὲσω τοῦ προφήτη Ζαχαρία: «Ἀγάπησα τὴν Ἱερουσαλήμ καὶ τὴν Σιών πάρα πολὺ καὶ ἐξοργίζομαι πολὺ ἐναντίον αὐτῶν ποὺ ἐπιφέρουν σὲ σᾶς καὶ πρόσθετα κακὰ. Γιατὶ ἐγὼ ὀργίστηκα ἐναντίον σας λίγο, αὐτοὶ ὅμως πρόσθεσαν σὲ σᾶς περισσότερα κακὰ»²⁰.

Ἐπίσης καὶ μὲσω τοῦ Ἡσαΐα λέγει: «Ἐξοργίστηκα ἐναντίον τοῦ λαοῦ μου. Θυγατέρα τῶν Χαλδαίων, ἀτίμασες τὴν κληρονομία μου. Ἐγὼ τοὺς παρέδωσα στὰ χέρια σου, καὶ σὺ δὲν ἔδειξες σ' αὐτοὺς εὐσπλαχνία. Ἐκανες πάρα πολὺ βαρὺν τὸν ζυγὸ τοῦ ἡλικιωμένου καὶ εἶπες: Θὰ εἶμαι ἀρχόντισσα αἰώνια. Δὲν τὰ σκέφτηκες αὐτὰ μὲ τὸν νοῦ σου, οὔτε θυμήθηκες τὸ τέλος. Τώρα λοιπὸν θὰ ἔρθει σὲ σένα ξαφνικὰ ἢ καταστροφή καὶ δὲν θὰ τὴν καταλάβεις. Θὰ πέσεις μέσα σὲ βόθρο καὶ θὰ ταλαιπωρηθεῖς καὶ δὲν θὰ μπορέσεις ν' ἀποκτήσεις τὴν καθαρότητά σου»²¹.

Ἀπὸ αὐτὰ λοιπὸν μαθαίνουμε, ὅτι αὐτοὶ ποὺ μᾶς πολεμοῦν καὶ μᾶς ἀδικοῦν θὰ ὑποστοῦν τὴν ἔσχατη τιμωρία, ἐνῶ ἐμεῖς πρέπει νὰ γνωρίζουμε, ὅτι γιὰ τίς ἁμαρτίες μας παραδινόμαστε πολλές φορές, ὅπως εἰπώθηκε, στὰ χέρια παράνομων ἐχθρῶν, σύμφωνα μὲ δίκαιη κρίση τοῦ Θεοῦ. Γιατὶ λέγει πάλι ὁ Ἡσαΐας γιὰ τὸν ἰσραηλιτικὸν λαόν: «Ποιὸς παρέδωσε τὸν Ἰακώβ σὲ λεηλασία καὶ τὸν ἰσραηλιτικὸν λαὸν σὲ ἐκείνους ποὺ τὸν λαφυραγώγησαν; Δὲν τὸ ἔκανε ὁ Θεὸς στὸν ὁποῖο ἡμάρτησαν καὶ δὲν θέλησαν νὰ συμμορφωθοῦν πρὸς τίς ἐντολές του, οὔτε νὰ ἀκοῦνε τὸν νόμο του; Ἔτσι ξέσπασε ἐναντίον τους ἡ ὀργὴ καὶ ὁ θυμὸς τοῦ Θεοῦ, καὶ ὑπερίσχυσε ὁ πόλεμος τῶν ἐχθρῶν ἐναντίον τους καὶ ἐκεῖνοι ποὺ κατέκαιαν τὰ πάντα τριγύρω, καὶ δὲν τὸ γνώριζε κανένας ἀπὸ αὐτούς, οὔτε τὸ κατάλαβαν»²². Καὶ πάλι: «Μήπως δὲν μπορεῖ τὸ χέρι τοῦ Κυρίου νὰ σᾶς σώσει; Ἡ μήπως ἔκλεισε τὰ αὐτιά του γιὰ νὰ μὴ σᾶς ἀκούσει; Ὁχι, ἀλλὰ οἱ ἁμαρτίες σας στέκονται ἐμπόδιο ἀνάμεσα σὲ σᾶς καὶ στὸν Θεόν. Καὶ ἕξαιτίας τῶν ἁμαρτιῶν σας ἔστρεψε ἄλλοῦ τὸ πρόσωπό του ἀπὸ σᾶς, γιὰ νὰ μὴ σᾶς ἐλεήσει. Γιατὶ τὰ χέρια σας εἶναι βαμμένα στὸ αἷμα καὶ τὰ

21. Ἡσ. 47, 6 ἔ.

22. Ἡσ. 42, 24-25.

δάκτυλοι ὑμῶν ἐν ἁμαρτίαις, τὰ δὲ χεῖλη ὑμῶν ἐλάλησαν ἄνομίαν, καὶ ἡ γλῶσσα ὑμῶν ἀδικίαν μελετᾷ. Οὐδεὶς λαλεῖ δίκαια, οὐδέ ἐστι κρίσις ἀληθινή».

Ὁμοίως δὲ καὶ ὁ Ἡσαΐας ἐκ προσώπου Θεοῦ φησι· «Ἐγὼ παρα-
5 δώσω ὑμᾶς εἰς μάχαιραν, πάντες ἐν σφαγῇ πεσεῖσθε, ὅτι ἐκάλεσα ὑμᾶς, καὶ οὐχ ὑπήκούσατε· ἐλάλησα, καὶ παρηκούσατε, καὶ ἐποιήσατε τὸ πονηρὸν ἐναντίον μου, καὶ ἃ οὐκ ἐβουλόμην, ἐξελέξασθε». Καὶ πάλιν «Καὶ γνώσονται πάντα τὰ ἔθνη, ὅτι διὰ τὰς ἁμαρτίας ἠχμαλω-
τίσθησαν οἴκοι Ἰσραὴλ, ἀνθ' ὧν ἠθέτησαν εἰς ἐμέ· καὶ ἀπέστρεψα τὸ
10 πρόσωπόν μου ἀπ' αὐτῶν, καὶ παρέδωκα αὐτοὺς εἰς χεῖρας ἐχθρῶν αὐτῶν, καὶ ἔπεσαν πάντες ἐν μαχαίρᾳ, καὶ κατὰ τὰ ἀνομήματα αὐτῶν ἐποίησα αὐτοῖς».

Οὐδὲν τοίνυν τῶν συμβαινόντων ἡμῖν σκυθρωπῶν ἁμαρτανόντων ἀδίκως ἐπέρχεται, ἀλλὰ πάντα κατὰ δικαίαν κρίσιν Θεοῦ, καὶ αἱ ἀδι-
15 κίαι ἡμῶν προξενούσιν ἐφ' ἡμῶν τὰ κακά. Εἰς κόλπον γάρ, φησὶν, ἐπέρχεται πάντα τοῖς ἀδίκοις παρὰ γὰρ Κυρίου πάντα δίκαια. Καί, «Εἰ δὲ ἡμῶν», φησί, «ἀδικία, Θεοῦ δικαιοσύνην συνίστησιν, τί ἐροῦμεν; μὴ ἄδικος ὁ Θεός, ὁ ἐπιφέρων τὴν ὀργὴν (κατὰ ἄνθρωπον λέγω); Μὴ γένοιτο». Αὐτεξούσιοι γάρ ἐσμεν τῆς ἑαυτῶν σωτηρίας καὶ
20 ἀπωλείας, ὡς γέγραπται, ὅτι «Ἐξ ἀρχῆς ὁ Θεός ἐποίησεν ἄνθρωπον, καὶ ἀφήκεν αὐτὸν ἐν χειρὶ διαβουλίου αὐτοῦ». Καί, «Ἐναντι ἀνθρώπων ἡ ζωὴ καὶ ὁ θάνατος, καὶ ὁ ἐὰν εὐδόκησεν, δοθήσεται αὐτῷ». Διὸ καὶ παραινεῖ ὁ Σοφός, λέγων· «Μὴ ζηλοῦτε θάνατον ἐν πλάνῃ ζωῆς ὑμῶν, μηδὲ ἐπισπᾶσθε ὄλεθρον ἐν ἔργοις χειρῶν ὑμῶν, ὅτι ὁ Θεός θά-
25 νατον οὐκ ἐποίησεν, οὐδὲ τέρεται ἐπ' ἀπωλεία ζώντων». Δεικνὺς δὲ τὸ ἀυθαίρετον τῆς ἀνατροπῆς ἡμῶν, πάλιν φησί· «Ἀσεβεῖς δὲ ταῖς χερσὶ καὶ τοῖς λόγοις παρεκαλέσαντο αὐτόν». Καὶ τούτου μάρτυς, θεολογικῶς εἰπεῖν, ὁ διὰ τὴν λαμπρότητα ἑωσφόρος, σκότος διὰ τὴν ἔπαρσιν καὶ γενόμενος καὶ λεγόμενος, οὗ τὴν κατάπτωσιν καὶ ὁ μέγας
30 Ἡσαΐας ἀποθανυμάζων, σχετλιαστικῶς φάσκει· «Πῶς ἐξέπεσεν ἐκ τοῦ οὐρανοῦ ἑωσφόρος ὁ πρωὶ ἀνατέλλων, συνετριβή δὲ εἰς τὴν γῆν ὁ ἀποστέλλων πρὸς πάντα τὰ ἔθνη;». Εἶτα, τὸ αὐτεξούσιον τῆς παρα-

23. Ἡσ. 59, 1-4.

24. Ἡσ. 65, 12.

26. Ρωμ. 3, 5-6.

27. Σοφ. Σειρ. 15, 14.

28. Σοφ. Σειρ. 15, 18.

29. Σοφ. Σολ. 1, 12-13.

30. Ὁπ. π. 16.

31. Ἡσ. 14, 12.

δάχτυλά σας στis ἁμαρτίες, τὰ χεῖλη σας μιλοῦν παρὰ νόμα καὶ ἡ γλῶσσα σας μελετᾷ τὴν ἀδικία. Κανένας δὲν μιλά δίκαια, οὔτε ὑπάρχει πραγματική δικαιοσύνη»²³.

Καὶ πάλι ὁ Ἡσαΐας σὲ ἄλλο σημεῖο, ὡς ἐκπρόσωπος τοῦ Θεοῦ, λέγει· «Ἐγὼ θὰ σᾶς παραδώσω σὲ μάχαιρα, ὅλοι θὰ πέσετε σφαγμένοι, γιατί σᾶς κάλεσα καὶ δὲν ὑπακούσατε· μίλησα καὶ παρακούσατε, καὶ κάνετε τὸ κακὸ μπροστὰ μου καὶ προτιμήσατε αὐτὰ πού δὲν ἤθελα»²⁴. Καὶ πάλι· «Καὶ θὰ γνωρίσουν ὅλα τὰ ἔθνη, ὅτι ἐξαιτίας τῶν ἁμαρτιῶν τους αἰχμαλωτίστηκαν τὰ σπίτια τοῦ Ἰσραήλ, ἐπειδὴ μὲ ἀρνήθηκαν, καὶ ἔστρεψα ἄλλοῦ τὸ πρόσωπό μου ἀπὸ αὐτούς, καὶ τοὺς παρέδωσα στὰ χέρια τῶν ἐχθρῶν τους, καὶ ἔπεσαν ὅλοι μὲ μάχαιρα, καὶ τοὺς φέρθηκα ἀνάλογα μὲ τὰ ἁμαρτήματά τους»²⁵.

Τίποτε λοιπὸν ἀπὸ ὅσα δυσάρεστα μᾶς συμβαίνουν, ὅταν ἁμαρτάνουμε, δὲν μᾶς βρίσκει ἀδίκαια, ἀλλὰ ὅλα γίνονται σύμφωνα μὲ τὴν δίκαιη κρίση τοῦ Θεοῦ, καὶ οἱ ἀδικίες μας μᾶς προκαλοῦν τὰ κακὰ. Ὅλα ὅσα κάνουν οἱ ἀδικοὶ, λέγει, ἔρχονται στὸν κόρφο τους. Γιατὶ ἀπὸ τὸν Κύριο ὅλα εἶναι δίκαια. Καὶ· «Ἐὰν ἡ ἀδικία μας», λέγει, «συνιστᾷ τὴν δικαιοσύνη τοῦ Θεοῦ, τί θὰ ποῦμε; Μήπως εἶναι ἀδικὸς ὁ Θεὸς πού στέλνει τὴν ὀργή (σὰν ἄνθρωπος μιῶ); Μὴ γένοιτο»²⁶. Γιατὶ εἴμαστε κύριοι τῆς σωτηρίας ἢ τῆς καταστροφῆς μας, ὅπως εἶναι γραμμένο, ὅτι δηλαδὴ «Ἀπὸ τὴν ἀρχὴ ὁ Θεὸς ἐπλασε τὸν ἄνθρωπο, καὶ τὸν ἄφησε στὴ διάθεση τῆς βούλησής του»²⁷. Καὶ· «Μπροστὰ στοὺς ἀνθρώπους βρίσκεται ἡ ζωὴ καὶ ὁ θάνατος, καὶ αὐτὸ πού θὰ θελήσει, θὰ τοῦ δοθεῖ»²⁸. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ σοφὸς Σολομών μᾶς συμβουλεύει λέγοντας· «Νὰ μὴν ἐπιθυμεῖτε τὸν θάνατο, ἐνόσω ἢ ζωὴ σας βρίσκεται σὲ πλάνη, οὔτε νὰ προκαλεῖτε τὴν καταστροφή μὲ τὰ ἔργα τῶν χειρῶν σας, γιατί ὁ Θεὸς δὲν δημιούργησε θάνατο, οὔτε καὶ εὐχαριστεῖται μὲ τὴν ἀπώλεια τῶν ζώντων»²⁹. Καὶ δείχνοντας ὅτι ἡ καταστροφή μας εἶναι αὐθαίρετη, λέγει πάλι· «Οἱ ἀσεβεῖς ὅμως μὲ τὰ χέρια καὶ τὰ λόγια τους ἐπέσυραν τὸ θάνατο ἐναντίον τους»³⁰. Καὶ μάρτυρας αὐτοῦ, γιὰ νὰ μιλήσουμε θεολογικά, ἐκεῖνος πού, λόγω τῆς λαμπρότητάς του ἦταν ἑωσφόρος, ἔγινε καὶ λέγεται σκότος ἐξαιτίας τῆς ἔπαρσής του. Αὐτοῦ τὴν πτώση ἀπορώντας καὶ ὁ μεγάλος Ἡσαΐας λέγει ἀγανακτισμένος· «Πῶς ἔπεσε ἀπὸ τὸν οὐρανὸ ὁ ἑωσφόρος πού ἀνέτελλε τὸ πρωί, καὶ θρυματίστηκε ἐκεῖνος πού ἔστειλε τὸ φῶς του σὲ ὅλα τὰ ἔθνη τῆς γῆς;»³¹. Καὶ ἔπειτα στηλιτεύοντας τὴν ἐλεύθερη καταστροφή καὶ ἀνταρσία του προσθέτει· «Σὺ ὅμως σκέφτηκες μέσα

τροπῆς αὐτοῦ καὶ ἀπονοίας στηλιτεύων, ἐπάγει· «Σὺ δὲ εἶπας ἐν τῇ καρδίᾳ σου· Εἰς τὸν οὐρανὸν ἀναθήσομαι, ἐπάνω τὸν οὐρανὸν θήσω τὸν θρόνον μου, καθιῶ ἐπὶ τὰ ὄρη τὰ ὑψηλά, τὰ πρὸς βορρᾶν ἀναθήσομαι ἐπάνω τῶν νεφελῶν, καὶ γένωμαι ὅμοιος τῷ Ὑψίστῳ». Ὡσαύτως καὶ τὴν τοῦ Θεοῦ περὶ αὐτῶν δικαιοκρισίαν παραδηλῶν ἐπάγει·

5 «Νῦν δὲ εἰς ἄδου καταθήσῃ καὶ εἰς τὰ θεμέλια τῆς γῆς». Ὁραῖς, ὅπως ἀδικίαν εἰς τὸ ὕψος ἐλάλησε, καὶ ἑαυτὸν ἀποστάτην ἀποφήνας, κατὰ δικαίαν κρίσιν Θεοῦ ἐκπέπτωκεν; Εἰκότως οὖν ἔλεγεν ὁ Σοφός· «Χεῖλη ἄφρονος ἐπάγουσιν αὐτὸν εἰς κακά». Τὸ δὲ στόμα τοῦ θρασέος θά-
10 νατον ἐπικαλεῖται.

Οὕτω τοίνυν καὶ ὁ Ἀδάμ καὶ ἡ Εὐὰ τῆ τούτου ἀπάτη καὶ συμβου-
λῆ ὑπαχθέντες, καὶ ἰσοθεῖαν νοσήσαντες, καὶ τὴν τοῦ Θεοῦ ἐντολὴν παραδάντες, ἔκπτωτοι τοῦ παραδείσου καὶ κληρονόμοι τοῦ θανάτου γεγόνασιν. Ὅθεν ὁ δίκαιος κριτῆς πρὸς μὲν τὴν Εὐὰν φησί· «Πληθύ-
15 κων πληθυνῶ τὰς λύπας σου καὶ τοὺς στεναγμούς σου· ἐν λύπαις τέξῃ τέκνα, καὶ πρὸς τὸν ἄνδρα σου ἢ ἐπιστροφή σου, καὶ αὐτός σου κυριεύσει». Καὶ πρὸς τὸν Ἀδάμ· «Ὅτι ἤκουσας τῆς φωνῆς τῆς γυναι-
κός σου καὶ ἔφαγες ἀπὸ τοῦ ξύλου, οὗ ἐνετειλάμην σοι τούτῳ μόνου μὴ φαγεῖν, ἀπ' αὐτοῦ ἔφαγες, ἐπικατάρατος ἡ γῆ ἐν τοῖς ἔργοις σου·
20 ἐν λύπαις φάγη αὐτὴν πάσας τὰς ἡμέρας τῆς ζωῆς σου· ἀκάνθας καὶ τριβόλους ἀνατελεῖ σοι, καὶ φάγη τὸν χόρτον τοῦ ἀγροῦ. Ἐν ἰδρωτί τοῦ προσώπου σου φάγη τὸν ἄρτον σου, ἕως τοῦ ἐπιστρέψαι σε εἰς γῆν, ἐξ ἧς ἐλήφθης ὅτι γῆ εἶ, καὶ εἰς γῆν ἀπελεύση».

Ὅμοίως καὶ πρὸς Κάϊν διὰ τὴν ἀδελφοκτονίαν, «Τί», φησὶν, «ἐ-
25 ποιήσας τούτο; Φωνὴ αἵματος τοῦ ἀδελφοῦ σου βοᾷ πρὸς με ἐκ τῆς γῆς· Καὶ νῦν ἐπικατάρατος σὺ ἐπὶ τῆς γῆς, ἢ ἔχανε τὸ στόμα αὐτῆς, δέξασθαι τὸ αἷμα τοῦ ἀδελφοῦ σου ἐκ τῆς χειρός σου· ὅτε ἐργᾷ τὴν γῆν, καὶ οὐ προσθήσει τὴν ἰσχὺν αὐτῆς δοῦναί σοι, στένων καὶ τρέμων ἔσῃ ἐπὶ τῆς γῆς».

30 Ἀλλὰ μὴν καὶ περὶ τῶν κατακλυσθέντων διὰ τὰς ἀδικίας αὐτῶν φησὶ πρὸς τὸν Νῶε· «Καιρὸς παντός ἀνθρώπου ἦκει ἐναντίον μου, ὅτι ἐπλήσθη ἡ γῆ ἀδικίας αὐτῶν. Καὶ ἰδοὺ, ἐγὼ καταφθερῶ αὐτούς καὶ τὴν γῆν».

Οὕτω καὶ περὶ τῶν πυρποληθέντων Σοδομιτῶν διὰ τὰς ἀνοσιουρ-

σου· Θὰ ἀνεβῶ στὸν οὐρανό, θὰ στήσω τὸν θρόνο μου πάνω ἀπὸ τὰ ἄστρα τοῦ οὐρανοῦ· θὰ καθίσω πάνω στὰ ψηλὰ βουνὰ ποὺ βρίσκονται πρὸς τὸν βορρᾶ· θὰ ἀνεβῶ πάνω στὰ σύννεφα καὶ θὰ γίνω ὅμοιος μὲ τὸν Ὑψιστο»³². Καὶ φανερώνοντας μὲ σαφήνεια τὴ δικαιοκρισία τοῦ Θεοῦ προσθέτει· «Τώρα ὅμως θὰ κατεβεῖς στὸν ἄδη καὶ στὰ θεμέλια τῆς γῆς»³³. Βλέπεις μὲ ποιὸν τρόπο μίλησε ἄδικα βρισκόμενος στὸ ὕψος καὶ διακηρύττοντας τὸν ἑαυτό του ἀποστάτη, σύμφωνα μὲ δίκαιη ἀπόφαση τοῦ Θεοῦ, ἐξέπεσε; Δικαιολογημένα λοιπὸν ἔλεγε ὁ σοφὸς Σολομών· «Τὰ χεῖλη τοῦ ἀνόητου τὸν ὀδηγοῦν σὲ κακά»³⁴, καὶ τὸ στόμα τοῦ ἀναιδῆ προκαλεῖ τὸν θάνατο.

Μὲ τὸν ἴδιο τρόπο καὶ ὁ Ἀδὰμ καὶ ἡ Εὐὰ ὑπακούοντας στὴν ἀπατηλὴ συμβουλή του καὶ πιστεύοντας ὅτι θὰ γίνουν ἴσοι μὲ τὸν Θεό, παραβαίνοντας τὴν ἐντολή τοῦ Θεοῦ, διώχτηκαν ἀπὸ τὸν παράδεισο καὶ κληρονόμησαν τὸν θάνατο. Γι' αὐτὸ ὁ δίκαιος κριτὴς στὴν Εὐὰ λέγει, «Θὰ πολλαπλασιάσω ὑπερβολικὰ τίς λύπες καὶ τοὺς στεναγμούς σου. Μὲ πόνους θὰ γεννᾷς παιδιά, καὶ θὰ εἶσαι ἐξαρτημένη ἀπὸ τὸν ἄνδρα σου, καὶ αὐτὸς θὰ εἶναι κύριός σου»³⁵, ἐνῶ στὸν Ἀδὰμ· «Ἐπειδὴ ἄκουσες τὴ συμβουλή τῆς γυναίκας σου καὶ ἔφαγες ἀπὸ τὸ δένδρο, τὸ μόνο ἀπὸ τὸ ὁποῖο σὲ διέταξα νὰ μὴ φᾶς, καὶ ἔφαγες ἀπὸ αὐτὸ, θὰ εἶναι καταραμένη ἡ γῆ στὰ ἔργα σου. Ἀγκάθια καὶ τριβόλια θὰ σοῦ φυτρώνει καὶ θὰ τρέφονται μὲ τὰ χόρτα τῶν χωραφιῶν. Μὲ τὸν ἰδρώτα τοῦ προσώπου σου θὰ τρῶς τὸ ψωμί σου, μέχρι νὰ ἐπιστρέψεις στὴ γῆ ἀπὸ τὴν ὁποία πλάστηκες. Γιατὶ χῶμα εἶσαι, καὶ χῶμα θὰ ξαναγίνεις»³⁶.

Ὅμοια καὶ στὸν Κάϊν γιὰ τὴ δολοφονία τοῦ ἀδελφοῦ του λέγει· «Γιατὶ τὸ ἔκανες αὐτό; Ἡ φωνὴ τοῦ αἵματος τοῦ ἀδελφοῦ σου φωνάζει σὲ μένα ἀπὸ τὴ γῆ. Καὶ τώρα θὰ εἶσαι καταραμένος πάνω στὴ γῆ, ἡ ὁποία ἀνοιξε τὸ στόμα της καὶ δέχτηκε τὸ αἷμα τοῦ ἀδελφοῦ σου ποὺ χύθηκε ἀπὸ τὰ χέρια σου. Ὅταν καλλιεργεῖς τὴ γῆ, δὲν θὰ ἔχει τὴ δύναμη νὰ σοῦ ἀποδώσει καρπούς. Θὰ ἀναστενάξεις καὶ θὰ τρέμεις πάνω στὴ γῆ»³⁷.

Ἀλλὰ καὶ γιὰ ἐκείνους ποὺ πνίγηκαν κατὰ τὸν κατακλυσμὸ ἐξαιτίας τῶν ἁμαρτιῶν τους, λέγει στὸν Νῶε· «Τὸ τέλος ὅλων τῶν ἀνθρώπων ἔφθασε, γιατί γέμισε ἡ γῆ ἀπὸ τίς ἀδικίες τους. Νὰ, ἐγὼ θὰ καταστρέψω καὶ αὐτοὺς καὶ τὴ γῆς τους»³⁸.

Τὸ ἴδιο καὶ γιὰ τοὺς κατοίκους τῶν Σοδόμων, ποὺ πυρπολήθηκαν

35. Γεν. 3, 16.

36. Γεν. 3, 17-19.

37. Γεν. 4, 10-12.

38. Γεν. 6, 13.

γίας αὐτῶν φησι πρὸς τὸν Ἀβραάμ· «Κραυγὴ Σοδόμων καὶ Γομόρρας πεπλήθυνται πρὸς με, καὶ αἱ ἁμαρτίαι αὐτῶν μεγάλαι σφοδρῶς», καὶ τὰ ἐξῆς. Καί, «Ὁ Κύριος ἔβρεξεν ἐπὶ Σόδομα καὶ Γόμορρα πῦρ καὶ θεῖον ἐκ τοῦ οὐρανοῦ, καὶ κατέστρεψε τὰς πόλεις ταύτας, καὶ πᾶσαν τὴν περίοικον, καὶ πάντας τοὺς κατοικοῦντας ἐν ταῖς πόλεσιν».

Οὕτω τοίνυν καὶ βαρυνκάρδιος Φαραὼ πανστρατι κατεποντίσθη, καὶ ὅσοι ἐξεπείρασαν καὶ παρώργισαν τὸν Κύριον ἐν τοῖς ἐπιτηδεύμασιν αὐτῶν, ἐβδελύχθησαν καὶ ὠλοθρεύθησαν διὰ τὰς ἀνομίας αὐτῶν, ὑπὸ τῆς τοῦ Θεοῦ δικαιοκρισίας, «Τοῦ ἀποδιδόντος ἐκάστῳ 10 κατὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ». Διὸ δὴ καὶ ὁ νομοθετῶν ἔλεγεν· «Ἐάν τις δῶ μῶμον τῷ πλησίον αὐτοῦ, ὡς ἐποίησεν αὐτῷ, ὡσαύτως ἀντιποιηθήσεται αὐτῷ· σύντριμμα ἀντὶ συντρίμματος, ὄφθαλμὸν ἀντὶ ὄφθαλμοῦ, ὀδόντα ἀντὶ ὀδόντος. Καθότι ἂν δῶ μῶμον ἀνθρώπῳ, οὕτω δοθήσεται αὐτῷ. Ὅθεν καὶ ὁ προφήτης, «Ὅν τρόπον ἐποίησας», φησί, «οὕτω ἔ- 15 σται σοι. Τὸ ἀνταπόδομά σου ἀποδοθήσεται εἰς κεφαλὴν σου».

Λέγει οὖν καὶ ἡ τῶν Κριτῶν βίβλος, ὅτι «Κατέδραμον ὀπίσω Ἀδωνιβεζέκ, καὶ κατέλαβον αὐτόν, καὶ κατέκοψαν τὰ ἄκρα χειρῶν καὶ τῶν ποδῶν αὐτοῦ. Καὶ εἶπεν Ἀδωνιβεζέκ· Ἐβδομήκοντα βασιλεῖς ἀποκεκομμένοι ἦσαν, συλλέγοντες τὰ ὑποκάτω τῆς τραπέζης μου. 20 Καθὼς οὖν ἐποίησα, οὕτως ἀνταπέδωκέ μοι ὁ Θεός». Εἰκότως οὖν ἔλεγεν ὁ Σοφός «Δι' ὧν τις ἁμαρτάνει, διὰ τούτων κολάζεται».

Τῆς Ἐξόδου.

«Καὶ εἶπε Κύριος πρὸς Μωϋσῆν· Πᾶσαν χήραν καὶ ὀρφανὸν οὐ κακώσετε. Ἐὰν δὲ κακώσητε αὐτούς καὶ κράξαντες καταβοήσουσι 25 πρὸς με, ἀκοῇ εἰσακούσομαι τῆς φωνῆς αὐτῶν καὶ ὀργισθήσομαι θυμῷ, καὶ ἀποκτενῶ ὑμᾶς μαχαίρα· καὶ ἔσονται αἱ γυναῖκες ὑμῶν χῆραι, καὶ τὰ παιδιά ὑμῶν ὀρφανά».

Τοῦ Λευϊτικοῦ.

«Καὶ εἶπε Κύριος πρὸς Μωσῆν· Ἐὰν ἐν τοῖς προστάγμασί μου 30 πορεύησθε, καὶ τὰς ἐντολάς μου τηρήσητε καὶ ποιήσητε αὐτάς, δώσω τὸν ὑέτον ὑμῶν ἐν καιρῷ αὐτοῦ, καὶ ἡ γῆ δώσει τὰ γεννήματα αὐτῆς, καὶ τὰ ξύλα τῶν πεδίων ἀποδώσει τὸν καρὸν αὐτῶν, καὶ καταλήψεται

39. Γεν. 18, 20 ἔ. 40. Γεν. 19, 24-25. 41. Ἐξ. 14, 18-20. 42. Λευϊτ. 24, 19-20.
43. Σοφ. Σειρ. 17, 23. 44. Κριτ. 1, 4-8. 45. Σ. Σολ. 11, 16. 46. Ἐξ. 22, 22-24.

για τὰ ἀνίερα ἔργα τους, λέγει στὸν Ἀβραάμ: «Πολλὲς κραυγὲς φτάνουν σὲ μένα ἀπὸ τὰ Σόδομα καὶ Γόμορρα, καὶ οἱ ἁμαρτίες τους εἶναι πάρα πολὺ μεγάλες»³⁹ καὶ τὰ ἑξῆς. Καί: «Ὁ Κύριος ἔρριξε στὰ Σόδομα καὶ Γόμορρα φωτιά καὶ θειάφι ἀπὸ τὸν οὐρανὸ καὶ κατέστρεψε αὐτὲς τὶς πόλεις, καὶ ὅλη τὴν γύρω περιοχὴ καὶ ὅλους ὅσοι κατοικοῦσαν στὶς πόλεις»⁴⁰.

Μὲ τὸν ἴδιο τρόπο καὶ ὁ ἀναίσθητος Φαραὼ καταποντίστηκε μαζὶ μὲ ὅλο τὸ στράτευμά του⁴¹. Καὶ ὅσοι προκάλεσαν καὶ ἐξόργισαν τὸν Κύριο μὲ τὶς πράξεις τους, δέχθηκαν τὴν ἀποστροφή τοῦ Θεοῦ καὶ ἐξολοθρεύτηκαν, ἕξαιτίας τῶν ἁμαρτιῶν τους, ἀπὸ τὴ δίκαιη κρίση τοῦ Θεοῦ, «ὁ ὅποιος ἀνταποδίδει στὸν καθένα ἀνάλογα μὲ τὰ ἔργα του». Γι' αὐτὸ καὶ ὁ νομοθέτης ἔλεγε: «Ἐὰν κάποιος προσάψει μομφὴ στὸν πλησίον του, ὅ,τι ἔκανε σ' αὐτόν, τὸ ἴδιο θὰ συμβεῖ ἀντίστοιχα καὶ στὸν ἴδιο. Σπάσιμο ἀντὶ γιὰ σπάσιμο, μάτι ἀντὶ γιὰ μάτι, δόντι ἀντὶ γιὰ δόντι. Ὅποιο κακὸ ἔκανε σὲ ἄνθρωπο, τὸ ἴδιο θὰ πάθει καὶ ὁ ἴδιος»⁴². Γι' αὐτὸ καὶ ὁ προφήτης λέγει: «Ὅ,τι ἔχεις κάνει, αὐτὸ θὰ σοῦ συμβεῖ. Αὐτὸ πού ἔκανες θὰ πέσει τὸ ἴδιο στὸ κεφάλι σου»⁴³.

Καὶ τὸ βιβλίον ἐπίσης τῶν Κριτῶν λέγει: «Ἐτρεξαν πίσω ἀπὸ τὸν Ἀδωνιβεζέκ καὶ τὸν συνέλαβαν καὶ ἔκοψαν τὰ δάχτυλα τῶν χειρῶν καὶ τῶν ποδιῶν του. Καὶ ὁ Ἀδωνιβεζέκ εἶπε: Ἐβδομήντα βασιλεῖς ἦταν εὐνουχισμένοι, καὶ μάζευαν αὐτὰ πού ἔπεφταν ἀπὸ τὸ τραπέζι μου. Ὅ,τι ἔκανα λοιπόν, τὸ ἴδιο μοῦ ἀνταπέδωσε ὁ Θεός»⁴⁴. Δικαιολογημένα λοιπὸν ἔλεγε ὁ σοφὸς Σολομών: «Μὲ αὐτὰ πού κάνει κάποιος ἁμαρτάνοντας, μὲ αὐτὰ τιμωρεῖται»⁴⁵.

Ἀπὸ τὸ βιβλίον τῆς Ἐξόδου.

«Καὶ εἶπε ὁ Κύριος στὸν Μωυσῆ: «Σὲ κάθε χήρα καὶ ὄρφανὸ νὰ μὴ προκαλέσετε κακὸ. Ἐὰν ὅμως τοὺς προκαλέσετε κακὸ καὶ ἀπευθυνθοῦν σὲ μένα φωνάζοντας, θὰ ἀκούσω τὴ φωνὴ τους καὶ θὰ ὀργιστῶ πολὺ, καὶ θὰ σᾶς σκοτώσω μὲ μάχαιρα, καὶ θὰ μείνουν οἱ γυναῖκες σας χῆρες καὶ τὰ παιδιὰ σας ὄρφανά»⁴⁶.

Ἀπὸ τὸ Λευϊτικὸ.

«Καὶ εἶπε ὁ Κύριος στὸν Μωυσῆ: Ἐὰν ἀκολουθεῖτε τὶς διαταγές μου καὶ φυλάξετε τὶς ἐντολές μου καὶ τὶς ἐφαρμόσετε, θὰ στείλω τὴ βροχὴ πού χρειάζεστε στὸν κατάλληλο καιρὸ, καὶ ἡ γῆ θὰ δώσει τὰ γεννήματά της, καὶ τὰ δένδρα τῆς πεδιάδας θὰ δώσουν τοὺς καρπούς τους, καὶ τὸ

ὑμῖν ὁ ἀλοητὸς τὸν τρυγητὸν, καὶ ὁ τρυγητὸς καταλήψεται ὑμῖν τὸν
 σπόρον, καὶ φάγεσθε τὸν ἄρτον ὑμῶν εἰς πλησμονήν, καὶ κατοικήσετε
 μετὰ ἀσφαλείας ἐπὶ τῆς γῆς ὑμῶν, καὶ δώσω εἰρήνην ἐν τῇ γῇ ὑμῶν,
 καὶ κοιμηθήσεσθε, καὶ οὐκ ἔσται ὁ ἐκφοβῶν ὑμᾶς καὶ ἀπολώθηρία
 5 πονηρὰ ἐκ τῆς γῆς ὑμῶν, καὶ διώξεσθε τοὺς ἐχθροὺς ὑμῶν, καὶ πε-
 σοῦνται ἐνώπιον ὑμῶν ἐν φόβῳ· καὶ διώξονται ὑμῶν πέντε ἑκατὸν, καὶ
 ἑκατὸν ὑμῶν διώξονται μυριάδας, καὶ πεσοῦνται οἱ ἐχθροὶ ὑμῶν μα-
 χαίρα. Καὶ ἐπιβλέψω ἐφ' ὑμᾶς καὶ εὐλογήσω, καὶ αὐξανῶ, καὶ πλη-
 θυνῶ ὑμᾶς, καὶ στήσω τὴν διαθήκην μου μεθ' ὑμῶν. Καὶ φάγεσθε
 10 παλαιὰ παλαιῶν, καὶ παλαιὰ ἐκ προσώπου νέων ἐξοίσετε. Καὶ θήσω
 τὴν σκηνὴν μου ἐν ὑμῖν, καὶ οὐ βδελύξεται ἡ ψυχὴ μου ὑμᾶς, καὶ ἐμπε-
 ριπατήσω ἐν ὑμῖν καὶ ἔσομαι ὑμῶν Θεός, καὶ ὑμεῖς ἔσεσθέ μοι λαός,
 καὶ ἐγὼ Κύριος ὁ Θεὸς ἡμῶν. Εἰ δὲ μὴ ὑπακούσητέ μου, μηδὲ ποιήση-
 τε τὰ προστάγματά μου ταῦτα, ἀλλὰ ἀπειθήσητε αὐτοῖς, καὶ τοῖς κρι-
 15 μασί μου μὴ προσοχθίσῃ ἡ ψυχὴ ὑμῶν, ὥστε ὑμᾶς μὴ ποιεῖν πάσας
 τὰς ἐντολάς μου, καὶ ἐγὼ ποιήσω οὕτως ὑμῖν, καὶ ἐπιστήσω ἐφ' ὑμᾶς
 τὴν ἀπορίαν, τὴν τε ψώραν καὶ τὸν ἵκτερον σφακελίζονται τοὺς ὀ-
 φθαλμοὺς ὑμῶν, καὶ τὴν ψυχὴν ὑμῶν ἐκτήκουσαν καὶ σπερεῖτε δια-
 κενῆς τὰ σπέρματα ὑμῶν, καὶ ἔδονται οἱ ὑπεναντίοι ὑμῶν. Καὶ ἐπιστή-
 20 σω τὸ πρόσωπόν μου ἐφ' ὑμᾶς, καὶ πεσεῖσθε ἐναντίον τῶν ἐχθρῶν
 ὑμῶν, καὶ διώξονται ὑμᾶς οἱ μισοῦντες ὑμᾶς, καὶ φεύξεσθε οὐδενὸς
 διώκοντος ὑμᾶς. Καὶ ἐάν, ἕως τούτου, μὴ ὑπακούσητέ μου, προσθήσω
 παιδεῦσαι ὑμᾶς πληγαῖς ἐπτάκις ἐπὶ ταῖς ἁμαρτίαις ὑμῶν, καὶ συντρι-
 ψω τὴν ὑβρίν τῆς ὑπερηφανίας ὑμῶν, καὶ θήσω τὸν οὐρανὸν ὑμῖν ὡς
 25 σιδηροῦν καὶ τὴν γῆν ὡς χαλκῆν, καὶ ἔσται εἰς κενὸν ἡ ἰσχὺς ὑμῶν.
 Καὶ οὐ δώσει ἡ γῆ ὑμῶν τὸν σπόρον αὐτῆς, καὶ τὸ ξύλον τοῦ ἀγροῦ
 ὑμῶν οὐ δώσει τὸν καρπὸν αὐτοῦ. Καὶ ἐὰν μετὰ ταῦτα πορεύησθε
 πλάγιοι, καὶ μὴ θούλησθε ὑπακούειν μου, προσθήσω ὑμῖν πληγὰς
 ἐπτά κατὰ τὰς ἁμαρτίας ὑμῶν, καὶ ἀποστελῶ ἐφ' ὑμᾶς τὰ ἄγρια θηρία
 30 τῆς γῆς, καὶ κατέδεται ὑμᾶς, καὶ ἐξανολώσει τὰ κτήνη ὑμῶν, καὶ ὀλι-
 γοστοὺς ποιήσω ὑμᾶς, καὶ ἔρημοι ἔσονται αἱ ὁδοὶ ὑμῶν. Καὶ ἐὰν ἐπὶ
 τούτοις μὴ παιδευθῆτε, ἀλλὰ πορεύησθε πρὸς με πλάγιοι, πορεύσομαι
 καὶ ἐγὼ μεθ' ὑμῶν ἐν θυμῷ πλαγίῳ, καὶ πατάξω ὑμᾶς καὶ ἐγὼ ἐπτάκις
 ἀντὶ τῶν ἁμαρτιῶν ὑμῶν, καὶ ἐπάξω ἐφ' ὑμᾶς μάχαιραν ἐκδικουσαν

ἁλώνισμά σας θὰ φτᾶσει τὴ συγκομιδὴ, καὶ ἡ συγκομιδὴ θὰ σᾶς δώσει τὸν σπόρο, καὶ θὰ φᾶτε τὸ ψωμί σας μὲ ἀφθονία, καὶ θὰ κατοικήσετε ἀσφαλεῖς στὴ γῆ σας, καὶ θὰ δώσω εἰρήνη στὴ γῆ σας, καὶ θὰ κοιμᾶστε χωρὶς νὰ ὑπάρχει κάποιος πού νὰ σᾶς φοβίζει. Καὶ θὰ ἔξαφανίσω τὰ ἄγρια θηρία ἀπὸ τὴ γῆ σας καὶ πόλεμος δὲν θὰ περάσει ἀπὸ τὴ γῆ σας, καὶ θὰ διώξετε τοὺς ἐχθροὺς σας, οἱ ὅποιοι θὰ πέσουν μπροστὰ σας ἀπὸ φόβο. Καὶ πέντε ἀπὸ σᾶς θὰ καταδιώξουν ἕκατό, καὶ ἕκατό ἀπὸ σᾶς θὰ καταδιώξουν μυριάδες, καὶ θὰ φονευθοῦν οἱ ἐχθροὶ σας μὲ μάχαιρα. Καὶ θὰ σᾶς ἐπιτηρῶ καὶ θὰ σᾶς εὐλογῶ, θὰ σᾶς αὐξήσω, θὰ σᾶς πληθύνω, θὰ ἐκπληρώσω τὴν ὑπόσχεσή μου σ' ἐσᾶς. Θὰ φᾶτε καρποὺς παλιούς καὶ ἀκόμα παλιότερους, καὶ θὰ κενώσετε τὶς ἀποθήκες τῶν παλιῶν καρπῶν, γιὰ νὰ τοποθετήσετε τοὺς νέους. Θὰ στήσω τὴ σκηνὴ μου ἀνάμεσά σας, καὶ δὲν θὰ σᾶς ἀποστραφεῖ ἡ ψυχὴ μου, καὶ θὰ περπατῶ μαζί σας. Θὰ εἶμαι Θεός σας καὶ σεῖς θὰ εἶστε λαός μου, καὶ ἐγὼ ὁ Κύριος καὶ Θεός σας. Ἐὰν ὅμως δὲν ὑπακούσετε σὲ μένα καὶ δὲν ἐφαρμόσετε τὶς ἐντολές μου αὐτές, ἀλλὰ ἀπειθήσετε σ' αὐτές καὶ ἡ ψυχὴ σας ἀποστραφεῖ τὶς ἀποφάσεις μου, ὥστε νὰ μὴ ἐφαρμόσετε ὅλες τὶς ἐντολές μου, τότε καὶ ἐγὼ θὰ κάνω τὸ ἴδιο σὲ σᾶς, προξενώντας σας οἰκονομικὴ δυσπραγία, ψώρα καὶ ἴκτερο, πού θὰ ἔξασθενίσουν τὰ μάτια σας καὶ θὰ διαλύσουν τὴν ψυχὴ σας. Καὶ θὰ σπέρνετε ἄδικα τοὺς σπόρους σας, ἀλλὰ τὰ προϊόντα σας θὰ τὰ τρῶνε οἱ ἐχθροὶ σας. Θὰ στρέψω τὸ πρόσωπό μου ἐναντίον σας, καὶ θὰ πέσετε μπροστὰ τοὺς ἐχθροὺς σας. Θὰ σᾶς καταδιώξουν αὐτοὶ πού σᾶς μισοῦν, καὶ δὲν θὰ ξεφύγετε ἀπὸ κανένα πού σᾶς καταδιώκει. Καὶ ἂν μετὰ καὶ ἀπὸ αὐτὸ δὲν ὑπακούσετε σὲ μένα, γιὰ νὰ σᾶς παιδέψω θὰ προσθέσω πληγὲς ἑπταπλάσιες στὶς ἁμαρτίες σας, καὶ θὰ συντρίψω τὴν ἀναίδεια τῆς ὑπερηφάνειάς σας καὶ θὰ κάνω γιὰ σᾶς τὸν οὐρανὸ σὰν σίδηρο καὶ τὴ γῆ σὰν χάλκινη, καὶ θὰ καταστῆ ἄσκοπη ἡ δυνάμη σας. Ἐτσι ἡ γῆ δὲν θὰ ἀποδίδει οὔτε τὸ σπόρο, καὶ τὰ δένδρα τῶν ἀγρῶν σας δὲν θὰ καρποφοροῦν. Καὶ ἐὰν μετὰ ἀπὸ αὐτὰ βαδίζετε λοξὰ καὶ δὲν θέλετε νὰ ὑπακούσετε σὲ μένα, θὰ προσθέσω σ' ὅλα αὐτὰ τιμωρίες ἑπταπλάσιες ἀπὸ τὶς ἁμαρτίες σας, καὶ θὰ στείλω ἐναντίον σας τὰ ἄγρια θηρία τῆς γῆς καὶ θὰ καταφάγουν καὶ θὰ καταστρέψουν τὰ ζῶα σας, καὶ θὰ σᾶς ἐλαττώσω, καὶ θὰ ἐρημωθοῦν οἱ δρόμοι σας. Καὶ ἐὰν καὶ μὲ αὐτὰ δὲν σωφρονιστεῖτε, ἀλλὰ βαδίζετε πρὸς ἐμένα πλάγια, θὰ βαδίσω καὶ ἐγὼ μαζί σας μὲ θυμὸ πλάγιο, καὶ θὰ σᾶς πατάξω καὶ ἐγὼ ἑφτά φορές περισσότερο ἀπὸ τὶς ἁμαρτίες σας, καὶ θὰ στείλω ἐναντίον

δίκην διαθήκης μου. Καὶ καταφεύξεσθε εἰς τὰς πόλεις ὑμῶν, καὶ ἔξαποστελῶ θάνατον εἰς ὑμᾶς, καὶ φάγεσθε τὰς σάρκας τῶν υἱῶν ὑμῶν καὶ τῶν θυγατέρων ὑμῶν. Καὶ θήσω τὰς πόλεις ὑμῶν ἐρήμους, καὶ ἐξερημώσω πᾶ ἄγρια ὑμῶν, καὶ οὐ μὴ ἀσφρανθῶ τῆς ὁσμῆς τῶν θυσιῶν
5 ὑμῶν, καὶ ἐξερημώσω τὴν γῆν ὑμῶν, καὶ θαυμάσονται ἐπ' αὐτοῖς οἱ ἐχθροὶ ὑμῶν καὶ παραδοθήσεσθε εἰς χεῖρας ἐχθρῶν ὑμῶν· καὶ διασπερῶ ὑμᾶς εἰς τὰ ἔθνη, καὶ ἐξαναλώσει ὑμᾶς ἐπιπορευομένη μαχαίρα.

Τοῦ Ἰώβ.

10 «Εἰς ἡμέραν ἀπωλείας κουφίζεται ὁ πονηρός, καὶ εἰς ἡμέραν ὀργῆς αὐτοῦ ἀπαχθήσεται».

Σολομώντος.

«Πάντα τὰ ἔργα Κυρίου μετὰ δικαιοσύνης, φυλάσσειται δὲ ἀσεβῆς εἰς ἡμέραν κακῆν.

15

Τοῦ Σειράχ.

«Ὁ ποιῶν πονηρά, εἰς αὐτὰ ἐγκυλισθήσεται, καὶ οὐ μὴ ἐπιγνῶ, πόθεν ἦξει αὐτῷ. Καὶ δικαιοσύνη ὑπὸ ἔθνος, ἐλαττοῦσι δὲ φυλάς ἁμαρτία. Καὶ ἔστι πνεύματα, ἃ εἰς ἐκδίκησιν ἐκτιστοι, καὶ ἐν θυμῷ αὐτῶν ἐστερέωσαν μάστιγας αὐτῶν. Ἐν καιρῷ συντελείας ἰσχύϊν ἐκχέ-
20 οῦσι, καὶ τὸν θυμὸν τοῦ ποιήσαντος αὐτοῦ καταπαύουσι. Πῦρ καὶ χόλαξα καὶ λιμὸς καὶ θάνατος, ταῦτα πάντα εἰς ἐκδίκησιν ἐκτιστοι θηρίων ὀδόντες καὶ σκορπιοὶ καὶ ἔχρεις καὶ ῥομφαία ἐκδικουσα, εἰς ὄλεθρον ἀσεβῶν. Θάνατος γὰρ καὶ αἷμα καὶ ἔρις, ἐπαγωγαί, λιμὸς καὶ σύντρομμα, καὶ μάστιξ ἐπὶ τοὺς ἀνόμους ἐκτίσθη ταῦτα πάντα, καὶ δι'
25 αὐτῶν ἐγένετο ὁ κατακλυσμός».

Ἰεζεκιήλ.

«Τάδε λέγει Κύριος· Γῆ ἐὰν ἁμάρτη μοι τοῦ παραπεσεῖν παράπτωμα, ἐκτενῶ τὴν χεῖρά μου, καὶ ἔξαποστελῶ εἰς αὐτὴν τέσσαρας ἐκδικήσεις μου, τὰ πονηράς, ῥομφαίαν καὶ λιμὸν καὶ θηρία πονηρὰ
30 καὶ θάνατον, καὶ τιμωρήσομαι αὐτήν, καὶ ἔσται εἰς ἀφανισμόν. Καὶ ἐὰν ὦσιν οἱ τρεῖς ἄνδρες οὗτοι ἐν μέσῳ αὐτῆς, Νῶε, καὶ Ἰώβ καὶ Δα- νιήλ, ζῶ ἐγώ, λέγει Ἄδωναϊ Κύριος, εἰ υἱοὶ αὐτῶν καὶ αἱ θυγατέρες

σας μάχαιρα, ἢ ὅποια θὰ ἐκδικηθεῖ τὴν ἀθέτηση τῆς διαθήκης μου. Θὰ ζητήσετε καταφύγιο στὶς πόλεις σας, ἀλλὰ ἐγὼ θὰ στείλω τὸν θάνατο σὲ σᾶς, καὶ θὰ τρώτε τὶς σάρκες τῶν υἱῶν καὶ τῶν θυγατέρων σας. Θὰ ἐρημώσω τὶς πόλεις σας, θὰ κάνω ἔρημα τὰ ἱερά σας, καὶ δὲν θὰ ὀσφραίνομαι τὴν ὄσμη τῶν θυσιῶν σας. Θὰ ἐρημώσω τὴ γῆ σας, θὰ ἐκπλαγοῦν οἱ ἐχθροὶ σας γι' αὐτὰ καὶ θὰ παραδοθεῖτε στὰ χέρια τους. Θὰ σᾶς διασκορπίσω μέσα στοὺς ἐθνικοὺς καὶ θὰ σᾶς ἀφανίσει μάχαιρα ποὺ θὰ σᾶς ἀκολουθεῖ παντοῦ⁴⁷.

Ἐκ τῆς βίβλου τοῦ Ἰώβ.

«Ὁ κακὸς αἰσθάνεται ἀνακούφιση μέχρι τὴν ἡμέρα ποὺ θὰ ἔρθει ἡ καταστροφή, μέχρι ποὺ θὰ ξεσπάσει ἡ ὀργὴ τοῦ Κυρίου καὶ οἱ ἀσεβεῖς θὰ ὀδηγηθοῦν στὸν ὄλεθρο⁴⁸.

Τοῦ Σολομώντα.

«Ὅλα τὰ ἔργα τοῦ Κυρίου γίνονται μὲ δικαιοσύνη, ἐνῶ ὁ ἀσεβὴς φυλάγεται γιὰ τὴν κακὴ ἡμέρα⁴⁹.

Τοῦ Σειράχ.

«Ἐκεῖνος ποὺ κάνει κακὰ θὰ τυλιχτεῖ μέσα σ' αὐτὰ καὶ δὲν θὰ γνωρίζει πότε θὰ τοῦ συμβεῖ αὐτό. Ἡ δικαιοσύνη ἐξυψώνει τὸ ἔθνος, ἐνῶ οἱ ἁμαρτίες ἐλαττώνουν τὶς φυλές. Ὑπάρχουν πνεύματα ποὺ δημιουργήθηκαν γιὰ νὰ ἐκδικοῦνται, καὶ στὸν θυμὸ τους στηρίζουν τὶς συμφορὲς ποὺ προξενοῦν. Τὸν καιρὸ τῆς συντέλειᾶς θὰ ἐκδηλώσουν τὴ δύναμή τους καὶ θὰ σταματήσουν τὴν ὀργὴ τοῦ Δημιουργοῦ τους. Φωτιὰ καὶ χαλάζι καὶ πείνα καὶ θάνατος, ὅλα αὐτὰ ἔγιναν γιὰ ἐκδίκηση. Τὰ δόντια τῶν θηρίων καὶ οἱ σκορπιοὶ καὶ οἱ ὄχιές καὶ τὸ ξίφος ποὺ ἐκδικεῖται, ἔγιναν γιὰ τὴν ἐξολόθρευση τῶν ἀσεβῶν. Γιατὶ ὁ θάνατος καὶ τὸ αἷμα καὶ ἡ φιλονεικία, οἱ συμφορὲς, ἡ πείνα, ἡ συντριβὴ καὶ ἡ μάστιγα, ὅλα αὐτὰ ἔγιναν γιὰ τοὺς παράνομους, καὶ μὲ αὐτὰ ἔγινε ὁ κατακλυσμός⁵⁰.

Τοῦ Ἰεζεκιήλ

«Αὐτὰ λέγει ὁ Κύριος· Ἐὰν ἡ γῆ ἁμαρτήσῃ σὲ μένα καὶ πέσει σὲ παράπτωμα, θὰ ἀπλώσω τὸ χέρι μου καὶ θὰ στείλω σ' αὐτὴν τέσσερις κακὲς ἐκδικήσεις μου· ξίφος, πείνα, ἄγρια θηρία καὶ θάνατο. Θὰ τὴν τιμωρήσω καὶ θὰ τὴν ἐξαφανίσω. Καὶ ἐὰν ὑπάρχουν σ' αὐτὴν οἱ τρεῖς ἄνδρες, ὁ Νῶε, ὁ Ἰώβ καὶ ὁ Δανιήλ, ζῶ ἐγὼ, λέγει ὁ Κύριος τῶν Δυ-

σωθήσονται, ἀλλ' οὗτοι μόνοι σωθήσονται· ἡ δὲ γῆ ἔσται εἰς ὄλεθρον. Καὶ τάδε λέγει Κύριος Πέρας λαλήσω, ἐπὶ ἔθνος ἢ βασιλείαν, τοῦ ἐξάραι αὐτούς καὶ τοῦ ἀπολλύειν, καὶ ἐπιστρέψει τὸ ἔθνος ἐκεῖνο ἀπὸ τῶν κακῶν, ὧν ἐλάλησα, τοῦ ποιῆσαι αὐτοῖς, καὶ πέρας λαλήσω ἐπὶ 5 ἔθνος καὶ βασιλείαν τοῦ ἀνοικοδομεῖσθαι καὶ τοῦ καταφυτεύεσθαι, καὶ ποιήσωσι τὰ πονηρὰ ἐναντίον τοῦ μὴ εἰσακούειν τῆς φωνῆς μου, μετανοήσω περὶ τῶν ἀγαθῶν, ὧν ἐλάλησα ποιῆσαι αὐτοῖς».

«Καὶ εἶπε Κύριος πρὸς με· Ἐώρακας, υἱὲ ἀνθρώπου, ἃ οἱ πρεσβύτεροι οἴκου Ἰσραὴλ ποιοῦσιν ὧδε ἕκαστος ἐν τῷ κοιτῶνι τῷ κρυπτῷ 10 αὐτῶν; διότι εἶπαν· Καταλέλοιπεν ἡμᾶς ὁ Κύριος, οὐκ ἐφορᾷ Κύριος τὴν γῆν».

«Μικρὰ τοῦ οἴκου Ἰσραὴλ τοῦ ποιεῖν τὰς ἀνομίας, ἃς πεποίηκεν ὧδε, τοῦ παροργίσει με, ὡς μνηστηρίζοντες; Καὶ ἐγὼ ποιήσω αὐτοῖς μετὰ θυμοῦ· οὐ φείσεται δὲ ὁ ὀφθαλμὸς μου, οὐδὲ μὴ ἐλεήσω».

15 «Καὶ κράξουσιν ἐν τοῖς ὠσί μου φωνῇ μεγάλῃ λέγοντες· Ἦγγικεν ἡ ἐκδίκησις τῆς πόλεως, καὶ ἕκαστος εἶχε τὰ σκευῆ τῆς ἐξολοθρεύσεως ἐν χειρὶ αὐτοῦ. Καὶ ἰδοὺ ἐξ ἄνδρες ἤρχοντο ἀπὸ τῆς ὁδοῦ τῆς πύλης, τῆς βλέπουσης πρὸς βορρᾶν, καὶ ἐκάστῳ πέλυξ ἐν τῇ χειρὶ αὐτῶν. Καὶ εἷς ἀνὴρ ἐν μέσῳ αὐτῶν ἐνδεδυκὼς ποδήρη, καὶ ἡ ζώνη σαπφείρου ἐπὶ τῆς ὀσφύος αὐτοῦ· καὶ εἰσῆλθσαν καὶ ἕστησαν ἐχόμενοι τοῦ 20 θυσιαστηρίου τοῦ χαλκοῦ. Καὶ δόξα Θεοῦ Ἰσραὴλ ἀνέβη ἐπὶ τῶν Χερουβὶμ ἢ οὕσα ἐπ' αὐτόν, εἰς τὸ αἶθριον τοῦ οἴκου. Καὶ ἐκάλεσε τὸν ἄνδρα τὸν ἐνδεδυκότεν τὸν ποδήρη, καὶ εἶπε Κύριος πρὸς αὐτόν· Διέλθε μέσην τὴν Ἱερουσαλήμ, καὶ δὸς τὸ σημεῖον ἐπὶ τὰ μέτωπα τῶν 25 ἀνδρῶν τῶν καταστεναζόντων καὶ κατωδυναμένων ἐπὶ πάσαις ταῖς ἀνομίαις ἐν μέσῳ ταῖς γινομέναις ἐν μέσῳ αὐτῆς. Καὶ τούτοις εἶπεν, ἀκούοντός μου· Πορεύεσθε ὀπίσω αὐτοῦ εἰς τὴν πόλιν καὶ κόπτετε, καὶ μὴ φείδεσθε τοῖς ὀφθαλμοῖς ὑμῶν, καὶ μὴ ἐλεήσητε πρεσβύτερον καὶ νεανίσκον καὶ παρθένον καὶ νήπια καὶ γυναῖκας ἀποκτείνετε εἰς 30 ἐξάλειψιν, ἐπὶ δὲ πάντα, ἐφ' οὓς ἔσται τὸ σημεῖον, μὴ ἐγγίσητε. Καὶ ἀπὸ τῶν ἀγίων μου ἄρξασθε. Καὶ ἤρξαντο ἀπὸ τῶν ἀνδρῶν τῶν πρεσβυτέρων, οἳ ἦσαν ἐν τῷ οἴκῳ· καὶ εἶπε πρὸς αὐτούς· Μιάνετε τὸν οἶκον καὶ πλήσατε τὰς ὁδοὺς νεκρῶν ἐκπορευόμενοι, καὶ κόπτετε. Καὶ ἐγένετο ἐν τῷ ἐκκόπτειν αὐτούς, ἐπιπίπτω ἐπὶ πρόσωπόν μου, καὶ ἀνε-

νάμεων, δὲν θὰ σωθοῦν οὔτε οἱ υἱοὶ καὶ οἱ θυγατέρες τους, παρὰ μόνο αὐτοί, ἐνῶ ἡ γῆ θὰ καταστραφεῖ⁵¹. Καὶ τὰ ἐξῆς λέγει ὁ Κύριος· Θὰ μλήσω γιὰ τελευταία φορὰ σὲ ἔθνος ἢ βασιλεία, ὅτι θὰ τοὺς ἐξολοθρεύσω καὶ θὰ τοὺς ἀφανίσω, καὶ θὰ ἐπιστρέψει τό ἔθνος ἐκεῖνο ἕξαιτίας τῶν κακῶν ποὺ εἶπα ὅτι θὰ τοὺς στείλω, καὶ θὰ μλήσω γιὰ τελευταία φορὰ σὲ ἔθνος καὶ βασιλεία γιὰ νὰ ἀνοικοδομηθοῦν καὶ νὰ καταφυτευθοῦν, καὶ ἂν κάνουν ἔργα πονηρὰ μπροστὰ μου, μὴ ἀκούοντας τὰ λόγια μου, θὰ μετανοήσω γιὰ τὰ ἀγαθὰ ποὺ εἶπα ὅτι θὰ κάνω σ' αὐτούς».

«Καὶ ὁ Κύριος μοῦ εἶπε· Υἱὲ τοῦ ἀνθρώπου, εἶδες αὐτὰ ποὺ κάνουν ἐδῶ οἱ πρεσβύτεροι τοῦ Ἰσραηλιτικοῦ ἔθνους, ὁ καθένας κρυφὰ στὸν κοιτώνα του; Γιατὶ λένε· Μᾶς ἐγκατέλειψε ὁ Κύριος, καὶ δὲν ἐπιτηρεῖ ὁ Κύριος τὴ γῆ»⁵².

«Εἶναι μικρὲς οἱ παρανομίες ποὺ κάνει ὁ Ἰσραηλιτικὸς λαὸς ἐδῶ, γιὰ νὰ μὲ ἐξοργίσει κοροϊδεύοντάς με; Καὶ ἐγὼ θὰ ἐνεργήσω ἐναντίον τους μὲ θυμό. Δὲν θὰ τοὺς λυπηθεῖ τὸ μάτι μου, οὔτε θὰ τοὺς ἐλεήσω»⁵³.

«Καὶ θὰ κλάψουν μὲ δυνατὴ φωνὴ σ' αὐτιά μου λέγοντας· Ἔρθε ἡ ὥρα τῆς ἐκδίκησης τῆς πόλεως καὶ ὁ καθένας εἶχε τὰ ἐργαλεῖα τῆς ἐξολόθρευσης στὰ χέρια του. Ἐξὶ ἄνδρες ἔρχονταν ἀπὸ τὸν δρόμο τῆς πύλης ποὺ ἔβλεπε πρὸς βορρᾶν, καὶ ὁ καθένας κρατοῦσε τσεκούρι στὰ χέρια του. Καὶ ἓνας ἄνδρας ἀνάμεσά τους φορώντας ποδήρη⁵⁴ χιτῶνα καὶ στὴ μέση του ζώνη ἀπὸ ζαφείρι⁵⁵. Μπῆκαν μέσα καὶ στάθηκαν δίπλα στὸ θυσιαστήριο τοῦ χαλκοῦ. Καὶ ἡ δόξα τοῦ Θεοῦ τοῦ Ἰσραήλ, ποὺ ἦταν ἐπάνω του, ἀνέβηκε στὰ Χερουβίμ, στὸ αἶθριο τοῦ ναοῦ. Φώναξε λοιπὸν ὁ Κύριος τὸν ἄνδρα ποὺ φοροῦσε τὸν ποδήρη χιτῶνα καὶ τοῦ εἶπε· Διάσχισε τὸ κέντρο τῆς Ἱερουσαλήμ καὶ βάλε σημεῖο στὰ μέτωπα τῶν ἀνδρῶν ποὺ ἀναστενάζουν καὶ ἔχουν μεγάλη ὀδύνη γιὰ τὶς παρανομίες ποὺ γίνονται μέσα στὴν πόλη. Καὶ στοὺς ἄλλους εἶπε, ἐνῶ ἐγὼ ἄκουα· Πηγαίνετε πίσω ἀπὸ αὐτὸν στὴν πόλη καὶ κόβετε, χωρὶς νὰ λυποῦνται τὰ μάτια σας, ἀνελέητα· σκοτώνετε γέρους, νέους, παρθένες, νήπια καὶ γυναῖκες, γιὰ νὰ ἐκλείψουν ὅλοι, ἀλλὰ σ' ἐκείνους ποὺ ὑπάρχει τὸ σημεῖο νὰ μὴ πλησιάσετε. Καὶ νὰ ἀρχίσετε ἀπὸ τοὺς ἁγίους μου. Καὶ ἄρχισαν ἀπὸ τοὺς πρεσβύτερους ἄνδρες ποὺ βρισκόνταν μέσα στὸν ναό. Καὶ εἶπε σ' αὐτούς ποὺ κρατοῦσαν τὰ τσεκούρια· Μολύνετε τὸν ναό, γεμίστε τοὺς δρόμους νεκροὺς προχωρώντας καὶ σκοτώνοντας. Καὶ καθὼς τοὺς σκότωναν, ἔπεσα μὲ τὸ πρόσωπο κάτω, φώναξα καὶ εἶπα·

54. Μακρὸς ἐπίσημος χιτῶνας.

55. Πολύτιμο πετράδι γαλάζιου χρώματος.

βόησα καὶ εἶπον· Οἴμοι· Ἀδωναὶ Κύριε, ἐξαλείψεις σὺ τοὺς καταλοί-
 πους τοῦ Ἰσραὴλ, ἐν τῷ ἐκχέεσθαι τὸν θυμόν σου ἐπὶ Ἱερουσαλήμ·
 Καὶ εἶπε πρὸς με· Ἡ ἀδικία τοῦ οἴκου Ἰσραὴλ καὶ Ἰούδα πληθύνεται
 σφόδρα σφόδρα, ὅτι ἐπλήσθη ἡ γῆ ἀδικίας καὶ ἀκαθαρσίας· ὅτι εἶ-
 5 παν· Ἐγκαταλέλοιπε Κύριος τὴν γῆν, οὐκ ἐφορᾷ Κύριος. Καὶ διὰ
 τοῦτο οὐ φείσομαι, οὐδὲ ἐλεήσω αὐτούς, ἀλλὰ τὰ ὁδοὺς αὐτῶν εἰς τὰς
 κεφαλὰς αὐτῶν δέδωκα».

ᾠσηέ.

«Πόλεμος ἐπὶ τέκνα ἀδικίας ἦλθε παιδεῦσαι αὐτούς, καὶ συν-
 10 αχθήσονται ἐπ' αὐτούς λαοὶ πολλοί, ἐπὶ τῷ παιδεῦσαι αὐτούς ἐν ταῖς
 ἀδικίαις αὐτῶν».

**Τοῦ ἁγίου Βασιλείου, ἐκ τοῦ, ὅτι οὐκ ἔστιν ὁ Θεὸς αἴτιος
 τῶν κακῶν.**

Σφαγὰς καὶ πόλεων ἀλώσεις, ἀνδραποδισμούς, ἐπαγωγὰς, τὰ ἐλε-
 15 εῖνὰ τῶν ἀλόντων θεάματα, καὶ ἀπλῶς, ὅσα λυπηρὰ τοῖς πολεμίοις
 ἀκολουθεῖ, λέγω, κρίσει δικαία γίνεσθαι τοῦ Θεοῦ τοῖς ἀξίοις κολάσε-
 ως, διὰ τῶν πολεμίων τὰς τιμωρίας ἐπάγοντος. Ἡ σὺ ἐβούλου μὴ κα-
 ταπρησθῆναι τὰ Σόδομα μετὰ τὰς ἀνοσιουργίας ἐκείνας; Ἡ μὴ κα-
 ταστραφῆναι τὴν Ἱερουσαλήμ, μηδὲ ἐξερημωθῆναι τὸν ναὸν μετὰ τὴν
 20 φρικτὴν κατὰ τοῦ Κυρίου τῶν Ἰουδαίων ἀπόνοιαν; Γενέσθαι δὲ ταῦ-
 τα πῶς ἄλλως δίκαιον ἦν, καὶ οὐχὶ διὰ τῶν Ῥωμαϊκῶν χειρῶν, αἷς πα-
 ρέδωκαν τὸν Θεὸν οἱ ἐχθροὶ τῆς ζωῆς αὐτῶν Ἰουδαῖοι;

Τοῦ αὐτοῦ, διὰ πλάτους Ἀσκητικῶν.

Οὕτω καὶ ὁ κόσμος οἰκονομεῖται ταῖς ἀνὰ μέρος ἀνέσεσί τε καὶ
 25 θλίψεσι, καὶ εἴ τινας ἐπ' ὀλόθρῳ ποτὲ τιμωρία καταλαμβάνει, μερικὸν
 τὸ τοιοῦτον, καὶ οὐ καθολικὸν γίνεται πρὸς ὠφέλειαν τῶν ἄλλων,
 καθάπερ ὑπὸ τῶν ἰατρῶν ἐκτεμνομένου μέρους πρὸς ὠφέλειαν τῶν
 λοιπῶν τοῦ σώματος. Οὕτω γιγάντων κατακλύζεται γενεά· οὕτω Σο-
 δομιτῶν γένος ἀπώλετο πλεονάσαν εἰς ἄκρον κακίας καὶ τὸ Αἰγύ-
 30 πτιον φύλον, καὶ τὸ Χαναναῖον ἔθνος τὸ μὲν πυρποληθέν, τὸ δὲ κατα-
 ποντισθέν, τὸ δὲ εἰς ἀναίρεσιν τῶν πολεμίων ἐκδοθέν, τὰ ἄλλα δὲ ἔ-

Ἄλλοίμονο, Κύριε τῶν Δυνάμεων, θὰ ἀφανίσεις τοὺς Ἰσραηλίτες πού ἀπόμειναν μὲ τὴν ἐκδήλωση τοῦ θυμοῦ σου στὴν Ἱερουσαλήμ; Καὶ μοῦ εἶπε· Ἡ ἀδικία τοῦ βασιλείου τοῦ Ἰσραὴλ καὶ τοῦ Ἰούδα ἀυξάνεται πάρα πολὺ, καὶ γέμισε ἡ γῆ ἀδικία καὶ ἄκαθαροῖα. Γιατὶ λένε· Ὁ Κύριος ἐγκατέλειψε τὴ γῆ, δὲν τὴν ἐπιβλέπει ὁ Κύριος. Γι' αὐτὸ δὲν θὰ τοὺς λυπηθῶ, οὔτε θὰ τοὺς ἐλεήσω, ἀλλὰ θὰ πετάξω τὰ κεφάλια τους στοὺς δρόμους»^{55α}.

Τοῦ Ὠσηέ.

«Ἐκδηλώθηκε πόλεμος στοὺς υἱοὺς τῆς ἀδικίας γιὰ νὰ τοὺς σωφρονίσει. Θὰ συγκεντρωθοῦν πολλοὶ λαοὶ ἐναντίον τους γιὰ νὰ τοὺς τιμωρήσουν γιὰ τὶς ἀδικίες τους»⁵⁶.

Τοῦ ἁγίου Βασιλείου, ἀπὸ τό· «ὁ Θεὸς δὲν εἶναι αἴτιος τῶν κακῶν».

Οἱ σφαγὲς καὶ οἱ κατακτήσεις πόλεων, οἱ ὑποδουλώσεις, οἱ συμφορὲς καὶ τὰ ἐλεεινὰ θεάματα ἐκείνων πού σκοτώνονται, καὶ γενικὰ ὅλα τὰ θλιβερὰ πού ἀκολουθοῦν τοὺς ἐχθροὺς, λέγω, ὅτι γίνονται σ' αὐτοὺς πού εἶναι ἄξιοι τιμωρίας μὲ δίκαιη ἀπόφαση τοῦ Θεοῦ, ὁ ὁποῖος ἐπιφέρει τὶς τιμωρίες μὲ τοὺς ἐχθροὺς. Ἡ ἠθέλες ἐσὺ νὰ μὴ πυρποληθοῦν τὰ Σόδομα μετὰ ἀπὸ ἐκεῖνες τὶς ἀνοσιουργίες, ἢ νὰ μὴ καταστραφεῖ ἡ Ἱερουσαλήμ, οὔτε νὰ ἐρημωθεῖ ὁ ναὸς μετὰ ἀπὸ τὴ φρικτὴ τρέλλα τῶν Ἰουδαίων ἐναντίον τοῦ Κυρίου; Καὶ πῶς ἀλλιῶς ἦταν δίκαιο νὰ γίνουν, ἂν ὄχι μὲ τὰ ρωμαϊκὰ χέρια, στὰ ὁποῖα παράδωσαν τὸν Θεὸ οἱ ἐχθροὶ τῆς ζωῆς τους Ἰουδαῖοι;

Τοῦ ἰδίου, ἀπὸ τοὺς Ὅρους τῶν Ἀσκητικῶν κατὰ πλάτος.

Ἔτσι καὶ ὁ κόσμος διοικεῖται μὲ τὶς ἐπὶ μέρους ἀνέσεις καὶ θλίψεις. Καὶ ἂν κάποιους τοὺς βρίσκει τιμωρία ἐξολοθρευτικῆ, αὐτὸ εἶναι μερικὸ καὶ ὄχι γενικό, καὶ γίνεται γιὰ τὴν ὠφέλεια τῶν ἄλλων, ὅπως γίνεται μὲ τοὺς γιατροὺς, ἀπὸ τοὺς ὁποῖους κόβεται ἓνα μέρος τοῦ σώματος γιὰ τὴν ὠφέλεια τῶν ἄλλων μερῶν τοῦ σώματος. Ἔτσι ξεκληρίστηκε ἡ γενιὰ τῶν γιγάντων⁵⁷. Ἔτσι χάθηκε τὸ γένος τῶν Σοδομιτῶν, τὸ ὁποῖο ἔφτασε στὸ ἔπακρο τῆς κακίας⁵⁸, καθὼς καὶ ἡ φυλὴ τῶν Αἰγυπτίων, καὶ τὸ ἔθνος τῶν Χαναναίων, ἀπὸ τὰ ὁποῖα τὸ ἓνα πυρπολήθηκε, τὸ ἄλλο καταποντίστηκε⁵⁹, καὶ τὸ ἄλλο παραδόθηκε στοὺς ἐχθροὺς γιὰ νὰ σφαγεῖ, ἐνῶ ἄλλα

58. Γεν. 19, 1 ἐ.

59. Ἐξ. 14, 1 ἐ.

θνη, ἐπὶ ταῖς αὐταῖς κακίαις ὑπάρχοντα, ἀτιμώρητα διαμένουσι. Καὶ τῶν μὲν πασχόντων μερῶν εἰς τὴν τοῦ λοιποῦ διορθωσιν μέρους εἴωθε γίνεσθαι· τῶν τε ἀτιμωρήτων θησαυρίζεται πῦρ καὶ ὀργὴ ἐν ἡμέρᾳ ὀργῆς καὶ ἀποκαλύψεως Θεοῦ. Τότε γὰρ οὐκ ἐπ' ὠφελείᾳ καὶ μετα-
5 νοίᾳ, ἀλλὰ εἰς τὴν τῆς κακίας ἔκτισιν καὶ φανέρωσιν, καθάπερ τὰς χρυσοῦ καὶ ἀργύρου συμμιγείσας ἀλλοτρίας ὕλας διακρίνει βασανίζον τὸ πῦρ.

Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου, ἐκ τοῦ εἰς τὴν πληγὴν τῆς χαλάξης.

Καὶ ἡ ὀργὴ κατὰ λόγον τῶν ἁμαρτημάτων ἐπέρχεται, ποτήριον ἐν
10 χειρὶ Κυρίου προσαγορευομένη, καὶ κόνδυ πόσεως ἐκπινόμενον, εἰ καὶ πᾶσιν ὑφαιρεῖται τι τῆς ἀξίας, καὶ τὸ τῆς ὀργῆς ἄκρατον, φιλανθρωπία κίρησι, κλινόμενον μὲν ἀπὸ τοῦ ἀποτόμου, πρὸς τὸ ἐνδόσιμον τοῖς φόβῳ παιδευομένοις, καὶ τοῖς ἐκ τῆς μακροῦς θλίψεως συλλαμβάνουσι, καὶ ὠδίνουσιν ἐπιστροφὴν, καὶ πνεῦμα σωτηρίας τέλειον
15 ἀποτίκτουσιν· ὑποτηρῶν δ' ὅμως τρυγίαν τὸ τῆς ὀργῆς ἔσχατον, ἵν' ὄλον κενώσῃ τοῖς μὴ θεραπευομένοις ἐκ τῆς χρηστότητος, ἀλλὰ καὶ σκληρυνόμενοις κατὰ τὸν βαρυκάρδιον Φαραὼ καὶ πικρὸν ἐργοδότην, εἰς δεῖγμα ταμιευθέντες τῆς τοῦ Θεοῦ κατὰ τῶν ἀσεβῶν δυνάμεως.

20 **Τοῦ Χρυσοστόμου, ἐκ τοῦ κατὰ Ματθαῖον.**

Εἰ γὰρ πολέμων ὄντων καὶ τοσοῦτων πειρασμῶν ἐπιχεμένων, ἁμαρτάνομεν, τίνες ἂν εἶημεν ἐν ἀδείᾳ ζῶντες; Καί, εἰ βούλει, τὸν πρῶτον ἄνθρωπον σκόπει. Εἰ γὰρ ὀλίγον χρόνον, τάχα δ' οὐδ' ἡμέραν ὄλην, ἐν τῷ παραδείσῳ ζήσας καὶ τρυφῆς ἀπολαύσας, εἰς τοσοῦτον
25 ἦλασε κακίας, ὡς καὶ ἰσοθεῖαν φαντασθῆναι καὶ τὸν ἀπατεῶνα εὐεργέτην νομίσαι, καὶ μιᾶς μὴ κατασχεῖν ἐντολῆς, εἰ τὸν ἐξῆς βίον ἀταλαιπώρως ἔζη, τί οὐκ ἂν εἰργάσατο;

Τοῦ αὐτοῦ ἐκ τῶν Ἀναβαθμῶν.

Ἐπειδὴ γὰρ δεόντως ταῖς τιμαῖς οὐκ ἐχρήσαντο, τοῖς ἐναντίοις
30 αὐτὸς ὁ Θεὸς διορθοῦται, τοῦτο πανταχοῦ ποιῶν. Οὕτω δὴ καὶ τὸν

ἀμέτρητα ἔθνη, πού εἶναι στίς ἴδιες κακίες, μένουν ἀτιμώρητα. Καί τῶν μερῶν βέβαια πού πάσχουν ἡ ἀποκοπή γίνεται συνήθως γιά νά διορθωθοῦν τὰ ὑπόλοιπα, ἐνῶ ἡ ὀργή καί ἡ φωτιά αὐτῶν πού μένουν ἀτιμώρητα ἀποταμιεύεται γιά τήν ἡμέρα τῆς ὀργῆς καί ἀποκαλύψεως τοῦ Θεοῦ⁶⁰. Τότε ὅμως δέν θά γίνει γιά νά μετανοήσουν καί νά ὠφεληθοῦν, ἀλλά γιά νά φανερωθοῦν καί νά τιμωρηθοῦν, ὅπως τίς ξένες ὕλες πού ἀναμιγνύονται μέ τὸ χρυσάφι καί τὸ ἀσήμι τίς ξεχωρίζει ἡ φωτιά βασιανίζοντάς τις.

Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου, ἀπὸ τὸ λόγο στή συμφορὰ τοῦ χαλαζιοῦ.

Ἡ ὀργή τοῦ Θεοῦ ἐκδηλώνεται ἀνάλογα μέ τίς ἁμαρτίες, ὀνομαζόμενη ποτήρι σὲ χέρι τοῦ Κυρίου⁶¹, καί ποτό πού πίνεται, ἂν καί σέ ὅλους ἀφαιρεῖ κάτι ἀπὸ τὴν ἀξία του, καί κερνάει τὸ ἀνόθευτο κρασί τῆς ὀργῆς ἀπὸ ἀγάπη πρὸς τὸν ἄνθρωπο, γέροντας πρὸς τὰ κάτω, ὡς προανάκρουσμα γιά ἐκείνους πού διορθώνονται μέ τὸν φόβο, καί ἐκείνους πού ὕστερα ἀπὸ μακρὰ θλίψη συλλαμβάνουν καί κυφοροῦν τὴν ἐπιστροφή, καί γεννοῦν τέλειο πνεῦμα σωτηρίας. Κρατάει ὅμως τὸ κατακάθι τοῦ κρασιοῦ, δηλαδή τὴν ἐσχατὴ ὀργή του, γιά νά τὸ ἀδειᾶσει ὅλο σ' ἐκείνους πού ὄχι μόνο δέν διορθώνονται ἀπὸ τὴν καλωσύνη, ἀλλὰ γίνονται σκληρότεροι, ὅπως ὁ ἀνάλγητος καί σκληρὸς ἐργοδότης Φαραώ⁶², οἱ ὁποῖοι φυλάγονται γιά νά δειχθεῖ ἡ δύναμη τοῦ Θεοῦ ἐναντίον τῶν ἀσεβῶν.

Τοῦ ἱ. Χρυσοστόμου, ἀπὸ τὸ κατὰ Ματθαῖον Εὐαγγέλιο.

Ἐφοῦ ἁμαρτάνουμε, ἂν καί ὑπάρχουν πόλεμοι καί τόσο μεγάλοι πειρασμοί, τί θά ἤμασταν ἂν ζούσαμε ἐλεύθεροι; Καί, ἂν θέλεις, κοίταξε τὸν πρῶτο ἄνθρωπο. Ἐν, ζώντας στὸν παράδεισο λίγον μόνο χρόνο, ἴσως μάλιστα οὔτε μιὰ ὀλόκληρη μέρα, καί ἀπολαμβάνοντας καλοπέραση, ἔφτασε σὲ τέτοιο σημεῖο κακίας, ὥστε νά φανταστεῖ νά γίνει ἴσος μέ τὸν Θεὸ καί νά θεωρήσει τὸν ἀπατεῶνα ὡς εὐεργέτη του, καί δέν κράτησε οὔτε μιὰ ἐντολή, ἂν στὸν ὑπόλοιπο βίον του ζοῦσε χωρὶς ταλαιπωρία, τί δέν θά μπορούσε νά κάνει;

Τοῦ ἰδίου, ἀπὸ τοὺς Ἐναβαθμούς.

Ἐπειδὴ δέν χρησιμοποίησαν τίς τιμὲς ὅπως ἔπρεπε, ὁ ἴδιος ὁ Θεὸς τοὺς διορθώνει μέ τὰ ἀντίθετα, ἐφαρμόζοντας τὸ μέτρο αὐτὸ παντοῦ.

62. Ἐξ. 14, 4.

Ἄδὰμ, ἐπειδὴ τῇ οὐκῆσει τοῦ παραδείσου οὐκ ἐχρήσατο πρὸς τὸ συμφέρον, τῇ ἐκβολῇ αὐτὸν διώρθωσε, καὶ τὴν γυναῖκα τῇ ὁμοιμίᾳ φαιλοτέραν γινομένην, τῇ δουλείᾳ καὶ τῇ ὑποταγῇ βελτίω κατέστησεν. Οὕτω καὶ Ἰουδαίους, τῇ ἐλευθερίᾳ καὶ ἀδείᾳ χεῖρους γενομένους καὶ
5 ἀποσκοιπήσαντας, τοῖς ἐναντίοις διορθοῦται.

Ἰσιδώρου, ἐκ τῶν ἐπιστολῶν.

Μὴ θαυμάσης, ἀγαπητέ, διότι τῶν ἑαυτοῦ ἀνακτόρων ὁ Θεὸς οὐ φείδεται, ὅταν φόβον τῇ γῆ ἐπαφίησιν. Ἔχεις γὰρ ἐν ταῖς θείαις Γραφαῖς τὴν τούτων ἀκριβῆ διασάφησιν. Εἰ γὰρ τῆς ἀγίας κιβωτοῦ
10 οὐκ ἐφείσατο, ἀλλ' ἐξέδοτο αὐτὴν ἄλλοφύλοις σὺν ἱερεῦσιν αὐτοῖς ἀνομήσασιν, καὶ πόλιν ἀγιάσματος, καὶ Χερουβὶμ δόξης, καὶ στολήν, καὶ προφητεῖαν, καὶ χρίσμα, καὶ δήλωσιν εἰς καταπάτημα καὶ μασητὸν ἀπέδοτο ἔθνεσιν, οὐδὲ τῶν ἀγίων ἐκκλησιῶν καὶ ἀχράντων φείδεται μυστηρίων, ἵνα, τῶν ἑαυτοῦ αὐλῶν μὴ φειδόμενος, εἰς φόβον καὶ
15 σωφρονισμὸν τοὺς πταίοντας κλίνῃ ἀπηνεστέραν περιμένοντας ἐφ' οἷς πράττουσι τιμωρίαν «Ὁλολυζέτω», γὰρ φησὶ, «πίτυς, ὅτι πέπτωκε κέδρος» τῶν ἰσχυρῶν πιπτόντων, τὰ ἀσθενέστερα παιδενέσθωσαν. Πιπτόντων γὰρ ἀσεβῶν, φησὶν ὁ Σολομών, δίκαιοι κατάφοβοι γίνονται.

20 Θεοδωρήτου, ἐκ τοῦ περὶ προφητειῶν.

Πάντα μέτρον καὶ σταθμῶν προτανεύει Κύριος. Καὶ γὰρ τοῖς ἐπὶ τοῦ Νῶε πέντε καὶ ἑκατὸν εἴκοσιν ἔτεσι τὴν ζωὴν περιορίσας, ἐπειδὴ τὴν ἁμαρτίαν ἀύξουμένην καὶ πλημμυροῦσαν εἶδεν, οὐκ ἀνέμεινε τὴν κυρίαν, ἀλλὰ τὴν προθεσμίαν συνέτεμε, καὶ τῷ ἑκατοστῷ ἔτει πᾶσιν
25 ἐπήγαγε τὸν κατακλυσμόν. Οὕτω καὶ τῷ Ἀβραάμ πάροικον ἔσεσθαι τὸ σπέρμα αὐτοῦ προαγορεύσας, τὴν αἰτίαν διδάσκει. «Οὕτω», γὰρ φησὶν, «ἀναπεπλήρωνται αἱ ἁμαρτίαι τῶν Ἀμμορραίων, ἕως τοῦ νῦν». Οὐδέπω γὰρ, φησὶ, ἄξια πανολεθρίας πεπλημμελήκασιν· διόπερ οὐκ ἀνέξομαι νῦν αὐτοὺς παραδοῦναι σφαγῇ, ἀλλὰ τῆς παρανομίας τὸ μέ-
30 τρον ἀναμενῶ. Μετροῦνται γὰρ ἡμῶν τὰ κατὰ καιροῦς πλημμελήμα-

63. Γεν. 3, 16-19.

64. Βιβλίο 1, Ἐπιστολή 73η.

65. Τὸ πολυτιμότερον ἀμφιο τοῦ Ἀρχιερέα τῶν Ἰουδαίων, σὸ ὁποῖο ἦταν γραμμῆνα τὰ ὀνόματα τῶν υἱῶν τοῦ Ἰακώβ, γὰρ νὰ μνημονεῦνται αἰῶνια μπροστὰ στὸν Θεό, καὶ κατ' ἐπέκταση ὁλόκληρος ὁ Ἰσραηλιτικὸς λαός (Ἐξ. 28, 15-30.)

66. Ζαχ. 11, 1-2.

Ἔτσι λοιπὸν καὶ τὸν Ἀδάμ⁶³, ἐπειδὴ τὴν διαβίωσή του στὸν παράδεισο δὲν τὴν χρησιμοποίησε πρὸς τὸ συμφέρον του, τὸν διόρθωσε μὲ τὴν ἔξωσή του, καὶ τὴ γυναῖκα, πού μὲ τὴν ἰσοτιμία πρὸς τὸν ἄντρα της ἔγινε χειρότερη, μὲ τὴν ὑποδούλωση καὶ ὑποταγή της, τὴν ἔκανε καλύτερη. Ἔτσι καὶ τοὺς Ἰουδαίους, οἱ ὅποιοι μὲ τὴν ἐλευθερία καὶ τὴν ἄνεση ἔγιναν χειρότεροι καὶ ἀπομακρύνθηκαν ἀπὸ αὐτόν, τοὺς διορθώνει μὲ τὰ ἀντίθετα.

Τοῦ Ἰσιδώρου, ἀπὸ τὶς Ἐπιστολές του⁶⁴.

Νὰ μὴ ἀπορεῖς, ἀγαπητέ, πού ὁ Θεὸς δὲν σπλαχνίζεται πὶς ἐκκλησίες του, ὅταν ἔξαπολύει φόβο στὴ γῆ. Γιατὶ ἔχεις στὶς ἅγιες Γραφές τὴν ἀκριβῆ διευκρίνηση αὐτῶν. Ἄν δηλαδή δὲν λυπήθηκε τὴν ἁγία Κιβωτό, ἀλλὰ τὴν παρέδωσε σὲ ξένους μαζί μὲ τοὺς ἱερεῖς πού παρανόμησαν, καὶ τὴν πόλη τοῦ ἁγιάσματος καὶ τὰ Χερουβὶμ τῆς δόξας καὶ τὴ στολή καὶ τὴν προφητεία καὶ τὸ χρῖσμα καὶ τὸ λογεῖον⁶⁵ τὰ ἔδωσε στοὺς ἔθνικοὺς, γιὰ νὰ καταπατιοῦνται καὶ νὰ βεδηλάνονται, οὔτε πὶς ἅγιες ἐκκλησίες καὶ τὰ ἄχραντα μυστήρια λυπᾶται, ὥστε, μὴ φυλάγοντας πὶς δικές του αὐλές, νὰ κἀνει νὰ φοβηθοῦν καὶ νὰ σωφρονιστοῦν ἐκεῖνοι πού φταῖνε, περιμένοντας πῶς ἀμείλικτη τιμωρία γι' αὐτὰ πού κἀνουν. Γιατὶ λέγει· «Ἄς θρηνεῖ τὸ πεῦκο ἐπειδὴ ἔπεσε ἡ κέδρος»⁶⁶. Ὅταν πέφτουν τὰ δυνατά, σωφρονίζονται τὰ πῶς ἀδύνατα. Γιατὶ λέγει ὁ Σολομών· «ὅταν πέφτουν οἱ ἁσέβεις, οἱ δίκαιοι τρομοκρατοῦνται»^{66α}.

Τοῦ Θεοδωρήτου, ἀπὸ τὸν λόγο του γιὰ τὶς προφητεῖες.

Ἄλλα μὲ μέτρο καὶ ζῦγι τὰ ρυθμίζει ὁ Κύριος⁶⁷. Πράγματι, περιορίζοντας τὴ ζωὴ ἐκείνων πού ζοῦσαν τὴν ἐποχὴ τοῦ Νῶε σὲ ἑκατὸν εἴκοσι πέντε, ὅταν εἶδε ὅτι ἡ ἁμαρτία αὐξανόταν καὶ πλημμύριζε, δὲν περίμενε νὰ ὀλοκληρωθεῖ τὸ ὄριο αὐτό, ἀλλὰ συντόμευσε τὴν προθεσμία, καὶ τὸ ἑκατοστὸ ἔτος ἔστειλε σὲ ὅλους τὸν κατακλυσμό⁶⁸. Ἔτσι καὶ στὸν Ἀβραάμ, ἀφοῦ τοῦ εἶπε ὅτι οἱ ἀπόγονοί του θὰ κατοικήσουν σὲ ξένη χώρα, τοῦ λέγει καὶ τὴν αἰτία· «Ἐπειδὴ», λέγει, «οἱ ἁμαρτίες τῶν Ἀμορραίων δὲν ἔχουν συμπληρωθεῖ μέχρι τώρα»⁶⁹. Γιατὶ δὲν ἁμάρτησαν, λέγει, ἀκόμα τόσο ὅσο χρειάζεται γιὰ νὰ ἐξολοθρευτοῦν. Γι' αὐτὸ δὲν θὰ ἀνεχτῶ τώρα νὰ παραδοθοῦν σὲ σφαγὴ, ἀλλὰ θὰ περιμένω νὰ συμπληρωθεῖ τὸ μέτρο τῆς παρανομίας. Οἱ κατὰ καιροὺς δηλαδή ἁμαρτίες

66α. Παρμ. 29, 16.

68. Γεν. 6, 1 ἔ.

67. Σοφ. Σολ. 11, 20.

69. Γεν. 15, 16.

τα, μέχρι ποσότητός τινος, καὶ τότε τὰς δίκας ἐπάγει ὁ δικαιοκρίτης ἡμῶν Θεός, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΙΗ΄.

5 Ἐὰρα ἅπαντες οἱ κρημνιζόμενοι ἢ καταχωννύμενοι ἢ καταποντιζόμενοι κατὰ θεϊαν ἀπειλήν καὶ πρόσταξιν πάσχουσιν, ἢ ἐξ ἐνεργείας τοῦ πονηροῦ;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Ἐπιμένει, καθά φησι ἡ Γραφή, ἀνεξερεύνητα τὰ κρίματα τοῦ
10 Θεοῦ καὶ ἀνεξιχνίαστοι αἱ ὁδοὶ αὐτοῦ, δῆλον. Πλὴν δὲ οὐ πάντες οἱ
διαίῳ θανάτῳ τελευτῶντες δι’ ἁμαρτίας τοῦτο πάσχουσι· καὶ γὰρ οἱ
τοῦ Ἰωβ υἱοί, δίκαιοι ὄντες, ὑπὸ τῆς οἰκίας κατεχώσθησαν. Καὶ ὁ
Χριστὸς δὲ ἡμᾶς διδάσκει, τοῦτο λέγων, ὅτι οὐχ ἁμαρτωλότεροι ἦσαν
τῶν κατοικούντων ἐν Ἱερουσαλήμ οἱ δέκα καὶ ὀκτὼ ἄνδρες, ἐφ’ οὓς
15 ἔπεσεν ὁ πύργος τοῦ Σιλωάμ· οὔτε πάλιν ἐκεῖνοι, ὧν τὸ αἷμα ἔμιξεν ὁ
Πιλάτος μετὰ τῶν θυσιῶν. Ὡστε ἐντεῦθεν μανθάνομεν, ὅτι καὶ δίκαιοι
πολλάκις διαίῳ θανάτῳ τελευτῶσι κατὰ τινα ἄδηλα καὶ κρύφια
Θεοῦ κρίματα γινόμενα κατὰ τρεῖς τρόπους· Τινὰς μὲν γὰρ ὁσίους
ἄνδρας πολλάκις ὁ Θεὸς συγχωρεῖ ἢ ὑπὸ θηρίων ἢ σεισμῶν ἢ ὑδάτων
20 ἢ κρημνῶν ἀναιρεθῆναι, ὅπως οἱ λοιποὶ πτοηθῶσι λέγοντες· Εἰ οὕτως
ὁ τοιοῦτος ἄνθρωπος τοῦτο ὑπέστη, τί μέλλομεν πάσχειν ἡμεῖς οἱ
ἁμαρτωλοί; Καί, «Εἰ ὁ δίκαιος μόλις σώζεται, ὁ ἀσεβὴς καὶ ἁμαρτωλὸς ποῦ φανεῖται»;

Ἄλλοι δὲ πάλιν, ἴσως τινὰ μικρὰ ἐλαττώματα ἔχοντες, καὶ δι’
25 ἐκείνης τῆς ἀπειλῆς αὐτὰ συγχωρηθέντες παθεῖν, τέλειοι λοιπὸν παρὰ
Θεῷ εὐρεθήσονται. Ἄλλοι δὲ τινες, ὡς δυνατοί, ἁμαρτίαν λαοῦ ἀναδεξάμενοι
πολλάκις, πειρασμοῖς καὶ χαλεπῷ θανάτῳ ὑπὲρ τῆς ἀναδοχῆς
παραδίδονται, καὶ ἑαυτοῖς καὶ τῷ λαῷ μείζονα σωτηρίαν ποιούμενοι.
Καὶ γὰρ ὁ Χριστὸς διὰ τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν ἐτραυματίσθη καὶ
30 τὸν ὑπὲρ ἡμῶν ἐδέξατο θάνατον. Τοῦτο οὖν εἰδότες μὴ θαμβηθῶμεν,
ὁρῶντες Ἡσαΐαν προιζόμενον, καὶ Ἰωάννην ἀποκεφαλιζόμενον, καὶ

70. Ρωμ. 11, 33.

71. Ἰωβ 1, 19.

71α. Λουκᾶ 13, 4.

72. Λουκᾶ 13, 1.

73. Α΄ Πέτρο. 4, 18.

74. Ἦσ. 53, 4 ἔ. Α΄ Κορ. 15, 3. Φιλ. 2, 8.

μας μετροῦνται μέχρι κάποιο ἀριθμό, καὶ τότε ἐπιβάλλει τὶς τιμωρίες ὁ δικαιοκρίτης Θεός μας, στὸν ὁποῖο ἀνήκει ἡ δόξα καὶ ἡ δύναμη στοὺς αἰῶνες τῶν αἰῶνων. Ἀμήν.

ΕΡΩΤΗΣΗ 18η

Ἄραγε ὅλοι αὐτοὶ ποὺ γκρεμίζονται, ἢ καλύπτονται ἀπὸ χώματα, ἢ πνίγονται στὴ θάλασσα, τὸ παθαίνουν μὲ θεϊκὴ ἐντολή, ἢ ἀπὸ ἐνέργεια τοῦ διαβόλου;

ΑΠΑΝΤΗΣΗ

Ὅτι βέβαια, ὅπως λέγει ἡ Γραφή, οἱ κρίσεις τοῦ Θεοῦ εἶναι ἀνεξερεῖντες, καὶ οἱ δρόμοι τοῦ ἀνεξιχνίαστοι⁷⁰, εἶναι φανερό. Ὡστόσο ὅλοι αὐτοὶ ποὺ πεθαίνουν μὲ βίαιο θάνατο δὲν τὸ παθαίνουν ἕξαιτίας τῶν ἁμαρτιῶν τους. Πράγματι οἱ υἱοὶ τοῦ Ἰώβ, ἂν καὶ ἦταν δίκαιοι, καταπλακώθηκαν ἀπὸ τὸ σπῆρι⁷¹. Καὶ ὁ Χριστὸς ὅμως μᾶς διδάσκει λέγοντας τὸ ἕξῃς ὅτι οἱ δεκαοκτὼ ἄνδρες, πάνω στοὺς ὁποίους ἔπεσε ὁ πύργος τοῦ Σιλωάμ, δὲν ἦταν οἱ πιὸ ἁμαρτωλοὶ ἀπὸ ἐκείνους ποὺ κατοικοῦσαν στὴν Ἱερουσαλήμ^{71α}. Οὔτε καὶ ἐκεῖνοι τὸ αἷμα τῶν ὁποίων ὁ Πιλάτος τὸ ἀνακάτεψε μὲ τὶς θυσίες⁷². Ὡστε λοιπὸν ἀπὸ αὐτὰ μαθαίνουμε ὅτι πολλές φορές καὶ δίκαιοι πεθαίνουν μὲ βίαιο θάνατο, σύμφωνα μὲ τὶς ἀδηλες καὶ κρυφές ἀποφάσεις τοῦ Θεοῦ, οἱ ὁποῖες συμβαίνουν μὲ τρεῖς τρόπους. Μερικοὶ δηλαδὴ ἀπὸ τοὺς ὄσους ἄνδρες πολλές φορές ὁ Θεὸς ἐπιτρέπει νὰ σκοτωθοῦν ἢ ἀπὸ θηρία ἢ ἀπὸ σεισμούς ἢ ἀπὸ νερὰ ἢ ἀπὸ γκρεμούς, μὲ σκοπὸ νὰ φοβηθοῦν οἱ ὑπόλοιποι καὶ νὰ ποῦν Ἐὰν μὲ τέτοιον τρόπο τὸ ἔπαθε αὐτὸ ὁ ἄνθρωπος αὐτός, τί πρόκειται νὰ πάθουμε ἡμεῖς οἱ ἁμαρτωλοὶ; Καί· «Ἐὰν ὁ δίκαιος μόλις σώζεται, ὁ ἄσεβης καὶ ἁμαρτωλὸς ποῦ θὰ ἐμφανιστεῖ;»⁷³.

Ἄλλοι πάλι, ἔχοντας ἴσως κάποια μικρὰ ἐλαττώματα, καὶ ἕξαιτίας ἐκείνης τῆς ἀπειλῆς ἐπιτράπηκε νὰ τὰ πάθουν αὐτὰ, ὥστε νὰ βρεθοῦν τέλειοι μπροστὰ στὸν Θεό. Καὶ μερικοὶ ἄλλοι, ὄντας δυνατοί, σηκώνοντας πολλές φορές τὴν ἁμαρτία τοῦ λαοῦ, παραδίνονται σὲ δοκιμασίες καὶ φοβερὸ θάνατο, ἕξαιτίας τῶν ἁμαρτιῶν τῶν ἄλλων ποὺ σηκώνουν, καὶ ἔτσι ἐξασφαλίζουν καὶ στοὺς ἑαυτούς τους καὶ στὸν λαὸ μεγαλύτερη σωτηρία. Γιατὶ καὶ ὁ Χριστὸς γιὰ τὶς ἁμαρτίες μας τραυματίστηκε καὶ δέχτηκε τὸν θάνατο γιὰ μᾶς⁷⁴. Γνωρίζοντάς το λοιπὸν αὐτό, ἄς μὴν ἀποροῦμε βλέποντας τὸν Ἡσαΐα νὰ πριονίζεται, τὸν Ἰωάννη νὰ ἀποκεφαλίζεται, τὸν Στέφανο νὰ λιθοβολεῖται, τὸν Πέτρο νὰ σταυρώνεται καὶ

Στέφανον λιθοβολούμενον, καὶ Πέτρον σταυρούμενον, καὶ ἄλλους πολλοὺς ἁγίους χαλεποῖς κινδύνοις καὶ θανάτοις περιπίπτοντας.

Ὅμοίως δὲ καὶ ἐπὶ τῶν πονηρῶν ἀνδρῶν κατὰ τρεῖς τρόπους οἱ δίκαιοι θάνατοι γίνονται· ἢ ἵνα, ἐκείνων τῇ ἀπειλῇ περιπιπτόντων, οἱ λοιποὶ σωφρονισθῶσιν ἢ ἵνα καὶ αὐτοὶ οἱ θνήσκοντες μέρος ἐκεῖ ἀνέσεως εὕρωσι· πλείστην γὰρ σωτηρίαν ἐκεῖ εὐρίσκουσιν οἱ πικρῶ θανάτῳ τοῦ σώματος χωριζόμενοι· καὶ τοῦτο δηλῶν ὁ Κύριος, ἔλεγε περὶ τινῶν πόλεων, μὴ δεχομένων αὐτὸ τὸ κήρυγμα, ὅτι «Γῆ Σοδόμων καὶ Γομόρρας ἀνεκτότερον ἔσται ἐν ἡμέρα κρίσεως, ἢ τῇ πόλει ἐκείνῃ»· ἢ πάλιν κατὰ θεῖαν ὀργὴν καὶ ἀπειλὴν Θεοῦ, ὡς ἐπὶ Φαραῶ γέγονε καὶ ἐπὶ τοῦ κατακλυσμοῦ. Οἱ μὲν γὰρ κολάζονται ὧδε μόνον, ὡς Λάζαρος, οἱ δὲ καὶ μόνον ὧδε ἐκ μέρους, καὶ πάλιν ἐκεῖ ἐκ μέρους, ὥσπερ καὶ οἱ ἐν Σοδόμοις ἐμπροσθέντες οἱ δὲ ἐκεῖ μόνον, ὡς ὁ κατὰ τὸν Λάζαρον πλούσιος.

Μὴ τοάνυν λέγε μηδὲ περιεργάζου, ὅταν ἴδῃς τινὰ κρημνισθέντα ἢ πνιγέμενα Διακί οὕτως τέθηκεν; Ἐρα ἔφθασεν ἡ ὥρα αὐτοῦ; ἢ παρὰ καιρὸν ἀπέθανεν, ἢ ἐκ τοῦ πονηροῦ τοῦτο γέγονεν; ἀλλὰ γίνωσκε, ὅτι ἐξ ἰδίας πολλάκις ἀδιακρισίας καὶ ἀνθαδείας πειρασμοῖς καὶ συμφοραῖς καὶ θανάτοις περιπίπτομεν, οἷον πάσχουσιν οἱ θεωροῦντες χειμερινὴν ἀέρος τροπὴν, καὶ τοῦ λιμένος τὴν ναῦν ὑπεξάγοντες καὶ ἄλλοις κινδύνοις ἑαυτοὺς ἐπιρρίπτοντες, ὡς αὐτεξούσιοι, μήτε τοῦ Θεοῦ θέλοντος, μήτε μὴν τοῦ διαδόλου, ταῦτα καὶ τὰ τοιαῦτα κατ' ἐξουσίαν καὶ ἀυθεντίαν ποιοῦντες. Τοῦ γὰρ Χριστοῦ λέγοντος, «Ὑμῶν δὲ καὶ αἱ τρίχες τῆς κεφαλῆς πᾶσαι ἠριθμημέναι εἰσίν», εὐδὴλον, ὅτι οὐ μόνον ἀνθρώπων, ἀλλ' οὐδὲ ἀλόγων ἢ χοίρων ἐξουσιάζει ὁ Σατανᾶς, ὡς τὸ Εὐαγγέλιον μαρτυρεῖ.

Οὐκοῦν τὰ μὲν τῶν τοιούτων θανάτων γίνονται, ὡς εἴρηται, κατὰ ἀπειλὴν Θεοῦ πολλάκις ἐπὶ τῶν ἀμετανόητα ἁμαρτανόντων, ὡς ἐπὶ τοῦ κατακλυσμοῦ καὶ τῶν Σοδόμων. Γέγραπται γάρ, ὅτι Φαῦλοι ἐν θανάτῳ ἐξαισιῶ, καί, «Θάνατος ἁμαρτωλῶν πονηρός», καί, «Παραπορευομένης καταιγίδος ἀφανίζεται ὁ ἀσεβής», καί, «Δίκαιος ἐκ θήρας ἐκδύνει, ἀντ' αὐτοῦ παραδίδεται ὁ ἀσεβής». Τὰ δὲ κατὰ παραχώρησιν, ὡς ἐπὶ τῶν τέκνων τοῦ Ἰώβ· ἕτερα δὲ κατ' εἶδησιν Θεοῦ μόνην,

75. Ματθ. 10, 15.

76. Λουκᾶ 16, 19 ἔ.

77. Γεν. 19, 24.

78. Λουκᾶ 16, 23.

79. Λουκᾶ 12, 7.

80. Ματθ. 8, 31.

81. Ψαλμ. 33, 22.

82. Παρμ. 10, 25.

πολλούς άλλους άγιους να πέφτουν σε φοβερούς κινδύνους και θανάτους.

Τό ίδιο και στους κακούς άνδρες οί βίαιοι θάνατοι γίνονται με τρεις τρόπους. "Η για να σωφρονιστουή οί άλλοι με τόν θάνατο εκείνων, ή για να βροϋν εκεί και οί ίδιοι αυτοί που πεθαίνουν κάποια ήσυχία, γιατί αυτοί που πεθαίνουν με σκληρό θάνατο, όταν χωρίζονται από τό σώμα βρίσκουν εκεί μεγάλη σωτηρία. Αυτό ακριβώς δηλώνοντας ο Κύριος, έλεγε για κάποιες πόλεις που δέν δέχονταν τό κήρυγμα αυτό: «Τά Σόδομα και τά Γόμορρα θα ύποφέρουν λιγώτερο τήν ήμέρα τής κρίσεως από τήν πόλη εκείνη»⁷⁵. "Η πάλι με θεϊκή όργή και άπειλή, όπως έγινε με τόν Φαραώ και στόν κατακλυσμό. Γιατί, άλλοι τιμωροϋνται μόνο έδω, όπως ο Λάζαρος⁷⁶, άλλοι μερικώς έδω και εκεί πάλι μερικώς, όπως αυτοί που κήκαν στα Σόδομα⁷⁷, και άλλοι κολάζονται μόνο εκεί, όπως ο πλούσιος που περιφρόνησε τόν Λάζαρο⁷⁸.

Νά μή λές λοιπόν, ούτε να πολυεξετάζεις, όταν βλέπεις κάποιον που γκρεμίστηκε ή πνίγηκε, ρωτώντας: Γιατί πέθανε έτσι; "Αραγε έφτασε ή ώρα του, ή πέθανε πριν από τόν καιρό του; "Η μήπως αυτό έγινε από τόν διάβολο; "Αλλά να ξέρεις, ότι πολλές φορές πέφτουμε σε δοκιμασίες και συμφορές και θανάτους από δική μας άδιακρισία και αυθάδεια, όπως παθαίνουν εκείνοι που, ενώ βλέπουν ότι ο άέρας πήρε χειμερινή τροπή, βγάζουν τό πλοίο από τό λιμάνι, και βάζουν τους έαυτούς τους και σε άλλους κινδύνους, σαν έλεύθεροι που είναι, κάνοντας αυτά και άλλα παρόμοια με δική τους έξουσία και αυθεντία, χωρίς να τά θέλει ούτε ο Θεός, ούτε ο διάβολος. Γιατί, όταν ο Χριστός λέγει, «Και οί τρίχες του κεφαλιού σας είναι μετρημένες»⁷⁹, είναι φανερό, ότι ο Σατανάς όχι μόνο στους άνθρώπους, αλλά ούτε και στα άλογα ή τους χοίρους έξουσιάζει, όπως βεβαιώνει τό Ευαγγέλιο⁸⁰.

Έπομένως άλλοι από τους θανάτους αυτούς γίνονται, όπως ειπώθηκε, ως άπειλή του Θεού πολλές φορές έναντίον εκείνων που άμαρτάνουν άμετανόητα, όπως στόν κατακλυσμό και στα Σόδομα. Γιατί είναι γραμμένο, ότι ο θάνατος τών φαύλων είναι άνόσιος, και «ο θάνατος τών άμαρτωλών είναι κακός»⁸¹, και, «Όταν ξεσπάει καταιγίδα, ο άσεβής άφανίζεται»⁸², και «Ο δίκαιος άπαλλάσσεται από τά θηρία και άντ' αυτού παραδίνεται ο άσεβής»⁸³. "Άλλοι πάλι θάνατοι γίνονται με παραχώρηση του Θεού, όπως έγινε με τά παιδιά του "Ιώβ. "Άλλοι πάλι μόνο

83. Παροιμ. 11, 8.

μήτε συνευδοκοῦντος, μήτε μὴν κωλύοντος· φησὶ γάρ· «Οὐχὶ δύο στρουθία ἄσσαρίου πωλεῖται, καὶ ἐν ἑξ αὐτῶν οὐ πεσεῖται ἐπὶ τὴν γῆν ἄνευ τοῦ Πατρὸς μου τοῦ ἐν οὐρανοῖς». Ταῦτα δὲ ἔλεγε, δεικνύς, ὅτι οὐδὲν ἀγνοοῦντος αὐτοῦ γίνεται, οὐ μὴν εἰς πάντα ἐνεργοῦντος

5 Ἰσως δὲ καὶ ὑπὸ Θεοῦ βουλησὶν τινες πικροῦ θανάτῳ πολλάκις τελευτῶσι πρὸς σωτηρίαν αὐτῶν, ὡς ἔφην. Δεηθεῖς γάρ τοῦ Θεοῦ Μαυρίκιος ὁ βασιλεὺς ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ ἀπολαβεῖν ὑπὲρ τῶν ἁμαρτημάτων αὐτοῦ, εἶδέ τινα κατ' ὄναρ ὑπερένδοξον βασιλέα, κελεύοντα παραδοθῆναι αὐτὸν Φωκᾷ τῷ στρατιώτῃ, ὅπερ καὶ γέγονε. Καὶ ἄλλος
10 δέ τις ἦν ἀναχωρητῆς, σημείοις καὶ τέρασι διαλάμπων, ἔχων καὶ τινα σὺν αὐτῷ μαθητὴν ἐν τῇ ἐρήμῳ. Ἐν μιᾷ οὖν τῶν ἡμερῶν ἐγένετο τὸν αὐτοῦ μαθητὴν ἐν τινὶ πόλει, πονηρὸν καὶ ἄθεον ἄρχοντα ἐχούση, παραγενέσθαι καὶ εὐρεῖν αὐτὸν τελευτήσαντα, καὶ μετὰ πολλοῦ ὄχλου καὶ τιμῆς καὶ κηρῶν καὶ θυμιαμάτων προκομιζόμενον· ὑποστρέψαν-
15 τος δὲ αὐτοῦ ἐν τῇ ἐρήμῳ, εὗρε τὸν θεοφόρον αὐτοῦ ἐπιστάτην ὑπὸ ὑαίνης βρωθέντα. Ἦρξατο οὖν ἀδημονεῖν καὶ σχεδὸν δικάζεσθαι τῷ Θεῷ, λέγων· Ποῦ ἡ δικαιοκρισία σου, Κύριε; πῶς ἐκεῖνος ὁ πονηρὸς ἄρχων, πολλά σε παροργίσας, οὕτως ἐνδόξως ἐτελεύτησεν, ὁ δὲ ἅγιος οὗτος, πολλά σοι δουλεύσας, τοιοῦτον ὑπέστη θηριάλωτον θάνατον;
20 Ταῦτα οὖν καὶ τὰ τοιαῦτα αὐτοῦ δικαζομένου, ἐπέστη αὐτῷ ἄγγελος Κυρίου, καὶ εἶπεν· Ἐκεῖνος ὁ ἄρχων, ὅλως πονηρὸς ὢν, εἶχεν ἐν ἔργον ἀγαθόν· καὶ διὰ τῆς τιμῆς ἐκείνης, ἧς ἔτυχεν ἐν τῷ ἐξοδίῳ, ἀπέλαβε τὸν μισθὸν ἐκείνου τοῦ ἐνὸς ἀγαθοῦ, καὶ ἀπῆλθεν ἐκεῖ τελείως κατακεκομιμένος. Ὁ δὲ σὸς ἐπιστάτης, πάντα τὰ τῷ Θεῷ εὐάρεστα διαπρα-
25 ξάμενος, εἶχε, καὶ ὡς ἄνθρωπος, μικρὸν τι ἐλάττωμα, καὶ διὰ τοῦ μικροῦ τούτου θάνατος ἀπέλαβεν αὐτόν, καὶ ἀπῆλθεν ἐκεῖ τελείως καθαρισθεῖς.

Ὅθεν οὐ δεῖ τοῖς διαίσις θανάτοις περιπίπτοντας κατακρίνειν ἀποφαντικῶς καὶ λέγειν, ὅτι κατὰ τὰς ἁμαρτίας αὐτῶν τοὺς τοιούτους
30 θανάτους ὑπέστησαν. Οὐδεὶς γάρ ἀνθρώπων δύναται σαφῶς εἰδέναί, ποίῳ κρίματι ὁ Θεὸς διοικεῖ τὰ τοιαῦτα, ἐπειδὴ καὶ δικαίοις ἀνδράσι πολλάκις τοιοῦτοι θάνατοι ἐπῆλθον κατὰ τινὰς ἀδήλους προφάσεις. Φησὶ γάρ ὁ Ἐκκλησιαστής «Ἔστι δίκαιος ἀπολλύμενος ἐν τῷ δικαίῳ αὐτοῦ, καὶ ἔστιν ἀσεβῆς μένων ἐν τῇ κακίᾳ αὐτοῦ, καὶ ἔστι δίκαιος ᾧ

ἐν γνώσει τοῦ Θεοῦ, χωρὶς οὔτε νὰ συγκατατίθεται, οὔτε νὰ τοὺς ἐμποδί-
ζει. Γιατὶ λέγει· «Δὲν πουλιοῦνται δύο σπουργίτια γιὰ μιὰ πεντάρρα; Καὶ
ὅμως οὔτε ἓνα ἀπὸ αὐτὰ δὲν πέφτει χωρὶς τὴ θέληση τοῦ οὐράνιου Πα-
τέρα μου»⁸⁴. Αὐτὰ τὰ ἔλεγε γιὰ νὰ δείξει, ὅτι δὲν γίνεται τίποτε χωρὶς
αὐτὸς νὰ τὸ γνωρίζει, ἀλλὰ ὅτι δὲν ἐνεργεῖ σὲ ὅλα.

Ἴσως ὅμως μερικοὶ νὰ πεθαίνουν πολλές φορές μὲ βίαιο θάνατο μὲ
τὴ θέληση τοῦ Θεοῦ γιὰ τὴ σωτηρία τους, ὅπως εἶπα. Πράγματι, ὅταν
κάποτε ὁ βασιλιάς Μαυρίκιος παρακάλεσε τὸν Θεὸ νὰ τιμωρηθεῖ γιὰ τὶς
ἁμαρτίες του στὸν κόσμον αὐτόν, εἶδε σὲ ὄνειρό του ἓναν ὑπερένδοξο
βασιλιά νὰ τὸν διατάζει νὰ παραδοθεῖ στὸν στρατιώτη Φωκά, πρᾶγμα
ποῦ ἔγινε. Ὑπῆρχε καὶ κάποιος ἄλλος ἀναχωρητῆς, ὁ ὁποῖος διακρινό-
ταν γιὰ τὰ θαύματα καὶ τὰ ἐκπληκτικὰ ἔργα του, καὶ εἶχε μαζί του στὴν
ἐρημο ἓνα μαθητῆ. Μιὰ ἀπὸ τὶς μέρες λοιπὸν συνέδη ὁ μαθητῆς του νὰ
πάει σὲ κάποια πόλη ποῦ εἶχε κακὸν καὶ ἄθεο ἄρχοντα καὶ νὰ τὸν βρεῖ
πεθαμένο, καὶ νὰ κηδεύεται μὲ πολὺ κόσμον καὶ μεγάλη τιμῆ, καὶ μὲ κη-
ριὰ καὶ θυμιάματα. Ὅταν ὅμως ἐπέστρεψε στὴν ἐρημο, βρῆκε τὸν θεο-
φόρο ἐπιστάτη του νὰ ἔχει φαγωθεῖ ἀπὸ ὕαινα. Ἀρχισε λοιπὸν νὰ
στενοχωρεῖται καὶ σχεδὸν νὰ κατακρίνει τὸν Θεὸ λόγοντας· Ποῦ εἶναι ἡ
δικαιοκρισία σου, Κύριε; Γιατὶ ἐκεῖνος ὁ κακὸς ἄρχοντας, ποῦ σὲ ἐξόργι-
σε πολὺ, πέθανε μὲ τόση δόξα, ἐνῶ ὁ ἅγιος αὐτός, ποῦ σὲ ὑπηρετήσε πο-
λὺ, δέχτηκε τέτοιον θάνατο ἀπὸ θηρίο; Ἐνῶ λοιπὸν κατηγοροῦσε μὲ
αὐτὰ καὶ ἄλλα τὸν Θεό, ἐμφανίστηκε σ' αὐτόν ἄγγελος τοῦ Κυρίου καὶ
τοῦ εἶπε· Ἐκεῖνος ὁ ἄρχοντας, ποῦ ἦταν τελείως κακός, εἶχε ἓνα ἔργο
καλό. Ἐτσι μὲ τὴν τιμῆ ἐκείνη ποῦ ἀπόλαυσε κατὰ τὴν κηδεῖα του, ἀμεί-
φθηκε γιὰ ἐκεῖνο τὸ ἓνα καλό, καὶ ἔφυγε τελείως καταδικασμένος. Ἐνῶ
ὁ δικός σου ἐπιστάτης, ὁ ὁποῖος εἶχε κάνει ὅλα ὅσα εἶναι εὐάρεστα στὸν
Θεό, σὰν ἄνθρωπος εἶχε καὶ ἓνα μικρὸ ἐλάττωμα, καὶ μὲ αὐτὸ τὸ μικρὸ
τὸν βρῆκε ὁ θάνατος, καὶ ἔφυγε ἐκεῖ τελείως καθαρός.

Γι' αὐτὸ δὲν πρέπει νὰ κατακρίνουμε ἀρνητικὰ ἐκείνους ποῦ πέ-
φτουν σὲ βίαιους θανάτους, καὶ νὰ λέμε, ὅτι ἔπαθαν αὐτοῦ τοῦ εἶδους
τοὺς θανάτους ἀνάλογα μὲ τὶς ἁμαρτίες τους. Γιατὶ κανένας ἄνθρωπος
δὲν μπορεῖ νὰ γνωρίζει μὲ βεβαιότητα μὲ ποιὸ κριτήριον ὁ Θεὸς ρυθμίζει
τὰ θέματα αὐτά, διότι καὶ σὲ δίκαιους ἄνδρες πολλές φορές συνέδησαν
τέτοιοι θάνατοι, σύμφωνα μὲ κάποιες ἄγνωστες ἀποφάσεις. Γιατὶ λέγει ὁ
Ἐκκλησιαστής· «Υπάρχει δίκαιος ποῦ χάνεται ἐνῶ ζεῖ μὲ δικαιοσύνη,
καὶ ὑπάρχει ἀσεβής ποῦ ἐπιμένει στὴν κακία του, καὶ ὑπάρχει δίκαιος

συναντήσεται συνάντημα ὡς δικαίῳ». Καὶ Δαυὶδ· «Ὁ Θεός, ἤλθοσαν ἔθνη εἰς τὴν κληρονομίαν σου, ἐμίαναν τὸν ναὸν τὸν ἅγιόν σου, ἔθεντο Ἱερουσαλήμ ὡς ὀπωροφυλάκιον, ἔθεντο τὰ θνησιμαῖα τῶν δούλων σου βρώματα τοῖς πετεινοῖς τοῦ οὐρανοῦ, τὰς σάρκας τῶν ὀσίων σου
5 τοῖς θηρίοις τῆς γῆς ἐξέχεαν τὸ αἷμα αὐτῶν ὡσεὶ ὕδωρ κύκλω Ἱερουσαλήμ, καὶ οὐκ ἦν ὁ θάπτων». Ἀλλὰ καὶ ὀλιγοχρόνιοι πολλοὶ τῶν δικαίων γίνονται συμφερόντως, ὡς πάλιν φησὶ ὁ Σολομών, ὅτι «Εὐάρεστος τῷ Θεῷ γεννόμενος ἠγαπήθη, καὶ ζῶν μεταξὺ ἁμαρτωλῶν μετετέθη· ἠρπάγη, ἵνα μὴ κακία ἀλλάξη σύνεσιν αὐτοῦ, ἢ δόλος ἀπα-
10 τήσῃ ψυχὴν αὐτοῦ Βασκανία γὰρ φαυλότητος ἁμανροῖ τὰ καλά, καὶ ῥεμβασμὸς ἐπιθυμίας μεταλλεύει νοῦν ἄκακον. Τελιωθεὶς ἐν ὀλίγῳ, ἐπλήρωσε χρόνους μακροὺς. Ἀρεστὴ γὰρ ἦν Κυρίῳ ἡ ψυχὴ αὐτοῦ διὰ τοῦτο ἔσπευσεν ἐκ μέσου πονηρίας».

Καὶ ἀσθενείαις δὲ σωματικαῖς διηνεκέσιν, αἷς ἁμαρτωλοὶ περι-
15 πείρονται, καὶ δίκαιοι πολλάκις ἄνδρες περιπίπτουσι, τοῦ Θεοῦ συγχωροῦντος καὶ βουλομένου, καὶ ἐν πάθεσι τοιούτοις καὶ θανάτοις πονηροῖς, ἐπιδειῖξαι πᾶσιν ἡμῖν τὸ δοκίμιον τῆς τῶν δικαίων πίστεως καὶ ὑπομονῆς, ὅτι καὶ τὰ ἐπίπονα καὶ θλιβερά πράγματα εὐχαρίστως δεξάμενοι καὶ θανάτους χαλεποὺς ὑπομείναντες, οὐκ ἠλλοιώθησαν
20 ἐν τινὶ τῆς πρὸς Θεὸν ἀγάπης, καθὼς καὶ Ἰσαὰκ ἐν τῷ γήρᾳ αὐτοῦ, στερηθεὶς τοῦ προσκαιροῦ τούτου φωτός, τῆς πρὸς Θεὸν ἀγάπης οὐκ ἐξέστη. Καὶ Ἰωβ πάλιν, μεγάλους πειρασμοῖς παραδοθεὶς, ἔμεινεν ἀκίνητος. Ἔτι δὲ καὶ ὁ Ἀπόστολος, ἀσθένειαν ἔχων ἐν τῇ σαρκὶ αὐτοῦ, διὰ παντός τῆς πρὸς Θεὸν ἀγάπης οὐκ ἔληξεν· ἦντινα ἀσθέ-
25 νειαν μηνύων, λέγει· «Καὶ διὰ τὴν ὑπερβολὴν τῶν ἀποκαλύψεων, ἐδόθη μοι σκόλοψ τῇ σαρκί, ἄγγελος Σατᾶν, ἵνα με κολαφίζῃ, ἵνα μὴ ὑπεραίρωμαι. Ὑπὲρ τούτου τρεῖς τὸν Κύριον παρεκάλεσα, ἵνα ἀποστῆ ἀπ' ἐμοῦ· καὶ εἶρηκέ μοι· Ἀρκεῖ σοι ἡ χάρις μου· ἡ γὰρ δύναμίς μου ἐν ἀσθενείᾳ τελειοῦται». Καὶ πάλιν περὶ ταύτης τῆς ἀσθενείας πρὸς
30 Γαλάτας φησί· «Καὶ τὸν πειρασμὸν τὸν ἐν τῇ σαρκί μου οὐκ ἐξουθενήσατε οὐδὲ ἐξεπτύσατε, ἀλλ' ὡς ἄγγελον Θεοῦ ἐδέξασθέ με, ὡς Χριστὸν Ἰησοῦν.

85. Ἐκκλ. 7, 16.

87. Σοφ. Σολ. 4, 10-14.

86. Ψαλμ. 78, 1-3.

88. Γεν. 27, 1.

τὸν ὅποιο βρῖσκει θάνατος δικαίου»⁸⁵. Καὶ ὁ Δαβὶδ λέγει· «Θεέ, ἦρθαν ἔθνη εἰδωλολατρικὰ στήν κληρονομία σου· βεβήλωσαν τὸν ἅγιο ναὸ σου· ἔκαναν τὴν Ἱερουσαλήμ σὰν ἀποθήκη ὀπωρικῶν· ἄφησαν ἄταφα τὰ σώματα τῶν δούλων σου, γιὰ νὰ τὰ τρώνε τὰ πτηνὰ τοῦ οὐρανοῦ· ἔρριξαν τὶς σάρκες τῶν ἁγίων σου στὰ θηρία τῆς γῆς· ἔχυσαν τὸ αἷμα τους σὰν νερὸ γύρω ἀπὸ τὴν Ἱερουσαλήμ, καὶ δὲν ἔμεινε κανεὶς γιὰ νὰ τοὺς θάψει»⁸⁶. Ἀλλὰ καὶ πολλοὶ ἀπὸ τοὺς δίκαιους ζοῦν λίγα χρόνια γιὰ τὸ συμφέρον τους, ὅπως λέγει πάλι ὁ Σολομών· «Ἐπειδὴ ἦταν ἀρεστὸς στὸν Θεὸ ἀγαπήθηκε, καὶ ἐπειδὴ ζοῦσε ἀνάμεσα σὲ ἁμαρτωλοὺς, μετατέθηκε. Ἀρπάχτηκε, ὥστε ἡ κακία νὰ μὴ ἀλλάξει τὴ σύνεσή του, ἢ δόλος νὰ μὴ ἐξαπατήσει τὴν ψυχὴ του. Γιατὶ ἡ ζήλεια τῆς κακίας μαυρίζει τὰ καλὰ καὶ ἡ φαντασία τῆς ἐπιθυμίας ἐκμεταλλεῦεται τὸν ἄκακο νοῦ. Πεθαίνοντας μέσα σὲ λίγα χρόνια συμπλήρωσε μακροχρόνια ζωὴ. Ἐπειδὴ ἦταν ἀρεστὴ στὸν Κύριο ἡ ψυχὴ του, γι' αὐτὸ διάστηκε νὰ φύγει μέσα ἀπὸ τὴν κακία»⁸⁷.

Ἀλλὰ καὶ στίς διαρκεῖς σωματικὲς ἀρρώστιες, μὲ τίς ὁποῖες βασανίζονται οἱ ἁμαρτωλοὶ, πολλὲς φορές περιπίπτουν καὶ οἱ δίκαιοι ἄνδρες μὲ παραχώρηση τοῦ Θεοῦ, ὁ ὅποιος θέλει καὶ μὲ τέτοια παθήματα καὶ βίαιους θανάτους νὰ δείξει σὲ ὅλους ἐμᾶς τὴ δοκιμασία τῆς πίστεως καὶ ὑπομονῆς τῶν δικαίων, ὅτι δηλαδή, ἀφοῦ δέχτηκαν μὲ εὐχαρίστηση καὶ τίς ἐπίπονες καὶ θλιβερὲς καταστάσεις, καὶ ὑπέμειναν βίαιους θανάτους, δὲν ἄλλαξε καθόλου ἡ ἀγάπη τους πρὸς τὸν Θεό, ὅπως ὁ Ἰσαὰκ στὰ γηρατεῖά του, ἃν καὶ στερήθηκε αὐτὸ τὸ πρόσκαιρο φῶς, δὲν ἀπομακρύνθηκε ἀπὸ τὴν ἀγάπη τοῦ Θεοῦ⁸⁸. Καὶ ὁ Ἰὼβ ἐπίσης, ἃν καὶ παραδόθηκε σὲ μεγάλες δοκιμασίες, ἔμεινε ἀμετακίνητος⁸⁹. Ἀλλὰ καὶ ὁ ἀπόστολος Παῦλος, ἃν καὶ εἶχε ἀθεράπευτη σωματικὴ ἀρρώστια, δὲν ἔπαυσε ποτὲ νὰ ἀγαπᾷ τὸν Θεό, γιὰ τὴν ὁποία κάμνει λόγο καὶ λέγει· «Καὶ γιὰ νὰ μὴ ὑπερηφανεύομαι γιὰ τίς πολλὲς ἀποκαλύψεις, μοῦ δόθηκε ἓνα ἀγκάθι στὸ σῶμα, ἄγγελος τοῦ Σατανᾶ, γιὰ νὰ μὲ ραπίζει, ὥστε νὰ μὴ ὑπερηφανεύομαι. Γιὰ τὸ θέμα αὐτὸ τρεῖς φορές παρακάλεσα τὸν Κύριο, νὰ φύγει ἀπὸ μένα, καὶ μοῦ εἶπε· Σοῦ εἶναι ἀρκετὴ ἡ χάρη μου· γιατί ἡ δύναμή μου φανερώνεται ἐκεῖ ὅπου ὑπάρχει ἀδυναμία»⁹⁰. Γιὰ τὴν ἴδια ἀσθένεια γράφει καὶ στοὺς Γαλάτες· «Καὶ τὴ δοκιμασία στὸ σῶμα μου δὲν τὴν περιφρονήσατε, οὔτε νοιώσατε ἀηδία γι' αὐτήν, ἀλλὰ μὲ δεχτήκατε σὰν ἄγγελο τοῦ Θεοῦ, σὰν τὸν Ἰησοῦ Χριστό»⁹¹.

89. Ἰὼβ 1, 21.

90. Β' Κορ. 12, 7-9.

91. Γαλ. 4, 13-14.

Ἐπεὶ οὖν, ὡς δέδεικται, καὶ ἁγίοις ἀνδράσι συμβαίνουσι περιστατικά τινα πράγματα, ἀσθένειαι τε σωματικαὶ καὶ θάνατοι χαλεποί, οὐ δυνάμεθα προπετῶς καὶ ἀπολύτως κατακρίνειν ὡς ἁμαρτωλοὺς τοὺς πάσχοντάς τι τοιοῦτον, ὅπως μὴ, ἀποφαντικῶς διατιθέμενοι τὰ εἰρη-
 5 μένα πράγματα καὶ οὐκ ἀληθῶς, ὁμοιωθῶμεν τοῖς Ἰωβ φίλοις, οἵτινες τὸ μὲν φρικῶδες ἔλκος καὶ τὸν ἔσμὸν τῶν σκολήκων ἰδόντες καὶ τὴν οἰκονομίαν τοῦ Θεοῦ ἀγνοήσαντες, καθ' ἣν συνεχώρησεν αὐτῷ τοιούτους πειρασμοὺς δέξασθαι παρὰ τοῦ διαβόλου, κακτέκριναν αὐτὸν ὡς ἁμαρτωλόν, καὶ ἤμελλον ἂν φοβεράν ἀπώλειαν κληρονομεῖν, ὡς πα-
 10 ρὰ τὴν ἀλήθειαν φθεγξάμενοι, εἰ μὴ θᾶπτον ἢ προσευχὴ τοῦ Ἰωβ ἕλεων αὐτοῖς ἐποιήσατο τὸν Θεόν. Ὁ δὲ φονεὺς ἀναιρεῖ μὲν τὸν ἐμπεσόντα αὐτῷ ἄνθρωπον κατὰ συγχώρησιν Θεοῦ, ἀναιρεῖται δὲ οὗτος πάλιν παρὰ τῶν ἀρχόντων, κατὰ τὸν νόμον Κυρίου, ὡς ἐπιθυμητῆς καὶ πληρωτῆς πονηροῦ πράγματος γενόμενος.

15 **Νεμεσίου, ἐπισκόπου Ἐμέσης, ἐκ τοῦ περὶ Προνοίας.**

Πῶς οὖν, φησὶν, ἄνδρες ὅσοι πικροῖς περιπίπτουσι θανάτοις καὶ σφαγαῖς ἀναιτίοις; Εἰ μὲν γὰρ ἀδίκως, διατί μὴ ἐκώλυσεν ἡ δικαία Πρόνοια τὸν φόνον; Εἰ δὲ δικαίως, ἀναίτιοι πάντως οἱ φονεύσαντες. Πρὸς ταῦτα ἐροῦμεν, ὅτι ὁ φονεύων, ἀδίκως φονεύει, καὶ ὁ φονευόμε-
 20 νος, εἰ δικαίως φονεύεται ἢ συμφερόντως δικαίως μὲν, ἔσθ' ὅτε διὰ πράξεις ἀτόπους, ἡμῖν δὲ ἀδήλους συμφερόντως δέ, προκαταλαμβάνουσης τῆς Προνοίας τὰς μελλούσας ἔσεσθαι παρ' αὐτοῦ κακουργίας, καὶ ὅτι καλὸν αὐτῷ μέχρι τούτου στήσαι τὴν ζωὴν. Ὁ δὲ φονεύσας, ἀδίκως ἐφόνευσεν· διὰ γὰρ κέρδος καὶ ληστείαν ἐκουσίως. Ἐφ' ἡμῖν
 25 γὰρ ἡ πράξις, τὸ δὲ πάθος οὐκ ἐφ' ἡμῖν, οἷον τὸ φονευθῆναι. Θάνατος δὲ οὐδὲ εἷς κακός, εἰ μὴ ὁ δι' ἁμαρτίας, ὡς δῆλον ἐκ τοῦ θανάτου τῶν ὀσίων ἀνδρῶν. «Τίμιος», γὰρ φησι, «ὁ θάνατος τῶν ὀσίων αὐτοῦ». Ὁ δὲ ἁμαρτωλός, κἂν ἐν τῷ σκίμποδι, κἂν αἰφνιδίως ἀπόνως τελευτήσῃ, κακῶς ἀπέθανε, κακὸν ἐντάφιον ἐπαγόμενος τὴν ἁμαρτίαν. «Θάνα-
 30 τος», γὰρ φησιν, «ἁμαρτωλῶν πονηρός». Ὁ μέντοι φονεύσας, κακῶς

Ἐφοῦ λοιπόν, ὅπως ἀποδείχτηκε, καὶ σὲ ἅγιους ἄνδρες συμβαίνουν δυσἄρεστα περιστατικὰ καὶ σωματικὲς ἀσθένειες καὶ βίαιοι θάνατοι, δὲν μπορούμε μὲ τρόπο θρασὺ καὶ ἀπόλυτο νὰ κατακρίνουμε ὡς ἁμαρτωλοὺς ἐκείνους πού ὑποφέρουν κάτι τέτοιο, ὥστε νὰ μὴ ἀντιμετωπίζουμε κατηγορηματικὰ τὶς καταστάσεις πού εἰπώθηκαν καὶ ὄχι ὅπως εἶναι στὴν πραγματικότητα, καὶ μοιάσουμε τοὺς φίλους τοῦ Ἰώβ, οἱ ὁποῖοι, βλέποντας τὶς φρικτὲς πληγὲς του καὶ τὸ πλῆθος τῶν σκουληκιῶν, καὶ ἀγνοώντας τὴν πρόνοια τοῦ Θεοῦ, σύμφωνα μὲ τὴν ὁποία τοῦ ἐπέτρεψε νὰ δεχτεῖ ἀπὸ τὸν διάβολο αὐτοῦ τοῦ εἴδους τὶς δοκιμασίες, τὸν καταδίκασαν ὡς ἁμαρτωλό, καὶ θὰ μπορούσαν νὰ κληρονομήσουν φοβερὴ κόλαση, ἐπειδὴ δὲν μίλησαν σωστά, ἂν ἡ προσευχὴ τοῦ Ἰώβ δὲν ἔκανε τὸν Θεὸ γρήγορα σπλαχνικό. Καὶ ὁ φονιάς σκοτώνει βέβαια τὸν ἄνθρωπο πού μὲ περαχώρηση τοῦ Θεοῦ ἔπεσε στὰ χέρια του, ἀλλὰ σκοτώνεται καὶ ὁ ἴδιος πάλι ἀπὸ τοὺς ἄρχοντες, σύμφωνα μὲ τὸν νόμο τοῦ Κυρίου, ἐπειδὴ ἐπιθύμησε καὶ ἐξετέλεσε πράξη κακὴ.

Νεμεσίου, ἐπισκόπου Ἑμέσης, ἀπὸ τὸ Περί προνοίας.

Γιατί λοιπόν, λέγει, ἄνθρωποι ὅσοι πέφτουν σὲ βίαιους θανάτους καὶ ἀδικαιολόγητες σφαγές; Γιατί, ἂν τὰ ὑφίστανται ἀδίκαια, γιατί ἡ δίκαιη Πρόνοια δὲν ἐμπόδισε τὸν φόνο; Ἐὰν πάλι τὰ ὑφίστανται δίκαια, τότε ὅπωςδήποτε εἶναι ἀθῶοι αὐτοὶ πού τοὺς σκότωσαν. Σ' αὐτὰ λέμε, ὅτι αὐτὸς πού σκοτώνει, σκοτώνει ἀδίκαια, καὶ ἐκεῖνος πού σκοτώνεται, ἡ δίκαια σκοτώνεται, ἢ ἀπὸ συμφέρον. Καὶ δίκαια σκοτώνεται, ὅταν αὐτὸ γίνεται γιὰ πράξεις ἄτοπες, πού εἶναι ἀγνωστες σὲ μᾶς. Ἀπὸ συμφέρον πάλι, ὅταν ἡ Πρόνοια προλαβαίνει τὶς κακουργίες πού ἐπρόκειτο νὰ γίνουν ἀπὸ αὐτόν, καὶ ἐπειδὴ εἶναι καλὸ γι' αὐτόν νὰ φτάσει ἡ ζωὴ του μέχρι τὸ σημεῖο αὐτό. Ὅμως ἐκεῖνος πού τὸν σκότωσε, τὸν σκότωσε ἀδίκαια. Καθὼς τὸ ἔκανε θέλοντας, γιὰ κέρδος καὶ ληστεία. Γιατί ἡ πράξη ἐξαρτᾶται ἀπὸ μᾶς, ἀλλὰ τὸ πάθημα δὲν ἐξαρτᾶται ἀπὸ μᾶς, ὅπως τὸ νὰ σκοτωθοῦμε. Κανένας θάνατος δὲν εἶναι κακός, παρὰ μόνο αὐτὸς πού γίνεται ἐξαιτίας ἁμαρτίας, ὅπως γίνεται φανερὸ ἀπὸ τὸν θάνατο τῶν ἁγίων ἀνδρῶν. Γιατί λέγει· «Εἶναι πολύτιμος ὁ θάνατος τῶν ἁγίων του»⁹². Ἐνῶ ὁ ἁμαρτωλός, ἔστω καὶ ἂν πεθάνει στὸ σκαμνί, ἢ ἂν πεθάνει χωρὶς νὰ ὑποφέρει, πέθανε μὲ τρόπο κακὸ, ἔχοντας κακὸ σάβανο τὴν ἁμαρτία. Γιατί λέγει· «Ὁ θάνατος τῶν ἁμαρτιῶν εἶναι κακός»⁹³. Αὐτὸς ὅμως πού σκότωσε, κακῶς σκότωσε. Γιατί στὴν περίπτωση ἐκεί-

ἐφόνευσεν ἐπὶ μὲν γὰρ τῶν δικαίως φονευομένων εἰς τὴν τῶν δημίων αὐτὸν κατέταξεν μοῖραν, ἐπὶ δὲ τῶν συμφερόντως, εἰς τὴν τῶν μαιφόνων καὶ ἐναγῶν.

Τοῦ ἁγίου Βασιλείου, ἐκ τοῦ, «ὅτι οὐκ ἔστιν αἷτιος

5

ὁ Θεὸς τῶν κακῶν».

Τὸ μὲν οὖν κυρίως κακὸν ἢ ἁμαρτία, ὅπερ μάλιστα ἔστι τῆς τοῦ κακοῦ προσηγορίας ἄξιον, ἐκ τῆς ἡμετέρας προαιρέσεως ἤρτηται, ἐφ' ἡμῖν ὄντως ἢ ἀπέχεσθαι τῆς πονηρίας, ἢ μοχθηροὺς εἶναι. Τῶν δὲ λοιπῶν, τὰ μὲν εἰς ἀγωνίσματα, εἰς ἐπίδειξιν ἀνδρείας προβάλλεται, ὡς
10 τῷ Ἰωβ ἢ τῶν παιδῶν στέρησις, ὁ τοῦ πλοῦτου παντὸς ἐν μιᾷ καιροῦ ῥοπή ἀφανισμός, ἢ διὰ τοῦ ἔλκουσ πληγή. Τὰ δὲ ὡς θεραπεία τῶν ἡμαρτημένων, ὡς τῷ Δαυὶδ ἢ περὶ τὸν οἶκον αἰσχύνῃ, παρανόμου ἐπιθυμίας δίκας ἀποτιννύντος. Καὶ πάλιν, κατενοήσαμεν ἄλλο τι εἶδος τῶν φοβερῶν παρὰ τῆς δικαίας τοῦ Θεοῦ κρίσεως ἐπαγόμενον, ἐπὶ τὸ
15 σωφρονεστέρους ποιῆσαι τοὺς πρὸς ἁμαρτίαν εὐολισθήτους, ὡς ὁ Δαθὰν καὶ Ἀβειρῶν ὑπὸ τῆς γῆς κατεπόθησαν, βαράθρων αὐτοῖς καὶ χασμάτων ὑπορραγέντων. Ἐνταῦθα οὐκ αὐτοί τι τῷ τρόπῳ τῆς κολάσεως βελτίους γεγόνασι (πῶς γὰρ οἱ καταβάντες εἰς ἄδου;), ἀλλὰ τοὺς λοιποὺς σωφρονεστέρους τῷ ὑποδείγματι πεποιήκασιν. Οὕτω Φαραὼ
20 κατεποντίσθη πανοτρατιᾷ. Οὕτως ἐξετριβήσαν οἱ προενοικουῦντες τὴν Παλαιστίνην.

Τοῦ Χρυσοστόμου, ἐκ τοῦ εἰς τὸν σεισμόν.

Οὐκ ἔστιν δίκαιος, ὃς οὐκ ἔχει τι ἁμάρτημα, καὶ οὐκ ἔστιν ἁμαρτωλός, ὃς οὐκ ἔχει τι ἀγαθόν· ἐπ' ἂν οὖν ἴδῃς δίκαιόν τινα νοσοῦντα,
25 ἢ πειρασμῷ τινι περιπεσόντα, μὴ θορυβηθῆς, ἀλλ' ἐννόησον πρὸς αὐτὸν καὶ εἰπέ· Οὗτος ὁ δίκαιος κακὸν τι ἐποίησε πάντως μικρόν, ὡς ἄνθρωπος, καὶ ἀπολαμβάνει ὧδε, ἵνα μὴ ἐκεῖ κολασθῆ. Πάλιν, ἂν ἴδῃς ἁμαρτωλὸν ἀρπάζοντα, πλεονεκτοῦντα, μυρία ποιοῦντα κακὰ καὶ εὐθηνούμενον, μὴ θαυμάσης, ἀλλ' εἰπέ· Οὗτος ὁ μυρία κακὰ
30 ποιῶν καὶ μηδὲν πάσχων δεινόν, ἀγαθόν τι ἐποίησε πάντως καὶ ἀπολαμβάνει αὐτὸ ὧδε, ἵνα ἐκεῖ κολασθῆ. Διὰ τοῦτο ὁ Ἀβραάμ, ἐπειδὴ συνέβαινε καὶ τὸν Λάζαρον ἔχειν ἁμαρτίαν, καὶ τὸν πλούσιον ἀγα-

ων πού σκοτώνονται δίκαια, κατέταξε τὸν ἑαυτό του στὴ θέση τῶν δημίων, ἐνῶ στὴν περίπτωση ἐκείνων πού σκοτώνονται ἀπὸ συμφέρον, πήρε τὴ θέση τῶν δολοφόνων καὶ καταραμένων.

Τοῦ ἁγίου Βασιλείου, ἀπὸ τὸ λόγο του ὅτι «Δὲν εἶναι αἷτιος τοῦ κακοῦ ὁ Θεός».

Τὸ κυρίως λοιπὸν κακὸ, ἡ ἁμαρτία, ἡ ὁποία εἶναι ἰδιαίτερα ἄξια νὰ ὀνομάζεται κακὸ, ἐξαρτᾶται πραγματικὰ ἀπὸ τὴ δική μας ἐλευθερία ἢ νὰ μείνουμε μακριὰ ἀπὸ τὴν κακία, ἢ νὰ εἴμαστε κακοί. Ἐνῶ ἀπὸ τὰ ἄλλα κακὰ, ἄλλα προβάλλονται γιὰ νὰ φανερωθεῖ ἡ ἀνδρεία, ὅπως ἦταν στὸν Ἰωβ ἢ στέρηση τῶν παιδιῶν του, ἢ καταστροφή ὄλου τοῦ πλούτου του σὲ μιὰ στιγμή τοῦ χρόνου, καὶ ἡ πληγὴ τοῦ ἔλκους πού δέχτηκε. Ἄλλα προβάλλονται σὰν διόρθωση τῶν ἁμαρτιῶν, ὅπως ἦταν γιὰ τὸν Δαβὶδ ἢ ντροπὴ τοῦ σπιτιοῦ του, πού τιμωρήθηκε γιὰ τὴν παράνομη ἐπιθυμία του. Ἐπίσης παρατηρήσαμε καὶ κάποιο ἄλλο εἶδος ἀπὸ τίς φοβερὲς τιμωρίες πού ἐπιβάλλονται ἀπὸ τὴ δίκαιη κρίση τοῦ Θεοῦ, γιὰ νὰ κάνει πιὸ συνετοὺς ἐκείνους πού γλιστροῦν εὐκόλα πρὸς τὴν ἁμαρτία, ὅπως ὁ Δαθὰν καὶ Ἀβειρών, τοὺς ὁποίους κατάπιε ἡ γῆ, ὅταν ἄνοιξαν κάτω ἀπὸ αὐτοὺς βάραθρα καὶ χάσματα⁹⁴. Ἐδῶ βέβαια αὐτοὶ μὲ τὸν τρόπο τῆς τιμωρίας τους δὲν ἔγιναν καθόλου καλύτεροι (πῶς δηλαδή θὰ γίνονταν αὐτοὶ πού κατέβηκαν στὰ μέρη τοῦ ἄδη;), ἔκαναν ὅμως μὲ τὸ παράδειγμα σωφρονέστερους τοὺς ἄλλους. Ἐτσι καταποντίστηκε καὶ ὁ Φαραὼ μὲ ὄλον τὸν στρατὸ του. Ἐτσι ἐξαφανίστηκαν καὶ ἐκείνοι πού κατοικοῦσαν προηγουμένως στὴν Παλαιστίνη.

Τοῦ ἱεροῦ Χρυσοστόμου, ἀπὸ τὸν λόγο του στὸν σεισμό.

Δὲν ὑπάρχει δίκαιος πού νὰ μὴ ἔχει κάποιο ἁμάρτημα, οὔτε ἁμαρτωλὸς πού νὰ μὲ ἔχει κάτι καλό. Ὅταν λοιπὸν δεῖς κάποιον δίκαιο νὰ εἶναι ἄρρωστος, ἢ νὰ ἔχει πέσει σὲ δοκιμασία, νὰ μὴ θορυβηθεῖς, ἀλλὰ σκέψου γι' αὐτὸν καὶ πές: Αὐτὸς ὁ δίκαιος ἔκανε ὅπωςδὴποτε κάποιο μικρὸ κακὸ, σὰν ἄνθρωπος, καὶ τιμωρεῖται ἐδῶ, γιὰ νὰ μὴ βασανιστεῖ ἐκεῖ. Ἐπίσης, ὅταν δεῖς ἁμαρτωλὸν νὰ ἀρπάξει, νὰ εἶναι πλεονέκτης, νὰ κάνει μύρια κακὰ, καὶ νὰ εὐημερεῖ, νὰ μὴ ἀπορήσεις, ἀλλὰ νὰ πεῖς: Αὐτὸς πού ἔκανε μύρια κακὰ καὶ δὲν ὑποφέρει κανένα κακὸ, ἔκανε κάτι καλὸ ὅπωςδὴποτε, καὶ ἀνταμείβεται γι' αὐτὸ ἐδῶ, γιὰ νὰ τιμωρηθεῖ ἐκεῖ. Γι' αὐτὸ ὁ Ἀβραάμ, ἐπειδὴ συνέβαινε καὶ ὁ Λάζαρος νὰ ἔχει ἁμαρτία,

94. Ἄριθμ. 26, 9-11.

θόν τι, ἔλεγεν· «Ἀπέλαβες τὰ ἀγαθὰ σου ἐν τῇ ζωῇ σου, καὶ Λάζαρος τὰ κακά».

Τοῦ αὐτοῦ, ἐκ τοῦ πρὸς Σταγειρίον.

Καὶ διατί πολλοί, φησί, μέχρι τελευτῆς, ἐκ πρώτης ἡλικίας πολ-
5 λαῖς προσεπέλασαν συμφοραῖς; Ὅτι προηγουμένως μὲν διὰ τὴν οἰκεί-
αν αὐτοὺς κολάζει πονηρίαν ἔπειτα δέ, ἵνα καὶ ἕτεροι κερδάνωσιν ἐκ
τῶν τούτοις συμβαινόντων κακῶν. Εἰ δὲ μὴ ἐπὶ πάντων τοῦτο γίνεται,
οὕτω τῆς κρίσεως ὁ καιρός. Τί οὖν, φησὶν, ὅταν πρὶν ἐλθεῖν εἰς τὴν
διάγνωσιν τῶν κακῶν ἢ τῶν καλῶν, ὡς μεγάλα ἡδίκηκότες κολάζον-
10 ται; Τοῦτο μὲν οὐ μία τίς ἐστὶν αἰτία, ἀλλὰ πολλαὶ καὶ διάφοροι. Καὶ
γὰρ καὶ παρὰ τὴν τῶν θρεψάντων ῥαθυμίαν, καὶ παρὰ τὴν τῶν ἀέρων
ἀνωμαλίαν, καὶ παρὰ πολλὰ ἕτερα τοιαῦτα συμπτώματα τοῦτο γένοίτ'
ἄν. Πρὸς δὲ τούτοις, πολλοὺς αὐτῶν οἶδεν ὁ Θεὸς ἔσομένους πονη-
ροῦς, εἴτα ὥσπερ τισὶ πέδαις προκατέχειν ταῖς τιμωρίαις ταύταις
15 αὐτούς.

Τοῦ αὐτοῦ, ἐκ τῆς πρὸς Τιμόθεον δευτέρας Ἐπιστολῆς.

Εἰ μηδεὶς πονηρὸς ἐκολάζοντο, οὐδεὶς ἂν ἐνόμιζεν ἐφεστάναι τὸν
Θεὸν τοῖς ἀνθρωπίνους πράγμασι· καὶ εἰ πάντες ἐκολάζοντο, οὐδεὶς
ἂν προσεδόκησεν ἔσεσθαι ἀνάστασιν, πάντων ἐνταῦθα ἀπολαμβά-
20 νόντων. Διὰ τοῦτο κολάζει, καὶ οὐ κολάζει. Διὰ τοῦτο ἐνταῦθα μὲν δί-
καιοὶ θλίβονται, ὅτι πάροικοι, ὅτι ξένοι, ὅτι ἐν ἀλλοτρίᾳ εἰσὶ, καὶ δο-
κιμῆς ἔνεκα τοῦτο ὑπομένουσιν, ὡς Ἰώβ. Ἐὰν δὲ ποτε καὶ ἁμαρτωλοὶ
τοιούτῳ τι ὑπομείνωσι, δίκην τινύουσι τῶν ἁμαρτιῶν. Καὶ γὰρ τῶν
ἀγαθῶν εἰσὶ τινες φαῦλα ἔχοντες ἔργα, καὶ ἐνταῦθα αὐτὰ ἀποτίθεν-
25 ται, καὶ τῶν πονηρῶν, οἱ χρηστὰ ἔχοντες, καὶ ἐνταῦθα αὐτὰ ἀπολαμ-
βάνουσιν, ἵνα ἐκεῖ τιμωρηθῶσιν.

Τοῦ αὐτοῦ, ἐκ τῆς κατὰ Ἰωάννην ἐρμηνείας.

Καὶ τίνος ἔνεκεν, φησί, μὴ πάντες οὕτω κολάζονται; καὶ γὰρ πολ-
λοὺς ὀρῶμεν τῶν φαύλων εὐσωματοῦντας καὶ σφριγγῶντας καὶ
30 πολλῆς ἀπολαύοντας εὐημερίας. Ἀλλὰ τὸ μηδὲν αὐτούς ἐνταῦθα
παθεῖν, ἐφόδιον γίνεται μείζονος ἐκεῖ τιμωρίας. Καὶ τοῦτο δηλῶν ὁ
Ἀπόστολος ἔλεγε· «Κρινόμενοι δὲ ὑπὸ Κυρίου παιδευόμεθα, ἵνα μὴ
σὺν τῷ κόσμῳ κατακριθῶμεν.

καὶ ὁ πλούσιος νὰ ἔχει κάνει κάτι καλό, ἔλεγε· «Ἀπόλαυσεσ τὰ ἀγαθὰ σου στὴ ζωὴ σου, καὶ ὁ Λάζαρος τὰ κακὰ»⁹⁵.

Τοῦ ἰδίου, ἀπὸ τὸν λόγο του πρὸς Σταγειρίον.

Καὶ γιατί πολλοί, λέγει, μέχρι τὸν θάνατό τους, ἀπὸ τὴν πρώτη τους ἡλικία, δέχτηκαν πολλές συμφορές; Ἐπειδὴ στὴν ἀρχὴ τοὺς τιμωρεῖ γιὰ τὴ δική τους κακία, ἔπειτα ὅμως γιὰ νὰ ὠφελοῦνται καὶ ἄλλοι ἀπὸ τὰ κακὰ ποὺ συμβαίνουν σ' αὐτούς. Καὶ ἐὰν αὐτὸ δὲν συμβεῖ σὲ ὅλους, δὲν ἔρχεται ὁ καιρὸς τῆς κρίσεως. Γιατί λοιπόν, λέγει, πρὶν ἀκόμα ἔρθουν στὴ διάγνωση τῶν κακῶν ἢ τῶν καλῶν ποὺ ἔκαναν, τιμωροῦνται σὰν νὰ ἔκαναν πολλές ἀδικίες; Ἡ αἰτία αὐτοῦ δὲν εἶναι μία, ἀλλὰ πολλές καὶ διάφορες. Γιατί αὐτὸ θὰ μπορούσε νὰ γίνεῖ καὶ ἕξαιτίας τῆς νωθρότητας τῶν γονέων τους, καὶ λόγῳ τῆς ἀνωμαλίας τῶν καιρικῶν συνθηκῶν, καὶ ἀπὸ πολλές ἄλλες τέτοιες συμπτώσεις. Ἐκτὸς ἀπὸ αὐτὰ, ὁ Θεὸς γνωρίζει, ὅτι πολλοὶ ἀπ' αὐτούς θὰ γίνουν κακοί, καὶ γι' αὐτὸ, σὰν μὲ κάποιες χειροπέδες, τοὺς συγκρατεῖ ἐκ τῶν προτέρων μ' αὐτὲς τὶς τιμωρίες.

Τοῦ ἰδίου, ἀπὸ τὴν ἐρμηνεῖα τῆς Β' πρὸς τὸν Τιμόθεον ἐπιστολῆς.

Ἐὰν δὲν κολαζόταν κανένας κακός, κανένας δὲν θὰ πίστευε ὅτι ὁ Θεὸς φροντίζει γιὰ τὰ ἀνθρώπινα πράγματα. Ἄν πάλι τιμωροῦνταν ὅλοι, κανένας δὲν θὰ περίμενε ὅτι θὰ γίνεῖ ἀνάσταση, ἀφοῦ ὅλοι ἀμείβονται ἐδῶ. Γι' αὐτὸ τιμωρεῖ καὶ δὲν τιμωρεῖ. Γι' αὐτὸ οἱ δίκαιοι ὑποφέρουν ἐδῶ, ἔπειδὴ εἶναι περαστικοί, ἔπειδὴ εἶναι ξένοι, ἔπειδὴ βρίσκονται σὲ ξένη χώρα, καὶ ὅτι αὐτὰ τὰ ὑποφέρουν γιὰ νὰ δοκιμαστοῦν, ὅπως ὁ Ἰώβ. Ἐὰν ὅμως καὶ οἱ ἁμαρτωλοὶ κάποτε ὑποφέρουν κάτι τέτοιο, τιμωροῦνται γιὰ τὶς ἁμαρτίες τους. Γιατί ὑπάρχουν μερικοὶ ἀπὸ τοὺς καλοὺς ποὺ ἔχουν κάνει καλὲς πράξεις, καὶ αὐτὲς ἀποβάλλουν ἐδῶ. Καὶ ὑπάρχουν κακοί, οἱ ὁποῖοι ἔχουν καλὲς πράξεις, καὶ αὐτὲς ἀπολαμβάνουν ἐδῶ, γιὰ νὰ τιμωρηθοῦν ἐκεῖ.

Τοῦ ἰδίου, ἀπὸ τὴν ἐρμηνεῖα στὸ Κατὰ Ἰωάννην Εὐαγγέλιο.

Καὶ γιατί, λέγει, δὲν τιμωροῦνται ὅλοι μὲ τὸν ἴδιο τρόπο; Καθόσον βλέπουμε πολλοὺς ἀπὸ τοὺς κακοὺς νὰ εἶναι εὐτραφεῖς καὶ γεμάτοι σφριῖγος, καὶ νὰ ἔχουν μεγάλη εὐημερία. Τὸ ὅτι ὅμως δὲν παθαίνουν ἐδῶ τίποτε, αὐτὸ γίνεται ἐφόδιο μεγαλύτερης τιμωρίας ἐκεῖ. Αὐτὸ θέλοντας νὰ φανερώσει ὁ Ἀπόστολος ἔλεγε· «Καὶ ὅταν κρινόμαστε ἀπὸ τὸν Κύριο σωφρονιζόμαστε, ὥστε νὰ μὴ καταδικαστοῦμε μαζὶ μὲ τὸν κόσμο»⁹⁶.

Τοῦ Θεολόγου, ἐκ τοῦ περὶ φιλοπτωχίας.

Εἰ δὲ καὶ παρὰ τοῦ Θεοῦ τὸ κακοπαθεῖν, ἦτοι ἀρρωστεῖν, οὕτω
 δῆλον, ἕως ἂν καὶ παρ' ἑαυτῆς ἡ ὕλη φέρῃ τὸ ἄτακτον, ὥσπερ ἐν
 ῥεύματι. Καὶ τίς εἶδεν, εἰ ὁ μὲν διὰ κακίαν κολάζεται, ὁ δὲ ὡς ἐπαινού-
 5 μενος αἴρεται, ἀλλὰ μὴ τοῦναντίον, ὁ μὲν διὰ πονηρίαν ὑψοῦται, ὁ δὲ
 δι' ἀρετὴν δοκιμάζεται; ὁ μὲν πλεῖον ἐπαιρούμενος, ἵνα καὶ πέση χαλε-
 πώτερον, ὅλην ἐώμενος πρότερον, ὥσπερ τινὰ νόσον, ἐκρῆξαι τὴν
 ἑαυτοῦ κακίαν, ἵνα καὶ κολασθῆ δικαιότερον, ὁ δὲ καὶ παρὰ δόξαν
 πιεζόμενος, ἴν', ὥσπερ χρυσός, ἐν καμίνῳ δοκιμασθεῖς, τῆς κακίας, εἴ
 10 τι μικρὸν εἶχε, τοῦτο ἐκτῆξῃ; Καθαρὸς ἀπὸ ῥύπου οὐδεὶς

Τοῦ ἁγίου Βασιλείου, ἐκ τῶν Ἀσκητικῶν.

Οὐ πάντα φύσεώς εἰσι τὰ ἀρρωστήματα, πρὸς ἅπερ ἐνίστε ὁ-
 ρῶμεν τὴν ἰατρικὴν χρησιμεύουσαν. Πολλάκις γὰρ καὶ μάστιγες
 ἁμαρτημάτων εἰσι τὰ ἀρρωστήματα πρὸς ἐπιστροφὴν ἐπαγόμενα.
 15 «Ὅν», γὰρ φησιν, «ἀγαπᾷ ὁ Κύριος, παιδεύει». Καί, «Διὰ τοῦτο ἐν
 ὑμῖν πολλοὶ ἀσθενεῖς καὶ ἀρρωστοὶ, καὶ κοιμῶνται ἱκανοί. Εἰ γὰρ
 ἑαυτοὺς ἐκρίνομεν, οὐκ ἂν ἐκρινόμεθα· κρινόμενοι δέ, ὑπὸ Κυρίου
 παιδευόμεθα, ἵνα μὴ σὺν τῷ κόσμῳ κατακριθῶμεν». Τοὺς οὖν τοιού-
 τους ἡσυχάζοντας καὶ ἀφεμένους τῶν ἰατρικῶν ἐπιτηδευμάτων ὑπο-
 20 μένειν χρὴ τὰ ἐπαγόμενα, κατὰ τὸν λέγοντα· «Ὁργὴν Κυρίου ὑποί-
 σω, ὅτι ἤμαρτον αὐτῷ», καὶ τὴν διόρθωσιν ἐπιδείκνυσθαι, διὰ τοῦτο
 ποιεῖν καρποὺς ἀξίους τῆς μετανοίας, καὶ μεμνηῆσθαι τοῦ Κυρίου
 λέγοντος «Ἴδε ὑγιῆς γέγονας μηκέτι ἁμάρτανε, ἵνα μὴ χειρόν τί σοι
 γένηται».

25 Γίνεται δέ ποτε καὶ κατ' ἐξαίτησιν τοῦ πονηροῦ, ὥσπερ ἀγωνι-
 στήν μέγαν συγκαθισθέντος αὐτῷ εἰς τὸν ἀγῶνα τοῦ φιλανθρώπου
 Δεσπότη, καὶ τὴν μεγαλαυχίαν αὐτοῦ διὰ τῆς εἰς ἄκρον ὑπομονῆς
 τὸν δόλον ἑαυτοῦ καθαιρουῦντος, ὥσπερ ἐπὶ τοῦ Ἰωβ γενόμενον μεμα-
 θήκαμεν, ἢ εἰς ὑπόδειγμα τοῖς ἀφερεπόνοις παράγονται ὑπὸ τοῦ
 30 Θεοῦ, οἱ δυνάμενοι μέχρι θανάτου ἐγκαρτερεῖσθαι τοῖς ἀλγεινοῖς, ὡς ὁ

Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου, ἀπὸ τὸ Περί φιλοπτωχείας.

Ἐὰν ὅμως κακοπαθοῦμε, δηλαδή ἀρρωσταίνουμε, ἀπὸ τὸν Θεό, δὲν εἶναι ἀκόμα φανερό, μέχρι πού καὶ ἀπὸ μόνη τῆς ἡ ὕλη φέρει τὴν ἀνωμαλία, ὅπως γίνεται στὸ ρεῦμα. Καὶ ποιὸς γνωρίζει ἂν ὁ ἕνας γιὰ τὴν κακία του τιμωρεῖται, καὶ ὁ ἄλλος γιὰ τὴν ἀρετὴ του ἐπαινεῖται καὶ ἀνυψώνεται, καὶ δὲν συμβαίνει τὸ ἀντίθετο, ὁ ἕνας γιὰ τὴν κακία του νὰ ἐξυψώνεται, καὶ ὁ ἄλλος γιὰ τὴν ἀρετὴ του νὰ δοκιμάζεται; Ὁ πρῶτος ὑπερηφανευόμενος περισσότερο, γιὰ νὰ πέσει καὶ χειρότερα, ἀφήνοντας ὅλη τὴν προηγούμενη κακία του, σὰν κάποια ἀρρώστια, νὰ ξεσπάσει, γιὰ νὰ τιμωρηθεῖ καὶ πιὸ δίκαια, καὶ ὁ ἄλλος ὑποφέροντας παρ' ἐλπίδα, ὥστε, ἀφοῦ δοκιμαστῆ σὰν χρυσάφι στὸ καμίνι, νὰ ἀποβάλει καὶ τὴν παραμικρὴ κακία πού ἐνδεχομένως εἶχε; Γιατὶ κανένας δὲν εἶναι καθαρὸς ἀπὸ βρωμιά.

Τοῦ ἁγίου Βασιλείου, ἀπὸ τὰ Ἀσκητικά του.

Ὅλες οἱ ἀρρώστιες δὲν ὀφείλονται στὴ φύση, γιὰ τὶς ὁποῖες βλέπουμε μερικὲς φορές νὰ εἶναι χρῆσιμη ἡ ἱατρικὴ. Γιατὶ πολλές φορές οἱ ἀρρώστιες εἶναι τιμωρίες ἁμαρτιῶν, πού μᾶς βρίσκουν γιὰ νὰ ἐπιστρέψουμε. Γιατὶ λέγει: «Ὅποιον ἀγαπᾷ ὁ Κύριος, τὸν παιδεύει»⁷, καὶ: «Γι' αὐτὸ μεταξύ σας ὑπάρχουν πολλοὶ ἀδύνατοι καὶ ἀρρωστοὶ καὶ ἀρκετοὶ πεθαίνουν. Ἐὰν ὅμως κριναμε ὅπως πρέπει τοὺς ἑαυτοὺς μας, δὲν θὰ κρινόμαστε. Ἄλλ' ὅταν κρινόμαστε ἀπὸ τὸν Κύριο, παιδαγωγούμαστε, γιὰ νὰ μὴ κατακριθοῦμε μαζὶ μὲ τὸν κόσμον»⁸. Αὐτοὶ λοιπόν, ἡσυχάζοντας καὶ ἀφήνοντας τὰ ἱατρικὰ μέσα, πρέπει νὰ ὑπομένουν αὐτὰ πού ἔρχονται, σύμφωνα μὲ ἐκεῖνον πού λέγει, «Θὰ ὑπομείνω τὴν ὀργὴ τοῦ Κυρίου, γιὰτὶ ἁμάρτησα σ' αὐτόν»⁹, καὶ νὰ δείχνουν τὴ διόρθωσή τους, κάνοντας καρποὺς ἄξιους τῆς μετάνοιας, καὶ νὰ θυμούνται τὸν Κύριο πού λέγει: «Πρόσεχε· ἔγινες ὑγιῆς. Νὰ μὴ ἁμαρτάνεις πλέον, γιὰ νὰ μὴ σοῦ συμβεῖ κάτι χειρότερο»¹.

Γίνεται ὅμως κάποτε καὶ μὲ ἀπαίτηση τοῦ διαβόλου, ὁ ὁποῖος κάθεται, σὰν μεγάλος ἀνταγωνιστὴς τοῦ φιλάνθρωπου Δεσπότη, στὸν ἀγῶνα τοῦ ἀνθρώπου, ὁ ὁποῖος μὲ τὴν τεράστια ὑπομονή του νικᾷ τὸν δόλο του, ὅπως διδαχτήκαμε ὅτι συνέβη στὴν περίπτωση τοῦ Ἰώβ, ἡ γιὰ παραδειγματισμὸ τῶν μὴ ὑπομονητικῶν προβάλλονται ἀπὸ τὸν Θεὸ ἐκεῖνοι πού μποροῦν νὰ δείξουν ὑπομονή μέχρι θανάτου στίς θλί-

1. Ἰω. 5, 14.

Λάζαρος, ὅς, τοιούτοις ἔλκεσι συνεχόμενος, οὐδαμοῦ γέγραπται, οὔτε αἰτήσας τι τὸν πλούσιον, οὔτε δυσαρεστηθεὶς τοῖς παροῦσι. Διὸ καὶ ἔτυχε τῆς ἐν τῷ κόλπῳ τοῦ Ἀβραάμ ἀναπαύσεως, ὡς ἀπολαδῶν τὰ κακὰ ἐν τῇ ζωῇ αὐτοῦ.

5 Εὐρωμεν καὶ ἄλλην αἰτίαν ἀρρωστημάτων τοῖς ἀγίοις συμβαίνουσαν, ὡς ἐπὶ τοῦ Ἀποστόλου· ἵνα γὰρ μὴ δόξη ὑπερβαίνειν τὸν ὄρον τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως, καὶ μὴ τις αὐτὸν λογίσηται φυσικῇ κατασκευῇ ἔχειν τι περισσότερον, ὅπερ ἔπαθον οἱ Λυκάονες, στέμματα καὶ ταύρους προσάγοντες, εἰς παράστασιν τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως
10 τῇ ἀρρωστίᾳ συμβῆναι διαρκῶς. Τί ἂν τοῖς τοιούτοις παρὰ τῆς ἰατρικῆς γένηται κέρδος, καὶ οὐχὶ μᾶλλον κίνδυνος, μετεωριζομένοις ἀπὸ τοῦ ὀρθοῦ λόγου εἰς τὴν τοῦ σώματος ἐπιμέλειαν;

Τοῖς γε μὴν ἐκ πονηρᾶς διαίτης τὴν ἀρρωστίαν ἑαυτοῖς συναθροίσασιν, οἷον τύπῳ τινὶ καὶ ὑπογραμμῶ χρηστέον τῇ τοῦ σώματος θερα-
15 πείᾳ, πρὸς τὴν τῆς ψυχῆς ἐπιμέλειαν. Τὸ γὰρ πᾶντι τὰς ἀπὸ τῆς ἰατρικῆς ὠφελείας ἀποφεύγειν, φιλόνηκον, καὶ τὸ ἐν χερσὶ τῶν ἰατρῶν τὴν ἐλπίδα ἔχειν τῆς ἑαυτῶν ὑγείας, κτηνῶδες. Ἀλλ', ὡς κεχρήμεθα μὲν τῇ γεωργικῇ, αἰτούμεθα δὲ παρὰ Θεοῦ τοὺς καρπούς, καὶ τῷ κυβερνήτῃ μὲν τὸ πηδάλιον ἐπιτρέπομεν, τῷ δὲ Θεῷ προσευχόμεθα ἐκ
20 τοῦ πελάγους ἀποσωθῆναι, οὕτω καὶ ἰατρὸν εἰσάγοντες, ὅτε ὁ λόγος συγχωρεῖ, τῆς πρὸς Θεὸν ἐλπίδος οὐκ ἀφιστάμεθα.

Μαξίμου, ἐκ τῶν Κεφαλαίων.

Ὁ μὲν ἐχέφρων, φησί, τῶν θείων κριμάτων τὴν ἰατροίαν ἀναλογιζόμενος, εὐχαρίστως φέρει τὰς διὰ τούτων συμβαινούσας αὐτῷ συμ-
25 φοράς, μηδὲν ἄλλο τούτων αἴτιον, ἢ τὰς ἑαυτοῦ ἁμαρτίας λογιζόμενος ὁ δὲ ἄφρων τὴν τοῦ Θεοῦ ἀγνωμονῶν σοφωτάτην πρόνοιαν, ἁμαρτάνων καὶ παιδευόμενος, ἢ τὸν Θεὸν ἢ τοὺς ἀνθρώπους τῶν ἑαυτοῦ κακῶν αἴτιον λογίζεται. Οὐ γὰρ ἔστιν ἁμαρτήσαντά τινα ἐκφυγεῖν μέλλουσαν κρίσιν, ἄνευ ἐκουσίων ἐνταῦθα πόνων ἢ ἀκουσίων
30 ἐπιφορῶν.

ψεις, ὅπως ὁ Λάζαρος, ὁ ὁποῖος, ἂν καὶ ὑπέφερε ἀπὸ τόσες πληγές, πουθενά δὲν ἀναφέρεται ὅτι ζήτησε κάτι ἀπὸ τὸν πλοῦσιο, οὔτε ὅτι δυσανασχέτησε γιὰ τὴν κατάστασή του. Γι' αὐτὸ καὶ πέτυχε τὴν ἀνάπαυσή του στοὺς κόλπους τοῦ Ἀβραάμ, ἐπειδὴ στὴν ἐδῶ ζωὴ του εἶχε ὑποστῆ τὰ κακά.

Βρίσκουμε καὶ ἄλλη αἰτία ἀσθενειῶν, οἱ ὁποῖες προσβάλλουν τοὺς ἀγίους, ὅπως συνέβη στὴν περίπτωση τοῦ ἀποστόλου Παύλου. Γιὰ νὰ μὴ φανεῖ δηλαδὴ ὅτι ξεπερνᾶ τὰ ὅρια τῆς ἀνθρώπινης φύσης, καὶ νὰ μὴ σκεφτεῖ κάποιος, ὅτι ἔχει κάτι περισσότερο ἀπὸ τὴ φυσικὴ κατασκευὴ, πρᾶγμα ποὺ ἔπαθαν οἱ κάτοικοι τῆς Λυκαονίας, οἱ ὁποῖοι τοῦ πρόσφεραν στεφάνια καὶ ταύρους², προκειμένου νὰ φανεῖ ἢ ἀνθρώπινη φύση του, ζεῖ διαρκῶς μὲ τὴν ἀσθένειά του. Τί κέρδος θὰ μποροῦσε νὰ προκύψει σ' αὐτοὺς ἀπὸ τὴν ἰατρικὴ, ἂν ὄχι κίνδυνος, ἀφοῦ θὰ πῆγαινε ὁ νοῦς τους μὲ τὴν ὀρθὴ λογικὴ στὴ φροντίδα τοῦ σώματος,

Καὶ ἐκεῖνοι ποὺ ἀπὸ κακὴ δίαιτα προκάλεσαν στοὺς ἑαυτοὺς τους τὴν ἀρρώστια, πρέπει νὰ χρησιμοποιοῦν τὴ θεραπεία τοῦ σώματος γιὰ τὴ φροντίδα τῆς ψυχῆς. Γιατί, τὸ νὰ ἀποφεύγουμε τελείως τὶς ὠφέλειες τῆς ἰατρικῆς εἶναι συζητήσιμο, ἐνῶ τὸ νὰ ἐμπιστευοῦμαστε τὶς ἐλπίδες στὰ χεῖρια τῶν γιατρῶν εἶναι κάτι ποὺ ταιριάζει στὰ κτήνη. Ἀλλά, ὅπως χρησιμοποιοῦμε βέβαια τὴν γεωργικὴ τέχνη, ζητοῦμε ὅμως ἀπὸ τὸν Θεὸ τοὺς καρπούς, καὶ ἐπίσης ἀναθέτουμε βέβαια στὸν κυβερνήτη τὸ πηδάλιο τοῦ πλοίου, ἀλλὰ προσευχόμεστε στὸν Θεὸ νὰ σωθοῦμε ἀπὸ τὸ πέλταγος, ἔτσι καὶ ὅταν φέρνουμε γιατρό, ἐφόσον τὸ ἐπιτρέπει ἢ λογικὴ, δὲν παύουμε νὰ στηρίζουμε τὶς ἐλπίδες μας στὸν Θεό.

Τοῦ Μαξίμου, ἀπὸ τὰ Κεφάλαια.

Αὐτὸς βέβαια ποὺ εἶναι μυαλωμένος, λέγει, σκεπτόμενος τὴν θεραπεία τῶν ἀποφάσεων τοῦ Θεοῦ, ὑποφέρει μὲ εὐχαρίστηση τὶς συμφορὲς ποὺ τὸν βρίσκουν μὲ ἀπόφαση τοῦ Θεοῦ, σκεπτόμενος ὅτι τίποτε ἄλλο δὲν εἶναι αἰτία τῶν συμφορῶν, παρὰ μόνο οἱ ἁμαρτίες του. Ἐνῶ ὁ ἄμυαλος, δείχνοντας ἀγνωμοσύνη στὴ σοφώτατη πρόνοια τοῦ Θεοῦ, ὅταν ἁμαρτάνει καὶ δοκιμάζεται, σκέφτεται ὅτι αἴτιος τῶν συμφορῶν του εἶναι ἢ ὁ Θεὸς ἢ οἱ ἄνθρωποι. Γιατί δὲν εἶναι δυνατὸν κάποιος ποὺ ἁμάρτησε νὰ ἀποφύγει τὴ μέλλουσα κρίση, χωρὶς θεληματικούς πόνους ἢ ἀθέλητες συμφορὲς στὴν ἐδῶ ζωὴ.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΙΘ'.

Τί ἐστὶ τύχη, καὶ εἰ ἔξεστι Χριστιανὸν ὁμολογεῖν τύχην.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Τύχη μὲν παρὰ τοῖς Ἑλλησιν ἐρρέθη, ἣτις ἐστὶν ἀπρονόητος τοῦ
 5 κόσμου διοίκησις. Ὁ δὲ Χριστιανὸς Θεὸν ὁμολογεῖ διοικοῦντα καὶ
 προνοούμενον ἅπαντα. Εἰ δὲ καὶ αὐτὸς ὁμολογήσει τύχην, ἐξέπεσε
 τοῦ τῶν Χριστιανῶν δόγματος καὶ φρονήματος, ὡς οἱ ματαιόφρονες
 Ἑλληνες ἐκεῖνοι γὰρ πάντα τὰ συμβαίνοντα τοῖς ἀνθρώποις τύχη καὶ
 10 ἀστροὶς ἀνοήτως ἐπιγράφουσι, καίπερ καὶ οἱ Φαρισαῖοι γένεσιν καὶ
 εἴμαρμένην ἀφρόνως δοξάζουσι. Καὶ περὶ μὲν τῶν θεραπευόντων τὴν
 λεγομένην τύχην ἢ θεία Γραφή, ἐλέγχουσα τὴν ἀνοίαν καὶ ἀσέβειαν
 αὐτῶν, φησὶν «Οἱ ἐτοιμάζοντες τῷ δαίμονι τράπεζαν, καὶ κεραννύν-
 τες τῇ τύχῃ κέρασμα». Περὶ δὲ τῶν ἀστρολόγων, «Στησάτωσαν», φησί,
 «καὶ σωσάτωσάν σε οἱ ἀστρολόγοι τοῦ οὐρανοῦ» καὶ ἐξῆς «Ἴδου πάν-
 15 τες ὡς φρύγανα ἐπὶ πυρὶ κατακαυθήσονται, καὶ οὐ μὴ ἐξέλωνται τὴν
 ψυχὴν αὐτῶν ἐκ φλογός». Ὡσαύτως δὲ καὶ ὁ Κύριος, θριαμβεύων τὴν
 ἀφροσύνην αὐτῶν, φησὶ «Ποῦ εἰσιν οἱ ἀστρολόγοι σου; Ἀναγγειλά-
 τωσαν τὰ ἐπερχόμενά σοι».

Τοῦ ἀγίου Γρηγορίου Νύσσης, ἐκ τοῦ περὶ εἴμαρμένης.

20 Εἰ πρὸς ἀκρίβειαν, φησί, ληφθεῖν ἢ ὥρα τῆς τοῦ ἀποκηθέντος
 γεννήσεως, πᾶσαν δι' ἀκολούθου τὴν ζωὴν τοῦ τεχθέντος προαγορεύ-
 ουσιν οἱ ἀστέρες, τὸν χρόνον, τὸν τρόπον, τὰ τῶν ἡθῶν ιδιώματα, τὰς
 κινδυνώδεις περιστάσεις, γάμους καὶ παιδοποιίας καὶ ἀξιωματῶν ἐπι-
 τυχίας, ἢ τὸ ἔμπαλιν ἀπαιδίας καὶ νόσους καὶ ἀτιμίας καὶ βραχύτητα
 25 βίου καὶ τὰ ἐκ πενίας κακὰ. Ἐγὼ δὲ τοῖς ῥηθεῖσιν ἐπιγελάσας,
 Ἐλελήθεις ἡμᾶς, πρὸς αὐτὸν εἶπον, τὰ Γαληνοῦ καὶ Ἰπποκράτους καὶ
 τῶν τοιούτων ἐγγόνους εἶναι, τὰς εἴμαρμένας δοξάζων ἐπεὶ κακεῖνοι
 χαίρειν τὴν τῶν ἀστρῶν ἀφέντες κίνησιν, ἐκ τοῦ ὑποκειμένου στοχα-
 στικῶς τὸ μέλλον προαγορεύουσιν, ὅταν ὀφθαλμοὶ κοῖλοι καὶ κρότα-
 30 φοὶ συμπίπτοντες καὶ τὰ μέτωπα ἐσκληρότα τῷ δέρματι, τὸν θάνατον
 προμηνύουσι. Πολλοῖς δέ, εἶπον, νοσωδέστερον διακειμένοις τὰ
 σώματα, καὶ ὅσον οὐδέπω προσδοκωμένοις τεθνήξασθαι, πρὸς τὸ

3. Ἦσ. 65, 11.

4. Ἦσ. 47, 13.

5. Ὅπ. π.

ΕΡΩΤΗΣΗ 19η

Τί είναι τύχη, κι ἂν πρέπει ὁ Χριστιανὸς νὰ πιστεύει στήν τύχη.

ΑΠΑΝΤΗΣΗ

Τύχη ἀπὸ τοὺς Ἕλληνες εἰπώθηκε ὅτι εἶναι ἢ χωρὶς πρόνοια κυβέρνηση τοῦ κόσμου, ἐνῶ ὁ Χριστιανὸς πιστεύει, ὅτι ὁ Θεὸς κυβερνᾷ καὶ φροντίζει γιὰ ὅλα. Ἐὰν ὅμως πιστέψει καὶ αὐτὸς στήν τύχη, ἐκπίπτει ἀπὸ τῆ διδασκαλία καὶ τὴν πίστη τῶν Χριστιανῶν, ὅπως οἱ ἀνόητοι Ἕλληνες. Γιατὶ ἐκεῖνοι ὅλα, ὅσα συμβαίνουν στοὺς ἀνθρώπους, τὰ ἀποδίδουν στήν τύχη καὶ στὰ ἄστρα, ἂν καὶ οἱ Φαρισαῖοι πιστεύουν ἀνόητα στὴ γένεση καὶ στὴ μοῖρα. Καὶ γιὰ ἐκείνους βέβαια πού λατρεύουν τὴ λεγόμενη τύχη ἢ ἁγία Γραφή, κατηγορώντας τὴν ἀμυαλωσύνη καὶ τὴν ἀσέβειά τους, λέγει· «Αὐτοὶ πού στρώνουν τραπέζι στὸν δαίμονα καὶ προσφέρουν στήν τύχη κύπελλο γεμάτο κρασί»³. Καὶ γιὰ τοὺς ἀστρολόγους λέγει· «Ἄς ἔρθουν καὶ ἄς σέ σώσουν οἱ ἀστρολόγοι τοῦ οὐρανοῦ»⁴, καὶ τὰ στὴ συνέχεια· «Νᾶ, ὅλοι θὰ καοῦν στὴ φωτιά σαν φρύγανα, καὶ δὲ θὰ γλυτώσουν τὴ ζωὴ τους ἀπὸ τὴ φλόγα»⁵. Καὶ ὁ Κύριος ἐπίσης, εἰρωνευόμενος τὴν ἀφροσύνη τους, λέγει· «Ποῦ εἶναι οἱ ἀστρολόγοι σου; Ἄς μᾶς ποῦν αὐτὰ πού θὰ σοῦ συμβοῦν»⁶.

Τοῦ ἁγίου Γρηγορίου Νύσσης, ἀπὸ τὸ Περὶ εἰμαρμένης.

Ὅταν ἔρθει, λέγει, ἀκριβῶς ἡ ὥρα τῆς γέννησης τοῦ ἐμβρύου, τότε τὰ ἄστρα προλέγουν ὅλη τὴ ζωὴ τοῦ βρέφους, δηλαδή τὸν χρόνο, τὸν τρόπο καὶ τίς ἰδιοτροπίες τοῦ χαρακτήρα του, τοὺς κινδύνους πού θὰ διατρέξει, τοὺς γάμους, τὰ παιδιὰ πού θὰ ἀποκτήσει, τίς ἐπιτυχίες τῶν ἀξιωματῶν, ἢ ἀντίθετα, τὴν μὴ ἀποκτῆση παιδιῶν, τίς ἀρρώστιες καὶ ἀτιμίες πού θὰ περάσει, τὴ μικρὴ διάρκεια τῆς ζωῆς του, καὶ τὰ κακὰ πού θὰ ὑποφέρει ἀπὸ τὴ φτώχεια. Ἐγὼ ὅμως, ἀφοῦ γέλασα εἰρωνικὰ γι' αὐτὰ πού εἰπώθηκαν, εἶπα σὲ ἐκεῖνον πού πιστεύει στὶς μοῖρες, ὅτι καὶ ἐμεῖς εἴμαστε ἀπόγονοι τοῦ Γαληνοῦ καὶ τοῦ Ἰπποκράτη. Γιατὶ καὶ ἐκεῖνοι, ἀφοῦ ἐγκατέλειψαν τὴν κίνηση τῶν ἀστρον, ἀπὸ ἐκεῖνον πού ἔχουν μπροστὰ τους μὲ ὑποθέσεις προλέγουν τὸ μέλλον, ὅταν π.χ. τὰ μάτια εἶναι βαθουλὰ καὶ οἱ κρόταφοι συναντῶνται καὶ τὸ δέρμα τοῦ μετώπου εἶναι κατάξερο, προμηνύουν τὸν θάνατο. Σὲ πολλοὺς μάλιστα, εἶπα, πού τὰ σώματά τους ἦταν ἀσθενικά, καὶ τόσο, ὥστε νὰ μὴ περιμένουν ἀκόμα ὅτι θὰ πεθάνουν, ξανακλώθηκαν ἀπὸ τὴν ἰατρικὴ πρὸς τὸ

6. Ἦσ. 19, 12.

ἔμπαλιν ἐξ ἰατρικῆς ἀνεκλώσθη τῆς τοιαύτης εἴμαρμένης τὰ νήματα οἷόν τι καὶ τὸν παιδοτροῖβην Ἡρωδικὸν ὁ Πλάτωνος ἰστόρησε λόγος, ὅτι διὰ γυμναστικῆς ἐμπειρίας εἰς παντελῆ μὲν ὑγείαν, ἐπιθανατίου τοῦ νοσήματος ὄντος, ἐπαναγαγεῖν τὸ σῶμα οὐχ οἷός τε ἦν, αἰεὶ δὲ τὸν
5 παρὰ τὸν θάνατον δι' ἐπινοίας ὑπερτιθέμενος, οὐχὶ ζωῆς ἀσφάλειαν, ἀλλὰ θανάτου παράτασιν ἐαυτῷ παρεσκευάζεν. Ὅθεν καὶ εἰς γῆρας διήρκεσεν, μακρῷ θανάτῳ τὸ μὴ ἀποθανεῖν σοφισάμενος. Οὐκοῦν οὐδὲ κατὰ τοῦτον τὸν λόγον ἀρραγῆς ἡμῖν εἴμαρμένη καταλαμβάνεται, εἴπερ εὐρίσκεται τις τέχνη τὴν ἀνάγκην αὐτῆς ἐκλύουσα.

10 Τί δὲ καὶ αἱ κατὰ πόλεμον συμφοραὶ καὶ οἱ σεισμοὶ καὶ αἱ τῶν πόλεων καταπτώσεις, καὶ τὰ αὐτανδρα τῶν μυριοφόρων ὀλκάδων ναυνάγια, ἐπικλύσεις καὶ ἐμπυρώσεις καὶ χάσματα καὶ ὅσα τοιαῦτα πανολέθρια εἶδη; Πῶς ταῦτα διασώσει τὸν τῆς προορήσεως λόγον, πόσα μὲν ἐν τοῖς προτέροις, πόσα δὲ ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς ὁ θίος ἔδειξε
15 πάθη; Τὸν ἐπὶ Νῶε κατακλυσμὸν καὶ τῶν Σοδόμων ἐκπύρωσιν, ἢ τὸν Αἰγύπτιον στρατὸν ὑποβρύχιον ἐν τῇ Ἐρυθρᾷ θαλάσῃ γενόμενον, ἢ τὰς μετὰ ταῦτα τῶν ἀλλοφύλων σφαγὰς, τὰς μυριάς ἐκεῖνας ἀνδροκτασίας, ἢ τὸν αὐτόματον ἐν ὀλίγῳ τῷ χρόνῳ θάνατον τοῦ Ἰσραηλιτικοῦ λαοῦ, ἐν πολλαῖς μυριάσι θραυσθέντος, ἢ τὰς ῥπέ χιλιάδας
20 τῶν Ἀσσυρίων μιᾷ χρόνου ῥοπῇ νεκρωθείσας, τῶν τε ἐφεξῆς κακῶν τὰς ἱστορίας, ἐν Μηδικαῖς τε καὶ Ἑλληνικαῖς συμφοραῖς συνεμπεισοῦσας, ἐν ναυμαχίαις τε καὶ πεζομαχίαις μεγάλαις, καὶ πάντα ὅσα τοιαῦτα μεγάλα, ὧν ἡ μνήμη τοῖς ἐφεξῆς διδάσκαλος γίνεται;

Κὰν ταῦτα παρέλθωμεν πάντα, ἱκανὰ λέγοιτο πρὸς τὴν τῶν λεγο-
25 μένων μαρτυρίαν καὶ ὅσα ὁ καθ' ἡμᾶς ἰστόρησε θίος. Τίς γὰρ οὐκ οἶδε τὴν μεγάλην Βιθυνίαν; τίς ἀγνοεῖ τὴν πλατεῖαν καὶ εὐρύχωρον Θράκην, πῶς τὴν μὲν πόλεμος, τὴν δὲ σεισμὸς μετὰ τοῦ πυρὸς ἐν ἀκαρεῖ τοῦ χρόνου ἄρδην ἐξέτριψε; Πόσοι παῖδες ἐκεῖ, πόσα νήπια, οἱ μέσως ἔχοντες, οἱ παρήλικες, ἐλεύθεροί τε καὶ δοῦλοι, κρατοῦντες καὶ ὑπο-
30 χεῖριοι, πλούσιοι, πένητες, ἐρωσμένοι, νοσηλευόμενοι, πάντες ἐν μιᾷ καιροῦ ῥοπῇ κατεφθάρησαν, πάντας ἐπίσης τὸ πῦρ ἐπενεμήθη, πᾶσιν

7. Γεν. 7, 1 ἐ.

8. Γεν. 19, 24 ἐ.

9. Ἐξ. 14, 28.

10. Δ' Βασ. 19, 35-36.

ἀντίθετο τὰ νήματα τῆς μοίρας αὐτοῦ τοῦ εἴδους, ὅπως δηλαδὴ ὁ γυμναστής Ἡρωδικός, ὅπως διηγεῖται ὁ Πλάτων, ὁ ὁποῖος μὲ τὴν πείρα τῆς γυμναστικῆς, ἐπειδὴ ἡ ἀρρώστια ἦταν θανατηφόρα, δὲν μπορούσε βέβαια νὰ φέρει τὸ σῶμα σὲ πλήρη ὑγεία, ὅμως ἐκείνον πού βρισκόταν στὰ πρόθυρα τοῦ θανάτου, μὲ ἐφευρετικότητα μετέθετε τὴν ὥρα τοῦ θανάτου, δίνοντάς του ὄχι ἀσφάλεια ζωῆς, ἀλλὰ παράταση τοῦ θανάτου. Ἔτσι τὸν κράτησε στὴ ζωὴ μέχρι τὰ γηρατειά του, πετυχαίνοντας μὲ παρατεταμένο θάνατο μέσω ἰατρικῶν ἐπινοήσεων τὸ νὰ μὴ πεθάνει. Ἐπομένως οὔτε σύμφωνα καὶ μὲ αὐτὴ τὴ διήγηση σίγουρη εἰμαρμένη ὑπάρχει, ἀφοῦ ἐφευρίσκεται κάποια τέχνη, ἡ ὁποία καταργεῖ τὴν ἀνάγκη τῆς ὑπαρξῆς της.

Τί γίνεται ὅμως καὶ μὲ τις συμφορὲς τῶν πολέμων καὶ τοὺς σεισμοὺς καὶ τις κατακριμνίσεις τῶν πόλεων καὶ τὰ ἀννανδρα ναυάγια τῶν μεγάλης χωρητικότητας φορηγῶν πλοίων, καὶ τοὺς κατακλυσμοὺς καὶ τις πυρκαϊὲς καὶ τὰ βάραθρα καὶ ὅλα ἐκεῖνα τὰ εἶδη τῶν ὀλικῶν καταστροφῶν; Μὲ ποιὸν τρόπο ὅλα αὐτὰ δικαιολογοῦν τὴν ὑπαρξὴ τῆς πρόβλεψης, καὶ πόσες τέτοιες συμφορὲς δὲν ἔδειξε καὶ στοὺς προηγούμενους καὶ στοὺς δικοὺς μας χρόνους ἢ ζωῆ; Τὸν κατακλυσμὸ στὴν ἐποχὴ τοῦ Νῶε' καὶ τὴν πυρπόληση τῶν Σοδόμων⁸, ἢ τὸν στρατὸ τῶν Αἰγυπτίων, ὁ ὁποῖος βυθίστηκε στὴν Ἐρυθρὰ θάλασσα⁹, ἢ τις μετὰ ἀπὸ αὐτὰ σφαγὲς τῶν ἄλλοεθνῶν, τις μύριες ἐκεῖνες δολοφονίες, ἢ τὸν χωρὶς φανερὴ αἰτία μέσα σὲ λίγο χρονικὸ διάστημα θάνατο τοῦ Ἰσραηλιτικοῦ λαοῦ, κατὰ τὸν ὁποῖο ἔπεσαν πολλές μυριάδες, ἢ τις ἑκατὸν ὀγδόντα πέντε χιλιάδες τῶν Ἀσσυρίων πού νεκρώθηκαν μέσα σὲ μιά στιγμή¹⁰, καὶ τις διηγῆσεις τῶν κακῶν πού συνέβησαν κατὰ τις Μηδικὲς καὶ Ἑλληνικὲς συμφορὲς, σὲ ναυμαχίες καὶ μεγάλες μάχες πεζῶν, καὶ ὅλα τὰ παρόμοια μεγάλα κακά, τῶν ὁποίων ἡ ἀνάμνηση διδάσκει τοὺς μεταγενέστερους;

Ἄκόμα καὶ ἂν τὰ ἀντιπαρέλθουμε ὅλα αὐτά, θὰ μπορούσαν πολλὰ νὰ εἰπωθοῦν γιὰ τὰ λεγόμενα μαρτύρια καὶ ὅσα ἄλλα ἐξιστόρησε ὁ δικός μας βίος. Γιατὶ ποιὸς δὲν γνωρίζει τὴ μεγάλη Βιθυνία; Ποιὸς ἀγνοεῖ τὴν πλατειὰ καὶ ἐκτεταμένη Θράκη, πῶς τὴν πρώτη πόλεμος, καὶ τὴν δευτέρου σεισμὸς μαζί μὲ πυρκαῖα μέσα σὲ ἐλάχιστο χρόνο τὴν κατέστρεψε ἀπὸ τὰ θεμέλια; Πόσα παιδιὰ ἐκεῖ, πόσα νήπια, μεσήλικες, ὑπερήλικες, ἐλεύθεροι καὶ δοῦλοι, ἄρχοντες καὶ ὑπήκοοι, πλούσιοι καὶ φτωχοί, ὑγιεῖς καὶ ἄρρωστοι, ὅλοι μέσα σὲ μιά στιγμή ἐξολοθρεύτηκαν, τοὺς καταβρόχθισε

οἱ οἴκοι τάφοι ἐγένοντο; Ποῦ αἱ τῶν ἄστρον ἐκείνων διαπλοκαί, αἱ τὰς διαφορὰς τῶν θίων ἐν ἀνθρώποις μερίζουσαι; ἄρα πᾶσιν ἐκείνοις μία τῶν ἄστρον σύνοδος τὰς ὠδῖνας τῶν γενέσεων ἔλυσε, καὶ πᾶσιν ὁ καρκῖνος ὠροσκοπῶν τὴν μοῖραν ἐπέβαλε; Καὶ μὴν αἱ μυρίαὶ τῶν ἡλι-
 5 κῶν τε καὶ ἀξιωματῶν διαφοραὶ τὸ μὴ πάντα ἀλλήλους κατὰ ταυτὸν τῇ γενέσει συνενεχθῆναι διαμαρτύρονται. Εἰ οὖν ὁ μὲν τῆς γενέσεως χρόνος ἐκάστῳ διάφορος, ἢ τῶν συμφορῶν ταυτότης οὐδεμίαν παραλλαγὴν ἐκ τῆς κατὰ τὴν γένεσιν αἰτίας ἐδέξατο, ἄρα καὶ διὰ τούτων τὸ περὶ τὴν προρρησιν ἀπαγὲς καὶ ἀσύστατον διελέγχεται.

10 **Τοῦ Θεολόγου, ἐκ τοῦ Περὶ φιλοπτωχίας.**

Ἐντεῦθεν καὶ οἱ μὲν τύχην καὶ αὐτόματον ἐδογματίσαν, ὄντως αὐτόματον, καὶ ὡς ἔτυχεν, ἀναπλασθέντα ἐπινοήματα. Οἱ δὲ ἀστέρων τινῶν δυναστείαν, ἄλογόν τε καὶ ἄλυτον πλεκόντων, ὡς ἂν βούλωνται, τὰ ἡμέτερα, μᾶλλον δὲ καὶ αὐτὸ τὸ πλέκειν συνηναγκασμένων, καὶ
 15 πλανητῶν δέ τινων καὶ ἀπλανῶν συνόδους, καὶ ὑποχωρήσεις, καὶ κυρίαν τοῦ παντὸς κίνησιν· οἱ δέ, ὅτι ἂν ἕκαστος ἐφαντάσθησαν τῷ ταλαιπῶρῳ γένει τῶν ἀνθρώπων ἐπεισῆγαγον, ὅσον αὐτῆς τῆς Προνοίας ἀνέφικτόν τε καὶ ἀθεώρητον, εἰς διαφόρους δόξας καὶ προσηγορίας αὐτὰ μερίσαντες. Ἄλλ' «Ἐματαιώθη», φησὶν, «ἢ ἀσύνητος
 20 αὐτῶν καρδία, καὶ φάσκοντες εἶναι σοφί, ἐμωράνθησαν, καὶ ἥλλαξαν τὴν δόξαν τοῦ ἀφθάρτου Θεοῦ», μύθοις καὶ σκιαῖς τὴν διαπαντὸς Πρόνοιαν καθυβρίσαντες Ἡμεῖς δὲ ταῦτα μὴ τερατευώμεθα, μηδὲ τοὺς οἰομένους ἀποδεχώμεθα, κἂν εὐδρομῶσι τὴν γλῶτταν ἐν τοῖς ἀτόποις λόγοις καὶ δόγμασι καὶ τῷ καινῷ τέρπωσιν.

25 **ΕΡΩΤΗΣΙΣ Κ'.**

Ἐκ ποίας δυνάμεως οἱ τὰ ἐναντία φρονοῦντες καὶ πράττοντες προφητεύουσι πολλάκις καὶ θαυματουργοῦσιν;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Τὰ σημεῖα καὶ αἱ θαυματουργαίαι καὶ αἱ προρρήσεις, πολλάκις καὶ
 30 δι' ἀναξίων κατὰ τινα χρείαν ἢ οἰκονομίαν γίνονται, ὥσπερ ἐπὶ τοῦ Βαλαὰμ καὶ τῆς ἐγγαστριμύθου. Καὶ πάλιν, οἱ ἀπόστολοι, εὐρόντες

11. Ρωμ. 1, 21.

12. Ἀριθμ. 23, 17 ἔ.

13. Α' Βασ. 28, 7 ἔ.

ὄλους ἢ φωτιὰ, καὶ τὰ σπίτια ἔγιναν τάφοι σὲ ὄλους; Ποῦ εἶναι ἐκεῖνοι οἱ συνδυασμοὶ τῶν ἄστρον, πού ρυθμίζουν τὶς διαφορὲς τῆς ζωῆς τῶν ἀνθρώπων; Ἄραγε σὲ ὄλους ἐκείνους ἕνας συνδυασμὸς τῶν ἄστρον προκάλεσε τὴ γέννηση τῶν κακῶν αὐτῶν, καὶ σὲ ὄλους ὁ καιρὸς ἐπέβαλε κατὰ τὴ γέννησή τους τὴν ἴδια μοῖρα; Καὶ ὅμως οἱ μύριες διαφορὲς τῶν ἡλικιῶν καὶ ἀξιωματῶν, βεβαιώνουν ὅτι δὲ συνέπεσαν ὅλοι μεταξύ τους στὸν ἴδιο χρόνο γέννησης. Ἐὰν λοιπὸν ὁ χρόνος τῆς γέννησής τους εἶναι διαφορετικὸς γιὰ τὸν καθένα, καὶ ἡ ὁμοιότητα τῶν συμφορῶν δὲν δέχτηκε καμμιά παραλλαγὴ ἐξαιτίας τῆς γέννησης, ἄρα καὶ ἀπὸ αὐτὰ ἀποδεικνύεται τὸ ἀσυνάρτητο καὶ ἀστήρικτο τῆς πρόρρησης.

Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου, ἀπὸ τὸ Περί φιλοπτωχείας.

Ἐξαιτίας αὐτῶν ἄλλοι ὀνόμασαν τύχη καὶ κάτι ποῦ γίνεται ἀπὸ μόνο του, τὶς ἐπινοήσεις ποῦ σχηματίστηκαν πραγματικὰ αὐτόματα καὶ στὴν τύχη, καὶ ἄλλοι πάλι, συνδυάζοντας τὰ δικά μας μὲ τὴν παράλογη καὶ ἀνεξήγητη κυριαρχία κάποιων ἄστρον, ὅπως θέλουν, ἢ μᾶλλον ἐπιβάλλοντας αὐθαίρετα καὶ τὸν συνδυασμὸ καὶ τὶς συναντήσεις καὶ τὶς ἀπομακρύνσεις κάποιων πλανητῶν ἢ ἀπλανῶν ἄστρον, καὶ τὴν κίνησή τους ὡς κυρίαρχη τοῦ σύμπαντος. Καὶ ἄλλοι, τέλος, ὅ,τιδήποτε φαντάστηκε ὁ καθένας, τὸ εἰσήγαγαν στὸ ταλαίπωρο γένος τῶν ἀνθρώπων, ἀποδίδοντας σὲ διάφορες δοξασίες καὶ ὀνομασίες αὐτὰ ποῦ κατὰ θεία Πρόνοια εἶναι ἀκατανόητα καὶ ἀθέατα. Ἄλλὰ «Σκοτίστηκε», λέγει, «ἡ ἀνόητη διάνοιά τους καί, ἐνῶ ἔλεγαν ὅτι εἶναι σοφοί, ἔγιναν μωροί, καὶ ἀντάλλαξαν τὴ λαμπρότητα τοῦ ἀφθαρτοῦ Θεοῦ»¹¹, βρίζοντας μὲ μῦθους καὶ σκιὲς τὴν παντοπινὴ Πρόνοια. Ἐμεῖς ὅμως δὲν δεχόμεστε αὐτὲς τὶς ταρατολογίες, οὔτε αὐτοὺς ποῦ τὶς πιστεύουν τοὺς δεχόμεστε, ἔστω καὶ ἂν μὲ τὴ γλώσσα τους βαδίζουν καλά, καὶ μὲ ἀνάρμοστα λόγια καὶ διδασκαλίες, καὶ μὲ αὐτὰ τὰ καινοφανῆ ποῦ ἐπινοοῦν, εὐχαριστοῦν.

ΕΡΩΤΗΣΗ 20ῆ

Μὲ ποιά δύναμη αὐτοὶ ποῦ πιστεύουν καὶ κάνουν τὰ ἀντίθετα, πολλές φορές προφητεύουν καὶ θαυματουροῦν;

ΑΠΑΝΤΗΣΗ

Τὰ διάφορα σημεῖα καὶ θαύματα καὶ οἱ προφητεῖες πολλές φορές γίνονται καὶ ἀπὸ ἀνάξιους, σύμφωνα μὲ κάποια ἀνάγκη ἢ οἰκονομία, ὅπως συνέβη μὲ τὸν Βαβλαᾶμ¹² καὶ τὴν ἐγγαστρίμυθο¹³. Καὶ ἄλλοῦ, οἱ

τινά ἄπιστον, «ἐν τῷ ὀνόματι Χριστοῦ ἐκβάλλοντα δαμόνια», καὶ κωλύσαντες αὐτόν, εἶπον τῷ Χριστῷ· καὶ εἶπε· «Μὴ κωλύετε αὐτόν· ὁ μὴ ὢν γὰρ καθ' ὑμῶν», φησὶν, «ὑπὲρ ὑμῶν ἐστίν». Οὐκοῦν ὁπότεν ἴδῃς καὶ δι' αἵρετικῶν καὶ διὰ ἀπίστων σημεῖόν τι κατὰ κρῖμα Θεοῦ γινόμενον, μὴ θαμβηθῆς μηδὲ σαλευθῆς τῆς ὀρθοδόξου πίστεως. Πολλάκις γὰρ καὶ ἡ πίστις τοῦ προσερχομένου ἐστὶν ἢ τὸ σημεῖον ποιήσασα, καὶ οὐχ ἡ ἀξία τοῦ ποιήσαντος. Καὶ γὰρ Ἰωάννης, ὁ μείζων πάντων ἐν γεννητοῖς γυναικῶν, οὐ φαίνεται τι σημεῖον πεποιηκώς, ὁ δὲ Ἰούδας πάντως πεποίηκε καὶ γὰρ καὶ αὐτὸς μετὰ τῶν ἄλλων ἦν τῶν πεμφθέντων νεκροὺς ἐγειῖραι καὶ λεπροὺς καθᾶραι. Διὸ μὴ μέγα τι νομίσης, ἐάν τινα ἀνάξιον ἢ κακόπιστον, σημεῖον ποιοῦντα θεωρήσης. Οὐ δεῖ δὲ οὔτε ὀρθόδοξον ἄνδρα ἀπὸ σημείων καὶ προφητειῶν δοκιμάζειν, ὅτι ἅγιός ἐστι, ἀλλὰ ἀπὸ τῆς πολιτείας αὐτοῦ. Πολλοὶ γὰρ πολλάκις οὐ μόνον ὀρθόδοξοι ἁμαρτωλοί, ἀλλὰ καὶ αἵρετικοὶ καὶ ἄπιστοι ση-
15 μεῖα ἐπετέλεσαν, καὶ προεφήτευσαν κατὰ τινὰς οἰκονομίας, ὡς εἴρηται, συγχωρηθέντες ὑπὸ τοῦ Κυρίου, ὡς ἐπὶ τοῦ Βαλαάμ καὶ Σαοὺλ καὶ Ναβουχοδονόσορ καὶ Καιάφα ἔστιν εὐρεῖν τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐνεργῆσαν εἰς αὐτούς, ἀναξίους καὶ δεθῆλους ὄντας δι' αἰτίας εὐλόγους.

20 Ἐπεὶ οὖν, ὡς δέδεικται, καὶ παρὰ ἁμαρτωλῶν καὶ ἀπίστων σημεῖα καὶ προφητεῖαι γίνονται πολλάκις διὰ τινὰς οἰκονομίας, οὐ δεῖ ἐκ τῶν τοιούτων πραγμάτων, ὡς ἔφην, δοκιμάζειν τινά, εἰ ἅγιός ἐστιν, ἀλλ' ἐκ τῶν καρπῶν αὐτῶν ἐπιγνώσεσθε αὐτούς». Τοὺς δὲ καρποὺς τοῦ ἀληθινοῦ καὶ πνευματικοῦ ἀνδρός ἐδήλωσε καὶ ὁ Ἀπόστολος, εἰ-
25 πῶν· «Ὁ καρπὸς τοῦ Πνεύματός ἐστιν ἀγάπη, χαρὰ, εἰρήνη, μακροθυμία, χρηστότης, ἀγαθωσύνη, πίστις, πραότης, ἐγκράτεια. Κατὰ τῶν τοιούτων οὐκ ἔστι νόμος». Εἰ τοίνυν τοὺς τοιούτους καρποὺς κέκτηται ἄνθρωπος, κἂν ποιῇ σημεῖα, κἂν μὴ ποιῇ, δῆλός ἐστιν ὁ τοιοῦτος, ὅτι ἅγιός ἐστι καὶ τοῦ Θεοῦ φίλος. Παρὰ γὰρ τῶν ἀληθινῶν φίλων
30 τοῦ Θεοῦ, οὐκ ἐκτὸς χάρις πνευματικοῦ χαρίσματος ὑπάρχει· ἢ γὰρ λόγον σοφίας δέχεται, ἢ λόγον γνώσεως, ἢ πίστιν, ἢ χάρισμα ἰαμάτων, ἢ ἕτερόν τι τῶν ὑπὸ τοῦ Ἀποστόλου ἐν τοῖς περὶ τῶν δωρεῶν τοῦ ἁγίου Πνεύματος εἰρημένων. Ἄνευ δὲ τῶν καρπῶν τούτων, ὁ ποιῶν

14. Μάρκ. 9, 37-38.

15. Λουκᾶ 9, 50.

16. Ματθ. 11, 11.

17. Ματθ. 10, 8.

18. Ματθ. 7, 20.

19. Γαλ. 5, 22-23.

20. Α' Κορ. 12, 8 ἔ.

ἀπόστολοι, ὅταν βρῆκαν κάποιον ἄπιστο, «ὁ ὅποιος ἔδιωχνε δαιμόνια με τὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ»¹⁴, καὶ τὸν ἐμπόδισαν καὶ τὸ ἀνάφεραν στὸν Χριστό, ὁ Χριστὸς τοὺς εἶπε· «Μὴ τὸν ἐμποδίζετε, γιατί ὅποιος δὲν εἶναι ἐναντίον σας, εἶναι μετὸ μέρος σας»¹⁵. Ἐπομένως, ὅταν δεῖς νὰ γίνεται ἕνα θαῦμα καὶ ἀπὸ αἰρετικούς καὶ ἀπὸ ἀπίστους, νὰ μὴν ἀπορήσεις οὔτε νὰ μετακινήθῃς ἀπὸ τὴν ὀρθόδοξη πίστη. Γιατὶ πολλές φορές ἐκείνη πού κάνει τὸ θαῦμα εἶναι ἡ πίστη αὐτοῦ πού προσέρχεται, καὶ ὄχι ἡ ἀξία ἐκείνου πού τὸ κάνει. Ἄλλωστε ὁ Ἰωάννης, ὁ μεγαλύτερος ἀπὸ ὅλους ὄσους γεννήθηκαν ἀπὸ γυναῖκες¹⁶, δὲν φαίνεται νὰ ἔχει κάνει θαῦμα, ἐνῶ ὁ Ἰούδας ὅπωςδήποτε ἔκανε, ἀφοῦ ἦταν καὶ αὐτὸς ἀνάμεσα σ' ἐκείνους πού στάλθηκαν νὰ ἀναστήσουν νεκροὺς καὶ νὰ θεραπεύσουν λεπρούς¹⁷. Γι' αὐτὸ νὰ μὴ θεωρήσεις σπουδαῖο, ἐὰν δεῖς κάποιον ἀνάξιο ἢ αἰρετικὸν νὰ κάνει θαῦμα. Οὔτε φυσικὰ πρέπει νὰ κρίνουμε τὸν ὀρθόδοξο ἄνθρωπο ἀπὸ τὰ θαῦματα καὶ τὶς προφητεῖες, ἂν εἶναι ἅγιος ἢ ὄχι, ἀλλὰ ἀπὸ τὴ διαγωγή του. Γιατὶ πολλές φορές πολλοὶ ὄχι μόνο ὀρθόδοξοι ἁμαρτωλοὶ, ἀλλὰ καὶ αἰρετικοὶ καὶ ἄπιστοι, ἔκαναν θαύματα καὶ προφήτευσαν σὲ εἰδικές περιπτώσεις, ὅπως εἰπώθηκε, ὕστερα ἀπὸ παραχώρηση τοῦ Κυρίου, ὅπως στὴν περίπτωση τοῦ Βαλαάμ καὶ τοῦ Σαοῦλ καὶ τοῦ Ναβουχοδονόσορα καὶ τοῦ Καϊάφα, στοὺς ὁποίους μποροῦμε νὰ βροῦμε, ὅτι τὸ ἅγιο Πνεῦμα ἐνήργησε, ἂν καὶ ἦταν ἀνάξιοι καὶ βέβηλοι, γιὰ δικαιολογημένες αἰτίες.

Ἀφοῦ λοιπὸν, ὅπως ἀποδείχτηκε, καὶ ἀπὸ ἁμαρτωλοὺς καὶ ἀπίστους γίνονται πολλές φορές θαύματα καὶ προφητεῖες, κατ' οἰκονομία, δὲν πρέπει ἀπὸ τὰ γεγονότα αὐτά, ὅπως εἶπα, νὰ δοκιμάζουμε κάποιον, ἂν εἶναι ἅγιος, ἀλλὰ ἀπὸ τοὺς καρπούς του, ὅπως λέγει ὁ Κύριος· «Θὰ τοὺς ἀναγνωρίσετε ἀπὸ τοὺς καρπούς τους»¹⁸. Τοὺς καρπούς τοῦ ἀληθινοῦ καὶ πνευματικοῦ ἀνθρώπου τὶς φάνερωσε ὁ Ἀπόστολος, λέγοντας· «Ὁ καρπὸς τοῦ Πνεύματος εἶναι ἀγάπη, χαρὰ, εἰρήνη, μακροθυμία, χρηστοθήεια, ἀγαθωσύνη, πίστη, πραότητα, ἐγκράτεια. Ἐναντίον αὐτῶν δὲν ὑπάρχει νόμος»¹⁹. Ἐὰν λοιπὸν ὁ ἄνθρωπος ἔχει τὶς ἀρετὲς αὐτές, εἴτε κάνει θαῦματα, εἴτε δὲν κάνει, εἶναι φανερὸ ὅτι ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς εἶναι ἅγιος καὶ φίλος τοῦ Θεοῦ. Γιατὶ στοὺς ἀληθινοὺς φίλους τοῦ Θεοῦ δὲν ὑπάρχει χάρις χωρὶς πνευματικὸ χάρισμα. Γιατὶ δέχεται ἢ λόγο σοφίας, ἢ λόγο γνώσης, ἢ πίστη, ἢ χάρισμα νὰ θεραπεύει, ἢ κάποιο ἄλλο ἀπὸ αὐτὰ πού ἀναφέρει ὁ Ἀπόστολος στὰ ὅσα λέγει περὶ τῶν δωρεῶν τοῦ ἁγίου Πνεύματος²⁰. Χωρὶς τοὺς καρπούς αὐτοὺς, αὐτὸς πού κάνει

σημεῖα ἢ προφητεύων, εἷς ἔστι τῶν λεγόντων ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ· «Κύριε, Κύριε, οὐ τῷ σῶ ὀνόματι δυνάμεις πολλὰς ἐποιήσαμεν;», καὶ ἀκούων, «Ἄμην λέγω σοι οὐδέποτε σε ἔγνων· ἀποχώρει ἀπ' ἐμοῦ, ὁ ἐργαζόμενος τὴν ἀνομίαν». Καὶ ταῦτα μὲν περὶ ὀρθοδόξων Χριστιανῶν ποιούντων σημεῖα εἴρηται.

Ἄϊρετικὸς δὲ ποιῶν σημεῖα ἢ προφητεύων, δηλὸς ἔστιν, ὅτι ὑπὸ δαυμόνων ἐμπαίζεται, καίτοι νομίζει ἐκ Θεοῦ ἐνεργεῖσθαι αὐτῷ τὰ τοιαῦτα. Οὐδὲν δὲ προγινώσκουσι τῶν ἐσομένων ἢ ἀπορρητῶν οἱ δαίμονες, ἀλλὰ μόνος ὁ Κύριος, ὁ εἰδὼς τὰ πάντα πρὶν γενέσεως αὐτῶν, καθὼς καὶ διὰ τοῦ προφήτου λέγει· «Οὐκ ἔστιν ἀναγγέλλων ἐπερχόμενα πλὴν ἐμοῦ». Οἱ δὲ δαίμονες ἐκεῖνα λέγουσι τοῖς ἀνθρώποις ἃ βλέπουσι καὶ ἀκούουσιν, ἢ καὶ ἀπὸ συμβόλων τινῶν στοχαζόμενοι, τὰ πολλὰ τῶν πραγμάτων μηνύουσιν. Ὀδοιπόρων γὰρ παρουσίαν σημαίνουσι, περιπατοῦντας αὐτοὺς βλέποντες ἐν τῇ ὁδῷ, καὶ μέλλοντας ἔρχεσθαι προλαμβάνοντες, καὶ ἀπαγγέλλοντες τὴν τούτων ἄφιξιν. Σκέψεις δὲ ἀνθρώπων κατ' ἐχθρῶν αὐτῶν, καὶ λόγους καταμόνας σκεπτομένων μετὰ τινῶν παρακροώμενοι, καὶ ἀναγγέλλοντες τὰ τοιαῦτα οἷς θούλονται, καὶ ὅσα ὅμοια τούτοις, ἐκ τοῦ ὄραϊν καὶ ἀκούειν μηνύουσι τοῖς ἀνθρώποις, εὐφορίαν τε καρπῶν γῆς, καὶ ἀφορίαν, καὶ ἀνέμων κινήσεις, καὶ ἐπομβρίας καὶ ὑετῶν ἐποχὴν, καὶ αὐχμούς, καὶ χειμῶνων βαρύτητα, καὶ ὅσα παραπλήσια τούτοις ἐκ συσσήμων τινῶν τεκμαιρόμενοι προλέγουσιν, ὥσπερ καὶ οἱ ἄνθρωποι. Καὶ ἐννοίας πάλιν καὶ βουλαῖς ἀνθρώπων ὡσαύτως καὶ ἐκ συμβόλων τινῶν ὄραϊντες ἐν τῷ ἀνθρώπῳ ἢ ἐκ λόγων τινῶν καταλαμβάνονται. Οὐ μόνον δὲ τὰ τοιαῦτα εὐρίσκουσιν εἰπεῖν οἱ ἀκάθαρτοι δαίμονες, ἀλλὰ καὶ θανάτους ἀνθρώπων· ἔστι γὰρ σύσσημά τινα ἐντεθέντα ὑπὸ τῆς Προνοίας τῷ ἀνθρωπίνῳ σώματι, μάλιστα ἐν ταῖς ὕψεσιν αὐτοῦ, καὶ πρὸ πολλοῦ χρόνου καὶ πρὸ βραχέως, ὡς φασιν οἱ τὴν ἰατρικὴν ἐπιστήμην λεπτῶς καὶ ἀκριβῶς ἐπανηρημένοι. Ἦδη δὲ τινες καὶ Σαρακηνῶν τοὺς πολυτεῖρους διαβεβαιοῦντας τὴν πρόγνωσιν ταύτην κεκτηῖσθαι, οἷτινες ἐν πολέμῳ τὸν μέλλοντα θνήσκειν ἐκ συσσήμου τινὸς ἐναργῶς ἐπιγινώσκουσιν. Οὕτως οὖν καὶ οἱ δαίμονες τοὺς θανάτους τῶν ἀνθρώπων, καὶ μᾶλλον ὡς διορατικώτεροι τῶν ὑλικῶν ἰδιωμάτων, προσαγγέλλουσι. Πνεύματα γὰρ λεπτὰ καὶ ἀσώματα ὑπάρ-

θαύματα ἢ προφητεύει, εἶναι ἓνας ἀπὸ ἐκείνους ποὺ θὰ λένε τὴν ἡμέρα ἐκείνη· «Κύριε, Κύριε, στὸ ὄνομά σου δὲν κάναμε πολλὰ θαύματα, Καὶ θὰ ἀκούσει· Ὁμολογῶ πῶς ποτέ δὲν σέ γνώρισα. Ἀπομακρύνσου ἀπὸ ἐμένα, σὺ ὁ ἐργάτης τῆς ἀνομίας»²¹. Καὶ αὐτὰ βέβαια εἰπώθηκαν γιὰ τοὺς ὀρθόδοξους Χριστιανούς ποὺ κάνουν θαύματα.

Ὁ αἵρετικὸς ὅμως ποὺ κάνει θαύματα ἢ προφητεύει, εἶναι φανερό ὅτι ἐμπαίζεται ἀπὸ τοὺς δαίμονες, ἂν καὶ νομίζει ὅτι ἀπὸ τὸν Θεὸ γίνονται τὰ θαύματά του. Οἱ δαίμονες φυσικὰ δὲν γνωρίζουν ἐκ τῶν προτέρων τίποτε ἀπὸ αὐτὰ ποὺ θὰ γίνουν ἢ εἶναι ἀπόρητα, ἀλλὰ μόνο ὁ Κύριος, ὁ ὁποῖος τὰ γνωρίζει ὅλα πρὶν νὰ γίνουν²², ὅπως λέγει μέσω τοῦ προφήτη· «Δὲν ὑπάρχει κανεὶς ποὺ νὰ προλέγει αὐτὰ ποὺ θὰ γίνουν, ἐκτὸς ἀπὸ μένα»²³. Οἱ δαίμονες λένε στοὺς ἀνθρώπους αὐτὰ ποὺ βλέπουν καὶ ἀκοῦνε, ἢ φανερώνουν τὰ περισσότερα πράγματα ὑποθέτοντάς τα ἀπὸ κάποια σύμβολα. Φανερώνουν δηλαδή τὴν παρουσία ὁδοιπόρων βλέποντάς τους νὰ περπατοῦν στὸν δρόμο, καὶ προηγούμενοι αὐτῶν ποὺ πρόκειται νὰ ἔρθουν, ἀναγγέλλουν τὴν ἀφίξή τους. Ἐπίσης κρυφακούοντας λόγια ἀνθρώπων ποὺ συζητοῦν ἰδιαίτερος μὲ κάποιους, τὰ ἀνακοινώνουν σὲ ὁποιους θέλουν, καὶ ἄλλα ὅμοια μὲ αὐτὰ, βλέποντας καὶ ἀκούοντάς τα τὰ φανερώνουν στοὺς ἀνθρώπους, καὶ τὴν εὐφορία τῶν καρπῶν τῆς γῆς καὶ τὴν ἀκαρπία καὶ τὶς κινήσεις τῶν ἀνέμων καὶ τὶς βροχές, καὶ τὴν ἐποχὴ τῶν ραγδαίων βροχῶν καὶ τὶς ξηρασίες καὶ τὶς βαρυχειμωνιές καὶ ὅλα τὰ παραπλήσια μὲ αὐτὰ τὰ προλέγουν, διαπιστώνοντάς τα ἀπὸ κάποια διακριτικὰ σημάδια, ὅπως καὶ οἱ ἄνθρωποι. Ἀλλὰ καὶ σκέψεις καὶ ἀποφάσεις τῶν ἀνθρώπων συμβαίνει νὰ βλέπουν ἀπὸ κάποια σύμβολα στὸν ἄνθρωπο, ἢ ἀπὸ λόγια κάποιων. Καὶ ὄχι μόνο αὐτὰ βρίσκουν νὰ ποῦν οἱ ἀκάθαρτοι δαίμονες, ἀλλὰ ἀκόμα καὶ θανάτους ἀνθρώπων. Γιατὶ ὑπάρχουν μερικὰ σημάδια ποὺ ἔχουν τοποθετηθεῖ ἀπὸ τὴ θεία Πρόνοια στὸ ἀνθρώπινο σῶμα, ἰδιαίτερα μάλιστα στὸ πρόσωπό του, καὶ πρὶν ἀπὸ πολὺ χρόνο, ἀλλὰ καὶ πρὶν ἀπὸ λίγο, ὅπως λένε αὐτοὶ ποὺ ἀσκοῦν τὴν ἰατρικὴ ἐπιστήμη μὲ δεξιότητες καὶ ἀκρίβεια. Μερικοὶ μάλιστα βεβαιώνουν ὅτι οἱ πολύπειροι ἀπὸ τοὺς Σαρακηνοὺς ἔχουν αὐτὴ τὴν ἰκανότητα τῆς πρόγνωσης, οἱ ὁποῖοι στὸν πόλεμο γνωρίζουν ὀλοκάθαρα ἐκείνον ποὺ πρόκειται νὰ πεθάνει ἀπὸ κάποιο διακριτικὸ σημάδι. Ἔτσι λοιπὸν καὶ οἱ δαίμονες, σὰν πρὸ διορατικοὶ ἀπὸ τὰ ὑλικά σώματα, προαναγγέλλουν τοὺς θανάτους τῶν ἀνθρώπων. Ἐπειδὴ δηλαδή εἶναι πνεύματα λεπτὰ καὶ ἀσώματα, ἐρευνοῦν καὶ

χοντα, διερευνῶσι καὶ ἐπίστανται ὑπὲρ πᾶσαν ἰατρικὴν ἐπιστήμην ἀνθρώπων τὰς δυνάμεις καὶ ἐνεργείας καὶ τοὺς πλεονασμοὺς καὶ τὰς ἐλλείψεις τῆς ζωτικῆς τοῦ σώματος διὰ τοῦ αἵματος ὑπάρξεως· καὶ κείθεν λοιπὸν στοχαστικῶς, ἀλλ' οὐκ ἀκριβῶς τεκμαίρονται τὴν τελευτήν τοῦ ἀνθρώπου. Τὸ αὐτὸ δὲ ἔστιν εἰπεῖν καὶ ἐπὶ τῶν μάντεων καὶ ἐπὶ τῶν ἐγγαστρομύθων. Θεωροῦντες γὰρ οἱ δαίμονες, τίς ὁ κλέψας, καὶ ποῦ τὰ κλαπέντα εἰσὶ, δύνανται ταῦτα εἰπεῖν ὡςπερ πολλάκις θεωρήσαντες πολυομβροίαν ἐν τῇ Ἰνδικῇ χώρᾳ γεγενημένην, προλέγουσί τινι ἐν Αἰγύπτῳ μεγάλην ἔσεσθαι τὴν τοῦ Νείλου ἀνάδασιν
 5 Εἰ δέ τις ἐρωτήσειεν τούτους τὸν πηχυομὸν καὶ δακτύλους τῆς ἀναβάσεως, ἀποροῦσιν εἰπεῖν, καὶ ἐλέγχονται μηδὲν ἐπιστάμενοι.

Δοκοῦσι δὲ πάλιν διὰ τῶν πειθομένων αὐτοῖς ψευδοπροφητῶν ἀνθρώπων καὶ σημεῖα ἐξ αὐτῶν καὶ παθῶν σωματικῶν ἰάσεις ἐπιτελούντων, πρὸς ἀπάτην ἑαυτῶν καὶ ἐτέρων, καὶ νεκρὸν ἄνθρωπον ἀνιστάμενον δεικνύειν, καὶ προφθέγγεσθαι τοῖς ζῶσιν ἐν φαντασίᾳ. Εἰσδύνων γὰρ εἰς τὸ νεκρὸν σῶμα τοῦ ἀνθρώπου ὁ δαίμων καὶ κινῶν αὐτό, δείκνυσι τὸν νεκρὸν ἀνιστάμενον δῆθεν διὰ τῆς ματαίας εὐχῆς τοῦ πλάνου ἀνθρώπου. Καὶ ὡς ἐκ προσώπου τοῦ νεκροῦ διαλέγεται ὁ πονηρὸς τῷ ἀπατωμένῳ ὑπ' αὐτοῦ ἀνθρώπῳ, περὶ ὧν τε καὶ βούλεται,
 15 περὶ ὧν τε πάλιν καὶ ἐπερωτᾶται παρ' αὐτοῦ, ἀναγγέλλων αὐτῷ τὰ ἐν κρυπτῷ παρὰ ἀνθρώπων γεγόμενα πράγματα καὶ λαληθέντα, ὡς ἐπιστάμενος ἀκριβῶς τῷ παρεῖναι αὐτὸν λεληθότως ἐν αὐτῷ τῷ τὰ τοιαῦτα πράττεσθαι παρ' αὐτῶν, καὶ ἐπισκοπεῖν καὶ ἀκούειν. Ἀλλὰ ῥύσεται ὁ Θεὸς ἡμᾶς ἐκ τῆς τοιαύτης πλάνης περὶ αἰρετικῶν ἐπισκόπων.
 25 πων.

Ἐγνωμεν γὰρ καὶ ἐπίσκοπον αἰρετικὸν ἐν Κυζίκῳ τῇ πόλει τῶν λεγομένων Μακεδονιανῶν, τῶν Πνευματομάχων, ὅτι ἐλαίαν τὸ δένδρον ἐκ τοῦ τόπου, ἐν ᾧ ἴστατο, εἰς ἕτερον τόπον σχήματι εὐχῆς μετήνεγκεν, ὡς σκοτιζουσαν τὴν θυρίδα τοῦ ματαίου εὐκτηρίου αὐτῶν.
 30 Καὶ ἐπὶ δανειστοῦ δέ τινος ἀδίκου, χήραν γυναῖκα διασειόντος ἕνεκα χρέους αὐτῆς ἀνδρικοῦ καὶ ἀπαιτοῦντος, οὐχ ὅσον ἦν τὸ δάνειον, ἀλλὰ πλεῖον, ἐγνωκῶς τοῦτο ὁ προλεχθεὶς αἰρετικὸς ἐπίσκοπος, μήπω ταφέντος τοῦ ἀνδρὸς αὐτῆς, ἀλλ' ἔτι προκομιζομένου, κατέσχε τὴν

γνωρίζουν καλύτερα ἀπὸ κάθε ἰατρικὴ ἐπιστῆμη τὶς δυνάμεις τῶν ἀνθρώπων καὶ τὶς ἐνέργειες καὶ τὰ πλεονάσματα καὶ τὶς ἐλλείψεις τῆς ζωτικῆς ὑπαρξῆς τους μέσω τοῦ αἵματος, καὶ ἀπὸ αὐτὰ μὲ συλλογισμοὺς, ὄχι βέβαια ἀκριβεῖς, προσδιορίζουν τὸν θάνατο τοῦ ἀνθρώπου. Τὸ ἴδιο μποροῦμε νὰ ποῦμε καὶ γιὰ τοὺς μάντις καὶ τοὺς ἐγγαστρίμυθους. Βλέποντας δηλαδὴ οἱ δαίμονες ποιὸς εἶναι ὁ κλέφτης καὶ ποῦ βρίσκονται τὰ κλοπιμαῖα, μποροῦν νὰ τὰ ποῦν. Ὅπως πολλές φορές, βλέποντας τὶς πολλές βροχὲς πὺ ἐγιναν στὴν Ἰνδικὴ χώρα, προλέγουν σὲ κάποιον ὅτι στὴν Αἴγυπτο θὰ ἀνέβει πολὺ ἡ στάθμη τοῦ Νείλου. Ἄν ὅμως τοὺς ρωτῆσει κάποιος πόσους πήχεις καὶ δακτύλους θὰ ἔχει ἡ ἀνοδος τῆς στάθμης του, δὲ μποροῦν νὰ ἀπαντήσουν, καὶ ἀποδεικνύονται ὅτι δὲν γνωρίζουν τίποτε.

Δίνουν ἐπίσης τὴν ἐντύπωση, ὅτι μέσω τῶν ψευδοπροφητῶν ἀνθρώπων, πὺ πιστεύουν σ' αὐτούς, κάνουν καὶ θαύματα μὲ αὐτούς καὶ θεραπεῖες σωματικῶν ἀσθενειῶν, γιὰ νὰ ἐξαπατήσουν καὶ αὐτούς καὶ ἄλλους, καὶ παρουσιάζουν νεκρὸν ἀνθρώπο νὰ ἀνασταίνεται καὶ τὸ προαναγγέλλουν αὐτὸ στοὺς ζωντανούς μὲ τὴ φαντασία. Δεισδύοντας δηλαδὴ ὁ δαίμονας στὸ νεκρὸ σῶμα τοῦ ἀνθρώπου καὶ κουνώντας το, παρουσιάζει τὸν νεκρό, ὅτι δῆθεν ἀνασταίνεται μὲ τὴν ἀνώφελη προσευχὴ τοῦ ἀπατεῶνα ἀνθρώπου. Ἀκόμα καὶ συζητᾷ ὁ δαίμονας ἐκ μέρους τοῦ νεκροῦ μὲ τὸν ἀνθρώπο πὺ ἐξαπατᾶται ἀπὸ αὐτὸν γι' αὐτὰ πὺ θέλει καὶ γι' αὐτὰ πὺ ἐρωτᾶται ἀπὸ αὐτὸν, φανερώνοντάς του πράγματα πὺ ἐγιναν καὶ εἰπώθηκαν κρυφὰ ἀπὸ ἀνθρώπους, ἐπειδὴ τὰ γνωρίζει ἐπακριδῶς λόγῳ τοῦ ὅτι ἦταν κρυφὰ παρῶν μέσα σ' αὐτὸν πὺ γινόταν αὐτὰ ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους ἐκείνους, καὶ τὰ ἔβλεπε καὶ τὰ ἀκουε. Ἀλλὰ ἄς μᾶς γλυτώσει ὁ Θεὸς ἀπὸ αὐτὴ τὴν πλάνη τῶν αἰρετικῶν ἐπισκόπων.

Γνωρίσαμε μάλιστα καὶ αἰρετικὸν ἐπίσκοπο στὴν Κύζικο, τὴν πόλη τῶν ὀπαδῶν τοῦ Μακεδονίου, τῶν Πνευματομάχων, ὅτι ἓνα δένδρο ἐλιάς τὸ μετέφερε μὲ μᾶ δῆθεν προσευχὴ ἀπὸ τὸν τόπο πὺ ἦταν σὲ ἄλλον τόπο, ἐπειδὴ σκοτείνιαζε τὸ παράθυρο τοῦ ἀσεβοῦς οἴκου προσευχῆς τους. Καὶ σὲ κάποιον ἄδικο δανειστή, πὺ ἐξεδίαζε μᾶ γυναῖκα χήρα, ἐξαιτίας χρέους τῆς πὺ εἶχε κάνει ὁ ἀνδρας τῆς, καὶ ἀπαιτοῦσε ποσὸν ὄχι ὅσο ἦταν τὸ δάνειο, ἀλλὰ περισσότερο, ὅταν τὸ πληροφορήθηκε αὐτὸ ὁ αἰρετικὸς ἐπίσκοπος πὺ προαναφέρθηκε, πρὶν ἀκόμα θαφτεῖ ὁ ἀνδρας τῆς, ἀλλὰ ἐνῶ ἀκόμα τὸν πήγαιναν γιὰ ταφὴ, σταμάτη-

κλίην, ἐν ἧ κατέκειτο, παρεσκευάσε δῆθεν τὸν νεκρὸν λαλήσαι καὶ εἰπεῖν, πόσον ἦν τὸ ὀφειλόμενον χρέος τῷ ἐπιδανειστῇ αὐτοῦ. Τούτου δὲ τοῦ αἰρετικοῦ θανόντος, καὶ ἐν τῷ μνήματι αὐτοῦ διάφοροι φαντασῖαι καὶ σημεῖα ἀπετελέσθησαν.

5 Διὰ τοῦτο τοίνυν οὐ δεῖ πάντα σημειοφόρον ὡς ἅγιον παραδέχεσθαι, ἀλλὰ δοκιμάζειν, κατὰ τὸν λέγοντα· «Μὴ παντὶ πνεύματι πιστεύετε, ἀλλὰ δοκιμάζετε τὰ πνεύματα, εἰ ἐκ τοῦ Θεοῦ ἐστίν, ὅτι πολλοὶ ψευδοπροφήται ἐξεληλύθασιν εἰς τὸν κόσμον». Καὶ ὁ Ἀπόστολος, «Οἱ γὰρ τοιοῦτοι», φησί, «ψευδοαπόστολοι, ἐργάται δόλιοι, μετασχη-
10 ματιζόμενοι εἰς ἀποστόλους Χριστοῦ». Καὶ οὐ θαυμαστόν· «Αὐτὸς γὰρ ὁ Σατανᾶς μετασχηματίζεται εἰς ἄγγελον φωτός». Οὐ μέγα οὖν, εἰ καὶ οἱ διάκονοι αὐτοῦ μετασχηματίζονται ὡς διάκονοι δικαιοσύνης, ὧν τὸ τέλος ἔσται κατὰ τὰ ἔργα αὐτῶν. Καὶ γὰρ ὁ Ἀντίχριστος ἐρχόμενος, κατὰ συγχώρησιν Θεοῦ, ποιήσει, ὑπουργούντων αὐτῷ δαμό-
15 νων, πάμπολλα σημεῖα καὶ τέρατα ψεύδους, πρὸς ἀπώλειαν μὲν τῶν ἀπίστων, εἰς δοκίμιον δὲ τῶν πιστῶν. Καὶ τί ξένον, εἰ τοῦ διαβόλου συνεργοῦντος αὐτῷ, ποιήσει σημεῖα φαντασίας διάφορα, ὅποταν καὶ ἤδη ἔγνωμεν καὶ ἑτέρους τινὰς μάγους καὶ γόητας ἐργασαμένους τέρατα ποικίλα ἐξ ἐνεργείας δαμόνων, ἐξ ὧν εἰσιν Ἰαννῆς καὶ Ἰαμβρῆς,
20 οἱ ἐπὶ Μουσεῶς τὰς ῥάβδους αὐτῶν εἰς ὄφεις καὶ τὰ ὕδατα εἰς αἶμα μεταβάλλοντες, βατράχων πλῆθος ἐκ τῶν ὑδάτων ἀνήνεγκαν, ὥστε πληρῶσαι πᾶσαν τὴν γῆν Αἰγύπτου;

Σίμων δὲ πάλιν, ὁ ἐπὶ τῶν ἀποστόλων Μάγος, ὅποσα εἰργάσατο σημεῖα φαντασιώδη; Ἀνδριάντας γὰρ ἐποίει περιπατεῖν καὶ εἰς πῦρ
25 κυλιόμενος, οὐκ ἑκαίετο· εἰς ἀέρα ἵπτατο, καὶ ἐκ λίθων ἄρτους ἐποίει· ὄφεις ἐγένετο, καὶ εἰς ἕτερα ζῶα μετεμορφουτο· διπρόσωπος ἐγένετο, εἰς χρυσὸν μετεβάλλετο, θύρας κεκλεισμένας ἤνοιγε, σιδηρᾶ δεσμὰ διέλυνεν, ἐν δείπνοις εἴωλα παντοδαπῶν εἰδέων παρίστα, τὰ ἔνοικα σκευῆ ὡς αὐτόματα φερόμενα πρὸς ὑπηρεσίαν βλέπεσθαι ἐποίει, τῶν
30 φερόντων οὐχ ὀρωμένων, σκιᾶς πολλὰς προηγεῖσθαι αὐτοῦ παρεσκευάζεν, ὥσπερ ψυχὰς τῶν τεθνηκότων εἶναι ἔφασκε. Πολλοὺς δὲ γόητα λέγειν αὐτὸν πειρωμένους διαλλάξας πρὸς αὐτόν, ἔπειτα προ-

σε τὸ νεκρικό κρεβάτι καὶ ἔκανε δῆθεν τὸν νεκρὸ νὰ μιλήσει καὶ νὰ πεῖ πόσο ἦταν τὸ χρέος ποὺ ᾤφειλε στὸν δανειστή του. Ὅταν αὐτὸς ὁ αἰρετικὸς πέθανε, ἀκόμα καὶ στὸ μνήμα του ἔγιναν διάφορα φανταστικά πράγματα καὶ θαύματα.

Γι' αὐτὸ λοιπὸν δὲν πρέπει νὰ παραδεχόμεσθε ὡς ἅγιον κάθε θαυματοποιό, ἀλλὰ νὰ τὸν δοκιμάζουμε, σύμφωνα μὲ ἐκεῖνον ποὺ λέγει· «Νὰ μὴ πιστεύετε σὲ κάθε πνεῦμα, ἀλλὰ νὰ δοκιμάζετε τὰ πνεύματα, ἂν εἶναι ἀπὸ τὸν Θεό, γιατί παρουσιάστηκαν πολλοὶ ψευδοπροφήτες στὸν κόσμο»²⁴. Καὶ ὁ Ἀπόστολος λέγει· «Οἱ ἄνθρωποι αὐτοὶ εἶναι ψευδαπόστολοι, ἐργάτες δόλιοι, ποὺ μεταμορφώνονται σὲ ἀποστόλους τοῦ Χριστοῦ»²⁵. Καὶ δὲν εἶναι νὰ ἀποροῦμε γιατί «ὁ ἴδιος ὁ Σατανᾶς μεταμορφώνεται σὲ ἄγγελο φωτεινὸ»²⁶. Δὲν εἶναι σπουδαῖο λοιπὸν, ἂν καὶ οἱ ὑπηρέτες του μεταμορφώνονται σὲ ὑπηρέτες τῆς δικαιοσύνης, τῶν ὁποίων τὸ τέλος θὰ εἶναι ἀνάλογο μὲ τὰ ἔργα τους. Ἄλλωστε καὶ ὁ Ἀντίχριστος ὅταν θὰ ἔρθει, κατὰ παραχώρηση τοῦ Θεοῦ, μὲ τὴ συνεργασία τῶν δαιμόνων θὰ κάνει πάρα πολλὰ σημεῖα καὶ τέρατα ψεύτικα, πρὸς ἀπώλεια τῶν ἀπίστων καὶ δοκιμασία τῶν πιστῶν. Καὶ τί τὸ παράξενο ἂν, μὲ τὴ βοήθεια τοῦ διαδόλου, θὰ κάνει φανταστικά θαύματα, τὴ στιγμή ποὺ ἔχουμε ἤδη γνωρίσει καὶ κάποιους ἄλλους μάγους καὶ ἀγύρτες ποὺ ἔκαναν διάφορα θαύματα μὲ τὴν ἐνέργεια τῶν δαιμόνων, μεταξὺ τῶν ὁποίων εἶναι ὁ Ἰαννῆς καὶ Ἰαμβρῆς, οἱ ὁποῖοι τὴν ἐποχὴ τοῦ Μωυσῆ, μεταβάλλοντας τὶς ράβδους τους σὲ φίδια καὶ τὰ νερὰ σὲ αἷμα, ἔβγαλαν πλῆθος βατράχων ἀπὸ τὰ νερά, ὥστε νὰ γεμίσουν ὅλη τὴν χώρα τῆς Αἰγύπτου²⁷;

Καὶ ὁ Σίμων ἐπίσης, ὁ μάγος τὴν ἐποχὴ τῶν ἀποστόλων, πόσα φανταστικά θαύματα ἔκανε; Ἐκανε πραγματικά ἀγάλματα νὰ περπατοῦν καὶ νὰ πέφτουν στὴ φωτιὰ χωρὶς νὰ καίονται. Πετοῦσε στὸν ἀέρα καὶ ἔκανε ψωμὰ ἀπὸ πέτρες. Γινόταν φίδι καὶ μεταμορφωνόταν καὶ σὲ ἄλλα ζῶα. Γινόταν μὲ δύο πρόσωπα, μεταβαλλόταν σὲ χρυσάφι, ἄνοιγε κλειστὰ πόρτες, ἔσπαζε σιδερένια δεσμά, σὲ δεῖπνα παρουσίαζε τὶς μορφὲς διαφόρων εἰδώλων, ἔκανε τὰ οἰκειακὰ σκεύη νὰ ἔρχονται μόνα τους καὶ νὰ ὑπηρετοῦν χωρὶς νὰ φαίνονται αὐτοὶ ποὺ τὰ μετέφεραν. Ἐκανε νὰ προπορεύονται πρὶν ἀπὸ αὐτὸν πολλὲς σκιές, ποὺ ἔλεγε πὼς ἦταν ψυχὲς τῶν νεκρῶν. Πολλοὺς ἐπίσης, ποὺ τὸν ἀποκαλοῦσαν ἀγύρτη, τοὺς συμφιλίωσε μαζί του, καὶ στὴ συνέχεια μὲ τὴν δικαιολογία ξεφαντώμα-

27. Ἐξ. 7 καὶ 8 καὶ Β' Τιμ. 3, 8.

φάσει εὐωχίας βουῖν θύσας καὶ ἐστιάσας αὐτούς, διαφόροις νόσοις καὶ δαίμοσιν ὑπέβαλλε. Ζητούμενος οὖν ὑπὸ τοῦ Καίσαρός ποτε καὶ φοβηθείς ἀπέδρα, τὴν ἑαυτοῦ μορφήν ἑτέρω περιθείς

᾽Ωσαύτως δὲ καὶ ὁ Ἰουλιανὸς καὶ Ἀπολλώνιος καὶ Ἀπουλήιος οἱ
5 μάγοι, ἐπὶ Δομετιανοῦ τοῦ βασιλέως διαφόρους φαντασίας εἰργάσαντο, ὧν μία ἐργασία τοιαύτη φαίνεται ἐν τοῖς τῶν ἀρχαιοτέρων ἀνδρῶν διηγήμασι. Λοιμικῆς ποτε νόσου καταλαβούσης τὴν Ῥώμην, καὶ πάντων σποράδην ἀπολλυμένων, προὔτρέποντο οἱ μάγοι οὗτοι ὑπὸ τοῦ βασιλέως καὶ τῶν μεγιστάνων αὐτοῦ βοηθῆσαι τῇ πόλει ἀπολλυ-
10 μένη. Φησὶ δὲ Ἀπουλήϊος Ἐγὼ τὴν ἐν τῷ τρίτῳ μέρει τῆς πόλεως ἐνδημήσασαν λοιμικὴν φθορὰν καταπαύσω ἐξ ἡμερῶν. Εἶτα καὶ ὁ Ἀπολλώνιος Καὶ ἐγὼ τὴν ἐν τῷ ἄλλῳ τρίτῳ μέρει ἐντὸς δέκα ἡμερῶν, φησὶ, καταπαύσω. Ἀποκριθεὶς καὶ ὁ ἀκροθήνιος παρ' αὐτούς καὶ πλεῖον ἐγγίων τῷ διαβόλῳ διὰ τῆς ματαιότητος, Ἰουλιανός, ἔφη Ἐν-
15 τὸς ἐξ ἡμερῶν πᾶσα ἡ πόλις ἀπόλλυται, μὴ περιμένουσα τὴν ἐξ ἡμῶν βοήθειαν. Ἐμοὶ τοίνυν τὸ ἐπιβάλλον τρίτον ἕτερον μέρος τῆς πόλεως ἐντεῦθεν ἤδη πανέσθω τῆς λοιμικῆς φθορᾶς Καὶ δὴ ἐπαύθη. Ὡς οὖν λοιπὸν παραληθέντος αὐτοῦ ὑπὸ τοῦ βασιλέως, κατέπαυσε καὶ ἄλλων δύο μερῶν τὸ τάχος τῆς νόσου.

20 Ἀπολλωνίου δὲ μέχρι καὶ νῦν ἐν τισι τόποις ἐνεργοῦσι τὰ τελέσματα ἰστάμενα, τὰ μὲν εἰς ἀποτροπὴν ζῶων τετραπόδων καὶ πετεινῶν δυναμένων βλάβειν ἀνθρώπους, τὰ δὲ εἰς ἐποχὴν ῥευμάτων ποταμῶν ἀτάκτως φερομένων· ἄλλα δὲ εἰς ἕτερά τινα ἐπὶ φθορᾷ καὶ βλάβῃ ἀνθρώπων ὑπάρχοντα, ἀποτρόπαια ἴστανται. Οὐ μόνον δὲ ἐν
25 τῇ ζωῇ αὐτοῦ ταῦτα εἰργάσαντο δι' αὐτοῦ οἱ δαίμονες, ἀλλὰ καὶ μετὰ θάνατον αὐτοῦ παραμένοντες τῷ μνήματι αὐτοῦ, σημειᾶ τινα ἐπετέλεσαν ἐξ ὀνόματος αὐτοῦ, πρὸς ἀπάτην τῶν ῥαδίως βλαπτομένων εἰς τὰ τοιαῦτα ὑπὸ τοῦ διαβόλου. Τί ἂν τις εἴποι περὶ τῶν κατὰ Μανέθωνα μαγικῶν ἔργων, ὅς τοιοῦτος ἄκρος γέγονε τῇ μαντικῇ ἀπάτῃ, ὅτι αἰεὶ
30 ἔσκωπτε τὸν Τυανέα Ἀπολλώνιον, ὡς μὴ κατ' αὐτούς τὴν ἀκριβῆ ἔντεχνον ἐμπειρίαν ἐσχηκότα; Ἔδει γὰρ αὐτόν, φησὶ, καθάπερ ἐγώ, λόγῳ μόνῳ ποιεῖν ἅπερ ἐβούλετο, καὶ μὴ τελέσμασι τισιν ἐπιτρέπειν τὰ παρ' αὐτοῦ πραττόμενα.

τος, θυσίασε βόδι και ἀφοῦ τοὺς παρέθεσε γεῦμα, τοὺς ἔκανε ὑποχείριους διαφόρων ἀσθενειῶν και δαιμόνων. “Οταν λοιπὸν κάποτε τὸν καταζητοῦσε ὁ βασιλιάς, φοβήθηκε και δραπέτευσε, δίνοντας τὸ πρόσωπό του σὲ ἄλλον.

Ἄλλὰ και οἱ μάγοι Ἰουλιανός, Ἀπολλώνιος και Ἀπουλήιος, κατὰ τὴν ἐποχὴ τοῦ βασιλιᾶ Δομετιανοῦ ἔκαναν διάφορα φανταστικά πράγματα, ἕνα ἀπὸ τὰ ὅποια σώζεται στίς διηγήσεις τῶν παλαιότερων ἀνδρῶν. “Οταν κάποτε διαδόθηκε στὴ Ρώμη θανατηφόρα ἀσθένεια και ὄλοι πέθαιναν ἐδῶ και ἐκεῖ, παρακινουῦνταν οἱ μάγοι αὐτοὶ ἀπὸ τὸν βασιλιά και ἀπὸ τοὺς προκρίτους του νὰ βοηθήσουν τὴν πόλη πού καταστρεφόταν. Λέγει λοιπὸν ὁ Ἀπουλήιος· Ἐγὼ τὴν ἐπιδημία πού ἀπλώθηκε στὸ ἕνα τρίτο τῆς πόλης θὰ τὴν σταματήσω σὲ δεκαπέντε μέρες. Ἐπειτα ὁ Ἀπολλώνιος· Καὶ ἐγὼ θὰ σταματήσω, εἶπε, τὴν ἐπιδημία πού διαδόθηκε στὸ ἄλλο ἕνα τρίτο σὲ δέκα μέρες. Ἀπαντώντας και ὁ διαπρεπέστερος ἀπὸ αὐτοὺς και πιὸ κοντινὸς στὸν διάβολο, λόγω τῆς ματαιοδοξίας του, Ἰουλιανός, εἶπε· «Μέσα σὲ δεκαπέντε μέρες ἡ πόλη ὀλόκληρη θὰ καταστραφεῖ, και δὲν θὰ περιμένει τὴ δικὴ μας βοήθεια. Γιὰ μένα λοιπὸν τὸ ἄλλο τρίτο τῆς πόλης πού μου ἀνῆκει, θὰ παύσει ἀπὸ τώρα ἡ καταστροφὴ τῆς ἐπιδημίας. Καὶ πραγματικά σταμάτησε. Καὶ ὅταν παρακλήθηκε ἀπὸ τὸν βασιλιά σταμάτησε και τῶν ἄλλων δύο μερῶν τὴν ταχύτητα διάδοσης τῆς ἐπιδημίας.

Σὲ μερικὰ μέρη μάλιστα τὰ τελετουργικά τεχνάσματα τοῦ Ἀπολλωνίου μέχρι και τώρα κάνουν θαύματα, ἄλλα γιὰ νὰ ἀποτρέψουν τετράποδα ζῶα και πτηνά, πού μποροῦν νὰ βλάψουν τοὺς ἀνθρώπους, ἄλλα πάλι γιὰ νὰ συγκρατήσουν τὰ ρεύματα ποταμῶν πού κυλοῦν ἄτακτα, και ἄλλα γιὰ νὰ ἀποτρέψουν ἄλλα περιστατικά πού προκαλοῦν φθορὰ και βλάβη στοὺς ἀνθρώπους. Αὐτὰ ὅμως δὲν τὰ ἔκαναν οἱ δαίμονες μέσω αὐτοῦ μόνο ὅσο ἦταν στὴ ζωὴ, ἄλλὰ και μετὰ τὸν θάνατό του, παραμένοντας στὸ μνήμα του, ἔκαναν κάποια θαύματα στὸ ὄνομά του, γιὰ νὰ ἐξαπατήσουν αὐτοὺς πού εὐκολὰ βλάπτονταν μὲ αὐτὰ ἀπὸ τὸν διάβολο. Τί θὰ μποροῦσε ὅμως νὰ πεῖ κανεὶς γιὰ τὰ μαγικά ἔργα τοῦ Μανέθωνα, ὁ ὅποιος ἔγινε τόσο διάσημος στὴ μαγικὴ ἀπάτη, ὥστε διαρκῶς νὰ περιγελά τὸν Ἀπολλώνιο Τυανέα, ὅτι δῆθεν δὲν κατεῖχε τὴν ἀκριβῆ ἐμπειρία τῆς τέχνης; Γιατὶ ἔπρεπε και αὐτός, λέγει, ὅπως και ἐγὼ, νὰ κάνει μόνο μὲ λόγο του αὐτὰ πού ἤθελε νὰ κάνει, και νὰ μὴ παραδίνει σὲ κάποιες τελετὲς αὐτὰ πού κάνει.

Ἰερεμίου.

«Οὐαὶ αὐτοῖς, ὅτι ἀπὸ καρδίας αὐτῶν λαλοῦσι, καὶ οὐκ ἀπὸ στόματος Κυρίου». Καί, «Οὐκ ἀπέστελλον αὐτοὺς προφήτας, καὶ αὐτοὶ ἔτρεχον». Καί, «Οὐκ ἐλάλησα πρὸς αὐτούς, καὶ αὐτοὶ προεφήτευσαν,
5 λέγει Κύριος».

Τοῦ Ἐκκλησιαστοῦ.

«Οὐκ ἔστιν ἄνθρωπος ἐξουσιάζων ἐν πνεύματι καὶ γινώσκων, τί τὸ ἐσόμενον καὶ εἶδον ἐγὼ σύμπαντα τὰ ποιήματα τοῦ Θεοῦ, ὅτι οὐ δυνήσεται ἄνθρωπος τοῦ εὐρεῖν τὸ ποίημα τὸ πεποιημένον ὑπὸ τὸν
10 ἥλιον, ὅσα ἂν μοχθήσῃ ἄνθρωπος τοῦ ζητῆσαι, καὶ οὐχ εὐρήσει. Καί γε ὅσα ἂν εἶπῃ ὁ σοφὸς τοῦ γνῶναι, οὐ δυνήσεται τοῦ εὐρεῖν». Καί, «Ὡσπερ ὅστᾳ ἐν γαστρὶ τῆς κνοφορούσης, οὕτω οὐ γνωσθήσεται τὰ ποιήματα τοῦ Θεοῦ».

Ἰεζεκιήλ.

15 Τάδε λέγει Κύριος· «Ὁς ἂν ἀπαλλοτριωθῆ ἀπ' ἐμοῦ καὶ ἔλθῃ πρὸς τὸν ψευδοπροφήτην τοῦ ἐπερωτῆσαι αὐτὸν ἐν ἐμοί, ἐγὼ Κύριος ἀποκριθήσομαι αὐτῷ, ἐν ᾧ ἐνέχεται ἐν αὐτῷ, καὶ στηριῶ τὸ πρόσωπόν μου ἐπὶ τὸν ἄνθρωπον ἐκεῖνον, καὶ θήσομαι αὐτὸν εἰς σημεῖον καὶ ἀφανισμόν, καὶ ἐξαρώ αὐτὸν ἐκ μέσου τοῦ λαοῦ μου, καὶ ἐπιγνώσε-
20 σθε, ὅτι ἐγὼ Κύριος. Καὶ ὁ ψευδοπροφήτης ἐὰν πλανηθῆ καὶ πλανήσῃ, ἐγὼ Κύριος πεπλάνηκα αὐτόν, καὶ ἐκτενώ τὴν χειρὰ μου ἐπ' αὐτόν, καὶ ἀφανιῶ αὐτὸν ἐκ μέσου τοῦ λαοῦ μου. Καὶ λήψομαι τὴν ἀδικίαν αὐτὸν ἐκ μέσου τοῦ λαοῦ μου. Καὶ λήψονται τὴν ἀδικίαν αὐτῶν, καὶ τὸ ἀδίκημα τοῦ ἐπερωτήσαντος αὐτόν». Καί, «Οὐαὶ τοῖς προ-
25 φητεύουσιν ἀπὸ καρδίας αὐτῶν», καὶ τὸ καθόλου μὴ βλέπουσιν.

Ἐκ τῆς Σοφίας.

«Τίς γὰρ ἄνθρωπος γνώσεται βουλήν Θεοῦ; ἢ τίς ἐνθυμηθήσεται, τί θέλει ὁ Θεός; Λογισμοὶ γὰρ θνητῶν ἀνθρώπων δειλοὶ, καὶ ἐπι-
σφαλεῖς αἱ ἐπίνοιαι ἡμῶν καὶ μόλις εἰκάζομεν τὰ ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ τὰ
30 ἐν χερσὶν εὐρίσκομεν μετὰ πόνον, τὰ δὲ ἐν οὐρανοῖς τίς ἐξιχνιάσει; Βουλήν δέ σου, ὁ Θεός, τίς ἔγνω, εἰ μὴ σὺ ἔδωκας σοφίαν»;

28. Ἰερ. 23, 16.

29. Ὁπ. π. 21.

30. Ὁπ. π.

31. Ἐκκλ. 8, 7-18.

32. Ἐκκλ. 11, 5.

33. Ἰεζ. 14, 7-10.

34. Ἰεζ. 13, 17.

Ἐκ τῶν Ἱερεμίας.

«Ἐλλοίμονο σ' αὐτούς, γιατί μιλοῦν μὲ τὴν καρδιά τους καὶ ὄχι μὲ τὸ στόμα τοῦ Κυρίου»²⁸. Καί· «Δὲν τοὺς ἔστειλα προφῆτες, καὶ αὐτοὶ ἔτρεχαν μόνοι τους»²⁹. Καί· «Δὲν μίλησα σ' αὐτούς, καὶ αὐτοὶ προφητεύουν, λέγει ὁ Κύριος»³⁰.

Ἐκ τῶν Ἐκκλησιαστή.

«Δὲν ὑπάρχει ἄνθρωπος πὺ νὰ ἀσκεῖ τέτοια ἐξουσία στὸ πνεῦμα καὶ νὰ γνωρίζει τί θὰ γίνει στὸ μέλλον. Ἐγὼ εἶδα ὅλα τὰ δημιουργήματα τοῦ Θεοῦ καὶ διαπίστωσα, ὅτι δὲν μπορεῖ ἄνθρωπος νὰ βρεῖ ὅλα τὰ δημιουργήματα πὺ βρίσκονται στὴν ὑφήλιο· ὅσο κι ἂν προσπαθήσει ὁ ἄνθρωπος ἀναζητώντας τα, δὲν θὰ τὰ βρεῖ. Καὶ ὅσα ἐπίσης καὶ ἂν πεῖ ὁ σοφὸς ὅτι θὰ γνωρίσει, δὲν θὰ μπορέσει νὰ τὰ βρεῖ»³¹. Καὶ «ὅπως τὰ κόκκαλα στὴν κοιλιὰ ἐκείνης πὺ κυοφορεῖ, ἔτσι δὲν εἶναι δυνατόν νὰ γνωσθοῦν τὰ δημιουργήματα τοῦ Θεοῦ»³².

Τοῦ Ἱεζεκιήλ.

«Ὁ Κύριος λέγει τὰ ἐξῆς· Ὅποιος ἀπομακρυνθεῖ ἀπὸ μένα καὶ πάει σὲ ψευδοπροφήτη γιὰ νὰ τὸν ρωτήσῃ γιὰ μένα, ἐγὼ ὁ Κύριος θὰ τοῦ ἀπαντήσω μὲ τὸ πνεῦμα πὺ ὑπάρχει μέσα σ' αὐτὸν καὶ θὰ στηρίξω τὸ ἀπειλητικὸ βλέμμα μου στὸν ἄνθρωπο ἐκεῖνον καὶ θὰ τὸν ἀποκαλύψω καὶ θὰ τὸν ἀφανίσω καὶ θὰ τὸν ἀποσπάσω ἀπὸ τὸν λαὸ μου, καὶ θὰ γνωρίσετε ὅτι ἐγὼ εἶμαι ὁ Κύριος. Καὶ ὁ ψευδοπροφήτης ἐὰν παραπλανηθεῖ καὶ παραπλανήσῃ, ἐγὼ ὁ Κύριος ἐπέτρεψα νὰ πλανηθεῖ, καὶ θ' ἀπλώσω τὸ τιμωρὸ χέρι μου ἐπάνω του καὶ θὰ τὸν ἐξαφανίσω ἀπὸ τὸν λαὸ μου. Καὶ θὰ λάβουν τὴν ἐκδίκησίν τους καὶ τὴν ἐκδίκηση ἐκείνου πὺ τὸν ρώτησε»³³. Καί· «Ἐλλοίμονο σ' αὐτούς πὺ προφητεύουν ἀπὸ τὸν νοῦ τους»³⁴, καὶ δὲν βλέπουν καθόλου.

Ἐκ τῆς Σοφίας τοῦ Σολομώντα.

«Ποιὸς ἄνθρωπος γνωρίζει τὴ σκέψη τοῦ Θεοῦ; Ἡ ποιὸς θυμᾶται τί θέλει ὁ Θεός; Γιατί οἱ συλλογισμοὶ τῶν θνητῶν ἀνθρώπων εἶναι ἄτολμοι καὶ οἱ σκέψεις μας ἀδέβαιες. Μόλις καὶ μετὰ βίας μπορούμε νὰ ὑποθέσουμε αὐτὰ πὺ συμβαίνουν στὴ γῆ, καὶ μὲ πολὺν κόπο βρίσκουμε αὐτὰ πὺ ἔχουμε στὰ χέρια μας. Ποιὸς ὅμως μπορεῖ νὰ ἐξερευνήσῃ ὅσα ὑπάρχουν στοὺς οὐρανοὺς; Καὶ τὴ σκέψη σου, Θεέ, ποιὸς τὴ γνώρισε, ἂν δὲν τοῦ ἔδωσες σὺ σοφία;»³⁵.

Τοῦ Ἀποστόλου.

«Ὡ βάθος πλούτου καὶ σοφίας καὶ γνώσεως Θεοῦ! ὡς ἀνερεύη-
τα τὰ κρίματα αὐτοῦ, καὶ ἀνεξιχνίαστοι αἱ ὁδοὶ αὐτοῦ! Τίς γὰρ ἔγνω
νοῦν Κυρίου, ἢ τίς σύμβουλος αὐτοῦ ἐγένετο;».

5 *Ἐκ τῶν ἀποστολικῶν Διαταγμάτων.*

Οὔτε πᾶς προφητεῦων ὅσιος, οὔτε πᾶς ὁ δαίμονας ἐκβάλλων
ἅγιος. Καὶ γὰρ Βαλαὰμ ὁ μάντις προεφήτευσε, δυσσεβῆς ὢν, καὶ
Σαοὺλ καὶ Καϊάφας, πολλὰ δὲ καὶ ὁ διάβολος λέγει καὶ οἱ ἄμφ' αὐτὸν
δαίμονες, καὶ οὐ παρὰ τοῦτο μέτεστιν αὐτοῖς εὐσεβείας σπινθήρ.
10 Δῆλον οὖν, ὅτι οἱ ἀσεβεῖς, κἂν προφητεύωσιν, οὐκ ἀποκαλύπτουσι
διὰ τῆς προφητείας αὐτῶν εὐσέβειαν, οὐδὲ οἱ δαίμονες ἐκβάλλοντες
ἐκ τῆς τούτων ὑποχωρήσεως ὀσιωθήσονται, ἀλλὰ τὴν ἐσχάτην ὑπο-
στήσονται τιμωρίαν. Καὶ γὰρ Βαλαὰμ τιμωρίαν ἔστησε διαφθείρας
τὸν Ἰσραὴλ ἐν τῷ Βεελφεγῶρ· καὶ Σαοὺλ καὶ Καϊάφας αὐτοφονευταὶ
15 γεγόνασι· καὶ οἱ υἱοὶ Σκευᾶ, ἐπιχειροῦντες δαίμονας ἐλαύνειν, ὑπ'
αὐτῶν τραυματῖαι γενόμενοι, ἔφυγον ἀπρεπῶς.

Θεωδωρήτου, ἐκ τῶν Ἀπόρων.

Τοῦ Θεοῦ συγχωροῦντος ἐνεργοῦσιν οἱ δαίμονες. Οὕτω γὰρ καὶ
τοῦ Φαραὼ οἱ φαρμακοὶ τὸ τῆς ῥάβδου καὶ τὸ τοῦ ποταμοῦ καὶ τῶν
20 βασιλέων εἰργάσαντο, ἐνδεδωκότος τοῦ Θεοῦ, διὰ τὴν τοῦ προστα-
τοῦντος ἄνοϊαν. Ἐπιτείνειν μὲν γὰρ αὐτοὺς ἐκέλευσε τὰς θεηλάτους
πληγὰς, λύειν δὲ αὐτὰς οὐκ ἴσχυον. Ἄ γὰρ συνεχώρησεν ὁ Θεός, ἐ-
κεῖνα μόνον εἰργάσαντο. Τοῦτο οὖν καὶ ἐνταῦθα δεδήλωκε λέγων·
«Ἐὰν ἀναστῆ ἐν σοὶ προφήτης, ἢ ἐνυπνιαζόμενος ἐνύπνιον, καὶ δῶ
25 σοι σημεῖον ἢ τέρας, ὃ ἐλάλησε πρὸς σέ, καὶ εἴπῃ, Πορευθῶμεν καὶ
λατρεύσωμεν θεοῖς ἑτέροις, οὓς οὐκ οἶδατε, οὐκ εἰσακούσεσθε τοῦ
προφήτου ἐκείνου ἢ ὑπνιαζομένου τὸ ἐνύπνιον ἐκεῖνο, ὅτι πειράζει
Κύριος ὁ Θεὸς ὑμῶν ὑμᾶς, εἰ ἀγαπᾶτε Κύριον τὸν Θεὸν ὑμῶν ἐξ ὅλης
τῆς καρδίας καὶ τῆς διανοίας ὑμῶν». Τοιγαροῦν, τοῦ Θεοῦ συγχω-
30 ροῦντος ὁ ψευδοπροφήτης τερατοῦργεῖ. Διδασκόμεθα δέ, μὴ προσέ-
χειν σημείοις, ὅταν ὁ ταῦτα δρῶν, ἐναντία τῆς εὐσεβείας διδάσκη.

35. Σοφ. Σολ. 9, 13-17.

38. Α' Βασ. 10, 1 ἔ.

36. Ρωμ. 11, 33-34.

39. Ἰω. 18, 14.

37. Ἀριθμ. 23, 4 ἔ.

40. Ἀριθμ. 31, 8.

Τοῦ ἀποστόλου Παύλου.

«Ὁ βάθος πλούτου καὶ σοφίας καὶ γνώσεως τοῦ Θεοῦ! Πόσο ἀνεξερεῦνητες εἶναι οἱ κρίσεις του, καὶ πόσο ἀνεξιχνίαστοι οἱ δρόμοι του! Γιατὶ ποιὸς γνώρισε τὴ σκέψη τοῦ Κυρίου, ἢ ποιὸς ἔγινε σύμβουλός του;»³⁶.

Ἀπὸ τὶς Διατάξεις τῶν Ἀποστόλων.

Οὔτε ὁ καθένας ποὺ προφητεύει εἶναι ὅσιος, οὔτε καθένας ποὺ ἐκδιώκει δαίμονες εἶναι ἅγιος. Γιατὶ καὶ ὁ μάντις Βαλαάμ προφήτεψε, ἐνῶ ἦταν ἀσεβής, καὶ ὁ Σαούλ³⁸ καὶ ὁ Καϊάφας³⁹, ἀλλὰ καὶ ὁ διάβολος λέγει πολλά, καὶ οἱ δαίμονες ποὺ εἶναι γύρω ἀπὸ αὐτόν, παρ' ὅλα αὐτὰ ὅμως δὲν ὑπάρχει σ' αὐτοὺς σπίθα εὐσέβειας. Εἶναι λοιπὸν φανερό, ὅτι οἱ ἀσεβεῖς, καὶ ἂν ἀκόμα προφητεύουν, δὲν φανερώνουν μὲ τὴν προφητεία τους εὐσέβεια, οὔτε ἐκεῖνοι ποὺ βγάζουν δαίμονες εἶναι ἅγιοι ἕξαιτίας τῆς ἀναχώρησης τῶν δαιμόνων, ἀλλὰ θὰ ὑποστοῦν τὴν πιὸ μεγάλη τιμωρία. Γιατὶ καὶ ὁ Βαλαάμ⁴⁰ τιμωρήθηκε ἐπειδὴ κατέστρεψε τὸν ἰσραηλιτικὸ λαὸ στὸ Βεελφεγώρ, καὶ ὁ Σαούλ⁴¹ καὶ ὁ Καϊάφας αὐτοκτόνησαν. Καὶ οἱ υἱοὶ τοῦ Σκευᾶ, ἐπιχειρώντας νὰ διώξουν δαίμονες, τραυματίστηκαν ἀπὸ αὐτοὺς καὶ ἔφυγαν κακὴν κακῶς⁴².

Τοῦ Θεοδωρήτου, ἀπὸ τὶς ἀπορίες.

Οἱ δαίμονες ἐνεργοῦν μὲ τὴν παραχώρηση τοῦ Θεοῦ. Ἔτσι δηλαδὴ ἐνέργησαν καὶ οἱ μάγοι τοῦ Φαραώ τὰ θαῦματα τῆς ράβδου καὶ τοῦ ποταμοῦ καὶ τῶν βατράχων, μὲ τὴν παραχώρηση τοῦ Θεοῦ ἕξαιτίας τῆς παρανοίας τοῦ βασιλιᾶ. Γιατὶ τοὺς διέταξε βέβαια ν' αὐξήσουν τίς θεόσταλτες πληγές, ἀλλὰ δὲν μπορούσαν νὰ τίς ἀπαλλάξουν. Ἐκεῖνα δηλαδὴ ποὺ ἐπέτρεψε ὁ Θεός, αὐτὰ μόνο ἔκαναν. Αὐτὸ λοιπὸν φανέρωσε καὶ ἐδῶ λέγοντας: «Ἐὰν παρουσιαστῆ σὲ σένα προφήτης, ἢ κάποιος ποὺς βλέπει καὶ ἐξηγεῖ ὄνειρα, καὶ σοῦ δώσει σημάδι ἢ θαῦμα, γιὰ τὸ ὅποιο σοῦ μίλησε, καὶ σοῦ πεῖ, Ἄς πᾶμε καὶ ἄς λατρεύσουμε ἄλλους θεούς, τοὺς ὁποίους δὲν γνωρίζετε, νὰ μὴν ἀκούσετε τὸν προφήτη αὐτόν, ἢ ἐκεῖνον ποὺ βλέπει τὸ ὄνειρο, γιὰτὶ ὁ Κύριος καὶ Θεός σας σᾶς δοκιμάζει, γιὰ νὰ δεῖ ἂν ἀγαπᾶτε τὸν Κύριο καὶ Θεό σας μὲ ὅλη τὴν καρδιά καὶ τὴ διάνοιά σας»⁴³. Ἐπομένως ὁ ψευδοπροφήτης κάνει θαῦματα μὲ παραχώρηση τοῦ Θεοῦ. Καὶ διδασκόμαστε νὰ μὴ δίνουμε προσοχὴ στὰ θαῦματα, ὅταν ἐκεῖνος ποὺ τὰ κάνει διδάσκει ἀντίθετα πρὸς τὴν πίστη

41. Β' Βασ. 1, 10.

42. Πράξ. 19, 13.

43. Δευτ. 13, 2-4.

Ἐκέλευσε δὲ καὶ τὸν ψευδοπροφήτην ἀποκτεῖναι· «Ἀφανιεῖτε», γάρ φησι, «τὸν πονηρὸν ἐξ ὑμῶν αὐτῶν».

Κυρίλλου, ἐκ τῶν περὶ τῆς ἐν Πνεύματι λατρείας.

Νοῦ γὰρ ἐλαφρίας εἰς τοῦτο διωλισθήκασι τῶν παρ' Ἑλλησίνεσσι, ὡς οἶεσθαι τῶν καθ' ἡμᾶς πραγμάτων τὴν γνῶσιν κείσθαι οὐ μόνον δαίμοσιν καὶ μάντεσιν, ἀλλὰ καὶ τοῖς εἰς ἀέρα διατάττουσι πτηνοῖς. Τοιγάρτοι καὶ τὰς εἰς ἕω τε καὶ ἑσπέραν, εἰς δεξιὸν τε καὶ εἰς εὐώνυμον περιεργάζονται πτήσεις. Καὶ εἰ κράζουσά που φαίνοιτο κορώνη, τὸ οὐδὲ ἐπιστήσαντες, καθάπερ τι τῶν ἄγαν ἀληθεσιμάτων ἐκδεχόμενοι, ὑπνοστοῦσι χαίροντες. Ὑπερυθριῶσι δὲ οὐδαμῶς οἱ δαίμονες, τῆς οὕτω σεπτῆς προφητείας τὴν δύναμιν ἀνατίθεσθαι στρουθοῖς· σεμνὸς δὲ αὐτοῖς ἐκπεποιήται λόγος· φαίνουσι γὰρ δι' αὐτῶν οἱ θεοὶ. Ἡμεῖς δὲ θεοὺς οὐ φάμεν τοὺς ἀποστάτας ἀγγέλους, παρ' ὧν εἰς ἡμᾶς ἀγαθοὶ τε καὶ ἀξιάγαστοι προφήται κεχειροτόνηνται καὶ τῶν ἐσωμένων γνῶσται.

Οὐκοῦν δαίμονιοις ἀνατεθέν οὐ τί που τῶν ἐσομένων τὴν γνῶσιν, Θεῶν δὲ μᾶλλον αὐτὴν προσνεμοῦμεν, ὡς ἑξαίρετον, καὶ φανακισμὸς ἔσται λοιπὸν τὰ δι' ὀρνίθων μαντεύματα, καὶ διανοίας οὐκ ἀσφαλοῦς. Ἐλεγχος δὲ σαφὴς ἢ ἐπὶ τὸδε πίστις καὶ αὐτὸς ὁ νόμος φάσκων· «Οὐκ ἔσται ἐν Ἰσραὴλ μαντευόμενος μαντεῖαν, ἢ οἰωνιζόμενος, φαρμακός, ἐπαιιδός, τερατοσκόπος καὶ ἐγγαστρίμυθος καὶ ἐπερωτῶν τοὺς νεκρούς». Ἄλλ' οὐκ οἶδα, ὅπως εἰς τοῦτό τινες ἑξαπατῶνται ἐκεῖνα λέγοντες, ὅτι Κύριον Σαβαώθ ὀνομάζουσι, κατεπάδοντες τοῖς ἡρωστηκόσιν, ὡς δῆθεν οὐκ αἰσχρὸν εἶναι τὸ ἐπιτήδευμα διασπένδουσιν· εἰκόμασι δὲ ψυχρὸν τινα καὶ ἀδρανῆ πρὸς ἀπάτην καὶ φρενοβλάβειαν ἀποκομίζεσθαι λογισμὸν, καὶ τοῖς τῆς τερατουργίας αὐτῶν ὑπηρέταις τὴν Θεῶν καὶ μόνῃ πρεπωδεσιμότητα χαρίζονται δόξαν κολακεύοντές τε καὶ κολακευόμενοι. Θεομάχον γὰρ καὶ φιλοδοξότατον τῶν δαιμόνων τὸ στίφος.

Χρὴ τοιγαροῦν μὴ ταῖς ἐκείνων συναποφέρεσθαι δυσκολίαις, ἀλλ' ἀποφοιτῆν ἀπὸ τοιούτων πονηρῶν ἰατρῶν καὶ τερατουργῶν. Σὺ δέ, εἴ τι τῶν μορίων τοῦ σώματος ἀλγεῖς καὶ πεπίστευκας ἀληθῶς, ὅτι Κύριος Σαβαώθ, καὶ αἱ τοιαῖδε κλήσεις, ἅς Θεῶν κατὰ φύσιν ἢ θεία

μας. Διέταξε μάλιστα καὶ νὰ σκοτώνουμε τὸν ψευδοπροφήτη· γιατί λέγει· «Νὰ ἀφανίζετε τὸν κακὸν ἀπὸ ἀνάμεσά σας»⁴⁴.

Τοῦ Κυρίλλου, ἀπὸ τὸ Περὶ πνευματικῆς λατρείας.

Μερικοὶ ἀπὸ τοὺς εἰδωλολάτρεις γλύστρησαν σὲ τέτοιο σημεῖο διανοητικῆς ἐπιπολαιότητος, ὥστε νὰ νομίζουν ὅτι ἡ γνώση τῶν δικῶν μας πραγμάτων βρίσκεται ὄχι μόνο στοὺς δαίμονες καὶ τοὺς μάντις, ἀλλὰ καὶ στὰ πτηνὰ ποὺ πετοῦν στὸν ἀέρα. Γι' αὐτὸ λοιπὸν καὶ παρατηροῦν τὶς κινήσεις τοὺς στὴν ἀνατολὴ καὶ δύση, καὶ στὰ δεξιὰ ἢ ἀριστερὰ. Καὶ ἐὰν ἡ καρακὰξα ἐμφανίζεται νὰ κράζει κάπου, στήνοντάς τὸ αὐτὶ τους, σὰν νὰ δέχτηκαν κάτι τὸ πάρα πολὺ ἀληθινὸ, ἐπιστρέφουν χαρούμενοι. Καὶ δὲν κοκκινίζουν καθόλου οἱ δυστυχεῖς ἀπὸ ντροπὴ, ἀναθέτοντάς τὴ δύναμη τῆς τόσο σεβαστῆς προφητείας στὰ σπουργίτια· καὶ γίνεται σεβαστὸς ἀπὸ αὐτοὺς ὁ λόγος, ἐπειδὴ μέσω αὐτῶν φανερώνουν τὴ θέλησή τους οἱ θεοί. Ἐμεῖς ὅμως δὲν ὀνομάζουμε θεοὺς τοὺς ἀγγέλους ποὺ ἀποστάτησαν, ἀπὸ τοὺς ὁποίους ἐκλέχτηκαν σὲ μᾶς ἀγαθοὶ καὶ ἀξιαγάπητοι προφῆτες καὶ γνῶστες αὐτῶν ποὺ θὰ γίνουν.

Ἐπομένως δὲν πρέπει νὰ ἀναθέτουμε ποτὲ στὰ δαιμόνια τὴ γνώση αὐτῶν ποὺ πρόκειται νὰ γίνουν, ἀλλὰ στὸν Θεὸ ὡς κάτι τὸ ἐξαιρετικὸ, καὶ νὰ θεωροῦμε τὰ μαντεύματα τῶν πτηνῶν ὡς ἀπάτη καὶ ἀποκνήματα νοῦ σαλεμένου. Καὶ ἔλεγχος ἀκριβῆς αὐτῶν εἶναι ἡ πίστη σχετικὰ μὲ τὸ θέμα αὐτὸ καὶ ὁ νόμος ποὺ λέγει· «Δὲν ὑπάρχει στὸν Ἰσραὴλ μάντις ποὺ νὰ κάνει μαντεῖες ἢ οἰωνοσκοπὸς ἢ μάγος ἢ θεραπευτὴς μέσω ὡδῶν, ἢ τερατοσκοπὸς ἢ ἐγγαστριμυθος, καὶ αὐτὸς ποὺ ἐρωτᾷ τοὺς νεκρούς»⁴⁵. Δὲν γνωρίζω ὅμως πῶς μερικοὶ ἐξαπατῶνται μὲ αὐτὰ, λέγοντάς ὅτι ἐπικαλοῦνται τὸν Κύριο τῶν Δυνάμεων, ψάλλοντάς ὑμνους πάνω στοὺς ἀρρώστους, καὶ ἰσχυριζόμενοι ὅτι αὐτὸ ποὺ κάνουν δὲν εἶναι αἰσχρὸ. Καὶ μοιάζουν σὰν νὰ μεταφέρουν κάποιον ψυχρὸ καὶ ἀνίκανο γιὰ ἀπάτη καὶ φρενοβλάβεια λογισμὸ, καὶ ἀποδίδουν στοὺς ὑπηρέτες τῆς τερατουργίας τοὺς τὴ δόξα ποὺ μόνο στὸν Θεὸ ἀνήκει, κολακεύοντάς τοὺς καὶ κολακευόμενοι καὶ οἱ ἴδιοι. Γιατὶ μάχεται τὸν Θεὸ καὶ εἶναι πάρα πολὺ φιλόδοξο τὸ πλῆθος τῶν δαιμόνων.

Πρέπει λοιπὸν νὰ μὴ παρασυρόμαστε ἀπὸ τὶς δυσκολίες ἐκείνων, ἀλλὰ νὰ φεύγουμε ἀπὸ αὐτοὺς τοὺς κακοὺς γιατροὺς καὶ τερατολόγους. Καὶ σύ, ἐὰν σὲ κάποιον μέρος τοῦ σώματος πονεῖς καὶ πιστεύεις ἀληθινά, ὅτι ὁ Κύριος τῶν Δυνάμεων καὶ οἱ ἐπικλήσεις τὶς ὁποῖες ἡ Γραφὴ ἀπευ-

προσνέμει Γραφή, λυτικάί σοι γενήσονται τοῦ κακοῦ, αὐτός οὖν ὑπὲρ ἑαυτοῦ προσευχόμενος, ἀναφώνει τὰς λέξεις. ᾠμεινον γὰρ Θεῷ τὴν δόξαν ἀνατιθέναί, καὶ οὐχὶ τοῖς ἀκαθάρτοις δαίμοσι. Μέννησο δὲ καὶ τοῦ λόγοντος «Ἀσθενεῖ τις ἐν ὑμῖν; Προσκαλεσάσθω τοὺς πρεσβυτέρους τῆς Ἐκκλησίας καὶ προσευξάσθωσαν ἐπ' αὐτόν, ἀλείψαντες αὐτόν ἐλαίῳ ἐν τῷ ὀνόματι Κυρίου· καὶ ἡ εὐχὴ τῆς πίστεως σώσει τὸν κάμνοντα, καὶ ἐγερεῖ αὐτόν ὁ Κύριος, κὰν ἁμαρτίας ἢ πεπονηκώς, ἀφεθήσεται αὐτῷ».

Τοῦ Χρυσοστόμου, ἐκ τοῦ ρμε΄ ψαλμοῦ.

10 «Μὴ πεποιθήατε ἐπ' ἄρχοντας· ἐπικατάρατος γὰρ ὁ ἔχων τὴν ἐλπίδα ἐπ' ἄνθρωπον. Ἄλλὰ νοσεῖ τὸ παιδίον, καὶ σὺ τὸν ἐπαιοιδὸν περισκοπεῖς, καὶ τοὺς περιέργους χαρακτηῖρας τοῖς τραχήλοις τῶν νηπίων περιτίθης. Κὰν ἐνύπνιόν σε ἐκταράξῃ, πρὸς τὸν ὄνειροκρίτην τρέχεις· κὰν ἀπολέσης τι, πρὸς τὸν μάντιν ὑπάγεις· κὰν φοβηθεῖς ἐχθρόν, προστάτην τινὰ ἓνα τῶν ἀνθρώπων προνοεῖς. Καὶ ὄλως, ἐφ' ἐκάστης χρείας ἐλέγχῃ, ῥήματι μόνῳ ὀνομάζων τὸν Θεὸν καταφυγὴν, ἔργῳ δὲ τὴν τῶν ματαιῶν βοήθειαν ἐπισπώμενος. ᾠἘλπισον οὖν ἐπὶ Κύριον, καὶ αὐτός σε διατηρήσει σῶον ἀπὸ παντός κακοῦ· αὐτῷ γὰρ πρέπει δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας.

20

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΚΑ΄.

Διὰ τί οὐ προγιγνώσκουσιν ἄνθρωποι τὴν ἡμέραν τῆς τελευτῆς αὐτῶν, καὶ εἰ ἄρα τελευτῶντες αἰσθάνονται τι μελλόντων αὐτοὺς διαδέχεσθαι ἀγαθῶν ἢ κακῶν.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

25 *Εἰ προεγίνωσκον τοῦτο, πολλὰ ἄτοπα ἔμελλον διαπράττεσθαι. ᾠἘκαστος γὰρ ἔχων ἐχθρόν καὶ γινώσκων, ὅτι ἤδη ἤγγικεν ἡ ἡμέρα τοῦ θανάτου αὐτοῦ, ἐπορεύετο ἂν καὶ ἐθανάτωσεν αὐτόν λογιζόμενος, ὅτι Εἴτε ὑπὸ Θεοῦ, εἴτε ὑπὸ ἀνθρώπων, ἰδοὺ τελευτῶ, καὶ τέως προαποκτενῶ τὸν ἐχθρόν μου. Πάλιν δὲ ὁ προγνοὺς ὑπὸ Θεοῦ κατὰ νοῦν, ὅτι ἑκατὸν ἔτη μέλλει ζῆσαι, οὐκέτι ἀρετῆς ἢ δικαιοσύνης ἐφρόντιζεν, ἀλλὰ πᾶσαν αὐτοῦ τὴν ζωὴν ἐν ἀσωτίαις καὶ ἁμαρτίαις συμφρορόμενος, πολλάκις πρὸ ὀλίγων ἡμερῶν τοῦ θανάτου μετανοεῖν ἤρ-*

θύνει σὸν κατὰ φύση Θεό, θὰ σοῦ θεραπεύσουν τὸ κακό, προσευχόμενος ὁ ἴδιος γιὰ τὸν ἑαυτό σου, νὰ ἀπευθύνεις τὰ λόγια σου αὐτὰ πρὸς Ἐκεῖνον. Γιατὶ εἶναι προτιμότερο νὰ ἀναθέτουμε σὸν Θεὸ τῆ δόξα καὶ ὄχι στοὺς ἀκάθαρτους δαίμονες. Νὰ θυμᾶσαι καὶ ἐκεῖνον ποὺ λέγει· «Εἶναι κάποιος ἔρρωστος μεταξύ σας; Ἄς προσκαλέσει τοὺς πρεσβυτέρους τῆς Ἐκκλησίας καὶ ἅς προσευχηθοῦν ἐπάνω του, ἄφοῦ τὸν ἀλείψουν μὲ λάδι στὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου. Καὶ ἡ προσευχὴ ποὺ ἐγίνε μὲ πίστη, θὰ θεραπεύσει τὸν ἄρρωστο, καὶ ὁ Κύριος θὰ τὸν σηκώσει, καὶ ἂν ἔχει κάνει ἁμαρτίες, θὰ τοῦ συγχωρηθοῦν»⁴⁶.

Τοῦ ἱεροῦ Χρυσοστόμου, ἀπὸ τὸν 145ο Ψαλμό.

«Νὰ μὴ στηρίζετε τὴν πεποίθησή σας στοὺς ἄρχοντες»⁴⁷, γιατί εἶναι καταραμένος αὐτὸς ποὺ στηρίζει τὶς ἐλπίδες του σὲ ἄνθρωπο. Εἶναι ἄρρωστο τὸ παιδί σου καὶ ἐσὺ καταφεύγεις στὶς μαγιοσκοπίες καὶ κρεμᾶς τὰ περίεργα πράγματα γύρω ἀπὸ τὸν λαιμὸ τοῦ νηπίου. Καὶ ἂν κάποιο ὄνειρο σὲ ταράξει, τρέχεις σὸν ὄνειροκρίτη. Καὶ ὅταν χάσεις κάτι, πηγαίνεις σὸν μάντη. Καὶ ὅταν φοβηθεῖς κάποιον ἐχθρό, φροντίζεις νὰ κάνεις προστάτη σου ἕναν κάποιον ἄνθρωπο. Καὶ γενικά, σὲ κάθε ἀνάγκη ἐμφανίζεσαι μόνο μὲ λόγια νὰ ὀνομάξεις τὸν Θεὸ καταφύγιό σου, ἐνῶ στὴν πράξη ἐπικαλεῖσαι τὴ βοήθεια τῶν μάταιων. Στήριξε τὶς ἐλπίδες σου σὸν Κύριο, καὶ αὐτὸς θὰ σὲ διατηρήσει σῶον ἀπὸ κάθε κακό. Γιατὶ σ' αὐτὸν ἀνήκει ἡ δόξα στοὺς αἰῶνες.

ΕΡΩΤΗΣΗ 21η

Γιατί οἱ ἄνθρωποι δὲν γνωρίζουν ἀπὸ πρὶν τὴν ἡμέρα τοῦ θανάτου τους, καὶ ἂν ἀραγε πεθαίνοντας αἰσθάνονται κάτι ἀπὸ τὰ ἀγαθὰ ἢ τὰ κακὰ ποὺ τοὺς περιμένουν.

ΑΠΑΝΤΗΣΗ

Ἐὰν τὸ γνώριζαν αὐτὸ ἀπὸ πρὶν, θὰ γίνονταν πολλὰ ἄτοπα πράγματα. Γιατὶ ὁ καθένας ποὺ εἶχε ἐχθρό, γνωρίζοντας ὅτι πλησίασε ἡ ἡμέρα τοῦ θανάτου του, θὰ μπορούσε νὰ πάει καὶ νὰ τὸν σκοτώσει, σκεπτόμενος ὅτι Εἴτε ἀπὸ τὸν Θεό, εἴτε ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους, νὰ πεθάνω ἅς σκοτώσω προηγουμένως τὸν ἐχθρό μου. Ἄλλος πάλι γνωρίζοντας ἀπὸ πρὶν ἀπὸ τὸν Θεὸ μὲ τὸν νοῦ του, ὅτι πρόκειται νὰ ζήσει ἑκατὸ χρόνια, δὲν θὰ ἐνδιαφερόταν πιά γιὰ τὴν ἀρετὴ ἢ τὴ δικαιοσύνη, ἀλλὰ περῶντας ὅλη τὴ ζωὴ του μὲ ἄσωτίες καὶ ἁμαρτίες, πολλές φορές λίγες

χετο. Καὶ ποία λοιπὸν χάρις τῷ ἀνθρώπῳ, δουλεῦσαι τῷ Σατανᾷ ὅλον τὸν χρόνον τῆς ζωῆς αὐτοῦ, ὀλίγας δὲ ἡμέρας ἐξ ἀνάγκης δουλεῦσαι τῷ Θεῷ;

“Ὅτι δὲ τελευτῶν ἕκαστος αἰσθησὶν τινα καὶ πληροφορίαν λαμβάνει τῶν μελλόντων ὑπὲρ ὧν ἔπραξε, φησὶν ὁ μέγας Διονύσιος περὶ τῶν ἱερῶς κεκοιμημένων.” Ὅταν ἐπὶ τὸ πέρας ἔλθωσι τοῦ τῆδε βίου, τὴν ἀφθαρσίας αὐτῶν ὁδόν, ὡς ἐγγυτέραν ἤδη γεγυμνασμένην, ἐμφανέστερον ὁρῶσι, καὶ τὰς δωρεὰς τῆς θεαρχίας ὑμνοῦσι, καὶ θείας ἡδονῆς ἀποπληροῦνται, τὴν ἐπὶ τὰ χεῖρω προτροπὴν οὐκέτι δεδοικό-
10 τες, ἀλλ’ εὖ εἰδότες, ὅτι τὰ κτισθέντα καλὰ, διαίως καὶ αἰωνίως ἔξουσιν. Οἱ δὲ μολυσμῶν ἀνάπλεοι τῶν ἀνιαρῶν κηλίδων, εἴπερ ἱερᾶς τι-
νος τετυχήκασι μνήσεως, αὐτοὶ δὲ ταύτην ἐκ τοῦ οἰκείου νοῦς ὀλεθρίως ἀπορριπίσαντες, ἐπὶ τὰς φθοροποιούς ηὔτομόλησαν ἐπιθυμίας, ὅταν ἐπὶ τὸ τέλος ἔρχονται ἐνταῦθα ζωῆς, οὐκέτι ὁμοίως αὐτοῖς εὐκα-
15 ταφρόνητος φανεῖται τῶν λογίων θεσμοθεσία. Τὰς ὀλλυμένας δὲ τῶν οἰκείων παθῶν ἡδονὰς ἑτέροις ἀφθολμοῖς ἐπισκοπήσαντες, καὶ τὴν ἱερὰν ζωὴν, ἧς ἀνοήτως ἀποπεπτῶκασι, μακαρίσαντες, ἐλεεινῶς καὶ ἀβουλήτως ἀποσχίζονται τούτου τοῦ βίου, πρὸς μηδεμίαν ἱερὰν ἐλπίδα χειραγωγούμενοι, διὰ τὴν χειρίστην ζωὴν τούτων δὲ οὐδενὸς γι-
20 νομένου κατὰ τὰς κοιμήσεις τῶν ἱερῶν ἀνδρῶν αὐτὸς μὲν, ὁ πρὸς τὸ πέρας ἐρχόμενος τῶν οἰκείων ἀγώνων, εὐφροσύνης ἱερᾶς ἀποπληροῦται, καὶ σὺν ἡδονῇ πολλῇ πρὸς τὴν ὁδὸν ἐπιδαίνει τῆς ἱερᾶς παλλιγγενεσίας.

Τοῦ Θεολόγου, ἐκ τοῦ εἰς Καισάρειον τὸν ἀδελφόν.

25 Πείθομαι σοφῶν λόγοις, ὅτι πᾶσα ψυχὴ, καλὴ τε καὶ θεοφιλὴς, ἐπειδὴν τοῦ συνδεδεμένου σώματος λυθεῖσα, ἐνθὲνδε ἀπαλλαγῆ, εὐθύς ἐν συναισθήσει καὶ θεωρίᾳ τοῦ μένοντος αὐτὴν καλοῦ γενομένη, ἅτε τοῦ ἐπισκοτουῦντος ἀνακαθαρθέντος, ἧ, οὐκ οἶδ’ ὅ τι καὶ λέγειν
30 χρὴ, θαυμασίαν τινὰ ἡδονὴν ἥδεται καὶ ἀγάλλεται, καὶ ἡδέως χωρεῖ πρὸς τὸν ἑαυτῆς Δεσπότην, ὥσπερ τι δεσμωτήριον χαλεπὸν τὸν ἐν-
ταῦθα βίον ἀποφυγοῦσα, καὶ τὰς περικεκλιμένας ἀποσεισαμένη πέδας (ὑφ’ ὧν τὸ τῆς διανοίας πτερόν καθείλκετο)· καὶ οἷον ἤδη τῆ φαντασία καρποῦται τὴν ἀποκεκλιμένην μακαριότητα.

μέρες πρὶν ἀπὸ τὸν θάνατό του θὰ ἐρχόταν νὰ ἐξομολογηθεῖ. Τότε ποιά χάρις θὰ εἶχε ὁ ἄνθρωπος, ὁ ὁποῖος, ἀφοῦ δούλεψε ὅλα τὰ χρόνια τῆς ζωῆς του στὸν Σατανᾶ, θὰ δούλευε λίγες μέρες ἀπὸ ἀνάγκη στὸν Θεό;

“Ὅτι ὅμως ὁ καθένας πεθαίνοντας ἔχει κάποια αἴσθηση καὶ πληροφορεῖται αὐτὰ πού τὸν περιμένουν γιὰ ὅσα ἔπραξε, τὸ λέγει ὁ μέγας Διονύσιος στὸ λόγο του γιὰ ἐκείνους πού πεθαίνουν κατὰ τρόπο θεάρεστον. “Ὅταν φτάσουν, λέγει, στὸ τέλος τῆς ἐδῶ ζωῆς τους, βλέπουν τὸν δρόμο τῆς ἀθανασίας, πού ἤδη διήνυσαν, πιὸ κοντὰ, δοξολογοῦν τὶς δωρεές τῆς θεϊκῆς ἐξουσίας καὶ γεμίζουν μὲ θεϊκὴ ἡδονή, χωρὶς πιά νὰ φοβοῦνται τὴν ἐπιστροφή πρὸς τὰ χειρότερα, ἀλλὰ γνωρίζοντας καλά, ὅτι τὰ ἀγαθὰ πού ἔχουν δημιουργηθεῖ, θὰ τὰ ἔχουν σίγουρα καὶ αἰώνια. Ἀντίθετα, αὐτοὶ πού εἶναι γεμάτοι ἀκαθαρσίες καὶ ἐνοχλητικὲς κηλίδες, ἂν πραγματικὰ κάποτε δέχτηκαν κάποια ἱερὴ διδασκαλία, καὶ οἱ ἴδιοι τὴν ἀπομάκρυναν ἀπὸ τὸν νοῦ τους κατὰ τρόπον καταστρεπτικόν, καὶ κατέφυγαν σὶς φθοροποιὲς ἐπιθυμίες, ὅταν φτάνουν στὸ τέλος τῆς ἐδῶ ζωῆς, δὲν θὰ τοὺς φαίνεται πιά εὐκαταφρόνητη ὅπως πρὶν ἡ νομοθεσία τῶν Γραφῶν. Καὶ ἀφοῦ ἐξετάσουν προσεκτικὰ μὲ ἄλλα μάτια τὶς χαμένες ἡδονές τῶν παθῶν τους καὶ μακαρίσουν τὴν ἱερὴ ζωὴ, ἀπὸ τὴν ὁποία ἀνόητα ξέπεσαν, ἀποχωρίζονται ἀπὸ αὐτὴ τὴ ζωὴ ἀθελά τους μὲ τρόπο ἀξιολύπητο, ὀδηγούμενοι, χωρὶς καμμιὰ ἱερὴ ἐλπίδα, στὴν πιὸ χειρότερη ζωὴ. Ἀντίθετα τίποτε ἀπὸ αὐτὰ δὲν γίνεται κατὰ τὸν θάνατο τῶν ἱερῶν ἀνδρῶν. Αὐτὸς φτάνοντας στὸ τέλος τῶν δικῶν του ἀγώνων, γεμίζει ἀπὸ ἱερὴ εὐφροσύνη, καὶ μὲ μεγάλη εὐχαρίστηση βαδίζει πρὸς τὸν δρόμο τῆς ἱερῆς ἀναγέννησης.

Γρηγορίου Θεολόγου, ἀπὸ τὸν λόγο στὸν ἀδελφὸ του Καισάριο.

Πιστεύω στὰ λόγια τῶν σοφῶν, ὅτι κάθε ψυχὴ καλὴ καὶ ἀγαπητὴ στὸν Θεό, ὅταν ἐλευθερωθεῖ ἀπὸ τὸ σῶμα μὲ τὸ ὁποῖο εἶναι δεμένη καὶ ἀποχωριστεῖ ἀπὸ τὰ γήϊνα, ἀμέσως αἰσθάνεται καὶ βλέπει τὸ καλὸ πού τὴν περιμένει, γιὰτὶ αὐτὸ πού τὴν συσκοτίζε καθαρίστηκε ξανά, ἢ, δὲν ξέρω πῶς πρέπει νὰ τὸ πῶ, αἰσθάνεται μιὰ θαυμάσια ἡδονὴ καὶ ἀγαλλίαση, καὶ μὲ εὐχαρίστηση προχωρεῖ πρὸς τὸν Κύριό της, ἀφοῦ ἀπέφυγε, σὰν κάποιο φοβερὸ δεσμοπήριο, τὴν ἐδῶ ζωὴ, καὶ ἀφοῦ πέταξε ἀπὸ πάνω της τὶς χειροπέδες πού φοροῦσε (ἀπὸ τὶς ὁποῖες σύρονταν πρὸς τὰ κάτω τὰ φτερὰ τῆς διάνοιας), καὶ κατὰ κάποιον τρόπο μὲ τὴ φαντασία του ἀπολαμβάνει τὴ μακαριότητα πού περιμένει.

Τοῦ Χρυσοστόμου, ἐκ τοῦ κατὰ Ματθαῖον.

Οὐκ οἶδατε, πῶς ἐν τῇ τελευταίᾳ ἡμέρᾳ συστρέφει ψυχὴν ἁμαρτή-
 5 ματα, πῶς κάτωθεν τὴν καρδίαν ἀνακινεῖ; Ὅθεν καὶ δὴ μετὰ πολλῶν
 τότε ἔστιν ἀκούειν διηγουμένων καὶ ὄψεις φοβεράς, ὧν οὐδὲ τὴν θεω-
 5 ρίαν λοιπὸν φέρονται οἱ ἀπιόντες· καὶ τὴν κλίνην αὐτὴν μετὰ πολλῆς
 τῆς ῥύμης τινάσσουσιν οἱ κείμενοι· φοβερὸν ἐνορῶσι τοῖς παροῦσι,
 τῆς ψυχῆς ἔνδον ἑαυτῆς ἔσω ὠθύσεως καὶ ὀκνούσεως ἀπορραγῆναι
 τοῦ σώματος, καὶ τὴν ὄψιν τῶν ἐρχομένων ἀγγέλων ἐφορώσεως. Εἰ γὰρ
 ἀνθρώπους φοβεροὺς ἐνορῶντες δεδιπτόμεθα, ἀγγέλους ἀπειληφό-
 10 ρους καὶ δυνάμεις ἀποτόμους τῶν παραπεμπομένων βλέποντες, τί οὐ
 πεισόμεθα, ἐλκομένης ἡμῶν ἀπὸ τοῦ σώματος τῆς ψυχῆς καὶ συρομέ-
 νης καὶ πολλὰ ἀποδουρομένης εἰκῇ καὶ μάτην;

Διαδόχου, ἐκ τῶν περὶ πνευματικῆς τελειότητος.

Ἐὰν οὖν μὴ προπόντως μετανοήσωμεν καὶ περὶ τῶν ἁμαρτιῶν
 15 ἡμῶν πάντες ἐξομολογησώμεθα, δειλίαν τινὰ ἄδηλον ἐν τῷ καιρῷ τῆς
 ἐξόδου ἡμῶν εὐρήσομεν ἐν ἑαυτοῖς. Χρὴ δὲ ἡμᾶς εὐχέσθαι τοὺς ἀγα-
 πῶντας τὸν Κύριον, ἐκτὸς παντὸς εὐρίσκεισθαι τότε φόβου. Ὁ γὰρ ἐν
 φόβῳ εὐρισκόμενος τότε, δῆλον, ὅτι πρὸς τοὺς ταρταρίους ἄρχοντας
 ἀπελεύσεται· ἢ δὲ ἐν τῇ ἀγάπῃ τοῦ Θεοῦ ἀγαλλιωμένη ψυχὴ ἐν τῇ
 20 ὥρᾳ τῆς ἀναλύσεως, ἐπάνω τῶν σκοτεινῶν πάντων πράξεων, πρὸς
 τοὺς ἀγγέλους τῆς εἰρήνης ἐπείγεται μετὰ χαρᾶς καὶ φέρεται. Διόπερ
 καὶ ἐν τῇ παρουσίᾳ τοῦ Κυρίου μετὰ τῶν ἁγίων πάντων, οἱ μετὰ τοι-
 αύτης παρησίας ἐξελθόντες τοῦ βίου, ἀρπαγῆσονται· οἱ δὲ κἂν ἐν
 βραχὺ δειλιῶντες ἐν τῷ καιρῷ τούτῳ τοῦ θανάτου, ἐν τῇ πάντων ἄλ-
 25 λων ἀνθρώπων καταλειφθήσεται πληθύϊ, ὡς ὑπὸ κρίσιν καὶ δίκην
 ὄντες καὶ ἐξέτασιν, ἵνα, διὰ τοῦ πυρὸς δοκιμασθέντες τῆς κρίσεως,
 τοὺς κεχρεωστημένους αὐτοῖς κατὰ τὰς πράξεις ἀπολάβωσι κλήρους.
 «Ἐκάστου», γὰρ φησι, «τὸ ἔργον ὁποῖόν ἐστι, τὸ πῦρ δοκιμάσει».

Νείλου, ἐκ τοῦ πρὸς Ἀγάθιον.

30 Ὅντως φοβερὸν τὸ τοῦ θανάτου μυστήριον, ὅτε τῶν ἀπαιτούν-
 των τὴν ψυχὴν ἐπιστασία φοβερὰ συνέχει, φρίττουσαν αὐτὴν πρὸς
 τὴν ἐξοδον, καὶ δεύματι καὶ σχήματι φοβερά· ὅτε καὶ οἱ δαίμονες, ὄνει-

Τοῦ ἱ. Χρυσοστόμου, ἀπὸ τὸ κατὰ Ματθαῖον Εὐαγγέλιο.

Δὲν γνωρίζετε πῶς κατὰ τὴν τελευταία ἡμέρα οἱ ἁμαρτίες συστρέφουν τὴν ψυχὴ, πῶς σύρουν τὴν καρδιὰ πρὸς τὰ κάτω; Γι' αὐτὸ τὴν ὥρα ἐκείνη μπορούμε ἀπὸ πολλοὺς νὰ ἀκούσουμε νὰ μιλοῦν γιὰ πρόσωπα φοβερὰ, τῶν ὁποίων οὔτε τὴ θεὰ μπορούν νὰ ὑποφέρουν ἐκεῖνοι ποὺ φεύγουν, καὶ ὅτι ἀκόμα καὶ τὸ ἴδιο τὸ κρεβάτι τραντάζουν ἐκεῖνοι ποὺ εἶναι ξαπλωμένοι πάνω σ' αὐτὸ. Βλέπουν πράγματα φοβερὰ στοὺς παρόντες, ἐπειδὴ ἡ ψυχὴ ἐσωτερικὰ ὠθεῖ τὸν ἑαυτὸ της πρὸς τὰ μέσα, καὶ φοβᾶται νὰ ἀποσπαστεῖ ἀπὸ τὸ σῶμα, βλέποντας τὰ πρόσωπα τῶν ἀγγέλων ποὺ ἔρχονται. Γιατί, ἐὰν τρέμουμε βλέποντας ἀνθρώπους φοβεροὺς, τί δὲν θὰ πάθουμε βλέποντας ἀγγέλους ἀπειλητικoὺς καὶ δυνάμεις βίαιες, ὅταν ἡ ψυχὴ μας θγαίνει ἀπὸ τὸ σῶμα καὶ σύρεται καὶ θρηνεῖ πικρὰ ἄδικα καὶ ἄσκοπα;

Τοῦ Διαδόχου, ἀπὸ τὰ Περί τῆς πνευματικῆς τελειότητος.

Ἐὰν δὲν μετανοήσουμε ὅπως πρέπει καὶ δὲν ἔξομολογηθοῦμε ὅλοι γιὰ τὶς ἁμαρτίες μας, θὰ ἔχουμε κάποια ἀκαθόριστη φοβία μέσα μας τὴν ὥρα τοῦ θανάτου μας. Πρέπει λοιπὸν ἐμεῖς ποὺ ἀγαπᾶμε τὸν Κύριο νὰ προσευχόμεσθε νὰ εἴμαστε ἀπαλλαγμένοι τότε ἀπὸ κάθε φόβο. Γιατί ἐκεῖνος ποὺ φοβᾶται τότε, εἶναι φανερό, ὅτι θὰ πάει στοὺς ἄρχοντες τοῦ ἄδη, ἐνῶ ἡ ψυχὴ ποὺ χαίρεται μέσα στὴν ἀγάπη τοῦ Θεοῦ, κατὰ τὴν ὥρα τοῦ θανάτου, πάνω ἀπὸ ὅλες τὶς σκοτεινὲς πράξεις, μεταφέρεται πρόθυμα πρὸς τοὺς ἀγγέλους τῆς εἰρήνης. Γι' αὐτὸ καὶ κατὰ τὴν παρουσία τοῦ Κυρίου, ἐκεῖνοι ποὺ ἔφυγαν ἀπὸ τὴ ζωὴ μὲ τέτοιο θάρρος, θὰ ἄρπαγοῦν μαζί μὲ ὅλους τοὺς ἁγίους. Ἀντίθετα, ἐκεῖνοι ποὺ φοβοῦνται ἔστω καὶ λίγο τὴν ὥρα τοῦ θανάτου, θὰ ἐγκαταλειφθοῦν μαζί μὲ τὸ πλῆθος ὄλων τῶν ὑπόλοιπων ἀνθρώπων, ἐπειδὴ ὑπόκεινται σὲ κρίση καὶ δίκαιη ἐξέταση, ὥστε, ἀφοῦ δοκιμαστοῦν μὲ τὴ φωτιὰ τῆς κρίσεως, ν' ἀπολαύσουν, ἀνάλογα μὲ τὶς πράξεις τους, ὅσα τοὺς ὀφείλονται. Γιατί λέγει: «Τὸ ποιὸ εἶναι τὸ ἔργο τοῦ καθενός, θὰ τὸ δοκιμάσει ἡ φωτιὰ»⁴⁸.

Τοῦ Νείλου, ἀπὸ τὸ λόγο του πρὸς τὸν Ἀγάθιο.

Πραγματικὰ εἶναι φοβερὸ τὸ μυστήριον τοῦ θανάτου⁴⁹, ὅταν ἡ φοβερὴ παρουσία ἐκείνων ποὺ ζητοῦν τὴν ψυχὴ τὴν ὀδηγεῖ πρὸς τὴν ἔξοδο, τρέμοντας ἀπὸ τὴ φοβερὴ ἐμφάνισή τους. Ὅταν καὶ οἱ δαίμονες

τον τὸ τοῦ θανάτου μυστήριον (Σπληρὸ προσόμοιο τοῦ δ' ἤχου).

δίζοντες τὴν ἁμαρτίαν, πρὸς αὐτοὺς ἔλκουσιν εἰς ἀμειδίῃ καὶ σκυθροπὰ χωρία, ὡς πρὸ τῆς βασάνου τὴν κατάπληξιν ἱκανὴν εἶναι τὴν κόλασιν· ὅτε ἡ συνείδησις ἐπιστρέφουσα πρὸς τὰ πεπλημμελημένα, τρέμει τὴν πρὸς ἀξίαν τῶν ἡμαρτημένων περιμένουσα κόλασιν. Ἐνθα
5 γὰρ ἰδρῶτι κεῖται τὸ σῶμα διάδροχον, σημεῖα δεικνύον τοῦ ἔνδον καμάτου, καὶ τῆς ἀδήλου ταραχῆς τὰ ὀρώμενα παρέχονται τεκμήρια πρόδηλα, ἐντεῦθεν, καθάπερ οἱ τῶν πικρῶν γενόμενοι φαρμάκων, ἀποστύφουσι τῇ ἀηδία τὸ πρόσωπον, τῆς ψυχῆς πρὸς ἣν ἔσχεν ἐκ τῶν ὀφθέντων ἐκεῖ χαλεπῶν διάθεσιν τυπωσαμένης τὸν χαρακτήρα τῆς
10 ὄψεως, καὶ τῷ σχήματι τοῦ φαινομένου τὴν ἑαυτῆς φανερωσάσης κερυμμένην ἔννοιαν.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΚΒ΄.

Ποῖα ἁμαρτήματα συγχωροῦνται μετὰ θάνατον διὰ τῶν λειτουργιῶν καὶ εὐχῶν καὶ ἐλεημοσυνῶν τῶν γινομένων
15 ὑπὲρ τῶν κοιμηθέντων;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Καὶ περὶ τούτου πάλιν ὁ μέγας Διονύσιος λέγει, ὅτι, εἰ μὲν ψιλὰ τινὰ καὶ εὐτελεῖ τυχάνουσι τὰ ἁμαρτήματα τοῦ τελευτήσαντος, προσλαμβάνεται τινὰ ὠφέλειαν ἐκ τῶν ὑπ' αὐτοῦ ἐπιτελουμένων· εἰ δὲ τρα-
20 χέα καὶ χαλεπά εἰσιν, ἀπέκλεισε ὁ Θεὸς κατ' αὐτοῦ. Πλὴν δεῖ ἡμᾶς φροντίζειν τῶν ἰδίων ψυχῶν, καὶ μὴ ἐλπίζειν μετὰ θάνατον δι' ἄλλοτριῶν προσφορῶν συγχωρεῖσθαι.

Διονυσίου τοῦ Ἀρεοπαγίτου, ἐκ τοῦ περὶ τῶν ἱερῶν σκευῶν.

Ἐγὼ δέ, ὅτι μὲν ἀμοιβαῖον ἔξει τὴν ἀπολύτρωσιν ἕκαστος, εὖ οἶ-
25 δα, τοῖς Λογίοις ἀκολουθῶν. «Ἀπέκλεισε», γάρ φασι, «ὁ Κύριος κατ' αὐτοῦ», καὶ «Κομίσεται ἕκαστος τὰ ἴδια τοῦ σώματος πρὸς ἃ ἔπραξεν, εἴτε ἀγαθόν, εἴτε κακόν». Εἰσὶ δὲ καὶ τῶν δικαίων αἱ προσευχαί, καὶ κατὰ τὸν τῆδε θίον, μήτι γε μετὰ θάνατον, εἰς τοὺς ἀξίους ἱερῶν εὐχῶν ἐνεργοῦσαι μόνον, αἱ τῶν λογίων ἡμᾶς ἐκπαιδεύουσιν ἀληθεῖς
30 παραδόσεις. Τί γὰρ καὶ πρὸς τὸν Σαμουὴλ καὶ Σαοὺλ ἀπάνητο; Τί δὲ τὸν τῶν Ἑβραίων λαὸν ᾤνησεν ἡ προφητικὴ προσευχή; Καὶ γοῦν ὁ θεῖος ἱεράρχης ἐκφαντορικὸς ἐστίν, ὡς τὰ Λόγια φησι, τῶν θεαρχικῶν

κατηγορώντας τὴν ἁμαρτία, τὴν σύρουν (τὴν ψυχὴ) σὲ ἀγέλαστους καὶ σκυθρωπούς τόπους, ὥστε πρὶν ἀπὸ τὴν κατάπληξη τῶν βασανιστηρίων, ἢ τιμωρία τῆς νὰ εἶναι ἀρκετὴ, τότε πού ἡ συνείδηση ἐπιστρέφοντας στὶς ἁμαρτίες πού ἔκανε, τρέμει τὴν ἀνάλογη πρὸς τὰ ἁμαρτήματά τῆς κόλαση πού τὴν περιμένει. Γιατί, ἐκεῖ ὅπου τὸ σῶμα κοιτεται κάθυγρο ἀπὸ τὸν ἰδρώτα, παρουσιάζοντας σημάδια τῆς ἐσωτερικῆς ἀγωνίας καὶ δίνοντας ὀλοφάνερες ἀποδείξεις τῆς ἀφανοῦς ταραχῆς του, τότε, ὅπως αὐτοὶ πού δοκιμάζουν πικρὰ φάρμακα συστέλλουν ἀπὸ ἀηδία τὸ πρόσωπό τους, ἔτσι καὶ ἐδῶ ἡ ψυχὴ ἀποτυπώνει στὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ προσώπου τὴν ἐντύπωση πού σχημάτισε ἀπὸ τὰ φοβερὰ πράγματα πού εἶδε ἐκεῖ, καὶ μὲ τὴ μορφή πού παρουσιάζει αὐτὸ φανερώνει τὴν κρυμμένη ἀγωνία τῆς.

ΕΡΩΤΗΣΗ 22η

Ποιὰ ἁμαρτήματα συγχωροῦνται μετὰ τὸν θάνατο μὲ τὶς λειτουργίες, προσευχὲς καὶ ἐλεημοσύνες πού γίνονται γιὰ τοὺς πεθαμένους;

ΑΠΑΝΤΗΣΗ

Καὶ γιὰ τὸ ἐρώτημα αὐτὸ πάλι ὁ μέγας Διονύσιος λέγει, ὅτι, ἐὰν τὰ ἁμαρτήματα ἐκείνου πού πέθανε εἶναι μικρὰ καὶ ἀσήμαντα, προκύπτει κάποια ὠφέλεια ἀπὸ αὐτὰ πού τελοῦνται γι' αὐτόν. Ἐὰν ὅμως εἶναι βαρεῖα καὶ φοβερὰ, ἀπέκλεισε ὁ Θεὸς τὴν ὠφέλεια. Ὡστόσο ἐμεῖς πρέπει νὰ φροντίζουμε γιὰ τὶς ψυχές μας καὶ νὰ μὴ ἐλπίζουμε ὅτι μετὰ τὸ θάνατό μας θὰ συγχωρηθοῦμε μὲ τὶς προσφορὲς τῶν ἄλλων.

Διονυσίου τοῦ Ἀρεοπαγίτη, ἀπὸ τό, Γιὰ τὰ ἱερὰ σκεύη.

Ἐγὼ ὅμως, ἀκολουθώντας τὴ Γραφή, γνωρίζω καλὰ ὅτι ὁ καθένας θὰ ἔχει τὴν ἀπολύτρωσή του ἀμοιβαία. Γιατί λέγει· «Ὁ Κύριος ἀπέκλεισε κάθε ὠφέλεια σ' αὐτόν»⁴⁹· καὶ· «Ὁ καθένας θὰ λάβει ὅ,τι τοῦ ταιριάζει γιὰ ὅσα ἔκανε μὲ τὸ σῶμα του, εἴτε καλό, εἴτε κακὸ»⁵⁰. Ὑπάρχουν βέβαια καὶ οἱ προσευχὲς τῶν δικαίων καὶ στὴ ζωὴ αὐτὴν ἐδῶ, ἀλλὰ μετὰ θάνατο ἐνεργοῦν μόνο σὲ ἐκείνους πού εἶναι ἄξιοι τῶν προσευχῶν, πράγμα πού μᾶς διδάσκουν οἱ ἀληθινὲς παραδόσεις τῶν Γραφῶν. Γιατί τί ὠφελήθηκε ὁ Σαοὺλ ἀπὸ τὴν προσευχὴ τοῦ Σαμουήλ; Καὶ τί ὠφέλησε τὸν ἑβραϊκὸ λαὸ ἢ προσευχὴ τοῦ προφήτη; Καὶ ὁ θεῖος ἱεράρχης⁵¹ φανε-

51. Δηλαδή ὁ ἀδελφόθεος Ἰάκωβος, ὁ πρῶτος ἱεράρχης Ἱεροσολύμων.

δικαιωμάτων· ἄγγελος γὰρ Κυρίου παντοκράτορος Θεοῦ ἐστὶ. Μεμάθηκεν οὖν ἐκ τῶν θεοπαραδότην λογίων, ὅτι τοῖς ὁσίως διώσασιν, ἢ φανοτάτη καὶ θεία ζωὴ κατ' ἄξιαν ὑπὸ τῶν δικαιοτάτων καὶ θείων ζυγῶν ἀντιδίδεται, παρορώσης ἀγαθότητι τῆς θεαρχικῆς φιλανθρωπίας τὰς ἐγγενομένας αὐτοῖς ἐξ ἀνθρωπίνης ἀσθενείας κηλίδας, ἐπεὶ περ οὐδεὶς, ὡς τὰ Λόγια φησι, καθαρὸς ἀπὸ ῥύπου.

Ταῦτα μὲν ὁ ἱεράρχης οἶδεν ἐπηγγελμένα πρὸς τῶν ἀληθινῶν Λογίων· αἰτεῖ δὲ αὐτὰ γενέσθαι καὶ δωρηθῆναι τοῖς ὁσίως διώσασιν τὰς ἱεράς ἀντιδόσεις. Οὐ γὰρ ἂν ὁ ἱεράρχης, ὁ τῆς θεαρχικῆς δικαιώσεως ὑποφήτης, ἐξήτει ποτὲ τὰ μὴ τῷ Θεῷ προσφιλέστατα καὶ πρὸς αὐτοῦ δοθήσεσθαι θειωδῶς ἐπηγγελμένα. Διὸ τοῖς ἀνιέροις οὐκ ἐπέυχεται ταῦτα κεκοιμημένοις, οὐ μόνον ὅτι τῆς ὑποφητικῆς ἐν τούτῳ παρατραπήσεται τάξεως, καίτοι τῶν ἱεραρχικῶν ἀνθαδῶς τολμήσει πρὸς τοῦ τελετάρχου κεκινημένος, ἀλλ' ὅτι καὶ τῆς ἐναγοῦς εὐχῆς ἀποτεύξεται πρὸς τοῦ δικαίου Λογίου, καὶ αὐτὸς οὐκ ἀπεικόντως ἀκούων· «Αἰτεῖτε, καὶ οὐ λαμβάνετε, διότι κακῶς αἰτεῖσθε».

Ἐκ τῶν ἀποστολικῶν Διατάξεων.

Ἐπιτελεῖσθε δὲ τρίτα τῶν κεκοιμημένων ἐν ψαλμοῖς καὶ προσευχαῖς, διὰ τὸν τριήμερον ἐγερθέντα, καὶ ἕνατα εἰς ὑπόμνησιν τῶν περιόντων καὶ τῶν κεκοιμημένων, καὶ τεσσαρακοστὰ κατὰ τὸν παλαιὸν νόμον καὶ τύπον (Μωσῆν γὰρ ὁ λαὸς οὕτως ἐπένηθησε), καὶ ἐνι-ἀύσια ὑπὲρ μνήμης αὐτοῦ διδόσθω ἐκ τῶν ὑπάρχοντων αὐτοῦ πένησιν εἰς ἀνάμνησιν αὐτοῦ. Ταῦτα μὲν περὶ εὐσεβῶν λέγομεν, περὶ δὲ ἀσεβῶν, ἐὰν τὰ τοῦ κόσμου δῶς πένησιν, οὐδὲν ὀνήσεις αὐτόν. Ὡ γὰρ περιόντι ἐχθρὸν ἦν τὸ Θεῖον, δηλονότι καὶ μεταστάντι. Οὐ γὰρ ἐστὶν ἀδικία παρὰ τῷ Θεῷ· «Δίκαιος γὰρ ὁ Κύριος, καὶ δικαιοσύνας ἠγάπησε», καὶ «Ἴδου ἄνθρωπος καὶ τὸ ἔργον αὐτοῦ», καὶ «Σὺ ἀποδώσεις ἑκάστῳ κατὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ».

Τοῦ Ἰεζεκιήλ.

30 «Δικαιοσύνη δικαίου ἐπ' αὐτὸν ἔσται, καὶ ἀνομία ἀνόμου ἐπ' αὐτὸν ἔσται. Ἐκαστον κατὰ τὴν ὁδὸν ὑμῶν κρινῶ ὑμᾶς, οἶκος Ἰσραὴλ, λέγει Κύριος».

52. Ἰωβ 14, 4.

53. Ἰακ. 4, 3.

54. Ψαλμ. 10, 7.

55. Ψαλμ. 61, 3. Ματθ. 16, 27. Ρωμ. 2, 6. Α' Κορ. 3, 8. Γαλ. 6, 5.

56. Ἰεζ. 7, 27.

ρώνει, ὅπως λέγει ἡ Γραφή, τῆ δικαιοσύνη τοῦ Θεοῦ, γιατί εἶναι ἄγγελος τοῦ παντοκράτορα Θεοῦ. Ἔμαθε λοιπόν ἀπὸ τῆ θεοπαράδοτη Γραφή, ὅτι σ' ἐκείνους πού ἔζησαν σύμφωνα μὲ τὸν νόμο τοῦ Θεοῦ, ἡ καθαρότητα καὶ θεϊκὴ ζωὴ ἀνταμείβεται ὅπως τῆς ἀξίζει ἀπὸ τὶς δικαιοσύνες καὶ θεῖες ζυγαριές, παραβλέποντας μὲ τὴν καλωσύνη τῆς θείας φιλανθρωπίας τὶς κηλίδες πού ἔγιναν ἀπὸ τὴν ἀνθρώπινη ἀδυναμία, γιατί, ὅπως λέγει ἡ Γραφή, «Κανένας δὲν εἶναι καθαρὸς ἀπὸ κηλίδα»⁵².

Αὐτὰ γνωρίζει ὁ ἱεράρχης ὅτι εἶναι ὑπεσχημένα ἀπὸ τὴν θεία Γραφή, καὶ ζητᾶ αὐτὰ νὰ γίνουν, καὶ νὰ δωρηθοῦν σ' ἐκείνους, πού ἔζησαν ὅπως θέλει ὁ Θεός, οἱ ἱερεῖς ἀνταμοιβές. Γιατὶ ποτὲ ὁ Ἱεράρχης, ὁ προφήτης τῆς θείας δικαιοσύνης, δὲν θὰ ζητοῦσε ἐκεῖνα πού δὲν εἶναι ἀρεστὰ στὸν Θεὸ καὶ δὲν ἔχουν ὑποσχεθεῖ ἀπὸ αὐτόν, κατὰ τρόπο πού ταιριάζει στὸν ἴδιο. Γι' αὐτὸ δὲν προσεύχεται ζητώντας αὐτὰ γιὰ τοὺς μὴ ἀρεστοὺς στὸν Θεὸ νεκροὺς, ὅχι μόνο ἐπειδὴ μὲ αὐτὸ θὰ παρεκκλίνει ἀπὸ τὴν προφητικὴ τάξη, ἂν καὶ βέβαια στὰ ἱεραρχικὰ θὰ τὸ ἀποτολμήσει μὲ αὐθάδεια παρακινημένος ἀπὸ τὸν τελετάρχη, ἀλλὰ ἐπειδὴ καὶ ἡ ἀνόσια προσευχὴ θὰ ἔρθει σὲ ἀντίθεση πρὸς τὴν δίκαιη Γραφή, καὶ ὁ ἴδιος δικαίως θὰ ἀκούσει· «Ζητᾶτε καὶ δὲν παίρνετε, ἐπειδὴ ζητᾶτε κακῶς»⁵³.

Ἐκ τῶν Διαταγῶν τῶν Ἀποστόλων.

Νὰ τελεῖτε τὴν τρίτη ἡμέρα τῶν νεκρῶν μὲ ψαλμοὺς καὶ προσευχές, πρὸς τιμὴν ἐκείνου πού ἀναστήθηκε τὴν τρίτη ἡμέρα, καὶ τὴν ἐνάτη ὑπὲρ τῶν ζώντων καὶ τῶν νεκρῶν, καὶ τὴν τεσσαρακοστή, σύμφωνα μὲ τὸν παλιὸ νόμο καὶ τύπο (ἐπειδὴ ἔτσι τὸν πένθησε τὸν Μωυσῆ ὁ λαός), καὶ κατὰ τὴ συμπλήρωση ἑνὸς χρόνου γιὰ τὴ μνήμη το νὰ δίνονται στοὺς φτωχοὺς ἀπὸ τὰ ὑπάρχοντά του, γιὰ νὰ τὸν θυμοῦνται. Αὐτὰ βέβαια τὰ λέμε γιὰ τοὺς εὐσεβεῖς. Γιὰ τοὺς ἀσεβεῖς ὅμως, καὶ ἂν ἀκόμα δώσεις ὅλα τὰ ἐγκόσμια, δὲν θὰ τὸν ὠφελήσεις καθόλου. Γιατὶ αὐτὸς στὸν ὅποιο, ὅταν ζοῦσε, ὁ Θεὸς ἦταν ἐχθρὸς, ἀσφαλῶς θὰ εἶναι καὶ τώρα πού πέθανε. Διότι δὲν ὑπάρχει ἀδικία στὸν Θεό. Γιατὶ «ὁ Κύριος εἶναι δίκαιος καὶ ἀγαπᾶ τὴ δικαιοσύνη»⁵⁴, καὶ «Νὰ ὁ ἄνθρωπος καὶ τὸ ἔργο του», καὶ «Σὺ θὰ ἀνταποδώσεις στὸν καθένα σύμφωνα μὲ τὰ ἔργα του»⁵⁵.

Ἐκ τῶν Ἱεζεκιήλ.

«Ἡ δικαιοσύνη τοῦ δικαίου θὰ ὠφελήσει τὸν ἴδιο, καὶ ἡ παρανομία τοῦ παράνομου θὰ βλάψει τὸν ἴδιο. Τὸν καθένα ἀπὸ σᾶς θὰ τὸν κρίνω ἀνάλογα μὲ τὸν δρόμο πού βαδίζει, Ἰσραηλιτικὴ λαέ, λέγει ὁ Κύριος»⁵⁶.

Τοῦ ἁγίου Ἐπιφανίου, ἐκ των Παναρίων.

᾽Ωφελεῖ δὲ καὶ ὑπὲρ τῶν κεκοιμημένων εὐσεβῶν εὐχή, κἂν τὰ μεγάλα αἰτιώματα μὴ ἀποκτόπτοι, ἀλλ' οὖν γε διὰ τὸ πολλάκις ὡς ἀνθρώπους ὄντας ἡμᾶς, ἐσφάλθαι ἀκουσίως τε καὶ ἐκουσίως

5

Τοῦ αὐτοῦ ἐκ τῶν αὐτῶν.

Οὐκ ἔστι μετὰ θάνατον. Οὔτε γὰρ Λάζαρος πρὸς τὸν πλούσιον ἀπέρχεται ἐκεῖ, οὔτε ὁ πλούσιος πρὸς τὸν Λάζαρον· ἐσφράγισται γὰρ τὰ ταμεῖα, καὶ πεπλήρωται ὁ χρόνος καὶ ὁ ἀγὼν ἐτελέσθη, καὶ οἱ στέφανοι ἐδόθησαν καὶ οἱ ἠττηθέντες ἐν τῷ σκάμματι τοῦ βίου ἐξεβλήθησαν, καὶ πάντα σαφῶς τετελείωται μετὰ τὴν ἐνθένδεν ἐκδημίαν.

10

Τοῦ Χρυσοστόμου, ἐκ τοῦ κατὰ Ματθαῖον.

Οὐδεὶς γὰρ ἐντεῦθεν μὴ διαλυσάμενος τὰ ἁμαρτήματα, ἀπελθὼν ἐκεῖ, δυνήσεται τὰς ἐπὶ τούτοις εὐθύνας διαφυγεῖν. Ἄλλ' ὥσπερ οἱ ἀπὸ των δεσμοτηρίων τούτων μετὰ τῶν ἀλύσεων προσάγονται ἐπὶ τὸ
15 δικαστήριον, οὕτω καὶ αἱ ψυχαὶ πᾶσαι, ὅταν ἀπέλθωσιν ἀπὸ τῶν ἐνταῦθα, τὰς ποικίλας περικειμέναι σειρὰς τῶν ἁμαρτημάτων ἐπὶ τὸ φοβερὸν ἄγονται θῆμα.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΚΓ΄.

Αἰσθητός ἐστιν ὁ παράδεισος, ἢ νοητός;
20 φθαρτός, ἢ ἄφθαρτος;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Ὅσπερ οὖν δύο Ἱερουσαλήμ ἡ Γραφή λέγει, οὐράνιον καὶ ἐπίγειον, οὕτω καὶ δύο παραδείσους, ἓνα πνευματικόν, καὶ ἕτερον αἰσθητόν· ἐξ οὗ καὶ τὰ Νειλῶα ταῦτα καὶ Εὐφρατήσια ὕδατα εἰσπορεύονται ἐπὶ
25 γῆς, ἔνθα Ἀδὰμ καὶ ἡ Εὐὰ καὶ ὁ ὄφις καὶ τὰ φυτὰ. Εἰ γὰρ τὸν ὄφιν καὶ τὰ φυτὰ καὶ τὰ ὕδατα ἀλληγορικῶς ἐκλάβομεν, πάντως πον καὶ τὸν Ἀδὰμ καὶ τὴν Εὐάν ἀνατρέψομεν, μᾶλλον δὲ ἀθετήσομεν τὴν θείαν Γραφήν. Ὅσπερ οὖν ὁ Ἀδὰμ ὑπῆρχε μέσος φθορᾶς καὶ ἀφθαρσίας, τοιοῦτος ἦν καὶ ἔστιν ὁ παράδεισος.

30

Τοῦ ἁγίου Ἐπιφανίου, ἐκ τοῦ Ἀγκυρωτοῦ.

Ὅτι οὐκ ἔστιν ἐπὶ γῆς ὁ παράδεισος, καὶ ἀληθῆ τὰ ἐν τῇ Γενέσει γεγραμμένα, ἀλλ' ἀλληγορεῖται, οὐδὲν ἀληθεύει τῆς ἀκολουθίας

Τοῦ ἁγίου Ἐπιφανίου, ἀπὸ τὸ Πανάριο.

᾽Ωφελεῖ ὅμως καὶ ἡ προσευχὴ ὑπὲρ τῶν εὐσεβῶν νεκρῶν, ἔστω κι ἂν δὲν διαγράφει τὰ μεγάλα ἁμαρτήματα, γιὰ τὰ σφάλματα πού πολλές φορὲς κάναμε, σὰν ἄνθρωποι πού εἴμαστε, ἀκούσια καὶ ἐκούσια.

Τοῦ ἰδίου, ἀπὸ τὸ ἴδιο ἔργο.

Δὲν ὑπάρχει (μετάνοια) μετὰ θάνατον. Γιατὶ οὔτε ὁ Λάζαρος πῆγε ἐκεῖ στὸν πλούσιο, οὔτε ὁ πλούσιος στὸν Λάζαρο, ἐπειδὴ τὰ ταμεῖα σφραγίστηκαν καὶ συμπληρώθηκε ὁ χρόνος, ὁ ἀγώνας ἔγινε καὶ τὰ στεφάνια ἀπομενήθηκαν, καὶ ἐκεῖνοι πού νικῆθηκαν στὸ σκάμμα τῆς ζωῆς διώχτηκαν, καὶ ὅλα τελείωσαν καθαρὰ μετὰ τὴν ἀναχώρηση ἀπὸ τὴν ἐδῶ ζωὴ.

Τοῦ ἱ. Χρυσοστόμου, ἀπὸ τὸ κατὰ Ματθαῖον Εὐαγγέλιο.

᾽Οποῖος δὲν διέγραψε ἐδῶ τὶς ἁμαρτίες του, πηγαίνοντας ἐκεῖ δὲν μπορεῖ νὰ ἀποφεύγει τὶς συνέπειες γι' αὐτές. Καὶ ὅπως οἱ κρατούμενοι τῶν ἐδῶ φυλακῶν ὀδηγοῦνται στὸ δικαστήριο μὲ τὶς ἀλυσίδες, ἔτσι καὶ ὅλες οἱ ψυχές, ὅταν φύγουν ἀπὸ ἐδῶ, φορῶντας τὶς διάφορες ἀλυσίδες τῶν ἁμαρτιῶν τους, ὀδηγοῦνται στὸ φοβερὸ βῆμα τῆς κρίσεως.

ΕΡΩΤΗΣΗ 23η

**᾽Ο παράδεισος εἶναι αἰσθητὸς (ὄρατός), ἢ νοητὸς;
Φθαρτὸς ἢ ἀφθαρτος;**

ΑΠΑΝΤΗΣΗ

᾽Οπως ἡ Γραφὴ ἀναφέρει δύο Ἱερουσαλήμ, μιά οὐράνια καὶ μία ἐπίγεια, ἔτσι ἀναφέρει καὶ δύο παραδείσους, ἓνα πνευματικὸ καὶ ἓναν αἰσθητὸ, ἀπὸ τὸν ὁποῖο περνοῦν τὰ νερὰ τοῦ Νείλου καὶ τοῦ Εὐφράτη πάνω στὴ γῆ, ὅπου ὑπῆρχαν ὁ Ἀδὰμ καὶ ἡ Εὕα καὶ τὸ φίδι καὶ τὰ φυτὰ. Γιατὶ, ἂν ἐκλάβουμε τὸ φίδι καὶ τὰ φυτὰ καὶ τὰ νερὰ ἀλληγορικά, θὰ ἀρνηθοῦμε καὶ τὸν Ἀδὰμ καὶ τὴν Εὕα, ἢ μᾶλλον θὰ ἀπορίψουμε τὴν ἁγία Γραφή. ᾽Οπως λοιπὸν ὁ Ἀδὰμ βρισκόταν μεταξὺ φθορᾶς καὶ ἀφθαρσίας, τέτοιος ἦταν καὶ εἶναι καὶ ὁ παράδεισος.

Τοῦ ἁγίου Ἐπιφανίου, ἀπὸ τὸν Ἀγκυρωτό.

᾽Οτι δὲν ἦταν ἐπίγειος ὁ παράδεισος καὶ ὅτι ὅσα ἀναφέρονται στὴ Γένεση εἶναι βέβαια ἀληθινὰ, ἀλλ' ἔχουν ἀλληγορικὴ σημασία, δὲν ἀλη-

πάντα ἀλληγορούμενα. «Ἐν ἀρχῇ», γάρ φησι, «ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν καὶ πάντα». Καὶ οὐκ ἔστιν ἀλληγορούμενα, ἀλλ' ὁρώμενα, καὶ τὸν ἄνθρωπον ἐν ἀληθείᾳ ὄντα ποιήσας ὁ Θεός, ἔθηκεν αὐτὸν ἐν τῷ παραδείσῳ τῆς τρυφῆς οὕτω τοίνυν καὶ ὁ Ἀδάμ, τεθείς
 5 ἐν τῷ παραδείσῳ τῆς τρυφῆς, ἔφαγεν ἀπὸ τοῦ ξύλου. Ὁ δὲ παράδεισος, φησί, ἐν Ἐδέμ, κατὰ ἀνατολάς. Πηγὴ δὲ ἀνέβαινεν ἐξ Ἐδέμ, καὶ οὐκ εἶπε, Κατέβαινεν, ἵνα μὴ νοήσωμεν, ἐν οὐρανῷ εἶναι τὴν Ἐδέμ. Εἰ γὰρ ἐν οὐρανῷ ἦν, ἄνωθεν εἶχεν εἰπεῖν, ὅτι κατέρχεται. Ἀλλὰ φησι
 «Ποταμὸς ἐκπορεύεται ἐξ Ἐδέμ, καὶ ἀφορίζεται εἰς ἀρχὰς τέσσαρας
 10 ὄνομα δὲ ἐνὶ Φεΐσων», ὁ παρὰ μὲν τοῖς Ἰνδικοῖς καὶ Αἰθίοψι Γάγγης καλούμενος, παρ' Ἑλλησι δὲ Ἰνδὸς προσαγορευόμενος, καὶ περι-
 κυκλοῖ πᾶσαν τὴν γῆν Εὐϊλάτ, τὴν τε μικρὰν Αἰθιοπίαν καὶ τὴν μεγά-
 λην, τὰ μέρη τῶν Εὐϊλέων· Εὐϊλέους δὲ φησι εἶναι τοὺς ἐσωτάτους Ἰν-
 δούς· διαπερᾶ δὲ τὴν μεγάλην Αἰθιοπίαν, καὶ πίπτει πρὸς νότον καὶ
 15 δύσιν, ἔσωθεν τριῶν Γαδείρων, εἰς τὸν μέγαν Ὠκεανὸν τὸν κυκλοῦντα
 πᾶσαν τὴν γῆν.

Δεύτερος δὲ Γεὼν, ὁ καὶ Νεῖλος, κατὰ τὴν Αἰθιοπίαν κατερχόμε-
 νος, καὶ διαπερῶν τὴν μικρὰν Αἰθιοπίαν, Ἀνουδίτην τε καὶ Βλεμμύαν
 καὶ Ἀξονίτην, καὶ ἐπικλύζων τὰ μέρη Θηβαΐδος καὶ Αἰγύπτου, εἰς
 20 ταύτην ἐκπίπτει τὴν θάλασσαν. Εἰ δέ τις ἀπιστεῖ, ἀκούετω Ἱερεμίου
 λέγοντος «Ἴνα τί ὑμῖν καὶ τῇ γῇ Αἰγύπτου, τοῦ πιεῖν ὕδωρ Γεὼν τεθο-
 λωμένον;».

Τρίτος δὲ Τίγρης, ὁ πορευόμενος κατέναντι τῶν Ἀσσυρίων, καὶ
 διατέμνων τὰ μέρη τῆς Ἀνατολῆς, καὶ δύνων ὑπὸ τὴν γῆν, ἀνίσχει
 25 ἀπὸ τῆς Ἀρμενίας κατὰ μέσον Καρδιαίων καὶ Ἀρμενίων, καὶ ἀναπη-
 γάζει πάλιν, καὶ διατέμνεται εἰς τὴν τῶν Ἀσσυρίων.

Τέταρτος Εὐφράτης, ὁμοίως καὶ οὗτος δύνων ὑπὸ τὴν γῆν, ἀνέρ-
 χεται ἀπὸ τῆς Ἀρμενίας, ἐπικλύζων τὴν Περσίδα.

Εἰ τοίνυν οὐκ ἔστι παράδεισος αἰσθητὸς ἐπὶ τῆς γῆς, πάντως οὐδὲ
 30 πηγὴ οὐδὲ ποταμὸς, οὐ τέσσαρες ἀρχαί, οὐδὲ συκῆ, οὐδὲ ξύλον. Εἰ
 οὐκ ἐνὶ ξύλον, οὐκ ἔστι Εὐὰ ἢ ἐξ αὐτοῦ φαγοῦσα. Εἰ οὐκ ἐνὶ Εὐὰ,
 οὐδὲ Ἀδάμ. Καί, εἰ οὐκ ἐνὶ Ἀδάμ, οὐδὲ ἄνθρωποι εἰσιν, ἀλλὰ μῦθος
 λοιπὸν ἢ ἀλήθεια, καὶ ἀλληγορεῖται λοιπὸν πάντα, κατὰ τὸν θεήλα-
 τον Ὠριγένην.

57. Γεν. 1, 1.

60. Γεν. 2, 13.

58. Γεν. 2, 15. καὶ 3, 6.

61. Ἱερ. 2, 28.

62. Γεν. 2, 14.

59. Γεν. 2, 10.

63. Γεν. 2, 15.

θεύει τίποτε, ἂν ὅλα ὅσα ἀκολούθησαν ἐρμηνευτοῦν ἀλληγορικά. Γιατί λέγει· «Στὴν ἀρχὴ ἔκανε ὁ Θεὸς τὸν οὐρανὸ καὶ τὴ γῆ καὶ ὅλα»⁵⁷. Καὶ δὲν εἶναι ἀλληγορικά, ἀλλὰ ὁρατά, καὶ τὸν ἄνθρωπο πλάθοντάς τον ὁ Θεὸς τὸν ἔβαλε στὸν παράδεισο τῆς ἀπόλαυσης⁵⁸. Ἔτσι λοιπὸν καὶ ὁ Ἀδάμ πού τοποθετήθηκε στὸν παράδεισο τῆς ἀπόλαυσης, ἔφαγε ἀπὸ τὸ δένδρο. «Καὶ ὁ παράδεισος», λέγει, «βρισκόταν ἀνατολικά τῆς Ἑδέμ, καὶ πηγὴ ἀνέβαινε ἀπὸ τὴν Ἑδέμ»⁵⁹. Δὲν εἶπε “κατέβαινε”, γιὰ νὰ μὴ σκεφτοῦμε ὅτι ἡ Ἑδέμ βρισκόταν στὸν οὐρανό. Γιατί, ἂν βρισκόταν στὸν οὐρανό, θὰ ἔλεγε ὅτι κατεβαίνει ἀπὸ πάνω. Ἀλλὰ λέγει· «Ποταμὸς πηγάζει ἀπὸ τὴν Ἑδέμ καὶ χωρίζεται σὲ τέσσερις παραπόταμους. Τὸ ὄνομα τοῦ ἑνὸς εἶναι Φεῖσων», ὁ ὁποῖος ἀπὸ τοὺς Ἰνδοὺς καὶ Αἰθίοπες ὀνομάζεται Γάγγης καὶ ἀπὸ τοὺς Ἑλληνας ἐπονομάζεται Ἰνδός, καὶ περικυλῶνει ὅλη τὴ χώρα Εὐϊλάτ, καὶ τὴ μικρὴ Αἰθιοπία καὶ τὴ μεγάλη, τὰ μέρη τῶν Εὐϊλέων. Εὐϊλέοι λέγει ὅτι εἶναι οἱ κάτοικοι τῆς ἐσώτατης Ἰνδίας. Καὶ διασχίζει τὴ μεγάλη Αἰθιοπία, καὶ διασχίζοντας τὰ τρία Γάδαιρα, χύνεται νοτιοδυτικὰ στὸν μεγάλο Ὠκεανὸ πού κυκλῶνει ὅλη τὴ γῆ.

Δεύτερος πόταμος εἶναι ὁ Γεών⁶⁰, ὀνομαζόμενος καὶ Νεῖλος, πού κατεβαίνει πρὸς τὴν Αἰθιοπία καὶ διασχίζει τὴ μικρὴ Αἰθιοπία, καὶ τὸν Ἀνουβίτη, τὸν Βλεμμύα καὶ τὸν Ἀξονίτη, καὶ πλημμυρίζοντας τὰ μέρη τῆς Θηβαΐδας καὶ τῆς Αἰγύπτου, πέφτει σ' αὐτὴ τὴ θάλασσα. Ἄν ὁμως κάποιος δὲν πιστεύει, ὡς ἀκούσει τὸν Ἱερεμία πού λέγει· «Τί θέλετε σεῖς στὴ χώρα τῆς Αἰγύπτου, γιὰ νὰ πιεῖτε τὸ θολωμένο νερὸ τοῦ Γεών;»⁶¹.

Τρίτος εἶναι ὁ Τίγρης⁶², πού περνάει μπροστὰ ἀπὸ τὴ χώρα τῶν Ἀσσυρίων, διαχωρίζει τὰ μέρη τῆς Ἀνατολῆς, χάνεται κάτω ἀπὸ τὴ γῆ, καὶ ἐμφανίζεται πάλι στὴν Ἀρμενία, ἀνάμεσα ἀπὸ τοὺς Καρδιαίους καὶ Ἀρμενίους, καὶ ξαναπηγάζει καὶ πάλι καὶ διαχωρίζεται στὴ χώρα τῶν Ἀσσυρίων.

Τέταρτος εἶναι ὁ Εὐφράτης⁶³, πού καὶ αὐτὸς χάνεται κάτω ἀπὸ τὴ γῆ, καὶ ἐμφανιζόμενος πάλι στὴν Ἀρμενία, πλημμυρίζει τὴν Περσία.

Ἐὰν λοιπὸν δὲν ὑπάρχει ὁρατὸς παράδεισος πάνω στὴ γῆ, ὅπως ἴσως ποτε δὲν θὰ ὑπῆρχε οὔτε πηγὴ, οὔτε ποταμὸς, οὔτε τέσσερες παραπόταμοι, οὔτε σικιά, οὔτε δένδρο. Καὶ ἐὰν δὲν ὑπάρχει δένδρο, δὲν ὑπάρχει καὶ ἡ Εὐα πού ἔφαγε ἀπὸ τὸν καρπὸ του. Καὶ ἐὰν δὲν ὑπάρχει Εὐα, δὲν ὑπάρχει οὔτε ὁ Ἀδάμ. Καὶ ἐὰν δὲν ὑπάρχει ὁ Ἀδάμ, δὲν ὑπάρχουν οὔτε ἄνθρωποι, ἀλλὰ ὅλη ἡ ἀλήθεια εἶναι παραμῦθι, καὶ ὅλα εἶναι ἀλληγορικά, σύμφωνα μὲ τὸν θεοκατάρτο Ὠριγένη.

Διονυσίου Ἀλεξανδρείας, ἐκ τῶν κατὰ Ὠριγένους.

Ἐὰν δὲ τὸν παράδεισον μὴ τοῦ κόσμου μέρος εἶναι λέγοις, μηδὲ ἐν αὐτῷ γεγονέναι, μηδὲ σὺν τοῖς ἄλλοις καὶ περὶ αὐτοῦ κατέπανσεν ὁ Θεὸς γεγράφθαι, ἀλλ' ὑπερκόσμιον χωρίον, πῶς τὸν γήινον ἐκεῖ πλά-
 5 σας τὸν ἄνθρωπον εἰσήγαγε; Πῶς δὲ ἐκεῖ ἔπλασεν ὁ Θεὸς ἔτι ἐκ τῆς γῆς πάντα τὰ θηρία τοῦ ἀγροῦ, καὶ τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ, ὅπου τὸν ἄνθρωπον καὶ τὴν γυναῖκα, καὶ ἤγαγεν αὐτὰ πρὸς αὐτόν, ἰδεῖν τί κά-
 λέσει αὐτά; Ποῦ ξύλον θανατηφόρον καὶ ἀπατεῶν ὄφεις ἐκεῖ; Οὐκοῦν
 10 λογιζέσθω πᾶς, ὅτι οὐκ εἰς τὸν οὐρανόν, ἀλλ' ὄντως καὶ ἐν τῇ γῇ πε-
 φύτευται· ἔστι γὰρ τόπος Ἀνατολῆς, καὶ χωρίον ἐκλογῆς.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΚΔ΄.

**Θεοδωρήτου ἐπισκόπου Κύρου, ἐρώτησις, τί ἐστι τὸ
 «Κατ' εἰκόνα καὶ ὁμοίωσιν»;**

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

15 Τινὲς μὲν τὸ ἀόρατον τῆς ψυχῆς εἰκόνα Θεοῦ κεκλήκασιν, ἀλλ' οὐκ ἀληθῶς εἰρήκασιν. Εἰ γὰρ εἰκὼν Θεοῦ τῆς ψυχῆς τὸ ἀόρατον, μᾶλλον ἂν εἰκόνες Θεοῦ κληθεῖεν ἄγγελοι καὶ πᾶσαι αἱ ἀσώματοι καὶ ἅγιοι φύσεις, ἅτε δὴ παντάπασι σωματίων ἀπηλλαγμένοι καὶ ἀμιγῆς τὸ ἀόρατον ἔχουσαι. Τινὲς δὲ οἱ πολλῆς εὐηθείας, λεγούσης ἐπακού-
 20 ουσι τῆς Γραφῆς «Ἄνοιξον τοὺς ὀφθαλμούς σου καὶ ἴδε, καὶ κλῖνον τὸ οὖς σου καὶ ἄκουσον»· καὶ, «Ὁσφράνθη Κύριος ὀσμήν εὐωδίας» καὶ, «Τὸ στόμα Κυρίου ἐλάλησε ταῦτα»· καὶ, «Ἐν τῇ χειρὶ αὐτοῦ πάντα τὰ πέρα τῆς γῆς», καὶ ὅσα τοιαῦτα κακῶς ἀκούοντες καὶ νοοῦντες, ἐνόμισαν ἀνθρωπόμορφον εἶναι τὸ Θεῖον, καὶ οὐ συνείδον οἱ ἄγαν ἡ-
 25 λίθιοι, ὅτι, ὡς ἀνθρώποις δι' ἀνθρώπων διαλεγόμενος ὁ Θεὸς τῇ τῶν ἀκουόντων ἀσθενείᾳ τοὺς λόγους συμμετρῆι, καὶ ἐπειδὴ δι' ὀφθαλμῶν ὁρῶμεν, τὴν ὀπτικὴν αὐτοῦ δύναμιν ὀφθαλμοὺς ὀνομάζει, καὶ τὴν ἀκουστικὴν ὤτα, καὶ πρόσταγμα τὸ στόμα. Ἄλλ' ἔδει αὐτόν, μὴ μόνον τούτων ἀκούειν τῶν λόγων, ἀλλὰ καὶ τῶν τὸ ἀπερίγραπτον τοῦ Θεοῦ
 30 διδασκόντων. «Ποῦ», γὰρ φησι, «πορευθῶ ἀπὸ τοῦ πνεύματός σου, καὶ ἀπὸ τοῦ προσώπου σου ποῦ φύγω; Ἐὰν ἀναβῶ εἰς τὸν οὐρανόν, οὐ ἐκεῖ εἶ· ἐὰν καταβῶ εἰς τὸν ἄδην, πάρει»· καὶ, «Οὐχὶ τὸν οὐρανόν

64. Γεν. 1, 26.

67. Ἦσ. 58, 14.

65. Ψαλμ. 44, 11.

67α. Ψαλμ. 94, 4.

66. Γεν. 8, 21.

Τοῦ Διονυσίου Ἀλεξανρείας, ἀπό τὰ Κατὰ Ὁριγένους.

Ἐάν ἰσχυρίζεσαι, ὅτι ὁ παράδεισος δὲν εἶναι μέρος τοῦ κόσμου, οὔτε δημιουργήθηκε μέσα σ' αὐτόν, οὔτε ὅτι εἶναι γραμμένο πῶς ὁ Θεὸς μαζί με τὰ ἄλλα δημιουργήματα ἀναπαύθηκε καὶ γι' αὐτόν, ἀλλὰ εἶναι κάποιος ὑπεργήινος τόπος, τότε πῶς τὸν γήινο ἄνθρωπο ποὺ ἔπλασε τὸν ἔβαλε ἐκεῖ; Καὶ πῶς ὁ Θεὸς ἐκεῖ ὅπου ἔπλασε τὸν ἄνδρα καὶ τὴ γυναῖκα ἔπλασε ἐπίσης ἀπὸ τὸ χῶμα ὅλα τὰ θηρία τοῦ ἀγροῦ καὶ τὰ πτηνὰ τοῦ οὐρανοῦ, καὶ τὰ ὀδήγησε ὅλα σ' αὐτόν γιὰ νὰ δεῖ πῶς θὰ τὰ ὀνομάσει; Ποῦ ἦταν ἐκεῖ τὸ θανατηφόρο δένδρο καὶ τὸ ἀπατηλὸ φίδι; Ἐπομένως ὡς σκέφτεται ὁ καθέννας, ὅτι πραγματικὰ φυτεύτηκε στὴ γῆ καὶ ὄχι στὸν οὐρανό· γιὰτὶ εἶναι τόπος τῆς Ἀνατολῆς καὶ περιοχὴ ἐκλεγμένη.

ΕΡΩΤΗΣΗ 24η

Ἐρώτηση τοῦ Θεοδωρήτου, ἐπισκόπου Κύρου γιὰ τὸ τί σημαίνει τὸ «κατ' εἰκόνα καὶ ὁμοίωση»⁶⁴.

ΑΠΑΝΤΗΣΗ

Ὁρισμένοι εἰκόνα τοῦ Θεοῦ ὀνομάζουν τὸ ἀόρατο τῆς ψυχῆς, ἀλλὰ δὲν εἶναι ἀλήθεια. Γιατί, ἂν τὸ ἀόρατο τῆς ψυχῆς εἶναι εἰκόνα τοῦ Θεοῦ, θὰ ἔπρεπε εἰκόνες τοῦ Θεοῦ νὰ ὀνομάζονται οἱ ἄγγελοι καὶ ὅλες οἱ ἀσώματες καὶ ἅγιες φύσεις, διότι εἶναι ἀπαλλαγμένες ἐντελῶς ἀπὸ τὰ σώματα καὶ ἔχουν καθαρὴ τὴν ἰδιότητα τοῦ ἀόρατου. Μερικοὶ πάλι, τελείως μωροί, ἀκούοντας τὴ Γραφὴ νὰ λέγει, «Ἄνοιξε τὰ μάτια σου καὶ δές, καὶ στήσε τὸ αὐτί σου καὶ ἄκουσε»⁶⁵, καὶ «Ὁσφράνθηκε ὁ Κύριος τὴ μυροδία τῆς εὐωδίας»⁶⁶, καὶ, «Τὸ στόμα τοῦ Κυρίου τὰ εἶπε αὐτά»⁶⁷, καὶ «Στὸ χέρι του βρῖσκονται τὰ πέρατα τῆς γῆς»^{67α}, καὶ ὅλα τὰ ὅμοια, ἀκούοντας τα καὶ κατανοώντας τα κακῶς, νόμισαν ὅτι ὁ Θεὸς ἔχει ἀνθρώπινη μορφή, καὶ δὲν κατάλαβαν οἱ ἡλίθιοι, ὅτι ὁ Θεός, μιλώντας σὲ ἀνθρώπους μέσω ἀνθρώπων προσαρμόζει τὰ λόγια του στὴν ἀδυναμία αὐτῶν ποὺ τὸν ἀκοῦν. Καὶ ἐπειδὴ βλέπουμε μὲ τὰ μάτια, τὴν ὀπτική του δύναμη τὴν ὀνομάζει ὀφθαλμούς, τὴν ἀκουστικὴ αὐτιά, καὶ τὴν ἐντολὴ του στόμα. Ἄλλὰ ἔπρεπε αὐτὸς νὰ μὴ ἀκούει μόνο αὐτὰ τὰ λόγια, ἀλλὰ καὶ ἐκεῖνα ποὺ ἀναφέρονται στὸ ἀπερίγραπτο τοῦ Θεοῦ. Γιατὶ λέγει· «Ποῦ νὰ πάω, γιὰ νὰ ἀπομακρυνθῶ ἀπὸ τὸ πνεῦμα σου, καὶ ποῦ νὰ φύγω, ὥστε νὰ εἶμαι μακριὰ ἀπὸ τὸ πρόσωπό σου; Ἐάν ἀνεβῶ στὸν οὐρανό, σὺ εἶσαι ἐκεῖ. Ἐάν κατεβῶ στὸν ἄδη, ἐσὺ εἶσαι παρών»⁶⁸, καὶ «Ἐγὼ δὲν γεμίζω

68. Ψαλμ. 138, 7-8.

καὶ τὴν γῆν ἐγὼ πληρῶ; λέγει Κύριος». Καί, «Πνεῦμα ὁ Θεός, καὶ τοὺς προσκυνοῦντας αὐτὸν ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ δεῖ προσκυνεῖν». Εἰ δὲ πνεῦμα ὁ Θεός, ἀπλοῦς ἄρα καὶ ἀσύνθετος καὶ ἀσχημάτιστος. Τὸ τοίνυν, «κατ' εἰκόνα Θεοῦ», κατὰ τὸ ἀρχικὸν γενέσθαι τὸν ἄνθρω-
 5 πον ἴσμεν. Φησὶ γὰρ ὁ Θεός, «Ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα ἡμε-
 τέραν καὶ ὁμοιώσιν»· καὶ ἐπάγει· «Καὶ ἀρχέτωσαν τῶν ἰχθύων τῆς θαλάσσης καὶ τῶν πετεινῶν τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῶν κτηνῶν καὶ πάσης τῆς γῆς». Ὡσπερ γὰρ αὐτὸς τῶν ὄλων ἔχει τὴν δεσποτείαν, οὕτω δέ-
 δωκε καὶ τῷ ἀνθρώπῳ τῶν ἀλόγων ζώων τὴν ἐξουσίαν.

10 Ἔστι μέντοι καὶ ἄλλα εὐρεῖν, ὡς ἀρχετύπου μιμήματα. Δημιουργεῖ γὰρ καὶ ἄνθρωπος, κατὰ μίμησιν τοῦ πεποικηκότος Θεοῦ, καὶ οἰκίας καὶ πόλεις καὶ οὐρανοῦ καὶ ἡλίου καὶ ἀστέρων ἐκτυπώματα, καὶ ἀνθρώπων καὶ ζώων ἀλόγων εἰκόνας καὶ ἰνδάλματα, ἀλλ' ἄπειρον τὸ τῆς δημιουργίας διάφορον. Ὁ μὲν γὰρ ἐξ οὐκ ὄντων καὶ ἐξ ὄντων
 15 δημιουργεῖ, καὶ δίχα πόνου καὶ χρόνου, ὁ δ' ἄνθρωπος καὶ χρόνου καὶ πόνου καὶ ὕλης δεῖται καὶ σκέψεως, εἰς τὴν τοῦ γινομένου κατασκευ-
 ῆν. Ἀλλὰ καὶ οὕτω δημιουργῶν ὁ ἄνθρωπος μιμεῖται ἀμηγέτη τὸν Ποιητὴν, ὡς εἰκὼν τὸ ἀρχετύπον. Καὶ γὰρ ἡ εἰκὼν ἔχει τὰ τοῦ ἀρχετύ-
 που ἰνδάλματα· ἀλλὰ τὸ μὲν τῶν μορίων εἶδος ἔχει, τὰς δὲ ἐνεργείας
 20 οὐκ ἔχει· ἐστέρηται γὰρ τῆς ψυχῆς, δι' ἧς κινεῖται τὸ σῶμα. Οὕτω πάλιν καὶ βασιλεύει ἄνθρωπος, καὶ κρίνει κατὰ μίμησιν τοῦ Θεοῦ· ἀλλ' ὁ μὲν Θεός οὐ κατηγόρων, οὐ μαρτύρων δεῖται, δικάζων. Οὕτω γὰρ Κάιν κατέκρινεν, αὐτόπτης τοῦ μίσους γενόμενος. Ὁ δὲ ἄνθρωπος κρίνων, καὶ μαρτύρων δεῖται καὶ κατηγόρων· ἀγνοεῖ γὰρ τὰ γινόμενα.
 25 Οὕτω καὶ Θεός ὁ ἄνθρωπος καὶ εἰκὼν Θεοῦ προσηγορεύθη. «Ἐγώ», γὰρ φησι, «εἶπα· θεοὶ ἐστε» καὶ τὰ ἐξῆς καί, «Ἀνὴρ οὐκ ὀφείλει κατακαλύπτεσθαι τὴν κεφαλὴν, εἰκὼν καὶ δόξα Θεοῦ ὑπάρχων». Ἀλλ' ὁ μὲν φύσει Θεός ἐστιν, ὁ δὲ χάριτι. Οὕτω καὶ τὸ ἀπερίγραπτον ἀληθῶς μὲν καὶ κυρίως ἐστὶ τοῦ Θεοῦ, μιμεῖται δὲ πως αὐτὸ καὶ ὁ νοῦς ὁ ἄν-
 30 θρώπινος. Ἐν ἀκαρεῖ γὰρ περινοστεῖ πᾶσαν τὴν γῆν, τὰ τε οὐράνια καὶ τὰ ὑποχθόνια· ἀλλ' οὐ τῆ οὐσίας, μόνου δὲ τοῦ νοῦ φαντασία. Ὁ δὲ

68α. Ἱερ. 23, 24.

69α. Γεν. 1, 26.

69. Ἱω. 4, 24.

70. Γεν. 1, 28.

τὸν οὐρανὸ καὶ τὴ γῆ; λέγει ὁ Κύριος»^{68α}· καὶ «Ὁ Θεὸς εἶναι πνεῦμα καὶ ἐκεῖνοι ποὺ τὸν λατρεύουν πρέπει νὰ τὸν λατρεύουν πνευματικᾶ καὶ ἀληθινά»⁶⁹. Καὶ ἐφόσον ὁ Θεὸς εἶναι πνεῦμα, ἄρα εἶναι ἀπλὸς καὶ ὄχι σύνθετος, καὶ χωρὶς σχῆμα. Ἐπομένως τὸ «κατ' εἰκόνα Θεοῦ» τὸ δεχόμεστε μὲ τὴν ἔννοια ὅτι ὁ ἄνθρωπος ἔγινε ἀρχηγός. Γιατὶ λέγει ὁ Θεός· Ἄς δημιουργῆσω τὸν ἄνθρωπο ὅμοιον μὲ ἐμένα»^{69α}, καὶ προσθέτει· «Καὶ ἄς εἶναι κύριοι τῶν ψαριῶν τῆς θάλασσης καὶ τῶν πτηνῶν τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῶν κατοικίδιων ζώων καὶ ὅλης τῆς γῆς»⁷⁰. Γιατὶ, ὅπως ὁ ἴδιος ἔχει τὴν ἐξουσία ὅλων, ἔτσι ἔδωσε καὶ στὸν ἄνθρωπο τὴν ἐξουσία ὅλων τῶ ἄλογων ζώων.

Εἶναι δυνατὸν ὅμως νὰ βροῦμε καὶ ἄλλες ὁμοιότητες μὲ τὸ πρωτότυπο. Γιατὶ καὶ ὁ ἄνθρωπος, μιμούμενος τὸν Θεὸ ποὺ τὸν δημιούργησε, κατασκευάζει καὶ σπίτια καὶ πόλεις καὶ ἀντίγραφα τοῦ ἡλίου καὶ τῶν ἀστρῶν καὶ εἰκόνες καὶ ὁμοιώματα ἀνθρώπων καὶ ἄλογων ζώων, ὅμως εἶναι ἀπέραντη ἢ διαφορὰ τῆς δημιουργίας τους. Γιατὶ ὁ Θεὸς προέρχεται ἀπὸ τὸ μηδὲν καὶ δημιουργεῖ ἀπὸ τὸ μηδὲν, καὶ χωρὶς κόπο καὶ χρόνο, ἐνῶ ὁ ἄνθρωπος μέσα σὲ χρόνο καὶ μὲ κόπο, καὶ χρειάζεται καὶ ὑλικά καὶ σκέψη γιὰ νὰ κατασκευάσει τὸ ἔργο του. Ὅμως, ἂν καὶ ὁ ἄνθρωπος δημιουργεῖ μὲ τὸν τρόπον αὐτόν, μιμεῖται ὅπωςδὴποτε τὸν Δημιουργό, ὅπως ἡ εἰκόνα τὸ πρωτότυπο. Γιατὶ ἡ εἰκόνα ἔχει τὴν ἰδεατὴ μορφή τοῦ πρωτοτύπου, ὅμως ἔχει μόνο τὴ ἐξωτερικὴ ὄψη τῶν ἐπιμέρους συστατικῶν του, ἀλλὰ δὲν ἔχει καὶ τὶς ἐνέργειες, διότι δὲν ἔχει ψυχὴ, μὲ τὴ ὁποία κινεῖται τὸ σῶμα. Ἐτσι βασιλεύει ἐπίσης ὁ ἄνθρωπος καὶ δικάζει μιμούμενος τὸν Θεό. Ἀλλὰ ὁ Θεὸς ὅταν δικάζει δὲν ἔχει ἀνάγκη ἀπὸ κατηγοροῦς, οὔτε μάρτυρες. Ἐτσι καταδίκασε τὸν Κάϊν, ἐπειδὴ ἦταν αὐτόπτης τοῦ μίσους του. Ἐνῶ ὁ ἄνθρωπος δικάζοντας ἔχει ἀνάγκη καὶ ἀπὸ μάρτυρες καὶ ἀπὸ κατηγοροῦς, ἐπειδὴ ἀγνοεῖ αὐτὰ ποὺ ἔγιναν. Γι' αὐτὸ λοιπὸν ὁ ἄνθρωπος ὀνομάστηκε καὶ θεὸς καὶ εἰκόνα τοῦ Θεοῦ. Γιατὶ λέγει· «Ἐγὼ εἶπα, εἴσαστε θεοί»⁷¹, καὶ τὰ ἔξης· καὶ «Ὁ ἄνδρας δὲν πρέπει νὰ καλύπτει τὸ κεφάλι του, ἐπειδὴ εἶναι εἰκόνα καὶ δόξα τοῦ Θεοῦ»⁷². Ἀλλὰ ὁ ἕνας εἶναι κατὰ φύσιν Θεός, ἐνῶ ὁ ἄλλος κατὰ χάρη. Ἐτσι λοιπὸν καὶ τὸ ἀπερίγραπτο πραγματικᾶ καὶ κυρίως εἶναι τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ τὸ μιμεῖται κατὰ κάποιον τρόπο καὶ ὁ ἀνθρώπινος νοῦς. Γιατὶ μέσα σὲ ἐλάχιστο χρονικὸ διάστημα περιέρχεται ὅλη τὴ γῆ, καὶ τὰ οὐράνια καὶ τὰ κάτω ἀπὸ τὴ γῆ. Ὅχι ὅμως οὐσιαστικᾶ, ἀλλὰ μόνο μὲ τὴ

71. Ψαλμ. 81, 6.

72. Α' Κορ. 11, 7.

γε Θεός και τῆ οὐσία, και τῆ σοφία, και τῆ δυνάμει τὸ ἀπερίγραφτον ἔχει.

Εὖροι δ' ἄν τις και ἑτέραν μίμησιν ἀκριβεστέραν ἐν τῆ τοῦ ἀνθρώπου ψυχῇ. Ἔχει γὰρ και αὐτῆ τὸ λογικὸν και τὸ ζωτικὸν ἐν αὐτῇ· και 5 γεννᾷ ὁ νοῦς τὸν λόγον, συμπρόεισι δὲ τῷ λόγῳ πνεῦμα, οὐ γενόμενον καθάπερ ὁ λόγος, συμπαραμαρτοῦν δὲ αἰεὶ τῷ λόγῳ και συμπροϊὸν γεννωμένῳ. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν ὡς ἐν εἰκόνι πρόσσεσι τῷ ἀνθρώπῳ, οὐ δὴ χάριν και ἀνυπόστατος ὁ λόγος ἐστὶ και τὸ πνεῦμα. Ἐπὶ δὲ τῆς ἁγίας Τριάδος τρεῖς νοοῦμεν τὰς ὑποστάσεις, και ἀσυγχύτως ἠνωμέ- 10 νας, και καθ' αὐτὰς ὑφεστώσας Γεγέννηται μὲν γὰρ ἐκ τοῦ Πατρὸς πρὸ τῶν αἰώνων ὁ Θεὸς Λόγος, ἀχώριστός δὲ ἐστὶ τοῦ γεννήσαντος. Και τὸ Πνεῦμα ἐκ τοῦ Πατρὸς μὲν ἐκπορεύεται, νοεῖται δὲ και ἐν ἰδίᾳ ὑποστάσει. «Πάντα», γὰρ φησι, «ἐνεργεῖ τὸ αὐτὸ Πνεῦμα, διαιροῦν ἰδίᾳ ἐκάστῳ καθὼς βούλεται». Ὡστε τὸ μὲν κατ' εἰκόνα ἐστὶ τὸ νοερὸν 15 και αὐτεξούσιον και ἀρχικόν, τὸ δὲ καθ' ὁμοίωσιν ἢ τῆς ἀρετῆς κατὰ τὸ δυνατὸν ὁμοίωσις.

Νεμεσίου ἐπισκόπου, ἐκ τοῦ περὶ φύσεως ἀνθρώπου.

Τὸν ἀνθρώπον ἴσμεν ἐξ ἀρχῆς οὔτε θνητὸν ὁμολογουμένως, οὔτε ἀθάνατον γεγενῆσθαι, ἀλλ' ἐν μεθορίοις ἑκατέρας φύσεως, ἵνα, ἂν μὲν 20 τοῖς σωματικοῖς ἀκολουθήσῃ πάθει, περιπέσῃται ταῖς σωματικαῖς μεταβολαῖς, ἂν δὲ τὰ τῆς ψυχῆς προτιμήσῃ καλά, τῆς ἀθανασίας ἀξιωθῇ. Εἰ γὰρ ἐξ ἀρχῆς αὐτὸν θνητὸν ἐποίησεν ὁ Θεός, οὐκ ἂν ἁμαρτόντα θανάτῳ κατεδίκασε· τοῦ γὰρ θνητοῦ τὴν θνητότητα ὁ Θεὸς οὐδενὸς καταδικάζει. Εἰ δ' αὖ πάλιν ἀθάνατον, οὐδ' ἂν τροφῆς σωματι- 25 κῆς δεῖται, οὐδ' ἂν αὐτὸν τροφῆς ἐνδεᾶ κατεσκεύασεν· οὐδὲν γὰρ τῶν ἀθανάτων τροφῆς σωματικῆς δεῖται· οὐδ' ἂν οὕτω ῥαδίως μετενόησε, και τὸν γενόμενον ἀθάνατον θνητὸν εὐθέως ἐποίησεν. Οὐδὲ γὰρ ἐπὶ τῶν ἁμαρτησάντων ἀγγέλων τοῦτο φαίνεται πεποιηκώς, ἀλλὰ κατὰ τὴν ἐξ ἀρχῆς φύσιν ἀθάνατοι διέμειναν, ἄλλην τῶν ἡμαρτημένων 30 ὑπεκδεχόμενοι δίκην, και οὐ τὸν θάνατον. Βέλτιον οὖν ἢ τοῦτον τὸν τρόπον νοεῖν τὸ προκειμένον, ἢ ὅτι θνητὸς μὲν ἐσκευάσθη, δυνάμενος δὲ ἐκ προκοπῆς τελειούμενος ἀθάνατος γενέσθαι, τουτέστι, δυνάμει

φαντασία τοῦ νοῦ του. Ἐνῶ ὁ Θεὸς ἔχει τὸ ἀπερίγραπτο καὶ κατὰ τὴν οὐσία, καὶ κατὰ τὴ σοφία, καὶ κατὰ τὴ δύναμη.

Θὰ μπορούσε ὁμως κάποιος νὰ βρεῖ καὶ ἄλλη πιὸ ἀκριβῆ ὁμοιότητα στὴν ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου. Γιατὶ ἔχει καὶ αὐτὴ μέσα της καὶ τὸ λογικὸ καὶ τὸ ζωτικὸ. Ὁ νοῦς γεννᾷ τὸν λόγο, καὶ βγαίνει μαζί του καὶ τὸ πνεῦμα, χωρὶς νὰ γίνεται ὅπως ὁ λόγος, συμπορεύεται ὁμως πάντοτε μὲ τὸν λόγο καὶ δημιουργεῖται μαζί μὲ τὸν λόγο ὅταν γεννιέται. Ἀλλὰ αὐτὰ βέβαια ὑπάρχουν στὸν ἄνθρωπο σὰν σὲ εἰκόνα, καὶ γιὰ χάρις αὐτοῦ ὁ λόγος καὶ τὸ πνεῦμα εἶναι χωρὶς ὑπόσταση, ἐνῶ στὴν ἁγία Τριάδα σκεφτόμαστε, ὅτι ὑπάρχουν τρεῖς ὑποστάσεις, οἱ ὁποῖες εἶναι ἐνωμένες χωρὶς νὰ συγχέονται, ἀλλὰ ὑπάρχουν ξεχωριστά. Ὁ Θεὸς Λόγος δηλαδὴ γεννήθηκε ἀπὸ τὸν Πατέρα προαιώνια, ἀλλὰ εἶναι ἀχώριστος ἀπὸ ἐκεῖνον πού τὸν γέννησε. Καὶ τὸ Πνεῦμα ἐκπορεύεται βέβαια ἀπὸ τὸν Πατέρα, νοεῖται ὁμως καὶ σὲ ἰδιαίτερη ὑπόσταση. Γιατὶ λέγει: «Ὅλα τὰ κάνει τὸ ἴδιο Πνεῦμα, μοιράζοντας στὸν καθένα ἰδιαίτερα τὰ χαρίσματα, ὅπως αὐτὸ θέλει»⁷³. Ὡστε, τὸ «κατ' εἰκόνα» εἶναι τὸ πνευματικὸ καὶ τὸ αὐτεξούσιο καὶ τὸ ἐξουσιαστικὸ, ἐνῶ τὸ «καθ' ὁμοίωσιν» ἢ κατὰ τὸ δυνατόν ὁμοιότητα τῆς ἀρετῆς.

Τοῦ ἐπισκόπου Νεμεσίου, ἀπὸ τὸ Περί φύσεως τοῦ ἀνθρώπου.

Ὁ ἄνθρωπος πιστεύουμε πὼς ἀπὸ τὴν ἀρχὴ οὔτε θνητὸς οὔτε ἀθάνατος δημιουργήθηκε, ἀλλὰ βρίσκεται στὰ σύνορα τῆς κάθε μιᾶς φύσης, ὥστε, ἂν ἀκολουθήσει τὰ σωματικὰ πάθη, νὰ μεταπέσει στὴν κατάσταση τῶν σωμάτων, ἐὰν ὁμως προτιμήσει τὰ καλὰ τῆς ψυχῆς, νὰ γίνεῖ ἄξιος τῆς ἀθανασίας. Γιατὶ, ἐὰν ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τὸν ἔκανε ὁ Θεὸς θνητόν, δὲν θὰ τὸν καταδίκαιζε σὲ θάνατο ὅταν ἀμάρτησε. Γιατὶ ὁ Θεὸς δὲν ἐπιβάλλει τὴν ποινὴ τοῦ θανάτου σὲ κανένα θνητόν. Ἐὰν πάλι τὸν ἔκανε ἀθάνατο, δὲν θὰ χρειαζόταν ὑλικὴ τροφή, οὔτε θὰ τὸν ἔκανε τέτοιο πού νὰ ἔχει ἀνάγκη τροφῆς, γιατί κανένα ἀπὸ τὰ ἀθάνατα δὲν ἔχει ἀνάγκη τροφῆς, οὔτε καὶ θὰ μετανοοῦσε τόσο εὐκόλα καὶ θὰ ἔκανε ἀμέσως τὸν ἀθάνατο θνητό. Οὔτε ἄλλωστε φαίνεται νὰ τὸ ἔκανε αὐτὸ στοὺς ἀγγέλους πού ἀμάρτησαν, ἀλλὰ ἔμειναν ἀθάνατοι σύμφωνα μὲ τὴν ἀρχικὴ φύση τους, περιμένοντας ἄλλη καταδίκη γιὰ τὶς ἀμαρτίες τους, καὶ ὄχι τὸν θάνατο. Εἶναι λοιπὸν καλύτερα ἢ μὲ τὸν τρόπον αὐτὸν νὰ κατανοοῦμε τὸ θέμα αὐτό, ἢ ὅτι πλάστηκε βέβαια θνητός, ἔχοντας τὴ δυνατότητα τελειοποιούμενος προοδευτικὰ νὰ γίνεῖ ἀθάνατος, δηλαδὴ δυνάμει ἀθάνατος.

ἀθάνατος. Ἐπειδὴ δὲ οὐ συνέφερεν αὐτῷ πρὸ τῆς τελειώσεως γνῶναι τὴν ἑαυτοῦ φύσιν, ἀπηγόρευσε μὴ γεύσασθαι τοῦ ξύλου τῆς γνώσεως. Ἦσαν, μᾶλλον δέ, εἰσὶν ἔτι καὶ νῦν δυνάμεις ἐν τοῖς φυτοῖς μέγιστα· τότε δέ, ὡς ἐν ἀρχῇ τῆς κοσμοποιίας ἀκραιφνεῖς οὖσαι, ἰσχυροτάτην 5 εἶχον τὴν ἐνέργειαν. Ἦν οὖν καὶ ἀπόγευσις τινος καρποῦ γνῶσιν ἐμποιοῦσα τῆς οἰκειᾶς φύσεως. Οὐκ ἐβούλετο δὲ αὐτὸν ὁ Θεὸς πρὸ τῆς τελειώσεως γνῶναι τὴν οἰκειᾶν φύσιν, ἵνα μὴ, γνοὺς ἐνδεᾶ ἑαυτὸν πολλῶν ὄντα, τῆς σωματικῆς ἐπιμεληθῆ ἰσχυροτάτην τῆς ψυχῆς πρόνοιαν· καὶ διὰ ταύτην τὴν αἰτίαν ἐκώλυσεν αὐτὸν μεταλα- 10 βεῖν τοῦ καρποῦ τῆς γνώσεως. Παρακούσας δὲ καὶ γνοὺς ἑαυτόν, τῆς μὲν τελειώσεως ἐξέπεσε, τῆς δὲ σωματικῆς χρείας ἐγένετο ἐνδεής· σκέπασμα γοῦν εὐθέως ἐζήτησε. Φησὶ γὰρ ἡ Γραφή, ὅτι «Γυμνὸς ὢν ἔγνω». Πρῶτον δὲ ἐν ἐκστάσει αὐτὸν ἐποίησε καὶ ἐν ἀγνωσίᾳ ἑαυτοῦ. Ἐκπεσὼν οὖν τῆς τελειώσεως, ἐξέπεσεν ὁμοίως καὶ τῆς ἀθανασί- 15 ας, ἣν ὕστερον ἀπολήψεται χάριτι τοῦ ποιήσαντος αὐτόν.

Μετὰ δὲ τὴν ἔκπτωσιν καὶ ἡ τῶν κρεῶν ἀπόλαυσις αὐτῷ συνεχωρήθη. Πρῶτον μὲν γὰρ τοῖς ἀπὸ τῆς γῆς μόνοις ἐκέλευσεν αὐτὸν ἀρκεῖσθαι· ταῦτα γὰρ ἦν ἐν τῷ παραδείσῳ· ἀπεγνωσμένης δὲ τῆς τελειώσεως, τῇ συγκαταβάσει λοιπὸν συνεχωρήθη τὰ τῆς ἀπολαύσεως 20 Χρεία μὲν ἀνθρώπου τροφῆς καὶ ποτοῦ, διὰ τὰς κενώσεις καὶ διαφορήσεις. Ἐπειδὴ δὲ ἐκ σώματός ἐστιν ὁ ἄνθρωπος, πᾶν δὲ σῶμα ἐκ τῶν τεσσάρων στοιχείων συνέστηκεν, ἀνάγκη τοῦ τοῖς πάθεσι περιπίπτειν αὐτόν, οἷς καὶ τὰ στοιχεῖα, τομῆ καὶ μεταβολῆ καὶ ῥεύσει, ἅπερ ἐστὶ μόνου τοῦ σώματος· μεταβολῆ μὲν τῇ κατὰ ποιότητα, ῥεύσει δὲ τῇ 25 κατὰ κένωσιν· κενοῦται γὰρ αἰεὶ τὸ ζῶον, διὰ τε τῶν προδήλων πόρων καὶ τῶν ἀδήλων, περὶ ὧν ὕστερον ἐροῦμεν.

Ἀνάγκη τοίνυν ἢ τοῖς κενουμένοις ἀντεισφέρεσθαι τὰ ἴσα, ἢ διαλύεσθαι τὸ ζῶον ἐνδεία τῶν ἐπεισιόντων Ξηρῶν δὲ ὄντων καὶ ὑγρῶν καὶ πνεύματος τῶν κενουμένων, ἀνάγκη καὶ ὑγρᾶς καὶ ξηρᾶς τροφῆς 30 δεῖσθαι τὸ ζῶον καὶ πνεύματος. Ἔστι δὲ ἡμῖν ἡ τροφή καὶ τὸ ποτόν διὰ τῶν στοιχείων, ἐξ ὧν καὶ συνεστάθημεν. Ἐκαστον γὰρ τῷ μὲν οἰ-

Καὶ ἐπειδὴ δὲν τὸν συνέφερε πρὶν ἀπὸ τὴν τελείωσιν νὰ γνωρίσει τὴ φύσιν του, τοῦ ἀπαγόρευσε νὰ γευτεῖ τὸ δένδρο τῆς γνώσεως. Ὑπῆρχαν, ἢ καλύτερα, ὑπάρχουν ἀκόμα καὶ τώρα στὰ φυτὰ πολὺ μεγάλες δυνάμεις. Ἀλλὰ τότε, στὴν ἀρχὴ τῆς δημιουργίας τοῦ κόσμου, ἐπειδὴ ἦταν καθαρές, εἶχαν πολὺ δυνατὴ ἐνέργεια. Μποροῦσε λοιπὸν καὶ μόνο ἡ γεύση κάποιου καρποῦ νὰ προκαλέσει γνώσιν τῆς φύσεώς του. Ἀλλὰ ὁ Θεὸς δὲν ἤθελε πρὶν ἀπὸ τὴν τελείωσίν του νὰ γνωρίσει τὴ φύσιν του ὁ ἄνθρωπος, γιὰ νὰ μὴ γνωρίσει ὅτι ἔχει ἔλλειψιν ἀπὸ πολλὰ πράγματα, καὶ ἐπιδοθεῖ στὴ φροντίδα τῶν σωματικῶν ἀναγκῶν του, ἐγκαταλείποντας τὴ φροντίδα τῆς ψυχῆς του. Γι' αὐτὴ τὴν αἰτία λοιπὸν τοῦ ἀπαγόρευσε νὰ γευθεῖ τὸν καρπὸ τῆς γνώσεως. Παρακούοντας ὅμως καὶ γνωρίζοντας τὸν ἑαυτό του, ἔχασε τὴν τελείωσίν του καὶ ἄρχισε νὰ ἔχει σωματικὰς ἀνάγκας, καὶ ἀμέσως ζήτησε σκεπάσματα. Γιατὶ λέγει ἡ Γραφή· «γνώρισε ὅτι ἦταν γυμνός». Προηγουμένως τὸν περιέβαλε μὲ ἔκστασιν καὶ μὲ ἀγνοία τοῦ ἑαυτοῦ του. Ἐκκλίπτοντας λοιπὸν ἀπὸ τὴν τελειότητα, ἐξέπεσε καὶ ἀπὸ τὴν ἀθανασία, τὴν ὁποία θὰ ἀνακτήσει ἀργότερα μὲ τὴ χάριν τοῦ Δημιουργοῦ του.

Μετὰ τὴν πτώσιν του τοῦ ἐπετρέπη καὶ ἡ ἀπόλαυσιν τῶν κρεάτων. Γιατὶ προηγουμένως τὸν εἶχε διατάξει νὰ ἀρκεῖται μόνο σὲ ὅσα προέρχονται ἀπὸ τὴ γῆ, γιὰ τὸν μόνο αὐτὰ ὑπῆρχαν στὸν παράδεισον. Ὅταν ὅμως ἐξέπεσε ἀπὸ τὴν τελείωσιν, ἀπὸ συγκατάβασιν τοῦ ἐπετρέπη καὶ ἡ ἀπόλαυσιν τῶν κρεάτων. Ἐχει δηλαδὴ ὁ ἄνθρωπος ἀνάγκη ἀπὸ τροφή καὶ πιτό, γιὰ τὶς κενώσεις καὶ τὶς ἐκκρίσεις. Καὶ ἐπειδὴ ὁ ἄνθρωπος ἀποτελεῖται ἀπὸ σῶμα, καὶ καθὲ σῶμα ἀποτελεῖται ἀπὸ τέσσερα στοιχεῖα, εἶναι ὑποχρεωμένος νὰ ὑπόκειται καὶ αὐτὸς στὰ πάθη ποὺ ὑπόκεινται καὶ τὰ στοιχεῖα, δηλαδὴ στὴν τομῆ, τὴ μεταβολὴ καὶ τὴν ρεῦσιν, ποὺ εἶναι πάθη μόνο τοῦ σώματος. Στὴ μεταβολῆ ὑπόκειται ὡς πρὸς τὴν ποιότητα, στὴ ρεῦσιν ὡς πρὸς τὴν κένωσιν, γιὰ τὸ ζῶον ἔχει διαρκεῖς κενώσεις μέσα ἀπὸ τὶς φανερὰς διόδους καὶ τὶς ἀφανεῖς, γιὰ τὶς ὁποῖες θὰ μιλήσουμε ἀργότερα.

Εἶναι ἀπαραίτητο λοιπὸν ἢ νὰ εἰσάγονται ἀντίστοιχα τόσα, ὅσα εἶναι καὶ αὐτὰ ποὺ ἀποβάλλονται μὲ τὶς κενώσεις, ἢ τὸ ζῶον νὰ διαλύεται ἀπὸ ἔλλειψιν αὐτῶν ποὺ εἰσάγονται. Καὶ ἐπειδὴ αὐτὰ ποὺ ἀποβάλλονται εἶναι στερεά, ὑγρά καὶ αἲρια, ὑποχρεωτικὰ καὶ τὸ ζῶον ἔχει ἀνάγκη ἀπὸ ὑγρὴ καὶ ξηρὴ τροφή καὶ ἀπὸ αἲρα. Καὶ ἡ τροφή βέβαια καὶ τὸ πιτό προέρχονται ἀπὸ τὰ στοιχεῖα μὲ τὰ ὁποῖα δημιουργηθήκαμε. Γιατὶ τὸ

κείῳ καὶ ὁμοίῳ τρέφεται, τῷ δὲ ἐναντίῳ θεραπεύεται. Τῶν δὲ στοιχεί-
 ων τὰ μὲν προσεχῶς τε ἅμα, τὰ δὲ καὶ διὰ μέσων τινῶν προσφερόμεθα
 ὡς ὕδωρ, ποτὲ μὲν καθ' ἑαυτό, ποτὲ δὲ διὰ μέσου τοῦ οἴνου καὶ τοῦ
 ἐλαίου, καὶ πάντων τῶν καλουμένων ὑγρῶν καρπῶν. Οὐδὲν γὰρ ἔ-
 5 τερόν ἐστιν οἶνος, ἢ ὕδωρ ὑπ' ἀμπέλου πεποιημένον. Ὅμοίως δὲ καὶ
 πυρὸς μεταλαμβάνομεν ποτὲ μὲν προσεχῶς ὑπ' αὐτοῦ θαλπόμενοι,
 ποτὲ δὲ διὰ μέσων, ὧν ἐσθίομεν ἢ πίνομεν. Ἐν πᾶσι γὰρ ἢ πλείων ἢ
 ἐλάττων μοῖρα τοῦ πυρὸς ἐγκατέσπαρται. Τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ τοῦ
 ἀέρος, προσεχῶς μὲν ἀναπνέοντες καὶ περικεχυμένον ἡμῖν ἔχοντες,
 10 καὶ ἐν τῷ ἐσθίειν καὶ πίνειν αὐτὸν ἔλκοντες, διὰ μέσων δὲ τῶν ἄλλων
 πάντων ὧν προσφέρομεν. Τὴν δὲ γῆν, προσεχῶς μὲν ἡμεῖς σὺδαμῶς,
 διὰ μέσων δὲ τινῶν γῆ μὲν γὰρ σῖτος γίνεται, σῖτον δὲ ἡμεῖς ἐσθίομεν.
 Κόρυδοι μὲν γὰρ καὶ περιστεραὶ καὶ πέρδικες πολλάκις τὴν γῆν σι-
 τοῦνται, ἄνθρωπος δὲ διὰ μέσων τῶν σπερμάτων καὶ τῶν ἀκροδρύων
 15 καὶ τῶν σαρκῶν.

Ἐπειδὴ δὲ οὐ μόνον δι' εὐπρέπειαν, ἀλλὰ καὶ δι' εὐαισθησίαν, τὴν
 μετὰ τὴν ἀφήν, ἢ μάλιστα πλεονεκτεῖ πάντων τῶν ζώων ὁ ἄνθρωπος,
 οὐ περιέθηκεν ἡμῖν οὔτε δέρμα παχύ, ὡς τοῖς βουσι καὶ τοῖς ἄλλοις
 ζώοις τοῖς παχυδέρμοις, οὔτε τρίχας μεγάλας καὶ πυκνάς, ὡς ταῖς αἰξί
 20 καὶ τοῖς προβάτοις καὶ λαγωῖς, οὔτε φολίδας, ὡς τοῖς ὄφεσι καὶ τοῖς
 ἰχθύσιν, οὔτε ὄστρακα, ὡς ταῖς χελώναις καὶ τοῖς ὀστρέοις, οὔτε ἀπα-
 λόστρακα, ὡς τοῖς καράβοις, οὔτε πτέρυγας, ὡς τοῖς ὀρνέοις, ἀναγκαί-
 ως ἐσθῆτος ἐδεήθημεν τῆς ἀναπληρούσης ἐν ἡμῖν, ὅπερ ἢ φύσις τοῖς
 ἄλλοις ἐδωρήσατο. Διὰ ταῦτα μὲν οὖν τροφῆς καὶ ἐσθῆτος δεόμεθα,
 25 οἰκήσεώς τε οὐχ ἥκιστα δὲ καὶ διὰ τὰς τῶν θηρίων ἀποφυγὰς. Διὰ δὲ
 τὰς δυσκρασίας τῶν ποιότητων καὶ τὴν λύσιν τῆς συνεχείας τοῦ σώ-
 ματος, ἰατρῶν καὶ θεραπείας ἐν χρήσει κατέστημεν. Τῆς δὲ μετα-
 βολῆς κατὰ ποιήτητα γινομένης, ἀνάγκη διὰ τῆς ἀντικεμένης ποιό-
 τητος εἰς τὸ σύμμετρον ἀγαγεῖν τὴν κατάστασιν τοῦ σώματος. Οὐ γὰρ,
 30 ὡς οἴονται τινες, τὸ θερμανθὲν σῶμα καταψύξει πρόκειται τοῖς ἰα-
 τροῖς, ἀλλ' εἰς τὸ εὐκρατον μεταποιῆσαι· εἰ γὰρ καταψύξειαν, εἰς τὴν
 ἐναντίαν περιόσταται νόσον ἢ διάθεσιν.

Χρεία τοίνυν ἀνθρώπῳ τροφῆς μὲν καὶ ποτοῦ, διὰ τὰς κενώσεις

καθένα τρέφεται με τὸ δικό του καὶ τὸ ὅμοιο, καὶ θεραπεύεται με τὸ ἀντίθετο. Ἀπὸ τὰ στοιχεῖα πάλι, ἄλλα βρίσκονται κοντὰ μας καὶ ἀμέσως, καὶ ἄλλα τὰ παίρνουμε μέσα ἀπὸ κάποια ἄλλα, ὅπως τὸ νερό, πού τὸ παίρνουμε ἄλλοτε ὅπως εἶναι, καὶ ἄλλοτε μέσα ἀπὸ τὸ κρασί καὶ τὸ λάδι καὶ ἀπὸ ὅλους τοὺς καρπούς πού ὀνομάζονται ὑγροί. Γιατὶ τὸ κρασί δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο, παρὰ νερὸ πού παράγεται ἀπὸ τὴν ἄμπελο. Μὲ τὸν ἴδιο τρόπο παίρνουμε καὶ τὴ φωτιά, ἄλλοτε ζεσταινόμενοι ἀπ' εὐθείας ἀπὸ αὐτήν, καὶ ἄλλοτε μέσα ἀπὸ αὐτὰ πού τρώμε καὶ πίνουμε. Γιατὶ σὲ ὅλα εἶναι κατεσπαρμένο μικρότερο ἢ μεγαλύτερο μέρος φωτιᾶς. Μὲ τὸν ἴδιο τρόπο παίρνουμε καὶ τὸν ἀέρα ἀπ' εὐθείας ἀναπνέοντας καὶ ἔχοντάς τον γύρω μας νὰ περιχύνεται, καὶ ὅταν τρώμε καὶ πίνουμε ροφώντας τον, ἄλλα καὶ μέσα ἀπὸ ὅλα τὰ ἄλλα πού εἰσάγουμε μέσα μας. Τὴ γῆ (τὸ χῶμα) ὅμως δὲν τὸ παίρνουμε ἐμεῖς ἀπευθείας ποτέ, ἄλλὰ μέσω κάποιων ἄλλων. Ἡ γῆ δηλαδή γίνεται σιτάρι, καὶ ἐμεῖς τρώμε τὸ σιτάρι. Ἀλλὰ καὶ οἱ κορυδαλλοὶ καὶ τὰ περιστέρια καὶ οἱ πέρδικες πολλές φορές τρώνε χῶμα, καὶ ὁ ἄνθρωπος μέσα ἀπὸ τοὺς σπόρους καὶ τοὺς καρπούς πού ἔχουν σκληρὸ κέλυφος (κάστανα, βελανίδια), καὶ τὶς σάρκες.

Καὶ ἐπειδὴ ὄχι μόνο γιὰ εὐπρέπεια, ἀλλὰ καὶ γιὰ εὐαισθησία, μετὰ τὴν αἴσθηση τῆς ἀφῆς, στὴν ὁποία ὁ ἄνθρωπος πλεονεκτεῖ ἀπὸ ὅλα τὰ ζῶα, δὲν μᾶς ἔντυσε οὔτε μὲ δέρμα παχύ, ὅπως τὰ βόδια καὶ τὰ ἄλλα παχύδερμα ζῶα, οὔτε μὲ τρίχες μεγάλες καὶ πυκνές, ὅπως τὶς γίδες καὶ τὰ πρόβατα καὶ τοὺς λαγούς, οὔτε μὲ λέπια, ὅπως τὰ φίδια καὶ τὰ ψάρια, οὔτε μὲ ὄστρακα ὅπως τὶς χελῶνες καὶ τὰ ὄστρακα, οὔτε μὲ ἀπαλόστρακα, ὅπως τοὺς κάραβους⁷⁵, οὔτε μὲ φτερά, ὅπως τὰ πτηνά, γι' αὐτὸ ἀναγκαστικὰ χρειαστήκαμε ἔνδυμα, πού νὰ ἀντικαθιστᾷ σὲ μᾶς αὐτὸ πού ἡ φύση δώρισε στὰ ἄλλα. Γιὰ ὅλα αὐτὰ λοιπὸν ἔχουμε ἀνάγκη ἀπὸ τροφή καὶ ροῦχα καὶ κατοικία, ἀλλὰ ὄχι λιγώτερο καὶ γιὰ τὴν προφύλαξή μας ἀπὸ τὰ θηρία. Ἐξαιτίας πάλι τῶν δυσμενῶν κλιματολογικῶν συνθηκῶν καὶ τῶν τραυματισμῶν χρειαζόμαστε γιατροὺς καὶ θεραπείες. Καὶ ἐπειδὴ ἡ μεταβολὴ γίνεται στὴν ποιότητα, πρέπει κατ' ἀνάγκη μὲ τὴν ἀντίστοιχη ποιότητα νὰ φέρουμε τὴν κατάστασι τοῦ σώματος στὸ ἀρχικὸ τῆς σημεῖο. Καθόσον δὲν πρέπει, ὅπως νομίζουν μερικοί, νὰ κρυώσουν οἱ γιατροὶ τὸ σῶμα πού θερμάνθηκε, ἀλλὰ νὰ τὸ φέρουν στὴ μέση θερμότητα. Γιατὶ, ἂν τὸ κρυώσουν, ἡ κατάστασι τοῦ σώματος μεταβάλλεται στὴν ἀντίθετη ἀρρώστια.

Εἶναι ἀπαραίτητη λοιπὸν στὸν ἄνθρωπο ἡ τροφή καὶ τὸ πιωτὸ ἔξαι-

καὶ τὰ διαφορήσεις, ἐσθῆτος δὲ διὰ τὸ μηδεμίαν ἔχειν ἐκ φύσεως
 ἰσχυρὰν περιβολήν, οἴκου δὲ διὰ τὰς δυσκρασίας τοῦ περιέχοντος καὶ
 διὰ τὰ θηρία. Διὰ τὰς μεταβολὰς τῶν ποιοτήτων καὶ τὴν αἴσθησιν τὴν
 ἐνδοθεῖσαν σώματι, ἰατρῶν τε καὶ θεραπείας ἐν χρεῖα κατέστημεν. Εἰ
 5 γὰρ μὴ προσῆν ἡμῖν αἴσθησις, οὔτ' ἂν ἤλγοῦμεν, οὔτ' ἂν θεραπείας
 ἐδεήθημεν, καὶ μὴ ἀλγοῦντες· καὶ διεφθάρημεν ἂν ἐν ἀγνωσίᾳ τοῦ
 κακοῦ, τὸ πάθος οὐκ ἰώμενοι, Ἐπεὶ τό γε ἀρχαῖον οὐδὲν τούτων ἐδεῖ-
 το, οὐδὲν τῶν ἀλόγων ζώων ἐτόλμα καταβλάπτειν τὸν ἄνθρωπον, ἀλ-
 λά ἦν αὐτῷ πάντα δοῦλα καὶ ὑποτεταγμένα, ἕως ἐκράτει τῶν οἰκείων
 10 παθῶν καὶ τῆς ἐν αὐτῷ ἀλογίας. Μὴ κρατῶν δὲ τῶν οἰκείων παθῶν,
 ἀλλὰ κρατούμενος ὑπ' αὐτῶν, ἐκρατήθη καὶ παρὰ τῶν ἔξωθεν ἀλό-
 γων θηρίων· συνῆλθε γὰρ τῇ ἁμαρτία καὶ ἡ παρὰ τούτων βλάβη. Ὅτι
 δὲ τοῦτο ἐστὶν ἀληθές, διδάσκουσιν οἱ ἄριστον μετελθόντες βίον, καὶ
 παρὰ τῶν τοιούτων μηδὲν βλαβέντες, ὡς ὁ Δανιὴλ ἀπὸ τῶν λεόντων,
 15 καὶ Παῦλος ἀπὸ τῆς ἐχίδνης.

Τίς οὖν ἀξίως θαυμάσειεν τὴν εὐγένειαν τοῦ ζώου τούτου, τοῦ
 συνδέοντος ἐαυτῷ τὰ θνητὰ τοῖς ἀθανάτοις, καὶ τὰ λογικὰ τοῖς ἀλό-
 γοις συνάπτοντος, τοῦ φέροντος ἐν τῇ καθ' ἑαυτὸν φύσει τῆς πάσης
 κτίσεως τὴν εἰκόνα; Διὸ καὶ μικρὸς κόσμος εἴρηται. Τοσαύτης δὲ
 20 τιμῆς παρὰ Θεοῦ καὶ προνοίας ἠξιώται, ὅτι δι' αὐτὸν καὶ τὰ μέλλοντα
 καὶ τὰ νῦν, καὶ Θεὸς ἄνθρωπος γέγονε· Θεοῦ τέκνον ἐστίν, οὐρανῶν
 βασιλεύει, κατ' εἰκόνα Θεοῦ καὶ ὁμοίωσιν γεγονῶς, Χριστῷ συνδιά-
 γει, πάσης ἀρχῆς καὶ ἐξουσίας προκάθηται. Τίς δ' ἂν ἐξαιρεῖν αὐτοῦ
 δύνηται τὰ πλεονεκτήματα; Πελάγη γὰρ διαβαίνει, οὐρανὸν ἐμβατεύ-
 25 ει τῇ θεωρίᾳ, ἄστρον κινήσεις καὶ διαστήματα καὶ μέτρα κατανοεῖ.
 Γῆν καρποῦται καὶ θάλασσαν, θηρίων καὶ κητῶν καταφρονεῖ, πᾶσαν
 ἐπιστήμην καὶ τέχνην κατορθοῖ· ὑπερόριον διὰ τῶν γραμμάτων, οἷς
 βούλεται, προσομιλεῖ· μηδὲν ὑπὸ τοῦ σώματος κωλυόμενος, προφη-
 τεύει τὰ μέλλοντα. Πάντων ἄρχει, πάντων κρατεῖ, πάντων ἀπολαύει,
 30 ὑπὸ πάντων δορυφορεῖται, Θεῷ διαλέγεται, δαίμοσιν ἐπιτάττει, τὴν
 τῶν ὄντων φύσιν ἐρευνᾷ, Θεὸν περιεργάζεται, οἶκος καὶ ναὸς γίνεται

76. Δαν. 6, 22.

78. Α' Κορ. 3, 9.

77. Πράξ. 28, 5.

79. Α' Κορ. 3, 16.

τίας τῶν κενώσεων καὶ τῶν ἐγκρίσεων, ἀλλὰ καὶ ἡ ἐνδυμασία, ἐπειδὴ δὲν ἔχει ἀπὸ τῆ φύση ἀνθεκτικὴ ἐνδυμασία, καὶ τὸ σπίτι γιὰ τὴν προφύλαξή του ἀπὸ τὶς δυσμενεῖς συνθήκες τοῦ περιβάλλοντος καὶ ἀπὸ τὰ ἄγρια θηρία. Ἐξαιτίας πάλι τῶν μεταβολῶν τῶν φυσικῶν καταστάσεων καὶ τῆς αἰσθησης τοῦ πόνου πού δόθηκε στὸ σῶμα μας, ἔχουμε ἀνάγκη τῶν γιατρῶν καὶ τῆς θεραπείας. Γιατί, ἂν δὲν ὑπῆρχε μέσα μας ἡ αἰσθησις, οὔτε θὰ πονούσαμε, οὔτε ἀνάγκη θεραπείας θὰ εἴχαμε, καὶ μὴ πονώντας θὰ μπορούσαμε καὶ νὰ πεθάνουμε ἀπὸ ἄγνοια τοῦ κακοῦ, μὴ θεραπεύοντας τὸ πάθος μας. Στὴν ἀρχὴ ὁ ἄνθρωπος δὲν εἶχε ἀνάγκη κανενὸς ἀπὸ αὐτά, οὔτε κανένα ἀπὸ τὰ ἄλογα ζῶα τολμοῦσε νὰ τὸν βλάψει, ἀλλὰ ὅλα τὸν ὑπηρετοῦσαν καὶ ἦταν ὑποταγμένα σ' αὐτόν, ὅσο διάστημα ἦταν κύριος τῶν παθῶν του καὶ τῆς ἀλογίας πού ὑπῆρχε μέσα του. "Ὅταν ὁμως ἔπαυσε νὰ εἶναι κύριος τῶν παθῶν του καὶ ὑποτάχθηκε σ' αὐτά, ὑποτάχθηκε καὶ ἀπὸ τὰ ἔξω ἄλογα θηρία, ἐπειδὴ μαζὶ μὲ τὴν ἁμαρτία ἦρθε καὶ ἡ βλάβη ἀπὸ αὐτά. Καὶ ὅτι αὐτὸ εἶναι ἀληθινό, τὸ διδάσκουν ἐκεῖνοι πού ἔζησαν ἀριστη ζωὴ καὶ δὲν βλάφτηκαν καθόλου ἀπὸ αὐτά, ὅπως ὁ Δανιήλ ἀπὸ τὰ λιοντάρια⁷⁶ καὶ ὁ Παῦλος ἀπὸ τὴν ὄχιά⁷⁷.

Ποιὸς λοιπὸν θὰ μπορούσε νὰ θαυμάσει ὅπως τοῦ ἀξίζει τὴν εὐγενική καταγωγὴ τοῦ ζώου αὐτοῦ, τὸ ὁποῖο συνδυάζει στὸν ἑαυτό του τὰ θνητὰ μὲ τὰ ἀθάνατα, καὶ ἐνώνει τὰ λογικὰ μὲ τὰ παράλογα, τοῦ ζώου πού φέρει μέσα στὴ φύση του τὴν εἰκόνα ὅλης τῆς κτίσης; Γι' αὐτὸ καὶ ὀνομάστηκε μικρὸς κόσμος, καὶ ἀξιώθηκε τέτοιας τιμῆς ἀπὸ τὸν Θεὸ καὶ τὴν Πρόνοια, ὥστε γι' αὐτόν συνέβησαν καὶ τὰ μέλλοντα καὶ τὰ τωρινά, καὶ ὁ Θεὸς ἔγινε ἄνθρωπος. Εἶναι παιδὶ τοῦ Θεοῦ, βασιλεύει στοὺς οὐρανούς, ἀφοῦ πλάστηκε κατ' εἰκόνα καὶ ὁμοίωση τοῦ Θεοῦ, ζεῖ μαζὶ μὲ τὸν Χριστὸ, καὶ προΐσταται κάθε ἀρχῆς καὶ ἐξουσίας. Καὶ ποιὸς θὰ μπορούσε νὰ ἀναφέρει τὰ πλεονεκτήματά του; Διασχίζει τὰ πελάγη, ἀνεβαίνει στὸν οὐρανὸ μὲ τὴ παρατήρηση, ἐρευνᾷ τὶς κινήσεις τῶν ἀστρῶν καὶ τὶς ἀποστάσεις καὶ τὸν ὄγκο. Ἀπολαμβάνει τοὺς καρπούς τῆς ξηρᾶς καὶ τῆς θάλασσας, καταφρονεῖ τὰ θηρία καὶ τὰ θαλάσσια κήτη, ἐφευρίσκει κάθε ἐπιστήμη καὶ τέχνη, ἐπικοινωνεῖ μέσω τῶν γραμμάτων μὲ ὅποιους θέλει πέρα ἀπὸ τὰ ὄρια τῆς χώρας πού κατοικεῖ, δὲν ἐμποδίζεται καθόλου ἀπὸ τὸ σῶμα του, προλέγει τὰ μέλλοντα. Εἶναι ἀρχηγὸς ὅλων, κυριαρχεῖ σὲ ὅλα, ἀπολαμβάνει τὰ πάντα, ἀκολουθεῖται ἀπὸ ὅλα, συνομιλεῖ μὲ τὸν Θεό, διατάζει τοὺς δαίμονες, ἐρευνᾷ τὴ φύση τῶν ὄντων, ἐξετάζει μὲ προσοχὴ τὸν Θεό, γίνεται οἰκία⁷⁸ καὶ ναὸς⁷⁹ καὶ κλη-

Θεοῦ, καὶ κληρονόμος τῆς αὐτοῦ βασιλείας. Αὐτῶ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων. Ἀμήν.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΚΕ΄.

Πῶς νοητέον τό, «Ἰδόντες οἱ υἱοὶ τοῦ Θεοῦ
5 τὰς θυγατέρας τῶν ἀνθρώπων»;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Ὁ θεσπέσιος Ἐνώς, ἀπὸ τοῦ Σῆθ γεννηθείς, «ἤλπισε», φησὶν, «ἐπικαλεῖσθαι τῶ ὀνόματι Κυρίου τοῦ Θεοῦ, τουτέστι, λέγεσθαι παρ' ἑτέρων θεός». Ἐπειδὴ γὰρ ἦν πάση ἀρετῇ κεκοσμημένος, Θεὸν ὠνόμαζον αὐτόν, τάχα πού τῶν ἐπεικεστέρων τινές, τῇ ὑπεριάτῃ τμησθεφανοῦν ἤρημένοι. Θαυμάζοντες γάρ, ὡς ἔφην, τῆς ἐνούσης αὐτῶ δικαιοσύνης τὸ μέγεθος, Θεὸν ὠνόμαζον εὐθύς, πρόπειν ὅτι μάλιστα γὰρ τῇ τοῦ ἀνδρός ἀρετῇ τὴν ἐπωνυμίαν ἠγούμενοι. Τοῦτο τοίνυν τοῦ ἐπικλην θεοῦ υἱοί, «τὰς τῶν ἀνθρώπων θυγατέρας», τουτέστι τῶν ἀπὸ Κάιν, «ἔλαβον ἑαυτοῖς εἰς γυναῖκας», ὃ ἦν αὐτοῖς πρόην κεκωλυμένον. Ὁ δὲ Σύμμαχος, ἀντὶ τοῦ, «υἱοὶ τοῦ θεοῦ», υἱοὶ τῶν θεῶν καὶ τῶν δυναστευόντων, «ἐκδέδωκεν. Οἴδαμεν δέ, ὅτι τῶν ἀντιγράφων τινὰ περιέχει σαφῶς, «Ἰδόντες οἱ ἄγγελοι τοῦ Θεοῦ τὰς θυγατέρας τῶν ἀνθρώπων». Εἶτα περιτρέπουσὶ τινες τῆς φιλοσαρκίας τὰ ἐγκλήματα πρὸς τοῖς ὀλισθηκόσιν ἀγγέλοις. Καὶ πῶς οὐκ ἂν εἶη μωρίας ἐγγύς, τῶν σαρκικῶν ἐρᾶσθαι λέγειν τὰ σαρκὸς ἀνωτέρω καὶ ἐξεστηκότα πνεύματα; ποίαν εἰς τοῦτο κίνησιν φυσικὴν ἔχοντα, ἢ ποίου νόμου σαρκικοῦ κατερεθίζοντος; Οὐκοῦν ἀναγνωσόμεθα μᾶλλον, «Ἰδόντες οἱ υἱοὶ τοῦ Θεοῦ τὰς θυγατέρας τῶν ἀνθρώπων», «καὶ μὴ τῶν ἀγγέλων φύσιν ἀτιμάσωμεν.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΚΣΤ΄.

25 Εἰ πάντα, ὅσα ἐποίησεν ὁ Θεὸς καλὰ λίαν, πῶς μετὰ ταῦτα περὶ καθαρῶν καὶ ἀκαθάρτων ζώων φησί;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Πάντα μὲν ὁ Θεὸς καλὰ ἐποίησεν, ὑπὸ δὲ τῆς τῶν ἀνθρώπων πλεονεξίας καὶ ἀκρασίας παραληφθέντα, εἰς ὃ μὴ γέγονεν, οὐ καλὰ τυγ-

ρονόμος τοῦ Θεοῦ⁸⁰, στὸν ὁποῖο ἀνήκει ἡ δόξα στους αἰῶνες τῶν αἰῶνων. Ἀμήν.

ΕΡΩΤΗΣΗ 25η

**Πῶς πρέπει νὰ ἐννοοῦμε τό, «Ὅταν εἶδαν οἱ υἱοὶ τοῦ Θεοῦ
τίς θυγατέρες τῶν ἀνθρώπων»⁸¹;**

ΑΠΑΝΤΗΣΗ

Ὁ θεόπνευστος Ἐνώς, ποὺ γεννήθηκε ἀπὸ τὸν Σήθ⁸², «Ἠλπισε», λέγει, «νὰ ὀνομάζεται μὲ τὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου καὶ Θεοῦ, δηλαδή νὰ ὀνομάζεται ἀπὸ τοὺς ἄλλους θεός»⁸³. Ἐπειδὴ δηλαδή ἦταν στολισμένος μὲ κάθε ἀρετὴ, τὸν ὀνόμαζαν θεό, καὶ μερικοὶ μὲ περισσότερη ἐπιείκεια προτιμοῦσαν νὰ τὸν τιμοῦν μὲ τὴν ὑψίστη τιμὴ. Θαυμάζοντας δηλαδή, ὅπως εἶπα, τὸ μέγεθος τῆς δικαιοσύνης ποὺ τὸν διέκρινε, τὸν ὀνόμαζαν ἑξαρχῆς Θεό, πιστεύοντας ὅτι τὸ ὄνομα αὐτὸ ταιριάζει πάρα πολὺ στὴν ἀρετὴ τοῦ ἀνδρα. Αὐτοῦ λοιπὸν τοῦ ἐπονομαζομένου θεοῦ οἱ υἱοὶ «νυμφεύτηκαν τίς θυγατέρες τῶν ἀνθρώπων»⁸⁴, δηλαδή τίς ἀπογόνους τοῦ Κάϊν, ποὺ προηγουμένως ἦταν ἀπαγορευμένο. Ὁ Σύμμαχος μάλιστα, ἀντὶ τοῦ «υἱοὶ τοῦ Θεοῦ» ἀποδίδει «υἱοὶ τῶν θεῶν καὶ τῶν ἀρχόντων». Γνωρίζουμε ὁμως ὅτι μερικὰ ἀντίγραφα ἀναφέρουν καθαρὰ: «Βλέποντας οἱ ἄγγελοι τοῦ Θεοῦ τίς θυγατέρες τῶν ἀνθρώπων». Ἔτσι μερικοὶ ἀποδίδουν τὰ ἐγκλήματα τῆς φιλοσαρκίας στους ἀγγέλους ποὺ παραστράτησαν. Καὶ πῶς δὲν ἐγγίζει τὰ ὅρια τῆς μωρίας νὰ λένε ὅτι τὰ πνεύματα, ποὺ εἶναι ἀνώτερα καὶ ὑπερέχουν ἀπὸ τὴ σάρκα, ἐρωτεύτηκαν τὰ σαρκικά; Ποιὰ φυσικὴ παρόρμηση εἶχαν γιὰ νὰ τὸ κάνουν αὐτὸ, ἢ ποιὸν σαρκικὸ νόμο ποὺ νὰ τὰ ἐρεθίζει; Ἐπομένως πρέπει νὰ διαβάσουμε, «Ὅταν οἱ υἱοὶ τοῦ Θεοῦ εἶδαν τίς θυγατέρες τῶν ἀνθρώπων», καὶ νὰ μὴ ἀτιμάσουμε τὴ φύση τῶν ἀγγέλων.

ΕΡΩΤΗΣΗ 26η

**Ἐὰν ὅλα ὅσα ἔκανε ὁ Θεὸς εἶναι «καλὰ λίαν»⁸⁵, τότε γιατί
στὴν συνέχεια κάνει λόγο γιὰ καθαρὰ καὶ ἀκάθαρτα ζῶα;**

ΑΠΑΝΤΗΣΗ

Ὁ Θεὸς βέβαια τὰ ἔκανε ὅλα καλὰ, ἀλλὰ ὅταν παραλήφθηκαν ἀπὸ τὴν πλεονεξία καὶ τὴν ἀκράτεια τῶν ἀνθρώπων, ἔγιναν αὐτὸ ποὺ δὲν

83. Γεν. 4, 26.

84. Γεν. 6, 2.

85. Γεν. 1, 1 ἔ.

χάνει. Αὐτίκα γοῦν πολλῶ ὕστερον τῶν ἀνθρώπων ἐσθίειν τὰ πάντα ἀδιαφόρως ἐπιλαβομένων, καὶ τὴν ἐπὶ τὸ βλάπτον ἐπιθυμίαν αὐξήσαντων, ἀναγκαίως ἢ τοῦ Θεοῦ πρόνοια τὴν τῶν καθαρῶν καὶ ἀκαθάρτων διάκρισιν εἰσηγήσατο. Τὰ γὰρ ἔνια τῶν ζῴων, χερσαίων τε
 5 καὶ ἐνύδρων, πλείονα τὸν ἰὸν ἔχοντα, πάντῃ ἀπηγόρευσε. Πάντα οὖν καλὰ ἐν καιρῷ αὐτῶν, καὶ εἰς τινα χρείαν χρησιμεύοντα τῷ ἀνθρώπῳ, ὡς καὶ ἀπὸ ἰοδόλων ἐρπετῶν φάρμακα θεραπείας κατασκευάζεσθαι. Φησὶ γὰρ ὁ Σειράχ «Πάντα τὰ ἔργα Κυρίου ἀγαθὰ», καὶ πᾶσαν χρείαν ἐν ὥρᾳ αὐτῶν χορηγήσει. Καὶ οὐκ ἔστιν εἰπεῖν, Τοῦτο τούτου πο-
 10 νηρότερον πάντα γὰρ ἐν καιρῷ δοκιμασθήσεται, καὶ «Ὁ Κύριος ἔκτισεν ἐκ τῆς γῆς φάρμακα, καὶ ἀνὴρ φρόνιμος οὐ προσοχθιεῖ αὐτοῖς».

Τοῦ ἀγίου Βασιλείου, ἐκ τῶν Κανόνων.

Τοῖς δὴ κομποῖς Ἐγκρατίταις, πρὸς τὸ σεμνὸν αὐτῶν πρόβλημα, Διατί καὶ ἡμεῖς οὐχὶ πάντα ἐσθίομεν; ἐκεῖνο λεγέσθω. Ὅτι καὶ τὰ
 15 περιπτώματα ἡμῶν ὀδελυττόμεθα. Κατὰ γὰρ τὴν ἀξίαν, λάχανα χόρτου ἡμῖν ἐστὶ τὰ κρέα, κατὰ δὲ τὴν τῷ συμφερόντων διάκρισιν, ὡς καὶ ἐν λαχάνοις τὸ βλαβερὸν τοῦ καταλλήλου χωρίζομεν, οὕτω καὶ τοῖς κρέασι τοῦ χρησίμου τὸ βλαβερὸν διακρίνομεν ἐπεὶ λάχανόν ἐστὶ τὸ κώνειον, ὡσπερ κρέας ἐστὶ τὸ γύπειον. Ἄλλ' ὅμως ὑοσκύαμον φάγοι
 20 ἂν τις νοῦν ἔχων; οὔτε κινὸς ἄψαιτο, μὴ μεγάλης ἀνάγκης κατεπειγούσης, ὡς ὁ γε φαγῶν οὐκ ἠνόμησεν.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΚΖ'.

Διὰ τί δὲ τυθῆναι προσέταξεν ὁ Θεὸς τῷ Ἀβραάμ δάμαλιν τριετίζουσαν, καὶ αἶγα τριετίζουσαν, καὶ κριὸν
 25 τριετίζοντα, τρυγόνα, καὶ περιστερὰν;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Αἰνίγματα ἦν ταῦτα τῷ γένει συμβησόμενα· τοιγάρτοι μετὰ τὰς θυσίας ἐπήγαγε· «Γινώσκων γνώση, ὅτι πάροικον ἔσται τὸ σπέρμα σου ἐν τῇ ἀλλοτρίᾳ». Καὶ ἐπιφέρει· «Τετάρτη δὲ γενεᾷ ἀποστραφήσονται

86. Σοφία Σειράχ 39, 21.

87. Σοφ. Σειρ. 38, 4.

87α. Δηλητηριῶδες φυτὸ πού τρωγόμενον προκαλεῖ μανία καὶ νάρκωση.

εἶχαν ὅταν δημιουργήθηκαν, δηλαδή ὄχι καλὰ. Μόλις λοιπόν, πολὺ ἀργότερα, ἄρχισαν οἱ ἄνθρωποι νὰ τρῶνε ἀδιακρίτως τὰ πάντα, καὶ αὐξήσαν τὴν ἐπιθυμία τους νὰ κάνουν κακὸ, ἀναγκαστικὰ ἢ πρόνοια τοῦ Θεοῦ ἔκανε τὴ διάκριση τῶν καθαρῶν καὶ ἀκάθαρτων. Γιατὶ μερικὰ ἀπὸ τὰ ζῶα, τὰ χερσαῖα καὶ τὰ θαλασσινὰ, ποὺ εἶχαν περισσότερο δηλητηριόδοιο, τὰ ἀπαγόρευσε τελείως. Ὅλα λοιπόν στὸν καιρὸ τους εἶναι καλὰ καὶ χρήσιμα στὸν ἄνθρωπο γιὰ κάποια ἀνάγκη, μέχρι ποὺ καὶ ἀπὸ τὰ δηλητηριώδη ἐρπετὰ νὰ κατασκευάζονται φάρμακα θεραπευτικὰ. Γιατὶ ὁ Σειράχ λέγει· «Ὅλα τὰ ἔργα τοῦ Κυρίου εἶναι καλὰ»⁸⁶, καὶ προσφέρουν στὴν κατάλληλη στιγμή τὴ βοήθειά τους. Καὶ δὲν μπορούμε νὰ ποῦμε αὐτὸ εἶναι πιὸ κακὸ ἀπὸ ἐκεῖνο, γιατί ὅλα δοκιμάζονται στὴν κατάλληλη ὥρα, καὶ «ὁ Κύριος ἔκανε ἀπὸ τὴ γῆ φάρμακα, καὶ ὁ λογικὸς ἄνθρωπος δὲν τὰ κακομεταχειρίζεται»⁸⁷.

Τοῦ ἁγίου Βασιλείου, ἀπὸ τοὺς Κανόνες του.

Σ' ὅσους ἀσκοῦν μὲ μέτρο καὶ εὐπρέπεια τὶς ἐγκράτειες, στὸ εὐπρέπες ἐρώτημά τους, Γιατὶ καὶ ἐμεῖς δὲν τρῶμε τὰ πάντα, νὰ λέγεται τὸ ἔξις· Ἐπειδὴ σιχαινόμεστε καὶ τὰ περιττώματά μας. Γιατὶ ὡς πρὸς τὴν ἀξία, τὰ λαχανικὰ γιὰ μᾶς εἶναι κρέατα, ἐνῶ ὡς πρὸς τὴ διαφορὰ ἐκείνων ποὺ μᾶς συμφέρουν, ὅπως καὶ στὰ λαχανικὰ χωρίζουμε τὸ βλαβερὸ ἀπὸ τὸ κατάλληλο γιὰ φάγωμα, ἔτσι καὶ στὰ κρέατα διακρίνουμε τὸ χρησιμο ἀπὸ τὸ βλαβερό. Τὸ κύνειο δηλαδή εἶναι λαχανικὸ δηλητηριώδες, ὅπως καὶ σῶμα τοῦ γύπα εἶναι κρέας. Ἄλλ' ὅμως θὰ ἔτρωγε κανεὶς ποὺ ἔχει μυαλὸ τὸ δηλητηριώδες φυτὸ ποὺ λέγεται ὑοσκύαμος^{87α}; Οὔτε τὸ κρέας τοῦ σκυλιοῦ θὰ μπορούσε νὰ φάγει, ἐὰν δὲν ὑπάρχει μεγάλη καὶ κατεπίγουσα ἀνάγκη, ὅποτε αὐτὸς ποὺ τὸ τρώει δὲν παρανομεῖ.

ΕΡΩΤΗΣΗ 27η

**Γιατὶ ὁ Θεὸς διέταξε τὸν Ἀβραάμ νὰ θυσιάσει τριῶν ἐτῶν
δαμάλα καὶ γίδα τριῶν ἐτῶν καὶ κριάρι τριῶν ἐτῶν
καὶ τρυγόνι καὶ περιστέρι⁸⁸;**

ΑΠΑΝΤΗΣΗ

Αὐτὰ ἦταν πράξεις μὲ προφητικὴ σημασία γι' αὐτὰ ποὺ ἐπρόκειτο νὰ συμβοῦν στὸ ἑβραϊκὸ γένος. Γιατὶ μετὰ τὶς θυσίες πρόσθεσε· «Πρέπει νὰ μάθεις, ὅτι οἱ ἀπόγονοί σου θὰ ζοῦν ὡς ξένοι σὲ ξένη χώρα»⁸⁹. Καὶ

88. Γεν. 15, 9.

89. Γεν. 15, 13.

ται ὧδε». Διά τοι τοῦτο τρία τῶν καθαρῶν τετράποδα, καὶ ἕκαστον
 τριετὲς τυθῆναι προσέταξεν εἰς δήλωσιν τῶν τριῶν γενεῶν, αἱ πα-
 ροικοῦσαι διετέλεσαν Ἡ δὲ τρυγῶν τὴν γενεὰν ἐνέφηγε, τοιάνδε ἀπο-
 σταῖσαν μὲν καὶ ἐξελθοῦσαν ἐξ Αἰγύπτου, ἐν δὲ τῇ ἐρήμῳ κατασκη-
 5 νόσασαν· φιλέρημον γὰρ τότε τὸ ὄρνεον. Ἡ δέ γε περισσευρὰ τὴν ἄλ-
 λην γενεὰν παρεδήλου, ἢ τὴν ἐπηγγελμένην παρελάμβανε γῆν· ἡμε-
 ρον γὰρ τὸ ζῶον καὶ ταῖς οἰκίαις ἐμφιλοχωροῦν. Ὅθεν τὰ μὲν οὐ διεῖ-
 λεν, ὡς τὴν τῆς δουλείας ἀπαλλαγὴν αἰνιττόμενα, τὰ δὲ τετράποδα
 διεῖλεν, ἐπειδὴ τὴν ἐν Αἰγύπτῳ κακίαν ἐσήμανε. Τὰ δὲ ἐφιπτάμενα
 10 τοῖς διχοτομήμασιν ὄρνεα, ἅπερ ὁ Ἀβραὰμ ἐκ τῶν θυμάτων ἐξήλαυσε,
 τὴν φονικὴν τῶν Αἰγυπτίων παραινίττεται γνώμην, ἣν ἄπρακτον
 ἀπέφηεν ὁ Θεός, τὰς πρὸς τὸν Ἀβραὰμ ἐμπεδῶν προσχέσεις. Ὡσ-
 περ γὰρ ἐν τῷ τύπῳ τοὺς σαρκοβόρους ὄρνεις ἐξήλαυεν ὁ Ἀβραὰμ,
 οὕτως ἡ μνήμη τοῦ Ἀβραὰμ τοὺς Αἰγυπτίους ἐκόλασεν. Τὸ δὲ περὶ ἡ-
 15 λίου δυσμᾶς ὀφθῆναι τὸν καπνιζόμενον κλίβανον καὶ τὰς τοῦ πυρὸς
 λαμπάδας, ἐδήλου μὲν καὶ τὸ δεχθῆναι τὰ θύματα, προεσήμαινε δὲ
 τὴν περὶ τὸ τέλος τοῦ προορηθέντος χρόνου ἐσομένην ἐπιφάνειαν τοῦ
 Θεοῦ. Διὰ πυρὸς γὰρ ἐπεφάνη καὶ Μωσῆ, καὶ μετὰ ταῦτα παντὶ τῷ
 λαῷ.

20

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΚΗ.

Τί δήποτε περιτμηθῆναι αὐτὸν προσέταξεν;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Προειπὼν τὴν παροικίαν, φυλακὴν τινα μηχανᾶται τῇ εὐσεβείᾳ,
 ἵνα, τοῖς δυοσεδέσιν ἀνθρώποις ἀναμιγέροντες, μὴ διαφθείρωσι τὴν
 25 εὐγένειαν. Ὅθεν, ἐν τῇ ἐρήμῳ διατρίψαντες ἔτη τεσσαράκοντα, περι-
 τὴν ἐνόμισαν τὴν περιτομήν, τῶν ἐθνῶν κεχωρισμένοι, καθ' ἑαυτοὺς
 πολιτευόμενοι. Ἡνίκα δὲ λοιπὸν εἰς τὴν ἐπηγγελμένην εἰσῆγοντο γῆν,
 τότε πάλιν ὁ Θεὸς προσέταξε τῷ Ἰησοῦ περιτεμεῖν ἅπαντας, καὶ οὕτω
 τῆς γῆς παραδοῦναι τὴν δεσποτείαν. Ἐμελλον γὰρ ἔθνεσιν ἄλλοφύ-
 30 λοις πελάζειν, οὗ δὴ χάριν ἀναγκαίως τῆς σφραγίδος ἐδέοντο τῆς ἀπὸ
 τῶν ἀλλογενῶν αὐτοὺς χωρίζουσας. Εἰ δὲ καὶ μεγαφρονοῦσιν ἐπὶ τῇ

προσθέτει· «Κατὰ τὴν τέταρτη γενεὰ θὰ ἐπιστρέψουν ἐδῶ»⁹⁰. Γι' αὐτὸ διέταξε νὰ θυσιαστοῦν τρία ἀπὸ τὰ καθαρὰ τετράποδα, καὶ τὸ καθένα τριῶν ἐτῶν, γιὰ νὰ φανερώσει τὶς τρεῖς γενεές πού ἔζησαν σὰν ξένοι. Τὸ τρυγόνι πάλι σήμαινε τὴ γενεὰ ἐκείνη πού ἀπομακρύνθηκε ἀπὸ αὐτὴν καὶ ἔφυγε ἀπὸ τὴν Αἴγυπτο, καὶ κατασκήνωσε στὴν ἔρημο, γιὰ τὸ πτηνὸ αὐτὸ ἀγαπᾶ τὴν ἔρημο. Καὶ τὸ περιστέρι σήμαινε τὴν ἄλλη γενεά, πού θὰ κατακτοῦσε τὴ γῆς τῆς ἐπαγγελίας, γιὰτὶ εἶναι ἡμερο πτηνὸ καὶ κατοικεῖ μπαίνοντας μέσα στὰ σπίτια. Γι' αὐτὸν τὸν λόγο αὐτὰ δὲν τὰ ἔσφαξε, ἐπειδὴ ὑπαινίσσονταν τὴν ἀπαλλαγὴ ἀπὸ τὴ δουλεία, ἐνῶ τὰ τετράποδα τὰ ἔσφαξε, ἐπειδὴ σήμαιναν τὴν κακία τῆς Αἰγύπτου. Καὶ τὰ ὄρνεα πού πετοῦσαν πάνω ἀπὸ τὰ σφαγμένα, τὰ ὁποῖα ὁ Ἄβραάμ ἔδιωχνε ἀπὸ τὰ θύματα, φανέρωναν τὴ φονικὴ διάθεση τῶν Αἰγυπτίων, τὴν ὁποῖα ὁ Θεὸς ἀπέδειξε χωρὶς ἀποτέλεσμα, ἐπιβεβαιώνοντας τὶς ὑποσχέσεις πού ἔδωσε στὸν Ἄβραάμ. Γιατί, ὅπως στὸν τύπο ὁ Ἄβραάμ ἔδιωχνε τὰ σαρκοφάγα ὄρνια, ἔτσι ἡ ἀνάμνηση τοῦ Ἄβραάμ τιμώρησε τοὺς Αἰγυπτίους. Καὶ τὸ ὅτι κατὰ τὴν ὥρα πού ἔδυε ὁ ἥλιος φάνηκε ὁ φοῦρνος νὰ καπνίζει καὶ οἱ γλῶσσες τῆς φωτιᾶς, δήλωναν καὶ ὅτι τὰ σφάγια ἔγιναν δεκτὰ, ἀλλὰ σήμαιναν καὶ τὴ φανέρωση τοῦ Θεοῦ πού ἐπρόκειτο νὰ γίνεῖ στὸ τέλος τοῦ χρόνου ἐκείνου πού λέχθηκε ἀπὸ πρὶν. Γιατί μὲ φωτιὰ φάνηκε πρῶτα στὸν Μωϋσῆ καὶ ἔπειτα σὲ ὅλον τὸν λαό.

ΕΡΩΤΗΣΗ 28η

Γιατί ὁμως τὸν διέταξε (τὸν Ἄβραάμ) νὰ περιτμηθεῖ⁹¹;

ΑΠΑΝΤΗΣΗ

Ἄφοῦ προεῖπε ὅτι θὰ κατοικήσουν ὡς ξένοι, σκέφτηκε νὰ βάλει καὶ κάποια ἔξασφάλιση στὴν πίστη, γιὰ νὰ μὴ διαφθείρουν τὴν εὐγενικὴ καταγωγὴ τους ἀναμγμένοι μὲ τοὺς ἀσεβεῖς. Γι' αὐτό, ἂν καὶ ἔζησαν στὴν ἔρημο σαράντα χρόνια, θεώρησαν περιττὴ τὴν περιτομή, ἐπειδὴ ἦταν χωρισμένοι ἀπὸ τοὺς ἐθνικούς, ἀφοῦ ζοῦσαν μόνοι τους. Ὄταν ὁμως μπῆκαν στὴ γῆ τῆς ἐπαγγελίας, τότε πάλι ὁ Θεὸς διέταξε τὸν Ἰησοῦ τοῦ Ναυῆ νὰ τοὺς ὑποβάλει ὅλους σὲ περιτομή⁹², καὶ τότε τοὺς παρέδωσε τὴν κυριαρχία τῆς χώρας. Γιατί ἐπρόκειτο νὰ πλησιάζουν λαοὺς ἀλλόφυλους, γι' αὐτὸ εἶχαν ἀνάγκη τὴ σφραγίδα πού τοὺς ξεχώριζε ἀπὸ τοὺς ἄλλοεθνεῖς. Καὶ ἐὰν οἱ Ἰουδαῖοι ὑπερηφανεύονται γιὰ τὴν περιτομή, ἃς μάθουν, ὅτι δὲν περιτμήθηκε μόνον ὁ Ἄβραάμ, ἀλλὰ καὶ ὁ Ἰσμαήλ πού ἦταν μισὸς δοῦλος, καὶ οἱ ὑπηρέτες τοῦ σπιτιοῦ τοῦ Ἄβραάμ καὶ

περιτομῇ οἱ Ἰουδαῖοι, μαθέτωσαν, ὡς οὐ μόνον Ἀβραὰμ περιετιμήθη, ἀλλὰ καὶ Ἰσμαὴλ ὁ ἡμίδουλος, καὶ οἱ οἰκογενεῖς οἰκέται, καὶ οἱ ἀργυρώνητοι, καὶ Ἰδουμαῖοι, καὶ οἱ ἀπὸ τῆς Χεττούρας. Ἐμαθον δὲ ἀπὸ τῶν Ἰσμαηλιτῶν καὶ οἱ Αἰγύπτιοι περιτέμνεσθαι. Οὐ τοίνυν ἡ περιτομὴ δικαίους ἐργάζεται. Οὗτοι γάρ, ὡς δυσσεβεῖς ὄντες, ὑπὸ τῆς Γραφῆς κατηγοροῦνται· ἀλλ' ἡ πίστις καὶ ἡ ἀρετή, αἵτινες καὶ τὸν Ἀβραὰμ ἐσέμνναν

Σχόλιον.

Ἀβραὰμ ἐγέννησε τὸν Μαδιάμ ἐκ τῆς ἐσχάτης αὐτοῦ γυναικὸς 10 Χεττούρας, ἐξ οὗ τὸ τῶν Μαδιανιτῶν γένος. Ὁ δὲ Μαδιάμ γεννᾷ τὸν Ἀφάρ, ἐξ οὗ ἡ Ἀφρικὴ πᾶσα χώρα τὴν ἐπωνυμίαν ἔσχε, κατοικήσας ἐκεῖ. Λὰτ δὲ ἐγέννησε τὸν Ἀμμὼν ἐκ τῆς προεσδυτέρας αὐτοῦ θυγατρὸς, ἐξ οὗ Ἀμμανῖται· καὶ τὸν Μωάβ, ἐκ τῆς νεωτέρας αὐτοῦ θυγατρὸς, ἐξ οὗ Μωαβῖται.

15 Τοῦ ἁγίου Ἐπιφανίου, ἐκ τῶν Παναρίων.

Ἡ μὲν περιτομὴ διὰ τὴν παροικίαν δίδοται, ἡ δὲ παροικία διὰ τὸν 20 δισταγμὸν τοῦ Ἀβραὰμ ὄρισταί. Εἰπὼν γάρ ἐν δισταγμῷ ὁ δίκαιος πρὸς τὸν Θεόν, «Κατὰ τί γινώσομαι τοῦτο, ὅτι κληρονομήσω τὴν γῆν ταύτην;», φησὶ πρὸς αὐτὸν ὁ Θεός· «Λάβε μοι δάμαλιν τριετίζουσαν» καὶ τὰ ἐξῆς. Καὶ περὶ τὴν ἡλίου δύσιν, ὡς εἶδε λαμπάδα πυρὸς καὶ κλίβανον, ἐπάγει καὶ τὰ κατὰ ἐπιτίμησιν ὁ Θεὸς λέγων· «Πάροικον ἐστὶ τὸ σπέρμα σου ἐν γῆ ἀλλοτρία ἔτη τετρακόσια τριάκοντα».

Ἐκ τοῦ Ἀγκυρωτοῦ.

Τετρακοσίων τοίνυν καὶ τριάκοντα ἐτῶν παροικίας ὀρισθείσης 25 κατὰ τοῦ Ἀβραὰμ καὶ τοῦ σπέρματος αὐτοῦ, τὰ ὀρισθέντα ἐτελεῖτο. Τῇ οὖν ἑαυτοῦ εὐσπλαγχνίᾳ ὁ Θεὸς τὰ ἔτη τῆς αὐτοῦ παροικίας διεμέρισε· καὶ εὐθὺς μὲν διακόσια δεκαπέντε ἔτη ὄντων αὐτῶν ἐν τῇ Χανανίτιδι, καὶ τὰ ἄλλα διακόσια δεκαπέντε διεῖλε τοῖς εἰς Αἴγυπτον μετελθοῦσι. Φησὶ γάρ ὁ Μωυσῆς· «Ἡ δὲ κατοίκησις τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ 30 ἐν γῆ Χαναὰν καὶ ἐν γῆ Αἰγύπτῳ ἦν ἔτη τετρακόσια τριάκοντα». Φασὶ δὲ πού εἰρωνικῶς οἱ ἀκάθαρτοι Μανιχαῖοι· «Καλὸς Θεὸς τοῦ νόμου, ὃς ἐπλεονέκτησε τοὺς Χαναναίους, ἵνα δῶ τοῖς Ἰσραηλίταις τὸν τόπον αὐτῶν». Ἀλλ' ἴστωσαν οἱ ἀνόητοι, ὅτι ὁ Θεός, δίκαιος ὢν, δι-

οἱ ἔξαγορασμένοι δοῦλοι καὶ οἱ Ἰδουμαῖοι καὶ αὐτοὶ ποὺ εἶχαν γεννηθεῖ ἀπὸ τῆ Χεπούρα. Ἔμαθαν μάλιστα ἀπὸ τοὺς Ἰσραηλῖτες καὶ οἱ Αἰγύπτιοι νὰ περιτέμνονται. Δὲν κάνει λοιπὸν τοὺς ἀνθρώπους δίκαιους ἡ περιτομὴ (γιατὶ αὐτοὶ κατηγοροῦνται, σὰν ἀσεβεῖς ποὺ ἦταν, ἀπὸ τῆ Γραφή), ἀλλὰ ἡ πίστη καὶ ἡ ἀρετὴ, οἱ ὁποῖες στόλιζαν καὶ τὸν Ἀβραάμ.

Σχόλιο.

Ὁ Ἀβραάμ γέννησε τὸν Μαδιάμ ἀπὸ τὴν τελευταία γυναῖκα του Χεπούρα, ἀπὸ τὴν ὁποία κατάγεται τὸ γένος τῶν Μαδιανιτῶν. Ὁ Μαδιάμ γέννησε τὸν Ἀφάρ, ἀπὸ τὸν ὁποῖο πῆρε τὸ ὄνομά της ὅλη ἡ Ἀφρική, ἐπειδὴ κατοίκησε ἐκεῖ. Ὁ Λὼτ γέννησε τὸν Ἀμμὼν ἀπὸ τὴ μεγαλύτερη θυγατέρα του, ἀπὸ τὸν ὁποῖο κατάγονται οἱ Ἀμμωνῖτες, καὶ τὸν Μωάβ ἀπὸ τὴ νεώτερη θυγατέρα του, ἀπὸ τὸν ὁποῖο κατάγονται οἱ Μωαβῖτες.

Τοῦ ἁγίου Ἐπιφανίου, ἀπὸ τὸ Πανάριο.

Ἡ περιτομὴ δόθηκε λόγῳ τοῦ ὅτι ἦταν ξένοι, καὶ καθιερώθηκε ἕξαιτίας τοῦ δισταγμοῦ τοῦ Ἀβραάμ. Ὅταν δηλαδὴ ὁ δίκαιος εἶπε διστακτικὰ στὸν Θεό, «Πῶς θὰ τὸ γνωρίζω αὐτό, ὅτι θὰ κληρονομήσω τὴ χώρα αὐτή», ὁ Θεὸς τοῦ ἀπάντησε· «Πάρε μιὰ δαμάλα τριῶν ἐτῶν γιὰ μένα» καὶ τὰ λοιπά. Καὶ κατὰ τὴ δύση τοῦ ἡλίου, ὅταν εἶδε φλόγα φωτιᾶς καὶ φοῦρνο, πρόσθεσε καὶ τὴν τιμωρία ὁ Θεὸς λέγοντας· «Οἱ ἀπόγονοί σου θὰ εἶναι ξένοι σὲ ξένη χώρα ἐπὶ τετρακόσια τριάντα χρόνια»⁹³.

Τοῦ ἰδίου, ἀπὸ τὸν Ἀγκυρωτό.

Ἐπὶ τετρακόσια τριάντα χρόνια λοιπὸν, ποὺ ὀρίστηκε ἀπὸ τὸν Θεὸ νὰ διαμένουν ὁ Ἀβραάμ καὶ οἱ ἀπογονοὶ του ὡς πάροικοι σὲ ξένη χώρα, ἐκπληρώνονταν τὰ ὅσα εἶχαν ὀριστεῖ. Ὅμως ὁ Θεὸς μὲ τὴν εὐσπλαχνία του μοίρασε τὰ χρόνια τῆς ξενιτειᾶς τοῦ Ἀβραάμ σὲ δύο. Ἀμέσως δηλαδὴ διακόσια δεκαπέντε χρόνια ἔζησαν στὴ Χαναάν, καὶ τὰ ἄλλα διακόσια δεκαπέντε τὰ μοίρασε σ' ἐκείνους ποὺ ἐργάζονταν στὴν Αἴγυπτο. Γιατὶ ὁ Μωυσῆς λέγει· «Ἡ ἐγκατάσταση τῶν ἀπογόνων τοῦ Ἰσραὴλ στὴ Χαναάν καὶ στὴν Αἴγυπτο διήρκεσε τετρακόσια τριάντα χρόνια»⁹⁴. Λένε ὅμως κάπου οἱ ἀκάθαρτοι Μανιχαῖοι εἰρωνικὰ· Εἶναι καλὸς ὁ Θεὸς τοῦ νόμου, ὁ ὁποῖος ἔξαπάτησε τοὺς Χαναναίους, γιὰ νὰ δώσει τὴ χώρα τους στοὺς Ἰσραηλῖτες; Ἄς γνωρίζουν ὅμως οἱ ἀνόητοι, ὅτι ἐπειδὴ ὁ Θεὸς εἶναι δίκαιος, τὰ κάνει ὅλα δίκαια. Γιατὶ ὁ δίκαιος

καίως τὰ πάντα διεξάγει. Ὁ γὰρ δίκαιος Νῶε, λείψανον τοῦ κόσμου μετὰ τὸν κατακλυσμὸν γενόμενος, πολυτρόπως τοὺς ἑαυτοῦ παῖδας εὐλαβεῖς καθιστᾶν ἐπειράτο, ἵνα μὴ τοῖς αὐτοῖς περιπέσωσι κακοῖς, οἷσπερ καὶ οἱ ἐν τῷ κατακλυσμῷ. Οὐ μόνον διὰ λόγων τούτοις τὴν 5 εὐσέβειαν παρεδίδου, ἀλλὰ καὶ δι' ὄρκου ἀφ' ἑνὸς ἐκάστου αὐτῶν τὴν πρὸς τὸν ἀδελφὸν εὐνοϊαν ἀπήτησε· καὶ διαμερίζει πάντα τὸν κόσμον εὐθέως τοῖς τρισὶν υἱοῖς αὐτοῦ ὑπὸ κλήρους διελών, καὶ ἐκάστην μερίδα ἐκόστω ἀπονέμων

Μερισία τῶν υἱῶν Νῶε.

10 Καὶ τῷ μὲν τῷ πρωτοτόκῳ ὑπέπεσεν ὁ κλῆρος ἀπὸ Περσίδος καὶ Βάκτρων, ἕως Ἰνδικῆς καὶ μῆκος κλήρου ἕως τῆς χώρας Ῥινοκουρούρων. Κεῖται δὲ αὕτη ἢ Ῥινοκουρούρα ἀνὰ μέσον Αἰγύπτου καὶ Παλαιστίνης, ἀντικρὺ τῆς Ἐρυθρᾶς θαλάσσης. Μερὶς Χάμ. Χάμ δὲ τῷ δευτέρῳ ἀπὸ τῆς αὐτῆς Ῥινοκουρούρων ἕως Γαδείρων, τὰ πρὸς νό- 15 τον. Μερὶς Ἰάφεθ. Ἰάφεθ δὲ τῷ τρίτῳ ἔλαχεν εἰς μερισίαν ἀπὸ Μηδείας ἕως Γαδείρων καὶ Ῥινοκουρούρων τὰ πρὸς βορρᾶν.

Υἱοὶ Σῆμ. Ἐλάμ, ἀφ' οὗ Ἐλυμαῖοι, Περσῶν οἱ ἀρχαῖοι. Ἀσσοῦρ, ἀφ' οὗ Ἀσσύριοι. Ἀρφαξάδ, ἀφ' οὗ Χαλδαῖοι. Ἀράμ, ἀφ' οὗ Σύροι. Λούδ, ἀφ' οὗ Λῦδοι. Ἐβερ, ἀφ' οὗ Ἑβραῖοι. Τῷ οὖν Σῆμ γίνονται 20 παῖδες καὶ παιδίσκαι [παιδῶν παῖδες] εἰκοσιπέντε, ἕως ὅτε αἱ γλῶτται διεμερίσθησαν, καὶ εἰσὶ διεσπαρμένοι ἐν γλώσσαις καὶ φυλαῖς καὶ βασιλείαις. Τὰ δὲ ὀνόματα αὐτῶν ἐστὶ τάδε· Ἐλυμαῖοι, Ἀσσύριοι, Χαλδαῖοι, Λαζόνες, Ἐῆτες, Λῦδοι, Γασφηνοί, Μασσνοί, Ἑβραῖοι, Ἰνδοί, Μαδιανοί, Βακτριανοί, Ἀραβες, οἱ καὶ Δαρδάνιοι, Καμήλιοι, Μάρ- 25 δοι, Ἀρριανοί, Κερδούσιοι, Σκῦθαι, Ἀκαρνοί, Ἀρμαιοι, Γυμνοσοφισταί, Τρωγλοδύται, Παίονες, Πάρθοι, Κοιλληνοί, Σύροι, Κομμαγηνοί, Ἐλαμίται, Μαγουσαῖοι, Ἀρμένιοι, Κίλικες, Καππαδόκαι, Ποντικοί, Βίκωνες, Χάλυβες, Ἰβηρες.

Υἱοὶ Χάμ. Χοῦς, ἀφ' οὗ Χοῦσαι Αἰθίοπες. Οὗτος ὁ Αἰθίοψ ἐγέν- 30 νησε τὸν Νεβροδὸν τὸν γίγαντα, καὶ κνηγόν, καὶ πρῶτον ἐφευρόντα μαγείαν [ἀστρολογίαν]· καὶ κτίσας τὴν Βαβυλῶνα, ἐβασίλευσεν ἐν αὐ-

Νῶε, ὁ μόνος πού ἀπόμεινε ὡς κατάλοιπο τοῦ κόσμου μετὰ τὸν κατακλυσμό, προσπάθησε μὲ πολλοὺς τρόπους νά κάνει πιστὰ τὰ παιδιά του, γιὰ νὰ μὴ πέσουν στὰ ἴδια κακά, στὰ ὁποῖα ἔπεσαν καὶ ἐκεῖνοι τῆς ἐποχῆς τοῦ κατακλυσμοῦ. Καὶ δὲν παρέδωσε μόνο μὲ λόγια σ' αὐτοὺς τὴν πίστη, ἀλλὰ καὶ ὀρκίζοντας τὸν καθένα ἀπὸ αὐτοὺς ἀπαίτησε τὴν ἀγάπη πρὸς τοὺς ἀδελφοὺς του. Καὶ ἀμέσως μοίρασε ὀλόκληρο τὸν κόσμο στοὺς τρεῖς υἱοὺς του μὲ κλήρους, παραχωρώντας στὸν καθένα ἓνα μερίδιο.

Τὰ μερίδια τῶν υἱῶν τοῦ Νῶε.

Στὸν πρωτότοκο ἔπεσε ὁ κλῆρος ἀπὸ τὴν Περσίδα καὶ τὰ Βάκτρα μέχρι τὴν Ἰνδία, καὶ ἡ ἔκταση τοῦ κλήρου ἔφτανε μέχρι τὴ χώρα τῶν Ρινοκουρούρων. Ἡ Ρινοκουρούρα αὐτὴ βρίσκεται ἀνάμεσα στὴν Αἴγυπτο καὶ τὴν Παλαιστίνη, ἀπέναντι ἀπὸ τὴν Ἐρυθρὰ θάλασσα. Τὸ μερίδιο πάλι τοῦ δευτέρου γιοῦ τοῦ Χάμ ἄρχιζε ἀπὸ αὐτὴ τὴ χώρα τῶν Ρινοκουρούρων καὶ ἔφτανε πρὸς νότο μέχρι τὰ Γάδαιρα. Καὶ στὸν τρίτο γιό τοῦ Ἰάφεθ ἔλαχε τὸ μερίδιο ἀπὸ τὴ Μήδεια μέχρι τὰ Γάδαιρα καὶ βόρεια τῶν Ρινοκουρούρων.

Οἱ ἀπόγονοι τοῦ Σήμ· Ἐλάμ, ἀπὸ τὸν ὁποῖο κατάγονται οἱ Ἐλυμαῖοι, οἱ ἀρχαῖοι Πέρσες. Ἀσσούρ, ἀπὸ τὸν ὁποῖο κατάγονται οἱ Ἀσσύριοι. Ἀρφαξάδ, ἀπὸ τὸν ὁποῖο κατάγονται οἱ Χαλδαῖοι. Ἀράμ, ἀπὸ τὸν ὁποῖο κατάγονται οἱ Σῦροι. Λούδ, ἀπὸ τὸν ὁποῖο κατάγονται οἱ Λυδοί. Ἐβερ, ἀπὸ τὸν ὁποῖο κατάγονται οἱ Ἑβραῖοι. Ἀπὸ τὸν Σήμ γεννήθηκαν εἰκοσιπέντε υἱοὶ καὶ εἴκοσι πέντε ἐγγόνια, μέχρι τότε πού διαμοιράστηκαν οἱ γλῶσσες, καὶ εἶναι διασκορπισμένοι κατὰ γλῶσσες, φυλές καὶ βασιλεῖες, καὶ τὰ ὀνόματά τους εἶναι· Ἐλυμαῖοι, Ἀσσύριοι, Χαλδαῖοι, Λαζόνες (Λάκωνες;), Ἐῆτες (Κρητες;) Λύδοι, Γασφηνοί, Μασσυνοί, Ἑβραῖοι, Ἰνδοί, Μαδιανοί, Βακτριανοί, Ἀραβες, πού ὀνομάζονται καὶ Δαρδάνιοι, Καμήλιοι, Μάρδοι, Ἀρριανοί, Κερδούσιοι, Σκῦθες, Ἀκαρνοί, Ἀρμαῖοι, Γυμνοσοφιστές, Τρωγλοδύτες, Παίονες, Πάρθοι, Κοιλληνοί, Σῦροι, Κομμαγηνοί (Ἐλαμίτες, Μαγουσαῖοι, Ἀρμένιοι, Κίλικες, Καππαδόκες, Ποντικοί, Βίκωνες, Χάλυβες), Ἰθηρες.

Οἱ ἀπόγονοι τοῦ Χάμ. Χοῦς, ἀπὸ τὸν ὁποῖο κατάγονται οἱ Χοῦσαι Αἰθίοπες. Αὐτὸς ὁ Αἰθίοπας γέννησε τὸν γίγαντα Νεβρώδ, τὸν κυνηγὸ, πού εἶναι ὁ πρῶτος ἐφευρέτης τῆς μαγείας (ἀστρολογία), ἔκτισε τὴ Βαβυλώνα καὶ ἔγινε πρῶτος βασιλιάς της. Μεστραῖμ, ἀπὸ τὸν ὁποῖο κατάγονται οἱ Μεστραῖοι Αἰγύπτιοι. Φοῦδ, ἀπὸ τὸν ὁποῖο κατάγονται οἱ

τῆ, πρῶτος βασιλεὺς γεγονὼς Μετριάμ, ἀφ' οὗ Μετραῖοι Αἰγύπτιοι· Φούδ, ἀφ' οὗ Φουθαῖοι Λίβνες Χαναάμ, ἀφ' οὗ Χανααῖοι· Σαβδᾶ, ἀφ' οὗ Σαβδιαῖοι, Αἰθιόπων γένος Εὐϊλάτ, ἀφ' οὗ Γετουλοί.

Χάμ δὲ τῶ δευτέρῳ παῖδες καὶ παίδων παῖδες, ἕως τοῦ διαμε-
5 ρισμοῦ τῶν γλωσσῶν, τριάκοντα δύο. Αἰθίοπες (Τρωγλοδύται), Ἀγ-
γαῖοι (Γαγγηνοί), Ἑσαννοί, Ἰχθυοφάγοι (Ἑλλανικοί), Αἰγύπτιοι
(Φοίνικες), Μαρμαρίδαι (Κάρες), Ψυλλῖται, Μοσσυνοί (Μάκρονες),
Μάκρονες, Σηριῖται (Λεπιῖται), Μάγνητες, Βιθνοί (Νομάδες), Λύ-
κιοι, Μαριανδηνοί, Παμφύλιοι, Μοσχευσίδιοι, Πισιδυνοί, Αὐγαλαῖοι
10 (Κίλικες), Μαυρούσιοι (Κρηῖτες, Μαργάδες, Νουμίδαι, Ἀφροί καὶ
Βιζακηνοί, Νασάμωνες, Φασγηνοί, Μάξιμες, Γαραμοί, Βλέμμινες, Ἀ-
ξωνῖται), οὗτοι κατέχουσιν ἀπὸ Αἰγύπτου ἕως Ὠκεανοῦ. Καὶ νῆσοι
αὐτοῖς Κούρσουλα, Λάμπουσα (Γαῦλος, Ριδή), Καρίανθος, Ἀστυπά-
λιν, (Χῖος), Λέσβος, (Τένεδος), Ἴμβρος, Ἴασος, Σάμος, (Κῶος, Κυ-
15 δωνήσιρος, μεγίστη Κύπρος), Σαβαθαῖ, ἀφ' οὗ Ἀσταδάροι· Ἑσβε-
καθαῖ, ἀφ' οὗ Ἑσβεχθηνοί.

Υἱοὶ Ἰάφεθ. Γόμερ, ἀφ' οὗ Γαλάται· Μαγῶγ, ἀφ' οὗ Σκύθαι· Μα-
δαῖ, ἀφ' οὗ Μῆδοι· Ἰωϋάν, ἀφ' οὗ Ἴωνες· Ἐλισά, ἀφ' οὗ Καππα-
δόκες· Θείρας, ἀφ' οὗ Θραῖκες· Ἀσχανάξ, ἀφ' οὗ Ῥήγινης· Ριφάθ, ἀφ'
20 οὗ Παφλάγονες (Θοργαμά, ἀφ' οὗ Φρύγες· Θαρσίς, ἀφ' οὗ Κίλικες)·
Χεττιέμ, ἀφ' οὗ Κύπριοι (Κύπιοι), Ῥόδιοι (Γῶγ, ἀφ' οὗ Γοτθοί)· Γερ-
γομάμ, ἀφ' οὗ Ἄρμενοι.

Ἰάφεθ δὲ τῶ τρίτῳ παῖδες καὶ παίδων παῖδες δεκαπέντε. Μῆδοι,
Ἄλδανοί, (Γαργανοί), Ἀρμένιοι (Ἀρραῖοι), Ἀμαζόνες, Κολοί,
25 (Κορξηνοί, Βεννεαγηνοί, Καππαδόκες, Γαλάται, Μαριανδηνοί, Κολ-
χοί, Σαυρομάται), Γερμανοί, Μακεδόνες, Φρύγες (Μαίονες), Σκύθαι,
Ταῦροι, Θραῖκες, Βαστρανοί, Ἰλλυριοί, Ἑλληνας Λίβνες, Παννόνιοι,
Σεστροί, Ὀγγενοί, Δαῦνοι, Ἰάπυγες, Καλαβροί, Ἴππικοί, Λατῖνοι, οἱ
καὶ Ῥωμαῖοι, Τυρρηνοί, Γάλλοι, Κελτοί (Λιβεστικοί), Καμπανοί (Κελ-
30 τιθῆρες), Ἀκουῖτανοί, Ἰλλυριανοί, Βέσοντες, Καρτανοί, Λυσιτανοί,
Οὐακκαῖοι, Βρεταννοί, Σκότοι, Σπανοί. Νῆσοι δὲ αὐτοῖς Βρεταννία,
Σικελία, Εὐβοία, Ῥόδος, (Χῖος, Λέσβος, Κυθήρεια, Ζάκυνθος, Κε-

Φουθαῖοι Λίβυες. Χαναάν, ἀπὸ τὸν ὅποιο κατάγονται οἱ Χαναναῖοι. Σαββᾶ, ἀπὸ τὸν ὅποιο κατάγονται οἱ Σαβδιαῖοι, γένος τῶν Αἰθιόπων. Εὐϊλάτ, ἀπὸ τὸν ὅποιο κατάγονται οἱ Γετουλοί.

Τὰ παιδιά καὶ ἐγγόνια τοῦ δεύτερου υἱοῦ τοῦ Νῶε Χάμ, μέχρι πού διαμοιράστηκαν οἱ γλῶσσες ἦταν τριάντα δύο. Αἰθίοπες (Τρωγλοδύτες), Ἀγγαῖοι (Γαγγηνοί), Ἡσαυνοί, Ἰχθυοφάγοι (Ἑλλαντικοί), Αἰγύπτιοι, Φοίνικες, Μαρμαρίδες, Κᾶρες, Ψυλλῖτες, Μοσσυνοί, Μάκονες (Μακεδόνες;), Μάκρονες, Συρτῖτες, Λεπτῖτες, Μάγνητες, Βιθυνοί (Νομάδες), Λύκιοι, Μαριανδηνοί, Παμφύλιοι, Μοσχευσίδιοι, Πισιδηνοί, Αὐγαλαῖοι, (Κίλικες), Μαυρούσιοι, Κρητες, Μοργάδες, Νουμῖδες, Ἀφροὶ καὶ Βιζακηνοί, Νασάμωνες, Φασγηνοί, Μάζικες, Γαραμοί, Βλέμμυες, Ἀζωνῖτες, αὐτοὶ κατέχουν τὴν περιοχὴ ἀπὸ τὴν Αἴγυπτο μέχρι τὸν Ὠκεανό. Καὶ νησιά αὐτῶν ἦταν τὰ Κούρσουλα, Λάμπουσα, (Γαῦλος, Ριδή), Καρίανθος, Ἀστυπάλαια, (Χίος), Λέσβος, (Τένεδος), Ἴμβρος, Ἴασος, Σάμος, (Κῶς, Κυδωνήσιρος, μεγάλη Κύπρος), Σαβαθᾶ, ἀπὸ ὅπου οἱ Ἀσταβάροι, Ἐσβεκαθᾶ, ἀπὸ ὅπου οἱ Ἐσβεχθηνοί.

Ἀπόγονοι τοῦ Ἰάφεθ. Γόμερ, ἀπὸ τὸν ὅποιο κατάγονται οἱ Γαλάτες. Μαγῶγ, ἀπὸ τὸν ὅποιο κατάγονται οἱ Σκύθες. Μαδαῖ, ἀπὸ τὸν ὅποιο κατάγονται οἱ Μῆδοι. Ἰωῦάν, ἀπὸ τὸν ὅποιο κατάγονται οἱ Ἰωνες. Ἐλισά, ἀπὸ τὸν ὅποιο κατάγονται οἱ Αἰλοεῖς. Θεβέλ, ἀπὸ τὸν ὅποιο κατάγονται οἱ Ἰβήρες. Μοσόχ, ἀπὸ τὸν ὅποιο κατάγονται οἱ Καππαδόκες. Θείρας, ἀπὸ τὸν ὅποιο κατάγονται οἱ Θράκες. Ἀσχανάζ, ἀπὸ τὸν ὅποιο κατάγονται οἱ Ρήγινες. Ριφάθ, ἀπὸ τὸν ὅποιο κατάγονται οἱ Παφλαγόνες. Θοργαμᾶ, ἀπὸ τὸν ὅποιο κατάγονται οἱ Φρύγες. Θαρσίς, ἀπὸ τὸν ὅποιο κατάγονται οἱ Κίλικες. Χεπιείμ, ἀπὸ τὸν ὅποιο κατάγονται οἱ Κύπριοι καὶ Ρόδιοι. Γῶγ, ἀπὸ τὸν ὅποιο κατάγονται οἱ Γότθοι. Γεργομάμ, ἀπὸ τὸν ὅποιο κατάγονται οἱ Ἀρμένιοι.

Τὰ παιδιά καὶ ἐγγόνια τοῦ Ἰάφεθ ἦταν δεκαπέντε. Μῆδοι, Ἀλβανοί (Γαργανοί), Ἀρμένιοι (Ἀρραῖοι), Ἀμαζόνες, Κολοί (Κορζηνοί, Βεννιαγηνοί, Καππαδόκες, Γαλάτες, Μαριανδηνοί, Κολχοί, Σαυρομάτες), Γερμανοί, Μακεδόνες, Φρύγες (Μαίονες), Σκύθες, Ταῦροι, Θράκες, Βαστρανοί, Ἰλυριοί, Ἑλληνες, Λίβυες, Πανόνιοι, Σεστροί, Ὀγγενοί, Δαῦνοι, Ἰάπυγες, Καλαβροί, Ἴππικοί, Λατῖνοι, πού λέγονται καὶ Ρωμαῖοι, Τυρρηνοί, Γάλλοι, Κέλτες (Λιβεστικοί), Καμπανοί (Κελτιβῆρες), Ἀκουϊτανοί, Ἰλυριανοί, Βέσσοντες, Καρτανοί, Λυσιτανοί, Οὐακκαῖοι, Βρεττανοί, Σκῶτοι, Σπανοί. Καὶ νησιά αὐτῶν Βρεταννία, Σικελία,

φαληνία, Κορκύρα, Κύπρος). Εἴ που δὲ ἔθνοὺς ὄνομα ἢ νήσου ἐντέτακται δισσῶς ἐν κλήρῳ ἄλλου, ἢ κατὰ τὰς γενομένας κατὰ καιρὸν ἀποικίας, ἢ κατὰ πρόσληψιν τοῦ Χάμ, ὃς ἐπλεονέκτησε καὶ ἔλαβε τοῦ Σὴμ μέρη, μηδεὶς θαυμαζέτω ἢ ἀμφιβαλλέτω.

5 Τούτων τοίνυν τῶν ἐθνῶν οὕτως ἐκ τῶν τριῶν υἱῶν τοῦ Νῶε γεγονότων, καὶ τριχῆ τοῦ κόσμου τοῖς τρισὶν υἱοῖς διαμερισθέντος, οἷς, ὡς εἴρηται, ὄρκος ἀπητήθη παρ' αὐτῶν ὑπὸ τοῦ πατρός, μηδένα ἐπεμβαίνειν τῷ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ κλήρῳ, τὸν δὲ ὑπερβαίνοντα τὴν τοῦ ὄρκου διαταγὴν, ἐξολοθρεύεσθαι ἐν τῷ ὄρκῳ, ἔφησαν, καὶ πᾶν τὸ
10 σπέρμα αὐτοῦ, παντὸς σπέρματος χώρα τοῦ ἐπιδαίνοντος πρὸς τινὶ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ, καὶ πλεονεκτοῦντος τὸν ἴδιον ἀδελφόν. Ἐπεὶ οὖν ἐν τῷ τοῦ Χάμ κλήρῳ Αἴγυπτος καὶ πάντα τὰ πρὸς νότον ὑπέπεσαν, πᾶν δοκοῦντα καυσώδη τινὰ ὑπάρχειν, πλεονέκτης δὲ ὢν Χαναάν υἱὸς ἐπῆλθε τῇ Παλαιστινῶν γῆ, τουτέστι, τῇ Ἰουδαίᾳ, καὶ ἀφαρπάζει
15 αὐτὴν τοῦ κλήρου οὓσιν τοῦ Σὴμ. Καὶ ἐμακροθύμει ὁ Θεός, διδοὺς χρόνους μετανοίας, ἵνα μετανοήσωσιν οἱ ἐκ τοῦ Χάμ ἔκγονοι, καὶ ἀποδώσιν τοῖς υἱοῖς τοῦ Σὴμ τὴν ἰδίαν κληρονομίαν· σπλαγχνισθεὶς ὁ Θεὸς μηδὲν κακὸν τούτοις ἐπήνεγκεν. Ἐπεὶ οὖν ἔτεσι πολλοῖς ἢ μακροθυμία τοῦ Θεοῦ συνεχῶρει, κατὰ τὸ εἰρημένον «Οὕτω ἀναπε-
20 πλήρωνται αἱ ἁμαρτίαι τῶν Ἀμορραίων», ἔμενέ τε τῇ ἁμαρτίᾳ ὁ Χαναάν, γεννήσας τὸν Ἀμορραῖον καὶ Ἀσεναῖον καὶ Ἀράδιον καὶ Σιδώνιον, καὶ τῷ χρόνῳ τούτῳ τῆς μακροθυμίας τοῦ Θεοῦ οὐ μετεμελεῖτο ὁ Χάμ· τούτων ἕνεκεν ἐκδικος ὢν ὁ Θεὸς ἀληθῆς μετὰ δεκαοκτῶ γενεᾶς ἐκδικεῖ τὸν ὄρκον, ὃν μεταξὺ ἀλλήλων πρὸς Θεὸν συνέ-
25 θεντο ἐξολοθρευομένου τοῦ σπέρματος Χαναάν, καθὰ ἐκ στόματος αὐτοῦ ἐξεληλυθότα, καὶ τὸ σπέρμα τοῦ Σὴμ τὴν ἰδίαν ἀπολαμβάνει χώραν. Οὐκ ἐκδίκησεν οὖν ὁ Θεός, τὰ δίκαια ἐκάστω μέρει ἀπονέμων. Μάτην τοίνυν λοιδοροῦσιν οἱ Μανιχαῖοι.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΚΘ΄.

30 Πῶς νοητέον τό, «Ἐγὼ σκληρυνῶ τὴν καρδίαν Φαραώ»;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Ἐράδιον ἦν τῷ Θεῷ, μετὰ τὴν ἀπειθείαν πανολεθρίαν ἐπαγαγεῖν,

Εϋβοία, Ρόδος, Χίος, Λέσβος, Κύθηρα, Ζάκυνθος, Κεφαλληνία, Κέρκυρα, Κύπρος. Καὶ ἐὰν τὸ ὄνομα κάποιου ἔθνους ἢ νησιοῦ ἔχει καταταγεῖ δυὸ φορὲς στὸν κλῆρο ἄλλου, ἢ λόγῳ τῶν κατὰ καιροῦς μεταναστεύσεων, ἢ λόγῳ κατάληψης ἀπὸ τὸν Χάμ, ὁ ὁποῖος νίκησε καὶ κατέλαβε μέρη τοῦ Χάμ, νὰ μὴ ἀμφιδάλλει κανεῖς.

“Ὅταν τὰ ἔθνη αὐτὰ μοιράστηκαν μὲ τὸν τρόπο αὐτὸν ἀπὸ τὰ τρία παιδιὰ τοῦ Νῶε, καὶ διανεμήθηκε ὁ κόσμος σὲ τρία μέρη στοὺς τρεῖς γιούς του, ἀπὸ τοὺς ὁποίους ζητήθηκε ὄρκος ἀπὸ τὸν πατέρα τους, ὅτι κανένας δὲν θὰ ἐπεμβαίνει στὸν κλῆρο τοῦ ἀδελφοῦ του, εἶπαν, ὅτι ὁποῖος καταπατεῖ τοὺς ὄρους τοῦ ὄρκου, θὰ ἐξολοθρευεῖται ὀλόκληρη ἡ γενεὰ του, ὀλόκληρη ἡ χώρα τῶν ἀπογόνων ἐκείνου πού θὰ ἐπεμβαίνει στὴ χώρα τοῦ ἀδελφοῦ του καὶ θὰ γίνεται ἀνώτερος εἰς βάρος τοῦ ἀδελφοῦ του. Ἐπειδὴ ὅμως στὸν κλῆρο τοῦ Χάμ ἔπεσαν ἡ Αἴγυπτος καὶ ὅλα τὰ νότια μέρη, μερικὰ ἀπὸ τὰ ὁποῖα ἦταν πολὺ θερμά, καὶ ἐπειδὴ ὁ γιὸς Χαναάν ἦταν ἰσχυρότερος, ἐπιτέθηκε στὴ χώρα τῶν Παλαιστινίων, δηλαδή στὴν Ἰουδαία, καὶ τὴν ἄρπαξε, ἐνῶ ἀνῆκε στὸν κλῆρο τοῦ Σὴμ. Καὶ ὁ Θεὸς ἔδειχνε ὑπομονή, δίνοντας χρόνο μετάνοιας, γιὰ νὰ μετανοήσουν οἱ ἀπόγονοι τοῦ Χάμ, καὶ νὰ ἐπιστρέψουν στοὺς ἀπογόνους τοῦ Σὴμ τὴν κληρονομία τους. Καὶ ἐπειδὴ τοὺς λυπήθηκε, δὲν τοὺς ἔστειλε κανένα κακό. Ἐπειδὴ λοιπὸν ἡ μακροθυμία τοῦ Θεοῦ ὑποχωροῦσε γιὰ πολλὰ χρόνια, σύμφωνα μὲ αὐτὸ πού ἔχει λεχθεῖ: «Δὲν συμπληρώθηκαν ἀκόμα οἱ ἁμαρτίες τῶν Ἀμορραίων»⁹⁶, ἐπέμενε καὶ ὁ Χαναάν στὴν ἁμαρτία, καὶ γέννησε τὸν Ἀμορραῖο καὶ Ἀσεναῖο καὶ Ἀράδιο καὶ Σιδώνιο, καὶ σ' ὅλο τὸ διάστημα τῆς μακροθυμίας τοῦ Θεοῦ δὲν μετανοοῦσε ὁ Χάμ, γι' αὐτὸ ὁ Θεὸς, πού εἶναι τιμωρὸς καὶ εἰλικρινής, μετὰ ἀπὸ δεκαοκτὼ γενιὲς ὑπερασπίστηκε τὸν ὄρκο, πού εἶχαν δώσει μεταξύ τους στὸν Θεό, ἐξολοθρεύοντας τοὺς ἀπογόνους τοῦ Χαναάν, σύμφωνα μὲ αὐτὰ πού εἶχαν βγεῖ ἀπὸ τὸ δικό του στόμα, καὶ οἱ ἀπόγονοι τοῦ Σὴμ ἀπολαμβάνουν τὴ δική τους χώρα. Δὲν τιμώρησε λοιπὸν ὁ Θεός, ἀπονέμοντας στὴν κάθε πλευρὰ τὰ δίκαιά της;” Ἀδίκῃ ἐπομένως βρίζουν οἱ Μανιχαῖοι.

ΕΡΩΤΗΣΗΣ 29η

Πῶς πρέπει νὰ ἐρμηνεύουμε τό: «Ἐγὼ θὰ σκληρύνω τὴν καρδιά τοῦ Φαραώ»⁹⁶;

ΑΠΑΝΤΗΣΗ

⁹⁶ Ἦταν εὐκόλο στὸν Θεό, μετὰ τὴν ἀπειθαρχία, νὰ ἐπιφέρει πανολε-

ἀλλὰ ἀφρόστω κεχρημένος μακροθυμία μετρίαν αὐτῷ παιδείαν ἐπή-
 γαγε. Ταῦτα δὲ ἀντίτυπον ἐποίει τὴν ἐκείνου καρδίαν. Ὡσπερ γὰρ ὁ
 ἥλιος τῇ τῆς θέρμης ἐνεργείᾳ τὸν μὲν κηρὸν μαλάττει, τὸν δὲ πηλὸν
 σκληρύνει, οὕτω τῇ τοῦ Θεοῦ μακροθυμία οἱ μὲν τῶν ἀνθρώπων
 5 σκληρύνονται, οἱ δὲ μαλάττονται, ἐπειδὴ οὐχ ἅπαντες τῷ μέλλοντι πι-
 στεύουσι θία. Κολάζει μὲν ὁ Θεὸς τινὰς ἐνταῦθα πονηροῦς, ἀνακη-
 ρύττει δὲ εὐσεβεῖς. Τούτου χάριν ὁ Ἀπόστολος, τινὰς μὲν σκευὴ ὀρ-
 γῆς, τινὰς δὲ σκευὴ ἐλέους ὠνόμασεν· ἐπειδὴ δι' ἐκείνων μὲν δῆλος γί-
 νεται κολάζων ἐνδίκως ὁ Θεός, διὰ τούτων δὲ ἐπιμελείας καὶ προμη-
 10 θείας ἀξιῶν τοὺς τῆς ἀρετῆς ἀθλητάς. Καθάπερ γὰρ οἱ ἰατροὶ τοὺς
 ἀνηκέστως διακεμένους, πολλῶν παρόντων, τέμνουσι, τὸν τῆς ἰατροί-
 ας διδάσκοντες τρόπον τοὺς μαθητάς, οὕτω καὶ ὁ Θεὸς τὸν Φαραῶ,
 διὰ τὴν ἀπειθείαν καὶ σκληροκαρδίαν αὐτοῦ, παντοδαπαῖς τιμωρίαις
 ὑπέβαλε, πρὸς σωφρονισμόν τῶν ὑπολειπομένων. Φησὶ γὰρ ὁ Πα-
 15 ρομισαστῆς «Λοιμοῦ μαστιγουμένου, ἄφρων πανουργότερος ἔσται».
 Πανοῦργος δὲ ἰδὼν πονηρὸν τιμωρούμενον κραταιῶς παιδεύεται, οἱ
 δὲ ἄφρονες παρελθόντες, ἐξημιώθησαν, καὶ πιπτόντων ἀσεβῶν, δίκαι-
 οὶ κατάφοβοι γίνονται.

Σχόλιον.

20 Μηδεὶς δὲ ὑπολάβοι, τὸν Φαραῶ εἰς ἀναισθησίαν τῶν ὑπὸ τοῦ
 Θεοῦ πραττομένων ἐκδιάζεσθαι, ἀλλ' ὅτι ἡ ἀνοχὴ τῶν μαστίγων αἰτία
 τῆς πωρώσεως ἐγένετο. Ἦνίκα γὰρ ἐπήγαγεν ἐπ' αὐτὸν τὰς πληγὰς,
 ἀπολύειν τὸν λαὸν ἐπηγγέλλετο· ἡνίκα δὲ ἠφίει τὴν θάσανον, ἑαυτὸν
 ἐσκληρύνετο. Φησὶ γὰρ· «Ἰδὼν δὲ Φαραῶ, ὅτι γέγονεν ἀνάψυξις, ἐ-
 25 θάρυνε τὴν καρδίαν αὐτοῦ, καὶ οὐκ εἰσήκουεν αὐτόν, καθάπερ ἐλάλη-
 σε Κύριος».

Τοῦ Χρυσοστόμου, ἐκ τοῦ πρὸς Σταγείριον.

Καθάπερ ἐπὶ τῶν κακούργων, τοὺς μὲν πολλοὺς ἀφήσιν ἐν τῷ δε-
 σμωτηρίῳ οἰκεῖν ὁ κριτής, ὡς καὶ ἐκεῖ καταλύσαι τὸν θῖον πολλάκις,
 30 ὅταν δὲ τινὰς τῶν πολλῶν νουθετῆσαι βούλεται, ἓνα που ἢ καὶ δύο ἐξ
 ἐκείνων λαβὼν καὶ ἐφ' ὑψηλοῦ καθίσας τοῦ θήματος, περιεστώτων

θρία, ἀλλὰ κάνοντας χρήση τῆς ἀπερίγραπτης μακροθυμίας του, ἐπέφερε μέτρια τιμωρία σ' αὐτόν. Αὐτὰ ὅμως ἔφεραν τὸ ἀντίθετο ἀποτέλεσμα στὴν καρδιά ἐκείνου. Γιατί, ὅπως ὁ ἥλιος μὲ τὴν ἐνέργεια τῆς θερμότητάς του μαλακώνει βέβαια τὸ κερὶ, σκληραίνει ὅμως τὸν πηλὸ, ἔτσι καὶ μὲ τὴ μακροθυμία τοῦ Θεοῦ, ἄλλοι ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους γίνονται σκληροί, καὶ ἄλλοι μαλακοί, ἐπειδὴ δὲν πιστεύουν ὅλοι στὴ μέλλουσα ζωή. Καὶ ὁ Θεὸς δηλαδὴ τιμωρεῖ ἐδῶ μερικοὺς κακοὺς, καὶ ἀνακηρύττει εὐσεβεῖς. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ Ἀπόστολος μερικοὺς τοὺς ὀνόμασε σκευὴ ὀργῆς, καὶ μερικοὺς σκευὴ εὐσπλαχνίας, ἐπειδὴ μὲ τοὺς πρώτους ὁ Θεὸς ἐμφανίζεται νὰ τιμωρεῖ δίκαια, καὶ μὲ τοὺς δευτέρους, ὅτι καθιστᾶ ἄξιους τοὺς ἀθλητὲς τῆς ἀρετῆς φροντίδας καὶ ἐκτίμησης. "Ὅπως δηλαδὴ καὶ οἱ γιατροὶ ἐκείνους πού πάσχουν ἀθεράπευτα, μπροστὰ σὲ πολλοὺς τοὺς ἀκρωτηριάζουν, διδάσκοντας τοὺς μαθητὲς τους τὸν τρόπο τῆς θεραπείας, ἔτσι καὶ ὁ Θεὸς τὸν Φαραὼ ἐξαιτίας τῆς ἀπειθαρχίας καὶ τῆς σκληροκαρδίας του τὸν τιμώρησε μὲ πολλῶν εἰδῶν τιμωρίες, γιὰ νὰ σωφρονιστοῦν οἱ ὑπόλοιποι. Γιατί ὁ συγγραφέας τῶν Πα-ροισμῶν λέγει: «Ὅταν τιμωρεῖται ὁ καταστροφέας, ὁ ἄμυαλος γίνεται πιὸ κακός»⁹⁷, καὶ ὁ πανοῦργος βλέποντας τὸν κακὸ νὰ τιμωρεῖται αὐστηρὰ, διδάσκεται, ἐνῶ οἱ ἀνόητοι προσπερνώντας το, ζημιώνονται, καὶ πέφτοντας οἱ ἀσεβεῖς, οἱ δίκαιοι τρομοκρατοῦνται.

Σχόλιο.

Νὰ μὴ νομίσει κανεὶς ὅτι ὁ Φαραὼ ἔφτανε σὲ ἀναισθησία μὲ αὐτὰ πού τοῦ ἔκανε ὁ Θεός, ἀλλ' ὅτι ἡ ἀνοχὴ τῶν τιμωριῶν γινόταν αἰτία τῆς πώρωσής του. Γιατί, ὅταν τοῦ ἔστειλε τὶς πληγές, ὑποσχόταν ὅτι θὰ ἀφήσει ἐλεύθερο τὸν λαό, καὶ ὅταν σταματοῦσε ἡ πληγὴ, ὁ Φαραὼ σκλήρυνε τὸν ἑαυτό του. Γιατί λέγει: «Βλέποντας ὁ Φαραὼ ὅτι ἐπῆλθε ἀνακούφιση, σκλήρυνε τὴν καρδιά του καὶ δὲν ἄκουε ἐκείνον πού τοῦ μετέφερε τὰ λόγια τοῦ Κυρίου»⁹⁸.

Τοῦ ἱεροῦ Χρυσοστόμου, ἀπὸ τὸν Λόγο πρὸς Σταγείριο.

"Ὅπως τοὺς πιὸ πολλοὺς ἀπὸ τοὺς κακούργους ὁ δικαστὴς τοὺς ἀφήνει νὰ κατοικοῦν στὴ φυλακὴ, ὥστε πολλὰς φορὲς νὰ τελειώσουν ἐκεῖ τὴ ζωὴ τους, ἐνῶ ὅταν κάποιους ἀπὸ τοὺς πολλοὺς θέλει νὰ τοὺς νουθετήσῃ, παίρνει ἕναν ἢ δύο ἀπὸ αὐτοὺς, καὶ ἀφοῦ τοὺς βάλῃ νὰ καθίσουν σὲ ψηλὸ βῆμα, ἐνῶ γύρω του εἶναι παρόντες ὅλοι, μὲ τὸν τρόπο

πάντων, οὕτως αὐτὸν κελεύει ἐπὶ τὸν θάνατον ἄγεσθαι, καὶ οὐ πάντων αὐτῶ πρὸς τὸν λοιπῶν φόβον χρεία τῶν πονηρῶν, οὕτω καὶ τῷ Θεῷ οὐ πάντων τῶν μοχθηρῶν, ὅταν ἡμᾶς σωφρονίσει βούλεται, κηρύσσει, ἀλλ' ἐνίους ἐξ αὐτῶν ἀπολαβῶν, οὓς οἶδεν ἀδιορθώτως ἔχοντας, ἐνδεί-
5 κνυται τὴν δύναμιν καὶ τὴν ὀργήν, πολλὰ ἐκ τούτου κατορθῶν. Τού-
τε γὰρ πονηροὺς οὕτως ἐπὶ τὴν μεταβολὴν πονηρίας, εἰ βούλοιντο, παρακαλεῖ, τοὺς τε ἀγαθοὺς προσεκτικωτέρους ἐργάζεται.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ Α΄.

Τίνος ἔνεκα καταρᾶται Ἰώβ τὴν ἡμέραν αὐτοῦ;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

10

Ἄμεμπτος καὶ δίκαιος ὑπάρχων Ἰώβ, τὰ τῆς χάριτος κατώρθωσε. Τὸ δὲ τῆς χάριτος ἐξαίρετον τῆς ἀγάπης ἐστὶ κατόρθωμα εἰς τε τὸν Θεὸν καὶ τὸν πλησίον. Ἐπεὶ οὖν οὐ μόνον τὸ ἑαυτοῦ ἐφρόντιζεν, ἀλλὰ καὶ τὸ τοῦ πλησίον ἐσκόπει, μήπως, ἀγωνιζομένου αὐτοῦ καὶ τοῖς πό-
15 νοις ἐγκατεροῦντος, οἱ συνειδότες αὐτῶ εὐσέβειαν, σκανδαλισθῶσι καί, ἃ μὴ θέμις, εἴπωσιν ἢ λογίσωνται καὶ ὑφ' ἁμαρτίαν γένωνται, διὰ τῆς εἰς αὐτὸν ἀφορμῆς ἢ γὰρ τὸν Θεὸν ἄδικον εἶναι, ἢ τὸν τοῦ δικαίου γνησίως οὐκ ἀποδεχόμενοι βίον, οὐ τοσοῦτον ὠφελοῦντο ὅσον ἐβλάπτοντο, ὥσπερ καὶ οἱ φίλοι αὐτοῦ μικρὸν κατέκριναν αὐτὸν λέ-
20 γοντες «Ὀλίγα ὧν ἡμάρτηκας ἐμαστίγωσέ σε», καὶ πρότερον «Οὐχ ἡ κακία σου ἐστὶ πολλή; ἀναρίθμητοι δὲ εἰσὶν αἱ ἁμαρτίαι σου»· τοῦτο προειδώς, ὡς Θεοῦ προφήτης, ὁ δίκαιος, ἀπεθρήνει. Καὶ ὅτι τοῦτο ἐστὶν ἀληθές, πρόσεχε, ὅτι οὔτε ἐπὶ τῇ τῶν ὑπαρχόντων ἀφαιρέσει, οὔτε ἐπὶ τῇ τοῦ σώματος αὐτοῦ πληγῇ καὶ κακώσει ἐφθέγγαστό τι τοι-
25 οῦτον, ἀλλὰ πάντα μετ' εὐχαριστίας ἐδέξατο. Ἦνίκα δὲ παρεγένοντο πρὸς αὐτὸν οἱ φίλοι, ἰδόντες αὐτὸν πόρρωθεν, οὐκ ἔγνωσαν, καὶ βοή-
σαντες φωνῇ μεγάλη ἔκλαυσαν, ῥήξαντες ἕκαστος τὴν ἑαυτοῦ στολήν, καὶ καταπασάμενοι τὴν γῆν, παρεκάθισαν αὐτῶ ἐπτὰ ἡμέρας καὶ ἐπτὰ νύκτας, καὶ οὐδεὶς αὐτῶν ἐλάλησεν· ἐώρων γὰρ τὴν πληγὴν
30 μεγάλην οὖσαν σφόδρα. Τότε δὴ, φησὶν, ἤνοιξε τὸ στόμα αὐτοῦ Ἰώβ, καὶ κατηρᾶτο τὴν ἡμέραν αὐτοῦ. Ὡστε οὐ τὴν ἐκείνων ἑτεροζυγίαν τῆς διανοίας καὶ βλάβην ὑφορώμενος ὁ δίκαιος ἀπεθρήνει. Εἰώθασι

αὐτὸν δίνει ἐντολὴ νὰ ὀδηγηθοῦν στὸν θάνατο, καὶ δὲν χρειάζεται νὰ φοβερίσει ὅλους τοὺς ἄλλους κακοὺς, ἔτσι καὶ ὁ Θεός, ὅταν θέλει νὰ μᾶς σωφρονίσει, δὲν χρειάζεται ὅλους τοὺς κακοὺς, ἀλλὰ παίρνοντας μερικὸς ἀπὸ αὐτούς, ποὺ βλέπει νὰ εἶναι ἀδιόρθωτοι, δείχνει σ' αὐτούς τὴ δύναμη καὶ τὴν ὀργή του, πετυχαίνοντας πολλὰ μὲ τὸν τρόπο αὐτόν. Γιατὶ ἔτσι καὶ τοὺς κακοὺς τοὺς προτρέπει, ἂν θέλουν, νὰ ἀποστραφοῦν τὴν κακία, καὶ τοὺς ἀγαθοὺς τοὺς κάνει πιὸ προσεκτικούς.

ΕΡΩΤΗΣΗ 30ῆ

Γιὰ ποιοὺ λόγους ὁ Ἰώβ καταριέται τὴν ἡμέρα γέννησής του⁹⁹;

ΑΠΑΝΤΗΣΗ

Ἐπειδὴ ὁ Ἰώβ ἦταν ἀμεμπτος καὶ δίκαιος, ἐπέτυχε τὰ ἔργα τῆς χάριτος. Τὸ ἀνώτερο κατόρθωμα τῆς χάριτος εἶναι τὸ κατόρθωμα τῆς ἀγάπης πρὸς τὸν Θεὸ καὶ πρὸς τὸν πλησίον. Ἐπειδὴ λοιπὸν δὲν φρόντιζε μόνο τὸ δικό του συμφέρον, ἀλλ' ἔβλεπε καὶ τὸ καλὸ τοῦ πλησίον, φοβούμενος μήπως, καθὼς αὐτὸς ἀγωνίζεται καὶ δείχνει ὑπομονὴ στοὺς πόνους, ἐκεῖνοι ποὺ γνώριζαν τὴν εὐσέβειά του σκανδαλιστοῦν, καὶ ἁμαρτήσουν μὲ ἀφορμὴ αὐτόν, φτάνοντας νὰ ποῦν ἢ σκεφτοῦν αὐτὰ ποὺ δὲν πρέπει, ἢ ὅτι ὁ Θεὸς εἶναι ἄδικος, ἢ ἀπορρίπτοντας τὴ ζωὴ τοῦ γνήσιου δικαίου, καὶ ἔτσι δὲν θὰ ὠφελοῦνταν τόσο, ὅσο θὰ βλάπτονταν, ὅπως καὶ οἱ φίλοι του τὸν κατέκριναν λίγο λέγοντας· «Εἶναι μικρὴ ἢ τιμωρία σου γιὰ τὶς ἁμαρτίες ποὺ ἔκανες»⁹⁹· καὶ προηγουμένως· «Δὲν εἶναι μεγάλη ἢ κακία σου, καὶ οἱ ἁμαρτίες σου ἀναρίθμητες;»¹. Γνωρίζοντάς το αὐτὸ ἐκ τῶν προτέρων ὁ δίκαιος ὡς προφήτης τοῦ Θεοῦ, θρηνοῦσε. Καὶ ὅτι αὐτὸ εἶναι ἀληθινό, πρόσεξε πὼς οὔτε γιὰ τὴν ἀπώλεια τῶν ὑπαρχόντων του, οὔτε γιὰ τὴν πληγὴ καὶ τὴν κάκωση τοῦ σώματός του εἶπε κάτι τέτοιο, ἀλλὰ ὅλα τὰ δέχτηκε μὲ εὐχαριστία. Ὅταν ὁμως ἦρθαν σ' αὐτόν οἱ φίλοι του, βλέποντάς τον ἀπὸ μακριά, δὲν τὸν γνώρισαν, καὶ ἔκλαιψαν μὲ δυνατὲς κραυγές, σχίζοντας ὁ καθένας τὰ ροῦχα του, καὶ ρίχνοντας στὰ κεφάλια τους χῶμα κάθισαν κοντὰ του ἑπτὰ μέρες καὶ ἑπτὰ νύχτες καὶ κανένας ἀπὸ αὐτούς δὲν τοῦ μίλησε, γιὰτὶ ἔβλεπαν ὅτι τὸ χτύπημα ποὺ τὸν βρῆκε ἦταν πολὺ μεγάλο. Τότε λοιπὸν, λέγει, ἀνοιξε τὸ στόμα του ὁ Ἰώβ, καὶ καταράστηκε τὴν ἡμέρα τῆς γέννησής του². Ὡστε λοιπὸν ὁ δίκαιος δὲν θρηνολογοῦσε ὑποψιαζόμενος τὶς διαφορετικὲς σκέψεις καὶ τὴ βλάβη ἐκείνων. Γιατὶ συνηθίζουν οἱ ἅγιοι τὶς συμφορὲς τῶν ἄλλων, νὰ

γὰρ οἱ ἅγιοι τὰς ἐτέρων συμφορὰς ὡς ἰδίας διαλέγεσθαί τε καὶ ὀλοφύρεσθαι, ὡς Ἰερεμίας ἐπὶ τῇ τοῦ λαοῦ παρανομίᾳ καὶ καταστροφῇ τοῦ ναοῦ τὴν ἑαυτοῦ καταρᾶται γέννησιν, ὁμοῦ καὶ τὴν ἡμέραν, ἐν ἣ προῆλθε τεχθεῖς. Εἰ δὲ οὗτος οὐκ ἔφερε πόνους ἢ κόπους, ὑφ' ἐτέρων
5 ἀδικίας συνισταμένους, οὐ πολλῶ μᾶλλον ὁ πολύτλας Ἰὼβ εὐλόγως ἤσχαλλεν, ὅτι χάριν αὐτοῦ τινες ὑποσκελίζοντο; Διὰ τοῦτο καὶ τοῦ ζῆν ἀπελέγετο, ὡς αἴτιος εὗρεθεις ἄλλων πρὸς ἁμαρτίαν.

Τί δὲ καὶ ἡ δοκοῦσα κατάρα; «Ἡ ἡμέρα ἐκεῖνη», φησί, «μὴ ἔλθοι εἰς ἀριθμὸν μηνῶν, μηδὲ ἀναζητήσαι αὐτὴν ὁ Κύριος ἄνωθεν. Σκο-
10 τωθεῖη τὰ ἄστρα τῆς νυκτὸς ἐκεῖνης»» Πρᾶγμα δὲ οὐχ ὑφεστηκὸς καταρᾶται, ἀλλ' ἡμερονύκτιον παρελθόν. Πῶς γὰρ τὰ γενόμενα καὶ παρελθόντα πάλιν οἷόν τε γενέσθαι, κἂν ἡ ἡμέρα ἐκεῖνη καὶ ἡ νύξ ἐπανακάμπτη; Περὶ δὲ τῶν ἀστέρων αἰνίττεται τὴν εἰς τὸ βέλτιον ἐπι-
15 συντελεῖα ἐσομένην ἀλλαγὴν τῶν καινῶν αἰώνων, καθάπερ καὶ Δαυῖδ φησι «Κατ' ἀρχάς, Κύριε, τὴν γῆν ἐθεμελίωσας, καὶ ἔργα τῶν χειρῶν σου εἰσιν οἱ οὐρανοί. Αὐτοὶ ἀπολοῦνται, σὺ δὲ διαμένεις» καὶ τὰ ἐξῆς. Καὶ ὁ Ἀπόστολος «Τὰ βρώματα τῇ κοιλίᾳ, καὶ ἡ κοιλία τοῖς βρώμασι, ὁ δὲ Θεὸς καὶ ταύτην καὶ ταῦτα καταργήσει», τὴν εἰς τὸ κρεῖττον ἀλλοίωσιν, ἀπώλειαν καὶ κατάργησιν ὀνομάζοντες. Καὶ γὰρ ἐν τῇ
20 τῆς συντελείας ἡμέρᾳ ὁ ἥλιος καὶ ἡ σελήνη σκοτάσουσιν, ὡς φησὶν ὁ προφήτης, καὶ οἱ ἀστέρες οὐ δώσουσι τὸ φέγγος αὐτῶν. Ἐπεὶ ὅτι γε οὐκ ἐξ ἀπογνώσεως καὶ μικροψυχίας αὐτοῦ ἐκεῖνα ἐφθέγγετο, ἄκουσον αὐτοῦ πρὸς τὸν Θεὸν λέγοντος «Ἵπομενῶ σε, ἕως ἂν πάλιν γένωμαι, καὶ τάξῃ μοι χρόνον, ἐν ᾧ μνεῖαν ποιήσεις μου»· καὶ πάλιν «Οἶδα
25 ἐγώ, ὅτι δίκαιος ἀναφανοῦμαι· τί γὰρ ἐστὶν ὁ κριθησόμενός μοι;». Οὐκοῦν οὐχ ὡς ἀποδυσπετῶν καὶ ἀπογινώσκων ἑαυτοῦ, ἀλλ' ὡς τὴν ἐτέρων βλάβην, ὡς ἔφθην, ὑφορώμενος, εἶπεν ἐκεῖνα τὰ μὴ εἰς ἁμαρτίαν αὐτῶ παντελῶς λογισθέντα. Φησὶ γάρ· «Ἐν τούτοις πᾶσι τοῖς συμβεδηκόσιν αὐτῶ, οὐδὲ ἐν τοῖς χεῖλεσιν αὐτοῦ ἤμαρτεν Ἰὼβ ἐναν-
30 τίον τοῦ Θεοῦ, καὶ οὐκ ἔδωκεν ἀφροσύνην τῶ Θεῷ». Οἱ δὲ φίλοι αὐτοῦ ταῦτα μὴ συνιέντες καὶ κατακρίναντες αὐτόν, ἔμελλον θεήλατον ὀργὴν ἐπισπᾶσθαι, εἰ μὴ θᾶπτον ὁ δίκαιος ὑπὲρ αὐτῶν ἐξίλεῶσατο τὸν

3. Ἰερ. 20, 14-18.

4. Ἰὼβ 3, 4-5.

5. Ψαλμ. 101, 26.

6. Α' Κορ. 6, 13.

7. Ἰωήλ 2, 10 καὶ 3, 4. καὶ Ἰεζ. 32, 7.

8. Ἰὼβ 14, 13-14

τις θεωροῦν σὰν δικές τους καὶ νὰ θρηνολογοῦν, ὅπως ὁ Ἰερεμίας, γιὰ τὴν παρανομία τοῦ λαοῦ καὶ τὴν καταστροφή τοῦ ναοῦ, καταριέται τὴ γέννησή του καὶ τὴν ἡμέρα κατὰ τὴν ὁποία γεννήθηκε³. Καὶ ἂν ὁ Ἰερεμίας δὲν ἄντεχε τοὺς πόνους ἢ τοὺς κόπους ποὺ προέρχονταν ἀπὸ τὶς ἀδικίες τῶν ἄλλων, δὲν θρηνολογοῦσε πολὺ περισσότερο εὐλόγα ὁ πολύπαθος Ἰώβ, ἐπειδὴ ἕξαιτίας του κάποιοι σκανδαλίζονταν καὶ ἔπεφταν; Γι' αὐτὸ καὶ καταριόταν καὶ τὴ ζωὴ του, ἐπειδὴ ἔγινε αἷτιος τῆς ἁμαρτίας ἄλλων.

Καὶ τί ἦταν ἡ νομιζόμενη κατάρρα; «Ἡ ἡμέρα ἐκείνη», λέγει, «νὰ μὴ συμπεριληφθεῖ στὴν ἀρίθμηση τῶν μηνῶν, οὔτε νὰ τὴν ἀναζητήσῃ ὁ Κύριος ἀπὸ τὸν οὐρανό. Νὰ σβήσουν τὰ ἄστρα ἐκείνης τῆς νύχτας»⁴. Καταριέται δηλαδὴ πράγμα ἀνύπαρκτο, ἓνα ἡμερονύκτιο ποὺ ἔχει περάσει. Γιατὶ πῶς εἶναι δυνατὸν αὐτὰ ποὺ ἔγιναν καὶ ἀνήκουν στὸ παρελθὸν νὰ γίνουν, ἔστω καὶ ἂν ἐπενερχόταν ἡ ἡμέρα ἐκείνη καὶ ἡ νύχτα; Ὅσο γιὰ τὰ ἄστρα ὑπαινίσσεται τὴν ἀλλαγὴ τῶν καινούργιων αἰώνων πρὸς τὸ καλύτερο, ποὺ θὰ γίνῃ κατὰ τὴ συντέλεια, ὅπως λέγει καὶ ὁ Δαβίδ· «Στὴν ἀρχὴ σὺ, Κύριε, θεμελίωσες τὴ γῆ, καὶ οἱ οὐρανοὶ εἶναι ἔργα τῶν χειρῶν σου. Αὐτοὶ θὰ καταστραφοῦν, ἐνῶ σὺ θὰ παραμείνεις»⁵ καὶ τὰ λοιπά. Καὶ ὁ Ἀπόστολος· «Τὰ φαγητὰ εἶναι γιὰ τὴν κοιλιὰ, καὶ ἡ κοιλιὰ γιὰ τὰ φαγητὰ, ὁ Θεὸς ὅμως θὰ καταργήσῃ καὶ αὐτὴν καὶ ἐκεῖνα»⁶, ὀνομάζοντας ἀπώλεια καὶ κατάργηση τὴ μεταβολὴ πρὸς τὸ καλύτερο. Γιατὶ τὴν ἡμέρα τῆς συντέλειας τοῦ κόσμου ὁ ἥλιος καὶ ἡ σελήνη θὰ σκοτεινιάσουν, ὅπως λέγει ὁ προφήτης Ἰωὴλ, καὶ τὰ ἄστρα δὲν θὰ φέγγουν⁷. Ὅτι ὅμως δὲν τὰ ἔλεγε αὐτὰ ἀπὸ ἀπόγνωση καὶ μικροψυχία δική του, ἄκουσε τὸν ἴδιο ποὺ λέγει στὸν Θεό· «Θὰ σὲ ὑπομένω, μέχρι νὰ ἔρθω καὶ πάλι, καὶ νὰ μοῦ ὀρίσεις χρόνο κατὰ τὸν ὁποῖο θὰ μὲ θυμηθεῖς»⁸. Καὶ πάλι· «Ἐγὼ γνωρίζω, ὅτι θὰ ἀποδειχτῶ δίκαιος· γιὰτὶ ποιὸς εἶναι αὐτὸς ποὺ θὰ συγκριθεῖ μαζί μου;»⁹. Ἐπομένως ἐκεῖνα ποὺ εἶπε, τὰ ὁποῖα δὲν θεωρήθηκαν τελείως ὡς δική του ἁμαρτία, δὲν τὰ εἶπε ἀποθαρρυσμένος καὶ ἀπογοητευμένος γιὰ τὸν ἑαυτό του, ἀλλὰ, ὅπως εἶπα προηγουμένως, ὑποπτευόμενος τὴ βλάβη τῶν ἄλλων. Γιατὶ λέγει· «Μὲ ὅλα αὐτὰ ποὺ συνέβησαν σ' αὐτόν, οὔτε μὲ τὰ χεῖλη του ἀμάρτησε ὁ Ἰώβ ἀπέναντί στον Θεό, οὔτε ἀπέδωσε στον Θεὸ ἔλλειψη φρόνησης»¹⁰. Καὶ οἱ φίλοι του, ποὺ δὲν κατάλαβαν τὰ λόγια καὶ τὸν κατέκριναν, θὰ προκαλοῦσαν τὴν ὀργὴ τοῦ Θεοῦ, ἐὰν ὁ δίκαιος δὲν ἐξιλέωνε τὸν Θεὸ γι'

9. Ἰώβ 13, 18.

10. Ἰώβ 1, 22.

Θεόν, καὶ ἀφήκεν αὐτοῖς τὴν ἁμαρτίαν ταύτην. Φησὶ γὰρ ὁ Θεὸς πρὸς αὐτούς, «Εἰ μὴ διὰ τὸν θεράποντά μου Ἰώβ, ἀπώλεσα ἂν ὑμᾶς οὐ γὰρ ἐλάλησατε ἀληθῆς κατὰ τοῦ θεράποντός μου Ἰώβ».

Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας, ἐκ τοῦ εἰς τὸν Ἰώβ.

5 Ὡς ἐκ τῶν τοῦ δικαίου Ἰώβ τῆς ζωῆς χρόνων, ὧν ἡ Γραφή λέγει, ὅτι ἔζησε μετὰ τὴν πληγὴν ἔτη ρο', τὰ δὲ πάντα ἔτη ἔζησε σμη', ἔστιν ἀκριβῶς ἐπιβαλεῖν ἔτη ἑπτὰ ποιῆσαι αὐτὸν ἐν τῷ πειρασμῷ, σή' ἐτῶν τυγχάνοντα κατὰ τὴν ἀρχὴν τοῦ πειρασμοῦ, ὡς ὁμοῦ γενέσθαι καὶ τὸ τέλος ἔτη πέ', ἅπερ ὁ Θεὸς ἐδιπλασίασε πρὸς τοῖς ἄλλοις, οἷς ἔδωκεν
10 αὐτῷ ἀγαθοῖς κατὰ τὸ διπλάσιον καὶ ζωὴν παρασχόμενος. Οὐ γὰρ ἅπαντα κατὰ τὸ διαπλάσιον δεδωκῶς αὐτῷ ὁ Θεός, τὴν κρείττονα τούτων ζωὴν ἐκολόβωσε. Φησὶ γάρ· «Ὁ δὲ Θεὸς εὐλόγησε τὰ ἔσχατα τοῦ Ἰώβ, ἢ τὰ ἔμπροσθεν αὐτοῦ», εἰς διπλασιασμόν. Ἴνα οὖν συμφῶνως ὁ πᾶς ἀριθμὸς τῶν ἐτῶν γένηται, ἀφελόντες ἐκ τῶν πέ' τοῦ πει-
15 ρασμοῦ ἑπτὰ, ὡς μένη ἐκεῖ λοιπὸν σή', ἃ συναπτόμεθα τὰ ρο' μετὰ τὸν πειρασμόν, ποιεῖ τὰ πάντα ἔτη τῆς ζωῆς αὐτοῦ σμη'. Κατανοήσωμεν οὖν φιλανθρωπίαν διπλασιάζοντος καὶ τὰ ἑπτὰ ἔτη τοῦ πειρασμοῦ, ἅπερ εἰς τὸν χρόνον τῆς ζωῆς αὐτοῦ συναριθμεῖν οὐκ ἠξίωσεν, ἐπεὶ μὴ εἰς ἔτη ζωῆς τὸν χρόνον τῆς ζωῆς ἐλογίσατο. Τρόπον γὰρ τινα οὐδὲ
20 ἔζησε τὸν χρόνον κατὰ τὴν ζωὴν ταύτην.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΛΑ΄.

**Πῶς ἔσθη ὁ διάβολος ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ
μετὰ τῶν ἀγγέλων;**

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

25 Οὐκ ἔσθη ἐν τοῖς οὐρανοῖς οὐ γὰρ ἦν ἄξιος ἀλλ' ἐπειδὴ τὰ πάντα πληροῖ ὁ Θεὸς καὶ πανταχοῦ ἔστιν, ἔσθη οὖν ἐπὶ γῆς ἐν τῇ τάξει αὐτοῦ καὶ ὑπηρεσία, ἐν ἣ τέτακται ἐξυπηρετεῖσθαι τῷ Θεῷ καὶ τοῖς θεράπουσιν αὐτοῦ. Ἐν τισι γὰρ πράγμασι, μάλιστα τοῖς κατὰ παιδείαν καὶ ταπεινώσιν ἐπαγομένοις ἡμῖν παρὰ Θεοῦ, ἢ κατὰ ὀργὴν αὐτοῦ, τέτα-
30 κται καὶ ὁ διάβολος ἐξυπηρετεῖσθαι τῷ προστάγματι Κυρίου, σὺν τοῖς πονηροῖς ἀγγέλοις αὐτοῦ, ὡς δηλοῦσιν αἱ θεῖαι Γραφαί· «Ἐξαπέστει-

αυτούς και τούς συχωροῦσε τὴν ἁμαρτία τους αὐτή. Γιατὶ εἶπε ὁ Θεὸς σ' αὐτούς: «Γιὰ χάρη τοῦ δούλου μου Ἰώβ δὲν σᾶς ἀφάνισα· γιατί δὲν εἶπατε τὴν ἀλήθεια ἐναντίον τοῦ δούλου μου Ἰώβ»¹¹.

Τοῦ Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας, ἀπὸ τὴν ἐρμηνεία στὸν Ἰώβ.

Ἀπὸ ὅλα τὰ χρόνια τῆς ζωῆς τοῦ δικαίου Ἰώβ πού ἀναφέρει ἡ Γραφή, ὅτι μετὰ τὴν πληγὴ ἔζησε ἑκατὸν ἑβδομήντα χρόνια, ἐνῶ ὅλα τὰ χρόνια πού ἔζησε ἦταν διακόσια σαράντα ὀκτώ, μποροῦμε νὰ ὑπολογίσουμε ἀκριβῶς, ὅτι ὁ πειρασμὸς του κράτησε ἑπτὰ χρόνια, ἀφοῦ ἦταν ἑβδομήντα ὀκτῶ ἐτῶν ὅταν ἄρχισε ἡ δοκιμασία του, ὥστε ὅλα μαζί νὰ γίνουν στὸ τέλος ὀγδόντα πέντε χρόνια, τὰ ὁποῖα ὁ Θεὸς διπλασίασε μαζί μὲ τὰ ἄλλα ἀγαθὰ πού τοῦ ἔδωσε, παρέχοντάς του καὶ διπλάσια ζωὴ. Πραγματικά, δίνοντάς του ὁ Θεὸς ὅλα τὰ ἄλλα στὸ διπλάσιο, δὲν συντόμευσε τὴν ἀνώτερη ἀπὸ αὐτὰ ζωὴ του. Γιατὶ λέγει: «Καὶ ὁ Θεὸς εὐλόγησε τὰ τελευταῖα ἀγαθὰ τοῦ Ἰώβ περισσότερο ἀπὸ τὰ προηγούμενα»¹², διπλασιάζοντάς τα. Γιὰ νὰ εἶναι σύμφωνος ὁλος ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐτῶν τῆς ζωῆς του, ἂν ἀφαιρέσουμε ἀπὸ τὰ ὀγδόντα πέντε τὰ ἑπτὰ τῆς δοκιμασίας, μένουν ἑβδομήντα ὀκτῶ, στὰ ὁποῖα προσπιθέμενα τὰ ἑκατὸν ἑβδομήντα, πού ἔζησε μετὰ τὴ δοκιμασία, κάνουν ὅλα τὰ χρόνια τῆς ζωῆς του διακόσια σαράντα ὀκτῶ. Ἄς κατανοήσουμε λοιπὸν, ὅτι διπλασιάζοντας ὁ Θεὸς τὴ φιλανθρωπία του, δὲν συμπεριέλαβε καὶ τὰ ἑπτὰ χρόνια τῆς δοκιμασίας στὰ χρόνια τῆς ζωῆς του, ἐπειδὴ δὲν τὰ ὑπολόγισε ὡς χρόνιας ζωῆς. Γιατὶ κατὰ κάποιον τρόπο, οὔτε ἔζησε τὸ διάστημα ἐκεῖνο τῆς ζωῆς του.

ΕΡΩΤΗΣΗ 31η

Πῶς στάθηκε ὁ διάβολος μπροστὰ στὸν Θεὸ μαζί μὲ τούς ἀγγέλους;

ΑΠΑΝΤΗΣΗ

Δὲν στάθηκε στοὺς οὐρανοὺς, γιατί δὲν ἦταν ἄξιος, ἀλλὰ ἐπειδὴ ὁ Θεὸς γεμίζει τὰ πάντα καὶ βρῖσκεται παντοῦ, στάθηκε λοιπὸν πάνω στὴ γῆ, σύμφωνα μὲ τὴν τάξη καὶ τὴν ὑπηρεσία μὲ τὴν ὁποῖα τάχθηκε νὰ ὑπηρετεῖ τὸν Θεὸ καὶ τούς λάτρες του. Σὲ κάποια δηλαδὴ πράγματα, ἰδιαιτέρως ἐκεῖνα πού μᾶς παρέχουν τὴν παιδείωση καὶ τὴν ταπείνωση ἀπὸ τὸν Θεὸ ἢ τὴν ὀργή του, τάχθηκε νὰ ἐξυπηρετεῖ ὁ διάβολος, μὲ ἐντολὴ τοῦ Κυρίου, μαζί μὲ τούς πονηροὺς ἀγγέλους του, ὅπως φανερώνουν οἱ

- λε», γάρ φησιν, «εἰς αὐτοὺς ὀργὴν θυμοῦ αὐτοῦ, θυμὸν καὶ ὀργὴν καὶ θλίψιν, ἀποστολὴν δι' ἀγγέλων πονηρῶν»· καί, «Πνεῦμα Κυρίου ἀπέστη ἀπὸ Σαούλ, καὶ ἔπνιγεν αὐτὸν πνεῦμα πονηρόν». Καὶ ὁ Ἀπόστολος· «Οὓς παρέδωκα τῷ Σατανᾷ, ἵνα παιδευθῶσι μὴ βλασφημεῖν».
- 5 Τὴν εἰρημένην οὖν στάσιν τοῦ διαδόλου ἐνώπιον Κυρίου, τὴν λειτουργίαν αὐτοῦ ὑποληπτέον, εἰς ἣν τέτακται λειτουργεῖν τῷ Θεῷ, ὡς καὶ Ἡλίας περὶ αὐτοῦ φησι· «Ζῆ Κύριος, ᾧ παρέστην ἐνώπιον αὐτοῦ σήμερον», παράστασιν τὴν λειτουργίαν προσαγορεύσας, καθ' ἣν ἐλειτούργει τῷ Κυρίῳ.
- 10 Ὅτι δὲ λειτουργοὶ τοῦ Θεοῦ λέγονται καὶ οἱ κατὰ τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν πολεμοῦντες ἡμᾶς ἄνθρωποι, ἄκουσον τί φησιν Ἰεζεκιήλ περὶ τοῦ Ναβουχοδονόσορ· «Τάδε λέγει Κύριος Ἰδοὺ ἐγὼ δίδωμι τῷ Ναβουχοδονόσορ, βασιλεῖ Βαβυλῶνος, γῆν Αἰγύπτου· καὶ λήψεται τὸ πλῆθος Ναβουχοδονόσορ, βασιλεὺς Βαβυλῶνος, γῆς Αἰγύπτου, καὶ
- 15 σκυλεύσει τὰ σκῦλα αὐτῆς, καὶ προνομεύσει τὴν προνομὴν αὐτῆς, καὶ ἔσται μισθὸς τῇ δυνάμει αὐτοῦ ἀντὶ τῆς λειτουργίας αὐτοῦ, ἣ ἔδούλευσεν ἐπὶ Τύρον. Δέδωκα αὐτῷ γῆν Αἰγύπτου, ὅσα ἐποίησέ μοι». Καὶ οἱ λόγοι πάλιν οἱ ἐκ προσώπου Κυρίου πρὸς τὸν διάβολον εἰρημένοι, οὐ λόγοι ἰδικῶς νοοῦνται, λαληθέντες παρὰ Κυρίου πρὸς ἀντικείμενον, ἢ
- 20 ἀπ' αὐτοῦ πρὸς τὸν Κύριον, ἀλλ' αὐτὰ τὰ πράγματα, ἅπερ συγχωρεῖ ὁ Θεὸς τῷ διαδόλῳ πράττειν κατὰ ἀνθρώπων, εἰς λόγους καὶ φωνὰς παραλαμβάνονται καὶ νοοῦνται.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΑΒ΄.

- Εἰ ὁ βασιλεὺς Βαβυλῶνος ἀλληγορεῖται εἰς διάβολον, πῶς
- 25 ὁ Θεὸς διὰ Ἰερεμίου δούλον αὐτὸν προσαγορεύει λέγων,
 «Ἐγὼ δέδωκα πᾶσαν τὴν γῆν Ναβουχοδονόσορ, βασιλεῖ Βαβυλῶνος τῷ δούλῳ μου, καὶ τὰ θηρία τοῦ ἀγροῦ δέδωκα δουλεύειν αὐτῷ»;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

- 30 Ὁ διάβολος καὶ ἐχθρὸς ἔστι τοῦ Θεοῦ καὶ ἐκδικητὴς Ἐχθρὸς μὲν, ὅταν ὁ μισῶν αὐτόν, δοκεῖ πως τὴν ὀλέθριον κεκτηῖσθαι πρὸς ἡμᾶς ἀγάπην τοῖς τῶν ἐκουσίῳ παθῶν τρόποις, διὰ τῆς ἡδονῆς πείθων ἡμῶν τὴν προαίρεσιν, τῶν αἰωνίων ἀγαθῶν προκρίνειν τὰ πρόσκαι-

ἅγιες Γραφές· γιατί λέγει· «Ἔστειλε σ' αὐτούς τὴν ὀργή του, θυμὸ καὶ ὀργή καὶ θλίψη ἔστειλε μέσω τῶν πονηρῶν ἀγγέλων»¹³, καὶ «Τὸ Πνεῦμα τοῦ Κυρίου ἔφυγε ἀπὸ τὸν Σαούλ, καὶ τὸν ἔπνιγε πνεῦμα πονηρό»¹⁴. Καὶ ὁ Ἀπόστολος· «Αὐτούς τοὺς παρέδωσα στὸν Σατανᾶ, γιὰ νὰ μάθουν νὰ μὴ βλασφημοῦν»¹⁵. Τὴ συγκεκριμένη αὐτὴ στάση τοῦ διαβόλου μπροστὰ στὸν Κύριο πρέπει νὰ θεωρήσουμε ὅτι ἀναφέρεται στὴν ὑπηρεσία ποῦ τὰχθηκε νὰ προσφέρει στὸν Θεό, ὅπως λέγει καὶ ὁ Ἡλίας γι' αὐτόν· «Ζεῖ ὁ Κύριος, μπροστὰ στὸν ὁποῖο παρουσιάστηκα σήμερα»¹⁶, ὀνομάζοντας παράσταση τὴν ὑπηρεσία ποῦ πρόσφερε στὸν Θεό.

ἽΟτι λειτουργοὶ τοῦ Θεοῦ λέγονται καὶ οἱ ἄνθρωποι ποῦ πολεμοῦν ἐναντία στὶς ἁμαρτίες μας, ἄκουσε τί λέγει ὁ Ἰεζεκιήλ γιὰ τὸν Ναβουχοδονόσορ· «Αὐτὰ λέγει ὁ Κύριος· Νᾶ, ἐγὼ δίνω στὸν βασιλιὰ τῆς Βαβυλώνας Ναβουχοδονόσορ τὴ χώρα τῆς Αἰγύπτου, καὶ ὁ Ναβουχοδονόσορ ὁ βασιλιὰς τῆς Βαβυλώνας θὰ καταλάβει τὸ μεγαλύτερο μέρος τῆς Αἰγύπτου, καὶ θὰ ἀρπάξει τὰ λάφυρά της, καὶ θὰ τὴν λεηλατήσῃ, καὶ αὐτὸ θὰ εἶναι ἡ ἀνταμοιβὴ τῆς δυνάμεώς του, γιὰ τὴν ὑπηρεσία ποῦ πρόσφερε στὴν Τύρο. Τοῦ ἔδωσα τὴ χώρα τῆς Αἰγύπτου γιὰ ὅλα ὅσα ἔκανε σὲ μένα»¹⁷. Καὶ τὰ λόγια ἐπίσης ποῦ λέγονται ἀπὸ τὸν Κύριο πρὸς τὸν διάβολο, δὲν πρέπει νὰ νοοῦνται ὡς λόγιοι εἰδικοί, ποῦ εἰπώθηκαν ἀπὸ τὸν Κύριο πρὸς τὸν ἀντίπαλό του, ἢ ἀπὸ αὐτόν πρὸς τὸν Κύριο, ἀλλὰ τὰ ἴδια τὰ γεγονότα, τὰ ὁποῖα ἐπιτρέπει ὁ Θεὸς στὸν διάβολο νὰ κάνει ἐναντίον ἀνθρώπων, τὰ ὁποῖα παραλαμβάνονται καὶ κατανοοῦνται ὡς λόγιοι καὶ φωνές.

ΕΡΩΤΗΣΗ 32η

ἽΕὰν ὁ βασιλιὰς τῆς Βαβυλώνας ἀλληγορικᾶ εἶναι ὁ διάβολος, γιατί ὁ Θεὸς μέσω τοῦ Ἰερεμία τὸν ὀνομάζει δοῦλο του, λέγοντας, «Ἐγὼ ἔδωσα ὅλη τὴ χώρα στὸν Ναβουχοδονόσορ, τὸν βασιλιὰ τῆς Βαβυλώνας, τὸν δοῦλο μου, καὶ τοῦ ἔδωσα καὶ τὰ ἄγρια θηρία γιὰ νὰ τὸν ὑπηρετοῦν»¹⁸;

ΑΠΑΝΤΗΣΗ

ἽΟ διάβολος εἶναι καὶ ἐχθρὸς τοῦ Θεοῦ καὶ ἐκδικητής. ἽΕχθρὸς εἶναι ὅταν, ἐκεῖνος ποῦ τὸν μισεῖ, ^{νὰ μὴ εἶναι} δειχθεῖ ^{αὐτοῦ} πὼς ^{αὐτοῦ} ἔχει τὴν ἀγάπην ^{αὐτοῦ} ποῦ εἶναι καταστροφικὴ γιὰ μᾶς μὲ τοὺς τρόπους τῶν ἐκούσιων παθῶν, πείθοντας μὲ τὴν ἡδονὴ τὴν προαίρεσή μας, σὺ νὰ προτιμοῦμε τὰ πρόσκαιρα ἀντὶ

16. Γ Βασ. 17,1.

17. Ἵεζ. 29, 19-20.

18. Ἵιερ. 34(27), 6.

ρα. Διὸ κλέπτων ὅλην τῆς ψυχῆς τὴν ἔφεσιν, τῆς θείας ἡμᾶς παντελῶς
 ἀγάπης ἀφίστησιν, ἐκουσίως ἐχθροὺς ποιῶν τοῦ Ποιήσαντος. Ἐκδι-
 κητῆς δέ, ὅταν, γυμνώσας τὸ πρὸς ἡμᾶς μῖσος, ὡς ἤδη γενομένους
 αὐτῶ διὰ τὴν ἁμαρτίαν ὑποχειρίους, ἐξαιτεῖται τὴν καθ' ἡμῶν τιμω-
 5 ρίαν. Οὐδὲν γὰρ οὕτω φίλον τῶ διαβόλῳ καθέστηκεν, ὡς ἄνθρωπος
 τιμωρούμενος. Τοῦτο δὲ συγχωρηθεὶς τὰς ἀλλεπαλλήλους ἐπινοῶν
 τῶν ἀκουσίων παθῶν ἐπαγωγάς, λαίλαπος δίκην, ἀπηνῶς ἐπιφέρεται
 τοῖς καθ' ἡμῶν, συγχωρήσει Θεοῦ κομισάμενος τὴν ἐξουσίαν· οὐ τὸ
 πρόσταγμα τὸ θεῖον ἐκπληρῶσαι βουλόμενος, ἀλλὰ τὸ οἰκεῖον τοῦ
 10 καθ' ἡμᾶς μίσους διαθρέψαι πάθος ἐπιθυμῶν, ἵνα, τῶ πολλῶ βάρει
 τῶν ὀδυνηρῶν συμφορῶν ἢ ψυχὴ διὰ τὸ νικᾶν ὀκλάσασα, τῆς θείας
 ἐλπίδος ἐαυτὴν ἀποκόψη τὴν δύναμιν, ἀντι νουθεσίας, ἀθειᾶς αἰτίαν
 ποιουμένη τὴν τῶν ἀλγεινῶν συμπιπτόντων ἐπαγωγὴν. Ἀγαθὸς γὰρ
 ὑπάρχων ὁ Θεὸς καὶ θέλων ἡμῶν ἐκτίλει παντελῶς τὸ τῆς κακίας
 15 σπέρμα, τὴν ἡδονὴν, τὴν τὸν νοῦν τῆς θείας ἀποσυλῶσαν ἀγάπης,
 συγχωρεῖ τῶ διαβόλῳ, πόνους ἡμῖν καὶ τιμωρίας ἐπάγειν κατὰ ταυτὸν
 καὶ τῆς προλαβούσης ἡδονῆς τὸν ἰόν, διὰ τὸν πόνον τῆς ψυχῆς ἀποξέ-
 ων, καὶ πρὸς τὰ παρόντα, καὶ μόνον τὴν αἴσθησιν σαίνοντα, μῖσος ἡ-
 μῖν καὶ τελείαν ἀποδιάθεσιν, ὡς μηδέ τι τιμωρίας πλέον εἰς κέρδος κε-
 20 κτημένα κατὰ τὴν χρῆσιν, ἐμποιῆσαι, βουλόμενος ἄνθρωπον τῆς πρὸς
 ἀρετὴν ἐπαγωγῆς περιστατικὴν αἰτίαν ποιήσασθαι τῶν αὐτῆς ἐκου-
 σίως ἀπολισθησάντων. Ὡς οὖν κατὰ συγχώρησιν τιμωρούμενος τοὺς
 ἁμαρτάνοντας ὁ διάβολος τοῦ Θεοῦ κέκληται δοῦλος· πρέπον γὰρ
 ἔστι καὶ δίκαιον ὑπὸ τοῦ διαβόλου κολάζεσθαι τοὺς τὰς αὐτοῦ πονη-
 25 ρὰς ὑποθήκας τῶν ἐκουσίων ἁμαρτημάτων ἠδέως δεξαμένους οὕτω
 μὲν οὖν καὶ ἡδονῆς ἔστι διὰ τῶν ἐκουσίων παθῶν σπορευὺς ὁ διάβο-
 λος, καὶ ὀδύνης διὰ τῶν ἀκουσίων ἐπαγωγεύς.

Τὰ δὲ θηρία, ἅπερ δίδωσιν ὁ Θεὸς τῶ βασιλεῖ Βαβυλῶνος, οἱ δαί-
 μονές εἰσιν, ἕκαστος κατὰ τὴν ἐνδιάθετον ὑποκειμένην ἐπιτηδειότητα,
 30 πρὸς τήνδε ἢ τήνδε τῶν πειρασμῶν ἐπαγωγὴν λειτουργῶν. Ἄλλης
 γὰρ ἄλλος ἔστι ποιητικὸς κακίας, καὶ ἄλλος ἄλλου σαφῶς ἔστι μιαινώ-
 τερος καὶ πρὸς κακίαν ἐπιτηδειότερος. Ἄνευ δὲ θείας συγχωρήσεως
 κατ' οὐδὲν ὑπουργεῖν δύνανται οἱ δαίμονες τῶ ἀρχεκάκῳ διαβόλῳ.

για τὰ αἰώνια ἀγαθὰ. Γι' αὐτὸ ξεγελώντας ὅλο τὸν πόθο τῆς ψυχῆς, μᾶς ἀπομακρύνει τελείως ἀπὸ τὴν ἀγάπη τοῦ Θεοῦ, κάνοντάς μας μὲ τὴ θέλησή μας ἐχθροὺς τοῦ Δημιουργοῦ. Καὶ ἐκδικητῆς εἶναι ὅταν, ἀποκαλύπτοντας τὸ μῖσος του γιὰ μᾶς, ἀφοῦ βρισκόμαστε ἤδη κάτω ἀπὸ τὴν ἐξουσία του, ζητάει τὴν τιμωρία μας. Γιατὶ τίποτε δὲν εἶναι στὸν διάβολο ἀρεστὸ, ὅσο ὁ ἄνθρωπος ποὺ τιμωρεῖται. Καὶ ὅταν πάρει τὴν ἄδεια γι' αὐτό, ἐπινοώντας τὶς ἀλλεπάλληλες προκλήσεις τῶν ἀκούσιων παθημάτων σὰν λαίλαπα, ὁρμᾷ ἐναντίον μας ἀμείλικτα, ἔχοντας πάρει μὲ παραχώρηση τοῦ Θεοῦ τὴν ἐξουσία. "Ὅχι ἐπειδὴ θέλει νὰ ἐκτελέσει τὴ διαταγὴ τοῦ Θεοῦ, ἀλλ' ἐπειδὴ ἐπιθυμεῖ νὰ μᾶς διαποτίσει μὲ τὸ πάθος τοῦ ἐναντίον μας μίσους του, ὥστε, γονατίζοντας ἢ ψυχὴ μας κάτω ἀπὸ τὸ μεγάλο βάρος τῶν ὀδυνηρῶν συμφορῶν, νὰ χάσει τὴ δύναμη τῆς θείας ἐλπίδας, μεταβάλλοντας ἔτσι τὴν ἐπιβολὴ τῶν ὀδυνηρῶν καταστάσεων ἀπὸ νουθεσία σὲ αἰτία ἀθεΐας. Γιατὶ ὁ Θεός, ἐπειδὴ εἶναι ἀγαθὸς καὶ θέλει νὰ ξεριζώσῃ ἐντελῶς τὸ σπέρμα τῆς κακίας μας, δηλαδὴ τὴν ἡδονή, ποὺ ἀποστερεῖ τὸν νοῦ ἀπὸ τὴν ἀγάπη τοῦ Θεοῦ, ἐπιτρέπει στὸν διάβολο νὰ μᾶς ἐπιφέρει πόνους καὶ τιμωρίες, ὥστε ἀκόμα καὶ αὐτὸ τὸ δηλητήριο τῆς προηγούμενης ἡδονῆς νὰ τὸ ἀφαιρῆ ἔξαιτίας τοῦ πόνου τῆς ψυχῆς, καὶ νὰ κολακεύει τὴν αἴσθησι πρὸς τὰ παρόντα καὶ μόνο, προκαλώντας μέσα μας μῖσος καὶ τέλεια ἀδιαφορία, μὲ τὴ δικαιολογία ὅτι τάχα ἐκτὸς τῆς τιμωρίας δὲν ἔχουν κανένα κέρδος ὅταν χρησιμοποιοῦνται, θέλοντας νὰ πείσει τὸν ἄνθρωπο, ὅτι εἶναι συμπτωματικὴ ἢ αἰτία τῆς συμφορᾶς ποὺ στέλνεται γιὰ νὰ ἐπαναφέρει στὴν ἀρετὴ αὐτοῦς ποὺ μὲ τὴ θέλησή τους ξεγλύστρησαν. Ἐπειδὴ λοιπὸν ὁ διάβολος τιμωρεῖ αὐτοῦς ποὺ ἁμαρτάνουν μὲ παραχώρηση τοῦ Θεοῦ, γι' αὐτὸ ὀνομάζεται δούλος του. Γιατὶ εἶναι πρέπον καὶ δίκαιο νὰ τιμωροῦνται ἀπὸ τὸν διάβολο ἐκεῖνοι ποὺ δέχτηκαν μὲ εὐχαρίστησι τὶς πονηρὲς συμβουλές του τῶν θεληματικῶν ἁμαρτιῶν τους. Ἐτσι λοιπὸν ὁ διάβολος γίνεται καὶ σπορέας ἡδονῆς μὲ τὰ ἐκούσια πάθη, καὶ αἴτιος πόνου μὲ τὰ ἀκούσια.

Τὰ θηρία πάλι ποὺ δίνει ὁ Θεὸς στὸν βασιλιὰ τῆς Βαβυλώνας εἶναι οἱ δαίμονες, ὁ καθένας ἀνάλογα μὲ τὴ δεξιότητα ποὺ ἔχει μέσα του, ὑπηρετώντας σ' αὐτὴν ἢ σ' ἐκείνη τὴν ἐπιβολὴ τῶν δοκιμασιῶν. Γιατὶ ὁ καθένας προκαλεῖ διαφορετικοῦ εἴδους κακία, καὶ ὁ ἕνας εἶναι πιὸ φανερὰ ἀκάθαρτος ἀπὸ τὸν ἄλλο καὶ πιὸ ἐπιτήδειος στὴν κακία. Χωρὶς ὅμως τὴν παραχώρηση τοῦ Θεοῦ δὲν μποροῦν σὲ τίποτε οἱ δαίμονες νὰ ὑπηρετήσουν τὸν ἀρχηγὸ τοῦ κακοῦ διάβολο. "Ὡστε, ὅπως γνωρίζει ὁ Θεός, μὲ

ἵνα, καθὼς οἶδεν ὁ Θεός, μετὰ τῆς δεούσης φιλανθρωπίας καὶ ἀγαθῆς προνοίας, συγχωρῇ τῷ διαβόλῳ, διὰ τῶν αὐτοῦ ὑπουργῶν, τὰς ἐφ' οἷς ἡμάρτομεν διαφόρους ποιεῖσθαι τιμωρίας, δηλοῖ σαφῶς ἡ περιτοῦ Ἰωβ συγγραφή, μὴ δυνάμενον παντελῶς προσπελάσαι τῷ Ἰωβ τὸν 5 διάβολον, φάσκουσα, δίχα τῆς θείας συγχωρήσεως.

Τοῦ Χρυσοστόμου, ἐκ τοῦ κατὰ Ματθαῖον.

Διὰ δὲ τοῦ εἰπεῖν τὸν Κύριον, «Ἀλλὰ ῥῦσαι ἡμᾶς ἀπὸ τοῦ πονηροῦ, ὅτι σοῦ ἐστὶν ἡ βασιλεία καὶ ἡ δοξα», ἀναμνησκει ἡμᾶς λογίζεσθαι, τίς ἐστὶν ὁ δεσπότης ἡμῶν, καὶ ὅτι οὐδένα, πλὴν αὐτοῦ, χρὴ 10 δεδοικέναι, κατὰ τὸν λέγοντα· «Υἱέ, τίμα τὸν Κύριον», καὶ ἰσχύσεις πλὴν δὲ αὐτοῦ μὴ φοβοῦ ἄλλον. Κακεῖνος γὰρ ὁ πολεμῶν ἡμῖν ὑποτεταγμένος αὐτῷ ἐστὶ, κἂν ἐναντιοῦσθαι δοκῇ, τοῦ Θεοῦ συγχωροῦντος τέως. Καὶ γὰρ καὶ αὐτὸς τῶν δούλων ἐστὶ, καὶ τῶν πάντων ἡτιμωμένων καὶ προσκεκρουκότων, καὶ οὐκ ἂν τολμήσῃ τῶν ὁμοδούλων ἐπιθέσθαι 15 τινά, μὴ πρότερον τὴν ἄνωθεν ἐξουσίαν λαβῶν, ὥσπερ ἐπὶ τοῦ Ἰωβ. Καὶ τί λέγω τῶν ὁμοδούλων; Οὐδὲ χοίρων κατατολμῆσαι ἠδυνήθη, ἕως ἂν αὐτὸς ἐπετράπη, ὡς καὶ κατὰ τῶν ποιμνίων καὶ βουκολίων τοῦ Ἰωβ.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΛΓ'.

20 Πῶς ὁ Θεός, ἐπιτρέψας τῷ Βαλαάμ πορευθῆναι πρὸς τὸν Βαλάκ, διὰ τοῦ ἀγγέλου αὐτοῦ κωλύει;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Βαλάκ τοῦ βασιλέως Μωαβιτῶν μεταπεμψαμένου τὸν Βαλαάμ, ὅπως ἐλθὼν καταράσῃται τὸν Ἰσραήλ, τοῖς πρὸς αὐτὸν ἐλθοῦσιν εἶ- 25 πεν, ὅσαπερ αὐτῷ ὁ Θεός λελάληκεν, ὅτι «Οὐ πορεύσῃ, οὐδὲ μὴ καταράσῃ τὸν Ἰσραήλ». Οὐ πεισθεὶς δὲ ὁ Βαλάκ, ἐπέμενε προσκαλούμενος, ὑπειληφῶς καὶ τὸν Βαλαάμ διαφθείρειν τῇ τῶν δώρων ὑποσχέσει, καὶ τὸν Θεὸν πρὸς τὸν ἐκείνου σκοπὸν ἐπινεῦσαι. Τότε τοίνυν ὁ Βαλαάμ, δέον τοὺς αὐτίς ἐλθόντας ἀποπέμψασθαι, ὡς ἅπαξ ἀπειρη- 30 κότος τοῦ Θεοῦ καὶ κωλύσαντος, πάλιν περὶ αὐτῶν ἐπυνθάνετο. Ἀγανακτήσας οὖν ὁ Θεός, οὐκέτι τοιαῦτα τῷ Βαλαάμ, οἷα καὶ προῆν,

19. Ματθ. 6, 13.

20. Παρμ. 3, 9.

21. Ματθ. 8, 31-32.

22. Ἰωβ 1, 12, 14, 17.

23. Ἀριθμ. 22, 12.

τὴν πρέπουσα φιλανθρωπία καὶ ἀγαθὴ φροντίδα, νὰ ἐπιτρέπει στὸν διάβολο μὲ τοὺς ὑπηρέτες του νὰ προκαλεῖ τὶς διάφορες τιμωρίες γιὰ τὶς ἁμαρτίες ποὺ κάναμε. Αὐτὸ τὸ δείχνει φανερὰ τὸ σύγγραμμα γιὰ τὸν Ἰώβ, ὅτι δὲν μπορεῖ ὁ διάβολος καθόλου νὰ πλησιάσει τὸν Ἰώβ, χωρὶς τὴν ἄδεια τοῦ Θεοῦ.

Τοῦ ἱεροῦ Χρυσοστόμου, ἀπὸ τὸ κατὰ Ματθαῖον.

Λέγοντας ὁ Κύριος, «Ἄλλὰ γλύτωσέ μας ἀπὸ τὸν πονηρό, ἐπειδὴ δική σου εἶναι ἡ βασιλεία καὶ ἡ δόξα»¹⁹, μᾶς ὑπενθυμίζει νὰ σκεπτόμαστε ποιὸς εἶναι αὐτὸς ποὺ μᾶς ἐξουσιάζει, καὶ ὅτι κανέναν ἐκτὸς ἀπὸ αὐτὸν δὲν πρέπει νὰ φοβόμαστε, σύμφωνα μὲ ἐκεῖνον ποὺ λέγει· «Παιδί μου, νὰ τιμᾷς τὸν Κύριο»²⁰ καὶ θὰ εἶσαι δυνατός, καὶ ἐκτὸς ἀπὸ αὐτὸν νὰ μὴ φοβᾶσαι ἄλλον. Γιατὶ καὶ ἐκεῖνος ποὺ μᾶς πολεμᾷ εἶναι ὑποταγμένος σ' αὐτόν, ἔστω καὶ ἂν φαίνεται ὅτι ἐναντιώνεται, μὲ προηγούμενη παραχώρηση τοῦ Θεοῦ. Γιατὶ καὶ αὐτὸς εἶναι ἓνας ἀπὸ τοὺς δούλους, καὶ ἀπὸ ἐκείνους ποὺ εἶναι πολὺ ἀτιμασμένοι καὶ βρίσκονται σὲ σύγκρουση, καὶ δὲν θὰ τολμοῦσε νὰ ἐπιτεθεῖ σὲ κάποιον σύνδουλό του, ἂν προηγουμένως δὲν πάρει τὴν ἄδεια ἀπὸ τὸν οὐρανό, ὅπως συνέβη καὶ στὴν περίπτωση τοῦ Ἰώβ. Καὶ γιατί λέγω τοὺς συνδούλους του; Οὔτε στοὺς χοίρους τόλμησε νὰ ἐνεργήσῃ²¹, μέχρι ποὺ τοῦ δόθηκε ἡ ἄδεια, ὅπως συνέβη καὶ μὲ τὰ κοπάδια καὶ τὶς ἀγέλες τοῦ Ἰώβ²².

ΕΡΩΤΗΣΗ 33η

Γιατί ὁ Θεός, ἐνῶ ἐπέτρεψε στὸν Βαλαὰμ νὰ πάει στὸν Βαλάκ, τὸν ἐμπόδισε μὲ τὸν ἄγγελο;

ΑΠΑΝΤΗΣΗ

“Ὅταν ὁ Βαλάκ, ὁ βασιλιάς τῶν Μωαβιτῶν, ἔστειλε καὶ κάλεσε τὸν Βαλαὰμ νὰ ἔρθει καὶ νὰ καταραστεῖ τὸν Ἰσραήλ, εἶπε στοὺς ἀπεσταλμένους του ὅσα τοῦ εἶπε ὁ Θεός, ὅτι δηλαδή «Δὲν θὰ πάει, οὔτε θὰ καταραστεῖ τὸν Ἰσραηλιτικὸ λαό»²³. Ἐπειδὴ ὅμως ὁ Βαλάκ δὲν πείστηκε, ἐπέμεινε προσκαλώντας τον, νομίζοντας, ὅτι καὶ τὸν Βαλαὰμ θὰ τὸν διαφθεῖρει μὲ τὴν ὑπόσχεση τῶν δώρων, καὶ ὁ Θεός θὰ συγκατανεύσει στὸν σκοπὸ ἐκείνου. Τότε λοιπὸν ὁ Βαλαὰμ, ἐνῶ ἔπρεπε ἐκείνους ποὺ πῆγαν νὰ τοὺς ἀποπέμψει ἀμέσως, ἀφοῦ ὁ Θεός ἀρνήθηκε καὶ τὸν ἐμπόδισε, ρώτησε πάλι τὸν Θεὸ γι' αὐτούς. Ἀγανακτισμένος τότε ὁ Θεός, δὲν ἀπά-

ἀποκρίνεται, ἀλλά φησιν, «Ἀναστάς ἀκολούθησον αὐτοῖς». Ὅπερ
 πολλάκις καὶ ἐπὶ τῶν ἰατρῶν εἰώθει γίνεσθαι, κωλυόντων μὲν ἔσθ' ὅτε
 τῶν βλαβερῶν σιτίων ἀπέχεσθαι. Ἐπιρροεπῶς δὲ ἐχόντων τῶν ἀσθε-
 νῶν καὶ τρόπον τινὰ διαζομένων τῶν ἰατρῶν ἐπιτρέψαι τὴν μετάλη-
 5 ψιν, τότε ὁ ἰατρός, ὡς ἅπαξ μὴ ἀκουσθεῖς, ὀργιζόμενος ἐπιτρέπει· οἶδε
 γάρ, ὅτι οὐ βούλονται διορθωθῆναι. Ἐποίει δὲ τοῦτο ὁ Θεός, ὁμοῦ
 μὲν ὀργιζόμενος, ἴν' οὕτως εἶπω, ὁμοῦ δὲ καὶ δεῖξαι βουλόμενος, ὅτι
 κἂν ἀπέλθῃ, οὐ δύναται ὁ θέλει ποιῆσαι, καὶ τὸν λαὸν καταράσασθαι.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΛΔ΄.

10 Ποίαν ἰσχὺν εἶχεν ἡ τοῦ μάντεως ἀρά, ὅτι διεκώλυσεν
 αὐτὸν ὁ Θεὸς ἀρᾶσθαι;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Ἰσχὺν μὲν εἶχεν οὐδεμίαν· ψευδῆς γὰρ ἦν ἡ περὶ αὐτὸν κατέχουσα
 δόξα. Ἀλλ' ἐπειδὴ συνεχῶς παρανομῶν ὁ λαός, ἐπέμεινε θεηλάτους
 15 πληγὰς, πρὸς τὴν ἐκείνων ἀσθένειαν ὠκονόμησε ταῦτα. Ἴνα γὰρ μὴ
 νομίσωσι, παρὰ τοῦ Θεοῦ παιδευόμενοι, διὰ τὰς τοῦ μάντεως ἀρὰς
 συμφοραῖς περιπίπτειν, οὐκ εἶασε τὸν μάντιν χρήσασθαι ταῖς ἀραῖς,
 τὰς τῶν ἀνόμων ἀφορμὰς περικόπτων. Ἀλλ' ἐκεῖνος μὲν οὐ τὸν ἀλη-
 θινὸν ἠρώτα Θεόν, ἀπεκρίνατο δὲ αὐτῷ οὐχ ὁ παρ' αὐτοῦ καλούμε-
 20 νος, ἀλλ' ὁ παρ' αὐτοῦ ἀγνοούμενος. Ἔρχεται γὰρ ὁ Θεὸς καὶ πρὸς ἀ-
 σεβεῖς πολλάκις, οὐ δι' αὐτούς, ἀλλὰ διὰ τοὺς ἀγίους, ὡς πρὸς Λάβαν
 διὰ τὸν Ἰακώβ, καὶ πρὸς Φαραὼν διὰ τὸν Ἰωσήφ, καὶ Ναβουχοδονό-
 σορ διὰ τὸν Δανιήλ, καὶ πρὸς αὐτὸν τοῦτον διὰ τὸν Ἰσραήλ. Τοιγαρ-
 οῦν μετὰ βραχὺ μὲν ἄγγελον μετὰ ῥομφαίας τῷ Βαλαὰμ ἔπεμψε, τὴν
 25 εἰς ὕστερον αὐτοῦ τε καὶ τοῦ Βαλαὰμ ἀναίρεσιν ὑπεμφαίνων. Οὗτος
 γὰρ ἦν ὁ καὶ τῆς μιαρᾶς βουλῆς ἐκείνης εἰσηγητής, δι' ἧς ἔπεσον ἐν μιᾷ
 ἡμέρᾳ κδ' χιλιάδες, ἠνίκα ἐτελέσθησαν τῷ Βεελφεγῶρ, τῶν Μαδιανι-
 τῶν γυναικῶν ἐπὶ τῆς παρατάξεως φανεισῶν, καὶ ἐφελκυσσαμένων
 αὐτούς εἰς ἀσέλγειαν, κατὰ τὴν βουλήν αὐτοῦ. Φησὶ γάρ, «Καὶ τὸν Βα-
 30 λαὰμ υἱὸν Βεῶρ ἀπέκτειναν ἐν τῷ πολέμῳ Μαδιὰμ μετὰ τῶν τραυ-

ντησε στὸν Βαλαάμ τὰ ἴδια, ὅπως καὶ τὴν πρώτη φορά, ἀλλὰ τοῦ εἶπε· «Σήκω καὶ ἀκολούθησέ τους»²⁴, πράγμα πού συνηθίζεται νὰ γίνεται καὶ μὲ τοὺς γιατρούς, οἱ ὅποιοι μερικές φορές ἐμποδίζουν τοὺς ἀρρώστους νὰ τρῶνε τροφές βλαβερές. Ὅταν ὅμως οἱ ἀρρωστοὶ κλίνουν πρὸς τὶς τροφές αὐτές καὶ κατὰ κάποιον τρόπο πιέζουν τοὺς γιατρούς νὰ τοὺς ἐπιτρέψουν νὰ τρῶνε, τότε ὁ γιατρός, ἐπειδὴ τὴν πρώτη φορά δὲν εἰσακούστηκε, τοὺς ἐπιτρέπει ὀργισμένος. Αὐτὸ ἔκανε καὶ ὁ Θεός, ἀπὸ τὴ μὴ θυμωμένος, γιὰ νὰ τὸ πῶ ἔτσι, καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλη θέλοντας νὰ δείξει, ὅτι καὶ ἂν πάει, δὲν μπορεῖ νὰ κάνει αὐτὸ πού θέλει, καὶ νὰ καταραστεῖ τὸν λαό.

ΕΡΩΤΗΣΗ 34η

Ποιὰ δύναμη εἶχε ἡ κατάρα τοῦ μάντη, ἀφοῦ ὁ Θεός τὸν ἐμπόδισε νὰ καταραστεῖ;

ΑΠΑΝΤΗΣΗ

Δὲν εἶχε καμμιά δύναμη βέβαια, γιατί ἡ ἀντίληψη πού ἐπικρατοῦσε γι' αὐτὸν ἦταν ψεύτικη. Ἐπειδὴ ὅμως ὁ λαὸς παρανομώντας διαρκῶς δεχόταν σταλμένες ἀπὸ τὸν Θεὸ πληγές, τὰ ἔκανε αὐτὰ γιὰ τὴ δική τους ἀδυναμία. Γιὰ νὰ μὴ νομίσουν δηλαδή, ἐνῶ δοκιμάζονταν ἀπὸ τὸν Θεό, ὅτι ἔξαιτίας τῆς κατάρας τοῦ μάντη πέφτουν σὲ συμφορές, δὲν ἐπέτρεψε στὸν μάντη νὰ χρησιμοποιήσει τὶς κατάρες, περιορίζοντας τὶς ἀφορμές τῶν παρανόμων. Ἐκεῖνος βέβαια δὲν ρωτοῦσε τὸν ἀληθινὸ Θεό, ὅμως τοῦ ἀπαντοῦσε ὄχι αὐτὸς πού καλοῦσε ἐκεῖνος, ἀλλὰ ὁ Θεὸς πού αὐτὸς ἀγνοοῦσε. Γιατὶ πολλές φορές ὁ Θεὸς ἔρχεται καὶ στοὺς ἀπιστοὺς, ὄχι γι' αὐτούς, ἀλλὰ γιὰ χάρη τῶν ἁγίων, ὅπως πῆγε στὸν Λάβαν γιὰ χάρη τοῦ Ἰακώβ, καὶ στὸν Φαραὼ γιὰ χάρη τοῦ Ἰωσήφ, καὶ στὸν Ναβουχοδονόσορ γιὰ χάρη τοῦ Δανιήλ, καὶ στὸν ἴδιον ἐπίσης γιὰ χάρη τοῦ Ἰσραηλικοῦ λαοῦ. Γι' αὐτὸ λοιπὸν μετὰ ἀπὸ λίγο ἔστειλε στὸν Βαλαάμ ἄγγελο μὲ ξίφος, ὑποδηλώνοντας τὸν θάνατο καὶ αὐτοῦ καὶ τοῦ Βαλαάμ. Γιατὶ αὐτὸς ἦταν καὶ ὁ ἐμπνευστὴς τῆς βρώμικης ἐκείνης ἀπόφασης, μὲ τὴν ὁποία μέσα σὲ μὴ μέρη σκοτώθηκαν εἴκοσι τέσσερις χιλιάδες, πού ἐκτελέστηκαν ἔξαιτίας τοῦ Βεελφεγώρ, ἐπειδὴ ἐμφανίστηκαν στὴν παράταξη γυναῖκες τῶν Μαδιανιτῶν καὶ τοὺς παρέσυραν σὲ ἀσέλγεια σύμφωνα μὲ τὴ δική του ἀπόφαση. Γιατὶ λέγει· «Καὶ τὸν Βαλαάμ, υἱὸ τοῦ Βεώρ, τὸν σκότωσαν στὸν πόλεμο τῆς Μαδιὰμ μαζὶ μὲ τοὺς τραυματίες»²⁵, καὶ

ματιῶν», καὶ ἤγαγον τὰ σκῦλα, «καὶ ὠργίσθη Μωυσῆς λέγων· Ἴνα τί ἐξωγρήσατε πᾶν θῆλυ; αὐταὶ γὰρ ἦσαν τοῖς υἱοῖς Ἰσραὴλ σκάνδαλον, κατὰ τὸ ῥῆμα Βαλαάμ, τοῦ ἀποστήσαι καὶ ὑπεριδεῖν τὸ ῥῆμα Κυρίου ἕνεκεν Βεελφεγώρ. Καὶ ἐνέγετο ἡ πληγὴ αὕτη».

5

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΛΕ'.

*Πῶς τὸ δίκαιον σφύζεται, τῶν παίδων ὑπὲρ τῶν πατέρων
κολαζομένων;*

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Ὡς φιλοπαιδίας καὶ πολυπαιδίας πεφροντικότηας δεδίττεται ταῖς
10 ἀπειλαῖς, καὶ φησι· «Ἀποδιδούς ἁμαρτίας πατέρων ἐπὶ τέκνα, ἐπὶ τρί-
την καὶ τετάρτην γενεὰν τοῖς μιουσί με, καὶ ποιῶν ἔλεος εἰς χιλιάδας
καὶ μυριάδας τοῖς ἀγαπῶσί με, καὶ τοῖς φυλάττουσι τὰ προστάγματά
μου». Ὅτι δὲ γυμνῷ προσέχειν τῷ γράμματι δυσσεβές, αὐτὸς ὁ Θεὸς
διδάσκει τᾶναντία νομοθετῶν· «Οὐκ ἀποθανοῦνται», φησί, «παῖδες
15 ὑπὲρ πατέρων, οὔτε πατέρες ὑπὲρ τέκνων, ἀλλ' ἕκαστος ἐν τῇ ἁμαρτία
αὐτοῦ ἀποθανεῖται». Καὶ διὰ τοῦ Ἰεζεκιήλ φησι· «Τίς ὑμῖν ἡ παρα-
βολὴ αὕτη λεγόντων, Οἱ πατέρες ἔφαγον ὄμφακα, καὶ οἱ ὀδόντες τῶν
τέκνων ἠμωδίασαν; Ζῶ ἐγώ, λέγει Κύριος, εἴ ἔσται ἡ παραβολὴ αὕτη·
ἀλλὰ τῶν φαγόντων τὸν ὄμφακα καὶ αἰμωδιάσουσιν οἱ ὀδόντες, ὅτι
20 πᾶσαι αἱ ψυχαὶ ἐμαί εἰσι. Ψυχὴ ἁμαρτάνουσα αὕτη ἀποθανεῖται».

Ἐκ τῶν ἀποστολικῶν Διαταγμάτων.

Ἐκαστος περὶ ἑαυτοῦ ἀπολογήσεται, καὶ οὐ μὴ συναπολέσῃ ὁ
Θεὸς τὸν δίκαιον μετὰ τοῦ ἀδίκου, ἐπειτέρ παρ' αὐτῷ τὸ ἀναμάρτη-
τον ἀτιμώρητον. Οὔτε γὰρ τὸν Νῶε κατέκλυσεν, οὔτε τὸν Λῶτ κατέ-
25 φλεξεν, οὔτε τὴν Ῥαὰβ συναπάλεσεν. Εἰ δὲ βούλεσθε γνῶναι καὶ τὰ
ἡμῶν γενόμενα, Ἰούδας σὺν ἡμῖν ἔλαβε τὸν κληρὸν τῆς διακονίας, ὃν
καὶ ἡμεῖς, καὶ Σίμων ὁ Μάγος τὴν ἐν Κυρίῳ σφραγιδα, ἀλλ' ἑκάτερος
αὐτῶν ἀναδειχθεὶς φαῦλος, ὁ μὲν ἀπήγξατο, ὁ δὲ παρὰ φύσιν ἱπτάμε-
νος, συνετριβή. Καὶ ἐν τῇ κιβωτῷ Νῶε καὶ οἱ υἱοὶ αὐτοῦ ὑπῆρχον, ἀλ-

26. Ἄριθμ. 31, 15-16.

28. Δευτ. 24, 16.

27. Ἐξ. 20, 5-6.

29. Ἰεζ. 18, 1-4.

ἔφεραν τὰ λάφυρα, «Καὶ ὀργισμένος ὁ Μωυσῆς εἶπε· Γιατί φέρατε ζωντανὰ αὐτὰ τὰ θηλυκὰ; Γιατί αὐτὲς γιὰ τοὺς Ἰσραηλῖτες ἀποτελοῦσαν πρόκληση, σύμφωνα μὲ τὴ συμβουλή τοῦ Βαλαάμ, γιὰ νὰ ἀποστατήσουν ἀπὸ τὸν Θεὸ καὶ νὰ παραβλέψουν τὸν λόγο τοῦ Κυρίου, ἕξαιτίας τοῦ Βεελφεγώρ. Καὶ ἔτσι ἔγινε τὸ πλήγμα αὐτό»²⁶.

ΕΡΩΤΗΣΗ 35η

Πῶς διαφυλάσσεται ἡ δικαιοσύνη, ὅταν τιμωροῦνται τὰ παιδιά γιὰ χάρη τῶν πατέρων τους;

ΑΠΑΝΤΗΣΗ

Ἐπειδὴ ἤχαν φροντίσει γιὰ τὴν ἀγάπη τῶν παιδιῶν καὶ τὴν πολυτεκνία, τοὺς φοβερίζει μὲ ἀπειλὲς καὶ λέγει· «Τιμωρῶ τὰ παιδιά γιὰ τὶς ἁμαρτίες τῶν πατέρων τους ποὺ μὲ μισοῦν, μέχρι τὴν τρίτη καὶ τέταρτη γενεά, καὶ ἐλεῶ τὶς χιλιάδες καὶ μυριάδες αὐτῶν ποὺ μὲ ἀγαποῦν καὶ ἐφαρμόζουν τὶς ἐντολές μου»²⁷. Ὅτι βέβαια τὸ νὰ ἐκλαμβάνουμε κατὰ γράμμα τὶς ἐντολές εἶναι ἀσεβές, μᾶς τὸ λέγει ὁ ἴδιος ὁ Θεὸς νομοθετώντας τὰ ἀντίθετα. «Δὲν θὰ πεθάνουν», λέγει, «τὰ παιδιά γιὰ τοὺς πατέρες, οὔτε οἱ πατέρες γιὰ τὰ παιδιά τους, ἀλλὰ ὁ καθένας θὰ πεθάνει μὲ τὶς ἁμαρτίες του»²⁸. Καὶ μέσω τοῦ Ἰεζεκιήλ λέγει· «Ποιὰ εἶναι αὐτὴ ἡ παραβολὴ ποὺ λέτε, Οἱ πατέρες ἔφαγαν ἀγουρίδα, καὶ μούδιασαν τὰ δόντια τῶν παιδιῶν; Ζῶ ἐγώ, λέγει ὁ Κύριος· δὲν ὑπάρχει τέτοια παραβολή, ἀλλὰ θὰ μούδιασουν τὰ δόντια ἐκείνων ποὺ ἔφαγαν τὸ ἄγουρο σταφύλι, γιὰτὶ ὅλες οἱ ψυχές εἶναι δικές μου. Καὶ ἡ ψυχὴ ποὺ ἁμαρτάνει, αὐτὴ θὰ πεθάνει»²⁹.

Ἀπὸ τὶς Ἀποστολικὲς Διαταγές.

Ὁ καθένας θὰ δώσει λόγο γιὰ τὸν ἑαυτό του, καὶ δὲν θὰ ἀφανίσει ὁ Θεὸς τὸν δίκαιο μαζί μὲ τὸν ἀδικο, ἐπειδὴ σ' αὐτὸν τὸ ἀναμάρτητο εἶναι ἀπιώρητο. Πραγματικὰ οὔτε ἀφησε νὰ πιγεῖ ὁ Νῶε, οὔτε τὸν Λὼτ τὸν ἔκαψε, οὔτε τὴν Ραὰβ τὴν ἀφάνισε μαζί μὲ τοὺς συμπατριῶτες της. Ἐὰν ὁμας θέλετε νὰ μάθετε καὶ αὐτὰ ποὺ ἔγιναν σὲ μᾶς, ὁ Ἰούδας μαζί μὲ μᾶς πῆρε τὸν κλῆρο τῆς διακονίας, τὸν ἴδιο μὲ μᾶς, καὶ ὁ Σίμων ὁ μάγος τὸ βάπτισμα τοῦ Κυρίου, ἀλλὰ ὁ καθένας ἀπὸ αὐτούς, ὅταν ἀποδείχτηκε διεστραμμένος, ὁ ἕνας κρεμάστηκε, καὶ ὁ ἄλλος πετώντας ἀφύσικα, ἔπεσε καὶ συντρίφτηκε. Καὶ στὴν Κιβωτὸ τοῦ Νῶε ἦταν καὶ οἱ υἱοὶ του,

λά πονηρός ὁ Χάμ εύρεθείς, μόνος ἐδέξατο τὴν τιμωρίαν. Εἰ δὲ καὶ πατέρες ὑπὲρ παιδῶν οὐ τιμωροῦνται, οὔτε υἱοὶ ὑπὲρ πατέρων, δῆλον, ὡς οὔτε γυναῖκες ὑπὲρ ἀνδρῶν, οὔτε οἰκέται ὑπὲρ δεσποτῶν, οὔτε συγγενεῖς ὑπὲρ συγγενῶν, οὔτε φίλοι ὑπὲρ φίλων, οὔτε δίκαιοι ὑπὲρ 5 δικαίων, οὔτε ἀδικοὶ ὑπὲρ ἀδίκων, ἀλλ' ἕκαστος ὑπὲρ τοῦ ἰδίου ἔργου τὸν λόγον ἀπαιτηθήσεται. Οὔτε γὰρ Νῶε ὑπὲρ τοῦ κόσμου δίκην εἰσεπράχθη, οὔτε Λὼτ ὑπὲρ Σοδόμων ἐπυροπολήθη, οὔτε Ῥαὰβ ὑπὲρ Ἰεριχοντιῶν ἐσφάγη, οὔτε Ἰσραὴλ ὑπὲρ Αἰγυπτίων κατεποντίσθη. Οὐ γὰρ ἡ συνοίκησις συγκαταδικάζει, ἀλλ' ἡ τῆς γνώμης ὁμόνοια. Οὐ τοί- 10 νν ἕτερος ὑπὲρ ἑτέρου ἀποθανεῖται, ἀλλ' ἕκαστος σειραῖς τῶν ἑαυτοῦ ἁμαρτιῶν σφίγγεται. Καὶ ἰδοὺ ἄνθρωπος καὶ τὸ ἔργον αὐτοῦ πρὸ προσώπου αὐτοῦ, καὶ δικαιοσύνη δικαίου ἐπ' αὐτὸν ἔσται. «Ἐκαστον κατὰ τὴν ὁδὸν ὑμῶν κρινῶ ὑμᾶς, οἶκος Ἰσραὴλ, λέγει Κύριος».

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΛΣΤ.

15 Πῶς νοητέον τό, «Οὐκ ἔδωκεν ὁ Θεὸς ἡμῶν καρδίαν εἰδέναι, καὶ ὄφθαμοὺς βλέπειν, καὶ ὦτα ἀκούειν, ἕως τῆς ἡμέρας ταύτης»;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Ὡς τό, «Παρέδωκεν ὁ Θεὸς αὐτοὺς εἰς ἀδόκιμον νοῦν, καὶ εἰς πά- 20 θη ἀτιμίας», καί, «Ἐσκλήρυνε τὴν καρδίαν Φαραώ», καί, «Ἐπλάνησας ἡμᾶς, Κύριε, ἀπὸ τῆς ὁδοῦ σου, καὶ ἐσκλήρυνας τὰς καρδίας ἡμῶν», καί, «Ἠπάτησας ἡμᾶς, Κύριε, καὶ ἠπατήθημεν», καὶ ὅσα τοιαῦτα, ἐφ' οἷς ἀκριβοῦς διάνοια οὐ τὸ παρὰ τοῦ Θεοῦ τι τῶν ἀτόμων ἐγγίνεσθαι τῇ ἀνθρωπίνῃ φύσει συνίστησιν, ἀλλὰ κατηγορεῖ τὸ αὐτεξού- 25 σιον, ὅπερ ἀγαθὸν μὲν ἔστι, καὶ Θεοῦ δῶρον δεδομένον τῇ φύσει, γέγονε δὲ διὰ τῆς ἀβουλίας ἡμῖν δύνάμις τῆς πρὸς τὸ ἐναντίον ῥοπῆς Τοιοῦτόν ἐστι καὶ τό, «Περισπασμὸν πονηρὸν ἔδωκεν ὁ Θεὸς τοῖς ἀνθρώποις», διότι τὸ ἀγαθὸν τοῦ Θεοῦ δόμα, τουτέστιν ἡ αὐτεξούσιος κινήσις, τῇ διημαρτημένῃ τῶν ἀνθρώπων προαιρέσει ὄργανον εἰς 30 ἁμαρτίαν καὶ περισπασμὸν τῆς ψυχῆς ἐγένετο, ἀπὸ τῶν ὑψηλῶν τε καὶ τιμίων, πρὸς τὰς ἐμπαθεῖς τῆς ψυχῆς κινήσεις κατασπασθεῖσα.

Τούτοις ἔοικε καὶ τὸ ὑπὸ τοῦ Ἡσαΐου καὶ Ἰωάννου τοῦ εὐαγγε-

30. Παροιμ. 5, 22.

31. Ἰεζ. 7, 5.

32. Ρωμ. 1, 26-28.

33. Ἐξ. 14, 17.

34. Ἦσ. 63, 17. Ἰω. 12, 40.

35. Ἰερ. 20, 7.

36. Ἐκκλ. 1, 13.

ἀλλὰ ὁ Χάμ πού ἀποδείχτηκε κακός, αὐτὸς μόνος δέχτηκε τὴν τιμωρία. Καὶ ἐὰν δὲν τιμωροῦνται οἱ πατέρες γιὰ τὰ παιδιά τους, οὔτε καὶ τὰ παιδιά τιμωροῦνται γιὰ τοὺς πατέρες τους, εἶναι φανερὸ πὼς οὔτε οἱ γυναῖκες τιμωροῦνται γιὰ τοὺς ἄνδρες τους, οὔτε οἱ ὑπηρέτες γιὰ τοὺς κυρίους τους, οὔτε οἱ συγγενεῖς γιὰ τοὺς συγγενεῖς τους, οὔτε οἱ φίλοι γιὰ τοὺς φίλους, οὔτε οἱ δίκαιοι γιὰ τοὺς δίκαιους, οὔτε οἱ ἄδικοι γιὰ τοὺς ἄδικους, ἀλλὰ ὁ καθένας θὰ δώσει λόγο γιὰ τὸ δικό του ἔργο. Γιατὶ οὔτε ὁ Νῶε τιμωρήθηκε γιὰ τὸν κόσμο, οὔτε ὁ Λὼτ κήηκε γιὰ τὰ Σόδομα, οὔτε ἡ Ραάβ θάφτηκε γιὰ τοὺς κατοίκους τῆς Ἱεριχοῦς, οὔτε ὁ ἰσραηλιτικὸς λαὸς καταποντίστηκε γιὰ τοὺς Αἰγύπτιους. Γιατὶ δὲν καταδικάζει ἡ συγκατοίκηση, ἀλλὰ ἡ σύμφωνη γνώμη. Δὲν πεθαίνει λοιπὸν ἄλλος γιὰ ἄλλον, ἀλλὰ ὁ καθένας δένεται μὲ τὶς ἀλυσίδες τῶν δικῶν του ἁμαρτιῶν³⁰. Ὡστε λοιπὸν κάθε ἄνθρωπος ἔχει μπροστὰ του τὸ ἔργο του, καὶ ἡ δικαιοσύνη τοῦ δίκαιου θὰ πέσει ἐπάνω του. «Τὸν καθένα σας θὰ τὸν κρίνω ἀνάλογα μὲ τὴ διαγωγή του, λέει ὁ Κύριος»³¹.

ΕΡΩΤΗΣΗ 36η

Πὼς πρέπει νὰ ἐννοοῦμε τὸ, «Δὲν σᾶς ἔδωσε ὁ Θεὸς μυαλὸ νὰ γνωρίζετε, μάτια νὰ βλέπετε καὶ αὐτιά νὰ ἀκοῦτε μέχρι τὴν ἡμέρα ἐκείνη»;

ΑΠΑΝΤΗΣΗ

Ὅπως τὸ, «Τοὺς παρέδωσε ὁ Θεὸς σὲ ἀνάξιο νοῦ καὶ σὲ πάθη ἀτιμωτικά»³², καὶ «Σκλήρυνε τὴ καρδιά τοῦ Φαραώ»³³, καὶ «Μᾶς παραπλάνησες, Κύριε, ἀπὸ τὸν δρόμο σου, καὶ σκλήρυνες τὶς καρδιές μας»³⁴, καὶ «Μᾶς ἐξαπάτησες, Κύριε, καὶ ἐξαπατηθήκαμε»³⁵, καὶ ἄλλα παρόμοια, στὰ ὁποῖα ἡ ἀκριβὴς σημασία δὲν εἶναι ὅτι ἀπὸ τὸν Θεὸ γίνεται κάτι τὸ ἄτοπο στὴν ἀνθρώπινη φύση, ἀλλὰ κατηγορεῖ τὸ αὐτεξούσιο, τὸ ὁποῖο εἶναι βέβαια ἀγαθὸ καὶ δῶρο τοῦ Θεοῦ πού δόθηκε στὴ φύση μας, ἀλλὰ μὲ τὴν ἀπερισκεψία μας ἔγινε δύναμη κλίσεως πρὸς τὸ κακό. Τέτοιο εἶναι καὶ τὸ, «Ὁ Θεὸς ἔδωσε στοὺς ἀνθρώπους στροφὴ πρὸς τὸ κακό»³⁶, ἐπειδὴ τὸ ἀγαθὸ δῶρο τοῦ Θεοῦ, δηλαδή ἡ ἐλευθερία κίνησης, μὲ τὴν ἐσφαλμένη προαίρεση τῶν ἀνθρώπων, ἔγινε ὄργανο πρὸς τὴν ἁμαρτία καὶ τὴ στροφὴ τῆς ψυχῆς, ἀπὸ τὰ ψηλὰ καὶ τίμα, πρὸς τὶς γεμάτες ἀπὸ πάθη κινήσεις τῆς ψυχῆς.

Μὲ αὐτὰ μοιάζει καὶ αὐτὸ πού εἰπώθηκε ἀπὸ τὸν Ἡσαΐα καὶ τὸν

λιστοῦ εἰρημένον· «Τετύφλωκεν αὐτῶν τοὺς ὀφθαλμούς, καὶ πεπώρωκεν αὐτῶν τὴν καρδίαν» καὶ ὑπὸ τοῦ Ἀποστόλου· «Ἐν οἷς», φησὶν, «ὁ Θεὸς τοῦ αἰῶνος τούτου ἐτύφλωσε τὰ νοήματα τῶν ἀπίστων». Ἀλλὰ τοῦτο μὴ καθ' ὑπερβατόν ἐστι, νοεῖται δὲ οὕτως· Ἐν οἷς ὁ Θεὸς τῶν
 5 ἀπίστων τούτων τοῦ αἰῶνος τούτου τετύφλωκε τὰ νοήματα. Οἱ γὰρ μὴ πιστεύσαντες ἄνθρωποι τῷ Θεῷ, οὗτοι τυφλοῦνται, ἵνα μὴ συνιέντες καταφρονήσωσιν. «Ὁ γὰρ δοῦλος», φησὶ, «ὁ γνοῦς τὸ θέλημα τοῦ Κυρίου καὶ μὴ ποιήσας, δαρήσεται πολλάς· ὁ δὲ μὴ γνοῦς, ποιήσας δὲ ἄξια πληγῶν, δαρήσεται ὀλίγας». Φειδόμενος οὖν ὁ Θεός, τυφλοῖ τὸν
 10 νοῦν τῶν ἀπίστων, καὶ ὡς ἀγαθὸς καὶ τοῦτο λέγει· «Ἐὰν μὴ πιστεύσητε, οὐ μὴ συνῆτε». Διότι φησὶν ὁ Δαυῖδ· «Οὐκ ἔγνωσαν, οὐδὲ συνῆκαν, ἐν σκότει διαπορεύονται». Πλὴν οὖν καὶ τοῖς ἀνθρωπίνους πολλάκις κέχρηται λόγοις ἢ θεία Γραφή, ὡς μᾶλλον γνωριμωτέροις. Εἰώθασιν γὰρ τινες, μαθηταῖς καὶ οἰκέταις ἐγκαλοῦντες, λέγειν· Ἐτύφλω
 15 σεν ὁ Θεὸς τὴν καρδίαν σου. Τοιούτω τινὶ καὶ ἐνταῦθα χρησαμένη διὰ τῶν συνήθων λόγων, τῆς ἀνοίας αὐτῶν κατηγόρησεν.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΑΖ΄.

Τί δήποτε διὰ σμικρὰν πλημμέλειαν πόρρωθεν ἰδεῖν ὁ Μωσῆς προσετάχθη τὴν γῆν, εἰσαγαγεῖν δὲ τὸν λαὸν ἐκωλύθη;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Διδάσκει διὰ τούτου ἡμᾶς ὁ Θεός, ὡς τοὺς ἐν ἀρετῇ τελείους τὴν ἀκρίβειαν ἀπαιτεῖ, καὶ τοῖς ἄλλοις ἀνθρώποις μεγάλα παρανομοῦσι μακροθυμῶν, τοῖς ἀγίοις ταύτης οὐ μεταδίδωσι τῆς συγγνώμης. Τοῦτο καὶ σοφός τις ἔφη· «Ὁ μὲν γὰρ ἐλάχιστος συγγνωστός ἐστὶν ἐλέους δυνατοὶ δὲ δυνατῶς ἐτασθήσονται». Καὶ ὁ Κύριος, «Ἔξω μέν», γάρ, φησὶν, «ὀλίγον δοθήσεται, ὀλίγον καὶ ἀπαιτήσουσι παρ' αὐτοῦ, ὧ δὲ πολὺ δοθήσεται, πολὺ καὶ ἀπαιτήσουσι παρ' αὐτοῦ».

Τοῦ ἀγίου Βασιλείου, ἐκ τῶν Ἀσκητικῶν.

30 Ὅταν ἴδωμεν Μωσέα, τὸν τοῦ Θεοῦ θεράποντα τὸν μέγαν ἐκείνον, τὸν τοσαύτης μὲν καὶ τηλικαύτης ἀξιωθέντα παρὰ Θεοῦ τιμῆς, οὕτω δὲ πολλάκις ὑπ' αὐτοῦ μαρτυρηθέντα, ὡς ἀκοῦσαι, «Ἔγνω σε

37. Ἦσ. 6, 10.

38. Β' Κορ. 4, 4.

39. Λουκᾶ 12, 47-48.

40. Ματθ. 13, 14.

41. Ψαλμ. 81, 5.

42. Σοφ. Σολ. 6, 8.

43. Λουκᾶ 12, 48.

εὐαγγελιστὴ Ἰωάννη· «Τύφλωσε τὰ μάτια τους καὶ πώρωσε τὴν καρδιά τους»³⁷. Καὶ ἀπὸ τὸν Ἀπόστολο· «Μὲ τὰ ὅποια», λέγει, «ὁ Θεὸς τοῦ κόσμου αὐτοῦ τύφλωσε τὸν νοῦ τῶν ἀπίστων»³⁸. Καὶ αὐτὸ δὲν εἶναι σχῆμα λόγου, ἀλλὰ τὸ νόημά του εἶναι τὸ ἐξῆς· Ὁ Θεὸς τῶν ἀπίστων αὐτῶν τοῦ παρόντα αἰῶνα τύφλωσε τὸν νοῦ τους. Δηλαδή οἱ ἄνθρωποι ποὺ δὲν πιστεύουν στὸν Θεό, αὐτοὶ τυφλώνονται, γιὰ νὰ μὴ καταλάβουν καὶ τὸν περιφρονήσουν. Γιατί λέγει· «Ὁ δοῦλος ποὺ γνώριζε τὸ θέλημα τοῦ Κυρίου καὶ δὲν τὸ ἔκανε, θὰ τιμωρηθεῖ αὐστηρὰ, ἐνῶ ἐκεῖνος ποὺ δὲν τὸ γνώριζε καὶ ἔκανε πράξεις ἀξιόποινες, θὰ τιμωρηθεῖ λίγο»³⁹. Ἀπὸ ἐνδιαφέρον λοιπὸν ὁ Θεὸς τυφλώνει τὸν νοῦ τῶν ἀπίστων, καὶ σὰν ἀγαθὸς ποὺ εἶναι λέγει καὶ αὐτό· «Ἐὰν δὲν πιστέψετε, δὲν θὰ καταλάβετε»⁴⁰. Γιατὶ ὁ Δαβὶδ λέγει· «Δὲν γνώρισαν, οὔτε κατάλαβαν, καὶ βαδίζουν στὸ σκοτάδι»⁴¹. Ὡστόσο ἡ ἅγια Γραφή πολλές φορές χρησιμοποιεῖ καὶ τοὺς ἀνθρώπινους λόγους, σὰν πιὸ γνωστούς. Γιατὶ συνηθίζουν μερικοί, κατηγορώντας τοὺς μαθητὲς καὶ τοὺς ὑπηρέτες, νὰ λένε· Τύφλωσε ὁ Θεὸς τὴν καρδιά σου. Κάτι τέτοιο ἀπὸ αὐτὰ χρησιμοποιώντας καὶ ἐδῶ ἀπὸ τὰ συνηθισμένα λόγια, κατηγοροῦσε τὴν ἀνοησία τους.

ΕΡΩΤΗΣΗ 37η

Γιατί ἄραγε ὁ Μωυσῆς ἐξαιτίας μικροῦ πλημμελήματος διατάχτηκε νὰ δεῖ τὴ γῆ τῆς ἐπαγγελίας, ἀλλὰ ἐμποδίστηκε νὰ εἰσαγάγει τὸν λαὸ σ' αὐτήν;

ΑΠΑΝΤΗΣΗ

Μὲ αὐτὸ ὁ Θεὸς μᾶς διδάσκει, ὅτι ἀπαιτεῖ οἱ ἐνάρετοι νὰ εἶναι τέλειοι μὲ τὴν ἀκριβῆ σημασία τῆς λέξεως, καὶ ἐνῶ στοὺς ἄλλους ποὺ ἁμαρτάνουν πολὺ δείχνει μακροθυμία, στοὺς ἁγίους δὲν δίνει τέτοια συγγνώμη. Αὐτὸ τὸ εἶπε καὶ κάποιος σοφός· «Ὁ ταπεινὸς συγχωρεῖται ἀπὸ εὐσπλαχνία, ἐνῶ οἱ δυνατοὶ θὰ κριθοῦν αὐστηρὰ». Καὶ ὁ Κύριος λέγει· «Ἀπὸ ἐκεῖνον στὸν ὅποιο δόθηκε λίγο, θὰ ζητήσουν καὶ λίγο ἀπὸ αὐτόν, ἐνῶ σ' ἐκεῖνον ποὺ δόθηκε πολὺ, θὰ ἀπαιτήσουν καὶ πολὺ ἀπὸ αὐτόν»⁴³.

Τοῦ ἁγίου Βασιλείου, ἀπὸ τὰ Ἀσκητικά του.

Ὅταν βλέπουμε τὸν Μωυσῆ, τὸν μεγάλο ἐκεῖνο ὑπηρέτη τοῦ Θεοῦ, ποὺ ἀξιώθηκε τόσο μεγάλης καὶ τέτοιου εἴδους τιμῆς ἀπὸ τὸν Θεό, καὶ ἐπιβεβαιώθηκε ἔτσι ἀπὸ τὸν ἴδιο πολλές φορές, ὥστε νὰ τοῦ λέγει, «Σὲ

παρά πάντα, καὶ χάριν εὖρηκας ἐνώπιόν μου», τοῦτον ὅταν ἴδωμεν ἐπὶ τοῦ ὕδατος τῆς ἀντιλογίας, οὐδενὸς ἔνεκεν ἑτέρου, ἢ ἵνα μόνον τῶ λαῶ γογγύζοντι δι' ἀπορίαν ὕδατος, «Μὴ ἐκ ταύτης τῆς πέτρας ἐξάγω ὑμῖν ὕδωρ;», τούτου μόνου ἔνεκεν εὐθύς ἀπειλήν δέχεται εἰς τὴν γῆν 5 ἐπαγγελίας οὐκ εἰσελεύσεσθαι, ἣτις ἦν τότε τῶν πρὸς Ἰουδαίους ἐπαγγελιῶν τὸ κεφάλαιον· ὅταν οὖν ἴδω τοῦτον παρακαλοῦντα, καὶ μὴ συγχωρούμενον, ὅταν ἴδω μηδὲ μιᾶς συγγνώμης, μετὰ τοσαῦτα κατορθώματα, ἐπὶ τῶ βραχεῖ ἐκείνῳ ῥήματι καταξιούμενον, ὄντως μὲν ὁρῶ Θεοῦ ἀποτομίαν, κατὰ τὸν Ἀπόστολον, ὄντως δὲ ἐκείνο ἀληθές 10 εἶναι πείθομαι, τό, «Εἰ ὁ δίκαιος μόλις σώζεται, ὁ ἀσεβῆς καὶ ἁμαρτωλὸς ποῦ φανεῖται; «Καὶ τί ταῦτα λέγω; Ἐκείνης ὅταν ἀκούσω τῆς φοβεραῆς τοῦ Θεοῦ ἀποφάσεως, ἦν κατὰ τοῦ μίαν ἐντολήν ἐν ἀγνοίᾳ παραβεθηκότος ἀποφαίνεται, οὐκ ἔχω, πῶς ἀξίως μὴ φοβηθῆναι τῆς ὀργῆς τὸ μέγεθος Γέγραπται γάρ· «Ψυχὴ ἐὰν ἁμάρτη καὶ ποιήσῃ ἀπὸ 15 πασῶν τῶν ἐντολῶν Κυρίου, ὧν ποιεῖν δεῖ, καὶ οὐκ ἔγνω, καὶ πλημμελήσῃ καὶ λάβῃ τὴν ἁμαρτίαν, καὶ οἴσῃ κριὸν ἁμωμον ἐκ τῶν προβάτων τιμῆς ἀργυρίου εἰς πλημμέλειαν πρὸς τὸν ἱερέα, καὶ ἐξιλάσεται ὁ ἱερεὺς περὶ αὐτοῦ, περὶ τῆς ἀγνοίας αὐτοῦ, ἧς ἠγγνόησε, καὶ αὐτὸς οὐκ ἤδει, καὶ πλημμελήσῃ ἐναντίον Κυρίου». Εἰ δὲ ἐπὶ τῶν κατὰ ἀγνοίαν 20 οὕτως ἀπαραίτητον κριῖμα, καὶ ὑπὲρ τῆς καθάρσεως ἡ θυσία ἀναγκαία ἦν, ὡς καὶ Ἰωβ περὶ τῶν υἱῶν αὐτοῦ προσφέρων, τί ἂν τις εἴποι περὶ τῶν ἐν γνώσει;

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΛΗ΄.

Διὰ τί οὐκ ἐκώλυσεν ὁ Θεὸς τὸν Ἰεφθάε θῦσαι
25 τὴν θυγατέρα, ὡς καὶ τὸν Ἀβραάμ;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Διότι οὐκ ἐξήλωσε τοῦ Ἀβραάμ τὴν εὐσέβειαν, καὶ ἐδέξατο πιστῶς τὴν θυσίαν, εἰ καὶ κακῶς ἠῤῥατο· εἰ γὰρ ἂν καὶ τὴν θυγατέρα εἶχε, καθάπερ ἐκείνος τὸν υἱόν, καὶ τῆς εὐσεβείας τὸν μοσθὸν ἠδυνήθη 30 ἂν κομίσασθαι. Πλὴν οὐτε ὁ Θεὸς τοῦτο ἤτησεν, οὐδὲ ἐδέξατο τὴν ἐναγῆ θυσίαν ἐκείνην. Τί γὰρ τῆς τοιαύτης εὐχῆς ἀσθενέστερον γένοιτ' ἂν; Καὶ κίνα γὰρ ἐνῆν ἀπαντῆσαι πρῶτον, καὶ ἵππον, καὶ ὄνον,

44. Ἐξ. 33, 17.

47. Α' Πέτρ. 4, 18.

45. Ἀριθμ. 20, 10.

48. Λευϊτ. 5, 17-19.

46. Ρωμ. 11, 22.

49. Ἰωβ 1, 5.

γνωρίζω περισσότερο από όλους, και βρήκες χάρη κοντά μου»⁴⁴, όταν αὐτὸν τὸν βλέπουμε στὸ νερὸ τῆς ἀντιλογίας, ὄχι γιὰ κανένα ἄλλο, ἀλλὰ μόνο γιὰ τὸν λαό, ὁ ὁποῖος γόγγυζε γιὰ τὴν ἔλλειψη νεροῦ· «Μήπως ἀπὸ αὐτὴν τὴν πέτρα θὰ σᾶς βγάλω νερό;»⁴⁵, ἐξαιτίας αὐτοῦ καὶ μόνου νὰ δέχεται ἀμέσως τὴν ἀπειλὴ, ὅτι δὲν θὰ μπεῖ στὴ γῆ τῆς ἐπαγγελίας, πού τότε ἦταν τὸ ἀποκορύφωμα τῶν ὑποσχέσεων πρὸς τὸν Ἰουδαϊκὸ λαό· ὅταν λοιπὸν βλέπω αὐτὸν νὰ παρακαλεῖ καὶ νὰ μὴ συγχωρεῖται, ὅταν βλέπω νὰ μὴ ἀξιῶνεται οὔτε μᾶς συγγνώμης, ὕστερα ἀπὸ τόσα κατορθώματα, γιὰ ἐκεῖνο τὸν σύντομο λόγο, πραγματικὰ βλέπω τὴν αὐστηρότητα τοῦ Θεοῦ, σύμφωνα μὲ τὸν Ἀπόστολο⁴⁶. Πραγματικὰ πείθομαι ὅτι εἶναι ἀληθινὸ ἐκεῖνο τὸ· «Ἐὰν ὁ δίκαιος μόλις σώζεται, ὁ ἄπιστος καὶ ὁ ἁμαρτωλὸς πού θὰ ἐμφανιστεῖ;»⁴⁷. Καὶ γιατί τὰ λέγω αὐτὰ; Ὅταν ἀκούω ἐκείνη τὴ φοβερὴ ἀπόφαση τοῦ Θεοῦ, τὴν ὁποία παίρνει ἐναντίον ἐκεῖνου πού ἀπὸ ἄγνοια του παρέβη μὰ ἐντολή, δὲν μπορῶ νὰ μὴ φοβηθῶ ὅσο ἀξίζει τὴ μεγάλη ὀργὴ του. Γιατί εἶναι γραμμένο· «Μία ψυχὴ, ἐὰν ἁμαρτήσῃ καὶ κάνει ἀπὸ ὅλες τὶς ἐντολὰς τοῦ Κυρίου μία πού δὲν πρέπει νὰ κάνει, χωρὶς νὰ τὸ γνωρίζει, καὶ ἁμαρτήσῃ καὶ συναισθανθεῖ τὴν ἁμαρτία, καὶ προσφέρει στὸν ἱερέα ἀπὸ τὰ πρόβατα γιὰ θυσία κριαρίου χωρὶς ἐλάττωμα σωματικὸ, ἀξίας ἑνὸς ἀργυροῦ σίκλου, γιὰ τὴν ἁμαρτία του αὐτὴν, ὁ ἱερέας θὰ τὸ προσφέρει γιὰ τὴν ἐξιλέωσή του ἀπὸ τὴν ἁμαρτία πού ἐκεῖνος ἔκανε ἀπὸ ἄγνοιά του, καὶ θὰ συγχωρηθεῖ ἡ ἁμαρτία του»⁴⁸. Καὶ ἐὰν γιὰ τὴν ἀπόσβεσὴ τῆς ἦταν ἀπαραίτητη ἡ θυσία, ὅπως πρόσφερε καὶ ὁ Ἰώβ γιὰ τοὺς γιούς του⁴⁹, τί θὰ μπορούσε νὰ πεῖ κάποιος γιὰ τὶς ἁμαρτίες πού κάνουμε ἐν γνώσει μας;

ΕΡΩΤΗΣΗ 38η

**Γιατί ὁ Θεὸς δὲν ἐμπόδισε τὸν Ἰεφθάε νὰ θυσιάσῃ
τὴ θυγατέρα του, ὅπως καὶ τὸν Ἀβραάμ;**

ΑΠΑΝΤΗΣΗ

Ἐπειδὴ δὲν μιμήθηκε τὴν εὐσέβεια τοῦ Ἀβραάμ, καὶ δέχτηκε μὲ πίστη τὴ θυσία του, μολονότι τὴν πρόσφερε κακῶς. Γιατί, ἂν εἶχε καὶ τὴ θυγατέρα, ὅπως ἐκεῖνος εἶχε τὸν γιό, θὰ μπορούσε νὰ ἀποκομίσει καὶ τὴν ἀμοιβή. Ὅμως οὔτε ὁ Θεὸς τὸ ζήτησε αὐτό, οὔτε δέχτηκε τὴν ἀνίερη ἐκείνη θυσία. Γιατί τί θὰ μπορούσε νὰ ὑπάρξει πιὸ ἀσεβὲς ἀπὸ τὸ τάμα ἐκεῖνο; Γιατί μπορούσε καὶ σκυλὶ νὰ συναντήσῃ πρῶτα, καὶ ἄλογο, καὶ

καὶ κάμηλον, καὶ ὅσα εἰκὸς ἦν κεκτηῖσθαι, κρατοῦνται τοσούτου πλή-
 θους. Διὰ τοῦτο οὔτε ὁ πατήρ ἦν ἄξιός τῆς τοῦ Ἀβραὰμ εὐεργεσίας,
 μετὰ τὴν ἀπιστίαν ἐκείνην καὶ μεταμέλειαν καὶ τὸν διαρρηγμὸν τῶν
 ἱματίων καὶ τὸν θρηῖνον, οὔτε ἡ θυγάτηρ τῆς τοῦ Ἰσαὰκ ζωῆς, μετὰ τὸ
 5 ἀσεβὲς πένθος καὶ τὸν ὀλοφυρμὸν τῶν δύο μηνῶν, ὡς πάσης τάχα
 συμφορᾶς χαλεπωτέραν εἶναι τὴν θυσίαν ταύτην κρίνασα. Συνε-
 χώρησε δὲ τοῦτο ὁ Θεὸς παιδεύων τοὺς τότε καὶ τοὺς ἐξῆς, ἀσφαλῶς
 μὲν εὐχεσθαι τῷ Θεῷ καὶ πρεπόντως, ἀμελλητὶ δὲ καὶ μετὰ πίστεως
 καὶ χαρᾶς πληροῦν τὰς ἐπαγγελίας. Ἐνίκησε δὲ ὁ Ἰεφθάε, οὐ διὰ τὴν
 10 εὐχὴν, ἀλλὰ διὰ τὴν τοῦ Θεοῦ δικαιοκρισίαν. Οὐ γὰρ ἔδει εὐχῆς ἔνε-
 κεν κακῶς γινομένης ἀφανίσει τὸν Ἰσραήλ.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΛΘ΄.

Πῶς νοητέον τὰ κατὰ τὴν ἐγγαστρομίυθον;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

15 Τινὲς φασιν ἀληθῶς ἀνενηνοχένοι τὸν Σαμουήλ, τινὲς δέ, τοῦτον
 τὸν λόγον ἀνατρέψαντες, δαίμονα δὲ τινα λαοπλάνον ἔφασαν δεῖξαι
 τὸ σχῆμα τοῦ Σαμουήλ, καὶ εἰπεῖν, ἃ πολλάκις ἀκήκοε, τοῦ Σαμουήλ
 εἰρηκότος, ἀγνοῆσαι δὲ τὸν χρόνον τῆς τοῦ Σαοὺλ τελευτῆς. Ἐγὼ δὲ
 τὸ μὲν πρῶτον ἀνόσιον ἠγοῦμαι. Οὐ πείθομαι γὰρ τὰς νεκρίας οὐδὲ
 20 τὴν τυχοῦσαν ἄγειν ψυχὴν, μήτοι γε προφήτου, καὶ τοσούτου προφή-
 του. Δῆλον γάρ, ὡς ἐν ἄλλῳ τινὶ χωρίῳ διάγουσιν αἱ ψυχαί, προσμέ-
 νουσαι τὴν τῶν σωμάτων ἀνάστασιν. Τοιγαροῦν κομιδῇ δυσσεβὲς τὸ
 πιστεύειν, τοσαύτην ἔχειν τὰς ἐγγαστρομίυθους τὴν ἰσχύν.

Τὸ δὲ γε δεύτερον ἀγνοίας μᾶλλον, ἢ δυσσεβείας ἐστίν. Τὸν γὰρ
 25 ἀνάξιον ἐκεῖνον πειραθέντες ἀνατρέψαι λόγον, ψευδῇ τὴν γεγενημέ-
 νην ὑπέλαβον πρόρρησιν, καὶ τούτου χάριν τοῖς τοῦ ψεύδους αὐτὴν
 διδασκάλους ἀνέθηκαν δαίμοσιν. Ἄλλ' ἀκούετωσαν τῆς Παραλει-
 πομένων λεγούσης οὕτως «Καὶ ἀπέθανεν Σαοὺλ ἐν ταῖς ἀνομίαις
 αὐτοῦ, αἷς ἠνόμησε, κατὰ τὸν λόγον Κυρίου, διὸ οὐκ ἐφύλαξεν αὐτὸν
 30 τό, ἐπηρώτησε Σαοὺλ ἐν τῇ ἐγγαστρομίυθῳ, καὶ ἀπεκρίνατο Σαμουήλ
 ὁ προφήτης καὶ οὐκ ἐξεξήτησε Κύριον, καὶ ἀπέκτεινεν αὐτόν». Δη-

ὄνο, καὶ καμήλα, καὶ ὅλα ὅσα ἦταν φυσικὸ νὰ κατέχει, ἀφοῦ ἦταν ἀρχηγὸς τόσοσ πλῆθους. Γι' αὐτὸ οὔτε ὁ πατέρας ἦταν ἀντάξιὸς τῆς εὐεργεσίας τοῦ Ἀβραάμ, μετὰ ἀπὸ τὴν ἀπιστία ἐκείνη καὶ τὴ μετάνοια καὶ τὸ σχίσιμο τῶν ἐνδυμάτων του καὶ τὸν θρῆνο, οὔτε ἡ θυγατέρα του ἦταν ἰσάξια μὲ τὴ ζωὴ τοῦ Ἰσαάκ, καὶ μετὰ τὸ ἀσεβὲς πένθος καὶ τὶς γοερὲς κραυγὲς τῶν δύο μηνῶν ποὺ ἔκανε, κρίνοντας ὅτι ἡ θυσία αὐτὴ ἦταν δῆθεν πιὸ φοβερὴ ἀπὸ κάθε συμφορὰ. Καὶ ὁ Θεὸς τότε τὸ ἐπέτρεψε αὐτὸ γιὰ νὰ διδάξει τοὺς τότε καὶ τοὺς μεταγενέστερους, νὰ κάνουν βέβαια τάματα στὸν Θεό, ἀλλὰ μὲ τὸν τρόπο ποὺ πρέπει, καὶ νὰ ἐκπληρώνουν τὶς ὑποσχέσεις τους χωρὶς καθυστέρηση, μὲ πίστη καὶ μὲ χαρὰ. Καὶ νίκησε ὁ Ἰεφθάε, ὄχι λόγῳ τοῦ τάματος ποὺ ἔκανε, ἀλλὰ ἐξαιτίας τῆς δικαιοκρισίας τοῦ Θεοῦ. Γιατὶ δὲν χρειαζόταν τάμα, ἀφοῦ ἐπρόκειτο γιὰ ἀδικαιολόγητο ἀφανισμό τοῦ Ἰσραηλιτικοῦ λαοῦ.

ΕΡΩΤΗΣΗ 39η

Πῶς πρέπει νὰ ἐνοοῦμε τὰ σχετικὰ μὲ τὴν ἐγγαστρίμυθο⁵⁰;

ΑΠΑΝΤΗΣΗ

Μερικοὶ λένε ὅτι ἀληθινὰ ἐμφάνισε τὸν Σαμουήλ, ἄλλοι πάλι, ἀπορρίπτοντας τὴν ἀποψη αὐτὴ, εἶπαν ὅτι κάποιος δαίμονας λαοπλάνος παρουσίασε τὴ μορφή τοῦ Σαμουήλ καὶ εἶπε αὐτὰ ποὺ πολλές φορές ἄκουσε νὰ λέγει ὁ Σαμουήλ, ἀλλὰ ἀγνοοῦσε τὸν χρόνο τοῦ θανάτου τοῦ Σαούλ. Ἐγὼ ὅμως τὸ πρῶτο τὸ θεωρῶ ἀνίερο, γιατί δὲν πιστεύω ὅτι οἱ νεκριομαντεῖες⁵¹ μποροῦν νὰ φέρουν οὔτε τὴν πιὸ τυχαία ψυχὴ, πολὺ περισσότερο τὴν ψυχὴ προφήτη, καὶ μάλιστα τέτοιου προφήτη. Γιατὶ εἶναι φανερό, ὅτι οἱ ψυχὲς ζοῦν σὲ κάποιον ἄλλο χῶρο, περιμένοντας τὴν ἀνάσταση τῶν σωμάτων. Ἐπομένως εἶναι πολὺ ἀσεβὲς νὰ πιστεύουμε ὅτι οἱ ἐγγαστρίμυθες ἔχουν τόσο μεγάλη δύναμη.

Ὅσον ἀφορᾷ τὸ δεύτερο, πρόκειται μᾶλλον γιὰ ἀγνοια ἢ ἀσέβεια. Γιατὶ, προσπαθώντας νὰ ἀνατρέψουν τὸν ἀνάξιο λόγου ἰσχυρισμὸ ἐκεῖνο, θεώρησαν ψεύτικη τὴν προφητεία ποὺ ἔγινε, καὶ γι' αὐτὸ τὴν ἀπέδωσαν στοὺς δασκάλους τοῦ ψεύδους δαίμονες. Ἀλλὰ ἄς ἀκούσουν τὸ βιβλίον τῶν Παραλειπομένων ποὺ λέγει· «Καὶ πέθανε ὁ Σαούλ ἐξαιτίας τῶν ἁμαρτιῶν του ποὺ ἔκανε, γιατί παρέβη τὸν λόγο τοῦ Κυρίου, καὶ δὲν τήρησε τὸν νόμο του, καὶ ρώτησε τὴν ἐγγαστρίμυθο (μάγισσα) καὶ τοῦ ἀπάντησε ὁ προφήτης Σαμουήλ, καὶ δὲν ἀναζήτησε τὸν Κύριο, καὶ ὁ

λον τοίνυν ἐντεῦθεν, ὡς αὐτὸς ὁ Θεὸς σχηματίσας, ὡς ἠθέλησε, τὸ εἶδος τοῦ Σαμουήλ, ἐξενήνοχε τὴν ἀπόφασιν οὐ τῆς ἐγγαστριμύθου τοῦτο δράσαι δυναθείσης, ἀλλὰ τοῦ Θεοῦ, καὶ διὰ τῶν ἐναντίων ἐξενέγκαντος τὴν ψῆφον. Ἀκούομεν γὰρ αὐτοῦ λέγοντος «Κὰν ἐπέλθῃς
5 πρὸς τὸν ψευδοπροφήτην, ἐγὼ Κύριος ἀποκριθήσομαι αὐτῶ». Καὶ γὰρ διὰ τοῦ δυσσεβοῦς μάντεως Βαλαάμ εὐλόγησε τὸν λαόν, καὶ τὰ ἐσόμενα προηγόρευσε, οὐ τοῦ μιαινοῦ πνεύματος φθεγξαμένου, ἀλλὰ τοῦ θείου Πνεύματος ἐνεργήσαντος.

Ἐπειδὴ δέ τινες ψευδῆ τὴν πρόρρησιν ὑπειλήφασιν, ἀναγκαῖον
10 καὶ περὶ τούτου βραχέα διεξελεῖν. Προεῖπε δὲ ὁ συγγραφεὺς, ὅτι «Ἐν ταῖς ἡμέραις ἐκείναις συναθροίσουσιν οἱ ἀλλόφυλοι τὰς παρεμβολὰς αὐτῶν τοῦ ἐξελεῖν εἰς πόλεμον ἐπὶ τὸν Ἰσραήλ. Καὶ ἐξέρχονται, καὶ παρεμβάλλουσιν εἰς Σωνάμ. Καὶ συναθροίζει Σαοὺλ πάντα ἄνδρα Ἰσραήλ, καὶ παρεμβάλλουσιν εἰς Γελβουέ. Καὶ εἶδε Σαοὺλ τὴν
15 παρεμβολὴν τῶν ἀλλοφύλων, καὶ ἐξέστη ἡ καρδιά αὐτοῦ σφόδρα. Καὶ ἐπηρώτησε Σαοὺλ διὰ τοῦ Κυρίου, καὶ οὐκ ἀπεκρίθη αὐτῷ Κύριος ἐν τοῖς ἐνυπνίοις καὶ ἐν τοῖς δήλοις καὶ ἐν τοῖς προφήταις». Δήλους δὲ ἐκάλεσε τὰ διὰ τοῦ Ἐφῶδ σημαινόμενα. «Καὶ εἶπε Σαοὺλ τοῖς παισὶν· Ζητήσατέ μοι γυναῖκα ἐγγαστριμύθον». Δῆλον τοίνυν, ὡς τῶν
20 Ἑβραίων καὶ τῶν ἀλλοφύλων ἐστρατοπεδευκότων, ἐπεζήτησε τὴν ἐγγαστριμύθον Σαοὺλ. Εἶδε γὰρ τὴν παρεμβολὴν τῶν ἀλλοφύλων, καὶ ἐφοβήθη σφόδρα. Ἀπελθὼν δὲ πρὸς ἐγγαστριμύθον, καὶ ἔωθεν δεξάμενος τὴν ἀπόφασιν, συνέπεσε παραντίκα, οὔτε νύκτωρ φαγών, ἤνικα λάθρα καταλιπὼν τὸ στρατόπεδον, πρὸς τὴν ἐγγαστριμύθον πευσόμε-
25 νος παρεγένετο, οὔτε διὰ πάσης τῆς ἡμέρας ἐκείνης. Δεξάμενος δὲ τῆς γυναικὸς τὴν παράκλησιν ἐδείπνησε, καὶ διανυκτερεύσας, κατέλαβε τὴν παράταξιν. Φησὶ γάρ· «Καὶ προσήνεγκεν ἐνώπιον Σαοὺλ καὶ ἐνώπιον τῶν παίδων αὐτοῦ, καὶ ἔφαγον· καὶ ἀναστάντες ἀπῆλθον τὴν νύκτα ἐκείνην». Εἶτα τοῦ φωτὸς ἀνίσχοντος, γέγονεν ἡ παράτα-
30 ξις. Ἀληθὴς γὰρ τοίνυν ἡ πρόρρησις, ὅτι «Αὖριον σὲ καὶ Ἰωνάθαν τὸν υἱόν σου μετὰ σοῦ καὶ τὴν παρεμβολὴν Ἰσραήλ δώσει Κύριος εἰς χεῖρας ἀλλοφύλων». Τούτων δὲ οὐδὲν ἔτι περιῶν ὁ Σαμουήλ προειρήκει, ἀλλὰ μόνον τῆς βασιλείας τὴν στέρησιν· τοῦ δὲ Ἰωνάθαν οὐδεμίαν ἐποιήσατο μνήμην. Ἐνταῦθα δὲ καὶ τοῦ Ἰωνάθαν καὶ τοῦ

52. Α' Παραλ. 10, 13-14.

53. Α' Βασ. 28, 6.

54. Ἀριθμ. 24, 2-24.

55. Α' Βασ. 28, 4.

56. Α' Βασ. 28, 4-6.

57. Εἶδος γιλέκου, βασικὸ ἄμφιο τοῦ

Κύριος τὸν σκότωσε»⁵². Εἶναι φανερό λοιπὸν ἀπὸ αὐτὰ, ὅτι ὁ ἴδιος ὁ Θεὸς παίρνοντας, ὅπως ἤθελε, τὴ μορφή τοῦ Σαμουήλ, ἔβγαλε τὴν ἀπόφαση, ἐπειδὴ αὐτὸ δὲν μπόρεσε νὰ τὸ κάνει ἢ ἐγγαστριμυθος, ἀλλὰ ὁ Θεός, ὁ ὁποῖος καὶ μέσω τῶν ἀντιθέτων ἐξέδωσε τὴν ἀπόφαση. Γιατὶ τὸν ἀκοῦμε νὰ λέγει· «Καὶ ἂν ἀκόμα προσφύγεις στὸν ψευδοπροφήτη, ἐγὼ ὁ Κύριος θὰ σοῦ ἀπαντήσω»⁵³. Ἀλλωστε καὶ μὲ τὸν ἄπιστο μάντη Βαλαάμ εὐλόγησε τὸν λαὸ καὶ προφήτεψε ἐκεῖνα ποὺ θὰ γίνονταν, χωρὶς νὰ μιλήσει τὸ βρώμικο πνεῦμα, ἀλλὰ μὲ τὴν ἐνέργεια τοῦ ἁγίου Πνεύματος⁵⁴.

Ἐπειδὴ ὅμως μερικοὶ θεώρησαν τὴν προφητεία ψεύτικη, εἶναι ἀπαραίτητο νὰ πῶ λίγα πράγματα καὶ γι' αὐτό. Ὁ συγγραφέας προεῖπε ὅτι, «Κατὰ τίς ἡμέρες ἐκεῖνες οἱ ἀλλόφυλοι θὰ συγκεντρώσουν τὰ στρατεύματα τους καὶ θὰ βγοῦν σὲ πόλεμο ἐναντίον τοῦ Ἰσραήλ, καὶ βγῆκαν καὶ στρατοπέδευσαν στὴ Σωνάμ⁵⁵. Συγκεντρώνει τότε ὁ Σαοὺλ ὅλους τοὺς ἄνδρες τοῦ Ἰσραήλ καὶ στρατοπεδεύουν στὴ Γελβουέ. Βλέποντας ὅμως ὁ Σαοὺλ τὸ στρατόπεδο τῶν ἀλλοφύλων ταράχτηκε πολὺ ἢ καρδιά του, Καὶ ρώτησε ὁ Σαοὺλ τὸν Κύριο, καὶ ὁ Κύριος δὲν τοῦ ἀπάντησε, μὲ τὰ ὄνειρα καὶ μὲ τοὺς δήλους καὶ μὲ τοὺς προφήτες»⁵⁶. Δήλους ὀνόμασε αὐτὰ ποὺ σημαίνονται μὲ τὸ Ἐφώδ⁵⁷. Εἶναι φανερό λοιπὸν πῶς, ὅταν στρατοπέδευσαν οἱ Ἑβραῖοι καὶ οἱ ἀλλόφυλοι, τότε ὁ Σαοὺλ ἀναζήτησε τὴν ἐγγαστριμυθο. Γιατὶ εἶδε τὸ στρατόπεδο τῶν ἀλλοφύλων καὶ ταράχτηκε πάρα πολὺ. Καὶ ὅταν πῆγε στὴν ἐγγαστριμυθο καὶ ἀπὸ νωρὶς τὸ πρωὶ πῆρε τὴν ἀπόφαση, ἐπιτέθηκε ἀμέσως, χωρὶς νὰ φάει τὴ νύχτα, ὅταν, ἐγκαταλείποντας κρυφὰ τὸ στρατόπεδο, πῆγε νὰ ρωτήσῃ τὴν ἐγγαστριμυθο, οὔτε ὀλόκληρη τὴν ἡμέρα ἐκείνη. Δεχόμενος ὅμως τὴν παράκληση τῆς γυναίκας δειπνήσε, καὶ ἀφοῦ διανυκτέρευσε ἐκεῖ, γύρισε στὸ στρατόπεδο. Γιατὶ λέγει· «Καὶ ἔφερε στὸν Σαοὺλ καὶ στὰ παιδιὰ του καὶ ἔφαγαν. Καὶ ἀφοῦ σηκώθηκαν ἔφυγαν ἐκείνη τὴ νύχτα»⁵⁸. Ἐπειτα, μὲ τὴν ἀνατολὴ τοῦ ἡλίου ἔγινε ἡ μάχη. Γιατὶ ἦταν ἀληθινὴ ἢ προφητεία, ὅτι «Αὐριο ἐσένα καὶ τὸν γιό σου Ἰωνάθαν, μαζί μὲ σένα καὶ ὅλο τὸ στρατόπεδο τοῦ Ἰσραήλ, θὰ σᾶς παραδώσει ὁ Κύριος στὰ χέρια τῶν ἀλλοφύλων»⁶⁰. Ἀπὸ αὐτὰ τίποτε δὲν εἶχε προφητέψει ὁ Σαμουήλ ὅσο ζοῦσε, παρὰ μόνο τὴ στέρηση τῆς βασιλείας. Γιὰ τὸν Ἰωνάθαν δὲν ἔκανε καμμιά ἀναφορά. Ἐδῶ ὅμως προεῖπε τὸν θάνατο καὶ τοῦ Ἰωνάθαν καὶ

ἀρχιερέα, μὲ τὸ ὁποῖο συνυφασμένο ἦταν τὸ Λογεῖο. Ἐξ. 28, 6 ἐ.

58. Α' Βασ. 28, 7.

59. Α' Βασ. 28, 25.

60. Α' Βασ. 28, 19.

Σαουλ προεΐπε τὸν ὄλεθρον, καὶ τοῦ λαοῦ τὴν ἦτταν, καὶ τῶν ἄλλοφύλων τὴν νίκη. Ἀληθῆς τοιγαροῦν ἡ πρόρρησις· θεία γὰρ ἦν, ἀλλ' οὐ τοῦ Σαμουήλ, ὡς οἶμαι, γεγεννημένη. Ἐκείνη μὲν γὰρ εἶρηκεν ὃ ἐθεάσατο σχῆμα, ὃ δὲ Σαουλ ἐκ τοῦ σχήματος ἐτόπασεν εἶναι τὸν Σαμουήλ· ἡ δὲ ἱστορία τὸ ὄφθῆν Σαμουήλ ὀνομάζει διὰ τὸ οὕτως ἐκεῖνον τοῦτο ζητῆσαι καὶ πεπιστευκέναι. Ὡσπερ γὰρ τοὺς ὄφθέντας τῷ Ἀβραάμ ἀγγέλους καὶ τὸν ἐκείνων δεσπότην ἄνδρας ὠνόμασεν, ἐπειδὴ τοῦτο νενομικῶς ὁ πατριάρχης, παρέθηκε τράπεζαν, καὶ τοὺς οὐκ ὄντας θεοὺς, ὠνόμασε θεοὺς καὶ ὁ Κύριος ἡμῶν παρὰ πάντα τοὺς θεοὺς, οὕτω κἀνταῦθα τὸν ὄφθέντα ἐν σχήματι τοῦ Σαμουήλ, εἴτε ἄγγελον, εἴτε φάντασμα τοῦ Σαμουήλ τὸ σχῆμα δεικνύων, ὠνόμασε Σαμουήλ, ἵνα, πιστῶς δεξάμενος τὴν ἀπόφασιν, στένων ἐξέλθῃ τὸν βίον.

Κυρίλλου, περὶ τῆς ἐν πνεύματι λατρείας.

15 Ἀἴσχος οὖν καὶ ἀποπληξία δεινὴ τὸ κατὰ ἀλήθειαν οἶεσθαι τὴν τοῦ προφήτου ψυχὴν ψυχραῖς ἐπιδόξαις γυναιίου μυσαρωτάτου καθελκυσθῆναι. Ἐπυθόμην δὲ ὅτι λόγοις τισὶν ἀπορρήτοις καταγοητεύοντες δαιμόνια καὶ ὕδατα κατεπάδοντες, εἰδῶλά τε καὶ σκιάς, ὡς ἐν ἐσόπτρῳ, σκιάς καὶ μορφὰς καταθεῶνται τινας, τάχα που τῶν δαιμόνων ὑπαλλαττομένων ἀστείως, τὰ τῶν λεγομένων ἀνακομίζεσθαι σχήματα. Τοῖς γε μὴν παροξύνουσι καὶ καταλυπεῖν εἰωθόσιν, ἀποκαλύπτει Θεός, καὶ δι' ὧν ἠκιστα χρῆ. Ἔσθ' ὅτε τὰ λεγόμενα ἀποκαλύπτει Θεός, ἐνηχούντων κατὰ τὸ εἰκὸς ἁγίων ἀγγέλων εἰς ἀνθρώπινον νοῦν.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ Μ'.

25 **Τί ἦν τὸ ἐφού(ώ)δ, δι' οὗ ἐπηρώτα ὁ ἱερεὺς τὸν Θεόν;**

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Τὸ μὲν ὄνομα αὐτοῦ ἐρμηνευόμενον, δῆλωσιν ἢ λύτρωσιν σημαίνει, τὸ δὲ εἶδος αὐτοῦ σπιθαμιαῖον ὕφασμα ἦν, δίκην περιστηθίου ἐκ χρυσονήμου καὶ τέχνης ποικίλης πεποιημένον. Καὶ ἐν μὲν τῷ μέσῳ 30 εἶχεν ὡσπερ ἀστέρα ὀλόχρυσον, ἐκατέρωθεν δὲ αὐτοῦ δύο σμαρὰ-

τοῦ Σαούλ, καὶ τὴν ἡττα τοῦ λαοῦ καὶ τὴ νίκη τῶν ἄλλοφύλων. Ἦταν ἐπομένως ἀληθινή ἢ προφητεία, ἐπειδὴ ἦταν θεϊκή, καὶ δὲν ἔγινε ἀπὸ τὸν Σαμουήλ, ὅπως πιστεύω. Γιατὶ ἡ ἐγγαστριμυθος εἶπε τὴ μορφὴ ποὺ εἶδε, καὶ ὁ Σαούλ ὑπέθεσε ἀπὸ τὴ μορφὴ ποὺ εἶδε πὼς εἶναι ὁ Σαμουήλ. Καὶ ἡ ἱστορία αὐτὸ ποὺ ἐμφανίστηκε τὸ ὀνομάζει Σαμουήλ, ἐπειδὴ ἔτσι ἐκεῖνος εἶχε ζητήσῃ καὶ πίστεψε. Γιατὶ, ὅπως τοὺς ἀγγέλους ποὺ ἐμφανίστηκαν στὸν Ἀβραὰμ καὶ τὸν Κύριο ἐκείνων, τοὺς ὀνόμασε ἄνδρες, ἐπειδὴ αὐτὸ νόμισε ὁ πατριάρχης, καὶ τοὺς παρέθεσε γεῦμα, καὶ ὁ Κύριός μας αὐτοὺς ποὺ δὲν ἦταν θεοὶ τοὺς ὀνόμασε θεοὺς μαζί με ὅλους τοὺς θεοὺς, ἔτσι καὶ ἐδῶ, αὐτὸν ποὺ ἐμφανίστηκε μετὰ τὴ μορφὴ τοῦ Σαμουήλ, εἴτε ἦταν ἄγγελος, εἴτε ἦταν φάντασμα ποὺ ἐμφανιζόταν μετὰ τὴ μορφὴ τοῦ Σαμουήλ, ὁ Σαούλ τὸν ὀνόμασε Σαμουήλ, ὥστε, δεχόμενος μετὰ ἐμπιστοσύνη τὴν ἀπόφαση, νὰ φύγει ἀπὸ τὴ ζωὴ ἀναστενάζοντας.

Τοῦ Κυρίλλου, ἀπὸ τὸ Περὶ πνευματικῆς λατρείας.

Ἀποτελεῖ λοιπὸν φλυαρία καὶ φοβερὴ ἀποπληξία, τὸ νὰ νομίζεται πραγματικά, ὅτι ἡ ψυχὴ τοῦ προφήτη κατέβηκε μετὰ τὶς ψυχρὲς ἐπικλήσεις βρωμεροῦ γυναιίου. Ρώτησα ὅμως καὶ ἔμαθα ὅτι μετὰ κάποια μυστικὰ λόγια, καταγοητεύοντας τὰ δαιμόνια καὶ ψάλλοντας ὡδὲς σὲ νερά, βλέπουν κάποια εἶδωλα καὶ σκιές, σὰν μέσα σὲ καθρέφτη, βλέπουν κάποιες σκιές καὶ μορφές, οἱ ὁποῖες κατὰ κάποιον τρόπο παρουσιάζουν μετὰ τρόπον ἀστεῖο μορφὲς δαιμονικῆς, οἱ ὁποῖες ἔχουν πάρει τὴ μορφὴ αὐτῶν ποὺ λέγονται. Σ' ἐκείνους λοιπὸν ποὺ συνηθίζουν νὰ τὸν ἐξοργίζουν καὶ νὰ τὸν στενοχωροῦν ὁ Θεὸς κάνει τὶς ἀποκαλύψεις του καὶ μέσω αὐτῶν ποὺ δὲν πρέπει καθόλου. Ὑπάρχουν περιπτώσεις κατὰ τὶς ὁποῖες ὁ Θεὸς κάνει τὶς ἀποκαλύψεις του μετὰ ἀγγέλους, οἱ ὁποῖοι τὶς ἀποκαλύπτουν, ὅπως εἶναι φυσικὸ στὸν ἀνθρώπινο νοῦ.

ΕΡΩΤΗΣΗ 40ῆ

Τί ἦταν τὸ Ἐφῶδ, μέσω τοῦ ὁποίου ὁ ἀρχιερέας ρωτοῦσε τὸν Θεό;

ΑΠΑΝΤΗΣΗ

Τὸ ὄνομά του μεταφραζόμενο σημαίνει δήλωση ἢ λύτρωση, ἐνῶ τὸ σχῆμα τοῦ ἦταν ὕφασμα μιᾶς σπιθαμῆς, ἓνα εἶδος γιλέκου, καμωμένου ἀπὸ χρυσόνημα καὶ διακοσμημένο μετὰ ἐξαιρετικὴ τέχνη. Στὴ μέση του εἶχε ἓνα ἀστέρι ὀλόχρυσο, καὶ ἀπὸ τὶς δύο πλευρὰς τοῦ ἀστεριοῦ εἶχε δύο

γδους, ἔχοντας ἀνά ἕξ γεγραμμένας τὰς δώδεκα φυλάς τοῦ Ἰσραήλ, ἐν δὲ τῶ μεταξὺ τῶν δύο σμαράγδων λίθον ἀδάμαντα. Ἦνίκα γοῦν ἔμελλεν ἐρωτᾶν ὁ ἱερεὺς τὸν Θεὸν περὶ τινος κεφαλαίου, ἐδέσμει αὐτὸ ἐν τῇ ἐπωμίδι, κατὰ μέσον τοῦ στέρονου, καὶ ὑπετίθει τὰς χεῖρας αὐτοῦ
 5 ὑποκάτωθεν, καὶ ἠϋρίσκετο ἐξηπλωμένον ἐν ταῖς παλάμαις αὐτοῦ, ὥσπερ πυξίον, καὶ ἀποβλέπων εἰς τὸ ἐφού(ώ)δ, ἠρώτα τὸν Θεὸν τὸ ἐρώτημα. Καὶ εἰ μὲν εὐάρεστον ἦν τῷ Θεῷ τὸ ἐρώτημα, εὐθέως ἤστραπτεν ὁ ἀδάμας λίθος καὶ ἐφεγγοβόλει, ἀκτῖνας ἐκπέμπων· εἰ δὲ οὐκ ἦν εὐάρεστον, ἔμενεν ἐν τῇ ἰδίᾳ τάξει ὁ λίθος. Εἰ δὲ ἔμελλεν ὁ Θεὸς εἰς
 10 μάχαιραν παραδιδόναι τὸν λαόν, ἐγένετο αἱματώδης· εἰ δὲ θανατικὸν ἐπιέναι ἔμελλεν, ἐγένετο μέλας.

Τοῦ Χρυσοστόμου, εἰς τὸ ἔνδυμα τοῦ ἱερέως.

Ἐνεδιδύσκετο δὲ ὁ ἀρχιερεὺς ἐπὶ τοῦ παλαιοῦ, εἰς τὰ Ἅγια τῶν ἁγίων εἰσιῶν, ποδήρη, τουτέστιν ἱμάτιον ἀπὸ κεφαλῆς μέχρι ποδῶν
 15 ἀπεωρημένον, καὶ ἐπωμίδα, ἕτερον ἐπενδύτην μέχρι μόνων τῶν μηρῶν κατερχόμενον, καὶ περισκελῆ, καὶ τὸ λεγόμενον λῶμα ὑπὸ τὸ κράσπεδον, καὶ ἄνθη ῥοᾶς καὶ ῥοῖσκους καὶ κώδωνας. Ἐπὶ δὲ τὴν κεφαλὴν ἐφόρει τιάραν, τουτέστι κορυβάντιον, καὶ πέταλον χρυσοῦν, ἐν ᾧ ἐκτετύπωτο γραμμαῖς τὸ τοῦ Θεοῦ ὄνομα, ἐπὶ δὲ τῶν ὤμων δύο
 20 σμαράγδους, ἔχοντας ἕξ φυλάς ἐντεῦθεν, καὶ τὰς ἕξ φυλάς ἐντεῦθεν ἐπὶ δὲ τοῦ στήθους τὸ λογεῖον, ἐκκεκολαμμένους ἔχον τοὺς δώδεκα λίθους.

Καὶ ἔστιν ἰδεῖν ἄλλα μὲν τὰ σχήματα, ἄλλα δὲ τὰ νοήματα. Οὐ γὰρ πάντως ὁ Θεὸς ἀναπαύεται ὑακίνθῳ καὶ πορφύρᾳ, ἀλλ' ἐν τοῖς
 25 σωματικοῖς ἄνθεσι διαγράφει τῶν ἀρετῶν τὴν εἰκόνα. Εἰ γὰρ ἀληθῶς ταῖς ἐνδόξοις στολαῖς ἐκείναις ἀνεπαύετο, διατί πρὸ τοῦ Ἀαρὼν τὸν Μωυσῆν οὐκ ἐνέδυσεν; Ἀλλ' ἦν Μωυσεῖς καὶ γεγυμνωμένος τῆς ἐσθῆτος ἐκείνης, καὶ ἐνδύων αὐτὴν τοὺς ἱερεῖς. Μωυσεῖς γὰρ οὐκ ἐλούσθη ὕδατι, καὶ ἔλουεν, οὐκ ἐχρίσθη ἐλαίῳ, καὶ ἔχριεν, οὐκ ἐφόρεσεν ἱμάτιον ἱερατικόν, καὶ τοὺς ἱερεῖς ἐνέδυσεν, ἵνα μάθῃς, ὅτι τῶν κατὰ Θεὸν
 30 τελείων ἀρκεῖ ἡ ἀρετὴ πρὸς κόσμον. Ὡστε οὖν ἐν τῷ σχήματι τοῦ ἱερέ-

61. Πολύτιμα πετράδια χρώματος βαθυπράσινου.

63. Ἐξ. 28, 9-12.

64. Ἐξ. 28, 17-21.

62. Ἐξ. 28, 2 ἔ.

65. Τὸ πετράδι ζαφείρι.

66. Βασιλικὸ ἔνδυμα βαμμένο μὲ πορφύρα.

σμαράγδια⁶¹, τὰ ὅποια εἶχαν γραμμένα ἀνὰ ἕξι τὰ ὀνόματα τῶν δώδεκα φυλῶν τοῦ Ἰσραήλ. Μεταξὺ τῶν δύο σμαραγδιῶν ὑπῆρχε μιὰ διαμαντόπετρα. Ὄταν λοιπὸν ὁ ἀρχιερεὺς ἐπρόκειτο νὰ ρωτήσῃ τὸν Θεὸ γιὰ κάποιον σπουδαῖο θέμα, ἔδενε τὸ Ἐφὼδ στὴν ἐπωμίδα, στὴ μέση τοῦ στέρνου του, καὶ ἔβαζε τὰ χέρια του ἀπὸ κάτω, ἔτσι, ὥστε τὸ Ἐφὼδ νὰ εἶναι ἀπλωμένο μέσα στὶς παλάμες του σὰν πινακίδα, καὶ βλέποντας τὸ Ἐφὼδ ὑπέβαλλε στὸν Θεὸ τὸ ἐρώτημά του. Καὶ ἐὰν τὸ ἐρώτημα ἦταν ἀρεστὸ στὸν Θεὸ, ἀμέσως ἀστραφτε τὸ διαμάντι καὶ φεγγοβολοῦσε, ἐκπέμποντας ἀκτίνες. Ἐὰν ὅμως δὲν ἦταν ἀρεστὸ, τὸ πετράδι ἔμενε ὅπως ἦταν. Ἐὰν πάλι ὁ Θεὸς ἐπρόκειτο νὰ παραδώσῃ τὸν λαὸ σὲ σφαγή, τὸ πετράδι ἔπαιρνε τὸ χρῶμα τοῦ αἵματος. Καὶ ἐὰν ἐπρόκειτο νὰ ἔρθῃ θανατικὸ, γινόταν μαῦρο⁶².

Τοῦ ἱεροῦ Χρυσοστόμου, στὸ ἔνδυμα τοῦ ἀρχιερέα.

Ὁ ἀρχιερεὺς τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, ὅταν ἔμπαινε στὰ Ἅγια τῶν ἁγίων, φοροῦσε ποδήρη χιτῶνα, δηλαδή ἔνδυμα ποὺ ἔφτανε ἀπὸ τὸ κεφάλι μέχρι τὰ πόδια, καὶ ἐπωμίδα, δηλαδή ἄλλο ἔνδυμα πάνω στὸ πρῶτο, τὸ ὅποιο ἔφτανε μόνο μέχρι τοὺς μηρούς του, καὶ περισκελίδα καὶ τὸ λεγόμενο λῶμα (σειρήτι) στὸ κάτω μέρος τοῦ ἐνδύματος, καὶ ἄνθη ροδιᾶς καὶ φοῦντες σὲ σχῆμα ροδιᾶς καὶ κουδούνια. Στὸ κεφάλι του πάλι φοροῦσε τιάρα, δηλαδή μίτρα, καὶ χρυσὸ πέταλο, πάνω στὸ ὅποιο ἦταν ἀποτυπωμένο τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ μὲ γράμματα, καὶ στοὺς ὤμους του εἶχε δυὸ πέτρες ἀπὸ σμαράγδι, πάνω στὶς ὁποῖες ἦταν γραμμένα ἀνὰ ἕξι τὰ ὀνόματα τῶν δώδεκα φυλῶν⁶³, καὶ στὸ στήθος ἔφερε τὸ Λογεῖον, πάνω στὸ ὅποιο ὑπῆρχαν ὑφασμένα δώδεκα πολύτιμα πετράδια⁶⁴.

Καὶ εἶναι δυνατὸν νὰ δεῖ κανεὶς διάφορα σχήματα μὲ διάφορες σημασίες. Ὅπωςδήποτε βέβαια ὁ Θεὸς δὲν ἀναπαύεται πάνω σὲ ὑάκινθο⁶⁵ καὶ πορφύρα⁶⁶, ἀλλὰ τὴν εἰκόνα τῶν ἀρετῶν τὴ ζωγραφίζει μὲ τὰ ἄνθη τοῦ σώματος. Γιατί, ἂν ἀναπαυόταν σ' ἐκεῖνες τὶς ἔνδοξες στολές, γιατί πρὶν ἀπὸ τὸν Ἄαρων δὲν ἔντυσε τὸν Μωυσῆ; ἀλλὰ ἔμενε ὁ Μωυσῆς γυμνὸς ἀπὸ ἐκεῖνο τὸ ἔνδυμα, καὶ τὸ φοροῦσε στοὺς ἱερεῖς. Γιατί ὁ Μωυσῆς δὲν λούστηκε μὲ νερό, καὶ ὅμως ἔλουζε· δὲν χρίστηκε μὲ λάδι, καὶ ὅμως ἔχριε· δὲν φόρεσε ἔνδυμα ἱερατικὸ, ἀλλ' ὅμως ἔντυσε τοὺς ἱερεῖς, γιὰ νὰ μάθῃς, ὅτι γιὰ ἐκείνους ποὺ εἶναι τέλειοι ἔτσι ὅπως θέλει ὁ Θεός, εἶναι ἀρκετὴ ἢ ἀρετὴ τους γιὰ στολίδι. Ὡστε λοιπὸν μὲ τὴν ἀμφίεση τοῦ ἀρχιερέα ἐξεικονίζει τὶς ἀρετές. Πάνω στὸ κεφάλι του τὸ ὄνομα

ως ἐξεικονίζει τὰς ἀρετάς. Ἄνω μὲν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς ὄνομα Θεοῦ, ἐπὶ δὲ τοῦ στήθους λόγος, καὶ κάτω ἄνθη καὶ καρποί.

Τοῦ ἁγίου Ἐπιφανίου, περὶ τῶν ἐν τῷ λογίῳ τοῦ ἱερέως ἐμπεπηγμένων ιβ' λίθων.

5 Σάρδιον, τὸ Βαβυλώνιον καλούμενον, πυρωπὸς μὲν ἐστὶ καὶ αἱματώδης, γίνεται δὲ ἐν Βαβυλώνι τῇ πρὸς Ἀσσυρίους γῆ. Διαγωγῆς δὲ ἐστὶ, δυνάμεως θεραπευτικῆς, ᾧ κέχρηται οἱ ἰατροὶ πρὸς οἰδήματα καὶ πληγὰς ἀπὸ σιδήρου γενομένας ἐπιχριόμενοι.

10 Τοπάζιον ἐρυθρὸς μὲν ἐστὶν ὑπὲρ τὸν ἄνθρακα λίθον, γίνεται δὲ ἐν Τοπάζῃ πόλει τῆς Ἰνδικῆς. Τριβόμενος δὲ ἐν ἰατρικῇ ἀκόνῃ, οὐκ ἐρυθρὸν ἀποδίδωσι κατὰ τὸ χρῶμα χυμόν, ἀλλὰ γαλακτώδη. Ἐμπίπλησι δὲ κρατῆρας καὶ πολλούς, ὅσους ἂν ἐθέλῃ ὁ ὑποτριβών, καὶ οὔτε τῷ στάθμῳ, οὔτε τῇ περιφερείᾳ ἐλαττοῦται. Χρησιμεύει δὲ ὁ τριβόμενος ἐξ αὐτοῦ χυμὸς εἰς πάθη ὀφθαλμῶν, καὶ πρὸς τὰς ὑδρομανίας
15 πινόμενος, καὶ τοῖς ἀπὸ σταφυλῆς θαλασσίας μαινομένοις.

Σμάραγδος χλωρὸς μὲν ἐστὶν, ἐν δὲ τοῖς ὄρεσι τοῖς Ἰνδικοῖς ὄρυγοντες οἱ βάρβαροι, κόπτουσιν αὐτόν. Ἡ δὲ δύναμις αὐτοῦ εἰς τὸ ἐσοπριζέσθαι τὰ πρόσωπα.

Ἄνθραξ ὄξυφοινισσὸς μὲν ἐστὶ τῷ εἶδει, γίνεται δὲ ἐν Καρχηδόνι
20 τῆς Λιβύας, ἣτις Ἀφρικὴ λέγεται. Φασὶ δὲ αὐτόν οὐκ ἐν ἡμέρᾳ, ἀλλ' ἐν νυκτὶ εὐρίσκεισθαι· πόρρωθεν γὰρ δίκην λαμπάδος ἢ ἄνθρακος σπινθηρακίζων, ἐπὶ ὥραν καταπαύεται. Ἐπιγνόντες δὲ οἱ τοῦτον ζητοῦντες, ὅτι οὗτός ἐστιν, ἀπέρχονται πρὸς τὴν ἀγῆν αὐτοῦ, καὶ εὐρίσκουσιν αὐτόν. Βασταζόμενος δὲ ὁποίοις ἂν ἱματίοις καταλυφθῇ, ἢ
25 ἀγῆ αὐτοῦ ἔξω τῆς παρεμβολῆς φαίνει.

Σάπφειρος πορφυρίζων μὲν ἐστὶ, γίνεται δὲ ἐν Αἰθιοπία καὶ Ἰνδία. Τριβόμενος δέ, φύματα καὶ ψύδρας ἰᾶται σὺν γάλακτι ἐπιχριόμενος τοῖς εἰλκαμένοις τόποις. Καὶ ἡ ἐν τῷ ὄρει δὲ τῷ Μωυσῆ δοθεῖσα νομοθεσία, ἐπὶ λίθῳ σαπφείρῳ λέγεται πεφηνέναι.

30 Ἰάσπις σμαραγδίζων μὲν ἐστὶν, εὐρίσκεται δὲ παρὰ τὸ στόμα Θερμόδοντος τοῦ ποταμοῦ, καὶ παρὰ Ἀμαθουντίῳ Κύπρου. Χρησιμεύει δὲ εἰς τὰς ἐπιλήψεις.

Ἰάκινθος ὑποπυρίζων μὲν ἐστὶν, εὐρίσκεται δὲ ἐν τῇ ἐσωτέρᾳ

τοῦ Θεοῦ, σὸ στήθος του ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ καὶ κάτω τὰ ἄνθη καὶ οἱ καρποί.

Τοῦ ἁγίου Ἐπιφανίου, γιὰ τὰ δώδεκα πετράδια ποὺ ἦταν ὑφασμένα σὸ Λογεῖο τοῦ ἀρχιερέα.

Σάρδιο, τὸ λεγόμενον Βαβυλώνιο. Εἶναι κόκκινο σάν φωτιά καὶ αἷμα, παράγεται στὴ Βαβυλώνα, ποὺ βρίσκεται στὴ χώρα τῶν Ἀσσυρίων. Εἶναι καθαρὸ καὶ ἔχει θεραπευτικὴ ἰδιότητα. Τὸ χρησιμοποιοῦν οἱ γιατροὶ σὲ πρηξίματα καὶ πληγές, ποὺ προκλήθηκαν ἀπὸ σίδερο, ἀλείφοντάς τις.

Τοπάζιο. Εἶναι κόκκινο περισσότερο ἀπὸ ἀναμμένο κάρβουνο, καὶ κατασκευάζεται στὴν Ἰνδικὴ πόλη Τοπάζη. Ὄταν τρίβεται πάνω σὸ ἰατρικὸ ἀκόνι, παράγει χυμὸ ὄχι κόκκινο, ἀλλὰ γαλακτώδη. Αὐτὸς ποὺ τὸ τρίβει γεμίζει βάζα πολλὰ καὶ δὲν ἐλαττώνεται οὔτε τὸ βάρος του, οὔτε ὁ ὄγκος του. Ὁ χυμὸς ποὺ παράγεται ἀπὸ τὸ τρίψιμό του χρησιμεύει σὲ παθήσεις τῶν ματιῶν καὶ στὴν ὑδρωπικία, ὅταν πίνεται, καὶ σὲ ἐκείνους ποὺ πάσχουν ἀπὸ θαλάσσια σταφυλή.

Σμαράγδι. Εἶναι πετράδι πρασινοκίτρινο καὶ τὸ βγάζουν οἱ βάρβαροι στὰ Ἰνδικὰ βουνά. Ἐχει τὴν ἰδιότητα νὰ καθρεφτίζονται τὰ πρόσωπα σ' αὐτό.

Ἀνθρακας. Ὡς πρὸς τὸ χρῶμα εἶναι ἔντονα κόκκινο καὶ παράγεται στὴν Καρχηδόνα τῆς Λιβύης, ἢ ὅποια λέγεται Ἀφρικὴ. Λένε ὅτι ὁ ἄνθρακας αὐτὸς δὲν βρίσκεται τὴν ἡμέρα, ἀλλὰ τὴ νύχτα, ἐπειδὴ ἀπὸ μακριὰ λαμποκοπᾷ σάν λαμπάδα ἢ κάρβουνο καὶ διαρκεῖ ἐπὶ πολλὴ ὥρα. Ὄταν τὸν ἀναγνωρίσουν αὐτοὶ ποὺ τὸν ἀναζητοῦν, ὅτι αὐτὸς εἶναι, πηγαίνουν πρὸς τὸ σημεῖο ποὺ λάμπει καὶ τὸν βρίσκουν. Ὄταν τὸν κρατάει κανεὶς, μὲ ὅποια ἐνδύματα καὶ ἂν σκεπαστεῖ, ἢ ἀνταύγειά του φέγγει ἔξω ἀπὸ τὸ περιτύλιγμα.

Ζαφείρι. Ἐχει χρῶμα πορφυρὸ καὶ παράγεται στὴν Αἰθιοπία καὶ στὴν Ἰνδία. Ὄταν τρίβεται, θεραπεύει ἐξογκώματα τοῦ δέρματος καὶ φλύκταινες ἀλειφόμενον πάνω στὰ πληγωμένα μέρη ἀνακατεμένο μὲ γάλα. Λέγεται ὅτι καὶ ὁ νόμος ποὺ δόθηκε πάνω σὸ ὄρος σὸν Μωυσῆ εἶχε γραφεῖ σὲ πέτρα ἀπὸ Ζαφείρι.

Ἰασπις. Εἶναι σάν τὸ σμαράγδι (πρασινοκίτρινος) καὶ βρίσκεται στὶς ἐκβολές τοῦ ποταμοῦ Θερμόδοντα, καὶ στὴν Ἀμαθούντα τῆς Κύπρου, καὶ χρησιμοποιεῖται στὶς ἐπιληψίες.

Υάκινθος. Εἶναι ὑποκόκκινος καὶ βρίσκεται στὴν ἐσώτερη Βαρβα-

Βαρβαρία τῆς Σκυθίας. Σκυθίαν δὲ εἰώθασι καλεῖν οἱ παλαιοὶ τὸ
 κλίμα ἅπαν τὸ βόρειον, ἔνθα εἰσὶν οἱ Γότθοι καὶ Δάνεις Ἐκεῖ τοίνυν
 ἔνδον ἐν τῇ ἐρήμῳ τῆς μεγάλης Σκυθίας ἐστὶ φάραγξ λίαν βαθυτάτη
 καὶ ἀνθρώποις ἄβατος, ὄρεσι πετρῶν ἐντεῦθεν καὶ ἐντεῦθεν περιστοι-
 5 χισμένη, ὥστε ἄνωθεν ἀπ' ἄκρων τῶν ὀρέων παρακύψαντά τινα, ὡς
 ἀπὸ τειχῶν, μὴ δύνασθαι κατοπεύειν τὸ ἔδαφος τῆς φάραγγος, ἀλλ'
 ἀπὸ τοῦ βάθους ἐσκοτίσθαι ὥσπερ τι χάος, ἐν ᾗ οἱ ἀπεσταλμένοι ἀπὸ
 τῶν ἐκεῖσε πλησιαζόντων βασιλέων, κατάδικοί εἰσι καὶ διαζόμενοι.
 Θύσαντες δὲ ἄρονους καὶ ἐκδείραντες ῥίπτουσιν ἄνωθεν ἀπὸ τῶν πε-
 10 τρῶν εἰς τὸ χάος τῆς φάραγγος, καὶ κολλῶσιν οἱ λίθοι ἐν τοῖς κρέασιν
 ἐκεῖνοις. Ἄετοί οὖν ἐν ταῖς πέτραις ἄνωθεν κατοικοῦντες, πρὸς τὴν
 ὁσμὴν τῶν κρεῶν κατέρχονται, καὶ ἀναφέρουσι τοὺς ἄρονους ἔχοντας
 τοὺς λίθους. Ἐν δὲ τῷ ἐσθίειν τὰ κρέα οἱ λίθοι μένουσιν ἐν τῇ ἀκρω-
 ρεῖα τῶν ὀρέων. Οἱ δὲ κατάδικοι σκοπήσαντες, ποῦ ἀνήχθησαν ὑπὸ
 15 τῶν ἀετῶν τὰ κρέα, ἀπέρχονται, καὶ οὕτω φέρουσι τοὺς λίθους. Ἐχου-
 σι δὲ ἐνέργειαν τοιάνδε· βαλλόμενοι γὰρ ἐπ' ἀνθράκων πυρός, αὐτοὶ
 μὲν οὐ βλάπτονται, τοὺς δὲ ἀνθρακας κατασβεन्नύουσιν. Οὐ μόνον δὲ
 τοῦτο, ἀλλὰ καὶ λαμβάνων τις τὸν λίθον καὶ περιειλίσας ἐν ὀθόνη τινί,
 ἐπιθείς ἐπ' ἀνθρακας, κρατῶν αὐτὸν μὲν ἀπὸ τῆς πυρᾶς φλογίζεται, ἡ
 20 δὲ ὀθόνη ἀβλαβῆς μένει. Λέγεται δὲ καὶ ταῖς τικτούσαις γυναιξὶν εὐ-
 τοκίας χάριν χρησιμεύειν.

Ἄχάτης ὑποκυανίζων μὲν ἐστίν, εὐρίσκεται δὲ καὶ οὗτος περὶ τὰς
 Σκυθίας χώρας ἐκεῖνας. Τριβόμενος δὲ ἐπὶ τῷ μετώπῳ, δῆγματος ἀπο-
 τρέπει πόνον σκορπίων τε καὶ ἐχιδνῶν.

25 Ἄμέθυστος φλογίζων μὲν ἐστὶ βαθέως, ἐν δὲ τοῖς ὄρεσιν εὐρίσκε-
 ται Λιβύης πρὸς ταῖς ὄχθαις τῆς θαλάσσης.

Χρυσόλιθος χρυσιζων μὲν ἐστίν, εὐρίσκεται δὲ ἐν τῇ Φρεάτιδι
 πέτρῳ, παρὰ τὸ χεῖλος τῆς Ἀχεμενίδος Βαβυλῶνος. Τὴν γὰρ Βαβυλῶ-
 να καὶ τὸ φρέαρ ἐκεῖνο τῆς πέτρας Ἀχεμενίδα καλοῦσι. Τριβόμενος
 30 δέ, στομαχικοῖς καὶ κωλικοῖς καὶ κοιλιακοῖς ἰατρικὸς ὑπάρχει.

Βηρύλλιον γλανκίζων μὲν ἐστίν, γίνεται δὲ παρὰ τὰ τ(σπ)έρματα
 τοῦ ὄρους τοῦ καλουμένου Ταύρου.

Ὄνυχιον ξανθὸν μὲν ἐστίν, εὐρίσκεται δὲ καὶ οὗτος ἐν τῷ αὐτῷ
 ὄρει.

ρία τῆς Σκυθίας. Σκυθία συνήθως ὀνομάζουν οἱ παλιοὶ ὀλόκληρη τὴν βόρεια περιοχή ὅπου βρίσκονται οἱ Γότθοι καὶ οἱ Δάνεις. Ἐκεῖ λοιπὸν μέσα στὴν ἔρημο τῆς μεγάλης Σκυθίας ὑπάρχει ἓνα πολὺ βαθὺ φαράγγι, ἄβατο στοὺς ἀνθρώπους, περιστοιχισμένο ἀπὸ ἐδῶ καὶ ἀπὸ ἐκεῖ μὲ πέτρινα βουνά, ὥστε σκῦθοντας κάποιος ἀπὸ τὶ κορυφές τῶν βουνῶν, σὰν πάνω ἀπὸ τείχη, νὰ μὴ μπορεῖ νὰ παρατηρήσει τὸ ἔδαφος τοῦ φαραγγιοῦ, τὸ ὁποῖο ἀπὸ τὸ πολὺ βάθος εἶναι σκοτεινὸ σὰν χάος. Στὸ φαράγγι αὐτὸ ἐκεῖνοι ποὺ πηγαίνουν, σταλμένοι ἀπὸ τοὺς πλησιόχωρους βασιλεῖς, εἶναι κατάδικοι καὶ ἀναγκασμένοι. Θυσιάζοντας ἐκεῖ ἄρνια καὶ γδέρνοντάς τα τὰ ρίχνουν ἀπὸ πάνω ἀπὸ τὶς πέτρες στὸ χαῶδες φαράγγι, καὶ κολλοῦν τὰ πετράδια στὰ κρέατα ἐκεῖνα. Οἱ ἀετοὶ λοιπὸν ποὺ κατοικοῦν ψηλὰ στὰ βράχια κατεβαίνουν στὰ μέρη ποὺ ἐκπέμπεται ἡ μυρουδιά τῶν κρεάτων, καὶ φέρνουν ἐπάνω τὰ ἄρνια μὲ τὰ πετράδια καί, τρώγοντας τὰ κρέατα, τὰ πετράδια μένουν στὴν κορυφὴ τῶν βουνῶν. Οἱ κατάδικοι βλέποντας ποῦ μεταφέρθηκαν τὰ κρέατα ἀπὸ τοὺς ἀετούς, πηγαίνουν ἐκεῖ καὶ φέρνουν τὰ πετράδια. Οἱ ὑάκινθοι ἔχουν τὴν ἐξῆς ἐνέργεια· ὅταν βάζονται ἐπάνω σὲ ἀναμμένα κάρβουνα τὰ σβήνουν, ἐνῶ ἐκεῖνοι δὲν παθαίνουν τίποτε. Καὶ ὄχι μόνο αὐτὸ, ἀλλὰ ἂν κάποιος πάρει τὸν ὑάκινθο καὶ τὸν περιτυλίξει μὲ ἓνα πανὶ καὶ τὸν τοποθετήσῃ πάνω σὲ κάρβουνα, κρατώντας τὸν καίεται ἀπὸ τὴ φωτιά, ἐνῶ τὸ πανὶ μένει ἀνέπαφο. Λέγεται ὅμως ὅτι βοηθάει καὶ τὶς ἔγκυες γυναῖκες νὰ ἔχουν εὐκόλο τοκετό.

Ἄχάτης. Ἐχει χροῶμα γαλαζόμαυρο καὶ βρίσκεται καὶ αὐτὸς στὶς χῶρες ποὺ εἶναι γύρω ἀπὸ τὴ Σκυθία. Ὅταν τρίβεται στὸ μέτωπο διώχνει τὸν πόνον ἀπὸ δάγκωμα σκορπιοῦ καὶ ὄχιᾶς.

Ἀμέθυστος. Ἐχει βαθὺ χροῶμα φλόγας καὶ βρίσκεται στὰ βουνὰ τῆς Λιβύης, κοντὰ στὶς ὄχθες τῆς θάλασσας.

Χρυσόλιθος. Ἐχει χροῶμα ὅμοιο μὲ τὸν χρυσὸ καὶ βρίσκεται στὴ Φρεατίδα πέτρα, κοντὰ στὸ χεῖλος τῆς Ἀχεμενίδας Βαβυλώνας. Γιατὶ τὴ Βαβυλώνα καὶ ἐκεῖνο τὸ πηγάδι τῆς πέτρας τὸ ὀνομάζουν Ἀχεμενίδα. Ὅταν ὁ Χρυσόλιθος τρίβεται, θεραπεύει τοὺς στομαχικοὺς καὶ κωλικοὺς καὶ κοιλιακοὺς πόνους.

Βηρύλλιο. Ἐχει χροῶμα γαλαζόφαιο καὶ βρίσκεται στὰ ριζὰ τοῦ βουνοῦ ποὺ λέγεται Ταῦρος.

Ὄνυχας. Εἶναι ξανθὸς καὶ βρίσκεται καὶ αὐτὸς στὸ ἴδιο βουνό.

Θεοδωρήτου, ἐπισκόπου Κύρου, εἰς τὸ ῥητόν τῆς Ἐξόδου,
 «Ὁνομά μου Κύριος, καὶ οὐκ ἐδήλωσα αὐτοῖς».

Διδάσκει πόσης αὐτὸν τιμῆς καὶ εὐμενείας ἠξίωσεν. Ὁ γὰρ τοῖς
 πατριάρχαις οὐκ ἐδήλωσεν ὄνομα, τοῦτο τῷ Μωσῆ δῆλον ἐποίησεν·
 5 ἔφη γὰρ πρὸς αὐτόν· «Ἐγὼ εἶμι ὁ ὢν». Τοῦτο δὲ παρ' Ἑβραίοις ἄφρα-
 στον μὲν ὀνομάζεται· ἀπειρήται γὰρ παρ' αὐτοῖς τοῦτο διὰ γλώσσης
 προφέρειν. Γράφεται δὲ διὰ τῶν τεσσάρων στοιχείων, ὅθεν καὶ τετρα-
 γράμματον αὐτὸ λέγουσι. Τοῦτο δὲ καὶ ἐπὶ τῷ πετάλῳ ἐγγράπτο τῷ
 χρυσῷ, ὃ τῷ μετώπῳ τοῦ ἀριχερέως ἐπετίθετο, τῇ ταινίᾳ τῆς κεφαλῆς
 10 προσδεσμούμενον. Καλοῦσι δὲ αὐτὸ Σαμαρεῖται μὲν Ἰαβέ, Ἰουδαῖοι
 δὲ Ἀϊά

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΜΑ΄.

Πῶς νοητέον τό, «Ἐλάλησεν ὁ Σολομὼν περὶ τῶν ξύλων
 ἀπὸ τῆς κέδρου ἕως τῆς ὑσσώπου τῆς ἐν τῷ τοίχῳ»;

15

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Καὶ τὰς φύσεις καὶ τὰς δυνάμεις τῶν βοτανῶν καὶ τῶν δένδρων,
 καὶ μέντοι καὶ τῶν ζώων πάντων πεφυσιολογηκέναι αὐτὸν εἶρηκεν.
 Ἐντεῦθεν, ὡς ἔοικε, καίτοι τὰς ἰατρικὰς βίβλους συγγεγραφότας
 ἐρευνήσασθαι πάμπολλα, καὶ τῶν ψυχρῶν καὶ τῶν θερμῶν, καὶ μέντοι
 20 καὶ τῶν ξηρῶν καὶ τῶν ὑγρῶν συνθεῖναι τὰς τάξεις, καὶ τῆσδε τῆς
 βοτάνης ποίῳ τινὶ μέτρῳ θερμότερα ἢ ψυχρότερα, καὶ τοῦδε τοῦ ζώου
 τόδε τὸ μόριον ἀλεξιφάρμακόν τινος πάθους, οἷον ἢ τῆς ὑαίνης χολή,
 ἢ τὸ λεόντιον στέαρ, ἢ τὸ ταύριον αἷμα, ἢ τῶν ἐχιδνῶν αἰσάρκες. Περὶ
 τούτων γὰρ οἱ σοφοὶ τῶν ἰατρῶν συγγεγράφασιν, ἐκ τῶν τοῦ Σολο-
 25 μῶντος συγγεγραμμένων τὸ πρῶτον εἰληφότες τὰς ἀφορμάς. Ὅτι δὲ
 περὶ τούτων πάντων πεφυσιολόγηκεν, ἄκουσον αὐτοῦ ἐν τῇ Σοφίᾳ
 λέγοντος· «Ἐν χειρὶ τοῦ Θεοῦ καὶ ἡμεῖς καὶ οἱ λόγοι ἡμῶν, καὶ αὐτός
 μοι ἔδωκεν τὴν γνῶσιν τῶν ὄντων ἀψευδῆ, εἰδέναι σύστασιν κόσμου,
 ἐνεργείας στοιχείων, ἀρχὴν καὶ τέλος, καὶ μεσότητα χρόνων, τρόπων
 30 ἐναλλαγᾶς, καὶ μεταβολᾶς χρόνων, ἐνιαυτῶν κύκλους, καὶ ἀστέρων
 θέσεις, φύσεις ζώων, καὶ θυμοὺς θηρίων, πνευμάτων βίας, καὶ διαλο-
 γισμοὺς ἀνθρώπων, διαφορὰς φυτῶν, καὶ δυνάμεις ῥιζῶν. Ὅσα τέ

Θεοδωρήτου, ἐπισκόπου Κύρου, στο ρητό τῆς Ἐξόδου· «Τὸ ὄνομά μου εἶναι Κύριος, ἀλλὰ δὲν τὸ φανέρωσα σ' αὐτούς»⁶⁶.

Δείχνει πόσο μεγάλης τιμῆς καὶ εὐμένειας τὸν ἔκρινε ἄξιον. Γιατὶ τὸ ὄνομα αὐτό, ποὺ δὲν τὸ φανέρωσε στοὺς πατριάρχες, τὸ φανέρωσε στὸν Μωυσῆ, λέγοντάς του· «Ἐγὼ εἶμαι αὐτὸς ποὺ ὑπάρχει»⁶⁷. Αὐτὸ ἀπὸ τοὺς Ἑβραίους ὀνομάζεται ἄφραστο, καὶ ἀπαγορεύεται σ' αὐτούς νὰ τὸ προφέρουν. Γράφεται μὲ τέσσερα στοιχεῖα, γι' αὐτὸ καὶ τὸ λένε τετραγράμματο. Τὸ ὄνομα αὐτὸ ἦταν γραμμμένο καὶ στο χρυσὸ πέταλο, ποὺ φοροῦσε ὁ ἀρχιερέας στο μέτωπό του δεμένο μὲ τὴν ταινία τοῦ κεφαλιοῦ του. Τὸ ὄνομα αὐτὸ οἱ Σαμαρεῖτες τὸ προφέρουν Ἰαβέ, ἐνῶ οἱ Ἰουδαῖοι Ἰαία.

ΕΡΩΤΗΣΗ 41η

Πῶς πρέπει νὰ νοεῖται τό: «Μίλησε ὁ Σολομών γιὰ τὰ δένδρα τῆς κέδρου, μέχρι καὶ τὸν ὕσσωπο ποὺ φυτρώνει στὸν τοῖχο»⁶⁸;

ΑΠΑΝΤΗΣΗ

Καὶ τίς φύσεις εἶπε καὶ τίς ἰδιότητες τῶν φυτῶν καὶ τῶν δένδρων, ἀλλὰ καὶ ὅλων τῶν ζώων τίς μελέτησε αὐτός. Ἀπὸ αὐτόν, ὅπως φαίνεται, ἂν καὶ ἐκεῖνοι ποὺ συνέγραψαν τὰ ἱατρικὰ βιβλία ἐρεῦνησαν πάρα πολλὰ, καὶ συνέταξαν τίς ὁμοταξίες τῶν ψυχρῶν καὶ τῶν θερμῶν, καὶ τῶν ξηρῶν καὶ τῶν ὑγρῶν, καὶ ἀπὸ αὐτὸ τὸ βότανο ποιὸ καὶ σὲ τί μέτρο εἶναι θερμόμετρο ἢ ψυχρότερο, καὶ ἀπὸ αὐτὸ τὸ ζῶο, αὐτὸ τὸ μέρος ποιὸ πάθος θεραπεύει, ὅπως γιὰ παραδειγμα ἡ χολή τῆς ὕαινας, τὸ λίπος τοῦ λιονταριοῦ, τὸ αἷμα τοῦ ταύρου, ἢ ἡ σὰρκα τῆς ὄχιᾶς. Γιατὶ γιὰ ὅλα αὐτὰ ἔγραψαν οἱ σοφοὶ ἀπὸ τοὺς γιατρούς, παίρνοντας τίς ἀφορμὲς ἀπὸ αὐτὰ ποὺ πρῶτος συνέγραψε ὁ Σολομών. Ὅτι ὅλα αὐτὰ τὰ ἐρεῦνησε, ἄκουσε τί λέγει γι' αὐτὸ ὁ ἴδιος στὴ Σοφία: «Στὸ χέρι τοῦ Θεοῦ βρισκόμαστε καὶ ἐμεῖς καὶ τὰ λόγια μας. Αὐτὸς μοῦ ἔδωσε τὴν ἀληθινὴ γνῶση τῶν ὄντων, ὥστε νὰ γνωρίσω τὴν ἀρχὴ τοῦ κόσμου, καὶ πῶς ἐνεργοῦν τὰ στοιχεῖα τῆς φύσεως, τὴν ἀρχή, τὸ μέσον καὶ τὸ τέλος τῶν χρόνων, τὴν ἀλλαγὴ τοῦ ἡλιοστασίου καὶ τίς ἀλλαγές τῶν ἐποχῶν τοῦ ἔτους, τοὺς κύκλους τῶν ἐτῶν καὶ τίς θέσεις τῶν ἀστρῶν, τίς φύσεις τῶν ἀστρῶν, τίς φύσεις τῶν ζώων, τὰ ἐνσπικτα τῶν θηρίων, τίς ὁρμὲς τῶν ἀνέμων καὶ τοὺς διαλογισμοὺς τῶν ἀνθρώπων, τίς διαφορές τῶν φυτῶν καὶ τίς ἰδιότητες τῶν

68. Γ Βασ. 5,13.

ἔστι κρυπτά καὶ ἐμφανῆ, ἔγνων ἢ γὰρ πάντων τεχνίτης ἐδίδαξέ με Σοφία».

Ἐκ τῆς τρίτης τῶν Βασιλειῶν.

«Καὶ ἐπληθύνθη ἡ σοφία Σολομῶντος σφοδρῶς ὑπὲρ τὴν φρόνη-
5 σιν πάντων ἀνθρώπων, καὶ ὑπὲρ πάντας φρονίμους Αἰγύπτου, καὶ
ἐσοφίσατο ὑπὲρ πάντας ἀνθρώπους. Καὶ ἐλάλησε τρεῖς χιλιάδας πα-
ραβολάς, καὶ ἦσαν ῥῥοδαὶ αὐτοῦ πεντακισχίλια. Καὶ ἐλάλησε περὶ τῶν
ξύλων ἀπὸ τῆς κέδρου τῆς ἐν τῷ Λιβάνῳ, ἕως τῆς ὑσσώπου τῆς ἐκπο-
ρευομένης διὰ τοῦ τοίχου. Καὶ ἐλάλησε περὶ τῶν κτηνῶν, καὶ περὶ τῶν
10 πετεινῶν, καὶ περὶ τῶν ἔρπετῶν, καὶ περὶ τῶν ἰχθύων, καὶ περὶ πάντων
ἐπὶ γῆς».

Ἰππολύτου, ἐκ τοῦ εἰς τὸ Ἄσμα Ἀσμάτων.

Καὶ ποῦ πᾶσα ἡ πλουσία αὕτη γνώσις, ποῦ δὲ τὰ μυστήρια ταῦτα;
καὶ ποῦ αἱ βίβλοι; Ἀναφέρονται γὰρ μόναι αἱ Παρομίαι, καὶ ἡ Σο-
15 φία, καὶ ὁ Ἐκκλησιαστής, καὶ τὸ Ἄσμα τῶν ἀσμάτων. Τί οὖν; ψεύδε-
ται ἡ Γραφή; Μὴ γένοιτο. Ἀλλὰ πολλὴ μὲν τῆς ὕλης γεγένηται τῶν
γραμμάτων, ὡς δηλοῖ τὸ λέγειν «Ἄσμα ἀσμάτων»· σημαίνει γὰρ, ὅτι
ἅπερ εἶχον αἱ πεντακισχίλια ῥῥοδαί, ἐν τῷ ἐνὶ διηγήσατο. Ἐν δὲ ταῖς ἡ-
μέραις Ἐζεκίου τὰ μὲν τῶν βιβλίων ἐξελέχθησαν, τὰ δὲ καὶ περιώφθη-
20 σαν ὅθεν φησὶν ἡ Γραφή· «Αὗται αἱ παρομίαι Σολομῶντος, αἱ ἀδιά-
κριτοι, ἃς ἐγράψαντο οἱ φίλοι Ἐζεκίου τοῦ βασιλέως». Πόθεν δὲ ἐξε-
λέξαντο, ἀλλ' ἢ ἐκ τῶν βιβλίων τῶν ἐγκειμένων, ἐν οἷς λέγοι τὰς τρισχι-
λίας παραβολάς καὶ πεντακισχιλίας ῥῥοδάς; Ἐξ αὐτῶν οὖν τούτων οἱ
φίλοι Ἐζεκίου τοῦ βασιλέως σοφοὶ ὑπάρχοντες ἐξελέξαντο τὰ πρὸς
25 οἰκοδομὴν Ἐκκλησίας.

Εὐσεβίου Παμφίλου, ἐκ τῆς ἀρχαιολογικῆς ἱστορίας.

Τὰ δὲ βίβλους τοῦ Σολομῶντος, τὰς περὶ τῶν παραβολῶν καὶ
ῥῥοδῶν, ἐν αἷς περὶ φυτῶν καὶ παντοίων ζώων φυσιολογήσας, χερσαί-
ων, πετεινῶν τε καὶ νηπιῶν, καὶ ἰαμάτων πάθους παντός, γραφείσας
30 αὐτῷ, ἀφανεῖς ἐποίησεν Ἐζεκίας, διὰ τὸ τὰς θεραπείας τῶν νοσημά-
των ἔνθεν κομίζεσθαι τὸν λαόν, καὶ περιορᾶν αἰτεῖν, καὶ παρορᾶν ἐν-
τεῦθεν παρὰ Θεῷ τὰς ἰάσεις.

ριζῶν· ὅλα τὰ γνώρισα, τὰ φανερὰ καὶ ἀπόκρυφα ὄντα καὶ τὶς ἰδιότητές τους· γιατί μου τὰ δίδαξε ἡ Σοφία πού τὰ κατασκεύασε ὅλα»⁶⁹.

Ἐκ τῆς βιβλίου τῶν Βασιλειῶν.

«Καὶ αὐξήθηκε ἡ Σοφία τοῦ Σολομώντα πάρα πολύ, περισσότερο ἀπὸ τὴ σύνεση ὅλων τῶν ἀνθρώπων, καὶ περισσότερο ἀπὸ ὅλους τοὺς σοφοὺς τῆς Αἰγύπτου⁷⁰, καὶ ἔγινε σοφώτερος ἀπὸ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους. Καὶ εἶπε τρεῖς χιλιάδες παροιμίες, ἐνῶ οἱ ὠδὲς του ἦταν πέντε χιλιάδες. Καὶ μίλησε γιὰ τὸ δένδρα τῆς κέδρου τοῦ Λιβάνου, μέχρι τὸν ὕσσωπο πού βγαίνει μέσα ἀπὸ τὸν τοῖχο. Καὶ μίλησε γιὰ τὰ κπήνη καὶ τὰ πτηνὰ, καὶ γιὰ τὰ ἔρπετά καὶ τὰ ψάρια καὶ γιὰ ὅλα ὅσα ὑπάρχουν πάνω στὴ γῆ»⁷¹.

Τοῦ Ἰππολύτου, ἀπὸ τὸ λόγο του στὸ Ἑξάκτισμα τῶν ἀσμάτων.

Καὶ ποῦ εἶναι ὅλη αὐτὴ ἡ πλούσια γνώση; ποῦ εἶναι τὰ μυστήρια αὐτά; ποῦ εἶναι τὰ βιβλία; Γιατὶ ἀναφέρονται μόνο οἱ Παροιμίες, ἡ Σοφία, ὁ Ἐκκλησιαστής καὶ τὸ Ἑξάκτισμα τῶν ἀσμάτων. Τί λοιπόν, Λέγει ψέματα ἡ Γραφή; Μὴ γένοιτο! Ἀλλὰ ἡ ὕλη βέβαια αὐτῶν πού ἔγραψε ἦταν μεγάλη, ὅπως λέγει φανερὰ τὸ Ἑξάκτισμα τῶν ἀσμάτων, γιατί δηλώνει, ὅτι τὸ περιεχόμενο τῶν πέντε χιλιάδων ὠδῶν τὸ περιέλαβε σὲ ἓνα. Ἀλλὰ κατὰ τὶς ἡμέρες τοῦ Ἐζεκία ἄλλα ἀπὸ τὰ βιβλία του ἐλέγχθηκαν καὶ συλλέχθηκαν, ἐνῶ ἄλλα παραβλέφθηκαν, καὶ γι' αὐτὸ ἡ Γραφή λέγει· «Αὐτὲς εἶναι οἱ παροιμίες τοῦ Σολομώντα, πού δὲν ὑπολογίστηκαν, τὶς ὁποῖες ἔγραψαν οἱ φίλοι τοῦ βασιλιᾶ Ἐζεκία». Ἀπὸ ποῦ τὶς συνέλεξαν, ἂν ὄχι ἀπὸ τὰ ὑπάρχοντα βιβλία, στὰ ὁποῖα ἀναφέρονται οἱ τρεῖς χιλιάδες παροιμίες καὶ οἱ πέντε χιλιάδες ὠδὲς; Ἀπὸ αὐτὰ λοιπόν τὰ βιβλία οἱ φίλοι τοῦ βασιλιᾶ Ἐζεκία, ἐπειδὴ ἦταν σοφοί, διάλεξαν αὐτὰ πού συντελοῦσαν στὴν οἰκοδομὴ τῆς Ἐκκλησίας.

Εὐσεβίου τοῦ Παμφίλου, ἀπὸ τὴν Ἐκκλησιαστικὴ ἱστορία.

Τὰ βιβλία τοῦ Σολομώντα, τῶν Παροιμιῶν καὶ ὠδῶν, στὰ ὁποῖα ἔγραψε γιὰ τὴ φύση τῶν φυτῶν καὶ τῶν κάθε εἶδους ζώων, χερσαίων, πτηνῶν καὶ αὐτῶν πού ζοῦν στὰ νερά, καὶ τὶς θεραπείες ὅλων τῶν ἀσθενειῶν, τὰ ἐξαφάνισε ὁ Ἐζεκίας, ἐπειδὴ ὁ λαὸς ζητοῦσε καὶ περίμενε ἀπὸ αὐτὰ τὶς θεραπείες τῶν ἀσθενειῶν του, καὶ περιφρονοῦσε τὶς θεραπείες ἀπὸ τὸν Θεό.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΜΒ΄.

Τί ἐστίν, «Ἡ σοφία ᾠκοδόμησεν ἑαυτῷ οἶκον»;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Χριστός, ἡ τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς σοφία καὶ δύναμις, τὴν ἑαυτοῦ
5 σάρκα οἰκοδομήσας. «Ὁ Λόγος σὰρξ ἐγένετο, καὶ ἐσκήνωσεν ἐν ἡ-
μῖν», καί, «Υπήρξε στύλους ἑπτὰ», τὴν τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἑβδο-
μάδα, ὡς φησὶν Ἡσαΐας· «Καὶ ἀναπαύσεται ἐπ’ αὐτὸν ἑπτὰ πνεύματα
τοῦ Θεοῦ». «Ἐσφαξε τὰ ἑαυτῆς θύματα», τοὺς προφήτας κατὰ και-
ρὸν ἀναιρουμένους ὑπὸ τῶν ἀπίστων ὑπὲρ τῆς ἀληθείας, καὶ βοῶν-
10 τας «Ἐνεκά σου θανατούμεθα ὅλην τὴν ἡμέραν· ἐλογίσθημεν ὡς
πρόβατα σφαγῆς». – «Ἐκέρασεν εἰς κρατῆρα τὸν ἑαυτῆς οἶνον», εἰς
τὴν Παρθένον τὴν ἑαυτοῦ θεότητα ἐνώσας τῇ σαρκί, ὡς οἶνον ἄκρα-
τον, ὁ Σωτὴρ ἐγεννήθη ἐξ αὐτῆς ἀσυγχύτως Θεὸς καὶ ἄνθρωπος. «Ἡ-
τοίμασε τὴν ἑαυτῆς τράπεζαν», τὴν ἐπίγνωσιν τῆς Τριάδος, καταγγελ-
15 λομένην. «Ἀπέστειλε τοὺς ἑαυτῆς δούλους», συγκαλοῦσα μετὰ ὑψη-
λοῦ κηρύγματος «Ὅς ἐστίν ἄφρων, ἐγκλινάτω πρὸς με», τοὺς ἀπο-
στόλους εἰς τὸν σύμπαντα κόσμον προσκαλούμενος, πάντα ἔθνη εἰς
τὴν ἐπίγνωσιν τοῦ Θεοῦ. «Καὶ τοῖς ἐνδεέσι φρενῶν εἶπε», τοῖς μήπω
κεκτημένοις τὴν δύναμιν τοῦ ἁγίου Πνεύματος· «Ἐλθετε, φάγεται τὸν
20 ἐμὸν ἄρτον, καὶ πίετε οἶνον, ὃν κεκέρακα ὑμῖν». Τὴν θείαν αὐτοῦ σάρ-
κα καὶ ἅγιον αὐτοῦ αἷμα ἔδωκεν ἡμῖν ἐσθίειν καὶ πίνειν εἰς ἄφεισιν
ἁμαρτιῶν.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΜΓ΄.

Πῶς νοητέον, ὅτι «Οὐκ ἔστιν ἀγαθὸν ἐν ἀνθρώπῳ, εἰ μὴ
25 ὃ φάγεται καὶ πίνεται καὶ δείξει τῇ ψυχῇ αὐτοῦ
ἀγαθὸν ἐν μόχθῳ αὐτοῦ»;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Οὐ σαρκικῶς ἐσθίειν καὶ πίνειν προστάσσει ὁ Ἐκκλησιαστής,
ἀλλὰ πνευματικῶς. Ἐπεὶ ὁ ἐν ταῖς Παροιμίαις εἰπὼν, «Μὴ ἀπατᾶσθε
30 χορτασιά κοιλίας», καί, «Ἀγαθὸν πορεύεσθαι εἰς οἶκον πένθους, ἢ εἰς
οἶκον πότου», καί, «Καρδία σοφῶν ἐν οἴκῳ πένθους, καὶ καρδία ἀ-

72. Παρμ. 9, 1.

76. Παρμ. 9, 2.

73. Ἰω. 1, 14.

77. Ψαλμ. 43, 23.

74. Παρμ. 9, 1.

78. Παρμ. 9, 2.

75. Ἡσ. 11, 2.

79. Ὅπ. π.

ΕΡΩΤΗΣΗ 42η

Τί σημαίνει, «Ἡ σοφία ἔκτισε σπίτι γιὰ τὸν ἑαυτὸ της»⁷²;

ΑΠΑΝΤΗΣΗ

ἽΟτι ὁ Χριστός, ἡ σοφία καὶ δύναμη τοῦ Θεοῦ καὶ Πατέρα, ἔκτισε τὴ δική του σὰρκα. «Ὁ Λόγος σαρκώθηκε καὶ ἔμεινε μαζί μας»⁷³, καί, «Τὸ στήριξε μὲ ἑπτὰ στύλους»⁷⁴, δηλαδή μὲ τὰ ἑπτὰ χαρίσματα τοῦ ἁγίου Πνεύματος, ὅπως λέγει ὁ Ἡσαΐας· «Καὶ θὰ ἀναπαυθοῦν σ' αὐτόν τὰ ἑπτὰ πνεύματα τοῦ Θεοῦ»⁷⁵. «Ἔσφαξε τὰ θύματα της»⁷⁶, δηλαδή τοὺς προφήτες ποὺ σκοτώθηκαν κατὰ καιροὺς ἀπὸ τοὺς ἄπιστους γιὰ χάρη τῆς ἀλήθειας, καὶ ποὺ φώναζαν· «Γιὰ σένα δεχόμαστε κάθε μέρα θάνατο. Θεωρηθήκαμε σὰν πρόβατα ποὺ ὀδηγούμαστε στὴ σφαγὴ»⁷⁷.— «Κέρασε μέσα σὲ ποτήρι τὸ κρασί της»⁷⁸, δηλαδή στὴν Παρθένο, στὴν ὁποία ὁ Σωτὴρας ἔνωσε τὴ θεότητά του μὲ τὴ σὰρκα, σὰν κρασί ἀνέρωτο, ἀπὸ τὴν ὁποία γεννήθηκε ἀσυγχύτως Θεὸς καὶ ἄνθρωπος. «Ἐτοίμασε τὸ τραπέζι της»⁷⁹, ἐννοώντας τὴν ἐπίγνωση τῆς ἁγίας Τριάδας ποὺ κηρυσσόταν, «ἔστειλε τοὺς δούλους της»⁸⁰, καλώντας μὲ μεγαλόφωνο κήρυγμα, «Ὅποιος εἶναι ἀνόητος ἄς ἔρθει σὲ μένα»⁸¹, στέλνοντας τοὺς ἀποστόλους σ' ὀλόκληρο τὸν κόσμο καὶ προσκαλώντας ὅλα τὰ ἔθνη στὴν ἐπίγνωση τοῦ Θεοῦ. «Καὶ σὲ ἐκείνους ποὺ εἶχαν ἔλλειψη σύνεσης εἶπε»⁸², ἐννοώντας ἐκείνους ποὺ δὲν εἶχαν ἀκόμα τὴ δύναμη τοῦ ἁγίου Πνεύματος· «Ἐλάτε, φάτε τὸν ἄρτο μου καὶ πιεῖτε τὸ κρασί ποὺ σᾶς κέρασα»⁸³. Ἔδωσε δηλαδή τὴ σὰρκα του καὶ τὸ ἅγιο αἷμα του σὲ μᾶς νὰ τὸ τρώμε καὶ νὰ τὸ πίνουμε γιὰ νὰ συγχωρηθοῦν οἱ ἁμαρτίες μας.

ΕΡΩΤΗΣΗ 43η

Πῶς πρέπει νὰ ἐννοεῖται τό, «Δὲν ὑπάρχει ἀγαθὸ στὸν ἄνθρωπο, παρὰ μόνο αὐτὸ ποὺ θὰ φάει καὶ θὰ πεῖ, καὶ θὰ δείξει μέσα στὴν ψυχὴ του μὲ τὸν κόπο του»⁸⁴;

ΑΠΑΝΤΗΣΗ

ἽΟ Ἐκκλησιαστής δὲν παραγγέλλει νὰ τρώμε καὶ νὰ πίνουμε σαρκικά, ἀλλὰ πνευματικά. Ἐπειδὴ αὐτὸς ποὺ εἶπε σὺς Παροιμίες, «Μὴ ξεγελιέστε μὲ τὸν κορεσμό τῆς κοιλιᾶς»⁸⁵, καί, «Εἶναι καλύτερα νὰ πηγαίνετε σὲ σπίτι ποὺ ἔχει πένθος, παρὰ σὲ σπίτι ποὺ πίνουν»⁸⁶, καί, «Ἡ καρδιά

80. Ὅπ. π. 3.

84. Ἐκκλ. 2, 24.

81. Ὅπ. π. 4.

85. Παρμ. 23, 20.

82. Ὅπ. π.

83. Ὅπ. π. 5.

86. Ἐκκλ. 7, 2.

φρόνων ἐν οἴκῳ εὐφροσύνης», πῶς ἐνταῦθα ἐπὶ ἀνατροπῇ τῶν οἰκείων λόγων προσέταπτεν εὐφραίνεισθαι καὶ γαστριῶσθαι; Ἐσθίει δέ τις καὶ πίνει πνευματικῶς, ἐργαζόμενος τὰς ἐντολάς τοῦ Κυρίου, τὴν βρωσὶν τὴν μένουσαν εἰς ζωὴν αἰώνιον. «Ἐμὸν», γὰρ φησι, «βρωμά 5 ἐστίν, ἵνα ποιῶ τὸ θέλημα τοῦ Πατρός μου».

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΜΔ΄.

Πόσος ἦν τὸ μέγεθος ὁ Σολομώντιος ναός;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Τὸ μὲν μῆκος ἦν ἐξήκοντα πηχῶν, τὸ δὲ εὖρος κ'. Ἐτέτραπτο δὲ 10 οὐ πρὸς ἔω, ἵνα οἱ προσευχόμενοι μὴ τὸν ἥλιον ἀνίσχοντα προσκυνῶσιν, ἀλλὰ τὸν τοῦ ἡλίου Δεσπότην. Θαυμαζέτω δὲ μηδεὶς, εἰ τῆς Γραφῆς μ' πηχῶν εἰρηκυίας τὸ μῆκος, ἐξήκοντα εἶπον ἐγώ· μετ' ὀλίγα γὰρ καὶ τῶν ἄλλων κ' ἐπιμέμνηται τὰ Ἅγια τῶν ἁγίων, ἃ καὶ Δαβεὶρ ὀνομάζει. Οὐκοῦν τὰ μὲν ἅγια μ' πηχῶν ἦν, τὰ δὲ Ἅγια τῶν 15 ἁγίων ἄλλων κ'. Ὁ δὲ Ἰώσηπος διώροφον τὸν ναὸν γεγενῆσθαι λέγει, καὶ πᾶν τὸ ὕψος ρκ' πήχεις εἶναι. Οὕτω γὰρ καὶ ἡ τῶν Παραλειπομένων θόλος δεδήλωκε, λέγουσα· «Καὶ ἤρξατο Σολομὼν τοῦ οἰκοδομῆσαι τὸν οἶκον τοῦ Θεοῦ. Μῆκος πηχῶν ἢ διαμέτρησις ἢ πρώτη ξ, καὶ εὖρος πηχῶν κ', καὶ ὕψος ρκ'. Καὶ κατεχρύσωσεν αὐτὸν ἔσωθεν 20 χρυσίῳ καθαρῷ».

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΜΕ΄.

Πόθεν οἱ Σαμαρεῖται τὴν προσηγορίαν ταύτην ἐσχήκασι;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Ἐκ τῆς προκειμένης ἱστορίας καταμαθεῖν ἔστιν εὐκόλως. «Ἐκτῆ- 25 σατο», γὰρ φησι, «Ἀμβροῆ ὁ βασιλεὺς τὸ ὄρος Σομορών, παρὰ Σεμὴρ κυρίου τοῦ ὄρους δύο ταλάντων ἀργυρίου, καὶ ἠποδόμησεν αὐτό, καὶ ἐπακάλεσε τὸ ὄνομα αὐτοῦ Σομορών». Τοιγαροῦν ἀπὸ τοῦ Σεμὴρ ὠνομάσθη τὸ ὄρος Σομορών, ἀπὸ δὲ τοῦ ὄρους, ἢ πόλις Σαμάρεια. Σαμάρεια δὲ ἐστίν ἡ νῦν Σεβάστεια προσαγορευομένη. Ἐνταῦθα γὰρ 30 ἦν τῶν δώδεκα φυλῶν τὰ βασιλεία. Ἐξανδραποδισθεισῶν δὲ τῶν δέκα φυλῶν καὶ τῆς πόλεως ἐρήμου γενομένης, μετέστησαν ἐκ τῶν

τῶν σοφῶν πηγαίνει σὲ σπίτι πού ὑπάρχει πένθος, ἐνῶ ἡ καρδιά τῶν ἀνόητων σὲ σπίτι πού ὑπάρχει χαρά»⁸⁷. Πῶς λοιπὸν ἐδῶ, ἀνατρέποντας τὰ δικά του λόγια, διέτασσε νὰ εὐφραϊνόμαστε καὶ νὰ γεμίζουμε τὴν κοιλιὰ μας; Γιατὶ τρώει κάποιος καὶ πίνει πνευματικά, ὅταν ἐφαρμόζει τὶς ἐντολές τοῦ Κυρίου, δηλαδή τὴν τροφή πού μένει στὴν αἰώνια ζωή. Καθόσον λέγει: «Δικὴ μου τροφή εἶναι νὰ ἐκτελῶ τὸ θέλημα τοῦ Πατέρα μου»⁸⁸.

ΕΡΩΤΗΣΗ 44η

Πόσος ἦταν σὲ μέγεθος ὁ ναὸς τοῦ Σολομώντα;

ΑΠΑΝΤΗΣΗ

Τὸ μῆκος του ἦταν ἐξήντα πήχεις, καὶ τὸ πλάτος του εἴκοσι. Καὶ δὲν ἦταν στραμμένος πρὸς ἀνατολὰς, ὥστε οἱ προσευχόμενοι νὰ μὴ προσκυνοῦν τὸν ἥλιο πού ἀνέτελλε, ἀλλὰ τὸν Κύριο τοῦ ἡλίου. Καὶ νὰ μὴ ἀπορεῖ κανεὶς, ἐὰν ἡ ἀγία Γραφή εἶπε ὅτι τὸ μῆκος του ἦταν σαράντα πήχεις, ἐνῶ ἐγὼ εἶπα ἐξήντα, γιατί ὕστερα ἀπὸ λίγα ἡ Γραφή ἀναφέρει καὶ τοὺς ἄλλους εἴκοσι πήχεις πού ἦταν τὰ Ἅγια τῶν ἁγίων, τὰ ὁποῖα ἀναφέρει καὶ ὁ Δαβείρ. Ἐπομένως τὰ ἅγια ἦταν σαράντα πήχεις καὶ τὰ Ἅγια τῶν ἁγίων ἄλλους εἴκοσι. Ὁ Ἰώσηπος πάλι λέγει, ὅτι ὁ ναὸς ἦταν διώροφος, καὶ ὅλο τὸ ὕψος του ἦταν ἑκατὸν εἴκοσι πήχεις. Γιατὶ εἶται ἀναφέρει καὶ τὸ βιβλίον τῶν Παραλειπομένων, λέγοντας: «Καὶ ἄρχισε ὁ Σολομὼν νὰ κτίζει τὸν οἶκο τοῦ Θεοῦ. Τὸ μῆκος τῆς πρώτης διάστασής του ἦταν ἐξήντα πήχεις καὶ τὸ πλάτος εἴκοσι, καὶ τὸ ὕψος ἑκατὸν εἴκοσι. Καὶ τὸν ἐπένδυσε μέσα ὅλον μὲ καθαρὸ χρυσάφι»⁸⁹.

ΕΡΩΤΗΣΗ 45η

Ἐκ ποῦ πῆραν οἱ Σαμαρεῖτες τὸ ὄνομα αὐτό;

ΑΠΑΝΤΗΣΗ

Ἐκ τῆς ἱστορίας τοῦ θέματος αὐτοῦ μπορούμε εὐκόλα νὰ τὸ μάθουμε. Γιατὶ λέγει: «Ὁ βασιλιάς Ἀμβρὴ ἀγόρασε τὸ ὄρος Σομορῶν ἀπὸ τὸν κάτοχό του Σεμήρ μὲ δύο ἀσημένια τάλαντα, καὶ τὸ ἀνοικοδόμησε καὶ τὸ ὀνόμασε Σομορῶν». Δηλαδή ἀπὸ τὸν Σεμήρ ὀνομάστηκε τὸ βουνὸ Σομορῶν, καὶ ἀπὸ τὸ βουνὸ ὀνομάστηκε ἡ πόλη Σαμάρεια. Καὶ Σαμάρεια εἶναι αὐτὴ πού σήμερα ὀνομάζεται Σεβάστεια. Ἐδῶ ὑπῆρχαν τὰ ἀνάκτορα τῶν δέδεκα φυλῶν. Ὅταν ὅμως ὑποδουλώθηκαν οἱ δέκα φυλές καὶ ἐρημώθηκε ἡ πόλη, οἱ βασιλεῖς μετέφεραν ἀπὸ τὰ ἀνατολικά

ἑῶν μερῶν εἰς ἐκείνας τὰς πόλεις τῶν Ἀσσυρίων οἱ βασιλεῖς, πρὸς φυλακὴν τοῦ τόπου, ἔθνη τέσσαρα, τοὺς Κυδιαίους καὶ τοὺς Κουθιαίους καὶ Σεφρασιαίους καὶ Ἀναγαθαίους. Οὗτοι δὲ ἐκ τε τῆς Σαμαρείας, ἐκ τε τῆς φυλακῆς, ὠνομάσθησαν Σαμαρεῖται, οἱ ἑρμηνευόμενοι φύλακες κατὰ τὴν τῶν Χαλδαιῶν γλῶσσαν

Ἐπιφανίου, ἐκ τοῦ πρὸς Διόδωρον.

Σομορῶν μὲν οὖν ἐκλήθη τὸ ὄρος καὶ τὰ ὄμορουντα ἀπὸ Σεμὴρ ἐνὸς υἱοῦ τῶν Χαναταίων, πρὶν ἢ ἐπιθῆναι τὸν Ἀβραάμ τῇ γῆ. Ἐλθόντων δὲ τῶν φυλακῶν, ἐκλήθησαν Σαμαρεῖται, τουτέστι, φύλακες
 10 Φύλακες δὲ ἦσαν οὐ μόνον τῆς γῆς, ἀλλὰ καὶ τοῦ νόμου· ἐφύλαττον γὰρ τὴν Πεντάτευχον μόνην, ἣν ἔλαβον διὰ Ἐσδρα τοῦ ἱερέως, ἵνα ἐκ τούτου διακρίνηται τὸ σπέρμα τοῦ Ἀβραάμ. Ἄλλ' οὐ τελείως τὸν νόμον ἐφύλαττον διό φησιν ἡ Γραφή· «Ἐμειναν ποιοῦντες τὸν νόμον τοῦ Θεοῦ καὶ προσκυνοῦντες τὰ εἰδῶλα». Τοῦ δὲ νόμου κελεύοντος
 15 εἰδῶλα μὴ προσκυνεῖσθαι, πῶς ἔτι πληρωθήσεται; Ἐχει δὲ ἡ ὑπόθεσις τὸν τρόπον τοῦτον· Γνόντες γὰρ οἱ ἡμερεῖς τῶν τεσσάρων ἐθνῶν, ὅτι ἐνεδήμησεν Ἐσδρας, βδελυττόμενος τὰ εἰδῶλα κατὰ τὸν νόμον Θεοῦ, σπεύσαντες ἔκρυψαν τὰ εἰδῶλα κατὰ τὸν νόμον Θεοῦ, σπεύσαντες ἔκρυψαν τὰ εἰδῶλα ἐν τῷ Γαρίζῃ ὄρει ἐν μυκῷ τινι, καὶ ἀπέστρεψαν
 20 τὴν καρδίαν τῶν Σαμαρειτῶν πρὸς τὸ ὄρος εὐχέσθαι. Ὅθεν, ὅπου δ' ἂν ὦσι, πρὸς τὸ ὄρος εὐχονται οἱ ἀπὸ ἀνατολῆς πρὸς δυσμὰς ἀποστρεφόμενοι, καὶ ἀπὸ δυσμῶν πρὸς ἀνατολάς, καὶ ἀπὸ βορρᾶν πρὸς τὴν μεσημβρίαν, πρὸς τὸ ἀρκτῶον τῷ ὄρει προσέχοντες εὐχονται, ἵνα πληρωθῇ ἡ Γραφή, ἡ λέγουσα· «Ἐμειναν ποιοῦντες τὸν νόμον τοῦ Θεοῦ,
 25 καὶ προσκυνοῦντες αὐτῶν τὰ εἰδῶλα». Εἰ γὰρ καὶ αὐτοὶ ἀγνοοῦσι κειμένων τῶν εἰδώλων ἐκεῖσε, ἀλλ' οὐ δυνατόν ἐστι τὴν θείαν Γραφὴν ψεύσασθαι.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΜΣΤ'.

Πῶς ὁ Θεός, διὰ τοῦ νόμου τῷ Ἰσραὴλ τὰς θυσίας προσφέρειν
 30 κελεύσας, διὰ Ἰερεμίου φησί, «Οὐκ ἐλάλησα πρὸς πατέρας ὑμῶν περὶ θυσιῶν, οὐδὲ περὶ ὀλοκαυτωμάτων ἐνετειλάμην αὐτοῖς»;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Τοῦτο καὶ διὰ Ἡσαΐου ὑπεμφαίνει, λέγων· «Αἷμα ταύρων καὶ

μέρη σ' ἐκεῖνες τὶς πόλεις τῶν Ἀσσυρίων, γιὰ τὴν φρούρηση τοῦ τόπου, τέσσερα ἔθνη· τοὺς Κυδιαίους, τοὺς Κουθιαίους, τοὺς Σεφρασιαίους καὶ τοὺς Ἀναγαθαίους. Αὐτοὶ λοιπὸν καὶ ἀπὸ τὴν πόλη Σαμάρεια καὶ ἀπὸ τὴ φρουρά, ὀνομάστηκαν Σαμαρεῖτες, πὺ μεταφραζόμενο σημαίνει στὴ γλώσσα τῶν Χαλδαίων «φύλακες».

Τοῦ Ἐπιφανίου, ἀπὸ τὸν λόγο του πρὸς τὸν Διόδωρο.

Σομορῶν ὀνομάστηκε τὸ ὄρος καὶ τὰ γειτονικά, ἀπὸ τὸν Σεμήρ, ἓνα ἀπὸ τοὺς υἱοὺς τῶν Χαναναίων, προτοῦ νὰ καταλάβει τὴν περιοχὴ ὁ Ἀβραάμ. Ὅταν ὁμως ἦρθαν οἱ φύλακες, ὀνομάστηκαν Σαμαρεῖτες, δηλαδὴ φύλακες. Καὶ ἦταν ὄχι μόνο φύλακες τῆς περιοχῆς, ἀλλὰ καὶ τοῦ νόμου, ἐπειδὴ τηροῦσαν μόνο τὴν Πεντάτευχο, τὴν ὁποία παρέλαβαν ἀπὸ τὸν ἀρχιερέα Ἐσδρα, γιὰ νὰ ξεχωρίζουν ἀπὸ αὐτὸ οἱ ἀπόγονοι τοῦ Ἀβραάμ. Ὅμως δὲν τηροῦσαν τέλεια τὸν νόμο, γι' αὐτὸ ἡ Γραφὴ λέγει· «Ἐπέμειναν νὰ ἐφαρμόζουν τὸν νόμο τοῦ Θεοῦ καὶ νὰ προσκυνοῦν τὰ εἰδῶλα»⁹¹. Ἀφοῦ ὁμως ὁ νόμος διατάζει νὰ μὴ προσκυνοῦνται τὰ εἰδῶλα, πῶς ἐκπληρώνεται ὁ νόμος; Τὸ θέμα αὐτὸ ἔχει ὡς ἑξῆς· Ὅταν ἔμαθαν οἱ ἱερεῖς τῶν τεσσάρων ἔθνῶν, ὅτι ἦρθε ὁ Ἐσδρας, ὁ ὁποῖος μισοῦσε τὰ εἰδῶλα, σύμφωνα μὲ τὸν νόμο τοῦ Θεοῦ, ἔτρεξαν γρήγορα καὶ ἔκρυψαν τὰ εἰδῶλα στὸ ὄρος Γαρίζη, σὲ κάποιον σπήλαιον, καὶ ἔστρεψαν τὴν καρδιά τῶν Σαμαρειτῶν νὰ προσεύχονται στραμμένοι πρὸς τὸ ὄρος αὐτό. Γι' αὐτό, ὅπου καὶ ἂν βρεθοῦν, προσεύχονται στραμμένοι πρὸς τὸ ὄρος αὐτό. Αὐτοὶ πὺ εἶναι ἀνατολικά στρέφονται πρὸς δυσμάς, αὐτοὶ πὺ εἶναι δυτικά στρέφονται πρὸς ἀνατολάς, οἱ βρισκόμενοι βόρεια στρέφονται πρὸς τὸν νότον, καὶ οἱ βρισκόμενοι νότια προσεύχονται στραμμένοι πρὸς βορρᾶν, γιὰ νὰ ἐπαληθεύσει ἡ Γραφὴ πὺ λέγει· «Ἐπιμένουν νὰ τηροῦν τὸν νόμο τοῦ Θεοῦ, καὶ νὰ προσκυνοῦν τὰ εἰδῶλά τους»⁹². Γιατί, ἔστω καὶ ἂν οἱ ἴδιοι ἀγνοοῦν ὅτι τὰ εἰδῶλα βρίσκονται ἐκεῖ, ὁμως δὲν εἶναι δυνατὸν ἡ ἀγία Γραφὴ νὰ λέγει ψέματα.

ΕΡΩΤΗΣΗ 46η

Γιατί ὁ Θεός, ἐνῶ διὰ τοῦ νόμου διέταξε τὸν ἰσραηλιτικὸ λαὸ νὰ προσφέρει θυσίες, μέσω τοῦ Ἱερεμῖα λέγει· «Δὲν μίλησα στοὺς πατέρες σας γιὰ θυσίες, οὔτε τοὺς ἔδωσα ἐντολὴ γιὰ ὀλοκαυτώματα»⁹³;

ΑΠΑΝΤΗΣΗ

Αὐτὸ τὸ ὑποδεικνύει ἑμμεσα καὶ μέσω τοῦ Ἡσαΐα, ὅταν λέγει· «Αἷμα

τράγων οὐ θούλομαι. Τίς γὰρ ἐξεζήτησε ἐκ τῶν χειρῶν ὑμῶν;». Ὅθεν
 φησὶν ὁ Δαυὶδ· «Θυσίαν καὶ προσφορὰν οὐκ ἠθέλησας ὀλοκαυτώμα-
 τα καὶ περὶ ἁμαρτίας οὐκ ἐζήτησας». Ἐντεῦθεν οὖν δῆλον μὴ προση-
 γουμένην εἶναι τὴν τῶν θυσιῶν προᾶξιν, μηδὲ περὶ ὀλοκαυτωμάτων
 5 εἶναι τὸ θούλημα τοῦ τεθεικότος τὸν νόμον τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ συγκατα-
 βαίνων τῇ ἐκείνων ἀσθενείᾳ. Ὅτε γὰρ ἐμοσχοποίησαν καὶ θυσιάξιν
 ἐπεχείρουν τοῖς μὴ οὔσι θεοῖς, τότε δὴ μετὰ τὸν νόμον καὶ ἡ περὶ τῶν
 θυσιῶν τέθειται ἐντολή, ἵνα, τὴν ἅπαξ εἰς τὰ μὴ ὄντα μελετηθεῖσαν
 διάνοιαν αὐτῶν, ταύτην εἰς τὸν ὄντως ὄντα Θεὸν ἀληθῶς μεταφέρω-
 10 σιν. Ὅτε δὲ διὰ σημείων πλείστων καὶ τεράτων, χρόνου προκόψαντος,
 τὴν εἰς αὐτὸν γνῶσιν ἐσχήκασιν, εἰ καὶ μὴ ἀκραιφνῆ, τότε διὰ τῶν
 προφητῶν ἀναστέλλει τὰς τῶν ἀλόγων θυσιῶν προσφορὰς, καὶ φησι·
 «Οὐ δέξομαι ἐκ τοῦ οἴκου σου μόσχους, οὐδὲ ἐκ τῶν ποιμνίων χι-
 μάρους»· καὶ, «Μὴ φάγομαι κρέα τάυρων ἢ αἷμα τράγων πίομαι; Μὴ
 15 ἔτη τεσσαράκοντα θυσίαν προσηνέγκατέ μοι, οἶκος Ἰσραὴλ, ἐν τῇ
 ἐρήμῳ;». – «Ἔλεον γὰρ θέλω, καὶ οὐ θυσίαν»· καὶ, «Θυσία αἰνέσεως
 δοξάσει με»· καὶ, «Θῦσον τῷ Θεῷ θυσίαν αἰνέσεως». Διὸ φησιν, «Αἰ-
 νέσω τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ μου μετ' ᾧδῆς, μεγαλυνῶ αὐτὸν ἐν αἰνέσει,
 καὶ ἀρέσει τῷ Θεῷ ὑπὲρ μόσχον νέον· θυσία γὰρ Θεῷ πνεῦμα συντε-
 20 τριμμένον». Τοῦτο οὖν ἐστὶ, τό, «Οὐκ ἐλάλησα πρὸς τοὺς πατέρας
 ὑμῶν περὶ θυσιῶν», τουτέστιν, οὐ ταύταις ἠρεσκομένην, ἀλλὰ συγκατέ-
 βαίνων αὐτῶν τῇ ἀσθενείᾳ. Ὅθεν πάλιν διὰ Ἰεζεκιήλ φησι· «Ἔδωκα
 αὐτοῖς προστάγματα οὐ καλά, καὶ δικαιώματα, ἐν οἷς οὐ ζήσονται ἐν
 αὐτοῖς, καὶ μιανῶ αὐτοὺς ἐν τοῖς δόγμασιν αὐτῶν»· τουτέστιν, Οὐκ
 25 ἄξια τῆς ἐμῆς συμπαθείας, οὐδὲ τῷ ζυγῷ τῷ χρηστῷ, ἄνπερ αὐτοῖς
 περιβαλεῖν ἐβουλόμην ἀρμόττοντα, σκληρὰ δέ, καὶ οὐ τῇ πραότητι
 τοῦ νομοθέτου, ἀλλὰ τῇ τῶν νομοθετουμένων ἀλαζονείᾳ ἀναγκαῖα
 καὶ πρέποντα. Πῶς γὰρ οὐ σκληρὸν τὸ φεύγειν νεκρὸν, ὅπερ πάντες
 γενόμεθα; ἢ τὸ τὴν τεκοῦσαν γυναῖκα ἡμέρας πολλὰς ἐν ἀκαθάρτοις
 30 τάττεσθαι, ἢ τις ὄργανον τοῦ δημιουργοῦ Θεοῦ δημιουργίας γεγένη-
 ται; ἢ τὸ λύειν οἶκον ἐν ᾧ τις οὐλή τοῖς τοίχοις ἢ ταῖς δοκοῖς ἐγένετο;

94. Ἦσ. 1, 11-12.

95. Ψαλμ. 39, 7.

96. Ψαλμ. 49, 9.

97. Ὅπ. π. 13.

98. Ἀμῶς 5, 25.

99. Ματθ. 9, 13. 12, 7.

1. Ψαλμ. 49, 23.

2. Ψαλμ. 50, 21.

3. Ψαλμ. 68, 31-32.

4. Ψαλμ. 50, 19.

5. Ἰεζ. 20, 25-26.

ταύρων και τράγων δὲν θέλω. Ποιὸς τὰ ζήτησε ἀπὸ τὰ χέρια σας;»⁹⁴. Γι' αὐτὸ και ὁ Δαβίδ λέγει· «Θυσία και αἵματηρὴ προσφορὰ δὲν θέλησες. Θυσίες ἔξιλαστικὲς ποὺ προφέρονται γιὰ τὶς ἁμαρτίες δὲν ζήτησες»⁹⁵. Ἀπὸ αὐτὰ λοιπὸν γίνεται φανερό, ὅτι ἡ προσφορὰ τῶν θυσιῶν δὲν ὑπῆρχε ἀρχικὰ, οὔτε τὰ ὀλοκαυτώματα ἀποτελοῦν θέληση τοῦ Θεοῦ ποὺ ἔδωσε τὸν νόμο, ἀλλ' αὐτὸ ἔγινε ἀπὸ συγκατάβαση στὴ δική τους ἀδυναμία. Γιατί, ὅταν κατασκεύασαν μοσχάρι και ἐπιχείρησαν νὰ προσφέρουν θυσίες σὲ θεοὺς ποὺ δὲν ὑπῆρχαν, τότε ἀκριβῶς, μετὰ τὸν νόμο, δόθηκε και ἡ ἐντολὴ γιὰ τὶς θυσίες, ὥστε τὴ σκέψη τους, ποὺ ἔτσι κι' ἄλλιῶς ἦταν στραμμένη σ' ἐκεῖνα ποὺ δὲν ὑπῆρχαν, νὰ τὴν μεταφέρουν στὸν Θεὸ ποὺ ὑπῆρχε πραγματικῶς. Ὅταν ὁμως, μέσα ἀπὸ ἄπειρα θαύματα και ὑπερφυσικὰ σημάδια, μὲ τὸ πέρασμα τοῦ χρόνου, ἀπέκτησαν τὴν γνώση τοῦ Θεοῦ, ἔστω και ὄχι καθαρῆ, τότε μέσω τῶν προφητῶν καταργεῖ τὶς προσφορὲς ἄλογων θυσιῶν, και λέγει· «Δὲν θὰ δεχτῶ ἀπὸ τὸ σπίτι σου μοσχάρια, οὔτε ἀπὸ τὰ κοπάδια σου τράγους»⁹⁶, και, «Μήπως τρώγω κρέατα ταύρων, ἢ πίνω αἷμα τράγων;»⁹⁷.-«Μήπως ἐπὶ σαράντα χρόνια μοῦ προσφέρατε θυσία, οἶκος τοῦ Ἰσραήλ, στὴν ἔρημο;»⁹⁸.- «Ἀγάπη θέλω και ὄχι θυσία»⁹⁹, και, «Θυσία αἰνέσεως ἀπὸ καρδιὰ γεμάτη εὐγνωμοσύνη μὲ δοξάζει»¹, και, «Πρόσφερε στὸν Θεὸ θυσία εὐγνωμοσύνης»². Γι' αὐτὸ λέγει· «Θὰ ἐξυμνήσω τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ μου μὲ ᾠδὴ, θὰ διακηρῶξω τὸ μεγαλεῖο του μὲ δοξολογία, και αὐτὸ θὰ ἀρέσει στὸν Θεὸ περισσότερο ἀπὸ τὴ θυσία τρυφεροῦ μοσχαριοῦ»³, γιατί «θυσία εὐπρόσδεκτη στὸν Θεὸ εἶναι τὸ πνεῦμα ποὺ ἔχει συντριβεῖ ἀπὸ εἰλικρινῆ μετάνοια»⁴. Αὐτὸ λοιπὸν σημαίνει τό, «Δὲν μίλησα στοὺς πατέρες σας γιὰ θυσίες», δηλαδή δὲν μοῦ ἄρεσαν αὐτές, ἀλλὰ ἔδειχνα συγκατάβαση στὴν ἀδυναμία τους. Γι' αὐτὸ πάλι μέσω τοῦ Ἰεζεκιήλ λέγει· «Τοὺς ἔδωσα ἐντολὲς και νόμους ὄχι εὐχάριστους γι' αὐτοὺς, μὲ τοὺς ὁποίους δὲν θὰ ζήσουν εἰρηνικὰ και θὰ τοὺς μολύνω μὲ τὶς προσφορὲς τους»⁵. Δηλαδή τοὺς ἔδωσα ἐντολὲς ὄχι τέτοιες ποὺ ἐπιθυμοῦσα, οὔτε ποὺ νὰ ταιριάζουν σὲ ἀγαθὸ ζυγὸ ποὺ ἤθελα νὰ τοὺς βάλω, ἀλλὰ σκληρὲς ποὺ δὲν ταίριαζαν στὴν καλωσύνη τοῦ νομοθέτη, ἀναγκαῖες ὁμως και τέτοιες ποὺ ταίριαζαν στὴν ἀλαζονεῖα τῶν νομοθετουμένων. Πῶς δηλαδή δὲν εἶναι σκληρὸ τὸ νὰ ἀποφεύγουμε τὸν νεκρό, πρᾶγμα ποὺ ὅλοι γινόμαστε, ἢ τὸ νὰ θεωροῦμε ἐπὶ πολλὲς ἡμέρες ἀκάθαρτη τὴ λεχώννα γυναίκα, ἢ ὁποῖα γίνεται ὄργανο τῆς δημιουργίας τοῦ δημιουργοῦ Θεοῦ, ἢ τὸ νὰ γκρεμίζουμε τὸ σπίτι στὸ ὁποῖο παρουσιάστηκε κάποιος ρωγμὴ στοὺς τοίχους ἢ

Μὴ γάρ τις ἡμαρτηκέναι τοὺς τοίχους ἢ τὰς δοκοὺς ἔρει, ἀλλὰ σκληροῦ χαλικοῦ τὸν σκληροτραχῆλον λαὸν τῶν Ἰουδαίων διὰ τούτων δαμάσαι βουλόμενος.

Ἐκ τῶν ἀποστολικῶν διαταγμάτων.

5 Νόμος ἐστὶν ἡ Δεκάλογος, ἣν, πρὸ τοῦ τὸν λαὸν μοσχοποιῆσαι τὸν παρὰ Αἰγυπτίοις Ἰσραὴλ, ὁ Θεὸς αὐτοῖς ἐνομοθέτησεν ἀκουστικῆ φωνῇ. Διὸ καὶ νόμος λέγεται, διὰ τὸ φύσει δικαίως τὰς κρίσεις ποιῆσθαι. Ἀγαθὸς γάρ ἐστι καὶ ἀκατανάγκαστος ὅθεν φησὶν· «Ἐὰν ποιήσης μοι θυσιαστήριον». Οὐκ εἶπε, ποιήσον, ἀλλ', «ἐὰν ποιήσης μοι»·
 10 οὐκ ἀνάγκην περιέθηκεν, ἀλλὰ τῇ ἐξουσίᾳ ἐπέτρεψεν, ἅτε ἐλευθέρῳ. Οὐ γάρ θυσιῶν δεῖται ὁ Θεός, ἀνευδής ὑπάρχων, ἀλλὰ γινώσκων, καθάπερ καὶ ἤδει πρότερον, τὸν φιλόθεον Ἰσραὴλ καὶ Νῶε καὶ Ἀβραὰμ καὶ τοὺς καθεξῆς οὐκ ἀπαιτηθέντας, ἀλλὰ φυσικῶ νόμῳ κινηθέντας ἀφ' ἑαυτῶν προσενέγκαι θυσίαν τῷ Θεῷ, ἀπὸ γνώμης εὐχαρίστου.
 15 Ἐπιτρέπει τοίνυν Ἰσραηλίοις, οὐ προστάσων, ἀλλ' εἰ βουληθῶσι, συγχωρεῖ, καὶ εἰ ἀπὸ ὀρθῆς προσοίσουσι γνώμης, εὐδοκῶν ἐπὶ ταῖς θυσίαις αὐτῶν.

Διὰ τοῦτό φησι· Εἰ θύειν ἐπιθυμεῖς, οὐ δεομένῳ μοι, θύε· οὐδενὸς γάρ ἐν χρεῖᾳ καθέστηκα. «Ἐμὴ γάρ ἐστιν ἡ οἰκουμένη καὶ τὸ πλήρωμα αὐτῆς». Ὅποτε δὲ τούτων ἀμνήμονες ὑπῆρξαν καὶ μόσχον ἀντιθεοῦ ἐπεκαλέσαντο, καὶ τούτῳ τὴν αἰτίαν τῆς ἐξ Αἰγύπτου πορείας ἐπέγραψαν, λέγοντες, «Οὗτοι οἱ θεοί σου, Ἰσραὴλ, οἱ ἐξαγαγόντες σε ἐκ τῆς Αἰγύπτου», καὶ τὸν διὰ Μωσέως ἐπισκεψάμενον αὐτοὺς ἐν τῇ θλίψει αὐτῶν Θεὸν ἠρνήσαντο, τότε δὲ ὀργισθεὶς ὁ Θεός, ἅτε ἀχαρισθηθεὶς ὑπ' αὐτῶν, ἔδησεν αὐτοὺς δεσμοῖς ἀλύτοις, στιβάσει φορτισμοῦ καὶ σκληρότητι κλοιοῦ. Καὶ οὐκέτι εἶπεν, Ἐὰν ποιήσης, ἀλλὰ, Ποιήσον θυσιαστήριον, καὶ θύε διηνεκῶς ἐπιλήσιμων γὰρ τυγχάνεις καὶ ἀχάριστος. Οὐκοῦν διὰ τὴν σκληροκαρδίαν αὐτῶν ἐπέδησεν αὐτοὺς ἐπὶ τε βρωμάτων καὶ ζώων διαφοράν, καθαρῶν, ἀκαθάρτων
 30 διαστολὴν ποιησάμενος, καίτοι παντὸς ζώου καθαρῶ τυγχάνοντος, ἵνα διὰ τοῦ θύειν καὶ ἀργεῖν καὶ ἀγνίζεσθαι καὶ τὰ τοιάδε παρατηρεῖσθαι, εἰς ἔννοιαν ἔλθῃσι τοῦ ταῦτα διαταξαμένου αὐτοῖς Θεοῦ, καὶ μὴ ἐπιλάθωνται αὐτοῦ.

στά δοκάρια; Μή πεί λοιπόν κανείς ότι άμάρτησαν οί τοίχοι ή τά δοκάρια, αλλά τὸ κάνω ἐπειδὴ θέλω νά δαμάσω μὲ σκληρὸ χαλινάρι τὸν σκληροτράχηλο λαὸ τῶν Ἰουδαίων.

Ἐκ τῶν Ἀποστολικῶν Διατάξεις⁶.

Ὁ Δεκάλογος εἶναι νόμος τὸν ὁποῖο νομοθέτησε ὁ Θεὸς μὲ ζωντανή φωνή, πρὶν ἀκόμα ὁ λαὸς κατασκευάσει μοσχάρι, πού παρίστανε τὸν θεὸ Ἰσραὴλ τῶν Αἰγυπτίων. Καὶ λέγεται νόμος, ἐπειδὴ κάνει τίς κρίσεις του δίκαιες, σύμφωνα μὲ τὴ φύση. Γιατι εἶναι ἀγαθὸς καὶ ὄχι ἀναγκαστικός. Γι' αὐτὸ λέγει· «Ἐάν μοῦ κάνεις θυσιαστήριον»⁷. Δὲν εἶπε, «κάνε», ἀλλά, «ἐάν μοῦ κάνεις». Δὲν ἐπέβαλε ἀνάγκη, ἀλλὰ τὸ ἄφησε στὴν ἐξουσία τους, ἐπειδὴ εἶναι ἐλεύθεροι. Γιατι ὁ Θεὸς δὲν ἔχει ἀνάγκη ἀπὸ θυσίες, ἐπειδὴ εἶναι χωρὶς ἐλλείψεις, ἀλλὰ γνωρίζει, ὅπως γνώριζε καὶ πρὶν, τὸν φιλόθεο Ἰσραὴλ καὶ τὸν Νῶε καὶ τὸν Ἀβραάμ καὶ τοὺς μετέπειτα, ἀπὸ τοὺς ὁποίους δὲν ζητήθηκε ἀπὸ τὸν Θεὸ νά τοῦ προσφέρουν θυσία, ἀλλὰ κινήθηκαν ἀπὸ μόνοι τους μὲ τὸν νόμο τῆς φύσεως, ἀπὸ διάθεση εὐχαρίστησης. Ἐπιτρέπει λοιπὸν στοὺς Ἰουδαίους νά κάνουν θυσία, ὄχι διατάζοντάς τους, ἀλλὰ ἂν θέλουν, τοὺς ἐπιτρέπει, καὶ μὲ τὸν ὄρο ὅτι θὰ τὴν προσφέρουν μὲ ὀρθὴ γνώμη, δέχεται εὐχαρίστως τίς θυσίες τους.

Γι' αὐτὸ λέγει· Ἐάν θέλεις νά κάνεις θυσία, χωρὶς ἐγὼ νά ἔχω ἀνάγκη, κάνε την. Γιατι δὲν ἔχω ἀπὸ τίποτε ἀνάγκη. «Γιατι δική μου εἶναι ἡ οἰκουμένη καὶ ὅλα αὐτά μὲ τά ὁποῖα αὐτὴ εἶναι γεμάτη»⁸. Ὅταν ὅμως τὰ λησιμόνησαν αὐτά καὶ ἐπικαλέστηκαν μοσχάρι ἀντὶ γιὰ τὸν Θεό, καὶ ἀπέδωσαν σ' αὐτὸ τὴν αἰτία τῆς ἐξόδου τους ἀπὸ τὴν Αἴγυπτο, λέγοντας, «Αὐτοὶ εἶναι οἱ θεοὶ σου, Ἰσραὴλ, πού σε ἔβγαλαν ἀπὸ τὴν Αἴγυπτο»⁹, καὶ ἄρνήθηκαν τὸν Θεὸ τους, πού τοὺς ἐπισκέφτηκε μέσω τοῦ Μωυσέως κατὰ τὴ θλίψη τους, τότε λοιπὸν ὀργίστηκε ὁ Θεός, ἐπειδὴ τοῦ ἔδειξαν ἀχαριστία, καὶ τοὺς ἔδεσε μὲ ἄλυτα δεσμά, μὲ δυσβάστακτα βάση καὶ μὲ σκληρὸς ἄλυσίδες, καὶ δὲν ξαναεἶπε πιά, Ἐάν κάνεις, ἀλλά, Κάνε θυσιαστήριον καὶ θυσίαζε διαρκῶς. Γιατι εἶσαι ἐπιλήσιμον καὶ ἀχάριστος. Ὡστε λοιπὸν ἐξαιτίας τῆς σκληροκαρδίας τους τοὺς ἔδεσε, κάνοντας διάκριση τῶν τροφῶν καὶ τῶν ζώων σὲ καθαρὰ καὶ ἀκάθαρτα, ἂν καὶ βέβαια κάθε ζῶο εἶναι καθαρὸ, ὥστε μὲ τὸ νά θυσιάζουν καὶ νά ἀργοῦν καὶ νά ἐξαγνίζονται καὶ νά παρατηροῦν ὅλα αὐτά, νά θυμοῦνται τὸν Θεὸ πού τὰ διέταξε αὐτά, καὶ νά μὴ τὸν ξεχάσουν.

6. Βιβλ. 6, 21.

7. Ἐξ. 20, 25.

8. Ψαλμ. 49, 12.

9. Ἐξ. 32, 4.

Θεοδωρήτου, ἐκ τῆς θεραπευτικῆς.

Ἐν γὰρ δὴ γῆ Αἰγύπτῳ πλείστον ὅσον τὸν Ἰσραὴλ διατροίψαντα
 χρόνον, καὶ τὰ πονηρὰ τῶν ἐγχωρίων εἰσδεξάμενον ἦθη, καὶ θύειν
 εἰδώλοις καὶ δαίμοσι παρ' ἐκείνων μεμαθηκότα, καὶ παίζειν καὶ χο-
 5 ρεύειν καὶ ὄργανοις μουσικοῖς ἐπιτέρεσθαι, καὶ τούτων ἐν ἔξει γενό-
 μενον ἐλευθερῶσαι θελήσας ὁ Θεός, θύειν μὲν συνεχώρησεν, ἀλλ' οὐ
 πάντα θύειν, οὐδὲ τοῖς ψευδονύμοις Αἰγυπτίων θεοῖς, ἀλλὰ αὐτῶ μό-
 νῳ τοὺς Αἰγυπτίων προσφέρειν θεούς. Ἐθεοποιοῦν γὰρ τοι πάλαι
 ποτὲ καὶ τὸν βουὴν Αἰγύπτιοι, καὶ τὸ πρόβατον καὶ τὴν αἶγα καὶ τὴν
 10 περιστερὰν καὶ τὴν τρυγὸνα καὶ ἄλλα τῶν οὐκ ἐδωδύμων, ἀλλὰ καὶ
 ἀκαθάρτων καλουμένων. Ἴνα τοίνυν μὴ δυσχεραίνωσιν, ὡς τῶν θυ-
 σιῶν ἐκείνων πάμπαν κεκωλυμένοι, τὸ μὲν τοῖς δοκοῦσι θεοῖς ἀπηγό-
 ρευσε θύειν, αὐτῶ δὲ θύειν ἐνομοθέτησε τὰ πρῶην πρὸς αὐτὸν προσ-
 αγόμενα· ἐκ μὲν τῶν χερσαίων τὸν βουὴν καὶ τὴν αἶγα καὶ τὸ πρόβατον,
 15 ἐκ δὲ τῶν πτηνῶν τὴν τρυγὸνα καὶ τὴν περιστερὰν καὶ θύειν μὲν διὰ
 τὴν τῶν θυόντων ἀσθένειαν συγχωρήσας, τὰ δὲ σεβόμενα παρ' αὐτῶν
 θύεσθαι κελεύσας, ἵνα ἐκ τοῦ θύειν μάθωσι μὴ θεοὺς νομίζειν τὰ θυό-
 μενα. Διὰ τοι τοῦτο καὶ χοιρείων αὐτοὺς μεταλαμβάνειν κρεῶν διεκώ-
 λυσεν, ἐπειδὴ τούτων μόνον Αἰγύπτιοι μετελάμβανον, τῶν ἄλλων ὡς
 20 θεῶν ἀπεχόμενοι. Ἀκάθαρτα γὰρ νομίζειν ταῦτα νομοθετήσας, ἐσθί-
 ει ἐκέλευσε τὰ θεοποιούμενα, ἵνα εὐκαταφρόνητα φαίνηται, ὡς παρ'
 αὐτῶν ἐσθιόμενα. Οὐ τοίνυν θυσιῶν καὶ ὀργάνων ἦχους δεόμενος ὁ
 Θεός θύειν προσέταξε καὶ ὀργανίζειν, ἀλλὰ τῇ ἀσθενείᾳ αὐτῶν συγ-
 καταβαίνων, καὶ τὰ παλαιὰ πάθη αὐτῶν ἰατρούων, ταῦτα ἐνομοθέτη-
 25 σεν.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΜΖ.

**Ποῖα καὶ πόσα εἰσὶ τοῦ θεοῦ Ἥλιου καὶ Ἐλισσαίου
 τὰ ἐν πνεύματι ἐνεργήματα;**

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

30 Ἥλιος ἐπὶ πέντε πεποίηκεν ἐνεργήματα, ἅπερ εἰσὶ ταῦτα· Πρῶτον μὲν
 τριετῆ ἐπήγαγεν αὐχμόν, ἀλεύρου αὐξήσιν βραχέως, καὶ Ἐλισσαίου
 τὴν χάριν πλείστην ἐποίησατο, τὸν παῖδα τῆς χήρας ἀνέστησε, πῦρ ἐξ

Θεοδωρήτου, ἀπὸ τῆ θεραπευτικῆ τῶν ἑλληνικῶν παθημάτων.

Ἐπειδὴ ὁ Ἰσραηλιτικὸς λαὸς ἔμεινε πάρα πολὺ χρόνον ἐν τῇ χώρᾳ τῆς Αἰγύπτου καὶ δέχτηκε τὰ κακὰ ἔθιμα τῶν ἐντοπίων, καὶ ἔμαθε ἀπὸ ἐκείνων νὰ θυσιάζει στὰ εἰδῶλα καὶ στοὺς δαίμονες, καὶ νὰ παίζει καὶ νὰ χορεύει καὶ νὰ διασκεδάζει μὲ μουσικὰ ὄργανα, καὶ ἐπειδὴ αὐτὰ τὰ συνήθισαν, θέλοντας ὁ Θεὸς νὰ τὸν ἐλευθερώσει ἀπὸ αὐτὰ, τοὺς ἐπέτρεψε βέβαια νὰ θυσιάζουν, ἀλλὰ ὄχι νὰ τὰ θυσιάζουν ὅλα, οὔτε στοὺς ψεύτικους θεοὺς τῶν Αἰγυπτίων, ἀλλὰ μόνο σ' αὐτὸν νὰ προσφέρουν τοὺς θεοὺς τῶν Αἰγυπτίων. Γιατὶ θεοποιούσαν πολὺ παλιὰ καὶ τὸ βόδι οἱ Αἰγύπτιοι καὶ τὸ πρόβατο καὶ τὴ γίδα καὶ τὸ περιστέρι καὶ τὸ τρυγόνι καὶ ἄλλα ἀπὸ αὐτὰ ποὺ δὲν τρώγονταν, ἀλλὰ ὀνομάζονταν ἀκάθαρτα. Γιὰ νὰ μὴ δυσανασχετοῦν λοιπὸν, ἐπειδὴ ἐμποδίζονταν ἀπὸ ἐκεῖνες τὶς θυσιῆς ἐντελῶς, τὸ νὰ προσφέρουν θυσιῆς σ' αὐτοὺς ποὺ πιστεύονταν ὡς θεοὶ τοὺς τὸ ἀπαγόρευσε, καὶ νομοθέτησε νὰ θυσιάζουν αὐτὰ ποὺ καὶ προηγουμένως θυσίαζαν σ' αὐτόν, ἀπὸ τὰ χερσαῖα τὸ βόδι, τὴ γίδα καὶ τὸ πρόβατο, ἐνῶ ἀπὸ τὰ πτηνὰ τὸ τρυγόνι καὶ τὸ περιστέρι. Καὶ τὸ νὰ θυσιάζουν βέβαια τοὺς ἐπέτρεψε ἀπὸ τὴν ἀδυναμία αὐτῶν ποὺ θυσίαζαν, τοὺς διέταξε ὅμως νὰ θυσιάζουν αὐτὰ ποὺ σέβονταν, γιὰ νὰ μάθουν μὲ τὸ νὰ θυσιάζουν, νὰ μὴ πιστεύουν ὡς θεοὺς αὐτὰ ποὺ θυσιάζουν. Γι' αὐτὸ καὶ τοὺς ἀπαγόρευσε νὰ τρῶνε χοιρινὰ κρέατα, ἐπειδὴ αὐτὰ μόνο οἱ Αἰγύπτιοι τὰ ἔτρωγαν, καὶ δὲν ἔτρωγαν ἀπὸ τὰ ἄλλα, ἐπειδὴ τάχα ἦσαν θεοί. Γιατὶ, νομοθετώντας ὅτι αὐτὰ εἶναι ἀκάθαρτα, διάταξε νὰ τρῶνε ἐκεῖνα ποὺ θεοποιούνηταν, γιὰ νὰ γίνονται εὐκαταφρόνητα, ἀφοῦ τρώγονταν ἀπὸ αὐτούς. Χωρὶς λοιπὸν ὁ Θεὸς νὰ ἔχει ἀνάγκη ἀπὸ θυσιῆς καὶ ἤχους ὀργάνων, διέταξε νὰ θυσιάζουν καὶ νὰ παίζουν μουσικὰ ὄργανα, ἀλλὰ τὰ νομοθέτησε αὐτὰ δείχνοντας συγκατάβαση ἐν τῇ ἀδυναμίᾳ τους καὶ θεραπεύοντας τὰ παλιὰ τους πάθη.

ΕΡΩΤΗΣΗ 47η

Ποιά καὶ πόσα εἶναι τὰ θαύματα τοῦ θείου Ἡλίου καὶ τοῦ Ἐλισσαίου ποὺ ἔκαναν μὲ τὴν ἐνέργεια τοῦ ἁγίου Πνεύματος;

ΑΠΑΝΤΗΣΗ

Ἐκεῖνος ὁ Ἡλίας ἔκανε ἑπτὰ θαύματα, τὰ ὁποῖα εἶναι· Πρῶτον, ὅτι προκάλεσε τριετῆ ξηρασίαν¹⁰, πολλαπλασίασε τὸ λίγο ἀλεύρι¹¹, αὐξήσῃ τὸ προφητικὸ χάρισμα τοῦ Ἐλισσαίου¹², ἀνάστησε τὸν γιὸ τῆς χήρας¹³, κατέβα-

οὐρανοῦ κατήγαγεν ἐπὶ τὴν θυσίαν, τὸν ὑέτὸν κατήνεγκε, πυρὶ τοὺς πεντηκοντάρχους μετὰ τῶν σὺν αὐτοῖς κατέφλεξε, καὶ Ἰορδάνην δι-
εἴλεν.

Ἐλισσαῖος ιδ'.

5 α. Διεἴλε τὸν Ἰορδάνην. β. Ἰάσατο τὰ ἀτεκνοῦντα καὶ θανατοῦν-
τα ὕδατα. γ. Τοὺς παῖδας ἐφυβρίζοντας διὰ τῶν δύο ἄρκτων ἀπέκτει-
νε, τεσσαράκοντα δύο. δ. Ποταμὸν ὑδάτων ἐπήγαγεν ἐν ἀνδροῖα, ἅμα
καὶ νίκην διὰ τοῦτο κατὰ τῶν Μωαβιτῶν ἐργασάμενος. ε. Ἐλαιον
βραχὺ εἰς πλεῖστον ἠϋΐησεν. ζ. Ἄτεκνον γυναῖκα τεκνοποιῆσαι πε-
10 ποιήκε. ζ. Καὶ τοῦτον ἀποθανόντα ἀνέστησε. η. Ἐψημα θανάσιμον
ιάσατο, μετὰ τοῦ θρέψαι ἑκατὸν ἄνδρας ἐν λιμῶ ἄρτοις κ' καὶ κιχρῶ,
ὡς καὶ περισσεῦσαι. θ. Νεεμᾶν τὸν Σύρον τῆς λέπρας ἠλευθέρωσε. ι.
Γιεζὶ τὸν λειτουργὸν ἢ τοῦ Νεεμᾶν λέπρα περιέβαλε. ια. Σίδηρον ἐξ
ὑδατος ἀναπλεῦσαι ἐποίησεν. ιβ. Ἀορασία τοὺς πολέμιους περιέβαλ-
15 λεν. ιγ. Ἀφθονίαν σίτου κριθῆς, φυγαδεύσας τοὺς πολεμίους, εἰργά-
σατο, προειπὼν καὶ τὸν θάνατον τοῦ ἀπιστήσαντος. ιδ. Τὸν ἐπιρρι-
φθέντα νεκρὸν τῷ ἑαυτοῦ σώματι ἀνέστησε. Πεπλήρωται δὲ καὶ τό,
φθαρήσεσθαι πολλοὺς ὑπὸ Ἀζαήλ, καὶ τὰ περὶ τούτου.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΜΗ'.

20 Τίς ἡ ὀφθειῖσα εἰκὼν τῷ Ναβουχοδονόσορ;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Ἡ εἰκὼν ἐκείνη τύπος ἦν τῆς βασιλείας παντὸς τοῦ κόσμου, ἐν οἷς
ἐβασίλευσαν τότε Βαβυλώνιοι, ὡς κεφαλὴ χρυσῆ τῆς εἰκόνης ὑπάρ-
χοντες ἔπειτα Πέρσαι, ὡς ἄργυρος εἶτα Ἕλληνες ἀπὸ Ἀλεξάνδρου,
25 ὡς χαλκός μετὰ τούτων Ῥωμαῖοι, ὡς σίδηρος, διὰ τὸ εἶναι αὐτοὺς
ἰσχυροὺς. Εἶτα δάκτυλοι ποδῶν, ἵνα δειχθῶσιν αἱ δημοκρατίαι, αἱ
μέλλουσαι γίνεσθαι, διαιρούμεναι εἰς τοὺς δέκα δακτύλους τῆς εἰκό-
νος, ἐν οἷς ὁ σίδηρος ἀναμεμιγμένος τῷ ὀστράκῳ. Μετὰ ταῦτα ἐτμήθη
λίθος ἄνευ χειρῶν καὶ ἐπέταξε τὴν εἰκόνα. Τοῦ γὰρ σιδήρου μετὰ τοῦ
30 ὀστράκου μιγέντος, καὶ ἐπὶ τὰ ἄκρα τῶν δακτύλων χωρήσαντος, καὶ
ἀσυμφώνων τῶν ἀνθρώπων ἐν ἀλλήλοις ὄντων, τί δεῖ λοιπὸν περιμέ-

14. Γ Βασ. 18, 38. 15. Γ Βασ. 18, 44. 16. Γ Βασ. 18, 40. 17. Δ' Βασ. 2, 8.
18. Ὅπ. π. 14. 19. Ὅπ. π. 19 ἐ. 20. Ὅπ. π. 23-24. 21. Ὅπ. π. 3, 15-25. 22. Ὅπ. π. 4, 1 ἐ.
23. Δ' Βασ. 4, 14 ἐ. 24. Δ' Βασ. 4, 32 ἐ. 25. Δ' Βασ. 4, 42-44. 26. Δ' Βασ. 5, 9 ἐ.

σε φωτιά ἀπὸ τὸν οὐρανὸ στὸ θυσιαστήριον¹⁴, ἔφερε τὴ βροχή¹⁵, ἔκαιψε μὲ φωτιά τοὺς πενηκοντάρχες μαζί μὲ τοὺς ἀνθρώπους τους¹⁶, καὶ διαίρεσε τὸν Ἰορδάνη¹⁷.

Ἦ Ἐλισσαῖος ἔκανε δεκατέσσερα θαύματα·

1. Διαίρεσε τὸν Ἰορδάνη¹⁸. 2. Θεράπευσε τὰ νερὰ ποὺ ἔφερναν ἀκαρπία καὶ ἦταν θανατηφόρα¹⁹. 3. Σκότωσε μὲ δύο ἄρκουδες τὰ σαρανταδυὸ παιδιά ποὺ τὸν ἔβριζαν²⁰. 4. Ἦ ἔφερε ποταμὸ μὲ νερὰ σὲ καιρὸ ξηρασίας, προκαλώντας συγχρόνως καὶ νίκη κατὰ τῶν Μωαβιτῶν μὲ τὸ θαῦμα του αὐτό²¹. 5. Πολλαπλασίασε τὸ λιγοστὸ λάδι²². 6. Ἦ Ἀτεκνη γυναῖκα τὴν ἔκανε νὰ ἀποκτήσει παιδί²³. 7. Ἦ Ὄταν αὐτὸ πέθανε τὸ ἀνάστησε²⁴. 8. Θεράπευσε θανατηφόρο βρασμμένο φαγητό, καὶ χόρτασε ἑκατὸ ἄνδρες σὲ περίοδο λιμοῦ μὲ εἴκοσι ἄρτους καὶ κεχρί, καὶ ἔμεινε καὶ περίσσευμα²⁵. 9. Ἦ Ἀλλάξε τὸν Νεεμὰν τὸν Σύρο ἀπὸ τὴ λέπρα²⁶. 10. Ἦ λέπρα τοῦ Νεεμὰν πρόσβαλε τὸν Γιεζί²⁷. 11. Ἦ ἔκανε τσεκούρι, ποὺ εἶχε πέσει στὸν Ἰορδάνη, νὰ ἐπιπλεύσει στὰ νερά²⁸. 12. Προκάλεσε τύφλωση στοὺς ἐχθρούς²⁹. 13. Ἦ ἔφερε ἀφθονο κριθάρι, φυγαδεύοντας τοὺς ἐχθρούς, καὶ προέβλεψε τὸν θάνατο ἐκείνου ποὺ ἔδειξε ἀπιστία³⁰. 14. Ἦ Ἀνάστησε τὸν νεκρὸ ποὺ ρίχτηκε πάνω στὸ σῶμα του³¹. Ἦ ἔκπληρώθηκε ὅμως καὶ ἡ πρόβλεψή του, ὅτι θὰ σκοτωθοῦν πολλοὶ ἀπὸ τὸν Ἀζαήλ, καὶ τὰ σχετικὰ μὲ αὐτόν³².

ΕΡΩΤΗΣΗ 48η

Τί σήμαινε ἡ εἰκόνα ποὺ ἐμφανίστηκε στὸν Ναβουχοδονόσορ³³;

ΑΠΑΝΤΗΣΗ

Τὸ ἄγαλμα ἐκεῖνο ἦταν συμβολικὴ παράσταση τῆς βασιλείας ὅλου τοῦ κόσμου, στὸν ὁποῖο βασίλευαν τὴν ἐποχὴ ἐκείνη οἱ Βαβυλώνιοι, ποὺ παριστάνονταν στὸ ἄγαλμα σὰν κεφάλι χρυσό. Ἦ ἔπειτα οἱ Πέρσες ὡς ἀσήμι, ἔπειτα οἱ Ἕλληνες τοῦ Ἀλεξάνδρου ὡς χαλκός, καὶ μετὰ ἀπὸ αὐτοὺς οἱ Ῥωμαῖοι ὡς σίδηρο, ἐπειδὴ ἦταν δυνατοί. Ἦ ἔπειτα τὰ δάχτυλα τῶν ποδιῶν συμβόλιζαν τὶς δημοκρατίες ποὺ ἐπρόκειτο νὰ δημιουργηθοῦν, διαιρούμενες στὰ δέκα δάχτυλα τοῦ ἀγάλματος, στὰ ὁποῖα τὸ σίδηρο ἦταν ἀνακατεμένο μὲ πηλό. Ἦ ἔπειτα ἀποσπᾶστηκε πέτρα χωρὶς χέρια καὶ ἔσπασε τὸ ἄγαλμα. Ἦ Ἀφοῦ λοιπὸν τὸ σίδηρο ἀνακατεύτηκε μὲ πηλό καὶ προχώρησε σὶς ἄκρες τῶν δακτύλων, καὶ ἐπειδὴ οἱ ἄνθρωποι εἶναι ἀσύμφωνοι μεταξύ τους, τί ἄλλο λοιπὸν πρέπει νὰ περιμένουμε,

27. Δ' Βασ. 5, 27.

28. Δ' Βασ. 6, 5 ἔ.

29. Δ' Βασ. 6, 18.

30. Δ' Βασ. 7, 16-17.

31. Δ' Βασ. 13, 21.

32. Δ' Βασ. 13, 21 ἔ.

33. Δαν. 2, 31.

νειν, ἀλλ' ἢ Χριστόν ἐξ οὐρανοῦ ἐρχόμενον, ἵνα τὰς τοῦ κόσμου βασιλείας μεταστήσῃ, καὶ ἀναστήσῃ τὴν ἐπουράνιον βασιλείαν τῶν ἁγίων τὴν αἰώνιον, ἣτις οὐ διαφθαρήσεται;

Ἰππολύτου, ἐκ τοῦ εἰς τὸν Δανιήλ.

5 Τῶν γὰρ σιδηρῶν κημηῶν, τῶν νῦν ἐπικρατουσῶν, ἐπὶ τὰ ἴχνη τῶν ποδῶν καὶ τοὺς δακτύλους χωρησάντων, κατὰ τὴν τοῦ φοβεροῦ θηρίου δεῖξιν, καθὼς ἐν τοῖς ἔμπροσθεν καιροῖς σεσήμανται, ἥξει ἀπὸ οὐρανῶν ὁ λίθος, ὁ πατάξας τὴν εἰκόνα καὶ συντρίψας αὐτὴν καὶ μεταστήσας πάσας τὰς βασιλείας, καὶ δώσει τὴν βασιλείαν ἁγίοις Ὑψί-
10 στου. Οὗτος ὁ γεννηθεὶς ὄρος μέγα καὶ πληρώσας τὴν γῆν, περὶ οὗ εἴρηται: «Ἐθεώρουν ἐν ὄραματι τῆς νυκτός· καὶ ἰδοὺ μετὰ τῶν νεφελῶν τοῦ οὐρανοῦ ἐρχόμενος ὡς Υἱὸς ἀνθρώπου, καὶ ἕως τοῦ Παλαιοῦ τῶν ἡμερῶν ἔφθασε· καὶ αὐτῷ ἐδόθη ἡ ἀρχὴ καὶ ἡ τιμὴ καὶ ἡ βασιλεία· καὶ πάντες λαοί, φυλαί, γλῶσσαι, δουλεύουσιν αὐτῷ. Ἡ ἐξουσία αὐτοῦ
15 ἐξουσία αἰώνιος, ἣτις οὐ παρελεύσεται, καὶ ἡ βασιλεία αὐτοῦ οὐ διαφθαρήσεται».

Ὁριγένους, ἐκ τοῦ πρὸς Μεγέθιον τὸν Μαρκιωνίτην διαλόγου.

Μεγέθιός φησι Δανιήλ λέγει, «Λίθος ἐτμήθη ἄνευ χειρῶν, καὶ
20 ἐπάταξε τὴν εἰκόνα, καὶ ἐποίησεν αὐτὴν ὡς κονιορτόν, καὶ ἐξεφυσήθη ὑπὸ ἀνέμου». Δείκνυται οὖν, Χριστόν μήπω ἐληλυθέναι· εἰ γὰρ ἐληλυθεί, οὐκ ἂν ἦν ἑτέρα βασιλεία ἐπὶ τῆς γῆς, ὡς ἐδήλωσεν ὁ Δανιήλ. Εἰ δὲ τοῦ πάσας τὰς βασιλείας συστήναι, πρόδηλον, μήπω ἐληλυθέναι τὸν διὰ νόμου καὶ προφητῶν κηρυττόμενον Χριστόν.

25 **Ὁριγένους.**

Ἄλλ', ὡς ἔοικε, ψιλὰς εἶναι λέγεις τὰς Γραφάς, καὶ οὐχὶ νοητάς. Οἱ γὰρ προφήται καὶ τὸ Εὐαγγέλιον δύο Χριστοῦ παρουσίας διασαφοῦσι· μίαν ἐν ταπεινοφροσύνῃ, τὴν πρώτην, καὶ μετὰ ταῦτα δευτέραν ἐνδοξον. Καὶ περὶ μὲν τῆς πρώτης Ἡσαΐας οὕτω φησί·
30 «Εἶδομεν αὐτόν, καὶ οὐκ εἶχε κάλλος, οὔτε εἶδος, ἀλλὰ τὸ εἶδος αὐτοῦ ἄτμιον, ἐκλεῖπον παρὰ τοὺς υἱοὺς τῶν ἀνθρώπων». Καί, «Ἴδου ὁ παῖς μου, ὃν ἠρετισάμην, ὁ ἀγαπητός, ἐν ᾧ ἠυδόκησεν ἡ ψυχὴ μου. Οὐκ ἐρίσει, οὐδὲ κραυγάζει ἐν ταῖς πλατείαις κάλαμον συντετριμμένον οὐ

παρά τὸν Χριστὸ νὰ ἔρχεται ἀπὸ τὸν οὐρανὸ, γιὰ νὰ ἀντικαταστήσει τὶς βασιλεῖες τοῦ κόσμου καὶ νὰ ἐγκαταστήσει τὴν αἰώνια βασιλεία τῶν οὐρανῶν, ἢ ὅποια δὲν θὰ καταστραφεῖ;

Τοῦ Ἰππολύτου, ἀπὸ τὸν λόγο του στὸν Δανιήλ.

Τώρα λοιπὸν ποὺ τὰ σίδερα τῶν ποδιῶν, τὰ ὅποια κυβερνοῦν σήμερα, προχώρησαν στὰ πέλματα τῶν ποδιῶν καὶ στὰ δάχτυλα, σύμφωνα μὲ τὴν εἰκόνα τοῦ θηρίου, ὅπως φάνηκαν στοὺς προηγούμενους καιροὺς, θὰ ἔρθει ἀπὸ τὸν οὐρανὸ ὁ λίθος ποὺ χτύπησε καὶ συνέτριψε τὸ ἄγαλμα, καὶ ἀντικατέστησε ὅλες τὶς βασιλεῖες, καὶ θὰ δώσει τὴ βασιλεία στοὺς ἁγίους τοῦ Ὑψίστου. Αὐτὸς εἶναι ποὺ ἔγινε μεγάλο ὄρος καὶ γέμισε τὴ γῆ, γιὰ τὸν ὅποιο εἶναι γραμμένο· «Ἐβλεπα σὲ ὄραμα κατὰ τὴ διάρκεια τῆς νύχτας, νὰ ἔρχεται μὲ τὰ σύννεφα τοῦ οὐρανοῦ, ὡς Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου καὶ τοῦ Παλαιοῦ τῶν ἡμερῶν. Καὶ δόθηκε σ' αὐτὸν ἡ ἐξουσία καὶ ἡ τιμὴ καὶ ἡ βασιλεία, καὶ ὅλοι οἱ λαοί, οἱ φυλές καὶ οἱ γλῶσσες θὰ τὸν ὑπηρετήσουν. Ἡ ἐξουσία του εἶναι ἐξουσία αἰώνια ποὺ δὲν θὰ παρέλθει, καὶ ἡ βασιλεία του δὲν θὰ καταστραφεῖ³⁴.

Τοῦ Ὠριγένη, ἀπὸ τὸν Διάλογό του πρὸς τὸν Μαρκιωνίτη Μεγέθιο.

Ὁ Μεγέθιος λέγει· Ὁ Δανιήλ εἶπε· «Ἀποσπάστηκε πέτρα χωρὶς χέρια καὶ χτύπησε τὸ ἄγαλμα καὶ τὸ ἔκανε σκόνη, ποὺ σκορπίστηκε ἀπὸ τὸν ἀέρα»³⁵. Δείχνει λοιπὸν ὅτι ὁ Χριστὸς δὲν ἔχει ἔρθει ἀκόμα. Γιατί, ἂν εἶχε ἔρθει, δὲν θὰ ὑπῆρχε ἄλλη βασιλεία πάνω στὴ γῆ, ὅπως δήλωσε ὁ Δανιήλ. Ἐφόσον ὅμως ὅλες οἱ βασιλεῖες ὑπάρχουν, εἶναι φανερὸ ὅτι δὲν ἦρθε ἀκόμα ὁ Χριστὸς ποὺ κηρύττεται ἀπὸ τὸν νόμο καὶ τοὺς προφῆτες.

Τοῦ Ὠριγένη.

Ὅπως λοιπὸν φαίνεται, ἰσχυρίζεσαι ὅτι οἱ Γραφές εἶναι ἀφηρημένες καὶ ὄχι κατανοητές. Γιατί οἱ προφῆτες καὶ τὸ Εὐαγγέλιο μλοῦν καθαρὰ γιὰ δύο βασιλεῖες τοῦ Χριστοῦ. Μιὰ μὲ ταπεινοφροσύνη, ἢ πρώτη, καὶ ἔπειτα ἡ δεύτερη ἔνδοξη. Καὶ γιὰ τὴν πρώτη βέβαια ὁ Ἡσαΐας λέγει τὰ ἐξῆς· «Τὸν εἶδαμε καὶ δὲν εἶχε ὠραία καὶ ἔνδοξη ἐμφάνιση, ἀλλὰ τὸ πρόσωπό του ἦταν ἄτιμο καὶ κατώτερο ἀπὸ τὸ πρόσωπο τῶν ἀνθρώπων»³⁶, καί· «Νὰ ὁ Υἱὸς μου ὁ ἀγαπητός, τὸν ὅποιο ἐξέλεξα καὶ ἀποδέχτηκε ἡ ψυχὴ μου. Δὲν θὰ φιλονεικίσει οὔτε θὰ κραυγάζει σὶς πλατεῖες. Δὲν θὰ

36. Ἦσ. 53, 2-3.

κατεάξει, καὶ λῖνον τυφόμενον οὐ σβέσει». Καὶ ὁ Ζαχαρίας· «Χαῖρε σφόδρα, θύγατερ Σιών, κήρυσσε, θύγατερ Ἱερουσαλήμ. Ἴδου ὁ βασιλεύς σου ἔρχεται σοι πρᾶυς καὶ ἐπιβεβηκῶς ἐπὶ ὄνον». εἰσῆλθεν ἐν Ἱερουσαλήμ. Οἶδε δὲ καὶ ὁ Παῦλος τὴν δευτέραν καὶ ἔνδοξον, λέγων·
 5 «Ἐν κελεύσματι Θεοῦ, ἐν φωνῇ ἀρχαγγέλου, ἐν τῇ ἐσχάτῃ σάλπιγγι καταβήσεται Κύριος ἀπ' οὐρανοῦ», καθὼς φησι ὁ Δανιήλ· «Εἶδον ὡς Υἱὸν ἀνθρώπου ἐπὶ τῶν νεφελῶν τοῦ οὐρανοῦ ἐρχόμενον». Λέγει δὲ καὶ ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ· «Ὡσπερ ἡ ἀστραπή ἐκβαίνει ἀπὸ ἀνατολῶν καὶ φαίνεται ἕως δυσμῶν, οὕτως ἔσται ἡ ἔλευσις τοῦ υἱοῦ ἀνθρώπου». Δέ-
 10 δεικται οὖν ἡ μὲν πρώτη αὐτοῦ ἔλευσις ἐν ταπεινοφροσύνῃ γεγονυῖα, ἡ δὲ δευτέρα ἐν δόξῃ· ὥστε περὶ τῆς δευτέρας αὐτοῦ παρουσίας εἴρηκεν ὁ Δανιήλ τοῦτο· «Τότε γὰρ πᾶσα βασιλεία καὶ δυναστεία καταλυθήσεται, καὶ βασιλεύσει Κύριος μόνος εἰς τοὺς αἰῶνας». Ὑμεῖς δὲ σφόδρα ἀπαταῖσθε, μὴ νοοῦντες τὰς Γραφάς, μηδὲ τὴν δύναμιν αὐτῶν
 15 (τοῦ Θεοῦ), ἀλλὰ πάντα συγχέοντες, καὶ τοὺς καιροὺς καὶ τὰ πράγματα. Τοὺς γὰρ εὐσεβῶς τὰς θείας Γραφὰς νοεῖν βουλομένους, ἀνακρίνειν προσήκει μετὰ πολλῆς ἀκριθείας τοὺς καιροὺς καὶ τὰ πρόσωπα καὶ τὸν σκοπὸν τοῦ λαλοῦντος. Ὁ γὰρ μὴ ταῦτα διακρίνων, ἐν πολλαῖς ἀτοπίαις περιπίπτει.

20 Ἔστι μὲν ἄλογον, φησί, καὶ σκαιὸν τὸ μὴ τῇ δυνάμει τοῦ σκοποῦ προσέχειν, ἀλλὰ ταῖς λέξεσι. Καὶ τοῦτο οὐκ ἔστι τῶν τὰ θεῖα νοεῖν ἐθελόντων ἴδιον, ἀλλὰ τοὺς ἥχους ψιλοῦς εἰσδεχομένων, καὶ τούτους ἄκριτων ὧτων ἀδιαβάτους ἔξωθεν συνεχόντων, καὶ οὐ θελόντων εἰδέναί, τί μὲν ἢ τοιαύτη λέξις σημαίνει, πῶς δὲ αὐτὴν χρῆ καὶ δι' ἑτέρων ὁμοδυναμῶν καὶ ἐκφαντικωτέρων λέξεων διασαφῆσαι, προσπασχόντων δὲ
 25 στοιχείοις καὶ γραμμαῖς ἀνοήτοις, καὶ συλλαβαῖς καὶ λέξεσιν ἀγνώστοις, μὴ διαβαινούσαις εἰς τὸ τῆς ψυχῆς αὐτῶν νοερόν, ἀλλ' ἔξω περὶ τὰ χεῖλη καὶ τὰς ἀκοὰς αὐτῶν διαδομδουμέναις.

Τοῦ ἁγίου Βασιλείου.

30 Δεῖ γὰρ τὸν ἀκροατὴν τοὺς παιδευομένους ταῖς θείας Γραφαῖς δοκιμάζειν τὰ παρὰ τῶν διδασκάλων λεγόμενα, καὶ τὰ μὲν σύμφωνα ταῖς Γραφαῖς δέχεσθαι, τὰ δὲ ἀλλότρια ἀποβάλλεσθαι, καὶ τοῖς τοιού-

σπάσει καλάμι κομμένο, και λινάρι που καίεται δε θα τὸ σβήσει»³⁷. Και ὁ Ζαχαρίας: «Νὰ χαίρεσαι πολὺ, θυγατέρα Σιών, νὰ διακηρύτεις, θυγατέρα Ἱερουσαλήμ, γιατί ἔρχεται ὁ βασιλιάς σου πρῶτος και καθισμένος πάνω σὲ ὄνο»³⁸, και μπήκε στὴν Ἱερουσαλήμ. Και ὁ Παῦλος γνωρίζει τὴ δεύτερη και ἔνδοξη ἔλευση, ἀφοῦ λέγει: «Μὲ παράγγελμα, μὲ φωνὴ ἀρχαγγέλου και τελευταῖα μὲ σάλπιγγα, θὰ κατεβεῖ ὁ Κύριος ἀπὸ τὸν οὐρανὸ»³⁹, ὅπως λέγει και ὁ Δανιήλ: «Εἶδα τὸν Υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου νὰ κατεβαίνει μὲ τὰ σύννεφα ἀπὸ τὸν οὐρανὸ»⁴⁰. Ἄλλα και τὸ Εὐαγγέλιο λέγει: «Ὅπως ἡ ἀστραπὴ βγαίνει ἀπὸ τὴν ἀνατολὴ και φαίνεται μέχρι τὴ δύση, ἔτσι θὰ γίνεи και ἡ ἔλευση τοῦ Υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου»⁴¹. Ἀποδείχτηκε λοιπὸν, ὅτι ἡ πρώτη ἔλευσή του ἔχει γίνεи μὲ ταπεινοφροσύνη, ἐνῶ ἡ δεύτερη θὰ γίνεи μὲ λαμπρότητα. Ὡστε λοιπὸν γιὰ τὴ δευτέρα παρουσία του εἶπε ὁ Δανιήλ αὐτὸ: «Τότε κάθε βασιλεία και ἐξουσία θὰ καταργηθεῖ και θὰ βασιλεύει μόνο ὁ Κύριος αἰώνια»⁴². Σεῖς ὅμως ἀπατάσθε πάρα πολὺ, μὴ κατανοώντας τις Γραφές, οὔτε τὴ δύναμη τους (δηλαδὴ τοῦ Θεοῦ), ἀλλὰ συγχέεται τὰ πάντα, και τοὺς καιροὺς και τὰ πράγματα. Γιατὶ αὐτοὶ που θέλουν νὰ κατανοοῦν μὲ πίστη τις ἅγιες Γραφές, πρέπει νὰ ἐξετάζουν μὲ πολλὴ ἀκριβεία τοὺς καιροὺς και τὰ πρόσωπα και τὸν σκοπὸ ἐκείνου που ὁμιλεῖ. Γιατὶ, ἐκεῖνος που δὲν τὰ ἐξετάζει αὐτά, πέφτει σὲ πολλὲς ἀνοησίες.

Εἶναι δηλαδὴ παράλογο και ἐπιζήμιο, λέγει, τὸ νὰ μὴ προσέχουμε στὸ βαθύτερο νόημα τοῦ σκοποῦ, ἀλλὰ στὶς λέξεις. Και αὐτὸ δὲν εἶναι γνώρισμα ἐκείνων που θέλουν νὰ κατανοήσουν τὰ θεῖα, ἀλλὰ ἐκείνων που δέχονται μέσα τους τοὺς ἤχους, και αὐτοὺς τοὺς κρατοῦν ἔξω ἀπὸ τὰ αὐτιά, χωρὶς νὰ περνοῦν μέσα, και δὲν θέλουν νὰ μάθουν τί ἀκριβῶς σημαίνει ἡ λέξη αὐτή, και πῶς πρέπει αὐτὴν νὰ τὴν ἀποσαφηνίσουν και μὲ ἄλλες συνώνυμες και πιὸ ἀποκαλυπτικές, ἀλλὰ συγκινοῦνται ἀπὸ στοιχεῖα και γραμμὲς χωρὶς νόημα και συλλαβὲς και λέξεις ἄγνωστες, οἱ ὁποῖες δὲν εἰσχωροῦν στὸ νοερὸ μέρος τῆς ψυχῆς τους, ἀλλὰ βουτίζουν ἔξω γύρω στὰ χεῖλη τους και τὰ αὐτιά τους.

Τοῦ ἁγίου Βασιλείου.

Πρέπει λοιπὸν οἱ ἀκροατὲς που μελετοῦν τις ἅγιες Γραφές, νὰ ἐξετάζουν τὰ ὅσα λένε οἱ δάσκαλοι, και αὐτὰ που εἶναι σύμφωνα μὲ τις Γραφές νὰ τὰ δέχονται, ἐνῶ τὰ ξένα νὰ τὰ ἀποβάλλουν, και ἐὰν ἐπιμένουν ὄ

39. Α' Θεσσ. 4, 15.

40. Δαν. 7, 13.

41. Ματθ. 24, 27.

42. Δαν. 7, 14, 18.

τοὺς ἐπιμένοντας διδάγμασιν ἀποστρέφεισθαι σφοδρότερον. «Οὐαί», γὰρ φησι, «τῷ ἀνθρώπῳ, δι' οὗ τὸ σκάνδαλον ἔρχεται».

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΜΘ'.

Τίνες εἰσὶν αἱ ἑπτὰ ἐπαρυστρίδες ἃς εἶδε Ἡσαΐας;

5

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Καὶ ἐπέστρεψέ με ὁ ἄγγελος, ὁ λαλῶν, φησί, ἐν ἐμοί, καὶ εἶπε πρὸς με· «Τί σὺ βλέπεις; Καὶ εἶπον ἐγὼ, Ἐώρακα, καὶ ἰδοὺ λυχνία χρυσοῦ ὄλη, καὶ τὸ λαμπάδιον ἐπάνω αὐτῆς, καὶ ἑπτὰ λύχνοι, καὶ ἑπτὰ ἐπαρυστρίδες, καὶ δύο ἐλαῖαι ἐπάνω. Καὶ εἶπέ μοι ὁ ἄγγελος· Οὗτος ὁ λόγος
10 Κυρίου». Τίς οὖν ἐστὶν ἡ λυχνία; Ἡ ἁγία Μαρία. Διὰ τί δὲ λυχνία; Ὅτι τὸ ἄϊλον φῶς Θεὸν σαρκωθέντα ἐβάστασε. Διὰ τί δὲ χρυσοῦ ὄλη; Ὅτι μετὰ τόκον παρθένος ἔμεινε· φησὶ γάρ· «Ἡ πύλη αὕτη κεκλεισμένη ἔσται, καὶ οὐδεὶς μὴ διέλθῃ δι' αὐτῆς», ἀλλὰ Κύριος ὁ Θεὸς μόνος εἰσελεύσεται καὶ καθιεῖται, ὅτι αὐτός ἐστιν ἡγούμενος, καὶ ἐξελεύσει
15 καὶ κλείσει τὰς θύρας ὀπισθεν αὐτοῦ. Ὅτι δὲ ἡ μήτρα πύλη λέγεται, μάρτυς Ἰωβ, λέγων· «Διὰ τί δὲ οὐκ ἐνέκλεισας πύλας γαστροῦ μητροῦ μου;».

Τί δὲ τὸ λαμπάδιον; Ὁ σαρκωθείς Θεὸς Λόγος φησὶ γάρ Ἡσαΐας· «Διὰ Σιών οὐ σιωπήσομαι, καὶ διὰ Ἱερουσαλήμ οὐκ ἀνήσω,
20 ἕως οὗ ἐξέλθῃ ὡς φῶς ἡ δικαιοσύνη μου, τὸ δὲ σωτήριόν μου ὡς λαμπὰς καυθήσεται». Τίνες δὲ οἱ ἑπτὰ λύχνοι; Οἱ κατὰ μέρος νόμοι. Φησὶ γάρ· «Λύχνος τοῖς ποσὶ μου ὁ νόμος σου, καὶ λύχνος ἐντολῆ νόμου καὶ φῶς». Ὅτι δὲ ἑπτὰ νόμοι εἰσὶν, ἄκουσον. Πρῶτος νόμος ὁ ἔμφυτος, περὶ οὗ Παῦλός φησιν· «Ὅταν ἔθνη τὰ μὴ νόμον ἔχοντα, φύσει τὰ τοῦ
25 νόμου ποιῇ, οὗτοι νόμον μὴ ἔχοντες, ἑαυτοῖς εἰσι νόμος». Δεύτερος δὲ ὁ διὰ τῆς ὄψεως ὃν γὰρ Θεὸν ὁ νόμος κηρύττει, τοῦτον ἢ ὄψις διὰ τῶν κτισμάτων πιστοῦται· ἐκ γὰρ μεγέθους καὶ καλλονῆς κτισμάτων ἀναλόγως ὁ γενεσιουργὸς αὐτῶν θεωρεῖται. Τρίτος, ἡ ἀπὸ τοῦ ξύλου ἐντολή. Φησὶ γάρ ὁ Ἀπόστολος· «Ὁ μὲν νόμος ἅγιος, ἡ δὲ ἐντολή
30 ἁγία καὶ δικαία καὶ ἀγαθή». Τέταρτος, ὁ ἐπὶ τοῦ Νῶε ἐν τῇ νεφέλῃ.

43. Ματθ. 18, 7.

44. Ζαχ. 4, 1-3, 6.

45. Ἰεζ. 44, 2.

46. Ἰωβ 3, 10.

47. Ἡσ. 62, 1.

48. Ψαλμ. 118, 105.

49. Ρωμ. 2, 14.

50. Ρωμ. 7, 12.

51. Γεν. 9, 13.

αὐτὲς τὶς διδασκαλίαις νὰ τοὺς ἀποστρέφονται μὲ δύναμη· «Γιατὶ ἄλλοί-
μονο στὸν ἄνθρωπο, διὰ τοῦ ὁποίου προκαλεῖται σκάνδαλο»⁴³.

ΕΡΩΤΗΣΗ 49η

Ποιά εἶναι τὰ ἑπτὰ μικρὰ δοχεῖα λαδιοῦ πού εἶδε
ὁ προφήτης Ἡσαΐας;

ΑΠΑΝΤΗΣΗ

Καὶ γύρισε ὁ ἄγγελος πού μιλοῦσε, λέγει, σὲ μένα καὶ μοῦ εἶπε·
«Ἐσὺ τί βλέπεις; Καὶ ἐγὼ εἶπα· Βλέπω ἓνα λυχνοστάτη ὀλόσχροσο καὶ
πάνω σ' αὐτόν μιὰ μικρὴ φλόγα, καὶ ἑπτὰ λυχνάρια καὶ ἑπτὰ δοχεῖα
λαδιοῦ μικρὰ καὶ δύο ἑλιές ἐπάνω. Καὶ ὁ ἄγγελος μοῦ εἶπε· Αὐτός εἶναι
ὁ λόγος τοῦ Κυρίου»⁴⁴. Ποιὸς εἶναι λοιπόν ὁ λυχνοστάτης; Ἡ ἁγία
Μαρία. Καὶ γιατί εἶναι λυχνοστάτης; Ἐπειδὴ βάσταξε τὸ ἄυλο φῶς, τὸν
Θεὸ πού σαρκώθηκε. Καὶ γιατί εἶναι ὀλόχροσο; Ἐπειδὴ μετὰ τὸν τοκετὸ
ἔμεινε παρθένο. Γιατὶ λέγει· «Ἡ πύλη αὕτη θὰ μείνει κλεισμένη, καὶ
κανένας δὲν θὰ παράσει ἀπὸ αὐτήν»⁴⁵, παρὰ μόνο ὁ Κύριος καὶ Θεὸς θὰ
περάσει καὶ θὰ καθίσει, γιατί αὐτός εἶναι πρῶτος, καὶ βγαίνοντας θὰ
κλείσει τὶς πόρτες πίσω του. Ὅτι βέβαια ἡ μήτρα λέγεται πόρτα, τὸ βε-
βαιώνει ὁ Ἰώβ λέγοντας· «Καὶ γιατί δὲν ἔκλεισες τὶς πύλες τῆς κοιλιᾶς
τῆς μητέρας μου;»⁴⁶.

Καὶ τί εἶναι ἡ μικρὴ φλόγα; Ὁ Θεὸς Λόγος πού σαρκώθηκε. Γιατὶ ὁ
Ἡσαΐας λέγει· «Γιὰ τὴ Σιών δὲν θὰ σωπάσω καὶ γιὰ τὴν Ἱερουσαλήμ δὲν
θὰ παύσω, μέχρι νὰ βγεῖ ἡ δικαιοσύνη μου σὰν φῶς, καὶ νὰ ἀνάψει ἡ
σωτηρία μου σὰν λαμπάδα»⁴⁷. Καὶ τὰ ἑπτὰ λυχνάρια τί εἶναι; Εἶναι οἱ ἐπὶ
μέρους νόμοι. Γιατὶ λέγει· «Ὁ νόμος σου εἶναι λυχνάρι στὰ πόδια μου
καὶ φῶς»⁴⁸. Ὅτι βέβαια οἱ νόμοι εἶναι ἑπτὰ, ἄκουσε· Πρῶτος εἶναι ὁ
ἔμφυτος νόμος, γιὰ τὸν ὁποῖο ὁ Παῦλος λέγει· «Ὅταν οἱ ἔθνηκοί, πού δὲν
ἔχουν νόμο, ἐφαρμόζουν τὶς διατάξεις τοῦ νόμου ἐκ φύσεως, αὐτοί, ἂν
καὶ δὲν ἔχουν νόμο, ἔχουν τὸν ἑαυτό τους γιὰ νόμο»⁴⁹. Δεύτερος εἶναι ὁ
νόμος τῆς ὄρασης, γιατί τὸν Θεὸ πού κηρύττει ὁ νόμος, αὐτὸν τὸν διαπι-
στώνει ἡ ὄραση μέσω τῶν κτισμάτων. Γιατὶ ἀπὸ τὸ μέγεθος καὶ τὴν
ὠραιότητα τῶν κτισμάτων φαίνεται ὁ Δημιουργὸς τους. Τρίτος εἶναι ὁ
νόμος τῆς ἐντολῆς τοῦ δένδρου. Γιατὶ λέγει ὁ Ἀπόστολος· «Ὁ νόμος
εἶναι ἅγιος καὶ ἡ ἐντολὴ ἁγία καὶ δίκαιη καὶ ἀγαθή»⁵⁰. Τέταρτος νόμος
εἶναι ἐκεῖνος πού δόθηκε στὸν Νῶε μὲ τὸ σύνεφο⁵¹. Πέμπτος εἶναι ὁ

Πέμπτος, ὁ ἐπὶ τοῦ Ἀβραάμ, διὰ τῆς περιτομῆς. Ἔκτος, ὁ τοῦ γραμματος. Ἑβδομος, ὁ τῆς θείας χάριτος. Ὅτι δὲ ἡ χάρις νόμον ἔχει, φησὶν ὁ Ἀπόστολος « Ἀλλήλων τὰ βάρη βαστάζετε, καὶ οὕτως ἀναπληρώσατε τὸν νόμον τοῦ Χριστοῦ. Λέγει δὲ καὶ Ἡσαΐας: « Ἐκ Σιών ἐξελεύσεται νόμος, καὶ λόγος Κυρίου ἐξ Ἱερουσαλήμ· καὶ κρινεῖ ἀναμέσον ἐθνῶν πολλῶν».

Τίνες εἰσὶν αἱ ἑπτὰ ἐπαρυστρίδες; Τὰ ἑπτὰ χαρίσματα τοῦ Πνεύματος, ὡς φησὶν Ἡσαΐας: « Ἐξελεύσεται ράβδος ἐκ τῆς ῥίζης Ἰεσσαί, καὶ ἄνθος ἐκ τῆς ῥίζης ἀναθήσει, καὶ ἐπαναπαύσεται ἐπ' αὐτὸν ἑπτὰ πνεύματα: πνεῦμα σοφίας καὶ συνέσεως, πνεῦμα βουλήσ καὶ ἰσχύος, πνεῦμα γνώσεως καὶ εὐσεβείας, πνεῦμα φόβου Θεοῦ ἐμπλήσει αὐτόν».

Τίνες αἱ δύο ἐλαῖαι; Αἱ δύο διαθηκαὶ. Ὡς γὰρ ἡ ἐλαία ἀειθαλὲς ἔχει τὸ φύλλον, οὕτως αἱ δύο διαθηκαὶ ἀπαύστως ἔχουσι τὰς περὶ Θεοῦ μαρτυρίας. Ταῦτα πάντα φυλάξας ὁ Δαυὶδ ἔψαλλεν: « Ἐφύλαξα τὰς ἐντολάς σου καὶ τὰ μαρτυρία σου, Κύριε»· καὶ « Καθήλωσον ἐκ τοῦ φόβου σου τὰς σάρκας μου· ἀπὸ γὰρ τῶν κριμάτων σου ἐφοβήθην»· καὶ « Ἐποίησα κρῖμα καὶ δικαιοσύνην· διότι κρῖμα καὶ δικαιοσύνην ἐν Ἰακώβ σὺ ἐποίησας». Καὶ πάλιν φησί: « Γινώσκειται Κύριος κρῖματα ποιῶν». Ὅθεν λοιπὸν πρὸς τοὺς φυλάσσοντας, ταῦτα λέγων: « Μακάριοι οἱ φυλάσσοντες κρίσιν καὶ ποιῶντες δικαιοσύνην ἐν παντὶ καιρῷ». Διὰ τοι τοῦτο ἡ μὲν προφητεία παραινεῖ λέγουσα: « Ἐν τούτῳ καυχάσθω ὁ καυχώμενος, ἐν τῷ συνιεῖν καὶ γινώσκειν τὸν Κύριον, καὶ ποιεῖν κρῖμα καὶ δικαιοσύνην». Ὁ δὲ Κύριος διὰ Ἐζεκιήλ φάσκει: « Καὶ ὁ ἄνομος ἐὰν ἐπιστρέψῃ ἐκ πασῶν τῶν ἀνομιῶν αὐτοῦ, καὶ ποιήσῃ κρῖμα καὶ δικαιοσύνην, ζήσεται, καὶ οὐκ ἀποθανεῖ».

ΕΡΩΤΗΣΙΣ Ν'.

Τίς ἡ διαφορὰ τοῦ νόμου καὶ ἐντολῆς;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

30 Νόμος μὲν λέγεται ὁ καθόλου, ἐντολαὶ δὲ αἱ κατὰ μέρος, οἷον τό,

52. Γεν. 17, 10.

53. Γαλ. 6, 2.

54. Ἦσ. 2, 3.

55. Ἦσ. 11, 2-3.

56. Ψαλμ. 118, 168.

57. Ὅπ. π. 120.

58. Ὅπ. π. 121.

59. Ψαλμ. 98, 4.

60. Ψαλμ. 9, 17.

νόμος πού δόθηκε στον Ἀβραάμ με την περιτομή⁵². Ἐκτος εἶναι ὁ γραπτός νόμος, καὶ ἔβδομος ὁ νόμος τῆς θείας χάριτος. Ὅτι βέβαια ἡ χάρις ἔχει νόμο τὸ λέγει ὁ Ἀπόστολος: «Ὁ καθένας νὰ σηκώνει τὰ βάρη τοῦ ἄλλου, καὶ μετὸν τρόπον αὐτὸ θὰ ἐκπληρώσετε τὸν νόμο τοῦ Χριστοῦ»⁵³. Ἄλλὰ καὶ ὁ Ἡσαΐας λέγει: «Ἀπὸ τῆ Σιών θὰ βγεῖ νόμος, καὶ λόγος τοῦ Κυρίου ἀπὸ τὴν Ἱερουσαλήμ, πού θὰ κρίνει τὶς διαφορὲς μεταξὺ πολλῶν ἐθνῶν»⁵⁴.

Τί εἶναι τὰ δοχεῖα τοῦ λαδιοῦ; Εἶναι τὰ ἑπτὰ χαρίσματα τοῦ Πνεύματος, ὅπως λέγει ὁ Ἡσαΐας: «Θὰ βγεῖ ράβδος ἀπὸ τῆ ρίζα τοῦ Ἰεσσαὶ καὶ θὰ ἐμφανιστεῖ ἀπὸ τῆ ρίζα ἄνθος, καὶ θὰ ἀναπαυθοῦν πάνω σ' αὐτὸν ἑπτὰ πνεύματα. Πνεῦμα σοφίας καὶ συνέσεως, πνεῦμα θελήσεως καὶ δυνάμεως, πνεῦμα γνώσεως καὶ πίστεως, καὶ θὰ τὸν γεμίσει τὸ πνεῦμα τοῦ φόβου τοῦ Θεοῦ»⁵⁵.

Ποιὲς εἶναι οἱ δύο ἐλιές; Εἶναι οἱ δύο διαθήκες. Γιατί, ὅπως ἡ ἐλιά ἔχει ἀειθαλῆ φύλλα, ἔτσι καὶ οἱ δύο διαθήκες ἔχουν ἀσταμάτητες τὶς μαρτυρίες γιὰ τὸν Θεό. Ὅλα αὐτὰ ὁ Δαβὶδ ἀφοῦ τὰ φύλαξε, ἔψαλλε: «Κύριε, φύλαξα τὶς ἐντολές σου καὶ τὶς ἀποδείξεις σου»⁵⁶, καὶ: «Νέκρωσε μετὸν φόβο σου τὰ μέλη τοῦ σώματός μου. Γιατὶ μόνο ἀπὸ τὶς κρίσεις σου φοβᾶμαι»⁵⁷, καὶ: «Ἐφάρμοσα τὴν εὐθύτητα καὶ τὴν δικαιοσύνη»⁵⁸, γιατί κρίση καὶ δικαιοσύνη σὺ ἔδειξες στὸν Ἰακώβ»⁵⁹. Καὶ πάλι λέγει: «Ὁ Κύριος γνωρίζεται ἀπὸ τὶς δίκαιες κρίσεις πού κάνει»⁶⁰. Γι' αὐτὸ λοιπὸν σ' ἐκείνους πού τὰ φυλάγουν αὐτὰ λέγει: «Γι' αὐτὸ εἶναι μακάριοι αὐτοὶ πού φυλάγουν τὶς δίκαιες κρίσεις καὶ ἐφαρμόζουν τὴ δικαιοσύνη σὲ κάθε στιγμή»⁶¹. Γι' αὐτὸ βέβαια καὶ ἡ προφητεία λέγει: «Γι' αὐτὸ νὰ καυχίεται ὅποιος καυχίεται, γιὰ τὸ ὅτι γνωρίζει καὶ καταλαβαίνει τὸν Κύριο, καὶ ἐφαρμόζει τὴ κρίση καὶ τὴ δικαιοσύνη του»⁶². Καὶ ὁ Κύριος μέσω τοῦ Ἰεζεκιήλ λέγει: «Καὶ ὁ παράνομος, ἐὰν μετανοήσῃ γιὰ ὅλες τὶς παρανομίες του καὶ ἐφαρμόσῃ δίκαιη κρίση καὶ δικαιοσύνη, θὰ ζήσει καὶ δὲν θὰ πεθάνει»⁶³.

ΕΡΩΤΗΣΗ 50ῆ

Ποιὰ εἶναι ἡ διαφορὰ τοῦ νόμου ἀπὸ τὴν ἐντολή;

ΑΠΑΝΤΗΣΗ

Νόμος λέγεται τὸ σύνολο, ἐνῶ οἱ ἐντολὲς ἀναφέρονται στὰ ἐπὶ

61. Ψαλμ. 105, 3.

62. Ἱερ. 9, 24.

63. Ἱεζ. 18, 21.

«Οὐ φονεύσεις, οὐ μοιχεύσεις, οὐ κλέψεις», καὶ ὅσα τούτοις ἀκόλουθα. Μαρτυρίαι δέ, ὥσπερ ἂν μετὰ τινος μαρτυρίας ὁ νομοθέτης παρεγγυᾷ τοῖς ἀκούουσιν, ὡς Μωσῆς ἔλεγε· «Διαμαρτύρομαι ὑμῖν σήμερον τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν». Κρίματα δέ, ὅσα κρίναντος τοῦ Θεοῦ καὶ 5 δικαιώσαντος, ἐγράφη, ὡς ἐπὶ τοῦ βλασφημήσαντος τὸ φοβερὸν ὄνομα, Μωυσῆς ἐπὶ τὸν Θεὸν ἀναφέρει, οὐκ ἐπιτρέψας ἑαυτῷ τὴν κρίσιν. Ἐκείνου δὲ λιθοβοληθέντος, κατὰ τὴν θεϊαν πρόσταξιν, ὄρος οὐτος καὶ κρίμα κατὰ τῶν ἄλλων βλασφημῶν ἐγένετο· «Ὁνομάζων δὲ τὸ ὄνομα Κυρίου, θανάτῳ θανατούσθω». Δικαιώματα δὲ τὰ τοιαῦτα 10 προστάγματα· «Ἐὰν κτήσῃ παῖδα Ἑβραῖον», φησί, «ἕξ ἔτη δουλεύσει σοι» καὶ τὰ ἐξῆς Ταῦτα γὰρ δικαιοσύνης ὑπερβαλλούσης ἔχεται κλοπῆς καὶ φόνου καὶ μοιχείας ἀπαγόρευσις, γονέων τιμὴ, ὄρκων φυλακῆ, καὶ τὰ ὅμοια, ἃ καὶ παρὰ τῶν ἀνόμων φυλάττεται.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΝΑ΄.

15 *Τίνες ἐν τῇ Γραφῇ ἕτερα ἔχοντες ὀνόματα, ὕστερον μετωνομάσθησαν, καὶ διατί;*

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Τὰς μετωνυμίας ἐπὶ τῶν ἁγίων εὐρίσκομεν. Εὐᾶν μὲν πρῶτον γυναικα ἐκάλεσεν ὁ Θεός, «ὅτι ἐκ τοῦ ἀνδρός», φησί, «αὐτῆς ἐλήφθη». Μετὰ δὲ τὴν παράδασιν μετωνόμασε αὐτὴν ζωὴν, «ὅτι αὐτὴ μήτηρ πάντων τῶν ζώντων». Ὅτε δὲ ἔγνω αὐτὴν, ἐκάλεσεν αὐτὴν Εὐᾶν.

Δεύτερος Ἀβραάμ, Ἄβραμ ἐκαλεῖτο πρότερον, μετωνομάσθη δὲ ὑπὸ τοῦ Θεοῦ ὕστερον Ἀβραάμ, ὅτι πατὴρ πολλῶν ἐθνῶν ἔμελλεν ἔσεσθαι. Τρίτον Σάρα· ἐκαλεῖτο Σάρα, μετωνόμασε δὲ αὐτὴν ὁ Θεὸς Σάρρα, ὅτι ἔμελλε τίκτειν τὸν Ἰσαάκ. Τέταρτον Ἰακώβ· Ἰακώβ ἐκαλεῖτο, μετωνόμασε δὲ αὐτὸν ὁ παλαίων Κύριος Ἰσραήλ· «Ὅτι ἐνίσχυσας», φησί, «μετὰ Θεοῦ, καὶ μετὰ ἀνθρώπων ἔση δυνατός». Πέμπτον Ἡσαῦ· Ἡσαῦ ἐκαλεῖτο, ἐκλήθη δὲ ὕστερον καὶ Ἐδώμ ὑπὸ τῶν 30 συνηλικιωτῶν, ὃ ἐστὶ «πύρρος». Ἑκτον Ἰωσήφ· ἐκαλεῖτο Ἰωσήφ, ὃ δὲ

64. Ἐξ. 20, 13-14.

65. Δευτ. 30, 19.

66. Λευϊτ. 24, 11.

67. Ὅπ. π. 16.

68. Ἐξ. 21, 2.

69. Γεν. 2, 23.

70. Γεν. 3, 20.

71. Γεν. 4, 1.

μέρους θέματα, ὅπως τό· «Νὰ μὴ σκοτώσεις, νὰ μὴ μοιχεύσεις, νὰ μὴ κλέψεις»⁶⁴ καὶ ὅλα ὅσα ἀκολουθοῦν σ' αὐτά. Καὶ μαρτυρίες εἶναι οἱ διαβεβαιώσεις πού κάνει ὁ νομοθέτης δίνοντας κάποια ἐγγύηση σ' αὐτοὺς πού τὸν ἀκοῦνε, ὅπως ἔλεγε ὁ Μωυσῆς· «Ἐπικαλοῦμαι σήμερα μάρτυρες ἀπέναντί σας τὸν οὐρανὸ καὶ τὴ γῆ»⁶⁵. Κρίματα πάλι εἶναι ὅσα γράφτηκαν μὲ ἀπόφαση καὶ καταδίκη τοῦ Θεοῦ, ὅπως στὴν περίπτωση ἐκείνου πού βλασφήμησε τὸ φοβερὸ ὄνομα, ὁ Μωυσῆς τό ἀνέθεσε στὸν Θεό, μὴ ἐπιτρέποντας στὸν ἑαυτό του τὴν ἀπόφαση⁶⁶. Καὶ ὅταν ἐκεῖνος λιθοβολήθηκε ὕστερα ἀπὸ θεϊκὴ διαταγὴ, αὐτὸ ἔγινε νόμος καὶ θεσμὸς ἐναντίον τῶν ἄλλων βλασφημῶν· «Ὅποιος ἀναφέρει τὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου, νὰ θανατώνεται»⁶⁷. Δικαιώματα εἶναι οἱ ἐξῆς διαταγές· «Ἐὰν ἀποκτήσεις», λέγει, «δούλον Ἑβραῖο, θὰ σοῦ δουλέψει ἕξι χρόνια»⁶⁸ καὶ τὰ λοιπά. Γιατὶ αὐτὰ εἶναι ἐντολές ἀνώτερης δικαιοσύνης· ἡ ἀπαγόρευση τῆς κλοπῆς, τοῦ φόνου καὶ τῆς μοιχείας, ἡ τιμὴ τῶν γονέων, ἡ τήρηση τῶν ὀρκῶν, καὶ τὰ ὅμοια, τὰ ὁποῖα τηροῦνται καὶ ἀπὸ τοὺς παράνομους.

ΕΡΩΤΗΣΗ 51η

Ποιοὶ στὴν ἀγία Γραφή, ἐνῶ εἶχαν ἄλλα ὀνόματα, ὕστερα ἄλλαξαν ὄνομα καὶ γιατί;

ΑΠΑΝΤΗΣΗ

Τὶς μετονομασίες τὶς βρίσκουμε στοὺς ἀγίους. Τὴν Εὐὰ ἀρχικὰ ὁ Θεὸς τὴν ὀνόμασε γυναίκα, «ἐπειδὴ προῆλθε», λέγει, «ἀπὸ τὸν ἄνδρα της»⁶⁹. Μετὰ τὴν παρακοὴ ὅμως τὴν μετονόμασε σὲ Ζωή, «ἐπειδὴ αὐτὴ εἶναι ἡ μητέρα ὅλων τῶν ζωντανῶν»⁷⁰. Καὶ ὅταν ἦρθε σὲ ἐπαφὴ μαζί της, τὴν ὀνόμασε Εὐὰ⁷¹.

Δεύτερος ὁ Ἄβραάμ, ὁ ὁποῖος ἀρχικὰ ὀνομαζόταν Ἄβραμ, καὶ ἔπειτα ὀνομάστηκε ἀπὸ τὸν Θεὸ Ἄβραάμ, ἐπειδὴ ἐπρόκειτο νὰ γίνεῖ πατέρας πολλῶν ἐθνῶν⁷². Τρίτη ἡ Σάρα, ἡ ὁποία ἀρχικὰ ὀνομαζόταν ἔτσι, καὶ ὁ Θεὸς τὴν ὀνόμασε Σάρρα, ἐπειδὴ ἐπρόκειτο νὰ γεννήσῃ τὸν Ἰσαάκ⁷³. Τέταρτον ὁ Ἰακώβ, ὁ ὁποῖος ἀρχικὰ ὀνομαζόταν Ἰακώβ, καὶ ὁ Κύριος παλεύοντας μαζί του τὸν ὀνόμασε Ἰσραήλ· «ἐπειδὴ φάνηκες», λέγει, «δυνατὸς μὲ τὸν Θεό, θὰ εἶσαι δυνατὸς καὶ μὲ τοὺς ἀνθρώπους»⁷⁴. Πέμπτον ὁ Ἡσαῦ· ὀνομαζόταν Ἡσαῦ, καὶ ὕστερα ἀπὸ τοὺς συνομηλίλους του ὀνομάστηκε καὶ Ἐδώμ, πού σημαίνει κόκκινος⁷⁵. Ἑκτον, ὁ Ἰω-

72. Γεν. 17, 5.

73. Γεν. 17, 15-19.

74. Γεν. 32, 28.

75. Γεν. 25, 30.

Φαραὼ θαυμάσας τὸ ἐν αὐτῷ πνεῦμα, ἐκάλεσεν αὐτὸν Αἰγυπτιστὶ
 Ψονθομφανήχ. Ἔβδομον Ἰώβ. Ἰωβὰμ ἐκαλεῖτο, μετὰ δὲ τὴν πληγὴν
 Ἰώβ ἐκλήθη, διὰ τὴν ἀγάπην ἣν εἶχε πρὸς τὸν Θεὸν καὶ τὴν ὑπομονὴν
 αὐτοῦ. Ὁγδοον, Αὐσὴ ἐκαλεῖτο ὁ υἱὸς Ναυῆ· ὁ δὲ Μωυσῆς ἠνίκα
 5 ἀπέστειλεν αὐτὸν κατασκοπῆσαι τὴν γῆν, μετωνόμασεν αὐτὸν Ἰη-
 σοῦν, ὃ ἐστὶ «σωτηρία λαοῦ». Ἐνατον Δανιήλ· ἐκαλεῖτο Δανιήλ, ὁ δὲ
 Ναβουχοδονόσορ ἐκάλεσεν αὐτὸν Βαλτάσαρ, κατὰ τὸ ὄνομα τοῦ
 Θεοῦ αὐτοῦ, ὅτι Πνεῦμα ἅγιον εἶδεν ἐν αὐτῷ. Δέκατον Ἀνανίαν,
 Ἀζαρίαν, καὶ Μισαήλ ἐκαλοῦντο οἱ τρεῖς παῖδες, ὁ δὲ Ἀσφανεζ, ὁ
 10 εὐνοῦχος τοῦ Ναβουχοδονόσορ, ἐκάλεσεν αὐτοὺς Σεδράχ, Μισάχ, καὶ
 Ἀβδεναγῶ, διὰ τὴν ἀρετὴν αὐτῶν. Ἐνδέκατον Σίμων ἐκαλεῖτο Πέ-
 τρος, ὁ δὲ Κύριος πρὸς αὐτόν· «Σὺ κληθήσῃ Κηφᾶς, ὃ ἐρμηνεύεται
 Πέτρος», διότι ἔμελλε λέγειν· «Σὺ εἶ Πέτρος, καὶ ἐπὶ ταύτῃ τῇ πέτρᾳ οἰ-
 κοδομήσω μου τὴν Ἐκκλησίαν». Δωδέκατον, Ἰάκωβος καὶ Ἰωάννης
 15 υἱοὶ Ζεβεδαίου ἐκαλοῦντο, ὁ δὲ Κύριος ἐκάλεσεν αὐτοὺς Βοανεργές, ὃ
 ἐστὶν, «υἱοὶ θροντῆς», διότι ἔμελλον ὡς θροντή, μεγαληγόρως εὐαγγε-
 λίζεσθαι περὶ τοῦ Κυρίου. Τρισκαιδέκατον, Παῦλος Σαῦλος ἐκαλεῖτο,
 ἕως ἐδίωκε τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Χριστοῦ· γενόμενος δὲ ἀπόστολος καὶ
 ἐλθὼν εἰς Πάφον τῆς Κύπρου, μετωνόμασεν αὐτὸν Παῦλον.

20

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΝΒ΄.

**Πῶς νοητέον τό, «Ἐπαινεῖται ὁ ἁμαρτωλὸς ἐν ταῖς
 ἐπιθυμίαις τῆς ψυχῆς αὐτοῦ, καὶ ὁ ἀδικῶν
 ἐνευλογεῖται»;**

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

25 Παρὰ τὸ εὖ λέγεσθαι εἴρηται ἐνταῦθα, εὐλογεῖται, τουτέστιν, ἐ-
 παινεῖται καὶ ἐγκωμιάζεται παρὰ τῶν κολακευόντων καὶ ἐπιτριβόν-
 των αὐτοῦ τὴν κακίαν, καὶ μηδὲ αἴσθησιν τῆς νόσου διὰ τῆς σιωπῆς
 ἐμποιῆσαι ἀνεχομένων· διὸ καὶ ἀνήκεστος ὁ τοιοῦτος εὐρίσκεται. Τὸ
 γὰρ μηδὲ αἴσθησιν τοῦ πάθους ἔχειν, θεραπείαν οὔτε ἐπιζητεῖ, οὔτε
 30 προσίεται. Καὶ τοῦτό ἐστὶ πάντων δεινότατον, ὅταν ἡ κακία ἐπαινεῖ-
 ται, καὶ μηδὲ κακία εἶναι νομιζέται. Διὸ χρὴ μάλιστα μὲν, εἰ δυνατόν,

76. Γεν. 41, 45.

77. Ἀριθμ. 13, 17.

78. Δαν. 1, 7.

79. Δαν. 4, 5.

80. Δαν. 1, 7.

81. Ἰω. 1, 42.

82. Ματθ. 16, 18.

83. Μάρκ. 3, 17.

σήφ· ὀνομαζόταν Ἰωσήφ, ὁ Φαραὼ ὅμως θαυμάζοντας τὸ πνεῦμα του τὸν ὀνόμασε αἰγυπτιακὰ Ψονθομφανήχ⁷⁶. Ἐβδομον ὁ Ἰώβ, πού ὀνομαζόταν Ἰωβάμ, καὶ μετὰ τὴ δοκιμασία του ὀνομάστηκε Ἰώβ, ἕξαιτίας τῆς ἀγάπης πού εἶχε πρὸς τὸν Θεὸ καὶ τῆς ὑπομονῆς του. Ὁγδοον ὁ υἱὸς τοῦ Ναυῆ πού λεγόταν Αὐσῆ, καὶ ὁ Μωυσῆς, ὅταν τὸν ἔστειλε νὰ κατασκοπεύσει τὴ χῶρα, τὸν ὀνόμασε Ἰησοῦν, πού σημαίνει σωτηρία τοῦ λαοῦ⁷⁷. Ἐνατον ὁ Δανιήλ, πού ὀνομαζόταν Δανιήλ, καὶ ὁ Ναβουχοδονόσορ τὸν ὀνόμασε Βαλτάσαρ⁷⁸, ὅπως ἦταν τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ του, ἐπειδὴ εἶδε σ' αὐτὸν τὸ ἅγιο Πνεῦμα⁷⁹. Δέκατον οἱ τρεῖς παῖδες, πού ὀνομαζόνταν Ἀνανίας, Ἀζαρίας καὶ Μισαήλ, καὶ ὁ Ἀσφανεζ, ὁ εὐνοῦχος τοῦ Ναβουχοδονόσορ, τοὺς ὀνόμασε Σεδράχ, Μισάχ καὶ Ἀβδεναγώ⁸⁰, ἕξαιτίας τῆς ἀρετῆς τους. Ἐνδέκατον ὁ Πέτρος, πού ὀνομαζόταν Σίμων, καὶ ὁ Κύριος τοῦ εἶπε· «Σὺ θὰ ὀνομαστῆς Κηφᾶς, πού ἐρμηνεύεται Πέτρος»⁸¹, διότι ἐπρόκειτο νὰ πεῖ· «Σὺ εἶσαι Πέτρος, καὶ πάνω σ' αὐτὴν τὴν πέτρα θὰ οἰκοδομήσω τὴν Ἐκκλησία μου»⁸². Δωδέκατον ὁ Ἰάκωβος καὶ ὁ Ἰωάννης, πού ὀνομαζόνταν υἱοὶ τοῦ Ζεβεδαίου, καὶ ὁ Κύριος τοὺς ὀνόμασε Βοανεργές, πού σημαίνει υἱοὶ τῆς βροντῆς, διότι ἐπρόκειτο σὰν βροντὴ νὰ κηρύξουν μὲ δυνατὴ φωνὴ τὸ Εὐαγγέλιο τοῦ Κυρίου⁸³. Δέκατον τρίτον ὁ Παῦλος, πού ὀνομαζόταν Σαῦλος⁸⁴ ὅσο διάστημα καταδίωκε τὴν Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ, καὶ ὅταν ἔγινε ἀπόστολος καὶ ἦρθε στὴν Πάφο τῆς Κύπρου, τὸν ὀνόμασε Παῦλο⁸⁵.

ΕΡΩΤΗΣΗ 52α

Πῶς πρέπει νὰ νοεῖται τὸ, «Ἐπαινεῖται ὁ ἁμαρτωλὸς γιὰ τὶς ἐπιθυμίες τῆς ψυχῆς του, καὶ αὐτὸς πού κάνει ἀδικίες ἐγκωμιάζεται γιὰ τὶς ἀδικίες του»^{85α};

ΑΠΑΝΤΗΣΗ

Τὸ εὐλογεῖται ἐδῶ χρησιμοποιεῖται σχηματικὰ, δηλαδή ἐπαινεῖται καὶ ἐγκωμιάζεται ἀπὸ τοὺς κόλακες καὶ ἐκείνους πού παροτρύνουν τὴν κακία του, καὶ δὲν ἀνέχονται οὔτε μὲ τὴ σιωπὴ τους νὰ κάνουν αἰσθητὴ τὴν ἀρρώστια του. Γι' αὐτὸ καὶ αὐτὸς πού πάσχει ἀπὸ αὐτὰ μένει ἀθεράπευτος. Γιατί, μὴ ἔχοντας οὔτε αἴσθησι τοῦ πάθους, δὲν ἐπιζητεῖ καὶ οὔτε δέχεται θεραπεία. Καὶ αὐτὸ εἶναι τὸ πιὸ κακὸ ἀπὸ ὅλα, ὅταν ἡ κακία ἐπαινεῖται καὶ οὔτε κἂν θεωρεῖται κακία. Γι' αὐτὸ πρέπει ἰδιαίτε-

84. Πράξ. 9, 4.

85. Πράξ. 13, 9.

85α. Ψαλμ. 9, 24.

διορθοῦν τὸν τοιοῦτον· εἰ δὲ μή, μηδὲ κολακεύειν, μηδὲ ἐπιτρίβειν τὸ πάθος, ἀλλὰ τῇ σωπῇ αἰσθησιν αὐτοῦ τῆς πονηρίας ἐμποιεῖν. Εἰ δὲ μηδὲ τοῦτο βουλοῖτό τις ποιεῖν, φεύγειν προτροπάδην, ἵνα μή, κοινῶς τῆς κακίας εὐρεθεῖς, κοινῶς αὐτῶ καὶ ἐν ταῖς τιμωρίαις γενήσῃται. Ὡσπερ γὰρ ὁ εἰς ἀρετὴν ἐνάγων στεφανοῦται, κἂν μηδὲν ἀνύσῃ (τὸ γὰρ ἑαυτοῦ πεπλήρωκεν), οὕτω καὶ ὁ εἰς κακίαν ἀλείφων κολάζεται, κἂν μηδὲν ἰσχύσῃ· τὸ γὰρ ἑαυτοῦ καὶ οὗτος ἐποίησεν.

Ἐκ τῶν ἀποστολικῶν Διαταγμάτων.

Οὔτε γὰρ κλέπτη δεῖ συντρέχειν, οὐδὲ μετὰ μοιχοῦ μερίδα τίθεσθαι, ἐπεὶπερ καὶ ὁ Δαβὶδ φησι· «Κύριε, τοὺς μισοῦντές σε ἐμίσησα, καὶ ἐπὶ τοὺς ἐχθρούς σου ἐξετηκόμη·ν τέλειον μῖσος ἐμίσουν αὐτούς, εἰς ἐχθρούς ἐγένοντό μοι». Καὶ τῷ Ἰωσαφὰτ ὄνειδίζει ὁ Θεὸς διὰ τὴν πρὸς Ἀχαῶβ φιλίαν καὶ συμμαχίαν διὰ Ἡσαΐου· «Εἰ ἁμαρτωλῶ φιλιάζεις· ἢ μισουμένῳ ὑπὸ Κυρίου σὺ βοηθεῖς· Διὰ τοῦτο ἐξαίφνης ὀργὴ Κυρίου ἐπὶ σὲ ἐγένετο, εἰ μὴ ὅτι εὐρέθη ἡ καρδιά σου τελεία πρὸς Κύριον, καὶ λόγοι καλοὶ εὐρέθησαν ἐν σοί, διὰ τοῦτο ἐφείσατό σου Κύριος».

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΝΓ΄.

Πῶς νοητέον, ὅτι «Ἐνθύμημα ἀνθρώπου ἐξομολογήσει σοι»;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Ἡ μὲν ἐορτὴ εὐφροαινομένων ἐστίν, ἡ δὲ ἐξομολόγησις ἐξεταζομένων· καὶ τὸ μὲν ἐστὶ λύπης, τὸ δὲ χαρᾶς. Τοῦτο οὖν λέγει, ὅτι ἐν τῇ κρίσει ἀντεισηγούμενον τὸ παροδικὸν καὶ ἀτελὲς τοῦ ἀγαθοῦ ἐνθύμημα τῷ πονηρῶ καὶ ἀπηρτισμένῳ ἐνθυμήματι τὸ πλεῖον ἔχει. Τὸ μὲν γὰρ ἐξετάζεται, τὸ δὲ ἐορτῆς καὶ χαρᾶς γίνεται πρόξενον.

Τοῦ ἀγίου Βασιλείου, ἐκ τῆς ἐρμηνείας Ἡσαΐου.

Ἐπιμελέστερον ἑαυτοῖς προσέχωμεν, μὴ τινα ἀσεβῆ ἄνθρωπον

86. Ψαλμ. 138, 21-22.

88. Β΄ Παραλ. 19, 3.

87. Β΄ Παραλ. 19, 2.

89. Ψαλμ. 85, 11.

ρα μάλιστα, ἂν εἶναι δυνατὸν νὰ διορθώσουμε τὸν ἄνθρωπο αὐτόν. Ἐνῶ ὅμως δὲν μπορούμε, τότε οὔτε νὰ τὸν κολακεύουμε, οὔτε νὰ παροτρύνουμε τὸ πάθος του, ἀλλὰ μὲ τὴ σωπὴ μας νὰ τὸν κάνουμε νὰ αἰσθάνεται τὴν κακία του. Καὶ ἐὰν οὔτε αὐτὸ θέλει κάποιος νὰ κάνει, νὰ φεύγει γρήγορα μακριὰ του, γιὰ νὰ μὴ βρεθεῖ μέτοχος σὲς τιμωρίες. Γιατί, ὅπως ἐκεῖνος πὺ προτρέπει κάποιον στὴν ἀρετὴ βραβεύεται, καὶ ἂν ἀκόμα δὲν τὸν ὠφελήσει καθόλου, διότι αὐτὸς ἔκανε ὅ,τι ἐξαρτῶταν ἀπὸ τὸν ἴδιο, ἔτσι καὶ αὐτὸς πὺ παροτρύνει κάποιον στὴν κακία τιμωρεῖται, ἔστω καὶ ἂν δὲν τὰ καταφέρει, γιὰτὶ καὶ αὐτὸς ἔκανε ὅ,τι ἐξαρτῶταν ἀπὸ τὸν ἑαυτὸ του.

Ἐκ τῶν Διαταγῶν τῶν Ἀποστόλων.

Οὔτε δηλαδὴ τὸν κλέφτη πρέπει νὰ τὸν βοηθοῦμε, οὔτε νὰ ἔχουμε δωσοληψίες μὲ μοιχόν, γιὰτὶ καὶ ὁ Δαβὶδ λέγει· «Κύριε, μίσησα αὐτοὺς πὺ σὲ μισοῦν καὶ ἔλειψα σὰν κερὶ λόγῳ τοῦ μίσους μου πρὸς τοὺς ἐχθροὺς σου. Τοὺς μισοῦσα μὲ ἀπόλυτο μῖσος, μοῦ ἦταν ἐχθροί»⁸⁶. Καὶ τὸν Ἰωσαφὰτ τὸν ἐπιπλήττει ὁ Θεός, ἐξαιτίας τῆς φιλίας καὶ συμμαχίας του μὲ τὸν Ἀχαάβ, μέσω τοῦ Ἡσαΐα· «Μήπως εἶσαι φίλος μὲ ἁμαρτωλόν; Ἡ μήπως βοηθᾷς κάποιον πὺ μισεῖται ἀπὸ τὸν Κύριον;»⁸⁷.— «Γι' αὐτὸ σὲ βρῆκε ξαφνικᾶ ἢ ὀργὴ τοῦ Κυρίου, ἀλλὰ ἐπειδὴ ἢ καρδιά σου βρέθηκε τέλεια ἀπέναντι σὸν Κύριον καὶ βρέθηκαν λόγια καλὰ σὲ σένα, γι' αὐτὸ ὁ κύριος σὲ λυπήθηκε»⁸⁸.

ΕΡΩΤΗΣΗ 53η

Πῶς πρέπει νὰ νοεῖται τό, «Ἡ ἐνθύμηση τοῦ ἀνθρώπου, ἀποτελεῖ ἐξομολόγησι σὲ σένα»⁸⁹;

ΑΠΑΝΤΗΣΗ

Ἡ γιορτὴ εἶναι ἐκείνων πὺ χαίρονται, ἐνῶ ἢ ὁμολογία εἶναι ἐκείνων πὺ ἐξετάζονται. Καὶ τὸ ἓνα βέβαια εἶναι λυπηρό, ἐνῶ τὸ ἄλλο χαρμόσυνο. Τὸ χωρίο αὐτὸ λοιπὸν ἐννοεῖ, ὅτι κατὰ τὴν κρίσιν, ἀκουόμενη ἀκόμα καὶ ἢ παροδικὴ καὶ ἀτελής ἐνθύμηση τοῦ ἀγαθοῦ, σὲ σύγκρισιν μὲ τὴν κακὴ καὶ πλήρη ἐνθύμηση, πλεονεκτεῖ. Γιατὶ ἢ μία καταδικάζεται, ἐνῶ ἢ ἄλλη γίνεται αἰτία γιορτῆς καὶ χαρᾶς.

Τοῦ ἁγίου Βασιλείου, ἀπὸ τὴν ἐρμηνεία τοῦ Ἡσαΐα.

Νὰ προσέχουμε τοὺς ἑαυτοὺς μας μὲ περισσότερη φροντίδα, γιὰ νὰ

δικαιώσωμέν ποτε λόγῳ ἢ ἔργῳ, κατὰ τὴν πρὸς ἡμᾶς χάριν προσα-
 χθέντες αὐτοῦ τῇ συγκαταβάσει. «Οὐαί», γάρ φησι, «οἱ λέγοντες τὸ
 πονηρὸν καλόν, καὶ τὸ καλὸν πονηρόν· οἱ τιθέντες τὸ φῶς σκότος,
 καὶ τὸ σκότος φῶς· οἱ τιθέντες τὸ πικρὸν γλυκὺ, καὶ τὸ γλυκὺ πι-
 5 κρόν».

Τοῦ Χρυσοστόμου, ἐκ τοῦ εἰς τὸν Σαούλ.

Οὐ μόνον τὸ ζηλοῦν κακίαν, ἀλλὰ καὶ τὸ τοὺς ἐν αὐτῇ ζῶντας
 ἐπαινεῖν φέρει κόλασιν χαλεπωτέραν τῶν ἐν πονηρίᾳ ζώντων. Τοῦ
 γὰρ ἁμαρτάνειν, τὸ ἐπαινεῖν τοὺς ἁμαρτάνοντας, πολὺ μείζον εἰς κο-
 10 λάσεως λόγον· καὶ μάλα εἰκότως διεφθαρμένης γὰρ ἔστι γνώμης καὶ
 ψυχῆς ἀνίατα νοσοῦσης ἢ ψῆφος αὕτη. Ὁ γὰρ ἐπαινωὺν πονηρίαν,
 τῆς ἐκ τοῦ μετανοῆσαι θεραπείας αὐτὸν ἀπεστέρησεν· ὥστε εἰκότως
 τοῦτο ἐκείνου χαλεπώτερον ὁ Παῦλος εἶναι ἐνομοθέτησε. Διὰ τοῦτο
 οὐχ οἱ τὰ φαῦλα πράττοντες μόνον, ἀλλὰ καὶ οἱ τούτους ἐγκωμιάζον-
 15 τες, τῆς αὐτῆς ἢ καὶ χαλεπωτέρας ἐκείνοις κοινωνήσουσι κολάσεως

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΝΔ΄.

Πῶς νοητέον τό, «Ἐάν τις ἴδῃ τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ ἁμαρ-
 τάνοντα ἁμαρτίαν μὴ πρὸς θάνατον, αἰτήσῃ καὶ
 δώσει αὐτῷ ζωὴν, τοῖς ἁμαρτάνουσι μὴ
 πρὸς θάνατον»;

20

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Μὴ πρὸς θάνατον μὲν ἁμαρτίαν λέγει τὴν ἐν ἀγνοίᾳ, πρὸς θάνα-
 τον δὲ τὴν ἐν γνώσει· ὅθεν ἐπάγει· «Οὐ περὶ ἐκείνης λέγω, ἵνα ἐρω-
 τήσῃ, ἐν γὰρ τῇ οἰκείᾳ γνώμῃ ἀπόκειται τὸ ἐπιστρέψαι ἑαυτόν, ἢ πά-
 25 λιν μὴ ἐπιστρέψαι· ἢ πάλιν ἁμαρτία πρὸς θάνατόν ἐστιν ἢ εἰς τὸν
 Θεὸν διαβαίνουσα, καὶ οὐκ εἰς τὸν ὁμοφυῆ ἄνθρωπον, περὶ ἧς γέ-
 γραπται· «Ἐάν ἁμάρτη ἀνὴρ εἰς ἄνδρα, καὶ προσεύξονται περὶ αὐτοῦ
 πρὸς Κύριον, καὶ ἐὰν πρὸς Κύριον ἁμάρτη, τίς προσεύξεται περὶ
 αὐτοῦ;». Οὐκοῦν τὴν εἰς Θεὸν βλασφημίαν κυρίως λέγει καὶ ἀσέβειαν,
 30 ἣν καὶ ὁ Μωσαϊκὸς νόμος θανάτῳ καταδικάζει, καὶ οὐ ζημίαν χρημα-

μὴ δικαιώσουμε ποτὲ κάποιον ἀσεβῆ ἄνθρωπο μὲ λόγο ἢ πράξη, δείχνοντας συγκατάβαση σ' αὐτόν, ἐπειδὴ τοῦ ὀφείλουμε χάρη. Γιατὶ λέγει· «Ἄλλοίμονο σὲ ἐκείνους ποὺ λένε τὸ κακὸ καλὸ, καὶ τὸ καλὸ κακὸ· σὲ ἐκείνους ποὺ κάνουν τὸ φῶς σκοτάδι, καὶ τὸ σκοτάδι φῶς· σὲ ἐκείνους ποὺ κάνουν τὸ πικρὸ γλυκὸ, καὶ τὸ γλυκὸ πικρὸ»⁹⁰.

Τοῦ ἱεροῦ Χρυσοστόμου, ἀπὸ τὸν λόγο του στὸν Σαοῦλ.

“Ὅχι μόνο τὸ νὰ ἐπιθυμοῦμε τὴν κακία, ἀλλὰ καὶ τὸ νὰ ἐπαινοῦμε ἐκείνους ποὺ ζοῦν σ' αὐτήν, συνεπάγεται τιμωρία χειρότερη ἀπὸ ἐκείνους ποὺ ζοῦν στὴν κακία. Γιατὶ τὸ νὰ ἐπαινοῦμε ἐκείνους ποὺ ἁμαρτάνουν εἶναι πολὺ πιὸ μεγάλο ὡς αἰτία κολάσεως, ἀπὸ τὸ νὰ ἁμαρτάνουμε. Καὶ πολὺ δικαιολογημένα. Γιατὶ αὐτὸ εἶναι ἀποτέλεσμα διεφθαρμένης γνώμης καὶ ψυχῆς ποὺ πάσχει ἀθεράπευτα. Καθόσον αὐτὸς ποὺ ἐπαινεῖ τὴν κακία, στερεῖ ἐκεῖνον ποὺ ἁμαρτάνει ἀπὸ τὴ θεραπεία διὰ τῆς μετανοίας. Ὡστε λοιπὸν δικαιολογημένα ὁ Παῦλος νομοθέτησε, ὅτι αὐτὸ εἶναι χειρότερο ἀπὸ ἐκεῖνο⁹¹. Γι' αὐτὸ ὄχι μόνο ἐκεῖνοι ποὺ κάνουν τὰ κακά, ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ ποὺ τοὺς ἐγκωμιάζουν θὰ τιμωρηθοῦν μὲ τὴν ἴδια, ἂν ὄχι μὲ χειρότερη ἀπὸ ἐκείνους, τιμωρία.

ΕΡΩΤΗΣΗ 54η

Πῶς πρέπει νὰ ἐννοεῖται τό, «Ἐὰν κάποιος δεῖ τὸν ἀδελφὸ του νὰ κάνει ἁμαρτία, ποὺ δὲν εἶναι θανάσιμη, τότε πρέπει νὰ προσευχηθεῖ, καὶ θὰ δώσει ὁ Θεὸς ζωὴ σὲ ἐκείνους ποὺ κάνουν ἁμαρτία ποὺ δὲν εἶναι θανάσιμη»⁹².

ΑΠΑΝΤΗΣΗ

Ἐμαρτία ποὺ δὲν εἶναι θανάσιμη ὀνομάζει τὴν ἁμαρτία ποὺ γίνεται ἀπὸ ἀγνοία, ἐνῶ θανάσιμη ἐκείνην ποὺ γίνεται ἐν γνώσει. Γι' αὐτὸ προσθέτει· «Δὲν λέγω νὰ παρακαλέσει γιὰ ἐκείνη»⁹³, γιατί εἶναι θέμα δικό του τὸ νὰ μετανοήσῃ ἢ νὰ μὴ μετανοήσῃ. Ἡ ἐπίσης ἁμαρτία θανάσιμη εἶναι ἐκείνη ποὺ ἀναφέρεται στὸν Θεό, καὶ ὄχι στὸν ὁμοῖο του ἄνθρωπο, γιὰ τὴν ὁποία εἶναι γραμμένο· «Ἐὰν ἁμαρτήσῃ ἓνας ἄνθρωπος σὲ βάρος ἄλλου ἀνθρώπου, θὰ προσευχηθοῦν γι' αὐτόν πρὸς τὸν Κύριο· ἐὰν ὁμως ἁμαρτήσῃ πρὸς τὸν Κύριο, ποιὸς θὰ προσευχηθεῖ γι' αὐτόν;»⁹⁴. Ἐπομένως θανάσιμη κυρίως ὀνομάζει τὴ βλασφημία στὸν Θεὸ καὶ τὴν ἀπιστία, τὴν ὁποία καὶ ὁ Μωσαϊκὸς νόμος καταδικάζει μὲ θάνατο, καὶ ὄχι

τικὴν ἢ ἑτέρω τινὶ ἐπιτιμίῳ. Ὡστε περὶ αἵρετικῶν τοῦτο δοκεῖ λέγειν, καὶ οὐ περὶ Ἑλλήνων ἢ Ἰουδαίων· οὐ γὰρ ἐκεῖνοι ἐν ἀδελφοῖς ταχθήσονται. Πλὴν οὖν καὶ ἡ ἐν συγγνώσει μεγίστη ἁμαρτία, οἷον, φόνος, μοιχεία, ἀνδρομανία, θάνατος ψυ-χῆς λέγεται.

5

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΝΕ΄.

Πῶς νοητέον, «Οὗς προέγνω καὶ προώρισε, τούτους καὶ ἐκάλεσε», καί, «Ὅν θέλει ἐλεεῖ, ὃν δὲ οὐ θέλει σκληρύνει», καί, «Οὐ τοῦ θέλοντος, οὐδὲ τοῦ τρέχοντος, ἀλλὰ τοῦ ἐλεοῦντος Θεοῦ»; Πολλοὶ γὰρ λέγουσιν, ὅτι Ὅν θέλει Κύριος, σφάζει ἢ ἀπολύει.

10

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Ἄξιον ἐνταῦθα τὸ παροιμακὸν εἰπεῖν λόγιον, ὅτι Ἄνθρωπος λυμαίνεται τὰς ἐαυτοῦ ὁδοὺς, τὸν δὲ Θεὸν αἰτιᾶται τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ. Ὁ γὰρ ἄνθρωπος αὐτεξούσιός ἐστι τῆς ἐαυτοῦ σωτηρίας καὶ ἀπωλεί-
 15 ας. Γέγραπται γάρ, ὅτι «Ὁ Θεὸς ἐξ ἀρχῆς ἐποίησεν ἄνθρωπον, καὶ ἀφῆκεν αὐτὸν ἐν χειρὶ διαβουλίου αὐτοῦ»· καί, «Ἐναντι ἀνθρώπῳ ἡ ζωὴ καὶ ὁ θάνατος, καὶ ὃ ἐὰν εὐδοκήσῃ, δοθήσεται αὐτῷ»· καί, «Μὴ ζηλοῦτε θάνατον ἐν πλάνῃ ζωῆς ὑμῶν, μηδὲ ἐπισπᾶσθε ὄλεθρον ἐν ἔργοις χειρῶν ὑμῶν, ὅτι ὁ Θεὸς θάνατον οὐκ ἐποίησεν, οὐδὲ τέρεται
 20 ἐπ' ἀπωλείᾳ ζώντων». Διὸ φησιν ὁ νομοθέτης «Ἴδου ἐγὼ δίδωμι ἐνώπιον ὑμῶν σήμερον εὐλογίαν καὶ κατάραν τὰς εὐλογίας, ἐὰν ἀκούσητε τὰς ἐντολὰς τοῦ Θεοῦ ὑμῶν, καὶ τὰς κατάρας, ἐὰν μὴ ἀκούσητε τὰς ἐντολὰς Κυρίου τοῦ Θεοῦ ὑμῶν». – «Διαμαρτύρομαι ὑμῖν σήμερον τὸν τε οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν, ὅτι τὴν ζωὴν καὶ τὸν θάνατον δέδωκε πρὸ
 25 προσώπου ὑμῶν. Ἐκλέξασθε τὴν ζωὴν, ἵνα ζήσησθε ὑμεῖς καὶ τὸ σπέρμα ὑμῶν».

Τὸ τοίνυν ἀυθαίρετον τῆς ζωῆς ἡμῶν καὶ ὁ Ἰωβ παραδηλῶν, λέγει «Τοῦ δικαίου εἰσακούσεται Κύριος». Καὶ εἶπεν, ὅτι «Ἐπιστραφήσονται ἐξ ἀδικίας, ἐὰν ἀκούσωσι, καὶ δουλεύσωσι, συντελέσουσιν ἐν
 30 ἀγαθοῖς τὰς ἡμέρας αὐτῶν, καὶ τὰ ἔτη αὐτῶν ἐν εὐπρεπείᾳ». Ἄσεβεῖς δὲ οὐ διασφάζει, παρὰ τὸ μὴ βούλεσθαι αὐτοὺς εἰδέναί τὸν Θεόν.

95. Ρωμ. 8, 29.

96. Ρωμ. 9, 18.

97. Ρωμ. 9, 16.

98. Σοφ. Σειρ. 15, 14.

99. Σοφ. Σολ. 1, 12-13.

1. Δευτ. 11, 26-28.

2. Δευτ. 30, 19.

μὲ κάποια χρηματικὴ ποινὴ, ἢ κάποιο ἄλλο ἐπιτίμιο. Ὡστε λοιπὸν αὐτὸ φαίνεται ὅτι τὸ λέγει γιὰ τοὺς αἵρετικούς καὶ ὄχι γιὰ τοὺς ἔθνικούς ἢ Ἰουδαίους. Γιατὶ ἐκεῖνοι δὲν συγκαταλέγονται μεταξὺ τῶν ἀδελφῶν. Ἀλλὰ καὶ ἢ μὲ γνώσει μέγιστη ἁμαρτία, ὅπως φόνος, μοιχεία, ἐρωτομα-
νία, λέγεται θάνατος τῆς ψυχῆς.

ΕΡΩΤΗΣΗ 55η

Πῶς πρέπει νὰ ἐννοεῖται τό, «Ἐκείνους ποὺ γνώρισε ἀπὸ πρῖν, αὐτοὺς καὶ προόρισε, καὶ αὐτοὺς κάλεσε»⁵, καὶ «Ὅποιον θέλει τὸν ἔλεεῖ καὶ ὅποιον θέλει τὸν κάνει σκληρὸ»⁶, καί, «Δὲν ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴ θέληση οὔτε ἀπὸ τὴν προσπάθεια τοῦ ἀνθρώπου, ἀλλὰ ἀπὸ τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ»⁷. Γιατὶ πολλοὶ λένε, πῶς ὅποιον θέλει ὁ Κύριος τὸν σώζει ἢ τὸν ἐξαφανίζει.

ΑΠΑΝΤΗΣΗ

Ἀξίζει ἐδῶ νὰ ἀναφέρουμε τὴν παροιμία, ὅτι ὁ ἄνθρωπος καταστρέφει μόνος του τὴν πορεία τῆς ζωῆς του, καὶ ἡ καρδιὰ του κατηγορεῖ ὡς αἴτιο τὸν Θεό. Γιατὶ ὁ ἄνθρωπος εἶναι κύριος τῆς σωτηρίας ἢ τῆς ἀπώλειάς του. Καθόσον ἔχει γραφεῖ: «ὁ Θεὸς ἀπὸ τὴν ἀρχὴ ἔπλασε τὸν ἄνθρωπο, καὶ τὸν ἄφησε στὰ χέρια τῆς ἐκλογῆς του»⁸, καί, «Μπροστὰ στὸν ἄνθρωπο βρίσκεται ἡ ζωὴ καὶ ὁ θάνατος, καὶ ὅ,τι ἐπιλέξει θὰ τοῦ δοθεῖ»⁹, καί, «Νὰ μὴ ζηλεύετε τὸν θάνατο παραπλανώμενοι στὴ ζωὴ σας, οὔτε νὰ προκαλεῖτε τὴν καταστροφή μὲ τὰ ἔργα τῶν χειρῶν σας, γιατί ὁ Θεὸς δὲν ἔκανε τὸν θάνατο, οὔτε εὐχαρισιεῖται ὅταν χάνονται ζωντανοί»¹⁰. Γι' αὐτὸ ὁ νομοθέτης λέγει: «Νά, ἐγὼ σήμερα δίνω μπροστὰ σας εὐλογία καὶ κατάρα. Τὶς εὐλογίες, ἐὰν ἀκούσετε τὶς ἐντολὲς τοῦ Θεοῦ σας, καὶ τὶς κατέρες, ἐὰν δὲν ἀκούσετε τὶς ἐντολὲς τοῦ Κυρίου καὶ Θεοῦ σας»¹. – «Ἐπικαλοῦμε μάρτυρα σήμερα τὸν οὐρανὸ καὶ τὴ γῆ, ὅτι μπροστὰ σας ἔδωσε τὴ ζωὴ καὶ τὸν θάνατο. Προτιμεῖστε τὴ ζωὴ, γιὰ νὰ ζήσετε σεῖς καὶ οἱ ἀπόγονοί σας»².

Τὴν ἐλευθερία βέβαια τῆς ζωῆς μας τὴν φανερώνει καὶ ὁ Ἰωβ λέγοντας: «Τὸν δίκαιο τὸν ἀκούει ὁ Κύριος»³, καὶ εἶπε: «Θὰ ἐπιστρέψουν ἀπὸ τὴν ἀδικία: ἐὰν ἀκούσουν καὶ πειθαρχήσουν, θὰ τελειώσουν μέσα σὲ ἀγαθὰ τὶς μέρες τους καὶ τὰ χρόνια τους μὲ εὐπράθεια»⁴. Τοὺς ἀσεβεῖς ὁμοῦ δὲν τοὺς σώζει, ἐπειδὴ αὐτοὶ δὲν θέλουν νὰ γνωρίσουν τὸν Θεό.

3. Ἰωβ 36, 10.

4. Ἰωβ 36, 10-11.

Ἐπειδὴ ὅτι ἡμεῖς ἐσμὲν αἵτιοι τῆς ἑαυτῶν ἀπωλείας, καὶ οὐχὶ ὁ Θεός· Ὅμως οὖν εἶπεν ὁ Ἀπόστολος, «Οὐδὲν προέγνω καὶ προώρισε», καὶ λέλυκε τὸ ζητούμενον, οἷον, προέγνω ὁ Θεὸς τὸ ἀμετανόητον τοῦ Φαραῶ, καὶ ἐσκλήρυνε τὴν καρδίαν αὐτοῦ τῇ ἀναβολῇ καὶ μακροθυμίας, ἣτις αὐτὸν εἰς τοσαύτην περιφρόνησιν καὶ θρασύτητα ἤνεγκεν, ὡς καὶ ὑποβρύχιον γενέσθαι. Ὡσαύτως προέγνω τὸ εὐθὲς Ἰερεμίου, καὶ προώρισε αὐτὸν εἰς σκεῦος ἐκλογῆς. Εἰ τοίνυν ὃν θέλει ὁ Θεὸς σώζει, ὃν θέλει ἀπολλύει, οὔτε ὁ σωζόμενος ἀξίός ἐστι μισθοῦ, οὔτε ὁ ἀπολλύμενος κολάσεως, καὶ μάτην γέγραπται, ὅτι «Σὺ ἀποδώσεις 10 ἐκάστῳ κατὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ», καὶ «Ἐκαστος τὸν ἴδιον μισθὸν λήψεται κατὰ τὸν ἴδιον κόπον», καὶ μὴ εἴρηται, ὅτι «Πάντας ἀνθρώπους ὁ Θεὸς θέλει σωθῆναι, καὶ εἰς ἐπίγνωσιν ἀληθείας ἐλθεῖν».

Περὶ δὲ πάλιν τό, «Οὐ τοῦ θέλοντος, οὐδὲ τοῦ τρέχοντος», διὰ τὸν Ἡσαΐ λέγει, περὶ οὗ καὶ τοῦτο εἴρηται, ὅτι Οὐ τοῦ θέλοντος Ἡσαΐ 15 τὴν εὐλογίαν λαβεῖν τοῦ πατρὸς, καὶ τρέχοντος κατὰ τὴν θέλησιν αὐτοῦ εἰς τὸ πεδίον θηρεῦσαι θήραμα, ὅπως φαγὼν εὐλογήσει αὐτόν, ἀλλὰ τοῦ ἐλεηθέντος Ἰακώβ ὑπὸ τοῦ Θεοῦ, διὰ τὸ ἄπλαστον αὐτὸν εἶναι καὶ ἀγαθόν. Ὁ δὲ Ἡσαΐ τῆς εἰκόνας ταύτης ἀπέτυχε, διὰ τὸ εἶναι αὐτὸν πόρνον καὶ βέβηλον.

20 Εἰ δὲ καὶ ἐφ' ἡμῶν τοῦτό τις ἐκλάβοι, οὐχ ἁμαρτήσῃ τοῦ πρόποντος καὶ γὰρ οὐ τοῦ θέλοντος μόνον τὴν ἀρετὴν, οὐδὲ τοῦ τρέχοντος καὶ ἀγωνιζομένου ταύτην κατορθῶσαι, ἀλλὰ καὶ τοῦ ἐλεοῦντος καὶ συνεργοῦντος Θεοῦ. «Οὐ δύνασθε», γὰρ φησι, «χωρὶς ἐμοῦ ποιῆσαι οὐδέν». Διὸ φησιν ὁ Ἀπόστολος «Μετὰ φόβου καὶ τρόμου τὴν 25 ἑαυτῶν σωτηρίαν ἐργάζεσθε· ὁ Θεὸς γὰρ ἐστὶν ὁ ἐνεργῶν ἐν ἡμῖν καὶ τὸ θέλειν καὶ τὸ ἐνεργεῖν ὑπὲρ τῆς εὐδοκίας». Καὶ ὁ Ἐκκλησιαστής «Οὐ τοῖς κούφοις ὁ δρόμος, οὐδὲ τοῖς δυνατοῖς ὁ πόλεμος». Καὶ ὁ Δαβὶδ· «Ἐὰν μὴ Κύριος οἰκοδομήσῃ οἶκον, εἰς μάτην ἐκοπίασαν οἱ οἰκοδομοῦντες»· καὶ, «Ἐὰν μὴ Κύριος φυλάξῃ πόλιν, εἰς μάτην ἠγρύπνησαν οἱ φυλάσσοντες».

5. Ψαλμ. 61, 13.

7. Α' Τιμ. 2, 4.

9. Γεν. 27, 1 ἐ.

6. Α' Κορ. 3, 8. Γαλ. 6, 5. Ματθ. 16, 27.

8. Ρωμ. 9, 16.

10. Ἰω. 5, 5.

Βλέπεις λοιπόν, ὅτι ἐμεῖς εἴμαστε αἵτιοι τῆς καταστροφῆς μας, καὶ ὄχι ὁ Θεός; Ὅμως ὁ Ἀπόστολος εἶπε: «Αὐτοὺς πού γνῶρισε ἀπὸ πρὶν, αὐτοὺς καὶ προόρισε», καὶ ἔλυσε αὐτὸ πού ζητοῦμε, ὅτι δηλαδὴ γνῶριζε ὁ Θεὸς ἀπὸ πρὶν τὴν ἀμετανοησία τοῦ Φαραώ, καὶ σκλήρυνε τὴν καρδιά του μὲ τὴν ἀναβολὴ καὶ τὴ μακροθυμία του, ἡ ὁποία ὁδήγησε τὸν Φαραώ σὲ τόσο μεγάλη περιφρόνηση καὶ θρασύτητα, ὥστε νὰ βυθιστεῖ στὴ θάλασσα. Ἐπίσης γνῶριζε ἀπὸ πρὶν τὴν εὐθύτητα τοῦ Ἰερεμία καὶ τὸν προόρισε νὰ γίνεи σκεῦος ἐκλεκτό. Ἐὰν λοιπόν ὁ Θεὸς σώζει ὅποιον θέλει καὶ ὅποιον θέλει τὸν καταστρέφει, οὔτε αὐτὸς πού σώζεται εἶναι ἄξιος ἀμοιβῆς, οὔτε ἐκεῖνος πού καταστρέφεται εἶναι ἄξιος τιμωρίας, καὶ ἄδικα ἔχει γραφεῖ, «Σὺ θὰ ἀποδώσεις στὸν καθένα σύμφωνα μὲ τὰ ἔργα του»⁵, καὶ «Ὁ καθένας θὰ λάβει τὴ δική του ἀνταμοιβὴ ἀνάλογα μὲ τὸν κόπο του»⁶, καὶ δὲν ἔπρεπε νὰ λεχθεῖ, «Ὁ Θεὸς θέλει νὰ σωθοῦν ὅλοι οἱ ἄνθρωποι, καὶ νὰ γνωρίσουν τὴν ἀληθεία»⁷.

Ὅσο γιὰ τό, «Δὲν ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴ θέληση, οὔτε ἀπὸ τὴν προσπάθεια τοῦ ἀνθρώπου»⁸, τὸ λέγει ἐξαιτίας τοῦ Ἡσαῦ, γιὰ τὸν ὁποῖο εἰπώθηκε καὶ αὐτὸ, ὅτι δηλαδὴ δὲν ἐξαρτῶταν ἀπὸ τὴ θέληση τοῦ Ἡσαῦ νὰ πάρει τὴν εὐλογία τοῦ πατέρα του, καὶ ἔτρεχε, σύμφωνα μὲ τὴ θέλησή του, στὸν κάμπο νὰ σκοτώσει κάποιον κυνήγι, ὥστε νὰ τὸ φάει ὁ πατέρας του καὶ νὰ τὸν εὐλογήσει, ἀλλὰ ἐξαρτῶταν ἀπὸ τὸν Ἰακώβ πού ἐλεήθηκε ἀπὸ τὸν Θεό, ἐπειδὴ ἦταν εἰλικρινῆς καὶ ἀγαθός. Ἐνῶ ὁ Ἡσαῦ ἀπέτυχεν νὰ πάρει τὴν εὐλογία, ἐπειδὴ ἦταν πόρνος καὶ ἀσεβής⁹.

Ἐὰν κάποιος τὸ ἐφαρμόσει αὐτὸ καὶ σὲ μᾶς, δὲν θὰ πέσει ἔξω, γιὰ τὸ δὲν ἐξαρτᾶται μόνο ἀπὸ ἐκεῖνον πού θέλει τὴν ἀρετὴ, οὔτε ἀπὸ ἐκεῖνον πού προσπαθεῖ καὶ ἀγωνίζεται νὰ τὴν ἐπιτύχει, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὸ ἔλεος καὶ τὴ βοήθεια τοῦ Θεοῦ. Γιατὶ λέγει: «Δὲν μπορείτε χωρὶς ἐμένα νὰ κάνετε τίποτε»¹⁰. Γι' αὐτὸ ὁ Ἀπόστολος λέγει: «Μὲ φόβο καὶ τρόμο νὰ προσπαθεῖτε νὰ ἐπιτύχετε τὴ σωτηρία σας, γιὰ τὸ ὁ Θεὸς εἶναι ἐκεῖνος πού ἐργάζεται μέσα σας καὶ τὸ νὰ θέλετε καὶ τὸ νὰ ἐνεργεῖτε σύμφωνα μὲ τὴ θέλησή του»¹¹. Καὶ ὁ Ἐκκλησιαστής: «Ὁ δρόμος δὲν εἶναι γιὰ τοὺς ἐλαφροὺς, οὔτε ὁ πόλεμος γιὰ τοὺς δυνατοὺς»¹². Καὶ ὁ Δαβὶδ: «Ἐὰν δὲν κτίσει ὁ Κύριος τὸ σπίτι, ἄδικα κοπίασαν ἐκεῖνοι πού τὸν ἔκτισαν»¹³. Καὶ: «Ἐὰν δὲν φυλάξει μιὰ πόλη ὁ Κύριος, ἄδικα ἀγρυπνοῦν οἱ φύλακες»¹⁴.

11. Φιλ 2, 13.

13. Ψαλμ. 126, 1.

12. Ἐκκλ. 9, 11.

14. Ψαλμ. 126, 2.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΝΣΤ΄.

Πῶς νοητέον τό, «Εἷ τινος τό ἔργον κατακαήσεται, ζημιωθήσεται, αὐτός δέ σωθήσεται, ὡς διὰ πυρός»;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ ΤΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ

5 **Τουτέστιν, οὐκ οἶσει τοῦ πυρός τήν ῥύμην, ἀλλ' ὥσπερ εἷ τις χρυσῶν ὄπλα ἔχων διέλθη ποταμόν πυρός, φαιδρότερον διαμένει, εἷ δέ χόρτον ἔχων διέλθη, συγκατακαίεται, οὕτω καί ἐπὶ τῶν ἔργων ἐστί. Διό καί λέγει «Ζημιωθήσεται»· ἰδού μία κόλασις «Αὐτός δέ σωθήσεται», οὕτω δέ, «ὡς διὰ πυρός»· ἰδού καί δευτέρα κόλασις. Ὁ δέ λέγει, 10 τοιοῦτόν ἐστιν· Οὐχί καί αὐτός οὕτως ἀπολεῖται, ὡς τὰ ἔργα, εἷς τό μηδέν χωρῶν, ἀλλά μένει ἐν τῷ πυρί. Σωτηρίαν οὖν τό πρᾶγμα καλεῖ, τήν διηνεκήν ἐπιμονήν ἐν τῷ πυρί. Διὰ τοῦτό φησι, «ὡς διὰ πυρός». Καί γάρ ἡμεῖς ἔθος ἔχομεν λέγειν, ἐν τῷ πυρί σώζεσθαι περὶ τῶν μή κατακαυομένων ῥαδίως καί τεφρουμένων.**

15

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΝΖ΄.

Πῶς νοητέον τό, «Εἰρηνοποιήσας διὰ τοῦ αἵματος τοῦ σταυροῦ αὐτοῦ, εἷτε τὰ ἐπὶ γῆς, εἷτε τὰ ἐν οὐρανοῖς»;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Τὰ μὲν ἐπὶ γῆς εἰκότως ἔχθρας γὰρ ἐμπέπληστο καί εἷς πολλὰ 20 δήρητο, καί πρὸς ἑαυτὸν ἕκαστος ἡμῶν ἐστασίαζε μὲν καί πρὸς τοὺς πολλούς, τὰ δέ ἐν οὐρανόις πῶς εἰρηνοποίησεν; Ἐὰρ καί ἐκεῖ πόλεμος ἦν καί μάχη; Καί πῶς εὐχόμεθα, «Γενηθήτω τό θέλημά σου, ὡς ἐν οὐρανῷ, καί ἐπὶ τῆς γῆς»; Τί οὖν ἐστιν; Ἀπέσχιτο ἡ γῆ τοῦ οὐρανοῦ, καί ἐκπεπολεωμένοι ἦσαν οἱ ἄγγελοι πρὸς τοὺς ἀνθρώπους, τὸν 25 ἑαυτῶν Δεσπότην ὀρῶντες ὑβρίζόμενον. «Ἀνακεφαλαιώσασθαι», τὰ παντάπασιν ἐν τῷ Χριστῷ, «τὰ ἐπὶ τῆς γῆς καί τὰ ἐν οὐρανοῖς». Πῶς; Μετέστησεν ἐκεῖ τὸν ἄνθρωπον, ἀνήγαγεν αὐτοῖς τὸν ἐχθρὸν καί μισούμενον τοῦτο εἰρήνην βαθεῖα. Ἄγγελοι πάλιν ἐπὶ τῆς γῆς ἐφαίνοντο λοιπόν, ἐπειδὴ καί ἄνθρωπος ἐν οὐρανῷ ἐφάνη.

30 **Βούλει μαθεῖν τῶν ἀγγέλων τό μῖσος, ὃ εἶχον πρὸς ἡμᾶς, καί πῶς ἀποστρέφονται αἰεὶ; Εἷς τιμωρίαν ἐπέμποντο ἐπὶ τῶν Σοδομιτῶν, ἐπὶ**

ΕΡΩΤΗΣΗ 56η

Πώς πρέπει να έννοεῖται τό, «Ἐάν τὸ ἔργο κάποιου καεῖ, θὰ ὑποστεῖ ζημιὰ, ἀλλ' ὁ ἴδιος θὰ σωθεῖ, σάν μέσα ἀπὸ φωτιὰ»¹⁵;

ΑΠΑΝΤΗΣΗ

Δηλαδή, δὲν θὰ ὑποστεῖ τὴν ὀρμὴ τῆς φωτιᾶς, ἀλλ' ὅπως κάποιος πού ἔχει χρυσῆ πανοπλία, ὅταν περάσει μέσα ἀπὸ πύρινο ποτάμι λάμπει περισσότερο, ἐνῶ ἂν περάσει ἔχοντας χορτάρι θὰ καεῖ τελείως, ἔτσι συμβαίνει καὶ μὲ τὰ ἔργα. Γι' αὐτὸ καὶ λέγει· «Θὰ πάθει ζημιὰ»· νὰ μὰ τιμωρία. «Αὐτὸς ὅμως θὰ σωθεῖ, σάν νὰ πέρασε μέσα ἀπὸ φωτιὰ»· νὰ καὶ ἡ δεύτερη τιμωρία. Αὐτὸ πού λέγει σημαίνει τὸ ἕξῃς· Δὲν θὰ χαθεῖ καὶ αὐτὸς ὅπως τὰ ἔργα του, καταλήγοντας στὸ μηδέν, ἀλλὰ παραμένει μέσα στὴ φωτιὰ. Καὶ αὐτὴ τὴ διαρκῆ παραμονὴ μέσα στὴ φωτιὰ τὴν ὀνομάζει σωτηρία. Γι' αὐτὸ λέγει· «Σάν μέσα ἀπὸ φωτιὰ». Γιατὶ ἐμεῖς συνηθίζουμε νὰ λέμε, ὅτι σώθηκαν μέσα στὴ φωτιὰ αὐτοὶ πού δὲν καίονται οὔτε ἀποτεφρώνονται εὐκολα.

ΕΡΩΤΗΣΗ 57η

Πώς πρέπει να έννοεῖται τό, «Εἰρηνοποιώντας μὲ τὸ αἷμα τοῦ σταυροῦ του τόσο τὰ ἐπίγεια, ὅσο καὶ τὰ ἐπουράνια»¹⁶;

ΑΠΑΝΤΗΣΗ

Τὰ ἐπίγεια δικαιολογημένα, γιατί ἦταν γεμάτα ἔχθρα, ἦταν χωρισμένα σὲ πολλά, καὶ ὁ καθένας ἀπὸ μᾶς ἐπαναστατοῦσε καὶ πρὸς τὸν ἑαυτό του καὶ πρὸς τοὺς πολλούς. Τὰ ἐπουράνια ὅμως πῶς τὰ συμφιλίωσε; Μήπως ὑπῆρχε καὶ ἐκεῖ πόλεμος καὶ διαμάχη; Τότε γιατί λέμε ὅταν προσευχῶμαστε, «Ἄς γίνεῖ τὸ θέλημά σου, ὅπως στὸν οὐρανὸ, ἔτσι καὶ στὴ γῆ»¹⁷; Τί σημαίνει λοιπόν; Ἦταν ἀποσχισμένη ἡ γῆ ἀπὸ τὸν οὐρανὸ, καὶ οἱ ἄγγελοι ἦταν σὲ πόλεμο μὲ τοὺς ἀνθρώπους, βλέποντας τὸν Δεσπότη τους νὰ βρίζεται. Ἄρα «Γιὰ νὰ συμφιλιώσει» τὰ πάντα μὲ τὸν Χριστό, «τὰ ἐπίγεια καὶ τὰ ἐπουράνια». Μὲ ποιὸν τρόπο; Μετέθεσε ἐκεῖ τὸν ἄνθρωπο, ἀνέδασε σὲ ἐκείνους αὐτὸν πού ἦταν ἔχθρὸς καὶ μισητός. Αὐτὸ εἶναι βαθειὰ εἰρήνη. Ἀλλὰ καὶ ἄγγελοι ἐμφανίζονταν τότε πάνω στὴ γῆ, ἐπειδὴ καὶ ὁ ἄνθρωπος ἐμφανίστηκε στὸν οὐρανὸ.

Θέλεις νὰ μάθεις τὸ μῖσος τῶν ἀγγέλων πού εἶχαν ἐναντίον μας, καὶ πῶς μᾶς ἀποστρέφονται πάντοτε; Στάλθηκαν στὴν κοιλάδα τοῦ θρήνου

τῆς κοιλάδος τοῦ κλαυθμῶνος· ἀλλὰ νῦν οὐχ οὕτως. Ἐπὶ τῆς γῆς ὕμνον καὶ σφόδρα χαίροντες καὶ τούτους κατήγαγε πρὸς ἡμᾶς, καὶ ἡμᾶς ἀνήγαγεν ἐκεῖ. Διὰ τοῦτο εὐχαριστοῦμεν λέγοντες· «Δόξα ἐν ὑψίστοις Θεῷ, καὶ ἐπὶ γῆς εἰρήνη, ἐν ἀνθρώποις εὐδοκία». Τὸ πρῶτον 5 κατὰ ἀριθμὸν ἔθνῶν ἦσαν οἱ ἄγγελοι, νῦν δὲ οὐ κατὰ ἀριθμὸν ἔθνῶν, ἀλλὰ πιστῶν. Ἐκαστος γὰρ πιστὸς ἄγγελον ἔχει φυλάσσοντα αὐτόν, ὡς γέγραπται· «Παρεμβαλεῖ ἄγγελος Κυρίου κύκλῳ τῶν φοβουμένων αὐτόν, καὶ ῥύσεται αὐτούς». Ἐπεὶ καὶ ἐξ ἀρχῆς ἕκαστος ἀνὴρ τῶν εὐδοκίμων ἄγγελον ἔχει, καθὼς φησιν Ἰακώβ· «Ὁ ἄγγελος ὁ ῥυόμε- 10 νός με ἐκ νεότητός μου».

Βασιλείου, ἐκ τοῦ εἰς τὸν λγ' ψαλμόν.

Παντὶ πεπιστευκότι εἰς τὸν Κύριον ἄγγελος παρεδρεύει, εἴαν μὴ ποτε αὐτόν ἡμεῖς διὰ τῶν πονηρῶν ἔργων ἀποδιώξωμεν. Ὡς γὰρ τὰς μελίσσας καπνὸς φυγαδεύει καὶ τὰς περιστεράς ἐξελαίνει δυσωδία, 15 οὕτω καὶ τὸν φύλακα τῆς ζωῆς ἡμῶν ἄγγελον ἢ πολυδάκρυος καὶ δυσώδης ἀφίστησιν ἁμαρτία. «Μὴ δῶς», γὰρ φησι, «εἰς σάλον τὸν πόδα σου, καὶ οὐ μὴ νυστάξῃ ὁ φυλάσσω σου».

Ἐπιφανίου, ἐκ τῶν Παναρίων.

Ἐκάστῳ ἔθνει ἄγγελον ἐφεστάναι φησὶ ἡ Γραφή. Ὁ γὰρ τῷ Δα- 20 νιῆλ προσδιαλεγόμενος ἄγγελος καὶ ἄρχοντα Περσῶν εἶρηκε, καὶ ἄρχοντα Ἑλλήνων, καὶ τὸν Μιχαὴλ ἄρχοντα τῶν Ἰουδαίων. Φησὶ δὲ Μωυσοῦς, «Ἔστησεν ὄρια ἔθνῶν κατὰ ἀριθμὸν ἀγγέλων Θεοῦ». Ὅθεν καὶ Ἰωάννης ἐν τῇ Ἀποκαλύψει φάσκει· «Λύσον τοὺς τέσσαρας ἀγγέλους τοὺς ἐπὶ τοῦ Εὐφράτου», ἐφισταμένους δηλονότι καὶ ἐπεχομέ- 25 νους, ἐπιτρέπειν ἐν ἔθνεσιν εἰς πόλεμον, ἕως μακροθυμίας Κυρίου καὶ προστάξει δι' αὐτῶν ἐκδικίαν γενέσθαι τῶν ἁγίων αὐτοῦ. Κρατοῦνται γὰρ οἱ ἐφισταμένοι ἄγγελοι ὑπὸ τοῦ Πνεύματος, μὴ ἔχοντες καιρὸν ἐπιδρομῆς, διὰ τὸ μηδέπω λύειν αὐτούς τὴν δύκην τοῦ τὰ λοιπὰ ἔθνη λύεσθαι, ἕνεκεν τῆς εἰς τοὺς ἁγίους ὕδρευς. Λύονται γὰρ οἱ τοιοῦτοι, 30 καὶ ἐπέρχονται τῇ γῇ, ὡς φησιν Ἰωάννης καὶ οἱ προφῆται· κινούμενοι δὲ οἱ ἄγγελοι, κινουῦσι τὰ ἔθνη εἰς ὁρμὴν ἐκδικήσεως.

18. Λουκᾶ 2, 14.

19. Ψαλμ. 33, 8.

20. Γεν. 48, 15.

21. Ψαλμ. 120, 3-4.

22. Δαν. 10, 13, 20, 21.

23. Δευτ. 32, 8.

24. Ἀποκ. 9, 14.

για να τιμωρήσουν τους Σοδομίτες. Τώρα όμως δεν γίνεται έτσι. Ύμνουσαν πάνω στη γη με μεγάλη χαρά και αυτούς τους κατέβασε στη γη, και εμάς μάς ανέβασε εκεί. Γι' αυτό τον ευχαριστούμε λέγοντας: «'Ας είναι δοξασμένος ο Θεός στον ουρανό, στη γη ἄς ὑπάρχει εἰρήνη, καὶ εὐαρέσκεια στους ἀνθρώπους»¹⁸. Στὴν ἀρχὴ οἱ ἄγγελοι ἦταν στὸν ἀριθμὸ ὅσα ἦταν καὶ τὰ ἔθνη, ἐνῶ τώρα δὲν εἶναι ἀνάλογοι πρὸς τὸν ἀριθμὸ τῶν ἐθνῶν, ἀλλὰ τῶν πιστῶν. Γιατὶ κάθε πιστὸς ἔχει τὸν φύλακα ἄγγελό του, ὅπως εἶναι γραμμένο. «Ὁ ἄγγελος τοῦ Κυρίου θὰ περικυκλώσει ἕκένους πού τὸν φοβοῦνται καὶ θὰ τοὺς σώσει»¹⁹. Γιατὶ καὶ ἀπὸ τὴν ἀρχὴ ὁ κάθε ἄνθρωπος ἀπὸ τοὺς ἀρεστοὺς στὸν Θεὸ εἶχε τὸν ἄγγελό του, ὅπως λέγει ὁ Ἰακώβ: «Ὁ ἄγγελος πού μὲ σώζει ἀπὸ τὴ νεανικὴ μου ἡλικία»²⁰.

Τοῦ ἁγίου Βασιλείου, ἀπὸ τὸν 33ο ψαλμὸ.

Στὸν καθένα πού πιστεύει στὸν Κύριο βρίσκεται κοντά του ἄγγελος, ἂν δὲν τὸν διώξουμε κάποτε ἐμεῖς μὲ τὰ κακὰ ἔργα μας. Γιατὶ, ὅπως ὁ καπνὸς διώχνει τὶς μέλισσες, καὶ ἡ δυσωδία ἀπομακρύνει τὰ περιστέρια, ἔτσι καὶ τὸν φύλακα τῆς ζωῆς μας ἄγγελο τὸν ἀπομακρύνει ἢ πολυδάκρυτη καὶ γεμάτη ἀπὸ δυσωδία ἁμαρτία. Γιατὶ λέγει: «Νὰ μὴ σαλευθεῖ τὸ πόδι σου, καὶ δὲν θὰ νυστάξει αὐτὸς πού σὲ φυλάγει»²¹.

Τοῦ Ἐπιφανίου, ἀπὸ τὸ Πανάριο.

Σὲ κάθε ἔθνος, λέγει ἡ Γραφή, παρίσταται ἓνας ἄγγελος. Γιατὶ ὁ ἄγγελος πού μιλοῦσε μὲ τὸν Δανιήλ, ἀνάφερε καὶ ἄγγελο τῶν Περσῶν καὶ ἄγγελο τῶν Ἑλλήνων καὶ τὸν ἀρχάγγελο Μιχαὴλ ἄρχοντα τῶν Ἰουδαίων²². Καὶ ὁ Μωυσῆς λέγει: «Ὁρίσε τὰ σύνορα τῶν ἐθνῶν ἀνάλογα μὲ τὸν ἀριθμὸ τῶν ἀγγέλων τοῦ Θεοῦ»²³. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ Ἰωάννης στὴν Ἀποκάλυψή του λέγει: «Λῦσε τοὺς τέσσερις ἀγγέλους πού εἶναι δεμένοι στὸν Εὐφράτη»²⁴, δηλαδή πού βρίσκονται καὶ κρατοῦνται ἐκεῖ, ἐπιτρέποντάς τους νὰ πολεμοῦν μὲ τὰ ἔθνη, ὅσο διαρκεῖ ἡ μακροθυμία τοῦ Κυρίου, καὶ μὲ προσταγὴ τοῦ Κυρίου νὰ προστατευθοῦν ἀπὸ αὐτοὺς οἱ ἅγιοί του. Γιατὶ οἱ ἄγγελοι πού παρίστανται συγκρατοῦνται ἀπὸ τὸ Πνεῦμα, ὅταν δὲν εἶναι καιρὸς ἐπιδρομῆς, ἐπειδὴ ποτὲ δὲν λύνουν αὐτοὶ τὴ ἐκδίκηση πού θὰ ἔλυνε καὶ τὰ ἄλλα ἔθνη, ἐξαιτίας τοῦ ὅτι βρίζουν τοὺς ἁγίους. Γιατὶ λύνονται αὐτοὶ καὶ ἐπιτίθενται στὴ γη, ὅπως λέγει ὁ Ἰωάννης καὶ οἱ προφῆτες. Ὅταν κινοῦνται οἱ ἄγγελοι, παρακινοῦν καὶ τὰ ἔθνη σὲ ὀρμητικὴ ἐκδίκηση.

Κυρίλλου, ἐκ τῆς περὶ τῆς ἐν πνεύματι λατρείας.

Τοὺς ἀγίους ἀγγέλους ἴσμεν παρὰ Θεοῦ τεταγμένους εἰς γε τὸ δεῖν τοῖς πεπιστευκόσιν ἐπικουρεῖν, καὶ οἶονεὶ καθηγεῖσθαι λαῶν.

Θεοδωρήτου, ἐκ τῆς Θεραπευτικῆς.

5 Ἐπειδὴ δὲ καὶ δαυμόνων ἐμνήσθην πρώην, οἶμαι προὔργον εἶναι καὶ περὶ τούτων ἃ γε δόξωμεν ἐπιδειῖσαι. Τούτους γὰρ καὶ τὸν τούτων ἄρχοντα Σατανᾶν τὰ θεῖα προσαγορεύει Λόγια· δηλοῖ δὲ τοῦ νόμου τὸν ἀποστάτην, κατὰ τὴν Ἑβραίων φωνήν. Καλεῖ δὲ αὐτὸν καὶ διά-
 10 βολον, ὡς τὸν Θεὸν παρὰ τοῖς ἀνθρώποις συκοφαντοῦντα καὶ δια-
 βάλλοντα, καὶ αὐτοῖς γε τοῖς ἀνθρώποις ἔριν πρὸς ἀλλήλους καὶ δια-
 μάχην ἐκβάλλοντα. Τούτους ἡμεῖς οὐ πονηροὺς ἐξ ἀρχῆς παρὰ τοῦ
 Θεοῦ δημιουργηθῆναί φαμεν, ἀλλὰ τῇ παρατροπῇ τῆς γνώμης ἀπὸ
 τῶν ἀμεινόνων εἰς τὰ χεῖρονα μεταπεσεῖν, καὶ τοῖς παρὰ τοῦ πεποιοη-
 15 κότος παρασχεθεῖσιν οὐκ ἀρκεσθέντας, ἀλλ' ὀρεχθέντας μείζονα εἰς-
 δέξασθαι μὲν τοῦ τύφου τὸ πάθος, ἐκπεσεῖν δὲ καὶ γυμνωθῆναι τῆς
 ἀρχῆθεν αὐτοῖς δοθείσης τιμῆς, εἶτα κατὰ τῶν ἀνθρώπων, ὡς εἰκόνι
 θεῖα τετιμημένων, λυττῆσαι καὶ τὸν κατ' αὐτῶν ἀναδέξασθαι πόλε-
 μον.

Τὸν δὲ ποιητὴν μὲν τῶν ἀγγέλων διαστασίᾳ φρουρηῆσαι τῶν ἀν-
 20θρώπων τὸ γένος, ὅπως μὴ βία καὶ τυραννίδι χρώμενος, ἀοράτως
 ἐπιῶν, οὓς διὰ φθόνον ἐμίσησεν, ἀδεῶς διαφθείρει, τὴν δὲ ἀγωνιστι-
 κὴν οὐκέτι διαμάχην καταλῦσαι, ἵνα δείξῃ τοὺς ἀρίστους ἢ πάλῃ, καὶ
 γένωνται ἀνδραγαθίας ἀρχέτυπα. Οὗ δὴ ἔνεκα τὴν βιαίαν ἐκείνου
 προσβολὴν διακωλύσας τῇ τῶν ἀγγέλων φρουρᾷ, τὴν τῶν λογισμῶν
 25συνεχώρησεν ἀγωνίαν, ὅπως τοὺς ἀξιονίκους ἀποφήνῃ τῶν στεφά-
 νων ἀξίους, οὐκ αὐτὸς μὲν ἐκείνον εἰς ἀντιπάλου τάξιν ἀποκληρώσας,
 εἰς δέον δὲ τῇ ἐκείνου πονηρίᾳ χρησάμενος, καθάπερ οἱ ἱατροὶ τῇ
 ἐχίδνῃ εἰς νοσημάτων ἀπαλλαγὴν.

Νικηφόρου Κωνσταντινουπόλεως,**ἐκ τοῦ κατὰ Εἰκονομάχων.**

30

Ἴσμεν δὲ καὶ πιστεύομεν, ὅτι τὰς εἰς Θεὸν δοξολογίας ἡμῶν διὰ

Τοῦ Κυρίλλου, ἀπὸ τὸ Περὶ πνευματικῆς λατρείας.

Γνωρίζουμε ὅτι οἱ ἅγιοι ἄγγελοι εἶναι ταγμένοι ἀπὸ τὸν Θεὸ στὸ νὰ βοηθοῦν τοὺς πιστοὺς καὶ κατὰ κάποιο τρόπο νὰ καθοδηγοῦν τοὺς λαοὺς.

Τοῦ Θεοδώρητου, Ἐπὶ τῆ Θεραπευτικῆ του.

Ἐπειδὴ προηγουμένως θυμῆθηκα καὶ τοὺς δαίμονες, θεώρησα ὅτι εἶναι χρήσιμο νὰ παρουσιάσουμε καὶ αὐτὰ πού πιστεύουμε καὶ γι' αὐτούς. Αὐτοὺς λοιπὸν καὶ τὸν ἀρχηγὸ τους ἢ ἁγία Γραφή τὸν ὀνομάζει Σατανᾶ, καὶ ἡ λέξη, σύμφωνα μὲ τὴν ἑβραϊκὴ γλῶσσα, σημαίνει τὸν ἀποστάτη. Τὸν ὀνομάζει ὅμως καὶ διάβολο, ἐπειδὴ διαβάλλει καὶ συκοφαντεῖ τὸν Θεὸ στοὺς ἀνθρώπους, ἀλλὰ καὶ ἐπειδὴ προκαλεῖ καὶ στοὺς ἀνθρώπους φιλονεικία καὶ διχόνοια. Αὐτοί, λέμε ἐμεῖς, ὅτι δὲν δημιουργήθηκαν ἀπὸ τὴν ἀρχὴ ἀπὸ τὸν Θεὸ κακοί, ἀλλ' ὅτι μὲ τὴν ἀλλαγὴ τῆς διαθέσεώς τους ἐξέπεσαν ἀπὸ τὰ ἀνώτερα στὰ χειρότερα, καὶ ἐπειδὴ δὲν ἀρκέστηκαν σ' αὐτὰ πού τοὺς δόθηκαν ἀπὸ τὸν Δημιουργὸ, ἀλλ' ἐπιδίωξαν ἐξαιτίας τοῦ πάθους τοῦ ἐγωισμοῦ νὰ πάρουν ἀνώτερα, ἐξέπεσαν καὶ ἀπογυμνώθηκαν ἀπὸ τὴν τιμὴ πού τοὺς δόθηκε ἀπὸ τὴν ἀρχή, καὶ στὴ συνέχεια λύσσαξαν ἐναντίον τῶν ἀνθρώπων ἐπειδὴ τιμῆθηκαν μὲ τὴν εἰκόνα τοῦ Θεοῦ καὶ ἄρχισαν τὸν πόλεμο ἐναντίον τους.

Ὁ Δημιουργὸς ὅμως ἐξαιτίας τῆς ἀποστασίας τῶν ἀγγέλων φρούρησε τὸ γένος τῶν ἀνθρώπων, ὥστε ὁ διάβολος, χρησιμοποιοῦντας βία καὶ τυραννία, νὰ μὴ ἐπιτεθεῖ ἀόρατα καὶ καταστρέψει ἄφοβα αὐτοὺς πού ἐξαιτίας τοῦ φθόνου του τοὺς μίσησε, χωρὶς ὅμως νὰ καταργήσει τὴν ἀγωνιστικὴ πάλι, μὲ σκοπὸ ἢ πάλι αὐτὴ νὰ ἀναδείξει τοὺς ἀριστοὺς, καὶ νὰ γίνουν πρότυπα ἀνδραγαθίας. Ἐξαιτίας αὐτοῦ δηλαδή, ἐνῶ μὲ τὴν φρούρηση τῶν ἀγγέλων ἐμπόδισε τὴ βίαιη ἐπίθεση ἐκείνου, ὥστόσο ἐπέτρεψε τὴν ἄμιλλα τῶν λογισμῶν, μὲ σκοπὸ νὰ ἀνακηρύξει τοὺς νικητὲς ἀξιους στεφάνων, χωρὶς ὁ ἴδιος νὰ τοποθετεῖ ἐκεῖνον σὲ θέσιν ἀντιπάλου, χρησιμοποιοῦντας ὅμως ὅπως πρέπει τὴν πονηρία ἐκείνου, ὅπως οἱ γιατροὶ πού χρησιμοποιοῦν τὴν ὀχιά γιὰ τὴν ἀπαλλαγὴ ἀπὸ τὶς ἀσθένειες.

Τοῦ Νικηφόρου Κωνσταντινουπόλεως, ἀπὸ τὸ ἔργο του ἐναντίον τῶν Εἰκονομάχων.

Γνωρίζουμε λοιπὸν καὶ πιστεύουμε, ὅτι οἱ δοξολογίες μας πρὸς τὸν

τῶν ἁγίων ἀγγέλων προσάγεσθαι, εἴπερ ἐστὶν ἀληθὲς τό, «Οἱ ἄγγελοι αὐτῶν διὰ παντός βλέπουσι τὸ πρόσωπον τοῦ Πατρός μου τοῦ ἐν οὐρανοῖς», τί πράττοντες, ἢ τί ἐργαζόμενοι, ἢ πάντως γε τὰς αἰτήσεις ἡμῶν εἰς τὰ ὦτα Κυρίου Σαβαώθ εἰσάγοντες, ἵλεων ἡμῖν αὐτὸν ἐπὶ τοῖς
5 πεπραγμένοις κατασκευάζουσιν.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΝΗ.

Πῶς νοητέον τό, «Ἡ γνῶσις φυσιοῖ, ἢ δὲ ἀγάπη οἰκοδομεῖ»;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Περὶ τῶν εἰδωλοθύτων φησί· «Οἶδαμεν, ὅτι πάντες γνῶσιν ἔχο-
10 μεν». Πολλοὶ γὰρ παρὰ Κορινθίοις μαθόντες, ὅτι «Οὐ τὰ εἰσερχόμενα κοινοῖ τὸν ἄνθρωπον, ἀλλὰ τὰ ἐκπορευόμενα», καί, ὅτι τὰ εἰδωλα, ξύλα, καὶ λίθοι, καὶ δαίμονες, οὔτε βλάψαι, οὔτε ὠφελῆσαι δυνάμενα, ἀμέτρως τελειότητι τῆς γνώσεως ταύτης ἐκέχρηντο, καὶ εἰς τὴν ἐτέρων καὶ εἰς ἑαυτῶν βλάβην. Καὶ γὰρ εἰς εἰδωλεῖα εἰσήεσαν, καὶ τῶν αὐτόθι
15 μετεῖχον τραπεζῶν, καὶ μέγαν ἐντεῦθεν τὸν ὄλεθρον ἔτικτον. Οἷ τε γὰρ ἐπὶ τῶν εἰδώλων ἔχοντες τὸν φόβον, καὶ οὐκ εἰδότες αὐτῶν καταφρονεῖν, μετεῖχον τῶν δειπνῶν ἐκείνων, ἐπειδὴ τοὺς τελεωτέρους ἑώρων τοῦτο ποιοῦντας, καὶ τὰ μέγιστα ἐντεῦθεν ἐβλάπτοντο. Φησὶν, «Ἡ γνῶσις αὕτη», ἢ δῆθεν τελειότης, «φυσιοῖ, ἢ δὲ ἀγάπη οἰκοδομεῖ». 20 Ὡσπερ οὖν δηλῶν, ἔλεγεν· «Εἰ δέ τις ἀγαπᾷ τὸν Θεόν, οὗτος ἔγνωσται ὑπ' αὐτοῦ». Ὡστε οὐ τὸ τελείαν, φησί, γνῶσιν ἔχειν κωλύω, ἀλλὰ τὸ μετὰ ἀγάπης ταύτην ἔχειν καὶ πρὸς οἰκοδομήν.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΝΘ.

Διατί φησιν ὁ Ἀπόστολος, «Οὐκ ἐπιτρέπειν γυναῖκα
25 διδάσκειν»;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Ὅτι ἐδίδαξεν ἅπαξ κακῶς τὸν Ἀδάμ. Πρὸ τῆς παρακοῆς ὁμοτί-
μος ἦν τῷ ἀνδρὶ ἢ γυνή. Οἷς ἐχρήσατο ῥήμασιν ὁ Θεὸς ἐπὶ τῆς δια-

24. Ματθ. 28, 10.

25. Α' Κορ. 8, 1.

26. Ὅπ. π.

27. Ματθ. 15, 11.

28. Α' Κορ. 8, 1.

29. Α' Κορ. 8, 20.

30. Α' Τιμ. 2, 12.

Θεὸ μεταφέρονται μέσω τῶν ἀγγέλων, ἐφόσον εἶναι ἀληθινὸ τὸ· «Οἱ ἄγγελοί τους βλέπουν διαρκῶς τὸ πρόσωπο τοῦ Πατέρα μου πού εἶναι στοὺς οὐρανοὺς»²⁴, μεταφέροντας ὅ,τι κάνουμε ἢ προκαλοῦμε, ἢ ὅπως-δήποτε τὰ αἰτήματά μας στὰ αὐτιά τοῦ Κυρίου τῶν Δυνάμεων, προδιαθέτοντάς τον εὐνοϊκὰ γι' αὐτὰ πού ἔχουμε κάνει.

ΕΡΩΤΗΣΗ 58η

Πῶς πρέπει νὰ ἐννοεῖται τό, «Ἡ γνώση μᾶς φουσκώνει ἀπὸ ὑπερηφάνεια, ἐνῶ ἡ ἀγάπη μᾶς οἰκοδομεῖ»²⁵;

ΑΠΑΝΤΗΣΗ

Γιὰ τὰ κρέατα πού προσφέρονται θυσία στὰ εἰδωλα λέγει· «Γνωρίζουμε ὅτι ὅλοι ἔχουμε γνώση»²⁶. Γιατὶ πολλοί, ἀκούοντας ἀπὸ τοὺς Κορινθίους, ὅτι «Δὲν μολύνουν τὸν ἄνθρωπο αὐτὰ πού μπαίνουν μέσα του, ἀλλὰ ἐκεῖνα πού βγαίνουν»²⁷, καὶ ὅτι τὰ εἰδωλα εἶναι ξύλα καὶ πέτρες καὶ δαίμονες, πού οὔτε νὰ βλάψουν οὔτε νὰ ὠφελήσουν μποροῦν, ἔκαναν ἀλόγιστη χρήση τῆς τελειότητος τῆς γνώσεως αὐτῆς, βλάπτοντας καὶ τοὺς ἄλλους καὶ τοὺς ἑαυτοὺς τους. Καθόσον καὶ στοὺς εἰδωλολατρικούς ναοὺς ἔμπαιναν καὶ ἔπαιρναν μέρος στὰ τραπέζια πού παραθέτονταν ἐκεῖ, καὶ ἀποκόμιζαν μεγάλη καταστροφή ἀπὸ ἐκεῖ. Γιατὶ καὶ ἐκεῖνοι πού σέβονταν τὰ εἰδωλα καὶ δὲν τὰ περιφρονοῦσαν, ἔπαιρναν μέρος στὰ δεῖπνα ἐκεῖνα, ἐπειδὴ ἔβλεπαν ὅτι καὶ οἱ πιὸ τέλειοι ἔκαναν τὸ ἴδιο, καὶ ἔτσι βλάπτονταν πάρα πολὺ ἀπὸ αὐτὰ. Λέγει λοιπὸν ὅτι «Ἡ γνώση αὐτῆ», ἡ δῆθεν τέλεια, «μᾶς κάνει νὰ φουσκώνουμε ἀπὸ ὑπερηφάνεια, ἐνῶ ἡ ἀγάπη μᾶς οἰκοδομεῖ»²⁸. Καὶ γιὰ νὰ δηλώσει αὐτὸ, ἔλεγε· «Ἐὰν κάποιος ἀγαπᾷ τὸν Θεό, αὐτὸς εἶναι γνωστὸς ἀπὸ ἐκεῖνον»²⁹. Ὡστε λοιπὸν δὲν ἀπαγορεύω νὰ ἔχετε τέλεια γνώση, ἀλλὰ θέλω νὰ τὴν ἔχετε μὲ ἀγάπη καὶ γιὰ νὰ οἰκοδομοῦνται οἱ πιστοί.

ΕΡΩΤΗΣΗ 59η

Γιατί ὁ Ἀπόστολος λέγει, «δὲν ἐπιτρέπει στὴ γυναῖκα νὰ διδάσκει»³⁰;

ΑΠΑΝΤΗΣΗ

Ἐπειδὴ μὰ φορὰ δίδαξε τὸν Ἀδὰμ κακῶς. Πρὶν ἀπὸ τὴν παρακοὴ ἡ γυναῖκα ἦταν ἰσότιμη μὲ τὸν ἄνδρα. Τὰ λόγια πού χρησιμοποίησε ὁ

πλάσεως τοῦ ἀνδρός, τούτοις καὶ ἐπὶ τῆς δημιουργίας τῆς γυναικός.
 Ὡσπερ γὰρ εἶπεν ἐπ' ἐκεῖνω, «Ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα ἡμε-
 τέραν καὶ καθ' ὁμοίωσιν», καὶ οὐκ εἶπε, «Γενηθήτω ἄνθρωπος», οὕτω
 καὶ ἐπὶ ταύτης οὐκ εἶπε, «Γενηθήτω γυνή», ἀλλὰ ἐνταῦθα, «Ποιήσω-
 5 μεν αὐτῷ βοηθὸν κατ' αὐτόν». Μετὰ δὲ τὴν ἁμαρτίαν, «Πρὸς τὸν ἄν-
 δρα σου ἢ ἀποστροφή σου, καὶ αὐτός σου κυριεύσει». Ἐποίησά σε,
 φησὶν, ὁμότιμον, καὶ οὐκ ἐχρήσω καλῶς τῇ ἀρχῇ· μετάβηθι τοίνυν ἐπὶ
 τὴν ἐπιταγὴν. Οὐκ ἤνεγκας τὴν ἐλευθερίαν, δέξαι τὴν δουλείαν. Οὐκ
 οἶδας ἄρχειν, γενοῦ τοίνυν τῶν ἀρχομένων, καὶ τὸν ἄνδρα ἐπίγνωθι
 10 κύριον, καὶ αὐτός σου κυριεύσει. «Πρὸς τὸν ἄνδρα σου ἢ ἀποστροφή
 σου», τουτέστιν, ἢ καταφυγὴ σου, ὁ λιμὴν σου, ἢ ἀσφάλειά σου.

Διὰ τοῦτο τοίνυν, «Διδάσκειν γυναικὶ οὐκ ἐπιτρέπω, οὐδὲ αὐθεν-
 τεῖν ἀνδρός (καὶ γὰρ ἐδίδαξεν ἅπαξ κακῶς, καὶ ἠυθένησε, καὶ πάντα
 κατέστρεψεν), ἀλλ' εἶναι ἐν ἡσυχίᾳ. Καὶ τὸν ὁμόζυγον αὐτῇ Ἄδὰμ ἔκ-
 15 πωτον τοῦ παραδείσου γενέσθαι πεποιήκε. Λέγει δὲ τὴν αἰτίαν· «Ἄ-
 δάμ», γὰρ φησὶν, «οὐκ ἠπατήθη, ἢ γυνὴ ἀπατηθεῖσα, ἐν παραβάσει
 γέγονε». Διὰ τοῦτο, φησὶν, ἀπὸ τοῦ τῆς διδασκαλίας αὐτὴν κατεδίδα-
 σα θρόνου. Ὁ γὰρ διδάσκειν οὐκ εἰδώς, μανθανέτω· εἰ δὲ μὴ βούλοιο
 μανθάνειν, ἀλλὰ διδάσκειν, καὶ ἑαυτὸν καὶ τοὺς μανθάνοντας προσα-
 20 πολλύει. Ὡσπερ οὖν καὶ ἐπὶ τῆς γυναικός τότε γέγονε, καὶ διὰ τοῦτο
 φησὶ «Γυνὴ ἐν ἡσυχίᾳ μανθανέτω, καὶ ἐν πάσῃ ὑποταγῇ». Ἡ γὰρ ἀνυ-
 ποταξία αὐτῆς καὶ αὐθάδεια παγκόσμιον ὄλεθρον καὶ ναυάγιον ἐπή-
 νεγκεν· ὅθεν φησὶν ὁ Σοφός· «Ἀπὸ γυναικός ἀρχὴ ἁμαρτίας, καὶ δι'
 αὐτὴν ἀποθνήσκομεν πάντες». Λέγει δὲ καὶ ὁ Παρομιαστής· «Πολ-
 25 λούς τρώσασα καταδέδληκε, καὶ ἀναρίθμητοί εἰσιν, οὓς πεφόνευκε». Διὸ καὶ παραινεῖ λέγων· «Μὴ πρόσεχε φαύλη γυναικί· μέλι γὰρ ἀπο-
 στάζει ἀπὸ χειλέων γυναικός πόρνης, ἢ πρόσκαιρον λιπαίνει σὸν φά-
 ρυγγα, ὕστερον μέντοι πικρότερον χολῆς εὐρήσεις καὶ ἠκονημένον
 μᾶλλον μαχαίρας διστόμου». Καί, «Γυνὴ ἀνδρῶν ψυχὰς τιμίων ἀγρεύ-
 30 ει», ἀνεπτρωμένη ἐστὶ καὶ ἄσωτος, «ἐν οἴκῳ οὐχ ἡσυχάζουσιν οἱ πό-
 δες αὐτῆς χρόνον γὰρ τινα ἔξω ῥέμβεται, χρόνον δὲ ἐν πλατεῖαις πα-
 ρὰ πᾶσαν πλατεῖαν διέρχεται, καὶ παρὰ πᾶσαν γωνίαν ἐνεδρεύει».

31. Γεν. 1, 26.

32. Γεν. 2, 18.

33. Γεν. 3, 16. Α' Κορ. 14, 34.

34. Α' Τιμ. 2, 14.

35. Ὅπ. π. 11.

36. Σοφ. Σειρ. 25, 24.

37. Παρμ. 7, 26.

38. Παροιμ. 5, 2-4.

39. Παροιμ. 6, 26.

40. Παροιμ. 7, 11-12.

Θεός κατὰ τὴν πλάση τοῦ ἄνδρα, τὰ ἴδια χρησιμοποίησε καὶ κατὰ τὴ δημιουργία τῆς γυναίκα. “Ὅπως δηλαδὴ εἶπε σ’ ἐκεῖνον, «Ἄς κάνουμε ἄνθρωπο σύμφωνα μὲ τὴ δική μας εἰκόνα καὶ μὲ δυνατότητα νὰ γίνει ὁμοίός μας»³¹, καὶ δὲν εἶπε, “Ἄς γίνει ἄνθρωπος, ἔτσι καὶ σ’ αὐτὴν δὲν εἶπε, “Ἄς γίνει γυναίκα, ἀλλὰ «Ἄς κάνουμε γι’ αὐτὸν βοηθὸ ὁμοίό του»³². Μετὰ τὴν ἁμαρτία ὅμως εἶπε· «Θὰ εἶσαι ἐξαρτημένη ἀπὸ τὸν ἄνδρα σου, καὶ αὐτὸς θὰ εἶναι κύριός σου»³³. Σὲ ἔπλασα, λέγει, ἰσότιμη, καὶ δὲν ἔκανες καλὴ χρῆση τῆς ἐξουσίας σου. Πήγαινε λοιπὸν στὴν ὑποταγῇ. Δὲν μπόρεσες νὰ ἀντέξεις τὴν ἐλευθερία· δέξου τώρα τὴ δουλεία. Δὲν ἤξερες νὰ ἐξουσιάζεις· γίνεται λοιπὸν μὰ ἀπὸ αὐτὰ ποὺ ἐξουσιάζονται, καὶ ἀναγνώριζε τὸν ἄνδρα κύριο, καὶ αὐτὸς θὰ σὲ ἐξουσιάζει. «Θὰ ὑποτάσσεσαι στὸν ἄνδρα σου», θὰ εἶναι δηλαδὴ ἡ καταφυγὴ σου, τὸ λιμάνι σου, ἡ ἀσφάλειά σου.

Γι’ αὐτὸ λοιπὸν «Δὲν ἐπιτρέπω στὴ γυναίκα νὰ διδάσκει», οὔτε νὰ ἐξουσιάζει τὸν ἄνδρα, γιατί τὸν δίδαξε μὰ φορὰ κακῶς, καὶ τὸν ἐξουσίασε καὶ κατέστρεψε τὰ πάντα, ἀλλὰ νὰ ζεῖ ἡσυχᾶ. Καὶ τὸν σύζυγό της Ἄδὰμ τὸν ἐξόρισε ἀπὸ τὸν παράδεισο. Λέγει μάλιστα καὶ τὴν αἰτία· γιατί λέγει· «Ὁ Ἄδὰμ δὲν ἀπατήθηκε, ἡ γυναίκα ἀπατήθηκε καὶ ἔγινε παραβάτιδα»³⁴. Γι’ αὐτὸ, λέγει, τὴν κατέβασα ἀπὸ τὸν θρόνο τῆς διδασκαλίας. Γιατί, αὐτὸς ποὺ δὲν ξέρει νὰ διδάσκει, ὡς μαθαίνει, ἐνῶ ἂν δὲν θέλει νὰ μάθει, ἀλλὰ νὰ διδάσκει, θὰ καταστρέψει καὶ τὸν ἑαυτοῦ καὶ αὐτοὺς ποὺ μαθαίνουν. Αὐτὸ ἀκριβῶς ἔγινε τότε καὶ στὴν περίπτωσι τῆς γυναίκα, καὶ γι’ αὐτὸ λέγει· «Ἡ γυναίκα νὰ μαθαίνει μὲ ἡσυχία καὶ μὲ κάθε ὑποταγῇ»³⁵. Γιατί ἡ ἀνυπακοὴ καὶ ἡ αὐθαδειά της ἐπέφερε παγκόσμιον ναυάγιον καὶ καταστροφή. Γι’ αὐτὸ ὁ Σοφὸς λέγει· «Ἡ ἀρχὴ τῆς ἁμαρτίας ἔγινε ἀπὸ τὴν γυναίκα, καὶ ἐξαιτίας της ὅλοι πεθαίνουμε»³⁶. Ἄλλὰ καὶ ὁ συγγραφέας τῶν Παροιμιῶν λέγει· «Πολλοὺς πλήγωσε καὶ τοὺς κατέβαλε, καὶ εἶναι ἀναρίθμητοι ἐκεῖνοι ποὺ σκότωσε»³⁷. Γι’ αὐτὸ καὶ συμβουλεύει λέγοντας· «Νὰ μὴν ἀφοσιώνεσαι σὲ διεστραμμένη γυναίκα· γιατί στὰζει μέλι ἀπὸ τὰ χεῖλη τῆς πόρνης γυναίκα, ἡ ὁποία προσωρινὰ γλυκαίνει τὸν λάρυγγα, ὕστερα ὅμως θὰ τὸν βρεῖς πιὸ πικρὸ καὶ ἀπὸ τὴ χολὴ καὶ ἀκονημένον περισσότερο ἀπὸ δίκωπο μαχαίρι»³⁸, καὶ· «Ἡ γυναίκα ψαρεύει τίς ψυχὰς τῶν τίμων ἀνδρῶν»³⁹, εἶναι προκλητικὴ καὶ ἄσωτη, «στὸ σπίτι δὲν ἡσυχάζουν τὰ πόδια της, γιατί γιὰ ἓνα διάστημα τριγυρίζει ἔξω, καὶ ἄλλοτε περνάει ἀπὸ ὅλες τίς πλατεῖες καὶ στήνει ἐνέδρα σὲ κάθε γωνία»⁴⁰. Καί· «Τὸ σπίτι της εἶναι δρόμοι τοῦ ἄδη, ποὺ

Καί, «Ὀδοὶ ἄδου ὁ οἶκος αὐτῆς, κατάγουσαι εἰς ταμιεῖα θανάτου», καὶ οὐκ ἐπίσταται αἰσχύνῃ. Ἐκάθισε γὰρ ἐπὶ θύραις τοῦ ἑαυτῆς οἴκου ἐπὶ δίφρου ἐμφανῶς, ἐν πλατεῖαις προσκαλουμένη τοὺς παριόντας». Καί, «Ἄδης καὶ ἔρωσ γυναικὸς καὶ τάρταρος καὶ γῆ οὐκ ἐμπι-
5 πλαμένη ὕδατος, καὶ πῦρ οὐ μὴ εἴπωσιν, Ἄρκει». «Τοιαύτη ὁδὸς μοι χαλίδος, ἥ, ὅταν πράξῃ, ἀπονιψαμένη, οὐδέν φησι πεπραχέναι ἄτοπον». Καί, «Κρεῖσσον οἰκεῖν ἐν γῆ ἐρήμῳ, ἢ μετὰ γυναικὸς γλωσσώδους καὶ μαχίμου». Καί, «Ὡσπερ σκώληξ ἐν ξύλῳ, οὕτως ἄνδρα ἀπόλλυσι γυνὴ κακοποιός». Καί, «Ὡσπερ σταγόνες ἐκβάλλουσι ἄν-
10 θρωπον ἐν ἡμέρᾳ χειμερινῇ ἐκ τοῦ οἴκου αὐτοῦ, οὕτω γυνὴ λοῖδορος ἀπὸ τοῦ ἰδίου οἴκου». Καί, «Ὡσπερ ἐνώτιον χρυσοῦν ἐν ῥινίοις συός, οὕτω γυναικὶ κακόφρονι κάλλος». Καὶ ὁ Ἐκκλησιαστής· «Εὐρίσκω», φησί, «πικρότερον ὑπὲρ θάνατον συνετὴν γυναῖκα, ἥτις ἐστὶ θήρευμα καὶ σαγήνη καρδίας Δεσμοὶ ἐν χεῖλεσιν αὐτῆς καὶ ἀγαθὸς πρὸ προ-
15 σώπτου Θεοῦ ἐξαιρεθήσεται ἀπ' αὐτῆς, ὁ δὲ ἁμαρτάνων συλληφθήσεται ἐν αὐτῇ». Καί, «Ἄνδρα ἓνα ἀπὸ χιλίων εὖρον ἀγαθόν, γυναῖκα δὲ ἐν πᾶσι τούτοις οὐχ εὖρον».

Ὡσαύτως δὲ καὶ ὁ Σειράχ παραινεῖ, λέγων· «Μὴ δῶς γυναικὶ ἐπι-
θῆναι ἐπὶ τὴν ἰσχύν σου»· καί, «Κρεῖσσων γὰρ πονηρία ἀνδρός, ἢ ἀγα-
20 θοποιός γυνή»· καί, «Πᾶσαν πληγὴν καὶ μὴ πληγὴν καρδίας, καὶ πᾶσαν πονηρίαν καὶ μὴ πονηρίαν, γυναικὸς»· καί, «Μικρὰ πᾶσα κακία πρὸς κακίαν γυναικὸς»· καί, «Οὐκ ἔστι κεφαλὴ ὑπὲρ κεφαλὴν ὄφεως, καὶ οὐκ ἔστι κακία ὑπὲρ κακίαν γυναικὸς»· καὶ «Συνοικῆσαι λέοντι καὶ δράκοντι εὐδόκησον, ἢ συνοικῆσαι μετὰ πονηρᾶς γυναικὸς
25 ἀχρειοῖ τὴν ὄρασιν αὐτῆς, καὶ σκοτοῖ τὸ πρόσωπον αὐτῆς, ὡς ἄρκος»· καί, «Ὡσπερ ἀνάβασις ἀμμώδης ἐν ποσὶ πρεσβυτέρου, οὕτω γυνὴ γλωσσώδης ἀνδρὶ ἡσύχῳ». Καί, «Βοοζύγιον σαλευόμενον γυνὴ πονηρᾶ· ὁ κρατῶν αὐτῆς, ὡς δρασσόμενος σκορπίου»· καί, «Μὴ προσπέσης ἐπὶ κάλλος γυναικὸς, καὶ γυναῖκα μὴ ἐπιθυμήσης». – «Μὴ δῶς ὕδατι
30 διέξοδον, μηδὲ γυναικὶ πονηρᾶ παρρησίαν ἐπὶ σέ, εἰ μὴ πορευῆται κατὰ χειρός σου, ἀπὸ τῶν σαρκῶν σου ἀπόμε αὐτήν»· καί, «Ὁργή

41. Παρμ. 7, 27.

42. Παρμ. 9, 14-15.

43. Παρμ. 30, 16.

44. Ὁπ. π. 20.

45. Παρμ. 21, 19.

46. Παρμ. 25, 20.

47. Παρμ. 27, 15.

48. Παρμ. 11, 22.

49. Ἐκκλ. 7, 26.

50. Ἐκκλ. 7, 28.

51. Σοφ. Σειρ. 9, 2.

52. Σοφ. Σειρ. 42, 14.

53. Ὁπ. π. 25, 13.

54. Ὁπ. π. 25, 19.

55. Ὁπ. π. 25, 15.

56. Σ. Σειρ. 25, 16-17.

ὀδηγοῦν σὰ σκοτεινὰ δωμάτια τοῦ θανάτου»⁴¹, καὶ δὲν γνωρίζει ντροπή. «Κάθεται μπροστᾶ στὶς πύλες τοῦ σπιτιοῦ της φανερὰ πάνω σὲ ἐπιβατική ἄμαξα, στὶς πλατεῖες προσκαλώντας τοὺς περαστικοὺς»⁴² καί· «Ὁ ἄδης καὶ ὁ ἔρωτας τῆς γυναίκα καὶ ὁ θυθὸς τοῦ ἄδης καὶ ἡ γῆ ποὺ δὲν χορταίνει νερό, καὶ ἡ φωτιᾶ, δὲν λένε ποτέ, φτάνει»⁴³.— «Γέτοιμος εἶναι ὁ δρόμος τῆς μοιχαλίδας, ἡ ὁποία ὅταν τελειώσει ἡ πράξις νίβεται καὶ λέγει ὅτι δὲν ἔκανε τίποτε τὸ ἄτοπο»⁴⁴ καί· «Εἶναι προτιμότερο νὰ κατοικεῖς στὴν ἔρημο, παρὰ μὲ γυναίκα φλύαρη καὶ ἐριστική»⁴⁵ καί· «Ὅπως τὸ σκουλήκι τρώει τὸ ξύλο, ἔτσι ἡ κακὴ γυναίκα καταστρέφει τὸν ἄνδρα»⁴⁶ καί· «Ὅπως οἱ σταγόνες τῆς βροχῆς βγάζουν τὸν ἄνθρωπο μέσα σὲ χειμωνιάτικη μέρα ἀπὸ τὸ σπίτι του, ἔτσι ἡ κακολόγος τὸν βγάζει ἀπὸ τὸ σπίτι του»⁴⁷ καί· «Ἡ ὁμορφιὰ τῆς κακόφρονος γυναίκα εἶναι σὰν τὸ χρυσὸ σκουλαρίκι σὰ ρουθούνια τῆς ἄγριας γουρούνας»⁴⁸. Καὶ ὁ Ἐκκλησιαστής λέγει· «Βρίσκω πιὸ ὀδυνηρὴ καὶ ἀπὸ τὸν θάνατο τὴν γυναίκα, ἡ ὁποία ἀποτελεῖ παγίδα καὶ σαγήνη τῆς καρδιᾶς. Τὰ χεῖλη της εἶναι δεσμά, καὶ ὁ ἀγαθὸς μπροστὰ στὸν Θεὸ γλυτώνει ἀπὸ αὐτήν, ὁ ἁμαρτωλὸς ὅμως συλλαμβάνεται σὰ δίχτυα της»⁴⁹ καί· «Ἀνάμεσα σὲ χίλιους ἄνδρες βρῆκα μόνο ἓνα ἀγαθό, ἀλλὰ μέσα σὲ ὅλους αὐτοὺς δὲν βρῆκα καμμιά ἀγαθὴ γυναίκα»⁵⁰.

Καὶ ὁ Σειράχ ἐπίσης συμβουλεύει λέγοντας· «Νὰ μὴν ἐπιτρέψεις σὲ γυναίκα νὰ γίνει πιὸ δυνατὴ ἀπὸ σένα»⁵¹ καί· «Εἶναι προτιμότερος ὁ κακὸς ἄνδρας ἀπὸ τὴν ἀγαθοεργὴν γυναίκα»⁵² καί· «Κάθε πληγὴ καὶ μὴ πληγὴ εἶναι τῆς καρδιᾶς, καὶ κάθε κακία καὶ μὴ κακία εἶναι τῆς γυναίκας»⁵³ καί· «Κάθε κακία εἶναι μικρὴ συγκρινόμενη μὲ τὴν κακία τῆς γυναίκας»⁵⁴ καί· «Δὲν ὑπάρχει κεφάλι χειρότερο ἀπὸ τὸ κεφάλι τοῦ φιδιοῦ, καὶ δὲν ὑπάρχει κακία χειρότερη ἀπὸ τὴν κακία τῆς γυναίκας»⁵⁵ καί· «προτίμησε νὰ συγκατοικῆσεις μὲ λιοντάρι καὶ δράκο, παρὰ μὲ γυναίκα κακὴ, γιατί ἀλλοιώνει τὴν ὄρασή της καὶ σκοτεινιάζει τὸ πρόσωπό της σὰν ἀμυντικὸ μέσον»⁵⁶ καί· «Ὅσο δύσκολη εἶναι ἡ ἀνάβαση σὲ ἄμμο σὰ πόδια τοῦ ἡλικιωμένου, τόσο δύσκολη εἶναι καὶ ἡ φλύαρη γυναίκα γιὰ τὸν ἡσυχὸ ἄνδρα»⁵⁷ καί· «Ἡ κακὴ γυναίκα εἶναι σὰν νὰ κρατᾶ σκορπιό»⁵⁸ καί· «Νὰ μὴ προσκρούσεις σὲ ὁμορφιὰ γυναίκας, καὶ νὰ μὴ ἐπιθυμῆσεις γυναίκα»⁵⁹. «Νὰ μὴ δώσεις τρόπο διαφυγῆς στὸ νερό, οὔτε θάρρος σὲ κακὴν γυναίκα ἐπάνω σου. Ἄν δὲν βαδίζει σύμφωνα μὲ τὰ χεῖριά σου, ἀπόκοψέ την ἀπὸ τὴν σάρκα σου»⁶⁰ καί· «Ἡ μεθυσομένη

57. Σοφ. Σειρ. 25, 20. 58. Σοφ. Σειρ. 26, 7. 59. Σοφ. Σειρ. 25, 21. 57. Ὅπ. π. 25, 25.

μεγάλη γυνή μέθυσος, καὶ ἀσχημοσύνην αὐτῆς οὐ μὴ συγκαλύψῃ»· καί, «Ὡς διψῶν ὁδοιπόρος στόμα ἀνοίξει καὶ ἀπὸ παντός ὕδατος τοῦ σύνεγγυς πίεται, καὶ κατέναντι παντός πασσάλου καθίσεται, καὶ ἔναντι βέλους ἀνοίξει φαρέτραν»· καί, «Πορνεία γυναικὸς ἐν μετεωρίσματι 5 ὀφθαλμῶν καὶ ἐν τοῖς βλεφάροις αὐτῆς γνωσθήσεται»· καί, «Εἰ θυγατέρες σοί εἶσι, πρόσεχε τῷ σώματι αὐτῶν, καὶ μὴ ἰλαρώσης πρὸς αὐτὰς τὸ πρόσωπόν σου». Καί, «Ἐπὶ θυγατρὶ ἀδιατρέπτω στερέωσον φυλακὴν, ἵνα μὴ, εὐροῦσα ἄνεσιν, ἐναντὶ χρησεται, καὶ ποιήσῃ σε ἐπίχαρμα ἐχθροῖς καὶ λαλιὰν ἐν πόλει, καὶ καταισχύνη σε ἐν πλήθει πολλῶν».
10 «Γυνὴ πονηρά, μερὶς πονηρά, καὶ ἀνδρὶ ἁμαρτωλῷ δοθήσεται».

Εἰκότως οὖν ἔλεγεν ὁ Θεὸς πρὸς αὐτὴν μετὰ τὴν παράβασιν· «Πληθύνων πληθυνῶ τὰς λύπας σου καὶ τοὺς στεναγμούς σου». Πολλῆς γὰρ λύπης, στεναγμοῦ καὶ ὀδύνης καὶ στενοχωρίας ἡμῖν ἐγένετο πρόξενος ὅθεν φησὶν· «Ἐν λύπαις τέξῃ τέκνα· πρὸς τὸν ἄνδρα σου ἢ 15 ἐπιστροφή σου, καὶ αὐτὸς σου κυριεύσει». Καὶ διὰ τοῦτο νομοθετεῖ ὁ Ἀπόστολος, λέγων· «Αἱ γυναῖκες τοῖς ἰδίοις ἀνδράσιν ὑποτασσέσθωσαν, ὡς ἡ Ἐκκλησία τῷ Κυρίῳ· ὅτι κεφαλὴ τῆς γυναικὸς ἐστὶν ὁ ἀνὴρ, ὡς ὁ Χριστὸς τῆς Ἐκκλησίας· καὶ ὡσπερ ἡ Ἐκκλησία ὑποτάσσεται τῷ Χριστῷ, οὕτω καὶ αἱ γυναῖκες τοῖς ἰδίοις ἀνδράσιν ἐν παντί». Καί, 20 «Θέλω ὑμᾶς εἰδέναί, ὅτι παντὸς ἀνδρὸς ἡ κεφαλὴ ἐστὶ ὁ Χριστὸς· κεφαλὴ δὲ τῆς γυναικὸς ὁ ἀνὴρ». Καί, «Ἀνὴρ μὲν γὰρ οὐκ ὀφείλει κατακαλύπτεσθαι τὴν κεφαλὴν, εἰκῶν καὶ δόξα Θεοῦ ὑπάρχων· γυνὴ δὲ δόξα ἀνδρὸς ἐστὶν. Οὐ γὰρ ἐστὶν ἀνὴρ ἐκ γυναικὸς, ἀλλ' ἡ γυνὴ ἐξ ἀνδρὸς καὶ γὰρ οὐκ ἐκτίσθη ἀνὴρ διὰ τὴν γυναῖκα, ἀλλὰ γυνὴ διὰ 25 τὸν ἄνδρα». Καί, «Αἱ γυναῖκες ὑμῶν ἐν ταῖς ἐκκλησίαις σιγάτωσαν· οὐ γὰρ ἐπιτέτραπται αὐτοῖς λέγειν, ἀλλ' ὑποτάσσεσθαι, καθὼς ὁ νόμος λέγει. Εἰ δέ τι μαθεῖν ἐθέλουσιν, ἐν οἴκῳ τοὺς ἰδίους ἄνδρας ἐπερωτάτωσαν· αἰσχρὸν γὰρ ἐστὶ γυναιξὶν ἐν ἐκκλησίᾳ λαλεῖν». Καί, «Γυνὴ ἐν ἡσυχίᾳ μανθανέτω ἐν πάσῃ ὑποταγῇ. Γυναικὶ δὲ διδάσκειν οὐκ 30 ἐπιτρέπω, οὐδὲ αὐθεντεῖν ἀνδρὸς, ἀλλ' εἶναι ἐν ἡσυχίᾳ». Καί, «Χήρα καταλεγέσθω μὴ ἐλάττων τῶν ἐξήκοντα γεγονυῖα, ἐνὸς ἀνδρὸς γυνή, ἐν ἔργοις καὶ λόγοις καλοῖς μαρτυρουμένη· εἰ ἔτεκνοτρόφησεν, εἰ ἔξε-

61. Σοφ. Σειρ. 26, 8.

62. Ὁπ. π. 26, 12.

63. Ὁπ. π. 9.

64. Ὁπ. π. 7, 24.

65. Ὁπ. π. 42, 11.

66. Ὁπ. π. 26, 14.

67. Γεν. 3, 16.

68. Ὁπ. π.

69. Ἐφ. 5, 22-24.

εἶναι μεγάλη ὀργή καὶ δὲν κρύβει τὴν ἀσχήμια της»⁶¹. καὶ «Ἄνοίγει τὸ στόμα της σὰν διψασμένος ὄδοιπόρος, καὶ πίνει ἀπὸ κάθε νερὸ ποῦ βρίσκει κοντὰ της, καὶ κἀθεται ἀπέναντι ἀπὸ κάθε πάσσαλο, καὶ ἀπέναντι ἀπὸ κάθε βέλος ἀνοίγει τὴ φαρέτρα της»⁶². καί· «Ἡ πορνεία τῆς γυναίκας ἀναγνωρίζεται ἀπὸ τὴν περιστροφή τῶν ματιῶν καὶ τῶν βλεφάρων της»⁶³. καί· «Ἄν ἔχεις θυγατέρες, πρόσεχε τὸ σῶμα τους, καὶ νὰ μὴ δείξεις χαρούμενο τὸ πρόσωπό σου σ' αὐτές»⁶⁴. καί· «Πάρε αὐστηρὰ μέτρα γιὰ τὴ θυγατέρα σου, γιὰ νὰ μὴ βρεῖ ἐλευθερία καὶ χρησιμοποιοῦντας τὴν σὲ κάνει καταγέλαστον στοὺς ἐχθροὺς καὶ κουτσομπολιὸ στὴν πόλη, καταντροπιάζοντάς σε στὰ πλήθη»⁶⁵. Ἡ κακὴ γυναίκα εἶναι κληρονομιά κακὴ καὶ θὰ δοθεῖ σὲ ἄνδρα κακόν»⁶⁶.

Δικαιολογημένα λοιπὸν ἔλεγε ὁ Θεὸς σ' αὐτὴν μετὰ τὴν παράβαση τῆς ἐντολῆς του· «Θὰ αὐξήσω ὑπερβολικὰ τὶς λύπες σου καὶ τοὺς στεναγμούς σου»⁶⁷, γιὰτὶ ἔγινε αἰτία πολλῆς λύπης καὶ στεναγμοῦ καὶ πόνου καὶ στενοχώριας σὲ μᾶς. Γι' αὐτὸ λέγει· «Μὲ πόνους θὰ γεννᾷς τὰ παιδιά σου. Θὰ εἶσαι ἐξαρτημένη ἀπὸ τὸν ἄνδρα σου καὶ αὐτὸς θὰ εἶναι κύριός σου»⁶⁸. Καὶ γι' αὐτὸ νομοθετεῖ ὁ Ἀπόστολος λέγοντας· «Οἱ γυναῖκες νὰ ὑποτάσσονται στοὺς ἄνδρες τους, ὅπως ἡ Ἐκκλησία ὑποτάσσεται στὸν Κύριο, γιὰτὶ ὁ ἄνδρας εἶναι ἡ κεφαλὴ τῆς γυναίκας, ὅπως ὁ Χριστὸς τῆς Ἐκκλησίας. Καὶ ὅπως ἡ Ἐκκλησία ὑποτάσσεται στὸν Χριστό, ἔτσι καὶ οἱ γυναῖκες νὰ ὑποτάσσονται στοὺς ἄνδρες τους σὲ ὅλα»⁶⁹. Καί· «Θέλω νὰ γνωρίζετε, ὅτι ἡ κεφαλὴ κάθε ἄνδρα εἶναι ὁ Χριστός· καὶ κεφαλὴ τῆς γυναίκας ὁ ἄνδρας»⁷⁰. Καί· «Ὁ ἄνδρας δὲν πρέπει νὰ καλύπτει τὸ κεφάλι του, ἐπειδὴ εἶναι εἰκόνα καὶ δόξα τοῦ Θεοῦ, ἐνῶ ἡ γυναίκα εἶναι δόξα τοῦ ἄνδρα. Γιὰτὶ δὲν ἔγινε ὁ ἄνδρας ἀπὸ τὴ γυναίκα, ἀλλὰ ἡ γυναίκα ἀπὸ τὸν ἄνδρα. Οὔτε ὁ ἄνδρας δημιουργήθηκε γιὰ τὴ γυναίκα, ἀλλὰ ἡ γυναίκα γιὰ τὸν ἄνδρα»⁷¹. Καί· «Οἱ γυναῖκες σας στὶς ἐκκλησίες νὰ σιωποῦν, γιὰτὶ δὲν ἐπιτρέπεται σ' αὐτές νὰ μιλοῦν, ἀλλὰ νὰ ὑποτάσσονται, ὅπως λέγει ὁ νόμος. Καὶ ἐὰν θέλουν νὰ μάθουν κάτι, ἄς ρωτοῦν τοὺς ἄνδρες τους στὸ σπίτι, γιὰτὶ εἶναι ντροπὴ στὶς γυναῖκες νὰ μιλοῦν στὴν ἐκκλησία»⁷². Καί· «Ἡ γυναίκα πρέπει νὰ διδάσκεται μὲ ἡσυχία καὶ πλήρη ὑποταγή. Στὴ γυναίκα δὲν ἐπιτρέπω νὰ διδάσκει, οὔτε νὰ ἐξουσιάζει τὸν ἄνδρα, ἀλλὰ νὰ μένει ἡσυχῆ»⁷³. Καί· «Μιὰ χήρα μπορεῖ νὰ καταγραφεῖ στὸν κατάλογο τῶν χειρῶν ἐὰν δὲν εἶναι κάτω τῶν ἐξήντα ἐτῶν καὶ ἦταν γυναίκα ἐνὸς ἄνδρα, καὶ ἐὰν ὑπάρχουν μαρτυρίες γιὰ τὰ

70. Α' Κορ. 11, 3. 71. Α' Κορ. 11, 7-9. 72. Α' Κορ. 14, 34-35. 73. Α' Τιμ. 2, 11-12.

νοδόχησεν, εἰ ἁγίων πόδας ἔνιψεν, εἰ θλιβομένοις ἐπήρκεσεν, εἰ παντὶ ἔργῳ ἀγαθῷ ἐπήκολούθησε». Καί, «Ἡ ὄντως χήρα καὶ μεμονωμένη, ἤλπισεν ἐπὶ Κύριον τὸν Θεόν, καὶ προσμένει ταῖς δεήσεσι καὶ ταῖς προσευχαῖς νυκτὸς καὶ ἡμέρας ἢ δὲ σπαταλῶσα, ζῶσα τέθηκε». Καί, 5 «Νεωτέρας δὲ χήρας παραιτοῦ· ὅταν γὰρ καταστρηνιάσωσι τοῦ Χριστοῦ, γαμεῖν ἐθέλουσιν, ἔχουσαι κριμα, ὅτι τὴν πρώτην πίστιν ἠθέτησαν ἅμα δὲ καὶ ἀργαί, μανθάνουσι περιερχόμενοι τὰς οἰκίας, οὐ μόνον δὲ ἀργαί, ἀλλὰ καὶ φλύαροι καὶ περιέργοι, λαλοῦσαι τὰ μὴ δέοντα». Καί, «Γυναικάρια σεσαρωμένα ἁμαρτίαις, ἀγόμενα ἐπιθυμίαις 10 ποικίλαις, πάντοτε μανθάνοντα, καὶ μηδέποτε εἰς ἐπίγνωσιν ἀληθείας ἐλθεῖν δυνάμενα».

Εἰς τὴν Ἡρωδιάδα.

Οὐδὲν τοίνυν θηρίου ἐφάμιλλον γυναικὸς πονηρᾶς καὶ γλωσσώδους. Τί γὰρ λέοντος δεινότερον ἐν τετράποσιν; ἢ τί ὠμότερον δρά- 15 κοντος ἐν ἔρπετοις; ἀλλ' οὐδέν, πλὴν γυναικὸς πονηρᾶς. Ὅτι δὲ λέων καὶ δράκων ἐν τῷ κακῷ ἐλάττω τυγχάνουσι, μαρτυρεῖ ὁ σοφὸς Σολομών, λέγων «Συνοικῆσαι λέοντι καὶ δράκοντι εὐκολώτερον, ἢ μετὰ γυναικὸς πονηρᾶς». Καὶ γὰρ λέοντες τὸν Δανιὴλ ἐν τῷ λάκκῳ ἠδέσθησαν, τὸν Ναβουθὲ Ἰεζάβελ ἐφόνευσε. Τὸ κῆτος ἐν τῇ κοιλίᾳ τὸν 20 Ἰωνᾶν ἐφύλαξε, Δαλιδᾶ δὲ τὸν Σαμψῶν ξυρίσασα τοῖς ἀλλοφύλοις παρέδωκε. Δράκοντες καὶ ἀσπίδες καὶ κερᾶσαι ἐν τῇ ἐρήμῳ τὸν Ἰωάννην ἐτρόμαξαν, Ἡρωδιάς δὲ αὐτὸν ἐν ἀρίστῳ ἀπέτεμεν. Οἱ κόρακες τὸν Ἡλίαν ἐν τῷ ὄρει διέθρεψαν, ἢ δὲ Ἰεζάβελ αὐτὸν μετὰ τὴν εὐεργεσίαν τοῦ ὑέτου πρὸς φόνον κατεδίωκε· καὶ φοβηθεὶς ἔφυγεν εἰς 25 τὴν ἔρημον, ὁδὸν τεσσαράκοντα ἡμερῶν, καὶ ῥαθυμίας ἠτήσατο ἀποθανεῖν, λέγων «Κύριε ὁ Θεός μου, ἱκανούσθω, νῦν δὴ λάβε τὴν ψυχὴν μου ἀπ' ἐμοῦ, ὅτι οὐ κρείσσων ἐγὼ εἶμι ὑπὲρ τοὺς πατέρας μου». Οἴμοι, ὁ προφήτης ἐφοβήθη γυναῖκα, ὁ τῆς οἰκουμένης ὅλης τὸν ὑέτον ἐν τῇ γλώσσει θαστάζων. Ὁ πῦρ οὐρανόθεν ῥήματι κατενέγκας 30 καὶ δι' εὐχῆς νεκρὸν ἐγείρας, γυναῖκα ἐφοβήθη. Οὐδεμία γὰρ κακία συγκρίνεται γυναικὶ πονηρᾷ. Μαρτυρεῖ μοι τῷ λόγῳ καὶ ὁ Σοφὸς λέ-

74. Α' Τιμ. 5, 9-11.

75. Ὁπ. π. 5, 5-6.

76. Ὁπ. π. 11-13.

77. Β' Τιμ. 3, 6-7.

78. Σοφ. Σειρ. 25, 16.

79. Γ Βασ. 20, 1 ἔ.

80. Γ Βασ. 19, 4.

καλά της ἔργα καὶ λόγια, ἔάν ἀνέθρεψε παιδιά, ἔάν ἦταν φιλόξενη, ἔάν ἔνιψε πόδια ἀγίων, ἔάν ἀνακούφισε θλιμμένους, ἔάν ἀφιερώθηκε σέ κάθε καλὸ ἔργο»⁷⁴. Καί· «Ἡ πραγματικὴ χήρα καὶ μόνη στὸν κόσμον, ἔχει ἀναθέσει τίς ἐλπίδες της στὸν Κύριο καὶ ἐμμένει στίς δεήσεις καὶ τίς προσευχῆς νύχτα καὶ μέρα. Ἐκείνη ὅμως ποὺ ζεῖ σὲ ἀπολαύσεις ἔχει πεθάνει»⁷⁵. Καί· «Νὰ ἀρνεῖσαι νὰ καταγράψεις νεότερες χήρες, γιατί, ὅταν τὰ πάθη τους τίς ἀπομακρύνουν ἀπὸ τὸν Χριστό, θέλουν νὰ παντρευτοῦν, καὶ εἶναι ἀξιοκατάκριτες, ἐπειδὴ ἀθέτησαν τὴν πρώτη ὑπόσχεσή τους. Ταυτόχρονα μὲ τὸ νὰ περιέρχονται στὰ σπίτια, μαθαίνουν νὰ εἶναι ἀργές, καὶ ὄχι μόνο αὐτό, ἀλλὰ καὶ φλύαρες καὶ περιεργές καὶ μιλοῦν γιὰ ὅσα δὲν πρέπει»⁷⁶. Καί· «Γυναικάρια γεμάτα ἁμαρτίες, ποὺ παρασύρονται ἀπὸ διάφορες ἐπιθυμίες, ποὺ πάντοτε μαθαίνουν καὶ ποτὲ δὲν μποροῦν νὰ φτάσουν στὴν ἀκριβῆ γνώση τῆς ἀλήθειας»⁷⁷.

Τοῦ ἱ. Χρυσοστόμου, ἀπὸ τὸν λόγο του στὴν Ἡρωδιάδα.

Κανένα λοιπὸν θηρίο δὲν εἶναι ἐφάμιλλο μὲ τὴν πονηρὴ καὶ φλύαρη γυναίκα. Πράγματι, τί εἶναι πιὸ φοβερὸ ἀπὸ τὸ λιοντάρι μεταξὺ τῶν τετράποδων; Ἡ τί εἶναι πιὸ ὠμὸ ἀπὸ τὸν δράκο ἀνάμεσα στὰ ἔρπετά; Κανένα, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν πονηρὴ γυναίκα. Ὅτι τὸ λιοντάρι καὶ ὁ δράκος εἶναι κατώτερα στὸ κακό, τὸ βεβαιώνει ὁ σοφὸς Σολομὼν λέγοντας· «Εἶναι πιὸ εὐκόλο νὰ συγκατοικήσεις μὲ λιοντάρι καὶ δράκο, παρὰ μὲ κακὴ γυναίκα»⁷⁸. Γιατὶ τὰ λιοντάρια σεβάστηκαν τὸν Δαυὶδ μέσα στὸν λάκκο, ἐνῶ ὁ Ἰεζάβελ σκότωσε τὸν Ναβουθέ⁷⁹. Τὸ θαλάσσιο θηρίο φύλαξε τὸν Ἰωνᾶ μέσα στὴν κοιλιὰ του, ἐνῶ ἡ Δαλιδὰ ξύρισε τὸν Σαμψὼν καὶ τὸν παρέδωσε στοὺς ἀλλόφυλους. Δράκοντες καὶ ἀσπίδες καὶ φίδια κεραιφόρα στὴν ἔρημο φοβήθηκαν τὸν Ἰωάννη, ἐνῶ ἡ Ἡρωδιάδα τὸν ἔσφαξε κατὰ τὸ δεῖπνο. Οἱ κόραικες ἔτρεφαν τὸν Ἡλία στὸ ὄρος, ἐνῶ ἡ Ἰεζάβελ μετὰ τὴν εὐεργεσία τῆς βροχῆς τὸν καταδίωκε γιὰ νὰ τὸν σκοτώσει, καὶ ἐκεῖνος φοβήθηκε καὶ ἔφυγε στὴν ἔρημο βαδίζοντας σαράντα μέρες, καὶ ἀποκαμωμένος ζήτησε νὰ πεθάνει λέγοντας· «Κύριε Θεέ μου, φτάνει, πάρε μου τώρα τὴν ψυχὴ, γιατί ἐγὼ δὲν εἶμαι ἀνώτερος ἀπὸ τοὺς πατέρες μου»⁸⁰. Ἀλλοίμονο, ὁ προφήτης φοβήθηκε γυναίκα, αὐτὸς ποὺ κρατοῦσε τὴ βροχὴ ὅλης τῆς οἰκουμένης στὴ γλῶσσα του. Ἐκεῖνος ποὺ κατέβασε φωτιὰ ἀπὸ τὸν οὐρανὸ μὲ τὸ λόγο του καὶ μὲ τὴν προσευχὴ του ἀνάστησε νεκρὸν, φοβήθηκε γυναίκα. Γιατὶ καμμιά κακία δὲν συγκρίνεται μὲ τὴν κακὴ γυναίκα. Καὶ βεβαιώνει τὰ λόγια μου καὶ ὁ Σοφὸς

γων « Οὐκ ἔστι κακία ὑπὲρ κακίαν γυναικός», ἢ τὸ κακὸν τῷ δια-
 βόλῳ καὶ ὀξύτατον ὄπλον. Διὰ γυναικὸς γὰρ ἐξ ἀρχῆς τὸν Ἀδάμ ἐν
 τῷ παραδείσῳ κατέστρεψε· διὰ γυναικὸς τὸν Ἰωσήφ ἐν φυλακῇ κα-
 τέκλεισε· διὰ γυναικὸς τὸν Δαβὶδ πρὸς τὴν τοῦ Οὐρίου δολοφονίαν
 5 ἐξέμεινε καὶ διὰ γυναικὸς τὸν σοφώτατον Σολομῶντα πρὸς παρὰ βα-
 σιν κατέστρεψε· διὰ γυναικὸς τὸν Σαμψὼν ἐτύφλωσε· διὰ γυναικὸς
 Ἡλίαν ἐδίωξε· διὰ γυναικὸς τὸν τοῦ Χριστοῦ πρόδρομον ἀπέτεμε· διὰ
 γυναικὸς πάντας κατασφάζει, πάντας ἀτιμάζει, πάντας φονεύει, πάν-
 τας ψέγει, πάντας ὑβρίζει. Γυνὴ γὰρ ἀναιδὴς οὐδενὸς φείδεται· οὐ
 10 προφήτην αἰδεῖται, οὐχ ἱερέα ἐντρέπεται, οὐ πολιὰν τιμᾶ. Ὡ κακὸν
 κακοῦ κάκιστον γυνὴ πονηρά. Κἂν μὲν ἐστὶ πενιχρά, τῇ κακίᾳ πλου-
 τεῖ· ἐὰν δὲ καὶ πλουτεῖν ἔχη, τῇ πονηρίᾳ αὐτῆς συνεργουῖσα, δισσὸν τὸ
 κακόν. Ἀφόρητον ζῶον, ἀθεράπευτος νόσος, ἀνήμερον θηρίον.

Ἐγὼ γὰρ εἶδον καὶ ἀσπίδας κολακευομένας προαῦνεσθαι· γυνὴ δὲ
 15 πονηρὰ ὑβριζομένη μαίνεται, καὶ κολακευομένη ἐπαίρεται. Κἂν ἄν-
 δρα ἔχη ἄρχοντα, νύκτωρ καὶ καθ' ἡμέραν τοῖς λόγοις αὐτὸν ἐκμο-
 χλεύουσα, πρὸς δολοφονίαν ὀξύνει, ὡς Ἡρωδιᾶς τὸν Ἡρώδη· κἂν
 πένητα ἔχη τὸν ἄνδρα, πρὸς ὀργὰς καὶ μάχας αὐτὸν διεγείρει· κἂν
 χήρα τυγχάνῃ, αὐτὴ δι' ἑαυτῆς τοὺς πάντας ὑβρίζει καὶ διασύρει. Φό-
 20 βῳ γὰρ Θεοῦ οὐ χαλινοῖ τὴν γλῶσσαν, καὶ οὐκ εἰς τὸ μέλλον κριτήριον
 ἀποβλέπει, οὐ πρὸς Θεὸν ἀνανεύει, οὐ φιλίας οἶδε φυλάττειν θεσμόν.
 Οὐδὲν ἐστὶ γυναικὶ πονηρᾷ παραδοῦναι τὸν ἴδιον ἄνδρα εἰς θάνατον·
 καὶ γὰρ τὸν δίκαιον Ἰωβ ἢ ἰδία γυνὴ πρὸς θάνατον παρεδίδου λέ-
 γουσα· «Εἰπόν τι ῥῆμα πρὸς Κύριον, καὶ τελεύτα». Ὡ προαιρέσεως
 25 πονηρᾶς! ὦ γνώμης ἀνοσίου! Οὐκ ἠλέησεν, ὀρῶσα τοῦ ἰδίου ἀνδρὸς
 τὰ σπλάγχνα ὑπὸ τῶν ἀναξουσιῶν φλυκτίδων ὥσπερ ἐπ' ἄνθρακα
 καιόμενα, καὶ ὅλας τὰς σάρκας αὐτοῦ σκώληξι συνελισσομένας. Οὐ
 κατεκάμφθη πρὸς οἶκτον, βλέπουσα αὐτὸν δι' ὅλου στενάζοντα καὶ
 ἀγωνιῶντα καὶ συνεχῶς ἐκ λαγόνων ἔλκη φέροντα. Οὐκ ἐμαλάχθη
 30 πρὸς εὐσπλαγχνίαν, θεωροῦσα τὸν ποτε ἐν βασιλικῇ προφυρίδι, ἄρτι
 ἐπὶ κοπριάς κείμενον γυμνὸν καὶ σηπόμενον. Οὐκ ἐμνημόνευσε τῆς
 πρὸς αὐτὸν ἀρχαίας φιλίας καὶ συνηθείας, καὶ ὅσα δι' αὐτὸν ἐμεγα-
 λύνθη καὶ ἐδοξάσθη, ἀλλ', «Εἰπόν τι ῥῆμα πρὸς Κύριον, καὶ τελεύτα».

λέγοντας: «Δὲν ὑπάρχει κακία μεγαλύτερη ἀπὸ τὴν κακία τῆς γυναί-
 κας»⁸¹, ἡ ὁποία εἶναι τὸ κακὸ καὶ κοφτερὸ ὄπλο τοῦ διαβόλου. Γιατὶ μὲ
 τὴ γυναίκα ἀπὸ τὴν ἀρχὴ κατέστρεψε τὸν Ἄδὰμ στὸν παράδεισο. Μὲ τὴ
 γυναίκα ἔκλεισε τὸν Ἰωσήφ στὴ φυλακὴ. Μὲ τὴ γυναίκα τρέλλανε τὸν
 Δαβὶδ νὰ δολοφονήσει τὸν Οὐρία, καὶ μὲ τὴ γυναίκα ἔστρεψε τὸν σοφώ-
 τατο Σολομώντα στὴν παράδωξη. Μὲ τὴ γυναίκα τύφλωσε τὸν Σαμψών.
 Μὲ τὴ γυναίκα καταδίωξε τὸν Ἡλία. Μὲ τὴ γυναίκα ἔσφαξε τὸν Πρό-
 δρομο τοῦ Χριστοῦ. Μὲ τὴ γυναίκα τοὺς κατασφάζει ὄλους, τοὺς ἀτιμά-
 ζει ὄλους, τοὺς σκοτώνει ὄλους, τοὺς κατηγορεῖ ὄλους, τοὺς βρίζει ὄλους.
 Γιατὶ γυναίκα ἀδιάντροπη δὲν λυπᾶται κανέναν, οὔτε τὸν προφήτη
 σέβεται, οὔτε τὸν ἱερεῖα ντρέπεται, οὔτε τὰ ἄσπρα μαλλιά τιμᾶ. Ὡ κακὸ
 χειρότερο ἀπὸ τὸ κακὸ γυναίκα κακὴ. Καὶ ἂν εἶναι φτωχὴ, πλουτίζει μὲ
 τὴν κακία, ἂν πάλι ἔχει τὸν πλοῦτο βοηθὸ στὴν κακία της, τὸ κακὸ εἶναι
 διπλό. Ἄνυπόφορο ζῶο, ἀθεράπευτη ἀρρώστια, ἀνήμερο θηρίο.

Ἐγὼ εἶδα καὶ ἀσπίδες κολακευόμενες νὰ ἡμερώνονται, ἐνῶ ἡ κακὴ
 γυναίκα, ὅταν βρίζεται γίνεται σὰν μανιακὴ, ὅταν κολακεύεται φουσκώ-
 νει ἀπὸ ἔπαρση. Καὶ ἔαν ἔχει ἄνδρα ἄρχοντα, νύχτα καὶ μέρα μὲ τὰ
 λόγια της τοῦ τριβελλίζει τὸ μυαλὸ, τὸν ἐξωθεῖ σὲ δολοφονία, ὅπως ἡ
 Ἡρωδιάδα τὸν Ἡρώδη. Ἐὰν πάλι ἔχει φτωχὸν ἄνδρα, τὸν διεγείρει σὲ
 θυμοὺς καὶ φιλονεικίες. Ἐὰν εἶναι χήρα, ἡ ἴδια ἀπὸ μόνη της βρίζει καὶ
 διασύρει τοὺς πάντες. Γιατὶ δὲν χαλιναγωγεῖ τὴ γλῶσσα της, οὔτε καὶ
 σκέφτεται τὸ μελλοντικὸ δικαστήριον, οὔτε πρὸς τὸν Θεὸ βλέπει, οὔτε τὸν
 θεσμὸ τῆς φιλίας ξέρει νὰ φυλάγει. Δὲν εἶναι τίποτε στὴν κακὴ γυναίκα
 νὰ παραδώσει τὸν ἄνδρα της στὸ θάνατο. Γιατὶ τὸν δίκαιο Ἰὼβ ἡ γυναί-
 κα του τὸν παρέδινε στὸν θάνατο ὅταν ἔλεγε: «Πῆς ἕνα λόγο στὸν Κύριο,
 καὶ πέθανε»⁸². Τί κακὴ προαίρεση! τί σκέψη ἀνόσια! Δὲν αἰσθάνθηκε
 εὐσπλαγχνία βλέποντας τὰ σπλάγχνα τοῦ ἄνδρα της νὰ καίονται ἀπὸ τὰ
 φουσκωμένα ἔξανθήματα σὰν πάνω σὲ κάρβουνα, καὶ ὅλες τὶς σάρκες
 του νὰ εἶναι γεμάτες σκουλήκια. Δὲν λύγισε πρὸς λύπη βλέποντάς τον νὰ
 στενάξει διαρκῶς καὶ νὰ ἀγωνιᾷ, καὶ συνεχῶς νὰ βγάζει ἀπὸ τὰ λαγόνια
 του πληγῆς. Δὲν μαλάκωσε ὥστε νὰ αἰσθανθεῖ εὐσπλαγχνία, βλέποντας
 ἐκεῖνον ποῦ κάποτε φοροῦσε βασιλικὴ πορφύρα, τώρα νὰ κοιτῆται πάνω
 σὲ κοπριὰ γυμνὸς καὶ σαπισμένος. Δὲν θυμήθηκε τὴν παλιὰ ἀγάπη ποῦ
 ἔνοιωθε γι' αὐτὸν καὶ τὴν οἰκειότητα, καὶ τὰ τόσα μεγαλεῖα καὶ τὶς δόξες
 ποῦ εἶχε ἔξαιτίας του, ἀλλὰ τοῦ λέγει: «Πῆς ἕνα λόγο στὸν Κύριο, καὶ
 πέθανε». Τί γυναικεία χάρη! Τί φάρμακο καταπραῖντικὸ τῶν πόνων! Τί

Ἦ χάρις ὁμοζύγου! οὐκ ἤρκει γὰρ αὐτῷ ἢ πρόσκαιρος ὀδύνη, ἀλλὰ καὶ αἰώνιον αὐτῷ προξενεῖ διὰ τῆς βλασφημίας τὴν κόλασιν.

Θέλεις ἰδεῖν καὶ ἄλλην τῆς πονηρᾶς ταύτης ὁμοζύγου γυναῖκα; Ἴδε μοι τὴν Δαλιδά, πῶς τὸν ἴδιον ἄνδρα ξυρίσασα, τοῖς ἄλλοφύλοις
 5 παρέδωκε, τὸ ἴδιον μέλος, τὸν ἴδιον σύνευνον, ὃν ὑπεκρύβετο, ὃν χθὲς ἔθαλπε ἀγαπῶσα, σήμερον ἔθαπτεν ἀπατῶσα. Καὶ μὴ οὐκ ἦν ὠραῖος; Καὶ τίς αὐτοῦ ὠραιότερος, ὅς γε ἑπτὰ βοστρύχους ἐπὶ κεφαλῆς ἔφερε, τῆς ἑπταφώτου χάριτος τὴν εἰκόνα βαστάζων; Καὶ μὴ οὐκ ἦν ἀνδρεῖος; Καὶ τίς ἦν αὐτοῦ ἀνδρειώτερος, ὅς περ λέοντα φοβερόν ἐν ὁδῷ μό-
 10 νος ἐπέταξε, καὶ μιᾷ σιαγόνι ὄνου χιλίους ἄλλοφύλους κατέστρωσεν; Ἀλλὰ καὶ οὐχ ἅγιος ἦν; Τοσοῦτον ἦν ἅγιος, ὡς διψήσαντα αὐτόν ποτε ἐν σπάνει ὕδατος εὐξασθαι, καὶ ἐκ τῆς κατεχομένης τῆ χειρὶ αὐτοῦ σιαγόνος νεκρᾶς ὕδωρ πηγᾶσαι, καὶ κεῖθεν τὸ ἴαμα τῆς δίψης ἀρύσασθαι. Καὶ τὸν οὕτως ὠραῖον, τὸν οὕτως ἀνδρεῖον, τὸν οὕτως ἅγιον, ἢ
 15 ἰδία γυνή, ὡς πολέμιον δῆσασα, τοῖς ἄλλοφύλοις παρέδωκε. Καὶ πόθεν ἄρα γυνή τοῦ οὕτως ἀνδρείου κατίσχυσεν; Ἐκ τῆς οἰκειᾶς τοῦ ἀνδρὸς ἀγαθότητος. Τὸ γὰρ μυστήριον αὐτοῦ τῆς ἰσχύος νύκτωρ ἀποσλήσασα, γυμνὸν αὐτόν ἱμάσιν ἰσχυροῖς κατέστρεψε. Εἶπέ μοι, θηρίον κατὰ τοῦ ἰδίου ἄρρενος τοιαῦτα ἐμελέτησε πώποτε; ποῖα δράκαι-
 20 να τὸν ἴδιον ἄνδρα πρὸς σφαγὴν παραδίδωσιν; «Ὅντως ἀληθῶς, οὐκ ἔστι κακία ὑπὲρ κακίαν γυναικός». Οὐκοῦν ὁ ἔχων γυναῖκα πονηράν, γινωσκέτω ἤδη τοὺς τῶν ἀνομιῶν αὐτοῦ κεκομίσθαι μισθούς. Φησὶ γὰρ Σολομών «Γυνή πονηρὰ ἀνδρὶ ἁμαρτωλῷ δοθήσεται».

Τοῦ αὐτοῦ, εἰς τό, «Πᾶς ὁ ἐμβλέψας γυναικί».

25 «Πᾶς ὁ ἐμβλέψας», φησὶ «γυναικί, πρὸς τὸ ἐπιθυμῆσαι αὐτήν, ἥδη ἐμοίχευσεν ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ». Ὅντως φοβερόν τὸ παράγγελμα, καὶ πολλῆς χρεία τῆς νήψεως. Τί γὰρ ἐστὶ γυνή; Παγίς κεκοσμημένη καὶ ἐξαπατῶσα τοὺς ἀνθρώπους ἐν ἡδοναῖς, φαιδρῶ μὲν τῷ προσώπῳ, καὶ ὑψηλῷ τῷ τραχήλῳ, καὶ τοῖς ὀφθαλμοῖς ἐννεύουσα, καὶ τῇ
 30 γλώσση μελωδοῦσα, καὶ τῇ φωνῇ μιαινουσα. «Πολλούς», γὰρ φησὶ «τρῶσασα καταδέβληκε, καὶ ἀναρίθμητοί εἰσιν οὓς πεφόνευκε». Διὸ

83. Σοφ. Σειρ. 25, 19.

86. Ματθ. 5, 28.

84. Σοφ. Σειρ. 26, 14.

87. Παροιμ. 7, 26.

85. Ματθ. 5, 28.

ἀγάπη συζύγου! Δέν τοῦ ἔφτανε ὁ πρόσκαιρος πόνος, ἀλλὰ τοῦ προκαλεῖ καὶ αἰώνια κόλαση προτρέποντάς τον σὲ βλασφημία.

Θέλεις νὰ δεῖς καὶ ἄλλην, ἐκτὸς ἀπὸ αὐτὴν τὴν κακὴ σύζυγο, γυναῖκα; Κοίταξε τὴ Δαλιδά, πῶς ξύρισε τὸν ἄντρα της καὶ παρέδωσε στοὺς ἄλλοφύλους τὸ μέλος της, τὸν ἴδιο τὸν σύζυγό της, ἐκεῖνον ποὺ ἔκρυβε, ἐκεῖνον ποὺ χτές τὸν περιποιῶταν ἀγαπώντας τον, σήμερα τὸν ἔθαβε ἔξαπατώντας τον. Καὶ μήπως δὲν ἦταν ὠραῖος; Καὶ ποιὸς ἦταν πιὸ ὠραῖος ἀπὸ αὐτόν, ποὺ εἶχε ἑφτά πλεξοῦδες στὸ κεφάλι του, συμβολίζοντας τὴν εἰκόνα τῆς ἑφτάφωτης χάριτος; Καὶ μήπως δὲν ἦταν ἀνδρεῖος; Καὶ ποιὸς ἦταν πιὸ ἀνδρεῖος ἀπὸ αὐτόν, ἀπὸ αὐτόν ποὺ μόνος του σκότωσε στὸν δρόμο φοβερὸ λιοντάρι, καὶ μὲ ἓνα σαγόνι γαϊδάρου σκότωσε χίλιους ἄλλοφύλους; Ἀλλὰ μήπως δὲν ἦταν καὶ ἅγιος; Ἦταν τόσο πολὺ ἅγιος, ὥστε ὅταν κάποτε δίψασε, ἐνῶ ὑπῆρχε ἔλλειψη νεροῦ, προσευχήθηκε, καὶ ἀπὸ τὸ νεκρὸ σαγόνι ποὺ κρατοῦσε στὸ χέρι του ἀνάβλυσε νερό, καὶ ἀπὸ αὐτὸ χόρτασε τὴ δίψα του. Αὐτὸν λοιπὸν τὸν τόσο ὠραῖο, τὸν τόσο ἅγιο, ἢ γυναῖκα του ἢ ἴδια τὸν ἔδεσε σὰν νὰ ἦταν ἐχθρὸς καὶ τὸν παρέδωσε στοὺς ἄλλοφύλους. Καὶ πῶς ἄραγε μπόρεσε νὰ νικήσει ἢ γυναῖκα τὸν τόσο ἀνδρεῖο; Ἀπὸ τὴν ἀγαθότητα τοῦ ἀνδρα της. Γιατί, ἀφοῦ τὴ νύχτα ἄρπαξε τὸ μυστικὸ τῆς δυνάμεις του, γυμνὸν τὸν κατέστρεψε μὲ δυνατὰ σχοινιά. Πές μου· θηρίο σκέφτηκε ποτὲ τέτοια πράγματα ἐναντίον τοῦ ἀρσενικοῦ; Ποιὰ δρᾶκαινα θέλει νὰ χαθεῖ ὁ ἀνδρας της; Ποιὰ λέαινα παραδίνει τὸν σύζυγό της σὲ σφαγή; «Πραγματικά, δὲν ὑπάρχει κακία μεγαλύτερη ἀπὸ τὴν κακία τῆς γυναίκας»⁸³. Αὐτὸς λοιπὸν ποὺ ἔχει γυναῖκα κακὴ ἃς γνωρίζει ὅτι ἀπόλαυσε ἤδη τοὺς καρποὺς τῶν ἁμαρτιῶν του. Γιατί ὁ Σολομών λέγει· «Ἡ κακὴ γυναῖκα δίνεται σὲ ἀνδρα ἁμαρτωλό»⁸⁴.

Τοῦ ἰδίου, στὸ «Κάθε ἄνθρωπος ποὺ βλέπει μιὰ γυναῖκα»⁸⁵.

«Κάθε ἄνθρωπος», λέγει, «ποὺ βλέπει γυναῖκα καὶ τὴν ἐπιθυμεῖ, ἤδη διέπραξε μὲ αὐτὴν μοιχεία μέσα στὴν καρδιά του»⁸⁶. Πραγματικὰ εἶναι φοβερὴ ἢ ἐντολὴ αὐτὴ καὶ χρειάζεται πολλή προσοχή. Γιατί τί εἶναι ἢ γυναῖκα; Παγίδα στολισμένη, ποὺ ἔξαπατᾷ τοὺς ἀνθρώπους μὲ ἡδονές, μὲ γελαστὸ τὸ πρόσωπο καὶ ψηλὰ τὸν λαιμό, ποὺ κάνει νεῦμα μὲ τὰ μάτια καὶ τραγουδᾷ μὲ τὴ γλῶσσα καὶ μολύνει μὲ τὴ φωνή. Γιατί λέγει· «πολλοὺς κατέβαλε πληγώνοντάς τους καὶ εἶναι ἀναρίθμητοι ἐκεῖνοι τοὺς ὁποίους σκότωσε»⁸⁷. Γι' αὐτὸ λέγει· «Πολλοὶ παραπλανήθηκαν ἀπὸ

λέγει· «Κάλλει γυναικὸς πολλοὶ ἐπλανήθησαν, καὶ ἡ ἐκ τούτου φιλία
ὡς πῦρ ἀνακαίεται». Τί γυνή; Ἐπὶ γῆς νανάγιον, πηγὴ κακίας, θη-
σαυρὸς ῥυπαρίας, θανατηφόρος συντυχία, ὀφθαλμῶν ὄλισθος, ψυχῶν
ὄλεθρος, καρδίας λόγχη, νέων ἀπώλεια, σκῆπτρον ἄδου, κρημνώδης
5 πόθος. Τί γυνή; Ἀγίων διαβολή, ἀνάπαυσις ὄψεως, διαβόλου παρα-
μυθία, ἀπαρηγόρητος ὀδύνη, ὑποκαιομένη κάμιнос, σωζομένων
σκάνδαλον, ἀθεράπευτος κακία, καθημερινὴ λέσχη, ξενοδοχεῖον ἀσώ-
των, ἐργαστήριον δαιμόνων.

Τί γυνή; Φίλτρον πονηρὸν, ἀναίσχυντον θηρίον, ἀκράτητος ὄρ-
10 μῆ, ἀχαλίνωτον στόμα, μυστηρίων θρίαμβος, σκοτίας ὀδηγός, παρα-
πτωμάτων διδάσκαλος, ἀπόλαυσις πονηρά, ἀκόρεστος ἐπιθυμία,
κολάσεως αἰωνίου πρόξενος. Τί γυνή; Γήϊνον φρόνημα, ἀνδρὸς ῥαθυ-
μία, συγκοιμημένη ἀκρασία, συνεγειρομένη μέριμνα, ἱματισμένη ἔχιδ-
να, αὐθαίρετος μάχη, καθημερινὴ ζημία, οἰκίας χειμῶν, ἀνδρὸς νανά-
15 γιον, ἀνήμερον θηρίον, μοιχῶν καταγώγιον, ὄπλον διαβόλου, ἐπιθυ-
μητὴ λύσσα, παγκόσμιος θάνατος. Εἰκότως ἔλεγεν ὁ Σοφός· «Μικρὰ
πᾶσα κακία πρὸς κακίαν γυναικὸς». Σὺ δέ, εἰ βούλει τοιοῦτον θηρίον
ἀποδρᾶσαι, ἄκουε τοῦ Παρομιαστοῦ λέγοντος· «Οἱ ὀφθαλμοί σου
ὀρθὰ βλέπέτωσαν, τὰ δὲ βλέφαρά σου βλέπέτω δίκαια». Καί· «Μὴ σε
20 νικήσῃ κάλλους ἐπιθυμία, μηδὲ ἀγρευθῆς σοῖς ὀφθαλμοῖς, μηδὲ συν-
αρπασθῆς ἀπὸ τῶν αὐτῆς βλέφαρων· γυνὴ γὰρ ἀνδρῶν τιμίων ψυχὰς
ἀγρεύει». – «Νῦν οὖν, νιέ μου, ἄκουέ μου, καὶ πρόσεχε ῥήμασι στόμα-
τός μου· μὴ ἐκκλινάτω εἰς τὰς ὁδοὺς αὐτῆς ἡ καρδία σου, καὶ μὴ πλα-
νηθῆς ἐν ἀτροποῖς ὁδοῦ αὐτῆς. Πολλοὺς γὰρ τρώσασα καταδέβληκε,
25 καὶ ἀναρίθμητοὶ εἰσιν, οὓς πεφόνευκε»· καὶ μὴ ἐπιστήσης σὸν ὄμμα
πρὸς αὐτήν, ἀλλὰ ἀποπήδησον, καὶ οὐ μὴ χρονίσῃς.

Ὅταν οὖν ἴδῃς γυναῖκα εὐμορφον, λάμπουσαν, ἔχουσαν ὀφθαλ-
μὸν φαιδρὸν, στίλβουσαν ἀπὸ τῆς παρειᾶς, ἀμήχανόν τινα ὄραν
φέρουσαν ἐπὶ τῆς ὄψεως, φλέγουσάν σου τὸν λογισμὸν καὶ τὴν ἐπιθυ-
30 μίαν αὐξουσαν, ἐννόησον, ὅτι γυνὴ τὸ θαυμαζόμενον, ὅτι σποδὸς τὸ
ἐκκαῖον, καὶ παύσεται λυττῶσα ἡ ψυχὴ. Ἀνάκαμψον αὐτῆς τὸ δέρμα
τῆς ὄψεως τῷ λογισμῷ, καὶ τότε πᾶσαν εὐρήσεις, ἀλλ' ἢ ὅσα καὶ
νεῦρα καὶ φλέβας καὶ δυσωδίαν. Ἐννόησον δὲ πάλιν ταύτην γηρά-

88. Σοφ. Σειρ. 9, 8.

91. Παρμ. 6, 25.

89. Σοφ. Σειρ. 25, 19.

92. Παρμ. 7, 24-26.

90. Παρμ. 4, 25.

τὴν ὁμορφιὰ τῶν γυναικῶν, καὶ ἡ ἀγάπη ἀπὸ αὐτὴν ἀνάθει σὰν φωτιά»⁸⁸. Τί εἶναι ἡ γυναίκα; Ναυάγιο στὴν ξηρὰ, πηγὴ κακίας, δοχεῖο ἀκαθαρσίας, θανατηφόρα συνάντηση, ὀλίσθημα τῶν ματιῶν, καταστροφή τῶν ψυχῶν, λόγχη τῆς καρδιάς, καταστροφή τῶν νέων, σκῆπτρο τοῦ ἄδῃ, ἀπόκρημνος πόθος. Τί εἶναι ἡ γυναίκα; Διαβολὴ τῶν ἁγίων, ἀνάπαυση τῶν ματιῶν, παρηγοριὰ τοῦ διαδόλου, ἀπαρηγόρητος πόνος, καμίνι πού σιγοκαίει, σκανδαλισμὸς αὐτῶν πού σώζονται, ἀθεράπευτη κακία, καθημερινὴ φλυαρία, ξενοδοχεῖο τῶν ἀσώτων, ἐργαστήριον τῶν δαιμόνων.

Τί εἶναι ἡ γυναίκα; Κακὸ φίλτρο, ἀδιάντροπο θηρίο, ἀσυγκράτητη ὄρμη, ἀχαλίνωτο στόμα, θρίαμβος μυστηρίων, ὁδηγὸς σκοταδιοῦ, δασκάλα παραπτωμάτων, πονηρὴ ἀπόλαυση, ἀκόρεστη ἐπιθυμία, πρόξενος αἰώνιας κόλασης. Τί εἶναι ἡ γυναίκα; Γήινη ἐπιθυμία, αἰτία ὀκνηρίας τοῦ ἀνδρα, ἀκράτεια πού κοιμᾶται μαζί του, ἀγωνιώδης φροντίδα πού σηκώνεται μαζί του, ὄχι μὲ ἐνδύματα, αὐθαίρετη μάχη, καθημερινὴ ζημιὰ, συμφορὰ τοῦ σπιτιοῦ, ναυάγιο τοῦ ἀνδρα, ἀνήμερο θηρίο, καταγώγιο τῶν μοιχῶν, ὄπλο τοῦ διαδόλου, ἐπιθυμητὴ λύσσα, παγκόσμιος θάνατος. Δικαιολογημένα ἔλεγε ὁ Σοφός· «Κάθε κακία εἶναι μικρὴ συγκρινόμενη μὲ τὴν κακία τῆς γυναίκας»⁸⁹. Σὺ ὅμως, ἐὰν θέλεις νὰ ἀποφύγεις αὐτὸ τὸ θηρίο, ἄκουσε τὸν Παροιμιστὴ πού λέγει· «Τὰ μάτια σου νὰ βλέπουν σωστά, καὶ τὰ βλέφαρά σου νὰ νεύουν δίκαια»⁹⁰· καί· «Νὰ μὴ σὲ νικήσει ἡ ἐπιθυμία τῆς ὁμορφιάς, οὔτε νὰ σαγηνευτεῖς ἀπὸ τὰ μάτια σου, οὔτε νὰ γοητευτεῖς ἀπὸ τὰ βλέφαρά της. Γιατὶ ἡ γυναίκα ψαρεύει τὶς ψυχὰς τῶν τίμων ἀνδρῶν»⁹¹. – «Τώρα λοιπὸν, γιέ μου, ἄκουσέ με καὶ πρόσεξε τὰ λόγια τοῦ στόματός μου· Ἡ καρδιά σου νὰ μὴ παρεκλίνει στοὺς δρόμους της, καὶ νὰ μὴ παραπλανηθεῖς στὰ μονοπάτια τῶν δρόμων της. Γιατὶ πολλοὺς νίκησε πληγώνοντάς τους, καὶ εἶναι ἀναριθμητοὶ ἐκεῖνοι τοὺς ὁποίους σκότωσε»⁹². Καὶ μὴ προσηλώσεις τὰ μάτια σου σ' αὐτὴν, ἀλλὰ φύγε μακριὰ της, καὶ μὴν ἀργήσεις.

Ὅταν λοιπὸν δεῖς γυναίκα ὁμορφη, πού λάμπει καὶ ἔχει τὰ μάτια της χαρωπά, νὰ γυαλίζουν τὰ μάγουλά της, νὰ ἔχει ἀκαταμάχητη ὠραιότητα σὺν πρόσωπό της, νὰ σοῦ φλογίζει τὸν λογισμό καὶ νὰ σοῦ αὐξάνει τὴν ἐπιθυμία, σκέψου ὅτι εἶναι γυναίκα αὐτὸ πού θαυμάζεις, ὅτι εἶναι στάχτη αὐτὸ πού σὲ καίει, καὶ θὰ πάψει νὰ λυσοῖ ἡ ψυχὴ σου. Κοίταξε μὲ τὸν λογισμό σου κάτω ἀπὸ τὸ δέρμα τοῦ προσώπου της, καὶ τότε δὲν θὰ βρεῖς, παρὰ μόνο κόκκαλα καὶ νεῦρα καὶ φλέβες καὶ δυσωδία.

σκουσαν, ἀλλοιωμένην, θνήσκουσαν, ἅπαν καταρρέον τὸ ἄνθος ἐκεῖνο. Ἐννόησον, τί θαυμάζεις, καὶ αἰσχύνθητί σου κρίσιν, καὶ αἰσχυνθεῖς μετανόησον.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ Ε΄.

5 *Τί ἐστι τό, «Ἐὰν ὀφθαλμός σου ὁ δεξιὸς ἢ ἡ χεὶρ σου σκανδαλίση σε, ἔκκοψον αὐτὸν ἀπὸ σοῦ»;*

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Οὐ περὶ τῶν μελῶν τοῦ σώματος εἴρηκε τοῦτο Χριστός, ἅπαγε! ἀλλὰ περὶ τῶν φίλων καὶ συγγενῶν. «Μέλη γὰρ ἀλλήλων ἐσμέν». Ἐὰν 10 οὖν, φησὶν, ἔχῃς φίλον ἢ συγγενῆ, ἀναγκαῖόν σοι ὄντα ὡς δεξιὸν ὀφθαλμὸν ἢ χεῖρα (κατὰ τὸ εἰρημένον ὑπὸ τοῦ Ἰωβ, ὅτι «Ὁφθαλμὸς ἡμῶν τυφλῶν, πούς δὲ χλωῶν»), καὶ ἴδῃς σαυτὸν βλαπτόμενον ὑπ' αὐτοῦ κατὰ ψυχήν, ἔκκοψον αὐτὸν ἀπὸ σοῦ. «Οὐδεμία γὰρ κοινωνία φωτὶ πρὸς σκότος»· μάλιστα ἐὰν ὑποκρίσεώς τινος καὶ δόλου μετέχω- 15 σι, φεύγειν ἀπ' αὐτῶν χρή καὶ προσέχειν, ὡς ἀπὸ ὄψεως. Φησὶ γὰρ ὁ Κύριος «Προσέχετε ἀπὸ τῶν ψευδοπροφητῶν, οἵτινες ἔρχονται πρὸς ὑμᾶς ἐν ἐνδύμασι προβάτων, ἔσωθεν δὲ εἰσὶ λύκοι ἄρπαγες ἀπὸ τῶν καρπῶν αὐτῶν ἐπιγνώσεσθε αὐτούς». Καὶ ὁ Ἰωάννης· «Μὴ παντὶ πνεύματι πιστεύετε, ἀλλὰ δοκιμάζετε τὰ πνεύματα, εἰ ἐκ τοῦ Θεοῦ 20 ἐστὶν ὅτι πολλοὶ ψευδοπροφήται ἐξεληλύθασιν εἰς τὸν κόσμον». Καὶ ὁ Παῦλος «Οἱ γὰρ τοιοῦτοι, ψευδαπόστολοι, ἐργάται δόλιοι, μετασχηματιζόμενοι εἰς ἀποστόλους Χριστοῦ. Καὶ οὐ θαυμαστόν· αὐτὸς γὰρ ὁ Σατανᾶς μετασχηματίζεται εἰς ἄγγελον φωτός. Οὐ μέγα οὖν, εἰ καὶ οἱ διάκονοι αὐτοῦ μετασχηματίζονται ὡς διάκονοι δικαιοσύνης, 25 ὧν τὸ τέλος ἔσται κατὰ τὰ ἔργα αὐτῶν».

Ὁ Σολομὼν παραινεῖ λέγων· «Υἱέ, μὴ σε πλανήσωσιν ἀσεβεῖς ἄνδρες· οἱ γὰρ πόδες αὐτῶν εἰς κακίαν τρέχουσι, καὶ ταχινοὶ εἰσὶ τοῦ ἐκχέαι αἷμα». – «Μὴ κτήση κατὰ κακῶν ἀνδρῶν ὄνειδῆ, μηδὲ ζηλώσης τὰς ὁδοὺς αὐτῶν· οὐ γὰρ μὴ ὑπνώσουσιν, ἐὰν μὴ κακοποιήσωσι»· καί 30 «Διειστραμμένη καρδία τεκταίνεται κακά· ἐν παντὶ καιρῷ ὁ τοιοῦτος ταραχὰς συνίστησι. Διὰ τοῦτο ἐξαπίνης ἔρχεται ἡ ἀπώλεια αὐτοῦ, διακοπὴ καὶ συντριβὴ ἀνίατος»· ὅτι χαίρει ἐν πᾶσιν, οἷς μισεῖ ὁ Κύ-

Σκέψου την επίσης γριά, ἀλλοιωμένη, πεθαμένη, νὰ καταρρέει ὅλη ἐκείνη ἢ ἀνθηρότητα. Σκέψου τί εἶναι αὐτὸ πού θαυμάζεις, καὶ νοιώσε ντροπή, κι ἀφοῦ ντραπεῖς, μετανόησε.

ΕΡΩΤΗΣΗ 60ῆ

Τί σημαίνει τό, «Ἐάν τὸ δεξιὸ μάτι σου, ἢ τὸ δεξιὸ χέρι σέ σκανδαλίζει, κόψε το καὶ πέταξέ το μακριά σου»⁹³;

ΑΠΑΝΤΗΣΗ

Δὲν τὸ εἶπε γιὰ τὰ μέλη τοῦ σώματος αὐτὸ ὁ Χριστός, ἀλλοίμονον! ἀλλὰ γιὰ τοὺς φίλους καὶ τοὺς συγγενεῖς. Γιατὶ λέγει· «Εἶμαστε μέλη ὁ ἓνας τοῦ ἄλλου»⁹⁴. Ἐάν λοιπὸν, λέγει, ἔχεις φίλο ἢ συγγενῆ πού σοῦ εἶναι ἀπαραίτητος σὰν τὸ δεξιὸ σου μάτι, ἢ χέρι (σύμφωνα μὲ αὐτὸ πού εἶπε ὁ Ἰώβ, «ἤμουν μάτι τῶν τυφλῶν καὶ πόδι τῶν χωλῶν»⁹⁵), καὶ δεῖς ὅτι ὁ ἑαυτός σου βλάπτεται ψυχικὰ ἀπὸ αὐτόν, ἀπομάκρυνέ τον ἀπὸ σένα· «Γιατὶ δὲν ὑπάρχει καμμιά σχέση τοῦ φωτός μὲ τὸ σκοτάδι»⁹⁶. Ἐάν μάλιστα εἶναι ὑποκριτὲς καὶ δόλιοι, πρέπει νὰ τοὺς ἀποφεύγεις καὶ νὰ φυλάγῃσαι, σὰν νὰ εἶναι φίδια. Γιατὶ ὁ Κύριος λέγει· «Νὰ φυλάγεστε ἀπὸ τοὺς ψευδοπροφῆτες, οἱ ὅποιοι ἔρχονται σὲ σᾶς μὲ ἐνδύματα προβάτου, ἐνῶ ἀπὸ μέσα εἶναι ἀρπακτικοὶ λύκοι. Αὐτοὺς θὰ τοὺς ἀναγνωρίζετε ἀπὸ τοὺς καρπούς τους»⁹⁷. Καὶ ὁ Ἰωάννης λέγει· «Νὰ μὴ πιστεύετε σὲ κάθε πνεῦμα, ἀλλὰ νὰ δοκιμάζετε τὰ πνεύματα, ἐάν εἶναι ἀπὸ τὸν Θεό, γιατί πολλοὶ ψευδοπροφῆτες βγῆκαν στὸν κόσμος»⁹⁸. Καὶ ὁ Παῦλος λέγει· «Γιατὶ οἱ ἄνθρωποι αὐτοὶ εἶναι ψευδαπόστολοι, ἐργάτες δόλιοι, πού μεταμφιέζονται σὲ ἀποστόλους τοῦ Χριστοῦ. Καὶ δὲν εἶναι αὐτὸ περίεργο, γιατί ὁ ἴδιος ὁ Σατανᾶς μεταμφιέζεται σὲ ἄγγελο τοῦ φωτός. Δὲν εἶναι λοιπὸν μεγάλο πρᾶγμα, ἐάν καὶ οἱ ὑπηρέτες του μεταμφιέζονται σὲ ὑπηρέτες τῆς δικαιοσύνης, τῶν ὁποίων τὸ τέλος θὰ εἶναι ἀνάλογο μὲ τὰ ἔργα τους»⁹⁹.

Ὁ Σολομὸν συμβουλεύει λέγοντας· «Παιδί μου, νὰ μὴ σὲ παραπλανήσουν οἱ ἀσεβεῖς ἄνθρωποι, γιατί τὰ πόδια τους τρέχουν στὴν κακία, καὶ διάζονται νὰ χύσουν αἷμα»¹. «Νὰ μὴ ἀποκτήσεις τίς συνήθειες τῶν κακῶν ἀνθρώπων πού προξενοῦν ντροπή, οὔτε νὰ ζηλέψεις τὴ συμπεριφορὰ τους, γιατί δὲν κοιμοῦνται ἂν δὲν κάνουν κάποιο κακό»²· καί· «Ἡ διεστραμμένη καρδιὰ ἐπινοεῖ κακά. Σὲ κάθε εὐκαιρία ὁ κακὸς ἄνθρωπος προκαλεῖ ταραχές. Γι' αὐτὸ ἔρχεται ξαφνικὰ ἢ καταστροφὴ του, ἢ διακοπὴ καὶ ὁ ἀθεράπευτος ὄλεθρός του, ἐπειδὴ χαίρεται μὲ ὅλα ὅσα

ριος, συντριβήσεται δὲ δι' ἀκαθαρσίαν ψυχῆς»· καί· «Ὁ ἐννεύων ὀφθαλμὸν μετὰ δόλου, συνάγει ἀνδράσι λύπας»· καί· «Ἀνὴρ παράνομος ἀποπειράται φίλων», καὶ ἀπάγει αὐτοὺς ὁδοὺς ἀγαθὰς στηρίζων δὲ ὀφθαλμοὺς αὐτοῦ, λογίζεται διεστραμμένα, καὶ ὀρίζει τοῖς χεῖλεσιν
 5 αὐτοῦ πάντοτε κακά»· καί· «Ἔστι κάμινος κακίας καὶ βόθρος βαθύς στόμα παρανόμου, ὃ δὲ μισηθεὶς ὑπὸ Κυρίου ἐμπεσεῖται εἰς αὐτό»· καί·
 «Ἐάν σου δέηται ὁ ἐχθρός σου μεγάλη τῆ φωνῆ, μὴ πεισθῆς αὐτῷ·
 ἑπτὰ γὰρ εἰσι πονηρίαὶ ἐν τῇ ψυχῇ αὐτοῦ»· καί· «Ἀξιοπιστότερα τραύ-
 10 ξεται δόλον, καὶ ἀπαναστήσεται ἀπὸ λογισμῶν ἀσυνέτων καὶ ἐλεγχθή-
 σεται ἐπελθούσης ἀδικίας».

Ἦσαύτως καὶ Σειράχ παραγγέλλει, λέγων· «Συντήρησον καὶ φύ-
 λαξον ἀπὸ πονηροῦ, καὶ πρόσεχε σφόδρα, ὅτι μετὰ τῆς πτώσεώς σου
 περιπατεῖς»· καί· «Ἐπίγνωθι, ὅτι ἐν μέσῳ παγίδων διαβαίνεις, καὶ ἐπὶ
 15 ἐπάλξεων πόλεων περιπατεῖς»· καί· «Εἰ κτήσῃ φίλον, ἐν πειρασμῷ
 κτήσῃ αὐτόν, καὶ μὴ ταχέως ἐμπιστεύσῃς αὐτῷ· Ἔστι γὰρ φίλος ἐν
 καιρῷ αὐτοῦ, καὶ οὐ μὴ παραμείνῃ ἐν ἡμέρᾳ θλίψεώς σου· καὶ ἔστι φί-
 λος μετατιθέμενος εἰς ἐχθραν, καὶ μάχην ὄνειδισμοῦ σου ἀποκαλύψει
 καὶ ἔστι φίλος κοινωνὸς τραπέζης, καὶ μὴ παραμείνῃ ἐν καιρῷ θλίψε-
 20 ως, καὶ ἐὰν ταπεινωθῆς, ἔσται κατὰ σοῦ, καὶ ἀπὸ τοῦ προσώπου σου
 κρυβήσεται»· καί· «Μὴ ὑποστρώσῃς ἀνθρώπῳ μωρῷ σεαυτόν, καὶ μὴ
 ἐξαναστῆς ἀπὸ προσώπου ὑβριστοῦ, ἵνα μὴ ἐγκαθίσῃ ἐνέδρα τῷ στό-
 ματί σου»· καί· «Ἀπὸ ἐχθρῶν σου διαχωρίσθητι, καὶ ἀπὸ φίλων σου
 πρόσεχε, καὶ νιῶ καὶ γυναικὶ καὶ ἀδελφῷ μὴ δῶς ἐξουσίαν ἐπὶ σὲ ἐν
 25 ζωῇ σου»· καί· «Μὴ δῶς ἑτέρῳ τὰ χρήματά σου, ἵνα μὴ, μεταμεληθῆς,
 δέῃ παρ' αὐτῶν. Κρεῖσσον γὰρ ἔστι τὰ τέκνα δεηθῆναι σοῦ, ἢ σὲ ἐμπε-
 σεῖν εἰς χεῖρας νιῶν σου»· καί· «Πρόσεχε ἀπὸ κακοῦ· πονηρὰ γὰρ τε-
 κταίνει μὴ ποτε μῶμον εἰς τὸν αἰῶνα δώσῃ»· καί· «Μὴ πιστεύσῃς τῷ
 ἐχθρῷ σου εἰς τὸν αἰῶνα· ὡς γὰρ χαλκὸς ἰούται, οὕτω καὶ ἡ πονηρία
 30 αὐτοῦ· καὶ ἐὰν ταπεινωθῇ, καὶ πορεύεται κεκυφώς».

3. Παρμ. 6, 14-16.

6. Παρμ. 22, 14.

9. Σοφ. Σολ. 1, 5

4. Παρμ. 10, 10.

7. Παρμ. 26, 25.

10. Σοφ. Σειρ. 13, 13.

5. Σοφ. Σειρ. 28, 9.

8. Παρμ. 27, 6.

11. Σ. Σειρ. 9, 13.

μισεῖ ὁ Κύριος, ἀλλὰ θὰ συντριβεῖ ἐξαιτίας τῆς ἀκαθαρσίας τῆς ψυχῆς του»³· καί· «Αὐτὸς ποὺ κάνει νεῦμα μὲ τὸ μάτι του δόλιο, συγκεντρώνει γιὰ τοὺς ἄνδρες λύπες»⁴· καί· «Ὁ ἁμαρτωλὸς ἄνθρωπος προκαλεῖ στοὺς φίλους του ταραχές»⁵, καὶ τοὺς ἀπομακρύνει ἀπὸ τοὺς καλοὺς δρόμους. Καρφώνοντας ἐπάνω τους τὰ μάτια του σκέφτεται διεστραμμένα, καὶ ἀπὸ τὰ χεῖλη του προφέρει πάντοτε κακὰ· καί· «Τὸ στόμα τοῦ ἁμαρτωλοῦ εἶναι καμίни κακίας καὶ βόθρος βαθύς, καὶ αὐτὸς ποὺ θὰ μισηθεῖ ἀπὸ τὸν Κύριο θὰ πέσει μέσα σ' αὐτόν»⁶· καί· «Ἐὰν σὲ παρακαλεῖ ὁ ἐχθρὸς σου μὲ δυνατὴ φωνή, νὰ μὴ τὸν πιστέψεις, γιατί στήν ψυχὴ του ὑπάρχουν ἑφτά κακίες»⁷· καί· «Εἶναι περισσότερο ἄξια ἐμπιστοσύνης τὰ τραύματα τοῦ φίλου, παρὰ τὰ ἐκούσια φιλήματα τοῦ ἐχθροῦ»⁸· καί· «Τὸ ἅγιο Πνεῦμα ἀποφεύγει τὸν δόλο καὶ ἀπομακρύνεται ἀπὸ τοὺς ἀνόητους λογισμοὺς, καὶ ἐλέγχεται ὅταν συμβεῖ ἀδικία»⁹.

Καὶ ὁ Σειράχ ἐπίσης παραγγέλλει λέγοντας· «Συγκρατήσου καὶ φυλάξου ἀπὸ τὸ κακὸ καὶ πρόσεχε πολὺ, γιατί περπατᾷς μὲ τὴν πτώση σου»¹⁰· καί· «Γνώριζε καλὰ ὅτι βαδίζεις ἀνάμεσα σὲ παγίδες καὶ περπατᾷς πάνω σὲ ἐπάλξεις πόλεως»¹¹· καί· «Ἐὰν ἀποκτήσεις φίλο, νὰ τὸν ἀποκτήσεις σὲ καιρὸ δοκιμασίας, καὶ νὰ μὴ βιαστεῖς νὰ τὸν ἐμπιστευθεῖς. Γιατί ὑπάρχει φίλος εὐκαιριακός, καὶ σὲ καιρὸ θλίψεώς σου δὲν θὰ παραμείνει φίλος. Ὑπάρχει πάλι φίλος ποὺ μεταβάλλεται σὲ ἐχθρὸν καὶ θὰ σὲ πολεμήσει ἐξαπολύοντας κατηγορίες ἐναντίον σου, ὅπως καὶ ὑπάρχει φίλος ποὺ τρώει μαζί σου, ἀλλὰ σὲ καιρὸ θλίψεώς σου δὲν μένει, καὶ ἂν ταπεινωθεῖς, θὰ στραφεῖ ἐναντίον σου καὶ θὰ ἐξαφανιστεῖ ἀπὸ τὸ πρόσωπό σου»¹²· καί· «Νὰ μὴ στρώσεις τὸν ἑαυτὸ σου κάτω ἀπὸ ἄνθρωπο μωρόν, οὔτε νὰ ἀντισταθεῖς σὲ ὑβριστὴ, γιὰ νὰ μὴ καθίσει ἐνέδρα στὸ στόμα σου»¹³· καί· «Ἀπομακρύνσου ἀπὸ τοὺς ἐχθροὺς σου, καὶ πρόσεχε τοὺς φίλους σου, καὶ μὴ δώσεις στὸν γιό, στὴ γυναῖκα καὶ στὸν ἀδελφὸ σου ἐξουσία ἐπάνω σου ἐνόσω ζεῖς»¹⁴· καί· «Νὰ μὴ δώσεις σὲ ἄλλον τὰ χρήματά σου, γιὰ νὰ μὴ μετανοιώσεις καὶ παρακαλεῖς γι' αὐτά. Γιατί εἶναι προτιμότερο νὰ ζητοῦν τὰ παιδιὰ ἀπὸ σένα, παρὰ σὺ νὰ πέσεις στὰ χέρια τῶν παιδιῶν σου»¹⁵· καί· «Νὰ φυλάγῃς ἀπὸ τὸν κακὸ, γιατί ἐτοιμάζει κακὰ, γιὰ νὰ μὴ σοῦ ἀποδώσει ποτὲ κατηγορία»¹⁶· καί· «Νὰ μὴ ἐμπιστευθεῖς τὸν ἐχθρό σου στὸν αἰῶνα. Γιατί, ὅπως ὁ χαλκὸς σκουριάζει, ἔτσι καὶ ἡ κακία του. Καὶ ἐὰν ταπεινωθεῖ, βαδίζει σκυφτός»¹⁷.

12. Σοφ. Σειρ. 6, 7-12.

13. Ὅπ. π. 4, 27, 8, 11.

14. Ὅπ. π. 6, 13, 33, 20.

15. Σοφ. Σειρ. 33, 20-22.

16. Σοφ. Σειρ. 11, 31.

17. Σοφ. Σειρ. 12, 10-11.

Ἐκ τοῦ Λειμωναρίου.

Ἡρώτησέ τις Πατέρα μέγαν· Ἐὰν σκανδαλίση με ἀδελφός, βάλω αὐτῷ μετάνοιαν; Ὁ δέ φησι· Βάλε αὐτῷ μετάνοιαν, καὶ ἔκκοψον σεαυτὸν ἀπ' αὐτοῦ, ἵνα μὴ εἰς μείζον ἐλάττωμά σε κατάγη. Ὅθεν φησὶν ὁ
 5 Ἀπόστολος· «Πάντα δοκιμάζοντες, τὸ καλὸν κατέχετε· ἀπὸ παντὸς πονηροῦ εἶδους ἀπέχεσθε». Ἐχομεν δὲ καὶ τὸν μέγαν Ἀρσένιον, λέγοντα· «Μετὰ πάντων ἀγάπην ἔχετε, ἀπὸ δὲ πάντων ἀπέχεσθε».

Ἐκ τῶν ἀποστολικῶν Διατάξεων.

Ἄμαρτία γὰρ ἀνεξέλεγκτος, ἐαυτῆς χείρων γίνεται, καὶ εἰς ἄλ-
 10 λους τὴν διανομὴν λαμβάνει, ἐπεὶ καὶ «μικρὰ ζύμη [πλήρωμα φυρά-
 ματος ζυμοῖ] ὅλον τὸ φύραμα ζυμοῖ», καὶ εἰς κλέπτῃς ὄλω τῷ ἔθνει τὸ
 μῦσος ἐπήγαγε. Καί, «Μυῖαι θανοῦσαι σαπριοῦσι σκευασίαν ἡδύσμα-
 τος ἐλαίου». Καί, «Βασιλέως ὑπακούοντος λόγον ἄδικον, πάντες οἱ
 ὑπ' αὐτὸν ὑπηρεταὶ παράνομοι». Οὕτω καὶ πρόβατον ψωραλέον με-
 15 ταδίδωσιν ἐτέροις τῆς νόσου, μὴ χωρισθέντων τῶν ὑγιαινόντων προ-
 βάτων· καὶ ἄνθρωπος λοιμός, πολλοῖς φυλακτέος· καὶ κύων λύσση
 συνεχόμενος, ἐπικίνδυνος παντί, ᾧ δ' ἂν προσψαύσῃ. Ἄν οὖν καὶ ἄν-
 θρωπον παράνομον μὴ τῆς Ἐκκλησίας χωρίσωμεν, καὶ ποιούμεν τὸν
 οἶκον τοῦ Θεοῦ σπήλαιον ληστῶν. Ὅθεν φησὶ Σολομών· «Ἐκβαλε
 20 λοιμὸν ἐκ συνεδρίου, καὶ συνεξελεύσεται αὐτῷ νεῖκος». Ὅταν γὰρ κα-
 θίσῃ ἐν συνεδρίῳ, πάντας ἀτιμάζει. Λέγει οὖν καὶ ὁ Δαβὶδ· «Προετιθέ-
 μην πρὸ ὀφθαλμῶν μου πρᾶγμα οὐ παράνομον, ποιούντας παραβά-
 σεις ἐμίσησα· οὐκ ἐκολλήθη μοι καρδία σκαμιθῆ· ἐκκλίνοντος ἀπ' ἐμοῦ
 τοῦ πονηροῦ οὐκ ἐγίνωσκον· πορευόμενος ἐν ὁδῷ ἀμάρτω, οὕτός μοι
 25 ἐλειτούργει· οὐ κατώκει ἐν μέσῳ τῆς οἰκίας μου ποιῶν ὑπερηφανίαν ἢ
 λαλῶν ἄδικα, ἀλλὰ τοῦτο ἐξεδίωκον». Διὸ καὶ Ἐλισσαῖος, τῷ λειτουρ-
 γῷ αὐτοῦ Γιεζί, μετὰ τὴν κλοπὴν καὶ τὸ ψεῦδος, τὴν τοῦ Νεεμᾶν λέ-
 πραν περιθείς, ἐξεδίωκεν ἀπὸ προσώπου αὐτοῦ καθάπαξ. «Οὐδεμία
 γὰρ κοινωνία φωτὶ πρὸς σκότος».

30 **Τοῦ ἁγίου Βασιλείου, ἐκ τῶν Ἀσκητικῶν.**

Τὸ μὲν οὖν ἐπίβουλον καὶ ψευδὲς καὶ δολερὸν ἦθος Θεῷ τε μιση-

18. Α' Θεσσ. 5, 21-22. 19. Α' Κορ. 5, 6. 20. Ἐκκλ. 10, 1. 21. Παρμ. 29, 12.
 22. Παρμ. 22, 10. 23. Ψαλμ. 100, 3-8. 24. Δ' Βασ. 5, 27. 25. Β' Κορ. 6, 14.

Ἐκ τῶν Λειμωνάριου.

Ῥώτησε κάποιος ἕνα μεγάλο πατέρα· Ἐάν ἕνας ἀδελφός μὲ σκανδαλίσει, νὰ τοῦ βάλω μετάνοια; Καὶ ἐκεῖνος εἶπε· Βάλε του μετάνοια καὶ ἀπομακρύνσου ἀπὸ αὐτόν, γιὰ νὰ μὴ σέ ὀδηγήσει σὲ μεγαλύτερο ἐλάττωμα. Γι' αὐτὸ ὁ Ἀπόστολος λέγει· «Νὰ δοκιμάζετε τὰ πάντα, ἀλλὰ νὰ κρατᾶτε τὸ καλὸ. Νὰ μένετε μακριὰ ἀπὸ κάθε κακὸ εἶδος»¹⁸. Ἔχουμε ὅμως καὶ τὸν μεγάλο Ἀρσένιο ποὺ λέγει· «Νὰ ἔχετε ἀγάπη μὲ ὅλους, καὶ νὰ μένετε μακριὰ ἀπὸ ὅλους».

Ἐκ τῶν Διαταγῶν τῶν Ἀποστόλων.

Ἡ ἀμαρτία ποὺ δὲν ἐξομολογεῖται γίνεται χειρότερη καὶ μεταδίδεται καὶ σὲ ἄλλους, ἐπειδὴ καὶ «λίγο προζύμι ζυμώνει ὅλο τὸ ζυμᾶρι»¹⁹, καὶ ἕνας κλέφτης ἐπιφέρει τὸ βδέλυγμα σὲ ὅλο κληρο τὸ ἔθνος. Καὶ· «Νεκρὸς μυῖγες χαλοῦν ὅλη τὴ νοστιμὰ τοῦ λαδιοῦ»²⁰. καὶ· «Ἐάν ὁ βασιλιάς ἀκούει τὰ ἄδικα λόγια, ὅλοι οἱ ὑπηρέτες του εἶναι παράνομοι»²¹. Ἔτσι καὶ ἕνα ψωριάρικο πρόβατο μεταδίδει τὴν ψώρα καὶ στὰ ἄλλα, ἐάν δὲν χωριστοῦν τὰ ὑγιῆ πρόβατα ἀπὸ αὐτό, καὶ ὁ ἄνθρωπος ποὺ πάσχει ἀπὸ μολυσματικὴ ἀρρώστια, πρέπει νὰ ἀποχωρίζεται ἀπὸ τοὺς πολλούς. Καὶ τὸ σκυλὶ ποὺ κατέχεται ἀπὸ λύσσα, εἶναι ἐπικίνδυνο γιὰ τὸν καθένα μὲ τὸν ὁποῖο θὰ ἔρθει σὲ ἐπαφή. Ἐάν λοιπὸν καὶ τὸν ἀμαρτωλὸν ἄνθρωπο δὲν τὸν χωρίσουμε ἀπὸ τὴν Ἐκκλησία, μετατρέπουμε τὸν οἶκο τοῦ Θεοῦ σὲ σπήλαιον ληστῶν. Γι' αὐτὸ ὁ Σολομών λέγει· «Βγάλε ἔξω ἀπὸ τὴ συνάθροιση αὐτόν ποὺ εἶναι μολυσμένος, καὶ θὰ βγεῖ μαζί μὲ αὐτόν καὶ ἡ φιλονεικία. Γιατί, ὅταν καθίσει στὴ συνάθροιση, τοὺς ἀτιμάζει ὅλους»²². Καὶ ὁ Δαβὶδ ἐπίσης λέγει· «Τοποθετοῦσα μπροστά μου κάθε πράξη ποὺ δὲν ἦταν παράνομη, καὶ μισοῦσα ἐκείνους ποὺ ἔκαναν παραβάσεις. Καρδιὰ διεστραμμένη δὲν προσκολλήθηκε σὲ μένα, καὶ τὸν κακὸ ἄνθρωπο ποὺ ἀπομακρυνόταν ἀπὸ μένα τὸν ἀγνοοῦσα. Ἐκεῖνος ποὺ συμπεριφερόταν ἄψογα, αὐτὸς ἦταν συνεργάτης μου. Δὲν κατοικοῦσε μέσα στὸ σπίτι μου ὑπερήφανος, καὶ ἐκεῖνον ποὺ ἔλεγε πράγματα ἄδικα τὸν ἔδιωχνα»²³. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ Ἐλισσαῖος τὸν ὑπηρέτη του Γιεζί, μετὰ τὴν κλοπὴ καὶ τὸ ψέμα, ἀφοῦ τοῦ κόλλησε τὴ λέπρα τοῦ Νεεμάν, τὸν ἔδιωξε ἀπὸ κοντὰ του μὰ γιὰ πάντα²⁴. Γιατί «δὲν ὑπάρχει καμμιά σχέση τοῦ φωτὸς μὲ τὸ σκοτάδι»²⁵.

Τοῦ ἁγίου Βασιλείου, ἀπὸ τὰ Ἀσκητικά του.

Τὸ ἐχθρικό καὶ ψεύτικο καὶ ὑπουλο ἦθος καὶ στὸν Θεὸ εἶναι μισητό,

τόν, καὶ ἀνθρώποις ἐχθρόν, ὅταν τις κατασκευάσῃ ἐπιβουλὴν ἢ
 ψεῦδος, οὐ πρὸς τὴν ἑαυτοῦ ὠφέλειαν, ἢ πρὸς φίλων εὐεργεσίαν, ἢ
 ὅλως κατὰ τινὰ φιλόφρονον οἰκονομίαν, ἀλλὰ βλάβην τε καὶ ζημίαν
 ἑτέροις τεχνάζων, οἷα ἦν ἡ τοῦ διαδόλου κατὰ τοῦ ἀνθρώπου, καὶ ἡ
 5 τοῦ Κάϊν κατὰ τοῦ Ἄβελ τοῦ ἀδελφοῦ, καὶ ἡ τῆς Ἰεζάβελ κατὰ τοῦ
 Ναβουθὲ, καὶ ἡ τῶν Ἰουδαίων κατὰ τοῦ Κυρίου ψευδομαρτυρία. Καὶ
 περὶ μὲν τοῦ μαροῦ δόλου καὶ ψεύδους πολλὰ καὶ διὰ τῶν Γραφῶν
 καὶ διὰ τῶν ἀεὶ πραττομένων ἔστιν ὄρᾱν παραδειγμάτων. Περὶ δὲ τῆς
 δικαίας μεθόδου, τῆς οὐ κακῶς, ἀλλὰ δικαίως τε καὶ ἀληθῶς ἀποκρυ-
 10 πτούσης τὰληθές, καὶ σχῆμα μὲν προβάλλεσθαι τεχνικόν, αὐτὰ τὰναν-
 τία πράττονται τοῖς ἐπιβούλοις καὶ δολεροῖς καὶ ψεύσταις ἀνθρώποις,
 τὴν ὠφέλειαν ἑαυτοῦ καὶ ἑτέρων σκοπῶν, ἐπικρύπτει τε καὶ τεχνάζει,
 πρῶτον ἔστω παράδειγμα Μωσῆς, ὅτι γε, κατὰ Θεοῦ πρόσταγμα,
 σχῆμα προεβάλλετο πρὸς τὸν βασιλέα, ὡς δὴ τριῶν ἡμερῶν ὁδῶν
 15 ἀπάξων τὸν λαὸν ἐπὶ λατρείαν Θεοῦ, καίτοι προκειμένου ἦν αὐτῶ
 παντελῶς ἐλευθερῶσαι καὶ μεταστῆσαι πρὸς Ἰουδαίαν ἐξ Αἰγύπτου
 τὸν Ἰσραήλ. Τοιοῦτον δὲ τὸ τοῦ Σαμουήλ, ὃς ἐπὶ τῷ χρίσει Δαβὶδ εἰς
 βασιλέα πεμφθεὶς ὑπὸ Θεοῦ, κελεύεται σχήματι χρήσασθαι, ὡς δὴ
 θυσίας ἔνεκα, πρὸς τὸ μὴ ἐπιγνωσθῆναι τῷ Σαούλ, ὅτι βασιλεὺς ἀντ'
 20 αὐτοῦ καθίσταται, καὶ κινδυνεῦσαι τὸν Σαμουήλ. Καὶ Ἰωνάθαν δέ, ὡς
 θέλων τὸν Δαβὶδ ἐκ τῆς τοῦ Σαούλ ἐπιβουλῆς διασωῶσαι, φησί· «Διὰ
 τοῦτο οὐκ ἀπήνεγκεν ἐπὶ τὴν τράπεζαν τοῦ βασιλέως», κατὰ τὸ σὺνη-
 θες, ὅτι πρὸς τὴν πατρίδα αὐτοῦ Βηθλεὲμ ἀπελήλυθε.

Φεύγων δὲ τὸν Σαούλ ὁ Δαβὶδ, ἔλεγε πρὸς Ἀβιμέλεχ τὸν ἱερέα,
 25 ὡς παρὰ τοῦ Σαούλ πεμπόμενος ἐπὶ τι πρᾶγμα σπουδαῖον, σωτηρίαν
 ἑαυτῶ διὰ τοῦ δόλου κατασκευάζων, οὐ βλάβην ἑτέρων. Καὶ ἠνίκα
 πρὸς τὸν Ἀχοῦς ἦλθε τὸν βασιλέα, μανίαν ἐσκήπτετο, σχῆμα προβαλ-
 λόμενος οὐκ ἀληθές, εἰς τὴν ἀποφυγὴν τοῦ παρὰ τοῖς ἀλλοφύλοις
 θανάτου.

30 Ἄλλὰ μὴν καὶ δικαίας ἔνεκεν τῶν ἐχθρῶν τιμωρίας, δόλοι πολ-
 λάκις ἠὺδοκίμησαν, ὅπου ἂν ἦν ἡ τοῦ Ἀὼδ πρὸς τὸν Αἰγλῶν ἀναίρε-
 σις, καὶ ἡ τῆς Ἰαήλ τοῦ Σισάρα, καὶ ἡ τῆς Ἰουδὶθ πρὸς τὸν Ὀλοφέρ-
 νην, πρὸς σωτηρίαν τοῦ λαοῦ. Οὕτω γοῦν μετὰ δόλου προσῆλθε τοῖς

26. Ἐξ. 3, 1 ἔ. 27. Α' Βασ. 16, 1 ἔ. 28. Α' Βασ. 20, 29. 29. Α' Βασ. 27, 1 ἔ.

30. Κριτ. 3, 15-22.

31. Κριτ. 4, 17-21.

32. Ἰουδῆθ 10, 1-13. 10.

καὶ στοὺς ἀνθρώπους ἐχθρικό, ὅταν κάποιος κάνει κάποια σκευωρία, ἢ πεῖ ψέμα, ὄχι γιὰ δική του ὠφέλεια ἢ γιὰ τὴν εὐεργεσία φίλων του ἢ γενικὰ γιὰ κάποια φιλόανθρωπη φροντίδα, ἀλλὰ τὴν ἐπινοεῖ γιὰ τὴ βλάβη καὶ ζημία ἄλλων, ὅπως ἦταν ἡ σκευωρία τοῦ διαβόλου ἐναντίον τοῦ ἀνθρώπου, καὶ τοῦ Καὶν ἐναντίον τοῦ ἀδελφοῦ του Ἰάβελ, καὶ τῆς Ἰεζάβελ ἐναντίον τοῦ Ναβουθαί, καὶ τῶν Ἰουδαίων ἡ ψευδομαρτυρία ἐναντίον τοῦ Κυρίου. Καὶ γιὰ τὸν μισητὸ βέβαια δόλο καὶ τὸ ψέμα, μποροῦμε νὰ βροῦμε πολλὰ παραδείγματα καὶ στὶς ἅγιες Γραφές καὶ σ' αὐτὰ ποὺ πάντοτε γίνονται. Σχετικὰ ὅμως μὲ τὴ δίκαιη ἐπινόηση, ποὺ δὲν γίνεται μὲ κακὸ σκοπὸ, ἀλλὰ δίκαια καὶ σοφά, ἡ ὁποία ἀποκρύπτει τὴν ἀλήθεια καὶ ἐμφανίζεται μὲ ἔντεχνο πρόσχημα, αὐτὰ ποὺ γίνονται ἀντίθετα πρὸς τοὺς ὑπουργοὺς καὶ δόλιους καὶ ψεῦστες ἀνθρώπους, τὰ κρύβει καὶ τὰ ἐπινοεῖ ἀποβλέοντας στὴν ὠφέλεια τοῦ ἰδίου καὶ τῶν ἄλλων, ὡς πρῶτο παράδειγμα εἶναι ὁ Μωυσῆς²⁶, ὁ ὁποῖος, κατ' ἐντολὴν τοῦ Θεοῦ, πρόβαλε σὰν πρόσχημα στὸν βασιλιά, ὅτι τάχα θὰ ὀδηγήσει τὸν λαὸ σὲ ἀπόσταση τριῶν ἡμερῶν ὁδοιπορίας γιὰ νὰ λατρέψουν τὸν Θεό, ἂν καὶ πρόθεσή του ἦταν νὰ ἐλευθερώσει ἐντελῶς τὸν Ἰσραηλιτικὸ λαὸ καὶ νὰ τὸν ὀδηγήσει ἀπὸ τὴν Αἴγυπτο στὴν Ἰουδαία. Τέτοιο ἦταν καὶ τὸ τέχνασμα τοῦ Σαμουήλ, ὅταν στάλθηκε ἀπὸ τὸν Θεὸ νὰ χρίσει βασιλιὰ τὸν Δαβίδ²⁷, καὶ διατάχθηκε νὰ χρησιμοποιοῦν σὰν πρόσχημα, ὅτι τάχα πηγαίνει γιὰ νὰ κάνει θυσία, γιὰ νὰ μὴ γίνῃ γνωστὸ στὸν Σαούλ, ὅτι χρίεται βασιλιάς ἀντὶ αὐτοῦ, καὶ κινδυνεύει ὁ Σαμουήλ. Ἄλλὰ καὶ ὁ Ἰωνάθαν, θέλοντας νὰ γλυτώσει τὸν Δαβίδ ἀπὸ τὴ σκευωρία τοῦ Σαούλ, λέγει: «Γι' αὐτὸ δὲν τὸν ὀδήγησε στὸ τραπέζι τοῦ βασιλιᾶ»²⁸, ὅπως συνηθιζόταν, ἐπειδὴ δῆθεν εἶχε φύγει γιὰ τὴν πατριδα του Βηθλεέμ.

Ἀποφεύγοντας λοιπὸν ὁ Δαβίδ τὸν Σαούλ, εἶπε στὸν ἀρχιερεᾶ Ἀβιμέλεχ, ὅτι στέλνεται ἀπὸ τὸν Σαούλ σὲ κάποια σπουδαία ἀποστολή, ἐξυπηρετώντας μὲ τὸ ψέμα αὐτὸ τὴ σωτηρία του καὶ ὄχι τὴ βλάβη ἄλλων²⁹. Καὶ ὅταν πῆγε στὸν βασιλιὰ Ἀχοῦς, προσποιοῦντα ὅτι πάσχει ἀπὸ παραφροσύνη, προβάλλοντας δικαιολογία ποὺ δὲν ἦταν ἀληθινή, προκειμένου νὰ ἀποφύγει τὸν θάνατο ἀπὸ τοὺς ἄλλοφύλους.

Ἄλλ' ὅμως πολλὰς φορὲς χρησιμοποιοῦνταν τέχνασμα γιὰ τὴ δίκαιη τιμωρία τῶν ἐχθρῶν, ὅπως ἦταν ὁ φόνος τοῦ Αἰγλῶν ἀπὸ τὸν Ἀώδ³⁰, καὶ τοῦ Σισάρα ἀπὸ τὸν Ἰαήλ³¹, καὶ τοῦ Ὀλοφέρνη ἀπὸ τὴν Ἰουδίθ³², γιὰ τὴ σωτηρία τοῦ λαοῦ. Ἔτσι ἄλλωστε καὶ ὁ Παῦλος πῆγε μὲ τέχνασμα στοὺς Ἰουδαίους καὶ ἐγένε σὰν Ἰουδαῖος, γιὰ νὰ κερδήσει τοὺς

Ἰουδαίοις ὁ Παῦλος, καὶ γέγονεν ὡς Ἰουδαῖος, ἵνα Ἰουδαίους κερ-
 δῆσει· διό φησι· «Υπάρχων πανουῖργος, δόλω ὑμᾶς ἔλαβον». Ἐπι-
 τοιούτοις οὖν δόλοις καὶ ψεύδεσιν οὐ ψεύστας, οὐδὲ δολερούς τοὺς
 ἁγίους δεῖ καλεῖν, ἀλλὰ σοφοὺς μὲν πρὸς τὸ ἀγαθόν, ἀκεραίους δέ
 5 πρὸς τὸ κακόν. Φυλακτέον δέ, εἴ ποτε χρεία γένοιτο τοῦ τοιούτου
 ψεύδους πρὸς τὴν ἐν ἀνθρώποις κακίαν ἀρμοζόμενον ἐν ἡμῖν, μὴ
 προστίθεσθαι τῷ τοιούτῳ λόγῳ καὶ ὄρκον. «Οὐ γὰρ λήψη», φησί,
 «τὸ ὄνομα Κυρίου τοῦ Θεοῦ σου ἐπὶ ματαίῳ», καί, «Ὅρκον ψευδῆ
 μὴ ἀγαπᾶτε». Καὶ μὴ συνεφέλκου ταῖς ἐν κόσμῳ περιστάσεσιν τὸ
 10 θεῖον ὄνομα, ὅτε διὰ μάχην πονηρῶν ἢ διὰ τοὺς ἐπιόντας κινδύνους
 ἡμῖν τε καὶ φίλοις, ἢ ὅλως διὰ τινα περίστασιν ἀνάγκη ψευδολογία
 χρήσασθαι, ἀλλ' ἔστω σοι σεβάσιμον ὄνομα κεχωρισμένον ἀπὸ τού-
 των, ἐπὶ ἀληθείας μόνῃς καλούμενον καὶ ἐπὶ ἀνάγκης καὶ μεγάλων
 πραγμάτων.

15 **Θεοδωρήτου, ἐκ τοῦ εἰς τὸν Ὠσηέ.**

Ἰστέον, ὡς τῷ σκοπῷ τό τε ἀγαθὸν καὶ τὸ κακὸν γίνεται. Τούτῳ
 γὰρ ὁ γάμος τῆς μοιχείας κρίνεται, καίτοι συνουσίας οὐδεμίαν ἐχού-
 σης διαφορὰν, τῷ σκοπῷ καὶ τῷ νόμῳ τὸ διάφορον κρίνεται. Καὶ τὸ
 μὲν ἔννομον, τὸ δὲ παράνομον κρίνεται, ὥσπερ καὶ ἐπὶ τοῦ φόνου.
 20 Ἀναιρεῖ γὰρ καὶ ὁ ἀνδροφόνος, ἀναιρεῖ καὶ ὁ δικαστής· ἀλλ' ὁ μὲν ἐν-
 νόμως, ὁ δὲ παρανόμως, καὶ τὸ μὲν ἔργον τὸ αὐτό, τῷ δὲ σκοπῷ διαφέ-
 ρει. Καὶ ἵνα σαφέστερον ἀπὸ τῆς Γραφῆς τοῦτο καταμάθωμεν, σκοπή-
 σωμεν οὕτως· Ἐφόνευσεν ὁ Κάϊν, ἀλλὰ βασκίνας καὶ δόλω χρησάμε-
 νος. Ἐφόνευσεν Φινεές, ἀλλὰ ζηλώσας καὶ τῆς εὐσεβείας ὑπερμαχή-
 25 σας καὶ τὸ μὲν ἔργον τὸ αὐτό, ὁ δὲ σκοπὸς ἐναντίος ἐκ διαμέτρου.
 Ἐκλεψεν ὁ Ἰακώβ τὴν εὐλογίαν. Ἄλλ' ὁ μὲν ἐπηνέθη, ὁ δὲ ἐλιθοβολή-
 θη. Ἐνήστευσεν Ἡλίας, ἐνήστευσαν καὶ οἱ τὸν Ναβουθὲ καταλεύ-
 σαντες· ἀλλ' ὁ μὲν εὐσεβείας ἕνεκα, οἱ δὲ συκοφαντίας χάριν καὶ
 φόνου. Ἠλέησεν ὁ Σαοὺλ τὸν Ἄγαγ παρανόμως, καὶ ἐγυμνώθη τῆς
 30 βασιλείας. Ἐσφαξεν ὁ Σαμουὴλ τὸν αὐτόν, καὶ θεῖον νόμον ἐπλήρω-
 σεν.

Ἰουδαίους, γι' αὐτὸ καὶ λέγει· «Ἐπειδὴ εἶμαι πανοῦργος, σᾶς ἔπιασα μὲ δόλο»³³. Στὸν δόλο αὐτοῦ τοῦ εἴδους λοιπὸν δὲν πρέπει νὰ ὀνομάζουμε τοὺς ἀγίους οὔτε ψεῦτες, οὔτε δόλιους, ἀλλὰ σοφοὺς πρὸς τὸ ἀγαθὸ καὶ ἀκέραιους πρὸς τὸ κακόν. Πρέπει ὅμως νὰ φυλαγῶμαστε, ὅταν κάποτε χρειαστεῖ ἓνα τέτοιο ψέμα νὰ ἐφαρμοστεῖ ἀπὸ μᾶς ἐναντίον τῆς ἀνθρώπινης κακίας, νὰ μὴ προσθέσουμε στὸ λόγο πού τὸ ἐπιβάλλει καὶ ὄρκο. Γιατὶ λέγει· «Δὲν πρέπει νὰ προφέρεις τὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου καὶ Θεοῦ σου γιὰ μάταια πράγματα»³⁴, καὶ «Νὰ μὴ ἀγαπᾶτε τὸν ψεύτικο ὄρκο»³⁵. Ἐπίσης νὰ μὴν ἐπικαλεῖσαι τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ στίς κοσμικὲς ὑποθέσεις, ὅταν, ἕξαιτίας τοῦ πολέμου κατὰ τοῦ κακοῦ, ἢ ἕξαιτίας τῶν ἐπερχόμενων κακῶν σὲ μᾶς καὶ σὲ φίλους μας, ἢ γενικὰ ἕξαιτίας κάποιου περιστατικοῦ, εἶναι ἀνάγκη νὰ χρησιμοποιήσεις τὸ ψέμα, ἀλλὰ νὰ εἶναι σεβαστὸ γιὰ σένα τὸ ὄνομα, μακριὰ ἀπὸ αὐτὰ, καὶ νὰ καλεῖται μόνο γιὰ τὴν ἀλήθεια, σὲ μεγάλη ἀνάγκη καὶ σὲ πολὺ σπάνιες περιπτώσεις.

Τοῦ Θεοδωρήτου, ἀπὸ τὸν λόγο του στὸν Ὁσηέ.

Πρέπει νὰ γνωρίζουμε ὅτι καὶ τὸ καλὸ καὶ τὸ κακὸ διακρίνεται ἀπὸ τὸν σκοπὸ γιὰ τὸν ὁποῖο γίνεται. Γιατὶ ἀπὸ αὐτὸν διακρίνεται ὁ γάμος ἀπὸ τὴ μοιχεία, ἂν καὶ ἡ συνουσία δὲν ἔχει καμμιά διαφορὰ, ἢ διαφορὰ φαίνεται ἀπὸ τὸν σκοπὸ καὶ τὸν νόμο· καὶ τὸ ἓνα θεωρεῖται νόμιμο, ἐνῶ τὸ ἄλλο παράνομο, ὅπως καὶ στὸν φόνο. Γιατὶ σκοτώνει καὶ ὁ δολοφόνος, σκοτώνει καὶ ὁ δικαστής, ἀλλὰ ὁ ἓνας νόμιμα, ἐνῶ ὁ ἄλλος παράνομα· καὶ ἡ πράξη βέβαια εἶναι ἴδια, ἀλλὰ διαφέρει ὡς πρὸς τὸν σκοπὸ. Καὶ γιὰ νὰ τὸ μάθουμε πιὸ καθαρὰ αὐτὸ ἀπὸ τὴν Γραφή, ἄς τὸ ἐξετάσουμε ὡς ἕξης· Σκότωσε ὁ Κάϊν, ἀλλὰ ἀπὸ φθόνου καὶ χρησιμοποιώντας δόλο. Σκότωσε καὶ ὁ Φινεές, ἀλλὰ ἀπὸ ζῆλο καὶ μαχόμενος ὑπὲρ τῆς πίστεως. Καὶ ἡ πράξη βέβαια ἦταν ἴδια, ὁ σκοπὸς ὅμως ἦταν ἐκ διαμέτρου ἀντίθετος. Ἐκλεψε ὁ Ἰακώβ τὴν εὐλογία, ἀλλὰ αὐτὸς βέβαια ἐπαινέθηκε, ἐνῶ ἐκεῖνος λιθοβολήθηκε. Νήστεψε ὁ Ἡλίας, νήστεψαν καὶ ἐκεῖνοι πού λιθοβόλησαν τὸν Ναβουθαί, ὅμως ὁ ἓνας ἀπὸ εὐσέβεια, ἐνῶ οἱ ἄλλοι γιὰ συκοφαντία καὶ φόνο. Ἐλέησε ὁ Σαούλ τὸν Ἀγαγ παράνομα, καὶ ἀπογυμνώθηκε ἀπὸ τὴ βασιλεία. Ἐσφαξε ὁ Σαμουὴλ τὸν ἴδιο, καὶ ἐφάρμοσε τὸν νόμο τοῦ Θεοῦ.

35. Ἐξ. 20, 16.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΕΑ΄

Πῶς νοητέον τό, «Ἐάν δύο ὑμῶν συμφωνήσωσιν ἐπὶ τῆς γῆς»;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ

5 Περικοπή αὕτη τοῦτο σαφηνίζει· περὶ γὰρ τοῦ ἐλέγχοντος καὶ τοῦ ἐλεγχομένου ποιεῖται τὸν λόγον. Ἐάν γὰρ ὁ ἐλεγχθεὶς κατανυγῆ καὶ συνέλθῃ τῷ σκοπῷ τοῦ ἐλέγχοντος, περὶ παντὸς ἁμαρτήματος, οὗ ἔάν αἰτήσωνται τὴν ἄφεσιν, δοθήσεται αὐτοῖς παρὰ τοῦ Θεοῦ. Εἰ δὲ μὴ συμφωνήσῃ ὁ ἐλεγχόμενος τῷ ἐλέγχοντι, οὐκέτι ἄφεσις γίνεται, 10 ἀλλὰ δεσμός κατὰ τὸ ἐπιφερόμενον, ὅτι «Ὅσα ἂν δήσητε ἐπὶ τῆς γῆς, ἔσται δεδεμένα ἐν τῷ οὐρανῷ».

Τοῦ Χρυσοστόμου, ἐκ τοῦ κατὰ Ματθαῖον.

«Ἐάν», φησὶν, «ἁμάρτη εἰς σὲ ὁ ἀδελφός σου, ἔλεγξον αὐτὸν μεταξὺ σοῦ καὶ αὐτοῦ μόνου. Ἐάν σου ἀκούσῃ, ἐκέρδησας τὸν ἀδελ- 15 φόν σου ἔάν δὲ μὴ ἀκούσῃ, παρέλαβε μετὰ σοῦ ἔτι ἓνα ἢ δύο, ἵνα ἐπὶ στόματος δύο ἢ τριῶν μαρτύρων σταθήσεται πᾶν ρῆμα. Ἐάν δὲ καὶ αὐτῶν παρακούσῃ, εἰπέ τῇ Ἐκκλησίᾳ· ἔάν δὲ καὶ τῆς Ἐκκλησίας παρακούσῃ, ἔστω σοι ὡσπερ ὁ ἐθνικός καὶ ὁ τελώνης Ἀμήν, ἀμήν λέγω ὑμῖν, ὅσα ἂν δήσητε ἐπὶ τῆς γῆς, ἔσται δεδεμένα ἐν τῷ οὐρανῷ. 20 Καὶ ὅσα ἂν λύσητε ἐπὶ τῆς γῆς, ἔσται λελυμένα ἐν τῷ οὐρανῷ. Ἐάν γὰρ δύο συμφωνήσωσιν ἐπὶ τῆς γῆς περὶ παντὸς πράγματος, ὅσα ἂν αἰτήσωνται, γενήσεται αὐτοῖς παρὰ τοῦ Πατρὸς μου ἐν οὐρανοῖς».

Οὐ περὶ τῶν προέδρων τοίνυν τῆς Ἐκκλησίας εἶρηκε τό, «Ὅσα ἂν δήσητε, ἔσται δεδεμένα», ἀλλὰ περὶ τοῦ προσκαλεσαμένου τὸν 25 ἁμαρτήσαντα πρὸς τὸ διαλλαγήναι. Ὡ γὰρ ἂν δήσῃ αὐτὸν μὴ πειθόμενον, ἅλντα μένει τὰ δεσμά, καὶ ἐν τῇ ἐνταῦθα τιμωρίᾳ, καὶ ἐν τῇ ἐκεῖ κολάσει καταδεσμῶν αὐτόν. Εἰκότως οὖν ἔλεγεν ὁ Ἀπόστολος «Μὴ ἐπιδυέτω ὁ ἥλιος ἐπὶ τῷ παροργισμῷ ὑμῶν».

36. Ματθ. 18, 19.

38. Ματθ. 18, 15-19.

37. Ματθ. 18, 18.

39. Ματθ. 18, 19.

ΕΡΩΤΗΣΗ 61η

Πῶς πρέπει νὰ ἐννοεῖται τό, «Ἐάν δύο ἀπό σᾶς συμφωνήσουν πάνω στή γῆ»³⁶;

ΑΠΑΝΤΗΣΗ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ

Ἡ ἴδια ἢ περικοπή τό διασαφηνίζει, γιατί κάνει λόγο γιά αὐτόν πού ἐλέγχει καί ἐκεῖνον πού ἐλέγχεται. Ἄν δηλαδή αὐτός πού ἐλέγχθηκε συγκινηθεῖ βαθειά καί συμμορφωθεῖ μέ τόν σκοπό ἐκείνου πού τόν ἤλεγξε, κάθε ἀμάρτημα γιά τό ὁποῖο θά ζητήσουν τή συγχώρηση, θά τοῦς δοθεῖ ἀπό τόν Θεό. Ἐνῶ ἐάν δέν συμφωνήσει ὁ ἐλεγχόμενος μέ ἐκεῖνον πού τόν ἤλεγξε, δέν δίνεται συγχώρηση, ἀλλά γίνεται δέσιμο, σύμφωνα μέ τό χωρίο: «Ὅσα ἀμαρτήματα δέσετε στή γῆ, θά εἶναι δεμένα (ἀσυγχώρητα) στόν οὐρανό»³⁷.

Τοῦ ἱ. Χρυσοστόμου, ἀπό τήν ἐρμηνεία στό κατά Ματθαῖον.

«Ἐάν», λέγει, «σοῦ φταίξει σέ κάτι ὁ ἀδελφός σου, πήγαινε καί ὑπόδειξέ του τό φταίξιμό του αὐτό, ἔτσι πού νὰ εἴσαστε σὺ καί αὐτός μόνο. Ἐάν σέ ἀκούσει, κέρδισες τόν ἀδελφό σου, ἐάν ὅμως δέν σέ ἀκούσει, πάρε μαζί σου ἀκόμα ἕναν ἢ δύο, γιά νὰ πιστοποιηθεῖ ἢ κρινόμενη ὑπόθεση μέ τοῦς λόγους δύο ἢ τριῶν μαρτύρων. Ἐάν ὅμως παρακούσει καί αὐτούς, τότε πές τό ἀδίκημά του στήν Ἐκκλησία. Ἐάν ὅμως δείξει παρακοή καί στήν Ἐκκλησία, τότε νὰ τόν θεωρεῖς ὡς εἰδωλόλατρη καί τελώνη. Ἀληθινά σᾶς λέγω, ὅτι ὅσα ἀμαρτήματα δέσετε στή γῆ, θά εἶναι ἀσυγχώρητα καί στόν οὐρανό. Καί ὅσα συγχωρήσετε στή γῆ, θά εἶναι συγχωρημένα καί στόν οὐρανό. Γιατί, ἐάν δύο ἀπό σᾶς συμφωνήσουν στή γῆ γιά ὁποιοδήποτε πράγμα, ὅσα θά ζητήσουν στήν προσευχή τους, θά τοῦς γίνουν ἀπό τόν Πατέρα μου πού εἶναι στοὺς οὐρανοὺς»³⁸.

Δέν τό εἶπε λοιπόν γιά τοῦς προϋσταμένους τῆς Ἐκκλησίας τό, «Ὅσα ἀμαρτήματα δέσετε στή γῆ, θά εἶναι δεμένα»³⁹, ἀλλά γιά ἐκεῖνον πού προσκάλεσε ἐκεῖνον πού ἀμάρτησε γιά συμφιλίωση. Γιατί ὅποιου τήν ἀμαρτία δέν τήν συγχωρήσει, ἐπειδή δέν πείθεται, θά μένει ἀσυγχώρητη καί κατά τήν ἐδῶ τιμωρία του, ἀλλά καί κατά τήν ἐκεῖ κόλαση. Δικαιολογημένα λοιπόν ἔλεγε ὁ Ἀπόστολος: «Νά μή σᾶς βρῖσκει ἡ δύση τοῦ ἡλίου, ἂν συμβεῖ νὰ ὀργισθεῖτε»⁴⁰.

40. Ἐφ. 4, 26.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΕΒ΄.

Τοῦ Κυρίου λέγοντος πρὸς τοὺς ἁγίους αὐτοῦ, «Ὅσα ἂν δή-
σητε, ἔσται δεδεμένα», καὶ εἰάν τις παροργίσῃ ἄνδρα ἅγιον,
καὶ ἀποστείλῃ νόσον, ἢ θάνατον ἢ ἄλλην τινὰ τιμωρίαν
5 εἰς τὸν οἶκον αὐτοῦ, εἰ ἄρα δύναται ἄνθρωπος παρα-
καλέσαι ἕτερον ἅγιον αὐτοῦ ἐκφυγεῖν τῆς ἀποφά-
σεως τοῦ ἁγίου ἀνδρός».

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Εἰ ἅγιός ἐστιν ὁ τὴν τιμωρίαν ἀποστεύλας εἰς τὸν οἶκον τοῦ πα-
10 ροργίσαντος αὐτόν, εὐδὴλον, ὅτι βουλήσει Θεοῦ τοῦτο πεποιήκε, καὶ
δεδεμένος ἐστὶν ὁ ἄνθρωπος ἐκεῖνος, οὐ μόνον ἐν τῇ γῆ, ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ
οὐρανῷ, κατὰ τὸν Κυρίου λόγον. Πλὴν οὐδὲ οἱ ἅγιοι ἀλλήλων ἐναν-
τιοῦνται, γινώσκοντες τὸν τῆς ἀγάπης τοῦ πνεύματος δεσμόν, καὶ ὅτι
οὐκ εἰσακούσει Κύριος ἁγίου, κἂν εὐξῆται ἀναλῦσαι ἁγίου ἄλλου εὐ-
15 χὴν ἢ κατάραν. «Τίς», γάρ φησιν, «ἐγκαλέσει κατὰ ἐκλεκτῶν Θεοῦ; Θε-
ὸς ὁ δικαίων. Τίς ὁ κατακρίνων»; Καὶ γὰρ Ἡλιοῦ δεσησάντος τὸν
οὐρανὸν ἔτη τρία καὶ μῆνας ἕξ, οὐδεὶς τῶν ἁγίων ἐδυνήθη λῦσαι αὐ-
τόν, εἰ μὴ Ἡλίας, καίπερ ἔχοντος τοῦ Θεοῦ τότε ἑπτακισχιλίους ἁγί-
ους, «οἵτινες οὐκ ἔκαμψαν γόνυ τῇ Βάαλ». Καὶ Παύλου τὸν ἐν Κορίν-
20 θῶ πεπορευκότα παραδόντος τῷ Σατανᾷ εἰς ὄλεθρον τῆς σαρκός, οὐ-
δεὶς ἴσχυσεν ἀπολῦσαι αὐτόν τοῦ δεσμοῦ, πλὴν Παύλου, τοῦ καὶ δε-
σμεύσαντος. Οὐ γὰρ εἴωθεν ὁ Θεὸς ἀνατρέπειν τὰ τῶν ἁγίων αὐτοῦ θε-
σπίσματα, ἀλλὰ μᾶλλον καὶ εὐθύναις ἀπαιτεῖ τοὺς εἰς αὐτοὺς πλημμε-
λοῦντας. Καὶ ἄκουσον τί φησι πρὸς Ἀβιμέλεχ τὸν βασιλέα διὰ τὴν γυ-
25 ναῖκα τοῦ Ἀβραάμ· «Ἀπόδος τὴν γυναῖκα τῷ ἀνθρώπῳ, ὅτι προφή-
της ἐστί, καὶ προσεύξεται περὶ σοῦ, καὶ ζήσεις. Εἰ δὲ μὴ ἀποδοῖς, γινῶ-
θι, ὅτι ἀποθανῆ σὺ καὶ πάντα τὰ σά». – «Καὶ προσηύξατο Ἀβραάμ,
καὶ ἰάσατο ὁ Θεὸς τὸν Ἀβιμέλεχ, καὶ τὴν γυναῖκα αὐτοῦ καὶ τὰς παι-
δίσκας αὐτοῦ, καὶ ἔτεκον· ὅτι συγκλείων συνέκλεισεν ὁ Θεὸς πᾶσαν
30 μήτραν ἐν τῷ οἴκῳ Ἀβιμέλεχ ἕνεκα Σάρρας τῆς γυναικὸς Ἀβραάμ».

Ὅρας, ὅπως διεκδικῶν ὁ Θεὸς τὸν ἑαυτοῦ θεράποντα στείρωσιν
καὶ θάνατον ἐπήγαγεν, εἰ μὴ θᾶπτον ὁ ἅγιος διὰ προσευχῆς τὴν εὐχὴν

41. Ματθ. 18, 18-19.

42. Ρωμ. 8, 33.

43. Γ΄ Βασ. 17, 1.

44. Α΄ Κορ. 5, 5.

45. Γεν. 20, 7.

46. Γεν. 20, 17-18.

ΕΡΩΤΗΣΗ 62η

Όταν ὁ Κύριος λέγει στοὺς ἁγίους του, «Ὅσα δὲν συγχωρήσετε, θὰ εἶναι ἀσυγχώρητα»⁴¹, καὶ ἐὰν κάποιος ἐξοργίσει ἕναν ἅγιον ἄνδρα, καὶ αὐτὸς στείλει ἀρρώστια ἢ θάνατο, ἢ κάποια ἄλλη τιμωρία στὸ σπίτι ἐκείνου, μπορεῖ ἄραγε ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς νὰ παρακαλέσει ἄλλον ἅγιόν του, γιὰ νὰ ἀπαλλαγεῖ ἀπὸ τὴν ἀπόφαση τοῦ πρώτου ἁγίου ἀνδρα;

ΑΠΑΝΤΗΣΗ

Ἐὰν αὐτὸς ποὺ ἔστειλε τὴν τιμωρία στὸ σπίτι ἐκείνου ποὺ τὸν ἐξόργισε εἶναι ἅγιος, εἶναι φανερό, ὅτι μὲ τὴ θέληση τοῦ Θεοῦ τὸ ἔκανε αὐτὸ, καὶ ὁ ἄνθρωπος ἐκεῖνος εἶναι ἀσυγχώρητος, ὄχι μόνο στὴ γῆ, ἀλλὰ καὶ στὸν οὐρανό, σύμφωνα μὲ τὰ λόγια τοῦ Κυρίου. Πλὴν ὅμως οὔτε οἱ ἅγιοι ἐναντιώνονται μεταξύ τους, ἐπειδὴ γνωρίζουν τὸν δεσμὸ τῆς ἀγάπης τοῦ Πνεύματος ποὺ τοὺς δένει, καὶ ὅτι δὲν θὰ ἀκούσει ὁ Κύριος τὸν ἅγιο, ἔστω καὶ ἂν προσευχηθεῖ νὰ λύσει τὴν εὐχή ἢ κατάρρα ἄλλου ἁγίου. Γιατὶ λέγει· «Ποιὸς θὰ διαμαρτυρηθεῖ ἐναντίον τῶν ἐκλεκτῶν τοῦ Θεοῦ; Εἶναι ὁ Θεὸς αὐτὸς ποὺ τοὺς δικαιώνει. Ποιὸς θὰ τὸν κατακρίνει;»⁴². Γιατὶ ὅταν ὁ Ἡλίας ἔδεσε τὸν οὐρανὸ ἐπὶ τρία χρόνια καὶ ἕξι μῆνες, κανένας ἀπὸ τοὺς ἁγίους δὲν μπόρεσε νὰ τὸν λύσει, παρὰ μόνο ὁ Ἡλίας, ἂν καὶ τότε ὁ Θεὸς εἶχε ἑπτὰ χιλιάδες ἁγίους, «Οἱ ὅποιοι δὲν λύγισαν τὸ γόνατο στὸν Βάαλ»⁴³. Καὶ ὅταν ὁ Παῦλος παρέδωσε στὸν Σατανᾶ ἐκεῖνον ποὺ εἶχε πορνεύσει, γιὰ νὰ τιμωρηθεῖ σκληρὰ ἢ σάρκα του⁴⁴, κανένας δὲν μπόρεσε νὰ τὸν ἐλευθερώσει ἀπὸ τὸ δέσιμο, ἐκτὸς ἀπὸ τὸν Παῦλο, ὁ ὅποιος καὶ τὸν ἔδεσε. Γιατὶ ὁ Θεὸς δὲν συνηθίζει νὰ ἀνατρέπει τὰ θεσπίσματα τῶν ἁγίων του, ἀλλὰ μᾶλλον ζητᾶ καὶ εὐθύνες ἀπὸ ἐκείνους ποὺ ἁμαρτάνουν σ' αὐτούς. Καὶ ἀκουσε τί λέγει στὸν βασιλιὰ Ἀβιμέλεχ γιὰ τὴ γυναῖκα τοῦ Ἀβραάμ· «Ἐπίστρεψε τὴ γυναῖκα στὸν ἄνθρωπο, γιατί εἶναι προφήτης καὶ θὰ προσευχηθεῖ γιὰ σένα καὶ θὰ ζήσεις. Ἐνῶ ἂν δὲν τὴν ἐπιστρέψεις, γνώριζε, ὅτι θὰ πεθάνεις σὺ καὶ ὅλα τὰ δικά σου»⁴⁵. Καὶ προσευχήθηκε ὁ Ἀβραάμ καὶ θεράπευσε ὁ Θεὸς τὸν Ἀβιμέλεχ καὶ τὴ γυναῖκα του καὶ τὶς παιδίσκες του καὶ γέννησαν, γιατί εἶχε κλείσει ὁ Θεὸς κάθε μήτρα στὸ σπίτι τοῦ Ἀβιμέλεχ, ἕξαιτίας τῆς γυναίκας τοῦ Ἀβραάμ Σάρρας»⁴⁶.

Βλέπεις ὅτι δικαιώνοντας ὁ Θεὸς τὸν ὑπηρέτη του θὰ ἐπέφερε στείρωση καὶ θάνατο, ἂν ὁ ἅγιος δὲν ἔλυνε γρήγορα μὲ τὴν προσευχή του

ἔλυσεν, ὁ καὶ δεσμεύσας πάντας· Οὕτω καὶ τὸν Ἰὼβ παραπικράνατες οἱ τρεῖς φίλοι αὐτοῦ, ἔμελλον φοβερὰν ἀπώλειαν κληρονομεῖν, εἰ μὴ διὰ προσευχῆς ταύτην ἔλυσεν ὁ δεσμεύσας αὐτὴν τάχα δίκαιος. Δαθάν τε καὶ Ἀβειρών, οἱ ἀντιπρόσωποι γενόμενοι Μωσῆ, κατεπόντι-
 5 σαν εἰς γῆν ζῶντες. Ὡσαύτως καὶ οἱ Κορῖται σὺν ἄνδρες, τῷ Ἀαρὼν διαστήσαντες, θείου πυρὸς παρανάλωμα γεγόνασι· καὶ Μαρία ὄνειδίσασα καὶ λοιδορήσασα Μωυσῆ παραχρῆμα ἐλεπρώθη. Ὁ δέ γε Ἱερεμίας, λοιδορηθεὶς ὑπὸ τοῦ λαοῦ Ἰσραὴλ, ἐπηρᾶτο, λέγων «Εἰσάκουσον, Κύριε, τῆς φωνῆς τοῦ δικαιώματός μου, εἰ ἀνταποδίδοται ἀντὶ
 10 ἀγαθῶν κακὰ, ὅτι συνελάλησαν ῥήματα κατὰ ψυχῆς μου. Μνήσθητι ἔστηκότος μου κατὰ πρόσωπόν σου, τοῦ λαλῆσαι ὑπὲρ αὐτῶν ἀγαθὰ, καὶ ἀποτρέψαι τὸν θυμόν σου ἀπ' αὐτῶν. Διὰ τοῦτο δὸς αὐτοὺς εἰς λιμὸν καὶ μάχαιραν, καὶ μὴ ἀπαθωώσης τὰς ἀδικίας καὶ τὰς ἁμαρτίας αὐτῶν, ἀπὸ προσώπου σου μὴ ἐξαλείψης, ὅτι ἐνεχείρησαν λόγον εἰς
 15 σύλληψίν μου, καὶ παγίδα ἔκρουσαν ἐπ' ἐμέ· Καὶ τότε εἶπε Κύριος πρὸς με· Ἰδοὺ, ἐγὼ ἐπάγω ἐπ' αὐτοὺς κακὰ, ὥστε, παντὸς ἀκούοντος αὐτὰ, ἠχήσει ἀμφότερα τὰ ὦτα αὐτοῦ».

Σαοὺλ δὲ καταδιώκων καὶ ἐκθλίβων τὸν Δαβὶδ λέγοντα πρὸς αὐτόν «Ἰνα τί καταδιώκεις τὴν ψυχὴν μου λαβεῖν αὐτήν; Δικάσαι Κύ-
 20 ριος ἀναμέσον ἐμοῦ καὶ σοῦ, καὶ ἐκδικήσαι με ἐκ χειρός σου», αὐτοφονευτῆς γενόμενος Σαοὺλ, τὸν θῖον κατέστρεψεν. Ὅθεν ψάλλον ὁ Δαβὶδ ἔλεγεν· «Ἡ ῥομφαία αὐτοῦ εἰσέλθοι εἰς καρδίαν αὐτοῦ»· καὶ· «Ἐν τοῖς ἔργοις τῶν χειρῶν αὐτοῦ συνελήφθη ὁ ἁμαρτωλός». Οὕτω καὶ Ἀχιτόφελ θουλάς κατ' αὐτοῦ σκευάζων καὶ τὸν Ἀβεσσαλώμ εἰς ἀ-
 25 ναίρεσιν αὐτοῦ παρασκευάζων· ὁ μὲν ἀγχόνῃ τὴν ζωὴν κατέλυσεν, ὁ δὲ ξίφει τὴν ζωὴν ἀπέρρηξεν. Ἄξιον οὖν αὐτῶν ἐπιτάφιον ἀναγραφόμενος Σολομών, περὶ μὲν τοῦ Ἀχιτόφελ φησὶν· «Ὅς δ' ἂν ἐκκαύσῃ κακίαν, ἀπολεῖται ὑπ' αὐτῆς», καὶ· «Ὅς παρασκευάζεται ἐπὶ πρόσωπον τοῦ ἑαυτοῦ φίλου δίκτυον, περιβαλεῖ αὐτὸς τοῖς ἑαυτοῦ ποσί».
 30 Περὶ δὲ Ἀβεσσαλώμ· «Ὁφθαλμὸν καταγελῶντα πατρὸς ἐκκόψαισαν αὐτὸν κόρακες ἐκ τῶν φαράγγων, καὶ καταφάγαισαν αὐτὸν νεοττοὶ ἀετῶν»· καὶ· «Κακολογοῦντος πατέρα σβεσθήσεται λαμπτήρ· αἱ δὲ

47. Ἰὼβ 4, 8.

48. Ἀριθμ. 16, 32.

49. Ἀριθμ. 16, 2.

50. Ἀριθμ. 12, 10.

51. Ἱερ. 18, 19-22. 19, 3.

52. Α' Βασ. 24, 12-13.

53. Α' Βασ. 31, 4.

τὴν κατὰρα, μὲ τὴν ὁποία τοὺς εἶχε δεσμεῦσει ὅλους; Ἔτσι καὶ ὁ Ἰώβ, τὸν ὁποῖο πίκραναν πολὺ οἱ τρεῖς φίλοι του, ἐπρόκειτο νὰ κληρονομήσουν φοβερὴ καταστροφή, ἂν δὲν τὴν ἔλυνε μὲ προσευχὴ αὐτὸς ποὺ τοὺς εἶχε δέσει. Καὶ τὸν Δαθὰν καὶ τὸν Ἀβειρών, ποὺ ἔγιναν ἀντίπαλοι τοῦ Μωυσῆ, τοὺς κατάπιε ἡ γῆ ζωντανούς⁴⁸. Ἐπίσης καὶ οἱ πενήντα τρεῖς ἄνδρες τοῦ Κορέ, οἱ ὁποῖοι ἀντέδρασαν στὸν Ἀαρών, ἔγιναν παρανάλωμα θεϊκῆς φωτιᾶς. Καὶ ἡ Μαρία, ὅταν κοροΐδεψε καὶ κατηγόρησε τὸν Μωυσῆ, ἔγινε ἀμέσως λεπρῆ⁵⁰. Καὶ ὁ Ἱερεμίας πάλι, ποὺ κατηγορήθηκε ἀπὸ τὸν Ἰσραηλιτικὸ λαὸ, προσευχόταν λέγοντας: «Ἄκουσε, Κύριε, τὴ δίκαιη φωνή μου, ὅτι μοῦ ἀνταπέδωσαν κακὰ ἀντὶ ἀγαθῶν, ὅτι εἶπαν ὅλοι μαζί λόγια ἐναντίον τῆς ψυχῆς μου. Θυμήσου, ὅτι τὸ ἔκαναν ἐνῶ στεκόμουν μπροστά σου, γιὰ νὰ σοῦ ζητήσω γι' αὐτοὺς καλὰ, καὶ νὰ ἀποτρέψεις τὸν θυμὸ σου ἀπὸ αὐτούς. Γι' αὐτὸ παράδωσέ τους σὲ πείνα καὶ μάχαιρα, καὶ νὰ μὴ ἀθώωσεις τὶς ἀδικίες καὶ νὰ μὴ σθήσεις τὶς ἁμαρτίες τους ἀπὸ τὸ πρόσωπό σου, γιὰτὶ ἐπεχείρησαν τὴ σύλληψή μου, καὶ ἔστησαν παγίδα ἐναντίον μου. Καὶ τότε ὁ Κύριος μοῦ εἶπε. Νὰ ἐγὼ θὰ στείλω σ' αὐτοὺς κακὰ τέτοια, ποὺ καθένας ποὺ τὰ ἀκούει νὰ βουϊζοῦν καὶ τὰ δυὸ του αὐτιά»⁵¹.

Καὶ ὁ Σαοὺλ ποὺ καταδίωκε καὶ καταπίεζε τὸν Δαβίδ, ὁ ὁποῖος τοῦ ἔλεγε, «Γιατί μὲ καταδιώκεις ζητώντας νὰ μοῦ πάρεις τὴν ψυχὴ; Μακάρι νὰ δικάσει ὁ Κύριος τὶς διαφορὲς μεταξύ μας καὶ νὰ μὲ ἀπαλλάξει ἀπὸ τὰ χέρια σου»⁵², αὐτοκτόνησε (ὁ Σαοὺλ) καὶ κατέστρεψε τὴ ζωὴ του⁵³. Γι' αὐτὸ ὁ Δαβίδ ψάλλοντας ἔλεγε: «Τὸ ξίφος του νὰ μπεῖ στὴν καρδιά του»⁵⁴, καί, «Ὁ ἁμαρτωλὸς συνελήφθη μὲ τὰ ἔργα ποὺ ἔκανε μὲ τὰ δικά του χέρια»⁵⁵. Ἔτσι καὶ ὁ Ἀχιτόφελ, ποὺ ἐτοίμαζε σκευωρίες ἐναντίον του, καὶ ὁ Ἀβεσσαλώμ ποὺ ἐπεδίωκε τὸν θάνατό του. Ὁ Ἀχιτόφελ ἔδωσε τέλος στὴ ζωὴ του μὲ ἀγχόνη⁵⁶, καὶ ὁ Ἀβεσσαλώμ πέθανε μὲ ξίφος⁵⁷. Ὁ Σολομών λοιπὸν γράφοντας ἐπιτάφιο ποὺ τοὺς ἄξιζε, γιὰ τὸν Ἀχιτόφελ λέγει: «Ὅποιος ἀνάβει κακία, χάνεται ἀπὸ αὐτὴν»⁵⁸, καὶ «Ὅποιος στήνει παγίδα στὸν φίλο του, πιάνεται ὁ ἴδιος μὲ τὰ πόδια του»⁵⁹. Καὶ γιὰ τὸν Ἀβεσσαλώμ: «Τὸ μάτι ἐκείνου ποὺ περιγελᾷ τὸν πατέρα του, θὰ τὸ βγάλουν κόρακες ἀπὸ τὰ φαράγγια, καὶ θὰ τὸν φᾶνε τὰ πουλιὰ τῶν ἀετῶν»⁶⁰, καί: «Ἐκείνου ποὺ κακολογεῖ τὸν πατέρα του θὰ σθήσει τὸ φῶς, καὶ οἱ κόρες τῶν ματιῶν του θὰ δοῦν σκοτάδι»⁶¹, ἐπειδὴ ὅλα στοὺς

54. Ψαλμ. 36, 15.

55. Ψαλμ. 9, 17.

56. Β' Βασ. 17, 23.

57. Β' Βασ. 18, 15.

58. Παρμ. 19, 9.

59. Παρμ. 19, 9.

60. Παρμ. 30, 17.

61. Παρμ. 20, 20.

κόραι τῶν ὀφθαλμῶν αὐτοῦ ὄψονται σκότος». Καὶ γὰρ εἰς κόλπον ἐπέρχονται πάντα τοῖς ἀδίκους· παρὰ γὰρ Κυρίῳ πάντα δίκαια.

Καταπαίζοντα δὲ Ἐλισσαῖον τὰ παιδάκια καὶ καταρώμενα αὐτὰ ἐν λόγῳ Κυρίου, ἐξῆλθον δύο ἄρκοι ἐκ τοῦ δρυμοῦ καὶ ἀνέρορηξαν 5 αὐτῶν μβ̄ παιδιά. Εἰκότως οὖν εἴρηται, ὅτι «Θάνατος καὶ ζωὴ ἐν χειρὶ γλώσσης», καὶ «Πεσοῦνται δι' ἀπαιδευσίαν γλώσσης αὐτῶν». Ὡσαύτως τοίνυν καὶ ὁ τούτου διδάσκαλος Ἡλίας τοὺς πεντηκοντάρχους μετὰ τῶν σὺν αὐτοῖς οὐρανίῳ πυρὶ κατέφλεξε.

Τί δὲ οἱ θαυμάσιοι Πέτρος καὶ Παῦλος; Οὐχὶ ὁ μὲν θάνατον ἐπὶ 10 Ἀνανίαν καὶ Σαπφείραν ἐπήγαγεν, ὁ δὲ πῆρωσιν Ἐλύμα τῷ μάγῳ ἐπαγόμενος ἐπήγγενεν, ὃς καὶ παραχρῆμα περιάγων ἐξήτει χειραγωγούς; Ὁρᾷς πῶς ὁ Θεὸς τοὺς ἑαυτοῦ τιμῶν δούλους, ὑπακούει τῆς εὐχῆς αὐτῶν καὶ τῆς κατάρας; θέλημα γὰρ αὐτῶν ποιεῖ, καὶ τῆς δεήσεως αὐτῶν εἰσακούσει. Καὶ διὰ τοῦτο παραινεῖ ὁ Σοφὸς λέγων· «Μὴ 15 δῶς τόπον ἀνθρώπῳ καταρᾶσθαί σε, τουτέστι, δικαίῳ· καταρωμένου γὰρ σε ἐν πικρία ψυχῆς αὐτοῦ, τῆς δεήσεως αὐτοῦ εἰσακούσεται Κύριος». – «Ὁφθαλμοὶ γὰρ Κυρίου ἐπὶ δικαίους, καὶ ὦτα αὐτοῦ εἰς δέησιν αὐτῶν». Διὸ καὶ οἱ μοισοῦντες καὶ ἐξουθενοῦντες δίκαιον, εἰς τὸν Θεὸν πλημμελοῦσι καὶ αὐτὸν ἐξουθενοῦσι. Φησὶ γὰρ ὁ Θεὸς πρὸς τὸν 20 Σαμουὴλ περὶ τοῦ σκληροτραχήλου Ἰσραήλ· «Οὐ σὲ ἐξουθενήκασι, ἀλλ' ἐμέ». Καὶ πρὸς τοὺς ἀποστόλους «Ὁ ἀκούων ὑμῶν, ἐμοῦ ἀκούει». Ὅθεν φησὶν ὁ Ἀπόστολος· «Οὕτω δὲ ἁμαρτάνοντες εἰς τοὺς ἀδελφούς καὶ τύπτοντες αὐτῶν τὴν συνείδησιν, εἰς Χριστὸν ἁμαρτάνετε».

Οὕτω τοίνυν οἱ ἅγιοι τοῖς μὲν ἀγαθοῖς ἀνθρώποις καὶ εὐσεβέσι 25 φωστῆρές εἰσιν καὶ σωτήριοι, ὡς φησὶ Κύριος πρὸς αὐτούς· «Ὑμεῖς ἐστε τὸ φῶς τοῦ κόσμου καὶ τὸ ἅλας τῆς γῆς», τοῖς δὲ πονηροῖς καὶ παρανόμοις ὀλέθριοι καὶ πονηρίας πρόξενοι. Ὡσπερ γὰρ ἡ ἥλιος τοὺς μὲν τὰς ὄψεις ὑγιαίνοντας φωτίζει, ἀμαυροῖ δὲ τοὺς ἀσθενεῖς, οὕτω καὶ οἱ ἅγιοι. Καὶ τοῦτο δηλῶν ὁ Ἀπόστολος, ἔλεγε· «Χριστοῦ 30 εὐωδία ἐσμέν τῷ Θεῷ ἐν τοῖς σωζομένοις καὶ ἐν τοῖς ἀπολλυμένοις, οἷς μὲν ὁσμὴ ζωῆς εἰς ζωὴν, οἷς δὲ ὁσμὴ θανάτου εἰς θάνατον».

62. Δ' Βασ. 2, 24.

63. Παρμ. 18, 21.

64. Ὡσηὲ 7, 16.

65. Δ' Βασ. 1, 10.

66. Πράξ. 5, 1-10.

67. Πράξ. 13, 6-11.

68. Σοφ. Σειρ. 4, 6.

69. Ψαλμ. 33, 16.

ἄδικους συμβαίνουν στους κόλπους τους. Γιατί στὸν Κύριο ὅλα εἶναι δίκαια.

Καὶ ὅταν τὰ παιδιά πὺ περιγελοῦσαν τὸν Ἐλισσαῖο τὰ καταράστη-
κε στὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου, βγήκαν δύο ἄρκοῦδες ἀπὸ τὸν δρυμὸ καὶ σκό-
τωσαν σαράντα δύο παιδιά⁶². Δικαιολογημένα λοιπὸν ἔχει λεχθεῖ, ὅτι
«Ὁ θάνατος καὶ ἡ ζωὴ εἶναι στὸ χέρι τῆς γλώσσας»⁶³, καὶ «Θὰ πέσουν
ἐξαιτίας τῆς ἀπαιδευσίας τῆς γλώσσας τους»⁶⁴. Ἀλλὰ καὶ ὁ δάσκαλος
τοῦ Ἐλισσαίου Ἡλίας τοὺς πενηνταρχοὺς μαζί μὲ τοὺς ἄνδρες τους
τοὺς ἔκαψε μὲ φωτιά πὺ κατέβηκε ἀπὸ τὸν οὐρανὸ⁶⁵.

Τί ἔκαναν καὶ οἱ θαυμάσιοι Πέτρος καὶ Παῦλος; Δὲν ἐπέφερε ὁ
πρῶτος τὸν θάνατο στὸν Ἀνανία καὶ τὴν Σαπφείρα⁶⁶, καὶ ὁ δεύτερος
τύφλωση στὸν Ἐλύμα τὸν μάγο, ὁ ὁποῖος μάλιστα ἀμέσως περιφερόμε-
νος ζητοῦσε ἀνθρώπους νὰ τὸν χειραγωγήσουν⁶⁷; Βλέπεις ὅτι ὁ Θεὸς,
τιμώντας τοὺς δούλους του, ἀκούει τὴν προσευχὴ καὶ τὴν κατάρα τους;
Δηλαδή κάνει τὸ θέλημά τους καὶ ἀκούει τὴ δέησή τους ὁ Κύριος. Γι'
αὐτὸ ὁ Σοφὸς συμβουλεύει λέγοντας: «Νὰ μὴ δώσεις ἀφορμὴ σὲ ἄνθρω-
πο νὰ σὲ καταραστεῖ, δηλαδή σὲ δίκαιο. Γιατί, ἂν σὲ καταραστεῖ μὲ
πίκρα τῆς ψυχῆς του, ὁ Κύριος θὰ ἀκούσει τὴ δέησή του»⁶⁸. Γιατί «Τὰ
μάτια τοῦ Κυρίου εἶναι στραμμένα στους δίκαιους, καὶ τὰ αὐτιά του
στὴν προσευχὴ τους»⁶⁹. Γι' αὐτὸ αὐτοὶ πὺ μισοῦν καὶ ἐξευτελίζουν τὸν
δίκαιο, στὸν Θεὸ ἁμαρτάνουν καὶ αὐτὸν περιφρονοῦν. Γιατί λέει ὁ Θεὸς
στὸν Σαμουὴλ γιὰ τὸν σκληροτράχηλο ἰσραηλιτικὸ λαὸ: «Δὲν περιφρό-
νησαν ἐσένα, ἀλλὰ ἐμένα»⁷⁰. Καὶ στοὺς ἀποστόλους λέγει: «Αὐτὸς πὺ
ἀκούει ἐσᾶς, ἀκούει ἐμένα»⁷¹. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ Ἀπόστολος λέγει: «Ἔτσι
λοιπὸν ἁμαρτάνοντας εἰς βάρος τῶν ἀδελφῶν καὶ πληγώνοντας σκληρὰ
τὴ συνείδησή τους, ἁμαρτάνετε στὸν Χριστό»⁷².

Ἔτσι λοιπὸν οἱ ἅγιοι γιὰ τοὺς καλοὺς καὶ εὐσεβεῖς ἀνθρώπους εἶναι
φωτεινοὶ καὶ σωτήριοι ὁδηγοί, ὅπως λέγει σ' αὐτοὺς ὁ Κύριος: «Σεῖς
εἶστε τὸ φῶς τοῦ κόσμου καὶ τὸ ἅλατι τῆς γῆς»⁷³, ἐνῶ γιὰ τοὺς πονηροὺς
καὶ παρᾶνομους ὀλέθριοι καὶ πρόξενοι κακῶν. Ὅπως δηλαδή ὁ ἥλιος
ὅσους ἔχουν ὑγιῆ μάτια τοὺς φωτίζει, καὶ τυφλώνει τοὺς ἀσθενεῖς, ἔτσι
καὶ οἱ ἅγιοι. Καὶ αὐτὸ φανερώνοντάς το ὁ Ἀπόστολος ἔλεγε: «Εἴμαστε
εὐωδία τοῦ Χριστοῦ εὐχάριστη στὸν Θεὸ μεταξὺ ἐκείνων πὺ σώζονται,
καθὼς καὶ μεταξὺ ἐκείνων πὺ κταδικάζονται σὲ αἰώνια κόλαση. Σὲ
ἄλλους εὐωδία ζωηφόρος πὺ παρέχει ζωὴ, καὶ σὲ ἄλλους εὐωδία θανα-

70. Α' Βασ. 8, 7.

71. Λουκᾶ 10, 16.

72. Α' Κορ. 8, 12.

73. Ματθ. 5, 13-14.

Οὕτω δὴ καὶ διὰ τῆς του Σωτήρος ἐπιφανείας ἐτυφλώθησαν μὲν τῶν Ἰουδαίων οἱ πλεῖστοι, ἀνέβλεψαν δὲ τὰ ἔθνη. Διό φησιν ὁ Κύριος· «Εἰς κριμα ἐγὼ εἰς τὸν κόσμον τοῦτον ἦλθον, ἵνα οἱ μὴ βλέποντες βλέψωσι, καὶ οἱ βλέποντες τυφλοὶ γένωνται». – «Κεῖται δὲ εἰς πτώσιν καὶ 5 ἀνάστασιν». Εἰς πτώσιν μὲν τοῖς ἀπίστοις, εἰς ἀνάστασιν δὲ τοῖς πιστεύουσι καὶ τοῖς μὲν ἔστι λίθος προσκόμματος καὶ πέτρα ἐπαινουμένη. Οὐ μὴν δέ, ἀλλὰ καὶ «Ὁ σταυρὸς αὐτοῦ τοῖς μὲν ἀπολλυμένοις μωρία, τοῖς δὲ σωζομένοις δύναμις Θεοῦ ἔστι» καὶ Ἰουδαίοις μὲν σκάνδαλον, Ἑλλησι δὲ μωρία, ἡμῖν δὲ σωτηρία.

10

Ἐξ Ἐξόδου.

«Διεγόγγυξε δὲ πᾶσα ἡ συναγωγή τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ, φησίν, ἐπὶ Μωσοῦν καὶ Ἀαρὼν ἐν τῇ ἐρήμῳ, καὶ εἶπε Μωσῆς πρὸς αὐτούς· «Τίνες ἐστὲ ὑμεῖς, ὅτι γογγύζετε καθ' ἡμῶν; οὐ γὰρ καθ' ἡμῶν ἔστιν ὁ γογγυσμὸς ὑμῶν, ἀλλὰ κατὰ τοῦ Θεοῦ». Καὶ πάλιν, «Εἶπε Μωσῆς· Τί 15 λοιδορεῖσθέ μοι, καὶ τί πειράζετε Κύριον»;

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΕΓ'.

Τοῦ Κυρίου πάλιν λέγοντος, «Ἄν τινων ἀφήτε τὰς ἀμαρτίας, ἀφίενται αὐτοῖς», ἐὰν ἀμαρτήσῃ ἄνθρωπος ἄνθρωπῳ καὶ μετὰ τοῦτο μετανοήσας αὐτῷ λάβῃ συγχώρησιν 20 παρ' αὐτοῦ, ἄρα συνεχωρήθη καὶ ὑπὸ Θεοῦ;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Τό, «Ἐάν τινων ἀφήτε, ἀφεθήσεται», πρὸς τοὺς ἀγίους κυρίως εἴρηται, καὶ οὐ πρὸς τοὺς ἀπλῶς ἀνθρώπους. Ὅθεν οὐδὲ εἶπε πρὸς τοὺς τοιούτους, «Ἐάν ἀφήτε, ἀφεθήσεται αὐτοῖς», ἀλλ', «Ἐάν ἀφήτε 25 τοῖς ἀνθρώποις τὰ παραπτώματα αὐτῶν, ἀφήσει καὶ ὑμῖν ὁ Πατὴρ ὑμῶν ὁ οὐράνιος τὰ παραπτώματα ὑμῶν». Κάντεῦθεν δῆλον, ὅτι ὁ μὲν συγχωρήσας τὰ μέγιστα ἐκέρδησεν, ὁ δὲ συγχωρηθεὶς ὑπόκειται καὶ τῷ Θεῷ μετανοῆσαι, συμπροσευχομένου αὐτοῦ καὶ τοῦ σκανδαλισθέντος καὶ συγχωρήσαντος. Ἐάν γάρ, φησί, ἀμάρτη ἀνὴρ εἰς ἄνδρα καὶ

74. Β' Κορ. 2, 15.

75. Ἰω. 9, 39.

76. Λουκᾶ 2, 34.

77. Α' Πέτρ. 2, 6-8.

78. Α' Κορ. 1, 18.

79. Α' Κορ. 1, 23.

80. Ἐξ. 16, 2.

81. Ἐξ. 17, 2.

82. Ἰω. 20, 23.

83. Ματθ. 18, 35.

τηφόρα, πού φέρνει θάνατο»⁷⁴. "Ετσι λοιπόν και με την παρουσία του Σωτήρα τυφλώθηκαν οί περισσότεροι ἀπὸ τοὺς Ἰουδαίους, και βρῆκαν τὸ φῶς τους οί εἰδωλολάτρες. Γι' αὐτὸ και ὁ Κύριος λέγει· «Ἐγὼ ἦρθα στὸν κόσμον αὐτὸν γιὰ νὰ γίνει κρίση, ὥστε ἐκεῖνοι πού δὲν βλέπουν νὰ δοῦν, και ἐκεῖνοι πού βλέπουν νὰ τυφλωθοῦν»⁷⁵. – «Εἶναι προορισμένος γιὰ νὰ γίνει αἰτία πτώσης και ἀνάστασης»⁷⁶. Αἰτία πτώσης στοὺς ἀπιστους και αἰτία ἀνάστασης σ' αὐτοὺς πού πιστεύουν. Και γιὰ τοὺς πρώτους βέβαια εἶναι πέτρα στὴν ὁποία θὰ σκοντάψουν, και πέτρα σκανδάλου, ἐνῶ γιὰ τοὺς ἄλους λίθος ἀκρογωνιαῖος και πέτρα πού ἐπαινεῖται⁷⁷. Και ὄχι μόνον, ἀλλὰ και «Ὁ σταυρός του γιὰ ἐκείνους πού χάνονται εἶναι μωρία, ἐνῶ γιὰ ἐκείνους πού σώζονται εἶναι δύναμη τοῦ Θεοῦ»⁷⁸, και «Γιὰ τοὺς Ἰουδαίους εἶναι σκάνδαλο, γιὰ τοὺς Ἑλληνας μωρία, ἐνῶ γιὰ μᾶς σωτηρία»⁷⁹.

Ἐκτὸ βιβλίον τῆς Ἐξόδου.

«Ὁλο τὸ πλῆθος τῶν Ἰσραηλιτῶν γόγγυζε, λέγει, ἐναντίον τοῦ Μωυσῆ και τοῦ Ἀαρὼν στὴν ἔρημο, και ὁ Μωυσῆς τοὺς εἶπε· Ποιοὶ εἶστε σεῖς πού γογγύζετε ἐναντίον μας; Γιατί ὁ γογγυσμός σας δὲν στρέφεται ἐναντίον μας, ἀλλὰ ἐναντίον τοῦ Θεοῦ»⁸⁰. Και πάλι· «Εἶπε ὁ Μωυσῆς· Γιατί καταφέρεστε ἐναντίον μου, και γιατί πικραίνετε τὸν Κύριο»⁸¹;

ΕΡΩΤΗΣΗ 63η

Ἐφοῦ ὁ Κύριος λέγει, «Ἐὰν συγχωρήσετε τίς ἁμαρτίες κάποιων, συγχωροῦνται», ἐὰν κάποιος ἄνθρωπος ἁμαρτήσῃ εἰς βάρος ἄλλου ἀνθρώπου και ἀργότερα μετανοήσῃ και πάρῃ συγχώρηση ἀπὸ αὐτόν, ἄραγε συγχωρήθηκε και ἀπὸ τὸν Θεό;

ΑΠΑΝΤΗΣΗ

Τὸ «Ἐὰν συγχωρήσετε τίς ἁμαρτίες κάποιων, θὰ συγχωρηθοῦν»⁸², εἰπώθηκε κυρίως γιὰ τοὺς ἁγίους, και ὄχι γιὰ τοὺς ἀπλοὺς ἀνθρώπους. Γι' αὐτὸ και δὲν εἶπε σ' αὐτούς, ἐὰν συγχωρεῖτε, θὰ συγχωροῦνται οἱ ἁμαρτίες αὐτῶν, ἀλλὰ, «Ἐὰν συγχωρεῖτε τὰ παραπτώματα τῶν ἀνθρώπων, θὰ συγχωρήσῃ και τὰ δικά σας ὁ οὐράνιος Πατέρας σας»⁸³. Ἐκτὸ αὐτὸ λοιπὸν εἶναι φανερό, ὅτι αὐτὸς πού συγχώρησε κέρδισε πάρα πολύ, ἐνῶ αὐτὸς πού συγχωρήθηκε πρέπει νὰ μετανοήσῃ και στὸν Θεό, μετὴν συμπροσευχῆ και ἐκείνου πού ἀδικήθηκε και συγχώρησε. Γιατί, ἐὰν

προσεύξεται περὶ αὐτοῦ πρὸς Κύριον. Ἀλλὰ μὴν, καὶ ἐὰν ἅγιός ἐστιν ὁ συγχωρῶν, ἐὰν μὴ καὶ τῷ Θεῷ γνησίως μετανοήσῃ ὁ ἁμαρτήσας, οὐκ ἀφεθήσεται αὐτῷ. Καὶ γὰρ ἡ Μαρία λοιδορήσασα τὸν θεσπέσιον Μωυσοῦν καὶ ὑπὸ τοῦ Θεοῦ ἐλεγχθεῖσα καὶ λεπτωθεῖσα, ὁ μὲν Μωυ-
 5 σῆς συνεχώρησε καὶ ὑπὲρ αὐτῆς ἐδυσώπησεν, ὁ δὲ Θεὸς οὐ πρότερον αὐτῇ συνεχώρησεν, ἕως ἂν ἀφορίσθῃ ἔξω τῆς παρεμβολῆς ἑπτὰ ἡμέρας. Καὶ τότε ἰάθη καὶ συνεχωρήθη, ὡς γνησίως πάντως καὶ τῷ Θεῷ μετανοήσασα, συμπροσευχομένου δηλονότι καὶ τοῦ ἀδελφοῦ καὶ παν-
 10 τὸς τοῦ λαοῦ. Διὰ τοῦτο φησὶν ἡ Γραφή· «Οὐκ ἐξῆρεν ὁ λαός, ἕως οὗ ἐκαθαρίσθῃ Μαρία». Ὁ δέ γε λαὸς ἁμαρτήσας αὐτόν, συνεχώρησε μὲν καὶ ὑπὲρ αὐτῶν ἐδυσώπησεν, μὴ μετανοήσαντες δὲ γνησίως τῷ Θεῷ, ἐξωλοθρεύθησαν. Οὐκοῦν, ἐὰν μὴ ἀξίως καὶ τῷ Θεῷ μετανοήσῃ, οὐκ ἀφεθήσεται αὐτῷ, καθὼς ἀποδέδεικται. Ὑπόθου γὰρ μοί τινα μοιχεύσαντα εἰς γυναῖκα τοῦ πλησίον, καὶ ἄφεισιν παρ' αὐτοῦ λαβόν-
 15 τα, ἄρα λοιπὸν συγκεχώρηται αὐτῷ καὶ ὑπὸ Θεοῦ, ἐὰν μὴ μετανοήσῃ;
 Οὐδαμῶς

Καὶ γὰρ οἶδα ἐγὼ τινα πνευματικὸν ἄνδρα πολλοὺς ὠφελούντα διὰ λόγου καὶ βίου, ὃν τινες ἐκ διαβολικῆς ἐνεργείας φθονήσαντες καὶ διαλοιδορήσαντες, πολλοὺς ἀπέκοψαν, καὶ τῆς ἐξ αὐτοῦ πρὸς αὐτοὺς
 20 ὠφελείας ἀπεστέρησαν. Καὶ δὴ μετὰ ταῦτα νοήσαντες τὴν τοῦ διαβόλου πλάνην καὶ μετανοήσαντες αὐτῷ καὶ συγχώρησιν παρ' αὐτοῦ λαβόντες ὕστερον, οἱ μὲν ἐδαμονίσθησαν, οἱ δὲ πειρασμοῖς διαφόροις καὶ κινδύνοις περιέπεσαν ὑπὲρ τοῦ κριματός, οὗ τοὺς πολλοὺς ἐσκανδάλισαν. Εἰκότως οὖν ἔλεγεν ὁ Ἀπόστολος· «Ὁ ταράσων ὑμᾶς, αὐ-
 25 τὸς βαστάσει τὸ κριμα, ὅστις ἂν εἴῃ». Καὶ διὰ τοῦτο περὶ μὲν τῶν σκανδαλιζομένων φησὶν ὁ Κύριος· «Ὅς δ' ἂν σκανδαλίσῃ ἓνα τῶν μικρῶν τούτων τῶν πιστευόντων εἰς ἐμέ, συμφέρει αὐτῷ, ἵνα κρεμασθῇ μύλος ὄνικὸς εἰς τὸν τράχηλον αὐτοῦ, καὶ καταποντισθῇ ἐν τῷ πελάγει τῆς θαλάσσης», καί· «Οὐαὶ τῷ ἀνθρώπῳ ἐκείνῳ, δι' οὗ σκάνδαλον
 30 ἔρχεται»· περὶ δὲ τῶν σκανδαλιζομένων καὶ λοιδορουμένων· «Μακάριοί ἐστε, ὅταν ὀνειδίσωσιν ὑμᾶς οἱ ἄνθρωποι καὶ ἀφορίσωσι καὶ ἐκβάλωσι τὸ ὄνομα ὑμῶν ὡς πονηρόν, ἕνεκεν τοῦ Υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου.

ἁμαρτήσῃ, λέγει, κάποιος ἄνθρωπος εἰς βάρος ἄλλου ἀνθρώπου καὶ προσευχηθεῖ ὁ τελευταῖος γι' αὐτόν στον Κύριο. Ἄλλ' ὅμως, ἀκόμα καὶ ἂν εἶναι ἅγιος αὐτὸς πού συγχωρεῖ, ἐὰν δὲν μετανοήσῃ καὶ στον Θεὸ εἰλικρινᾶ αὐτὸς πού ἁμάρτησε, δὲν θὰ συγχωρηθεῖ. Γιατὶ καὶ ἡ Μαρία, πού κατηγόρησε τὸν θεόπνευστο Μωυσῆ καὶ ἐλέγχθηκε ἀπὸ τὸν Θεὸ καὶ προσβλήθηκε ἀπὸ λέπρα, ὁ Μωυσῆς τὴν συγχώρησε καὶ παρακάλεσε τὸν Θεὸ γι' αὐτήν, ὁ Θεὸς ὅμως δὲν τὴν συγχώρησε, παρὰ μόνο ἀφοῦ ἀποχωρίστηκε ἀπὸ τὸ στρατόπεδο ἐπὶ ἑπτὰ μέρες. Καὶ θεραπεύτηκε τότε καὶ συγχωρήθηκε, ὅταν μετανόησε εἰλικρινᾶ καὶ στον Θεό, μὲ τὴν συμπροσευχὴ καὶ τοῦ ἀδελφοῦ της καὶ ὀλοκληροῦ τοῦ λαοῦ. Γι' αὐτὸ ἡ Γραφὴ λέγει· «Δὲν ἀναχώρησε ὁ λαός, μέχρι πού ἡ Μαρία καθαρίστηκε»⁸⁴. Τὸν λαὸ ὅμως πού ἁμάρτησε στον Μωυσῆ, ὁ Μωυσῆς τὸν συγχώρησε καὶ παρακάλεσε τὸν Κύριο γι' αὐτούς, ἐπειδὴ ὅμως δὲν μετανόησαν εἰλικρινᾶ στον Θεό, ἐξολοθρεύτηκαν. Ἐπομένως, ἐὰν δὲν δείξει τὴν εἰλικρινῆ μετάνοιά του καὶ στον Θεό, δὲν θὰ συγχωρηθεῖ, ὅπως ἔχει ἀποδειχτεῖ. Θεώρησε, σὲ παρακαλῶ, ὅτι κάποιος διέπραξε μοιχεία μὲ τὴ γυναῖκα τοῦ πλησίον του, καὶ συγχωρήθηκε ἀπὸ αὐτόν· θὰ συγχωρηθεῖ ἄραγε καὶ ἀπὸ τὸν Θεὸ ἂν δὲν μετανοήσῃ; Μὲ κανένα τρόπο.

Πραγματικᾶ ἐγὼ γνώρισα κάποιον ἄνδρα πνευματικὸ, ὁ ὁποῖος ὠφελοῦσε πολλοὺς μὲ τὸν λόγο καὶ τὰ ἔργα του, τὸν ὁποῖο μερικοὶ ἀπὸ διαβολικὴ ἐνέργεια, ἀφοῦ τὸν ζήλεψαν καὶ τὸν κατασυκοφάντησαν, ἀπομάκρυναν πολλοὺς ἀπὸ αὐτόν, καὶ τοὺς στέρησαν τὴν ὠφέλεια πού εἶχαν ἀπὸ αὐτόν. Ὅμως στὴ συνέχεια, ὅταν κατάλαβαν τὴν πλάνη τοῦ διαδόλου καὶ ἔλαβαν ἀπὸ αὐτόν συγχώρηση, ἀργότερα ἄλλοι ἀπὸ αὐτούς κατελήφθησαν ἀπὸ δαιμόνια καὶ ἄλλοι περιέπεσαν σὲ διάφορες δοκιμασίες καὶ κινδύνους, ἐξαιτίας τῆς ἁμαρτίας μὲ τὴν ὁποία σκανδάλισαν πολλοὺς. Δικαιολογημένα λοιπὸν ὁ Ἀπόστολος ἔλεγε· «Ἐκεῖνος πού σᾶς προκαλεῖ ἀναταραχὴ, αὐτὸς θὰ ὑποστεῖ τὴν καταδίκη τοῦ Θεοῦ, ὁποῖος καὶ ἂν εἶναι»⁸⁵. Γι' αὐτὸ ὁ Κύριος γι' αὐτούς πού σκανδαλίζονται λέγει· «Αὐτὸς πού θὰ σκανδαλίσει ἕναν ἀπὸ αὐτούς τοὺς ταπεινοὺς πού πιστεύουν σὲ μένα, συμφέρει σ' αὐτόν νὰ κρεμάσῃ στον λαιμό του μυλόπετρα ἀπὸ ἐκεῖνες πού γυρίζει ὁ γαῖδαρος, καὶ νὰ καταποντισθεῖ στὸ βάθος τῆς θάλασσας»⁸⁶. καὶ· «Ἄλλοίμονο στον ἄνθρωπο ἐκεῖνον ἀπὸ τὸν ὁποῖο προκαλοῦνται τὰ σκάνδαλα»⁸⁷. Ἐνῶ γιὰ ἐκείνους πού σκανδαλίζονται καὶ κατηγοροῦνται λέγει· «Εἶστε μακάριοι, ὅταν οἱ ἄνθρωποι σᾶς μισήσουν καὶ σᾶς διώξουν ἀπὸ τὶς συναγωγὰς καὶ δυσφημίσουν τὸ

Χαίρετε ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ καὶ σκιρτήσατε· ἰδοὺ γὰρ ὁ μισθὸς ὑμῶν
πολὺς ἐν τοῖς οὐρανοῖς. Κατὰ ταῦτα γὰρ ἐποίουν πατέρες αὐτῶν τοῖς
προφήταις Οὐαὶ δὲ ὑμῖν, ὅταν καλῶς ὑμᾶς εἴπωσι πάντες ἄνθρωποι·
κατὰ ταῦτα γὰρ ἐποίουν τοῖς ψευδοπροφήταις οἱ πατέρες αὐτῶν».

5 Τοιγαροῦν τοῦ Θεοῦ συγχωροῦντος, ἐπανίστανται ἡμῖν πολλάκις οἱ
ποτε φίλοι, ἢ καὶ ὑποχείριοι, λοιδοροῦντες καὶ ἀδικοῦντες ἡμᾶς ὑπὲρ
ἡμῶν, εἰ μακροθυμήσωμεν, μεγάλα ἀγαθὰ παρὰ Κυρίου ἀποληψόμεθα.
Ὅθεν καὶ ὁ Δαβὶδ ὑβρίζομενος ὑπὸ τοῦ Σεμεὶ, ἔλεγε τοῖς διεκδικεῖν
αὐτῶ βουλομένοις «Ἔφετε αὐτὸν καταράσασθαι, εἴ πως ἴδῃ Κύριος ὁ
10 Θεὸς τὴν ταπεινώσιν μου, καὶ ἀποδώσει μοι ἐν τῇ ταπεινώσει μου, καὶ
ἀποδώσει ἀγαθὸν ἀντὶ τῆς κατάρας αὐτοῦ». Καὶ πάλιν ψάλλον ἔλε-
γεν· «Ὁ Θεὸς τὴν αἴνεσίν μου μὴ παρασιωπήσης, ὅτι στόμα δολίου ἐπ'
ἐμὲ ἠνοιχθή. Ἐλάλησαν κατ' ἐμοῦ γλώσση δολία, καὶ λόγοις μίσους
ἐκύκλωσάν με, καὶ ἐπολέμησάν με δωρεάν Ἀντὶ τοῦ ἀγαπᾶν με, ἐνδι-
15 ἐβάλλον με, ἐγὼ δὲ προσηυχόμενος». Καὶ τί λέγων; «Καταράσσονται, καὶ
σὺ εὐλογῆσεις, Κύριε· οἱ ἐπανιστάμενοί μοι αἰσχυνθήτωσαν, ὁ δὲ δοῦ-
λός σου εὐφρανθήσεται», καὶ ὅτι «Οἱ εὐλογοῦντες τὸν Κύριον, κληρο-
νομήσουσι γῆν, οἱ δὲ καταρώμενοι αὐτόν, ἐξολοθρευθήσονται». Διό-
φησιν ὁ Θεὸς πρὸς τὸν Ἀβραάμ· «Ὁ εὐλογῶν σε, εὐλογημένος, καὶ ὁ
20 καταρώμενός σε, ἐπικατάρατος». Λέγει δὲ πρὸς τοὺς ἀποστόλους·
«Ὅταν εἰσέρχησθε εἰς οἶκον, λέγετε· Εἰρήνη τῷ οἴκῳ τούτῳ· καὶ ἐὰν
μὲν ἐκεῖ υἱὸς εἰρήνης, εἰρήνη ὑμῶν ἐπαναπαύεται ἐπ' αὐτούς· ἐὰν δὲ
μὴ ἦ ἄξιος, ἡ εἰρήνη ὑμῶν πρὸς ὑμᾶς ἐπαναστρέψει». Εἰ οὖν ἡ εἰρήνη
ἐπ' ἐκείνου πάλιν ἐπιστρέφει, διὰ τὸ μὴ εὐρεῖν ἄξιον αὐτῆς, πολλῶν
25 μᾶλλον ἢ κατάρα ἐπιστρέφει εἰς κεφαλὴν τοῦ ἀδίκως αὐτὴν ἐκπέμ-
ψαντος, ὡς οὐκ ἀξίου ὄντος λαμβάνειν αὐτὴν ἐκείνου, πρὸς ὃν ἀπε-
στάλη. Πῶς γάρ; Ὁ μάτην λοιδορῶν, ἑαυτὸν καταρᾶται, καθὼς φησιν
ὁ Σολομών· «Ὡσπερ ὄρνεα πέτονται καὶ στρουθοί, οὕτως ἀρὰ μα-
ταία οὐκ ἐλεύσεται ἐπ' οὐδενί».

30 Παραχωροῦντος οὖν, ὡς εἴρηται, τοῦ Θεοῦ, ἐπεγείρονται οἱ
ἄφρονες ἐπὶ τοὺς φρονίμους, καὶ οἱ ἀσεβεῖς ἐπὶ τοὺς εὐσεβεῖς, καὶ οἱ ἄ-
δικοὶ ἐπὶ τοὺς δικαίους, ἐξουθενοῦντες αὐτοὺς ἀδίκως καὶ ἀδικοῦν-
τες· Φησὶ γὰρ ὁ δίκαιος Ἰώβ· «Δίκαιοι καταγελῶνται καὶ παραδίδον-

88. Λουκᾶ 6, 22-26.

89. Β' Βασ. 16, 11-12.

90. Ψαλμ. 108, 1-4.

91. Ὅπ. π. 28.

92. Ψαλμ. 36, 22.

93. Γεν. 12, 3.

94. Λουκᾶ 10, 5-6.

95. Παρμ. 26, 2.

ὄνομά σας ἕξαιτίας τοῦ Υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου. Νὰ χαίρεστε ὅταν θὰ συμβεῖ αὐτὸ καὶ νὰ πηδᾶτε ἀπὸ χαρὰ, γιατί ἡ ἀνταμοιβή σας θὰ εἶναι μεγάλη στοὺς οὐρανοὺς. Ἄλλωστε τὰ ἴδια ἔκαναν οἱ πρόγονοί σας καὶ στοὺς προφῆτες. Ἄλλοίμονο σὲ σᾶς, ὅταν οἱ ἄνθρωποι σᾶς ἐπαινοῦν γιατί τὰ ἴδια ἔκαναν οἱ πρόγονοί σας καὶ στοὺς ψευδοπροφῆτες»⁸⁸. Ὡστε λοιπὸν, ὅταν ὁ Θεὸς ἐπιτρέπει, ἐπαναστατοῦν ἐναντίον μας πολλές φορές ἐκεῖνοι ποὺ κάποτε ἦταν φίλοι μας, ἢ καὶ κάτω ἀπὸ τὴν ἐξουσία μας, καὶ μᾶς κατηγοροῦν καὶ μᾶς ἀδικοῦν. Ἐὰν δείξουμε μακροθυμία γι' αὐτούς, θὰ πάρουμε μεγάλα ἀγαθὰ ἀπὸ τὸν Κύριο. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ Δαβὶδ, ὅταν βριζόταν ἀπὸ τὸν Σεμεϊ, ἔλεγε σ' ἐκείνους ποὺ ἤθελαν νὰ ἀντιδικήσῃ με αὐτόν. «Ἀφήστε τον νὰ μὲ καταριέται, γιὰ νὰ δεῖ ὁ Κύριος καὶ Θεὸς τὴν ταπείνωσή μου, καὶ νὰ μοῦ ἀνταποδώσῃ καλὰ ἀντὶ γιὰ τίς κατάρεις του»⁸⁹. Καὶ ἄλλοῦ πάλι ψάλλοντας ἔλεγε· «Θεέ μου, μὴ ἀντιπαρέλθῃς τὴ δέησή μου μὲ σιωπὴ, ἐπειδὴ στόμα δόλιου ἀνοίχτηκε ἐναντίον μου. Ἄνθρωποι δόλιοι μίλησαν ἐναντίον μου μὲ γλώσσα ὑπουλη, καὶ μὲ περικύκλωσαν μὲ λόγια μίσους, καὶ μὲ πολέμησαν χωρὶς ἀφορμὴ καὶ αἰτία. Ἀντὶ νὰ μὲ ἀγαποῦν, μὲ διέβαλλαν, ἐνῶ ἐγὼ προσευχόμουν»⁹⁰. Καὶ τί ἔλεγε; «Θὰ μὲ καταραστοῦν, καὶ σὺ θὰ μὲ εὐλογήσεις, Κύριε. Θὰ καταντροπιαστοῦν αὐτοὶ ποὺ ἐπαναστατοῦν ἐναντίον μου, ἀλλὰ ἐγὼ ὁ δοῦλος σου θὰ εὐφρανθῶ»⁹¹. Καὶ ὅτι «Αὐτοὶ ποὺ δοξάζουν τὸν Κύριο θὰ κληρονομήσουν τὴ γῆ, ἐνῶ ἐκεῖνοι ποὺ τὸν καταρῶνται θὰ ἐξολοθρευτοῦν»⁹². Γι' αὐτὸ ὁ Θεὸς λέγει στὸν Ἀβραάμ· «Αὐτὸς ποὺ σὲ εὐλογεῖ, εἶναι εὐλογημένος, καὶ ὅποιος σὲ καταριέται, εἶναι καταραμένος»⁹³. Καὶ στοὺς ἀποστόλους λέγει· «Ὅταν μπαίνετε σὲ σπίτι νὰ λέτε· Εἰρήνη σὸ σπίτι αὐτό. Καὶ ἐὰν μένει ἐκεῖ κάποιος φίλος τῆς εἰρήνης, ἢ εὐχή σας θὰ πιάσῃ τόπο. Ἄν ὅμως δὲν εἶναι ἄξιος, ἢ εἰρήνη σας θὰ ἐπιστρέψῃ σὲ σᾶς»⁹⁴. Ἐὰν λοιπὸν ἢ εἰρήνη ἐπιστρέφῃ πάλι στὸν ἴδιο, ἐπειδὴ δὲν βρῆκε ἄξιό της, πολὺ περισσότερο ἐπιστρέφῃ ἢ κατάρεια σ' ἐκεῖνον ποὺ ἄδικα τὴν ἐξέφρασε, ἐπειδὴ δὲν ἦταν ἄξιος νὰ τὴν δεχτεῖ ἐκεῖνος πρὸς τὸν ὁποῖο ἐκτέμφθηκε. Πῶς ὅμως, Αὐτὸς ποὺ κατηγορεῖ, καταριέται τὸν ἑαυτὸ του, ὅπως λέγει ὁ Σολομών· «Ὅπως τὰ ὄρνια πετοῦν καὶ τὰ σπουργίτια, ἔτσι ἢ ἄδικη κατάρεια δὲν πηγαίνει σὲ κανέναν»⁹⁵.

Μὲ τὴν παραχώρηση λοιπὸν τοῦ Θεοῦ, ὅπως εἰπώθηκε, ξεσηκώνονται οἱ ἀνόητοι ἐναντίον τῶν συνετῶν, καὶ οἱ ἀσεβεῖς ἐναντίον τῶν εὐσεβῶν, καὶ οἱ ἄδικοι ἐναντίον τῶν δικαίων, ταπεινώνοντάς τους ἄδικα καὶ ἀδικώντας τους. Γιατὶ ὁ δίκαιος Ἰὼβ λέγει· «Οἱ δίκαιοι περιγελῶνται

ται εἰς χεῖρας ἀσεβῶν, καὶ δίκαιος ἀνὴρ καὶ ἄμεμπτος ἐγενήθη εἰς
 γλευασμόν. Εἰς χρόνον γὰρ τακτὸν ἠτοίμαστο πεσεῖν, οἴκους τε αὐτῶν
 ἐκπορθεῖσθαι ὑπ' ἀνόμων». Καὶ Σολομών «Ὑψονται τὸν δίκαιον, καὶ
 ἐξουθενήσουσιν αὐτόν· αὐτοὺς δὲ ὁ Κύριος ἐγγελάσεται· καὶ ἔσονται
 5 εἰς ὕβριν ἐν νεκροῖς αἰῶνος». Καί· «Τότε στήσεται ἐν παρηρησίᾳ πολλῇ
 ὁ δίκαιος κατὰ πρόσωπον τῶν θλιψάντων αὐτόν, καὶ τῶν ἀθετούντων
 τοὺς πόνους αὐτοῦ. Καὶ ἰδόντες ταραχθήσονται φόβῳ δεινῷ, καὶ
 ἐκστήσονται ἐπὶ παραδόξῳ τῆς σωτηρίας Ἐροῦσιν ἐν ἑαυτοῖς με-
 τανοοῦντες καὶ στένοντες· Οὗτός ἐστιν, ὃν εἶχομέν ποτε εἰς γέλωτα καὶ
 10 εἰς παραβολὴν ὄνειδισμοῦ· οἱ ἄφρονες θίον αὐτοῦ ἐλογισάμεθα μα-
 νίαν, καὶ τὴν τελευταίαν αὐτοῦ ἄτιμον. Πῶς κατελογίσθη ἐν υἱοῖς Θεοῦ,
 καὶ ἐν ἁγίοις ὁ κληρὸς αὐτοῦ ἐστιν; Ἄρα ἐπλανήθημεν ἀπὸ ὁδοῦ ἀλη-
 θείας, καὶ τὸ τῆς δικαιοσύνης φῶς οὐκ ἐπέλαμψεν ἡμῖν»· καί· «Δίκαι-
 οὶ εἰς τὸ αἰῶνα ζῶσι, καὶ ἐν Κυρίῳ ὁ μισθὸς αὐτῶν»· καί· «Ὅς κρίνει
 15 δίκαιον τὸν ἄδικον, ἄδικον δὲ τὸν δίκαιον, ἀκάθαρτος καὶ βδελυκτὸς
 παρὰ Θεῶν»· καί· «Ἄνδρες αἱμάτων μέτοχοι μισοῦσι δίκαιον»· καί·
 «Ὅσιος ἀκάθαρτος παρὰ κακούργοις». Καὶ ὁ Σειράχ «Βδέλυγμα
 ἁμαρτωλῶ θεοσέβεια». Διὸ φησιν Ἡσαΐας πρὸς ἁγίους «Μὴ φοβεῖ-
 σθε ὄνειδισμόν ἀνθρώπων, καὶ τῷ φαυλισμῷ αὐτῶν μὴ ἠττάσθε».

20 **Τοῦ Θεολόγου, ἐκ τοῦ πρὸς Ἀθανάσιον.**

Παραδίδονται γὰρ δίκαιοι πολλάκις εἰς χεῖρας ἀσεβῶν, οὐχ ἵνα
 ἐκεῖνοι τιμηθῶσιν, ἀλλ' ἵνα οὗτοι δοκιμασθῶσι. Καὶ φαῦλοι μὲν ἐν
 θανάτῳ ἐξαισίῳ, κατὰ τὸν Ἰώβ, καταγελῶνται δ' ὅμως πρὸς τὸ παρὸν
 εὐσεβεῖς, ἕως ἢ χρηστότης τοῦ Θεοῦ καλύπτεται, καὶ τὰ μεγάλα ση-
 25 μεῖα τῶν ὑστερον ἑκατέρους ἀποκεμένων, ἠνίκα καὶ λόγος καὶ προᾶξις
 καὶ διανόημα τοῖς δικαίοις τοῦ Θεοῦ σταθμοῖς ταλαντεύηται, ὅταν ἀ-
 ναστῆ κρῖναι τὴν γῆν, τὰς βουλὰς καὶ τὰ ἔργα συνάγων, καὶ γυμνῶν
 τὰ ἐσφραγισμένα παρ' αὐτῶ καὶ σωζόμενα.

Τοῦ ἁγίου Βασιλείου, ἐκ τῶν Ἀσκητικῶν.

30 Οὐκ ἔστι σοι καλὸν ἐκδικεῖν ἑαυτόν, ἀλλ' ἄμεινον ἐπιρροῖσαι τῷ

96. Ἰώβ 12, 4.

99. Σοφ. Σολ. 5, 15.

97. Σοφ. Σολ. 4, 18.

1. Παροιμ. 17, 15.

98. Σοφ. Σολ. 5, 1-6.

2. Παροιμ. 29, 10.

καὶ παραδίνονται στὰ χέρια ἀσεβῶν, καὶ ὁ δίκαιος καὶ ἄμεμπτος ἄνδρας χλευάζεται. Γιατὶ σὲ τακτὸ χρόνον ἔχει ἐτοιμαστῆ νὰ πεθάνει, καὶ τὰ σπῆτια αὐτῶν κυριεύονται ἀπὸ τοὺς παράνομους»⁶. Καὶ ὁ Σολομών λέγει· «Βλέπουν τὸν δίκαιο καὶ τὸν ταπεινῶνον, αὐτοὺς ὅμως ὁ Κύριος θὰ τοὺς γελάσει ἠχηρὰ, καὶ θὰ βασανίζονται αἰῶνια»⁷. Καί· «Τότε ὁ δίκαιος θὰ σταθεῖ μὲ πολὺ θάρρος μπροστὰ σ' ἐκείνους ποὺ τὸν λύπησαν καὶ καταπάτησαν τοὺς κόπους του. Καὶ βλέποντάς τον θὰ καταληφθοῦν ἀπὸ τρομερὸ φόβο, καὶ θὰ μείνουν ἐκπληκτοὶ γιὰ τὴν ἀπροσδόκητη σωτηρία του. Θὰ λένε μέσα τους μετανοιωμένοι καὶ ἀναστενάζοντας· Αὐτὸς εἶναι ἐκεῖνος ποὺ κάποτε τὸν περιγελούσαμε καὶ τὸν εἶχαμε κάνει χλευαστικὴ παροιμία. Νομίζαμε οἱ ἀνόητοι ὅτι ὅλη ἡ ζωὴ του ἦταν μιὰ τρέλλα, καὶ ὁ θάνατός του ἄδοξος. Πῶς ὅμως κατατάχθηκε μεταξὺ τῶν υἱῶν τοῦ Θεοῦ, καὶ ἡ θέση του καὶ ἡ κληρονομία του εἶναι μεταξὺ τῶν ἁγίων;» Ἄρα ἐμεῖς παραστρατήσαμε ἀπὸ τὸν δρόμον τῆς ἀλήθειας, καὶ τὸ φῶς τῆς δικαιοσύνης δὲν ἔλαμψε σὲ μᾶς»⁸. καί· «Οἱ δίκαιοι ζοῦν αἰῶνια, καὶ ἡ ἀνταμοιβὴ τους βρῖσκεται στὰ χέρια τοῦ Θεοῦ»⁹. καί· «Αὐτὸς ποὺ κρίνει δίκαιο τὸν ἄδικο, καὶ ἄδικο τὸν δίκαιο, εἶναι ἀκάθαρτος καὶ μισητὸς ἀπὸ τὸν Θεόν»¹. Καί· «Οἱ ἐγκληματίες μισοῦν τὸν δίκαιο»². καί· «Ὁ δίκαιος θεωρεῖται ἀκάθαρτος ἀπὸ τοὺς πανούργους»³. Καὶ ὁ Σειράχ λέγει· «Ἡ πίστη στὸν Θεὸ εἶναι μισητὴ στὸν ἁμαρτωλό»⁴. Γι' αὐτὸ ὁ Ἡσαΐας λέγει στοὺς ἁγίους· «Νὰ μὴ φοβᾶσθε τοὺς ὄνειδισμοὺς τῶν ἀνθρώπων, καὶ νὰ μὴ καταβάλλετε ἀπὸ τὸν ἐξευτελισμὸν ποὺ σᾶς κάνουν»⁵.

Γρηγορίου Θεολόγου ἀπὸ τὸν λόγο του στὸν Μέγα Ἀθανάσιον.

Πολλὲς φορὲς οἱ δίκαιοι παραδίνονται στὰ χέρια τῶν ἀσεβῶν, ὄχι γιὰ νὰ τιμηθοῦν ἐκεῖνοι, ἀλλὰ γιὰ νὰ δοκιμαστοῦν αὐτοί. Καὶ οἱ διεστραμμένοι ἔχουν ἔξοχο θάνατον, σύμφωνα μὲ τὸν Ἰώβ, ἐνῶ οἱ εὐσεβεῖς πρὸς τὸ παρὸν περιπαίζονται, ὅσον καιρὸ ἡ ἀγαθότητα τοῦ Θεοῦ συγκαλύπτεται, καὶ τὰ μεγάλα σημεῖα ποὺ περιμένουν στὸ τέλος καὶ τοὺς δύο (ἀσεβεῖς καὶ εὐσεβεῖς), ὅταν τὰ λόγια καὶ οἱ πράξεις καὶ οἱ σκέψεις ζυγίζονται μὲ τὰ δίκαια σταθμὰ τοῦ Θεοῦ, ὅταν θὰ ἀναστηθεῖ νὰ κρίνει τὴ γῆ, συγκεντρώνοντας τὶς ἐπιθυμίες καὶ τὰ ἔργα, καὶ ἀποκαλύπτοντας αὐτὰ ποὺ σώζονται καὶ εἶναι σφραγισμένα ἀπὸ αὐτόν.

Τοῦ ἁγίου Βασιλείου, ἀπὸ τὰ Ἀσκητικά του.

Δὲν εἶναι καλὸ σὲ σένα νὰ παίρνεις ἐκδίκησιν γιὰ τὸν ἑαυτὸ σου.

3. Παροιμ. 29, 27.

4. Σοφ. Σειρ. 1, 25.

5. Ἡσ. 51, 7.

Θεῷ τὴν δίκην ἐπάγοντι τοῖς ἀδικοῦσι. Διὰ τοῦτο, «Μὴ ἑαυτοὺς ἐκδικοῦντες», φησὶν, «ἀλλὰ δότε τόπον τῇ ὀργῇ· γέγραπται γάρ, Ἐμοὶ ἐκδίκησις, ἐγὼ ἀνταποδώσω, λέγει Κύριος». Ἀνεξικακία γὰρ Χριστοῦ τὴν τοῦ διαβόλου θρασύτητα κατέβαλεν. Οὐκ ὤργισθη τοῖς ἐξυ-
 5 βρίζουσιν, ἀλλ' ἐπιπαρεδίδου τῷ κρίνοντι δικαίως· τουτέστιν κρίσιν ἐδέξατο, κατὰ τὸ ἀνθρώπινον σχῆμα. Διὰ τοῦτο γὰρ καὶ Μωυσῆς καὶ Δαβὶδ, ὁ μὲν τὸν ἀδελφὸν καὶ τὴν ἀδελφήν, ὁ δὲ τὸν Σεμεὶ ἔφερον ἐξυβρίζοντας καὶ λοιδοροῦντας αὐτούς ἤδεισαν γάρ, ὅτι Θεὸς ἐκδικήσεων Κύριος. Θεοῦ τοίνυν μακροθυμοῦντος, μακροθύμει καὶ σὺ· Χρι-
 10 σιοῦ δὲ φέροντος, ὑποφέρειν δεῖ καὶ τὸν Χριστοῦ διάκονον. Καὶ πάντως ποιήσει τὴν ἐκδίκησιν ἐν καιρῷ, καὶ συντελέσει πονηρίαν ἀμαρτωλῶν καὶ κατευθύνει δίκαιον.

Τοῦ Χρυσοστόμου, ἐκ τοῦ κατὰ Ματθαῖον.

Ἄλλ' ἠδίκησε καὶ ὕβρισε καὶ διέβαλέ σε ὁ πλησίον Οὐκοῦν ἐλέη-
 15 σον αὐτὸν καὶ δάκρυσον καὶ θρήνησον· οὐ γὰρ σὺ εἶ ὁ προσκεκρο-
 κῶς τῷ Θεῷ, ἀλλ' ἐκεῖνο ἐνόησον, ὅτι σταυροῦσθαι μέλλων ὁ Χριστός, ὑπὲρ ἑαυτοῦ μὲν ἔχαιρεν, ὑπὲρ δὲ τῶν σταυρῶντων ἔκλαιεν. Ἄλλ' εἰς πολλοὺς σε διέβαλε καὶ ἐλοιδόρησε; Καὶ τί τοῦτο, τοῦ Θεοῦ εἰδότος, τοῦ μέλλοντος ἀπαιτεῖν τὰς εὐθύνas, ἀλλ' οὐκ ἐκείνων τῶν
 20 ἀκουσάντων; Ἐαυτὸν γὰρ ὑπέθηκε τῆς κακίας, τιμωρίας ὑπόθεσιν, ἵνα μὴ μόνον ὑπὲρ τῶν ἰδίων, ἀλλὰ καὶ ὑπὲρ τῶν περὶ σοῦ διελεγχθῆ καὶ παράσχῃ λόγον τῷ Θεῷ, Φησὶ γὰρ ὁ Κύριος «Μὴ κρίνετε, ἵνα μὴ κριθῆτε· ἐν ᾧ γὰρ κρίματι κρίνετε, κριθήσεσθε, καὶ ἐν ᾧ μέτρον με-
 25 τρεῖτε, ἀντιμετρηθήσεται ὑμῖν». Καί· «Πᾶν ῥῆμα ἀργόν, ὃ ἐὰν λαλή-
 σωσιν οἱ ἄνθρωποι, ἀποδώσουσι περὶ αὐτοῦ λόγον ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως. Ἐκ γὰρ τῶν λόγων σου δικαιωθήσῃ, καὶ ἐκ τῶν ἔργων σου κατακριθήσῃ. Καὶ ὁ Ἀπόστολος, «Διὸ ἀναπολόγητος εἶ, ᾧ ἄνθρωπε, πᾶς ὁ κρίνων· ἐν ᾧ γὰρ κρίματι κρίνεις τὸν ἕτερον, σεαυτὸν κατακρίνεις τὰ γὰρ αὐτὰ πράσσεις ὁ κρίνων». Εἰ δὲ οὐκ ἀρκεῖ σοι τοῦτο, ἐνόησον,
 30 ὅτι καὶ ὁ Δεσπότης σου διεβλήθη ὑπὸ τοῦ Σατανᾶ καὶ ὑπὸ τῶν πονηρῶν ἀνθρώπων, διὸ καὶ ἔλεγεν· «Εἰ τὸν οἰκοδεσπότην Βεελζεβούλ

Ἐνάντιον εἶναι προτιμότερο νὰ τὴν ἀναθέσεις στὸν Θεό, ὁ ὁποῖος θὰ δικάσει αὐτοὺς ποὺ ἀδικοῦν. Γι' αὐτό, λέγει, «Νὰ μὴ παίρνετε ἐκδίκηση γιὰ τοὺς ἑαυτοὺς σας, ἀλλὰ νὰ δίνετε τόπο στὴν ὀργή, γιατί εἶναι γραμμένο· Δικὴ μου εἶναι ἡ ἐκδίκηση, ἐγὼ θὰ τὴν ἀνταποδώσω, λέγει ὁ Κύριος»⁶. Διότι ἡ ἀνεξικακία τοῦ Χριστοῦ νίκησε τὴ θρασύτητα τοῦ διαβόλου. Δὲν ὀργίστηκε ἐναντίον ἐκείνων ποὺ τὸν ἔβριζαν, ἀλλὰ τοὺς παρέδωσε σ' ἐκεῖνον ποὺ κρίνει δίκαια. Δηλαδή δέχτηκε νὰ δικαστεῖ μὲ τὸν ἀνθρώπινο τρόπο. Γι' αὐτό καὶ ὁ Μωυσῆς καὶ ὁ Δαβίδ, ὁ ἕνας τὸν ἀδελφὸ καὶ τὴν ἀδελφή του, καὶ ὁ ἄλλος τὸν Σεμεϊ, τοὺς ἀνέχθηκαν ὅταν τοὺς ἔβριζαν καὶ τοὺς κατηγοροῦσαν. Γιατὶ γνώριζαν ὅτι ὁ Κύριος εἶναι Θεὸς ἐκδικήσεων. Ἄφοῦ λοιπὸν ὁ Θεὸς μακροθυμεῖ, δείξε καὶ σὺ μακροθυμία. Καὶ ἄφοῦ ὁ Χριστὸς ἀνέχεται, πρέπει καὶ ὁ δοῦλος τοῦ Θεοῦ νὰ ἀνέχεται. Ὅπωςδήποτε ὅμως θὰ ἀποδώσει δικαιοσύνη στὸν κατάλληλο καιρὸ, θὰ ἀποτελειώσῃ τὴν κακία τῶν ἀμαρτωλῶν, καὶ θὰ δικαιώσῃ τὸν δίκαιο.

Τοῦ ἱ. Χρυσοστόμου, ἀπὸ τὴν ἔρμηνεία στὸ κατὰ Ματθαῖον.

Σὲ ἀδίκησε καὶ σὲ ἔβρισε καὶ σὲ διέβαλε ὁ πλησίον; Λοιπὸν ἔλεξέ σε τον καὶ δάκρυσε καὶ κλάψε. Γιατὶ δὲν εἶσαι σὺ ἐκεῖνος ποὺ προσέκρουσες στὸν Θεό, ἀλλὰ σκέψου ἐκεῖνο, ὅτι, ὅταν ὁ Χριστὸς ἐπρόκειτο νὰ σταυρωθεῖ, γιὰ τὸν ἑαυτό του βέβαια χαιρόταν, γιὰ τοὺς σταυρωτὲς του ὅμως ἔκλαιε. Ἄλλὰ σὲ διέβαλε σὲ πολλοὺς καὶ σὲ κατηγοροῦσε; Καὶ τί μὲ αὐτό, ἄφοῦ ὁ Θεὸς ποὺ πρόκειται νὰ ζητήσῃ εὐθύνες τὸ γνωρίζει, καὶ ὄχι αὐτοὶ ποὺ ἄκουσαν τίς κατηγορίες; Γιατὶ ἔκανε ἔνοχο τιμωρίας τὸν ἑαυτό του, ὥστε νὰ ἐλεγχθεῖ καὶ νὰ δώσει λόγο στὸν Θεό, ὄχι μόνο γιὰ τίς δικές του ἀμαρτίες, ἀλλὰ καὶ γιὰ ἐκεῖνες ποὺ ἔκανε σὲ σένα. Γιατὶ ὁ Κύριος λέγει· «Μὴ κρίνετε, γιὰ νὰ μὴ κριθεῖτε. Γιατὶ μὲ τὸ κριτήριο ποὺ κρίνετε, θὰ κριθεῖτε, καὶ μὲ τὸ μέτρο ποὺ μετροῦτε, θὰ μετρηθεῖτε»⁷. Καὶ· «Γιὰ κάθε λόγο ἄσχημο ποὺ θὰ ποῦν οἱ ἄνθρωποι, θὰ λογοδοτήσουν γι' αὐτὸν τὴν ἡμέρα τῆς κρίσεως. Ἔτσι τὰ λόγια σου θὰ σὲ δικαιώσουν καὶ τὰ λόγια σου θὰ σὲ καταδικάσουν»⁸. Καὶ ὁ Ἀπόστολος λέγει· «Γι' αὐτό, ἄνθρωπε μου, σὺ ποὺ κατακρίνεις, εἶσαι ἀναπολόγητος. Γιατί, κρίνοντας τὸν ἄλλο, καταδικάζεις τὸν ἑαυτό σου, ἄφοῦ καὶ σὺ ποὺ κρίνεις κάνεις τὰ ἴδια»⁹. Καὶ ἂν δὲ σοῦ εἶναι ἀρκετὸ αὐτό, σκέψου ὅτι καὶ ὁ Δεσπότης σου συκοφαντήθηκε ἀπὸ τὸν Σατανᾶ καὶ ἀπὸ τοὺς κακοὺς ἀνθρώπους, γι' αὐτό καὶ ἔλεγε· «Ἐφόσον τὸν οἰκοδεσπότη τὸν ἀποκάλεσαν Βεελζε-

ἐκάλεσαν, πῶσφ μαλλον τούς οἰκιακούς αὐτοῦ; Μὴ οὖν φβηθῆτε αὐτούς». Καὶ οὐ διέβαλε μόνον ὁ πονηρὸς δαίμων ἐκεῖνος, ἀλλὰ καὶ ἐπιστεύθη· καὶ διέβαλεν οὐ τὰ τυχόντα, ἀλλὰ τὰ μέγιστα ὄνειδη καὶ ἐγκλήματα· καὶ γὰρ δαιμονῶν αὐτὸν ἔφησε, καὶ πλάνον εἶναι, καὶ
5 ἀντίθεον, καὶ Σαμαρείτην, καὶ ἐκ πορνείας γεγενῆσθαι.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΕΔ΄.

Τοῦ Χριστοῦ λέγοντος, «Οὐ τὰ εἰσερχόμενα διὰ τοῦ στόματος κοινοῖ τὸν ἄνθρωπον», διὰ τί οἱ Πατέρες ὄρισαν μὴ ἐσθίειν κρέα ἐν ταῖς ἀγίαις νηστείαις;

10

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Οὐ περὶ βρωμάτων εἶρηκεν ὁ Κύριος τοῦτο. Οἶδαμεν γάρ, ὅτι ἡ πολυφαγία καὶ ἡ πολυποσία κοινοῦσι τὸν ἄνθρωπον, ἐπεγείροντες κατ' αὐτοῦ τὰ πάθη τῆς σαρκὸς πρὸς ἀσέλγειαν. Καὶ γὰρ ἡ δύναμις τοῦ Σατανᾶ, κατὰ τὸν Ἰώβ, ἐπ' ὀμφαλοῦ γαστροῦ. Ἀλλ' ἐπειδὴ οἱ Φα-
15 ρισαῖοι κατέγνωσαν τῶν ἀποστόλων, ὡς ἀνίπτοις χερσὶν ἐσθιόντων, πρὸς ταῦτα ἀποκριθεὶς ὁ Κύριός φησι· «Οὐ πᾶν τὸ εἰσερχόμενον διὰ τοῦ στόματος κοινοῖ τὸν ἄνθρωπον», τουτέστιν, ὁ ῥύπος τῶν χειρῶν, ὃν ὑμεῖς παρατηρεῖσθε, ἀλλὰ τὰ ἐκ τοῦ ἀνθρώπου ἐκπορευόμενα ἀμαρτήματα, ἐκεῖνα κοινοῖ τὸν ἄνθρωπον. Ὅθεν ἐπάγει· «Τὸ δὲ ἀνί-
20 πτοις χερσὶν ἐσθίειν οὐ κοινοῖ τὸν ἄνθρωπον». Πλὴν εἰ πάντα ὑμῖν ἔξεστιν ἐσθίειν, ἀλλ' οὐ πάντα συμφέρει, κατὰ τὸν Ἀπόστολον· φησὶ γάρ· «Πάντα μοι ἔξεστιν, ἀλλ' οὐ πάντα συμφέρει», τουτέστι, τὸ φαγεῖν καὶ πιεῖν. «Ἀλλ' οὐκ ἐγὼ ἐξουσιασθήσομαι ὑπὸ τινος», τουτέστιν, οὐκ ὀφείλω ὑπὸ τῶν βρωμάτων δηλαδὴ καὶ τῆς ἀπ' αὐτῶν ἐπιθυμίας
25 κυριεύεσθαι. Πολλοὶ γὰρ οὐ προσέχοντες τοῦτο, ἀλλ' εἰς ἐκεῖνο βλέποντες, ὅτι καὶ φαγεῖν καὶ πιεῖν τοῖς ἀνθρώποις, καὶ τὴν γαστέρα πληροῦν, ὡς δεδωκότος ἡμῖν τοῦ Θεοῦ, καὶ τὰ ἀπὸ γῆς καὶ θαλάσσης πρὸς ἀπόλαυσιν τῶν βρωμάτων, ἐξ ὧν ἔστιν ὑπὸ τοῦ κόρου καὶ τῆς ἡδονῆς οὐ τὰ τυχόντα θλάπτονται, περὶ ὧν φησὶ· «Τὰ βρώματα τῆ
30 κοιλίας, καὶ ἡ κοιλία τοῖς βρώμασιν ὁ δὲ Θεὸς καὶ ταύτην καὶ ταῦτα καταργήσει».

10. Ματθ. 10, 25-26.

13. Α' Κορ. 6, 12.

11. Ματθ. 15, 11.

14. Ὁπ. π.

12. Ὁπ. π.

15. Α' Κορ. 6, 13.

βοῦλ, πόσο μᾶλλον θὰ ἀποκαλέσουν καὶ τοὺς δικούς του; Μὴ τοὺς φοβηθεῖτε λοιπόν»¹⁰. Καὶ δὲν τὸν συκοφάντησε μόνο ἐκεῖνος ὁ πονηρὸς δαίμονας, ἀλλὰ ἔγινε καὶ πιστευτός. Καὶ τὸν διέβαλε ὄχι γιὰ τυχαῖα πράγματα, ἀλλὰ γιὰ τὶς πιὸ μεγάλες πράξεις ντροπῆς καὶ ἐγκλήματα. Γιατὶ εἶπε ὅτι εἶναι δαιμονισμένος καὶ δόλιος καὶ ἀντίθεος καὶ Σαμαρείτης, καὶ ὅτι εἶναι γιὸς πόρνης.

ΕΡΩΤΗΣΗ 64η

Ἐφοῦ ὁ Χριστὸς λέγει, «Αὐτὰ πὺ μπαίνουν ἀπὸ τὸ στόμα δὲν κάνουν τὸν ἄνθρωπο ἀκάθαρτο»¹¹, γιατί οἱ Πατέρες ὄρισαν νὰ μὴ τρώμε κρέας τὶς ἡμέρες τῆς ἁγίας νηστείας;

ΑΠΑΝΤΗΣΗ

Αὐτὸ ὁ Κύριος δὲν τὸ εἶπε γιὰ τὶς τροφές. Γιατὶ γνωρίζουμε, ὅτι τὸ πολὺ φαγητὸ καὶ τὸ πολὺ πιωτὸ κάνουν τὸν ἄνθρωπο ἀκάθαρτον, ξεσηκώνοντας ἐναντίον του τὰ σαρκικὰ πάθη γιὰ ἀσέλγεια. Διότι ἡ δύναμη τοῦ Σατανᾶ, σύμφωνα μὲ τὸν Ἰώβ, βρίσκεται στὸ κέντρο τῆς κοιλιᾶς. Ἄλλὰ ἐπειδὴ οἱ Φαρισαῖοι κατηγορήσαν τοὺς ἀποστόλους, ὅτι ἔτρωγαν μὲ ἄπλυτα χέρια, ἀπαντώντας ὁ Κύριος σ' αὐτὲς τὶς κατηγορίες εἶπε: «Κάθε τι πὺ μπαίνει ἀπὸ τὸ στόμα δὲν κάνει τὸν ἄνθρωπο ἀκάθαρτον, δηλαδή ἡ ἀκαθαροσία τῶν χειρῶν, τὴν ὁποία σεῖς παρατηρεῖτε, ἀλλὰ τὰ ἁμαρτήματα πὺ βγαίνουν ἀπὸ τὸν ἄνθρωπο, ἐκεῖνα τὸν κάνουν ἀκάθαρτον. Γι' αὐτὸ προσθέτει· «Ἐνῶ τὸ νὰ τρώει μὲ λερωμένα χέρια, δὲν κάνει τὸν ἄνθρωπο ἀκάθαρτον»¹². Ὡστόσο, ἂν καὶ μᾶς ἐπιτρέπεται νὰ τὰ τρώμε ὅλα, ὅμως δὲν μᾶς συμφέρουν ὅλα, σύμφωνα μὲ τὸν Ἀπόστολο· γιατί λέγει· «Ὅλα μοῦ ἐπιτρέπονται, ἀλλὰ δὲν μὲ συμφέρουν ὅλα»¹³, δηλαδή τὸ νὰ τρώγω καὶ νὰ πίνω. «Ἄλλὰ ἐγὼ δὲν θὰ ἀφήσω τίποτε νὰ μὲ κυριέψει»¹⁴. Δηλαδή δὲν πρέπει νὰ κυριευτῶ ἀπὸ τὶς τροφές καὶ ἀπὸ τὴν ἐπιθυμία τους. Γιατὶ πολλοί, μὴ προσέχοντάς το αὐτὸ καὶ ἀποβλέποντας σ' ἐκεῖνο, ὅτι δηλαδή οἱ ἄνθρωποι ἐπιτρέπεται καὶ νὰ τρῶνε καὶ νὰ πίνουν καὶ νὰ γεμίζουν τὴν κοιλιά τους, ἐφοῦ ὁ Θεὸς μᾶς ἔδωσε καὶ αὐτὰ πὺ προέρχονται ἀπὸ τὴ γῆ καὶ ἀπὸ τὴ θάλασσα γιὰ νὰ τὰ ἀπολαμβάνουμε, ἀπὸ τὸν κορεσμὸ καὶ τὴν ἡδονὴ τῶν ὁποίων ὅμως εἶναι δυνατὸν νὰ βλαφτοῦμε ὄχι λίγο, λέγει γι' αὐτὰ· «Οἱ τροφές εἶναι γιὰ τὴν κοιλιά, καὶ ἡ κοιλιά γιὰ τὶς τροφές. Ὁ Θεὸς ὅμως καὶ αὐτὴν καὶ ἐκεῖνες θὰ τὶς καταργήσει»¹⁵.

Πᾶσα τοίνυν νηστεία καὶ χαμευνία καὶ σκληραγωγία, δύο σκοποὶ εἰσιν εὐσεβείας Ὁ μὲν, ἵνα τῶν ἡδέων τοῦ κόσμου τούτου μὴ ἀπολαύσαντες, τῶν μελλόντων ἀγαθῶν ἀντ' αὐτῶν ἀπολαύσωσιν, ὁ δέ, οὕτω ταπεινωθέντος τοῦ σώματος, συνταπεινωθῆ καὶ ἡ ψυχὴ καὶ ὁ λογισμός. Ταπεινουμένης δὲ τῆς ψυχῆς, εὐκατανύκτως παρακαλεῖ τὸν Θεὸν ὁ ἄνθρωπος, καὶ λαμβάνει συγχώρησιν. Εἰ δέ τις τῶν κρεῶν μὲν ἀπεχόμενος, δι' ἄλλων δὲ βρωμάτων καὶ πομάτων τρέφων καὶ λιπαίων τὸ σῶμα, οὐδὲν ὠφελεῖται νηστεύων.

Ἰστέον δέ, ὅτι ὡς οὐ δεῖ νηστεύειν ἑβδομάδας ὀκτῶ ἐν τῇ μεγάλῃ 10 Τεσσαρακοστῇ, ὡς οἱ Ἀρειανοί, ὑπερβαίνοντες τὸν παρὰ τοῦ Κυρίου δεδομένον ἡμῖν ἀριθμὸν τῶν μ' ἡμερῶν, ἐν τῷ προστιθέναι ἑβδομάδα μίαν, μὴ ἀκούοντες τοῦ Μωϋσέως λέγοντος· «Καὶ φυλάξῃ τὸ ῥῆμα, ὃ ἐντέλλομαί σοι· οὐ προσθήσεις ἐπ' αὐτῷ, οὐδὲ μὴ ἀφέλης ἀπ' αὐτοῦ». Καὶ τοῦ Παρομιαστοῦ· «Μὴ προσθῆς τοῖς λόγοις αὐτοῦ, μὴ ποτέ σε 15 ἐλέγξῃ, καὶ ψευδῆς γένη». Καὶ τοῦ Βαπτιστοῦ· «Μηδὲν πλέον παρὰ τὸ διατεταγμένον ὑμῖν πράσσετε». Καὶ τοῦ Ἀποστόλου· «Ἐὰν ἐγὼ ἢ ἄγγελος ἐξ οὐρανοῦ εὐαγγελίζηται ὑμῖν, παρ' ὃ εὐηγγελισάμεθα ὑμῖν, ἀνάθεμα ἔστω». Οὕτω γὰρ καὶ ἐξ ἀρχῆς ἐγένετο. Εἶπεν ὁ Θεὸς τῷ Ἀδάμ· «Τόδε ποιήσον, καὶ τόδε μὴ πράξῃς». Ἐκεῖνος δῆθεν, ὡς πλεῖ- 20 ὄν τι νομίζων εὐρίσκειν, παρήκουσε, καὶ ὅπερ εἶχεν, ἀπώλεσεν. Οὐ δεῖ τοίνυν πλάσσειν κόπον ἐπὶ πρόσταγμα, ἀλλὰ στοιχεῖν τοῖς παραδεδομένοις. Εἰ γὰρ ὀκτῶ ἑβδομάδας χρὴ νηστεύειν, οὐκέτι ὀφείλει Τεσσαρακοστὴ ὀνομάζεσθαι, ἀλλὰ τεσσαρακοστὴ ἑβδόμη, ἥτις Τεσσαρακοστὴ πληροῦται εἰς τὴν ἑορτὴν τῶν Βαΐων. Τὴν γὰρ μεγάλην ἑβδομάδα 25 χάριν τοῦ πάθους τοῦ Κυρίου καὶ τοῦ Πάσχα νηστεύομεν, καὶ οὐχ ἕνεκεν Τεσσαρακοστῆς αἰρετικὸν οὖν ἔστιν, ὡς εἴρηται, τοῦτο τὸ δόγμα, καὶ οὐκ ὀρθόδοξον. Ὡς καὶ τινες πάλιν τῶν Εὐσταθιανῶν νηστεύουσι Τεσσαρακοστὴν ἐν Σαββάτῳ καὶ Κυριακῇ, κατὰ τὸ δόγμα τῶν λεγομένων Εὐσταθιανῶν καὶ Μαρκιωνιστῶν καὶ Λαμπετιανῶν 30 καὶ Μασσαλιανῶν, τῶν ἐν Παφλαγονίᾳ ποτὲ ἀναφανέντων. Τὸ γὰρ Σάββατον καὶ ἡ Κυριακὴ ἡμέραι ἅγιάι εἰσι καὶ ἑορτάσιμοι, καὶ οὐκ ἔξεστιν ἐν αὐταῖς νηστεύειν. Τὸ μὲν γὰρ ηὐλόγηται διὰ τὴν κατάπαν-

Κάθε νηστεία λοιπὸν καὶ κατάκλιση στὸ χῶμα καὶ σκληραγωγία ἀποτελοῦν δύο σκοποὺς τῆς εὐσέβειας. Ὁ ἓνας εἶναι οἱ ἄνθρωποι ποὺ δὲν ἀπόλαυσαν τὶς εὐχαριστήσεις τοῦ κόσμου αὐτοῦ, νὰ ἀπολαύσουν ἀντὶ γι' αὐτὲς τὰ μελλοντικὰ ἀγαθὰ. Καὶ ὁ ἄλλος, μὲ τὴν ταπείνωση αὐτῆ τοῦ σώματος νὰ ταπεινωθοῦν μαζὶ καὶ ἡ ψυχὴ καὶ ὁ λογισμὸς, καὶ ἀφοῦ ταπεινωθεῖ ἡ ψυχὴ, ὁ ἄνθρωπος παρακαλεῖ τὸν Θεὸ μὲ πολλὴ κατάνυξη καὶ δέχεται συγχώρηση. Ἐὰν ὅμως κάποιος, ἐνῶ ἀποφεύγει τὰ κρέατα, τρέφει καὶ λιπαίνει τὸ σῶμα του μὲ ἄλλα φαγητὰ καὶ ποτὰ, ἂν καὶ νηστεύει, δὲν ὠφελεῖται καθόλου.

Πρέπει ὅμως νὰ γνωρίζουμε, ὅτι δὲν πρέπει νὰ νηστεύουμε ὀκτῶ ἐβδομάδες κατὰ τὴν μεγάλη τεσσαρακοστή, ὅπως οἱ Ἄρειανοί, ποὺ ξεπερνοῦν τὸν ἀριθμὸ τῶν σαράντα ἡμερῶν ποὺ μᾶς δόθηκε ἀπὸ τὸν Κύριο, μὲ τὸ νὰ προσθέτουν μᾶ ἐπὶ πλέον ἐβδομάδα, μὴ ἀκούοντας τὸν Μωυσῆ ποὺ λέγει: «Καὶ νὰ τηρήσεις τὰ λόγια ποὺ παραγγέλλω. Νὰ μὴ προσθέσις οὔτε νὰ ἀφαιρέσις κάτι ἀπὸ αὐτὰ»¹⁶, καὶ τὸν συγγραφέα τῶν Παροιμιῶν: «Νὰ μὴ προσθέσις στὰ λόγια του, γιὰ νὰ μὴ σὲ ἐλέγξει κάποτε, καὶ ἀποδειχτεῖς ψεύτης»^{16α}, καὶ τὸν Βαπτιστῆ: «Νὰ μὴ κάνετε τίποτε περισσότερο ἀπὸ αὐτὸ ποὺ ἔχετε διαταχθεῖ νὰ κάνετε»¹⁷, καὶ τὸν Ἀπόστολο: «Ἐὰν ἐγὼ ἢ ἄγγελος ἀπὸ τὸν οὐρανὸ σᾶς κηρύπτει κάτι διαφορετικὸ ἀπὸ αὐτὰ ποὺ σᾶς κηρύξαμε, νὰ εἶναι ἀφορισμένος»¹⁸. Αὐτὸ βέβαια ἔγινε καὶ ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τῆς δημιουργίας. Ὁ Θεὸς εἶπε στὸν Ἀδάμ: «Αὐτὸ κάνε το, καὶ αὐτὸ νὰ μὴ τὸ κάνεις»¹⁹. Ἐκεῖνος ὅμως νομίζοντας τάχα ὅτι εὑρισκε κάτι περισσότερο, δὲν ἄκουσε, καὶ ἔχασε καὶ ἐκεῖνο ποὺ εἶχε. Δὲν πρέπει λοιπὸν νὰ κάνουμε κόπο περισσότερο ἀπὸ τὴν ἐντολή, ἀλλὰ νὰ συμμορφωνόμαστε μὲ αὐτὰ ποὺ μᾶς παραδόθηκαν. Γιατί, ἂν πρέπει νὰ νηστεύουμε ὀκτῶ ἐβδομάδες, τότε δὲν πρέπει πιά νὰ ὀνομάζεται Τεσσαρακοστή, ἀλλὰ τεσσαρακοστή ἐβδόμη. Ἡ Τεσσαρακοστή ὀλοκληρώνεται τὴν ἑορτὴ τῶν Βαΐων, ἐνῶ τὴ Μεγάλῃ ἐβδομάδα νηστεύουμε γιὰ τὸ πάθος τοῦ Κυρίου καὶ τοῦ Πάσχα, καὶ ὄχι γιὰ τὴν Τεσσαρακοστή. Εἶναι λοιπὸν αἰρετικὴ, ὅπως εἰπώθηκε, αὐτὴ ἡ διδασκαλία καὶ ὄχι ὀρθόδοξη. Ὅπως καὶ ἄλλοι ἐπίσης ἀπὸ τοὺς Εὐσταθιανοὺς νηστεύουν τὴν Τεσσαρακοστή καὶ τὸ Σάββατο καὶ τὴν Κυριακὴ, σύμφωνα μὲ τὴ διδασκαλία τῶν λεγομένων Εὐσταθιανῶν καὶ Μαρκιωνιστῶν καὶ Λαμπετιανῶν καὶ Μασσαλιανῶν, οἱ ὁποῖοι ἐμφανίστηκαν κάποτε στὴν Παφλαγονία. Γιατὶ τὸ Σάββατο καὶ ἡ Κυριακὴ εἶναι μέρες ἅγιες καὶ γιορταστικὲς, καὶ δὲν ἐπιτρέπεται κατ' αὐτὲς νὰ νηστεύουμε. Γιατὶ τὸ

σιν τῶν ἔργων τοῦ Θεοῦ, ἡ δὲ ἡγίασται διὰ τὴν ἀνάστασιν τοῦ Κυρίου.

Ἐκ τῶν ἀποστολικῶν Διαταγμάτων.

Τὰς ἡμέρας τῶν τοῦ Κυρίου ἑορτῶν φυλάσσεσθε· καὶ πρώτην μὲν
 5 τὴν Γενέθλιον, μεθ' ἣν τὴν Ἐπιφανειῶν, εἶτα τῆς νηστείας τῆς Τεσσαρακοστῆς, μνήμην περιέχουσιν τῆς τοῦ Κυρίου πολιτείας καὶ νομοθεσίας. Ἐπιτελείσθω δὲ ἡ νηστεία αὕτη πρὸ τῆς νηστείας τοῦ Πάσχα, ἀρχομένη μὲν ἀπὸ δευτέρας, πληρουμένη δὲ εἰς Παρασκευὴν μεθ' ἧς ἀπονηστεύσαντες ἄρχεσθε τῆς ἁγίας ἑβδομάδος τοῦ Πά-
 10 σχα, νηστεύοντες περὶ τῶν ἀπολλυμένων Ἰουδαίων. Οὕτω γὰρ παρήγγειλεν ἡμῖν ὁ Κύριος νηστεύειν τὰς ἕξ ἡμέρας ταύτας διὰ τὴν τῶν Ἰουδαίων παρανομίαν, πενθεῖν αὐτοὺς παρακελευσάμενος ἐπὶ τῇ ἀπωλείᾳ· καὶ γὰρ καὶ αὐτὸς αὐτοὺς ἐδάκρυσεν. Ἐν δὲ ταῖς ἡμέραις τοῦ Πάσχα νηστεύετε, ἀρχόμενοι ἀπὸ τῆς δευτέρας μέχρι τοῦ Σαββάτου, ἡμέ-
 15 ρας ἕξ, μόνῳ χρώμενοι ἄρτῳ καὶ λαχάνοις καὶ ὕδατι· ἡμέραι γὰρ εἰσι πένθους, καὶ οὐχ ἑορτῆς. Αὐτὸ δὲ νηστεύετε τὸ Σάββατον, οὐχ ὅτι διὰ τὸ Σάββατον νηστεύειν, κατάπαυσις δημιουργίας ὑπάρχον, ἀλλ' ὅτι μόνον ἐκείνῳ χρή νηστεύειν, τοῦ Δημιουργοῦ ἐν αὐτῷ ἔτι ὑπὸ γῆν ὄντος. Ἐν αὐτῇ γὰρ αὐτῶν τῇ ἑορτῇ κατέσχον τὸν Κύριον, ὅπως πληρω-
 20 θῆι τό· «Ἔθεντο σημεῖα ἐν μέσῳ τῆς ἑορτῆς αὐτῶν, καὶ οὐκ ἔγνωσαν».

Τὴν μέντοι Παρασκευὴν καὶ τὸ Σάββατον ὁλόκληρον νηστεύετε, εἰ δυνατόν, μηδενὸς γευόμενοι, μέχρι ἀλεκτρονοφωνίας νυκτός. Εἰ δέ τις ἀδυνατεῖ τὰς δύο συνάπτειν ὁμοῦ, φυλασσεσθῶσαν κατὰ τὸ Σάββατον. Λέγει γὰρ ὁ Κύριος περὶ αὐτοῦ· «Ὅταν ἀπαρθῆ ὁ νυμφίος ἀπ' αὐτῶν, τότε νηστεύσουσιν ἐν ἐκείναις ταῖς ἡμέραις». Ἐν ταύταις οὖν ἤρθη ἀφ' ἡμῶν ὑπὸ τῶν παρανόμων Ἰουδαίων, καὶ τῷ σταυρῷ προσεπάγη. Διὸ παραινοῦμεν καὶ ὑμῖν νηστεύειν ταύταις ὡς ἡμεῖς ἐνηστεύσαμεν. Ἐν δὲ ταῖς λοιπαῖς ταῖς πρὸ τῆς Παρασκευῆς ἑσπέρας ἕκαστος ἐσθιέτω, ἢ ὅπως ἂν τις δύνηται, ἀπὸ τῆς δευτέρας μέχρις ἀλεκτρονο-
 30 φωνίας ἀπονηστιζόμενοι. Ἐπιφωσκούσης δὲ μιᾶς Σαββάτων, ἣτις ἐστὶ Κυριακὴ, ἀπὸ ἑσπέρας ἕως ἀλεκτρονοφωνίας ἀγρυπνεῖτε προσευ-

Σάββατο εὐλογήθηκε ἐπειδὴ σταμάτησαν τὰ ἔργα τοῦ Θεοῦ, ἐνῶ ἡ Κυριακὴ ἀγιάστηκε λόγω τῆς ἀναστάσεως τοῦ Κυρίου.

Ἐκ τῶν Ἀποστολικῶν Διαταγῶν²⁰.

Νὰ τηρεῖτε τὶς μέρες τῶν ἑορτῶν τοῦ Κυρίου. Καὶ πρώτη τῆ γιορτῆ τῆς Γέννησης, μετὰ ἀπὸ τὴν τῶν Θεοφανείων, ἔπειτα τῆ νηστεία τῆς Τεσσαρακοστῆς, ἡ ὁποία ἀναφέρεται στὴν ἀνάμνηση τῆς ζωῆς καὶ τῆς νομοθεσίας τοῦ Κυρίου. Ἡ νηστεία αὕτῃ νὰ ἐφαρμόζεται πρὶν ἀπὸ τὸ Πάσχα, ἀρχίζοντας ἀπὸ τὴ Δευτέρα καὶ συμπληρούμενη τὴν Παρασκευή. Καὶ ἀφοῦ ὀλοκληρώσετε τὴ νηστεία αὕτῃ, νὰ ἀρχίζετε τὴν ἅγια ἑβδομάδα τοῦ Πάσχα, νηστεύοντας γιὰ τοὺς χαμένους Ἰουδαίους, γιατί ἔτσι μᾶς παράγγειλε ὁ Κύριος, νὰ νηστεύουμε αὐτὲς τὶς ἕξι μέρες ἕξιτίας τῆς παρανομίας τῶν Ἰουδαίων, προτρέποντάς μας νὰ τοὺς πένθοῦμε γιὰ τὴν ἀπώλειά τους, γιατί καὶ ὁ ἴδιος δάκρυσε γι' αὐτούς. Καὶ τὶς μέρες τοῦ Πάσχα²¹ νὰ νηστεύετε, ἀρχίζοντας ἀπὸ τὴ Δευτέρα μέχρι τὸ Σάββατο, ἕξι μέρες, τρώγοντας μόνο ψωμὶ καὶ χορταρικὰ καὶ πίνοντας νερὸ, γιατί εἶναι μέρες πένθους καὶ ὄχι γιορτῆς. Νὰ νηστεύετε καὶ τὸ Σάββατο αὐτό, ὄχι ἐπειδὴ νηστεύουμε τὸ Σάββατο, πού εἶναι ἡ κατάπαυση τῆς δημιουργίας, ἀλλὰ γιατί μόνο τὸ Σάββατο ἐκεῖνο πρέπει νὰ νηστεύουμε, ἐπειδὴ τὸ Σάββατο αὐτὸ βρῖσκεται κάτω ἀπὸ τὴ γῆ ὁ δημιουργός. Γιατὶ τὴν ἡμέρα αὕτῃς τῆς γιορτῆς τους τὸν συνέλαβαν, γιὰ νὰ ἐκπληρωθεῖ τὸ «Ἔστησαν τὰ τρόπαιά τους, ἐνῶ γιορταζόταν ἡ γιορτῆ τους καὶ δὲν τὸ γνώριζαν»²².

Τῆ μεγάλη λοιπὸν Παρασκευὴ καὶ τὸ Σάββατο ὀλόκληρο νὰ νηστεύετε, χωρὶς νὰ τρώτε, ἂν εἶναι δυνατόν, τίποτε, μέχρι νὰ λαλήσουν οἱ πετεινοὶ τὴ νύχτα. Ἐὰν ὅμως κάποιος ἀδυνατεῖ νὰ νηστεύει καὶ τὶς δύο μέρες συνεχῶς, ἄς νηστεύει τὸ Σάββατο. Γιατὶ ὁ Κύριος γιὰ τὸ Σάββατο αὐτὸ λέγει· «Ὅταν θὰ ἀποχωρήσει ἀπ' αὐτούς ὁ νυμφίος, τότε θὰ νηστεύουν τὶς μέρες ἐκεῖνες»²³. Αὐτὲς λοιπὸν τὶς μέρες ἔφυγε ἀπὸ μᾶς ἀπὸ τοὺς παράνομους Ἰουδαίους, καὶ καρφώθηκε στὸν σταυρό. Γι' αὐτὸ σᾶς συμβουλεύουμε καὶ σᾶς αὐτὲς τὶς μέρες νὰ νηστεύετε, ὅπως νηστεύσαμε καὶ ἐμεῖς. Τὶς ὑπόλοιπες μέρες πρὶν ἀπὸ τὴ Μεγάλῃ Παρασκευή, τὸ βράδυ ὁ καθένας νὰ τρώει, ἢ ὅπως ὁ καθένας μπορεῖ, νὰ νηστεύει ἀπὸ τὴ Μεγάλῃ Δευτέρα μέχρι τὸ λάλημα τοῦ πετεινοῦ τὴ νύχτα. Καὶ ὅταν ἀρχίζει νὰ ξημερώνει ἡ πρώτη μέρα τῶν Σαββάτων, πού εἶναι ἡ Κυριακὴ, ἀποβραδὺς μέχρι τὸ λάλημα τοῦ πετεινοῦ νὰ ἀγρυπνεῖτε προσευχόμενοι καὶ

χόμενοι, καὶ ἀναγκιώσκοντες τὸν νόμον καὶ τοὺς προφήτας καὶ τοὺς
 Ψαλμούς, μέχρις ἀλεκτροφωνῶν κραυγῆς, καὶ πανσάμενοι τοῦ πέν-
 θους ὑμῶν, δεήθητε τοῦ Θεοῦ, ἐπιστραφῆναι τὸν Ἰσραὴλ, καὶ λαβεῖν
 αὐτὸν μετανοίας τόπον καὶ τῆς ἀσεβείας ἄφεσιν. Διότι ὁ μὲν ἀλλόφυ-
 5 λος κριτῆς, νιψόμενος τὰς χεῖρας, εἶπεν· «Ἀθῶός εἰμι ἀπὸ τοῦ αἵματος
 τοῦ δικαίου τούτου· ὑμεῖς ὄψεσθε», ὁ δὲ Ἰσραὴλ ἐδόθησε· «Τὸ αἷμα
 αὐτοῦ ἐφ' ἡμᾶς καὶ ἐπὶ τὰ τέκνα ἡμῶν», καί· «Οὐκ ἔχομεν βασιλέα, εἰ
 μὴ Καίσαρα».

Ἄναστάντος δὲ τοῦ Κυρίου, προσενέγκατε τὴν θυσίαν ἡμῶν, περι-
 10 ῆς ὑμῖν δι' ἡμῶν ἐτάξατο λέγων· «Τοῦτο ποιεῖτε εἰς τὴν ἐμὴν ἀνά-
 μνησιν». Καὶ λοιπὸν ἀπονησεύτετε εὐφραϊνόμενοι καὶ ἐορτάζοντες,
 ὅτι ἀρραβὼν τῆς ἀναστάσεως ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς ἐγήγερται ἐκ
 νεκρῶν. Καὶ τοῦτο ὑμῖν ἐστὶ νόμιμον αἰώνιον, ἕως τῆς συντελείας,
 μέχρις ἂν ἔλθῃ ὁ Κύριος. Καὶ πάλιν, Ἀπὸ τῆς πρώτης Κυριακῆς ἀρι-
 15 θμῆσαντες ἡμέρας μ', ἐορτάσατε τὴν ἐορτὴν τῆς Ἀναλήψεως τοῦ
 Κυρίου· ἣτις ἀπὸ τῆς πρώτης Κυριακῆς Πεντηκοστὴ γίνεται, ἐορτὴ
 μεγάλη ὑμῖν ἔστω. Ἐν αὐτῇ γάρ, ὥρα τρίτη, ἀπέστειλεν εἰς ἡμᾶς ὁ
 Κύριος τὴν δωρεὰν τοῦ ἀγίου Πνεύματος. Καὶ μετὰ τὸ ἐορτάσαι ὑμᾶς
 τὴν Πεντηκοστὴν, ἐορτάσατε μίαν ἐβδομάδα, καὶ μετ' ἐκείνην νηστεύ-
 20 σατε· δίκαιον γὰρ καὶ εὐφρανθῆναι καὶ ἐπὶ τῇ ἐκ Θεοῦ δωρεᾷ, καὶ
 νηστεῦσαι μετὰ τὴν ἄνεσιν. Καὶ γὰρ Μωυσῆς καὶ Ἡλίας ἐνήστευσαν
 ἡμέρας μ', καὶ Δανιὴλ ἐβδομάδας τρεῖς ἄρτον ἐπιθυμιῶν οὐκ ἔφαγε,
 καὶ κρέας καὶ οἶνος οὐκ εἰσῆλθεν εἰς τὸ στόμα αὐτοῦ.

Μετὰ δὲ τὴν νηστείαν ταύτην, πᾶσαν Τετράδα καὶ Παρασκευὴν
 25 προστάσσομεν ὑμῖν νηστεύειν, καὶ τὴν περισσεῖαν ὑμῶν τῆς νηστείας
 πένησιν ἐπιχορηγεῖν. Πᾶν μέντοι Σάββατον, ἄνευ τοῦ ἐνός, καὶ πᾶσαν
 Κυριακὴν, τελουῦντες σύνοδον, εὐφραίνεσθε. Ἐνοχος γὰρ ἐστὶν ἁμαρ-
 τίας ὁ τὴν Κυριακὴν νηστεύων, ἀναστάσεως ἡμέραν οὔσαν, ἢ τὴν
 Πεντηκοστὴν, ἢ ὅλως ἡμέραν ἐορτῆς Κυρίου κατηφῶν· εὐφρανθῆναι
 30 γὰρ δεῖ ἐν αὐταῖς, καὶ οὐ πενθῆσαι. Αἱ δὲ νηστεῖαι ὑμῶν μὴ ἔστωσαν
 μετὰ τῶν ὑποκριτῶν· νηστεύουσι γὰρ Δευτέραν καὶ Πέμπτην καὶ
 Σάββατον· ὑμεῖς δὲ τὰς πέντε μὴ νηστεύετε ἡμέρας, ἢ Τετράδα καὶ
 Παρασκευὴν, ὅτι τῇ μὲν Τετράδι ἢ κατὰ τοῦ Κυρίου κρίσις ὑπὸ τῶν
 Ἰουδαίων ἐμελετήθη, τῇ δὲ Παρασκευῇ, ὅτι ἐν αὐτῇ πέπονθε. Τὸ

διαβάζοντας τὸν νόμο καὶ τοὺς προφῆτες καὶ τοὺς ψαλμούς, μέχρι τὸ λάλημα τῶν πετεινῶν, καὶ ἀφοῦ παύσει τὸ πένθος σας, παρακαλέστε τὸν Θεὸ νὰ ἐπιστρέψουν οἱ Ἰσραηλῖτες, νὰ μετανοήσουν καὶ νὰ συγχωρηθοῦν. Γιατὶ ὁ ἀλλόφυλος δικαστὴς νίδοντας τὰ χέρια του εἶπε· «Εἶμαι ἀθῶος ἀπὸ τὸ αἷμα αὐτοῦ τοῦ δικαίου· τὸ κρῖμα στὸν λαιμό σας»²⁴. Καὶ οἱ Ἰσραηλῖτες φώναξαν· «Τὸ κρῖμα του ἐπάνω σὲ μᾶς καὶ στὰ παιδιά μας»²⁵, καὶ· «Δὲν ἔχουμε βασιλιά, παρὰ μόνο τὸν Καίσαρα»²⁶.

Μετὰ τὴν ἀνάσταση τοῦ Κυρίου νὰ προσφέρετε τὴ θυσία σας, γιὰ τὴν ὁποία σᾶς παρᾶγγειλε μέσω ἡμῶν λέγοντας· «Αὐτὸ νὰ κάνετε γιὰ νὰ μὲ θυμᾶστε»²⁷. Ἀπὸ τότε νὰ σταματᾶτε τὴ νηστεία καὶ νὰ δοκιμάζετε χαρὰ καὶ νὰ πανηγυρίζετε, διότι ὁ ἐγγυητὴς τῆς ἀνάστασής μας Ἰησοῦς Χριστὸς ἀναστήθηκε ἀπὸ τοὺς νεκρούς. Καὶ αὐτὸ εἶναι γιὰ σᾶς συνήθεια αἰώνια, μέχρι τὴν συντέλεια τοῦ κόσμου, μέχρι νὰ ἔρθει ὁ Κύριος. Καὶ πάλι, ἀπὸ τὴν πρώτη Κυριακὴ μετρώντας σαράντα μέρες γιορτάστε τὴν Ἀνάληψη τοῦ Κυρίου, ἢ ὁποία μὲ τὴν πρώτη Κυριακὴ γίνεται Πεντηκοστή, ἢ ὁποία νὰ εἶναι μεγάλη γιορτὴ γιὰ σᾶς. Γιατὶ τὴν τρίτη ὥρα τῆς ἡμέρας αὐτῆς μᾶς ἔστειλε ὁ Κύριος τὴ δωρεὰ τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Καὶ ἀφοῦ γιορτάσετε τὴν Πεντηκοστή ἐπὶ μιὰ ἑβδομάδα, τὴν ἐπόμενη νὰ νηστεύετε. Γιατὶ εἶναι σωστὸ καὶ νὰ εὐφρανθεῖτε γιὰ τὴ δωρεὰ τοῦ Θεοῦ, καὶ νὰ νηστεύετε μετὰ τὴ χαλάρωση, καθόσον καὶ ὁ Μωυσῆς καὶ ὁ Ἡλίας νήστεψαν σαράντα ἡμέρες καὶ ὁ Δανιὴλ ἐπὶ τρεῖς ἑβδομάδες, ἂν καὶ ἤθελε πολὺ, δὲν ἔφαγε ψωμί, καὶ οὔτε κρέας οὔτε κρασί ἔβαλε στὸ στόμα του.

Καὶ μετὰ τὴ νηστεία αὐτῆ, κάθε Τετάρτη καὶ Παρασκευὴ σᾶς διατάζουμε νὰ νηστεύετε, καὶ αὐτὸ ποῦ σᾶς περισσεύει νὰ τὸ δίνετε στοὺς φτωχοὺς. Ὅμως κάθε Σάββατο, ἐκτὸς ἀπὸ τὸ Μεγάλο, καὶ κάθε Κυριακὴ νὰ συναθροίζεστε καὶ νὰ εὐφραίνεστε. Γιατὶ αὐτὸς ποῦ νηστεύει τὴν Κυριακὴ εἶναι ἔνοχος ἁμαρτίας, ἐπειδὴ εἶναι ἡμέρα ἀνάστασης, ἢ ἐκεῖνος ποῦ εἶναι κατηφὴς τὴν Πεντηκοστή καὶ γενικὰ τὴν ἡμέρα τῆς γιορτῆς τοῦ Κυρίου. Γιατὶ πρέπει νὰ εὐφραίνεστε τὶς ἡμέρες αὐτὲς καὶ νὰ μὴ πενθεῖτε. Καὶ οἱ νηστεῖες σας νὰ μὴ συμπίπτουν μὲ ἐκεῖνες τῶν ὑποκριτῶν, οἱ ὁποῖοι νηστεύουν Δευτέρα, Πέμπτη καὶ Σάββατο. Ἐσεῖς ὅμως τὶς πέντε μέρες νὰ μὴ νηστεύετε, παρὰ μόνο τὴν Τετάρτη καὶ Παρασκευὴ, ἐπειδὴ τὴν Τετάρτη ἀποφασίστηκε ἀπὸ τοὺς Ἰουδαίους ἢ καταδίκη τοῦ Κυρίου, καὶ τὴν Παρασκευὴ ἐπειδὴ τὴν ἡμέρα αὐτὴ ἔπαθε. Τὸ Σάββατο καὶ τὴν Κυριακὴ ὅμως νὰ γιορτάζετε, διότι τὸ μὲν

Σάββατον μέντοι καὶ τὴν Κυριακὴν ἑορτάζετε, ὅτι τὸ μὲν δημιουργίας ἐστὶν ὑπόμνημα, ἡ δὲ ἀναστάσεως. Ἐν δὲ μόνον Σάββατον ὑμῖν φιλακτέον, ὡς εἴρηται, ἐν ὄλῳ τῷ ἐνιαυτῷ, τὸ τῆς τοῦ Κυρίου ταφῆς, ὅπερ νηστεύειν προσῆκεν, ἀλλ' οὐχ ἑορτάζειν.

5

Τῆς Ἐξόδου.

Καὶ εἶπε Κύριος πρὸς Μωσῆν· «Λάλησον τοῖς υἱοῖς Ἰσραὴλ, λέγων· Τρεῖς καιροὺς τοῦ ἐνιαυτοῦ φυλάξετέ μοι τὴν ἑορτὴν τῶν Ἀζύμων, ἐν τῷ πρώτῳ μηνί, ἀπὸ τῆς τεσσαρακαίδεκάτης τοῦ μηνός ἡμέρας ζ' ἔδεσθε ἄζυμα ἐπὶ πικριδῶν ἄρτων κακώσεως· ἐν γὰρ τούτῳ
10 ἐξήλθετε ἐξ Αἰγύπτου». – «Καὶ ἀριθμήσατε ὑμῖν ἀπὸ τῆς ἐβδόμης ἐβδομάδος ἑπτὰ ὀλοκλήρους ἡμέρας πενήκοντα, καὶ καλέσατε αὐτὴν κλητὴν ἁγίαν ἡμέραν». – «Καὶ τῇ πεντεκαιδεκάτῃ τοῦ ἐβδόμου μηνός, μεσοῦντος τοῦ ἐνιαυτοῦ, ἡμέρα ἐξίλασμοῦ, καὶ ἑορτὴ Σκηνοπηγίας κλητὴ ἁγία ἔσται ὑμῖν, καὶ ταπεινώσετε τὰς ψυχὰς ὑμῶν. Πᾶσα δὲ
15 ψυχὴ, ἣτις οὐ ταπεινωθήσεται, ἐξολοθρευθήσεται ἐκ τοῦ λαοῦ αὐτῆς. Ἡμέρας δὲ ζ' προσάξετε ὀλοκαυτώματα, ἐν σκηναῖς κατοικοῦντες, ὅπως ἴδωσιν αἱ γενεαὶ ὑμῶν, ὅτι ἐν σκηναῖς κατώκησα τοὺς υἱοὺς Ἰσραὴλ ἐν τῷ ἐξαγαγεῖν με ἐκ γῆς Αἰγύπτου. Ἐγὼ Κύριος ὁ Θεὸς ὑμῶν».

20 Κάντεῦθεν, ὡς ἔοικε, καὶ παρ' ἡμῖν εἰκότως φυλάττονται αἱ τρεῖς Τεσσαρακοσταί, αἷς προετύπων αἱ ἑορταὶ ἐκεῖναι, καὶ προσθήκην τοῦ τριακοστοῦ ἀριθμοῦ μηδαμῶς ἐπιδεχόμεναι.

Διάταξις τῶν ἀποστόλων Πέτρου καὶ Παύλου.

Ἡμεῖς Πέτρος καὶ Παῦλος διαταττόμεθα ἐργάζεσθαι τοὺς δούλους ἡμέρας ε', Σάββατον καὶ Κυριακὴν σχολαζέτωσαν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ, διὰ τὴν διδασκαλίαν τῆς Ἐκκλησίας ὑπὲρ τῆς εὐσεβείας. Τὸ μὲν γὰρ Σάββατον εἶπομεν δημιουργίας λόγον ἔχειν, τὴν δὲ Κυριακὴν, ἀναστάσεως. Τὴν δὲ μεγάλην ἐβδομάδα πᾶσαν καὶ τὴν μετ' αὐτὴν ἀργεῖτωσαν, ὅτι ἡ μὲν πάθους ἐστὶ, ἡ δὲ ἀναστάσεως, καὶ χρεῖα διδασκαλίας, τίς ὁ παθὼν καὶ ἀναστάς, τίς ὁ συγχωρήσας. Τρίτον, τὴν Ἀνάληψιν ἀργεῖτωσαν, διὰ τὸ πέρας τῆς εἰς Χριστὸν οἰκονομίας. Τὴν
30

28. Ἐξ. 23, 14-15.

29. Λευϊτ. 23, 14-15.

30. Λευϊτ. 23, 27-43.

31. Διαταγαὶ τῶν Ἀποστόλων, βιβλ. 8, 33.

Σάββατο μᾶς θυμίζει τὴ Δημιουργία, ἐνῶ ἡ Κυριακὴ τὴν Ἀνάστασι.
 Ἐνα μόνο Σάββατο, ὅπως εἰπώθηκε, πρέπει νὰ φυλάγετε ὀλόκληρο τὸν
 χρόνο, ἐκεῖνο τῆς ταφῆς τοῦ Κυρίου, κατὰ τὸ ὅποιο πρέπει νὰ νηστεύετε
 καὶ νὰ μὴ γιορτάζετε.

Ἀπὸ τὴν Ἑξοδο.

«Εἶπε ὁ Κύριος στὸν Μωυσῆ· μίλησε στοὺς Ἰσραηλῖτες καὶ πὲς τοὺς·
 Τρεῖς περιόδους τοῦ ἔτους θὰ μὲ γιορτάζετε· τὴ γιορτὴ τῶν Ἀζύμων τὸ
 πρῶτο μῆνα, ἀπὸ τὶς δεκατέσσερις τοῦ μηνός. Ἐπὶ ἑπτὰ ἡμέρες θὰ τρώτε
 ψωμί ἄζυμο καὶ πικρὰ χόρτα, γιὰ νὰ θυμᾶστε τὶς κακώσεις, γιὰτὶ τὴν
 ἡμέρα αὐτὴ φύγατε ἀπὸ τὴν Αἴγυπτο»²⁸. – «Καὶ μετρήστε ἀπὸ τὴν ἑβδό-
 ομη ἑβδομάδα ἑπτὰ ἑβδομάδες, ὀλόκληρες ἡμέρες πενήντα, καὶ ὀνομά-
 στε τὴν ἡμέρα αὐτὴν ἐπίσημη ἁγία»²⁹. Καὶ ἡ δέκατη πέμπτη ἡμέρα τοῦ
 ἑβδόμου μῆνα, τὴ μέση τοῦ χρόνου, ἡμέρα τοῦ ἔξιλασμοῦ καὶ γιορτὴ τῆς
 Σκηνοπηγίας, θὰ εἶναι ἐπίσημη ἡμέρα ἁγία γιὰ σᾶς, καὶ θὰ ταπεινώνετε
 τὶς ψυχές σας. Κάθε ψυχὴ ποὺ δὲν θὰ ταπεινώνεται (μὲ τὴ νηστεία) θὰ
 θανατώνεται ἀπὸ τὸν λαό. Ἐπὶ ἑπτὰ ἡμέρας θὰ προσφέρετε ζῶα γιὰ
 θυσία, θὰ κατοικεῖτε σὲ σκηνές, γιὰ νὰ βλέπουν οἱ νεώτερες γενιές σας,
 ὅτι σὲ σκηνές ἐγκατέστησα τοὺς υἱοὺς τοῦ Ἰσραήλ, ὅταν τοὺς ἔβγαλα
 ἀπὸ τὴν Αἴγυπτο. Ἐγὼ εἶμαι ὁ Κύριος καὶ Θεός σας»³⁰.

Ὅπως φαίνεται ἀπὸ αὐτὰ, καὶ ἀπὸ μᾶς δικαιολογημένα φυλάγο-
 νται οἱ τρεῖς Τεσσαρακοστές, τὶς ὁποῖες προεικόνιζαν οἱ γιορτὲς ἐκεῖνες
 τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, καὶ δὲν ἐπιδέχονται καμμιά προσθήκη τριάντα
 ἡμερῶν.

Διάταξη τῶν ἀποστόλων Πέτρου καὶ Παύλου³¹.

Ἐμεῖς, ὁ Πέτρος καὶ ὁ Παῦλος, διατάσσουμε οἱ δούλοι νὰ ἐργάζο-
 νται πέντε μέρες τὴν ἑβδομάδα³². Τὸ Σάββατο καὶ τὴν Κυριακὴ νὰ πη-
 γαίνουν στὴν ἐκκλησία γιὰ νὰ διδάσκονται τὴν πίστη. Γιατί, ὅπως εἶπα-
 με, ὑπενθυμίζει τὴν κατάπαυση τῆς Δημιουργίας, ἐνῶ ἡ Κυριακὴ τὴν
 Ἀνάστασι. Τὴν Μεγάλῃ ἑβδομάδα ὅμως ὀλόκληρη καὶ τὴν ἐπόμενη νὰ
 ἀργοῦν, διότι ἡ Μεγάλῃ ἑβδομάδα εἶναι ἑβδομάδα τοῦ πάθους, ἐνῶ ἡ
 ἄλλη τῆς Ἀναστάσεως, καὶ πρέπει νὰ διδάσκονται ποιὸς εἶναι αὐτὸς
 ποὺ ἔπαθε καὶ ἀναστήθηκε, καὶ ποιὸς αὐτὸς ποὺ συγχώρησε. Τρίτον νὰ
 ἀργοῦν τὴν Ἀνάληψη, ἐπειδὴ περατώνεται ἡ διὰ τοῦ Χριστοῦ οἰκονο-

32. Καὶ πενθήμερη δηλαδὴ ἑβδομάδα ἐργασίας ἀπὸ τότε, ὅπ. π.

Πεντηκοστήν ἀργεΐωσαν, διὰ τὴν παρουσίαν τοῦ ἁγίου Πνεύματος
 τὴν Γενέθλιον ἀργεΐωσαν, διὰ τὸ ἐν αὐτῇ γεννηθῆναι τὸν τοῦ Θεοῦ
 Λόγον ἐκ τῆς Παρθένου. Τὴν Ἐπιφάνειαν ἀργεΐωσαν, διὰ τὸ ἐν αὐτῇ
 ἀνάδειξιν γενέσθαι τῆς τοῦ Χριστοῦ θεότητος, μαρτυρήσαντος αὐτῷ
 5 τοῦ Πατρὸς ἐν τῷ βαπτίσματι, καὶ τοῦ Παρακλήτου ἐν εἴδει περιστε-
 ρᾶς ὑποδείξαντος τοῖς παριστώσι τὸν μαρτυρηθέντα. Τὰς ἡμέρας τῶν
 Ἁγίων Ἀποστόλων ἀργεΐωσαν· διδάσκαλοι γὰρ ὑμῶν εἰς Χριστὸν
 γεγόνασι, καὶ Πνεύματος ἁγίου ὑμᾶς ἠξίωσαν.

Εὐχὰς δὲ ἐπιτελεῖτε ὄρθρου καὶ τρίτης καὶ ἕκτης καὶ ἐνάτης καὶ
 10 ἑσπέρας καὶ ἀλεκτροφωνίας. Ὁρθρου μὲν εὐχαριστοῦντες, ὅτι ἐφώ-
 τισεν ἡμᾶς ὁ Κύριος, παραγαγὼν τὴν νύκτα καὶ ἐπαγαγὼν τὴν ἡμέ-
 ραν. Τρίτης δέ, ὅτι ἐν αὐτῇ ἀπόφασιν ἀπὸ Πιλάτου ἔλαβεν ὁ Κύριος.
 Ἑκτη δέ, ὅτι ἐν αὐτῇ ἐσταυρώθη. Ἐνάτη δέ, ὅτι πάντα κεκίνητο τοῦ
 Δεσπότης ἐσταυρωμένου φρίττοντα τὴν τόλμαν τῶν παρανόμων Ἰου-
 15 δαίων, μὴ φέροντα Κυρίου τὴν ὕβριν. Ἐσπέρας δέ, εὐχαριστοῦντες,
 ὅτι δέδωκεν ἡμῖν ἀνάπαυσιν τῶν ἡμερινῶν κόπων τὴν νύκτα. Ἀ-
 λεκτρονῶν δὲ κραυγῇ, διὰ τὸ τὴν ὥραν ἐκείνην εὐαγγελίζεσθαι τὴν
 παρουσίαν τῆς ἡμέρας, εἰς ἐργασίαν τῶν τοῦ φωτὸς ἔργων. Καὶ εἰ μὴ
 δυνατὸν ἐν ἐκκλησίᾳ προσιέναι διὰ τοὺς κακοπίστους, ἐν οἴκοις γενέ-
 20 σθω ἢ σύναξις, ἵνα μὴ εἰσέρχεται εὐσεβῆς εἰς ἐκκλησίαν ἀσεβῶν. Οὐ
 γὰρ ὁ τόπος τὸν ἄνθρωπον ἀγιάζει, ἀλλ' ὁ ἄνθρωπος τὸν τόπον· φευ-
 κτέον ἔστω, διὰ τὸ βεβηλωθῆαι ὑπ' αὐτῶν ὡς γὰρ οἱ θεῖοι ἱερεῖς ἀγιά-
 ζουσιν, οὕτως οἱ ἑναγεῖς μαιίνουσιν.

Ἐκ τῆς συνόδου Ἑκτης κανὼν πθ'.

25 Τὰς τοῦ σωτηρίου πάθους ἡμέρας ἐν νηστεία καὶ προσευχῇ καὶ
 κατανύξει καρδίας ἐπιτελεῖν χρὴ τοὺς Χριστιανούς, περὶ μέσας τῆς
 μετὰ τὸ μέγα Σάββατον τῆς νυκτὸς ὥρας, ἀπονησιζέσθαι, τῶν θείων
 εὐαγγελιστῶν Ματθαίου καὶ Λουκᾶ· τοῦ μὲν, διὰ τοῦ, «Ὁψὲ Σαββά-
 των» προσρήματος, τοῦ δέ, διὰ τοῦ, «Ὁρθρου θαθέος», τὴν βραχύτη-
 30 τα τῆς νυκτὸς ἡμῖν προγράφοντες

μία τοῦ Θεοῦ. Τὴν Πεντηκοστὴ νὰ ἀργοῦν λόγω τῆς παρουσίας τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Τὰ Χριστοῦγεννα νὰ ἀργοῦν, ἐπειδὴ τὴν ἡμέρα αὐτὴ γεννήθηκε ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ ἀπὸ τὴν Παρθένο. Τὰ Θεοφάνεια νὰ ἀργοῦν, ἐπειδὴ τὴν ἡμέρα ἐκείνη φανερώθηκε ἡ θεότητα τοῦ Χριστοῦ, μὲ τὴ διαβεβαίωση τοῦ Πατέρα γι' αὐτόν κατὰ τὴ βάπτισι, καὶ τοῦ Παρακλήτου, ποῦ μὲ τὴ μορφὴ περιστεριοῦ φανέρωσε στοὺς παρόντες Ἐκεῖνον γιὰ τὸν ὁποῖο ἔγινε ἡ διαβεβαίωση. Τὶς μέρες τῶν ἁγίων Ἀποστόλων νὰ ἀργοῦν, γιὰτὶ ἔγιναν δάσκαλοί σας στὸν Χριστὸ καὶ σὰς ἔκαναν ἄξιους τοῦ ἁγίου Πνεύματος.

Προσευχὲς νὰ κάνετε τὰ χαράματα (Ἵορθρος), τὴν τρίτη, τὴν ἔκτη καὶ τὴν ἑνάτη ὥρα, τὸ βράδυ (Ἑσπερινός), καὶ τὴν ὥρα ποῦ λαλοῦν οἱ πετεινοὶ (Μεσονυκτικόν). Τὸν ὄρθρο γιὰ νὰ εὐχαριστοῦμε τὸν Κύριο ἐπειδὴ μᾶς φώτισε, κάνοντας τὴ νύχτα νὰ περάσει καὶ φέρνοντας τὴν ἡμέρα. Τὴν τρίτη ὥρα, ἐπειδὴ τὴν ὥρα αὐτὴ ὁ Πιλάτος ἔβγαλε τὴν ἀπόφασή του γιὰ τὸν Κύριο. Τὴν ἕκτη ὥρα, ἐπειδὴ τότε σταυρώθηκε. Τὴν ἑνάτη ὥρα, ἐπειδὴ κινήθηκαν τὰ πάντα, ὅταν σταυρωνόταν ὁ Κύριος τρέμοντας τὴν παράτολμη πράξη τῶν δυσσεβῶν Ἰουδαίων καὶ μὴ μπορώντας νὰ ὑποφέρουν τὸν ἐξευτελισμὸ τοῦ Κυρίου. Τὸ βράδυ εὐχαριστώντας τὸν ἐπειδὴ μᾶς ἔδωσε τὴ νύχτα γιὰ ἀνάπαυσή μας ἀπὸ τοὺς καθημερινοὺς κόπους. Τὴν ὥρα ποῦ φωνάζουν οἱ πετεινοὶ, ἐπειδὴ ἡ ὥρα ἐκείνη προαναγγέλλει τὸν ἐρχομὸ τῆς ἡμέρας, γιὰ νὰ κάνουμε τὰ ἔργα τοῦ φωτός. Καὶ ἐὰν δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ πηγαίνατε στὴν ἐκκλησία ἐξαιτίας τῶν ἀπίστων, ἢ σύναξη νὰ γίνεται στὰ σπίτια, γιὰ νὰ μὴ μπαίνει εὐσεβὴς σὲ σύναξη ἀσεβῶν. Γιατὶ δὲν ἁγιάζει ὁ τόπος τὸν ἄνθρωπο, ἀλλὰ ὁ ἄνθρωπος τὸν τόπο. Ἐὰν λοιπὸν κατέχουν τὸν τόπο ἀσεβεῖς νὰ τὸν ἀποφεύγετε, ἐπειδὴ ἔχει βεβηλωθεῖ ἀπὸ αὐτοὺς. Γιατὶ ὅπως οἱ ἄφοσιωμένοι ἱερεῖς τὸν ἁγιάζουν, ἔτσι οἱ μαροῖ τὸν βεβηλώνουν.

Ἀπὸ τὴν ἕκτη Σύνοδο, κανόνας 89ος.

Τὶς ἡμέρες τοῦ σωτήριου πάθους οἱ πιστοὶ πρέπει νὰ τὶς τελοῦν μὲ προσευχὴ καὶ νηστεία καὶ κατάνυξη καρδιᾶς τὰ μεσάνυχτα. Τὰ μεσάνυχτα μετὰ τὸ Μέγα Σάββατο νὰ σταματοῦν τὴ νηστεία, ἐπειδὴ ἀπὸ τοὺς ἁγίους εὐαγγελιστὲς Ματθαῖο καὶ Λουκᾶ, ὁ πρῶτος ἀναφέρει, «Ἐργὰ τὴ νύχτα τοῦ Σαββάτου»³³, καὶ ὁ δεύτερος «Βαθεῖα χαράματα»³⁴, δηλώνοντας τὴ μικρὴ διάρκειά τῆς νύχτας.

34. Λουκᾶ 24, 1.

Τοῦ Λευϊτικοῦ.

«Καὶ ἐλάλησε Κύριος πρὸς Μωσῆν λέγων Ἐν τῷ πρώτῳ μηνὶ τῆς ἰδ' ἡμέρας τοῦ μηνός, ἀναμέσον τῶν ἐσπερινῶν, Πάσχα τῷ Κυρίῳ».

Βασιλείου ἐκ τῶν Ἀσκητικῶν.

5 Ὅρα, μὴ σε πλανήσῃ ὁ ἐχθρὸς τῆ τοῦ προπάτορος ἁμαρτία, καὶ τὸ τάχος ἐκβάλῃ τοῦ παραδείσου τῆς τρυφῆς. Ὁ γὰρ τὸν Ἀδὰμ τῆ τῆς βρώσεως κλοπῆ ἐφελκύσας τῆς ζωῆς, προσδοκήσας δὲ καὶ Ἰησοῦν ὑποσκελίζει, οὐκ ἐντραπήσεται πολλῷ μᾶλλον καὶ σοὶ κεράσαι αἴτιον τῶν κακῶν, ἰσχυρὸν δηλητήριον τοῦτο γινώσκων. Γαστρομαργία τοί-
10 νν τὸν Ἀδὰμ θανάτῳ παρέδωκε, καὶ τῷ κόσμῳ συντέλειαν ἐπήγαγε. Νῶε δὲ γελάται, καὶ Χὰμ κεκατήραται. Ἡσαῦ τῶν πρωτοτοκίων ἐκπίπτει καὶ τοῖς Χαναναίοις ἐπιγαμβρεύεται. Λὼτ θυγατρὸγάμος γίνεται γαμβρὸς ἑαυτοῦ καὶ πενθερός, ὁ πατήρ ἀνῆρ, καὶ ὁ πάπιος πατήρ, ἐκατέρωθεν τοὺς νόμους τῆς φύσεως ἐνυδρίζων. Αὕτη καὶ τὸν Ἰσρα-
15 ἦλ εἰδώλου προσκυνητὴν ἐποίησε, καὶ τούτῳ τὰ κῶλα ἐν τῇ ἐρήμῳ πεσεῖν παρεσκεύασεν. Αὕτη καὶ τινὰ τῶν προφητῶν ἐπὶ ἐλέγχῳ ἀνοσιουρογοῦ βασιλέως παρὰ Θεοῦ ἀποσταλέντα, ἀγρίου θηρὸς βορᾶν πεποίηκε. Καὶ ὃν οὐκ ἴσχυσεν Ἱεροβοὰμ ὁ βασιλεὺς σὺν πάσῃ τῇ βασιλικῇ δυνάμει ἀμύνασθαι, τῆ τῆς γαστρομαργίας ἀπάτη ληφθεὶς ἐλε-
20 εινὸν θάνατον ἀποφέρεται.

Τοῦ αὐτοῦ, περὶ νηστείας.

Νηστεία ἐν τῷ παραδείσῳ νενομοθέτηται. Τὴν πρώτην ἐντολήν ἔλαβεν Ἀδὰμ: «Ἀπὸ τοῦ ξύλου, τοῦ γινώσκειν καλὸν καὶ πονηρὸν, οὐ φάγεσαι». Τὸ δέ, «οὐ φάγεσαι», νηστείας ἐστὶ καὶ ἐγκρατείας νομοθε-
25 σία. Εἰ ἐνήστευσεν ἀπὸ τοῦ ξύλου ἡ Εὐα, οὐκ ἂν ταύτης ἐδεήθημεν τῆς νηστείας.

Τοῦ Χρυσοστόμου, ἐκ τοῦ κατὰ Ματθαῖον.

Καὶ γὰρ καὶ τὸν Ἀδὰμ ἡ ἀκρασία τῆς γαστροῦς ἐξήγαγεν ἐκ τοῦ

Ἐκ τῆς βιβλίου τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης Λευϊτικὸ.

«Μίλησε ὁ Κύριος στὸν Μωυσῆ καὶ εἶπε· «Τὴν δεκάτη τετάρτη τοῦ πρώτου μηνός, μεταξὺ τῶν δύο ἑσπερινῶν, νὰ γιορτάζετε τὸ Πάσχα πρὸς τιμὴν τοῦ Κυρίου»³⁵.

Τοῦ ἁγίου Βασιλείου, ἀπὸ τὰ Ἀσκητικά του.

Πρόσεξε νὰ μὴ σὲ παραπαλανήσῃ ὁ ἐχθρὸς μὲ τὴν ἁμαρτία τοῦ προπάτορα, καὶ σὲ θγάλει γρήγορα ἀπὸ τὸν παράδεισο τῆς ἀπόλαυσης. Γιατὶ αὐτὸς ποὺ ἀπέσπασε τὸν Ἀδὰμ ἀπὸ τὴ ζωὴ μὲ τὴν κλοπὴ τῆς τροφῆς, καὶ ἤλπιζε ὅτι θὰ ξεγελοῦσε καὶ τὸν Ἰησοῦ, πολὺ περισσότερο δὲν θὰ ντραπεῖ καὶ σὲ σένα νὰ προσφέρει τὸ πρῶτο αἶτιο τῶν κακῶν, γνωρίζοντας ὅτι αὐτὸ εἶναι τὸ πιὸ ἰσχυρὸ δηλητήριον. Δηλαδή, μὲ τὴν λαιμαργία παρέδωσε τὸν Ἀδὰμ στὸν θάνατο, καὶ ἔφερε στὸν κόσμον τὴν καταστροφὴν. Καὶ ὁ Νῶε περιγελάται καὶ ὁ Χὰμ καταριέται³⁶. Ὁ Ἡσαῦ χάνει τὰ πρωτοτόκια³⁷ καὶ γίνεται γαμπρὸς τῶν Χαναανίων³⁸. Ὁ Λῶτ παντρεύεται τὶς θυγατέρες του καὶ γίνεται γαμπρὸς καὶ πεθερὸς τοῦ ἑαυτοῦ του, ὁ πατέρας γίνεται ἄνδρας καὶ ὁ παπποῦς πατέρας, ἐξευτελίζοντας καὶ στίς δύο περιπτώσεις τοὺς νόμους τῆς φύσεως³⁹. Ἡ λαιμαργία ἔκανε καὶ τὸν Ἰσραὴλ προσκυνητὴ τῶν εἰδώλων, καὶ συνετέλεσε σὸ νὰ σκορπιστοῦν τὰ κόκκαλά του στὴν ἔρημο⁴⁰. Αὐτὴ καὶ κάποιον ἀπὸ τοὺς προφῆτες, ὁ ὁποῖος εἶχε ἀποσταλεῖ ἀπὸ τὸν Θεὸ νὰ ἐλέγξῃ ἓνα βασιλιὰ ποὺ εἶχε διαπράξῃ ἀνόσια πράξη, τὸν ἔκανε τροφὴ θηρίου. Καὶ αὐτὸς, τὸν ὁποῖο δὲν μπόρεσε ὁ βασιλιὰς Ἱεροβοὰμ νὰ ἀντιμετωπίσῃ μὲ ὅλη τὴ δύναμή του, ὅταν κηριεύτηκε ἀπὸ τὴν ἀπάτη τῆς λαιμαργίας, ὑπέστη ἔλεινόν θάνατο.

Τοῦ ἰδίου, ἀπὸ τὸν περὶ νηστείας λόγο του.

Ἡ νηστεία νομοθετήθηκε στὸν παράδεισο. Τὴν πρώτη ἐντολὴ τὴν ἔλαβε ὁ Ἀδὰμ· «Νὰ μὴ φάει ἀπὸ τὸ δένδρον τῆς γνώσεως τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ κακοῦ»⁴¹. Τὸ «Νὰ μὴ φάει», ἀποτελεῖ νομοθεσίαν τῆς νηστείας καὶ τῆς ἐγκράτειας. Ἐάν νήστευε ἀπὸ τὸ δένδρον ἡ Εὐα, δὲν θὰ εἶχαμε ἀνάγκη τῆς νηστείας.

Τοῦ ἱ. Χρυσοστόμου, ἀπὸ τὴν ἐρμηνείαν σὸ κατά Ματθαῖον.

Ἐπὶ καὶ τὸν Ἀδὰμ ἡ ἀκράτεια τῆς κοιλιᾶς τὸν ἔδιωξε ἀπὸ τὸν

38. Γεν. 36, 2.

39. Γεν. 19, 33-38.

40. Γ Βασ. 13, 24.

41. Γεν. 2, 16.

παραδείσου καὶ τὸν κατακλυσμὸν αὕτη πεποίηκε, καὶ τοὺς Σοδόμων
 κεραινοὺς αὕτη κατήγαγε. Εἰ γὰρ καὶ πορνείας τὸ ἔγκλημα, ἀλλ' ὁ-
 μως ἑκατέρας τῆς κολάσεως ἡ ρίζα ἐντεῦθεν ἐφύη. Ὅπερ καὶ Ἰεζε-
 κιὴλ αἰνιττόμενος, ἔλεγε· «Πλὴν τοῦτο ἀνόμημα Σοδόμων, ὅτι ἐν πλη-
 5 σμονῇ ἄρτου καὶ εὐθηνία οἴκου ἐσπατάλων». Οὕτω καὶ Ἰουδαῖοι, τὰ
 μέγιστα εἰργάσαντο κακὰ καὶ ἀπὸ τῆς μέθης καὶ τρυφῆς, ἐπὶ τὴν ἀνο-
 μίαν ἐξοκείλαντες. Διὰ δὴ τοῦτο Χριστὸς νηστεύει τεσσαράκοντα ἡμέ-
 ρας, ἡμῖν τὰ φάρμακα τῆς σωτηρίας δεικνύς

παράδεισο, καὶ τὸν κατακλυσμό αὐτῆ τὸν προκάλεσε, καὶ τοὺς κεραινοὺς τῶν Σοδόμων αὐτῆ τοὺς κατέβασε. Γιατί, ἂν καὶ τὸ ἔγκλημά τους ἦταν ἔγκλημα πορνείας, ἀλλὰ καὶ τῆς μιᾶς καὶ τῆς ἄλλης τιμωρίας ἡ ρίζα ἀπὸ ἐδῶ φύτρωσε. Αὐτὸ ἀκριβῶς ὑπαινισσόμενος καὶ ὁ Ἰεζεκιήλ ἔλεγε· «Ὡστόσο τὸ ἁμάρτημα τῶν Σοδόμων ἦταν τοῦτο, ὅτι ζοῦσαν σπάταλα ἐπειδὴ εἶχαν πολὺ ψωμὶ καὶ ἀφθονία σιτῆ»⁴². Ἔτσι καὶ οἱ Ἰουδαῖοι διέπραξαν τὰ πιὸ μεγάλα κακά, καὶ ἀπὸ τῆ μέθη καὶ τὴν ἀπόλαυση ἐξώκειλαν στὴν ἁμαρτία. Γι' αὐτὸ λοιπὸν ἀκριβῶς ὁ Χριστὸς νηστεύει σαράντα ἡμέρες, ὑποδεικνύοντάς μας τὰ φάρμακα τῆς σωτηρίας⁴³.

ΕΥΡΕΤΗΡΙΑ

Οί αριθμοί παραπέμπουν κατά σειρά για τὰ χωρία τῆς Γραφῆς στό κεφάλαιο, τόν στίχο καί τή σελίδα πού βρίσκονται, ἐνῶ γιά τὰ ὀνόματα καί πράγματα ἀπλῶς στή σελίδα πού βρίσκονται.

1. Εὐρετήριο χωρίων τῆς Γραφῆς

	Γένεσις				
			9	13	392
1	1	306		22-26	470
	1 ἐ.	320	12	3	452
	26	310	15	8 ἐ.	324
	27	230		9	322
	28	310		13	322
2	10	306		16	252. 324. 332
	13	306	17	5	396
	14	306		10	324. 394
	15	306. 406		15-19	396
	16	470	18	20 ἐ.	240
	17	360	19	1 ἐ.	248. 472
	23	396		1-11	116
	24	230		16 ἐ.	66
3	6	306		24	256
	7	314		24 ἐ.	274
	16	238		24-25	240
	16-19	252		33-38	470
	17-19	238	20	2 ἐ.	154
	20	396		7	442
4	1	396		17-18	442
	1 ἐ.	222	21	12	150
	8 ἐ.	95	25	30	396
	1 ^α -12	238	27	1	260
	18 ἐ.	94		1 ἐ.	406
	26	320		36	470
5	6-11	320	32	28	396
6	1 ἐ.	252	36	2	470
	2	320	39	12	132
	13	218	41	45	396
7	1 ἐ.	248. 274	47	9	168
8	21	308	48	15	410
			49	7	134

5	27	68.386.434	33	22	256.262
6	5	386	35	7	168
	18	386	36	2	168
7	16-17	386		7	168
8	1 ξ.	190		10	168
13	21	386		15	444
17	41	378		20	168
19	35-36	274		22	452
21	10-16	226		27	70
	Παραλειπομένων Α΄.		37	19	72
			39	7	380
10	13-14	360	43	23	374
	Παραλειπομένων Β΄.		44	11	308
				20	36
3	1-4	376	45	11	52
19	2	400	48	11	168
	3	400		17	168
	Ίουδιθ		49	9	380
				12	382
8	25-27	142		13	380
	Ψαλμοί			21	200
				23	380
2	12	142	50	1	206
4	3	40		5	72
5	1	162		19	380
	5-6	36		21	380
	7	220	51	8-9	172
6	1	148	61	3	302
	3	128		13	406
	6	84	68	31-32	58.380
7	5	218	70	14	72
	12-13	62	72	1-3	182
9	17	394.444		19-20	168
	24	398		27	156
10	7	302	73	4	462
16	4	80	74	9	250
23	1	58	75	1	58
25	2	142.158	77	36	44
29	7	162.164		49	342
	8	164	78	1-3	260
31	5	90	80	12	232
	9	140	81	5	354
32	4	74		6	310
	16-19	152	85	11	400
33	8	410	87	16	164
	11	150	91	8	168
	15	72	93	12	142
	16	446	94	4	308

96	10	36	13	8	338
98	4	394	14	4	302
100	3-8	434		13	140
101	26	338		13-14	338
105	3	394		17	346
108	1-4	452	15	11	336
	28	452	20	15	172
115	6	262	21	7-14	182
117	9	150		30	244
	18	142	29	15	430
118	37	70	33	23-27	92
	71	148. 164	34	24	228
	75	164		30	228
	79	90	36	10	404
120	105	392		10-11	404
	120	394	40	8	138
	121	394	42	1	56
	168	394		8	340
	3-4	410		12	340
124	5	62			
126	1	162. 406			
	2	406	1	16	430
138	2-1	400	2	13-14	64
	7	308	3	9	194. 346
139	12	220		9-10	192
140	2	46. 128		12	268
	4	90	4	14-16	430
143	12-14	182		25	428
145	1	294	5	2-4	410. 416
				22	352
			6	14-16	432
1	5	356		25	428
	12	346		26	416
	14	346	7	11-12	416
	17	346		24-26	428
	19	254		26	416. 426
	21	172. 260		27	418
	22	338	8	10	148
2	9	424	9	1	374
	10	180		2	374
3	1 ἔ.	336		3	374
	1-3	336		4	374
	4-5	338		5	374
	10	392		14-15	418
4	8	444		18	120
5	17	140	10	6	220
11	6	336		10	432
12	4	454		25	256

Ἰωδ

Παροιμῖαι Σολομώντος

11	8	256	2	24	374
	22	418	4	17	104
14	31	220	5	12	172
15	8	188.194	7	2	374
	9	38		5	376
16	9	244		15	166
	26	62		16	260
17	15	190.454		26	418
	16	178		28	418
18	3	62	8	7-8	288
	6	220		14	166
	21	48.446	9	11	406
19	9	444		17	228
	16	62	11	5	288
	25	334			
20	20	444			
21	3	188	1	5	432
	11	334		12-13	404
	13	194	3	5-6	142
	19	418	4	10-14	260
22	10	434		18	454
	14	432	5	1-6	454
	16	220		15	454
23	20	374	6	7	116
24	16	62		8	354
25	20	418	7	17-21	372
	27	38	8	8	280
26	2	452	9	13-17	290
	11	64	10	6-7	116
	25	432		12	238
27	1	164	11	16	240
	6	432		20	252
	15	418	12	2	142
28	8	174			
	13	92			
29	10	454	1	12-13	236
	11	192		16	236
	12	434		25	456
	16	252		23-24	142
	27	454	2	4-6	142
30	6	460		5	158
	16	418		12	64.158
	17	444		50	142
	20	418	4	6	222.446
31	12	170		8	432
				11	432
				26-27	86
1	13	352		27	432

Σοφία Σολομώντος

Σοφία Σειράχ

Ἐκκλησιαστικῆς

5	6-7	38	38	4	322
	28	426		9-10	144
6	7-12	432	39	21	322
	13	432		28-30	244
	20	432	42	1	222
	33	432		11	420
7	24	420		14	418
9	2	418			
	8	428			
	11-12	168	3	3	220
	13	432	4	8	212
11	31	432	7	16	446
12	2	212	8	4	226
	10-11	432	10	1	434
13	13	432		10	248
	24	172		13	144
14	4	172	12	7	104
	11	84		7	194
15	14	236. 404	13	11	228
	18	236	14	10	74
16	12	38. 64			
	14	64			
17	23	240	5	25	380
19	13 ξ.	222			
21	1-2	72			
	10	168	3	10	204
25	13	418	6	8	76
	15	418	7	9	144. 148. 268
	16	422			
	16-17	16-17			
	19	418. 424. 426. 428	2	10	338
	20	418	3	4	338
	21	418			
	24	416			
	25	418		12	222
26	7	418			
	8	420			
	9	420	2	1 ξ.	208
	12	420			
	14	420. 426			
	29	188	1	7	144
28	9	432			
31	5-6	172			
31(34)	10	64	1	2	182
33	20-22	432		3-4	182
34	18	188			
	20	188. 202			
34(31)	25	64	2	11	60

Ῥωσῆ

Ἄμως

Μιχαίας

Ἰωήλ

᾽Οβδίου

Ἰωνᾶς

Ναούμ

Ἄβδακούμ

Σοφονίας

16	18	398	6	46	44
	19	88	9	50	278
	27	302.406		62	62.66
18	6	450	10	5-6	452
	7	392.450		16	90.446
	18	440		27	218
	18-19	442	11	9-10	78
	19	440		24	64
	35	448		26	64
19	4-5	230	12	7	256
	12	78		15	186.220
	21	78.180.216		38	82
21	5	390		42-43	58
22	37	218		47	116
23	12	222		47-48	354
	13-14	86		48	354
	24	86	13	1	254
24	27	390		4	254
	50	220		21	78
	12	46		23	206
25	31	178	14	11	222
	34	208		26	216
	40	210		33	162
26	69 ξ.	164	15	22 ξ.	170
27	5	220	16	9	184.210.222
	6	68		12	186
	24	464		19 ξ.	166.180.256
28	1	468		23	256
	10	414		25	198
			18	10 ξ.	60
				11	222
1	5	94	19	8	176.196.200.202
2	20	462		35	390
3	17	398	21	1-4	206
9	37-38	278		16-19	146
	43-45	118		19	162
13	37	216		25	266
			22	9	464
			24	1	468
1	6	80			
2	14	410			
	34	448	1	14	374
3	8	70		42	398
	13	460	3	20	88
6	22-26	452	4	24	52.310
	25	178		34	376
	29	218	5	5	406
	34	220		14	138.268

Μάρκος

Λουκάς

Ἰωάννης

9	27	162			Ἐφεσίους	
10	12	164		2	3	40
11	3	420		4	25	430
	5	58			25-32	76
	7	310			26	440
	7-9	420		5	1-4	76
	13	58			5	188
	24-25	464			5-7	44
	28-32	108			11	88
	30	108.268			13	100
	31-32	278			22-24	420
12	8 ἐ.	312			31	230
	11	138				
14	34	416.				Φιλιππησίους
	34-35	420		2	8	254
15	3	254			13	406
				3	19	44
						Κολοσσαεῖς
2	15	448				
3	5	94		1	20	408
4	4	354		3	5-6	188
5	10	118.300			12	128
6	14	40.430.434				
	14-15	186				Θεσσαλονικεῖς Α'
	15	62		4	15	390
	16	34.52		5	21-22	434
9	6-9	206				Τιμόθεον Α'
10	17	162				
11	13	284		1	20	342
	13-15	430		2	4	406
	14	284			8	58
12	7	138			9	48
	7-9	260			11	416
	16	438			11-12	420
13	5	34			12	414
					14	416
				5	5-6	422
1	8	460			9-11	422
3	3-4	62			11-13	422
4	13-14	260			24	88
5	10	450		6	7	186
	22-23	278			10	188
6	2	88.394			17-19	214
	5	302				
	5	406				Τιμόθεον Β'
	6-8	118		2	19	188
	7	198		3	6-7	422
	14	164			8	284

3	13	184			Πέτρου Α'	
				2	6-8	448
	Τίτον				19-20	146
1	16	34			14-16	146
					18	254. 356
	Ἑβραίους					
9	7	102			Πέτρου Β'	
10	26	84			9-10	116
12	4	148	2	19		50
	5-7	148		20		36
	6	170. 268		20-22		66
	11	148				
	Ἰακώβου				Ἰωάννου Α'	
			1	9		86
1	12	146	4	1		284. 430
	20	34	5	16		402
2	1	222			Ἰούδα	
	5	320				
	19	44	-	7-8		116
4	3	302		11		118
	11	220		13		118
5	1-3	186			Ἀποκάλυψις	
	14-15	294				
	16	88	9	14		410

2. Εύρετήριο ονομάτων και πραγμάτων

Α

- Ἄσρων 102. 364. 444. 448.
 Ἄβδακὸν 182.
 Ἄβδενήρ 222.
 Ἄβδεναγὼ 398.
 Ἄβειρων 134. 224. 264. 444.
 Ἄβελ 222. 382. 436.
 Ἄβεσσαλὼμ 152. 156. 444.
 Ἄβιμέλεχ 436. 442.
 ἄβουλία 352.
 Ἄβραάμ 42. 142. 150. 168. 180. 198. 214. 216. 240. 252. 264. 270. 322. 324. 326. 356. 358. 362. 378. 382. 394. 396. 442. 452.
 Ἄβραμ 396.
 Ἄγαγ 438.
 Ἄγάθιος 58. 298.
 ἀγαθότης 42. 302. 426.
 ἀγαθότης θεαρχική 96.
 ἀγαθωσύνη 228. 278.
 ἀγαμία 74. 78.
 ἀγανάκτησις 58.
 ἀγάπη 56. 126. 198. 216. 260. 278. 298. 336. 342. 344. 414. 434. 442.
 Ἄγγαῖοι 330.
 Ἄγγαῖος 170. 330.
 ἄγγελος 58. 90. 108. 128. 292. 302. 308. 320. 340. 346. 348. 362. 408. 410. 412. 414.
 ἄγγελος φωτὸς 284. 430.
 ἀγίασμα 70. 252.
 ἀγιασμὸς 42. 216.
 ἀγιωσύνη 102.
 ἀγνεία 70. 82.
 ἄγνοια 124. 136. 136. 224. 228. 356. 358.
 ἀγνωσία 314. 318.
 ἀγρυπνία 70. 80. 126.
 ἀγχιστεία 40.
 ἀγχόνη 68. 80.
 Ἄδὰμ 238. 252. 304. 306. 416. 424. 460. 470.
 ἀδελφοκτονία 238.
 ἄδης 308. 418. 428.
 ἀδιακρισία 140. 256.
 ἀδικία 86. 172. 178. 182. 184. 186. 188. 194. 196. 198. 200. 202. 210. 236. 238. 248. 288. 302. 338. 404. 432. 444.
 ἀδοξία 80.
 Ἄδωνιβεζέκ 240.
 Ἄζαήλ 190. 386.
 Ἄζαρίας 398.
 Ἄζωνῖται 330.
 ἀηδία 300.
 ἀθανασία 312. 314.
 Ἄθανάσιος (ὁ Μέγας) 126. 160. 454.
 ἀθεΐα 128. 344.
 ἀθλιότης 44.
 ἀθυμία 140. 148.
 Αἰγλῶν 436.
 Αἰγύπτιος, -οὶ 140. 156. 248. 274. 324. 326. 330. 352. 382.
 Αἴγυπτος 112. 150. 282. 284. 306. 324. 326. 328. 332. 342. 372. 382. 384. 436. 466.
 αἰδῶς 58. 96.
 Αἰθίοπες 328. 330.
 Αἰθιοπία 306. 366.
 αἱματοχυσία 224.
 αἰρετικὸς 278. 282. 284. 404. 460.
 αἰσχρολογεῖν 42.
 αἰσχρολογία 42. 46.
 αἰσχύρτης 76.
 αἰσχύνη 84. 98. 102. 106. 264. 418.
 αἰχμαλωσία 136. 184.
 Ἄκαθαρσία 70. 76. 104. 108. 118. 186. 200. 248. 432.
 Ἄκαρνοι 328.
 Ἄκουϊτανοὶ 330.
 ἄκρασία 320. 470.
 ἀκτημοσύνη 78. 80.
 ἀλαζονεία 60. 132. 134. 380.
 Ἄλβανοὶ 330.
 Ἄλεξάνδρεια 112.
 Ἄλέξανδρος (ὁ Μέγας) 386.
 ἀλήθεια 42. 44. 46. 60. 74. 76. 306. 374. 406.

422. 454.
 ἄλλοίωσις 338.
 ἄλλοτριώσις 42.
 ἄλογία 88.
 Ἄμαζόνες 330.
 ἄμαθία 148.
 Ἄμαθούντιος 366.
 ἁμάρτημα 42. 66. 70. 86. 88. 92. 98. 100. 104.
 112. 126. 138. 156. 162. 174. 200. 206.
 228. 234. 250. 258. 264. 268. 300. 304.
 344. 440. 458.
 ἁμαρτία 38. 40. 44. 50. 52. 60. 62. 64. 68. 70.
 72. 80. 82. 84. 86. 88. 90. 92. 94. 96. 98.
 100. 104. 106. 114. 120. 122. 124. 126.
 128. 138. 144. 172. 176. 180. 188. 190.
 198. 200. 212. 214. 222. 234. 236. 240.
 242. 244. 252. 254. 258. 262. 264. 266. 270.
 294. 298. 300. 318. 332. 336. 338. 340. 342.
 344. 350. 352. 356. 374. 380. 402. 404. 410.
 416. 422. 432. 444. 448. 470.
 ἁμαρτωλὸς 36. 38. 64. 68. 100. 148. 154.
 156. 160. 166. 168. 182. 254. 256. 260.
 262. 264. 266. 278. 356. 398. 420. 426.
 444. 454.
 Ἄμβρη 376.
 ἁμέθυτος 368.
 ἁμέλεια 106. 126.
 ἁμεριμνία 54. 116.
 Ἄμεσίας 222.
 Ἄμμανῖται 326.
 Ἄμμοραῖοι 252. 332.
 Ἄμμων 326.
 Ἄναγαθαῖοι 378.
 ἀνάθεμα 460.
 ἀναισθησία 334.
 ἀναλγησία 88.
 ἀνάληψις 464. 466.
 Ἄνανίας 220. 228. 446.
 Ἄνανίας, βαβυλώνιος παῖς, 398.
 ἀνάστασις 84. 124. 178. 266. 358. 462. 464.
 466.
 ἀνδραγαθία 412.
 ἀνδραποδισμὸς 248.
 ἀνδρεία 132. 136. 264.
 ἀνδροκτασία 274.
 ἀνδρομανία 404.
 ἀνδροφόνος 232.
 ἀνελπιστία 140.
 ἀνεξικακία 456.
 ἄνοια 180. 272.
 ἄνθραξ 366.
 ἀνόμημα 206. 236.
 ἀνομία 46. 62. 72. 90. 92. 120. 144. 1168. 186.
 226. 236. 240. 246. 280. 302. 358. 394.
 426. 472.
 ἀνομοιότης 128.
 ἀνοσιουργία 248.
 Ἄνουβίτης 306.
 ἀντίδοσις 302.
 ἀνυποταξία 416.
 Ἄξονίτης 306.
 ἀπαιδευσία 446.
 ἀπαιδία 272.
 ἀπανθρωπία 100. 128. 198. 200.
 ἀπαρχή 206.
 ἀπάτη 122. 124. 136. 238. 282. 286. 292. 470.
 ἀπείθεια 44. 188. 332. 334.
 ἀπειλή 256.
 ἀπελπισμὸς 162.
 Ἄπις 382.
 ἀπιστία 124. 128. 162. 358.
 ἀπλότης 224.
 ἀπόγνωσις 338.
 ἀπόλαυσις πονηρὰ 428.
 Ἄπολλώνιος 286.
 ἀπολύτρωσις 42. 74. 300.
 ἀπόνοια 238. 248.
 ἀποπληξία 362.
 Ἄπουλῆιος 286.
 ἀπώλεια 40. 62. 88. 146. 156. 172. 232. 234.
 236. 244. 262. 284. 338. 404. 406. 428.
 430. 462.
 ἄρὰ 348.
 Ἄραβες 328.
 Ἄράμ 328.
 ἀργία 114. 180.

ἀρετή 46. 52. 72. 82. 84. 128. 132. 136. 156.
164. 268. 294. 320. 326. 334. 344. 354.
364. 398. 400. 406.

Ἄρμαιοι 328.

Ἄρμενία 306.

Ἄρμένιοι 306. 328. 330.

ἄρνησις 96.

ἄρπαγή 46. 176. 178. 194. 200.

ἄρπαγμα 188.

Ἄρραῖοι 330.

Ἄρριανοὶ 328.

Ἄρσένιος 434.

ἄρσενοκοίτης 44. 118.

Ἄρφαξᾶδ 328.

ἀρχικόν (τὸ) 312.

ἀσέβεια 38. 92. 120. 144. 182. 272. 464.

ἀσέλγεια 114. 130. 348. 458.

Ἄσσοῦρ 328.

Ἄσσυριοὶ 232. 234. 274. 306. 328. 366. 378.

Ἄσταβάροι 330.

ἀστρολογία 328.

Ἄστυπάλαι 330.

Ἄσφανεξ 398.

Ἄσχανάζ 330.

ἀσχημοσύνη 420.

ἄσωτία 180. 294.

ἄτιμία 38. 62. 80. 272.

ἄτιμωρησία 170.

ἄτοπία 390.

αὐθάδεια 140. 256. 416.

Αὐση 398.

αὐτάρκεια 196. 206.

αὐτεξούσιον 312. 352.

Ἄφαρ 326.

ἄφεις ἀμαρτιῶν 42. 84. 96. 100. 138. 374.

ἄφθαρσία 296. 304.

ἄφοβία Θεοῦ 88. 118.

Ἄφρική 326. 366.

Ἄφροὶ 330.

ἄφροσύνη 272. 338.

Ἄχάαδ 180. 400.

ἄχατης 368.

Ἄχεμενίς 368.

Ἄχίας 190. 228.

Ἄχιτόφελ 444.

Ἄχοῦς 436.

Ἄωδ 436.

B

Βαβυλών 228. 328. 342. 344. 366. 368.

Βαβυλώνιοι 158. 386.

Βακτριανοὶ 328.

Βάκτροι 328.

Βαλαάμ 118. 276. 278. 290. 346. 348. 350.
360.

Βαλάκ 346. 348.

Βαλτάσαρ 398.

βάπτισμα 80. 82. 90. 92. 106. 128. 468.

βασιλεία Θεοῦ-οὐρανῶν 44. 48. 52. 62. 72.
86. 118. 138. 178. 186. 188. 206. 218. 320.
346. 388.

Βασίλειος (Μέγας) 66. 70. 92. 120. 148. 164.
174. 176. 192. 210. 214. 248. 264. 268.
322. 354. 400. 434.

βασκανία 132. 134. 260. 454.

Βαστρανοὶ 330.

βδέλυγμα 36. 38. 188. 194. 222. 226. 454.

βδελυρία 88.

Βεελζεβούλ 456.

Βεελφεγώρ 290. 348. 350.

Βελίαλ 62. 186.

Βενιαμίν 156.

Βεννεαγηνοὶ 330.

Βέσοντες 330.

Βεῶρ 348.

Βηθλεέμ 436.

Βηρσαβεέ 162.

βηρύλλιον 368.

Βιθυνία 274.

Βιθυνοὶ 330.

Βίκωνες 328.

βλάβη 318. 338. 414. 436.

βλασφημεῖν 342.

βλασφημία 46. 74. 128. 132. 192. 222. 402.
426.

Βλεμμύας 306.

Βλέμμιες 330.
 Βοανεργές 398.
 Βοσόνος, δήμος Φωκᾶ, 224.
 βουλή 288.
 Βρεττανία 330.
 Βρεττανοὶ 330.

Γ

Γαγγηνοὶ 330.
 Γάγγης 306.
 Γάδειρα 306. 328.
 Γαλάται 330.
 Γάλλοι 330.
 Γαληνὸς 272.
 Γαραμοὶ 330.
 Γαργανοὶ 330.
 Γαρίζη (ὄρος Σαμαρείας) 378.
 γαστριμαργία 470.
 Γασφηνοὶ 328.
 Γαῦλος 330.
 γέεννα 86. 178.
 Γέλβουε 360.
 γέλως 46.
 Γεργομάμ 330.
 Γερμανοὶ 330.
 Γετουλοὶ 330.
 Γεῶν 306.
 Γιεζῆ 68. 124. 180. 386.
 γινῶσις 66. 68. 74. 132. 278. 290. 292. 314.
 356. 370. 372. 380. 394. 414.
 γοητεία 178.
 Γολιάθ 222.
 Γόμερ 330.
 Γόμορρα 116. 240. 256.
 γονυκλισία 128.
 Γοτθοὶ 330. 368.
 Γρηγόριος Θεολόγος 72. 98. 174. 192. 250.
 276. 296. 454.
 Γρηγορίου Νύσσης 174. 228. 272.
 Γυμνοσοφισταὶ 328.
 γυναικομανία 68.

Δ

Δαθάν 134. 224. 264. 444.

δαιμόνια-δαίμονες 44. 46. 106. 114. 126.
 152. 204. 208. 210. 272. 278. 280. 282.
 284. 286. 290. 292. 294. 318. 344. 358.
 362. 384. 412. 414. 428. 458.
 δαίμων ὑψηλοφροσύνης 54.
 δάκρυον πνευματικόν 52.
 Δαλιδὰ 422. 426.
 Δάνεις 368.
 Δανιήλ 56. 124. 208. 244. 318. 348. 388. 390.
 398. 410. 422. 464.
 Δαρδάνιοι 328.
 Δαρεῖος 124.
 Δαυῖδ 36. 58. 62. 80. 90. 100. 108. 142. 150.
 152. 156. 162. 164. 166. 172. 180. 214.
 216. 222. 228. 232. 260. 264. 338. 354.
 380. 394. 400. 406. 424. 434. 436. 444.
 452. 456.
 Δαῦνοι 330.
 δειλία 136.
 διαβολή 40. 428.
 διάβολος 38. 40. 44. 74. 106. 140. 256. 284.
 290. 340. 342. 344. 346. 412. 424. 428.
 436. 452.
 Διάδοχος (Φωτικῆς) 162. 298.
 διάθεσις 126.
 διάθεσις κακοήθης 132.
 διάθεσις πονηρὰ 124.
 διαλογισμὸς 370.
 δικαιοκρισία 166. 238. 240. 258. 358.
 δικαιοσύνη 36. 42. 44. 56. 64. 70. 78. 92. 104.
 132. 136. 144. 150. 164. 172. 174. 184.
 186. 192. 194. 204. 206. 236. 244. 284.
 294. 302. 320. 392. 394. 396. 430. 454.
 δικαίωμα 396.
 δικαίωσις 302.
 Διονύσιος Ἀρεοπαγίτης 96. 296. 300. 308.
 δόλος 430. 432. 436. 438.
 δολοφονία 424.
 Δομεπιανὸς 286.
 δόξα (Θεοῦ) 38. 50. 80. 84. 102. 106. 146.
 164. 184. 204. 252. 254. 276. 294. 320.
 346. 390.
 δοξολογία 56. 60. 412.

δοξομανία 40.
 δουλεία 42. 158. 252. 416.
 δύναμις (Θεοῦ) 312. 336. 374. 448.
 δυναστεία 80.
 δυσκρασία 316. 318.
 δυσσέβεια 358.
 δυσωδία 124. 200. 428.
 δωρεὰ 164. 278.

Ε

Ἐβραῖοι 300. 328. 360. 370. 382.
 ἐγγαστριμυθος 276. 282. 292. 358. 360.
 ἐγκατάλειψις 138.
 ἐγκράτεια 56. 70. 80. 278. 470.
 ἐγκρατεύεσθαι 42.
 ἐγκρατῖται 322.
 Ἐδὲμ 306.
 Ἐδώμ 396.
 Ἐζεκίας 226.
 Ἐζεκιήλ 394.
 Ἐήτες 328.
 εἰδωλολατρία 188.
 εἰδωλομανία 68.
 εἰκονομάχος, -οι 60. 412.
 εἰκὼν Θεοῦ 308. 310. 312. 318. 416.
 εἰμαρμένη 272. 274.
 εἰρήνη 152. 168. 242. 278. 298. 408. 410. 452.
 ἐκδίκησις 244. 246. 410. 456.
 ἐκδικία 410.
 ἐκπτωσις 314.
 ἔκστασις 314.
 Ἐλαμίται 328.
 Ἐλεάζαρ 212.
 ἐλεημοσύνη 38. 48. 194. 196. 198. 202. 204.
 206. 208. 210.
 ἔλεος 38. 64. 76. 152. 234.
 ἐλευθερία 416.
 Ἐλισᾶ 330.
 Ἐλισσαῖος 68. 190. 384. 386. 434. 446.
 Ἐλλανικοὶ 330.
 Ἕλλην, -ες 128. 204. 272. 292. 306. 386. 404.
 410. 448.
 ἔλπις 56. 70. 140. 148. 150. 152. 202. 270. 294.

296. 344.
 Ἐλυμαῖοι 328.
 Ἐλύμας 446.
 ἐνέργεια 314. 370.
 ἐντολή 50. 214. 216. 394.
 ἐνυπνιασμός 112. 114.
 Ἐνὼς 320.
 ἐξαγόρευσις 92. 106.
 ἐξίλασμός 466.
 ἔξις 122. 124.
 ἐξομολόγησις 70. 88. 90. 106. 162. 400.
 ἐξουσία 230. 318.
 ἐπάροις 164.
 ἐπήρεια 198.
 ἐπιβουλή 436.
 ἐπιγνωμοσύνη 96.
 ἐπίγνωσις 64. 118. 126. 140. 374. 406. 422.
 ἐπιείκεια 56.
 ἐπιθυμεῖν 220.
 ἐπιθυμητικὸν 126.
 ἐπιθυμία 260. 322. 422. 458. 464.
 ἐπιθυμία ἀκόρεστος 428.
 ἐπιθυμία διαδόλου 44. 114. 130. 132. 134.
 398.
 ἐπιθυμία ἐμπαθῆς 40.
 ἐπιθυμία κακῆ 186. 264.
 ἐπιθυμία κοσμικῆ 218.
 ἐπιμέλεια 148. 270.
 ἐπιτορκία 128.
 Ἐπιφάνιος 304. 326. 366.
 ἔργα ἀγαθὰ 34. 42.
 ἔρις 114. 412.
 ἔρως 418.
 Ἐσβεκαθᾶ 330.
 Ἐσβεχθῆνοι 330.
 Ἐσδρας 378.
 ἔτερουσιότης 128.
 Εὐα 124. 238. 304. 306. 396. 470.
 εὐαισθησία 316.
 Εὐβοία 330.
 εὐγένεια 324.
 εὐδοκία 406. 410.
 εὐεργεσία 170. 192. 196. 204. 358. 422. 436.

Εὐκάρπιος 68.
 εὐζωία 56.
 εὐήθεια 136.
 εὐήμερία 158. 178. 180. 184. 266.
 Εὐϊλάτ 306. 330.
 Εὐϊλέοι 306.
 εὐκαρπία 212.
 εὐλογία 196. 206. 404. 406. 438.
 εὐμορφία 130.
 εὐποιία 174. 210. 212.
 εὐπορία 174.
 εὐπρέπεια 316. 404.
 εὐσαρκία 80.
 εὐσέβεια 84. 160. 290. 324. 328. 394. 438.
 460. 466.
 Εὐσέβιος ἐπίσκοπος 202.
 Εὐσέβιος Παμφίλου 162. 372.
 εὐσπλαγχία 424.*
 εὐτεκνία 80. 160.
 εὐτοκία 368.
 εὐτραπελία 46. 76.
 Εὐφράτης 306. 410.
 εὐφροσύνη 142. 146. 296. 376.
 εὐχαριστία 76. 336.
 εὐχή 212. 442.
 ἔφου(ὠ)δ 360. 362.
 ἔχθρα 224.

Z

Ζάκυνθος 330.
 Ζακχαῖος 176. 196. 200. 202.
 Ζαχαρίας 76. 232. 234. 390.
 Ζεβεδαιῖος 398.
 ζῆλος 114. 234.
 ζημία 128. 436.
 ζωή 48. 218. 296. 302. 446.
 ζωὴ αἰώνιος 118. 376.

H

ἡδονή 66. 120. 132. 136. 198. 296. 342. 344.
 426. 458.
 ἡδυπάθεια 122. 134.
 ἡθος 434.

Ἡλίας 208. 342. 422. 424. 438. 446. 464.
 Ἡλιοῦ 218. 442.
 ἡλιθιότης 136.
 ἡμέρα ὀγδόη 82.
 ἡμερότης 100.
 Ἡρώδης 424.
 Ἡρωδιάς 208. 422. 424.
 Ἡρωδικός 274.
 Ἡσαίας 36. 54. 62. 76. 104. 120. 144. 188.
 226. 234. 236. 254. 352. 374. 378. 388.
 392. 394. 400.
 Ἡσαῦ 168. 172. 396. 406. 454. 470.
 Ἡσαυνοὶ 330.
 ἡσυχία 52. 54. 56.

Θ

θάνατος 446.
 Θαρσίς 330.
 θαυματουργία 68. 276.
 θεαρχία 296.
 θέλημα Θεοῦ-Πατρὸς -Χριστοῦ 48. 50. 164.
 354. 376. 408. 446.
 θεογνωσία 52.
 Θεοδώρητος 122. 212. 230. 290. 308. 370.
 θεοσέβεια 94. 454.
 Θερμόδων 366.
 θεωρία πνευματικὴ 126.
 Θηβαῖς 224. 306.
 θλίψις 70. 74. 82. 128. 138. 144. 148. 170. 248.
 250. 342. 382. 432.
 θνητότης 312.
 Θράκη 274.
 Θραῖκες 330.
 θρασύτης 136. 406.
 θυμικόν 126.
 θυμὸς 38. 74. 126. 130. 132. 134. 144. 148. 228.
 234. 240. 242. 244. 246. 248. 342. 444.
 θυοσία 46. 52. 56. 76. 84. 108. 112. 142.
 150. 192. 194. 188. 190. 198. 200. 202. 226. 254.
 322. 356. 358. 378. 380. 382. 384. 386.
 436.
 θυσιαστήριον 52. 190. 196. 198. 200. 212.
 246. 382.

I

Ἰαήλ 436.
 Ἰακώβ 134. 142. 168. 180. 216. 234. 348. 396.
 410. 438.
 Ἰάκωβος ἀδελφότητος 146. 398.
 Ἰαμβρῆς 284.
 Ἰανῆς 284.
 Ἰάπυγες 330.
 Ἰασος 330.
 Ἰασπις 366.
 Ἰάφεθ 328. 330.
 Ἰβηρες 328.
 Ἰδουμαῖοι 326.
 Ἰεζάβελ 422. 436.
 Ἰεζεκιήλ 244. 288. 302. 342. 350. 380. 472.
 Ἰερεμίας 56. 72. 98. 120. 146. 160. 182. 204.
 226. 232. 288. 306. 338. 342. 378. 406.
 Ἰεριχούντιοι 352.
 Ἰεριχώ 220.
 Ἰεροβοάμ 190. 470.
 ἱερουργία 90.
 Ἰερουσαλήμ 58. 226. 228. 234. 246. 248. 254.
 260. 304. 390. 392. 394.
 Ἰεσσαὶ 394.
 Ἰεφθάε 356. 358.
 Ἰλαστήριον 52. 58.
 Ἰλλυριανοὶ 330.
 Ἰλλυριοὶ 330.
 Ἰμβρος 330.
 Ἰνδία 366.
 Ἰνδική 328.
 Ἰνδοὶ 328.
 Ἰνδός, ποταμός, 306.
 Ἰορδάνης 128. 386.
 Ἰουδαία 58. 332.
 Ἰουδαῖοι 58. 98. 158. 248. 252. 326. 370. 382.
 404. 410. 436. 438. 448. 462. 464. 468.
 472.
 Ἰούδας Ἰακώβου 116.
 Ἰούδας, υἱὸς Ἰακώβου, 226. 248.
 Ἰούδας (προδότης) 68. 138. 220. 278. 350.
 Ἰουδιθ 142. 436.
 Ἰουλιανὸς 56. 192. 286.

Ἴππικοὶ 330.
 Ἴπποκράτης 272.
 Ἴππόλυτος 388.
 Ἰσαάκ 142. 150. 168. 180. 216. 260. 358. 396.
 Ἰσίδωρος 78. 94. 122. 202. 228. 252.
 Ἰσμαήλ 326.
 Ἰσμαηλίται 326.
 ἰσοθεΐα 238. 248.
 Ἰσραήλ 36. 62. 98. 104. 108. 142. 160. 182.
 220. 226. 230. 232. 234. 236. 246. 248.
 290. 292. 302. 326. 346. 348. 350. 352.
 358. 360. 364. 378. 380. 382. 384. 396.
 436. 444. 446. 448. 464. 466. 470.
 Ἰσραηλίται 218.
 Ἰχθυοφάγοι 330.
 Ἰωάβ 222.
 Ἰωάννης (Εὐαγγελιστής) 86. 176. 266. 352.
 398. 410. 430.
 Ἰωάννης (πρόδρομος) 98. 106. 210. 254.
 278. 422.
 Ἰωάννης τῆς Κλίμακος 50. 104. 126. 218.
 Ἰωασαφάτ 400.
 Ἰώβ 56. 138. 140. 156. 172. 180. 214. 222.
 244. 254. 262. 264. 266. 268. 336. 338.
 340. 346. 356. 392. 398. 404. 424. 430.
 444. 452. 458.
 Ἰωδάμ 398.
 Ἰωνάθαν 360. 436.
 Ἰωνᾶς 208. 422.
 Ἰωνες 330.
 Ἰώσηπος 132. 376.
 Ἰωσήφ 132. 150. 156. 348. 396. 424.

K

καθαρότης 42.
 κάθαρσις 356.
 Καϊάφας 278. 290.
 Κάιν 94. 116. 222. 238. 310. 436. 438.
 Καισάριος 296.
 κακία 64. 74. 76. 142. 166. 172. 186. 228. 248.
 250. 260. 268. 344. 398. 400. 402. 418.
 422. 424. 426. 428. 430. 432. 438. 456.
 κακοδοξία 128.

κακοεργία 46.
κακότηεια 134.
κακόνοια 228.
κακοπάθεια 80.
κακοπραγία 228.
κακουργία 262.
Καλαυροί 330.
Καμπανοί 330.
κάπηλος 188.
Καππαδόκες 330.
Καρδιαῖοι 306.
Κάρες 330.
Καρίανθος 330.
Καρτανοί 330.
Καρχηδών 366.
κατακλυσμὸς 252. 256. 328. 472.
κατάκριμα 110.
κατακρίνειν 74. 138.
κατάκρισις 66. 228.
καταλαλεῖν 220.
κατάνυξις 468.
κατάρρα 196. 338. 404. 442. 446. 452.
καταφρόνησις 124.
Κελτιβήρες 330.
κενοδοξία 134.
κέρδος 100. 102. 262.
Κεφαλληνία 330-332
κηδεμονία 100.
Κίλικες 330.
κίνδυνος 130. 140. 152. 168. 256. 270. 438.
450.
Κλήμης (Ἀλεξανδρεὺς) 210.
κληρονομία 44. 188. 332.
κλοπή 396. 434.
Κοιλληνοί 328.
κόλασις 42. 98. 102. 110. 130. 248. 300. 406.
408. 426. 440. 472.
κόλασις αἰωνία 234. 428.
Κολοί 330.
Κομμαγηνοί 328.
Κορέ 118.
Κορίνθιοι 54.
Κόρινθος 442.

Κορίται 444.
Κορκύρα 332.
Κορνήλιος 60.
Κουθιαῖοι 378.
Κούρσουλα 330.
Κρήτες 330.
κοῖμα θεῖον 110. 270.
κρίσις Θεοῦ 36. 84. 104. 116. 118. 130. 212.
256. 264. 266. 270. 298. 456.
Κυδιαῖοι 378.
Κυδωνήσιρος 330.
Κυθήρεια 330.
Κύπριοι 330.
Κύπρος 330. 332. 366. 398.
Κύριλλος Ἀλεξανδρείας 56. 340. 363. 412.
Κύριλλος Ἱεροσολύμων 42. 66.
Κωνσταντῖνος 224.
Κῶος 330.

Λ

Λάβαν 124. 348.
Λάζαρος 138. 158. 166. 180. 222. 264. 266.
270. 304.
Λάζονες 328.
λαιμαργία 132.
Λάμεχ 94.
Λαμπετιανοί 460.
Λάμπουσα 330.
Λατῖνοι 330.
λατρεία 56. 82. 84. 292. 436.
Λαυῖ 134.
Λεπτῖται 330.
Λέσδος 330.
λήθη 124. 136.
ληστεία 262.
Λίβανος 372.
Λιβεστικοί 330.
Λίβυες 330.
λογισμὸς 132. 134.
λογισμὸς ἔμπαθῆς 126.
λογιστικόν 126.
λοιδορία 40. 46. 48.
Λουδ 328.

Λύδοι 328.
 λύπη 146. 148. 162. 180. 238. 400. 420. 432.
 Λυσιτανοί 330.
 λύτρωσις 362.
 Λώτ 124. 326. 350. 352. 470.

M

Μάγνητες 330.
 Μαγουσαῖοι 328.
 Μαγῶν 330.
 Μαδιάμ 326. 348.
 Μαδιανῖται 348.
 Μάζικες 330.
 Μαίονες 330.
 Μακεδόνες 330.
 μακροθυμία 170. 228. 332. 334. 406. 410.
 Μάκρονες 330.
 Μαλαχίας 60. 182. 188.
 μαμμωνᾶς 44. 184. 186. 210. 222.
 μαμμωνᾶς ἀδικίας 184. 210.
 Μανασσῆς 140. 226.
 Μανέθων 286.
 μανία 436. 454.
 Μανιχαῖοι 326. 332.
 μάννα 102. 208.
 Μάξιμος 50. 68. 72. 78. 96. 104. 124. 152.
 160. 270.
 Μαργάδες 330.
 μαργαρίτης σφράγιος 128.
 Μαρία (ἀδελφή Μωυσέως) 104. 444. 450.
 Μαριανδινοί 330.
 Μαρίνος 162.
 Μαρκωνισταῖ 460.
 Μαρμαρίδαι 330.
 Μασσαλιανοί 460.
 ματαιότης 70. 286.
 Ματθαῖος 470.
 Μαυρίκιος 258.
 Μαυρούσιοι 330.
 μεγαλαυχία 268.
 μεγαλορρημοσύνη 164.
 μεγαλοφρονεῖν 226.
 μεγαλοψυχία 206.

Μεγέθιος Μαρκωνίτης 388.
 μέθη 114. 472.
 μεθύειν 42.
 μειονεξία 136.
 μέμφεσθαι 138.
 μεταβολή 314.
 μετάνοια 60. 62. 68. 70. 90. 102. 110. 114.
 126. 166. 166. 192. 250. 268. 332. 434.
 464.
 Μετραῖοι 330.
 Μετριάμ 330.
 Μῆδοι 330.
 μαιφόνος 264.
 μασμὸς 116.
 μικροψυχία 338.
 Μισαήλ 398.
 Μισάχ 398.
 Μιχαήλ (ἄγγελος) 410.
 μῖσος 40. 156. 310. 344. 400. 408. 452.
 Μιχαίας 76. 144.
 μνησικακεῖν 74. 220.
 μοιχεία 128. 222. 396. 404. 438.
 μοιχεύειν 78. 220.
 μοιχὸς 44. 118.
 μολυσμὸς 114.
 μονομαχία 192.
 μονοφαγία 132.
 μοχθηρία 40. 190.
 μῦσος 434.
 μυσταγωγία 108. 136.
 μυστήριον 54. 66. 90. 102. 108. 110. 252. 298.
 372. 426.
 Μωαδίται 326. 346. 386.
 μωρία 448.
 μωρολογία 76.
 Μωυσῆς-Μωσῆς 56. 68. 104. 108. 124. 134.
 140. 190. 212. 240. 284. 350. 354. 364.
 366. 370. 382. 396. 398. 410. 436. 444.
 448. 450. 456. 460. 464. 466. 470.

N

Ναβουθὲ 422. 438.
 Ναβουχοδονόσορ 140. 170. 230. 278. 342.

348. 386. 398.
 Νάθαν 90. 100. 162.
 Ναούμ 144.
 Νασάμωνες 330.
 Ναυή 398.
 Νεβροδ 328.
 Νεεμάν 220. 386. 434.
 Νεϊλος 68. 174. 282. 298.
 Νεϊλος, ποταμός, 306.
 Νεμέσιος 262. 312.
 νηστεία 46. 70. 80. 126. 130. 458. 460. 462.
 464. 468. 470.
 νηστεύειν 42.
 νήψις 426.
 Νικηφόρος Κωνσταντινουπόλεως 60. 412.
 Νίνος 124.
 νοερόν (τὸ) 312.
 Νομάδες 330.
 νόμος Θεοῦ 378. 380. 394.
 νουθεσία 142. 344.
 Νουμίδαι 330.
 Νῶε 238. 244. 252. 274. 328. 332. 350. 352.
 382. 392. 470.

Ε

ξύλον γνώσεως 314.

Ο

Ὅγγενοι 330.
 ὁδὸς ζωῆς 218. 224.
 ὁδὸς θανάτου 218. 224.
 ὁδύνη 136. 160. 180. 344. 426.
 οἴημα 54.
 οἴησις 106. 126.
 οἰκονομία 86. 92. 164. 230. 262. 276. 466.
 οἰσθηλασία 134.
 οἰωνίζεσθαι 222.
 ὄλεθρος 404.
 ὀλοκάρπωμα 142.
 ὀλοκαύτωμα 226. 378. 380. 466.
 Ὀλοφέρνης 436.
 Ὀλυμπιόδωρος 228.
 Ὀλύμπιος 42.

ὁμοίωσις Θεοῦ 308. 310. 312. 318. 416.
 ὁμόνοια γνώμης 352.
 ὄνειδισμὸς 432. 454.
 ὄνειδος 62. 102. 430. 458.
 ὄνησις 230.
 ὄνυχιον 368.
 ὄργη 38. 74. 100. 122. 140. 162. 166. 228. 234.
 236. 250. 256. 336. 338. 340. 342. 356.
 418. 456.
 ὄργη Θεοῦ-Κυρίου 44. 144. 146. 148. 176.
 188. 244. 268.
 ὄρκος 76. 328. 332. 396. 438.
 ὄρνεοσκοπεῖν 222.
 ὄρτυγομήτρα 210.
 ὀσιότης 38.
 Οὐακκαῖοι 330.
 Οὐάλης 54.
 Οὐρίας 424.
 οὐσία 312.

Π

πάθος 38. 50. 68. 74. 82. 92. 96. 100. 104. 120.
 126. 132. 134. 136. 138. 158. 186. 198.
 222. 296. 318. 340. 344. 370. 384. 412.
 458. 460. 466. 468.
 πάθη ἀτιμίας 138.
 πάθη σαρκὸς 456.
 παιδαγωγία 230.
 παιδεία 132. 138. 140. 142. 148. 160. 232.
 334. 340.
 παιδοποιΐα 272.
 παιδοφθορεῖν 220.
 Παῖονες 328.
 Παλαιστίνη 264. 328.
 παλιγγενεσία 296.
 Παλλάδιος 180.
 πανολεθρία 252. 332.
 παντοφαγία 132.
 παράβασις 136. 416.
 παράδεισος 56. 238. 304. 424. 472.
 παρακοή 414.
 παραμυθία 428.
 παρανομία 130. 168. 252. 338. 462.

παραφροσύνη 98.
 παραχώρησις 256.
 παρθενεύειν 78.
 παρθενία 78. 214.
 Πάρθοι 328.
 παροργισμός 74. 440.
 παρουσία δευτέρα 390.
 παρησιία 198. 224. 298. 418. 454.
 Πάσχα 470.
 Παῦλος 48. 52. 128. 138. 146. 148. 166. 318.
 390. 392. 398. 402. 430. 438. 442. 446.
 466.
 Παφλαγόνες 330.
 Παφλαγονία 460.
 Πάφος 398.
 πειρασμός 116. 126. 138. 140. 146. 152. 158.
 160. 162. 250. 254. 260. 264. 340. 432.
 450.
 πένθος 98. 374. 462.
 πενία 178. 184.
 Πεντάπολις 116.
 περισπασμός 352.
 περιτομή 324. 326. 394.
 περιφρόνησις 406.
 Πέρσαι 386.
 Πέτρος 116. 124. 146. 164. 216. 220. 256. 398.
 446. 466.
 Πιλᾶτος 252. 468.
 πίστις 34. 38. 44.
 πίστις ὀρθή 34. 48. 50. 80. 86. 94. 150. 210.
 260. 278. 294. 326. 358. 422.
 πλάνη 98. 282. 404. 450.
 Πλάτων 232. 274.
 πλεονεξία 40. 76. 136. 174. 176. 184. 186.
 194. 196. 200. 202. 220. 320.
 πλημμέλεια 92. 354. 356.
 πλημμέλημα 70. 96. 106.
 πλούσιος 304.
 πλοῦτος 80. 172. 178. 180. 184. 186. 214.
 πνεῦμα βουλήσ 394.
 πνεῦμα γνώσεως 394.
 πνεῦμα εὐσεβείας 394.
 πνεῦμα ἰσχύος 394.

πνεῦμα σοφίας 394.
 πνεῦμα συνέσεως 394.
 πνεῦμα φόβου Θεοῦ 394.
 πνευματομαχία 128.
 πόθος 428.
 πόλεμος δαιμονιώδης 126.
 πολυπαιδία 350.
 πολυποσία 458.
 πολυτροφία 212.
 πολυφαγία 458.
 πονηρία 40. 42. 122. 136. 176. 222. 230. 232.
 234. 260. 264. 266. 268. 336. 400. 402.
 412. 418. 424. 432. 446. 456.
 πόνος 132.
 πορνεία 76. 102. 112. 114. 128. 136. 186. 218.
 222. 224. 420. 458. 472.
 πόρνος 44
 πραότης 278. 380.
 προαίρεσις 38. 66. 112. 112. 130. 228. 234.
 264. 342. 352. 424.
 πρόγνωσις 280.
 Πρόδρομος (Ἰωάννης) 424.
 προθυμία 210.
 πρόνοια 114. 122. 160. 182. 226. 230. 262.
 270. 276. 280. 314. 318. 322. 346.
 προνομία 226.
 πρόρρησις 276. 358. 360. 362.
 προσδοκία 150.
 προσευχή 40. 46. 56. 58. 64. 70. 96. 98. 126.
 128. 192. 212. 222. 262. 300. 302. 422.
 442. 444. 468.
 προσήλυτος 102.
 προσκύνησις 50. 60. 150. 184.
 προσπάθεια 54-56.
 προσφορὰ 84. 380.
 προφητεία 278. 290.
 πώρωσις 334.

P

Ῥαὰβ 350. 352.
 ῥάβδος Ἰσραὴλ 102.
 ῥαθυμία 88. 106. 130. 266.
 ῥεῦσις 314.

Ῥήγινες 330.
 Ῥιδή 330.
 Ῥινοκουρούρα 328.
 Ῥινοκουρούροι 328.
 Ῥιφάθ 330.
 Ῥόδιοι 330.
 Ῥόδος 330.
 Ῥωμαῖοι 330. 386.
 Ῥώμη 286.

Σ

Σαβαθᾶ 330. Σαβῶα 330.
 Σαβδαιῖοι 330.
 Σαμάρεια 376. 378.
 Σαμαρεῖται 370. 378.
 Σάμος 330.
 Σαμονήλ 98. 216. 300. 358. 360. 362. 436. 438.
 Σαοὺλ 98. 222. 278. 290. 300. 342. 358. 360. 362. 402. 436. 438. 444.
 Σαμέας 228.
 Σαμψών 422. 424.
 Σαπφείρα 220. 446.
 σάπφειρος 366.
 Σάρα 396.
 Σαρδανάπαλος 124.
 σάρδιον, πολύτιμος λίθος, 366
 Σάρρα 396. 442.
 Σατανᾶς 38. 66. 126. 256. 284. 342. 412. 430. 442. 458.
 Σαῦλος (Παῦλος) 398.
 Σαυρομάται 330.
 Σεβάστεια 376.
 Σεδεκίας 228.
 Σεδράχ 398.
 σεισμὸς 274.
 Σεμεῖ 452. 456.
 Σεμήρ 376. 378.
 Σερίνος 130.
 Σεστροὶ 330.
 Σεφρασιαῖοι 378.
 Σήθ 320.
 Σήμ 328. 332.
 Σιλωάμ 254.

Σίμων ὁ Μάγος 284. 350.
 Σίμων (Πέτρος) 398.
 Σιών 234. 390. 392.
 σιωπή 162. 398.
 Σκευᾶς 290.
 Σκηνοπηγία 82. 84. 466.
 σκληραγωγία 80. 460.
 σκληροκαρδία 334. 382.
 Σκότοι 330.
 σκότος 40.
 Σκῦθαι 328. 330.
 σμάραγδος 366.
 Σόδομα 116. 240. 248. 256. 274. 352. 472.
 Σοδομίται 248. 408.
 Σολομών 36. 62. 68. 92. 104. 142. 148. 164. 166. 168. 172. 174. 188. 192. 244. 252. 260. 370. 372. 376. 422. 424. 426. 430. 434. 444. 452. 454.
 Σομορῶν 376. 378.
 σοφία 68. 116. 132. 278. 288. 290. 312. 370. 372. 374. 394.
 Σοφονίας 60.
 Σπανοὶ 330.
 Σταγείριος 158. 266. 334.
 σταυρὸς 56. 408. 448. 462.
 στεναγμὸς 238. 420.
 στεναχωρία 420.
 Στέφανος 256.
 στέφανος ζωῆς 146.
 συγγνώμη 94. 116. 178. 202. 354. 356.
 συγκατάβασις 314. 402.
 συγχώρησις 98.
 συγχώρησις θεία 344. 346.
 συκοφαντεῖν 220.
 συκοφαντία 150. 438.
 Συμεῶν 134.
 Σύμμαχος 320.
 συμπάθεια 86. 380.
 συμφορὰ 130. 140. 158. 178. 256. 266. 270. 274. 338. 344. 348. 358.
 συναρπαγή 120. 124.
 σύνεσις 68. 94. 394.
 συνήθεια 108. 122.

συντέλεια 338.
 Σύροι 328.
 Σωνάμ 328.
 σωτηρία 90. 98. 106. 146. 148. 152. 160. 174.
 202. 210. 214. 236. 250. 254. 256. 258.
 404. 406. 408. 436. 448. 454. 472.
 σωφρονισμός 138. 160. 252.
 σωφροσύνη 132. 136. 216.

Τ

ταλαιπωρία 44. 168. 182. 186. 234.
 ταπεινοφροσύνη 58. 128. 388. 390.
 ταπείνωσις 142. 158. 162. 340. 452.
 ταραχή 128. 130. 430.
 Ταῦροι 330.
 τεκνοτροφία 216.
 τελειότης 298. 414.
 τελείωσις 314.
 Τένεδος 330.
 τερατουργία 292.
 Τίγρης, ποταμός, 306.
 τιμή 38. 50. 168. 184. 318. 320. 320. 412.
 Τιμόθεος 214. 266.
 τιμωρία 66. 88. 100. 110. 118. 166. 170. 184.
 232. 248. 252. 266. 344. 346. 354. 408.
 436. 440. 458.
 Τοπάζη 366. 442.
 τοπάζιον 366.
 Τρωγλοδύται 330.
 τρυφή 80. 158. 168. 178. 250. 306. 470. 472.
 τυμβωρυχία 178.
 Τύρος 342.
 τύφος 40. 60. 162. 412.

Υ

ύακινθος 366.
 ύβρις 40. 46. 48. 80. 98. 110. 156. 202. 242.
 410. 454. 468.
 υίοθεσία 42.
 ύπακοή 44. 194. 216.
 ύπερηφανία 126. 138. 242. 434.
 ύπερήφανος 220.
 ύπόκρισις 212. 214. 430.

ύποκριτής 220.
 ύπομονή 146. 148. 162. 260. 268. 398.
 ύποταγή 252. 420.
 ύπόστασις 312.
 ύποταγή 416.
 ύψηλοφρονεϊν 226.
 ύψηλοφροσύνη 54. 114.

Φ

Φαραώ 152. 170. 228. 240. 250. 256. 264.
 290. 334. 348. 352. 398. 406.
 φαυλότης 260.
 Φείσων 306.
 φθόνος 40. 114. 126. 150. 412.
 φθορά 118. 124. 286. 304.
 φιλαδελφία 70.
 φιλανθρωπία 126. 166. 194. 250. 302. 340.
 346.
 φιλαργυρία 126. 132. 134. 188. 206.
 φιληδονία 126.
 φιλία 156.
 φιλοδοξία 132.
 φιλονεικία 132.
 φιλοξενία 70.
 φιλοπαιδία 350.
 φιλοπτωχία 276.
 φιλοσαρκία 320.
 φιλοσοφία 44.
 φιλοστοργία 198.
 Φινεές 438.
 φόβος 252.
 φόβος Θεοῦ-Κυρίου 38. 54. 130. 162. 394.
 406.
 φονεύειν 220.
 φόνος 94. 224. 396. 404. 422.
 Φουθαῖοι 330.
 φρενοβλάβεια 292.
 φρόνημα 54. 68.
 φρόνημα γήινον 428.
 φρόνησις 132. 136. 372.
 Φρύγες 330.
 Φωκᾶς 224. 258.
 φῶς 40.

φῶς τοῦ κόσμου 446.

X

Χαλδαῖοι 234. 328. 378.

Χάλυβες 328.

Χάμ 328. 330. 332. 470.

χαμενία 460.

Χαναάν 326. 332.

Χανααναῖοι 326. 378. 470.

χαρά 146. 148. 278. 400.

χάρισμα θεῖον 186. 278. 394.

χάρισμα πνευματικὸν 94.

χαυνότης 114.

Χεττούρα 326.

χήρα 420. 422. 424.

Χίος 330.

Χοῦσαι 328.

χρηστότης 126. 128. 166. 250. 278. 454.

Χριστιανὸς 34. 42. 56. 128. 146. 280. 468.

Χρυσόστομος (Ἰωάννης) 42. 46. 56. 66. 70.

80. 98. 108. 128. 152. 168. 180. 198. 204.
208. 230. 250. 294. 298. 304. 334. 364.
402. 440. 456. 470.

Ψ

ψευδαπόστολος 284. 430.

ψευδοκατάνυξις 224.

ψευδομαρτυρία 436.

ψευδοπροφήτης 228. 282. 284. 288. 290.
292. 360. 430. 452.

ψεύδεσθαι 74. 220.

ψεῦδος 40. 74. 124. 220. 284. 358. 434. 436.
438.

Ψονθομφανήχ 398.

Ω

ὠμότης 100. 200. 232.

ᾠριγένης 306. 308. 388.

ᾠσηὲ 144. 212. 226. 228. 248. 438.

ὠφέλεια 96. 138. 248. 300. 436. 450.

Φωτοστοιχειοθεσία: «ΓΡΑΦΙΚΕΣ ΤΕΧΝΕΣ» ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΥ ΜΕΡΕΤΑΚΗ
Μενελάου 3 – Τηλ. 283 880 – Θεσσαλονίκη

Έκτύπωση Όφσετ: GRAFO – Τηλ. 281 188. Θεσσαλονίκη

Βιβλιοδεσία: Άφοι ΒΑΡΟΥΣΙΑΔΗ, Λαχανᾶ 17. Τηλ. 839 414 – Θεσ/νίκη

Κεντρική διάθεση: Βιβλιοπωλείο Ε. ΜΕΡΕΤΑΚΗ

Μενελάου 3 – Θεσσαλονίκη – Τηλ. 283 880 – (Οικίας 696 653)